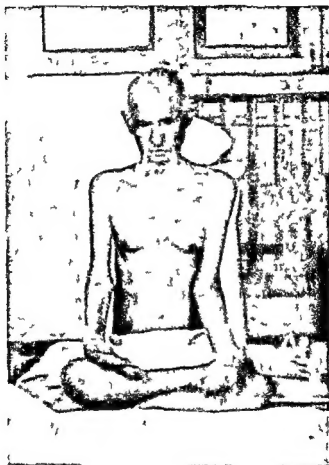

आगमोद्धारक

शामनशार्दूल-सुरतना मागरजी

(अतिमपञ्चदशदिनानि याचक्यान्तर्लीनाधपञ्चासना ।)

नियोगम्—सूयपुरे मकर २००६ वशात् कृष्ण पञ्चमी मन्वाब्दे या २५ १९१०

શેઠ દે. લા. જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડના ઉપદેશદ્વારા સંસ્થાપક
અને ફંડના પ્રાણસ્વરૂપ ધ્યાનસ્થ

આગમોદ્ધારક શ્રીઆનન્દસાગરસૂરીશ્વરજીના
ગ્રંથ બહાર પડે તે પૂર્વે થયેલા કાલધર્મ અંગે
આગમોદ્ધારકજીના આત્માને

વંદનાંજલિ

દ્રશી મણ્ડલ

શ્રી નેમચંદ્ર ગુલાબચંદ્ર દેવચંદ્ર
શ્રી સાકરચંદ્ર ખુશાલચંદ્ર ઝવેરી
શ્રી બાબુભાઈ ગ્રેમચંદ્ર ઝવેરી
શ્રી તલકચંદ્ર મોતીચંદ્ર ઝવેરી
શ્રી અમીચંદ્ર જવેરચંદ્ર ઝવેરી
શ્રી મોતીચંદ્ર મગનભાઈ ચૌડસી

મિનેલુગ દ્રશી

મુદ્રક —

શાહ ગુલાબચંદ્ર ના ગુલાઈ
શ્રી મદા ય ઓ દીગ પ્રેસ—ભાવનગર

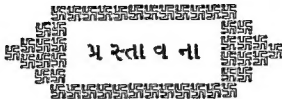
Tapā gacchāchārya His Holiness
Shree Vijaya-Siddhisūrishvar

प्रगमपीवृषपयोनिधि परमतपस्वी परमाराध्यतपोगच्छालर
ग्रामनमोघस्तभापमानध्वरिपुरदर

१००८ श्रीमद्विजयसिद्धिसूरीश्वर

नम—वि स १९११ धारणगुह १५, क्षत्रपात्रपोठ अमदाबाद
दाया—वि स १९३४ ज्येष्ठ २, अमदाबाद
गणा—पद्यामपद वि स १९५० आपागुह ११, सुरत
सूरिपद—वि स १९७५ मागुह ५, महाराणा

અનાદિકાલથી કર્મસંયોગને આધીન બની અનેક ઉપમાઓ દ્વારા શાસ્ત્રકારોએ બચકર તરીકે ઓતખાવેલા કુ બમણ, કુ બફતક અને કુ ખાતુજીથી એવા આ સસારમાં નિગોઠ આદિ સ્થાનોમાં સુખાભિલાષુક હોવા છતાં કુ ખોતે પ્રાપ્ત કરી પરિભ્રમણ કરના છોવાના એકાન્ત અને નિરવાઈ ઉપકારના અર્થે શાસનની સ્થાપના કરતાં, અનંત ઉપકારી શ્રી જિનેશ્વર ભગવતોએ, સર્વવિરતિ ધમ અને દેશવરણિ ધર્મ-અમણ્ય અને શ્રાવક ધર્મનો ઉપદેશ કર્યો છે સર્વારંભના પરિભ્રમણ અને પદ ઇવનિકાકને અભયદાન આપવારવરૂં થી અમણ્ય ધર્મને આગીકાર સદુ કોઈ કરી શકે એ કુ સંકષ્પ છે આ રીતિએ આરાધના કરવાને અસમર્થ પ્રાણીઓને માટે સર્વવિગતરૂપ અમણ્યધર્મની બુધિકારૂપ મગ્ધકત્વમૂલ દેશવિગતરૂપ શ્રાવક ધર્મની પણ તે અનંત ઉપકારીઓએ પ્રરૂપણા કરી છે મદ્દાનુ પુરોગોએ પ્રાપ્ત થતા મનુષ્યઅને પાશ્વિને શ્રાવક ધર્મની આરાધના કરવાને ઉત્સુક આત્માઓને તે ધર્મમાં માર્ગદર્શન આપવાને અને ધર્મપાલનમાં સિદ્ધ કરવાને અર્હો રજૂ થતુ રવોપદગૃહિત સમલકૃત થી શ્રાદ્ધવિધિ પ્રકરણ એક અનુપમ સાધન છે કોઈ પણ ધર્મક્રિયાઓ તેના રહસ્યોને યથાર્થ રીતિએ સમજીને કરવામાં આવે તો અનેકગુણા હજીને અર્પનારી નવે છે આ મ યત્નમાં દુઃખાવાયેલ જીવનને છવનારા સકન જોનો બની જાય તો રવાઈ પ્રપચ અને હિમાના ઝેરીના વાતાવરણથી અન્નતા આ વિશ્વમાં આનંદ છવનનું સર્વોત્કૃષ્ટ ઉદાહરણ પૂરું પડે

શ્રાદ્ધવિધિ પ્રકરણ અને તેની રવોપદ્ધી રીકા

શ્રાવક ધર્મને અંગે વિધિવાદનું નિરૂપણ કરતા મ યરનોમાં શ્રાદ્ધવિધિ પ્રકરણ અમરચાન ધરાવે છે તેની રચના પ્રાકૃત જ્ઞાનમાં યથેલી છે તેની રૂકન સવર જ માયાઓ છે આ સવર માયાઓમાં પણ મ યકારે પ્રતિપાદ વિષયોને અતિ સહેજથી જતા સુરૂપરૂપણે સમાવી દીધા છે

આ પ્રકરણના ઉપર મન્યકારે પોતે જ 'શ્રાદ્ધવિધિઔમુદી' નામક છ હજાર સાતસો એકસઠ શ્લોકમંથાણ અતિ વિસ્તૃત રૂપિ સરકૃત ભાષામાં રચી છે મૂલ મ યમાં નિર્દેષ્ટ વિરો અને પ્રથમ નુસાર પ્રાપ્ત થતા અનેકોનેક અ પ વિષયોને, રીકામાં વિસ્તૃત રીતિએ વિવેચવામાં આવ્યા છે ૧ દિનકૃત્ય ૨ રાત્રિકૃત્ય ૩ પર્વકૃત્ય, ૪ ચાતુર્માસિકકૃત્ય ૫ વર્ષકૃત્ય અને ૬ જ મકૃત્ય એમ છ વિભાગ પાડી શ્રાવક ધર્મક્રિયાઓનો અને તેને ધમતા વિધિવિધાનોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યા છે ક્રિયાઓ આદિને યથાર્થ રીતિએ સમજાવવા માટે, શકાઓ ઉપરિચત કરી, તે શકાઓના શાસ્ત્રાનુસારી અને યુક્તિપ્રચૂર સમાધાનો કરી નિર્ણયિત રિષયોને હદનર મનાવ્યા છે ધર્મવિધિઓ બતાવવાનો જ મુખ્ય ઉદ્દેશ હોવા છતાં, પ્રસંગે વ્યાપારાદિ કેમ કરતાં મગામળધીઓ મિત્રો, અંપુત્રાદિ પરિવાર, મુખ્ય ઉદ્દેશ હોવા છતાં, પ્રસંગે વ્યાપારાદિ કેમ કરતાં મગામળધીઓ મિત્રો, અંપુત્રાદિ પરિવાર,

માતા પિતા તથા બાપુજી અને નજરબંદી આદિ સાથે કેમ વતવું ? ક્યારે જેવું ભોજન લે
મૂત્રાદિ ક્યા ક્યારે અને ક્યા રીતિએ કરવા ? રવખોનું ફેવર્લુન રવરોડના ઘાન ઈલે
આવહારિક વિષયો પણ પ્રકૃષ્ટ છે રથને રથને નીતિરચનો અને બ્યવહાર વચનોનો ।
કથિતબને અતિ જનવત્તર જનાવવાનો જાગીરથ પ્રવત્ત પણ અથાગે કયો છે તેમજ
જિનાયમ્મદિ પચામી, પૂર્વાચારો ફૂલ પ્રકરણાદિ અથા તથા વેન, રમ્પનિ, પુરાણ આદિ અનેકાં
પ્રમાણો આપી પોતાની બહુશ્રુતતા, વિદ્યા તથા રવપરજાઅવેલિતોનો અમ્મદા પદિતથ પણ
સાથે સાથે તે તે અથાના મૂલપાદોને ઉપયુગ કરી પ્રતિપાદ વિષયોના પ્રામાણ્ય પ્રત્યે ચકા
વાચકોને નિચક કરી દીધા છે

આ આદિવિષિ કોમુદી નામક અતિવિશુદ્ધ હિન્દી રચના વિ. સ ૧૫૦૬માં કરવામ
રચનારચનો નિર્દેશ મ થકારે કયો નથી મૂળના રચનાસમયને નિર્દેશ પણ મતો નર
અથા પૂર્ણ કરતાં એકાદ વર્તો સમય મળીએ તો મુથનો રચનાસમય વિ સ ૧૫૦૪
સ ૧૫૦૫ અનુમાની સમાય એ પણ સજવિત છે કે-મૂળની રચના ધણી પરી અથા
અને હિત પાઠનથી રચનામાં આવી હોય હિતના સરોધનાદિકમા જિનલ સગણિ આદિએ સ
મ થકારે મોતે જ અન્તમથસ્તિમાં ઉત્તેજ્યુ છે

અ થકાર શ્રી રત્નસીખરસુરિજી

આ મ થના કર્તા તપાગચીડી શ્રી રત્નસીખરસુરિજી છે તેઓ શ્રીમદે પોતાના પૂનિ
નજર કે મામને પવિત્ર કથું હતું ? ક્યા માનાપિતાદિના કુત્તચને અત ફૂલ કર્મો હતા ?
પિતાદિનું પુણ્ય અભિધાન તથા તેમનું સ સારારથાનું અભિધાન શું હતું ? તે વિગરે કર
મ થકારે કર્મો નથી આ જિજ્ઞાસાની તુષિ કરનારા અન્ય સાધનો પણ ઉપનયમ થતા નથી
શ્રી ધર્મસારરજનૂત રવેપદ દીકા વિજ્ઞાપિત શ્રી તપાગચીડી આદિ એ સાધનો
તેના ઉપર જ સતોષ માનવો પડે છે

તેઓશ્રીનો જ મ વિ સ ૧૪૫૭માં થયેા હતો ? વિ સ ૧૪૬૮માં દીક્ષા અગીક
વિ સ ૧૪૮૩માં પદિતથ વિ સ ૧૪૬૮માં ઉત્તવાવપન અને વિ સ ૧૫૦૨માં
થયુ હતું તેઓશ્રીનો હાલધર્મ (રવર્-અમન) વિ સ ૧૫૧૭ના પોષ વન છડના વિસે
આથી એ ફલિત થાય છે કે ૭ વર્ષની આશ્વવધ તેઓશ્રીને દીક્ષા અગીકાર કરી હતી

૧ તપાગચીડીના તેઓના / મસમને અને એ મન દર્શાવ્યા છે ૧૪૫૭ અને ૧૪૫૮
૧૪૫૭ વાલે મ્મ અધિક પ્રકલિત દેખ તેમ સાથે જ મરુ કે, તે વર્ષના પદ્મવદીઓએ ઉકત એ મ
ના એક જ મલો ઉલ્લેખ કર્યો છે જુલે ઉપાધ્યાય શ્રી પીરવનનર્મલુત પદ્મવદીસારીકાર (૧
આ ૧, પૂ ૧૫૬) અને અણાગુક શ્રી સુરેષ્ઠાવલી (પદ્મવદીસમુચ્ચય આ. ૧ પૂ ૧૭૨)

૨ તેમણે કાવેલ પ્રદિતોને લેખ વિ સ ૧૪૧૭એ પ્રદિતોને લેખ

સાદર સમર્પણ

પ્રગમધીયૂપયોનિધિ પરમ તપસ્વી પરમારાધ્ય
તપોગમ્છાલ કાગ શાસનસૌધસ્ત ભાયમાન સૂરિપુર હર
૧૦૦૮ શ્રીમદ્ વિજયસિદ્ધિસૂરીશ્વરજીના કરકમળમા
તપોગમ્છાલ કાગ શ્રી રત્નરોખરસૂરિજીવિરચિત શ્રી
શ્રાદ્ધવિધિ પ્રકરણ ચૂલ અને તેની સ્વોપજ્ઞ શ્રાદ્ધવિધિ
કૌમુદી નામક ટીકાનો શુદ્ધ અને સરલ ગુજરાતી અનુવાદ
વિનમ્રપણે સમર્પતા કરતા આતશાહલાહ અનુભવીએ
છીએ.

વસ તપ થમી

૨૦૦૮

તા ૩૧-૧-૫૨

મોતીચંદ મગનભાઈ ચોકસી

તથા અ ય માનાઈ સઆલોકો
રોઠ કે લા ને પુ રંદ સુરત

વયે પદ્મિતપઃ મરુતુ હતું ૩૬ વર્ષની વયે ઉપાધ્યાયપદ અને ૪૫ વર્ષની વયે સૂરિપદારોપણ થયું હતું તેઓશ્રીનો સમગ્ર જીવન-કાલ ૬૦ વર્ષનો હતો

સ્તભતીય(ખજાત)માં બાળ્મી નામના કાદે તેમને 'બાલસરસ્વતી' એવું બિરુદ આપ્યું હતું ૩

બે.રપુર(દક્ષિણ)માં મહાન પ્રાહ્મણ કાદનો તેમણે પરાજય કર્યો હતો ૪

સોમસૌભાગ્ય કાવ્ય(સર્ગ ૧૦)માં લખ્યું છે કે-તેમને આચાર્યપદ દેવગિરિ(દોલતાબાદ)ના બાપારી મહાદેવે અપાવ્યું હતું તેમજ તેમણે સૂરિપદ-પદ્મિતપદ-મુનિપદ આપવાના, જિનમંનિ-રોતી પ્રતિષ્ઠાના, માહારોપણના તથા યોગનિધિ કરાવવા આદિ અનેક શુભ કાર્યો કર્યા હતા

તેઓ મુગધપદાનથી સોમસુ દરસરિજના સિધ્ધ હતા ૫ સતિકર રોજના રચયિતા સહસ્રાવધાની શ્રી મુનિસુ દરસરિજના પદ્ધર જ યા હતા શ્રી જીવનસુન્દરસરિજ પાસે તેમણે જ્ઞાનાભ્યાસ કર્યો હતો શ્રી સાધુરત્નસરિજના સદુપદેશથી તેમને વૈરાગ્ય મેલ્યો હતો

તેમના અસ્તિત્વ સમય દરમિયાન જિ. સ. ૧૫૦૮માં, જિનપ્રતિમા આદિનું ઉત્થાપન કરનાર કુંભ મત પ્રવર્ત્યો હતો કુંકામતમાં પ્રથમ વેરધારી વિ. સ. ૧૫૨૩ માં ભાણા નામક થયા હતા

પ્રાગુત શ્રી રત્નશેખરસરિજ સિવાય બીજા પણ ત્રણ સમાન નામક આચાર્યો થયા છે ૧ શ્રીપાદ અરિમ પ્રાકૃત તથા શુભરથાનકેશારી હતાદિ મન્થેના કર્યા, હેમતિલકસૂરિના સિધ્ધ, બૃહદ્ગમઘીય શ્રી રત્નશેખરસરિ, ૨ નાભેન્દ્રમઘીય શ્રી રત્નશેખરસરિ, ૩ પીપ્પનમઘીય શ્રી રત્નશેખરસરિ

શુભરાતી અનુવાદનું પ્રસ્તુત પ્રકાશન

આ મ થના શુભરાતી અનુવાદના પ્રકાશનો, આ પહેલાં ૧ સુગ્રાહ રાચક જ્યેષ્ઠ જૈનવિદ્યાશાસા, ૨ બીમનદાસ સાંકેયક મારહતીયા, તથા ૩ ભયુભાઇ કૃત્તેયક કારભારી (જૈન પત્ની કચેરી) એમ ત્રણ રચયેલાં થયાં છે જૈનોને જૈનમાત્રની આરાધનામાં અનન્ય આદાપ્યક આ જ ધરતી તેમ જતા કુપ્રાપ્ય હોવાથી, અનેક મહાતુભાવો તરફથી તેના સુસસ્કૃત પુત્ર પ્રકાશન માટે હજી બાકત થઇ રહી હતી તેથી આ અનુવાદના સપાદનને લગતા કાર્યનો આરંભ અમે કર્યો હતો મૂલ સસ્કૃતમન્થની સાથે શ્રી મારહતીયા અને શ્રી કારભારીના પ્રકાશનોને અર્ધસમતિ આપીને દિલ્હિએ અક્ષરશ મેલવતા જે અનુવાદ અમને યોગ્ય અને મુલાતુસારી જણાયો તેના અમે બધો સપાદનમા ઉપયોગ કર્યો છે

૩ આ ઉલ્લેખનુ સમર્થન શ્રી દેવવિમલનિધિએ દીરસૌભાગ્ય સપ ૪ મેલે ૧૨૮મા કર્યું છે

૪ જુઓ સોમસૌભાગ્ય કાવ્ય સર્ગ ૧૦ તથા ગુરુગુણલાહર કાવ્ય સર્ગ ૧

૫ શ્રી રત્નશેખરસરિજએ, પોતાના ગુરુ વરીકે આદ્યવિધિ પ્રકરણમાં, સોમસુ દરસરિજનો તથા માહપ્રતિકમણ સંવદતિમા જીવનસુન્દરસરિજનો નામોકરોષ કર્યો છે તેમણે કાલેલ પ્રતિજ્ઞાના અનેકનેક લેખમાં ' શ્રી સોમસુન્દર સરિધિય મીરત્નશેખરસરિ ' એવો ઉલ્લેખ પ્રાપ્ત પતો હોવાથી તેમના ગુરુ વરીકે ઉપર અમે શ્રી સોમસુન્દરસરિ જનો ઉલ્લેખ કર્યો છે

આ સપાદનમાં જ ને અનુવાદોનું મિશ્રણ કરવામાં આવ્યું છે. આમાં આપવામાં આવેલા આગમોદિ સાક્ષીપાઠોના અર્થ અને જ્યાં અમને સમતિ ન જણાય ત્યાં તેના મૂલ્યમાં થોડું પર્વવેશન કરી તથા રીઝાદિ સાદિત્વને અવશેષી અનુવાદોને શુદ્ધ અને પ્રામાણિક જનાવવાનો મથાસાધ્ય પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે. અર્થ કરવામાં ફળ ઉકાત જ ને અનુવાદમાં જૂનો દલી તંતુ પરિમાજન આ સપાદનમાં કદું છે તદુપરાંત જાણનો ઘટતો ફેરફાર કરીને અનુવા ને સુસ્પષ્ટ, સુવાચ્ય અને સરસ જનાવવાનો મથામતિ-મથાશક્ત્ય પ્રયત્ન અમે કર્યો છે તેમ છતાં આમાં રહેલી જીણપોનો અમને ખ્યાન છે અને અમારી ધારણા મુજબનું સપાદન ઘણું ચક્રું નથી તેની અમને દિલ્હીરી પશ્ય છે જ.

આના સપાદન સંરોધનમાં અમુલ્ય સહાય કરનાર, પૂ. શરદેવ શ્રીમદ્વિજયલલિતસૂરીશ્વરજી મહારાજના તો અમે સદાય ઝાણી છીએ જ.

ગુજરાતી અનુવાદના સપાદન-સંરોધનનું અમારું આ પ્રયત્ન કાચું હોઈ, આમાં રહેલી અપૂર્ણતાઓ અને અશુદ્ધિઓને રરગુજર કરી વિરતિધર્મી મથાધ આરાધનાદારો, જાગ્યાતમાઓ અનન્ત અને આશ્વત સુખના ભોક્તા જનો એ શુભામિલાષા સાથે આ પ્રસ્તાવનાને અદિ જ વિરામ આપીયે છીએ.

પૂના કેમ
પાપ વડે ૧ શરદેવ
વિ સ ૨૦૦૫

પૂ. આચાર્યદેવ શ્રી વિજયલલિતસૂરીશ્વર-ચરણચર્યાક
શુનિ વિક્રમવિજય,
શુનિ લારકરનિજય

નિવેદન

હિંસા જ્યારે તાત્કાલિક કરવાને યતનગતી રહી છે, સ્વાર્થાન્ધ બની મહા સત્તાઓ જ્યારે શસ્ત્રાશયોના પશુબલનું પ્રદર્શન કરવામાં રોકાઈ રહી છે, માનવ જ્યારે અન્યની સંપત્તિઓને ચેન કેન હકથી જવાની નીચ પ્રવૃત્તિમાં મથગૂલ બન્યો છે, વિજ્ઞાનના નામે વિનાશની ભયંકર ખીલુ તરફ જનતા જ્યારે, જાણે અજાણે પણ ધસી પડી છે ત્યારે અહિંસા, અત્યંત અને પરોપકારના જવલત આદર્શ સમા જૈનત્વને આશયવાનો માયો શઠ બતાવતા અને જીવનની જરૂરીયાતોને અટક કરી, અન્ય જીવોને જરા પણ દુઃખી કર્યા વગર કેવલ ન્યાય માટે જ જીવવાની પ્રેરણાનું અભીયાન કરાવતા શ્રાદ્ધવિધિ પ્રકરણ અને તેની ટીકાના શુભશતી અનુવાદને, મુમુક્ષુ આત્માઓના હસ્તક્રમલમાં અર્પણ કરતા અતિવ સતોષ અનુભવાય છે.

આ અન્યના સંપાદન-સંશોધનનું કાર્ય, પૂ. આ. શ્રી વિજયલલિતસૂરિજીના ગિરિપૂ. મુનિરાજશ્રી વિદ્યમવિજયજી મહારાજજીએ તથા પૂ. મુનિરાજશ્રી ભાસ્કરવિજયજી મહારાજજીએ અતિ પરિશ્રમ લઈ કરી આપ્યું છે તે માટે અમે તેમના જહી છીએ.

વાચકો! મથાથોજ્ય લાભ લઈ અમારા પરિશ્રમને સફલ કરે !

માખરીયા દાહિસ,
૨૨૭ સર ૧૨ વલ્લભભાઈ પટેલ રોડ
મુબમ્બી નં. ૪
સ ૨૦૦૮ વસંત પંચમી
તા ૩૧-૧-૧૯૫૨

લી૦
મોતીચંદ મગનલાલ ચોકસી

શ્રાદ્ધવિધિ પ્રકરણ-સંદીકના ગુજરાતી અનુવાદની

વિષય-સૂચી.

પ્રથમ-પ્રકાશ : દિનકૃત્ય.

૧ મગવાચરણ	૧	સૂર્યાનાડી વહેતે કરવા યોગ્ય કાર્યો	૮૧
કરવાનું પ્રયોજન	૨	સૂર્યાનાડીમાં વિશેષ કરવા યોગ્ય કાર્યો	૮૨
૨ મગવાચરણ	૨	નવકાર મહુવાની રીતિ	૮૩
૩ થર્મા ને ને દારોનું વર્જન કરવાનું	૩	કમલજલ મહુવાની રીતિ	૮૩
૪, તેના નામ	૩	પાંચ અક્ષરોના મગ મહુવાનો વિધિ	૮૫
૫ ના કુલપુત્રનું દર્શાવ	૪	નવકારનો મદિયા અને ફલ	૮૭
૬ ના એકવીંશ ગુણ	૬	નવકારથી થતા બધા લોકના ફલ ઉપર સિવ	
૭ ની કથા	૮	કુમારનું દર્શાવ	૮૭
૮ ના પૂવભવનું વૃત્તાંત	૨૧	નવકારથી થતા પરલાકના ફલ ઉપર વડની	
૯ પતીથેના એક સો બાઠ નામો	૨૫	સમળીનું દર્શાવ	૮૮
૧૦ તર્કાંત શ્રીદત્ત દેવવાંતો પૂર્વભાવ	૩૩	કાચોત્સર્ગ કરવાની રીતિ	૮૯
૧૧ પ્રકારના સત્પ	૪૮	નિયમ લેવાની વિધિ	૯૩
૧૨ સ્વરૂપ	૬૬	સચિત અચિત અને ત્રિશ્વ વસ્તુઓનું સ્વરૂપ	૯૪
૧૩ આવકના મહુ ભેદ	૬૬	સર્વ વસ્તુને સામા મથી પરિણમવા (મત્સવા)ના	
૧૪ નવ કુમાર શેઠની પાંચ બીઓનાં દર્શાવ	૭૦	કારણ	૯૬
૧૫ ના પ્રકાર	૭૩	આટો (માટ) મિશ્ર થવાની રીતિ	૯૮
૧૬ શબ્દોનો અર્થ	૭૫	પકવાન આશ્રી કાલ-નિયમ	૯૯
૧૭ ન થવાનો સમય અને પ્રાત વિચારણા	૭૭	દહી, ફૂલ અને જાણનો વિનાશ કાલ	૯૯
૧૮ ન થતાં તપાસવાનાં તરિક	૭૮	દિવસ કોને કહેવું ?	૯૯
૧૯ તરતની સમજ	૭૮	અભણ કોને કહેવા ?	૯૯
૨૦ નો અનુક્રમ	૮૦	લોકલેવા પાણીની રીતિ	૧૦૦
૨૧ નો કાલ	૮૦	અચિત જલ કર્યાં સુધી રહે તેનું કાલમાન	૧૦૧
૨૨ માં કરવાનાં કાર્યો	૮૦	સર્વ સચિતનો ત્યાગ કરવા ઉપર અવગ	
૨૩ નું ફલ	૮૦	પરિવાળજી (તાપસ)ના સાતસો સિંચોનું દર્શાવ	૧૦૩
૨૪ નાડી વહેતે કરવા યોગ્ય કાર્યો	૮૧	ચો. નિયમ મારવાની વિગત	૧૦૪

પચ્ચાષ્ઠાણુ કરવાની રીતિ	૧૦૫	રાત્રના પચ્ચાષ્ઠમ	૧૨૫
અશન, પાન, ખામિ રવાદિમનુ સ્વરૂપ	૧૦૭	મહાશ્વિણા દેવાની રીત	૧૨૬
અશ્વાદાર યીજેના નામ	૧૦૮	નવમ્યમની ચંદનાતિકથી પૂજા	૧૨૭
પચ્ચાષ્ઠાણુના પાચ રથાન (ભે.)	૧૦૯	પહેનાની કરેની પૂજા કે આંગી ઉનારી પૂજા	૧૨૭
જિનપૂજા કરવા માટે દ્રવ્યશુદ્ધિ	૧૧૦	ચાર કે નહીં ?	૧૨૭
હાલુનીતિ વરીનીતિ કરવાની રીત	૧૧૦	નિર્માદ્યનુ લક્ષણ	૧૨૮
પ્રજ્ઞાતની સંખ્યાનુ લક્ષણ	૧૧૦	પૂજાના નણ પ્રકાર	૧૨૮
સાંધકામની સંખ્યાનુ લક્ષણ	૧૧૦	દેવપૂજા વખતે સજ્ઞા કરવાથી પણ પાપ લાગે	૧૨૮
મહામુન કરવાનાં રથાન	૧૧૧	છે તે ઉપર ટણકાકનુ દર્શાવ	૧૩૦
હાતણ કરતાં શુભશુચક અનુસરેલી	૧૧૨	દાર્શનિક અને સમવસાચારિણ પૂજા	૧૩૨
હાતણનુ પ્રમાણ અને તે કરવાની રીતિ	૧૧૨	ચૂન ાવકની પ્રથમ પૂજા કરવા સખધે શકા	૧૩૨
હાતણ ન કરવા વિષે	૧૧૩	કારનો પ્રથમ	૧૩૨
વચર હાતણે શુભશુદ્ધિ કરવાની રીતિ	૧૧૩	મૂલનામની પહેલી પૂજા કરવાનો દોષ ન	૧૩૨
હાતણની ચીરી ફેકવાથી જણાતી અનુસરેલી	૧૧૩	હોવા સખધી ઉપર	૧૩૪
હાતણ કરવાના નિષેધ વિષે	૧૧૩	અમપૂજા અધિકાર	૧૩૫
વાળ સમારવા વિષે	૧૧૩	નેવેલપૂજા દરરોજ પોતાને ઘેર રાધિકા અનુધી	૧૩૫
૬૫૯ જોવાથી અનુસરેલી	૧૧૩	પણ કરવા વિષે	૧૩૬
રનાન કરના જણાતી અનુસરેલીઓ	૧૧૪	નેવેલપૂજાના દશ ઉપર દર્શાવ	૧૩૬
રનાન કરવાનો જરૂરી સમય	૧૧૪	નેવેલ ચંદાવવા સખધી શાઓનાં પ્રમાણ	૧૩૭
હળમલ ન કરાવવા વિષે	૧૧૫	ભાવપૂજાને અધિકાર	૧૩૮
રનાન વિષે	૧૧૫	ચેતવર દત્તના ભેદ	૧૩૮
ગમા કોને શુદ્ધ કરે છે તેનુ ઉદાહરણ	૧૧૬	સાત વખત કરતા ચેતવવન્દન	૧૩૮
ભાવરનાનનુ સ્વરૂપ	૧૧૬	સામઝીના ભેદે પૂજાના પ્રકાર	૧૪૦
પૂજા વિષે	૧૧૭	પચ્ચાષ્ઠાદિકી પૂજા	૧૪૦
આશાતના કરવાથી યતા નુકસાન વિષે દર્શાવ	૧૧૭	અષ્ટોપચારિકી પૂજા	૧૪૧
પૂજા કરતી વખતે કેવા વસ્ત્ર ઝોડાએ	૧૧૮	સર્વોપચારિકી પૂજા	૧૪૧
ઉપરાસણ કેનુ વાપરવુ	૧૧૮	પૂજાના સત્તર ભે.	૧૪૧
ખીનનુ વાપરેનુ વસ્ત્ર ન વાપરવાનુ દર્શાવ	૧૧૮	એકીસ પ્રકારી પૂજાનો વિધિ	૧૪૨
પૂજામાં દ્રવ્યશુદ્ધિ	૧૨૦	એકીસ પ્રકારી પૂજાનાં નામ	૧૪૩
પૂજા માટે ભાવશુદ્ધિ	૧૨૦	રનાનપૂજા જણાવવાની રીતિ	૧૪૩
દેરાસરમાં પ્રવેશ કરવાનો ક્રમ	૧૨૦	કેવી પ્રતિમા પૂજવી ?	૧૪૩
જિનમંદિર જવાનો વિધિ	૧૨૧	પૂજામાં ધારવા યોગ્ય બે દહર ચુરભોતેર જાગતો	૧૪૦
દશાષ્ઠીના નામનુ દર્શાવ	૧૨૧	ચિત્રકારનુ દર્શાવ	૧૪૦
જત્રીસનક નાટકનાં નામ	૧૨૧	અવિધિથી થતા અનુષ્ઠાન ઉપર દર્શાવ	૧૪૩
સામાન્ય હરિયોને દેરાસરે જવાની વિધિ	૧૨૫	નણ પ્રકારની પૂજાનુ દશ	૧૪૩
આવકના પચ્ચાષ્ઠમ	૧૨૫	દ્રવ્ય સત્તરના બે ભે.	૧૪૩

પારખી પૂજા ઉપર દેવ શાખના સજાથી		માતા પિતાદિ અંગે તે પ્રવચન જીવતાં ૪૨૫	૧૮૫
કૃતલાક્ષ્મીનું દર્શાવ	૧૪૫	તીર્થયાત્રા અંગે કાહેનું દ્રવ્ય	૧૮૫
ભાવરતવનો અધિકાર	૧૪૬	પચ્ચમ્બાલુનો વિધિ	૧૮૬
દ્રવ્ય અને ભાવ રતનનું રૂપ	૧૪૭	ગુરુનું દર્શન	૧૮૬
દ્રવ્યરતનમા યોગે આશ્રય અલુવા લાવક નથી	૧૪૭	ગુરુનું દર્શન પ્રકાર અને વિધિ	૧૮૭
પૂજના અનોરથથી પછી થના પ્રવચન	૧૪૭	પચ્ચમ્બાલુનું રૂપ	૧૮૮
પૂજના વિધિ બહુમાન ઉપર ચોખ્ખી	૧૪૮	ગુરુ પાસે કેમ ભેસવું ?	૧૮૮
વિધિ અને બહુમાન ઉપર ધર્મદત્ત નૃપની કથા	૧૬૦	દેશના સામગ્રીની રીતિ	૧૮૯
ધર્મદત્તનો પૂર્વજવ	૧૬૩	દેશના શ્રવણના ધાર્મિક	૧૯૯
દેશસરની ધાર્મિક સારસંજ્ઞા	૧૭૧	મદેશી ગાળનું દર્શાવ	૧૯૯
આશ્વાતનાના પ્રકાર	૧૭૨	શાવચ્ચા પુત્રની કથા	૨૦૧
જ્ઞાનની આશ્વાતના	૧૭૨	ક્રિયા અને જ્ઞાન વિષે	૨૦૩
દેવની આશ્વાતના	૧૭૩	સાધુને સુખયાત્રા પૂજી તથા વહેરાવવા વિષે	૨૦૪
દેવની જ્યેષ્ઠ ૧૦ આશ્વાતનાઓ	૧૭૩	જ્ઞાનની નિમત્તજ્ઞા ઉપર શુદ્ધિ શૈલીનું દર્શાવ	૨૦૫
દેવની મધ્યમ ૪૦ આશ્વાતનાઓ	૧૭૩	ગદાન સાધુની વૈવાચક્ય વિષે	૨૦૬
દેવની કૌટુંબ ૮૪ આશ્વાતનાઓ	૧૭૪	જ્ઞાનના દ્રવ્ય અને સાધુનિદાને આપવાની શિક્ષા	૨૦૬
બુદ્ધિભાષ્યમાં અત્રાવેદી પાત્ર આશ્વાતનાઓ	૧૭૬	સાધુને સુખયાત્રા પૂજી	૨૦૭
ગુરુની તેજીય આશ્વાતના	૧૭૭	ગુરુ પાસે અપાસ કરવો	૨૦૭
સ્થાપનાચાર્યની આશ્વાતના	૧૭૮	દ્રવ્ય-ઉપાજ્ઞાન વિધિ	૨૦૮
ઉત્તમ ભાષ્ય આશ્વાતના વિષે	૧૭૮	ન્યાય ઉપર દર્શાવ	૨૦૮
દેવદ્રવ્યોનો નાશ-આશ્વાતના કરવાનું રૂપ	૧૭૮	વ્યાપાર વિધિ	૨૧૦
સાધારણ દ્રવ્યનું લક્ષણ	૧૮૦	આદિવિકાના સાત ઉપાય	૨૧૧
દેવદ્રવ્યની વૃદ્ધિ કેવી રીતે કરવી ?	૧૮૧	શુદ્ધિથી કમાવનારનું દર્શાવ	૨૧૩
દેવદ્રવ્યના બહુજી રક્ષણ ઉપર સામગ્રીજીનું દર્શાવ	૧૮૨	સેવા કેવી કરવી ?	૨૧૪
જ્ઞાન દ્રવ્ય અને સાધારણ દ્રવ્ય ઉપર કર્મસંગ્રહ	૧૮૫	રાખને વસ કરવાની રીતિ	૨૧૫
પ્રવચનસંગ્રહ દર્શાવ	૧૮૫	સ્વામી આદિને વિનંતિ ક્યારે કરવી ?	૨૧૫
કેવું શાખવાથી લાગતા દેવ અંગે જ્ઞાન	૧૮૮	રાજસેવાની શ્રેણી	૨૧૬
જ્ઞાન દર્શાવ	૧૮૮	નિદાન આવાથી થયે અનર્થ	૨૧૭
દેવદ્રવ્યના આશ્વાતનાને લાગતા દેવ અંગે દર્શાવ	૧૯૦	નિદાના ત્રણ ભેદ	૨૧૭
મન્ત્રનો દોષ વાપરવા અંગે ઉદ્ધતીનું દર્શાવ	૧૯૦	સેવશુદ્ધિ	૨૨૦
ધર દેશાચારમાં ચલાવેલ અસુતાદિની વ્યવસ્થા	૧૯૩	કાવશુદ્ધિ	૨૨૦
પારકુ દ્રવ્ય ન વાપરવું	૧૯૪	ભાવશુદ્ધિ	૨૨૦
પ્રવચાર્ય કાહેનું દ્રવ્ય કેમ વાપરવું ?	૧૯૪	મુગ્ધ શૈલીનું દર્શાવ	૨૨૦
સાધારણ દ્રવ્ય વાપરવામાં વિધેય	૧૯૪	ઉત્તમ શૈલીનું દર્શાવ	૨૨૨
		ભાવક શૈલીનું દર્શાવ	૨૨૨

ન વાછી કીર્તિ કદા, ન વાછી સૌન્દર્ય-કથા, વાછી ના જીવનની કાષ્ઠ માયા,
વાછી આત્મહાનને, દેહલક્ષ્ય અવગણી, અર્પિયુ સર્વતો ધર્મ-સાગે શ્રુત ૧૨
ખલકનો ખેપીઓ, મલકનો મોવડી, જેઠીઓ એ મુલ્યો જગત જૈની;
વીરનો વારીઓ, વાછી વિહારીઓ, શાસ્ત્રની સાખીયે વત વાથા શ્રુત ૧૩
બુતનો સેવીઓ, બકિતનો બોમિઓ, રાગીઓ નવ કદિ રાગી નિજનો,
મત્યનો સાથિયો સૂરિમા મૂંગિયો, આત્મ લસોટતો શુદ્ધ-ચૈલે શ્રુત ૧૪
અમર જીવન જીવ્યુ, મૃત્યુ બિજાળવા, લગી લગી વદના સઘ કરતો!
આગમોદ્ધારક, સૂર એ તારખ, હર્ષથી મેલતા અખિંધ-આનંદમા શ્રુત ૧૫
(ત્યા તો—)

સુરત ગોપીપરે, નિધિ તો વિદ્ગી, જોના બુઝવી, રાહુ-કાળે અસી;
થિહાન દ સાધવા, સમાધિ મદી સાધવા! લીધ તે સત્યનો માર્ગ સાથો શ્રુત ૧૬
એહ, પણ, સઘપે, વિતીયુ ગળસમ, અશુથી લોજીતી સર્વ આખો,
વીરનો ધર્મ તો, આત્મમા વાસતો, 'વીર હે! વીર હે! વીર!' શ્રુત ૧૭
હેમ, ને હીર અપિ, અરો ઉપાધ્યાયકા, તરવરે દહિયે તુજને ચેખી!
શતક ગ્રંથ સો લગી, તુ સમો નવ થયો, વીરના ધર્મમા વીરભાહુ! શ્રુત ૧૮
પુણ્યવત સુતર્ત કે પુણ્યની હીનતા, અક્લ એ પ્રશ્ન મમ આત્મ સૂચે
(પણ) કીર્તિ તારી વડે, સુરત સૌરભ બહુ, તુજ સમા પૂજ્ય જ્યા આત્મ સાધે! શ્રુત ૧૯
સુરતના સઘની વિપુલ એ પુન્યતા, કે તને પામીને આત્મ નર્તે,
બે હાતર ઇયનો (૨૦૦૬), કૃષ્ણ વૈશાખીઓ, તવ જતા એહની જયેત જાયે શ્રુત ૨૦
પક્ષની પચમી, વાસરો મહ તો, ઊડીઓ વાસ જે જીવ્ય યાતો,
નિબ-ઉપાધ્યે, સ્થિર પદાસને, અતુર પહોરે ઘટિ શુભ સાધી શ્રુત ૨૧

ખલકનો-જૈન જગતને શ્રીવીરની વાછીતુ તરવ પહોચાડનાર ખેપીઓ, વીરનો-વર્તમાનકાળમાં
શ્રીવીરના શાસનમાં વીરપુરુષ. સેવીઓ-શ્રુતની સેવા કરનારા મહાન સેવક લસોટતો-કસતો કરી જોતો
શુદ્ધ-ચૈલે-કસોગિયે આત્માને શ્રીવીરજાગ્રાની કસોગિયે કસનારો, કસોટી થસાવ નહિ એવો પાપાણુ હેવાથી
'શુદ્ધ-ચૈલ' થેજ્યુ છે હેમ-આદિ મોહેમયદાયાપ' શ્રીવીરવિજયસરિ, અને શ્રીવશોનિજયજી
મહોપાધ્યાયની પાદ, તને દેખતા તાજ થતી શતક ગ્રંથસો-શ્રીવશોનિજયજી મહોપાધ્યાય અને આગમે
હારકા સમવની વચ્ચે પ્રખર શ્રુતગાની અને તાકિંદકાકિતવાલા થનેવ કોષ જીવ્યવામા નથી આવ્યા.

સુત=સુરત નર્તે=નાચે રાગે કૃષ્ણ વૈશાખીઓ-વૈશાખનો કૃષ્ણપક્ષ (સ્વામ અનેતાં વૈશાખનો
સ્વામપક્ષ) પક્ષની=કૃષ્ણપક્ષની પચમી વાસરો-મહ=અનિચાર વાસ=જીવ્ય થોડુ સરીર નિમ્ન-ઉપા
અયે=ગોપીપરાના માલીકીઓઆમાં શ્રી મણુભાઈ દીપચન્વાળી, આગચામાં લોજીડો હેવાથી 'લોગડા-
ઉપાશ્રય' નામે જોળખાતી ધમજાવામાં, ગુરુદેવની પદર દિવસની સમાધિમા એ જ નિનરત તારી
વાટે સમાધિ તેમજ બાકીની જીવનવાથા સાતિથી પૂજુ કરાવવા માટે હોવ નહિ તેમ દક્ષિણ દિશામાં
સ્વજાયા ગુરુદેવ ઉપર પ્રસારતો હતો અર્થાત્ દક્ષિણ દિશામાંથી એ જ લોગડાની છ પા બારીવાટે
ગુરુદેવના સમાધિસ્થાન ઉપર રેલાતી હતી.

પચ્ચખખાણુ કરવાની રીતિ	૧૦૫	રાખના પચ્ચામિયમ
અચન, પાન, આદિમ રસાદિમનુ સ્વરૂપ	૧૦૭	અ દ્વિજા દેવાની રીત
અણુદાર મીઠાના નામ	૧૦૮	પચ્ચમની ચઢનાકિથી પૂળ
પચ્ચખખાણુના પાત્ર રચાન (બેઠ)	૧૬	પહેનાની કરેલી પૂળ કે આંગી ઉતારી પૂળ
નિનપૂળ કરવા માટે દ્રવ્યશુદ્ધિ	૧૧૦	ચાન કે નદી ?
અણુનીતિ વહીનાતિ કરવાની દર્યા	૧૧૦	નિર્મલ્યનુ અણુ
પ્રમાતની સંખ્યાનુ અણુ	૧૧૦	પૂળના ત્રણ પ્રકાર
સાંધકાતની સંખ્યાનુ અણુ	૧૧૦	દેવપૂળ વખતે સઠા કરવાથી પણ પાંચ ભાગે
મધમૂળ કરવાનાં રચાન	૧૧૧	છે તે ઉપર છુલકાકનુ દર્શાત
દાતણુ કરનાં શુભશુચક અમમચેલી	૧૧૨	દારમિળ અને સમવસ્યતમિળ પૂળ
દાતણુનુ પ્રમાણુ અને તે કરવાની રીતિ	૧૧૨	મૂલનાયકની પ્રથમ પૂળ કરવા સમયે સઠા
દાતણુ ન કરવા વિષે	૧૧૩	કારનો પ્રથમ
વચર દાતણે મુખશુદ્ધિ કરવાની રીતિ	૧૧૩	મૂલનાયકની પહેલી પૂળ કરવાનો રાપ ન
દાતણુની ચીરી કે કવાથી જણાતી અમમચેલી	૧૧૩	હોવા સમયે ઉતર
દાતણુ કરવાના નિષેધ વિષે	૧૧૩	અમપૂળ અધિકાર
વાળ સમારવા વિષે	૧૧૩	નૈવેદ્યપૂળ દરશન પોતાને ઘેર રાધિકા અમમ
દર્પણુ જોવાથી અમમચેલી	૧૧૩	પણુ કરવા વિષે
રનાન કરતા જણાતી અમમચેલીઓ	૧૧૪	નૈવેદ્યપૂળના રૂઢ ઉપર દર્શાત
રનાન કરવાનો જરૂરી સમય	૧૧૪	નૈવેદ્ય અહાવવા સમયે શાઓનાં પ્રમાણુ
હળમત ન કરાવવા વિષે	૧૧૪	ભાવપૂળનો અધિકાર
રનાન વિષે	૧૧૪	ચેતવ દનના ભેદ
ગમા કેને શુદ્ધ કરે છે તેનુ ઉદાહરણ	૧૧૬	સાત વખત કરાતા ચેતવવન્દન
ભાવસ્નાનનુ સ્વરૂપ	૧૧૬	સામમીના બેઠે પૂળના પ્રકાર
પૂળ વિષે	૧૧૭	પચ્ચોપચારકી પૂળ
આશાતના કરવાથી થતા નુકસાન વિષે દર્શાત	૧૧૭	અણોપચારકી પૂળ
પૂળ કરતી વખતે કેવા વસ્ત્ર જોઈએ	૧૧૮	સર્વોપચારકી પૂળ
ઉત્તરાસણુ કેનુ વાપરનુ	૧૧૮	પૂળના સત્તર બે
બીજાનુ વાપરેનુ વસ્ત્ર ન વાપરવાનુ દર્શાત	૧૧૮	એકતીસ પ્રકારી પૂળનો વિધિ
પૂળમાં દ્રવ્યશુદ્ધિ	૧૨૦	એકતીસ પ્રકારી પૂળના નામ
પૂળ માટે ભાવશુદ્ધિ	૧૨૦	રનાનપૂળ ભાણાવવાની રીતિ
દેરાસરમા પ્રવેશ કરવાનો ક્રમ	૧૨૦	કેવી પ્રતિષ્ઠા પૂળવી ?
નિનમનિદર જ્ઞાનો વિધિ	૧૨૧	પૂળમાં ધારવા યોગ્ય બે દળર ચુમ્બોતેર જાગતે
દર્યાજીવકર રાગનુ દર્શાત	૧૨૧	મિત્રકારનુ દર્શાત
બમીટાનક નાટકનાં નામ	૧૨૧	અર્ચિયથી થતા અમ્પ સામ ઉપર દર્શાત
સામા પ પુરુષોને દેરાસરે જવાની વિધિ	૧૨૧	નણુ પ્રકારની પૂળનુ રૂઢ
શ્રાવકના પચ્ચામિયમ	૧૨૧	દ્રવ્ય સ્તવના બે બે.

મહા પરિણામજી, ઈશ આણંદ સુરિ, વિજયપ્રીતીશ, ને અન્ય મુનિવર,
 ગન્ધર્વજી સ્નાનને, વાસથી શ્રેષ્ઠીને, ગરિયે સ્થાપના દર્શ માટે. શ્રુત ૨૨
 દર્શને આવતા રાત્રીએ જાગતા, ખિન્નતા ધારતા ચિત્ત ચોટે,
 દોઢ ઉમેતુ, વાસથી પૂજતુ, દુઃખ ચકાવતુ શક્તિયોગે. શ્રુત ૨૩
 બાળ ને વૃદ્ધ પણ, બાવથી આવતા, જેદથી ઉન્નતા ચોદ ત્યાગી,
 પૂપ પધરાવતા, પૂપધાણા મર્દી, મુરથી રેવાવવા ચલન કરતા. શ્રુત ૨૪
 પૂપ પ્રપાવણિ, ગોગોટે વલી, બિદ્ધ વદાવતી ચારુનેણે,
 દીપ પ્રકટાવિયા ગન્ધ-ફૂટે બધાં, વાયુએ લહેરતી દીપ જ્યોતો! શ્રુત ૨૫
 અરિયર એ જ્યોતિઓ, જોમ વહતી ફરે, પરિવર્તનીય જગત સઘણ !
 પ્રાત-પ્રસાતમા, ચાર ખંડ ચિમિકે, ચિખર ઉત્તુજ જે પથ આહે! શ્રુત ૨૬
 જય નદ! જય બદ! નો ધોષ ઉચ્ચારતા, પરઠવે મરંપિ નિસ્સરણ-કાજે,
 લરકરી તુરથી, ચોકના સૂરથી, હસ્તિયે વિહરતી, ગાભીર્ય-છાયે. શ્રુત ૨૭
 ગાવતા કીર્તનો બજનના મહો, પૂપની મુરથી ગગન વાહે;
 પુષ્પ-મુવજી, ને દુઃખ ઉછાળતા, ધીર-વહતી વહે નિહરણ-જતા. શ્રુત ૨૮
 મુરતના મધ્યમા, ધન્ય ગોપીપરા, જ્યાંએ અજરમા શ્રુત સ્થાપ્યા,
 'અદાલત છૂર્ણ'મા રથી ચઢન-ચિતા, પાર્થ જે તાઝના આલયે છે. શ્રુત ૨૯
 વિપુલ જોના જ, કોપાટમાહે શુચિ, સ્થાપીને ચિમિકા દેહ સ્થાપ્યો,
 પૂર્વાભિ-શુભ-મુખે, શામના સન્મુખે, અર્ચિ ચઢન અને શુભ-દ્રવ્યે. શ્રુત ૩૦
 પ્રજાની અગ્નિ-ચિખા, મુરભિ ગગને ગતા, દેહ ફરતી રહે રક્ત-જવાળા!
 મરણ નરવરતણ, ઉરસવે દીપતુ, વેરતુ પ્રજાના તેજ આજા. શ્રુત ૩૧
 હિપ્તુ વિશ્વમા, વિકસિયુ વિશ્વમા, હુમ એ વિશ્વથી આજ થાતુ,
 તે છના અવન-નો-ચ દ્ર વિકસાવવા, તેજ તો વેરતુ સ્વર્ગમાથી. શ્રુત ૩૨

મહાપરિણ-પૂજના નિષ્ચેતન દેહની પરઠવણા ઈશ માં-આલેકસુરીધર તથા વિજયપ્રીતિચંદ્ર
 સુરીધર આદિ મુનિમહોજીએ પરઠવણા કરી દુઃખ-દ્રવ્ય ચારુનેણે-મુરર નેત્રાવાલી બીઓ પરિ
 વર્તનીય-પરિવતન પામનાર-અરિયર ચાર ખંડ-પુષ્પ મેકાને એક ખંડ તથા આમળ અને જે
 બાજુ ઉપર એક એક નાના ખડો, પથ-વચણ ચિખર પણ જિંમુ અને અર્ધ જામ મુધી ચાર
 બાજુ અંધા મની લીધેલા કિખરો નિસ્સરણ-નિષ્ચેતન દેહનો નિકાલ કરવા માટે તુર-વાલ હસ્તિયે-
 પ્રારભ્યાં કાપી અને તે પાછળ ચાલવી ચાવા, ગાભીર્ય-છાયે-વાભીયતાભરી શોકાતુર હાથથી
 પુષ્પ-મુવજી-સોના રથના ડૂંભો અને નાણું ઉછળતા.
 નિહરણ-જતા-નિઝાગમાત્રા અગ્નિપાન માટે લાઇ જવાતી ચાના
 અદાલત-નવાળી સમવની કાટ, જે જૂની અદાલત તરીકે ઓળખાય છે અને શા આગમેકારક
 સરથાની માલિકીની જમીન છે તે સ્થળે
 પૂર્વાભિ-પૂજેનાં તજેલા ઠરીશ ચિતારવાળ ઉપર મામ તરફ દ્રષ્ટિ રહે તેમ સ્થાપવાની રૂની
 દોષ કહેનાં મોગ જાય તરફ પૂર્વનાં મુખે દેહ સ્થાપ્યો.
 અવનનો-ચ-અવનચંદ્ર કર્ણવ નામ કર્ણના અવનપી ચઢને વિકસાવવા

પારખી પૂળ ઉપર દેખ રાખવા સંબંધી		માતા પિતાદિ અંગે તો પ્રથમ જાણના કરવું	૧૬૫
કેતવારાણીનું દર્દાત	૧૫૫	તીર્થયાત્રા અંગે કહેતું નથી	૧૬૫
ભાવસ્તરનો અધિકાર	૧૫૬	પરચ્છાણનો વિધિ	૧૬૬
દ્રવ્ય અને ભાવ રસનું ફલ	૧૫૭	ગ્રાહન કરવું ફલ	૧૬૬
દ્રવ્યસ્તરમાં થતા આશ્રય મળવા લાભક નથી	૧૫૭	ગ્રાહન કરના પ્રકાર અને વિધિ	૧૬૭
પૂળના મનોરથથી પણ થતા પ્રુપ્ત	૧૫૭	પરચ્છાણનું ફલ	૧૬૮
પૂળમાં વિધિ અદ્ભુતન ઉપર ચોક્કસ	૧૫૮	ગ્રાહ પાસે કેમ બેસવું ?	૧૬૮
વિધિ અને અદ્ભુતન ઉપર ધર્મદર્શન જુવની યા	૧૬૦	દેશના સામગ્રીની રીતિ	૧૬૮
ધર્મદર્શનો પ્રવર્ધન	૧૬૩	દેશના અવજુના કામો	૧૬૮
દેશસ્તરી ભિન્ન સારસંબંધ	૧૭૧	પ્રદેશી રાખવું દર્દાત	૧૬૮
અશતનાના પ્રકાર	૧૭૨	ચાવચ્ચા પુનની કથા	૨૦૧
ચાવની આચારના	૧૭૨	કિંથા અને જાન વિશે	૨૦૩
દેવની આચારના	૧૭૩	સાધુને સુખસાતા પૂછવી તથા વદોશવત્ત વિશે	૨૦૪
દેવની અથ ૫ ૧૦ આચારનાઓ	૧૭૩	જાનની નિમનજીયા ઉપર જીર્ણ રોકવું દર્દાત	૨૦૫
દેવની અથ ૪૦ આચારનાઓ	૧૭૩	ગનાન સંકુની વૈશાલ્ય વિશે	૨૦૬
દેવની ઉત્કૃષ્ટ ૮૪ આચારનાઓ	૧૭૪	જોગના દ્રોષી અને સાધુનિકને આપવાની શિક્ષા	૨૦૬
ગૃહસ્થાશ્રમી બનાવેલી પાત્ર આચારનાઓ	૧૭૬	સાધુને સુખસાતા પૂછવી	૨૦૭
શ્રીમંતો તેજોશ આચારના	૧૭૭	ગ્રાહ પાસે અભ્યાસ કરવો	૨૦૭
સ્થાપનાઆર્થની આચારના	૧૭૮	દ્રવ્ય-ઉપાલન વિધિ	૨૦૮
ઉત્કૃષ્ટ ભાવજી આચારના વિશે	૧૭૮	આથ ઉપર દર્દાત	૨૦૮
દેવગાદિની નય-આચારના કરવાનું ફલ	૧૭૮	આપાર વિધિ	૨૦૮
સાધારણ દ્રવ્યનું લક્ષણ	૧૮૦	આજીવિકાના સાત ઉપાય	૨૧૦
દેવભની શુદ્ધિ કેવી રીતે કરવી?	૧૮૧	શુદ્ધિથી કમાવનારનું દર્દાત	૨૧૧
દેવભના ભાષણ પ્રકાર ઉપર સામગ્રીજીનું	૧૮૨	સેવા કેવી કરવી ?	૨૧૩
દર્દાત	૧૮૨	રાખવે વસ કરવાની રીતિ	૨૧૪
સનદ્રવ્ય અને સાધારણ દ્રવ્ય ઉપર કમંસાર	૧૮૫	સ્વામી આદિને વિનંતિ કરારે કરવી ?	૨૧૫
પ્રુપ્ત કરવું દર્દાત	૧૮૫	રાખસેવાની શ્રેયતા	૨૧૫
દેવ સંપત્તિ સામગ્રી દેખ અંગે પ્રવચન	૧૮૮	શિક્ષાનું આવાથી થતો અનર્થ	૨૧૬
કવનું દર્દાત	૧૮૮	શિક્ષાના તથા બેદ	૨૧૭
દેવભના આચારનાને સામગ્રી દેખ અંગે	૧૮૦	સેવશુદ્ધિ	૨૧૭
દર્દાત	૧૮૦	કાવશુદ્ધિ	૨૨૦
અંગિઓ દોષો નાપરવા અંગે ઉલ્લેખ દર્દાત	૧૮૦	ભાવશુદ્ધિ	૨૨૦
ધર્મ દેશમર્યાદા મદાનેમ અજ્ઞાતાદિની બચવરથા	૧૮૩	મુગ્ધ રોકવું દર્દાત	૨૨૦
ધર્મ દ્રવ્ય ન વાપરવું	૧૮૪	ઉત્તમ સેવક કેમ ?	૨૨૦
કેમકે કહેતું દ્રવ્ય કેમ વાપરવું ?	૧૮૪	આપણે રોકવું દર્દાત	૨૨૨
ધર્મ જુદા વાપરવામાં વિવેક	૧૮૫	આપણે રોકવું દર્દાત	૨૨૨

પ્રભુમી સૂરજ-મહોલો, પાર્શ્વપ્રભુ વિખ્યાત,
 આનંદ બગીચી રચી, આગમોદ્ધારક-ખ્યાન ૧
 આગમોદ્ધારક-કાર્યની, રેખા ગૃથી સંલેપ,
 વિલય-વિરહમાંહે કંઠ્યુ, નિવાગવા મુજ ખેદ ૨
 મુરત સઘના ઉપરે, પરમ જેનો ઉપકાર,
 રાખવા દીવ્ય-સંભારણું, શુરુ-મંદિર રચાવ ૩
 બે હજારી (૨૦૦૭) સાતમા, શુરુ-ચિતાને સ્થાન;
 શુરુ-મંદિર ત્યાં દીપતે, સઘ મુરત મુલ્ય ૪
 માધમાસ અતિ ઉજળો, ઋતુ શિશિર સોહત,
 શીતપક્ષ જ્યાં ઓપશે, દિન દિન ચદ ચદત ૫
 ઉગમણ મુખ સ્થાપીને, પશ્ચિમે ધરી પીઠ,
 શુરુ-છાયા આરોપશે શોભન-પીઠિકા-પીઠ ૬
 જે તિથિએ થઈ સ્થાપના, આગમ-તામ્ર-મંદિરે,
 એકીજ તિથિ લાભતી, તૃતીયા માધની રિયરે ૭
 વાર અમુરાચાર્યનો, દિન ચદતે અભિરામ,
 શુરુ-મૂર્તિ ત્યાં શોભશે, મંદિર-દિવ્ય-આરામ ૮
 આગમ દિવ્ય-પુરુષને, વહન-અજલિ એહ,
 અર્પુ પૂરણ ભાવથી, જીવન-જીતવા હેત ૯

મુબદ્દ સ ૨૦૦૭

તા ૪-૨-૫૧

જીવણચદ સાકરચદ ઝવેરી

શીતપક્ષ-શુ. પક્ષ સૂરજમહોલ-સૂરતની સ્થાપના વેળાએ સ્થપાયેલા પાર્શ્વનાથજી નવાબની
 મહેરબાનીથી નવાબે ખસેલી જમીન ઉપર સૂર્યમંડળ પાર્શ્વનાથજીનું નિજ બનાવરાવી મંદિર
 સ્થાપવામાં આવી હતું ધરીપીઠ-શુરુમૂર્તિની પીઠ પશ્ચિમ બણી રહી મુખ પૂર્વમાં રાખી પથરાવાશે
 શુરુ-છાયા-શુરુમૂર્તિ પીઠિકા-પીઠ-શોભાપમાન પચાસજની પીઠ ઉપર જીવન-જીતવા-શુરુભક્તિથી
 જીવન સાફરૂપ કરવાના હેતુથી અને કર્પાનું નામ સૂચન પણ આવી જાય છે

જે તિથિ તામ્રપત્રાગમમંદિરની સ્થાપના માહ શુદ ત્રીજના રોજ થઈ તેજ તિથિ જ્યોતિષની
 મજાતરીએ શુરુપ્રતિકા માટે પણ આવી છે તામ્રપત્રાગમમંદિરની ત્રીજ આત્મીગીતો દિવસ આજે છે
 અમુરાચાર્યનો વાર-શુક્રવાર આરામ-જમીયા મુકા મંદિર સુદર પચાસજ પીઠિકા મુકા ભાવુકાને
 આરામ-આનંદ આપનાર

આમમૌરવાકિત આગમોદ્ધારક સ્વ. આનંદમામરસૂરિ-મૂર્તિ સ્થાપન.

હીરક-મહોત્સવે

(વેખક — ૨૭૪૭૫૬ સાકરચંદ્ર અવેગી)

(અનુક્રુપ-સંયમા)

મહામૂલ મહાનૂત, ક્ષિતાર્થ થતું રહ્યું,
સોણુ શુભ-મૂર્તિનું, તાપી-સરિત-કાંઠે ૧
જ્ઞાન ગંગોદકા ઝીલ્યા, આગમોદ્ધારસુદિના,
હેયા નવ છાંખ્યા તોયે પિપાસા વધતી રહી, ૨
હૃદયમા ઝીંક્યા કે કે, કે કના કહ્યું-માત્રમા
તથાપિ પૂજ્ય-ભાવોમા, થકા નવ લેશે વસે ૩
સચેત ચતના મૂર્તિ, જોતા વેતજ ભાવતો,
મહાશ્વમિ મહાસુનિ, દીપનો એ તપોધનો ! ૪
રજે, રગર્થી વહેતા, આગમો પૂજ્યપાદની;
નય-તાર્કિક-તુલાયે, પદ્મા સમયમા રહે ૫
સ્મર-હર-સમેા સ્વામિ, કામદેવ પ્રભળતો;
હરહરિ-પ્રદાશકિત, રક્ષતો વીરધર્મને ! ૬
તાવના અગ્નિયે યાતી, આત્મા કે નવ સ્પદતો,
પતાકા ધર્મ દહેકાવા, ઓપતો સ્વર્ણ-દડ યો ૭
વિશ્વાસે ભાસતુ પૂર્ણ, આત્મભાવે વિહોતા,
સમાસે જ્યોતિમા જ્યોતિ, જાવ-નિકટ પ્રણમા ૮

ફિતાર્થ-ફિતાર્થ સિદ્ધ થતું સોણુ-૨૭૫૭ તાપી-તાપી કિનારે સુરત સદેરમાં, પિપાસા-તપા
પૂજ્યભાવોમાં-પૂજ્ય પ્રત્યેની જાતિમાં લેશે-જરી પણ સમયમા કથામા પડતા ત્રાજવા કિયા નીચા ન
રહેતાં સમય-સકરે તાવના-અગ્નિપરીક્ષા રૂપદતો-વૈર્ણવલ્લુ હોવાથી આત્માને થકા સ્પુરણ લાગતું
નહિ પણ સામનો કરી સકતાં, સ્વર્ણ-દડ-સોનાના દડ સમેા લીધે રહી ઓપતો આત્મભાવે-મારા
પોતાના આત્મભાવોથી વિચારતા, પ્રણમા-સિદ્ધલોકમા

ને દાન આદિ કરવાની રીત	૨૮૪	કેવુ બોજન કરવુ ?	૩૩૩
ને દાન અને પરિમિત પરિમાણ ઉપર		પાણી કેમ અને ક્યારે પીવુ ?	૩૩૪
રતનારની કથા	૨૮૫	સિકા તમા કહેતી બોજન વિધિ	૩૩૪
નારસરે સુપાત્ર દાન વિગેરે	૩૩૦	સ્વાધ્યાયના બેઠ	૩૩૪
ને યેગ અને પરિમિત બોજન કરવુ	૩૩૨		૩૩૫
ની વિધિ	૩૩૨		

દ્વિતીય પ્રકારના રાત્રિકૃત્ય

વિક અને પ્રતિક્રમણની નિજતા વિષે		નવકાર આદિની અનાનુષૂચી અને તેનું ફલ	૩૪૫
કાકા અને સમાધાન	૩૩૮	ધમદાસનું દૃષ્ટાંત	૩૪૬
ક્રમણના ભે. અને તેનો સમય	૩૪૦	સ્વપ્નનો આદિને ધર્મોપદેશ	૩૪૬
વ પ્રતિક્રમણની વિધિ	૩૪૧	ધ ય રોગનું દૃષ્ટાંત	૩૪૭
પ્રતિક્રમણની વિધિ	૩૪૨	નિદ્રાની વિધિ	૩૪૮
પ્રતિક્રમણની વિધિ	૩૪૩	કામગમનો વિશ્વ ડેવી રીતે કરવો ?	૩૫૦
પ્રતિક્રમણની વિધિ	૩૪૪	કામ આદિને કનવાની પદ્ધતિ	૩૫૧
પ્રતિક્રમણની વિધિ	૩૪૫	નારડી આદિનાં વેદનાઓ	૩૫૨
પ્રતિક્રમણની વિધિ	૩૪૬	ધમના મનોરથો	૩૫૩
પ્રતિક્રમણની વિધિ	૩૪૭		

ત્રીતીય પ્રકારના રાત્રિકૃત્ય

વેગમે અને તેનું ફલ	૩૫૪	જિહ્વાના આદિ પરોની આગધના	૩૫૭
મ અને મચિત્તા અને રાત્ર	૩૫૫	રેશ્વ મના બે. અને તે ૨ વિધિ	૩૫૮
વેગમેની વિધિ	૩૫૬	વે ૧૨ મ૨ ઉ ૧૨ મનાર લેકનું દૃષ્ટાંત	૩૫૯
તિથિનું પ્રમાણ	૩૫૭		

ચતુર્થ પ્રકારના ચાતુર્માસિક કૃત્ય

કામના નિયમ	૩૬૬	ગમકુમારનું કથાનક	૩૭૦
ની વળુના ત્યાગ રિતે દમકમુનિનું દૃષ્ટાંત	૩૬૭	ચાતુર્માસિક કૃત્યે અગે લાકિકે શ્રીઓનું સમયન	૩૭૧
પરોએ કરેલા ચાતુર્માસિક અસ્તિમદો	૩૬૮		

પાંચમ પ્રકારના વર્ષકૃત્ય

મિત્ર વારસથ	૩૭૪	દરનીર્ ગમનું દૃષ્ટાંત	૩૭૬
કામોનું સાધાર્મિક વારસથ અને ઓજો	૩૭૫	સાબનાથ સાવના આદિના દૃષ્ટાંતો	૩૭૭
ની જીયનોચતા	૩૭૬	વાનાઓ	૩૭૮

બનેલી આદ્ર આસુથી, આનદાશુ વહાવશે,
ભામિની ભારતિ રાચે, નાચે સ પદ ચચલા ૯

બે હબર પરે સાતે, તૃતીયા માધ શુકલએ,
વિજય મૂર્ત નાધીને, સ્થાપશે શુરૂર્ભૂતને ૧૦

મૂર્તદાતા કુલે સ્માર્ત, કેશવરામ સુતુજ,
સૂરતના જ જ્યોતિષી, સન્મુખરામ નામના ૧૧

મૂર્તસાધક શ્રેષ્ઠી, સૂત ઉત્તમચંદ્રના,
બાહુભાઈ મુવિખ્યાત, ક્રિયા-મૂર્તે વરોત્તમ ૧૨

પુરૂષો મહિન્દેરી જ્યુ, પુષ્પો વમન્ત કાલતા,
પ્રસરશે દિગ્દિગોખા, તાપી-તાતની સાક્ષીયે ૧૩

ભદ્ર ! ભવતુ કલ્યાણ ! આચાર્ય તુજ આત્મને,
શાસને વીરના ભદ્ર ! ભદ્ર વીર-જિનેદને ! ૧૪

ભદ્ર સુરત-ભૂમિને, ભદ્ર સકલા સઘને,
ભદ્ર સતાનીયાસ્ય ! ભદ્ર જગત સર્વને ! ૧૫

મુબાઈ તા. ૪-૨-૫૧

ચેક ત્રયોદશી ૨૦૦૭

છવણ્ણદ સાકરચદ ઝવેરી.

ભામિની-ઝોઝો રવજગમન વખતે આંસુથી આદ્ર બનેલા ઝોઝોના નયનો મૂર્તિ સ્થાપના નિમિત્તે મંગળગીનો અને ગદ્દલીઝો પ્રસન્ને દર્શાવુ વહાવશે ભારતિ-શ્રુતદેવતા સરસ્વતી, વાચ-વાણીમા મહાગૃહ રહેનાર ગુરુની મૂર્તિ સ્થાપના સમયે શ્રુતદેવી જન્મ આનંદરી અને જન્મગ લક્ષ્મી શુભ કાર્યોમાં દ્રવ્ય અર્ચાવાથી મદ્દપ્રભાગ જાણી નૃત્ય કરશે એવો ભાવ ઉતાર્યો છે પુષ્પો-વસન્ત યતુના પુષ્પો જેમ ફાવતા રહે તેમ મદિ નો પુરૂષો-કીર્તિ ફાલતી રહેશે એવો તથા વસન્તના પ્રારભમા મદિર સ્થાપન થતુ હોવાથી આવી મુક્તિ ઉનારી તે તાપી-તાત-સર્વની સાક્ષીએ તાપી સર્વપુત્રો છે મારે અર્થાત્ જ્યાં જ્યાં વિષમાન છે ત્યાં મુધી એવો આશીર્વાદ દર્શાવે છે

પ્રતિ રાત્રની રથયાત્રા	૩૭૮	શાસનની પ્રમાણના	૩૮૪
મારપાસે કરેલી રથયાત્રા	૩૭૯	આલે વણા	૩૮૬
રથયાત્રા અને તેની વિધિ	૩૮૦	આનોવણુ અપનાર ગુરુનું લક્ષ્ય	૩૮૬
રથયાત્રાનું આદિના સધનું વૃદ્ધાન્ત	૩૮૨	આનોવણુ કોનો પાસે વધી ?	૩૮૭
નાન મહેલસવ	૩૮૨	આનોવણુ સધવની શુદ્ધિ	૩૮૮
વિદ્યાર્થીની શુદ્ધિ	૩૮૨	આનોવણુ લેનારના દર દોષ	૩૮૮
ગુરુશાસનની આરાધના	૩૮૩	આનોવણુ લેવાના દાવ	૩૮૯
ઉપાસન મહેલસવ	૩૮૩	લક્ષ્યથી આર્થાનું પૂત	૩૮૯

૬મો પ્રકાશ જ મહત્વ.

નિવાસસ્થાન કેનું અને કયા રાખવું	૩૯૨	દુર્લોદિાર	૪૦૩
સાગ નગમ પાકેલીની સામકાનિ	૩૯૩	ઉપાસન રાત્ર તથા જીવનરથામીની પ્રતિમાનું	
જમીની પરીક્ષા	૩૯૪	જાન	૪૦૪
ધ્યાનયા લેવા યોગ્ય કેટલીક વાતો	૩૯૪	ગિરનામિત્ર	૪૧૦
ગિરનામિત્રની વસ્તુઓના ઉપયોગથી થતી		પ્રતિમાની અજ્ઞાનતાના અને પ્રતિમા	૪૧૩
હાનિ અને તે અંગે દર્શાવ	૩૯૪	પુનઃદિક્ષા દીક્ષા મહેલસવ	૪૧૪
ધરનું આપ વિગેરે	૩૯૫	પ્રમાણના	૪૧૪
શુભ અને અશુભ ચિન્હો	૩૯૬	ગુરુશાસનની શક્તિ	૪૧૪
જુદોથી થતી સાત હાનિ	૩૯૭	પાંચશાલા	૪૧૫
ધરની આપણી	૩૯૭	સમ્પત્તિ અને અજુદનો	૪૧૬
વિધિપૂર્વક બધાયેલા ધરના સાત અંગે દર્શાવ	૩૯૮	દીક્ષાનો સ્વીકાર	૪૧૬
ઉચિત વિદ્યાનું મહત્વ	૩૯૮	ભાવ આવકો કેવા દોષ ?	૪૧૬
પાણિમહત્વ	૩૯૮	આગ કાનો લાગ	૪૧૮
વર અને ક વાના ગુણદોષ	૪૦૦	અગ્નિચર્ચ વલપાલન	૪૧૮
વિવાહના આઠ બે	૪૦૦	આગની ૧૧ પ્રતિમાઓ	૪૧૮
ઓનું રક્ષણ	૪૦૧	અતિમ આરાધના	૪૨૦
થે અ મિત્રો	૪૦૧	મ મકારની પ્રચરિત	૪૨૨
ગિરનામિત્ર	૪૦૨		

સુરતમા આચાર્ય-ઉપાધ્યાયાદિ-પદમહાન

સુવર્ણ મહોત્સવે ભાવાંજલી

(અર્થ ૬૫)

આગમોદ્ધારકાશિષ્ય-શિષ્ય શ્રી ચન્દ્રસાગરે, ભૂષિતા પદજાસિત્યે, આચાર્યસૂરિમુગ્ધ ૧
આયગ્રિય તપે શૂર, શ્રી મિદ્ધચક્ર સાધતા, આયગ્રિય વર્ધમાન, આગી તપની સેવતા ૨
ગણિ પન્થાસના પદે વર્તમાને વિરાજતા, ને સૂરિમત્ર સાધીને, સૂરિપદ ઉન્નતતા ૩
આગમોદ્ધારકાશિષ્ય-ગણિ શ્રી હેમસાગરે, ભૂષિતા પરમેષિના, પદ આચાર્ય તૃતીયે ૪
સરસ્વતી સિરિમાયા, ને સ્વામિની નિભૂવન, સૂરિન્દ્રો મહ દિગ્પાલા, જક્કો ગણિપીટક ૫
સૂરિપદ અધિષ્ઠાત, દેવતા જિનશાસન, પદભવામ દીપાશ્વ, ધર્મલગ્ને શ્રુભાશિષે ૬
આગમોદ્ધારક-પેરે નિજ રો જ્ઞાનધાનમા । નિર્મોદ્ધી નિર્મમતા ને, નિરાકાક્ષી બની રહો ૭
ગણિ શ્રી ચન્દ્રઅગ્નિધના, શિષ્ય દેવેન્દ્રસાગર, રાજતા ગણિ-પન્થાસે, રાજશે પદપાઠકે ૮
શ્રી ચન્દ્રસાગર શિષ્ય, બુનિશ્રો હ સસાગર, ગર્જતા પત્ર પાદિકે, નિતા શાસનકટકો ૯
શાસન-રક્ષાકાળે, અર્પતા દેહ નિજનો, મત્રમુખે, પદે તત્ત્વી, “મુખારક-શ્રીયામન ” ૧૦
બુદ્ધિ હ સસની વીક્ષુ, પામતો ક્ષીર પીરને, રતનાકર વટે હ સ, ચાર મોકિનક બુલ્લતો ૧૧
શાસન-પ્રતિભા-જવો, જુદ્ધિમતા ત્રિયક્ષુ, સાગર સમૂહે યોદ્ધો, અર્થાનર્થપરીક્ષક ૧૨
માળા ઠણુ હ સના કઠે, ઝુકાતળ લહેરતી, લહેરાશે હ મના ઠઠે, પદી શાસન ચોભતી ૧૩
“દારક” શબ્દની પૂર્વે, શોભે “શાસનકટકો” વીરને વીરની પદી, “શાસનકટકોદારક” ૧૪
માણિકસાગરદેશે, માળ તો સૂરતે સ્વી પાઠવી વીર્ય થાતુ જો, વરાવી પાદવિમમા ૧૫
સૂરિશ્વર ગૃહાધિપ, પ્રદાતા પદધાનતા, અપદે ચન્દ્ર ને હેમ, અનિષેકે સૂરિપદે ૧૬
આગમોદ્ધારક-દે, સૂરિ માણિક્યમાગર, અવગાહી જુનો, ચાઓ, પ્રતીભા-જ્ઞાન દીપના ૧૭
શાતભૂર્તિ તપોભૂર્તિ, રમસ વેત્ર સગીત, ગણાધીપ, સૂરિવર્ધ, નિમ્મ ધ ગણુશાસક ૧૮
સૂરત-સઘની અર્જ સ્વીકારી બહુમાનથી, રાપશે પદ કાલિત્યે, રાપશે સઘ-સાક્ષિયે ૧૯
સૂરતની વિશિષ્ટતા એ, અર્પો આગમોદ્ધારને, અર્પતા ચન્દ્ર ને હેમ, પદવી સૂરિપાદની ૨૦
અનંતાનાથની છાયે, રાને “વાકી” ઉપાશ્રય સુરતુ પર “ગોપી”, તત્ત્વી આગમમહિ ૨૧
સાગરનંદને અર્પો, અર્પે ત્વા ચન્દ્ર-હેમને; મુખ્યે શાવળ નેમા, સૂરતસઘના પતિ ૨૨
વિક્રમ બે હબરનો, સાવનો માથ ચોખતો, શીત પક્ષ, શીતો શુણી, ગીન વાર-નયોદશી ૨૩
ચાવદ રરિમ દિવાચક્ર, પ્રતિભિ બે ઝગહળા, તાવચ્છ્રોમાગરનંદ-વક્ત્રિ વિરનાર ભૂમિયે ૨૪
પટાભિષેકના પર્વે, અજલી ભાવ ભીંજતી, અર્પતા શુરભક્તિથી, જીવન, ચન્દ્ર-હેમને ૨૫

મુબઈ, તા ૧૧-૨-૫૧

વસતપ ચમી ૨૦૦૭

જીવજીવ્ય દ સાકરચ દ એવરી.

શ્રી સિદ્ધચક્ર માસિક વપ ૧૭ અંકો ૫-૬, તા ૧૭-૩-૫૧ માં કેટલોક ભાગ પ્રમટ થયો
હતો તે ચોક્કસવિધિ રૂપે આપ્યો છે

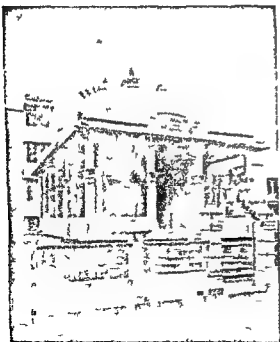
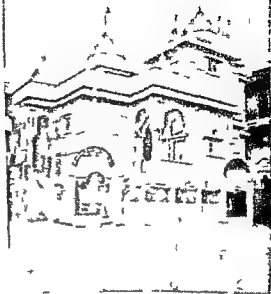
મેળો પૂર્ણિમા ૨૦૦૭

મુબઈ તા ૨૨ મી એપ્રિલ, ૧૯૫૧

सूर्यपुर्याम्-

श्रीवर्धमान जैन ताम्रपत्रागम मंदिर

वि स २००४ माघशुद्ध तृतीया शुक्लवासरे

आगमोद्धारक-आगमदिग्विपुदय

श्रीमद् आनंदमागरश्रीश्रीश्री गुरुमंदिर

वि स २००७ माघशुद्ध तृतीया शुक्लवासरे

सूर्यपुर्याम्

THE LATE SHETH DEVCHAND LALBHAI JAVERI

BORN NOVEMBER 1851 DIED 1931 THE 13TH JANUARY 1931 AT BOMBAY

श्री श्री देवचन्द लालभाई जव्हेरी

जन्म १९०० उमरगाव

कातिक शुद्ध कार्तिका (चंद्रापावर्त) चामबागरे

मृत्यु

निधनम् १९३२ वैशाख

पावकृष्णगृहीतायाम् (महामृत्युनाति-मृत्युवासे)

माहमयीनिगयाम्.

શ્રી ગીતભાદિ ગણધરે સહિત શ્રી વીર પ્રભુને, જિનવચનને અને સદ્ગુરુઓને પ્રણામીને
સ્વરચિત “આત્મવિધિ” પ્રકરણનું સ્વરૂપ વિવેચન કરે છું

ટીકા કરવાનું પ્રયોજન

(ભાર્યાવૃત્તમ્)

યુગવરતપાગળાધિપૂજ્યશ્રીસોમસુન્દરગુરુનામ્ ।

ચત્તજાદધિગતત્તર , સત્ત્વહિતાર્થં પ્રવર્તેઽહમ્ ॥ ૩ ॥

યુગપ્રધાન બોધ તપમંડળના નાયક પૂજ્ય શ્રી સોમસુન્દર ગુરુના વચનથી તત્ત્વને બાણીને
બળ્ય બાણીના કિતને માટે (આ વચની રચના માટે)નો પ્રયત્ન હું કરું છું

પ્રથમ દિનકૃત્યપ્રકાશ

અથનું મંગલાચરણ

(ભાર્યાવૃત્તમ્)

સિરિવીરજિણ પળમિઅ, સુઆઓ સાહેમિ કિમવિ સદ્ધવિહિં ।
રાયગિહે જગગુરુણા, જહમણિય અમયપુદ્ધેણ ॥ ૧ ॥

કેવલ જ્ઞાન, અયોગાદિ આઠ પ્રાતિકાર્ય, વચનના પાત્રીશ ગુણ, અતિશય વગેરે
એમયથી યુક્ત ચરમ તીર્થ કર શ્રી વીર જિનરાજને ઉત્કૃષ્ટ ભાવપૂર્વક ત્રિકરણ યોગ (મન,
વચન અને કાયા)થી નખીને રાજગૃહ નમરીમા શ્રી અભયકુમારના પૂજવાથી શ્રી વીર
પ્રભુએ સ્વપ્રભે પ્રકાશેલા આનંદના આચારને (આત્મવિધિને) શુતાનુસાર તથા શુરુપરપરાએ
સાક્ષ્યેલા ઉપદેશ પ્રમાણે હું દ્રઢતા કરું છું

અહીંયા જે “વીર” પદનું અર્થ કહ્યું છે, તેનાથી કર્મરૂપ શત્રુનો નાશ કરનાર
અર્થ થાય છે કહ્યું છે કે,—

(અનુષ્ટુપ્ વૃત્તમ્)

વિદારયતિ ચત્કર્મ, તપસા ચ વિગાસતે ।

વપોવીચેણ યુક્ત્ય, વસ્માદીર હસિ સ્મૃત ॥ ૧ ॥

(તપવડે) કર્મને દૂર કરે ॥, તપવડે ચોણે છે, અને તપરૂપી વીર્ય (પરાક્રમે)
યુક્ત છે, તેટલા માટે “વીર” કહેવાય છે

આગમોદ્ધારક-વિરહ

શુભ-વિરહ અતિ દોહાલો, શુભથી કેમ સુહાયલ ?
 સુરતની સુરત 'ફરી, દુઃખ એ નવ ભૂલાયલ શુભ ૧
 સૂર્યપુત્રે કરી સ્થિતતા, કારણ શરીર જિભાગળ,
 પાંચ આમામા ત્યાંયયા, મ્યાંયુ આગમ-મદિગલ શુભ ૨
 શરીરે આનિ નવ માપડી જે હલાર છ એ નિર્વાણલ,
 મન્યાં મન્ય મહતત્વના, સઘ-ભાવિક-કલ્યાણલ શુભ ૩
 'જેનગીતા ભાખી ભાવથી, તનમન ઉણસિન ધાયલ,
 'સ્વઆરાધન' દરતાથકા, 'આરાધનામાર્ગ' રચાયલ શુભ ૪
 શુભ વિષે થઈ લીન ને, સદા કર્મ-વિપાકલ,
 મન જપી નવકારનો, ભવભીતિ કરી ખાકલ શુભ ૫
 સ્વર્ગ-જમન નિકટ દેખતા, ધધ અર્ધ-પદ્મસને સ્થિરલ,
 દિવસ પડર લગી રહ્યા, 'આનંદ-સિદ્ધિ' અપારલ શુભ ૬
 સૂરિમઆદ 'આનંદસાગરો' મમરે નમસ્કાર એ મનલ,
 આનમ-ભાવના ભાવતા, છોડે કાયા કઠિણલ શુભ ૭
 આગમોદ્ધારે કૃપાદાખવી, વરસ આલીશ રાખ્યો સાથલ,
 શાસ્ત્રોદાન દીધા ધણા, શુભ-ભકિતનો ખોલ્યો પાથલ શુભ ૮
 'આગમોદ્ધારક'-વિરહ કારભા, સઘ સકળ ન ખમાયલ,
 દેહ ત્યજ્યો સ્થિર સમાધિએ, જીવન-ચિત્ત પ્ર આયલ । શુભ ૯

કુળ ૪

સવત ૨૦૦૬

જીવણુચ દ સાકરચ દ અવેરી

મા કાવ્ય આગમોદ્ધારકમણી આરાધનામાર્ગ' જાન પદ્યમાર્ગ જપાય છે, જેમા કડીઓ જે
 ૮ પાછગથી વધારી છે

મુજબ તા ૪-૨-૫૧ જી. સા. અવેરી.

રાગાદિક શત્રુઓના જિતવાથી ‘ જિન ’ પદ પણ સાર્થક જ છે, વળી ૧ દાનવીર, ૨ યુદ્ધવીર, ૩ ધર્મવીર, એમ ત્રણે પ્રકારનું ‘ વીરપણું ’ તો તીર્થ કરના છે જ કહ્યું છે કે,—

(શાર્દૂલવિકીરિત વૃત્તમ્)

કૃત્વા હાટકકોટિમિર્જગદસદાપિચ્ચમુદ્રાકપમ્ ।

હત્વા ગર્ભશ્યાનપિ સ્ફુરદરીન્ મોહાદિવશોદ્ભવાન્ ॥

લક્ષ્મી દુસ્તપમસ્ટહેણ મનસા કેવલ્યદેહુ લપ—

એવા વીરયશોદયદ્વિજ્વલતા વીરસિલોકીગુર ॥૧॥

આ અસાર સ્વસારના દારિદ્ર્યને [વરસીદાન વળતે] કરોડો સોનેયાના દાનવડે દૂર કરીને, [દાનવીર] તેમજ મોહાદિ વશમાં ઉત્પન્ન થયેલા ગર્ભમાં-સત્તામાં રહેલા પણ કર્મરૂપ ભલવાન શત્રુઓને (મૂળમાંથી જ) હણીને, [યુદ્ધવીર] તથા મોક્ષક્ષેત્ર કુસ્તપ તપને નિરૂપ્ત મનવડે તપીને, [ધર્મવીર] ત્રણ પ્રકારના “ વીરયશ ” ને ધારણ કરનાર ત્રણ લોકના શુરે શ્રી મહાવીરસ્વામી જય પામે

“ વીરજિન ” પદથી (એઓ) આર મૂલાતિશય-૧ અપાયાપગમ (જેનાથી ઇતિ આદિ રૂપ કદ દૂર રહે) ૨ જ્ઞાનાતિશય-ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાનવાલા, ૩ પૂજાતિશય-દેવેન્દ્રોને પણ પૂજવા યોગ્ય, અને ૪ વચનાતિશય (વાણી) છવે સ્વ ભાષામાં સમજા શકે એવી ઉત્તમ વાણી-યુક્ત છે, એમ જણાવ્યું છે

આ અથમાં જે જે દોરોનું વર્ણન કરવાનું છે, તેના નામ.

દિર્ઘરૈત્તિપૈવૃષ્ણમાસિગૃવૈચ્છરૈર્જન્મકિચ્ચિદારાઢ ।

સદ્વાણણુગ્ગદ્દા, ‘ સદ્ધવિહિય ’ મળિજ્જતિ ॥ ૨ ॥

૧ દિન-કૃત્ય, ૨ રાત્રિ-કૃત્ય, ૩ પર્વ-કૃત્ય, ૪ ચાતુર્માસિક-કૃત્ય, ૫ વાર્ષિક-કૃત્ય, ૬ જન્મ-કૃત્ય એ છ દોરોનું આવક જનોના ઉપકારને માટે આ “ આવકવિધિ ” નામના અથમાં નિરૂપણ કરવામાં આવશે

[ઉપરની] પહેલી ગાથામાં મંગલ અને બીજામાં અન્ય વિષયનું નિરૂપણ કરીને ૧ વિદ્યા, ૨ રાજ્ય, અને ૩ ધર્મ, એ ત્રણે યોગ્ય (મનુષ્ય)ને જ અપાય, એ ન્યાયે આવકધર્મ યોગ્ય ઠાણ હોઈ શકે તે જણાવે છે

સદ્ધત્તણસ્સ જુગ્ગો મ્હદ્ગપગર્હ વિસૈસનિડણમર્હ ।

નૈયમગ્ગર્હ તહ દેઢનિઅવયણઠિર્હ વિણિદ્દિદ્ધો ॥ ૩ ॥

૧ શ્રદ્ધ પ્રકૃતિ, ૨ વિશેષ નિપુણમતિ, ૩ ન્યાયમર્ગમાં પ્રેમ અને ૪ દેહ નિજમતિ

આગમોદ્ધારક-વંદનાંજલિ

(પાસ સખેસરા-ચહે જુનજા ૭૬)

શ્રુતમય આત્મ જે, જ્ઞાનધન તજ જ, છેક દેઈ ગયો ચતુર્સંધને,
 છવી પયોતર લગી, સાધના થઈ કીધી, ત્યાગ મારગ મહા જીવન ગાળ્યું શ્રુત૦
 પુરુષ ભદ્ર નાવડું, હલેસુ વજ્ર-હાથતું, પાર કરી એ ગયો સાગર-મવનો,
 તરલ તારક ગયો, મધ અક્રુ ઝરે, કોણ વિચેદેસે અમ આશ કા ? શ્રુત૦
 આગમો પેખતો, છ દર્શને ઘૂમતો, મધ ચક ટાલતો આનંદ હૃદયે,
 સધ-ક્ષિતિજથી ફરે, પ્રકાશ વિ-ગીન થયો, તિમિરમય ભાસતું વિશ્વ સધડી શ્રુત૦
 નિ સત્યમા સત્ય એ, વદત નિ ચક જે, નિઠર યોધ મહાવીર પન્થ,
 ત્યાગ ને શ્રુતને ભજત ચૈતનવડે, પામવા પદ નિરજન નિ ચક શ્રુત૦
 જિનધર્મ-વ્યોમે ઘણી, વાદળી અવનવી આવી ચડતી ઘટા-ટોપડે,
 ગર્જતી રાજુશી, ભટકતી સત્યથી, નાચતી પ્રભાજ જસ વાણી-વાતે ' શ્રુત૦
 રાજ્યોગેસરી, ત્યાગ યોગે વહી, ચાત શુભ ધોધ સરિતા વહાવી,
 સ્થાપી સિદ્ધચેતમા, સુરત સમ જદરે, અતુલ જે વીરની સત્ય વાણી । શ્રુત૦
 હ્રુમશે આગમો, અન્યાદૃઢ જે રહ્યા, એહ ચકા લહી ચિત્તમાહે,
 અવર જગી ચિત્તા, કાળ તો વહી જતા, પાઠ-રિવર્તના કેક થાયે શ્રુત૦
 એહ ચિતા અતિ, ચિતવે ચિત્તમહા, સ્થાપવા અજરમા યતન કીધો,
 યાપિયા આરસે, મિહુના ક્ષેત્રમા, સૂરતે યાપિયા તામ્રપત્રે શ્રુત૦
 શોધી સુદિત કર્યા, વાચના શુભ લીધી, શાસ્ત્ર અવોતણી એહ પ્રદે,
 અતિમી વાચના, વીમ્બો (૨૦૦૪) ચારમા, સાધુ ચાત સન્મુખે સૂર્યપુરે શ્રુત૦
 માધના માધના સાધના શુભલણી, ઝગકતો આત્મ જે તરવ ચિન્તે !
 'નેક અ યો લખ્યા, 'સમાધિમારગ' રમ્યુ, સ્થાપિ 'આગમતલ્લો પુરુષ' મોટો શ્રુત૦
 તોય નવ પામતો, આત્મ એ મહાત્મનો ! કાર્ય કે કે રહ્યા બાકી ઝાઝા,
 શરીર કદુ-ધર્મને, ભજવતુ ખૂન રહે, લેખિની ચલતી રહે હસ્તમાહે શ્રુત૦

પયોતર ૭૫ વર્ષની ઉંમરમા ૬૦ વર્ષનો દીક્ષાપર્ણવ પાળ્યો ચતુર્સંધને ચારે=સધસમુદા
 બહુ=નાણુક તરલ તારક=મવસમુદાને તરવાર-તારનાર તારો સધ-ક્ષિતિજસધરૂપી આકાશધો. વ્યોમે
 આકાશી નાશાલી=નાશ પામતી. વાતે=વાણીરૂપ વાવરાથી રાજ્યોગે વમેરે=જનમકાગે રાજ
 ત્યાગ એ બે યોગો પ્રત્યક પડેલા તેમાં પહેલો રાજ છોડી ત્યાગ અપનાવ્યો

મજર-નાંકા કાળ સુધી-જ્યોડે, ધમાવ મડે, નાસ પાયે નહિ તેવામાં પાપાણ મા પાત્રમા
 પુરે-સુરતમા આગમમંદિની સ્થાપના વગાયે એકત્ર થયેલ મુનિપુત્રોને સત્ગ જપોર એ સ
 વાચના અર્પી હતી ચિન્તે-નરવના ચિત્તાથી પુરુષ-સુરત તામ્રપત્રાયમ મહિરના શૂમિ દહમાં સુ
 આગમ પુરુષની તથા આગમમંજૂતાની સદ્ગુણો પાંચ-સાચળ સમુખતા મગમા સ્થાપના
 તોષ-સતોડા કદુ-રોગાદિ શરીરધર્મ લેખિની ત્રરે-શરીર અસક્ત બનતુ તો પશુ મ
 રોધિવામા જા નવા સ્વચારમાં હાથમાં લેખિની ચાલતી જ રહેતી

રિયતિ—આવા ચારે શુભશુકલ હોય તેને આવક ધર્મને યોગ્ય સર્વજ્ઞોએ જણાવ્યો છે ભદ્રક પ્રકૃતિ એટલે પદ્મપાત કે કદામહ રાખ્યા વગર મધ્યસ્થ ભાવ ધારણ કરવાનો શુભ કર્મ છે કે,—

(વાર્યાવૃત્તય)

રત્નો યુક્તો મૂઢો પુણ્યગાહિનો જ ચત્તારિ ।

યદ વસ્ત્રાણરિહા અરિહો પુણ દ્વોઃ મજ્જામ્યો ॥૧૧॥

૧ રજત એટલે [હરિરાગી] એ ધર્મને અયોગ્ય છે

જેમ, જીવનભાનુ કેવલીનો જીવ પૂર્વ ભવમા [વિન્ધસેન] રાજાનો પુત્ર ત્રિહ કી મતસકત હતો, તેને જૈન ગુરુએ અત્યંત કષ્ટથી પ્રતિગ્રાધી દૃઢધર્મી [અગીકાર કરેલા સમકિત ધર્મમા દૃઢ] કર્યો, છતાં પણ પૂર્વપરિચિત ત્રિહ કીના વચનદ્વારા હરિરાગ પ્રગટ થવાથી તે સમ્યક્ત્વ વખીને અનત ભવમા મર્યો.

૨ ધર્મલેખી પણ ભદ્રાહુસ્વામીના ગુરુભાઈ વરાહમિહિરની પેઠે ધર્મને અયોગ્ય ॥

૩ મૂર્ખ તે [સિદ્ધાંતના અને ગુરુના] વચનના ભાવાર્થનો અભણ ગામડાના કુલ પુત્રના જેવો.

ગામડાના કુલપુત્રનું દૃષ્ટાંત

કોઈ એક કણ્ઠવીનો પુત્ર પોતાને ઘેરથી રાજાની આકરી કરવાને અર્થે નીકળ્યો ત્યારે તેની માતાએ તેને શિખામણ દીધી કે, “ રાજસેનાર્થે વિનય કરવો ” ત્યારે તેણે પૂછ્યું કે— “ વિનય એટલે શું ? ” તેણીએ શીખવ્યું કે, “ નીચું જોઈને ચાલવું અને રાજાની મરજીને અનુસરવું, જીહાર કરવા ” આ વચન અગીકાર કરીને તે કણ્ઠવીનો પુત્ર આમાતરે આકરી માટે આવ્યો. માર્ગમા મુગલા પકડવાને છૂપાઈને જીભા રહેવા શિકારીઓને દ્વંદ્વથી રેખી તેણે મોટે સ્વરે પ્રણામ કર્યા તેના અવાજથી મુગલા નારી ગયા તેથી તેઓએ મળી તેને માર્યો ત્યારે તે કહેવા લાગ્યો કે, “ મારી માતાએ મને શીખવ્યું હતું તેથી મેં જોમ કર્યું ” ત્યારે શિકારીઓ બોલ્યા કે, “ તું મૂર્ખ છે, આવા પ્રસંગે છાના માના આવવું ” તે શિકારીઓના વચનને સાહ રાખીને ત્યાંથી આગળ જતા માર્ગમા ધોળી લોકાને જોઈને નીચી વળી છુપાતો છુપાતો ચાલવા લાગ્યો, જેથી ધોળી-ઓએ તેને ચોરની જાતિથી કૂચો ત્યારે તેણે પ્રથમ બનેલી સાચી હકીમત કહી સભળા ત્યાંથી તેમણે તેને શીખવ્યું કે, “ આવા પ્રસંગે તો ‘ ધોવાઈને સાફ થાઓ ’ જેમ બોલતા જવું ” ત્યાંથી આગળ ચાલતા કેટલાક બી વાવનાર એકુંતો વાદળ સામે જોતા હતા, તેઓને જોઈને તે “ ધોવાઈને સાફ થાઓ ” જેમ બોલ્યો, ત્યારે તેઓએ તેને અપશુકનની

આતિથી કૂઠ્યો. ત્યાં પછી ખરી હકીકત કહેવાથી જેડુતોએ શીખવ્યું કે, “મૂર્ખ ! આવા પ્રસંગે તો ‘બહુ થાઓ-બહુ થાઓ’ એમ બોલવું ” આ વચનને મનમાં ધારી (મહણ કરી) તે આગળ ચાલ્યો. આગળ જતા જતા એક ગામમાં કોઈક મરણ પામેલાના શબને ઉપાડી રાતા જતા લોકોને દેખી તે બોલ્યો કે, ‘બહુ થાઓ-બહુ થાઓ’ તે વખતે તે લોકોએ પણ અપશુકનિયાળ સમજી તેને કૂઠ્યો તેમની પાસે પણ સર્વ બનેલી બીના તેણે કહી બતાવ્યાથી તેઓએ શિખામણ આપી કે, “આવા પ્રસંગે તો ‘આવું ન થાઓ-આવું ન થાઓ’ એમ બોલવું ” તેઓનું બોલવું માન્ય કરી આગળ જતા એક ઠેકાણે વિવાહના સંબંધ મેળવતા દેખી વિવાહના મહત્ત્વમાં જઈ તે બોલ્યો કે, ‘આવું ન થાઓ-આવું ન થાઓ’ આ શબ્દો સાંભળી ત્યાં ભોગા મળેલા લોકોમાંના કેટલાકે તેને ખૂબ માર્યો જેથી તેણે અગાઉ બનેલી અને શીખેલી સર્વ સાચી વાત જણાવી. ત્યારે તેઓએ સમજાવ્યું કે, ‘મૂર્ખ ! એવા સમય પર તો ‘નિરતર થાઓ-નિરતર થાઓ’ એમ બોલવું ” તે સાંભળી, ધારી લઈ, ત્યાંથી વિદાય થયો. આગળ જતા એક માણસના પગમાં બેડી ધસાતી દેખીને તે બોલ્યો કે, ‘નિરતર થાઓ-નિરતર થાઓ’ આ વચનો સાંભળતા જ તે પુરુષના સંબંધીઓએ તેને કૂઠ્યો ત્યાં પછી સાચું બોલવાથી તેઓએ કહ્યું કે, “અરે મૂર્ખ ! આવા પ્રસંગ ઉપર તો ‘જલ્દી છૂટા થાઓ-જલ્દી છૂટા થાઓ’ એમ બોલવું તે મનમાં માફ રાખીને આગળ વધ્યો. રસ્તામાં બે જણા મૈત્રી બાધતા હતા તેમને દેખી નહીં જઈ તે બોલ્યો કે, ‘જલ્દી છૂટા થાઓ-જલ્દી છૂટા થાઓ’ જેથી તેમણે પણ માર્યો. તેમની પાસે પણ સત્ય બોલવાથી છૂટીને આલી નીકળી કોઈ એક ગામમાં આવી પહોંચ્યો ત્યાં કોટવાળના ઘરમાં તે નોકરી કરવા રહ્યો એકલા દુઃખાળ સમયે તે કોટવાળના ઘરમાં ખાવા સારું રાખ તૈયાર કરેલી તે વખતે કોટવાળ બોલે ગયેલ હોવાથી પેલો મૂર્ખ તેને બોલાવવા ગયો. ત્યાં ઘણા માણસોની મહત્ત્વની બેડી હતી તેઓની સમક્ષ મોટા શબ્દો (ઘાટો પાડી) બોલવા લાગ્યો કે, “આલો-આલો રાજ ઠડી થઈ જશે ” તે સાંભળી કોટવાળ ઘણો જ શરમાઈ ગયો અને ઘેર આવી તેને ખૂબ કૂઠ્યો, અને શીખવ્યું કે, “મૂર્ખ ! આવી શરમભરી વાત તો ખાનગી જ કહેવી, કદાપિ ચાર જણના સાંભળતા બોલવી નહીં ” ત્યાર બાદ થોડેક દિવસે ઘરમાં આગ લાગી તે વખતે કોટવાળને બોલાવવા માટે તે ચોરા ઉપર આવ્યો આ વખતે પણ અગાઉની માફક મહત્ત્વની બેડી હતી જેથી તે કાંઈ પણ બોલ્યા વિના મૂંગો જ બિસો રહ્યો, અને ઘણી વારે લોકોના સમુદાય વીખરાઈ ગયા પછી તેણે કહ્યું કે “સ્વામિ, આજે આપણા ઘરમાં આગ લાગી છે ” તે સાંભળી કોટવાળ ગુસ્સે થઈ બોલ્યો કે, “તારા જેવો મૂર્ખનો સરદાર કોઈ પણ નહીં હોય, એમાં કહેવા શું આવ્યો ? અને ક્યારનો મૂંગો મૂંગો શું બિસો રહ્યો ? એવા પ્રસંગે તો જલ્દી જલ્દી ધૂળ, રાખ, માટી કે પાણી નાખવું કે તરત જ આગ બોલવાઈ જાય ” એક સમયે કોટવાળ હતામત કરાવી મસ્તકના વાળ (ચાટલી) મુગધી હતો, તે સમયે વાળમાંથી ધૂમાડો

છે કે નાયક વિનાનું સૈન્ય હાર જ પામે, મા' તારા વિના શત્રુઓને તેઓ શી રીતે છૂતી શકે ? વળી આવું યુદ્ધ મચી રહ્યું છે, ત્યાં આપણે પણ એકદમ શી રીતે જઈ શકીએ ? એ વિચારે જ મનમાં એક ધરતો હું આ વૃક્ષ પર બેઠો છું અને વૃક્ષ પર બેસી જવાનું પણ એ જ કારણ છે ” આવી હૃદય વિદારનારી વાર્તા સાંભળતા જ અતિ મુગ્ધ થયેલા રાજાના અતઃકરણમાં બાણે પ્રવેશ માર્ગ મળ્યો હોય તેમ તીવ્ર સ્વતાપે પ્રવેશ કર્યો. આ વખતે તે પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે, “ ધિક્કાર થાઓ આવી દુરાચારિણી સ્ત્રીના દુષ્ટ હૃદયને ! આશ્ચર્ય છે એ શ્વેતેશ્વરની આહસિકતાને તેમજ એની નિર્ભયતાને ! પોતાના સ્વામિના રાજ્યની પણ તુલ્યા કરી જુઓ તો ખરા, આ ઠેકઠો અન્યાય પણ એમાં એને શો દોષ છે ? સૂનું રાજ્ય લેવા કોણ ઇચ્છા ન કરે ? ધણી વગરના ક્ષેત્રમાંથી દાણા પણ ચોરાઈ જાય છે, તો ધણી સૂના રાજ્યનું શું કહેવું ? ધિક્કાર થાઓ મને, કેમકે, હું પોતે જ વગરવિચારે મોહમસ્ત, તેમ જ અવિવેકી બની રાજ્ય સૂનું મૂકી બાંધ્યો ગયો પરિણામે આવી આપદામાં આવી પડું એમાં શી નવાઈ ? કોઈ પણ બાળતમા વગર વિચારે ઉનાવળ કરાય, કંઈ ઝુકાઈ જાય કે વિશ્વાસ રખાય, અપાય, લેવાય, બોલાય, ખવાય કે વિનાય કરાય તો પરિણામે પશ્ચાતાપ કરવાનો જ સમય આવે કહ્યું છે કે, “ સારું કે નરમ્ કાઈ પણ કામ કરતા પહેલાં જ પડિતોએ તેના પરિણામનો વિચાર કરવો એકદમ કેમ કે અસ્થિર ચિત્તથી વગર વિચારે ઉતાવળ કામ કર્યું હોય તો તેમાં એટલી બધી આપત્તિઓ આવી પડે છે કે જેમ મર્મસ્થલમાં પેઠેલું શસ્ત્ર મરણ સુધી દાહ કરનારી ખીકા આપે છે, તેમ તેવા વગર વિચારે કરેલા કાર્યોના પરિણામ મરણ પર્યંત કલેશ આપે છે ” રાજ્ય મળવાની આશા જોણે છોડી દીધી છે એવા પશ્ચાતાપમાં પડેલા રાજાને શુકરાજ કહેવા લાગ્યો કે, “ પુરુષમાં પ્રવર ! હે રાજા ! તું તારા મનમાં ફાકટ ચિંતા ન કર વેધના બતાવ્યા પ્રમાણે વર્તનારનો બ્યાધિ જી અથા વિના રહે ! તેમ હું પણ તને એક ઉપાય બતાવું છું, તે ઉપાય અજમાવવાની સાથે જ તારું શ્રેય થશે તું એમ ન બાંધીય કે મારું રાજ્ય બધું હજી તો તું ઘણા વર્ષ સુધી સુખપૂર્વક રાજ્ય કરશે ” આવું તેણે બોલવું સાંભળીને નિમિત્તિયાના વચન પર જેમ આશા રાખી શકાય તેમ આ રાજાને પણ તે શુકરાજના વચનથી રાજ્ય પાછું મળશે એમ આશા બધાઈ તેટલામાં અકસ્માત બાણે દાવાનલ જ સામે આવતો ન હોય એમ સશસ્ત્ર ચતુરંગી સૈન્ય પોતાની સામે ઝડપથી આવતું દેખીને તે સમય બનીને વિચારવા લાગ્યો કે, જે શ્વેતેશ્વર રાજાની મારા મનમાં ઉઠાસી આવી છે એ જ સેના મને હણવાને મારી સામે આવે છે હા ! હા ! હવે શું થશે ! ખરેખર ! આ વખતે આ કમલમાલોને કેવી રીતે બચાવ કરી શકીશ અને આ શત્રુઓની સામે હું એકલો કેમ કરી યુદ્ધ કરી શકીશ ? આવી પરિસ્થિતિથી ઝુઝાયેલો તે રાજા સ્તબ્ધ બની વિચાર કરે છે તેટલામાં “ જયજય ચિરંજીવો હે મહારાજ ! જયવતા વર્તો હે મહારાજ ! આ બાણીને વખતે તમે ઠીક જ

નીકળતો દેખી મૂર્ખે માન્યુ કે, અરે આગ લાગી, તેથી તરત જ તેના ઉપર ધૂળ અને નાખવા લાગ્યો.

આવી રીતે ખરો ભાવાર્થ (હેતુ) તથા સમયને નહીં જાણી શકનારા પણ અયોગ્ય જાણવા.

૪ પહેલાથી કોઈએ વ્યુદ્ધાહિત કરેલ (અરભાવેલ) હોય તે પણ ગોચારથી જ ગયેલા નિયતિવાદી પ્રશુખની પેઠે ધર્મને અયોગ્ય સમજવા એ પ્રકારે ચારે કોઈ મનુષ્યો ધર્મને અયોગ્ય જાણવા.

૧ મધ્યસ્થ વૃત્તિ—સમદૃષ્ટિ; તે આદ્યકુમારાદિકના જેવા ધર્મને યોગ્ય મધ્યસ્થ વૃત્તિ જાણવા ૨ વિશેષ નિપુણમતિ—તે વિશેષજ્ઞ, જેમ કે, હેય (છોડવા-યોગ્ય,) હેય (યોગ્ય) અને ઉપારેય (આહરવા યોગ્ય) નો વિવેક જાણે એવી જેની બુદ્ધિ છે, પણ પાતાવેલા કુલપુત્રના જેવી, વસ્તુ-તરવના ભાવાર્થ ન સમજી શકે એવી જેની બુદ્ધિ એવો શુભી તે ધર્મને યોગ્ય જાણવો ૩ ન્યાયમાર્ગરતિ—ન્યાય (આગળ વ્યવહાર અધિકારમાં કહેવાયે તે) માર્ગમાં રતિ (પ્રીતિ) જેને હોય અને અન્યાય માર્ગે જ રતિ ન હોય તે પણ ધર્મને યોગ્ય જાણવો ૪ હૃદનિશ્ચયનસ્થિતિ—હૃદ (આકરી શિથિલ નહીં, એવી નિજ (પોતાની) વચનસ્થિતિ (પ્રતિજ્ઞા) જેની છે એ પણ યોગ્ય સમજવો એ રીતે ચાર શુભ-શુક્ત હોય તે જ ધર્મને યોગ્ય જાણવા વળી કેટલાક પ્રકરણોમાં આવડને યોગ્ય એકવીશ શુભ પણ કહ્યા છે તે નીચે સુખ —

આવડના એકવીશ શુભ

ધમ્મરચણસ જુગો, ઈક્કુરો રૂવુવ વૈગરસોમો ।
હોર્ગેખીઓ લેકરો, મીરૂં કમઠો સંદલ્લિખ્ખો ॥ ૧ ॥
હેજ્જાલુઓ વૈયાલ, મૈંઝ્ઝખ્યો—સોમવિટ્ઠિ મુંજરામી ।
સૈંકહ સુંપકમજુત્તો, મુંદીહદસી વિસેસેંખૂ ॥ ૨ ॥
મુંદાણુમો વિંખીઓ, કૈંયણુઓ પરહિઅખ્યકારીઅ ।
તહ વૈવ મુંદલક્કમો, હગ્ગવીસ ગુણેહિં સજુત્તો ॥ ૩ ॥

૧ અશુદ્ધ-ઉદાર આશયનો, (ગભીર ચિત્તવાળો હોય છતાં તુચ્છ સ્વભાવ ન એવો), ૨ રૂપવાન-(દેખાવડો), પાંચે ઇન્દ્રિયોથી સંપૂર્ણ, (જામડો, લૂલો, પાગળો ન એવો), ૩ પ્રકૃતિસૌમ્ય-સ્વભાવથી જ શાંત [અને પાપકર્મથી દૂર રહેનારો તથા વર્ગને સુખે સેવવા યોગ્ય] હોય (પણ દૂર સ્વભાવ ન હોય), ૪ લોકપ્રિય-દાન, સ્ત્રી, ન્યાય, વિનય અને વિવેકાદિથી શુદ્ધ હોય, ૫ અકૂર-અકલ્પ ચિત્ત (અદેખાર્પ પ્રશુખ ન

આવી પહેલાં જોમ હાથમાંથી નિધાન યોગ્ય બેઠવાને તે પાછું આવી મળે, તેમ મહારાજ ! આજે અમને તમારું દર્શન થયું હવે અમને આદેશ આપો ” સ્વપરિચિત જોવા પોતાના સૈનિકોનું જ આ વચન છે, જોમ તેની ખાતરી થઈ ત્યારે તે અત્યંત વિશ્વમય પાત્રી પ્રસન્ન ચિત્તે તેઓને પૂછવા લાગ્યો કે, “અરે, આ વખતે તમે અહીંયા કયાથી આવ્યા ?” તેઓએ ઉત્તર વાળ્યો કે, “સ્વામિનું ! તમે આવ્યા છો જોમ જાણીને જ અમે અહીં તમારા દર્શનને માટે તેમજ તમારી પાસે તમારા આદેશ લેવા આવ્યા છીએ આવા અવસર પર આજે અમને તમારું દર્શન થયું તો તો ખરેખર ભાગ્યયોગથી જ બન્યું છે ” શ્રોતા, વક્તા અને જોનારને પણ અત્યંત ઉત્પન્ન કરે જોવા આ સંભાષણ સાંભળી રાજા વિચાર કરીને બોલવા લાગ્યો કે, “આત્મવાક્ય અવિસ્રવાદથી પરસ્પર વિરુદ્ધતાના અભાવથી એટલે કે સત્ય, સર્વ પ્રકારે જોમ માનવા યોગ્ય હોય છે, તેમ આ શુકરાજનું વાક્ય પણ અનેક પ્રકારના મારા પર ઉપકાર કરવાથી સર્વ પ્રકારે માનવા યોગ્ય છે એ શુકરાજના ઉપકારનો બદલો હું કેમ વાળી શકીશ ? જોને શી શી વસ્તુની ઇચ્છા છે, તે કેમ જાણી શકાય ? અમે તેટલો જોના પર ઉપકાર કરીએ, પણ જોને કંઈક ઉપકારનો બદલો વાળી શકાય જોમ નથી કેમકે જોએ નયમથી સમમાનુસાર યથાયોગ્ય ઇચ્છિત વસ્તુપ્રાપ્તિ વગેરેના અનેક પ્રકારના ઉપકાર મારા પર કર્યા છે કહ્યું છે કે,

પ્રત્યુપકર્ત્ત્વં વહ્નિ ન મવતિ પૂર્વોપકારિણસ્તુત્ય ।

ળ્લોડ્ડુકરોતિ કૃત નિષ્કારણેષ કુલ્લેડ્ડ્ય ॥ ૩૧ ॥

“પ્રત્યુપકાર અમે તમને કરેા પણ પહેલાં કરેલા ઉપકારોના ઉપકારની ટુલના થતી નથી, કારણ કે તે ઉપકાર કરનારના કાર્યનું અનુકરણ કરે છે ત્યારે પ્રથમ ઉપકાર કરનારનું કાર્ય બદલાતી આશા વગર કરાયેલું હોય છે

આમ વિચાર કરતો તે રાજા ત્રિતિપૂર્વક તે શુકરાજના સન્નિધિ જોવા જાય છે, તેટલામાં જોમ સૂર્યોદય થતા બુધને તારો અદ્વય થાય તેમ તે અલોપ થઈ ગયો જાણે રાજા પાછો ઉપકારનો બદલો વાળ્યો, જોવા ભયથી જ તે સત્તાત્મા રિસાઈ ગયો હોય તેમ થોડા વખતમાં તો તે કેટલેક દૂર નીકળી ગયો કહ્યું છે કે, “સંભળ નુરુવોની કોઈ જોમી અલોકિક કઠોર ચિત્તવૃત્તિ છે કે, તેઓ ઉપકાર કરીને પ્રત્યુપકારના ભયથી તરત જ દૂર ખસી જાય છે ”

આવો ઝાનનિધિ જો નિરતર મારી પાસે રહે તો, મુશ્કેલી શી વસ્તુ છે જોમી મં ખગર જ ! પહે, કેમ કે, સર્વ કાર્ય યથાસમય કરવાનું તે જાણી શકે છે જોવા સહાયકારીને યોગ, પ્રાપ્ત સર્વ કાળે સવત્ર સર્વને હોય જ નહીં કદાચિત્ત કંઈકને તંવાનો યોગ મળ જાય તો પણ નિર્ભાગીના હાથમાં આવેલા ધનની જેઠે ચિરકાળ રહે નહીં પણ જો પોપ

હોય એવો, ૬ લીરુ-પાપથી, લોકનિદાથી, તેમ જ અપયશથી ડરતો જ રહે એવો, ૭ અશક-કપટી [પારકાને કહે] નહીં તે, ૮ સદાક્ષિણ્ય-પ્રાર્થનાભગથી લીરુ, ચરણે આવ્યાને હિત-વત્સલ, ૯ લજ્જાલુ-અકાર્યવર્જક, (અકાર્ય [ન કરવા જેવું કાર્ય] કરતાં પહેલા જ લીએ), ૧૦ દયાળુ-સર્વ પર કૃપાવત; ૧૧ મધ્યસ્થ-રાગ-દ્વેષ રહિત અથવા સૌમ્યદષ્ટિ પોતાના કે પારકાનો વિચાર કર્યા વગર ન્યાયમાર્ગમાં સર્વતુ સરખું હિત કરનાર, યથાર્થ તત્ત્વના ભણપણથી એક ઉપર રાગ તેમ જીભ ઉપર દ્વેષ રાખે નહીં, માટે મધ્યસ્થ ગણાય છે મધ્યસ્થ અને સૌમ્યદષ્ટિ એ બન્ને એક શુભ છે ૧૨ શુભરાગી-શુભવતનો જ પક્ષ કરે અને અવશુભીને ઉવેજે તે, ૧૩ સત્કથ-સત્યવાદી અથવા ધર્મ-સભધી (ઉચિત) જ કથા (વાર્તા) પ્રિય છે જેને, ૧૪ સુપક્ષયુક્તા-ન્યાયનો જ પક્ષ પાતી અથવા સુશીલ, અનુકૂલ અને સભ્ય સમુદાયવત (સુપરિવારયુક્ત), ૧૫ સુદીર્ઘ-દર્શિ-સર્વ કાર્યોમાં લાભો વિચાર કરી લાભાલાભ સમજી શકે (બહુ લાભ અને અઘ્ય કલેશના કાર્યોના કર્તા), ૧૬ વિરોધજ્ઞ-તત્ત્વના અભિપ્રાયનો ભણ (પક્ષપાત રહિત હોવાથી શુભદોષતુ અતર સમજી શકે એવો), ૧૭ વૃદ્ધાનુગ-વૃદ્ધ સપ્રહાય પ્રમાણે પ્રવર્તક (આચારવૃદ્ધ, જ્ઞાનવૃદ્ધ, વયોવૃદ્ધ એ ત્રણે વૃદ્ધોની શૈલી (પરપરા) પ્રમાણે પ્રવર્તનાર) ૧૮ વિનીત-શુભીત બહુમાન કરનાર, ૧૯ કૃતજ્ઞ-કર્યા શુભને ભૂલે નહીં એવો; ૨૦ પરહિતાર્થકારી-નિષ્પૃહપણે ૫૮ [પારકાના] હિતનો કર્તા; ૨૧ લબ્ધલક્ષ-ધર્માદિ કૃત્યોમાં સપૂર્ણ અભ્યાસ કરેલા પુરુષોના પરિચયવાળો (સર્વ [ધર્મ] કાર્યમાં સાવધાન હોય)

આ પ્રમાણે એકવીસ શુભા અન્ય શાસ્ત્રો (જીભ પ્રકરણોમાં) વર્ણવેલા છે, પરંતુ આ ધ્યના કર્તાએ જે મુખ્ય ચાર શુભા મહત્ત્વ કર્યા છે તેમાં ઘણું કઠીને સર્વ શુભોનો સમાવેશ થઈ શકે છે તે આ રીતે —

પહેલા ભદ્રક્રમકૃતિ શુભમાં — ૧ અતુચ્છ [અભુદ્ધ] પણ,^૧ ૨ પ્રકૃતિસૌમ્ય,^૨ ૩ અકૂરત્વ,^૪ ૪ સદાક્ષિણ્યત્વ,^૫ ૫ દયાળુત્વ,^૬ ૬ મધ્યસ્થ સૌમ્યદષ્ટિત્વ,^૭ ૭ વૃદ્ધાનુગત્વ,^૮ ૮ વિનીતત્વ,^૯ એમ આઠ જીભ વિશેષ નિપુણમતિ શુભમાં — ૯ રૂપવતપણ,^{૧૦} ૧૦ સુદીર્ઘદર્શિત્વ,^{૧૧} ૧૧ વિશેષત્વ,^{૧૨} ૧૨ કૃતજ્ઞત્વ,^{૧૩} ૧૩ પરહિતાર્થકૃતત્વ,^{૧૪} ૧૪ લબ્ધલક્ષત્વ,^{૧૫} એમ છ ત્રીભ ન્યાયમાર્ગરતિ શુભમાં — ૧૫ લીરૂત્વ,^{૧૬} ૧૬ અશકત્વ,^{૧૭} ૧૭ લજ્જાલુત્વ,^{૧૮} ૧૮ શુભરાગીત્વ,^{૧૯} ૧૯ સત્કથત્વ,^{૨૦} એમ પાંચ ચોથા દ્રઢ-નિજવચન સ્થિતિ શુભમાં — ૨૦ લોકપ્રિયત્વ,^{૨૧} ૨૧ સુપક્ષયુક્તત્વ,^{૨૨} એમ બે બે પ્રકારે એકવીસ શુભોના ચાર શુભોમાં પ્રાપ્તે સમાવેશ થઈ શકે છે માટે જ આ શાસ્ત્રકર્તાએ ચાર જ શુભ મુખ્ય લીધા છે^૧

૧ પ્રકરણ મંત્ર સત્તર ગાથાનું હોવાથી કર્તાએ માત્ર ચાર શુભોમાં બધા શુભો સમાવ્યા હોય એમ લાગે છે

કોણ હતો ? તેને આટલું જ્ઞાન ક્યાથી ? મારા પર આટલી જાંધી મમતા શા માટે ? એ ક્યાથી આવ્યો ? ને ક્યા ગયો ? વળી એ વૃદ્ધ પરથી વચ્ચાલકારાદિકની વૃદ્ધિ કેમ થઈ ? આ સેના કેમ આવી ? ઇત્યાદિક જે મારા મનમાં સહેલ છે, તે જેમ ગુફાના અધિકારને દીપક જે દ્રવ્ય કરવાને સમર્થ છે, તેમ જ્ઞાની વિના જીંને કોણ દૂર કરી શકે ?

સર્વ રાત્રીમાં મુખ્ય તે મૃગધ્વજ રાત્રી આ પ્રમાણે વિચારમાં વ્યથિત થયેલા આમ તેમ જુએ છે, તેટલામાં સેનાધિપતિએ રાત્રીને પૂછ્યું “સ્વામિનું ! આ બધું શું બન્યું ?” ત્યારે તેણે તે સૈનિકોની પાસે શુકરાજ મળ્યો હતો ત્યાંથી માઠી છેવટે તે અદ્ભુત થયો, ત્યાં મુખીની જાંધી વાર્તા કહી સંભળાવી, તે સાંભળી લગભગ બધા સૈનિકો આશ્ચર્ય પામીને બોલવા લાગ્યા કે, “મહારાજ ! એ પોપટ તમારા ઉપર અત્યંત ભાવ રાખે છે, માટે તે તમને પાછો ક્યારેક પણ જરૂર મળશે અને તમારા મનની ચિંતા દૂર કરશે, કારણ કે આવેલ દિલ-વત્સલ છેવટે એમ ઉવેળીને હંમેશા માટે બાંધ જ નહીં વળી તમારા મનને સહેલ પણ એ જ આવીને દૂર કરશે, કારણ કે એ પોપટ જ્ઞાની જણાય છે, અને પાનીને શકા દૂર કરતા કેટલી વાર ? હાલ આપ આ સર્વ ચિંતા છોડી દઈને આપણા નગરમાં પધારી તેને પવિત્ર કરો આપના દર્શન માટે અધીરા બનેલા નગર જનોને આપના દર્શન આપીને આનંદિત કરો.”

રાત્રીએ તેમજ કહેલું માન્ય કર્યું સમયોચિત બોલેલું અને સમય પર કરેલું કોને સ્વીકારવા યોગ્ય ન થાય ? મહામગલિક વાનિત્રોની મધુર ધ્વનિથી સર્વ દિશાઓને ગતવનાર મહોત્સવપૂર્વક તે રાત્રીએ મપરિવાર સ્વનગર તરફ પ્રયાણ કર્યું તે મૃગધ્વજ રાત્રીને આવતો જોઈને ‘મોટી પાખલાળા ગરુડને જોઈને પોતાના દરમાં બેઠા બેઠા પણ જેમ સર્જનો ગર્વ ગળી બાંધ તેમ’ અદ્રશેખરને સર્વ ગર્વ ગળી ગયો તેણે તે વખતે પોતાનું સ્વામિદ્રોહીપણું ઢાંકવાને સમયસૂચક ભુદિથી એક દ્રવ્યને લેઈ સાથે મૃગધ્વજ રાત્રીની પાસે તરત જ મોકલ્યો રાત્રી પાસે આવીને પ્રણામ કરી તે બોલ્યો કે-“હિ મહા રાજ ! આપની પ્રસન્નતાને માટે તથા સઘની વસ્તુસ્થિતિ આપને જણાવવા માટે અદ્રશેખર રાત્રીએ મને આપની પાસે મોકલ્યો છે આપ કોઈ ધૂર્તના પ્રપચને પરિણામે રાત્રી સ્ત્રી મૂકી, તેની પાછળ પાછળ આ યા ગયા છો એમ જાણી, અમારો રાત્રી અદ્રશેખર, આપના નગરની રક્ષા કરવા સારું, પોતાના સૈન્ય સહિત આવ્યા અને કેવળ રક્ષણ કરવાની જ મતલબથી નગરની ત્યારે જાણીથી વિટાઈ વળ્યા આ વસ્તુસ્થિતિને નહિ જાણના આપના સુભટોએ હથિયાર સજ્જ જેમ કોઈ શત્રુ ॥ માથે કરે તેમ યુદ્ધ શરૂ કરી દીધું મહા રાજ ! અમે તો આપના રાત્રીને બીજા કોઈ શત્રુથી પરાભવ ન થાય તે હેતુથી રક્ષા કરવા આવેલા તેમ છતાં અમારે આપના સૈનિકો તરફથી કેટલાય પ્રહાર સહન કરવા પડ્યા છે તથાપિ સ્વામિનું કાર્થ સુધારવા જતા સુશીળતા સહન કરવી પડે એમાં શું આશ્ચર્ય

આ ચાર શુદ્ધિમા પણ અનુક્રમથી પહેલાના ત્રણ* શુદ્ધિ વિનાનો પુરુષ હકીલો, અને અન્યાથી હોય છે તેથી તે [શ્રાવક] ધર્મને યોગ્ય જ નથી, અને ચોથા વિનાનો માણસ તો ધર્મને અગીકાર કરે ખરો, પણ [જ્યેષ્ઠ ધર્મની મૈત્રી] † (ગાઠા) અનેલા માણસનો સુવેષ [સારા વસ્ત્રો] અને વાનરના ગળામા મોતીની જેમ વધારે વખત ટકી ન શકે તેમ તે ચોથાજ વખતમા પાઠો ધર્મબ્રહ્મ થઈ જાય ।

જ્યેષ્ઠ સારી સુધારેલી (લીસી) ભીંત ઉપર ચિત્ર, દંડપીઠ (મજબૂત પાયો) બાધેલુ ઘર, અને સારા ઘડેલા સોના વસ્ત્રે જડેલુ માણેક ઘણા વખત ટકી શકે છે, દંડ શુદ્ધિયુક્ત પુરુષમા જ સમ્યગ્દર્શનાદિ ધર્મ યાવન્નિજવ મુખી ટકી શકે છે જણાવવાથી એ વાત સિદ્ધ જ થાય છે કે, પૂર્વોક્ત ચાર શુદ્ધિ યુક્ત જ પુરુષ શ્રાવક (સમ્યક્ત્વાદિ) ના અધિકારી (યોગ્ય) છે સમ્યગ્દર્શનાદિ શ્રાવક ધર્મ સુલ્લેકપદિ દેશતે દુર્લભ છતાં પણ શુરુ વગેરેના યોગ્યથી પામી શકાય છે, પણ તેના આ । પર્યાંત નિર્વાહ તો શુકરાજીએ જ્યેષ્ઠ પૂર્વ ભવમા કર્યો હતો તેમ કરવો તે અત્યંત આ હોવાથી તેમનુ તમામ વૃત્તાંત અહીંયા જતાવે છે

અહીં પહેલી ત્રણ ગાથાનો અર્થ પૂરા થાય છે

શુકરાજની કથા

ધાન્યની સપાંના સ્થાનભૂત આ દક્ષિણાર્ધ* ભરતચેત્રમા પૂર્વે ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત પ્રસિદ્ધ નગર હતુ તે નગરમા નિર્દયપણુ તો ફક્ત તવવારમા જ, કુશીલતા (વા તો હજમા જ, જડતા તો જળમા જ, અને બધન તો ફક્ત ફૂલની માળામા જ ગા પરન્તુ લોકોમા તો એ કંઈ હતુ જ નહીં રૂપમા કામદેવ સમાન અને શત્રુઓને સાક્ષાત્ ભક્તિ સમાન તથા અનુક્રમે એકેક વધતી એવી રાજ્યવલ્લભી, ન્યાયલક્ષ્મી, ધર્મલક્ષ્મી, એમ ત્રણે પ્રકારની લક્ષ્મી આપસમા હરીફાઈ કરતી ન હોય તેમ પે મેળે જ સ્વયંવશ જની જે રાજાને વરી છે એવો યતુધ્વજ રાજાનો પ્રતાપી પુત્ર મૃગ નામે રાજા તથા રાજ્ય કરતો હતો

એક વખત ક્રોડારસપૂર્ણ વસંતઋતુમા તે રાજા પોતાની રાણીઓ સહિત કરવા ઉદ્યાનમા ગયો હાથણી સાથે જ્યેષ્ઠ હાથી ક્રોડા કરે તેમ રાણીઓ સહ તે જળક્રોડા, પુષ્પક્રોડા વગેરે વિધિવિધ પ્રકારની ક્રોડા કરી રહ્યો હતો તે ઉદ્યાનમા પર ભૂમિરૂપ સીને ઝોડવાલુ એક છત્ર જ હોય એવા સુદર આકારવાળા એક † વૃક્ષને જ્યેષ્ઠ તે સર્વ પ્રકારે વર્ણન કરવા યોગ્ય બાણીને વિદ્વાન એવો તે મૃગધ્વજ આ પ્રમાણે વર્ણવવા લાગ્યો —

* ત્રણ શુદ્ધિ—૧ બદ્ધ પ્રમુન ૨ વિરોધ વિપ્રચ્ચયતિ, ૩ ન્યાયમાગમા રતિ

† દંડપીઠ

છે ? પિતાના કાર્યમાં પુત્ર, શુભના કાર્યમાં શિષ્ય, પતિના કાર્યમાં સ્ત્રી અને સ્વામીના કાર્યમાં સેવક, પોતાના પ્રાણને પણ તૃણ સમાન ગણે છે તે યોગ્ય જ છે ”

તે દૃતતા બાવા દાસિક વચન સાંભળીને રાજા મૃગધ્વજને તેની વાત વિશે મશય તો ઉત્પન્ન થયો, પરંતુ સરળ સ્વભાવથી જો સારું કહે છે એમ તં વળતે માની લીધું કેટલી દક્ષતા, સરળતા અને ગંભીરપણું ! પછી તે રાજાએ પોતાની પાસે આવતા તે ચંદ્રશેખર રાજાને યોગ્ય સંસ્કાર કર્યો ત્યારપછી લક્ષ્મી સરખી કમલમાલા સાથે વિષ્ણુની જેમ ગોભતા મૃગધ્વજ રાજાએ મોળા મહોત્સવપૂર્વક નગર-પ્રવેશ કર્યો અને જેમ અદ્વિતીય એવી ચંદ્રકલાને મહાદેવે પોતાના બાલસ્થગ (કપાળ) પર સ્થાપન કરી તેમ કમલમાલાને પોતાના રાજ્યમિહાસને પોતાની પાસે પટ્ટરાણી પદે બેસાડી

જે કે પુણ્ય જ પુત્રાદિક પ્રાપ્તિનું મુખ્ય કારણ છે, અને પુણ્યથી જ સશામભા રાજાને જયની પ્રાપ્તિ થાય છે મહાય કરનારા સૈનિકો તો નિમિત્ત માત્ર છે નેમ પુત્રાદિક પ્રાપ્તિમાં મત્ર પણ માત્ર સહાય કરે છે, એમ વિચારી, પુત્રપ્રાપ્તિ માટે ગાંગીત ઋષિએ આપેલા મત્રને તે રાજાએ બતાવેની વિધિ પ્રમાણે સાધ્યો તેના પ્રભાવથી તેની સર્વ રાણીઓને એક એક પુત્ર થયો સર્વ કારણોનો બરાગર યોગ મળી જાય તો કાર્યની જરૂર સિદ્ધિ થઈ શકે છે જો કે ચંદ્રાવની રાણી રાજાને ઘણી માનીતી હતી હતા પણ પ્રથમ પતિદ્રોહ કર્યો હતો તેના પાપે માત્ર તેને પુત્ર થયો નહીં

એક વખત મધ્યરાત્રિએ અર્ધ નિદ્રાવસ્થામાં ઝુળે સૂતેલી કમલમાલા રાણીએ દિવ્ય પ્રભાવથી એક સ્વપ્ન જોયું રાણી જાગીને પ્રાત્ર કાળે ગળ પામે આવીને કહેવા લાગી કે-“ હે પ્રાણનાથ ! આજે મધ્યરાત્રી વ્યતીત થયા પછી, અર્ધનિદ્રાવસ્થામાં હું ઝુળે સૂતી હતી તે સમયે મેં એ સ્વપ્ન જોયું તેમાં મારા પિતા ગાંગીવ ઋષિના તપોવનમાં આવેલા પ્રાસાદમાં આપણે સાથે પ્રયાણ કરતા પહેલાં જેના છે લા દર્શન કર્યા હતા તે શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુના દર્શન થયા તેમણે મને કહ્યું કે-“ હે ક યાજ્ઞિ ! હાલ તું આ પોપટને લઈ જા, પછી કોઈક વળતે વગી હસ આપીશ ” જોટલું કહીને પ્રભુએ મને હાથોહાથ સર્વાંગમુવલ દિવ્ય વસ્તુના જેવો દેહીધ્માન પોપટ ભેટ આપ્યો ” પ્રભુના પોતાના હસ્તનો પ્રસાદ પામીને આળા જગતની જાણે ઐશ્વર્યતા પામી હોઈ એમ હું અત્યંત પ્રસન્ન થતી જાગૃત થઈ મધ્ય જાણીધાર્યાં આવી મળેલા કપટકલનું જ ફળ હોય તેમ હે પ્રાણનાથ ! એ સ્વપ્નનું શું ફળ હશે ? ” રાણીનું વચન સાંભળીને, આનંદરૂપ કંઈને નવપદ્ધિવિત કરવાને મેઘરૂપ મીઠી વાણીથી તે રાજા સ્વપ્નના ફળને વિચારી કહેવા લાગ્યો કે, “ હે પ્રિયે ! જેમ દેવ-દર્શન અત્યંત ફલ્લભ હોય છે, તેમ એવા ઉત્તમ સ્વપ્ન પણ કોઈક ભાગ્યેદયથી જ પામી શકાય છે એવું દિવ્ય સ્વપ્ન દેખવાથી દિવ્ય રૂપ અને દિવ્ય

હાયા કાપિ જગલ્લિયા દલતરિર્દેષ્વતુલ મહ્નલ

મહ્નપુત્રમણિ નિસ્તુલફલસ્ફાતેર્નિમિત્ત પરમ્ ।

આકારમ્ મનોહરસ્તરુવરશ્રેણીયુ તન્મુરયતાં

પૃષ્ઠાયાઃ કલ્પતરો ' રસાલફલદ ' મ્રુમસ્તવૈવ ધ્રુવમ્ ॥ ૧ ॥

ખરેખર આ પોપટ કુવાના હેડકા સમાન મને ગણીને અન્યોક્તિપદે મને જ કહે
તે આ આશ્ચર્યકારક હકીકત ઉપરથી ખરેખર આ પોપટ કોઈક જ્ઞાનીની પેઠે મહાવિલક્ષણ
માલમ પડે છે રાજા એમ વિચારે છે એટલામા વળી ફરીને પોપટ બોલ્યો કે,

પ્રામીણસ્ય જહાડમિમસ્ય નિલમા પ્રામીણતા કાપિ યઃ

સ્વ પ્રામ દિવિષ્તુરીયતિ કુટી માની વિમાનીયતિ ।

સ્વર્મદ્વીયતિ ચ સ્વમદ્યમલિલ વેપ યુવેવીયતિ

સ્વ શક્તીયતિ ચાત્મનઃ પરિજન સર્વં સુપર્વીયતિ ॥ ૨૩ ॥

મૂર્ખામા સરહાર એવા ગામડિયા માણસોની કલ્પનાઓ પણ ગામડિયાપણા જેવી જ
હોય છે કેમકે, તેઓ પોતાના ગામડાને સ્વર્ગપુરી સમાન માને છે, પોતાની છુપડીને
વિમાન સરખી માને છે, પોતાના થેસ રાખના લોજનને જ અમૃત માને છે, પોતાના
ગામડિયા વચ્ચેને દિવ્ય વચ્ચે સમાન માને છે, પોતાને જ ઇંદ્ર સમાન ગણે છે અને
પોતાના પરિવારને જ સર્વજ્ઞામાન્ય દેવ સમાન ગુણે છે

આટલું જ માત્ર સાબળીને રાજાએ વિચાર્યું કે, બોલવામા વિલક્ષણ આ પોપટ
ખરેખર મને ગામડિયા સમાન ગણ્યો, અને તેથી એમ વિતક થાય છે કે, મારી
રાણીઓ કરતા પણ અત્યંત સ્વરૂપવતી સ્ત્રી એણે ક્યાય પણ દેખી હોવી જોઈએ, આ
પ્રમાણે તે પોતાના મનમા વિચાર કરે છે, તેટલામા અધૂરી વાત કોઈને સતોષી થકતી
નથી, એમ ધારી આકાર અને વાણી બનેથી મનોહર એ પોપટ બોલવા લાગ્યો કે,
" જ્યાં મુખી ગાગીદેવ ઋષિની કન્યાને તે જોઈ નથી, ત્યાં મુખી જ આ પોતાની રાણી
જોને, હે રાજા, તું ઉત્કૃષ્ટ માને છે સર્વાંગસુહર આખા જગતની શોભારૂપ, અને
વેધાતાના સૃષ્ટિ-રચનાના પરિશ્રમના એક ફળરૂપ તે કન્યા છે એ કન્યા જોણે જોઈ
નથી, તેણે જીવિત પણ નિષ્ફળ છે, અને કદાચિત્ જોઈ હોય, પણ તેને જો આલિંગન ન
કર્યું, તો નિશ્ચે કરી તેણે જીવિત પણ વ્યર્થ જ છે જેમ જમર નવ-માલતીને
દેખીને બીજા પુષ્પોની સુગંધીને છોડી દે છે, તેમ જો કન્યાને જે જુએ તે પુરુષ
કેઈ પણ બીજા સ્ત્રી સાથે પ્રીતિ કરે જ નહિ એવી સૂર્યની પુત્રી જેવી એ કમલમાલા
નામની કન્યાને જોવાની તેમ જ મેં
તને ઈચ્છા હોય તો, હે રાજા, તું મારી
પાછળ પાછળ આવ. "

સ્વભાવવાળા ઉદય થતા ચંદ્ર અને સૂર્ય જ ન હોય શું એવા બે પુત્રો તને અતુકમે થશે પક્ષી કુળમાં પોપટ અને રાજહંસ અત્યુત્તમ છે અને તેની તને સ્વપ્નમાં પ્રાપ્તિ થઈ, તો હે સુદરી ! ક્ષત્રિય કુળમાં ઉત્કૃષ્ટ એવા બે પુત્રોની આપણને પ્રાપ્તિ થશે પરમેશ્વરે સ્વપ્નમાં સ્વહસ્તે જ તને પ્રસન્નતાપૂર્વક પ્રસાદ આપ્યો છે, તો તેમના જેવો જ પ્રતાપી પુત્ર આપણને મળશે, એમાં કાંઈ પણ સંશય નથી ”

એવા વચન સાંભળીને અત્યાનંદિત થયેલી તે કમલમાલા રાણી રત્નપ્રભા પૃથ્વી જેમ અમૂલ્ય રત્નોને ધારણ કરે છે, અને આકાશ જેમ જગતચક્ષુ સૂર્યને ધારણ કરે છે, તેમ ગર્ભને ધારણ કરવા લાગી તે દિવસથી ઉત્તમ રસના સિંચનથી જેમ મૈત્રુપર્વતની પૃથ્વીમાં રહેલો કદપવૃક્ષનો કદ પ્રતિદિન વધે, તેમ તે રાણીનો ગર્ભ પ્રતિદિન વધવા લાગ્યો, અને તેના પ્રસાને ઉત્પન્ન થતા પ્રશસ્ત-શુભ મનોરથોને રાજ સંપૂર્ણ સન્માનપૂર્વક પૂર્ણ કરવા લાગ્યો. શુભ દિવસે અને શુભ લગ્ન-લગ્નાશે, પૂર્વ દિશા જેમ પુનમના ચંદ્રનો પ્રસવ કરે તેમ, તે રાણીએ અત્યુત્તમ એવા પુત્રને સુખ-સમાધિપૂર્વક જન્મ આપ્યો. રાજકુલની એવી રીત હોય છે કે, પદ્મરાણીના પ્રથમ પુત્રનો જન્મ-મહોત્સવ અત્યંત વૈભવપૂર્વક કરવો, અને તે પ્રમાણે આ કમલમાલા રાણી પદ્મરાણીપદે હોવાથી તેના પ્રથમ પુત્રનો જન્મમહોત્સવ અત્યુત્તમ રીતે રાજ્યે કર્યો ત્યાર બાદ ત્રીજે દિવસે તે બાલકને ચંદ્ર-સૂર્યના દર્શન કરાવવાનો મહોત્સવ તેમણે અત્યંત ઉમંગથી કર્યો છકે દિવસે છઠ્ઠી-બગરણનો મહોત્સવ પોતાની રાજ્યઋદ્ધિને અનુસારે યથોચિત રીતે કરાવ્યો. સ્વપ્નાનુસાર પુત્રની પ્રાપ્તિ થઈ માટે તે પુત્રનું ‘શુકરાજ’ એવું નામ મહોત્સવપૂર્વક આનંદથી શુભ દિવસે પાઠવામાં આવ્યું. પાંચ સંમિતિથી રક્ષા થયેા સયમ જેમ વૃદ્ધિ પામે તેમ ધવરાવવા, રમાડવા, હસાવવા, નવડાવવા તથા પાલણ કરવા રાખવામાં આવેલી પાંચ ધાવમાતાઓથી સ્નેહપૂર્વક રક્ષાયેા શુકરાજ પ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો. માતાપિતાને આનંદ આપનાર અન્નપ્રાપ્ત, લક્ષ્મીની મુદ્દણિ સમુ રિખણ (રમણ), હર્ષ ઉપજાવે તેવું કમલ (ચાલવ), શુભ વચન, ચિંતા-કર્ષક વસ્ત્રપરિધાન તથા મૈત્રમયિના બંધન સગી વર્ષગાંઠ વગેરે શુભ પ્રસંગો અત્યંત ધામધૂમથી રાજ્યે નિર્વિધે ઉજવાયા જીજ્ઞો તો ખરા ભાગ્યની દશા ! ભાગ્યશીળીનું ભાગ્ય એવું જ હોય છે એ પ્રમાણે ઉદાસપૂર્વક વૃદ્ધિ પામતો શુકરાજકુમાર પાંચ વર્ષનો થયો. પાંચમે વર્ષે જેમ આઘો સર્વ રીતે ખીલે-ફૂળે, તેમ તે કુમાર, રૂપ, સપદા, પરાક્રમ વગેરે સર્વોત્તમ ગુણોવટે બહુ બીજો ઈંદ્રપુત્ર જ્યંત ન હોય ? તેમ ચોસવા લાગ્યો બાળક છતાં બોલવામાં બહુ પ્રૌઢ પુરુષ ન હોય શું તેવી ચતુરાઈ તથા મીઠાશ તેના વચનમાં હોવાથી સર્વને તે પ્રિય થઈ

એકઠા વસંતઋતુના પુષ્યોની
જેવાને રાજ પોતાની પદ્મરાણી

રહેલા તથા ફલકુલોથી રમ્ય બાગની શોભા
શુકરાજ કુમારને સાથે લઈને નગરની

એમ કહીને અત્યંત ઉતાવળે તે પોપટ આકાશમાર્ગે જીડીને જાય છે તેટલા ધણી જ ઉત્સુકતાપૂર્વક રાત્રીએ પોતાના સેવકોને મોલાવી હુકમ કર્યો કે, "અરે ! અરે ! સેવકો ! પવનના સમાન ગતિવાળા પવનવેગ નામના ઘોડાને તૈયાર કરીને જાણે જાણે, જલ્દી લાવો " નોકરોએ તરતજ જ તે અશ્વને સાજસજીવ હાજર કર્યો તેના પર કોઠે રાત્રીને આગેવાન તે રાત્રી સ્વાર થઈ, પોપટની પાછળ પાછળ ચાલે અર્હયા આટલું આશ્ચર્ય છે કે, તે પોપટની વાત માન રાત્રીએ જ સાંભળી, પણ રહેલા માણસો જેમ ન સાંભળે, તેમ સમીપ રહેલા તે રાત્રીના સેવકો, અને રાષ્ટ્રી પ્રતિભા જીભ કોઈએ પણ તે વાત સાંભળી જ નહીં આ હકીમતથી અજાણ્ય મંત્રીવર્ગે રાત્રી અકસ્માત્ કહ્યા વગર ચાલ્યા જવાથી આકુળબાકુળ થયો જોલવા લાગ્યો કે, "આજે રાત્રી આ શું થયું ? અને જો કયા જાય છે, જો જાણવા તે લોકોમાના કેટલાક માણસો અશ્વો સ્વાર થઈ રાત્રીની પાછળ હાલ્યા, પરંતુ રાત્રી એટલો તો અડધી આગળ નીકળી ગયો કે તે કયે માગે દૂર નીકળી ગયો, તેના પતો પણ લાગ્યો નહીં, તેથી અતે રાત્રી રાત્રીને તે સર્વે પાછા આવ્યા પેલો પોપટ આગળ અને રાત્રી પાછળ એમ પ્રાપ્ત પળવારમા પવનની પેઠે તેઓ પાલસો ચોજન ઉલ્લસન કરી ગયા આ પ્રમદોષ દૈવિ પ્રભાવથી જ રાત્રી, અશ્વ અને શુકરાજ એ ત્રણે જણ સણવારમા આ બુદ્ધિ ઉલ્લસન કરી ગયા, તથાપિ તેમને જરા માત્ર થાક લાગ્યો નહીં જેમ કર્મ-સંપન્ન જેથાયેલો પ્રાણી સમયમાત્રમા જવાતર જઈ પહોંચે છે, તેમ વિધનિવારક શુકરાજ જેથાયેલો રાત્રી પણ સણવારમા એક મહાવિકટ અટવીમા જઈ પહોંચ્યો એ પણ આશ્ચર્ય જ છે કે, પૂર્વજાવના રેનેહસંગ થઈ સસ્કારથી તે રાત્રી કમલમાલાની પ્રાપ્તિ વાસ્તે આટલો બધો માર્ગ ઉલ્લસી દોડી આવ્યો જો એમ ન હોય તો સ્થાનાતિભાહિતી વગર તે સ્થાનમા જવા સત્પુરુષ એકાએક પ્રવૃત્તિ જ કેમ કરે ?

તે અટવીના મધ્યમા મનોહર, સૂચકિરણથી ઝળકતું, મેઠપર્વતતુ એક શિખર હોય શું ? એવું જિયું, દર્શનથી પણ કલ્યાણકર, રતનજડિત મુવર્ણમય શ્રી ઋષભદેવસ્વામી એક દેવાલય હતું તે પ્રાસાદના કલશ ઉપર બેસીને મધુર વાણીથી પેલો શુકરાજ એ લાગ્યો કે, "હું રાજા જી જ મધી માડીને કરેલા પાપની શુદ્ધિને સારુ આ શ્રી ઋષભસ્વામીને નમન કર" રાત્રીએ તે વચન સાંભળી, શુકરાજ રજે નાસી જશે, જો અશ્વ ઉપર બેઠા બેઠા જ પ્રથમ તીર્થ કરની મૂર્તિને નમસ્કાર કર્યો રાત્રીના મનની સહાનુભૂતિના જાણનાર, સ્વપરહિતાભિલાષી શુકરાજે તરતજ કળશ પરથી જીડીને તે દેવાલયની પરમાત્માની મૂર્તિને નમન કર્યું તે જોઈ રાત્રી પણ અશ્વ પરથી ઊતરીને લયમા આવી તે શુકરાજની પાછળ જ રહીને વિવેકસહિત તે અલોકિક રતનમણિ શ્રી ઋષભદેવસ્વામીની પ્રતિમાને વંદન-નમન કરીને, ચિત્ત પ્રસન્ન થાય, એવી સ્થિતિ કરવા લાગ્યો હે પ્રભુ ! હું તમારો સ્તુતિ કરવા ઉત્સુક છું, પરંતુ તમારી

ઉઘાતમા આવી આત્મવૃક્ષની નીચે બેઠો તે સમયે તેને પૂર્વની બનેલી સહજી ધીના યાદ આવવાથી પ્રસન્ન થઈને કમલમાલાને કહેવા લાગ્યો કે, “હિ પ્રિયે ! તે જ આ આત્મવૃક્ષ છે, કે જેની નીચે હું વસતઃપ્રત્યુભા આવીને બેઠો હતો, અને શુકરાજ-પોષ્ટ ૧૧ વાણીથી તારા રૂપનું વર્ણન સાબળીને અતિશય વેગથી તેની પાછળ પાછળ ચાલી નીકળ્યો અને તારા પિતાના આશ્રમ સુધી જઈ પહોંચ્યો ત્યાં તારી સાથે લક્ષ કરી હું દૃતાર્થ થયો ॥ આ બધી વાર્તા પિતાના બોળામાં બેઠો બેઠો કુમાર સાબળતો હતો અને એ સાબળતા જ કલ્પવૃક્ષની શાખા જેમ છેદાવાથી ધરતી પર તૂટી પડે તેમ શુકરાજકુમાર મૂર્છા યુક્ત થઈ નીચે ઢળી પડ્યો માતાપિતાના હર્ષ વૃક્ષની શાખા છેદાઈ ઢળી પડી ન હોય તેમ આ ભ્રમ અતિશય ગભરાઈ ગયેલા માતાપિતાએ કોલાહલ મચાવી મૂક્યો, તે સાબળી સર્વે અનુચરો ત્યાં બેઠા થઈ ગયા અને કુમારની આવી હાલત જોઈ ચોકપૂર્ણ રવરે બોલી ઉઠ્યા “અરે રે ! આ શું થયું ?” એમ બોલે શબ્દે બોલતા સર્વે આકુળવ્યાકુળ થઈ ગયા, કારણ કે મોટાના સુખદુઃખની સાથે સર્વ સામાય જનોના પશુ સુખ દુઃખ સંકળાયેલા જ હોય છે ચક્રનું રીતળ જળ છાંટવાથી તેમજ કેળના પત્રનો પવન વીંઝવાથી તેમજ બીજા યોગ્ય ઉપચારો (ઉપાયો) કરવાથી કેટલીક વખત ગયા બાક તે શુકરાજ કુમારને બાન આગળ ચેતના આવવાથી કમળની પાખડીઓની પિંટે પ્રકાશતી નેત્રરૂપ પાખડી ઉઘડી, પણ સુખકમળ વિકસ્વર થયું નહીં વિચારપૂર્વક તે ચારે બાજુ જોવા લાગ્યો પણ ઘણી રીતે બોલાવવા છતાં જરી પણ બોલ્યો નહિ તીર્થ કર્તેવ્ય જનસ્થાવરસ્થામા જેમ મોન ધારણ કરે તેમ તે જરીપણ બોલ્યો નહીં રાજકુમારનું આણુ મોન જોઈ મર્વે જન ધારવા લાગ્યા કે, ખરેખર આને કોઈક દેવની અવધુપાથી આમ બધું હોવા જોઈએ તે કાષ્ઠક શાત થયો છે પણ અરે રે ! મહાખેદ કરવા લાયક એ છે કે-અમારા કોઈક દુષ્ટકર્મના ઉદયથી એની લજ્જા બદાઈ ગઈ છે

આમ મહા ચિંતામાં નિમગ્ન બનેલા તેના માતા પિતા તેને પોતાના મહેલમાં લઈ ગયા ત્યાં તેમણે કુમારને બોલતો કરવા વિવિધ પ્રકારના ઉપાયો કગવ્યા, પણ દુર્જન પર કરેલા ઉપકારની પેઠે તે સર્વ ઉપચારો નિષ્ફળ ગયા એ સ્થિતિમાં જા માત્ર વીતિ ગયા છતાં પણ કુમારનું મોન તૂટ્યું નહિ, તેમજ તેણે રહસ્ય પણ કોઈ શોધી શક્યું નહિ અરે રે ! વિષતાએ રતનસમાન ક્રેષ્ટ વસ્તુઓમાં પણ કંઈ ને કંઈ રોપ મૂક્યો છે ચંદ્રમા કલ્પ, સૂર્યમા ઉઝ તેજ, આમશમાં શુચના, વાયુમાં ચચલપર્ણ, કૌસ્તુભ મણિમાં પાષાણપણ, કલ્પવૃક્ષમાં કાષ્ઠપર્ણ, પૃથ્વીમાં રજકણ, મયુદ્ધમાં ખારાશ, મેઘમાં રયામતા, અગ્નિમાં ફાહકતા, જળમાં નીચઝતિ, સુવર્ણનાં મેરુમાં કંઠેરપણ, સુવાસિત કર્પૂરમાં અસ્થિરતા, કરતૂરીમાં કાળાશ, સંજ્ઞાનોમાં નિર્ધનતા, ધનિકોમાં મૂર્ખતા, રાત્રીઓમાં લોભ દોષ તેમ આ રાજકુમારમાં મોન પ્રવેશ્યું છે મોટા ભાગ્યશાળી પુરુષોની દુર્દશા કયા સંજ્ઞાનોમાં મનમાં ન ખટકે ? તે સમયે મળેલા સર્વ નગરજનો પણ અત્યંત શોક કરવા લાગ્યા

સ્તવના કરવા જેટલી મારામા શક્તિ નથી તમારી લક્ષિત કરવાની અશક્તિને લીધે મારુ ચિત્ત અસ્થિર બને છે, તથાપિ જેમ મચ્છર પોતાની શક્તિ પ્રમાણે આકાશમા ઊઘમ કરે છે, તેમ હું પણ યથાશક્તિ તમારી સ્તવના કરવાને પ્રવર્તમાન થાઉં છું અગણિત સુખના આપનાર । હે પ્રભુ ! ગણિત સુખના આપનાર કલ્પવૃક્ષાદિની ઉપમા તમને કેમ આપી શકાય ? તમે કોઈ પર પ્રસન્ન પણ થતા નથી, તેમ કાંઈ આપતા પણ નથી, છતાં ય સર્વે તમારી સેવા કરે છે, અહો ! તમારી રીતિ આશ્ચર્યકારક છે તમે મમતારહિત છતાં પણ જગત્રય-રક્ષક છો, નિ સગી છતાં પણ જગત્રભુ છો, લોકોત્તર સ્વરૂપ છતાં રૂપરહિત છો, એવા હે પરમેશ્વર ! તમને નમસ્કાર હો " મિષ્ટાન્નના બાણે ઓડકાર જ ન હોય ? એવી પ્રભુની ઉદાર સ્તુતિ દેવાલયની પાસે આવેલા આશ્રમમા વસતા ગાગીલ નામના મહર્ષિ એ સાબળી, પછી પહેલેથી જ બાણે કોઈએ સંકેત કરી રાખ્યો ન હોય ? તેમ શકર સ્વરૂપ, મીઠી જટાવાળો, વૃક્ષની છાલને પહેરનાર અને મૃગચર્મ રાખનાર એવો તે ગાગીલ મહર્ષિ, તે દેવાલયમા પ્રવેશી, શ્રી ઋષભદેવસ્વામીની મૂર્તિને લક્ષિતપૂર્વક અભિવંદન કરીને, નિર્મળજ્ઞાનયુક્ત હૃદયે તત્કાળ પોતે બનાવેલી ગદ્યાત્મક અને દોષરહિત ભગવતની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો " ત્રણ જગતના એક જ અને અદ્વિતીય નાથ ! હે પ્રભુ ! ત્રણ જગતને ઉપકાર કરવામા સમર્થ તથા અનતાતિશયની શોભાએ યુક્ત આપ જયવતા વર્તો ! નાભિરાજના વિપુલ કુળરૂપ કમળને પ્રકુલિત કરવાને સૂર્ય સમાન તથા ત્રણે ભુવનના છવેને સ્તવવા યોગ્ય, શ્રી મરુદેવા માતાના કુલીરૂપ મનોહર સરોવરને શોભાવનાર, રાજહસ એવા આપ, જય પામે, ત્રણે જગતના ઘણા ભવ્ય છવેના ચિતરૂપી ચક્રવાકને ચોક રહિત કરવા સૂર્ય સમાન, સર્વ દેવોના ગર્વને સકળ પ્રકારે દૂર કરવાને સમર્થ એવી નિર્મળ, નિ સ્તીમ અને અદ્વિતીય મહિમારૂપ લક્ષ્મીના વિલાસ માટે સરોવર સરખા ! હે પ્રભુ ! તમે જયવતા વર્તો સુદર લક્ષિતસ્થમા લીન બની ગયેલા અને દેહીધ્મમાન તથા સેવનાર્થે સ્વધ્યાયુક્ત બની નમસ્કાર કરવામા તત્પર એવા અમર (દેવતા) અને નર (મનુષ્ય) ના સમૂહના મસ્તકે રહેલા સુકુટના માલિકધની ક્રાંતિરૂપ પાણીની લહેરોથી ધોવાયેલા ચરણા રવિહવાળા હે પ્રભુ ! જયવતા વર્તો સર્વ રાગ, દ્રેષ, મત્સર, ક્રામ, ક્રોધાદિ દોષરૂપ મલનેા નાશ કરનાર અપાર સસારરૂપ સમુદ્રમા ડુબતા પ્રાણીઓને પશ્ચમ ગતિ (મોક્ષ) રૂપ તીર પર પહોચાડવાને જહાજ સમાન એવા હે પ્રભુ ! તમે જયવતા વર્તો સર્વ સ્ત્રીઓમા એક એવી સુહિતરૂપી વધૂના હે પ્રભુ ! તમે સ્વામી છો, અજર, અમર, અચર (અચળ), અદર (બયરહિત), અપર (જેથી વધારે બીજે પરાપકારી નહીં એવા), અપરપર (સર્વોત્કૃષ્ટ) પરમેશ્વર, પરમ યોગીશ્વર, હે શ્રી યુગાદિ જિનેશ્વર ! તમને નમસ્કાર થાઓ "

એ પ્રકારે મનોહર ગદ્યાત્મક વાણીવટ હર્ષભર જિનરાજની સ્તુતિ કરીને તે ગાગીલ મહર્ષિ નિષ્કપટપણે મૃગધ્વજ રાજા પ્રત્યે બોલવા લાગ્યો, " ઋતુધ્વજ રાજાના કુળમા પવન સમાન, હે મૃગધ્વજ રાજા ! તું
 ૧ યો હે વત્સ ! અકસ્માત તારા આગમનથી

એવામા કીકારસના સાગર સમાન અને જગજગનના નેત્રોને અત્યંત આનંદકારી કોમુદી-મહોત્સવ-શરદ પુનમના ચંદ્રનો મહોત્સવ-માણિકકારી પુનમનો દિવસ આવ્યો. તે સમયે ફરી નગરજનો સાથે તે રાજા પોતાની કમલમાલા મહારાણી અને શુકરાજને લઈને ઉદ્યાનમા ગયો અને તે જ આખાના વૃક્ષને જોઈને ખિન્ન ચિત્તથી રાણીને કહેવા લાગ્યો કે-
 “હે દેવિ, જેમ વિપવૃક્ષ સર્વથા દૂરથી જ તજવા યોગ્ય હોય છે, તેમ આપણા આ શુકરાજ કુમારને આવું વિષમ દુષ્ણ આ આગવૃક્ષથી જ ઉત્પન્ન થયું છે, માટે એ પણ દૂરથી જ તજવા યોગ્ય છે ” આટલું બોલીને તે વૃક્ષ છોડીને બીજે સ્થાનકે જવાને તે તત્પર થાય છે, તેટલામા અકસ્માત તે જ આગ્રવૃક્ષની નીચે અત્યંત પ્રમોદકારક દેવદુહિને નાદ થવા લાગ્યો. આવો અમતકાર જોઈને રાજા પૂછવા લાગ્યો કે, આ દિવ્ય ધ્વનિ ક્યાથી ઉત્પન્ન થયો ? ત્યારે કોઈકે આવીને કહ્યું કે, “મહારાજેદ્ર ! અહીંયા શ્રીદત્ત નામા મુનિ તપસ્વી કરતા હતા, તેમને હમણા જ દેવગજ્ઞાન થયું છે અને તેથી દેવતાઓ દિવ્ય વાનિવોના નાદથી તેનો મહોત્સવ ઉજવે છે ” એ સાંભળતા જ રાજા પ્રસન્ન થઈ બોલ્યો
 “આ મારા પુત્રરતને જે મોન ધારણ કર્યું છે, તેનું રહસ્ય કેવળી જ કહી શકશે, મને ત્યા જવું યોગ્ય છે ” એમ વિચારી તે પુત્ર તથા રાણી અને મોટા પરિવાર સાથે ત્યાં જઈ વહનાદિક ભક્તિ કરીને કેવળી ચ મુખ આવી બેઠો ત્યારે કેવળીએ કહેલો નાદ કરનારી અમૃત સમાન દેશના દીધી ત્યાર બાદ વિનયપૂર્વક રાજા પૂછવા લાગ્યો કે-
 “હે પ્રસો ! આ શુકરાજ કુમારની વાત્યા શા કારણથી બધ થઈ ? ” અધિમુખરે કહ્યું
 મહારાજે જવાબ આપ્યો કે-“ એ બાળક હમણા જ બોલશે ” તે સાંભળીને પ્રજા-પૂર્વક રાજા બોલવા લાગ્યો કે-“ મહારાજ, અમારે એ બાળક બોલે તો પછી મુજબે ? ”
 અમે એ જ ઇચ્છીએ છીએ ” એટલે કેવળી બોલ્યા, “હે શુકરાજ ! આ વરુણેદેવ અમને વહનાદિક કેમ કરતો નથી ? ” આ સાંભળતા જ તે શુકરાજે કહ્યું કે-
 મમણ તે કેવળી ભગવાનને ઇચ્છામિ ખમાસમણા સૂત્રના ઉચારપૂર્વક અમર હો-
 વિધિપૂર્વક વહન કર્યું આ મહા અમતકાર દેખીને રાજા પ્રમુખ સર્વ અભિનંદન લાગ્યા કે-ખરેખર આ મહામુનિનો મોટો મહિમા પ્રગટ જોયો, કારણ કે જેને પૂર્વે મત્ર તત્ત્વિકથી પણ બોલાવવા શક્તિમાન થયા નહીં એવા આ જગતે નિમ્ન વાક્યામૃતથી જ વાત્યા પ્રગટી અહીંયા ચિત્તને વિષે અમતકાર પાડ્યો હશે જ-
 ગયેલા લોકોની વચ્ચે રાજા સાદ્યર્થ પૂછવા લાગ્યો કે, “સ્વામિન ! મારું કેવળીએ જણાવ્યું કે, ” આ બાળકને મોન રહેવાનું મુખ્ય કારણ કે-” જ છે, હે બલ્યજનો, સાવધાનતા પૂર્વક તે સાંભળો —

શુકરાજના પૂર્વભવનું વૃત્તાંત

પૂર્વે મલય દેશમા હાલોલપુર નામનું એક નગર હતું ત્યાં રાજા અને રાણી નિતાઈ નામે રાજા રાજ્ય કરતો. રાજા કે ને રાણી

અને દર્શનથી હું અત્યંત આનંદ પામ્યો છું તું આજે અમારો અતિથિ છે, માટે આ દેવાલયની પાસે આવેલા અમારા આશ્રમમાં ચાલ, જોટલે અમે તારા યોગ્ય અતિથિ સંતકાર કરીએ, કેમ કે, તારા જેવા પરોણા ભાગ્યે જ મળે ”

કોણ આ મહર્ષિ ? શામાટે મને આટલા આશ્રમપૂર્વક જોવાવે છે ? અને એ મારું નામ પણ કયાથી જાણી શક્યા ? એમ વિચાર કરતો વિસ્મિત થઈને મુગ્ધજન રાજા તે મહર્ષિના આશ્રમે ઘણી ખુશીની સાથે ગયો, કારણ કે શુભી હોય તો કોઈ સંતપુરુષની પ્રાર્થનાના ભગ કરતા નથી પછી મહાપ્રતાપી જેવા તે રાજાની તાપસો સર્વ પ્રકારે ખરદાસ કરવા લાગ્યા ત્યાર પછી ગાગીલ ઋષિ જોદયા કે, “અહીં આમ અચાનક આજે આવીને તમે અમોને ખરેખર કૃતાર્થ કર્યા છે માટે અમારા કુળમાં ભૂલણ સમાન તથા સમસ્ત વિશ્વના નેત્રોને વશ કરવામાં કામણ સમાન, વળી અમારા સાક્ષાત્ દર્શિત સમી, તથા દિવ્ય પુષ્પોની માળા જેવી અમારી કન્યા કમલમાલાને તમે જ યોગ્ય છો, અહુને પણ એક કામણગારી, અમારા દર્શિતના પણ જ ગમ દર્શિતસમી આ કન્યાનું પાણ્ડિત્યકણ કરીને અમને કૃતાર્થ કરો ” આવું ત ગાગીલ ઋષિનું જોલણ સામળીને ભાવતું તુને વૈદ્યે જતાંબુ હોય તેમ તે મનગમતી વાત છતાં તે રાજાએ ઘણા આશ્રમ પછી તે કળુક કથું કેમ કે, સંતપુરુષની રીત જોવો જ બહુમાનભરી હોય છે તે પછી ગાગીલ ઋષિએ પ્રહુક્ષિત થતા નવ યોવન વાલી પોતાની ‘કમલમાલા’ કન્યાનું તરકાળ તે રાજા સાથે પાણ્ડિત્યકણ કરાવ્યું ખરે જ, ઇષ્ટ કાર્યમાં કોણ વિલગ કરે ? એમ રાજાહસ કમળની પકિતને દેખીને પ્રસન્ન થાય, તેમ જવન વનકલ(વૃક્ષની છાલ)ના વચ્ચેને ધારણ કરનારી તે કમલમાલાને પ્રાપ્ત કરવાથી રાજા અત્યંત પ્રસન્ન થયો આનંદપૂર્વક તાપમીઓના વૃદ્ધ ધવલમગલ ગીતો ગાવા માંડ્યા અને ગાગીલ ઋષિએ પોતે જ યોગ્ય વિધિથી કમલ માલાને તે રાજા સાથે પરણાવી ત્યારપછી કર્મોચ્ચત્ર(હાય છોડાવની) વખતે તે રાજાને આપવા યોગ્ય તે ઋષિની પાસે બીજું શું હોય ? તથાપિ તેણે તે દપતિને પુત્ર થાય જોવો મત્ર સમર્પણ કર્યો લગ્ન થયા પછી મૃત્યુજન રાજાએ ગાગીલ મહર્ષિને કહ્યું કે, “અમોને વિદાય કરવાનો જે કાલ તમારે તૈયારી કરવો હોય, તે સંવર કરી અમને વિદાય કરો, કારણ કે, હું મારું રાજ્ય કોઈને મોખ્યા વગર જ નાંચ્યો છું ” તેના જવાબમાં ઋષિ જોદયા કે, “દિશાર્પ (દિગ્ગજર) વસ્ત્રના પહેરનારા અમો, તમોને વિદાય કરવાનો તૈયારી શું કરીએ ? કયા તમારો દેવતાર્થ વેષ અને કયા અમારો વનવાસ(વૃક્ષની છાલ)નો વેષ ? આ અમારી કયા પોતાના પિયરના સામાન્ય વેષને દેખીને લજવાતી નથી શું ? વળી આ અમારી કમલમાલાએ, જન્મી ત્યારથી કંઈત આ તાપસી પ્રવૃત્તિ જ નજરે દીડી છે, એટલે આ વૃદ્ધોને પાણ્ડિત્ય સીંચવાની કળા સિવાય બીજી કાર્યપણ કળા તે જાણતી નથી માત્ર તમારા ઉપર અત્યંત રનેહ રાખનારી આ સોળીને શોકયો (તમારી બીજી સ્ત્રીઓ) તરફથી ઈર્ષ્યાદ્રવ ખીડા થવા દેશો નહીં ” રાજાએ ઉત્તર વાંચ્યો કે, “એને

મુદ્ધવીર હતો કે તેણે પોતાના સર્વ યાત્રકોને અલકારયુક્ત અને સર્વ શત્રુઓને કંઈ કથા
 હતા વળી વ્યાતુર્થ, ઓદ્યાર્થ અને શૌર્યાદિક ગુણોનો તે બહાર હતો. એક વખતે તે
 પોતાના રાજ્ય સિંહાસન પર બેઠો હતો, તેવામાં છીંદારે આવી એવી વિનવળ કરી કે,
 “ મહારાજ ! વિજયદેવ નામના રાજાનો દૂત આપને મળવાની ઇચ્છાથી દરવાજા આગળ
 આવીને ઊભો છે, આપની આજ્ઞા હોય તો અહીં આવે ” રાજાએ તે દૂતને સત્વર
 બોલાવી લાવવાની દ્વારપાળને આજ્ઞા કરી ત્યારે તે સ્વકર્તવ્યને બાંધીને દૂત રાજા
 પાસે આવી વિનયપૂર્વક વંદન કરીને કહેવા લાગ્યો કે, “ મહારાજ ! સાક્ષાત્ દેવનગરી
 સમાન દેવપુર નગરમાં વિજયદેવ નામે રાજા રાજ્ય કરે છે, તે વાસુદેવના જોવા પરાક્રમી
 છે જેમ યોગ્ય રાજનીતિથી શામ, દામ, ભેદ અને દંડ એ ચાર ઉપાય પેદા થાય, તેમ
 તેની પ્રીતિમતી નામે સર્વ મહારાષ્ટ્રીએ ચાર પુત્ર પ્રસન્ધ્યા પછી જેમ હસલીની બને
 પાખો ઉત્ત્વળ હોય તેમ માતાપિતાના બ ને કુળની ઉદ્યોતક ‘ હસી ’ નામે એક કન્યા
 પ્રસવી છે એ નિયમ છે કે, જે વસ્તુ સ્વરૂપ હોય તે અતિશય પ્રિય લાગે, તેમ આ પુત્રી
 પણ માતાપિતાને અત્યંત પ્રિય છે તે હસી બાંધાવસ્થાનો ત્યાગ કરીને જ્યારે આઠ
 વર્ષની થઈ ત્યારે પ્રીતિમતી મહારાષ્ટ્રીને ‘ સારસી ’ નામે વળી બીજી કથા ઉત્પત્ત થઈ
 સાક્ષાત્ જળાશયને ચોખવાનારી બાણે બીજી મારસી જ ન હોય ને શું ? પૃથ્વીમાં જે
 સાર સાર નિર્મળ પદાર્થો હતા તે જ લઈને બાણે વિષાતાએ તેને ઘસી ન હોય શું ? એવી
 તે બંને બાળિકાઓ એટલી બધી સ્વરૂપવળી હતી કે, તે બંનેને પરસ્પર તેમના સિવાય
 જગતની બીજી ઉપમાઓ આપી શકાય નહીં વળી તે બંનેની પરસ્પર એવી તો અલૌકિક
 પ્રીતિ છે કે, બંનેના શરીર જુદા દેખાય છે, તે પણ તેમને જોઈકારક થઈ પડ્યા ॥ કામરૂપ
 હરિતા કોડાવન સમાન ચોવન વચને પ્રાપ્ત થયેલી હમીએ પોતાની લઘુ બેન સારસીને
 વિયોગ થવાના ભયથી પોતાના વિવાહેની વાત જ માડી વાળી જ્યારે સારસી યોવના
 વસ્થાની સન્મુખ આવી પહોંચી ત્યારે બંને જણીઓએ પ્રીતિપૂર્વક એવી પ્રતિજ્ઞા કરી
 કે, આપણાથી એક બીજાને વિયોગ વેઠી શકાયે નહીં, માટે આપણે એક જ વસ્ત્ર વસ્તુ
 તે બંનેએ એ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા કરી એટલે માતાપિતાએ તેમને મનગમતો વસ્ત્ર મેળવવા
 માટે ત્યાં યથાવિધ સ્વયંવર-મંડપ તૈયાર તેમાં એવી તો અલૌકિક મન-રચના
 કરવામાં આવી છે કે, જેણે વસ્ત્રન મોટા કવિઓ પણ કરવાને અસમર્થ ॥ ટૂંકમાં
 એટલું કે ત્યાં આપના જેવા બીજા પણ ઘણા રાજાઓ આવશે અને તે નિમિત્તે ત્યાં ઘાસ
 તેમ જ ધા યના એવા તો પુજ્ય ખડખડા છે, કે જેની આગળ મોટા પર્વતોની પણ શી
 ગણતા ! અગ, બગ, કલિંગ, આમ્ર, બલધર, ચરવાડ, લાટ, લોટ, મહાલોટ, મેદપાટ(મેવાડ),
 વિરાટ, ગોડ, ચોડ, મહારાષ્ટ્ર, કુરુ, શુચરાત, આણીર, કારમીર, ગોપલ, પચાલ, માલવ,
 દ્રુણ, ચીન, મહાચીન, કચ્છ, વચ્છ, કર્ણાટક, કોંકણ, નેપાળ, કાન્યકુબ્જ, કુતલ, મગધ,
 જેષ્ઠ, વિદિશ, સિંધ, કાવિંદ, ઇત્યાદિક અનેક દેશોના રાજા ત્યાં આવનાર છે; માટે મારા

ચોક્કસે તરફથી “ પરાભૂતિ ” (ઘણી ઝાઝી) થશે પણ “ પરાભૂતિ ” (તિરસ્કાર) નહિ થાય હું પણ એનું વચન ઉત્થાપીશ નહીં અહીંયા તો હું એને અલકાર (દાગીના) તથા સુવસ્ત્ર વેષવટે ચોભાવી શકતો નથી, પરંતુ સ્વસ્થાનકે ગયા પછી હું એના સપૂર્ણ મનોરથોને પૂરા પાડીશ ” આવા વચનો સાંભળી ઝાઝીલ ઋષિ ખેદ પામીને બોલવા લાગ્યા કે, “ ધિક્કાર છે અને કે હું આજન્મહરિદ્રીની પેઠે સામરે વળાવતી વખતે પણ આ મારી પુત્રીને વસ્ત્રવેષ સરખો પણ સમર્પણ કરી શકતો નથી ” આમ બોલતા બોલતા ઋષિવરના મેત્રભાથી અશુધારા વહેવા લાગી, એટલામા પાસે રહેલા એક આત્મવૃક્ષભાથી નિર્મળ(સ્વચ્છ) રેશમી વસ્ત્ર અને અત્યુત્તમ આભૂષણોની પરપરા આકાશભાથી ભરેલ મેઘવૃષ્ટિ થતી હોય તેમ પ્રતીકારિક રીતે પડવા લાગી આ પ્રભાણે આભૂષણાદિકની વૃષ્ટિ થવાથી તંમણે અત્યંત ધમત્કાર પામી નિશ્ચય કર્યો કે, ખરેખર આ ઉત્કૃષ્ટ ભાગ્યશાળી કન્યાના ભાગ્યોદયથી જ એની ભાગ્યદેવીએ આ વૃષ્ટિ કરી છે હજીદાયક વૃક્ષો ફળ આપી શકે છે, મેઘ જળવૃષ્ટિ કરી શકે છે, પણ આશ્ચર્ય છે કે, આ ભાગ્યશાળી કન્યાના ભાગ્યોદયથી વૃક્ષો પણ આશ્ચર્યકારની વૃષ્ટિ કરી, માટે ધ ધ છે એ કન્યાના ભાગ્યને ! કહ્યું છે કે, “ પુણ્યવતના ભાગ્યોદયથી અસંભવિત પણ સંભવિત ધર્મ જાય છે જેમ રામચંદ્રજીના પુણ્યોદયે સમુદ્રમા રથચર પણ તરી શકતા હતા, તો વૃક્ષો વસ્ત્રાલકાર આપી શકે એમા શકા જેવું શું કે ? ” ત્યાર પછી હર્ષિત થયેલા મહર્ષિને સાથે લઈને મૃગધ્વજ રાજા કમલમાલા સહિત એત્તને પ્રસન્ન કરનારા જિનપ્રાસાદ ભણી આવ્યો ત્યાં ઋષભદેવસ્વામિને વિધિપૂર્વક વંદન કરીને સ્તવના કરવા લાગ્યો કે, “ હે પ્રભુ ! જેમ શિલામા કૌતરેલી મૂર્તિ તેમા સ્થિર થઈને રહે છે, તેમ મારા હૃદયમા પણ તમારું સ્વરૂપ સ્થિર થઈ રહ્યું છે, માટે હે મગવન ! તમારું પવિત્ર દર્શન મને ફરીને સત્વર થએ ” એમ પ્રથમ તીર્થ કરને વિનય પૂર્વક વંદન-સ્તવન કરીને કમલમાળા સહિત તે રાજા, કેવ પ્રાસાદની બહાર આવીને ગાગીલ ઋષિને માર્ગ પૂછવા લાગ્યો ત્યારે મહર્ષિ બોલ્યા કે, “ તમારા નગરનો માર્ગ હું જાણતો નથી ” ત્યારે રાજાએ કહ્યું-“અમારા નગરનો માર્ગ પણ તમે જાણતા નથી તો તમે મારું નામ કયાથી જાણ્યું ? ” મહર્ષિએ જવાબ આપ્યો, “ સાંભળો, એક દિવસ આ મારી નવયૌવના કન્યાને જોઈ હું વિચારતો હતો કે, આ મારી રૂપવતી કન્યાને યોગ્ય વર કોણ હશે ? તેટલામા આ આત્મવૃક્ષ ઉપર બેઠેલા કોઈ શુકરાજે મને કહ્યું, કે, “ ઋષિ વર ! એના વર માટે તું ફાગટ ચિતા કરીશ નહીં, ઋતુધ્વજ રાજાના પુત્ર મૃગધ્વજ રાજાને આજે જ હું આ ઋષભદેવના પ્રાસાદમા લાવીશ કદપવહ્નિને યોગ્ય તો કદપવૃક્ષ જ હોય, તેમ આ કન્યાને યોગ્ય તે જ સર્વોત્કૃષ્ટ વર છે, માટે એની ચિતા ન કર ” એમ કહીને તે શુકરાજ તત્કાળ ભેડી ગયો, પછી થોડા જ સમયમા આપ અહીં પધાર્યા અનામત યાપણ તરીકે રાજેલી વસ્તુ જેમ યાય તંમ મે એના કહેવાથી જ આ કન્યા તમને આપી આ સિવાય બીજું હું જાણતો નથી ” એમ બોલી

સ્વામિએ આપ(મલય દેશના મહારાજા)ને પણ નિમત્રણ આપવા અને મોકલ્યો છે, તેથી આપ ત્યાં પધારી તે સ્વયંવરને ચોભાવશે એવી આશા છે ”

દૂતના આવા વાકયો સાંભળતા તેમણે ચિત્ત પ્રસન્ન થયું પણ સ્વયંવરમાં મળેલા ઘણા રાજાઓ વચ્ચે એ કન્યાઓ અને પરણે છે બીજાને, એવા સશયરૂપ દ્વિઝાળામાં મનરૂપ માફકું દ્વિચક્રવા લાગ્યું પછી પંચ વચ્ચે મારે પણ જુલો એ જ વધારે સાડ છે એમ ધારી છેવટ તે જવાને તૈયાર થયો પક્ષીઓના શુભ શુકનથી ઉત્સાહિત થયેલા તે દેવપુર નગરમાં જઈ પહોંચ્યો, ત્યાં બીજા પણ ઘણા રાજાઓ આવી પહોંચ્યા વિજયદેવ રાજાએ બહુમાનપૂર્વક તેઓના નગરપ્રવેશ કરાવ્યો નિર્ધારેલા દિવસે અતિ આદરસંહિત યથાથોગ્ય ઉચ્ચ આચાર્યો ઉપર સર્વ રાજાઓએ એમીને દેવના વિમાનની જેમ તે સ્વયંવર-મંડપને શોભાચુક્ર કર્યો ત્યાર બાદ શુભ સ્નાનપૂર્વક શરીર પર ચંદન વગેરે ચર્ચાને અને સ્વચ્છ વસ્ત્રો વિભૂષિત થઈ, સરસ્વતી અને લક્ષ્મીના જેવી તે બન્ને બેઠા હસી અને સારસી પાલખમાં એમીને તે સ્વયંવર-મંડપમાં જ્યારે આવી ત્યારે અત્યુત્તમ ઠરિયાણા પર જેમ ઘણા બાહુકેના કૃષ્ણ ને મન એવાય તેમ, તે કન્યાઓ પર સર્વે રાજાઓના કૃષ્ણ અને મન એકાગ્ર થવા લાગ્યા તેમના મન તથા કૃષ્ણ કન્યાઓ તરફ જ દોડવા લાગ્યા, અને કામથી પરવશ બની વિવિધ પ્રકારની ચેષ્ટાઓ દ્વારા પોતાના અતરના આશયને જણાવવાના કાર્યમાં શુધાર્થ ગયા જ્યારે વરમાળા લઇને બન્ને કન્યાઓ સ્વયંવર મંડપના મધ્યગત ભાગમાં આવી ઊભી રહી, ત્યારે સુવર્ણ છત્રીની ધારનારી તથા પ્રથમથી સર્વ વૃત્તાતીની જાણનારી કુલમહત્તર સર્વ રાજાઓનું વર્ણન કરવા લાગી “હે સખી ! આ રાજધિરાજ રાજગૃહના સ્વામિ છે, શત્રુના સુખનો વેસ કરવાના કાર્યમાં અત્યંત કુશળ એવા આ ઠેશલદેશ (અયોધ્યા)ના રાજા છે, સ્વયંવર-મંડપની શોભા વડે ચોભતા આ સુર્જર દેશના રાજા છે, ઇંદ્રપુત્ર જયંતના વૈભવને પણ ટપી જાય એવા વૈભવથી વિરાજતો આ સિંધુ દેશાધિપતિ છે, શૌર્ય તેમજ ઓઠાર્જના કોંકાસ્થાન સમા આ અગાધીય છે, પોતાના રૂપથી કામદેવના અભિમાનને ચૂર્ણ કરનાર આ વગ નરેશ છે, આ સદા સૌમ્ય અને મનોહર ઋદ્ધિ સુકત ઠલિંગ દેશના રાજા છે, જેની લક્ષ્મીને પાર નથી એવા આ માળવા દેશના રાજા છે, પ્રજા પાળવામાં હયાળુ આ નેપાળ દેશના રાજા છે, જેના મદ્યસુણાનું વર્ણન ન થઈ શકે એવા આ કુરુ દેશના રાજા છે, શત્રુની શોભાને નિષેધનાર આ નૈષેધના રાજા છે, યશરૂપ સુગંધિની વૃદ્ધિ કરનાર આ મલય દેશના રાજા છે ”

એવી રીતે મખીઓએ દરેક રાજાઓના નામ તથા સુણ વર્ણન વડે એળખાવ્યા બાદ જેમ ઇંદુમતી અજ રાજાને વરી તેમ આ બન્ને કન્યાઓ હસી અને સારસીએ જિતારિ રાજાને વરમાળા આપેાપી આ વખતે મહેન્દ્રા, ઉત્સુકતા, સશય, હર્ષ, વિષાદ, લલ્લ, પક્ષાત્પાપ, ધર્માપ્રસુળ મનોવિકારથી ઠેટલાક રાજાઓ બ્યાસ થઈ ગયા આવા

ગાગીલ ઋષિ મૌન રહ્યા હવે શુ કરવું ? એ ચિતામા રાજા આમ તેમ જીએ છે, તે અવસરનો ભણુ ન હોય શુ ? તેમ પેવેા પોપા જટ પાસે આની જોલવા લાગ્યેા “હે રાજન્ ! તુ મારી પાછળ આવ હું તને માર્ગ દેખાડું એ કે હું એ પક્ષી છું, પણ મારા પર વિશ્વાસ રાખનારને નિરાશ ન કરું ચદ્રમા સસલાને નિરતર પો પાસે જ નથી રાખનો શુ ? કેાઈ સામાન્ય માણસ પણ મારે આગ્રહે આન્યેા હોર તેને નિરાશ ન કરું, તો તમારા જેવા મહાન્ પુરુષને નિરાશ કેમ કરી શકું ? હે આર રાજેન્ ! હું સુદ્ર પ્રાણી છું, એમ સમજી તમે મને જૂલવી ગયા, પરતુ હું તો તમને નાર નથી” આવા પ્રિય વાકયો સાંભળના જ રાજા આશ્ચર્ય પામ્યેા અને ગાગીલ ઋ રાજા લઈ સ્ત્રી સહિત અંધ પર ચડીને તે પોપટ પાછળ ચાલ્યેા રીક્ષ ગતિથી તે પાછળ ચાલતો, પોતાના રાજ્યની ચિતાથી વ્યથિ યથેચ્છા તે રાજા, થોડા જ વખ પોતાના સ્થિતિપ્રતિષ્ઠિત નામના નગરને દૂરથી દેખી શકાય, તેટલો નજીક આવી પહો અને શુકરાજ ત્યા પામે રહેવા એક વૃક્ષની ટીચ પર બેસી ગયેા તે જોઈ ચિત રાજા તેને આશ્વર્યપૂર્વક કહેવા લાગ્યેા—“એ કે સામે નગરના કીલ્લા, મહેલ પ્રમુખ કે છે, તો પણ નગર હજી ધણ દૂર છે, માટે હે શુકરાજ ! રીસાયેલા માણસની પેઠે આ જ કેમ બેસી ગયેા ?” હું કારપૂર્વક તેણે પ્રત્યુત્તર આપ્યેા “કાલ્યા પુરુષો જે કંઈ કાર્ય છે, તે કંઈ કારણ વગર કરતા નથી, તેનું સગળ કારણ હોય છે આગળ ન જતા આ જ અટકી રહેવાનું પણ એ સગળ કારણ છે, માટે જ હું અહીંથી આગળ જતો ન આધી અત્યત ખજવાઈને રાજા પૂછવા લાગ્યેા કે “એવું શુ કારણ છે ? તે સત્વર કહી દે” તણે કહ્યું, “સાંભળેા, મહારાજ ! ચદ્રપુરી નગરીના ચદ્રચેખર રાજાની જેન ચદ્ર નામે તમારી જે બહાવામા બહાલી રાણી છે, તે જહારથી જ મધુર કાપણુ કરનારી પણ અદરથી કપટી અને તમારા પ્રત્યે દુષ્ટ વૃત્તિ રાખનારી ખરેખર ! એ રાણી જો જેવી છતા વાધણુ જેવી દેખાય છે પાણીની માફક નારીની પણ નીચી જ ગતિ હોય તમે જ્યારે આ કમલમાળાના મેળાપને માટે મારી સાથે રાજ્ય સુનું મૂકી આવતા ત્યારે તે રાણીએ કાકળની પેઠે છલ કરીને પોતાના કાર્થ ચદ્રચેખરને તમારું રાજ્ય કરવાનો આ અનુકૂલ અવસર છે એમ જણાવ્યું પોતાના ધારેલા કામને પાર પાડે સ્ત્રીએમા કપટ એ જ જોડું બળ હોય છે મદેજમા આવી મળતા રાજ્યને લેવા કેા ઉત્સુક હોય ? તેમ તે ચદ્રચેખર પોતાનું અતુરગ સે ચ લઈ તમારું રાજ્ય લેવાની આ સત્વર તમારા નગર સગીપ આવી પહોંચ્યેા છે પણ અદર રહેલા તમારા પ્રધાનો સેનાપતિ આદિએ ત્વરાથી નગરના દરવાજા બંધ કરી દીધા હોવાથી, ખજના પર સર્પ વીંટાઈ બાય, તેમ આ તમારા નગરને ચેતરફ પોતાના સૈન્યથી ઘેરીને તે નગરની જહાર જ સમુદ્ર સરખી સેના લઈ પડ્યો છે કિંવા પર ચડીને તારા વીર તેમ મુખડો અભિમાનપૂર્વક ચદ્રચેખરના સે ચ માથે મુઠ્ઠા કરી રહ્યા છે પરતુ લોકમા કં

સ્વયંવરમા દોષ રાજ પોતાના આગમનને, કોઈ દેવને (ભાગ્યને) અને કોઈ અવતારને ધિક્કારવા લાગ્યા

વિજયદેવ રાજાએ જિતારિ રાજા સાથે ૬ માઓનો મહોત્સવ, સન્માન અને દાનપૂર્વક શુભ સમયે લગ્ન સમારંભ કર્યો ભાગ્ય વિના મનોવાછિતની પ્રાપ્તિ થાય જ નહીં, એ નક્કી છતાં પણ કેટલાય પરાક્રમી રાજા આશા ન ફળતા ઉભા થઈ ગયા કેટલાક રાજાઓ ધર્મી ધરીને જિતારિ રાજાને મારી નાખવાના કાર્યોમા પ્રવર્તવા લાગ્યા, પણ તે યથાર્થ નામ વાળા જિતારિનો કોણ પરાભવ કરી શકે? કોઈપણ તેને કાપ કરી શક્યુ નહીં રતિ પ્રીતિ જેવી બે સ્ત્રીઓથી કામદેવને પણ ચરમાવતો તે જિતારિ રાજા પોતાના અત્યુદય બનેલા સર્વે રાજમહાજના ગર્વને પણ છીનવો પોતાની બને સ્ત્રીઓ (હસ, સારમી) સહિત નિર્વિધને પોતાની રાજધાનીમા જઈ પહોંચ્યો પછી અતિ આકર્ષણપૂર્વક તે બે રાણીઓનો દેવીઓની પેઠે રાજ્યાભિષેકનો મહોત્સવ કરી તેમને પોતાની બે અમુની માફક સમાન માનીને રાજ્ય સુખ લોગવવા લાગ્યો હસી રાણી પ્રકૃતિથી સરળ-સ્વભાવી હતી, પણ સારસી રાણી તો રાજાને પ્રસન્ન કરવા માટે કોઈ કોઈ વાર કપટ કરતી હતી તે કે તે પોતાના પતિને પ્રસન્ન કરવા માટે જ કપટ કેળવતી હતી, તો પણ તેથી તેણે સ્ત્રી વેદકર્મ હૃદયે બાંધ્યું, અને હસીએ તો પોતાના સરળ સ્વભાવથી સ્ત્રીવેદ વિષે કંઈક કરી નાખ્યો, એટલું જ નહીં પણ રાજાને અત્યંત માન્ય થઈ આકર્ષ્ય છે કે છવે પોતાની મૂર્ખતાથી ફોફટ પોતાના આત્માને માયા (કપટ) કરવાથી નીચ ગતિમા લઈ બાંધ છે

એક વખત તે રાજા પોતાની આ બે રાણીઓની સાથે રાજમહેલના ગોખમા બેઠો હતો નગરની શોભા જોતો હતો, તેટલામા મનુષ્યના મોટા સમુદાયો નગરમાંથી બહાર જતો જોયો તે જ વખતે તેણે તે વિષે તપાસ કરવા સેવકને આજ્ઞા કરી તેણે તપાસ કરી આવી કહ્યું કે, -રાજેન્દ્ર ! શખપુરી નગરથી એક મોટો સઘ આગ્યો છે, તે સિદ્ધાચલ તીર્થની યાત્રા કરવા બાંધ છે, તે સાબગી કોતુકથી રાજ્ય સંધના ઉતારે ગયો, અને ત્યાં રહેલા શ્રી કુતસામરસુરિને વંદન કર્યું પછી સરલ આશયવાલા તે રાજાએ આચાર્યશ્રીને પૂછ્યું કે, એ સિદ્ધાચલ તે કયો ? તે તીર્થ કેમ ? અને તે તીર્થનું મહાત્મ્ય શું છે ? શ્રીરામવલ્લભના* ધારક તે આચાર્યશ્રી જોડ્યા કે-રાજા! આ લોકમા ધર્મથી જ સર્વ ઇદ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે અને આ વિશ્વમા ધર્મ એ જ સર્વ સારમા સારમૂલ છે નામધર્મ [જેનું માત્ર નામ ધર્મ હોય, પણ જેમા ધર્મત્વ ન હોય તે] તો ધણા છે પણ અર્હત-પ્રણીત ધર્મ જ અત્યંત શ્રેયસ્કર-કલ્યાણ કરનાર છે, કેમ કે, સમ્યકદય (તત્ત્વજ્ઞા), એ જ જેનું મૂળ છે, તેના વિના પ્રાણી જે તપ, જપ, મત, કષા

* શ્રીરામવલ્લભ-દૂધપાકા જેવી જેના વચનમા મધુરતા (મીઠાઈ) હોય તેવી શક્તિ

નાદિક કરે છે, તે સર્વે કૃણહીન વૃક્ષની જેમ વ્યર્થ છે તે સમ્યક્ત્વ પણ ત્રણ તત્ત્વના
 છ કરવારૂપ છે; તે વીતરાગ દેવ, શુદ્ધ પ્રરૂપક શુભ અને કેવલિભાષિત ધર્મરૂપ છે
 નહી તત્ત્વમા પણ પ્રથમ ‘દેવતત્ત્વ’ અરિહત જાણવા અરિહત દેવમા પણ પ્રથમ
 રહેત ‘શ્રી યુગાદિદેવ ઋષભદેવ’ છે એ અત્યંત મહિમાવત દેવ જે તીર્થ પર બિરાજે
 તે “સિદ્ધાચલ” નામનું તીર્થ પણ મહાપ્રભાવિક છે એ વિમળાચળ તીર્થ સર્વે
 ભીમા સુખ્ય છે, એ તીર્થના નામ પણ જુદા જુદા કારણે અનેક નામે છે જેમ કે, ૧
 દશેત્ર, ૨ તીર્થરાજ, ૩ મરુદેવ, ૪ ભગીરથ, ૫ વિમલાચલ, ૬ બાહુભલિ, ૭ સહસ્રકમલ,
 ૮ કલ્પવૃક્ષ, ૯ કલ્પભગિરિ, ૧૦ શતપત્ર, ૧૧ નગાધિરાજ, ૧૨ અષ્ટોત્તરશતકુવ, ૧૩
 સુપત્ર, ૧૪ ઠાક, ૧૫ લોહિત્ય, ૧૬ કપર્દિનિવાસ, ૧૭ સિદ્ધિશેખર, ૧૮ પુલકી, ૧૯
 તિલક, ૨૦ સિદ્ધિપર્વત, ૨૧ શત્રુજય, એવાં એકવીસ નામ છે તે પૈકી કેટલાક
 મ્યકૃત, કેટલાક દેવકૃત અને કેટલાક ઋષિકૃત મળી આ ૨૧ નામેમાથી કેટલાક આ
 સર્પિણીમા થયા છે, અને કેટલાક હવે પછી થશે આ વર્તમાન અવસર્પિણીના જે
 વીસ નામ મે તને કહ્યા, તેમાનું “શત્રુજય” એવું એકવીસમું નામ આવેલું
 તે આવતા ભવે તારાથી જ પ્રસિદ્ધ થશે એમ અમે જ્ઞાની પાસેથી સાંભળેલું છે વળી
 માર્તવામીના રચેલા “મહાકલ્પ” નામના શ્રદ્ધમા આ તીર્થના અષ્ટોત્તરશત (એકસો
) નામ પણ કહેલા છે તે આ પ્રમાણે —

૧ વિમળાચળ, ૨ સૂર્યેશ, ૩ સિદ્ધેશ્વર, ૪ મહાચળ, ૫ શત્રુજય, ૬ પુલકી, ૭
 રાણિ, ૮ શીપડ, ૯ સુભદ્ર, ૧૦ પર્વતેશ્વર, ૧૧ કલ્પશક્તિ, ૧૨ અકર્મક, ૧૩ મહાપદ્મ,
 ૧૪ પુષ્પહત, ૧૫ શાન્ત, ૧૬ સર્વકામક, ૧૭ સુક્રિતગેહ, ૧૮ મહાતીર્થ, ૧૯ પૃથ્વીપીઠ,
 ૨૦ પ્રભુપદ, ૨૧ પાતાલમૂળ, ૨૨ કૈલાસ, ૨૩ ક્ષિતિમંડલ, ૨૪ રેવતગિરિ, ૨૫ મહાગિરિ,
 ૨૬ શ્રીપદગિરિ, ૨૭ ઈશ્વરપ્રકાશ, ૨૮ મહાપર્વ, ૨૯ સુભિનિલય, ૩૦ મહાનદ, ૩૧ કર્મ
 ૩૨ અકવક, ૩૩ સૌદર્થ, ૩૪ વિભામન, ૩૫ અમરકેતુ, ૩૬ મહાકર્મસૂત્ર, ૩૭
 કલ્પ, ૩૮ તાજરાજેશ્વર, ૩૯ લોક, ૪૦ ભાલવતોય, ૪૧ સુરગિરિ, ૪૨ આનંદમંદિર,
 ૪૩ મહાચય, ૪૪ વિજયભદ્ર, ૪૫ અનંતશક્તિ, ૪૬ વિજયાનંદ, ૪૭ મહાશૈલ, ૪૮
 કલ્પ, ૪૯ અજરામર, ૫૦ મહાપીઠ, ૫૧ સુધર્મ, ૫૨ ચર્ચગિરિ, ૫૩ તાલેશ્વર, ૫૪
 કર, ૫૫ અનંતશુભાંકર, ૫૬ શિવકર, ૫૭ કેવળદાયક, ૫૮ કર્મક્ષય, ૫૯ જ્યોતિસ્વરૂપ,
 ૬૦ દિગ્ગિરિ, ૬૧ નગાધિરાજ, ૬૨ અચલ, ૬૩ અભિનંદ, ૬૪ સુવર્ણ, ૬૫ પરમશ્રદ્ધ,
 ૬૬ કલ્પવૃક્ષ, ૬૭ વિશ્વાધીશ, ૬૮ કલ્પક, ૬૯ મહાધર, ૭૦ હસ્તગિરી, ૭૧ પ્રિયકર,
 ૭૨ મહાર, ૭૩ જ્યાનંદ, ૭૪ આનંદધર, ૭૫ યથોધર, ૭૬ સહસ્રકમલ, ૭૭ વિશ્વપ્રભાવક,
 ૭૮ તમેકલ, ૭૯ વિશાલગિરિ, ૮૦ હરિપ્રિય, ૮૧ સુરકાંત, ૮૨ પુષ્પકેશ, ૮૩ વિજય,
 ૮૪ ત્રિભુવનપતિ, ૮૫ વૈજયંત, ૮૬ જયંત, ૮૭ સર્વાર્થસિદ્ધ, ૮૮ ભવતારણ, ૮૯ પ્રિયકર,

પોતાના હસ્તમા એવી કાંઈ મોટી સત્તા હોય, કે પોતેજ સમર્થ હોય, છતાં પણ બીજા મોટા પુરુષનો આશ્રય લીધા વિના પોતાના મહાન્ કાર્યની સિદ્ધિ અશક્ય છે જેમકે પોતે ગમે તેવો સમર્થ હોય, તો પણ વહાણ કે તેવાજ બીજા કાંઈ સાધનનો આશ્રય લીધા વગર શું મોટો સમુદ્ર તરી શકાય છે ?

એમ કહીને તે ચોંટ પાચ લાખ દ્રવ્ય સાથે લઇને કોઈક દિશા ભણી શુભ રીતે ચાલ્યો ગયો, કેમકે, પુરુષો પોતાની સ્ત્રીને વાસ્તે શું શું કામ કરતા નથી ? કહ્યું છે કે,

આણીઓ પોતાની પ્રાણપ્રિયાને માટે દુઃખર પણ કાર્યો કરે છે પાદવોએ ક્રોધીને માટે શું સમુદ્ર ઉલ્લંઘન કર્યો નથી ?

હવે સોમચોક પરદેશ ગયા પછી શ્રીહત્તની સ્ત્રીએ પુત્રીને જન્મ આપ્યો અહો અહ સોમ ! દુઃખ સમયે પણ દેવ કેવો વાકો થયો ? શ્રીહત્ત અતિ ચોક્કાતુર થઈ વિચારવા લાગ્યો કે, “ ધિક્કાર થાઓ મારા દુઃખની પરપરાને ! કે માતાપિતાના વિયોગ થયો, લક્ષ્મીની હાનિ થઈ, રાજા દેખી થયો અને છેવટે પુત્રી જન્મી પારકા દુઃખને દેખી સંતોષ માનનાર આ દેવ ખરેખર મારી ઉપર હજી શું શું કરશે ? શ્રીહત્તે એવી રીતે ચિંતામા પોતાના દશ દિવસો નિર્ગમન કર્યા શ્રીહત્તને એક શબ્દત્ત નામે મિત્ર હતો, તે તેને શિખામણ દઈ કહેવા લાગ્યો કે, હે મિત્ર ! લક્ષ્મીને માટે આટલી બધી ચિંતા શું કરવા કરે છે ? ચાલો આપણે મોટો સમુદ્ર જોળાવી, ક્રીપાન્તર જઈ વ્યાપાર કરી દ્રવ્ય સંપાદન કરી અહોં અહોં વહેંચી લઈશું આવો નિશ્ચય કરી પોતાની સ્ત્રી તેમ પુત્રી પોતાના સગાવહાલાને સોંપી શ્રીહત્ત પોતાના મિત્રની સાથે વહાણમા બેસી સિંહલ નામના ક્રીપમા ગયો ત્યાં જન્મે જણે નવ વર્ષ સુધી વ્યાપાર કરી અતિશય લાભ મેળવી પુષ્કળ દ્રવ્ય સંપાદન કર્યું વગી વધારે લાભની આશાએ તેઓ ત્યાંથી કટાહ નામે ક્રીપમા ગયા અને ત્યાં પણ બે વર્ષ સુધી હર્ષથી રહી પ્રામાણિકપણે ઉદ્યમ કરતા તેમણે આઠ કોટ દ્રવ્ય મેળવ્યું ; કેમકે, કર્મ અને ઉદ્યમ, એ બે કારણ બળવત થયા, તો પછી ધન ઉપાજન કરતા શી વાર લાગે ?

તે જન્મે મિત્રો, વહાણોને પર્વત જેવા હાથીઓથી અને સરસ કરીયાણાથી ભરી હર્ષવત થતા પાછા કર્યા તેમણે વહાણની અટારીમા બેઠા બેઠા કરીયામા તરતી એક પેટી ભેંધ, તે ખલાસી પાસેથી મગાવી લઈ વહાણ મધ્યેના સર્વ મનુષ્યોને સાક્ષી રાખી તે પેટીમાનું દ્રવ્ય જન્મે વચ્ચે અહોં અહોં વહેંચી લેવાનું કરાવી, તે પેટી ઉઘાડે છે, એટલામા લીંબ (લીંમડા) ના પાનમાં વિટાયેલી, જેરને લીધે લીલુંછમ શરીર થઈ ગયું

■ એવી અને મૂર્ચના લીધે બેભાન થઈ ગયેલી, એવી એક કન્યાને ભેંધ સર્વ મનુષ્યો આશ્ચર્ય પામ્યા તેમને શબ્દત્તે કહ્યું કે, “ ખરેખર એ કંઈક દુષ્ટ સર્વે ઠસેલી

૯૦ પુરુષોત્તમ, ૯૧ કયળૂ, ૯૨ લોહિતાક્ષ, ૯૩ મહિષાત, ૯૪ પ્રત્યક્ષ, ૯૫ અસીવિ,
૯૬ શુભકર્ષ, ૯૭ ગજચક્ર, ૯૮ જગતરણી, ૯૯ અનંતશુભાકર, ૧૦૦ નગદેષ,
સહજાતક, ૧૦૨ સુમતિ, ૧૦૩ અભય, ૧૦૪ અભ્યગિરિ, ૧૦૫ સિદ્ધશેખર, ૧૦૬ અન
દેશ, ૧૦૭ શેષગિરિ, ૧૦૮ સિદ્ધાચળ *

આ અવસર્પિણીમા પહેલા ચાર તીર્થ કરે ભગવતો(ઋષભદેવ, અન્વિતનાથ, સ
નાથ અને અભિનંદનસ્વામિ)ના સમવસરણુ આ તીર્થ ઉપર થયા છે, વળી બ્રેગ
તીર્થ કરે (સુમતિનાથ, પદ્મભા, સુપાર્થસ્વામી, ચક્રભા, સુવિધિનાથ, શીતલ
શ્રેયાસ, વાસુપૂજ્ય, વિમલનાથ, અનંતનાથ, ધર્મનાથ, શાંતિનાથ, કુશુનાથ, અર
મહિનાથ, સુનિસુભતસ્વામી, નમિનાથ, પાર્થનાથ અને મહાવીરસ્વામી)ના સમવસર
થનાર છે એક નેમિનાથ વિના આ ચોવીસીના બીજા બધા તીર્થ કરે અહીંયા સમે
આ તીર્થ ઉપર અનંતા સુનિઓ મિદ્ધિપદને પામ્યા છે-પામશે, માટે આ તીર્થેતુ
સિદ્ધક્ષેત્ર પ્રસિદ્ધ થયું છે વિશ્વમા પ્રશસનીય શ્રી તીર્થ કરભગવતોએ પછુ આ ત
પ્રશસા કરી છે, તેમને મહાવિદેહમા રહેલા ભગપ્રાણીઓ જેતુ નિરતર કમરણુ ક
(જેમ ચારી જમિમા પાવેલુ બીજ અત્યુત્તમ ક્ષણ આપે તેમ પ્રાય શાશ્વત એવા આ
ઉપર કરેલા જપ, તપ, પૂજા, સ્નાત્ર, દાનાદિ અતત કળને આપે છે) કહ્યું છે

પત્યોપમસહસ્ર ચ ધ્યાનાહુશ્વમભિગ્રહાત્ ।

દુષ્કર્મ ક્ષીયત માર્ગે સાગરોપમસમ્પ્રીતમ્ ॥

શુટ્ક્રપે જિને દષ્ટે દુર્ગતિદ્વિતપ ક્ષિપેત્ ।

સાગરાણા સહસ્ર ચ પૂજાસ્નાત્રિધાનત્ ॥

(ચોતાના ધરમા બેઠા પછુ) શત્રુજયતીર્થનુ ધ્યાન ધરવાથી એક હજાર પદ્યો
પાપ જતા રહે છે, અને તે તીર્થયાત્રાનો કાર્ય અભિગ્રહ ધારણુ કરે તો એક લાખ
પમના દુષ્કર્મો ક્ષય થાય છે વળી તે તીર્થની યાત્રા કરવાને નિમિત્તે તે તરફ પ્રયા
તો એક સાગરોપમના પાપ નાશ થાય છે તીર્થ ઉપર ચઢીને મૂળનાયકના દર્શન
તિર્થ અ અને નરક એ બે દુર્ગતિઓનો નાશ થાય છે અને જે ત્યા પૂજા તથા
ભણાવે તો એક હજાર સાગરોપમના અશુભ કર્મો ક્ષય થાય છે એ તીર્થની યાત્રા
તેની સન્નુષા એક એક કળણુ ભરે તો દરેક કળલે કળલે કરોડો ભવના પાપથી

* સિદ્ધિગિરિ (સત્રુજય)મા એકસો આઠ નામ રૂપે નેવીસ નામ દીક્ષાકર મૂકેલા છે [અને 'આ
અઠ નામ ભણવા એમ વર્ણવેલું છે] તે જ અનુક્રમે [એ નેવીસ નામો] મુખી મહાકલ્પનામા વચ નહીં
[વાણીના] નામો અથાસિમલામા નમરેકર કરવામાં આવતા હતા તમામ નામોના સંખ્યા સમજાવેલા છે

હોવાથી કોઈએ તેણીને પેટીમાં ઘાલી તે પાણીમાં તરતી મૂકેલી હોય એમ જણાય છે ત્યારપછી તેણે પાણી છાન્યું કે તરત જ તે કન્યાની મૂર્ચ્છા વળી તે સ્વસ્થ થઈ શકે એમ જણાયું તેણી યથા કહેવા લાગ્યો કે, “આ મનોહર સ્વરૂપવતી કન્યાને મેં સંભવન કરી માટે હું તેને પરણીશ ” ત્યારે શ્રીહર તેને કહેવા લાગ્યો કે, “ એમ ના બાલ આ બન્ને જણે પેટીમાંથી એ નીકળે તે અહોઅહ વહેણી લેવાને કરાવ કર્યો છે, માટે તમારા બાલ બહાર તુ માફ સર્વ દ્રવ્ય ગ્રહણ કર અને કયા મને આપ, ” એવી રીતે પણ વિવાહ કરવાથી જેમ મીઠળ ખાવાથી પેટનું અન્ન બહાર નીકળી જાય છે તેમ, આ કન્યા અભિલાષથી બન્નેની અરસ-પરસની પ્રીતિ તૂટી ગઈ હતી છે કે,

‘ જેમ કુચી વાસેલા તાળાને ઉઘાડી નાખે છે, તેમ ખરા સ્નેહવત પુરુષોના મ પ્રીતિમાં સ્ત્રી સિવાય કોઈ એક પડાવી શકતું નથી ’

આવી રીતે બન્ને મિત્રો વિવાહ કરવા લાગ્યા ત્યારે ખલાસીઓએ તેમને શિખ દીધી કે, “ હામણા ધીરજ ધરો અહીંથી નજીક સુવર્ણકુલ નામનું બંદર છે, ત્યાં આ વહાણો બે દિવસે જઈ પહોંચશે તે ત્યાંના જુદિવત પુરુષોની પાસે તમારો ન્યાય લેજો ” ખલાસીઓની શિખામણ સાંભળી શબ્દત્તે તો સાત થયો, પરંતુ શ્રીહર મ વિચાર કરવા લાગ્યો કે, “ જ્યાં ન્યાય કરાવીશું ત્યાંના લોકો એણે (શબ્દત્તે) સાર કરી છે, માટે એને જ અપાવશે, તેથી ત્યાં પહોંચતા જ હું એનો ઘાટ ધરી નાખ એવા દુષ્ટ પરિણામથી દેટલાક પ્રયત્ન કરી પોતાના ઉપર વિશ્વાસ બેમાડી એક રાત્રીના સમયે શ્રીહર વહાણના ગોખ ઉપર ચઢી શબ્દત્તને કહેવા લાગ્યો કે, મિત્ર ! બે ! બે ! બે ! આ અશ્વજનોના મંચ જાય છે, આવો મગરમંચ તે કયાય દીકો છે ? ” આ કીતુક એવાને શબ્દત્ત ગોખ ઉપર ચઢે એ, એટલામાં તેણે ૨ પેઠે એવો તો ધક્કો માર્યો કે, તે તરંગન મજુદમાં જઈ પડ્યો એકો આશ્ચર્ય ! જાણતી છતાં પણ દુર્ગુણી સ્ત્રીઓને ધિક્કાર છે ! ધિક્કાર છે ! કેમકે, આ સ્ત્રીને તદ્દનવ્યભાગ્યની છતાં પણ શ્રીહરે મિત્રનો આવો ક્રોધ કર્યો ! પોતાના ઇન્દ્રિય ક સિદ્ધિ થવાથી તે દુર્ગુણી શ્રીહર હર્ષવત થઈ પ્રાત કાળે ઉઠી કૃત્રિમ (લોકોને દેર રૂપ) પોષાર કરી કહેવા લાગ્યો કે, “ અરે લોકો ! મારો મિત્ર કેમ કયાય પણ દે નથી ? ” ઇત્યાદિક અનેક કપટના આડબેસ નિર્વિષ સર્પની દેણાના આટોપતરી માફક કર્યા છેવટ તે સુવર્ણકુલ બંદરે આવી પહોંચ્યો તેણે મોટા મોટા હાથીઓ તે જ રાત્રીને અર્પણ કર્યા તે રાત્રીએ તેનું મૂંઝવણ આપી બીજા કરિયાણા વિગેરેનું દાણ દઈ તેનું સન્માન કર્યું, તેથી શ્રીહર ત્યાં વખારોમાં માલ ભરી આનંદ સહિત બે વણજ કરવા લાગ્યો પછી તે કન્યાની સાથે લગ્ન કરવા ધારો, મુખ વિલાસમાં સુખરતા તે રાત્રીના દરબારમાં નિરતર આવ-જવ કરતો હતો. આ બેની ગામત્ર મિ-

છે કોઈ બાબતે જીવ મુદ્ધુદિવાલો બીજા સ્થાન પર કોઈપૂર્વ વર્ષ સુધી ક્રિયા કરતા
શુભ ફળને પામે તેટલું જ ફળ આ તીર્થ પર નિર્ભજતાથી કરે તો અતર્ફકૂર્તમા
શકે કહ્યું છે કે,

જ કોઈપુ પુણ્ય કામિઅઝાહારમોદઆણ ઉ ।

ત લહદ્દિ તિથ્યપુણ્ય ઇગોનાસેજ સેતુજે ॥ ૨૮૬ ॥

કોઈવાર મન્થિત આહાર લોજન સાધર્મીને કરાવતા જેટલું પુણ્ય થાય તેટલું
શત્રુજય તીર્થ ઉપર એક ઉપવાસ કરવાથી થાય છે

જ કિંચિ નામતિથ્ય, સમ્મે પાયાલિ માણસે લોણ ।

ત સઘમેવ દિદ્ધ પુઢરિય ઘદિય સતે ॥ ૨૮૭ ॥

સ્વર્ગ, પાતાળ અને મનુષ્યલોકમા જેટલાયે તીર્થ નામે છે, તે બધાના દર્શન
કરું ફળ એક સિદ્ધાંતકને વડન કરવાથી પામી શકાય છે

પદ્ધિમતે સઘ, દિદ્ધમદિદ્ધે જ સાહ સિતુજે ।

કોઈગુણ ચ અદિદે, દિદ્ધે અણતગ્ગ હોદ્દ ॥ ૨૮૮ ॥

બાબતેજ એક એવા શત્રુજયના દર્શન કરે અથવા ન કરે તો પણ શત્રુજયે જતા
વાત્સલ્ય કરે તો ઘણું પુણ્ય ઉપાજન કરે છે શત્રુજય પર્વતને જોયા વગર જ
જતા સઘન વાત્સલ્ય કરે તો કોઈશુણ્ણ ફળ થાય અને તીર્થયાત્રા કરીને
વાત્સલ્ય કરે તો અનંતશુણ્ણ ફળ થાય

નવકારસહિયે, પુરિમદ્દેગાસણ ચ આયામ ।

પુઢરિય ચ સમરતો, ફલકસી કુણદ્ અમત્તદ્ ॥ ૨૮૯ ॥

છઠ્ઠમદસમદુવાલસાણ માસદ્દમાસત્તમણાણ ।

તિગરણસુદો લહય સત્તુજે સમરતો જ ॥ ૨૯૦ ॥

શ્રી શત્રુજયનું સ્મરણ કરતો, મન, વચન અને કાયા એમ ત્રિકરણ મુદ્ધિવાલો
પ્રાણી નવકારસીધો છઠ્ઠનું, પોરસીધો અઠ્ઠનું, પુરોમઠથી આર ઉપવાસનું, એકા
છ ઉપવાસનું, આબીલથી પદર ઉપવાસનું અને ઉપવાસથી માસગમણ (મહિનાના
૫) નું ફળ પામે છે

સાક્ષાત્ લક્ષ્મીના જેવી રૂપવાલી મનોહર ગણિકાને દેખી તેણીના ઉપર મોહિત થઈને શીઠ્ઠે કોઈક પુરુષને પૂછ્યું કે, “આ કોણ છે ?” ત્યારે તેણે જવાબ આપ્યો કે “આ રાજાની રાણેલી સુવર્ણરેખા નામની માનવતી ગણિકા છે, પરંતુ તે અર્ધ લાખ દ્રવ્ય લીધા સિવાય કોઈની સાથે વાતચીત પણ કરતી નથી” ત્યારપછી શીઠ્ઠે અર્ધ લાખ દ્રવ્ય આપીને તે ગણિકાને બોલાવી તેને તથા પોતાની સ્ત્રીને સાથે લઈ વનમા કોઠા કરવા ગયો ત્યાં બન્નેને પોતાની આબુબાલુ બેસાડી એક ચપાના વૃક્ષની ઉત્તમ છાયા તળે વિશ્રામ લઈને તે બન્ને સ્ત્રીઓ સાથે કામકેલિ સ્વચ્છ હાસ્ય વિનોદ કરવા માટે છે, એટલામા અનેક વાનરીઓના ટોળાની સાથે કામકેલિમા રસિક એક વિચક્ષણ વાનર પોતાની વાનરીઓ સાથે યથેચ્છ કામક્રીડા કરતો ત્યાં આગ્યો તેને જોઈ શીઠ્ઠત, ગણિકાને પૂછવા લાગ્યો કે, “શું આ વાનર સાથેની બધી વાનરીઓ એની પોતાની સ્ત્રીઓ હશે ?” ત્યારે ગણિકાએ કહ્યું કે—“તિર્થ ચોના માટે આમા શું પૂછવું ? કેમકે આમા ફેટલીક તેની માતાઓ છે, ફેટલીક બહેનો છે, ફેટલીક છોકરીની છોકરીઓ છે અને ફેટલીક બીજી પણ છે” ગણિકાનું આવા વાક્ય સાંભળીને શીઠ્ઠત ઉચ્ચસ્વરે કહેવા લાગ્યો કે, “જો અરેબર એમ જ હોય તો તેઓ અત્યંત નિહવા લાયક કંઈ છે હા ! હા ! ધિક્કાર ! ધિક્કાર ! ! જો તિર્થ ચો એટલા બધા અવિવેકી છે કે જેઓને પોતાની માતા, બહેન કે પુત્રીનું પણ જ્ઞાન નથી ? અરે જો એટલા બધા મૂર્ખ છે કે જેઓને કૃત્યાકૃત્યનું જ્ઞાન પણ નથી ? ત્યારે એવા પાપીઓનો અવતાર કે જન્મ આ કામનો છે ?” શીઠ્ઠતના આવા વચન સાંભળીને જતા જતા પાછો અચકાઈ જતો હોય એમ વાનરીઓની સાથે જતા, પાછો અટકી પાછું જોઈને તે વાનર શીઠ્ઠતને કહેવા લાગ્યો કે, ‘અરે ! અરે ! દુષ્ટ દુરાચારી ! પારકા દ્રવ્યો, ચોખી કાઢી બોલવામા જ તું વાચાળ જણાય છે, હુમર ઉપર બળતું કેમે છે, પણ પોતાના પગ તળે બળતું દેખતો નથી કહ્યું છે કે—

રાઈ-સરસવ જેવા પારકા લઘુ છિદ્રો એવાને મૂર્ખ પ્રાણી યત્ન કરે છે, પણ બીજાના ફળ જેવા પોતાના મોટા મોટા છિદ્રો દેખાતા છતાં પણ તે દેખતો નથી

અરે મૂર્ખ, પોતાની જ માતા અને પુત્રીને જો બાળુ પર બેસાડી તેમની સાથે કામક્રીડા કરે છે અને વળી પોતાના મિત્રને પોતે જ સચુક્રમા નાખી દીધો એવો જ પોતેજ પાપી છતાં અમને નિરપરાધીને કેમ નિંદે છે ? ધિક્કાર ! તને !” આમ કહીને ફાળ મારી તે વાનર પોતાની વાનરીઓ સહિત ચાલતો ગયો આ વચનો શીઠ્ઠતને છાતીમા વજ્ર વાગ્યું હોય, તેવા લાગ્યા ત્યારપછી તે પોતાના મનમા વિચારવા લાગ્યો કે, જો વાનર એવા અયોગ્ય વાક્ય કેમ બોલી ગયો ? જો કન્યા તો મને સચુક્રમાથી મળી આવેલી છે, ત્યારે જો મારો પુત્રી કેમ થાય ! તેમજ આ સુવર્ણરેખા ગણિકા મારી જનેતા પણ શી રીતે થઈ શકે ? મારો માતા સોમશી તો આનાથી

નવિ ત સુવર્ણમૃમિભૂસણદાણેણ અન્નવિધ્યેસુ ।

જ પાવહ પુણ્ણફલ, પૂઝાણ્ણવણેણ સન્નુજે ॥ ૨૯૧ ॥

શત્રુજ્ય તીર્થ ઉપર મૂળનાથકને સ્નાન પૂર્વ નમસ્કાર કરતા બેટલુ પુણ્ય ઉત્પન્ન થાય, તેટલુ પુણ્ય બીજા તીર્થ ઉપર સુવર્ણનુ, ભૂમિનુ તથા આભૂસનુ દાન કરવાથી પણ પામી શકાતુ નથી

પૂર્વે પક્ષ્વવાસો, માસસ્ત્રવણ કપૂરધૂવમિ ।

ક્ષત્રિયમાસસ્ત્રવણ, સાહ પઢિતામીય લહ્હ ॥ ૨૯૨ ॥

જે તીર્થ ઉપર ધૂપપૂજા કરે તો પદર ઉપવાસનુ ફળ થાય, કપૂરનેા ધૂપ કરતા માસખમણુનુ ફળ થાય, અને જોકે પણ માધુને પરિલાભે (વહોરાવે) તો ફેટલાયે માસખમણુનુ ફળ થાય છે

તળાવ, મરેાવર, નદીઓ વગેરે જેવા પાણીના સ્થાન તો ઘણાંયે છે પણ સર્વથી અધિક તો સમુદ્ર જ છે, તેમ બીજા સર્વ તીર્થ હણુ છે, સર્વથી અધિક તીર્થ તો સિદ્ધદેવજ છે જે જે તીર્થની યાત્રા કરી કૃતકૃત્ય થયેા નથી તે મનુષ્યના ધન અને જીવિત શા કામના ? તેમનુ કુટુંબ ગૌરવ પણ શા કામનુ ? જે મનુષ્યે જે તીર્થની યાત્રા ન કરી તે જન્મેાં જે ન જન્મેાં બરાબર સમજવેા, જીવેાં પણ ન જીવેાં જાણવેા અને જ્ઞાત્રી છતાં અજ્ઞાત્રી બનવેા દાન, શીલ, તપ વગેરે ધર્મક્રિયા જે સર્વ કષ્ટસાધ્ય છે માટે બને તેટલી યાત્રા કરવા ચોગ્ય છે, તથાપિ સુખે કરી થઇ શકે જેવી આ તીર્થની યાત્રા શા માટે આદરપૂર્વક ન કરવી ? (જે પુરુષેાં પેતાને પહેાં આલીને શત્રુજ્ય તીર્થની યથાવિધિ સાત યાત્રાઓ કરે છે તે ધન્ય છે, અને જગતમા સર્વમાન્ય છે) પૂર્વાચાર્યોંએ પણ કહેલુ છે કે—

છટ્ટેણ મત્તેજ, અપાણણ તુ મત્ત જજ્ઞાઓ ।

જો કુણ્ણ મિત્તુજે, સો તદ્દજમવે લહ્હ સિદ્ધિ ॥ ૨૯૮ ॥

જે ચોવિઠારો છઠ્ઠ કરી શત્રુજ્ય તીર્થનો સાત વાર યાત્રા કરે, તે બ્રાહ્મી ત્રીને બવે સિદ્ધિપદને પામે છે

તે શુરુની વાણીએ, જેમ કાળી માટી વર્ષા પડવાથી પહણી બાય, તેમ ભદ્રકલ્પાદિ શુભશુભ તો જિતારી રાખના હૃદયને ક્રોધજ કરી નાશ્યુ જગત્તમિત્ર સરખા જે શુરુની વાણી જેવી છે કે, જેણે તે રાખને ક્ષીણકર્મવત કરીને તેજ વખતે સમ્યક્ત્વ સહિત કર્યો તે સમયે તેના જેવા તો શુભ પરિણામ થયા કે, તરકાળ જ તે તીર્થની યાત્રા કરવાની અભિશ્રિ (ઇચ્છા) ઉત્પન્ન થતા તેણે પેતાના પ્રધાનાદિકને બોલાવીને જેવી આજ્ઞા કરી

હોવાથી કાઠજો તેણીને પેટીમા ઘાલી તે પાણીમા તરતી મૂકેલી હોય એમ જણાય છે ત્યારપછી તેણે પાણી છાન્યુ કે તરત જ તે કન્યાની મૂર્છા વળી તે સ્વસ્થ થઈ જાય છે । ખદત્ત ખુશી થઈ કહેવા લાગ્યો કે, “આ મનોહર સ્વરૂપ વતી કન્યાને મે સંજીવન કરી માટે હું તેને પરણીશ ” ત્યારે શ્રીદત્ત તેને કહેવા લાગ્યો કે, “ એમ ના બિલકલ બન્ને જણે પેટીનાથી જે નીકળે તે અર્ધોઅર્ધ વહેતી લેવાનો કશવ કર્યો છે, માટે કાગ ખદલ તું માફ સર્વ દ્રવ્ય બહલુ કર અને કયા મને આપ ” એવી રીતે પાંચ વિવાહ કરવાથી જેમ મીઠળ ખાવાથી પેટનું અન્ન બહાર નીકળી જાય તેમ, આ કન્યા બિલાપથી બન્નેની અરસ-પરસની પ્રીતિ તૂટી ગઈ કહ્યું છે કે,

‘ જેમ કુચી વાસેલા તાળાને ઉવાડી નાખે છે, તેમ ખરા કનેહવત પુરુષોના પ્રીતિમા શ્રી સિવાય કોઈ લેહ પડાવી શકતું નથી ’

આવી રીતે બન્ને મિત્રો વિવાહ કરવા લાગ્યા ત્યારે ખલાસીઓએ તેમને શિખ દીધી કે, “ હમણા ધીરજ ધરી અર્ધાથી નજીક સુવર્ણકૂલ નામનું બદર છે, ત્યાં આ પદ્માણે બે દિવસે જઈ પહોંચશે ને ત્યાંના બુદ્ધિવત પુરુષોની પાસે તમારો ન્યાય લેશે ” ખલાસીઓની શિખામણ સાંભળી શબ્દત્ત તો ચાત થયો, પરંતુ શ્રીદત્ત વિચાર કરવા લાગ્યો કે, “ જ્યાં ન્યાય કરાવીશું ત્યાંના લોકો એણે (શબ્દત્ત) સાંભળી કશું કરી છે, માટે એને જ અપાવશે, તેથી ત્યાં પહોંચતા જ હું એના ઘાટ ધડી નાખી એવા દુષ્ટ પરિણામથી કેટલાક પ્રપચ કરી પોતાના ઉપર વિશ્વાસ ભેગાડી એક રાત્રીના સમયે શ્રીદત્ત પદ્માણના ગોખ ઉપર ચઢી શબ્દત્તને કહેવા લાગ્યો કે, મિત્ર ! જો ! જો ! આ અશ્વમુખનો મજા જાય છે, આવો મગરમજા તે કયાય દીકો છે ? ” આ કીતુક ભેગાને શબ્દત્ત ગોખ ઉપર ચઢે છે, એટલામા તેણે પેડે એવો તો ધક્કો માર્યો કે, તે તરકાળ સમુદ્રમા જઈ પડ્યો બહો આશ્ચર્ય ! સુગણાતી છતાં પણ દુર્ભુખી સ્ત્રીઓને ધિક્કાર છે ! ધિક્કાર છે ! કેમકે, આ સ્ત્રીને તફમવગેશગતી છતાં પણ શ્રીદત્તે મિત્રનો આવા દ્રોહ કર્યો ! પોતાના ધનિષ્ઠત કાંસિદિ યવાથી તે દુર્લુદિ શ્રીદત્ત હર્ષવત થઈ માત કાળે ઉઠી કુત્રિમ (લોકોને દેખાવું) પોકાર કરી કહેવા લાગ્યો કે, “ અરે લોકો ! મારો મિત્ર કેમ કયાય પણ દે નથી ? ” ઇત્યાદિક અનેક કપટના આડબરો નિર્વિષ સર્પની રૂણાના આટોપની માફક કર્યા છેવટ તે સુવર્ણકૂલ બદરે આવી પહોંચ્યો તેણે માટા માટા હાથીઓ તે ગરાજને અર્પણ કર્યા તે રાજાએ તેનું મૂલ્ય આપી બીજા કરિયાણા વિગેરેનું દાણ દઈ તેનું સન્માન કર્યું, તેથી શ્રીદત્ત ત્યાં વખારોમા માલ જરી આનંદ સહિત વ્યવસાય કરવા લાગ્યો । પછી તે કન્યાની સાથે લગ્ન કરવા ધારો, સુખ વિલાસમા ગુભરતા તે રાજાના દરબારમા નિરતર આવ-જાય કરતો હતો, ત્યાં તેની ચામર વિ

કે, હાલ તરતજ યાત્રા જવાની સામગ્રી તૈયાર કરો તે વખતે વળી તેણે એવો કઠોર અભિગ્રહ ધારણ કર્યો કે, "જ્યામુખી એ વીર્યના પગે ચાલતો જઈ દર્શન ન કરી શકુ, ત્યામુખી મારે અન્ન પાણીનો સર્વથા (બીલકુલ) ત્યાગ છે" રાબ્બની આવી આકરી પ્રતિજ્ઞા સાબળીને હસી તથા સારસીએ પણ એવીજ કાંઈક પ્રતિજ્ઞા તત્કાળ બ્રહ્મણ કરી જેમ રાબ્બ કરે તેમ પ્રભા પણ કરે એવોજ ન્યાય છે માટે પ્રબવર્ગમાના કેટલાકે પણ તેવીજ પ્રકારાતરની પ્રતિજ્ઞા ધારણ કરી એવો કેાઈ બનવા કાળ કે, લાભો કામ્પણુ વિચાર કર્યા વિના આવેા અત્યંત આકરો અભિગ્રહ તેણે બ્રહ્મણ કર્યો ! અહો અહો ! મહાખેદ સરખી આ વાત બની કે, એ સિદ્ધાચ્ચળ વીર્ય કયા રહ્યું ? અને કેટલું બધું દુઃખ છતા આવેા અભિગ્રહ રાબ્બએ કેમ બ્રહ્મણ કર્યો ? એમ પ્રધાનાદિક શ્રોત્ય કરવા લાગ્યા મત્રી પ્રમુખ આમ ખેદ કરવા લાગ્યા ત્યારે શુરુ પણ બોલવા લાગ્યા કે, જે જે અભિગ્રહ બ્રહ્મણ કરવા તે તે પૂર્વાપર વિચાર કરીને કરવા જ યોગ્ય છે વિચાર્યા વિનાનું કાર્ય કરતા પાછળથી ધણો જ પશ્ચાત્તાપ થાય છે, અને તેથી તે કાર્યમા લાભની પ્રાપ્તિ તો કયાથીજ થાય ? પણ તેનાથી બિલકુલ નુકશાન લોગવવું પડે છે તે સાબળી અતિશય ઉત્સાહી રાબ્બ બોલવા લાગ્યો કે, હે મહારાજ ! અભિગ્રહ ધારણ કર્યા પહેલા જ વિચાર કરવાનો હતો, પણ હવે તો જે વિચાર કરવો તે બધો ફોન્ટ જ ■ પાણી પીધા પછી નાતિ જાતિ પૂછવી અથવા મસ્તક ઝુકન કરાવ્યા પછી તિથિ, વાર, નક્ષત્ર પૂછવા, એ સર્વ ફોન્ટ જ છે હવે તો જે થયું તે થયું, હું તો પશ્ચાત્તાપ વિના જ એ અભિગ્રહને શુરુના ચરણ પસાયથી નિર્વાહ કરીશ એકે સૂર્યનો સારથી પાગળો છે, તો પણ આકાશના અતને તે શું પામી શકતો નથી ? એમ કહીને શ્રી સ્વધની સાથે અતુરગીણી સેવા લઈને તે યાત્રાના માર્ગે ચાલવા લાગ્યો કર્મરૂપ શત્રુનેજ જાણે લૂટવાને જતા હોય શું ? એમ ઉતાવળે ચાલતા કેટલેક દિવસે કાશ્મીર દેશની એક અટવીમા જઈ પહોંચ્યા કુષા (બૂખ), વૃષા (તરસ), પગથી ચાલવું, તેમ માર્ગમા ચાલવાથી થતા પરિશ્રમને લીધે રાબ્બ રાણી અત્યંત આકુળ વ્યાકુળ થવા લાગ્યા ત્યારે સિંહ નામે વિચક્ષણ મત્રીસ્વર (દિવાન) ચિતાતુર થયેલો શુરુ પાસે આવીને કહેવા લાગ્યો કે, મહારાજ ! રાબ્બને હરકોઈ પ્રકારે પણ સમજાવેા ધર્મના કાર્યમા જો સમજણ નહીંજ રાજે તો પછી જૈન શાસનનો બિલટી નિહા થશે એમ બોલતો તે દિવાન ત્યાથી રાબ્બ પાસે આવીને કહેવા લાગ્યો કે, હે રાજન્ ! લાભા લાભનો તો વિચાર કરો, મહાસત્કાર (ઉત્તાવળ) થી જે કામ્પ કામ અવિચારથી કરવામા આવે તે પ્રાયે અપ્રમાણજ હોય છે ઉત્તમર્ગમા પણ અપવાદ માર્ગ સેવન કરવો પડે છે, તેવા જ માટે "સદ્વસ્સાગારેણ" એવો આગાર (પાઠ) સિદ્ધાતકારોએ દર્શાવેલો છે આવા દિવાનના વચન સાબળીને શરીરથી અતિશય આકુળ થયો છતા પણ મનથી તો સર્વથા અકળાણોજ નથી એવો તે રાબ્બ શુરુ મત્યે બોલવા લાગ્યો કે, હે પ્રભુ ! અસમર્થ પરિણામવત હોય તેનેજ એવો ઉપદેશ આપવો, પણ હું તો માફ બોલેલું વચન પાળવાને

રતા લીંબપત્ર વચ્ચે વીંટાળીને એક સુદર પેટીમાં મૂકી ગંગા નદીના પ્રવાહમાં તરતી મૂકવી એ શ્રેયસ્કર છે એમ ધારી તેમણે તેમજ કર્યું, પરંતુ એમાંથીના દિવસને લીધે અતિશય વરસાદ પડવાથી ગંગા નદીના પૂરે પવન જેમ વહાણને જેથી લઈ જાય તેમ કાઠના યોનો સાથે તે પેટીને સમુદ્રમાં તાણી તે પેટી તરતી તરતી તારે હાથ આવી ત્યાર છીને વૃત્તાત તો તું જાણે છે, માટે ખરેખર એ તારી પુત્રોજ છે ”

હવે તારી માતાનું આશ્ચર્યજનક વૃત્તાત તું સાવધાન થઈ સાંભળ —

“તે સમય નામાં પદ્મીપતિના સૈન્યથી જેમ સૂર્યકાંતમણિ પાસે આવવાથી દુ સહ વાનજ (વનનો અગ્નિ) પણ આખો પડી જાય તેમ, સૂરકાંત રાજા પણ નિરતેજ બની ગયો, એટલે તેનો સામે યુદ્ધ કરવા સમર્થ ન થઈ શક્યો તેણે પોતાના નગરના ઇશ્વરના આશ્રય કરીને પર્વત જેટલા ઊંચા ગઢ (કીલ્લા) સજ્જ કરી જળ, ઈંધણ, ધાન્ય, તુલ્યદ્રિકોના ગરમાં સંઘટ્ટ કરી લઈ ગઢના ઉપર એવા તો શૂરવીર મુખે આયુધ સહિત ગોઠવી જા રાખ્યા કે, કોઈપણ સાહસિક થઈ ખરેખર નગર સામે હલ્લો કરવા આવી શકે હિ જો કે આવી રીતનો સૂરકાંત રાજાએ પોતાના નગરનો જાપતો રાખ્યો છે, તોપણ પદ્મીપતિના મુખે જેમ મહામુનિ મોહરાજને હેઠવા ઠાવ તપાસે છે, તેમ તે નગરને હવા ઠાવ તકાસવા લાગ્યા થયે તે હિલા ઉપર રહેલા મુખે ઉપરથી બાણોના વરસાદ વરસાવતા હતા, તો પણ જેમ હાથો અકુશને ન ગણકારે તેમ, સમયનું સૈન્ય ને (બાણના વરસાદને) તૃણ બરાબર ગણી એકદમ સામા ધસી આવી, જેમ જૂના પેટીના વાસણને એક પથ્થરવડે ભાંગી નાખે, તેમ તે નગરના મોટા પણ ઇશ્વરના આશ્રય કરી લેવાથી તેમના પ્રવેશ રવા લાગ્યું તે વખતે તારે પિતા સોમ શેઠ પોતાની સ્ત્રીને મેળવવાની ઉત્કાંઠાને લીધે જાનના અગ્નિ ભાગમાં હોવાથી તેમાં પ્રવેશ કરતા જ યતુસૈન્ય તરફથી આવતા બાણના હારથી તત્કાળ મરણ પામ્યો મનમાં શું ધારેલું હોય, પણ દેવ કઈનું કઈ કરી નાખે એને માટે આટલો બધો સમારજ (ઉધમ) કર્યો પરંતુ તેમાંથી પોતાનું જ મરણ પામ્યું કયાસબદમાં અધકારે કહેલું છે કે,

અન્ન ગયસ્સ હિયણ અન્ન વાહસ્સ ડરગસ્સ ।

અન્ન સિયાલહિયણ અન્ન હિયણ કયવત્સ ॥ ૧ ॥

હસ્તિ, પારથી, સર્પ અને શિયાળના મનમાં ચલાય તે વિચાર ધારેલો હોય, પણ મના હૃદયમાં જુદું જ હોય છે

હવે બધથી અત્યંત વિહ્વલ હૃદયવાળો સૂરકાંત રાજા પણ પોતાનું નગર છોડીને રતજ કયાક નારી ગયો, કેમકે પાપીઓનો જય કયાથી હોય જેમ શિકારીના

અરેખર શૂરવીર છું જો કે કદાચિત હું પ્રાણથી રહિત થઈ જઈં તોપણ મલે, પણ પ્રતિજ્ઞા તો નિશ્ચયથી અભંગ જ રહેશે અહિંયા પોતાના પતિનો ઉત્સાહ વધારવા વીન પત્ની (રાણીબો) પણ તેવાજ ઉત્સાહવર્ધક વચનો બોલવા લાગી દષ્ટીના વચન સાંભળીને, "અહો મહા આત્મચર્ય કે આવું ધર્મમા એકાધ ચિત્ત છે, અહો મ કે કેવું ધર્મી કુટુંબ છે? કેવા સાત્તિક છે," એવી પ્રશ્ન સાં સર્વ જન કરવા લાગ્યા. ધરે અથવા શું કરવું? એવી જાણી આલોચનામા આકુળ થવાથી જેનું હૃદયકમળ તમ્. એવા સિદ્ધ નામના દિવાનને, વિમલાચલ તીર્થને અધિષ્ઠાયક ગોમુખ નામે યક્ષ રાત્રિના ૬ પ્રગટ થઈ કહેવા લાગ્યો કે, "હે મત્રીશ, તું શા માટે ચિત્તા કરે છે? જિતારી વ ધર્મધી વશ થયેલો હું પ્રસન્ન થઈને વિમલાચલ તીર્થને અહિંયા જ સમીપપથે લ માટે તું તારી ચિત્તા દૂર કર આવવી મલે પ્રભાત સમયે વિમળાચલ તીર્થના સ આલતા સર્વ શ્રી સ્રહને વિમળાચલ તીર્થનો યાત્રા કરાવીશ, જેથી સર્વના અભિધક થઈ શકશે."

આવા હર્ષદાયક તેના વચન સાંભળીને દિવાન તેને પ્રજ્ઞામપૂર્વક કહેવા લાગે
 “હે શાસનસંરક્ષક, આ વખતે આવીને તમોએ જેમ અને સ્વપ્નમાં આનંદકારક
 કદા, તેમ આ સઘમાં શુરુ પ્રમુખ બીજા પણ કેટલાક લોકોને સ્વપ્ન આપીને
 હર્ષદાયક વચનો સંભળાવો, કે જેથી સંપૂર્ણ લોકોને નિર્લસ થાય” એવા વા
 જોમુખયક્ષે તેવી રીતે શ્રી સઘમાં તેવાજ સ્વપ્ન આપ્યા ત્યારપછી તેણે તે મહા
 અટવીમાં જ એક મોટા પર્વત ઉપર કૃત્રિમ વિભજાયણ તીર્થની રચના રચી, કેમકે
 તાને દૈવિક શક્તિથી શું અસંભવિત છે ? કેવતાની વૈકિયથી રચિત વસ્તુ માત્ર પર
 દિવસ રહી શકે છે, પણ ઔદારિક પરિણામથી પરિણામેલી હોય તો ગિરનાર તીર્થ
 શ્રી નેમનાથસ્વામીની મૂર્તિની પેઠે અસંખ્યાતા કાળપર્યંત પણ રહી શકે છે
 સમયે રાજા, આચાર્ય, દિવાનો તેમજ બીજા પણ ઘણા લોકો પરસ્પર પોતાના
 સંબંધી વાતો કરવા લાગ્યા ત્યારપછી ખુશી થયેલા બધા લોકો તીર્થ બાજી
 થોડા વખતમાં રસ્તામાં જ વિભજાયણ તીર્થને દેખતા જ અત્યંત હર્ષિત થયા પ
 તીર્થ પર ચઢીને દર્શન પૂજા કરીને પોતાના અભિમુખ પૂર્ણ કરવા લાગ્યા તેમજ
 શરીરને સમાચિત કરતા પોતાના આત્માને સુશુદ્ધ અસૃતથી પૂર્ણ પુદ કરવા
 ત્યાં વળી સ્નાત્રપૂજા, ધ્વજપૂજા પ્રમુખ કરણીઓ કરતા માગ પ્રમુખ પહેરીને
 ધન્ય માનતા ત્યાંથી મૂળ (ખરા) ચતુર્થ બાજી યાત્રા માટે સાલવા લાગ્યા
 રાજા તો સગવળતા શુદ્ધ ચર્ચથી બાજી કામંચુ જ ન કરાવું હોય ! એમ ફરી
 પાછો ત્યાં આવીને મૂળનાથકે નમન વદન કરે છે, તેમ કરતા પોતાના આત્માને
 નરકમાં પડતા રોકવાને જ જેમ પ્રવર્તે હોય તેમ તે રાજા માત્ર વાર તીર્થ પરથી
 રીને સાતમી વાર કરીને ચર્ચો ત્યારે ગિરનાર તીર્થ

કાંઈક ઉંચી અને શામળી છે વધના અનુમાનથી કદાપિ આ કન્યા મારી પુત્રી થઈ શકે, પરંતુ આ ગણિકા તો મારી માતા સર્વથા હોયજ નહીં સશયસાગરમાં ડૂબેલા તે શીદતે ગણિકાને પૂછવાથી તેણીએ ઉત્તર વાળ્યો કે, “તું તો મૂર્ખ દેખાય છે, મેં તો તને આજેજ જોયો છે, અગાઉ કદાપિ તું મારા જોવામાં આવેલ નથી, છતાં પણ આવા પશુના વચનથી શકાશીલ થાય છે, ત્યારે તું પણ પશુના જેવોજ મુગ્ધ દેખાય છે ” ગણિકાના વચન સાંભળીને પણ તેના મનને સશય દૂર ન થયો; કેમકે, “ત્યામુખી પાણીનું ગભીરપણું (ઊંડાઈ) જાણી શકાય નહીં, ત્યામુખી પોતાનું કન્યાણુ ઇચ્છનાર પુરૂષ તેમાં પ્રવેશ કરી શકતો નથી; તેમજ ગુદિવત પુરૂષ કોઈપણ કાર્યને સશય દૂર ન થાય, ત્યામુખી તેમાં પ્રવૃત્તિ કરી શકતો નથી ” આવી રીતે સશયમાં ગરક થયેલા શીદતે આમતેજ દરતા તે જ વનમાં એક જૈનમુનિને જોઈ નમસ્કાર કરી પૂછ્યું કે, “મહારાજ ! વાનરે મને જે સશયરૂપ સમુદ્રમાં નાખેલો છે, તે તમારા જ્ઞાનથી ટાળી મારેા ઉદ્ધાર કરેા ” મુનિમહારાજે કહ્યું કે, “સૂર્યની માફક બળ્ય પ્રાણીરૂપી પૃથ્વીમાં ઉદ્યોત કરનાર મારા કેવળજ્ઞાની શરૂ આ પાસેના પ્રદેશમાં છે, તેમની પાસે જઈ તું તારા સશયથી મુક્ત થા પરંતુ તેમની પાસે જવાનું જની શકે તેમ ન હોય તો હું મારા અવધિજ્ઞાનના બળથી તને કહું છું કે, “જે વાક્ય વાનરે તને કહ્યું છે, તે સર્વજ્ઞના વાક્યની જેમ સત્ય છે ” ત્યારે શીદતે પૂછ્યું કે, “એમ કેમ જ સુ હશે ?” મુનિમહારાજે જવાબ દીધો કે, “પહેલા તારો પુત્રીને સબધ તને કહું છું, તે તું સાવધાન થઈને સાંભળ -

“તારો પિતા સોમચોક પોતાની સ્ત્રી(સોમશ્રી)ને ઇરાવવાને જાવતની મદદ માટે છુપી રીતે જતો હતો, ત્યારે રસ્તામાં સશ્રામમાં દૂર જોવા સમર નામના પદ્મીપતિ (બીલના વાલ)ને જોઈ, તેને સમર્થ જાણી, સાડા પાંચ લાખ દ્રવ્ય આપીને પ્રસન્ન કરી, ધણી સૈંધ સહિત તેને સાથે લઈ શ્રીમદિરપુર બળી પાછો આવ્યો; સમુદ્રરૂપ સૈંધ આવેલું જોઈ તે નગરના લોકો બચથી ત્રાસ પામી, જેમ સસારરૂપ કેદખાનામાંથી એક પામીને બળ્ય પ્રાણી મીણે જવાને ઉદ્યમ કરે તેમ, તેમાંથી મુક્ત થવાને નિરૂપદ્રવ સ્થાન બળી નાસવા લાગ્યા તે વખતે તારી સુમુખી મનોહર સ્ત્રી ગંગા મહાનદીના કંઠે આવેલા સિંહપુર નગરને વિષે પોતાની પુત્રી સહિત પોતાના પિતાને ઘેર જઈને રહી કેમકે, પતિવ્રતા સ્ત્રીઓને પોતાના ભર્તારના વિયોગ વખતે ભાઈ કે પિતા સિવાય બીજો કાંઈ આશ્રય કરવા યોગ્ય નથી, માટે તે ખીચરમાં પોતાના દિવસો ગુજારતી હતી એકલા અષાઢ માસમાં પિત્તકારવા યોગ્ય ફૂકર્મના ચોળે દુરાત્મા ઝેરી સર્પે તારી પુત્રીને ડસ કર્યો, તેથી ચેતના સહિત જની ગયેલી તે કન્યાને તેની માતા તથા મામા પ્રમુખે ઘણા પ્રકારના ઉપચારો કર્યા છતાં પણ જેમ વધ્યા (વાજળી) સ્ત્રીને પુત્રપ્રાપ્તિ ન થાય તેમ તે ચેતના ન પામી, ત્યારે તેના મામા પ્રમુખોએ વિચાર કર્યો કે, સર્પદશીતો દીર્ઘ આયુષ્યવાળા હોય તો પ્રાચે છુની શકે છે, માટે આને અકસ્માત અગ્નિદાહ કરવા

વારવાર ઉતરીને પાછા ચડે છે ? રાત્રીએ જવાબ આપ્યો કે, જેમ માતાને બાળક મૂકી શકતો નથી તેમ આ તીર્થને પણ હું મૂકવા સમર્થ નથી, માટે અહિંયા જ નવું નગર વસાવીને આપણે તો રહીશું, કેમકે નિધાન સરણુ આ સ્થાન પામીને ઠોણ પાછું મૂકે ! !

પોતાના સ્વામીની આજ્ઞા, વિચક્ષણ વિવેકી ઠોણ લોપી સકે ! માટે જ તે દિવાને રાજાની આજ્ઞાથી તેજ પર્વતની પાસે વાસ્તુક શાસ્ત્રની વિધિપૂર્વક નગર વસાવ્યું “ આ નગરમા જે નિવાસ કરશે તેમની પાસેથી કાંઈ પણ કર લેવામા આવશે નહીં ” એવી વાણી સાંભળીને કેટલાક લોકોથી, કેટલાક તીર્થ ભક્તિ ભારથી, તેમ કેટલાક સંકળ સ્વભાવથી પણ તે સઘ મધ્યેના તેમજ બીજા લોક પણ આવીને વસ્યા પામેજ નવીન વિમલાચલ તીર્થ લોવાથી અને વિભળ (નિર્ભળ) પરિણામીનો જ ઘણો ભાગ આવીને નિવાસ કરવાથી જ તે નગરનું નામ પણ “ વિમલપુર ” સાર્થક થયું નવી દ્વારામતી નગરી વસાવીને જેમ શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ વસ્યા તેમ મોટી રાત્ર્યઞ્જલિને લોગવતો અને શ્રી જિનેશ્વરના ધર્મધ્યાનથી યુક્ત આ રાજા પણ મુખરૂપ ત્યા નિવાસ કરવા લાગ્યો.

તે નગરના ચૈત્ય ઉપર જેમ મીટ સ્વરનો બોલનારો એક પોપટ રાજકુસની જેમ તે જિતારી રાજાને પરમાનંદકારી કોડાના સ્થાનરૂપ થયો ત્યારે ત્યારે તે રાજા જિના લયમા આવીને અર્હત પ્રણુના દર્શન તથા ધ્યાનમા નિમગ્ન થાય ત્યારે ત્યારે તે શુકના મીટ વચન સાંભળવામા તેનું મન લાગતું, તેથી જેમ ચિત્રામણ પર ધ્રુમ લાગવાથી કાળાશ લાગી જાય તેમ, તેના શુભ ધ્યાનમા તે પોપટના મિટ વચન પર (પ્રીતિ) થવાથી ભક્તિતા લાગી જતી એમ કેટલોક કાળ ગયા પછી તેણે એક સમયે શ્રી કૃષ્ણસ્વામિના સન્મુખ અણુસણુ કર્યું, કેમકે એવા વિવેકી પુરુષો છેલ્લી અવસ્થામા સમાધિમરણની જ આહવા શોષે છે સમયની બાણ અને ધૈર્યવતી તે હસી અને સારસી બન્ને રાણીઓ તે વખતે રાજાને નિર્ધામણ કરાવતી નવકાર શ્રવણ કરાવવા લાગી તે સમયે પેલો પોપટ તે જ દેશસરના શિખર પર ચઢીને મીટ વચનનો ઉચ્ચાર કરવા લાગ્યો જેથી રાજાનું ધ્યાન તે પોપટ પર જ લાગી ગયું તેજ સમયે રાજાનું આયુષ્ય પણ પરિપૂર્ણ થવાથી શુકવચનના રાગને લીધે પોપટની જાતિમા ઉત્પન્ન થયો અહાહા ! ! ભવિતવ્યતા પોતાના શરીરની છાયાની માફક દુર્લભ્ય છે છેલ્લા (અત) સમયે જે ગતિ હોય તેજ આ આત્માની ગતિ થાય એવી જે પકિત જનની ઉક્તિ તેને આ રાજાએ પોપટની જાતિમા જન્મી સિદ્ધ કરી કે, પોપટ, મેના, હસ અને કુતરા પ્રમુખ કોડા સર્વથા તીર્થ કરેએ અનર્થદડપણે બતાવી છે તે સત્ય જ છે, નહીં તો આવા સમકીતિ રાજાની આવી નીચ ગતિ કેમ થાય ? એ શ્રવેમા રહેલી વિચિત્રતા સ્વાદ્વાદને જ સિદ્ધ કરે છે તેવા પ્રકારનો આ રાજાને ધર્મનો યોગ છતા પણ ત્યારે આવી દુષ્ટ ગતિ થઈ, નર્ક અને તિર્થંચ એ બે ગતિઓ જે દુષ્ટ કર્મથી પ્રાણીએ બાધેલી હોય, તેનો ક્ષય વિમલાચળ તીર્થની યાત્રાથી થઈ બંધ

કરતા લીંબપત્ર વચ્ચે વીંટાળીને એક સુદર પેટીમાં મૂકી ગંગા નદીના પ્રવાહમાં તરતી મૂકી
એ ગ્રેયસ્કર છે એમ ધારી તેમણે તેમજ કર્યું, પરંતુ ચોખાસાના દિવસને લીધે અતિશય
વરસાદ પડવાથી ગંગા નદીના પૂરે પવન જેમ પહાણને એથી લઈ જાય તેમ કાણ
વૃદ્ધોની સાથે તે પેટીને સમુદ્રમાં તાણી તે પેટી તરતી તરતી તારે હાથ આવી ત્યાં
પહોંતી વૃત્તાત તો મુ બાંધે છે, માટે ખરેખર એ તારી પુત્રીજ છે ”

હવે તારી માતાનું આશ્ચર્યજનક વૃત્તાત તું સાંપઘાન થઈ સાંભળ —

“તે સમય નામાં પદ્મીપતિના સૈન્યથી જેમ સૂર્યકાંતમણિ પાસે આવવાથી જ
હાવાનળ (વનનો અગ્નિ) પણ જાળો પડી જાય તેમ, સૂરકાંત રાજા પણ નિસેક જ
ગયો, એટલે તેની સાથે યુદ્ધ કરવા સમર્થ ન થઈ શક્યો. તેણે પોતાના નગરના નજર
ખાંધ કરીને પર્વત નેટલા દીધા ગદ (કીલ્લા) સંભાળ કરી જળ, ઈંદણ, ધાન્ય, તુલસી
નગરમાં સંગ્રહ કરી લઈ ગઈના ઉપર એવા તો શૂરવીર મુભો આયુધ શક્તિ રા
જીલા રાખ્યા કે, કોઈપણ સાહસિક થઈ ખરેખર નગર સામે હુલ્લા કરવા જાય
નહિ એ કે આવી રીતનો સૂરકાંત રાજાએ પોતાના નગરનો જાપતો રાખ્યો કે
તે પદ્મીપતિના મુભો જેમ મહામુનિ મોહરાબને લેલવા દાવ તપામે છે, તે
લેલવા દાવ તકાસવા લાગ્યા થયપિ તે કિલ્લા ઉપર રહેલા મુભો કાન
વરસાદ વરસાવતા હતા, તો પણ જેમ હાથે અકુશને ન ગણકારે તેમ, ક
તેને (બાણના વરસાદને) તુલ્ય બરાબર ગણી એકદમ સામા ધરી મર
માટીના વાસણને એક પથ્થરવડે ભાંગી નાખે, તેમ તે નગરના મોટા જ
કારે લોખંડના ઘણવડે તત્કાળ ચૂરેચૂરા કરી નદીના પૂરની પેઠે એકદમ
કરવા લાગ્યું તે વખતે તારા પિતા સોમ શેઠ પોતાની સ્ત્રીને મેળવવા
સે યના અગ્ર ભાગમાં હોવાથી તેમાં પ્રવેશ કરતા જ અનુસેન્ય તપ્પર
પ્રહારથી તત્કાળ મરણ પામ્યો મનમાં શુ ધારેલું હોય, પણ દેવ ક
છે સ્ત્રીને માટે આટલો બધો સમારણ (ઉલ્લભ) કર્યો પરંતુ તેમજ
નિપજાય કયાસમહામ પ્રયત્ન કરેલું છે કે,

અન્ન ગયસ્ત દિયણ અન્ન વાહસ્ત ઉરગસ્ત ।

અન્ન સિયાલદિયણ અન્ન દિયણ કયતસ્ત ॥

હસ્તિ, પારખી, સર્પ અને શિયાળના મનમાં ચલાય તે
યમના હૃદયમાં જુદું જ હોય છે

હવે બાંધથી અત્યંત વિહ્વલ હૃદયવાળો
તરત જ કયાક નારી ગયો, કેમકે

નગર
જેમ

છે, પણ એમા વિશેષ એટલું જ વિચારવા યોગ્ય છે કે, ફરીને પણ તિર્થંચનો બધ પટે તો તેને લોગવે છે અદ્વિયા એટલું જરૂર ચાદ રાખવાયુ છે કે, “તીર્થંની ભક્તિસેવાથી દુર્ગતિ નહીં પણ શુભ ગતિજ થાય, એનો આ તીર્થંનો મહિમા હોવા છતાં પણ આ જિતારી રાખની તિર્થંચ ગતિ થવારૂપ દુર્ગતિ થઈ તેમા કાઈ તીર્થંના મહિમાની હાનિ થતી નથી, કેમકે એ તો પ્રમાદાચરણુ લક્ષણ જ છે કે, ગુરત દુર્ગતિ પતન થાય જેમકે કાઠપણુ રોગીને વેઠે ઔષધા દ્વિથી નિરોગી કર્યા છતાં પણ કુપચ્ચાદિકતુ મેવન કરે અને તેથી ફરીને રોગીષ્ઠ થાય તેમા વેધનો પ્રાપ્તપણુ દોષ નથી, દોષ તો કુપચ્ચનો જ છે, તેમ આ રાખની પણ પ્રમાદના ફળથી દુર્ગતિ થઈ એ કે પૂર્વભવકૃત કર્મયોગથી ઉત્પન્ન થયેલા દુર્ધ્યાનથી કદાચિત્ તે શુકરૂપ તિર્થંચ થયો, તો પણ સર્વંચ વાઙ્ય એવુ છે કે, એક વાર પણ સમ્યક્ત્વ લાભ થયો છે તે સર્વોત્કૃષ્ઠ સફળ છે, માટે તેવુ ફળ એને મળ્યા વિના રહેનાર નથી ”

ત્યારપછી આ જિતારી રાખની પાછળ સર્વ સરકાર કરાવ્યા પછી તેની બન્ને શાળીઓ (હ સી અને સારસી) દીક્ષા અગીકાર કરીને તપસ્વર્યા કરી મોધર્મ નામના પ્રથમ દેવલોકમા દેવીઓપણે ઉત્પન્ન થઈ ત્યાં દેવલોકમા બન્ને દેવીઓને અવધિ જ્ઞાનથી તપાસ કરતા જણાયુ કે, અમારો પૂર્વભવપતિ તિર્થંચપણે ઉત્પન્ન થયો છે, જેથી તેણીઓએ તે શુક (પોપટ) પાસે આવીને તેને પ્રતિબોધ પમાવ્યો છેપટે તેજ નવિન વિમળાચળ તીર્થંના તેજ દેરાસરમા તને તેમજ અણુસણુ કરાવ્યુ જેથી તેજ દેવીઓના પતિપણે તે (પોપટ-જિતારી રાખનો જીવ) તેજ દેવલોકમા દેવતાપણે ઉત્પન્ન થયો તેણે પોતાની બ ને દેવીઓ દેવલોકથી અન્યા પહેલા જ કોઈક દેવળીને પૂછ્યુ કે, સ્વામી, હું સુવભોધી છું કે દુર્લભોધી છું ? કેવળીએ કહ્યુ કે, સુવભોધી છે તેણે પૂછ્યુ કે, મહારાજ, હું કેવી રીતે સુવભોધી થઈ શકીશ ? કેવળી જોત્યા કે, આ તારી દેવીઓ મધ્યેની પહેલી દેવી જે હ સીને જીવ છે તે અવીને ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નગરને વિષે ઋતુધ્વજ રાખનો મુગધ્વજ નામે પુત્ર થયો છે, અને બીજી સારસીને જીવ અવીને કાશ્મીર દેશમા આવેલા નવિન વિમળાચળ તીર્થંની સમીપેજ થયેલા તાપસોના આશ્રમમા પૂર્વભવમા કરેલા કપટના સ્વભાવથી ગાગીલ નામે ઋષિની કમવમાલા નામની કન્યા થઈ છે એ બન્નેના પરવ્યા પછી તુ અવીને તેમને જાતિસ્મરણુને પામનારો પુત્ર મહંશ દેવલી ભગવતની આ પ્રકારની વાણી સાંભળીને દેવતાએ શુકતુ રૂપ બનાવીને મીષ્ટ વાણીથી તને તાપસોના આશ્રમમા લઈ જઈ તને કન્યા અને તને લાયક અલકારો આપ્યા ત્યાથી વળી તને પાછો લાવો તારા સે ય સાથે મેળવીને તે સ્વર્ગમા જતો રહ્યો ત્યારપછી દેવલોકમાથી અવીને તેજ દેવતા આ તમારો “ શુકરાજ ” કુમાર ઉત્પન્ન થયો તે પુત્રને લઈને તુ આ આખા નીચે જોસી કમલમાળાનો સાથે શુકલાળી સબ ધી વાત કરવા લાગ્યો, તે સાંભળતા તેને (શુકરાજને) જાતિસ્મરણુ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થવાથી તે વિચારવા લાગ્યો કે, હાલ મારા માતાપિતાપણે છે, પરંતુ પૂર્વભવમા તો એ બન્ને મારી સ્ત્રીઓ હતી માટે

તેઓને માતાપિતા કેમ કહી શકાય? તેથી મૌન કરવું જ એયરકર છે ભૂતાદિક દોષ વિના પણ શુકરાને એટલા માટે મૌન ધારણ કર્યું હતું પણ આ માત્ર વચન તેનાથી ઉદ્ભવન કરી શકાય નહીં તેથી જ તે અમારા જોલાવવાથી જોડાયો એ બાળક છતા પણ પૂર્વ ભવના અવશાસને હીધે નિશ્ચયથી સમ્યક્ત્વ પામ્યો છે શુકરાજ કુમારે પણ તેમજ સર્વ કમલ કર્યું વળી શ્રીહત્ત કેવળી જોડ્યા કે, હે શુકરાજ, જોમા શુ આશ્ચર્ય ? આ સસારરૂપ નાટક એવું જ છે, કેમકે, આ જીવે જનતા ભવ ભમતા એકેક જીવોની સાથે અનતાનત સંબધ કરવા છે શાસ્ત્રમા કહેલું છે કે, જે પિતા તે પુત્ર યાય છે, ને પુત્ર છે તે પિતા યાય છે, જે સ્ત્રી છે તે માતા યાય છે, અને જે માતા છે તે સ્ત્રી યાય છે એવી કોઈ જાતિ, જોડી (યોની), સ્થાન, કુળ કાઈપણ નથી કે જેમા સર્વ જીવો અનતી વાર જન્મેલ કે મરણ પામેલ ન હોય તેટલા માટે કોઈ ઉપર રાગ-દ્રેષ કરવો નહીં સમતાને ધારણ કરી પુરૂષોએ માત્ર વ્યવહાર માર્ગને અનુસરવો ત્યાપણી તે (શ્રીહત્ત કેવળી) કહે છે કે, મારે પણ એવો જ કેવળ વૈરાગ્યના કારણભૂત સંબધ બન્યો છે, તે વિશેષથી જેમ બન્યો ॥ તેમ જ કહી બતાવું છું, તે તમે સાલજો

કથાતર્ગત શ્રીહત્ત કેવળીનો પૂર્વભવ

લક્ષ્મીના સ્થાનકરૂપ શ્રીમદિર નામે નગરમા દુ જે દમ્પતી શકાય એવો સ્ત્રીલ પટી અને કપટમિત્ર મુરકાત નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો ત્યા દાનીઓમા અને ધનાઢ્યોમા મુખ્ય એવો રાજમાન્ય સોમશેઠ નામે નગરશેઠ રહેતો હતો તેને લક્ષ્મીના રૂપને પણ પોતાના રૂપથી જીવનારી સોમશ્રી નામની સ્ત્રી હતી તેમને શ્રીહત્ત નામનો પુત્ર અને તેને શ્રીમતી નામે સ્ત્રી હતી એ વ્યારે જીવાનો યોગ તે ખરેખરા પુણ્યના જ સંયોગથી થયો હતો કહ્યું છે કે, “જેને પુત્ર વશ(કલામરો) અને બક્ષિતવત હોય, સ્ત્રી પોતાના ચિત્તને અનુકૂળ પ્રવર્તતી હોય, અને દ્રવ્ય વિષે સતોષ હોય, તેને ખરેખર આ લોકમા જ સ્વર્ગ છે ”

એક દિવસ સોમશેઠ પોતાની સોમશ્રી સ્ત્રીને સાથે લઈ ઉદ્યાનમા ક્રીડા કરવા ગયા, તે વખતે મુરકાત રાજા પણ દૈવયોગથી ત્યા આવી અહ્યો તે સોમશ્રીને દેખીને તત્કાળ રાગરૂપ સમુદ્રમા તણવા લાગ્યો, જેથી તે જ વખતે તેણીને બળાત્કારથી તે પોતાના અત પુરમા લઈ ગયો કહ્યું છે કે,

“યૌવન, ધન-સપ્તા, મોટાઈ, અવિવેકતા, એ એક એક પણ અનર્થકારક હોય છે, ત્યારે એ વ્યારે એકલા અહ્યા હોય તો તે પ્રાણીને શુ ન કરાવે? અર્થાત્ મહા અનર્થ કરાવી શકે છે ”

આ સોમશ્રીનું નામ ગણિકાએ બદલાવી બીજી નામ સુવર્ણરેખા પાડ્યું છે, કેમકે સ્ત્રીઓ એક ઘેરથી બીજે ઘેર જાય તો ત્યાં પ્રાય તેનું બીજી નામ પાડવામાં આવે છે પોતાની કળા શિખવવામાં વિચક્ષણુ વિજયવતી ગણિકાએ, સુવર્ણરેખાને થોડાં વખતમાં ગીત, નૃત્ય, હાવભાવ, કટાક્ષવિભેષાદિક અનેક કળાઓ શિખવી દીધી, કેમકે ગણિકાઓના ઘરમાં કે દુકાનમાં તેના જ રસિયા લોકો આવે છે જેમ ગણિકાઓના ઘરમાં જન્મેલી ને નાનપણમાં જ સરકાર થયેલા હોવાથી તે પ્રથમથી જ કુટિલ વિગેરે હોય છે, તેમ નહીં હોવા છતાં પણ આ સુવર્ણરેખા થોડાં જ વખતમાં જન્મથી જ વેશ્યા ન હોય તેની યદ્યપ્ત યદ્યપ્ત કેમકે, પાણીમાં જે વસ્તુ મેળવીએ તે તદ્દરૂપ જ બની જાય છે પિછાર છે એવી કુસંગતિને ! કે જેથી સોમશ્રી તે જ ભવમાં પણ દુષ્ટ દેવના યોગથી ખરેખરા ગણિકાના બ્યવહારવાળી બની ગઈ તે એવી તો કળાકુશળ નીવડી કે, રાત્રીએ તેણીના ગીત, નૃત્યાદિક કળાથી અત્યંત પ્રસન્ન થઈ તેણીને બહુ સંસ્કારપૂર્વક પોતાની માનવતી ચામર વીંછનારી કરી રાખી

મુનિ મહારાજ શ્રીદત્તને કહે છે કે, “હે શ્રીદત્ત ! એ જ તારી માતા છે, કે જે ભવાતરને જ પામી ન હોય તેમ આકાર, રૂપ, રંગ વિગેરે સર્વે પ્રકારને લીધે જુદી જણાય છે, પણ તે તો સર્વ ઔપધીઓના અચિત્ત્ય મહિમા છે, એમાં કાંઈ સંશય ન રાખીશ તને જોળખવા છતાં પણ લક્ષ્મી અને લોભને લીધે તેણીએ તે વિષેની તને બાંધ કરી નથી બંધો ! આ જગત્માં લોભરાબળનું પણ ખરેખર પ્રબળ બળ વર્તે છે

ખરેખર પિછારવા યોગ્ય છે ગણિકાઓના વહેવાર કે જેમાં માઠા કૃત્યની કંઈપણ મર્યાદા નથી વળી તેમાં એવો લોભ છે કે, પોતાના પુત્રની સાથે કુકર્મ કરવા કંઈપણ શરમાતી નથી. અહર્નિશ નિંદવા યોગ્ય અને તજવા યોગ્ય કરણીઓ કરતાં પણ વિશેષ તજવા યોગ્ય વારાગનાઓ છે, એમ પડિત પુરુષોએ તેમના દુરાચરણ દેખાડીને તેણીઓને અયોગ્ય અને અમર્યાદાવાળી જણાવી છે ”

આવા મુનિના વાક્યો સાંભળીને ખરેખર ખેદમુક્ત વિરમય પામીને શ્રીદત્ત પૂછવા લાગ્યો કે, “હે ત્રિકાળગામી મહારાજ ! આ વાનર કોણ હતો અને એને શું ગાન હતું ? કે જેથી તેણે આ મારી પુત્રી અને માતાને બાંધી તેણે મારી હારી કરીને પણ સદ્ વહવાની પેટે વાક્યો બોલી ગયો ? કે જે ખરેખર ઉપકારીની પેટે મને અધ કૃપમાં પડતાને જાણવાનાર થયો વળી એને મનુષ્યવાચા કયાથી ? ” મુનિ મહારાજે જવાબ આપ્યો કે, “હે ભય ! શ્રીદત્ત ! સાંભળ

“સોમશ્રીમાં એકાદ ગિત થયેલો તારો પિતા શ્રીમદિર નગરમાં પ્રવેશ

રાજ્યલક્ષ્મીરૂપ લતાને આ યાચરૂપ અગ્નિ તો ભરમકારક જ કહેલી છે, ત્યારે રાજ્યની વૃદ્ધિનો ઇચ્છનાર તો પરસ્પરી પર વ્યાહના પણ કેમ કરે ? બીજા કોઈક લોકો અન્યાયમા પ્રવર્તતા હોય તેઓને અટકાવનાર જ રાજ્ય હોય છે, તેમ છતાં જ્યારે રાજા પોતેજ અન્યાય પ્રવર્તાવે ત્યારે તો ખરેખર મરુછગગાગ્રજ ન્યાય* ના જેમજ ગળી શકાય ત્યાર પછી સોમચોકના કહેવાથી પ્રધાન વિગેરે લોકોએ શાશ્વોક્તિ તેમજ લોકો કિતથી રાજાને સમજાવવાને પ્રયત્ન કર્યો, પણ તે આ યાચી રાજા તેવા વચનથી તો ભલેટો દુર્વાક્યો (ગાળો) બોલવા લાગ્યો, પરંતુ તે સ્ત્રીને પાછી સમપણ કરી નહિ ખરેખર રાજાનું આવું દુર્વાચીપણ મહાખેદ કરવા અને ધિક્કારવા યોગ્ય ॥ અરે ! શિખામણ દેનારના ઉપર પણ છેવટ તે (રાજા) સૂર્યના કિરણની માફક અગ્નિનો વરસાદ વરસાવવા લાગ્યો તેજ વખતે પ્રધાન પ્રમુખ ચેકને કહેવા લાગ્યા કે, “જેમ દસ્તિનો કે સિદ્ધનો જાન ન પકડી શકાય તેમ, આ અન્યાયી રાજાને પણ કાર્મ સમજાવી શકવાનો ઉપાય નથી ચીલકા સાચવવાને માટે જે વાડ કરવામા આવે છે તેજ વાડ ચીલકા ખાય તો પછી તે(ચીલકા) નો કેવી રીતે ખચાવ કરી શકાય ? લોકમા પણ કહેવ છે કે,

“ માતાજ પોતે પુત્રને વિષ આપે, પિતાજ પુત્રને વેચે અને રાજા સર્વસ્વ લૂટી લે, ત્યારે કયા પોષાર કરવે ।

ત્રેષીમુખ્ય સોમચોક ઉદાસ થઇને પોતાના પુત્રની પાસે આવીને કહેવા લાગ્યો કે, ખરેખર આપણું દુર્ભાગ્ય કે જેથી મોટી વિટળના આવી પડી છે કહ્યું છે કે,

સહ્યન્તે પ્રાણિમિર્વાદ, પિતૃમાતૃપરામવા ।

માર્ગાપરિમવ મોહુ તિર્યઙ્ગોઽપિ ન દિ ક્ષમા ॥ ૪ ॥

“ પ્રાણીઓ પોતાના માતાપિતાના વિષેજ પ્રમુખ ઘણા દુઝોને સહન કરી શકે છે, પરંતુ તિર્યંચ સરખા પણ પોતાની સ્ત્રીનો પરાભવ ખરી શકતા નથી, તો પછી પુરુષ પોતાની સ્ત્રીનો પરાભવ કેમ સહી શકે ? ”

હરકોઈ પ્રકારે જો રાજાને શિક્ષા કરોને પણ સોમચોકને પાછી મેળવવી જોઈએ, અને તેનો ઉપાય માત્ર ઐટલોજ છે કે, તેમા કેટલાક દ્રવ્યનો બ્યય થશે આપણી પાસે છ લાખ દ્રવ્ય છે તેમાથી પાચ લાખ દ્રવ્ય લઈ હું કયાકે દૂર જઈ કોઈ અતિશય પરાક્રમી (બળવત) રાજાની સેવા કરી તે રાજાના બળની સહાયતાથી તમારો માતાને જરૂર પાછી છોડાવી લાવીશ

* મરુછગગાગ્રજ ન્યાય—પાણીમા રહેનારા મરુછાદિ જીવો (બળચરો) જેમ એક બીજા પોતાની જાતિના પોતાનાથી નાના જીવો(ખાધેલા જીવો)ને ખાઈ (મળા) ભવ્ય છે

પ્રાસથી મૃગલી કપાયમાન થાય, તેમ સુભટોના બચ્ચી મૂળતી સોમશ્રીને, જેમ સ્મશાનના કૃતરાઓ મૃતક(મકંદા)ને ડાપાટામા પકડી પાડે તેમ, પહોપતિના સુભટોએ પકડી પાડી ત્યાર પછી સમગ્ર નગરના લોકોને લૂટીને સુભટો પોતાના દેશ બાણી જવાની તૈયારી કરતા હતા ત્યારે સોમશ્રી પણ લઘુલાવવી કળાયી છટકી જઈ દેવયોગથી વનમા નારી ગઈ ત્યા જામણ કરતા નાના પ્રકારના વૃથોના ફૂલોનું બક્ષણ કરવાથી તે થોડા વખતમા નવયોવના અને ગોરાગી બની ગઈ ખરેખર મણિમત્ર ઓષધીઓના મહિમા અતિથ્ય (ન બાણી શકાય તેવા) છે હવે કેટલાએક વટેમાર્ગી વ્યાપારીઓ તે માર્ગથી જતા હતા, તેમણે સોમશ્રીને ભેટ આશ્ચર્ય પામી પૂછ્યું કે, " તું દેવાગના, નાગકન્યા, જળદેવી કે સ્થળદેવી, કે કોણ છે ? કેમકે, મનુષ્યપ્રાણીમા તો તારા જેવી મનોહર સૌંદર્યવાન કંયા કોઈ હોય જ નહીં " ત્યારે તેણીએ અદગદિત થઈને જવાબ આપ્યો કે, " હું દેવાગના કે નાગકન્યા નથી, પણ હે વિચક્ષણે, હું તો મનુષ્યપ્રાણી છું દેવ જ મારા પર કોપાયમાન થયો છે, કારણ કે મારા રૂપે જ મને આ હું ખરૂંપી દૂપમા ઊતારી છે ખરેખર ! નસીબ આવળું હોય ત્યારે શુષ્ક પણ દોષરૂપ થઈ પડે છે " આવા તેણીના કષ્ટજાનક વચ્ચેના સામગીને તં વ્યાપારીઓએ કહ્યું કે- " જ્યારે આવી રૂપવતી છતાં હું ખી છે, ત્યારે અમારી સાથે મુખેથી દિવસો નિર્ગમન કર " તેણીએ તેમની સાથે ઘણો ખુશીની સાથે રહેવાનું કબૂલ કર્યા પછી તેઓ તેણીને ઘણું જ યત્નથી રત્નની પેઠે સાચવતા સાથે લઈ પોતાના ધારેલા ગામ બાણી જવા નીકળ્યા

જના જતા તેણીના રૂપ, લાવણ્યતાદિક ગુણોથી રજિત થએલા તેઓ તેણીને પોતાની સ્ત્રી કરવાની અભિલાષા કરવા લાગ્યા, કેમકે, બક્ષણ કરવા લાયક પદાર્થને દેખીને કયો ભૂખ્યો માણસ બક્ષણ કરવાની વાત્છા ન કરે ? દરેક જણ તેણીના ઉપર મનમા ને મનમા અભિલાષા કરતા કરતા સુવર્ણકુંડ નામના બદરે આવી પહોંચ્યા તે બદર વ્યાપારીનું ખરેખર મથક હોવાથી તેઓ માલ લેવા વેચવાના કામમા શુયાઈ ગયા, કેમકે, તેઓ એટલાજ માટે ત્યા અતિશય પ્રયાસ કરી આવ્યા હતા જે માલ સારો ને સોધો મળવા લાગ્યો તે લેવાને તેઓ એકદમ મડી પડ્યા. વ્યાપારીઓની એજ રીતિ છે કે, જે સસ્તુ મળે તેના ઉપર ઘણાના રૂચિ ઉત્પન્ન થાય છે પૂર્વજવમા ઉપાર્જન કરેલા પુણ્ય પ્રમાણે જેની પાસે જેટલું ધન હતું, તે સર્વ માલ ખરીદ કરતા ખૂટી જવાથી તેમણે વિચાર કર્યો કે, માલ તો હજી ઘણો લેવાનો બાકી છે, ને ધન તો ખૂટી ગયું, માટે તેનું કેમ કરવું ? છેવટે તેઓ એ નિશ્ચય પર આવ્યા કે આ સોમશ્રીને કોઈક ગણિકાને ઘેર વેચી તેણીનું જે દ્રવ્ય આવે તે વહેલી લઈએ લોભ એ કોઈક અલોકિક વસ્તુ છે, કે જેને વચ માણી વત્કાળ થઈ બચ છે પછી તેમણે તે નગરમા રહેનારી વિજયમતી નામની ગણિકાને ઘેર સોમશ્રીને એક લાખ દ્રવ્ય લઈ વેચી નાખી તેઓ તે ધનને માલ લઈ હર્ષજેર પોતાના સ્વદેશ ગયા

આ સોમશ્રીનું નામ ગણિકાએ બદલાવી બીજું નામ સુવર્ણદેખા પાડ્યું છે, કેમકે સ્ત્રીઓ એક ઘેરથી બીજે ઘેર જાય તો ત્યાં પ્રાય તેનું બીજું નામ પાડવામાં આવે છે પોતાની કળા શિખવવામાં વિચક્ષુ વિજ્રમવતી ગણિકાએ, સુવર્ણદેખાને થોડા વખતમાં ગીત, નૃત્ય, હાવભાવ, કટાક્ષવિશેષાદિક અનેક કળાઓ શિખવી દીધી, કેમકે ગણિકાઓના ઘરમાં કે દુકાનમાં તેના જ રસિયા લોકો આવે છે જેમ ગણિકાઓના ઘરમાં જન્મદી ને નાનપણમાં જ સસ્કાર થયેલા હોવાથી તે પ્રથમથી જ કુટિલ વિગેરે હોય છે, તેમ નહીં હોવા છતાં પણ આ સુવર્ણદેખા થોડા જ વખતમાં જન્મથી જ વેરયા ન હોય તેવી થઈ ગઈ કેમકે, પાણીમાં જે વસ્તુ મેળવીએ તે તદ્દરૂપ જ બની જાય છે ધિક્કાર છે એવી કુસંગતિને ! કે જેથી સોમશ્રી તે જ ભવમાં પણ દુષ્ટ દેવના યોગથી ખરેખરા ગણિકાના બ્યવહારવાળી બની ગઈ તે એવી તો કળાકુશળ નીવડી કે, રાત્રીએ તેણીના ગીત, નૃત્યાદિક કળાથી અત્યંત પ્રસન્ન થઈ તેણીને બહુ સત્કારપૂર્વક પોતાની માનવતી આમર વાંઝનારી કરી રાખી

મુનિ મહારાજ શ્રીદત્તને કહે છે કે, “હે શ્રીદત્ત ! એ જ તારી માતા છે, કે જે જવાતરને જ પામી ન હોય તેમ આકાર, રૂપ, રમ વિગેરે સર્વે પ્રકારને હીધે છુદી જણાય છે, પણ તે તો સર્વ ઓપધીઓનો અચિત્ત્ય મહિમા છે, એમાં કાંઈ સશય ન રાખીશ તને જોગબવા છતાં પણ લક્ષ્મી અને લોભને હીધે તેણીએ તે વિધેની તને જાણ કરી નથી મહો ! આ જગતમાં લોભરાત્રનું પણ ખરેખર પ્રગળ બળ વર્તે છે

ખરેખર ધિક્કારવા યોગ્ય છે ગણિકાઓનો વહેવાર કે જેમાં માઠા કૃત્યની કંઈપણ મર્યાદા નથી વળી તેમાં એવો લોભ છે કે, પોતાના પુત્રની સાથે કુકર્મ કરવા કંઈપણ શરમાતી નથી. અર્હર્નિશ નિંદવા યોગ્ય અને તજવા યોગ્ય કરણીઓ કરતા પણ વિશેષ તજવા યોગ્ય વારાગનાઓ છે, એમ પડિત પુરુષોએ તેમના દુરાચરણ દેખાડીને તેણીઓને અયોગ્ય અને અમર્યાદાવાળી જણાવી છે ”

આવા મુનિના વાક્યો સાંભળીને ખરેખર એદ્યુક્ત વિરમય પામીને શ્રીદત્ત પૂછવા લાગ્યો કે, “હે ત્રિકાળજ્ઞાની મહારાજ ! આ વાનર કેણુ હતો અને જોને શુ જ્ઞાન હતું ? કે જેથી તેણે આ મારી પુત્રી અને માતાને જાણી તેણે મારી હાસી કરીને પણ સદ્ વક્તાની પેઠે વાક્યો બોલી ગયો ? કે જે ખરેખર ઉપકારીની પેઠે મને અધ કૂપમાં પડતાને બચાવનાર થયો વળી જોને મનુષ્યવાચ્યા કયાથી ? ” મુનિ મહારાજે જવાબ આપ્યો કે, “હે ભગ્ય ! શ્રીદત્ત ! સાંભળ

“સોમશ્રીમાં એકાગ્ર ચિત્ત થયેલો તારો પિતા શ્રીમદિર નગરમાં પ્રવેશ

ટે મને જુસીથી રજા આપો. આવા તેના ઉજારો સાબળીને તેના માતા
 હું કે, “હે પુત્ર, તારા આવા સાહસિક વચનને જમો અમારુ શરીરનુ લુછલુ
 થાત તારા વચનને વારી જઈએ હે વહાલા પુત્ર ! આટલી તારી લઘુવય છતા
 તારા સાહસિક વચન ક્યાથી ?” તે વખતે ગાગીવ ઋષીશ્વર જોડ્યા કે,
 યનુ આવું વીર્ય, અને જાલ્યાવસ્થામા પણ આવુ તેજ એ ખરેખર આશ્ચર્ય
 સત્ય જ છે, કારણ કે, સંપુરુષ કે સૂર્યની મહત્તાની આટે તેની વય આવવી
 રાખએ કહ્યું કે, “હે મહારાજ, આટલા નાના બાળકને ત્યા કેમ મોકલી
 એ કે એ બાળક શક્તિમાન છે, તો પણ માતાપિતાનો છવ મોકલવાને કેમ
 એ તીર્થનું સરક્ષણ કરવામા કાંઈ ભય નથી ?” જેમ સિદ્ધણ બોલે છે કે,
 માથી મારા બચ્ચાને લઈ જાય એવો બીજો કોઈપણ બળીએ આવી શકે તેમ
 પણ તે પોતાના બચ્ચાને કોઈપણ વખતે બીજુ કોઈ લઈ જશે એવા ભયથી જરા
 દૂર મૂકતી નથી, તેમ રેનેહીઓને રેનેહી વિષે ખરેખર ડગલે ડગલે ભય
 થા વિના રહેતો નથી, માટે આવા લઘુ બાળકને કેમ મોકલી શકાય ?”
 પિતાના વચન સાબળી સમયસૂચક શુકરાજ ઉત્સાહપૂર્વક તેમને કહેવા
 “હે પૂજ્ય, મને રજા આપો તો હું એ તીર્થની રક્ષા સારુ જઈ નાચનારને
 પાછ, કુધાતુરને લોજન-નિમગ્ન, નિદ્રાળુ(બિઘણસી)ને શધ્યા, જેમ મળે
 કાય તેમ ત્યા રક્ષણ કરવા જવાનું મારે માથે આવે છે, એ વાત સાબળતાજ
 સજ થયો છુ; માટે મારા વહાલા માતાપિતા, તમો મને ભક્તિ કરનારને
 પી તીર્થભક્તિમા સહાયક થાઓ. ” આવા વચન સાબળીને રાખ દીવાનની
 લાગ્યો, ત્યારે તેણે કહ્યું કે, આજ્ઞા આપનાર તમો છો, લઈ જનાર ઋષીશ્વર
 પણ તીર્થનીજ કરવી છે, રક્ષણ કરનાર શૂરવીર પરાક્રમી શુકરાજ કુમાર છે,
 ક્ષત્રી સન્મતિ પણ યઈ ચૂકી છે, આ તો ક્ષીરમા ધી અને સાકર નાખવા
 છતા તમે કેમ વાર લગાડો છો ? આવું સાબળીને માતાપિતાએ તેને રજા
 દેવે પ્રસન્ન થયેલો શુકરાજ રેનેહાળા નેત્રથી આમ્મુ ઝરતા માતાપિતાને નથી
 મનીને તે ગાગીક ઝુનિની સાથે ચાલતો થયો.

પરાક્રમી ધતુર્ધર અર્જુનનો પેઠે બાણ નાખેલા ભાથાને રુક થ પાછળ બાધીને
 તત્કાળ ત્યા જઈ પહોચી શુકરાજ કુમાર શત્રુજય તીર્થની સેવા, આરાધના
 માટે સાવધાન રહેવા લાગ્યો. ત્યા તેના મહિમાથી તે ઋષિઓના આશ્રમના
 ચામા ઘણા કૂલકળની વૃદ્ધિ યઈ, એટલું જ નહિ પણ વાઘ, સૂવર, ચિત્તા,
 નળ આદિ સર્વ પ્રકારના ઉપદ્રવો તેના પ્રભાવથી શાત યઈ ગયા. ખરેખર
 કે, પૂર્વભવમા સેવન કરેલા ધર્મના પ્રભાવથી આ શુકરાજનો આવો કેાઈ
 મહિમા છે તીર્થ કરના મહિમાથી જેમ ઉપદ્રવની શાંતિ થાય, તેમ આ શુકરાજ

કરતા શત્રુના બાણના પ્રહારથી મરણ પામીને તત્કાળ વ્યતરિક દેવપણે ઉત્પન્ન થયો તે વનમા જમરની પેઠે ફરતા અહીંયા આવ્યો હતો તેણે તને જોઈ વિભગ્ધાનથી ઝીણખીને કુકર્મમા ગરક થયેલા તને બવાતર થયો હતો, તો પણ પોતાના પુત્ર ઉપર પિતા સદા દ્વિતકારક હોય, માટે તારા ઉદ્ધાર કરવાની ઇચ્છાથી તે કોઈ વાનરમા અધિષ્ઠિત થઈ તને આ દેખાવ દેખાડી બોધ કરી જતો રહ્યો છે, પરંતુ આ તારી માતા સોમથી ઉપર એને પૂર્વભવનો ઘાટો પ્રેમ હોવાથી હમણાજ એ અત્ર આવી તારી સમક્ષ તેણીને રકષ પર બેસાડી કયાક લઈ જશે ”

આ વાક્ય સુનિરાજ બોલી રહ્યા કે તરતજ તે જ વાનર ત્યાં આવી જેમ સિંહ અભિકાને પોતાના રકષ પર ચઢાવી લઈ ભય, તંમ તેણીને રકષ ઉપર બેસાડી ચાલતો થયો મોહરાજાનું કર્તવ્ય કેવું છે ! આ નજરોનજર જોઈને, અહો સ સાગ્ની વિટભના ! જેમ ખેદયુક્ત બોલતો અને માથું ધ્રુણવતો શ્રીદત્ત ત્યાંથી સુનિને નમસ્કારાદિ કરીને પોતાની પુત્રીને સાથે લઈ નગરમા ગયો ત્યારબાદ સુવર્ણદેખા ॥ અહ્યા વિજ્ર ભવતી ગણિકા)એ દાસીઓને પૂછ્યું કે, આજે સુવર્ણદેખા કયા ખંડ છે ? દાસીઓએ ઉત્તર આપ્યો કે, શ્રીદત્ત શેઠ અર્ધલાખ દ્રવ્ય આપી સુવર્ણદેખાને સાથે લઈ બાગ ભગીચામા ફરવા ગયા છે પછી અહ્યાએ સુવર્ણદેખાને બોલાવવા માટે શ્રીદત્તને ઘેર દાસી મોકલી તે શ્રીદત્ત ૧ દુકાન પર જઈને તેને પૂછવા લાગી કે, અમારી બાઈ સુવર્ણદેખા કયા છે તેણે કહ્યું કે, શુ અમે તમારા ચાકર છીએ, કે તેની તપાસ રાખીએ ? કોણ જાણે કયા ગઈ હશે ? આ વચનો સાંભળીને કોપના બહાર જેવી દાસીએ જઈ અહ્યાને સર્વ વૃત્તાત કહી સંભળાવ્યો, કે જેથી તે સાક્ષાત રાક્ષસની માફક ક્રોધાયમાન થઈ રાજા પાસે જઈ ખેદ યુક્ત પોકાર કરવા લાગી રાજાએ પૂછ્યું કે, તુ આ માટે ખેદકારક પોકાર કરે છે ? તેણીએ જવાબ આપ્યો કે, ચોરમા શિરોમણી શ્રીદત્તે સુવર્ણદેખાને ચોરી લીધી છે રાજા વિચારવા લાગ્યો કે, જેમ ઉંટની ચોરી છાની રહી નહીં, તેમ ગણિકાની ચોરી પણ છીલકુવ છુપાવી છુપેજ નહીં ! પછી રાજાએ શ્રીદત્તને બોલાવી પૂછ્યું, ત્યારે તે પણ કાંઈ ખરેખરે ઉત્તર ન દેતા શુભવાકામા પડ્યો કહ્યું છે કે “ વાનર તારા મુર સાથે સંગીત ગાય છે અને પશ્ચરની ચિલા પાણીમા તરે છે, તેના જેવું અસંભવિત (કોઈને વિશ્વાસ ન આવે તેવું) વાક્ય પ્રત્યક્ષ ખરૂં દેખાતું હોય તોપણ ન જ બોલવું ”

ખરેખરે ઉત્તર શ્રીદત્ત આપતો નથી, માટે આમા કાંઈ પણ ઠાવતરૂં હોવું જ નોંધ્યે, એવું મનમા વિચારીને રાજાએ જેમ પરમાધારી પાપીને નરકમા નાખે તેમ, તેને કેદમા પૂર્યો, એટલુંજ નહીં પણ ક્રોધાયમાન થયેલા રાજાએ તેની માલ મિલકત જપ્ત કરવા ઉપરાંત તેની પુત્રી, દાસ, દાસી પ્રમુખને પોતાના સ્વામીન કરી લીધા, કેમકે, જેના ઉપર દેવનો ક્રોધ થયો, તેની ઉપર રાજાની કૃપા પણ કયાંથી હોય ? નરકાવાસ સમાન કારાગાર ના દુખ ભોગવતા શ્રીદત્તે વિચાર કર્યો કે, બ્યારે મેં ખરેખરે વૃત્તાત બહાર ક્યો નહીં,

મનુષ્ય હોવા છતાં પણ તેનો મહિમા તેમના તુલ્ય જ થવા લાગ્યો. તાપસોની સાથે મુખે દિવસો નિર્ગમન કરતાં એકદા શનિના સમયે એક રુદન કરતી સીના શબ્દો સાંભળી દયાના દરિયા અને ધૈર્યના નિધાન તે શુકરાને તેની પાસે જઈ મધુર વચનથી તેને યોલાવી દુખનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે તેણીએ કહ્યું કે,

“અમા નગરીમા નિર્ભયમા પણ નિર્ભય શત્રુઓને મર્દન કરનાર અરિમર્દન નામે રાજા છે તેની શુભચુક્ર સાક્ષાત્ લક્ષ્મીના જેવી પદ્માવતી નામની પુત્રીની હું ધાવ માતા છું એ પુત્રીને હું જોળામા લઈ રમાડતી હતી, તે વખતે જેમ કેસરી વાછડી સહિત ગાયને લઈ બાથ તેમ કોઈક પાપી વિદ્યાધરે વિદ્યાના બળથી પુત્રી સહિત મને ત્યાંથી ઉઠાવી અહિંયા ફેરવ મને ફેરી દઈ જેમ કામડો ખાવાનું લઈ નારી બાથ તેમ તે પદ્મા રાજપુત્રીને લઈ કોણ બાંહે કયાંય નારી ગયો છે, તેના દુખને લીધે હું રુદન કરું છું આ વચન સાંભળી શુકરાને તેને આશ્વાસન આપીને ત્યાજ રાખી અને પાછલી રાત્રે પોતે ટેટલાક ધાસના ઝુપડાઓમાં વિદ્યાધરને યોધવા લાગ્યો, ટેટલામા ત્યાં રુદન કરતા કોઈક પુરુષને ફેળી તેની પાસે જઈ કયાંથી તેને તેના દુખનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે ‘ક્યાળુને કદા વિના દુખનો અત આપનાર નથી’ જેમ બાળીને તેણે કહ્યું કે, “હે વીરક્રમાર ! હું ગગનવટ્કાપુર નગરના રાજાનો વાચુ સમાન ગતિવાલો વાચુવેગ નામનો પુત્ર છું કોઈક રાજાની પદ્માવતી નામની કન્યાને હરણ કરી લઈ જતા તીર્થના મંદિર ઉપર આવતા તીર્થના મહિમાને લીધે તે હું ઉદ્ધિગ્ધ ન કરી શક્યો એટલું જ નહોં પણ મારી વિદ્યા જૂઠી પડી જવાથી હું તત્કાળ ધરતી પર પડી ગયો છું પારકી કન્યા હરણ કરવાના પાપને લીધે હું પુણ્ય પરવારેલાની પેઠે પડ્યો કે તરતજ મેં તે કન્યાને મૂકી લીધી, ત્યારે જેમ સમજીના સુખમાથી છૂટી પડેલી પખીલી જીવ લઈ નારી બાથ તેમ તે નારી ગઈ પિત્તાર છે મને પાપીને, કે અઘટિત લાભની વાછાંચી ઉદય કર્યો તો મૂળ વસ્તુનેજ જોઈ બેઠો ” આ વિદ્યાધરના આવા વચન સાંભળીને સર્વ વૃત્તાતની મહિતમારી મળવાથી પ્રસન્ન થયેલો શુકરાજ તે કન્યાને ત્યાજ યોધવા લાગ્યો, એટલામા તો બાંહે કોઈ દેવાગનાજ ન હોય ! એવી તે કન્યા તે મંદિરમાથીજ તેને મળી ત્યારપછી તે ક્યાને તેની ધાવમાતાનો યેજાપ કરાવો આપ્યો, અને તે વિદ્યાધરને પણ નાના પ્રકારના ઔષધાદિક ઉપચાર કરી સાંભળે કર્યો વિદ્યાધરે પોતાને જીવિતદાન મનુષ્ય તેથી પ્રીતિપૂર્વક ઉપકાર માની કહ્યું કે, હું જીવીશ ત્યાસુધી તમારો આકર થઈને રહીશ ખરેખર પુણ્યનો મહિમા કેવો આશ્ચર્યજનક ! પછી શુકરાને પૂછ્યું કે, તારી પાસે આકાશગામિની વિદ્યા વિધમાન (હયાત) છે કે નહોં ? ત્યારે તેણે કહ્યું કે, વિદ્યા તો અહાર માત્ર છે, પરંતુ ચાલતી નથી, પણ જો પુરુષે એ વિદ્યા સિદ્ધ કરેલી હોય, તે પુરુષ જો મારે માથે હાથ મૂકી ફરીથી શરૂ કરાવે તો ચાલે, નહિ તો હવે એ મારી વિદ્યા ચાલનારી નથી ત્યારે સમયસૂચક શુકરાને કહ્યું કે, એવો

ત્યારેજ મારા પર તેના ક્રોધરૂપ અગ્નિનો દુઝડપ વરસાદ વરસી રહ્યો છે, પરંતુ જો હું ખરેખરી હકીકત તેને નિવેદન કરું તો તેના ક્રોધાગ્નિ શાંતી જઈ મને કારાગારના દુખ માથી સુકાત કરશે. આમ ધારીને તેણે ક્રોધવાળા મારફત રાજ્યને કહેવરાવ્યું કે, હું મારી ખરેખરી બીના જણાવવા માણુ છું. રાજ્યએ તેને બોલાવી પૂછ્યું, ત્યારે તેણે સર્વ હકીકત જેમ બની હતી તેમ કહી, અને છેવટમાં જણાવ્યું કે, સુવર્ણરેખાને વાનર તેના સ્કંધ પર ચઢાવીને લઈ ગયો છે. આ વાત સાંભળીને સભાના લોકો વિસ્મય પામી ખડખડ હસી પડી કહેવા લાગ્યા કે, જુઓ, જુઓ ! આ કપટીની સત્યતા ! કેવી ચાલાકીથી પોતે છટકી જવા માગે છે ? રાજ્યએ પણ ક્રોધાવમાન થઈ તેના વધ કરવાની ક્રોધવાળાને તત્કાળ આજ્ઞા કરી દીધી, કેમકે, મોટા પુરુષોના શેષ અને તોષ (મહેરબાની) તત્કાળ ફળ આપનારજ હોય છે જેમ કપાઈ ખડકને વધસ્થાને લઈ જાય તેમ ક્રોધવાળાના દુષ્ટ મુઠાટો શ્રીદત્તને વધસ્થાને લઈ જાય છે તે વખતે તે વિચારવા લાગ્યો કે, માતા અને પુત્રીની સાથે સંયોગ કરવાની ઈચ્છાથી તેમજ મિત્રને વધ કરવાથી ઉત્પન્ન થયેલા પાપનુજ આ ફળ મને મળે છે, માટે ધિ ધાર છે મારા દુઃકર્મને ! વળી આ પણ આશ્ચર્ય છે કે, સત્ય બોલવાથી પણ અસત્યના જેવું ફળ મળે છે, પરંતુ વિચાર કરતાં એમ માલમ પડે છે કે, કર્મ જેના પર સમુદ્રની પેઠે ઉછાળો માર્યો તેને શકવાને કોણ સમર્થ છે ? કહ્યું છે કે, “ જેના કઠોલથી ધર્વતોના મોટા પાપાણે પણ લાગી જાય આવા સમુદ્રને પણ સામો આવતા પાછો વાળી શકાય, પણ પૂર્વભવમાં ઉપાર્જન કરેલા સારા અને નરસાં કર્મોનું દૈવિક પરિણામ દૂર કરવાને કોઈ સમર્થ થઈ શકતું નથી ”

આ વખતે શ્રીદત્તના પુણ્યથી જ ન એવામાં હોય તેમ સુનિચ્છ નામના કેવલી ભગવત વિહાર કરતા ઉદ્યાનમાં પધાર્યા ઉદ્યાનપાલકે રાજ્યને તે વિષે વધામણી આપવાથી તે પોતાના પરિવાર સહિત કેવલી સંમુખ આવી વદન કરીને બેઠા પછી જેમ ભૂખ્યે માણસ લોજનની વાંછા કરે તેમ, તે દેશનાની યાચના કરવા લાગ્યો. જગદ્ગુપ્ત કેવલી મહારાજે કહ્યું કે, “ જો પુરુષમાં ધર્મ કે અભય નથી તે અન્યાયીને વાદરાની ઠાકમાં જેમ રત્નની માળા શોષે નહીં તેમ, દેશના શા કામની ? ” અકિત થઈ રાજ્યએ પૂછ્યું કે, “ મને અન્યાયી કેમ કહો છો ? ” કેવલી મહારાજે ઉત્તર આપ્યો કે, “ સત્યવક્તા શ્રીદત્તને વધ કરવાની આજ્ઞા આપી માટે ” આ વચન સાંભળીને લલિત થયેલા રાજ્યએ આદરમાનથી તેને (શ્રીદત્તને) પોતાની પાસે બેસાડીને પૂછ્યું કે, તું તારી ખરેખરી હકીકત બહાર નર તે પોતાની સાચી બીના કહેવા માટે છે, તેટલામાં સુવર્ણ રેખા જેના પીઠ પર બેઠેલી ॥ એવો તેજ વાનર ત્યાં આવી તેણીને નીચે ઉતારી કેવલી ભગવાનને નમસ્કારાદિ કરી સભા વચ્ચે બેસવાથી, સર્વ લોકો તેને જોઈ આશ્ચર્ય પામીને પ્રશંસા કરી બોલવા લાગ્યા કે, ખરેખર શ્રીદત્ત સત્યવાદી છે અહિંયા આ સર્વ વૃત્તાંતમાં જે જે સચયો જેને રહ્યા હતા, તે તે કેવલી મહારાજને પૂછીને દૂર થયાં. આ સમયે

મહા અદિયા ળીને કાણ છે ? માટે એ તારી વિદ્યા પ્રથમ મને શિખવ, પછી તારા
તાત્ત્વા પ્રમાણે તે વિદ્યા સિદ્ધ કરી જેમ કાંઈનું કંઈ ઉછીનું લીધું હોય તે પાણુ અપાય
તને હુંજ પાછી આપીશ, એટલે તને તેજ વિદ્યા દિવિજ્ઞાત થયે પછી પ્રસન્ન થઈને
વિદ્યા તેણે શુકરાજ કુમારને શિખવી તેણે તે વિદ્યાને વિમળાચળના અને પોતાના
પ્રયત્નથી તત્કાળ સિદ્ધ કરીને પાછી તે વિદ્યાધરને શિખવી જેથી તેને તે પાઠસિદ્ધ
વિદ્યાની પેઠે તત્કાળ સિદ્ધ થઈ ગઈ પછી તે બન્ને જણુ એકર ને બ્રૂતર સિદ્ધ વિદ્યા
લાગા બન્યા. બીજી પણુ કેટલીક વિદ્યાઓ વિદ્યાધરે શુકરાજ કુમારને શિખવી અગણિત
પ્રયત્નને જેને સંયોગ થયે તને શુ દુર્લભ છે ? પછી શુકરાજ કુમાર આગીલ જ્ઞપિની
જ લઈ નવા રચેલા વિમાનમાં તે બંને સ્ત્રીઓ (રાજકન્યા પદાવતી તથા તેની
માવમાતા)ને બેસાડી વિદ્યાધરને સાથે લઈ અપા નગરીએ આવ્યા, અને કન્યાને કાંઈ
કરણ કરી લઈ ગયું છે એમ સાબળવાથી ઉત્પન્ન થયેલા ચિતારૂપ મધકારમાં રાહુની
જેમ વ્યાસ થયેલા રાજાની પાસે જઈ બુધ ને ચંદ્ર સમાન તે બન્ને જણુ તેની ચિતા ફર
તી તે અરિમર્દન રાજાને સર્વ વૃત્તાત નિવેદન કર્યા પછી તેણે બધુ ક્રે, શુકરાજ
મારા મિત્રરાજાનો પુત્ર છે જ્યોતિષ શાસ્ત્રમાં જોડું છે કે, મિત્રપુત્ર શનિને સંસ્કૃતમાં
મિત્રપુત્ર કહે છે]ના ઉપર રાજા અદ્રુત સંસ્કૃત નામ જિ દેવ હોય છે પણ આ
શુકરાજ મિત્રપુત્ર હોવા છતા તેના ઉપર હું રાજા હોવા છતા મને અત્યન્ત પ્રેમ
ઉત્પન્ન થયે, તે મહાવિચક્ષણ, શૂરવીર અને મહોપકારી શુકરાજને અત્યત હર્ષ અને
ઉદ્ઘાસ સહિત પોતાની પદાવતી પુત્રી પરણાવી લીધી કેમકે એમ કરવાથી જ પરમાનંદ
અને પ્રીતિની વૃદ્ધિ થાય છે લગ્ન વખતે શુકરાજને ઘણું દ્રવ્ય આપી રાજાએ પ્રીતિમાં
પદાર્થ કર્યો રાજાની પ્રાર્થનાથી ઈંદ્ર સમાન શુકરાજે કેટલાક દિવસ લીલા સહિત
પદાવતી સાથે સસારમુખ લોગવતા ત્યાજ નિર્ગમન કર્યા લૂણ વિના સ્વાદિષ્ટ
લોગન જેમ ભેન્વાડ લાગે છે, તેમ પુણ્યની કરણી વિના આ લોક સળખી દેવળ
સાસારિક કરણીઓ સંકળને આપનારી થતી નથી, માટે સાસારિક કરણીઓ કરતા પણ
વિવેકી પુરુષે વધે વધે ધર્મ કર્તવ્ય કરતા જ રહેવું એ શ્રેયસ્કર આવે મનમાં
વિચાર કરીને શુકરાજ થોડાક દિવસ પછી રાજાની રજા લઈ અને પોતાની સ્ત્રીને પૂછીને
વિદ્યાધરની સાથે જિનપ્રતિમાને વદન કરવા વૈતાલ્ય પર્વત ઉપર ગયો ત્યાંની અલોકિક
રચનાઓ જોતા તેઓ પુરોહીની સાથે ગગનવદ્ધલ નગરે જઈ પહોંચ્યા ત્યા વાયુવેગ વિદ્યા
ધરે પોતાના માતાપિતાને શુકરાજે કરેલો ઉપકાર કહ્યો, તેથી તેમણે હર્ષ પામીને તેને
પોતાનો વાયુવેગ નામની કન્યા પરણાવી એ કે શુકરાજને તીર્થયાત્રા કરવા જવાની ઘણી
ઉતાવળ હતી, તોપણ લગ્ન કર્યા પછી અતરંગ પ્રીતિપૂર્વક ઘણા આમહથી તેને કેટલાક
દિવસ મુખી તેમણે પોતાને ઘેર રાખ્યો. કહ્યું છે કે, ભાગ્યદીન પુરુષે જ્યા જાય ત્યા
પગલે પગલે તિરસ્કાર પામે છે, જીને પગલે પગલે સત્કાર (માન) મળે છે

સરળપરિણામી શ્રીદત્ત તેમને (કેવલી ભગવાનને) વહન કરી પૂજવા લાગ્યો કે, એ જગદ્ગણધુ ! મારી પુત્રી અને માતા ઉપર અને સ્નેહરાગ કેમ ઉત્પન્ન થયો તે કૃપા કરી કહેશે. તેમણે કહ્યું કે, પૂર્વભવનો વૃત્તાત સામળવાથી સર્વ તને સ્પષ્ટપણે સમજવામાં આવશે.

પચાળ દેશના કપીલપુર નામના નગરમાં અગ્નિશર્મા બ્રાહ્મણને ચેત્ર નામનો પુત્ર હતો. મહાકેવલી પેઠે તેને (ચેત્રને) જોરી અને ગજા નામની બે સ્ત્રીઓ હતી. દ્વિતીયા બ્રાહ્મણોને શિક્ષા વિશેષ બહાલી હોય છે, માટે એક દિવસ ચેત્ર પોતાના મૈત્ર નામના બ્રાહ્મણ મિત્રની સાથે ઠેકઠુ દેશમાં શિક્ષા માંગવા ગયો ત્યાં ઘણા ગામડાઓ કરી ધન ઉપાર્જન કરી તે બંને જણ સ્વદેશ ભણી આવવા નિકળ્યા. રસ્તામાં લકુમીથી હોભાર્મ માઠા પરિણામથી એક વખત ચેત્રને સૂતો ભેઈ મૈત્ર વિચાર કરવા લાગ્યો કે, આને મારી નાખીને હમણાજ હું સર્વ ધન લઈ લઉં તો ઠીક થાય આમ ધારીને તેના વધ કરવા તે બેઠ્યો, કેમકે, જે અર્થ (કલ્ય) છે, તે અનર્થનું મૂળ છે જેમ દુષ્ટ વાસુ મેઘને નાશ કરે છે તેમ હોથી પુરુષ તત્કાળ વિવેક, સત્ય, સતોષ, લગ્ન, પ્રેમ, કૃપા, પ્રમુખને નાશ કરે છે. વળી તેજ વખતે દ્વિવેગે તેના દુઃસ્વર્ણ વિવેકનું સૂર્યોદય થવાથી હોભરૂપી અધકારનો નાશ થતા તે (મૈત્ર) વિચારવા લાગ્યો કે, ચિહ્નાર છે, ચિહ્નાર છે અને, કે જે મારા ઉપર સંપૂર્ણ ખરા વિશ્વાસ રાખનાર છે તેને વિશે આવો અત્યંત નિહનીય અને દુષ્ટ સંકલ્પ કર્યો ! માટે મને તેમજ મારા દુઃકૃત્યને ચિહ્નાર છે એવી રીતે કેટલીક વાર સુધી પશ્ચાત્તાપ કર્યા પછી તેણે પોતાના ઘાતકીપણની ધારણા ફેરવી નાખી કહ્યું છે કે, " જેમ જેમ ખરજ (વનુર-સુટ) ખણીએ તેમ તેમ તે વૃદ્ધિજ પામતી જાય, તેમ જેમ જેમ લાભ મળતો જાય તેમ તેમ હોભ પણ વૃદ્ધિજ પામતો જાય છે " ત્યારપછી બંને જણના મનમાં કેટલીક વખત ઘાતકીપણ પ્રગટ થાય ને વળી વિરામ પામી જાય એવા વિચારમાં ને વિચારમાં કેટલાક દિવસ સુધી તેઓ કેટલીક પૃથ્વી ભગ્યા વળી કહ્યું છે કે, " અતિ હોભ એજ ખરેખર આલોકમાં પણ કષ્ટકારી જ છે " એમ અતિ હોભમાં જાય થયેલા તે બંને જણા છેવટે વૈતરણી નદીના પૂરમાં તણાવા લાગ્યા. જોકે પહેલા હોભના પૂરમાં તણાયેલા હતા અને પાછળથી વૈતરણી નદીના પૂરમાં સપડાયા તેથી તેઓ આર્ત્તધ્યાનને લીધે પરદેશમાં જ મૃત્યુ પામી તિર્થંજયપણું પામી કેટલાક ભવ સુધી ભગ્યા થઈ તથા બંને જણ શ્રીદત્ત અને શબ્દત્ત ઉત્પન્ન થયા, એટલે મૈત્ર શબ્દત્ત અને ચેત્ર ઇ (શ્રીદત્ત) થયો. પૂર્વભવના મૈત્રે તને પહેલો મારી નાખવાનો સંકલ્પ કરેલ હોવાથી તે આ ભવમાં શબ્દત્તને પ્રથમથી જ સંમુદ્ધમાં ફેંકી દીધો. જેણે જેવા પ્રકારનું કમ કર્યું હોય છે, તેને તેવાજ પ્રકારનું કર્મ લોભવનું પડે છે, એટલું જ નહીં પણ દેવા ચોગ્ય દેવ હોય તે જેમ વ્યાજ સહિત આપવું પડે છે તેમ તેના મુખ કે દુખ તેથી વધારે લોભવવા પડે છે તારી પૂર્વભવની ગજા અને જોરી નામની બે સ્ત્રીઓ તારા મરણ પછી તારા વિયોગને લીધે વૈરાગ્ય પામી એવી તો તાપસણીઓ થઈ

એક દિવસ અદ્યાર્ધમા યાત્રા કરવાનો નિશ્ચય કરીને દેવતાની જેમ શોભતા એવા સાળા બનેલો વિમાનમા બેગી તીર્થે વદન કરવા નીકળ્યા. રસ્તામા હે શુકરાજ ! હે શુકરાજ ! એવો કોઈ સ્ત્રીનો શબ્દ સાંભળીને તે બંને જણે વિસ્મય પામી તેની પાસે જઈ પૂછ્યું કે, તું કોણ છે ? ત્યારે તેણીએ જવાબ આપ્યો કે, “ હું ચક્રને ધારણ કરનારી ચક્રેશ્વરી દેવી છું. શુરની શિક્ષાથી જેમ શિષ્ય પ્રવર્તે તેમ ગોમુખ નામના ચક્ષુના કહેવાથી કાર્મીર દેશમા રહેલા શત્રુજય તીર્થની રક્ષા કરવા સારું હું જતી હતી, તેવામા વચ્ચે માર્ગમા આવેલા ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિતપુર નગરે આવી પહોચી ત્યારે ઉચ્ચસ્વરે રૂદન કરતી એક સ્ત્રીને ભેટ, તેથી તેના કુખે કુખી ગયેલી હું આકાશથી હેઠે ઊતરી તેની પાસે ગઈ, કેમકે કુખીવાના કુખમા જે કોઈ ભાગ ન હો, તે સુ દુષ્વતો છે ? પોતાના મહેલની પાસે આવેલા બાગમા સાક્ષાત્ લક્ષ્મીના જેવી પણ શોકથી આકુળઆકુળ બની ગયેલી તે સ્ત્રીને મેં પૂછ્યું કે, હે કમળાક્ષી ! તને શું કુખ છે ? ત્યારે તેણીએ કહ્યું કે, “ ગાંધિ નામના ઋષિ મારા શુકરાજ નામના પુત્રને શત્રુજય તીર્થની રક્ષા કરવા સારું ધણા દિવસ થયા લઈ ગયા છે, પરંતુ તેના કુશળ સમાચાર હજી સુધી પણ મને કાંઈ અજ્ઞા નથી, તેટલા માટે તેના વિયોગને લીધે હું રૂદન કરું છું ” ત્યારે મેં કહ્યું કે, “ હે શ્રદ્ધે ! તું રૂદન કરીશ નહીં હું ત્યાં જ બેઠે છું ત્યાંથી પાછા વળતા તારા પુત્રના કુશળ સમાચાર તને હું કહેવી જઈશ ” એમ તેની આત્માસના કરીને ત્યાંથી હું કાર્મીરના શત્રુજય તીર્થે ગઈ, પરંતુ ત્યાં તને નહીં દેખવાથી અવધિજ્ઞાનથી તારા વૃત્તાત બાંધીને અગ્રે કહેવા આવી છું, માટે હે વિચક્ષુ, તારા વિયોગથી પીઠાતી તારી માતાને અમૃતના વર્ષાદ્રી જેમ પોતાના દર્શન રૂપ અમૃતરસથી શાત કર જેમ સેવકે સ્વામીના વિચારને અનુસરીનેજ વર્તે, તેમ મુપુત્ર, મુશિષ્ય અને સારી વહુઓ પણ તેમજ વર્તે છે માતાપિતાને પુત્રો મુખને માટેજ હોય છે, પણ જ્યારે તેમના તરફથી કુખ ઉત્પન્ન થાય, તો પછી પાણીમાંથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થયા જેવું ઘણાય પિતાના કરતા માતા વિશેષ કરીને પૂજવા યોગ્ય છે જ્ઞાનીઓ પણ કહે છે કે, પિતાના કરતા માતા સહસ્રગણી વિશિષ્ટ માનવા યોગ્ય છે કહ્યું છે કે,

ऊढो गर्भं प्रसवममये सोढमत्युग्रजूल, पट्याहारं स्तनपनविधिमि. स्तनपानप्रपन्नैः ।
विष्टामूत्रप्रभृतिमलिनै कष्टमामाद्य सद्यः, नातं पुत्र. कथमपि यया स्तूयता सैव माता ॥१॥

“ નવ માસ પર્વત ગર્ભમા ધારણ કર્યો, પ્રસવસમયે અતિશય આકરી શૂળ વિશેરની દુસ્સહ વેદના સહન કરી, રોઆદિના વળતે નાના પ્રકારના પશ્ચ સેવન કર્યા, નવરા વવામા, ધવરાવવામા અને રહતા છાના રાખવામા ધણે પ્રયાસ કર્યો, તથા મળમૂત્રાદિ ધોવા વિશેરે ઘણા કષ્ટો સહન કરી જેણે પોતાનો બાળક અહર્નિશ પાળ્યો એવી માતાનીજ ખરેખર સ્તવના કરે ”

કે, મહિના મહિનાના ઉપવાસ કરીને પારણા કરતી હતી, કેમકે, કુળવતી સ્ત્રીઓનો તો ખરેખર એજ આચાર ॥ કે, વિધવાપણ પામ્યા પછી ધર્મનો જ આશ્રય કરે, કારણકે તેથી તેમના આ ભવ અને પરભવ એમ બન્ને ભવ સુધરે છે, અને તેમ જો ન કરે તો તેમને બન્ને ભવમા દુખની પ્રાપ્તિ થાય છે તે બન્ને તાપસણીઓમાયો ગૌરીને એક દિવસે મધ્યાહ્ન સમયે પાણીની આકરી તૃષા લાગવાથી તેણીએ પોતાની કામ કરનારી દાસી પાસે પાણી માગ્યું, પરંતુ મધ્યાહ્ન સમય હોવાથી નિદ્રાવસ્થાને લીધે મીઠાપાઠ ગયેલા દોઝનવાણી દાસી આલસ્યમા પડી રહી, પણ તેને ઉત્તર કે પાણી દુર્વિનયીની પેઠે ન આપી શકી તપસ્વી, બ્યાધિવત(રોગી), સુધાવત(ભૂખ્યા), તૃષાવત (તરસ્યા) અને દરિદ્રી એટલા જણને પ્રાચે ક્રોધ અધિક હોય છે, તેથી તે દાસી પર ગૌરી એકદમ ક્રોધાચ્છાન થઈ તેણીને કહેવા લાગી કે, “ શું તને કાળા સર્પે કરહી છે, કે તું મુઠકાની પેઠે પડી રહીને પાણી કે જવાબ પણ આપતી નથી ? ” ત્યારે તેણીએ તત્કાળ ઉઠીને ત્રીકા વચન બોલી પ્રસન્નતાપૂર્વક પાણી લાવી આપીને માફી માગી પરંતુ ગૌરીએ તેને દુર્વચન કહેવાથી મહાદુઃ(નિકાચિત) કર્મ બાધ્યું, કેમકે, હાસ્યથી પણ જો કોઈને દુર્વચન કહેલું હોય તો તેથી પણ ખરેખર દુઃષ્ટ કર્મ લોગવનું પડે છે, તો પછી ક્રોધાવેશમા બોલેલું હોય તેણે તો કહેવું જ શું ? વળી ગંગા તાપસણી પણ એક દિવસ પોતાને પડવા છતાં દાસી બહાર ગયેલી હોવાથી તે કામ પોતાને હાથે કરવું પડ્યાથી પછી જ્યારે દામી આવી ત્યારે તેને ક્રોધાચ્છાન થઈ કહેવા લાગી કે, “ શું તને કોઈએ દેહખાનામા ઘાલી હતી, કે કામ વખતે પણ હાજર ન રહી શકી ? ” આમ કહેવાથી ગૌરીની ધર્મથીજ જાણે એણે પણ નિકાચિક કર્મ બાધ્યું હોયની । એમ ગંગાએ પણ મહા અનિષ્ટ કર્મ બાધ્યું એક સમયે કોઈક ગણિકાને કામી પુરુષની સાથે વિલાસ(કામલોગ) કરતી દેખીને ગંગા પોતાના મનમા વિચાર કરવા કરવા લાગી કે, “ ધન્ય છે આ ગણિકાને, કે જે અત્યંત પ્રસન્નનીય કામી પુરુષની સાથે નિરતર લોગ વિલાસ કરે છે ! જમરના સેવવાથી જાણે માલતી કેમ શોભનીક દેખાતી હોય ! એમ કેવી આ ગણિકા શોભી રહી છે, અને હું તો કેવી નિર્ભાગિણીમા પણ નિર્ભાગિણી છું ! ધિક્કાર ॥ કે મને, પોતાના ભર્તારથી પણ સંપૂર્ણ સુખ લોગવી શકી નહીં ! અને છેવટે વિધવા બનીને આવી વિયોગાવસ્થા લોગવું છું ” આવા દુઃસ્વાનથી તે દુર્બુદ્ધિ ગંગાએ, જેમ વર્ષાઋતુમા લોખંડ મહિનતાને પામે* તેમ, દુઃષ્ટ કર્મ બાધ્યું અતુલ્યે તે બન્ને સ્ત્રીઓ મરણ પામીને જ્યોતિષી દેવતાના વિમાનમા કેવીઓપણે ઉત્પન્ન થઈ ત્યાંથી અવીને ગૌરી તારી પુત્રી અને ગંગા તારી માતાપણે ઉત્પન્ન થયા ગૌરીએ પૂર્વભવમા દાસીને દુર્વચન કહેલું હતું તેથી તે આ ભવમા યજ્ઞેલી તારી પુત્રીને સર્પનો ઉપદ્રવ થયો, અને પૂર્વભવમા ગંગાએ દુર્વચન કહેલ હતું, તેથી તે પદ્મીપતિના કળબમા ફેટલાક દિવસ સુધી દેહખાનામા રહી

આવા વચન સાંભળીને બાણે શોકના ક્ષિયાજ ન હોય એવા આસુ ધરાવતો શુકરાજ બોલ્યો કે, “આ અમૃત્ય તીર્થોની પાસે આવીને તેની યાત્રા કર્યા કેવી રીતે પાછો ફરી શકું ? ગમે તેવું ઉતાવળનું કામ હોય, તો પણ યથોચિત રૂપર આવેલું લોજન નહીંજ મૂકવું જોઈએ, તમ યથોચિત ધર્મકાર્ય પણ મૂકવું જ જોઈએ વળી માતા તો આ લોકના સ્વાર્થનું કારણ છે, પરંતુ તીર્થસેવન તો ઈક અને પરલોકના અર્થનું કારણ છે, માટે તીર્થયાત્રા કરીને તરત જ મારી માતાને આવીશ તું હવે અહિંયાથી પાછી વળ હું તારે પાછલે પગલેજ આવી પહોંચીશ માતાને પણ એમજ કહેજે કે, હમણાજ આવે છે ” આમ કહેવાથી તે દેવી ક્ષિતિ કેત લાવી ગઈ, અને શુકરાજ કુમારે તીર્થયાત્રા કરવા જ્યાં ચાલતી પ્રતિમાઓ છે ઈધ ત્યાંના ચૈત્યોને મોટા આશ્ચર્યપૂર્વક વડન પૂજન કરીને પોતાના આત્માને ઈત્યો ત્યારપછી ત્યાંથી પાછા વળીને સત્વર પોતાની બન્ને સ્ત્રીઓને સાથે લઈ ના સસરાની તેમજ માગીલ જાણી રહ્યા લઈને, શ્રી આદીશ્વરપ્રભુને નમીને, અનુપમેય પ્રય વિશાળ વિમાનમાં બેસીને ઘણા વિદ્યાધરોના સમુદાયથી પરિવરેલો શુકરાજ આઠગર સહિત પોતાના નગર સમીપ આવી પહોંચ્યો નગરના ઘણા લોકો સામે પગલે પગલે પોતાના સુખથી જેની પ્રશંસા કરી રહ્યા છે એવો, સાક્ષાત્ ઈંદ્રમહા । પુત્ર જયત જ નહોય એવો શુકરાજ નગરમાં પ્રવેશ કરે છે, ત્યારે તેના પિતાના પી નગરવાઓએ તેના નગરપ્રવેશ સંબંધી મહોત્સવ કર્યો, કેમકે, તેનું આગમન હતી પેઠે સર્વને અત્યાનંદકારી થયું ત્યારપછી શુકરાજ સુવરાજની પેઠે પોતાના તુ રાજ્ય સંભાળવા લાગ્યો શુ એવો સામર્થ્યવાન હોવા છતાં પણ પોતાના પિતાની પુરા ન સંભાળે ? સર્વ લોકને ક્રોડાનંદમયસમુદ્રસમાન વસતઋતુ આવો ત્યારે જ પોતાના બન્ને પુત્રો તેમજ પરિવાર સહિત બાગ બગીચામાં ક્રીડાર્થે આવ્યો પ્રવ્ર જન સ્વસમુદાયથી સ્વચ્છંદ ક્રીડામાં પ્રવર્તવા માટે છે, એટલામાં અકસ્માત્ કળકળાટ શબ્દ સાંભળવાથી રાજાએ પૂછ્યું કે, આવો ભયંકર શબ્દ કયાંથી થયો ? તે શબ્દ થયાના પ્રયોજનનો અહિંતગાર એક સુભટ આવી કહેવા લાગ્યો કે, “હે રાજા ! સારંગપુર નગરના વીરાજ નામના રાજાનો પરાક્રમી સુર નામનો પુત્ર, પૂર્વ । વૈરભાવને લીધે ક્રોધામમાન થયેલો બાણે હાથો જ આવતો ન હોય ! એમ બનીને જ કુમાર સાથે લડાઈ કરવા આવ્યો છે ” આ વાત સાંભળતા રાજા વિચારવા લાગ્યો હું તો માત્ર નામનોજ રાજા છું, રાજ્યકારભાર અને તેની સારસંભાળ તો શુકરાજ કે, વળી આશ્ચર્ય છે કે જે વીરાજ રાજા તો મારો સેવક છતાં તેના પુત્રને મારા પુત્ર તું વૈરભાવ ? ” પછી તે રાજા હંસરાજ તથા શુકરાજને સાથે લઈ તેની સામે ત્વરાથી । ધારે છે, એટલામાં એક ભાટ આવી તેને કહેવા લાગ્યો કે, “હે મહારાજ ! વખા હંસરાજે એને કંઈક પીડા ઉપજાવેલી છે, તેના વૈરભાવથી એ તેની જ

તથા ગણિકાની પ્રશ્નસા કરી હતી તેથી આ ભવમા તારી માતા છતાં ગણિકાપણ પામી; કેમકે કર્મને જી અસંભવિત છે ? કર્મ ધારે તે કરી શકે છે આશ્ચર્ય છે કે, વચન કે મનથી બાધેલું કર્મ આલોભ્યું (વોસરાભ્યુ-ખમાભ્યુ) ન હોય તો ભવાતરમા કાયાથી ખચિત લોગવણું પડે છે તારી પુત્રી અને માતા પૂર્વભવમા તારી સ્ત્રીઓ હતી અને તેણીઓના પર તને ઘણો પ્રેમ હતો, તેથી આ ભવમા પણ તેણીઓને લોગવવાની તે મનથી વાંછા કરી કેમકે, પૂર્વભવમા જે પાપારભ સળખી સસ્કાર હોય, તે જ સસ્કાર ભવાતરમા પણ તેને ધણું કરીને ઉદય આવે છે, પરંતુ આ વિષયમા વધારે જોટલું સમજવાનું કે, કર્મ સળખી સસ્કારો મહા પરિણામથી થયેલા હોય તો તે કામકર્મને ઉદય આવે ને કામકર્મ ન પણ આવે, અને તીવ્ર પરિણામથી થયેલા સસ્કારો તો ભવાતરમા સાથે આવે જ છે આવા કેવલી મહારાજના વચન સાંભળીને સસાર ઉપર ખેદ અને વૈરાગ્ય પામેલા શ્રીદત્તે તેમને વિનંતી કરી કે, હે જગન્નિસ્તારક, જે સસારમા આવી દુર્ઘટ વિટબનાઓ વારવાર લોગવવી પડે છે, ત્યારે તેવા સ્મશાનરૂપ સસારને વિષે કયો વિચક્ષણ પુરુષ સુખ પામે ? માટે હે જગદુદારક, સસારરૂપી અધરૂપમા પડતા જોવા અને ઉદ્ધરવાના ઉદ્યમરૂપ કાંઈ ઉપાય જતાવો : ત્યારે કેવલી જગવાને કહ્યું કે, પારાવાર જોવી સસારરૂપ અટવીને પાર પામવાની તારી ઈચ્છા હોય તો જોઈ મોટા જળવત આદિતરૂપ સૈન્યનો આશ્રય કર ત્યારે તેણે કહ્યું કે, હે મહારાજ, તમે જે કહો છો, તે મને ખરેખર પ્રિય છે, પરંતુ આ કન્યા કેને આપવી ? કેમકે સસારસમુદ્રથી તરવાની ઉત્ક્રાંતિ અને આ કન્યાની ચિતારૂપ પાપાણની શિલા કહે વગળી છે જાની બોધ્યા કે, તારી પુત્રી માટે તું જે ચિતા કરે છે તે નિરર્થક છે, કેમકે, તારા મિત્ર શખદત્ત જ તારી પુત્રીને પરણનાર છે ત્યારે ખેદ પામતો અજગદિત કહે ચક્રુઓમાંથી અશુની ધારા વહાવતો શ્રીદત્ત કહેવા લાગ્યો કે, હે જગન્નિધુ, મેં દુષ્ટ, નિર્દયી અને મહાપાપીએ શખદત્તને સમુદ્રમા ફેંદી દીધો છે, તો હવે તેને મળવા માં શી આશા ? જાનીએ કહ્યું કે, હે ભદ્ર, આમ તું ખેદ ન કર જહુમાનથી તે બોલાવ્યો જ હોયની ! જોમ તે તારા મિત્ર હમણા જ અહિં આવશે આવી વાત સાંભળીને તે આશ્ચર્યપૂર્વક વિચાર કરે છે, જોટલામા તો શખદત્ત ત્યાં તલ્લાળ આવ્યો અને શ્રીદત્તને કેળતા જ વિકરાળ વદને ક્રોધાયમાન થતો યમરાજની પેઠે તેને મારવા હોજો પરંતુ રાજા પ્રમુખની મોટી સખા જોઈને તેના નેત્ર ક્રોધાયમાન થવાથી તે જરા અચક્રેયો, કે તર્ત જ તેને કેળગી મહારાજ કહેવા લાગ્યા કે, હે શખદત્ત, આ ક્રોધાક્ષિની તીવ્રતા જરના હૃદયને બાળે તેમા શી નવાઈ ? માટે તું જોવા ક્રોધને દૂર કર કોઈ પુરુષ ચડાજના જેવો ગણાય છે, અને ચડાળ સર્વ પ્રાણીઓને સ્પર્શ કરવા યોગ્ય નથી લોકિક શાસ્ત્રમા પણ જોમ જણાવેલું છે કે, ભતિ ચડાળ મગામા સ્નાન કરે તો તે કામકર્મ પવિત્ર થાય, પણ ચડાળ તો બીલકુલ પવિત્ર મર્ષ શકતો નથી જેમ જાણી વિધાના પ્રભાવથી સર્પનું હૈર ઉતરી ભય

સાથે યુદ્ધ કરવા માગે છે ” તે સાબળી યુદ્ધ કરવા તત્પર થયેલા પોતાના પિતા તથા બાઈને અટકાવી વીરશીરામભણી હ સરાજ પોત સમ્પદબદ્ધ થઈને તેની સામે યુદ્ધ કરવા ધસ્યો ક્ષત્રીયપુત્ર કેમ બ્રાહ્મ્યો રહે ? તેમ સૂર રાજકુમાર પણ ઘણા શસ્ત્ર જેમા બરેલા છે એવા સશ્ત્રામના રથ ઉપર બેસીને અભિમાનથી રણભૂમિએ આવ્યો ત્યા સર્વના દેખતા ખરેખર આશ્ચર્યજનક અર્જુન અને કર્ણના સરણુ તે બન્નેનું શસ્ત્રાશયી યુદ્ધ થઈ શ્રાદ્ધના યોજન કરનારા બ્રાહ્મણોને જેમ યોજનની તુષિ ન યાય તેમ તે બન્ને જણાને કેટલાક વખત સુધી યુદ્ધની તુષિ ન થઈ, કે જેથી બન્ને સમાન બળવાળા મહોત્સાહી ધૈર્યવાન શૂરવીરોની જયશી પણ કેટલાક વખત સુધી સશયપણાને ભજવા લાગીજ કેટલીક વાર પછી ઈદ્ર મહારાજ જેમ પર્વતની પાળે છેદી નાળે તેમ હ સરાજે સૂર કુમારના સર્વ શસ્ત્રો છેદી નાખ્યા ત્યારે મહોત્તમ હસ્તિની જેઠે મહાકોધાયમાન થઈને હ સરાજને મારવાને સૂરકુમાર વજ્રના જેવી કંઠણુ ઝુડી ઉપાડીને તેની સામે ધસ્યો આ વખતે શક્તિ રાજાએ તત્કાળ શુકરાજની સામે ભેટ્યુ, ત્યારે અવસરના બાણ શુકરાજે હ સરાજ કુમારના શરીરમા શ્રીડી બળવતી વિદ્યા સક્રમણ કરી x તેના બળથી હ સરાજે કંદુકની જેમ સૂરકુમારને તિરસ્કાર સહિત ઉઠાવી એટલો બધો દુઃખ દેક્યો કે, તે તેના (સૂરના) સૈન્યનુ ઉલ્લસન કરીને તેની પેલી તરફની જમીનપર જઈ પડ્યો. તે બાજે તેણે (સૂરે) પોતાના સૈન્યનુ હુછણુ જ કર્યું ન હોય । એમ દેખાવા લાગ્યો પેલી તરફ પડતા જ તેણે એવી તો મૂર્છા ખાધી કે, તેના સેવકોએ કેટલીક વાર સુધી સારવાર કરી ત્યારે જ તે સાવધ થયો પરંતુ અતઃજ કોધાગ્નિ ન શમવાથી આત્મિક ચેતના(જ્ઞાન) ન પામ્યો છેવટે તેને વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે, ધિકાર છે મને, કે મેં દ્વેષાટ આની સાથે કોધ કર્યો, આવા રોદ્ર ધ્યાનથી તો હું ખરેખર અનંત ભવ રખડીશ પછી તે નિર્ગળ બુદ્ધિવાન કોધના વિરાધની (કોધને ક્ષીધે મયેલી ધર્મની) બુદ્ધિ તણ દઈ બે પુત્રો સહિત પાસે ઉભેલા મુળશ્વજ રાજની પાસે જઈ પોતાનો અપરાધ ખમાવવા લાગ્યો તેથી ચક્રિત થઈને રાજાએ પૂછ્યુ કે, “તે પૂર્વભવવૈર શી રીતે બંધ્યુ ?” ત્યારે તેણે કહ્યુ કે, જ્યારે જ્ઞાનદિવાકર શ્રીહત કેવળી માટે ગામ પધાર્યા હતા, ત્યારે મેં મારો પૂર્વભવ પૂટ્યો હતો, તેથી તેમણે મને કહ્યુ હતું કે —

“હે સૂર ! બદ્ધિવપુર નગરમા જિતારી નામનો રાજા હતો તેને હ સ્ત્રી તથા સારસ્વી નામની બે રાણીઓ તથા સિદ્ધ નામનો પ્રધાન હતો તેમને સાથે લઈ જિતારી રાજા આકરો અભિગ્રહ ધારીને સિદ્ધાયલની યાત્રા કરવા જતા માર્ગમા ગોમુખ નામના યક્ષે કારખીર કેસમા અવતારેલા (ગનવેલા) સિદ્ધાયલની યાત્રા કરી, ત્યા વિમલપુર નગર વસાવીને કેટલાક કાળ સુધી રહી, છેવટે ત્યા જ મૃત્યુ પામ્યો ત્યારપછી સિદ્ધ નામનો

છે, તેમ કેવળી મહારાજની આવી તત્ત્વ સળધી વાણી સામળીને તેનો (શખદત્ત) ક્રોધ તરત જ શમી ગયો ત્યાર પછી શ્રીદત્તે, શખદત્તનો હાથ બાંધીને પોતાની પાસે બેસાડ્યો.

ત્યારબાદ જ્ઞાનમા શ્રેષ્ઠ જોવા તે મુનિને શ્રીદત્તે પૂછ્યું કે, હે પૂજ્ય, આ શખદત્ત સમુદ્રમા પડ્યા પછી કેવી રીતે નીકળીને અહિયાં આવ્યો? તે કૃપા કરી કહેશે. મુનિમા શ્રેષ્ઠ જ્ઞાની શુરુએ તેના ઉત્તરમા જણાવ્યું કે, આ શખદત્ત સમુદ્રમા પડ્યો કે તરત જ જેમ ક્રુધાતુરને ખાવાના ફળ મળે તેમ એને હાથ એક પાટિયું આપ્યું, કેમકે જેની આયુષ્યરૂપ દોરી ત્રુટી નથી તેને આવું અકસ્માત મૃત્યુ કેમ થાય? અનુકૂળ પવનની પ્રેરણાથી સમુદ્રમા તરતો તરતો, જેમ અનુભવી વૈદના બતાવેલા ઉપાય પ્રમાણે વર્તવાથી રોગ મટી જાય છે તેમ, તે સાતમે દિવસે સમુદ્રનો પાર પામી કાઠે આવ્યો ત્યાં નજીક સારસ્વત નામના ગામમા આવી વિશ્રામ લેવાની તૈયારી કરે છે, તેટલામા સમુદ્રના પાણીથી ક્યામ અને નિસ્તેજ શરીરવાળા તે શખદત્તને પોતાના સ્નેહવત સવર નામનો મામો મળ્યો. તે તેને ઝાળખવાથી તરત જ પોતાના ઘેર લઈ ગયો અને ખાનપાન ઔષધાદિ તેમજ તેલ વિગેરેનું મર્દન કરી, તેનું અગ્ર જો કે બળી ગયા જેવું કે ખવાઈ ગયા જેવું થયેલું હતું તો પણ જેમ જડ શિખરે શુરુ ઉપદેશરૂપી ઉપાયથી મુશિક્ષિત કરે તેમ, સાંજે ક્યો ત્યાર પછી તેણે પોતાના મામાને પૂછ્યું કે, અહિંથી સુવર્ણદૂલ બહાર કેટલું દૂર છે? ત્યારે તેણે જવાબ આપ્યો કે, વીસ જોજન દૂર છે, અને ત્યાં હાલ મોટા ધનવાન વેપારીના - કરિયાણા વિગેરે માલભરેલા વહાણો આવેલા છે આવું સામળતા માત્ર તે રોષ અને તોષભર્યો પોતાના મામાની રબા લઈ અહીં સત્વર આવ્યો, અને તને કેળીને ક્રોધાયમાન થયો પણ નિશ્ચયે કરી સસારમા સંયોગ અને વિયોગ કર્માધીન છે હયાના જ એક મોટા સાગરરૂપ તે કેવળી મહારાજ પૂર્વભવને સળધ કહી શખદત્તને શાત કરી ફરીથી કહે છે જેમ કોઈ ગાળ કે તેને સામી ગાળ દેવાય તેમ તે પૂર્વભવે તેને હણવાની ઇચ્છા કરી હતી તેથી આ ભવે તેણે તને ધક્કો મારી સમુદ્રમા દેદી દીધો. હવે પછી બને જણ પરસ્પર એવી પ્રીતિ રાખજો, કે જેથી તમોને આ ભવ અને પરભવ મુખની પ્રાપ્તિ થાય, કેમકે સર્વ પ્રાણી પર મૈત્રી રાખવી એ ખરેખર સર્વાર્થની સિદ્ધિ કરનારી છે.

આવા જ્ઞાની શુરુના વચન સામળીને તે બને જણ પોતપોતાના અપરાધ ખમાવી નિરપરાધી બનીને તે દિવસ સફળ ગણવા લાગ્યા કેમકે શુરુના વચનથી શું ન થાય? કેવલી મહારાજ ધર્મ દેશના આપતા કહેવા લાગ્યા કે, હે ભવ્ય જીવો! જેના પસાયથી સર્વ પ્રકારની ઇષ્ટ સિદ્ધિ પમાય છે, એવા સમ્યક્ત્વ ગુણોનો અભ્યાસ કરો, કેમકે, અન્ય દર્શનીઓની ઉત્કૃષ્ટ ક્રિયાનું સેવન આળા પ્રમુખના ફળની પેઠે સ્વદેષ અને સખ્યાબદ્ધ સામારિક સુખરૂપ ફળ આપે છે, અને જૈન ધર્મ તો કલ્પવૃક્ષના ફળની પેઠે સર્વ પ્રકારના પૌરુષલિક અને આત્મિક સુખો આપવાને સમર્થ છે આવી દેશના

પ્રધાન, જનેતા (જન્મ આપનારી-માતા), જન્મભૂમિ, પાછલી રાત્રિની નિદ્રા, વહાલાનો મેળાપ અને મુગોષી (સારી વાર્તા) એ પાચે વસ્તુઓ હું એ કરી મૂકાય છે. માટે તે વિમળપુરીના લોકોને સાથે લઈ પોતાના ભદ્રિલપુર નગર તરફ જવા નીકળ્યો. અર્ધ માર્ગે જઈ પહોંચ્યો ત્યારે કોઈક સાર વસ્તુ વિસરી ગયેલ યાદ આવવાથી તેણે પોતાના ચરક નામના સેવકને આજ્ઞા આપી કે વિમળપુર નગરે અમુક સ્થાનકે અમુક વસ્તુ આપણે ભૂલી આવ્યા છીએ, તે તુ ત્યા જઈને સત્વર લઈ પાછો આવ ત્યારે તેણે કહ્યું કે, હે સ્વામિનું! હું એકલો જ તે શૂન્ય સ્થાનકે રી રીતે જઈ ચક્રીશ! આપુ વાક્ય સામળીને પ્રધાને તેના પર ક્રોધ કર્યો તેથી તે ત્યા ગયો. જતાવેલા સ્થાનકે તે વસ્તુની ઘણીજ તપાસ કરી, પણ કોઈક શીલ તરત જ લઈ ગયેલ હોવાથી તે વસ્તુ તેને મળી નહીં, તેથી તેણે પાછા આવીને પ્રધાનને કહ્યું કે, ત્યાથી તે વસ્તુ કોઈક લઈ ગયેલ હોવાથી મને મળી નહીં ત્યારે પ્રધાને ક્રોધ કરી કહ્યું કે, “તું જ ચાર છે, તે જ લીધી છે” એમ કહી તેને પોતાના મુઠાટો પાસે ખૂબ માર મરાવ્યો, જેથી તે કેટલાક વખત મુઠી અથેતન થઈ ગયો હા! હા! જુઓ તો ખરા, લોભની મૂર્છા કેવી છે! તે મૂર્છાવતને ત્યા જ પડતો મૂઠી સર્વ લોક પ્રધાનની સાથે ભદ્રિલપુર લાઈ આવ્યા ગયા ત્યારે તેને રીતલ પવનથી કેટલીક વારે ચેતના આવી ત્યારે સ્વાર્થતત્પર સર્વ સાર્થને ગયેલા જોઈને વિચાર કરવા લાગ્યો કે-ધિકાર છે એવા પ્રભુતા(મોટાઈ)ના ગર્વમા ગર્વિત પ્રધાનને! કહ્યું છે કે—

ચોરા ચિલ્લકાદ ગધિઞ્ઞ, મદ્દા ય વિજ્ઞ પાહુળયા ।

વેમા ધૂઆ નરિંદા, પરસ્મ પીઠ ન યાણતિ ॥ ૧ ॥

“ચોર, બાળક, ગાંધી, માગણ, વૈદ્ય, પરાણા, વેશ્યા, લીકરી, રાજા એટલા જણ પારકી પીડા ભણતા નથી”

એવી રીતે વિચાર કર્યા પછી ચરક ભદ્રિલપુરના માર્ગના અગલપણાને લીધે માર્ગમા ને માર્ગમા ભગી ભગીને ભૂખ તરસથી પીડાતો આવત-રોદ્ધ ધ્યાનથી વનમા ને વનમા મરણ પામીને ભદ્રિલપુર નગરની નજીકના વનમા દેલીપ્યમાન વિષયુક્ત સર્પપણે ઉત્પન્ન થયો તેણે એક વખતે તેજ સિંહ પ્રધાનને પૂર્વભવના વૈરથી દસ કર્યો તેથી તે તત્કાળ મરણ પામ્યો સર્પ પણ મરણ પામીને નર્કમા પડી ત્યા ઘણી દુ સહ વેદનાઓ ઘોગવી આવીને વીરા! રાજાને સૂર નામે તુ યુગ થયો છે, અને સિંહ પ્રધાન મરણ પામીને કાસ્તીરના વિમળાચળ તીર્થ ઉપરની વાવમા હસપણે ઉત્પન્ન થયો ત્યા તેણે ભતિસ્મરણ થવાથી વિચાર્યું કે, “પૂર્વે પ્રધાનના ભવમા થતું જન્ય તીર્થની પૂર્ણ ભાવયુક્ત સેવા ન કરી, તેથી આ તીર્થ અપણે ઉત્પન્ન થયો માટે હવે તીર્થનું પૂર્ણ સેવન કરું”

સાબળીને તે બને જણ સહિત રાજા વિગેરે બીજા કેટલાએક પણ યોક્ષાભિલાષી થયેલા સમ્યક્ત્વ મૂળ શ્રાવકના ધર્મને પામ્યા, એટલું જ નહીં પણ વાનર રૂપે બની આવેલા વ્યતર પણ સમ્યક્ત્વ પામ્યો ત્યાર પછી જ્ઞાનીએ જણાવ્યું કે, સુવર્ણરેખાનું ઔદારિક અને વ્યતરનું વૈદિક્ય શરીર છે તેો પણ પૂર્વજવના સ્નેહને લીધે તેમને પરસ્પર ધણા કાળ સુધી સ્નેહભાવ રહેશે ત્યારબાદ રાજાએ પણ જેનું સમાન પ્રીયું છે એવા ઓઠતો નગરમા આવી પાતાની અર્ધશક્તિ અને પુત્રી શબ્દત્તને આપીને નિર્મળ છુદ્ધિથી બાકીનું ક્રોધ સાત ક્ષેત્રમા વાવરી (ખરથી) ને તેજ જ્ઞાનીની પાસે આવી મહોત્સવથી હીક્ષા મહણ કરી, ત્યાર પછી ચારિત્ર પાળવાથી થોડાને છુતી હું કેવળજ્ઞાન પામ્યો છું, માટે હે શુકરાજ મને પણ પૂર્વજવના માતા અને પુત્રી ઉપર સ્નેહભાવ ઉત્પન્ન થવાથી માનસિક દોષ લાગ્યો હતો તેટલા માટે સસારમા જે કાંઈ આશ્ચર્યકારી સ્વરૂપ હોય, તે મનમા રાખીને વ્યવહારપણે જે સત્ય ગણાતું હોય તેજ પ્રમાણે વર્તવું; કેમકે, જગતના વ્યવહાર છે તે પણ સત્ય છે

સિદ્ધાંતમા દશ પ્રકારના સત્ય નીચે ડાહ્યે બતાવેલા છે

જળવય સમય ઠવણા નામે રૂવે પટ્ટચ સર્વે જ ॥

વવહાર માવયોગે દસમે ઉવમ્મ સર્વે જ ॥ ૧ ॥

(૧) જનપદ સત્ય—કોઈકુ દેશમા પાણીને પિચ્ચ, નીર અને ઉઠકું કહે છે, માટે જે દેશમા જે વસ્તુને જે નામથી ઓલાવતા હોય તે દેશની અપેક્ષાએ જે ઓલાય છે તે સત્યને “જનપદ સત્ય” કહેવાય છે

(૨) સમત સત્ય—કુમુદ, કુવલય પ્રમુખ અનેક જાતના કમળો કાઢવામા ઉત્પન્ન થયેલા હોય છે, તે સર્વેને પકજ કહેવા ભેઈએ, પરંતુ લૌકિક શાસ્ત્રે અરવિદને પકજ ગણ્યું છે, બીજા કમળોને પણ પકજપણે ગણ્યા નથી તે સત્યને “સમત સત્ય” કહેવાય છે

(૩) સ્થાપના સત્ય—કાઈ, પાવાણુ વિગેરેમા અરિહંત પ્રમુખની સ્થાપના, અથવા એક, બે, ત્રણ, ચાર વિગેરે આકાંની સ્થાપના, અથવા પૈ, પૈસા, રૂપિયા, મોહોર વિગેરેમા રાજા પ્રમુખના સિદ્ધાંત, તે સત્યને “સ્થાપના સત્ય” કહેવાય છે

(૪) નામ સત્ય—અગુત્ર છતાં કુળવર્ધન નામ ધરાવતો હોય; તે સત્યને “નામ સત્ય” કહેવાય છે

(૫) રૂપ સત્ય—વેળ માત્રના ધરનાર યતિને પણ ઘણી કહેવાય તે સત્યને “રૂપ સત્ય” કહેવાય છે

એમ ધારી તે ચાંચમા પુષ્પ લઈ પ્રભુજીનું પૂજન કરતો, વળી બે પાંખોમા પાપ પ્રભુજીને પગાલ કરતો એવી રીતે અનેક પ્રકારે પ્રભુમંજિત કરી છેવટે મરણ સોધર્મ દેવલોકે દેવપણે દેવતા થયો. ત્યાંથી અવધીને તે પૂર્વ પુણ્યપ્રમાણથી રાજાનો હં સરાજ નામનો પુત્ર થયો છે ”

આ પ્રમાણે કેવળીના વચન સાંભળીને પૂર્વજનનો વેરભાવ યાદ આવવાથી હં મારી નાખવાની છુદ્ધિ સુઝી હતી તંથી હું અહિંયા આગ્યો હતો. ને કે મારા મને ત્યાંથી નીકળતા થલો વાર્યો હતો, તો પણ હું વાર્યો ન રહ્યો તેથી છેવટે આ હં સરાજ પુત્રે અને સથામમા છતી લીધો. એટલા જ માટે પૂર્વ પુણ્યથી હવે મને દેવતા થયો છે, તેથી હું તેજ શ્રોત્ર નામના કેવળી જગવાન પાસે જઈ દીક્ષા કરીશ એમ કહી નમીને અગ્નિનરૂપ અધિકારથી દર થયેલા સૂર્યમારે પોતાને જઈ માતૃપિતાની રક્ત લઈ, તરફાળ દીક્ષા લીધી કહ્યું છે કે, ‘ ધર્મસ્થ તરિતા । ધર્મ તપ્તજ કરવો ’

જેનું મન જેમા લાગેલું હોય તેને તેજ વસ્તુ ઉપર અભિરુચિ થાય છે પણ દીક્ષા લેવાની અભિરુચિ છે પણ તેવો ઉત્કટ વૈરાગ્ય અને કેમ ઉત્પન્ન નહીં હોય ! એવી રીતે વિચાર કરતો મુનિવજ રાજા મનમા સમજ્યો કે કેવળીએ કહેલું જ છે કે, “ જ્યારે અદવતીના પુત્રને જોઈશ કે તરફાળ વૈરાગ્ય થશે ” પણ તેને તો હજી વાચણીની ચેટે પુત્ર થયેજ નથી, ત્યાં મારે શું કરવું ! આમ મનમા ધારે છે, તેવામા એક પુણ્યશાળી યુવાન રાજા પાસે આવી નમસ્કાર કરી બોલો ત્યારે રાજાએ પૂછ્યું કે, ॥ કેવળ પુરુષ રાજાને ઉત્તર આપવા માટે છે, એટલામા તો આકાશવાણી ધર્મ કે રાજા ! ધરેળર આ અદવતીનો જ પુત્ર છે એમા નો તને સંશય રહેતો ! અહિંયાથી ઈશાન કોણુમા ખાચ ચેલન ઉપર એક પર્વત છે તેના પર કદલી એક વન છે ત્યાં જઈ ચરોમતી નામની રાજવતી ભેગણીને પૂછીશ એટલે ‘ સર્વ વૃત્તાત તને કહેશે ’ આવી દેવવાણી સાંભળીને સાક્ષર્ય મુનિવજ રાજા તે સાથે લઈ વનમા ગયો. ત્યાં ભેગણીએ પણ રાજાને કહ્યું કે, હે રાજા ! ને સર્પ છે, તે સત્ય જ છે આ સસારરૂપ અદવતીનો મારો મહાવિકટ છે, કે જેમા જેવા વસ્તુ સ્વદેશના જાણુ પુરુષો પણ સુઝાઈ જાય છે પહેલેથી છેવટે સુધી વૃત્તાત તું ધ્યાનપૂર્વક સાંભળ —

“ અદ્યુરી નગરીમા અદ્ય સમાન ઉત્તરના ચરણની સોમચંદ્ર નામા રાજવતી નામની રાણીની કુળે હેમવત નામા સેનથી સુગલ સોધર્મ દેવલોકે જાય —

- ૬) પ્રતીત્યસત્ય-જેમ ટચલી અગુલિની અપેક્ષાએ અનામિકા લાળી છે, અને અનામિકાની અપેક્ષાએ ટચલી ટૂંકી છે, એમ એકેકની અપેક્ષાએ જે વાક્યાર્થ બોલવામા આવે, તે “પ્રતીત્ય સત્ય” કહેવાય છે
- ૭) વ્યવહારસત્ય-પર્વતના ઉપર ઘાસ બળતું હોય, તો પણ પર્વત બળે છે, માટલી માથી પાણી બળતું હોય પણ પાણી બળે છે, તેમજ અતુલના (કન્યા) અલોમિકા (એડકા) કહેવાય છે, એમ જે બોલવાનો વ્યવહાર છે તે “વ્યવહાર સત્ય” કહેવાય છે
- ૮) ભાવસત્ય-બગદીને ઘોડા ઘણા ખાએ રગ હોય છે, પરંતુ સફેદ રંગની અધિ કતાથી તે સફેદ ગણાય છે, એમ વર્ણ, ગંધ, રસ કે સ્પર્શ જેમા અધિક હોય તેથી તેને તે રૂપે ગણી શકાય તે “ભાવ સત્ય” કહેવાય છે
- ૯) યોગસત્ય-જેના હાથમા દડ હોય તે દડી અને જેની પાસે ધન હોય તે ધની કહેવાય, તેમ જેની પાસે જે વસ્તુ હોય તેના ઉપરથી તેને તે નામે બોલાવી શકાતો હોય, તે “યોગ સત્ય” કહેવાય છે
- ૧૦) ઔપચ્ચસત્ય-આ તળાવ સમુદ્રના જેવું છે, એમ જેને ઉપમા અપાય, તે “ઉપમા સત્ય” કહેવાય છે

આવા પ્રકારના કેવલી મહારાજના વચન સાંભળીને સાવધાન થઈ તે શુકરાજ માર પોતાના માતપિતાને પ્રગટપણે માતા, પિતા કહી બોલવા લાગ્યો, કે જે સાંભળીને રાજા પ્રમુખ સર્વ પ્રસન્ન થયા હવે રાજા શ્રીહત કેવલીને કહેવા લાગ્યો કે, હે સ્વામિનું! ન્ય છે તમેને કે જેમને આવી યુવાવસ્થામા વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો એવો વૈરાગ્ય અને યારે ઉત્પન્ન થયો? ત્યારે શુનિ એક કેવલી મહારાજે કહ્યું કે, હે રાજાનું! તારી ચક્રવર્તી રાણીને* પુત્ર તારી હૃદયે પકડે કે તત્કાળ તને હૃદયે વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયે પછી કેવલીના ચનને વધાવી, પ્રણામ કરી પોતાના પરિવાર સહિત પ્રસન્નતાપૂર્વક રાજા પોતાના રાજ્ય હિલમા આવ્યો. હયા અને સમ્યક્ત્વરૂપ બે નેત્રોથી બંધે અમૃતની વર્ષાજ વર્ષાવતો ન હોય! રેવો શુકરાજ જ્યારે દશ વર્ષનો થયો, ત્યારે કમલમાળા રાણીએ બીજા પુત્રને પ્રસન્ન્યો અને તેની માતાને દેવતાએ આપેલા સ્વપ્નને અનુસારે તેનું નામ રાજાએ મોટા હોત્સવ સહિત ‘હસરાજ’ પાડ્યું અમૃતના કિરણને હોય! એવા ઉજ્જવળ જેના માતા પેતારૂપ બન્ને પક્ષ છે એવો હસરાજકુમાર, રૂપ કળા અને વચના સપ્તારૂપ

* પ્રથમ જે રાણીને પુત્ર થયો નહીં એમ કહેવામા આવેલું છે તે રાણી

તેમનાં ચદ્રશેખર અને ચદ્રવતી નામ આપ્યા શરીરની શોભાની સાથે પરસ્પર સ્પર્ધા કરતા બંને વધવા લાગ્યા. યોવનવસ્થાને પ્રાપ્ત થયેલા તેઓને પૂર્વભવ યાદ આંચો પછી ચદ્રવતીને તારી સાથે અને ચદ્રશેખરને યશોમતી સાથે પરણ્યા. પણ પૂર્વભવના સ્નેહ ભાવથી તે બંને (ચદ્રશેખર અને ચદ્રવતી) આ ભવમા ભાષા બહેનપણે ડોવા છતા પણ તેઓને પરસ્પર રાગ બધાયેલો હતો. ધિકાર છે કામને ! જીવની મતિ કોઈક અલોકિક છે ! હાહા ! ! ભવરૂપ રૂપની કુવાસના ! કે જેથી આવી કુપ્રવૃત્તિ એવા ઉત્તમ બંને ભાઈ બહેનમા પણ થઈ ગઈ તું જ્યારે પ્રથમ ગાળીલ ઋષિના આશ્રમે ગયો હતો ત્યારે ચદ્રવતીએ ચદ્રશેખરને પોતાનું વાંછિત પાર પાડવાને યોલાઓ હતો. તે તો તારુ રાજ્ય લેઈ લેવાની જ બુદ્ધિથી આવ્યો હતો પણ તારા પુન્યરૂપ જળથી જેમ અગ્નિ યોલવાય તેમ તેનું ધારેલું પાર ન પડવાથી પોતાનો પ્રયાસ વૃથા ગયો. ગણીને આવ્યો ગયો વગી તે વખતે તે બંને જણાએ વિચક્ષણ એવા પણ તને કેવી નાના પ્રકારેની વચનમુક્તિથી તારો ક્રોધ શમાવવા માટે સમજાવ્યો હતો, તે તું બંને હો ત્યાર પછી ચદ્રશેખરે કામદેવ નામના યક્ષનું આરાધન કર્યું તેથી તે પ્રત્યક્ષ થઈ પૂછવા લાગ્યો કે, મને તે કેમ યોલાવ્યો ? ચદ્રશેખરે ચદ્રવતીનો સેવાપ કરાવવા કહ્યું ત્યારે યક્ષે તેને અકરુણ બનવાનું અજન આપ્યું, અને કહ્યું કે, “ તમારા બંને જણા પી શુભ પ્રીતિ જમામુખી ચદ્રવતીના પુત્રને મૃગશ્વજ રાજા દેખશે નહીં ત્યામુખી કોઈપણ બાણ્યે નહીં જ્યારે તે તેને દેખશે ત્યારે તો તમારી તમામ શુભ વાત ખુલી થઈ જશે ” એવા યક્ષના વચન સાંભળીને અત્યંત પ્રસન્ન થયેલો ચદ્રશેખર ચદ્રવતીની પાસે ગયો, અને ઘણા કાળ મુખી તેની સાથે કામકીડા કરી, પરંતુ અકરુણ અજનના પ્રભાવથી તે તારા તેમજ બીજા કોઈના, પણ બાણ્યમા બીલકુલ આવ્યું નહીં વળી એ ચદ્રશેખરની સમતિથી ચદ્રવતીને ચદ્રાક નામનો પુત્ર થયો તથાપિ યક્ષના પ્રભાવથી તેના ગર્ભના ચિન્હ પણ કોઈએ હીકા નહીં એ બાળકને જાતમાત્ર (જન્મના વખતથીજ) લઈને તેણે પોતાની સ્ત્રી યશોમતીને પાળવા આપ્યો હતો તેણીએ પણ તેને પોતાનાજ બાળકની પેઠે પાળ્યો. ખરેખર સ્ત્રીઓનો પ્રેમ પોતાના પતિના વચન ઉપર કોઈક અલોકિકજ હોય ■ પછી પ્રતિહિન દેવીપ્રમાણ વિસ્તાર પામતા યોવનવાળા ચદ્રાકને દેખી પતિવિયોગિની તે યશોમતી વિચારવા લાગી કે, “ મારો ભર્તાર તો પોતા પી જોન ચદ્રવતીની સાથે એવો આસક્ત થયો ■ કે, તેનું મુખ પણ હું દેખી ચકતી નથી, ત્યારે પોતાના વાવેલા આબાના ફળ પોતાનેજ સાંભવા યોગ્ય જ છે, જેમ અતિશય રમણિક એવા આ ચદ્રાકની સાથેજ હું પણ કામકીડા કરું ” આમ મનમા વિચારી વિવેકને દૂર મૂકી તેણીએ તેને એક વખત મીઠવચનથી કહ્યું કે, “ હે કલ્યાણકારી પુરુષરત્ન, તું મને આદર (અગીકાર કર), કે જેથી તું જ આ મોટા રાજ્યનો સ્વામી થઈશ ” છાતીમા બંને કોઈક વજનો ધાવજ લાગ્યો હોય નહીં ? એવા આ વચનો સાંભળીને તે તેણીને કહેવા લાગ્યો કે, “ હે માતા,

યુગ્મેથી વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો જ્યારે તે પાંચ વર્ષની ઉમરનો થયો, ત્યારે સર્વ
 આનંદિત કરતો જેમ રામચંદ્રજીની સાથે લક્ષ્મણ રમે, તેમ શુકરાજ કુમાર
 વિવિધ પ્રકારની ક્રીડા કરતો હતો અર્ધવર્ગ અને કામવર્ગની સાથે ક્રીડા
 બન્ને પુત્રોએ ધર્મવર્ગ પણ સુખ્યપણે સેવવોજ જોઈએ એમ જણાવવાનેજ
 ન હોય એમ એકદા રાજસભામાં સિદ્ધાસન પર બિરાજમાન થયેલા રામ
 છીંદાદે વિનયપૂર્વક આવી કહ્યું કે, મહારાજ, હરબારના હરવાળા આગળ
 નામા જીવીશ્વર સુશિખની સાથે આપને મળવા માટે પધારેલા છે, તેમને જો
 આજ્ઞા હોય તો પ્રવેશ કરાવુ આ સાબળતા ચક્રિત થયેલા રાજાએ તેને જો
 કે, તેમને પ્રવેશ કરાવ પછી ગાંગીચરુચિ રાજસભામાં પધાર્યા કે તરત જ
 ઉડી સન્માન આપી આસન પર બેસાડ્યા ને ક્ષેમકુશળ પૂછવા પૂર્વ
 અત્યંત આનંદ પમાડ્યો ત્યાર પછી પુરોહિત જેવા જીવીશ્વર પણ રાજાને
 આપીને કહેવા લાગ્યા કે, તીર્થ, આશ્રમ તેમજ તાપસ પ્રમુખને ક્ષેમકુશળ છે
 પૂછ્યું કે, હે મહારાજ ! અત્રે આપનું આગમન શા માટે થયું છે ? ત્યારે કર
 પડદાની અંદર બોલાવી ગાંગીલ જીવીશ્વર તેને કહેવા લાગ્યા કે, ગોમુખ નામના
 આજ રાત્રિએ મને સ્વપ્ન આપીને જણાવ્યું કે, હું મૂળ શત્રુજય તીર્થે જાઉં
 મેં પૂછ્યું કે, આ કૃત્રિમ શત્રુજય તીર્થનું કોણ રક્ષણ કરશે ? ત્યારે તેણે
 જેમનું ચરિત્ર લોકોત્તર છે એવા તારા બે દોહીત્રે [દીકરી (કમલમાલા) ના દીકર
 અને અર્જુન જેવા બળવત શુકરાજ અને હંસરાજ નામના છે તેમથી એકને
 લાવી રક્ષણ કરવા રાખીશ તો તેના મહાસ્થથી આ તીર્થ નિરુપદ્રવ રહે
 લોકોત્તર ચરિત્રવાળા મોટા મહિમાવતના મહિમા ખરેખર મોટો જ હોય છે
 તેને (ગોમુખ ચક્રને) પૂછ્યું કે, તે ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નગરને માર્ગ ઘણો દુર
 મને ત્યાં પહોંચતા ઘણા દિવસો નીકળી જશે માટે ત્યાંથી તેને બોલાવી લાવ
 આ શત્રુજય તીર્થનું રક્ષણ કોણ કરશે ? ત્યારે ગોમુખ યમે કહ્યું કે, ત્યાં જ
 યજ્ઞો વિલગ લાગે તેમ છે, તો પણ તું સવારે નીકળીને જઈશ તો બપોરે જ મા
 (દનિક શક્તિ) થી તેને લઈ તું અદિયા પાછો આવતો રહીશ એમ કહીને
 આજ્ઞો ગયો હું તે વાત સંભળીને અબ્બચ બયો પછી આજ સવા
 નીકળી હજુ સુધી એક પહોર દિવસ ચલ્યો નથી એટલામાં તો અત્રે આવ
 છું; કેમકે, દેવી મહિમાથી શું બની શકતું નથી ? માટે હે દક્ષદ પતિ
 આપ્તાની પેઠે આ તમારા બે પુત્રરત્નમાંથી એક પુત્ર મને તીર્થ રક્ષણ નિમિ
 કે જેથી અમે બપોર થયા પહેલાં ઠંડા પડે વગર પરિશ્રમે અમારા અ
 પહોંચીએ આ વચન સાંભળીને બીજાની અપેક્ષાએ બાળ છે તો પણ પરાક્રમે

નહીં સાબળવા યોગ્ય વચન અને કેમ સલાજાવે છે, અને નહીં જોતલા યોગ્ય વચન જોતો છે ? ” ત્યારે યશોમતી જોતી કે, હે પ્રિય, હું તારી જનેતા માતા નથી, જણનારી તો મુગધજ્ઞ રાજાની રાણી ચક્રવર્તી છે આ સત્ય છે કે અસત્ય છે, એ નિર્ણય કરવાને ઉત્સુક જનેલો ચક્રાક યશોમતીનું વચન (કહેણું) નહીં કબૂલ કર્યો તોના આત્માપિતાની શોધ સાક નીકળ્યો હતો તેવામા તે જ તમને પ્રત્યેા જન્મે થએલી યશોમતી પતિપુત્રના વિયોગથી વૈરાગ્ય પામીને કાંઈ જીની સાધ્વીનો યોગ જનવાધો યોગણુનો વેષ ધારણ કરી ફરનારી હું પોતેજ (યશોમતી) છું ખરેખર મિત્રારવા યોગ્ય સ્વરૂપને વિચારવાથી અને કેટલુંક જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, તેથી હું જાણું છું છું કે, હે મુગધજ્ઞ રાજેક ! આ ચક્રાક જ્યારે તમને પ્રત્યેો ત્યારે તેજ થયે તો આકાશથી વાણી કરી કહ્યું કે, “ આ તારેજ પુત્ર જ ” વળી તે સમયે સત્ય વાત વાકેક થવા માટે તેણે તમને મારી પાસે મોકલ્યા છે, માટે તું નિક્ષિત જાણ કે એ તારી ચક્રવર્તીના ઉદરથી પેદા થએલો તારેજ પુત્ર છે ”

યોગિણીના આવા વચન સાબળવાથી તેને અત્યંત ક્રોધ અને ખેડ ઉત્પન્ન થયે છે તેમજ પોતાના ઘરનો દુરાચાર દેખીને કે સાબળીને કાનું મન ન જાયે ! ત્યારપછી રાજાને પ્રતિજ્ઞાવા માટે યોગિણી ગાયન કરતી જોધક વચનથી ગીત ગાતા જોતી કે

ગીત

કવણું કેરા પુત્ર મીત્રા રે, કવણું કેરી નારી,
સુહિવા મોહિજો મેરી મેરી, મૂઠં લણુધ અવિચારી. ૧

ભગિ ન ભોગિ હો હો, ભાઈન ભોગ વિચારા; (એ આચલી) ૨
મદલી અમારજ માવજ આદરી, જિમ પામીએ ભવ પારા ભગિ ૩
અતિહિ મહના અતિહિ ફૂડા, અતિહિ અધિર સસારા,
ભામજો છાડી ભોગણુ માડી, કીજઈ જિન ધર્મ સારા ભગિ ૪
મોહિઈ મોહિજો મોહિઈ મોહિજો, મોહિઈ વાહિજો ધાધ,
સુસિઆ^૧ જિહુ ભવિ અવશકારણી,^૨ મૂરજ કુખીયેા વાધ ભગિ ૫
એકને નિષ્ઠ જિહુને નિષ્ઠ જોડે^૩, ત્રિણી^૪ સચે ચારિ^૫ વારે,
ચાએઈ^૬ પાળે છઈને^૭ ટાળે,^૮ આખી આપ ઉતારે ભગિ ૬
આણુ વૈરાગ્યમય તેણુ ગાયન સાબળીને વૈરાગ્યવત અને શાતકથાય યથને તેને જ

૧ કોષે ૨ કુખી થયો, ૩ લોભથી ૪ વળજો, ૫ ફોકે ૬ અગાનથી ૭ કુખી આત્મા શુદ્ધ કરવા ૮ ગત દેખને, ૧૦ છાંડી દે ૧૧ રત્નથી ૧૨ કપાલ ૧૩ મદાનત ૧૪ લોભ, મોહ, દાસ્ય જ્ઞાન ૬૧, ૧૫ એ અતરંગ સ્વરૂપે ટાળવથી

ચંદ્રાકને સાથે લઈ મૃગધ્વજ રાજા પોતાની નગરીના ઉદ્યાને આવ્યો. નગર બહાર
હીને સસારથી વિરક્ત અને વસ્તુસ્વરૂપમા નિમગ્ન તે રાજા પોતાના બે પુત્રો તથા
પદ્માનને ચંદ્રાકને મોકલી ઉદ્યાનમાજ બોલાવી કહેવા લાગ્યો કે, “ મારુ ચિત્ત
સસારથી ઉદ્ધિગ્ન થયું છે, અને તેનાથી હું ઘણો પીડાયો છું, માટે મારુ આ
રાજ્ય શુકરાજ કુમારને આપજો અને હું તો અદ્વિયાથી જ દીક્ષા લઈને ચાલતો થઈશ
ધર હું આવનારજ નથી ” આવી વાણી સાંભળી દીવાન પ્રમુખ બોલવા લાગ્યા કે,
“ ક્વામિન, આપ ધર તો પધારો, ઘરે આપનો શો દોષ (ગુનો) કર્યો છે ? કેમકે,
પદ્મ તે પરિણામથીજ થાય છે, જેમકે, નિર્મોહી પરિણામવાળાને ઘર પણ અરણ્ય (વન)
પ્રમાન છે, અને મોહવતને તો અરણ્ય પણ ઘર સમાન જ છે ” આવા તે લોકોના
આમંત્રથી રાજા પોતાના પરિવાર તથા ચંદ્રાક સહિત નગરમા આવ્યો. રાજાની સાથે
ચંદ્રાકને આવેલો દેખીને કામદેવ થયો કહેલું વચન યાદ આવવાથી દોષપણ જાણી શકે
નહીં એમ સમય પ્રમંછત્રપણે ચંદ્રવતી પાસે અરણ્ય જાજને કરી રહેલો અરણ્યખર જીવ
લકને તત્કાળ ત્યાંથી પોતાના નગરે નાશી ગયો. મોટા મહોત્સવ સહિત મૃગધ્વજ રાજાએ
શુકરાજને રાજ્યાભિષેક કર્યો, અને તેની પાસે પોતે દીક્ષા લેવાની રજા માગી હા ના
થતા પણ જેમ તેમ કરીને તેની રજા મળ્યાથી જેમ રાત્રિ ગયાથી પ્રાત કાળે સૂર્યનો
ઉદય થાય તેમ તે અલૌકિકજ યોગાને પામવા લાગ્યો. જો કે રાત્રિના ગયા પછી સૂર્ય
ઉદય થાય તેમા કાંઈ આશ્ચર્યરૂપ નથી, પરંતુ આ મૃગધ્વજ રાજાને તો રાત્રિને સમયે
પણ દીક્ષાના અધ્યવસાયરૂપ હૃદયમા જ્ઞાનરૂપ જોવા સૂર્યોદય થયો છે કે જેની યોગા એક
અપૂર્વજ બની રહી છે તે પોતાના મનમા વિચાર કંઈ છે કે, ક્યારે પ્રાત કાળ થશે અને
ક્યારે દીક્ષા અગીકાર કરીશ, વળી ક્યારે હું નિરતિચાર ચારિત્રવત બનીને વિચરીશ,
અને ક્યારે આ સર્વ કર્મોના ક્ષય કરીશ એમ ઉત્કુષ્ટ શુભ ધ્યાનના ચઢતા પરિણામના
એક તાનમા જોવી દોષક અલૌકિક ભાવના ભાવવા લાગ્યો કે, જેમ પ્રાત કાળ થતા રાત્રિ
કાંઈ તેની સાથે સ્પર્ધાથીજ ગયા ન હોય ! એમ પ્રાત કાળ થતાજ તેને ભાવનારૂપ લીલાથી
કઠિન ચાર ઘાતિકર્મના ક્ષયથી કેવળ જ્ઞાન ઉત્પત્ત થયું આશ્ચર્ય છે કે, આ લોકને માટે
કેરેલો મહાન યત્ન પણ નિષ્ફળ બધ છે ત્યારે કર્મના સંકલ્પમાત્રથી આ મૃગધ્વજ
રાજાને કેવલ્યની પ્રાપ્તિ થઈ લોકલોક સમસ્ત વસ્તુના બાહુનારા મૃગધ્વજ કેવળીને
તત્કાળ કેવળજ્ઞાનના મહિમા (મહોત્સવ) કરનારા દેવોએ મોટા હર્ષથી સાધુ વેધ લાવીને
આપ્યો, તે સાંભળીને આશ્ચર્ય અને હર્ષ પામતા શુકરાજ પ્રમુખ સર્વ પરિવાર
આવીને તત્કાળ તેઓને વડન કરવા લાગ્યા તે વખતે તેઓને કેવળી મહારાજ અમૃત
સમાન દેશના દેવા લાગ્યા કે, “ હે બળ્ય જીવો, સાધુ અને શ્રાવકનો ધર્મ, જે
બે સસારરૂપ સમુદ્રથી તરોને પેલે પાર પહોંચવાને એક પૂલ સમાન છે, સાધુનો માર્ગ

કરવા ધારેલો બાકી રહેલો પ્રકાર પણ સુદર થેઠે આ વખતે માઠી વાળ્યો) એમ પાચે સ્ત્રીઓને મુનિએ પાચે મત ઉચ્ચરાબ્યા, જેથી તેઓના ભર્તારે પાચે ઠક પ્રકાર બધ કર્યા અને વળી વિચારવા લાગ્યો કે, હા ! હા ! હું મહાપાપી મયો, કેમકે જે મારા ઉપકારી તેનાજ ઉપર મેં આવી વાત ચિતવી એમ પશ્ચાત્તાપ કરતો તત્કાળ તે મુનિ પાસે આવી નમસ્કાર કરીને પોતાનો અપરાધ ખમાવી પાચે સ્ત્રીઓ સહિત સચમ લઈ દ્વર્ગે ગયો.

આ દુષ્ટાતમા સમજવાનું એ છે કે, પાચે સ્ત્રીઓએ પાચે મત અગીકાર કર્યા તેથી ભર્તારે પણ મત લીધા એ પ્રમાણે જે મત અગીકાર કરે તે “મત શ્રાવક” સમજવા

૩ ઉત્તરશુલ્ક શ્રાવક તે, મત શ્રાવકના અધિકારમા જતાબ્યા મુજબના પાચ અણુમત, છઠ્ઠું દિક્ષપરિભાણુ મત, સાતમું લોગોપલોગ મત, આઠમું અનર્થદંડપરિહાર મત, (એ ત્રણ શુલ્કમત કહેવાય છે) નવમું સામાયિક મત, દશમું દેશાવગાસિક મત, અગી આનમું પૌષધોપવાસ મત, બારમું અતિથિસવિભાગ મત, (એ ચાર શિક્ષામત કહેવાય છે) એમ બારે મત એટલે પાચ અણુમત, ત્રણ શુલ્કમત અને ચાર શિક્ષામત સમ્યક્ત્વ સહિત ધારણ કરે તે સુદર્શનના જેમ “ઉત્તરશુલ્ક શ્રાવક” કહેવાય છે

એથવા ઉપર કહેલા બાર મત મध्येના સમ્યક્ત્વ સહિત એક, બે, અગર ગમે તેથી વધારે હેવા હોય તેટલા કે તમામ બારે મત ધારણ કરે તેને “મત શ્રાવક” સમજવા, અને “ઉત્તરશુલ્ક શ્રાવક” તો નીચે લખ્યા મુજબ સમજવા

સમ્યક્ત્વ સહિત બાર મતધારી, સર્વથા સચિત્ત પરિહારી, એકાહારી, (એકજ વાર લોજન કરે) તિવિહાર, ચઠ્ઠિવિહાર પચ્ચખાણુ કરનાર, બ્રહ્મચારી, બૃમિરુચનકારી, શ્રાવકની અગિયાર પડિમા* (પ્રતિમા) વહનાર, તેમજ બીબા પણ કેટલાક અભિપ્રદના ધારણ કરનાર, આનંદ કામદેવ અને કાર્તિક શેકાદિ જેવાને “ઉત્તરશુલ્ક શ્રાવક” સમજવા

“મત શ્રાવક” આ વિશેષ જતાવે છે કે, દિવિધ એટલે કરું નહીં, કરાવું નહીં, ત્રિવિધ એટલે મનથી, વચનથી અને કાયાથી; એમ ભગની યોજના કરતા, તેમજ ઉત્તર શુલ્ક અવિરતિના ભાગથી યોજન કરતા, એક સયોગી, દિક્ક સયોગી, ત્રિક્ક સયોગી અને ચતુષ્ક સયોગી, એમ શ્રાવકના બારે મતના મગી નીચે મુજબ ભાગા થાય છે

* શ્રાવકની પડિમા (પ્રતિમા) એટલે શ્રાવકપણામા અઢગણ્યે અભિપ્રદ વિશેષનુ પાલન કરવું તેના અગિયાર પ્રકાર છે ૧ સમક્ષિત પ્રતિમા ૨ મનપ્રતિમા ૩ સામાયિક પ્રતિમા ૪ પૌષધ પ્રતિમા ૫ કોમોત્સર્ગ પ્રતિમા ૬ અપ્પલ વર્જક પ્રતિમા (અલબન પાત્રે) ૭ સચિત્ત વર્જક પ્રતિમા (સચિત્ત આહાર ન કરે) ૮ આરભ વર્જક પ્રતિમા ૯ રોષ વર્જક પ્રતિમા, ૧૦ ઉદિષ્ટ વર્જક પ્રતિમા ૧૧ શ્રમણુજૂત પ્રતિમા

સરળ, અને આવકનો માર્ગ વહે છે સાધુ ધર્મ કઠિન અને આવક ધર્મ સુકોમળ છે; માટે એ બે ધર્મ (માર્ગ) માધી જેનાથી જે બની શકે તેના ઉપર આદર કરે. આવી પવિત્ર વાણી સાંભળીને કમળમાળા રાણી, હૃદય સમાન સ્વચ્છ સ્વભાવવાળો હૃદયરાજ, અને અદ્વાક, એ ત્રણે જણ ઉત્કટ (વીર) વૈરાગ્ય પાળીને તત્કાળ તેમની પાસે દીક્ષા લઈને આયુ પૂર્ણ થયે મોક્ષે ગયા. શુકરાજ પ્રમુખ સર્વ પરિવારે પણ સાધુ ધર્મ ઉપર પ્રીતિ રાખી સમ્યક્ત્વ મૂળ આવકના બાર વ્રત અગ્રીકાર કર્યા દુરાચારિણી અદ્વાવતીને દુરાચાર મૃગશ્વજ કેવળી અને તેવા વૈરાગી અદ્વાક મુનિએ પણ પ્રકારેથી નહીં, કારણ કે પારકા દ્વંષણ પ્રગટ કરવાનો સ્વભાવ ખરેખર બવાલિનદીનોજ છે, માટે એવા વૈરાગ્યવત અને જ્ઞાની છતાં તે પારકા દ્વંષણ કેમ પ્રગટ કરે ? કહ્યું છે કે, “ સ્વૈલાષા (પોતાની મોટાણ) અને પરનિદા કરવી એ લક્ષણ નિર્ગુણીના અને પરૈલાષા (પારકી પ્રશંસા) અને સ્વનિદા એ લક્ષણ સદ્ગુણીના છે ” ત્યારપછી સૂર્ય જેમ પોતાના કિરણે કરા પૃથ્વીને પવિત્ર કરે છે તેમ તે મૃગશ્વજ કેવળી પોતાના અરણ્યથી પૃથ્વીને પવિત્ર કરતા અન્યત્ર વિચરવા લાગ્યા અને ઈદ્ર સમાન પરાક્રમી શુકરાજ પોતાના શબ્દને પાળવા લાગ્યો.

ધિકાર છે કામી પુરુષોના કદામહને ! કેમકે ત્યારપછી પણ અદ્વાવતી ઉપર અત્યંત રોદહરાગ રાખનાર આ યાત્રીશિરોમણી અદ્વૈયેખર શુકરાજ કુમારના ઉપર દ્રોહ કરવાને પોતાની કુળદેવી પાસે ઘણા કહી કરીને વળી પણ યાત્રના કરવા લાગ્યો. દેવીએ પ્રસન્ન થઈ પૂછ્યું કે, તું શું માગે છે ? તણે કહ્યું-શુકરાજનું રાજ્ય મને આપ ત્યારે તે કહેવા લાગી કે, શુકરાજ હૃદય સમ્યક્ત્વધારી છે તેથી સિંહનો વિનાશ જેમ મૃગદંતી કરી શકે નહીં તેમ હું પણ તેણે રાજ્ય આપવા સમર્થ નથી તે જાણ્યો કે, તું અચિત્ત્ય શક્તિમાન દેવી છો તો બળથી કે છળથી પણ એણે રાજ્ય મને જરૂર આપ આવા અત્યંત શક્તિના વચનથી મુપ્રસન્ન થયેલી દેવી જાણી કે, “ છળ કરીને એણે રાજ્ય લેવાનો એક ઉપાય છે, પણ બળથી લેવાનો ઉપાય એકેય નથી એ શુકરાજ કોઈ કામના પ્રસંગથી બીજે સ્થાનકે બંધ તો તે વખતે તું ત્યાં જઈ એના સિંહાસન પર ચઢી બેસજે એટલે મારી દેવી શક્તિથી શુકરાજના સરખું તારું રૂપ બની જશે. પછી ત્યાં મુખેથી સ્વેચ્છાચારી મુખ લોગવજે ” એમ કહીને દેવી અલોપ થઈ ગઈ ત્યારપછી અદ્વૈયેખરે અદ્વાવતીને આ તમામ વાતથી વાકેફ કરી એકલા શુકરાજને યતુજ્ય વીર્યનો યાત્રા કરવા જવાની ઉત્કટા થવાથી તે પોતાનો રાણીએને કહેવા લાગ્યો કે, “ હું યતુજ્ય વીર્યનો યાત્રા કરવા તે મુનિઓના આશ્રમે જઈ છું ” ત્યારે રાણીએ જાણી કે, “ અમી પણ તમારી સાથે આવીશું, કેમકે, અમારે તો વળી ‘ એક પથ દો કાજ ’ ના જેમ વીર્યનો યાત્રા અને વળી અમારા માતા પિતાનો મેળાપ થશે ” પછી પ્રધાન પ્રમુખ બીજા કોઈને પણ કહ્યા વગર પોતાની સ્ત્રીઓને સાથે લઈ શુકરાજ વિમાનમાં બેસીને વીર્યયાત્રા કરવા નીકળ્યો. આ વૃત્તાત અદ્વાવતીને

તેરસ કોઠી સયાદ, ચુલસીદ જુયાદ બારસ ય હસ્તા ।

સત્તાસીદ સહસ્તા, દુક્ષિ સયા તદ્દ દુગ્ધાય ॥

તેરસે ચોરાસી કરોડ, બાર લાખ, સત્તાસી હજાર, જતે ને બે ભાગા બધુવા

અહિ કોઈકને કહાય એવી ચકા ઉત્પત્ત થાય કે, મનથી, વચનથી, કાયાથી, કર્મ નહીં, કરાણુ નહીં, કરતા પ્રત્યે અનુભાઈ નહીં, એવો નવ કોટીનો ભાગો ઉપરના કોઈપણ ભાગામા કેમ કહ્યો નહીં? તેને ઉત્તર જતાવે છે આવકને ત્રિવિધ ત્રિવિધ ભાગે પચ્ચખાણુ હોય છે પણ ત્રિવિધ ત્રિવિધ ભાગે પચ્ચખાણુ હોય નહીં કેમકે જ્ઞાત લીધા પહેલાં ને ને કાર્ય નોકરી રાખેલા હોય તથા દીકરા પ્રમુખે વ્યાપારમા ઘણું લાભ મેળવ્યો હોય તેમજ કોઈએ એવો મોટો અલભ્ય લાભ મેળવ્યો હોય તો આવકથી અતર્જકપદ્ધત અનુભાવન થયા વિના રહેતુ નથી માટે ત્રિવિધ ત્રિવિધ ભાગો નિવેધ્યો છે, છતાં પણ “પ્રગતિ” અથવા ત્રિવિધે ત્રિવિધે આવક માટે પચ્ચખાણુ કહેલા છે, તે દ્રવ્ય, મેત્ર, કાળ, ભાવ આશ્રીને વિશેષ પચ્ચખાણુ ગણાવેલા છે મહાભાષ્યમા પણ કહ્યું છે કે—

કેદ મળતિ ગીહિણો તિવિદ્ તિવિદ્દેજ નતિ સવરણ ।

ત ન જળો નિદિદ્, પત્તીદ વિસેસોઠ ॥ ૧ ॥

કેટલાક આચાર્યો એમ કહે છે કે, ગૃહસ્થને ત્રિવિધ ત્રિવિધ પચ્ચખાણુ નથી પણ “પત્તી” આ નીચે લખેલા કારણે આવકને ‘ત્રિવિધ’ પચ્ચખાણુ કરવાની જરૂર હોય તો કરવા કહા છે

પુત્રાદ સતતિ નિમિત્તમત્તમેજારસિ પવણ્ણસસ ।

જપતિ કેદ ગીહિણો, દિલ્લામિમુહસસ તિવિદ્દિપિ ॥ ૨ ॥

કેટલાક આચાર્યો એમ કહે છે કે, ગૃહસ્થને દીક્ષા લેવાની ઈચ્છા થઈ હોય પણ કોઈક કારણથી કે કોઈકના આગ્રહથી પુત્રાદિક સતતિ પાળવા માટે જો કાળ વિલગ કરવો પડે એમ હોય તો આવકની અગિયારમી પ્રતિમા વડે ત્યારે વચલા કાળમા જો કોઈપણ ત્રિવિધ ત્રિવિધ પચ્ચખાણુ લેવા હોય તો લેવાય ॥

જદ્ કિચિદ્વપ્પજોજ્જન-મપ્પપ્પ વા વિસેસવપ્પુ ।

પવક્કલેવ્વ ન દોસો, સવમૂરમણાદિ મચ્છુન્ન ॥ ૩ ॥

જે કાંઈ અપ્રયોજનીય વસ્તુ એટલે કામડા પ્રમુખના માસનુ પચ્ચખાણુ, તેમજ અપ્રાપ્ય વસ્તુ, જેમકે મનુષ્ય ક્ષેત્રથી બહાર રહેલા કાંઈએના દાત કે ત્યાના ચિત્તા પ્રમુખના ચર્મ વાપરવાનુ કે સ્વયંજરમણુ સમુદ્રમા ઉત્પત્ત થયેલા મચ્છોના માસનુ બક્ષણુ

માતૃમ પડતા તરત જ તેણીએ તે ચદ્રશેખરને જણાવ્યો કે તત્કાળ તે ત્યા આવીને રાત્ર્યસિંહાસન પર પરકાયપ્રવેશવિધામાન જેસે તેમ ચઢી બેઠો રામચંદ્રના વખતમા ચક્રાક વિદ્યાધરનો પુત્ર સાહસગતિ જેમ સુગ્રીવ બન્યો હતો તેમ આ વખતે આ ચદ્રશેખર શુકરાજના રૂપે બન્યો બધા લોકો પશુ એમજ બોલે છે કે, એજ શુકરાજ રાજ છે તે એક રાત્રે અકસ્માત એવો પોકાર કરી બીચો કે—“અરે સુભટો, ધાઓ-ધાઓ, આ કોઈક વિદ્યાધર મારી રાણીએને લઈ નાથી બચ છે” તે સાંભળી સુભટો આમતેમ દોડવા લાગ્યા, પશુ પ્રધાન પ્રમુખ તો તેમની જ પાસે આવીને બોલવા લાગ્યા કે—“સ્વામિન! તમારી તે બધી વિદ્યાઓ કયા ગઈ?” ત્યારે તે કૃત્રિમ શુકરાજ ખેદ કરતો કહેવા લાગ્યો કે, હા હા!! શુ કરીએ! એ દુષ્ટ વિદ્યાધર મારી સ્ત્રીઓની સાથે પ્રાણના જેવી મારી વિદ્યાઓ પશુ હરી ગયો તે વખતે તેઓએ કીધું કે, મહારાજ, તમારી સ્ત્રીઓ સહિત વિદ્યાઓ ગઈ તો ખેર જવા દો, તમારા પોતાના અગને કુશળ છે તો બસ છે આમ તે કપટીએ સર્વ રાજ્યમહાળ પોતાના પ્રપત્નથી વશ કરી લીધું, અને ચદ્રવતીની સાથે પૂર્વવત્ રમણ હીકા કરતો રાજ્ય કરવા લાગ્યો.

ત્યારબાદ કેટલેક દિવસે ખરે શુકરાજ તે તીર્થની યાત્રા કરીને વળતા પોતાના સસરા વિગેરેને મળીને પાછો પોતાના નગરના ઉદ્યાનમા સ્ત્રીઓ સહિત આવ્યો. આ વખતે પોતે કરેલા કુકર્મથી શકા પામતો ચદ્રશેખર પોતાના ગવાણમા બેઠો હતો, તે ખરા શુકરાજને આવતો જોઈ કપટથી અકસ્માત બ્યાકુળ બનીને કોલાહલ (પોકાર) કરવા લાગ્યો કે, અરે સુભટો, પ્રધાનો, દરબારીઓ બુઝો-સાંભળો-જે દુષ્ટ મારી વિદ્યાઓ અને સ્ત્રીઓનું હરણ કરી ગયો છે તેજ દુષ્ટ વિદ્યાધર મારુ રૂપ બનાવીને (ધારણ કરીને) મને ઉપદ્રવમા નાખવા આવે છે, માટે તમે તેની પાસે જઈ બોલો અને પ્રથમ જ તેને શામ વચનથી સમજવી પાછો વાળો કેમકે, કોઈક કાર્ય સુસાધ્ય હોય છે અને કોઈક કાર્ય દુસાધ્ય પશુ હોય છે, માટે આવા અવસરે તો ઘણાજ યત્નથી કે સુક્રિતથી જ લાભ મેળવી શકાય છે તેણે પ્રધાનાદિને આવા વચનો કહીને તેની સામે મોઢક્યા તેઓને આવતા જોઈ ખરા શુકરાજે પોતાના મનમા ધાર્યું કે, આ પ્રધાન પ્રમુખ બધા મારા માનને ખાતર આવે છે તો તેઓને મારે પશુ માન આપવું ઉચિત છે, તંથી તે તત્કાળ પોતાના વિમાનમાથી ઉતરીને એક આગ્ર વૃક્ષની તળે જઈ બેઠો તેની પાસે જઈ પ્રધાન પ્રમુખ નમી સ્તવીને કહેવા લાગ્યા કે, “હે વિદ્યાધર! વાદકારકના જેવી તમારી વિદ્યાશક્તિ હવે રહેવા દો અમારા સ્વામીની વિદ્યા અને સ્ત્રીઓ પશુ તમે જ હરી ગયા છો તે સબધે હાલ અમે તમોને કાંઈ કહેતા નથી તો અમારા ઉપર દયા કરીને તત્કાળ પોતાના સ્થાને ચાલ્યા બોલો” આ શુ કાંઈક વહેમમા પડ્યા છે? શુન્યચિત્ત બન્યા છે? વાયુ થયો છે? કે ભૂત પ્રેત પિશાચયો છલાછા છે? કે શુ? આવા અનેક પ્રકારના સકલ્પ કરતો વિરમય પામીને શુકરાજ બોલવા લાગ્યો કે, “હાહા! પ્રધાન, હું પોતેજ

કરવાનું પચ્ચખાણુ જો ત્રિવિધે ત્રિવિધે કરે તો તે કરવાની છુટ છે કેમકે, જો વિશેષ પચ્ચખાણુ ગણાય છે, માટે તે કરવા કદપે (કરી શકાય) વળી આગમમા બીજા પણુ દેવતાક પ્રકારના આવકો કહ્યા છે

આવકના પ્રકાર

ઠાણાગ (સ્થાનાગ) સૂત્રમા કહ્યું છે કે —

પદ્મવિહા સમળોવાસગા પદ્મતા ત્ જહા ।

૧ અન્માપિદ્સમાણે ૨ માયસમાણે ૩ મિત્તસમાણે ૪ સવસિસમાણે ॥

૧ માતા પિતા સમાન, એટલે માતાપિતા જેમ પુત્ર ઉપર હિતકારી હોય તેમ સાધુ ઉપર હિતકર્તા, ૨ ભાઈ સમાન, એટલે સાધુને ભાઈની પેઠે સર્વ કાર્યમા સહાયક હોય, ૩ મિત્ર સમાન, એટલે મિત્ર જેમ મિત્રથી કંઈપણ અતર ન રાખે તેમ સાધુથી કંઈપણ અતર ન રાખે, અને ૪ શોકથ સમાન, એટલે સોકથ જેમ શોકથની સાથે સર્વ વાતો ધર્મા જ કર્યાં કરે તેમ જોવા પણુ આવક હોય ॥ કે, સાધુના સર્વ પ્રકારે છળ-છિદ્ર વાક્યા જ કરે

વળી પણુ પ્રકારાતરે આવક ચાર પ્રકારના કહ્યા છે

પદ્મવિહા સમળોવાસગા પદ્મતા ત્ જહા ।

૧ બાયસમાણે ૨ પદાગસમાણે ૩ થાણુસમાણે ૪ દરદયસમાણે ॥

૧ દર્પણ સમાન આવક—“તે, જેમ દર્પણમા સર્વ વસ્તુ સાર દેખાય” તેમ સાધુનો ઉપદેશ સાબળી પોતાના ચિત્તમા ઉતારી લે; ૨ પતાકા સમાન આવક—તે, જેમ પતાકા પવનથી ફાલતી હોય તેમ દેશના સાબળતા પણુ જેવું ચિત્ત સ્થિર ન હોય, ૩ ખાણુ સમાન આવક—તે ખીલા જેવા, જેમ ખીલા કાઢી ન શકીયે તેમ સાધુને કોઈક જોવા કદાચક્રમા નાખી દે કે તમાથી પાણુ નીકળવું સુરકેલ થાય, અને ૪ ખરટક સમાન એટલે અશુચિ સરખો આવક—તે, પોતાના કદાચક્રરૂપ અશુચિને છાડે નહીં અને શુરુને દુર્વચનરૂપ અશુચિથી ખરડે

આ ચાર પ્રકારના આવકો કયા નયમા ગણી શકાય ? જોમ જો કોઈ પૂછે તો તેને આચાર્ય ઉત્તર આપે છે કે, વ્યવહાર નયમતે તો તેવા પ્રકારનો વ્યવહાર હોવાથીજે ચારે ભાવ આવકપણુ ગણાય છે, અને નિઃશય નયને અને તો શોકથ સમાન તથા ખરટક સમાન

શુકરાજ છુ, અને મને આ તુ શુ કહે છે ” પ્રધાન બોલ્યો, “ મને પણ કમવા કે શુ ? મુજબજ રાજના વશરૂપ સહકારમા રમણ કરનાર શુકરાજ (પોપટ અમારો સ્વામી શુકરાજ રાજ તો આ નગરમા રહેલા મહેલમા છે, અને તમે શુકરાજનુ રૂપ ધારણ કરનાર કોઈક વિદ્યાધર છે। વધારે શુ કહોયે ? પણ શુકરાજ તો બીલાણીને કેબીને જોમ પોપટ બય પામે તેમ તમારા દર્શન મા બય રાખે છે, માટે હે વિદ્યાધરજી, હવે ઘણુ થયુ, તમો તમારે સ્થાન જો તેમ આજમા જાઓ ”

આવા પ્રધાનના વચનો સાંભળી ચિત્તમા ખેદ પામતો ખરો શુકરાજ લાગ્યો કે, ખરેખર કોઈક કપટી મારુ રૂપ ધારણ કરીને શૂન્યનો સ્વામી કે કેબાય છે રાજ્ય, યોજન, અધ્યા, મુદર સી, મુદર મહેલ, અને ધન, જો શૂન્ય રાખવાની આશ્રમા મનાઈ કરો છે, કેમકે જો વસ્તુ જો સૂની રહે તો તા કોઈક પણ ડગાવી સ્વામી બની બેસે છે પણ હવે મારે શુ કરવું ? ખરેખર જો મારુ રાજ્ય પાછુ લેવુ યોગ્ય છે, કેમકે જો જોમ નહીં કરુ તો લોકમા મા અપવાદ થશે કે, “ મુજરાજના પુત્ર શુકરાજને કોઈક પાપી ધૂતારાએ મારી ના રાજ્ય પોતે પોતાના બળથી લઈ લીધુ, તો તે મારાથી કેમ સાંભળી શકાય ? આ વિઠલે સહતનો વળગ આવી પડેલો છે, કેમકે જે તથા મારી અને સ્ત્રીને નિશાનીઓ આપી, પરંતુ તે કોઈ પણ પ્રધાને માન્ય કરી નહીં કાઢા ! શિ ! કપટીની કપટબળને ! આમ વિચારતો કાંઈક બીજો મનસૂચો મનમા ધારીને જે શુકરાજ પોતાના વિમાનમા બેઠીને આકાશમાજે પાછો કયાંક આજ્યો ગયો નગરમા રહેલા શુકરાજને પ્રધાન કહેવા લાગ્યો કે, સ્વામી, આ કપટી વિદ્યાધર બેસી પાછો બાય છે જોમ સાંભળીને તે કામમા બાધેલો પોતાના ચિત્તા પ્રસન્ન થયો ઉદાસ ચિત્તાળો (ખરો) શુકરાજ શુકાની પેઠે વનમા ભ્રમવ તેને તેની સ્ત્રીઓએ ઘણી પ્રેરણા કરી તો પણ તે પોતાના સસરાને ઘેર જ કેમકે, પોતાને કાર્મક પણ હજુ પડ્યું હોય ત્યારે પડિત પુરુષોએ પોતા સ્વજન વર્ગને ત્યા જવુ જ ન જોઈએ, અને સસરાને ઘેર તો આડબર જ નહીં, જોમ નીતિચાત્રમા કહ્યું છે માટે કેમ જવાય વળી કહેલ છે કે, બાપાસીઓમા, દુરમનેમા, સસરાને ઘેર, સ્ત્રીમંડળમા અને રાજદરબારમા સ્થાનકે) આડબર વિના માન ન પામીએ ”

શૂન્ય વનના વાસમા પણ વિદ્યાબળથી સર્વ મુખલોગની સામગ્રી લીધી છે તો પણ પોતાનુ રાજ્ય પારકા પચાવી પચાવી ચિત્તામા શુકરાજે મહાદુ ખમા ને દુ ખમા નિર્વાહ કર્યા અતિ ખેડકારક વાત છે કે, આવા મહો

એ એ પ્રકારના આવકો મિથ્યાત્વી પ્રાય ગણાવ્યાથી દ્રવ્ય આવક નાશુવા અને ધીન બે પ્રકારના આવકોને ભાવશાવક સમજવા કહ્યું છે કે —

ચિત્તદ જદ કજાદ, ન દિઠુ સલિઓ ન હોઈ તિત્રેહો ।

પગલ વચ્છલો જદ, જળસસ જળણિ સમો સઢો ॥ ૧ ॥

સાધુના કામ (સેવાભક્તિ) કરે, સાધુનું પ્રમાદાયશુદ્ધ દેખી ક્ષેત્ર રહિત થાય નહીં, તેમજ સાધુ લોકો ઉપર સનાય દિતવત્સલ રહે તે “માતા સમાન આવક” નાશુવા

હિયણ સસિજેહોચિજ, મુણિજળમદાયરો વિણયકમ્મે ।

માયસમો સાહૂજ, પરામવે હોઈ મુસહાજો ॥ ૨ ॥

સાધુનો વિનય વેચાવન્ય કરવામા અનાદર હોય પણ હૃદયમા ક્ષેત્રવત હોય અને કષ્ટ વખતે ખરેખર સહાયકારી થાય એવા આવકને “બાપ સમાન આવક” નાશુવા

મિત્તસમાજો માણા, દસિ ન્સઈ અપુચ્છિઓ કજે ।

મજતો અપ્પાણ, મુણીજ સયણાજો જમ્મદિહિ ॥ ૩ ॥

સાધુ ઉપર ભાવ (પ્રીતિ) રાખે, સાધુ અપમાન કરે તથા વગર પૃથ્થે કામ કરે તો તેમનાથી રીસાય ખરે પણ પોતાના સગાવહાલા કરતા પણ તેમને (સાધુને) અધિક ગણે તેને “મિત્ર સમાન આવક” સમજવે

થરો છિદ્દપેહી, પમાયતલિયાદ નિચમુચરદ ।

સઢો સઘતિ કલ્પો, સાહૂજણ તબસમ ગણદ ॥ ૪ ॥

પોતે અભિમાની હોય, સાધુના છિદ્ધ ભેતો રહે અને જરા માત્ર પણ છિદ્ધ ઠીકુ હોય તો સર્વ સાક્ષે તેમ ભાલતો રહે, સાધુને તૃણ સમાન ગણે તે “શોક્ય સમાન આવક” સમજવે

ધીન ન્યુકમા કહેલા આદર્શ આવકનું વર્ણન—

શુદ્ધમણિઓ મુત્તમ્મ્યો, વિનિજ્ઞદ બવિત્તદે મણે જસ ।

સો આયસ સમાજો, મુસાવજો વત્તિઓ સમણ ॥ ૧ ॥

શુદ્ધ દેશનામા સુત્ર અથવા અર્થ જે કહેલો હોય તે હૃદયમા ખરેખરે ધારે શુદ્ધ ઉપર સ્વચ્છ હૃદય રાખે, એવા જે આવક હોય તેને જૈન શાસનમા “દર્પણ સમાન સુઆવક” કહ્યો છે

પણ મોટો ઉપદ્રવ લોગવલો પડ્યો. કયા પુરુષને સર્વ દિવસ સરખા મુખમય હશે !
કહ્યું છે કે,

કસ્ય વક્તવ્યતા નાસિત, કો ન જાતો મરિચ્યતિ ।

કેન ન વ્યસન પ્રાપ્તમ્, કસ્ય સૌખ્ય નિરન્તરમ્ ॥ ૧ ॥

“કોને કહેણી નથી, જન્મેલો કોણ મરણ પામતો નથી, કોણ કદ (કામ) નથી
પામ્યો, અને કોને સદાય મુખ હોય છે ?”

એક દિવસ સોરઠ દેશમાં વિચરતા જેમ નદીનું પૂર પર્વતથી અટકે તેમ તેનું
(શુકરાચલ) વિમાન આકાશે જતા અટક્યું, ત્યારે જાણનાં ફોહો, કામળા ઉપર કામ,
પડ્યા ઉપર પાટું, આદા ઉપર ક્ષારસેપ, જેમ હાથથી હોય તેમ તેથી તેનું ચિત્ત
શૂન્ય બની ગયું પછી તે પરાક્રમી તરકાળ નીચે ઉતરીને વિમાન ચાલતું અટકવાનું
કારણ શું છે, તે તપાસવા લાગ્યો કે, તરત જ ત્યાંની જમીન પર જેમ મેઠુપર્વત ઉપર
કદપવૃક્ષ શોભતું હોય તેમ મુવર્ણકમળ ઉપર બેઠેલા દેવતાઓએ સેવિત પોતાના પિતા
મૃગશ્વજ નામા દેવળીને તેણે ઠીક તરકાળ જ ખરી સજ્જિતથી તેમને પ્રણામ કરીને તેણે
આશિષ જનનું હાથ માતા, પિતા, બહેન મિત્ર કે સ્વામીને નિવેદન કરવાથી એક વાર
(કાર્ષક) શાત થાય ॥ માટે પોતાનું રાજ્ય ત્યાં સબંધી વૃત્તાત જણાવ્યો. દેવળી
મહારાજે કહ્યું કે, એ પણ તને પૂર્વજના પાપકર્મને વિપાક ઉદય થવાથીજ થયું છે
મને કયા કર્મને વિપાક ઉદય આવ્યો છે, એમ તેણે પૂછવાથી ઉત્તર આપતા શુર બોલ્યા
કે, “હે શુકરાજ સાબળ —

તારા પૂર્વના છતારીના ભવથી પણ પહેલા કાર્ષક ભવમાં જુ સદ્રિક પ્રકૃતિવાન
ન્યાયનિષ્ઠ શ્રીનામના ગામમાં એક કાકોર હતો તને તારા પિતાએ પોતાનું રાજ્ય સોંપ્યું
હતું, અને તારાથી નાનો આતકનિષ્ઠ નામે તારો જોરમાન ભાઈ પ્રકૃતિયે કૂર હતો તેને
કેટલાએક ગામ આપ્યા હતા પોતાના ગામથી બીજે ગામ જતા એક વખત આતકનિષ્ઠ
તને તારા નગરમાં મળવા આવ્યો તે તેને પ્રેમપૂર્વક બહુમાન આપી કેટલાક દિવસ
પોતાની પાસે રાખ્યો દરમિયાન એક દિવસ હામીમાં તે તેને એમ કહ્યું કે, “તું
કેવો મારી પાસે ફેલીની જેમ પકડાયો છે ! હવે તારે મારા બેઠા સી રાજ્યની ચિતા
છે ! હાલ તું અહિયાજ રહે, કેમકે મોટા ભાઈ બેઠા નાના ભાઈએ શા માટે કલેશકારક
રાજ્યની ખટપટ રાખવી જોઈએ ! જોરમાન ભાઈના આવા વચન સાબળતા તે બીકણ
હોવાથી મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે, “અરે ! આ મારું રાજ્ય તો ગયું કે શું ! હાહા !
મહાબેદની વાત બની કે હું અહિયા આવ્યો હાય ! હાય ! ! હવે હું કેમ કરીશ ? મારું
રાજ્ય મારે હાય રહેશે કે જતું રહેશે ?” એમ આકુળબાકુળ થઈને વારવાર તે

પદ્મણે પદાગા દ્વ, મામિજ્ઞ જો જણેન મૂટેન ।

અવિનિચ્છિઅ ગુરુવચ્ચણો, સો હોદ પદાદ્યા તુહો ॥ ૨ ॥

પવનવટે જેમ ધ્વજ હાથ્યા કરે તેમ જે મૂઢ માણસોથી ફરમાઈ બાધ અને શુભના કહેલા વચનનો વિશ્વાસ રાખે નહીં તે “ પતાકા સમાન શ્રાવક ” બાણવો

પદ્ધિવન્નમસગ્ગાહ, ન મુઅદ ગીયધ્મસમણુસિટ્ઠો વિ ।

થાણુ સમાણો एसो, અપજોસિ મુણિજણે નવર ॥ ૩ ॥

આમા એટલું વિશેષ છે કે, ગીતાર્થે ઘણા સમજાવ્યા થકો પણ પોતે લીધેલા કદામદ (હક) કદી છોડેજ નહીં તે “ ખોલા સરખો શ્રાવક ” સમજાવેા વિશેષ એ છે કે મુનિજન ઉપર દ્રેષ ન કરે

ઉમગ્ગદેસઓ નિહ્વસોસિ, મૂહોસિ મદ્ધમ્મોસિ ।

હય સમ્મપિ કહત, રરટટ સો રરટસમો ॥ ૪ ॥

શુદ્ધ ભે કે ખરે અર્થે કહેતા હોય તોપણ તે ન માનતા છેવટ તેમને (શુદ્ધને) એમ પણ બોલવા મંડી પડે કે “ તુ ઉન્માર્ગદર્શક છે, નિન્દક છે, મૂર્ખ છે, ધર્મથી શિથિલપરિણામી છે ” એમ દુર્વચનરૂપ મળથી શુદ્ધને ખરડે તે “ ખરટક શ્રાવક ” સમજાવેા

જહ સિદ્ધિભમસૂદ્ધે દ્વય, છુપ્પ વ પિદ્ધ નર રરટેદ્દે ।

પવમણુસાસગપિદ્ધ, દુસતો મજ્ઞે સ્વરંટો ॥ ૫ ॥

જેમ પ્રવાહી (નરમ) અશુભિ પદાર્થને અડકતા ખરેખર પણ માણસ ખરડાય છે તેમ શિખામણને આપનારને જ જે દુર્વચન બોલે તે “ ખરટક શ્રાવક ” સમજાવેા

નિચ્છયઓ મિચ્છત્તી, સરટતુહો સવિત્તિ તુલોવિ ।

વવહારઓ ય સદ્દા, વયવિ જિણવરા દ્દેસુ ॥ ૬ ॥

ખરટક અને સપત્ની (શોક્ય સમાન) શ્રાવક એ જાનને શાસ્ત્રકારે તો નિશ્ચય નયમતથી મિધ્માત્મી જ કહ્યા છે, પરંતુ જિનેશ્વર ભગવતના દહેરાસર પ્રમુખની સાર સલાહ રાખે તેથી તેને વ્યવહારે શ્રાવક કહેવા

શ્રાવક શબ્દનો અર્થ

દાન, શીલ, તપ અને ભાવનાદિક શુભ યોગે કરીને અષ્ટ પ્રકારના કર્મ સમયે સમયે નિર્જરાવે (પાતળા કરે, કે ઓછા કરે, કે નિર્જળ કરે) તેને અને યતિ (સાધુ)

મોટા ભાઈ પાસે પોતાને ગામ જવાની રજા માગવા લાગ્યો. કેટલીક વાર પછી તેણે જ્યારે જવાની રજા આપી ત્યારે બહેણે જીવંતોજ રહ્યો હોય નહીં (નવે અવતારે જ આવ્યો હોય નહીં) જેમ પોતાના આત્માને માની તે ત્યાંથી જીવ લઈને નાઠો. જ્યારે તે જોને જોવા વચનો હાસ્યથી કહ્યા ત્યારે (જો પૂર્વભવને વિષે) તે જો નિકાશિત કર્મ બાધ્યુ તેના ઉદયથી જ રાજ્યથી મુક્ત થયો, જેમ વાનરો ફળ ચૂકવાથી દીન બની જાય છે તેમ પ્રાણી સંસારી ક્રિયા કરી કર્મજનન કરે છે તે વળતે ગર્વિત હોય છે, પણ જ્યારે તેના ઉદય આવે છે ત્યારે ખરેખર દીન બની જાય છે.

જો કે, તે અદ્રશ્યેખર રાજાનું દુરાચરણ કેવળી મહારાજ સર્વ બહેણે છે, તેણે પૂછેલ ન હોવાથી તેજોબે કાંઈપણ કહ્યું નહીં જોવો કોઈના પણ દુરાચાર કેવળી પ્રકટ કરેજ નહીં સામાનિક કાર્યોમા સ્વભાવથીજ ઉદાસ હોવાને લીધે અને જ્ઞાનનું જો જ ફળ ગણ્યા વાને લીધે કેવળી પોતાની જ્ઞાનશક્તિથી અનેક જનોના દુરાચાર સાક્ષાત્પણે બહુતા છતાં પણ વગરપૂછ્યે કોઈને કહેતાજ નથી.

બાળકની જેમ પોતાના પિતા મુગ્ધજન કેવળીના પગે વળગીને શુકરાજ કહેવા લાગ્યો કે, “હે સ્વામિન! તમારા દેખતા આ રાજ્ય કેમ બંધ ? ધન્યવતી વેદ મળવા છતાં શેઠને ઉપદ્રવ કેમ ટકે ? આગણા આગળ કન્યવૃક્ષની હયાતિમા ઘરમા દારિદ્ર્ય કયાથી થાય ? સૂર્ય ઉદય થયે અધકાર કયા સુધી ટકે ? માટે જોવો કોઈક ઉપાય બતાવો કે જેથી આ મારું કષ્ટ દૂર થાય ” જોવી અનેક પ્રાર્થના કરી ત્યારે કેવળી જોત્યા કે, “ગમે તે હુ સાધ્ય કાર્ય હોય તોપણ ધર્મ ક્રિયાથી મુક્તિ મળી શકે છે, માટે અર્હિયા નજીકમા આવેલા વિમળાચળ નામના તીર્થ ઉપર રહેલા શ્રોત્રધર્મદેવસ્વામીની યાત્રા ભક્તિ સહિત કરીને જોજ પર્યટની શુદ્ધિમા સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ આપવામા સમર્થ જોવા પચ પરમેષ્ઠી નવકાર મંત્રનું છ મહિના પર્યંત ધ્યાન કર, કે જેથી જેમ સિદ્ધને દેખી શિયાળ નાસે તેમ તારો શત્રુ પોતાનું કપટ મુલુ મર્ધ જવાથી પોતાની મેળે જ નાસી જશે શુદ્ધિમા રહીને ધ્યાન ધરતા જ્યારે વિસ્તાર પામતું મોટું તેજ પ્રગટ થાય ત્યારે તારું કાર્ય સિદ્ધ થયું (શત્રુ નાસી ગયો) જેમ બહુજે દુર્જય જોવા પણ શત્રુને જીતવાનો ખરો ઉપાય જોજ છે ” અપુત્રિયા પુત્રની પ્રાપ્તિ સાબળી પ્રસન્ન થાય તેમ શુકરાજ કેવળી મહારાજના વચનો સાબળી પ્રસન્ન થયો. ત્યાર પછી તેમને વિનયપૂર્વક વદન કરીને વિમાનમા બેસી તે વિમળાચળ તીર્થે ગયો ત્યાં પ્રથમ તીર્થનાથ શ્રોત્રધર્મસ્વામીની ઘણી ભક્તિ સહિત યાત્રા કરીને સર્વ યાપનો ઉચ્છેદક નવકાર મંત્ર યોગીની જેમ નિશ્ચલ વૃત્તિથી તેમના બતાવ્યા પ્રમાણે જોવો જપવા લાગ્યો કે, અનુક્રમે છ માસે અકસ્માત્ બહેણે પોતાનું જ તેજ ન હોય જેમ વિસ્તાર પામતું તેજ પ્રગટ થવા લાગ્યું જોવા અવસરે અદ્રશ્યેખરની ગોત્રદેવી તેડી પાને આવી કહેવા લાગી કે, “હે અદ્રશ્યેખર, હવે ઘણું થયું, તું તારા સ્થાનકે આવ્યો બા કેમકે મારા પ્રભાવથી શુકરાજના જેવું જે

પાસેથી સમ્યક્ સમાચારી સાબજો તેને “ શ્રાવક ” કહીએ અહિંયા “ શ્રાવક ” શબ્દને અભિપ્રાય (અર્થ) પણ “ જાવ શ્રાવક ” મા જ થટે છે કહેલું છે કે —

અવન્તિ યસ્ય પાપાનિ, પૂર્વપદ્માયનેકજા ।

ભાવતશ્ચ પ્રતૈર્નિલ, શ્રાવક સોઽભિધીયતે ॥ ૧ ॥

પૂર્વના બાપેલા થણા પાપને શવે (જોછા કરે), અને તત્ પશ્ચાત્થથી નિરત પરિવર્તે જ (વીટાએલો જ) રહે તે શ્રાવક કહેવાય છે

સમ્મત્તદસણાદ, પદ્મીભદ્ર જઈ જગા મુણેદ જ ।

સાસાયાતી પરમ, જો રહ્યું ત સાવગ વિધિ ॥ ૨ ॥

સમ્યક્ત્યાદિવાલો અને પ્રતિદિન સાધુજનોની સમાચારી સાબલનારો જાવ શ્રાવક કહેવાય છે

અદ્વાલુતા આતિ પદાર્થચિત્તનાદ્દનાનિ પાત્રેષુ વપલનારત્તમ્ ।

કૃત્વત્વપુણ્યાનિ મુસાધુસેવનાદ્ભોડપિ ત શ્રાવકમાહુરુત્તમાઃ ॥ ૩ ॥

નવે તત્વના ચિત્તવનથી શ્રદ્ધાને પાછી કરે, આત્મ સ્વરૂપનું ચિત્તવન કરે, પાત્રમ નિરતર ધન વાપરે, મુસાધુની સેવા કરી પાપને કાપી નાખે, (એટલા આચરણ કરે તેને પણ શ્રાવક કહેવાય છે

અદ્વાલુતા આતિ શૂનોતિ સામનમ્, જ્ઞાન વપલ્યાશુ ધૂનોતિ દર્શનમ્ ।

કૃત્વત્વપુણ્યાનિ કરોતિ સયમમ્, ત શ્રાવક પ્રાહુરમી વિવક્ષણાઃ ॥ ૪ ॥

શ્રદ્ધા પાછી કરે, પ્રવચન સાબલે, જ્ઞાન દે, દર્શનને વરે પાપને કાપે અને સયમ કરે તેને વિવક્ષણો શ્રાવક કહે છે

ધર્મમા સારી રીતે શ્રદ્ધા જો શાસ્ત્ર શબ્દનો વ્યુત્પત્તિ અર્થ ॥ અને તે પણ જા શ્રાવકની અપેક્ષાએ છે તેથી જ અહિં જાવ શ્રાવકનો અધિકાર છે તેમ કહ્યું છે

જેવી રીતે “ શ્રાવક ”નું સ્વરૂપ જણાવ્યા પછી દિનકૃત્યાદિ છ કૃત્યમાથી પ્રથમ દિન કૃત્ય કહે છે

પ્રથમ દિનકૃત્ય

નવકારેણ વિબુદ્ધો, સરેઈ સો સકુલ-ધમ્મ-નિઅમાઈ ।

પાલિકામિઅ સુઈ પૂઈઅ, ગિદે જિણ કુણા સવરણ ॥ ૫ ॥

૩૫ બનેલુ હતુ, તેવું ૩૫ રાખી ચક્ર, એવી હવે મારામા ચક્રિત રહી નથી હું
પણ નિ ચક્રતા બની જવાથી મારે સ્થાને જઈ છુ, અને તું પણ ઘણું થયુ માટે
વળો તારા સ્થાનકે આપ્યો જા હવે તત્કાળ જ તારું મૂળ ૩૫ બની જશે ”
કહીને જેટલામા દેવી જાય છે એટલામા તો તરત જ તેવું ૩૫ બદલાઈ ગયુ
જા વચન સાંભળનાર ચક્રશેખર લક્ષ્મીથી બ્રહ્મ યજ્ઞેલાની પેઠે હર્ષ રહિત ચિતામા
લો જોરની માફક જેવામા ત્યાથી નાઠો એવામા તો તત્કાળ ત્યા શુકરાજ
ની પહોંચ્યો પહેલાના શુકરાજના જ જેવુ આ ખરા શુકરાજનું ૩૫ દેખીને દીવાન
ખ સર્વે તેને બહુમાન આપીને તેના વધારે સ્વરૂપથી વાકેફ ન હોવા છતાં પણ
થી વિચારવા લાગ્યા કે, ખરેખર કોઈક કપટી જ આ શુકરાજનું ૩૫ ધારણ કરી
વેલો હતો તે હમણાં જ જતો રહ્યો

શુકરાજને પોતાનું રાજ્ય પ્રાપ્ત થયુ એટલે તે નિશ્ચિત થઈને પૂર્વની પેઠે
ની પ્રભને પાળવા લાગ્યો પછી પ્રગટપણે પોતે (શત્રુજયસેવનનું) ક્ષણ જોયેલ
થી રાજ્ય કરતા તે ઇંદ્ર જેવો સપત્તિવાન બનીને દેવિક ક્રાંતિવાળા નવા બનાવેલા
વાહાદિકના આડંબર સહિત સર્વ સામત, પ્રધાન, વિવાધરો વગેરેના મોટા પરિવાર
ખને સાથે લઈ મહોત્સવપૂર્વક વિમળાચળ તીર્થ ઉપર યાત્રા કરવાને આંબ્યો તેની
સહાચાર સેવવાથી જાણે કોઈએ મારો દુરાચાર તો બાપ્યો જ નથી, એમ ધારતો
રહિત ચક્રશેખર પણ વિમળાચળની યાત્રા કરવા આંબ્યો હતો શુકરાજ સિદ્ધાચળે
ની તીર્થનાયક (શ્રીઋષભદેવસ્વામી) ને નમી, સ્તવી, પૂજીને મોટા મહોત્સવ કરી સર્વ
જોમ બોલવા લાગ્યો કે, “ આ તીર્થ ઉપર પચપરમેષ્ઠિનું ધ્યાન ધરવાથી મને
જો નય થયો (હું શત્રુથી મુક્ત-ભય રહિત થયો) માટે આ તીર્થનું “ શત્રુજય ”
નામ અર્થ સહિત જ હે જો નામથી આ તીર્થ મહામહિમાવત થયે ” ત્યાર
જો તીર્થ જો (શત્રુજય) નામથી પૃથ્વીમા ઘણું જ પ્રસિદ્ધ થયુ છે આવા
સરે ચક્રશેખર પણ શીતળ પરિણામથી તીર્થનાયકને દેખીને અત્યંત ઉત્સાહમાન
(આશ્ચિત) થવાથી પોતે કહેલા કપટ અને પાપને નિદવા લાગ્યો ત્યારે તેને
હય પકધારી મુગધ્વજ દેવળી મહારાજ મળ્યા ત્યારે તેમને મોહાધારી તે
વા લાગ્યો કે, “ સ્વામિન્ ! કોઈ પણ પ્રકારે કર્મથી મારો છુટકો થશે કે કેમ ? ”
ર દેવળી મહારાજે જણાવ્યુ કે, “ આ તીર્થ ઉપર મન, વચન, કાયાની શુદ્ધિથી
કોયણ લઈ, પશ્ચાત્તાપ કરી ઘણા આક્રમ તપ કરીશ તો તારા પણ પાપ તીર્થમહિમાથી
રહેશે કહ્યુ છે કે —

જન્મકોટિકૃતમેવદેરયા, કર્મ તીવ્રતપસા વિલીયતે ॥

કિં ન દાદ્યમતિમહપિ ક્ષણાદુચ્છિતેન સિલિનાડ્ય દક્ષતે ॥ ૧ ॥

‘ નમો અરિહતાણુ ’ ઇત્યાદિ પદોથી જાણત થયેલો શાવક પોતાના કુળને યોગ્ય ધર્મકૃત્ય નિયમાદિક યાદ કરે. અહિયાં એમ સમજવું કે-પ્રથમથી જ શાવકે સ્વદેશ નિદ્રાવત થઈને રહેવું એમને પાછલી એક પહેાર રાત્રી રહે ત્યારે જાણવા સંવાર થતા પહેલાં ઉઠવું એમ ઠરવાથી આ લોકમા યશ, કીર્તિ, બુદ્ધિ, શરીર, ધન, વ્યાપારાદિકનો અને પારલોકિક ધર્મકૃત્ય, વ્રત, પરચણાણુ, નિયમ પ્રમુખનો દેખીતો જ લાભ થાય છે એ તેમ ન કરે તો ઉપરોક્ત લાભની હાનિ થાય છે

લોકિક શાસ્ત્રમા પણ એમ જ કહ્યું છે —

કમ્મીણા ઘનસપહદ, ઘમ્મીણા પરલોચ ॥

જિહિ સૂતા રવિ સ્વમર્દ, તિહિ નર જાઓ ન હોય ॥

“ કામકાજ કરનારા લોકો એ વહેવા જાહે તો તેઓને ધનની પ્રાપ્તિ થાય, અને ધર્મી પુરુષ એ વહેલા જાહે તો તેઓને પોતાના પારલોકિક કૃત્યો શાંતિથી બની શકે છે જે પ્રાણીને જાણતા જ સૂઈ ઉઠાય થાય છે તેમને બુદ્ધિ, ઋદ્ધિ અને આયુષ્યની હાનિ થાય છે ”

કોઈકથી નિદ્રા ઘણી હોવાને લીધે કે બીજા કંઈ કારણથી એ પાછલી પહેાર રાત્રી રહેતા જાડી ન શકાય તોપણ તેણે છેવટ આર ઘડી રાત્રી બાકી રહે ત્યારે નવકાર ઉચ્ચાર કરતા જાડીને પ્રથમથી દ્રવ્ય, જ્ઞાન, કાળ અને જાવનો ઉપયોગ કરવો એટલે દ્રવ્યથી વિચારવું કે, “ હું કોણ છું, શાવક છું કે કેમ ? ” એવું વિચાર કરે કે, “ મુંહું પોતાને ઘેર છું કે પરઘેર છું ? દેશમા છું કે પરદેશમા છું ? માળ ઉપર સૂતો છું કે નીચે સૂતો છું ? ” કાળથી વિચાર કરે કે, “ અવશેષ રાત્રિ કેટલી છે, સૂઈ જાયો છે કે નહીં ? ” જાવથી વિચાર કરે કે, લઘુનીતિ વહીનીતિની પીડામુક્ત થયો છું કે કેમ ? ” એમ વિચાર કરવાપૂર્વક નિદ્રા રહિત થાય આ પ્રમાણે વિચારવા છતાં એ નિદ્રા ન શકાય તો નાકના આસને રોડીને નિદ્રામુક્ત બને ત્યારપછી દરવાજા કંઈ દિશાએ છે, લઘુનીતિ કરવાનું કયા છે ? એવો વિચાર કયાં પછી વહીનીતિ લઘુનીતિ-ઝાડો પેશાબ કરે

સાધુ આશ્રયાં યોગનિયુક્તિમા કહ્યું છે કે:—

દન્વાદ્ સ્વઓમ સ્સાસનિરુમ્ણાલોચ ॥

લઘુનીતિ પાછલી ગતે કરવી હોય ત્યારે જગત યજ્ઞને દ્રવ્યાદિક(દ્રવ્ય જ્ઞાન, કાળ, જાવ)નો ઉપયોગ દીધા પછી નાસિકા બંધ કરીને આસોઆમ દનાવે જેથી નિદ્રા વિગ્નિત થયા પછી લઘુનીતિ - કાંઈપણ કાર્ય કોઈપણ નિયમે

“તીમ (આકરા) તપ કરવાથી ઠરેઠો ભવમા કરેલા કર્મ (પાપ) લીલા માત્રમા જતા રહે છે જાણી અગ્નિની શિખામા શુ મોટા કાષ (લાકડા) બળ્યા વિના રહે છે ? ” (અર્થાત્ નથી રહેતા જોટલે જળી જાય છે તેમ જ તપથી પાપ નાશ પામે છે)

આવા વચન સાંભળીને તે જ મુગધજ કેવળીની પાસે પોતાના સર્વ પાપની આલોચણુ લઈ, માસખમણુ વગેરે ઘણા આકરા તપ તપીને તે જ તીર્થે અદ્રશ્યેષ્વર મોક્ષપદ પામ્યો.

નિષ્કટક રાજ્યસુખ લોગવતો શુકરાજ રાજ્ય પરમાર્હત પુરુષોમા જોકે જ હ્રાતરૂપ થયો. જળી તેણે બાહ્ય (રાજ્યો) અભ્યંતર (હોમાદિક) બે પ્રકારના શત્રુઓને હત્યા, રથયાત્રા, તીર્થયાત્રા, સઘયાત્રા, જોમ ત્રણ પ્રકારની યાત્રા ઘણી વાર કરી; સાધુ, સાધ્વી, સાવક, ગ્રામિન, જોમ ચાર પ્રકારના શ્રી સઘની સમયે સમયે ભક્તિ કરી જોમ અનેક પ્રકારે વારવાર તેણે ધર્મસેવન કર્યું. પદ્માવતી પટરાણી, વાયુવેગા લઘુ પટરાણી, જોમ જ બીજી પણ ઘણી વિદ્યાધરની પુત્રીઓ તેને રાણીઓપણે યઈ (અર્થાત્ તે ઘણી સ્ત્રીઓને સ્વામી થયો) પદ્માવતી પટરાણીની કુખે પન્નાકર નામનો લક્ષ્મીના સ્થાન સમાન અને વાયુવેગાની કુખે વાયુસાર નામે પુત્ર પેઠા થયો. તે બન્ને જણા કૃષ્ણના પુત્ર સામ્બ અને પ્રદુમ્નકુમારની જેમ પોતાના શુભે કરીને પોતાના પિતા (શુકરાજ) ના જેવા જ થયા તેથી શુકરાજે પન્નાકરને રાજ્ય અને વાયુસારને સુવરાજપદ પુરીથી સોંપ્યા પછી બન્ને રાણીઓ સહિત હીક્ષા લેઈને તે જાવ શત્રુને જય અને ચિત્તને સ્થિર કરવા માટે શત્રુજય તીર્થે આવ્યો. પણ આશ્ચર્ય છે, તે મહાદેમા (શુકરાજ) જેમ પર્વત પર પદચિહ્ના ચડવા લાગ્યો, તેમ જ શુકલ ધ્યાનમા આગલ વધતા કેવળજ્ઞાન પામ્યો. ત્યારપછી ઘણા કાળ સુધી પૃથ્વી પર વિચરતો અનેક પ્રાણીઓના અજ્ઞાન અને મોહરૂપ અધકાર દૂર કરીને અનુક્રમે બંને સાધ્વીઓ સહિત શુકરાજ કેવળી મોક્ષપદ પદા પામ્યા.

ભદ્રક પ્રકૃતિ, ન્યાયમાર્ગસ્થિતિ, વિશેષનિપુણમતિ, હૃદનિજવચનસ્થિતિ, જો ચારે શુણુ પ્રથમથી જ પામ્યાને લીધે સમ્યક્ત્વારોહણ કરીને શુકરાજે તેને નિર્વાહ કર્યો, જેવડે તે પરપરાઓ શિવવધુ વયો.

આ આશ્ચર્યકારક શુકરાજનું ચરિત્ર સાંભળીને હે ભલ્ય પ્રાણીઓ ! પૂર્વોક્ત ચાર શુણુ પાળવાને ઉદ્યમવત થાઓ.

ઈતિ ભદ્રકાદિશુણુશુ શુકરાજ કથા સમાપ્તા

પ્રયોજન પટે તો મદરવરે (હળવેથી) બોલે વળી રાત્રે ખામી ખાવી કે ખુખારો ખાવો કે હુંકારો કરવો પટે તોપણ ધીમેથી જ કરવું, મોટા અવાજથી કરવું નહીં કેમકે, એમ કરવાથી બળેલા ઘરોળી, પ્રમુખ હિમક જીવો માખી પ્રમુખને હણવાનો ઉદય કરે, ખાટોસી બળે તો પોતાનો આરબ આચરે, પાણીનાળી, રાધનારી, બ્યાપાર કરનાર, સુસાફરો, જેતી જેડનારા, વનમા જઈ પાન, ફૂલ, ફળ ઉડનારા, રહેડના વહેનારા, કોસના વહેનારા, ઘાણી પીલનારા, શીલાવટ, રેટિયા ફેરવનારા, ધોબી, કુભાર, સુધાર, ભુગારી, ચશ્મકાર, હાફી બહી કરનારા, માછી, ખાટડી, વાઘરી-મૂગલજ નાખનારા, પારખી, વાટપાકા, લૂટારા, પારદારિક તરબર, ધાક પાકનાર વગેરે એક એકની પરપરાથી ભગુત થઈ પોતાના હિસાના કામમા પ્રવર્તે તેથી પરપરાએ આ બધા દોષોના ભાગી બનાય છે અને એ રીતે અનર્થકંઠની પ્રાપ્તિ થાય છે

શ્રી ભગવતી સૂત્રમા કહેલું છે કે —

જાગરિજા ઘમ્મીજ, જયમ્મીજ તુ સુત્તયા સેવા ॥

વચ્છાદિવ મયળીય, બકહિસુ જિજો જયતીદ ॥ ૧ ॥

વચ્છ દેશના અધિપતિની બહેન જયતી શ્રાવિકાને શ્રી વર્હમાનસ્વામીએ કહ્યું કે,
“ ધર્મવત પ્રાણીઓનું ભગવું અને પાપી પ્રાણીઓનું જીવવું કલ્યાણકારી હોય છે ”

નિદ્રામાથી ભગતા જ તપાસવું કે, કયા તત્ત્વના ચાલતા નિદ્રા વિચ્છેદ થાય છે ?
કહ્યું છે કે —

અમ્મોમૂતસ્વયોર્નિદ્રા વિચ્છેદ ગુમહેવે ॥

ક્યોમવાવગ્નિતત્ત્વેપુ સ પુનર્દુ સવાવક ॥ ૧ ॥

જળ અને પૃથ્વીતત્ત્વમા નિદ્રા વિચ્છેદ થાય તો સારું, અને આકાશ, વાયુ ને અગ્નિતત્ત્વમા નિદ્રાવિચ્છેદ થાય તો દુઃખદાયી બાણવું

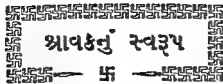
વામા સ્તોદયે સિતે કૃષ્ણે તુ દક્ષિણા ॥

ત્રીણિ ત્રીણિ દિનાનીડુસર્વયોરુદય શુભઃ ॥ ૨ ॥

શુકલપક્ષમા પડવેથી ત્રણ દિન પ્રાત કાળે સૂર્યોદય વખતે ચક્રનાડી સારી અને કૃષ્ણપક્ષમા પડવેથી ત્રણ દિન સૂર્યોદય વખતે ચક્રનાડી સારી બાણવી

શુક્રપ્રતિપદો વાયુશ્ચ ત્રેડયાર્જે વ્યવઃ વ્યવદ્ ॥

વહન્ સ્તોડનયા વૃત્ત્યા, વિપર્યાસે સ્તુત્ત્વત્ ॥ ૩ ॥

નામાર્દ ચરમેષો સહો માવેણ દ્રવ્ય બહિગારો ॥

તિવિહો અ માવસદ્દો દસણ-વય-વત્તરગુણેદિ ॥ ૪ ॥

શ્રાવક ચાર પ્રકારના ॥ ૧ નામ શ્રાવક, ૨ સ્થાપના શ્રાવક, ૩ દ્રવ્ય શ્રાવક અને ૪ ભાવ શ્રાવક (આ ચાર નિક્ષેપા* ગણાય છે)

૧ જો—નામ શ્રાવક શ્રાવક શબ્દના અર્થથી રહિત, જે કેવલ 'શ્રાવક' જોવા નામને ધારણ કરનારો હોય તે, જેમ કેઈનું ઈશ્વર નામ હોય પણ તે દરિદ્ર હોય તેમ તે નામ નિક્ષેપો ગણાય છે

૨ જો—સ્થાપના શ્રાવક કેઈક શુભવત શ્રાવકની કાષ્ઠ કે પાષાણાદિકની પ્રતિમા કે છબી બનાવી હોય તે સમજવી અર્થાત્ તેવી પ્રતિમા કે છબીને સ્થાપના શ્રાવક સમજવા જો સ્થાપના નિષેષો ગણાય છે

૩ જો—દ્રવ્ય શ્રાવક ભાવ ન હોવા છતા, શ્રાવક પી ક્રિયા કરનારો દ્રવ્ય શ્રાવક કહે વાય ॥ જેમ ચઠમયોત રાજાની આજ્ઞાથી અભયકુમારને બાધવા માટે વેરયાઓએ શ્રાવિકા ધર્મની ક્રિયા કરી હતી આ દ્રવ્યનિષેષો ગણાય છે

૪ જો—ભાવ શ્રાવક ભાવપૂર્વક શ્રાવકની ક્રિયામાં તત્પર હોય તે ભાવ શ્રાવક કહે વાય છે આ ભાવનિક્ષેષો ગણાય છે

જેમ નામ ગાય, સ્થાપના ગાય અને દ્રવ્ય ગાયથી દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થતી નથી તેમ નામ શ્રાવક, ભાવ શ્રાવક અને દ્રવ્ય શ્રાવકપણ મુક્તિનું સાધક થતું નથી આ અથમા ભાવ શ્રાવકનો અધિકાર કથન કરવામાં આવશે (ભાવ શ્રાવકપણ પ્રાપ્ત કરવાના ઉપાય રૂપ આ અથ છે)

ભાવ શ્રાવકના ત્રણ ભેદ.

ભાવ શ્રાવકના ત્રણ ભેદ છે ૧ કર્ચન શ્રાવક, ૨ મત શ્રાવક અને ૩ ઉત્તરશુભ શ્રાવક

* નિક્ષેપ—અતિશયે કરીને વસ્તુનું સ્થાપન કરવું, જોટલે ઉપચાર થતના અર્થાત ઉપચારે કરીને વસ્તુને ધગવવી

પરવેથી ત્રણ ત્રણ દિવસ શુકલ પક્ષે સૂર્યોદયે ચંદ્રનાડી વહે અને કૃષ્ણ પક્ષે સૂર્યનાડી વહે, તે વખતે જો વાયુતત્ત્વ હોય તો તે દિવસ શુભકારી બનુવા અને તેથી વિપરીત હોય તો દુઃખદાયી સમજવા

શશાન્કેનોદયો વાય્વોઃ સૂર્યેનાસ્ત શુભાવહમ્ ॥

વદયે રવિણા ત્વસ્ય, શશિનાસ્ત શુભાવહમ્ ॥ ૪ ॥

વાયુતત્ત્વમા ચંદ્રનાડી વહે ને સૂર્યોદય અને સૂર્યનાડી વહે ને સૂર્યાસ્ત યાય, તેમજ સૂર્યનાડી વહે ને સૂર્યોદય અને ચંદ્રનાડી વહે ને સૂર્યાસ્ત યાય તો સુખકારી સમજવું

કેટલાએક શાસ્ત્રકારોએ તો વારનો પણ અનુક્રમ બાધેલો છે તે આવી રીતે — રવિ, મંગળ, શુક્ર અને શનિ એ ચાર સૂર્યનાડીના વાર અને સોમ, બુધ અને શુક્ર એ ત્રણ ચંદ્રનાડીના વાર સમજવા

કેટલાક શાસ્ત્રકારોએ સંક્રાંતિનો પણ અનુક્રમ બાધેલો ॥ એમ સંક્રાંતિ સૂર્યનાડીની અને વૃષ સંક્રાંતિ ચંદ્રનાડીની, એમ અનુક્રમથી બારે સંક્રાંતિ સાથે સૂર્ય અને ચંદ્ર નાડીની ગણના કરવી

સાદ્દેવટીદ્વય, નાહિરેવૈકાર્કોદયાદ્વયેત્ ॥

ઋષ્ટપટ્ટપટીધ્રાતિન્યાયો નાહયો પુન પુન ॥ ૫ ॥

સૂર્યોદય વખતે જે નાડી વહેતી હોય તે અડી ઘડી પછી બહુલાર્ધ બાય છે ચંદ્રથી સૂર્ય અને સૂર્યથી ચંદ્ર, એમ કુવાના રેટની જેમ આવેા દિવસ નાડી ક્રમાં કરે છે

પદ્મત્રિશ્ણઘ્નુરુવર્ણના યા વેલા મળને ભવેત્ ॥

સા વેલા મરતો નાહવા નાહ્યો સચ્ચરતો હયેત્ ॥ ૬ ॥

છત્રીસ શુક્ર અક્ષર ઉચ્ચાર કરતા જેટલો વખત લાગે છે તેટલો વખત એક નાડીથી બીજી નાડીમા વાયુને જતા લાગે ॥

પાત્ર તત્ત્વની સમજ

ઊર્ધ્વ વહિરપત્તોય, વિરઘ્વીન સમીરણ ॥

મૂર્ધ્નિમધ્યપુટે વ્યોમ, સર્વંગ વહેતે પુન ॥ ૭ ॥

હિથો પવન ચઢે ત્યારે અગ્નિતત્ત્વ, નીચો પવન ઊતરે ત્યારે જળતત્ત્વ, તિરછો પવન

૧ દર્શન શ્રાવક તે, કેવળ સમ્યક્ત્વધારી ચતુર્થ શુભસ્થાનકવર્તી, શ્રેષ્ઠિક તથા કૃષ્ણાદિકના જેવા પુરુષો સમજવા

૨ મત શ્રાવક તે, સમ્યક્ત્વમૂળ સ્થૂળ અણુમતધારી (પાચ અણુમત ધરનારા ૧ પ્રાણાતિપાત ત્યાગ, ૨ અસત્ય ત્યાગ, ૩ ચોરી ત્યાગ, ૪ મેયુન ત્યાગ, ૫ પરિમહ ત્યાગ, જે પાચે સ્થૂળથી તત્ત્વ ૬) માટે જોને અણુમત કહેવાય, તેના ત્યાગી તે મત શ્રાવક) આ મત શ્રાવક સબધમા સુરસુદરકુમારની પાચ સ્ત્રીઓનું વૃત્તાન જાણવા યોગ્ય હોવાથી તે ક્ષણે રૂપે બતાવે છે

સુરસુદરકુમાર શેઠની પાચ સ્ત્રીઓના દષ્ટાંત

સુરસુદરકુમાર એક વખત પોતાની પાચ સ્ત્રીઓની પરીક્ષા માટે શુભ રહીને છિદ્ર બાધી તેઓના અસ્ત્રિ જોતો હતો તેવામા ત્યા મોચરી ફરતા એક મુનિ આવ્યા તેમણે ઉપદેશ કરતા તેણીઓને કહ્યું કે, “ તમે અમારા પાચ વચન અગીકાર કરો તો તમારા સર્વ દુઃખ દૂર થશે ” આ વખતે શુભપણે રહેલા સુરસુદરકુમાર આ હઠીકત સાબળી પોતાના મનમા વિચાર કર્યો કે, “ આ કાષ્ઠક ઉલ્લંઘન મુનિ માલમ પડે છે, કેમકે, ત્યારે મારી સ્ત્રીઓએ તેને પોતાનું દુઃખ મટાડવાનો ઉપાય પૂછ્યો ત્યારે તે તેણીઓને વચ નમા બાધી લેવા ધારે છે, માટે જો ઉલ્લંઘન હું પાચે જાણે પાચ પાચ હઠના પ્રહાર કરીશ સ્ત્રીઓએ પૂછ્યું કે તમે કયા પાચ વચન અગીકાર કરાવવા માગો છો ? મુનિએ કહ્યું—પહેલું, તમારે કાંઈ પણ ત્રસ (હાનીયાલી થકે જેવા) જીવને યાવજીવ સુધી મારવો નહીં, એવું ક્ષાન્તપૂર્વક કહેવાથી તે પાચે સ્ત્રીઓએ જો પહેલું મત અગીકાર કર્યું આ જાણી સુદરકુમાર વિચારવા લાગ્યો કે, ખરેખર આ કાંઈ ઉલ્લંઘન કેમપણે નથી, આ તો મારી સ્ત્રીઓને કાષ્ઠક સિખામણ આપે છે આથી તો મને પણ કાયદો મળશે, કેમકે તેઓ રિસાવાથી કાંઈ પણ વખતે મને મારી શકે નહીં માટે એણે મને ઉપકાર કર્યો, તેના બદલામા મેં જે તેને પાચ હઠના પ્રહાર કરવા ધારેલા છે તેમાથી એક જોછો એટલે ચાર મારીશ જીજી મુનિ બોલ્યા કે, “ તમારે કાંઈ પણ વખતે જીજી બોલવું નહીં, એવું પરચખાણ લો તેણીઓએ તે કળૂલ કીધું (આ વખતે શેઠે પણ પહેલાની યુક્તિ પૂર્વક એક એક હઠ પ્રહાર જોછો કરી ત્રણ ત્રણ મારવા ધાર્યું) ત્રીજી મુનિએ કહ્યું કે તમારે ચોરી—અદત લેવું નહીં જાતું પણ પરચખાણ તે સ્ત્રીઓએ કર્યું (ત્યારે વગી સરસુદરકુમારે એક એક પ્રહાર જોછો મારવાનું ધારી બે બે બાદી રાખ્યા) ચોથું, શીયળ પાળવા વિષે મુનિએ કીધું, તે પણ તેણીઓએ સ્વીકાર્યું (આ સાબળી શેઠે એક એક પ્રહાર જોછો કરી ફક્ત એક એક કરવા નહીં કર્યું) પાચમું પરિમહનું (દ્રવ્યાદિક વિગેરે હરેક વસ્તુ પ્રમાણથી વધારે ન રાખવાનું) પરચખાણ કરવાનું મુનિએ જણાવ્યું તે પણ તેણીઓએ અગીકાર કર્યું (એક એક

વહે ત્યારે વાયુતત્ત્વ, નાશિકાનાં બે પડમાં પવન વહે ત્યારે પૃથ્વીતત્ત્વ અને સર્વ દિશામાં
જ્યારે પવન ફેલાઈ જાય ત્યારે આકાશ તત્ત્વ સમજવું

તત્ત્વોનો અનુક્રમ

વાયોર્વૈદેરપા ધૃષ્ટ્યા-ચ્યોન્નસદૃશ વહેતુ જમાતુ ॥

વહન્ત્યોદમયોર્નાદ્યપો ક્ષાતવ્યોડય જમ સદા ॥ ૮ ॥

સૂર્યનાદી અને ચંદ્રનાદીમાં વાયુ, અગ્નિ, જળ, પૃથ્વી અને આકાશ બે અનુક્રમ
તત્ત્વો નિરતર વહે છે

તત્ત્વોનો કાળ

ધૃષ્ટ્યા પલાનિ પદ્માશ્વત્વારિન્નત્તયાડમ્ભસ ॥

અગ્નેશ્વિશ્વપુનર્વાયોર્વિશ્વતિર્નમમો દશ ॥ ૯ ॥

પૃથ્વીતત્ત્વ પચાસ પળ, જળતત્ત્વ આઠીસ પળ, અગ્નિતત્ત્વ ત્રીસ પળ, વાયુતત્ત્વ ૧
પળ, આકાશતત્ત્વ ૬૫ પળ એમ તત્ત્વો અદલણદલ થયા કરે છે

તત્ત્વમા કરવાનાં કાર્યો.

તત્ત્વાભ્યા મૂજલાભ્યા ત્યાચ્છાતે કાર્યે ફલોન્નતિ ॥

દીપ્તાસ્થિરાદિકે કૃત્યે વેજો વાપ્તમ્યરૈ શુભમ્ ॥ ૧૦ ॥

પૃથ્વી અને જળતત્ત્વમાં શાંતિ કાર્યો કરતા ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે, અને અગ્નિ
વાયુ ને આકાશતત્ત્વમાં તીવ્ર-તેજસ્વી, અસ્થિર અને સ્થિર કાર્યો કરવા સારા ॥

તત્ત્વોનું ફળ.

જીવિત્ત્વે જયે હામે સસ્યોત્પતૌ ચ વર્ષણે ॥

પુરાર્યે યુદ્ધપ્રભે ચ ગમનાગમને તથા ॥ ૧૧ ॥

ધૃષ્ટ્યપૂત્તવે શુભે સ્યાત્ વદ્ધિવાતૌ ચ નો શુભો ॥

અર્થસિદ્ધિસ્થિરોન્વાં નુ શીઘ્રમમ્ભસિ નિર્દિશેત્ ॥ ૧૨ ॥

જીવિત્ત્વ, જય, લાભ, વર્ષા, ધાન્યની ઉત્પત્તિ, યુદ્ધપ્રતિષ્ઠિ, યુદ્ધ, ગમન, આગ
વિજેરના પ્રભે વખતે બે પૃથ્વી કે જળતત્ત્વ હોય તો શ્રેયકારી અને બે વાયુ, અગ્નિ
આકાશતત્ત્વ હોય તો અશુભ સમજવા વળી અર્થસિદ્ધિ કે સ્થિર કાર્યમાં પૃથ્વીતત્ત્વ

અદ્રનાડી વહેતે કરવા યોગ્ય કાર્યો.

પૂજાદ્રવ્યાર્જનોદ્વાદે દુર્ગાદિસરિદાગમે ॥

ગમાગમે જીવિતે ચ, ગૃહે શ્વેત્રાદિસપદે ॥ ૧૩ ॥

ત્રયવિક્રયણે ઘૃષ્ટૌ, સેવાકૃપીદ્વિપગ્જયે ॥

વિદ્યાપદ્માભિષેકાદૌ, શુભેર્થે ચ શુભઃ સશી ॥ ૧૪ ॥

દેવપૂજન, દ્રવ્યોપાર્જન-આપાર, લગ્ન, રાજ્યકલ્પા લેવા, નદી ઉતરવી, જવા આવ
ના પ્રશ્ન, છવિતના પ્રશ્ન, ઘર ક્ષેત્ર લેવા, આધવા, કોઈ વસ્તુ લેવા વેચવાના પ્રશ્ન, વર્ષ
લખવાના પ્રશ્ન, નોકરી, ખેતીવાડી, શત્રુને જય કરવો, વિદ્યાભ્યાસ, પદ્માભિષેક-પદપ્રાપ્તિ એવા
મ કાર્યો વખતે અદ્રનાડી વહેતી હોય તો લાભકારી સમજવી

પ્રભે પ્રારમ્ભણે વાપિ કાર્યાણા વામનાસિકા ॥

પૂર્ણ વાયો પ્રવેશશ્ચેત્તદા સિદ્ધિરસશયમ્ ॥ ૧૫ ॥

કોઈપણ કાર્યને પ્રારંભ કરતા કે પ્રશ્ન કરતા જો પોતાની અદ્રનાડી વહેતી હોય કે
સિકામા પવન પ્રવેશ કરતો હોય તો તે કાર્યની તત્કાળ નિ સશય સિદ્ધિ સમજવી

સૂર્યનાડી વહેતે કરવા યોગ્ય કાર્યો

વદ્ધાના રોગિતાના ચ, પ્રમ્લઘાના નિજાત્પદાત્ ॥

પ્રભે યુદ્ધવિષૌ વૈરિસદ્ગમે સહસા મયે ॥ ૧૬ ॥

સ્નાને પાનેન્દ્રાને નદ્યાન્વેષપુત્રાર્થમેધુને ॥

વિવાદે દારુણેર્થે ચ, સૂર્યનાડી પ્રસૂત્યતે ॥ ૧૭ ॥

કેદમા પડવાના, રોગીના, પોતાના પદ ખોવામા, બ્રહ્મ-થવામા, યુદ્ધ કરવામા, શત્રુને
જવામા, અકસ્માત્ જયમા, ફનાન કરવામા, પાણી પીવામા, લોભન કરવામા, ગઈ વસ્તુ
જાવવામા, યુત્રને વારતે મેધુન કરવામા, વિવાદ કરવામા, જા પામવામા એટલા ઠામે
નાડી સારી સમજવી

કેટલાક આચાર્યો એમ પણ કહે છે કે -

વિદ્યારમ્ભે ચ દીક્ષાયા, શસ્ત્રાભ્યાસવિવાદયોઃ ॥

રાજદર્શનગીતારૌ, મન્ત્રયન્ત્રાદિ સાધને ॥ ૧૮ ॥ (સૂર્યનાડી શુભા)

વિદ્યારમ્ભ, દીક્ષા, શસ્ત્રાભ્યાસ, વિવાદ, રાજદર્શન, ગાયનારમ્ભ, મન્ત્ર, યત્રાદિ
ધનમા સૂર્યનાડી શુભ છે

ધાય છે, માટે દરરોજ વૃદ્ધવદન કરવું જોમનાથી વૃદ્ધ પુરુષોની સેવા કરતા નથી તેઓ ધર્મ, જેણે સર્વાની સેવા કરી નથી તેનાથી સપદા, અને ઘણા આજુસોએ સત્કારદેવી ચેરયાની મિત્રતા રાખતા નથી તેમનાથી આનન્દ દૂર રહે ॥

પ્રતિક્રમણ કરનારને પચ્ચખાણુ કર્યા પહેલા યોગ નિયમ ધારવાના હોય છે તે ધારે તેમજ પ્રતિક્રમણ ન કરતો હોય તેણે પણ સૂર્યોદયથી પહેલા યોગ નિયમ ગ્રહણ કરવા શક્તિ પ્રમાણે નમુસ્કાર સહિ અર્ધિ ગઠસહિ, એકાસણુ, બેચાસણુ પચ્ચખાણુ કરવા, યોગ નિયમ ધારેલા હોય તેણે દેસાવગાસીકનું પચ્ચખાણુ કરવું વિવેકી પુરુષે સદ્ગુરુની પાસે સમ્યક્ત્વમૂળ આવકના અયાસકિત બાર વ્રત અગ્રીકાર કરવા એ બારવ્રતને અગ્રીકાર કરવાથી સર્વ પ્રકારથી વિરતીપણુ મળવાનો સંભવ રહે છે વિરતીને મહા હજાની પ્રાપ્તિ થાય છે અવિરતીને તો નિજોદીયા જીવોની પેઠે મન, વચન, કાયાના વ્યાપાર ન હોવા છતાં પણ બહુ કર્મજલાદિ મહાદોષનો સંભવ થાય છે કહ્યું ॥ ૬ — “જે ભાવવાળા કામ્ય પ્રાણીએ થોડી પણુ વિરતી કરી છે તેને દેવતા પણ આડે છે, કેમકે તે વિરતી (પચ્ચખાણુ) દેવતા પોતે કરી શકતા નથી એકેદ્રિય જીવો કવળાહાર નથી કરતા પણ વિરતી પરિણામના અભાવથી તેઓને ઉપવાસનું હજા મળતું નથી મન, વચન, કાયાથી પાપ કરતા નથી તો પણ અનત કાળ સુધી એકેદ્રિય જીવો એકેદ્રિયપણુ જે રહે છે તે પણ અવિરતીનું જ હજા છે તિર્થંચો (અશ્વાદિક) ઠોરકા, આર, કારવદન, વધ, ગધન વિગેરે સેકંદો દુષ્કાર પામે છે, તે જી પૂર્વ ભવમા વિરતી કરી હોત તો પામતજ નહીં ”

અવિરતી નામકર્મના ઉદયથી દેવતાઓની પેઠે શુદ્ધ ઉપદેશાદિકનો યોગ છતાં પણ નવકારસી માત્રનું પચ્ચખાણુ ન કીધું એવા શ્રલિક રાત્રએ ક્ષાધિક સમકિત હોવા છતાં અને વળી ભગવત મહાવીરસ્વામીની વારવાર વાણી સાંભળવા છતાં પણ કામકા પ્રમુખના માસ માત્રનું પચ્ચખાણુ ન કીધું પચ્ચખાણુ કરવાથીજ અવિરતિને જીનાય ॥ પચ્ચખાણુ વળી અભ્યાસથી થાય ॥ અભ્યાસથીજ સર્વ ક્રિયામા કુશળપણુ આવે છે અનુભવસિદ્ધ છે કે, સૌખ્યકળા, પદ્મકળા, ગણિતકળા, ગીતકળા, નૃત્યકળા પ્રમુખ સર્વ કળાઓ અભ્યાસ વિના સિદ્ધ થતી નથી; માટે અભ્યાસ કરવો એયરકર છે કહેલું છે કે —

અભ્યાસેન ક્રિયા સર્વાઅભ્યાસાત્સકલા કલ્યા ॥

અભ્યાસાદ્યાનમૌનાદિઃ, કિમભ્યાસસ્ય દુષ્કરમ્ ? ॥ ૧ ॥

અભ્યાસથી સર્વ ક્રિયા, સર્વકળા અને ધ્યાન મોનાદિક સિદ્ધ થાય છે અભ્યાસને શુ દુષ્કર છે ?

નિરતર વિરતી પરિણામનો અભ્યાસ રાખ્યો હોય તો પરલોકમા પણ તે પાછળ આવે ॥ કહેલું છે કે —

સૂર્ય ચ દ્રનાડીમા વિશેષ કરવા યોગ્ય કાર્યો.

દક્ષિણે યદિ વા વામે, યત્ર વાયુ નિરન્તરમ્ ॥

ત પાદમપત્ત કૃત્વા, નિ સરેત્રિજમન્દિરાત્ ॥ ૧૯ ॥

હાથી નાસિકાનો પવન ચાલતો હોય તો હાથો પગ, અને જમણી નાસિકાનો પવન ચાલતો હોય તો જમણે પગ પ્રથમ ઉપાડી પોતાના ઘરથી નીકલે

અધર્મનાંરિષૌરાયા વિપ્રહોસ્પતિનોડપિ ચ ॥

શૂન્યાક્ષે સ્વસ્ય કર્તવ્ય્યાઃ સુપ્તભામનયાર્થિભિ ॥ ૨૦ ॥

દેવાદાર, શત્રુ-ચોર વિગેરે અને લહાર્ક કરનારને શૂન્યાગ (હાથ) કરવાથી પોતાને સુખ, લાભ અને જયની પ્રાપ્તિ થાય છે

સ્વજનસ્વામિશુર્યાયા ચે ચાન્યે દિવચિત્તકા ॥

જીવાક્ષે તે ધ્રુવ પાર્વ્યા, કાર્યસિદ્ધિમમીપ્સુમિ ॥ ૨૧ ॥

સ્વજન, સ્વામી, શુભ, માતા, પિતા પ્રમુખ જે આપણા હિતચિત્તક હોય તેમને કાર્યસિદ્ધિના કામ્યુકે જમણી તરફ રાખવા જોઈએ

પ્રવિશત્સ્વનાપૂર્ણનાસિકાપક્ષમાગ્રિતમ્ ॥

પાદ શય્વોત્થિતો દયાત્વયમ પૃથિવીતલે ॥ ૨૨ ॥

શુકલપક્ષ હોય કે કૃષ્ણપક્ષ હોય પણ દક્ષિણ કે વામ (જમણી કે હાથી) જે નાસિકા પવનથી લહાર્ક પૂર્ણ થતી હોય, તે જ પગ ધરતી ઉપર પડેલા મૂકીને શય્યાથી ઉઠવું

ઉપર બતાવેલી રીતિ પ્રમાણે નિકા તણને આવક અત્યંત બહુમાનથી પરમમગજાકારી નવકાર મત્ર મનમા સ્મરણ કરે કહ્યું છે કે —

પરમિટ્વિચિત્તણ માણસમિ, સિદ્ધામણ કાયવ્ય ।

સૂક્ષ્મા વિનયપવિત્તી, નિવારિયા હોદ્દ પવ તુ ॥

શય્યામા રહ્યા રહ્યા નવકાર મત્ર ગણવો હોય તો, સૂત્રનો અવિનય નિવારવાને માટે મનમાજ ચિત્તવનરૂપે ગણવો

કેટલાક આચાર્ય તો જોમ કહે છે કે, કાર્મપણ જોવી અવરમા નથી કે જેમા નવકાર મત્ર ગણવાનો અધિકાર ન હોય, માટે (જોમ માનીને) જ્યારે ત્યારે વગર અચકાચે નવકારનો પાઠ કરવો એવકારી છે (આપા જે મત પડેલા પચાસકની વૃત્તિમા લખેલા છે)

જ અમ્મસેહ જીવો, ગુણ વ દોસ વ અમ્મ જન્મમિ ॥

ત વાવહ પરલોવ, તેવવ અમ્માસતોવણ ॥ ૧ ॥

ગુણ અથવા દોષનો જેવો અભ્યાસ જીવ આ ભવમા કરે તે ગુણ અને દોષ અભ્યાસના હીંધે પરભવમા પણ આવે છે આ સ્થળને વિષે આવકે અને આવિષે પોતાની ઇચ્છાથી પરિભાષુ કેટલું રાખવું ? તેની સવિસ્તર વ્યાખ્યા કરવી જોઈએ. સારી પેઠે જાણી, ઇચ્છા માફક પરિભાષુ રાખી નિયમનો સ્વીકાર કરે તેનો ભગ ન થાય, નિયમ તો વિચાર કરીને જોવી રીતે જ લેવો કે, જે રીતે આપણે શકીએ, સર્વ નિયમોમા સહસાનાઓગાદિ ચાર આગાર છે એ ધ્યાનમા રાખવા, અનુપયોગથી અથવા સહસાનાગાદિકથી નિયમમા રાખેલી વસ્તુ નિયમથી વધારે લેવાય પણ નિયમનો ભગ યતો નથી, પણ અનિચાર માત્ર થાય છે જાણી જોઈને નિયમ વધારે લેશ માત્ર પણ ઘટજી કરે તો નિયમનો ભગ થાય છે કેાઇ સમયે પાપક વરે જાણતા નિયમનો ભગ થાય, તો પણ ધર્માર્થી જીવે આગળ નિયમ અવશ્ય પાપાશ્રમ અને જોદશ ઇત્યાદિ પર્વતિથીજે જેણે ઉપવાસ કરવાનો નિયમ હીંધો હોય, કેાઇ સમયે તપસ્યાની તિથીએ બીજી તિથીની પ્રાતિ વિગેરે થવાથી, જે સચિત ધ્યાન, તાબૂનબક્ષણ, કાષ્ટક યોજન વગેરે થાય, અને પછી તપસ્યાનો દિવસ જલ્દાય મુખમા કેળીયો હોય તે ગળી જવો નહિ પણ તે કાઢી નાખીને પ્રાસુક જળથી શુદ્ધિ કરવી અને તપસ્યાની રીતિ પ્રમાણે રહેવું જોઈએ. કદાચિત પ્રાતિથી તપસ્યાને પૂરેપૂરે યોજન થયું હોય તો બીજે દિવસે કંઈનિમિત્તે તપસ્યા કરવી, અને સમાપ્તિ અવસરે તે તપ વર્ષમાન (જેટલા દિવસ પડ્યા હોય તેટલા વધારે કરીને) કરવું કરે તો અતિચાર માત્ર લાગે, પણ નિયમનો ભગ થાય નહીં ' આજે તપસ્યાનો છે ' એમ જાણવા છતાં જો એક પણ દાણો ગળી લેવામા આવે તો નિયમ ભગ ન વરતતિત્તુ કારણ થાય છે આજે તપસ્યાનો દિવસ છે કે નહીં ? અથવા જો વસ્તુ કે નહીં ? જેવો મનમા મશય આવે અને જો વસ્તુ હો તો નિયમભંગાદિ દોષ ઘણો મદવાડે, જૂન પિચાયાદિકના ઉપદ્રવ થવાથી થયેલું પરવશપણ અને સર્પ કંઈ અસમાધિપણ થવાને હીંધે તપ ન થાય તો પણ ચોથા આગારનો ઉચ્ચાર છે તેથી નિયમનો ભગ થાય નહિ એટલી રીતે સર્વે નિયમને વિષે જાણવું જોઈએ ભગ થાય તો રહેા દોષ લાગે ॥ માટે ચોથા નિયમ લખને તે બરાબર પાળવ ઘણું ગુણ છે ધર્મના સંબંધમા તારતમ્ય અવરથ જાણવું જોઈએ માટે જ પચમ આગાર રાખેલા છે

જે કે કમલચેલીએ મગીપમા રહેલા કુસારના માધાની દાલ જોયા વિના

આદ્યદિનવૃત્ત્યમા તેા એમ કહ્યું છે કે —

સિજ્ઞાદ્વાણ પમત્તુણ ચિદ્વિજ્ઞા ધરણિયલે ।

માવવણુ જગન્નાદ નમુકાર સહો પટે ॥

શબ્દાસ્થાનકને મૂઢી હઈ ભૂમિ પર બેસીને પછી ભાવધર્મબધુ, જગન્નાથ, નવકાર મંત્ર બધુવે ।

અતિદિનઅર્ચામા વળી એમ લખેલું છે કે —

જામિણિપચ્છિમજામે, સધ્વે જગ્ગતિ ચાલુકુટાદ ।

પરમિદ્વિપરમમત, મળતિ સત્ત્વ વારાઓ ॥

શત્રિના પાછલા પહોરે બાળ, વૃદ્ધ વિગેરે સર્વ લોકો બાળે છે ત્યારે પરમેશી પરમ મંત્રને સાત આઠ વાર બાળે (ગણે)

નવકાર ગણવાની રીતિ.

મનમા નવકાર મંત્રને યાદ કરતો બીડીને (પલંગ) વિગેરેથી નીચે ઉતરી, પવિત્ર ભૂમિએ બેસે । રહીને કે પદ્માસન વિગેરે આસને અથવા જેમ મુખે બેસી શકાય એવા મુખાસને બેસીને પૂર્વ અગર ઉત્તર દિશાએ જિનપ્રતિમા કે સ્થાપનાચાર્યની સન્મુખ મનની એકાગ્રતા નિમિત્તે કમળબધ અને કરબપ આદિથી નવકાર ગણવે ।

કમળબધ ગણવાની રીત.

આઠ પાખડીવાળા કમળની કદપના હૃદય ઉપર કરે, તેમા વચલી કચ્છિકા ઉપર “ નમો અરિહંતાય ” પદ સ્થાપન કરે, પૂર્વાદિ ચાર દિશામા “ નમો સિદ્ધાણ, નમો આયરિઆણ, નમો ઉવલ્લાયાણ, નમો લોએ સંવસાદુણ ” એ પદ સ્થાપે અને ચાર સ્થિકાના પદો (એસો પચ નમુક્કારો, સંવપાવચ્છાસણો, મગલાણ ચ સંવેમિ, પદમ હવઈ મગલ) ચાર કોણ (વિદિશા) મા સ્થાપીને ગણે એવી રીતે ગણવાથી કમળબધ બપ કયો કહેવાય છે

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યે યોગશાસ્ત્રના અષ્ટમ પ્રકાશમા પણ ઉપર પ્રમાણેજ બતાવી એટલું વિશેષ કહેવું છે કે —

ત્રિપુદ્ર્વા ચિન્તવન્નસ્ય શ્વતમષ્ટોત્તરં મુનિઃ ।

મુક્કાનોડપિ લમેતૈવ ચતુર્થવપસ ફલમ્ ॥

મન, વચન, કાયાની એકાગ્રતાથી જે મુનિ એ નવકારનો એક સો આઠ વાર બપ કરે તે બોજન કરતા છતાં પણ ઉપવાસ તપનું ફળ પામે છે

ન કરતું એવો નિયમ, માત્ર કોતુકથી જ લીધો હતો તો પણ તથી તેને અર્ધ નિધાનની પ્રાપ્તિ થઈ અને તેથી નિયમ સફળ થયો. જો પુણ્યને અર્થે નિયમ હો તો તેનું કેટલું ફળ કહેવું ? હજી છે કે પુણ્યની છાંછા કરનાર પુરુષે ગમે તે નિયમ પણ અવશ્ય પ્રદક્ષ કરવો તે ગમે તેટલો નાનો હોય તો પણ કમલચેત્રીની માફક ઘણા લાભને માટે ધાય છે પરિશ્રદ્ધ પરિભાણુ મતને વિષે હૃદતા રાખવા ઉપર રત્નસાર એથીનું દષ્ટાન્ત આગળ કહીશું.

નિયમ લેવાની વિધિ

પ્રથમથી પ્રિધ્યાત્વનો ત્યાગ કરવો, જૈન ધર્મ સત્ય કરી માનવો, દરરોજ યથાશક્તિ ત્રણ વાર કે બે વાર કે એક વાર જિનપૂજા કે જિનેશ્વર ભગવતના દર્શન કરવા કે આંકે થાય કે આદે થાયે ચૈત્સવદન કરવા વિગેરેનો નિયમ લેવો એવી રીતે કરીને જો શુરુની ભોગવાઈ હોય તો તેમને વૃદ્ધવદન, ઋણયુવદનથી વાદવા અને શુરુની ભોગવાઈ ન હોય તો પણ પોતાના ધર્માચાર્ય (જેનાથી ધર્મનો બોધ થયેલો હોય તે)ને તેમનું નામ હઈ દરરોજ વદન કરવાનો નિયમ રાખવો. ચોમાસામા, પાચ પર્વણીમા અષ્ટ પ્રકારી પૂજા અથવા સ્નાત્ર પૂજા કરવાનો, ચાવજ્યેષ્ઠ વર વર્ષે નવું અન્ન આવે તેનું નૈવેદ્ય કરી પ્રભુ આગળ ધરી પછીથી ખાવાનો, તેમજ દરવર્ષે જે નવા ફળફૂલ આવે તે પ્રભુને ચડાવ્યા પછી વાપરવાનો, દરરોજ સોપારી બઢામ વિગેરે ફળ (ચડાવવાનો), આપાદી, કાર્તિકી અને ફાગણની પુનમ તથા દીવાળી પ્રભુપક્ષ વિગેરે મોટી પર્વણીમા પ્રભુ આગળ અષ્ટ મંગલિક (અક્ષતની ઢગલીએ) કાઢવાનો, નિરતર પર્વણીમા કે વર્ષમા કેટલીક વાર હરેક માસે પાદિમ, સ્વાદિમાદિક ઉત્તમ વસ્તુઓ જિનરાજની પાસે ચડાવીને કે શુરુને વહોવરાવીને પછીજ યોજન કરવાનો, દરમાસે કે દરવર્ષે કે દેરાસરની વર્ષગાંઠ કે પ્રભુના જન્મ કલ્યાણકારિકે દેરાસરે મોટા આડબર મહોત્સવપૂર્વક સ્વચ્છ ચડાવવાનો, પ્રતિવર્ષે સ્નાત્ર પૂજા, અષ્ટ પ્રકારી તથા મોટી પૂજા (અદ્યોત્તરી પ્રમુખ) ભણાવવાનો, તેમજ રાત્રિભગવત્ કરવાનો; નિરતર કે ચોમાસામા કેટલીક વાર દેરાસરમા પ્રમાર્જન કરાવવાનો, સુનો ધોળાવવાનો, તથા ચિત્રામણ કરાવવાનો, પ્રતિવર્ષે કે પ્રતિમાસે દેરાસરમા અગણુછણ, દીવા માટે સુતર કે રૂની પુષ્પી, દેરાસરના ગભારાની બહારના કામ માટે તેલ, ગભારાના અંદરના માટે ઘી અને દીવાદાકણ, પુષ્પી, ધોતીયા, અતરાસણ, વાગાકુચી, ચંદન, કેસર, અગર, અગરબત્તી વિગેરે કેટલીક વસ્તુઓ સર્વ જનના સાધારણ ઉપયોગ માટે મૂકવાનો, પોષધશાળા ઉપાશ્રયમા કેટલાક ધોતીયા, અતરાસણ, કટાસણ (સુદપત્તિ), નવકારવાળી, ચરવણ, સુતર, કંઢોરા, રૂ, કાળગી પ્રમુખ મૂકવાનો, વરસાદના વળતે શ્રાવક વિગેરેને બેસવા માટે કેટલાક પાટ, પાટલા, બાજેઠ કરી શાળામા મૂકવાનો, પ્રતિવર્ષે વસ્ત્ર આભૂષણાદિકથી કે વધારે ન બની શકે તો હેવટે સુતરની નવકારવાળીથી

*શુરુનો વદન વિધિ આ ગ્રંથમા આગળ કહેવામા આવશે.

“ નદાવર્ત ” “ શ્યાવર્ત ” આદિથી વાછિત સિદ્ધિ વિગેરે ઘણા લાભ આપનારો છે કહ્યું છે કે —

કરઆવત્તે જો પચમગલ, સાદૂપટિમ સંસ્થાપ ।

નવવારા આવત્તદ્, છલતિ ત નો પિસાપાર્દ ॥

કર આવર્ત (આગ્રહીથી) નવકારને ખારની સંખ્યાથી નવ વાર ગણે તેને પિશાચા દિક છળી શકે નહીં

શ્યાવર્ત, નદાવર્ત, વિપરીતાક્ષર, વિપરીત પદ, અને વિપરીત નવકાર લક્ષ વાર ગણે તો બધન, શત્રુભય પ્રમુખ કષ્ટ સત્વર બાય છે

જેનાથી કશબ ન થઈ શકે તેણે સૂતર, રતન, રૂદ્રાક્ષ, વિગેરેની જપમાળા પોતાના હૃદય પાસે સમગ્રેણીયે રાખી શરીરને કે પહેરેલા વસ્ત્રને કપરો નહિ તે રીતે તેમજ શેરુને નહીં ઉલ્લંઘન કરતા જપવાથી મહાલાભ થાય છે કહ્યું છે કે —

અક્ષુલ્પમેળ યજ્ઞતમ્, યજ્ઞત મેઠલક્ષ્મ્ ।

વ્યમચિત્તેન યજ્ઞતમ્, તત્પ્રાયોડ્વપલ મવેત્ ॥ ૧ ॥

આગળીના અગ્રભાગથી, શેરુ ઉલ્લંઘન કરવાથી, અને વ્યગ્રચિત્તથી કરાયેલા જપ પ્રાયે અદ્ય ફલ આપનાર હોય છે

સક્રુલાદિજને મન્ય, સસન્ધાત્મીનવાન્ શુભ ।

મીનજામાનસ શ્રેષ્ઠો, જાપ શ્લાઘ્યવરા પર ॥ ૨ ॥

ઘણા માણસ વચ્ચે ભેટી જાપ કરવા કરતા એકાએક કરવો શ્રેયકારી છે બોલતા બાપ કરવા કરતા મીન જાપ કરવો શ્રેયસ્કર છે મીન જાપ કરતા માનસિક જાપ શ્રેયસ્કર છે એમ એક એકથી અધિક રૂણદાથી છે

જાપશ્રાવ્તો વિશેક્ષણમ્, ધ્યાનશ્રાન્તો વિશેક્ષણમ્ ।

દ્રાવ્યા શ્રાવ પટેસ્તોત્ર-મિત્યેવ શુરભિ સ્થવમ્ ॥ ૩ ॥

જાપ કરતા થાકે તો ધ્યાન કરે, ધ્યાન કરતા થાકે તો જાપ કરે, અને બંનેથી થાકે તો સ્તોત્ર ગણે એમ શુરુએ કહેલું છે

શ્રીપાદવિપ્તસૂરિ મહારાજે કરેલી પ્રતિષ્ઠાપદ્ધતિમા કહ્યું છે કે —

જાપ ત્રણ પ્રકારના છે ૧ માનસજાપ, ૨ શિષાસુજાપ, ૩ ભાષ્યજાપ માનસજાપ એટલે મોનપણે પોતાના મનમા જ વિચારણારૂપ જાપ, શિષાસુ જાપ એટલે બીજો કોઈ સામગ્રી ન શકે પણ અતર્જકરૂપ (અદરથી બોલતો હોય એવો) જાપ અને ભાષ્યજાપ

પણ સઘપૂજ કરવાનો, પ્રતિવર્ષે પ્રભાવના કરીને કે પોમાતી જમાડીને કે કેટલે
આવકને જમાડીને યથાશક્તિ માધર્મિક વાત્સલ્ય કરવાનો,—કે પ્રતિવર્ષે દીન દીન હુખી
આવકને યથાશક્તિ ઉદ્ધરવાનો, દરરોજ કેટલાક લોગસ્સનો કાચોત્તર્ગ કરવાનો, નવા જ્ઞાન
અભ્યાસ કરવાનો કે તેમ ન બની શકે તો ત્રણસે પ્રમુખ સ્વાધ્યાય કરવાનો; નિર
દિવસે નવકારસી પ્રમુખ અને રાત્રે દિવસચરિત્ર (ધોડીહાર) વિગેરે પદ્યખાણ
કરવાનો, જે ટકના પ્રતિક્રમણ કરવાનો, જે વિગેરે નિયમો શરૂમા લેવા ભોધ્યો

ત્યારપછી યથાશક્તિ આવકના બાર મત અગીકાર કરવા, તેમા સાતમા લોગોપદે
મતમા સચિત્ત અચિત્ત મિશ્ર વસ્તુનું યથાર્થે જાણપણું રાખવું

સચિત્ત, અચિત્ત અને મિશ્ર વસ્તુઓનું સ્વરૂપ.

પ્રાય સર્વે ધાન્ય ધાણા, છુર, અજમે, વરીયાળી, સુવા, રાઈ, ખસખસ, આ
સર્વે જાતિના ઘણા સર્વે જાતિના ફળ, પત્ર, છુણ, ખારી (ધુળીઓ ખારો), પાપડખ
રાતો સિંધવ, સચળ (ખાણમા પાકેલો પણ બનાવટનો નહીં), માટી, ખડી રૂમ
લીલા ફાતણ જે બધા વ્યવહારથી સચિત્ત જાણવા પાણીમા પલાળેલા ચણા ઘઉં વિ
કણ તથા મગ, અડક, અણા આદિકની ફાળ પણ જે પાણીમા પલાળી હોય તે
જાણવા; કેમકે, કેટલીક વાર પલાળેલી ફાળ વિગેરેમા થોડા વખત પછી ફણગા ફૂટે
તેમજ પહેલા છુણ દીધા વિના કે બાફે પ્રમુખ દીધા વિના કે પતી વગર સેકેલા ચ
ઘઉં, જવાર વિગેરે ધા ય, ખાર વિગેરે દીધા વિનાના ફળ સેકેલા તલ, જો
(પોપટા-લીલા ચણા) પોહોક, સેકેલી ફળી, પાપડી, તેમજ મરી, રાઈ, હાંગ પ્રમુખ
વધારવા માટે તથેલા ચીકડા, કાકડી તથા સચિત્ત જીજ જેમા હોય એવા સર્વે જા
પાકેલા ફલ, જે બધા મિશ્ર જાણવા જે દિવસે તલપાપડી કરી હોય તે દિવસે
જાણવી પણ રોટલી, રોટલા, પુરી વિગેરેમા જે તલપાપડી નાખી હોય તે તે રો
પ્રમુખ જે ઘડી પછી અચિત્ત સમજવા વળી દણિયુ દેશ માળવા વિગેરે દેશોમા
જોળ નાખીને તલપાપડી બનાવે છે તેથી તેને અચિત્ત જાણવાનો વ્યવહાર છે
તુલ્યથી તત્કાળ દીધેલા શુક, લાળ, છાલ, તથા નાળિયર, લીંબુ, જાંબુ, આળા, નાર
દાંડમ, સેલડી વિગેરેનો તત્કાળનો કાઢેલો રસ કે પાણી, તત્કાળ કાઢેલુ તલ વિગેરેનું
તત્કાળ બાજેલ નાળિયર, સંજોડા, સોપારી પ્રમુખ ફળ, જીજ તત્કાળ કાઢી નાર
પાકેલા ફળ, ઘણા દબાવીને કળીયા રહિત કરેલ છુર, અજમે વિગેરે, જે ઘડી
સુધી મિશ્ર જાણવા, ત્યારપછી અચિત્ત થાય એવો વ્યવહાર છે જીજ પણ કેટલાક પ
પ્રમુખ અજિના યોગ વિના જે પ્રાયે અચિત્ત દીધેલા હોય તે પણ જે ઘડી સુધી
અને ત્યારપછી અચિત્ત જાણવા એવો વ્યવહાર છે જેમકે, કાચુ પાણી, કાચા

૧ કેટલેક સ્થળોએ, ગાપડાઓમા પશુઓને ચણવારવા જે લાલ માટીનો ઉપયોગ થાય ।

એટલે બીજા બધા સાબળી શકે એવો જાપ આ ત્રણ પ્રકારના જાપમા ભાષ્યથી જિપાસુ અધિક અને જિપાસુથી માનસ અધિક છે એવીજ રીતે તે શાતિક, પુષ્ટિક, આકર્ષણાદિક કાર્યોની સિદ્ધિ કરાવે છે માનસજાપ ઘણા પ્રયાસથી સાધી શકાય એવો છે, અને ભાષ્યજાપ સંપૂર્ણ રૂપે આપી શકતો નથી માટે જિપાસુ જાપ સહેલાઈથી બની શકે એવો હોવાને લીધે તે કરવામા ઉદ્યમ કરવો એવકારી છે

નવકારની પાંચ પદની કે નવપદની અનુપૂર્વો ચિત્તની એકાગ્રતા રાખવા માટે સાધનભૂત હોવાથી ગણવી કહેલી છે યોગપ્રકાશના આઠમા પ્રકાશમા કહેલું છે કે —

ગુરુપશ્ચકનામોત્થા, વિદ્યા સ્યાત્ પોદશાક્ષરા ॥

જપન્ દ્વિત્વે તસ્યા-શ્ચતુર્થસ્યાપ્તુચારફલમ્ ॥ ૧ ॥

“અરિહત, સિદ્ધ, આચરિય, ઉવજ્ઞાય, સાદુ,” એ સોળ અક્ષરની વિદ્યા બસેવાર જપે તો એક ઉપવાસનુ રૂપ પામે છે

જ્ઞાતાનિ ત્રીણિ પદ્મવર્ણ, ચત્વારિ ચતુરક્ષરમ્ ॥

પચ્ચાડવર્ણજપન્ યોગી, ચતુર્થફલમશ્રુતે ॥ ૨ ॥

“અરિહત, સિદ્ધ” એ ૧૧ અક્ષરનો મત્ર ત્રણસેવાર અને “અરિહત” એ ચાર અક્ષરનો મત્ર ચારસે વાર અને ‘અવર્ણ’ એટલે કેવલ (અરિહતમા રહેલો પ્રથમવર્ણ) ‘અ’ ને પાંચસો વાર ગણનારો યોગી એક ઉપવાસનુ રૂપ પામે છે

પ્રવૃત્તિદેતુરેવૈત-દમીપા કથિત ફલમ્ ॥

ફલ સ્વર્ગપવર્ગો, તુ વદન્તિ પરમાર્થત ॥ ૩ ॥

આ બધા જાપનુ આ રૂઢ પ્રવૃત્તિ થાય તે હેતુએજ કહેવાયુ છે ખરી રીતે તો તેનુ ફલ સ્વર્ગ અને મોક્ષ પ્રાપ્તિ છે

પાંચ અક્ષરનો મત્ર ગણવાનો વિધિ.

નામિપદ્મે સ્થિત ધ્યાયેદકાર વિશ્વતોમુદ્ગમ્ ॥

સિવર્ણ મસ્તકાન્મોજે, જાકાર વદનાન્મુજે ॥ ૪ ॥

ચકાર દ્વિદયાન્મોજે, સાકાર કણ્ઠપશ્ચરે ॥

સર્વકલ્યાણકારીણિ, યીજાન્યન્યાનપિ સ્મરેત્ ॥ ૫ ॥

નામિકમલમા સ્થાપેલા ‘અ’ કારને ધ્યાવે, મસ્તકરૂપ કમળમા વિશ્વમા મુખ્ય એવા ‘સિ’ અક્ષરને ધ્યાવે, અને મુખરૂપ કમળમા ‘આ’ કારને ધ્યાવે

કાથા મા ય, એએને ઘણું ઝીણું વાગેલું મીઠું દઈ ખૂન મર્દન કીધેલ હોય તો પણ પ્રાચે અગ્નિ વિગેરે પ્રભળ શસ્ત્ર વિના અચિત્ત નથી ચતા જે માટે ભગવતી સૂત્રના એકવીસમા શ્લોકે ત્રીજા ઉદેશમા કહેલ છે કે, “વજ્રમય શિલા ઉપર વજ્રમય વાટવાના પરચ્છદો પૃથ્વીકાયનો ખડ (કાન્તી માટી વિગેરેનો કટકો) ભળવત પુરુષ એકવીસ વાર ભેરથી વાગે તોપણ કેટલાક જીવ ચ પાણી ને કેટલાક જીવને ખળર પણ પડી નથી ” (એવું સૂક્ષ્મપણું હોય છે, માટે પ્રભળ અગ્નિના શસ્ત્ર વિના અચિત્ત ચતા નથી) વળી સૌ યોજનથી આવેલ હરકે, ખારેક, લાલ દ્રાક્ષ, કીસમીસ, (ઝીળી દ્રાક્ષ), ખજુર, મરી, પીપર, જાય ફળ, બદામ, વાવડગ, અખોડ, તીમમ, જળદાણુ, પીસ્તા, અણુકળાખા (કમાગચીની), ફકટિક જેવો ઉત્તમજ સિંધવ પ્રમુખ ખાર, સાજખાર, બોડવણ (જહીમા પાકેલું હુણુ) બનાવટથી બનાવેલ હરકોઈ જાતિનો ખાર, કુભાર મર્દન કરેલી માટી, એલચી, લવગ, જાવત્રી, મુકેલી મોથ, કુકણુ દેશના પાકેલા કેળા, ઉકળેલ સીંગોડા અને મોપારી પ્રમુખ સર્વ અચિત્ત સમજવા એવો વ્યવહાર છે

ગૃહસ્થપસૂત્રમા પણ કહેલ છે કે —

જોયજસય તુ ગતુ, જળહારેણ તુ મહસકતી ॥

વાયાગળિષ્ઠમેળ ય, વિદ્વત્થ હોઈ જોનાર્દ ॥ ૧ ॥

“ હુણુ વિગેરે સચિત્ત વસ્તુઓ જ્યા ઉત્પન્ન થઈ હોય ત્યાંથી એકસો યોજન ઉપરાંત જમીન ઉલ્લંઘન કરી જાય ત્યારે પોતાની મેળે અચિત્ત બની જાય છે ” અહિંયા કોઈ એવી શકા કરે કે, કોઈ પ્રભળ અગ્નિના શસ્ત્ર વિના માત્ર સૌ યોજન ઉપરાંત ગમન કરવાથી જ સચિત્ત વસ્તુઓ અચિત્ત કેમ થઈ શકે ? તેને ઉત્તર આપતા કહે છે—જે સ્થાનકે જે જે જીવો ઉપજેલા છે તે તે તે દેશમા જ જીવે છે, ત્યાંના હવા પાણી જલદાવાથી તેઓ વિનાશ પામે છે વળી માર્ગમા આવતા આહારનો અભાવ થવાથી અચિત્ત થાય છે તેના ઉત્પત્તિ સ્થાનકે તેને જે પુષ્ટિ મળે છે તેવી તેને માર્ગમા મળતી નથી તેથી અચિત્ત થાય ॥ વળી એક સ્થાનકેથી બીજે સ્થાનકે નાખતા પછાડતા અથડાવા પછાડાવાથી ખરેખર અચિત્ત થાય છે, અથવા એક વખારથી બીજી વખારમા નાખતા ઉચલપાલદ થવાથી અચિત્ત થાય છે વળી સૌ યોજન ઉપરથી આવતા વચમા ઘણા ઘણા પવનથી, તાપથી તથા પૂમાડા વિગેરેથી અચિત્ત થાય છે ‘ લવણાદિ ’ એ પદમા આદિ ચળદતુ ગ્રહણ કર્યું છે તેથી હરતાલ, મણુચીલ, પીપર, ખજુર, દ્રાક્ષ, હરડા એ વસ્તુ પણ સૌ યોજન ઉપરાંતથી આવી હોય તો અચિત્ત થાય છે એમ જાણવું, પણ તેમા કેટલાક અનાચીર્ણ છે પીપર, હરડે વિગેરે આચીર્ણ અને ખજુર, દ્રાક્ષ વિગેરે અનાચીર્ણ છે

હૃદયરૂપ ક્રમણમા 'હિ' કાર ચિતવવો અને કઠ પિન્નરમા 'સા' કાર ચિતવવો સર્વ કથ્યાણકારી 'અસિઆઉસા' આવા બીજાક્ષર મત્ર તથા બીજા 'સર્વસિદ્ધેશ્વર;' એવા પછુ મત્રાક્ષર સ્મરણ કરવા

મત્ર પ્રણવપૂર્વોડય, પલ્લભૈદિકમિત્કુમિ ॥

ધ્યેય પ્રણવહીનસુ, નિર્વાણપદકાહ્મિ ॥ ૬ ॥

આ હોદ્દના કૃણની વાછા રાખનાર સાધક પુરુષે નવકાર મત્રની આદિમા હ્રં અક્ષર ઉચ્ચાર કરવો અને મોક્ષપદની આશાક્ષા રાખનારે હ્રંકાર રહિત બાપ કરવો

एव च मन्त्रविद्याना, वर्णेषु च पदेषु च ॥

વિશેષ ક્રમજ્ઞ કુર્યાદ્વ્યમાચોપસયે ॥ ૭ ॥

એવી રીતે મત્રવિદ્યાના વર્ણમા અને પદમા ક્રમથી વિશ્લેષ અરિહતાદિકના ધ્યાનમા હીન થવા માટે કરવો

અપાદિક કરવાથી મહાલાભની પ્રાપ્તિ થાય છે કહેલુજ છે કે —

પૂજાકોટિસમ સ્તોત્ર, સ્તોત્રકોટિસમો જપ ॥

જપકોટિસમ ધ્યાન, ધ્યાનકોટિસમો હય ॥ ૧ ॥

પૂજા કરતા કોડગણો લાભ સ્તોત્ર ગણવામા, સ્તોત્રથી કોડગણો લાભ જાપ કરવામા, જાપથી કોડગણો લાભ ધ્યાનમા અને ધ્યાનથી કોડગણો વધારે લાભ લય [હીન થવા]મા છે

ધ્યાનની સિદ્ધિ માટે જ્યાં જિનેશ્વર ભગવાનના જન્મકથ્યાણક થયા હોય તે રૂપ તીર્થસ્થાન તથા હરકોઈ સ્થાન કે જ્યાં ધ્યાન સ્થિર થાય એવા એકાંત સ્થાનકે જઈ ધ્યાન કરવુ

ધ્યાનશતકમા કહેલુ છે કે — “ ધ્યાનના સમયે સાધુપુરુષે નિશ્ચયથી ખરેખર સ્ત્રી, પશુ, નપુસક, કુશીલ (વેશ્યા, રંદા, નટ, વિટ, લપટ) વર્જિત એકાંત સ્થાનનો આશ્રય લેવો જેણે યોગ સ્થિર કીધા છે એવા નિશ્ચળ મનવાળા મુનિએ જનાકીર્ણ હોય એવા ગામ, ખડેલી, [રણ] વન અને ગૂંચ સ્થાનક જે ધ્યાન કરવા યોગ્ય હોય તેનો આશ્રય લેવો જ્યાં પોતાના મનની સ્થિરતા થતી હોય, યોગજ સ્થિર રહેતા હોય, વળી જ્યાં ઘણા છવોનો ઘાત થતો ન હોય એવા સ્થાને રહીને ધ્યાન કરવુ ધ્યાન કરવાનો વખત પછુ એજ છે કે, જે વખતે પોતાનો યોગ સ્થિર રહે, બાકી ધ્યાન કરનારને મનની સ્થિરતા રાખવા માટે રાત્રિદિવસનો કાંઈ કાળ

* યોગ-મનથી વચનથી અને કાયાથી એમ ત્રણ પ્રકારે છે

મર્વ વસ્તુને સામાન્યથી પરિણમવા(બદલાવા)ના કારણુ.

આરુદ્ધે ઓરુદ્ધે, નિસિચ્છ ગોણાર્દ્ધે ચ ગાઢઢા ॥

મૂમાહારચ્છેષ, ઉવક્રમેણ ચ પરિણામો ॥ ૧ ॥

આઠ ઉપર કે પોડીયાની પીઠ ઉપર ચારચાર ચડાવવાથી, ઉતારવાથી અથવા તે કરી યાણુ Cપર બીજા બાર ચવાથી કે તેના ઉપર બીજા માણુએના ચડવા બેસવાથી તેમજ તે પોડીયાના શરીરના બાકથી અથવા તેઓના આહારનો વિચ્છેદ થવાથી તે કરીયાણુ રૂપ વસ્તુઓનું પરિણામ (બદલાવુ) થાય છે

અચારે જેને કાર્ષપણ ઉપક્રમ (શસ્ત્ર) લાગે ત્યારે પરિણામાતર થાય ॥ તે શસ્ત્ર ત્રણ પ્રકારના હોય છે ૧ સ્વકાય શસ્ત્ર, ૨ પરકાય શસ્ત્ર, ૩ ઉભયકાય શસ્ત્ર સ્વકાય શસ્ત્ર જેમકે, ખાડ પાણી મીઠા પાણીનું શસ્ત્ર, કાળી માટી તે પીળી માટીનું શસ્ત્ર, પરકાય શસ્ત્ર-જેમકે, પાણીનું શસ્ત્ર અગ્નિ અને અગ્નિનું શસ્ત્ર પાણી ઉભયકાય શસ્ત્ર-જેમકે, માટીમા મળેલ પાણી નિર્ભજ બળનું શસ્ત્ર એવી રીતે સચિત્તને અચિત્ત થવાના કારણુ જાણવા વળી પણ કહેલ છે કે —

ઉત્પલ પડમાર્દ્ધે પુણ, વર્હે દિનાઈ જામ ન ઘરતિ,

મોગારગ જુદિઆજો, વર્હેછૂઢા ચિર હુતિ ॥ ૧ ॥

મગદતિ જ પુષ્પાઈ, વર્દયેચ્છૂઢાઈ જામ ન ઘરતિ,

ઉત્પલ પડમાર્દ્ધપુણ, વર્દયેચ્છૂઢા ચિર હુતિ ॥ ૨ ॥

ઉત્પલ કમળ ઉદકયોનીય હોવાથી એક પ્રકાર માત્ર પણ આતપ(તરકા)ને સહન કરી શકતા નથી કિંતુ એક પ્રકારની આદરજ અચિત્ત થઇ જાય છે (કરમાય છે) મોગર, મયકુદ, જીરના ફૂલ ઉપર યોનીક હોવાથી આતપમા લણી વાર રહી શકે છે (સચિત્ત રહે છે) મોગરાના ફૂલ પાણીમા નાખ્યા હોય તો પ્રકર માત્ર પણ રહેતા નથી, કરમાઈ જાય છે ઉત્પલ કમલ (નીલ કમળ) પણ કમળ (ચદ્વિકાસી) પાણીમા નાખ્યા હોય તો ઘણા વખત સુધી રહે છે (સચિત્ત રહે છે પણ કરમાતા નથી) લખેલ છે કે —

પષાણ પુષ્પાણ સરહુ ફલાણ વહેવ હરિયાણ ॥

વિદમિ મિલાળમિ ભાયન્ન જીવ વિષ્ણજટ ॥

પત્રના, પુષ્પના, ચરકુદ્ધ(જેની કાતલી, ગોટલી, છાલ કંઠુ જાણી ન હોય જેવા રૂપ)ના તેમજ વાચુલા પ્રચુપ સર્વ બાણુઓના, અને સામાન્યથી સર્વ વનસ્પતિ ઝોના બીંદ (ડાલમાંથી ઊગતો રૂષમલો), મૂળ નાળ (વચલી ચડની દાદી) કરમાઈ એટલે બધુવું કે હવે આ વનસ્પતિ અચિત્ત થઇ

નિયમ નથી શરીરની જે અવસ્થાએ જિનેશ્વર ભગવાનનું ધ્યાન કરી શકાય એમ હોય તે અવસ્થામાં ધ્યાન કરવું સૂતા, બેઠા કે બિભાનો કાંઈ ખરેખરો નિયમ નથી દેશ, કાળની ચેષ્ટાથી સર્વે અવસ્થાએ યુનિઓ ઉત્તમ કેવળજ્ઞાનાદિકનો લાભ કરી પાપ રહિત યથા, માટે ધ્યાન કરવામાં દેશકાળનો કાંઈ ખરેખર નિયમ નથી જ્યાં જે સમયે ત્રિકરણ યોગ સ્થિર હોય ત્યાં તે વખતે ધ્યાનમાં વર્તવું શ્રેયસ્કર છે ”

નવકારનો મહિમા અને ફળ.

નવકાર મન્ત્ર આ લોક અને પરલોક એમ બન્ને લોકમાં અત્યંત ઉપકારી છે મહા નિરીધ સૂત્રમાં કહેલું છે કે —

નાસેદ્ બોર સાવય વિસદ્દર જલ-જલણ વયણ મયાઈ ।

ચિત્તિજ્ઞતો રક્ષસ રણ રાય મયાઈ માવેણ ॥ ૧ ॥

ભાવથી નવકાર ગણુતા ઘોર, સિંહ, સર્પ, પાણી, અગ્નિ, બધન, રાક્ષસ, સપ્તમ, રાજ બધ વિગેરે ભયો જતા રહે છે

બીજા કથામાં પણ કહેલું છે કે — “ પુત્રાદિકના જન્મવખતે પણ નવકાર ગણુવો કે જેથી તે નવકારના ફળથી ઋદ્ધિવત થાય, અને મરણવખતે પણ નવકાર સંભળાવવો કે જેથી મરનાર જરૂર સફળિત જાય છે આપણા વખતે પણ નવકાર ગણુવો કે જેથી સેકડો આપણાઓ જતી રહે છે ધનવતે પણ નવકાર ગણુવો કે જેથી તેની ઋદ્ધિ વિસ્તાર પામે નવકારનો એક અક્ષર સાત સાગરોપમનું પાપ દૂર કરે છે, નવકારના એક પદથી પચાસ સાગરો પમમાં કરેલા પાપનો ક્ષય થાય છે અને આખો નવકાર ગણુવાથી પાચસો સાગરોપમનું પાપ નાશ પામે છે વિધિપૂર્વક જિનેશ્વર ભગવતની પૂજા કરીને જે લબ્ય જીવ એક લાખ નવકાર ગણે તો તે પ્રાણી વગર શકાએ તીર્થ કરનામગોત્રખાધે છે, આઠ કોઠ આઠ લાખ આઠ હજાર આઠસે આઠ (૮૦૮૦૮૮૦૮) નવકાર ગણે તો પ્રાણી ખરેખર ત્રીજે ભવે મોક્ષપદને પામે ॥ ”

નવકારથી થતા આ લોકના ફળ ઉપર શિવકુમારનું દૃષ્ટાંત.

જુગાર આદિ વ્યસનમાં આસક્ત થયેલા શિવકુમારને તેના પિતાએ પોતાના મૃત્યુ સમયે શિખામણી દીધી કે — “ કદ પડે ત્યારે નવકાર ગણુજે ” પછી પિતાના મરણ પામ્યા બાદ તે પોતાના દુર્વ્યસનથી નિર્ધન થયેલા ધનાર્થી કાર્મક દુષ્ટ પરિણામવાળા યોગીના કહેવાથી તેના ઉત્તરસાધક બનીને કાગી ચઉદશની રાત્રે તેની સાથે સ્મશાનમાં આવી, હાથમાં ખડ્ગ લઈ ત્યાં તે યોગીએ તૈયાર રાખેલા મહાના પગને મસળતો હતો; તે વખતે પોતાના મનમાં ભય લાગતા તે નવકારનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો જે ત્રણ વાર તે

વળી શાલી પ્રમુખ ધાન્ય વાસ્તે તો ભગવતીસૂત્રના છઠ્ઠા ચતકે પાચમા ઉદ્દેશમા સચિત્ત અચિત્તના વિભાગ બતાવતાં એમ કહેલ છે કે—

(ભગવતને ગોતમે પૂછ્યું કે) “ હે ભગવાન, શાલિ કમોદના ચોખા કલમશાળી ચોખા, મીઠિ એટલે સામાન્યથી સર્વ જાતિના ચોખા, ઘઉં, જવ એટલે નાના જવ, જવજવ એટલે મોટા જવ, એ ધાન્યને કોઠારમા ભરી રાખ્યા હોય, કોઠીમા ભરી રાખ્યા હોય, માથા ઉપર બાધી રાખ્યા હોય, માળા બાધીને તેમા ભરી રાખ્યા હોય, કોઠીમા ઘાલી કોઠીના મુખ લોપી લીધા હોય, ચોતરફથી લોપી લીધેલ હોય, ઢાકણથી મજબૂત કીધેલા હોય, મોઢોર કરી મૂક્યા હોય, કે ઉપર નિશાન કીધા હોય, એવા જાણ્ય કરી રાખેલા ધાન્યની યોગિ (ઉગવાની શક્તિ) કેટલા વખત મુખી રહે છે ? ” (ત્યારે ભગવતે ઉત્તર આપ્યો કે) “ હે ગોતમ ! જાણ્યથી (જોણામા જોણી) અતર્કુર્ત (કાચો બે થકી વાર) યોગિ રહે, અને ઉત્કૃષ્ઠથી ત્રણ વર્ષ મુખી કોષ્ઠકમા યોગિ રહે છે ત્યારપછી યોગિ કરમાઈ જાય છે, નાશ પામે છે, બીજ અબીજરૂપ બની જાય છે ” વળી પૂછે છે કે—

અહ મટે કલાર્ય-મસૂર-વિલ-મુગ-માસ-ગિપ્કાક-કુલખ્ય-જલિસલ્ગ-સદ્ગ-પલિમ-ધગ-માદ્ગ-પરસિળ-પ્રજાળ-અદ્દા સાલીળ તદ્દા યયાળવિ જવર પચ સલ્ચલરાદ્દ સેસ ત વેવ ॥

“ હે ભગવન્, વટાણા, મસુર, તલ, મગ, અડક, વાલ, કલથી, ચોળા, તુવેર, ચણા, એટલા ધાન્યને પૂર્ણિત રીતે રાખી મૂક્યા હોય તો કેટલાક માળ એઓની યોગિ રહે છે ? ” ઉત્તર-જાણ્યથી અતર્કુર્ત અને ઉત્કૃષ્ઠથી પાચ વર્ષ મુખી રહે છે ત્યાર પછી પૂર્વોક્તવત્ અચિત્ત થઈ જાય છે

હે ભગવન્ ! અળસી, કુમુબો, કોદરા, કાગ, બટી, રાલો, કોડુસંગ, સણ, સરસવ, મૂળાના બીજ એ વિગેરે ધાન્યની યોગિ કેટલાક વર્ષ રહે છે ? ઉત્તર—હે ગોતમ ! જાણ્યથી અતર્કુર્ત અને વધારેમા વધારે રહે તો સાત વર્ષ મુખી યોગિ સચિત્ત રહે છે ત્યારપછી બીજ અબીજરૂપ થાય ॥ (આ વિષયમા પૂર્વાભાર્યોએ પણ ઉપર પ્રમાણેનાજ અર્થની ત્રણ ગાથાઓ બતાવેલી છે)

કપાસના બીજ (કપાસીયા) ત્રણ વર્ષ મુખી સચિત્ત રહે છે એ માટે જુદાજુદાપના જાણ્યમા લખેલ ॥ કે, સેદુગ તિવારિસાદ્ય મિળ્હતિ સેદુક શિયવાતીત વિષ્વસ્ત્યોનિકમેય પ્રદિતુ કરવતે । સેદુક કર્ણાસ રતિ તદ્દુત્તી ॥

૧ પ્રાકૃત કલાવ ચન્દનો પર્વાવ લખનાર શ્રાદ્ધવિધિના ટીકાકાર ‘ ત્રિપુટ ’ એવો પર્વાવ લખ્યો છે એનો અર્થ મહાકાલ થાય છે

શબ બિલુ યથ તેને મારવા આવ્યું પણ નવકાર મત્રના પ્રભાવથી તેને મારી શક્યું નહીં છેવટે ત્રીજી વારે તે શબે પેલા યોગીના જ વધ કર્યો કે જેથી તે યોગી જ સુવર્ણ પુરુષ બની ગયો, તેથી તેણે ઘણી સિદ્ધિ મેળવી તેવડે તેણે જિનચેત્યાદિ ઘણા ધર્મકૃત્ય કર્યા

નવકારથી ચતા પરલોકના કૃણ ઉપર વડની સમજીનું દૃષ્ટાન્ત.

ભરૂચની પાસે આવેલા વનમાં વડના ઝાડ ઉપર બેઠેલી કોઈક સમજીને પારધીએ બાણથી વીંધી નાખી હતી તેને પાસે રહેલા કોઈક સાધુએ નવકાર સંભળાવ્યો. તેથી તે મરણ પામ્યા પછી સિંહલ દેશના રાજાની માનવતી પુત્રીપણે ઉત્પન્ન થઈ તે તરુણ અવસ્થા પામી તે વખતે એકદા તેને છાંકે આવતા પાસે રહેલા કોઈકે “ નમો અરિહતાય ” એવા ઉચ્ચાર કર્યો, જેથી તે રાજકુમારીને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું તેથી તેણીએ પોતાના પિતાને કહી પાચસો વહાણુ માલના ભરીને આવી ભરૂચ નગરીની પાસે આવેલા વનમાં, તેજ વડના ઝાડ આગળ (જ્યાં પોતે મરણ પામી હતી ત્યાં) “ સમજીવિહાર ઉદ્ધાર ” એવા નામનું શ્રી સુનિસુમતસ્વામીનું મોટું દેવાલય કરાવ્યું એમ જો પ્રાણી મરણ પામતી વખતે પણ નવકારનું સ્મરણ કરે છે તેને પરલોકમાં પણ સુખની ને ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે

તે માટે સૂતા ભીડીને તત્કાળ નવકાર મત્રનું ધ્યાન કરવું એવશ્યક છે વળી ધર્મ ભગવિકા કરવી (પાછલી રાત્રે વિચાર કરવો) તે પણ મહાહાનકારક છે કહેણું છે કે —

કોહ કા મમ જાઈ, કિં ચ કુલ દેવવા ચ કે ગુરુણો ।

કો મહ ધમ્મો કે વા અમિગ્ગહા કા અવસ્થા મે ॥ ૧ ॥

કિં મે કહ કિંચ મે સિચ વ કિં સેસ, કિં સક્કળિજ્ઞ ન સમાયરામિ ।

વિં મે પરો વાસહ કિં ચ અણ્ણા, કિં વાહ સલિલ્લ ન વિવજ્જવામિ ॥ ૨ ॥

હું કોણ છું, મારી કઈ જાત છે ? મારું કયું કુળ છે ? મારે દેવ કોણ છે ? શુરુ કોણ છે ? મારો ધર્મ કયો છે ? મારો અભિચક કયો ? મારી અવસ્થા શું છે ? શું મેં મારું કર્તવ્ય કર્યું કે નહીં ? કાંઈ ન કરવા યોગ્ય કર્યું કે શું ? મારે કાંઈ કર્તવ્ય કરવાનું બાકી રહ્યું છે કે શું ? કરવાની શક્તિ છતાં પ્રમાદથી હું કરતો નથી શું ? અન્ય જન મારું સારું કે ખરાબ શું બુલે છે ? અને હું પોતાનું સારું ખરાબ શું ભેડું છું ? મારામા રહેલો હું કયો દોષ છોડતો નથી ?

એમજ આજે કયી તિથી છે અથવા અરિહત ભગવતના કષ્ટાણુકોમાં કયું કષ્ટાણુક છે ? અથવા આજે મારે શું શું કરવું બોધ્યું ઈત્યાદિ વિચાર કરે

આ ધર્મભગવિકામાં આવથી પોતાનું કુળ, ધર્મ, મત ઈત્યાદિકનું ચિતવન દ્રવ્યથી સફળરૂ આદિનું ચિતવન, દોષથી હું કયા દેશમાં ? પુરમાં ? ગામમાં ? અથવા સ્થાનમાં છું ? કાલથી હંમણા પ્રભાત કે રાત્રિ બાકી છે ? ઈત્યાદિ વિચાર કરવો પ્રસ્તુત

કપાસિયા ત્રણ વર્ષના થયા પછી અચિત્ત થાય છે ત્યારપછી શ્રદ્ધા કરાય

આટો (લોટ) મિશ્ર થવાની રીત.

“નહિ આગેલી આટો આવણુ અને બાદરવા માસમા પાચ દિવસ સુધી, આસો અને કાર્તિકમા ચાર દિવસ સુધી, માગસર અને પોસમા ત્રણ દિવસ સુધી, મહા અને ફાગણમા પાચ પોહાર સુધી, ચૈત્ર અને વૈશાખમા ચાર પ્રહર સુધી, જેઠ ને અષાઢમા ત્રણ પ્રહર સુધી મિશ્ર રહે, ત્યારપછી અચિત્ત ગણાય ॥ અને આગેલી આટો તો બે ઘડી વાર પછી અચિત્ત અર્થ જાય છે ”

અહિંયા ઠેઠ શકાકાર જોમ પૂછે કે, અચિત્ત થયેલ આટો અચિત્ત લોખન કરનારને કેટલાક દિવસ સુધી કદ્યે ? (ઉત્તર આપતા શુરુ આવક આશયી કહે છે કે) જોમા દિવસનો કાંઈ નિયમ નથી, પણ સિદ્ધાંતોમા દબ્ય, ફોત્ર, કાળ, ભાવ આશયી નીચે મુજબ વ્યવહાર ભતાવેલ છે ‘દબ્યથી નવા જૂના ધાન્ય, ફોત્રથી સારા નરસા ફોત્રમા જોગેલા ધાન્ય, કાળથી વર્ષા, શીત, ઉષ્ણ કાળમા ઉત્પન્ન થયેલા ધાન્ય, ભાવથી વસ્તુના તે તે પરિણામથી પક્ષમાસાદિકની અવધિ જ્યા સુધી વર્ષુ, ગર્ધ, રક્ષ આદિમા ફેરફાર થાય નહી અને ઈયલ વિગેરે જીવો પટે નહી ત્યા સુધી છે આ અવધિના પહેલા પછુ જો વર્ષુદિનો ફેરફાર થાય તો ન કદ્યે અને અવધિ પૂરી થયા છતા, વર્ષુદિ ન કર્યા હોય તો પણ કદ્યે નહી

સાધુને આશીને સાથવાની (શેકેલા ધાન્યના લોટ ૧) ચતના કદપવૃત્તિના યોગા ખડમા આ પ્રમાણે કહી છે જે દેશ નગર ઇત્યાદિકમા સાથવામા જીવોત્પત્તિ થતી હોય ત્યા તે લેવો નહીં લીધા વિના નિર્વાહ ન થતો હોય તો તે દિવસનો કરેલો લેવો તેમ જતા પણ નિર્વાહ ન થાય તો બે ત્રણ દિવસનો કરેલો ને ચાર પાચ દિવસનો કરેલો હોય તો તે સર્વ ભેગો લેવો તે લેવાનો વિધિ આ પ્રમાણે છે ઝીણુ કપડુ નીચે પાથરીને તે ઉપર યાત્ર કબલ નાખી તેના ઉપર સાથવાને વિખેરવો પછી જોઆ મુજે પાત્ર બધન કરીને, જોકે બાળુ જર્મને જે જીવવિશેષ જ્યા વળગ્યુ હોય તે ઉપાડીને ઠીકરામા મૂકવુ જોમ નવ વાર પ્રતિવેજન કરતા જો જીવ ન દેખાય તો તે સાથવો વાપરવો અને જો જીવ દેખાય તો ફરી નવ વાર પ્રતિવેજન કરવુ તો પણ જીવ દેખાય તો ફરી નવ વખત પ્રતિવેજન કરવુ જો રીતે શુદ્ધ થાય તો વાપરવો અને ન થાય તો પરઠવવો તેમ જતા નિર્વાહ ન થતો હોય તો, જ્યા સુધી શુદ્ધ ન થાય ત્યા સુધી પ્રતિવેજન કરવુ અને શુદ્ધ થતા વાપરવો કાલી નાજેલી ઈયવ વિગેરે જીવ ઘરદ્દ વિગેરેની પાસે ફેાતરાનો મહોરો દગલો હોય ત્યા મૂકવા, તેવો દગલો ન હોય તો, ઠીકરામા શેરો સાથવો નાખી બાધા ન થાય તેમ મૂકવા

ગાથાના ‘સુકુલ્લધમ્મનિયમાદ’ એ પદમા આદિ ચળદ છે તેથી ઉપર કહેલ વિચારનો અહિં સમઠ કર્યો છે.

એવી ધર્મજાગરિકા કરવાથી પોતાનો જીવ સાવધાન થાય છે પોતાના કરેલા પાપ, હોય યાદ આવવાથી તેને તજવાની તથા પોતે ઘડણુ કરેલા નિયમને પાલન કરવાની અને નવા શુભ તથા ધર્મને ઉપાર્જન કરવાની બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે, એમ કરતા મહાદાસની પ્રાપ્તિ થાય છે. સભળાય છે કે, આનંદ, કામદેવાદિક શાવકો પણ પાછલી રાત્રે ધર્મ-જાગરિકા કરતા પ્રતિબોધ પામીને આવકની પદિમા વહેવાની વિચારણા કરવાથી તેના લાભને પણ પામ્યા માટે “ધર્મજાગરિકા” જરૂર કરવી ધર્મ જાગરિકા કર્યા પછી જો પડિક્ષમણુ કરતો હોય તો તે કહે, પડિક્ષમણુ ન કરતો હોય તેણે પણ “રામ” એટલે મોઠ, માયા અને લોકથી ઉત્પન્ન થયેલા તે “કુસ્વપ્ન” અને “દ્રેષ” એટલે ક્રોધ, માન, ઇર્ષ્યા અને વિવાદથી ઉત્પન્ન થયેલ તે “હુસ્વપ્ન” તથા ખરાગ ફળનું સૂચક સ્વપ્ન એ ત્રણમા પહેલાના પરિહાર માટે એકનો આઠ શ્વાસોશ્વાસનો અને બાકીના બેના પરિહાર માટે સો શ્વાસોશ્વાસનો કાઉસગ્ગ કરવો. વ્યવહારભાષ્યમા કહ્યું છે કે, -પ્રાણાતિપાત, મૃષાવાદ, અદત્તા દાન, અને પરિગ્રહ આ સળખી સ્વપ્ન આવ્યું હોય તો સપૂર્ણ સો શ્વાસોશ્વાસ પ્રમાણુ કાઉસગ્ગ કરવો. તેમજ એ સ્વપ્નમા મેથુન સેન્ધુ હોય તો એક મો આઠ શ્વાસોશ્વાસ પ્રમાણુ કાઉસગ્ગ કરવો.

કાથોત્સર્ગ કરવાની ગતિ

“ચ દેસુ નિમ્મલયરા” સુધી એક લોગસના પચીસ શ્વાસોશ્વાસ ગણાય છે એવા ચાર લોગસનો કાથોત્સર્ગ કરવાથી એક સો શ્વાસોશ્વાસનો કાથોત્સર્ગ કર્યો ગણાય છે એક સો આઠ શ્વાસોશ્વાસનો કાથોત્સર્ગ કરવો હોય તો લોગસ ચાર વાર ‘સાગરવરગભીરા’ સુધી મણવે જોઇએ.”

અથવા હસવૈકલિક સૂત્રના શોધા અધ્યયનમા કહેલા પાસ મહાત્મન ચિતવવા અથવા હરકોઇ પણ સજ્જાય કરવા યોગ્ય પચીસ શ્લોકનું ધ્યાન કરવું એ પ્રમાણે વ્યવહાર ભાષ્યની વૃત્તિમા લખેલું છે પહેલા પચાસકની વૃત્તિમા તો એમ લખેલું છે—કદાચિત મોહના ઉદયથી સ્ત્રી સેવવારૂપ કુસ્વપ્ન આવ્યું હોય તો તત્કાળ બિડીને ઇર્ષાવદી પડિક્ષમી ને એક સો આઠ શ્વાસોશ્વાસ પ્રમાણુ કાઉસગ્ગ કર્યા પછી અને રાત્રિ પ્રતિક્રમણની વેલા થાય ત્યાં સુધી ઘણી નિદ્રા વિગેરે પ્રમાદ થાય તો ફરીવાર કાઉસગ્ગ કરવો કદાપિ દિવસે સૂતા જો કુસ્વપ્ન થયું હોય તો પણ કાથોત્સર્ગ કરવો પણ તે જ વખતે કરવો કે સધ્યાના

પકવાન આશ્રયી કાળ નિયમ.

“ સર્વ જાતિના પકવાન વર્ષાર્ધતુ(ચોમાસા)મા જનાવ્યાથી પઢર દિવસ સુધી, રીત ઋતુ(શીયાળા)મા એક મહિનો અને ઉષ્ણ કાળ(ઉનાળા)મા વીસ દિવસ સુધી રહે એવો વ્યવહાર છે ” આ ગાથા કયા જાતની છે એનો નિર્ણય ન થવાથી ઇંદલાક આચાર્ય તો એમ કહે છે કે-જ્યાં સુધી વર્ણ, ગણ, રસ, સ્પર્શ બદલાય નહીં આસુધી કદપનીય છે, બાકી દિવસનો કાંઈપણ નિયમ નથી

દહિ, દૂધ અને છાશનો વિનાશકાળ

જે કાચા (ઉકાઢ્યા વગરના) ગોરસ (દૂધ, દહિ, છાશ) મા મગ, અડદ, ચોળા, ઇંદલાણા, વાલ, વિગેરે દિંદલ પડે તો તત્કાળ તેમા ત્રસ જીવની ઉત્પત્તિ થાય છે અને દહીં તો જે દિવસ ઉપરાતતુ થયું કે તેમા ત્રસ જીવની ઉત્પત્તિ થાય છે આ ગાથામા ‘કુલિણવરિ’ (જે દિવસ ઉપસત) ને બદલે ‘તિલુગવરિ’ (ત્રણ દિવસ ઉપસત) એવો વાક્ય કવચિત છે પણ તે ઠીક નથી તેમ જણાય છે, કારણ કે, ‘સ્વપદ્ધિતયાતીતમિતિ’ એવું શ્રીમદ્ હેમચન્દ્રાચાર્યનું વચન છે

દિંદળ કેને કહેવું ?

જે ધાન્યને પીલવાથી તેલ ન નીકળે અને સરખા જે ફાડ્યા થઈ જાય તેને દિંદળ કહે છે જે ફાડ્યા થતા હોય પણ જેમાથી ચીકણો રસ (તેલ) નીકળે તે દિંદળ ન કહેવાય

અભક્ષ્ય કેને કહેવાં ?

વાત્તી અજા, દિંદળ, નરમ પુરી, વિગેરે એકલા પાણીથી રાધેલા ભાત વિગેરે બીજે દિવસે, બીજા સર્વ જાતિના કોકેલા અજા જેમા કુળ વળી ગઈ હોય તેવા જોડન પકવાનાદિ ભાવીસ અભક્ષ્ય, બત્રીસ અનતકાય-એ સર્વંતુ સ્વરૂપ અમારી કરેલી વહિતા સૂત્રની મૃત્તિથી બાણંતું

વિવેકવત પ્રાણીએ જેમ અભક્ષ્ય વર્જવા, તેમજ ઘણા જીવથી બચાવેલા બહુબીજ વાળા વેગણ, કાચ, માટી, ઝીંગર, જાણુ, વીંછા, પીટુ, પાટા, મરમર, ગિલીફર, ચુર, પીચુ, મહુડા, આળા વિગેરેના મહોર, ચોકેલા જોળા, મોટા જોર, કાચા કોઈબકા, ખસખસ, તલ, સચિત્ત છુણ પણ વર્જન કરવા; તેમજ લાલ વિગેરે હોવાથી જેના ઉપર બરાબર તેજ નથી એવા પાકા ગોલા, પાકા કકોલા, ફણસ ફળ, વળી જે દેશમા જે જે વિરુદ્ધ કહેવાતા હોય, કંઠવા તુબકા, કોહલા, વિગેરે પણ તે દેશમા વર્જવા તે રેગમા ન વર્જે

પ્રતિક્રમણ વખતે કરવો તેના નિર્ણય કોઈ ક્ષયમાં ન દેખતાથી (લખ્યો નથી) તેથી તે બહુશ્રુતો પાસે બાજુવા ચોગ્ય છે

વિવેકવિલાસમાં તો વળી સ્વપ્નવિચાર વિષે એમ લખેલું છે કે —

“સારું સ્વપ્ન દેખવામાં આવ્યા પછી સુષુ નહીં ને દિવસ ઊગ્યા પછી ઉત્તમ શુક્રની પાસે જઈને સ્વપ્ન કહેવું; અને નહારું સ્વપ્ન દેખીને પાછું તરત સૂઈ જવું ને તે કોઈને પણ કહેવું નહીં મમધાતુ (વાયુ, પિત્ત, કફ જે ત્રણે જેને બરોબર) હોય, પ્રચાત (શીતળ પરિણામી) હોય, ધર્મપ્રિય હોય, નીશીગી હોય, જિતક્રિય હોય, એવા પુરુષને સાત કે નહારા સ્વપ્નો કળ આપે છે ૧ અનુભવેલું, ૨ સાંભળેલું, ૩ કીકેલું, ૪ પ્રમૂતિના બહલાવાથી, ૫ સ્વભાવથી, ૬ ઘણી ચિંતાથી, ૭ દેવના પ્રભાવથી, ૮ ધર્મના મહિમાથી, ૯ પાપની અધિકતાથી, એમ નવ પ્રકારના સ્વપ્ન આવે છે આ નવ પ્રકારના સ્વપ્નો માથી પહેલાના છ પ્રકારના સ્વપ્નો શુભ હોય કે અશુભ હોય તેનું તે બધા નિરર્થક સમજવા અને પાછળના ત્રણ પ્રકારના સ્વપ્નો ફળ આપે છે રાત્રિના પહેલા પ્રહરે સ્વપ્ન ભોલું હોય તો બાર માસે ફળ આપે, બીજે પ્રહરે ભોલું હોય તો છ માસે ફળ આપે, ત્રીજે પ્રહરે ભોલું હોય તો ત્રણ માસે ફળ આપે, અને ચોથે પ્રહરે ભોલું હોય તો એક માસે ફળ આપે છે પાછલી બે ઘડી રાત્રે સ્વપ્ન ભોલું હોય તો ખરેખર કશું દિવસ મા ફળ આપે, અને સૂર્યોદય વખતે આવું હોય તો તરતજ ફળ આપે એકી સાથે ઘણા સ્વપ્ન ભોલા હોય, દિવસે સ્વપ્ન ભોલું હોય, ચિંતા અથવા વ્યાધિથી ભોલું હોય અને મળમૂત્રાદિકની પીડાથી ઉત્તરજ થયું હોય તો તે સર્વ (સ્વપ્ન) નિરર્થક બાજુવા પહેલા અશુભ દેખીને પછી શુભ અથવા પહેલા શુભ અને પાછળથી અશુભ સ્વપ્ન દેખે તો તેમાં પાછળનું જ સ્વપ્ન ફળ આપે છે અશુભ સ્વપ્ન કીકું હોય તો શાતિક કૃત્ય કરવા ” સ્વપ્નચિંતામણિ શાસ્ત્રમાં પણ એમ લખેલું છે કે — ‘નહારું સ્વપ્ન દેખીને ચોકી રાત્રિ હોય તો પણ પાછું સૂઈ જવું અને તે કોઈની પાસે કોઈપણ વખતે કહેવું નહીં, તેથી તે ફળતું નથી ” સ્વપ્ન કીકા પછી તરત જ જીડીને જિનેશ્વર ભગવાનનું ધ્યાન કરે અથવા નવકાર ગણે તો તે સારું ફળ આપે . ભગવાનની પૂજા રચાવે, શુક્રગણિત કરે, શક્તિ પ્રગણે નિરંતર ધર્મમાં તત્પર થઈને તપ કરે તો નહારું સ્વપ્ન હોય તોપણ સારું સ્વપ્ન થાય છે (અર્થાત્ તંત્ર શુભ સ્વપ્ન જેવું ફળ થાય છે). દેવ, ગુરુ, તીર્થ અને આચાર્યનું નામ હંધ સ્મરણ કરી જે નિરંતર સૂતે તે કોઈ દિવસે પણ નહારું સ્વપ્ન દેખે નહીં પોતાને દાદર (Hingworn) વિગેરે યજ્ઞ હોય તો થક ઘસવું અને શરીરના અવયવો હલ થાય તે માટે બે હાથથી અગમર્દન કરવું પ્રાતઃકાળે પુરૂષ પોતાને જમણે હાથ અને ડાહ્યા પોતાને ડાહ્યા હાથ ગુણ્ય પ્રકાશક હોવાથી જુએ ”

માતા, પિતા અને વૃદ્ધ જાણ પ્રમુખને જે નમસ્કાર કરે તેને તીર્થયાત્રાનું ફળ

તો દોઢાટ જૈનધર્મની નિંદા થાય, અને અનતકાય તો પારકે ઘેર રમાઈ અચિત્ત થયા હોય તો પણ નિચૂકતાના પ્રસંગની અથવા ખાનારા લોકોની વૃદ્ધિ થવાના અધધી ન જ અટકવું કરવા જૈનધર્મની નિંદા ન થવા દેવા માટે સંધેલું સુશ્વ, આદુ, વેગલું વિગેરે જે કે અચિત્ત થયા હોય અને પોતાને પચેઅણુ ન હોય તો પણ વર્જન જ કરવા, અને વળી મૂળો તો પચાગથી તજવા ચોખ્ખું છે. મુંઠ, દળદર તો નામ સ્વાદના બહતવાથી મુકામા પછી કદવે છે.

ઉકાળેલા પાણીની રીત.

હેતુ પાણી ત્રણ વાર ઉકાળા ન આવે ત્યાં સુધી તો મિશ્ર ગણાય છે એટલા માટે પિંડનિર્ધુક્તિમા કહેલ છે કે—

જ્યાં સુધી ત્રણ વાર ઉકાળા આવ્યા ન હોય ત્યાંસુધીનું હેતુ પાણી પણ મિશ્ર ગણાય છે (ત્યારપછી અચિત્ત ગણાય) જ્યાં ઘણા માણસોની આવલવ થયા કરતી હોય એવી ભૂમિ ઉપર પડેલું વરસાદનું પાણી જ્યાંસુધી ત્યાંની જમીનની સાથે ન પરિણમે, ત્યાં સુધી તે પાણી મિશ્ર ગણાય ત્યારપછી અચિત્ત થઈ જાય છે, અને અત્યંત ભૂમિ (વગરાની જમીન) ઉપર વરસાદનું જળ પડના આવ મિશ્ર છે પણ પડતું વર્ષાનું પાણી સચિત્ત જની જાય છે યોખાના ધોવણુમા આદેશ ત્રિઠા (આગળ કહેવાયે તે)ને મૂકીને તડુલોદક જ્યાં સુધી ઠંડોળુ હોય ત્યાં સુધી મિશ્ર ગણાય છે, પણ જ્યારે નિર્મળ થાય ત્યારથી અચિત્ત ગણાય છે, (આદેશત્રિક જતારે ॥) કોઈ આચાર્ય એમ કહે છે કે, યોખાનું ધોવણુ એક વાસણુમાથી બીજા વાસણુમા નાખતા જો છાટા બીટે છે, તે બીજા વાસણુને લાગે તે છાટા જ્યાંસુધી ન મુકાય ત્યાંસુધી યોખાનું ધોવણુ મિશ્ર ગણવું બીજા કોઈક આચાર્ય એમ કહે છે કે તે ધોવણુ એક વાસણુમાથી બીજા વાસણુમા જીથેથી નાખતા પરપોટા વળે છે તે જ્યાંસુધી ન કુટી જાય ત્યાંસુધી મિશ્ર ગણવું ત્રીજા કોઈ આચાર્ય એમ કહે છે કે, જ્યાંસુધી તે યોખા ચઢે નહીં ત્યાંસુધી યોખાનું મિશ્ર ગણાય છે એ ત્રણે આદેશ પ્રમાણુ ગણાય એમ નથી જણાતા; કેમકે કોઈ વાસણુ કોઈ હોય તો તેને મુકાતા વધારે વાર લાગે નહિ, તેમજ કોઈ વાસણુ પવનમા કે અગ્નિ પાસે રાખેલું હોય તો તત્કાળ મુકાઈ જાય અને બીજું વાસણુ પણ તેમ ન હોય તો ઘણીવારે મુકાઈ શકે, માટે એ પ્રમાણુ અસિદ્ધ ગણાય છે ઘણા જીથેથી ધોવણુ વાસણુમા નાખે તો પરપોટા ઘણા યાય, નીચેથી નાખે તો ચોડા થાય, તે ચોડા વખતમા કુટી જાય કે ઘણા વખતે કુટે તેથી એ હેતુ પણ સિદ્ધ થઈ શકતો નથી તેમજ ચૂલામા અગ્નિ પ્રગળ હોય તો ઘોડી વારમા યોખા ચઢે ને મદ હોય તો ઘણી ગરે યોખા ચઢે તેથી એ હેતુ પણ અસિદ્ધ છે, કેમકે એ ત્રણે હેતુમા કાળનો નિયમ નથી રહી શકતો; માટે એ ત્રણે અસિદ્ધ સમજવા ખરો હેતુ તો એજ છે કે,—જ્યાંસુધી યોખાનું ધોવણુ અતિ નિર્મળ ન થાય

ત્યાસુધી મિત્ર ગણવુ ને ત્યારબાદ તેને અચિત્ત ગણવુ ઘણા આચાર્યોના એ જ મત હોવાથી એજ વ્યવહારશુદ્ધ છે

ધૂમાડાથી ધૂમ વર્ણ થયેલા અને સૂર્યના કિરણોથી ગરમ થયેલા નેવાના સપર્કથી અચિત્ત થયેલા નેવાના પાણીને શ્રદ્ધણ કરવામા કંઈ વિરાધના થતી નથી કેટલાક આચાર્ય એમ કહે છે કે-ઉપર લખેલુ પાણી પોતાના પાત્રમા શ્રદ્ધણ કરતું આ વિષયમા ઘણા વિચાર હોવાથી આચાર્ય ઉત્તર આપે છે કે, પાણીમા અશુચિપદ્ધત્તુ માટે પોતાના પાત્રમા લેવાનો નિષેધ છે, એટલા માટે ગૃહસ્થની કુડી વિગેરે ભાજનમા લેતું વળી વરસાદ વરસતો હો તે વખતે મિત્ર ગણવાથી તે પાણી લેતું નહીં, પરંતુ વરસાદ રહી ગયા પછી પણ અતર્ક્યદૂર્ત કાળ વીત્યા પછી શ્રદ્ધણ કરવા યોગ્ય છે એ પાણી નિ કેવળ પ્રામુક થયેલું છે (અચિત્ત થયેલું છે) પણ ચોમાસામા ત્રણ પ્રહર ઉપરાત ફરીને સચિત્ત થઈ જાય છે એટલા માટે તે ત્રણ પ્રહરની અદર પણ તે અચિત્ત જળમા ક્ષાર વિગેરે નાખતું કે જેથી પાણી પણ નિર્મળ થઈ રહે છે

ચોખાનું ધોવણ પહેલું, ખીબુ, ત્રીબુ, તત્કાળનું હોય તો અચિત્ત થાય છે, પરંતુ ચોથું, પાચમું વિગેરે ધોવણ ઘણા કાળનું હોવા છતાં સચિત્ત રહે છે

અચિત્ત જળ કયાસુધી રહે તેનું કાળમાન.

“ત્રણ ઉકાળે ઉકાળેલું પાણી અને પ્રામુક જળ સાધુજનને કદ્યે છે, પણ ઉખ્લકાળ થયેા લૂપેા હોવાથી ઉનાળાના દિવસોમા પાચ પ્રહર ઉપરાત કાળ થતા તે જળ પાણુ સચિત્ત થઈ જાય છે, પણ કદાપિ રોગાદિકના કારણથી પાચ પ્રહર ઉપરાત પણ સાધુને રાખવુ પડે તો રખાય અને શીતકાળ સિન્ધ હોવાથી ચોમાસામા તે ત્રણ પ્રહર ઉપરાત સચિત્ત થાય છે, માટે ઉપર લખેલા કાળ ઉપરાત કોઈને અચિત્ત જળ રાખવાની ઇચ્છા હોય તો તેમા ખારપદાર્થ નાખી રાખવો, કે જેથી તે સચિત્ત થઈ શકે નહીં ” કોઈપણ બાદ્ય શસ્ત્ર લાગ્યા વિના સ્વભાવથીજ અચિત્ત જળ છે એમ જ્ઞે કેવળી, મન પર્યવશાની, અવધિગાની, કે શ્રુતજ્ઞાની પોતાના બાણુપણથી બાણુતા હોય તો પણ તે અન્યવસ્થા પ્રસંગના (મર્યાદા દૂટવાના) જવથી વાપરતા નથી, તેમ ખીબા કોઈને પણ વાપરવાની આજ્ઞા આપતા નથી વળી સંભળાય છે કે, ભગવાન વર્દમાનસ્વામીએ “ આ દ્રહ સ્વભાવથી અચિત્ત જળ કારેલ છે અને વળી સેવાળ કે મત્સ્ય, કન્થપાદિક ત્રસ જીવથી પણ રહિત છે ” કેવલજ્ઞાનથી એમ બાણુવા છતા પણ પોતાના કેટલાક શિષ્યો તુષા પીડિત થયેલા પ્રાણુ સશયમા હતા તોપણ તે વાપરવાની આજ્ઞા ન આપી એમજ કોઈક વખતે શિષ્યો જૂબની પીડાથી પીડિત થયા હતા તે વખતે અચિત્ત (તલના ગાડા) નજીક છતા પણ અન્યવસ્થાદોષરક્ષા (અદોષસ્ત રાખવા) માટે તેમજ શ્રુતજ્ઞાનનું પ્રમાણિક

મળમૂત્ર કરવાના સ્થાન

રાખનો કે છાણનો ઢગલો પડ્યો હોય તેના ગાયને બેસવા બાધવાના ઠેકાણામા રાફડા ઉપર, ઘણા માણસે જ્યાં મળમૂત્ર કીધા હોય તેમા, આખા શુભાળ પ્રમુખના ઘડમા, અગ્નિમા, સૂર્ય સામે, માર્ગ વચ્ચે, પાણીના સ્થાનમા સ્થાનમા પ્રમુખ ભયકર સ્થાનમા, નદીને કાંઠે, નદીમા, સ્ત્રી તથા પોતાના પૂજ્યના દેખતા, એટલા ઠેકાણા મૂકીને મળમૂત્ર કરવા, પરંતુ આકરી પીડા થઈ હોય તો એટલા ઠેકાણે પણ મળમૂત્ર કરવા

ઐશ્વર્યનિર્ધારિત પ્રમુખ આગમમા પણ સાધુ આશીર્વાદે એમ કહેલું છે કે —

જ્યાં બીજા કોઈ આવી ન ચડે તેમજ બીજે કોઈ દેખી ન ચડે એવા સ્થાનકે, જ્યાં બેસતા નિદા ન થાય કે કોઈ સાથે લડાઈ ન થાય એવા સ્થાનકે, સરખી ભૂમિમા એટલે પડી ન જવાય એવા સ્થાનકે; ધામ પ્રમુખે હાકેલી ભૂમિ વર્જિત સ્થાને કેમકે એવી ભૂમિમા બેસતા ઘાસ વિગેરેમા બે કદાપિ વીંછી, સર્પ, કીડા, પ્રમુખ હોય તો વ્યાધાતનો સભવ થાય; અને કીડી વિગેરે હોય તો મરી ભય થોડા કાળની કરેલી ભૂમિકામા, વિસ્તીર્ણ ભૂમિમા જઘન્યથી પણ એક હાથની જમીનમા, જઘન્યથી પણ ચાર અંગુલ જમીન અગ્નિ તાપાદિકથી અચિત ઘઈ હોય એવા સ્થાનમા, અતિશય આસન (પાસે) નહીં (દ્રવ્યથી ધવળ ઘર આરામાદિકને નજીક નહીં અને ભાવથી આકરી પીડા થઈ હોય તો તેવા સ્થાન પાસે પણ વેાસરાવે), બીલ વર્જિત સ્થાનકે; બીજ, લીલોતરી, ત્રસ જીવ રહિત સ્થાનકે, એવા સ્થાનકે મળમૂત્ર વેાસરાવે (ત્યાગ કરે)

દિશી, પવન, ભામ, સૂર્ય, છાયા પ્રમુખના સન્મુખ વર્ણને તેમજ ત્રણ વાર પ્રમાણને ત્રણવાર ઘણુજાળદ જસ્તગો એવો પાઠ કહીને શરીરની શુદ્ધિ થવા માટે વેાસરાવે અને શુદ્ધિ કરે

ઉત્તર અને પૂર્વ દિશા પૂજ્ય ૬ માટે તેના સન્મુખ મળમૂત્ર ન કરવો દક્ષિણ દિશા સામે બેસતા ભૂત પિશાચાદિકનો ભય થાય છે પવન સન્મુખ બેસતા નાસિકામા પવન આવવાથી અર્શ થાય ૬ સૂર્ય તથા ગ્રામના સન્મુખ બેસવાથી તેની નિન્દા થાય ૮

જેને કૃમિ નિકલતા હોય તે છાયામા મલ ત્યાગ કરે પણ જો તરકામા બેસે તે પડે તો, બે ઘડી પર્યન્ત છાયા કરી ત્યાં બેસે રહે

મૂત્ર રોકવાથી ચક્ષુ ભય, મલ રોકવાથી જીવિતવ્યથી રહિત થાય, દંડનું કાંઈ ને રોકવાથી કાંઈ થાય અને એ ત્રણેને રોકવાથી ગ્લાન(મદવાડ)ની પ્રતિજ્ઞા ૮

મળ, મૂત્ર, ચૂક, ગળગો, સલેખમાદિ જ્યાં નાખવા હોય ત્યાં પડેદડાં જાળવવા જસ્તગો એમ કહીને વેાસરાવવો, અને વેાસરાવ્યા પછી તરકાળ વેાસરે ૮

પણ બતાવવા માટે તે તે વાપરવાની આજ્ઞા ન આપી જેમકે, પૂર્વધર વિના સામાન્ય શ્રુતજ્ઞાની બાહ્યશસ્ત્રના સ્પર્શ થયા વિના પાણી પ્રમુખ અચિત્ત ધણુ છે એમ બાણી શકતા નથી એટલાજ માટે બાહ્યશસ્ત્રના પ્રયોગથી વર્ણ, ગધ, રસ, સ્પર્શ પરિણામાતર પામ્યા પછી પાણી પ્રમુખ અચિત્ત થયા પછીજ વાપરવા વળી ફેરડુ મગ, દરેટના ઠળિવા વિગેરે ને નિર્ણય છે તો પણ તંત્રી યોનિ નષ્ટ થઈ નથી તેને રાખવા માટે કે નિ શુદ્ધા પરિણામ નિવારવા માટે તેઓને દાત વિગેરેથી (મુખમા ઘાલી) ભાગવા નહીં જે માટે ઓધનિર્મુક્તિની પચોતેરમી આયાની વૃત્તિમા કોઈકે પ્રતિન કરેલ છે કે, મહારાજ, અચિત્ત વનસ્પતિની યતના કરવાનુ ચા માટે કહો છો ? ત્યારે આચાર્યે ઉત્તર આપ્યો કે, -જે પણ અચિત્ત વનસ્પતિ છે તે પણ કેન્દ્રીક વનસ્પતિઓની યોનિ અવિનષ્ટ હોય છે કેમકે ગળો, ફેરડુ મગ આદિને અવિનષ્ટ યોનિ કહ્યા માટે (ગળો મુકેલી હોય તો પણ તે ઉપર પાણી સીંધીએ તો પાછી લીલી થઈ શકે છે) યોની રક્ષા નિમિત્તે અચિત્ત વનસ્પતિની યતના પાળવી પણ ફળવતી છે

એમ સચિત્ત અચિત્તનુ સ્વરૂપ સમજીને પછી સમમ મત મહણ કરવાના બખતે બધાના જુદા જુદા નામ હમ સચિત્તાદિ ને ને વસ્તુ લોગવવા યોગ્ય હોય તેનો નિર્ણય કરીને, પછી જેમ આનંદ કામદેવાદિક આવકોએ મહણ કર્યું તેમ સમમ મત અગીકાર કરતુ કદાપિ તેમ કરવાનુ બની શકે નહીં, તો પણ સામા યથી ફરદોજ એક બે ચાર સચિત્ત, દશ બાર પ્રમુખ દ્રવ્ય, એક બે ચાર વિગય પ્રમુખનો નિયમ કરવો એમ ફરદોજ સચિત્તાદિકનો અભિપ્રાય રાખતા જુના જુદા દિવસે ફરદોજ ફરદવાથી સર્વ સચિત્તના ત્યાગનુ પણ ફળ મળી શકે છે એકદમ સર્વ સચિત્તનો ત્યાગ થઈ શકતો નથી, પણ થોડા થોડા અદલબદલ ત્યાગ કરવાથી ચાલજીવ સર્વ સચિત્તના ત્યાગનુ ફળ પામી શકાય છે

કુલ ફળના રસને, માસ મહિરાદિકના સ્વાદને તથા સ્ત્રીસેવનની ક્રિયાને બાજુતા છતાં જે વૈરાગી થયા એવા દુષ્ટરકારકને વદન કરે છુ

સચિત્ત વસ્તુઓમા પણ નાગરવેલના પાન ફરત્યાબ્ધ છે, બીજા બધા સચિત્તને અચિત્ત કર્યા હોય તોપણ તેનો સ્વાદ પામી શકીએ છીએ વળી ફેરીનો સ્વાદ પણ મુકાયા પછીએ પામી શકીએ છીએ, પરંતુ નાગરવેલના પાન તો નિરતર પાણીમા લાગેલા જ રહેવાથી નીલ કુલ કશુવાદિકની વિરાધના થણી જ થાય છે, માટે પાપથી બચ રાખનારા પ્રાણીએ રાત્રિએ પાન સર્વથા ખાવા નહીં કદાપિ કોઈને વાપરવાની જરૂર હોય તો, તેણે આગળથી દિવસે શુદ્ધ કર્યા સિવાય વાપરવા નહીં વળી પાન તો કામદેવને ઉત્પન્ન થવા માટે એક અગરૂપ હોવાથી અને તેઓના પ્રત્યેક પત્રમા અસખ્ય જીવની વિરાધના

ચિતવર્તુ વળી સલેખમાદિને તો તત્કાળ ધૂળ, રાખ, વિગેરેથી યતનાપૂર્વક ઢાકવા જે એમ ધૂળ વિગેરેથી ઢાકે નહીં ને ખુણા પડ્યા રહે તો તેમા અસખ્ય સમૂર્ચિત્ર (માતા પિતા સયોગ વિના ઉપજનારા નવ પ્રાણવાળા મનુષ્ય) છવ ઉત્પન્ન થાય અને તેનો નાશ થવાનો દોષ લાગે છે જે માટે પત્તવણા સૂત્રના પ્રથમ પદમા કહેલું છે કે, “હે ભગવાન! સમૂર્ચિત્ર મનુષ્ય કયા ઉપજે? (ઉત્તર) હે ગૌતમ, મનુષ્યદ્વેષમા, પીસ્તાળીસ લાખ યોજનમા અદીદીપમા જે દીપ સમુદ્રો છે તેમા આવેલા પદર કર્મભૂમિ (જ્યાં અસી, મસી, દુષિ કર્મ કરી લોકો આશ્વિકા કરે છે) માં, છપ્પન અતરદીપ મનુષ્ય (સુગંધીયા), ગર્ભજ મનુષ્યના મળમા, પેશાભમા, મેદમા, જળખામા, નાશિકામા, વમન-(જોડેલા)મા, પિત્તમા, વીર્યમા, વીર્ય અને રુધિર લેમા મળેલા હોય તેમા, બહાર કાઢી નાખેલ વીર્યના પુરુગલમા, નિર્જીવ કલેવરમા, સીપુરુષના સયોગમા, નગરના ખાળમા, સર્વ અપવિત્ર સ્થાનમા, સમૂર્ચિત્ર મનુષ્ય ઉત્પન્ન થાય છે (પણ તે કેવા ઉત્પન્ન થાય? તેનો ઉત્તર) એક અશુભના અસખ્ય ભાગ માત્ર ચરીરની અવગાહના(દેખાવ)વાળા, અસરી (મનવગરના), ગિધ્યાત્વી, અગ્ની, સર્વ પર્યાપ્તીથી અપર્યાપ્ત અને અતર્કિત્વ ર્ણવ આશુષ્ય ભોગવી કાળ કરનારા એવા સમૂર્ચિત્ર છવ ઉપજે છે, માટે ભળખા, શલેખમ ઉપર ધૂળ કે રાખ નાખીને તેને જરૂર ઢાકવા ”

હાતણ વિગેરે કરવું હોય તો નિર્દોષ સ્થાનમા જાણીતા મક્ષના પ્રાસુક અને કૌમલ દત્તકાદિથી, અથવા હાતનો હલતા કરનાર તર્જની આગલીથી કરવું હાત આદિના મલ ઉપર ધૂળ નાખવી

બ્યવહારશાસ્ત્રમા આ પ્રમાણે કહેલું છે કે —

“હાત હલ કરવા માટે હાતની પીડિકા(પેદીયા-પેદા) પ્રથમ તર્જની અશુલીથી ઘસવી, પછી આઠરપૂર્વક (જરૂર) હાતણ કરવું ”

હાતણ કરતા શુભસૂચક અગમચેતી.

હાતણ કરતી વખતે જે પાણીના ઠોગળા કરવામા આવે છે તેમા પહેલા ઠોગળા કરતા તેમાથી જે એક બિંદુ ગળામા ઊતરી જાય તો તે દિવસે તુરત ઉત્તમ ભોજન પામે

હાતણનું પ્રમાણ અને તે કરવાની રીતિ

પાકુ નહીં, વચ્ચે ગાંઠ વિનાનું, જેનો કૂચો સારો થઈ શકે એવું, જેની અણી પાતણી હોય, દસ આગળ લાણુ, પોતાની ટચવી આશુગીના અગ્રભાગ જેટલું જાડું, જાણીતા ઝાંઝડું, સારી જમીનમા ઉત્પન્ન થયેલા હાતણથી ટચવી અને દેવપૂજણી અશુલી ની વચ્ચે રાખીને પહેલા ઉપલી જમણો કાઢ અને પછીથી ઉત્તી ડાબી કાઢને ઘસીને પછી જાને નીચેની કાઢને ઘસવી ઉત્તર કે પૂવ દિશા સામે સ્થિર આગને હાતણ

હોવાથી બ્રહ્મચારીઓને તો ખરેખર ત્યજવા યોગ્ય છે જે માટે આગમમા પણ એમ લખેલું છે કે —

“જે એમ કહેલું છે કે, પર્યાપ્તની નિશ્ચયે (સાથે જ) અપર્યાપ્ત ઉપજે છે, તે પણ જ્યાં એક પર્યાપ્તો ઉપજે ત્યાં અસંખ્યાતા અપર્યાપ્ત થાય છે” જ્યારે બાહર એકે દ્રિયમા એમ કહેલું છે તેમજ સૂક્ષ્મ એકે દ્રિયમા જ્યાં તેની નિશ્ચયે એક અપર્યાપ્તો હોય ત્યાં તે નિશ્ચામા અસંખ્યાત પર્યાપ્ત હોય છે એમ આચારાગ સૂત્રની વૃત્તિમા કહેલું છે એમ એક પત્રાદિકથી અસંખ્ય જીવની વિરાધના થાય છે, એટલું જ નહીં પણ તે પાનને આગ્રયે રહેલા જળમા નીલ કૂલનો સભવ હોવાથી અનંત જીવનો વિધાત પણ થઈ શકે છે કેમકે, જળ, લવણાદિક અસંખ્ય જીવાત્મક જ છે, તેમા જો સેવાળ પ્રમુખ હોય તો અનંત જીવાત્મક પણ સંભજવા જે માટે સિદ્ધાંતોમા કહેલું છે કે —

એક પાણીના બિંદુમા તીર્થ કરે જેટલા જીવ કહ્યા ॥ તે જીવો જો સરસવ પ્રમાણે શરીર ધારણ કરે તો આખા જ ભૂદ્રોપમા સમાઈ શકે નહીં

લીલા આમળા પ્રમાણે પૃથ્વીકાયના ખડમા જેટલા જીવ હોય છે તે કદાપિ પારેવા જેવડા શરીર કરે તો આખા જ ભૂદ્રોપમા સમાઈ શકે નહીં

પૃથ્વીકાય અને અપ્કાયમા એવા સૂક્ષ્મ જીવ રહેલા છે માટે પાન ખાવાથી અસંખ્યાતા જીવોની વિરાધના થાય છે માટે વિવેકી પુરુષે પાન સર્વથા ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે

સર્વ સચિત્તનો ત્યાગ કરવા ઉપર અબંધ પરિત્રાજક(તાપસ)ના
સાતસો શિષ્યનું દૃષ્ટાત,

અબંધ નામ પરિત્રાજકને સાતસો શિષ્યો હતા તેમણે આવકના બાર વ્રત અગીકાર કરતાં એવો નિયમ લીધો હતો કે—અચિત્ત અને કોઈએ આપેલ હોય એવા અન્નપાણી વાપરવા, પણ સચિત્ત અને કોઈએ આપ્યું ન હોય એવું અન્નજળ લેવું નહીં તેઓએ એક વખત ગંગાનદીના કિનારે થઈ બિનાજાના દિવસમા ચાલતા કોઈક ગામ જતા હતા, તે વખતે બધાએની પાસે પાણી ખૂટી ગયું તેથી પાણીની લણી આકરી તૃણથી પીડાયા પણ નદીકિનારે તડકાથી લપેલા પાણી અચિત્ત થયેલા હતા છતાં કોઈના આપ્યા સિવાય તેમણે ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે વાપરવાનો નિયમ હતો તેથી તે કેમ વાપરી થય્યા ? અર્થાત્ ન વાપરતા તે તમામ સાતસો પરિત્રાજકોએ ત્યાં જ અણસણ ક્યાં એ પ્રમાણે અદત્ત કે અચિત્ત કોઈએ વાપર્યું નહીં. છેવટે ત્યાં જ તે બધા કાળ કરી બ્રહ્મદેવલોકે (પાચમે દેવલોકે) ઇન્દ્રના સામાનિકપણે ઉત્પન્ન થયા એમ જે પ્રાણી સર્વ સચિત્તનો ત્યાગ કરે છે તે મહાત્મા મહાસુખને પામે છે

કરવામા જ ચિત્ત સ્થાપીને દાતને કાઈ પીડા ન થાય તેમ ઓન રહી દાતણ કરવું હર્ગન્ધવાડું, પોણું, સુકું, મીઠું, ખાટું અને ખારું દાતણ ઉપયોગમા લેવું નહીં

દાતણ ન કરવા વિધે.

વ્યતિપાતમા, રવિવારે, સકાતિને દિને, ગ્રહણ દિને અને પડવો, પાચમ, આઠમ, નવમી, યુનમ, અમાવાસ્યા એ છ તિથિઓએ દાતણ ન કરવું

વગર દાતણે મુખશુદ્ધિ કરવાની રીતિ.

દાતણ ન હોય તો મુખશુદ્ધિ કરવાનો વિધિ એવો છે કે, બાર કોમળા પાણીના કરવા અને જીભની જિલ તો જરૂર દરરોજ ઉતારવી જીભ ઉપરથી જિલ ઉતારવાની દાતણની ચીર, જીભને ધીરે ધીરે ઘસીને, તે ચીર, પોતાની સન્મુખ પવિત્ર જગ્યાએ ફેંકવી

દાતણની ચીરી ફેંકવાથી જણાતી અગમચેતી

જો દાતણની ચીર પોતાની સામે પડે તો સર્વ દિશાઓમા મુખશાંતિ પામે. વળી દાતણની ચીર જીભી રહે તો મુખ માટે થાય, જોથી વિરૂદ્ધ હોય તો હું ખદાથી મમજવું કષ્ટવાર જીભી રહીને પછી જો દાતણની ચીર પડી જાય તો શાસ્ત્ર બાજુનારે એમ કહેવું કે આજે જરૂર મીઠા આહાર મળશે

દાતણ કરવાના નિષેધ વિધે.

ખાસી, શ્વાસ, અજીર્ણ, શોક, વૃષા, મોહુ આવવું, મસ્તક, નેત્ર, હૃદય, કર્ણ એટલા રોગવાળાઓએ દાતણ કરવું નહીં

વાળ સમારવા વિધે.

માથાના વાળ નિત્ય સ્થિર થઇને કોઈની પાસે સાફ કરાવવા, પણ પોતે એક સાથે બે હાથવડે વાળ સમારવા નહીં

દર્પણુ જોવાથી અગમચેતી.

તીલક કરવાને કે મગજ માટે દરરોજ દર્પણુ જોવું, પણ દર્પણુમા જે દિવસે પોતાના મસ્તક વિનાતું પોતાનું ધડ દેખાય તે દિવસથી પદર દિવસે પોતાનું મૃત્યુ બજવું

જે દિવસે ઉપવાસ, આળીસ અને જોકાસણાદિકનું પચ્ચખાણુ કરેલ હોય તે દિવસે મોહું, દાતણ કે મુખશુદ્ધિ કીધા વિના પણ શુદ્ધજ સમજવું, કેમકે, તપ એ જ મહાદેવ

ચૌદ નિયમ ધારવાની વિગત.

જેણે ચૌદ નિયમ પહેલા અગીકાર કર્યા હોય તેણે દરરોજ સંકોપ કરવા જોઈએ અને જેણે ચૌદ નિયમ લીધેલા ન હોય તેણે પણ ધારીને દરરોજ સંકોપ કરવા, તેની રીતિ નીચે મુજબ છે

૧ સચિત્ત-મુખ્ય વૃત્તિએ મુશ્કાવકે સચિત્તનો સર્જના ત્યાગ કરવો જોઈએ તેમ ન બની શકે તો સામાન્યથી જોકે જે ત્રણ પ્રમુખ સચિત્ત વાપરવાની છૂટ રાખીને બાકીના સર્વ સચિત્તનો દરરોજ ત્યાગ કરે કેમકે, યાત્રામાં લખેલું જ છે કે, “ પ્રમાણુવત નિર્ણય પાપ રહિત આહાર કરવાથી પોતાના આત્માનો ઉદ્ધાર કરવામાં તરફર જોવા મુશ્કાવકો હોય છે ”

૨ દ્રવ્ય સચિત્ત (માસ) ખાવાની ઇચ્છાથી માછલા (તદુલીજો આદિ) સાતમી નારકીમાં જાય છે એટલે સચિત્ત (માસ) આહાર મનમાં પણ ઇચ્છનીય નથી સચિત્ત વિગત(માસ) છોડીને જે કાંઈ મુખ્યમાં નખાય તે સર્વ દ્રવ્યમાં ગણાય છે જેમકે, ખીચડી, રોટલી, રોટલો, નીચીયાતોનો લાડુ, લાપસી, પાપડી, મુરમુ, કરજો, પુરી, ફીર, દુધપાક, જેમ ઘણા પદાર્થ મળવાથી પણ જેનું જોકે નામ ગણાતું હોય તે જોકેદ્રવ્ય ગણાય છે વગી જોકે ધા યના ઘણા પદાર્થ બનેલા હોય તો પણ તે જુદા જુદા દ્રવ્ય ગણાય છે જેમકે, રોટલો, રોટલી, પોળી, માઠા, ખાખરા, ઘુચરી, ઢોકળા, ચુલી, બાટ, કલુક, આટો, જોકે બાતિના ધા યના હોય છતાં પણ જુદા જુદા સ્વાદ અને નામ હોવાથી જુદા જુદા દ્રવ્ય ગણાય છે વગી ફલા, ફલીકા, જોવા નામ જોકે છે પણ સ્વાદની ભિન્નતાથી કે પરિણામાતર થવાથી જુદા જુદા દ્રવ્ય ગણાય છે જેમ દ્રવ્ય ગણવાની રીતિ નિયમ લેનારના અભિપ્રાય તથા સપ્રદાયના પ્રસંગથી ભિન્ન ભિન્ન હોય છે તે શુદ્ધપરપરાથી બહો લેવી ધાતુની સળી તથા હાથની આગલી દ્રવ્યમાં ગણાતા નથી (જે દ્રવ્યમાંથી જોકે જે આર જે વાપરવા હોય તેની છૂટ રાખી બીજા બધાનો ત્યાગ કરવો)

૩ વિગમન (વિગય) - વિગમનો ખાવા યોગ્ય છ પ્રકારની છે ૧ રૂધ, ૨ દર્દો, ૩ ધી, ૪ તેલ, ૫ ગોળ, ૬ કઠા વિગય (જે છ પ્રકાર ૧૧ વિગમમાંથી જે જે વિગમ વાપરવી હોય તે છૂટી રાખી બીજો દરરોજ ત્યાગ કરવો)

૪ ઉવાણુહ (ઉપાનહ) - પગમાં પહેરવાના જોડા તથા કપડાના ઓળા કાઢી પાવડી તો ઘણા જીવની વિરાધના થવાના બચથી આવકને પહેરવી જ યોગ્ય નથી

૫ તબોલ (તાબૂલ) - પાન, સોપારી, ચેરચાર કે કાંઈ વિગેરે સ્વાદીય વસ્તુઓનો નિયમ કરવો

૬ વચ્ચ (વચ) - પાચે અર્થે પહેરવાના વેષ-વસ્ત્રનું પરિમાણ કરવું, ઉપરાતનો ત્યાગ કરવો. જેમાં રાત્રે પોતીજી કે ધોતીજી અને રાત્રિના પહેરવાના વસ્ત્રાદિ ગણાતા નથી

કારી છે લોકિકમાં પણ એજ વ્યવહાર છે કે, “ ઉપવાસાદિક તપમા દાતણ ક્રીધા વિન પણ દેવપૂજા કરવી ” ઉપવાસાદિકમાં દાતણનો નિષેધ લોકિકશાસ્ત્રમાં પણ કહેલ છે વિષ્ણુશક્તિઅદ્રોહયમા કહેલુ છે કે —

પડવો, અમાવાસ્યા, છઠ્ઠ, મધ્યાહ્ન, નવમી અને સકાતિને દહાડે દાતણ કરવુ નહીં ઉપવાસમાં કે સાદમાં દાતણ ન કરવુ, કેમકે દાતને દાતણનો સંયોગ સાત કુળને હલ્લે છે બ્રહ્મચર્ય, અહિંસા, સત્ય, માસત્યાગ, એ ચાર વાના કોઈપણ મતમાં જરૂર પાળવ વારવાર પાણી પીવાથી, તાજુલ ખાવાથી, દિવસે સુવાથી અને મૈથુન સેવવાથી ઉપવાસ કળ હલ્લાય છે સ્નાન કરવુ હોય તોપણ જ્યા કીકીતુ દર, નીલકૂલ, સેવાલ, કેટલુ જીવિગેરે ઘણા થતા ન હોય, જ્યા વિષમ જૂમિ ન હોય, જ્યા જમીનમાં પોસાણુ ન હોય એવી જમીન ઉપર, ઉપરથી બીકીને આવી પડના જીવોની યતનાપૂર્વક ગળણાથી ગળેલ પરિમિત પાણીથી સ્નાન કરવુ શાવકદિનકૃત્યમાં કહેલ છે કે —

ત્રસાદિક જીવરહિત પવિત્ર જૂમિ ઉપર અચિત્ત કે સચિત્ત અને ગળેલા પ્રમાણુવર પાણીથી વિધિપૂર્વક સ્નાન કરે

વ્યવહારમાં કહેલુ છે કે —

નગ્ન થઈને, શેગી હોય ત્યારે પરદેશથી આવીને, ગંધા વસ્ત્ર સહિત, લોજન ક્રીધ પછી, આજુબજુ પહેરીને, અને બાઇ પ્રમુખ સગાવહાલાને મગળ માટે વળાવી આવીને તરત સ્નાન ન કરવુ અબલ્યમાં પાણીથી, જેમાં પ્રવેશ કરવો મુરકેલ હોય એવા પાણીમાં પેસીને, મલિન લોકોએ મલિન કરેલા પાણીમાં, અને સેવાળ કે જાડના શુભ્રથી ઢંકાયેલ પાણીમાં પેસીને સ્નાન કરવુ એ યોગ્ય નથી શીતળ જળથી સ્નાન કરીને તરત ઉપ લોજન, તેમજ ઉષ્ણ જળથી સ્નાન કરીને તરત શીતળ અન્ન ખાવુ નહીં અને સ્નાન કરીને તેલ માલીસ કરવુ નહીં

સ્નાન કરતા જણાતી અગમચેતીઓ.

સ્નાન કરીને બેઠ્યા પછી તરતજ પોતાના શરીરની કાતિ બદલાઇ જાય, માહોમારે દાત ઘસવા લાગી જાય, અને શરીરમાંથી મૂતકના જેવી ગંધ છૂટે તો તે પુરુષ ત્રીન દિવસે મરણ પામે સ્નાન કરી રહ્યા કે તરતજ બે હૃદય અને બે પગ એકદમ સુકા જાય તો તે છૂટે દિવસે મરણ પામે એમાં સંદેહ નથી

સ્નાન કરવાનો જરૂરી સમય

મૈથુન સેવ્યા પછી, ઉલટી કર્યા પછી, સ્મસાનના ધૂનનો સ્પર્શ થયા પછી, નકારુ સ્વપ્ન દીકા પછી અને સૌરકર્મ (હલમત કરાવ્યા) પછી શુદ્ધ નિર્મળ પવિત્ર જળથી જરૂર સ્નાન કરવુ

- ૭ કુમુદ-અનેક ક્રિયાના ફૂલ સુધવાનો, માળા પહેરવાનો, કે મસ્તક ઉપર ઘાલવાનો, કે શ્યામા રાખવાનો નિયમ કરવો ફૂલનો પોતાના મુખભોજને માટે નિયમ થાય છે, પણ દેવપૂજામાં વાપરવાનો નિયમ કરાતો નથી
- ૮ વાહણ-રથ, અશ્વ, પોઠીયો, પાલખી, વિગેરે ઉપર બેસીને જવા-આવવાનો નિયમ કરવો ।
- ૯ સયણ (શ્યામ)-ખાટલા, પલંગ, ખુરચી, કેસ, બાક વિગેરે ઉપર બેસવાનો નિયમ રાખવો
- ૧૦ વિલેવણ (વિલેપન)-પોતાના શરીરને ચોભાવવા માટે ચદન, જવા, શુભો, કસ્તૂરી વિગેરેનો નિયમ કરવો નિયમ કીધા ઉપરાંત પણ દેવપૂજામાં તિલક, હસ્ત, કંઠ, ધૂપ વિગેરે કદ્યે ॥
- ૧૧ બલ (બલસ્યર્થ)-દિવસે કે રાત્રે સ્ત્રીસેવનનો ત્યાગ
- ૧૨ દિસિ (દિશાપરિભાણ)-અમુક અમુક દિશાએ ખાટલા કેસ અથવા ચોજનથી આગલ ન જવાનો નિયમ કરવો
- ૧૩ વહાણ (સ્નાન)-તેલ ઘોળીને ન્હાણ તે કેટલી વાર સ્નાન કરવું તેની મર્યાદા બાધથી
- ૧૪ ભાત-રાધેલ ધાન્ય અને મુખડી વિગેરે ત્રણ અથવા ચાર શેર આદિત્વ પરિભાણ કરવું આમાં ખરબચ આદિ લેવામાં આવે તો ઘણા શેર થાય પ્રમુખનો શેર-બશેર નિયમ રાખવો

અહિંયા સચિત કે અચિત વસ્તુઓ જાવાની જુદા જુદા નામ કઈ છૂટ રાખીને જેમ બની શકે એમ યથાશક્તિ નિયમ રાખવો ઉપલક્ષણથી ખીબા પણ ફળ, શાક વિગેરેનો યથાશક્તિ નિયમ કરવો

પન્થ્યખખાણ કરવાની રીતિ

એવી રીતે નિયમ ધાર્યા પછી પન્થ્યકખાણ કરવા તે નવકારસી પોરમી વિગેરે કાલપન્થ્યકખાણ જો સૂર્યોદય પહેલા ઉચ્ચર્ચુ હોય તો શુદ્ધ થાય, નહીં તો નહીં બાકીના પન્થ્યખાણ સૂર્યોદય પછી પણ કરાય છે નવકારસહી જો સૂર્ય ॥ ઉચ્ચ પહેલા ઉચ્ચરેલી હોય તો તે પૂરો થયા પછી પણ પોરસી સાદપોરસી પ્રમુખ કાળપન્થ્યખાણ પણ જે જે પન્થ્યખાણનો જેટલો જેટલો કાળ છે તેની અદર કરાય છે નમુઝારસી ઉચ્ચાર કર્યા વગર

૧ રહેને મોટર, વિમાન, દ્રાગ બસ સાયકલ વિગેરે આધુનિક વાહનો પણ આ નિયમમાં આવી ગય છે

હબ્બમત ન કરાવવા વિષે.

તેલાદિ મર્દન ક્રીધા પછી, સ્નાન ક્રીધા પછી, યોજન ક્રીધા પછી, વચ્ચાભૂષણ પહેચી પછી, પ્રયાણ કરવાને દિવસે, રણમા જવા વખતે, વિદા યત્ર મત્રાદિકનો પ્રારંભ કરવા વખતે, રાત્રે, સંધ્યાકાળે, પર્વને દિવસે અને નવમે દિવસે (જે દિવસે હબ્બમત કરાવી હોય તે દિવસથી નવમે દિવસે) હબ્બમત કરાવવી નહીં

ઉત્તમ પુરુષે દાદી અને સુછના વાળ તથા નખ એક પક્ષમા એક જ વાર લેવરાવવા (ઉતરાવવા), અને પોતાના હાતવટે કે હાથવટે પોતાના નખ ચાવવા કે ઉઘેલે કરવા નહીં

સ્નાન વિષે.

સ્નાન એ શરીરને ધવિત્રતાનું અને મુખનું, તેમજ પરપરાએ ભાવશુદ્ધિનું કારણ છે બીજા અષ્ટક પ્રકરણમા કહેલું છે કે —

પાણીથી કેવલ શરીરની આમકીની જ ચોડા સમય પૂરતી શુદ્ધિ થાય છે અને તેના સ્નાનથી એકાંતે શુદ્ધિ જ થાય છે એવું પણ નથી, કારણ કે—તેવા પ્રકારના રોગીઓને જરાપણ શુદ્ધિ હોતી નથી શરીરમા રહેલા અન્ય કાન, નાક આદિમા રહેલા મેલને દૂર ન કરતું હોવાથી, અથવા તો પાણીમા રહેલા અપૂકાય સિંવાયના બીજા જીવોને ઉપદ્રવ કરનાર ન હોવાથી જલસ્નાન દ્રવ્યસ્નાન (બાહ્યસ્નાન) કહેવાય છે

જે ગૃહસ્થ ઉપર લગ્નલેલી વિધિવટે દેવશુરની પૂજા કરવા માટે જ દ્રવ્ય સ્નાન કરે છે તેને તે પણ ચોખ્ખનીય છે દ્રવ્ય સ્નાન ચોખ્ખનીય છે, તેના હેતુ બતાવે છે

દ્રવ્યસ્નાન એ ભાવશુદ્ધિનું નિમિત્ત છે એ અનુભવસિદ્ધ છે અપૂકાયની વિરાધનાને દોષ હોવા છતાં, સમ્યક્ત્વશુદ્ધિ આદિ શુદ્ધિ પ્રાપ્ત થતા હોવાથી શુભ છે

પૂજા કરવામા અપૂકાયાદિને વધ થાય છે એટલા જ માટે પૂજા ન કરવી એવી શકા રાખનારાઓને ઉત્તર આપતા શુરુ કહે છે કે, “પૂજા એ સમક્રિતની શુદ્ધિ કરનારી છે, માટે “પૂજા” એ ભાવનમથી દોષ રહિત જ સમજવી ”

ઉપર લખ્યા પ્રમાણે દેવપૂજા માટે ગૃહસ્થને દ્રવ્ય સ્નાન કરવાની આજ્ઞા છે, તેથી “દ્રવ્યસ્નાન સુવચને માટે છે ” એવું બોલવાવાળા લોકોને મન અસત્ય છે

તીર્થ ઉપર સ્નાન કર્યું હોય તો ક્ષણ દેહની કાષ્ઠક શુદ્ધિ થાય છે, પરંતુ આત્માની તો એક અથ માત્ર પણ શુદ્ધિ થતી નથી જે માટે સ્કંદપુરાણના કાર્તીકમા છઠ્ઠા અધ્યાયમા કહેલું છે કે —

દલરે ભાર માટીથી, પાણીના ભરેલા સેકડો ઘડાથી, કે સેકડો તીર્થના સ્નાન કરવાથી પણ દુરાચારી પુરુષો શુદ્ધ થતા નથી જળજતુએ (મૃત્તિકાદિક) જળમા જ-ઉત્પન્ન

સૂર્યના ઉદય પછી કાળપચ્ચખાણ શુદ્ધ થતુ નથી એ સૂર્યના ઉદય પહેલા નમુકારસહી વિના પોરસી આદિ પચ્ચખાણ કર્યા હોય તો તે પચ્ચખાણની પુર્તિ ઉપર બીજી કાળપચ્ચખાણ શુદ્ધ થતુ નથી, અને તેની અદર તો શુદ્ધ થાય છે એવી રીતે વૃદ્ધવ્યવહાર છે નવકારસહી પચ્ચખાણનુ પ્રમાણ તેના આગાર થોડા હોવાથી સુદુર્લભાત્ર (બે ઘડી)નુ છે અને બે ઘડી કાળ વિત્યા પછી પણ એ નવકાર ગણ્યા વિના લોજન કરે છે તો તેના પચ્ચખાણનો ભગ થાય છે કેમકે “ઉગ્ગણ સુરે નમુકારસદિન” એમ પાઠમા નવકાર ગણવાનુ અગીકાર કરેલુ છે

પ્રમાદનો ત્યાગ કરવાવાળાએ ક્ષણમાત્ર પણ પચ્ચખાણ વિના નહીં જ રહેતુ નવકારથી પ્રમુખ કાળપચ્ચખાણ પુરુ થાય તે વખતે જ અધીસહિતાદિ પચ્ચખાણ કરવા અધીસહિત પચ્ચખાણ બહુ વાર ઓષધ ખાનારા તથા બાળશ્વાનાદિક (માદા વિગેરે)થી પણ મુખે બની શકે એવુ છે વગી નિરતર અપ્રમાદપણાનુ નિમિત્ત હોવાથી મહાલાભકારક છે જેમકે, નિત્ય માસાદિકમા આસજા એવા વલુકરે માત્ર એક વાર અધીસહિત પચ્ચખાણ કર્યું હતુ તેથી તે કપટિક નામનો વક્ષ થયો હશેલુ છે કે —“જે પ્રાણી નિત્ય અપ્ર માદી ગણાતા અધીસહિત પચ્ચખાણ પારવા માટે અધી બાધે છે તે પ્રાણીએ સ્વર્ગ અને મોક્ષનુ મુખ પોતાની ગાંઠે બાંધ્યું છે જે પ્રાણીઓ અચૂક નવકાર ગણીને ગઠસહિત પચ્ચખાણ પાળે છે (પારે છે) તેઓને ધ ય છે, કેમકે તેઓ ગઠસહિત પચ્ચખાણને પાળતા પોતાના કર્મની ગાંઠને પણ છોડે છે એ મુક્તિ નગરે જવાના ઉદ્યમને વાછતો હોય તો અધી સહિત પચ્ચખાણ કર કેમકે, જૈન સિદ્ધાંતના બીજુ પુરુષો અધીસહિત પચ્ચખાણનુ અણસણના જેટલુ પુણ્ય પામવાનુ બતાવે છે ”

રાત્રે ચાર પ્રકારના આહારનો ત્યાગ કરનાર એક આસને બેસી લોજન સાથે જ તાબુલ કે મુખવાસ વાપરી વિધિપૂર્વક મુખશુદ્ધિ ક્રીધા પછી જે અધી સહિત પચ્ચખાણ પાળવા અધી બાધે છે, તેમા દરરોજ એક વાર લોજન કરનારને દર માસે ઓગણત્રીસ અને બેવાર લોજન કરનારો અઠાવીસ ચૈવિહારા ઉપવાસનુ ફળ મળે એવો વૃદ્ધવાક છે (લોજન સાથે તાબુલ, પાણી વિગેરે વાપરતા દરરોજ ખરેખર બે ઘડી નાન લાગે છે તેથી એક વાર લોજન કરનારને દરેક માસે ઓગણત્રીસ ઉપવાસનુ ફળ મળે છે, અને બેવાર લોજન કરનારને દરરોજ ચાર ઘડી વાર જમતા લાગવાથી દરેક માસે અઠાવીસ ઉપવાસનો લાભ થાય, એમ વૃદ્ધ પુરુષો ગણાવે છે) જે માટે ‘પઉમચરિય’ મા કહેલ છે કે —

“જે પ્રાણી સ્વભાવથી નિરતર બે વાર જ લોજન કરે છે તેને દર માસે અઠાવીસ ઉપવાસનુ ફળ મળે છે જે પ્રાણી દરરોજ એક સુદુર્લભ (બે ઘડીવાર) માત્ર ચાર પ્રકારના આહારનો ત્યાગ કરે છે તેને દર માસે એક ઉપવાસનુ ફળ મળે છે અન્ય દેવોનો

ધાય છે અને તેમાં જ પાછા મરણ પામે છે, પણ તેઓ, મનનો મેલ દૂર થયો ન હોવા સ્વર્ગમાં જતા નથી ગંગાના સ્નાન વિના પણ શમ, દમ, સંતોષાદિકથી મન નિર્મળ થાય છે, સત્ય બોલવાથી મુખ શુદ્ધ થાય છે, બ્રહ્મચર્યાદિકથી ચરીર શુદ્ધ થાય ॥ રાગાદિક મન ભલિન થાય છે, અચર્ય બોલવાથી મુખ ભલિન થાય છે, અને જીવહિંસાદિકથી કા મલિન થાય છે, તો તેથી જગા પણ દૂર જ રહે છે જગા પણ જોમ જ કહે છે કે-પત્રીથી, પરદાથી અને પરદોહથી દૂર રહેનારા પુરુષો મારી પાસે આવીને મને પાવન કર

ગંગા કેને શુદ્ધ કરે છે તેનું ઉદાહરણ.

કોઈક કુળપુત્ર ગંગા પ્રમુખ તીર્થ કરવા જવા લાગ્યો ત્યારે તેની માતાએ કહ્યું કે-હે પુત્ર ! આ મારું તુભ (તુમહું) તું સાચે લઈ જા, અને ત્યાં ત્યાં સ્નાન કરે, ત્યાં ત્યાં તેને પણ નવરાવળે કુળપુત્રે માનું કહેવું મા ય કરી, જે જે તં ગયો, તે તે તીર્થે તુમહાને નવરાવળું ઉપર ગંગા પ્રમુખ તીર્થની યાત્રા કરી, પોતાને આળ્યો અને માતાનું તુજ તેને પાછું સમર્પણ કર્યું ત્યારે તેણીએ તે જ તુમહાનું કરીને પુત્રને જ પીરસ્થું મુખમાં નાખતા તે તરત જ બોલ્યો, અરે ! આટલું બધું શાક કયાથી કાઢ્યું ? માતાએ કહ્યું કે-શું કહી જોની કડવાશ ગઈ નહીં ? તે તો ખરે સ્નાન કરાવ્યું જ નહીં હોય પુત્ર બોલ્યો કે-નહીં, નહીં, મેં તો જોને તીર્થ ઉપર મારી જોમ જ નવરાવળું હવે માતા બોલી કે-જોને જોટલા બધા ઉપર જોને સ્નાન કરાવવા છતાં જોની કડવાશ ગઈ નહીં, ત્યારે તો ખરેખર તારું પણ કેવી રીતે ગયું ? પાપ તો ખરેખર ધર્મક્રિયા અને જપ તપવડે જ જાય છે જોમ ન હોય તો આ તુમહાનું કડવાપણું કેમ ગયું નહીં ? ત્યારે તે પણ પ્રતિં પાગ્યો અને જપ તપ કરવા શ્રદ્ધાવત થયો.

સ્નાન કરવામાં અસખ્ય જીવમય જળની અને શેવાળ પ્રમુખ જો હોય તો જ તુની વિરાધના અને અણુગળ જળમાં રહેલા પોરા પ્રમુખ ત્રણ જીવની વિરાધ સંભવ હોવાથી સ્નાન કરવામાં હોય પ્રખ્યાતજ ॥

જળ જો જીવમયજ છે જો વિષે ઉત્તરમીમાસમાં કહ્યું છે કે -

કરોળીઆના મુખમાં જે વતું છે, તે વતુમાં પડેલા પાણી મધ્યેના જોકે બિ જેટલા જીવો છે, તે જીવોની સૂક્ષ્મ જામરના પ્રમાણે કાપના કરી હોય તો ત્રણે જગ પણ સમાઈ શકે નહીં.

ભાવસ્નાનનું સ્વરૂપ.

ધ્યાનરૂપ જળે કરીને જીવને સદાય જે શુદ્ધિનું કારણ થાય અને જેને જ લઈને કર્મરૂપ મેલ ધોવાય તેને ભાવસ્નાન કહે ॥

બક્ત જે તપ દ્વારા હસ હજાર વર્ષની આયુ-સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરે છે, તેટલાજ તપથી જિન વરનો બક્ત, પત્યોપમ કોટી પ્રમાણ આયુ સ્થિતિને દેવલોકમા પ્રાપ્ત કરે છે એમ દરરોજ એક, બે કે ત્રણ સુદૂર્તની વૃદ્ધિ કરવાથી એક ઉપવાસ, બે ઉપવાસ અને ત્રણ ઉપવાસનું ફળ બતાવ્યું છે ”

એવી રીતે યથાશક્તિ જે તપ કરે તેને તેવું ફળ બતાવ્યું છે એ સુક્તિપૂર્વક પ્રધીમહિત પચક્રખાણુનું ફળ ઉપર પ્રમાણે સમજવું

જે જે પચક્રખાણુ કરેલા હોય તે તે વારવાર યાદ કરવા તેમજ જે જે પચ્ચખાણુ હોય તેનો વખત પૂરો થવાથી આ અમુક પચક્રખાણુ પૂરું થયું એમ વિચારવું વળી લોજન વખતે પણ યાદ કરવું એ લોજન વખતે પચક્રખાણુને યાદ ન કરે તો કદાપિ પચ્ચખાણુને ભગ થઈ નાથ છે

અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમનું સ્વરૂપ.

૧ અશન-અન્ન, પકવાન, માંસ, સાયુજો વિગેરે જે ખાવાથી લુધા (ભૂખ) રહે તે અશન કહેવાય ૨ પાન-છાસ, મહિરા, પાણી તે પાણી કે પાન કહેવાય ૩ ખાદિમ (ખાદ્ય)-સર્વ જાતિના ફળ, મેવા, મુખડી, સેલડી, પોખ, વીગેરે ખાદિમ ગણાય છે ૪ સ્વાદિમ (સ્વાદ્ય)-મુઠ, હરડે, પીપર, મરી, છાંદ, અજમેા, બાવફળ, બાવત્રી, કસેલો, કાથો, ખેરસાર, નેહીમધ, તજ, તમાલપત્ર, એલચી, લવંગ, કુક, વાવડંગ, બીકલવણ, અજમેા, કુલિજન (પાનની જઠ), ખીપગીમુળ, ચણકબાળ, કચુરો, મોથ, કાટાસેગીઓ, કપુર, સચળ, હરડા, બેહેડા, કુંભક (કુંભડીયા), બાવળ, ધવ (ધાવડી), ખેર, ખીજડો, પુકરમૂળ, જવાસો, બાવચી, તુળસી, કપુર, સોપારી, વિગેરે વૃક્ષોની છાલ અને પત્ર એ ભાગ્ય તથા પ્રવચનસારોદ્ધારિકના અભિપ્રાયથી સ્વાદીમ ગણાય છે અને કદપંચવહારની વૃત્તિના અભિપ્રાયથી ખાદિમ ગણાય છે કેટલાક આચાર્ય એમ જ કહે છે કે અજમેા એ ખાદિમ જ છે

સર્વ જાતિના સ્વાદિમ, એલચી કે કપુરથી વાસિત કરેલ પાણી દુનિહારના પચ્ચખાણુમા કદપે (વાપરી શકાય) વેસણ, વરીયાળી, ચોવા (મુઆ) આમલગઠી, આભાગોટી, કોઠાપત્ર, લોણુપત્ર, પ્રમુખ ખાદિમ હોવાથી પણ દુનિહારમા કદપે નહીં તિવિહારમા તો ફક્ત પાણી જ કદપે છે પણ કુંભરેલ પાણી, અમેલ પાણી, તથા કપુર, એલચી, કાથો, ખેરસાર, સેલક, વાળો, પાકળ વીગેરેથી વાસેલ પાણી નીનરેલ (સ્વચ્છ થયેલ) ગાળેલ હોય તો કદપે, પણ ગાળેલ ન હોય તો ન કદપે

યદપિ શાસ્ત્રોમા મધ, ગોળ, સાકર, ખાંડ, પતાસા સ્વાદિમપણે ગણાવેલા છે, અને દ્રાક્ષનું પાણી, સાકરનું પાણી, અને છાસ પાનકમા (પાણીમા) ગણાવેલ છે; પણ દુનિહાર પ્રમુખમા ન કદપે એવો વ્યવહાર છે નાગપુરીયગ્રંથના ભાગ્યમા કહેવ છે કે—

પૂજા વિષે.

જે કોઈક પ્રાણીને સ્નાન કરવાથી પણ જો શુભકૃતિ, ચાકુ, ઘાવ વિગેરેમાથી પડે કે રસી ઝરતા બધ ન થવાને લીધે દ્રવ્યશુદ્ધિ ન થાય તો તે પુરુષે અગપૂજા માટેના પોતાના ફૂલ ચંદનાદિકે બીજા કોઈને આપીને તેની પાસે ભાગવાનની પૂજા કરાવવી, અને પોતે દ્વરથી અગપૂજા (ધૂપ, અક્ષત, ફળ ચડાવીને) તથા ભાવપૂજા કરવી કેમકે, શરીર અપવિત્ર હોય ત્યારે પૂજા કરે તો લાભને બદલે આશાતનાનો સભવ થાય છે, માટે તેને અગપૂજા કરવાનો નિષેધ છે કહ્યું છે કે —

આશાતના થવાનો ભય ન રાખતા અપવિત્ર અગે (શરીરના કોઈપણ ભાગમાથી પડે કે રસી વિગેરે વહેતી હોય તો) દેવપૂજા કરે, અથવા જમીન ઉપર પડી ગયેલા ફૂલથી પૂજા કરે, તો તે ભવાતરમા ચડાળની ગતિને પામે

આશાતના કરવાથી થતા નુકશાન વિષે દૃષ્ટાત.

કામરૂપ નગરમા કોઈક ચડાળને ઘેર જોકે પુત્ર ઉત્પન્ન થયો તેનો જન્મ થતા જ, તેના પૂર્વજવાના વૈરી બાતર દેવતાએ, ત્યાંથી હરણ કરીને તેને વનમા મૂક્યો. જો વખતે કામરૂપ પટ્ટણુનો રાજા, વનમા ફરવા નીકળેલો હતો, તેણે તે બાળકને વનમા પડેલો દેખી પોતે અપુત્રીએ હોવાથી, તેને પોતાના દરબારમા લાવીને, પુણ્યસાર એવું નામ આપી, પાળીપોષીને યોવનાવસ્થા સુધી પહોંચાડ્યો. છેવટે તેને રાજ્ય આપી, રાજાએ દીક્ષા લીધી અને સજ્જમ પાળતા વિચરીને, કેટલેક કાળે તે કેવળજ્ઞાન પામી, પાછા કામરૂપ પટ્ટણુ આવ્યા ત્યારે પુણ્યસાર રાજા તેમજ નગર લોકો તેમને વદન કરવા આવ્યા આ અવસરે પુણ્ય સારને જન્મ આપનારો, જે તેની ચડાળણી માતા હતી, તે પણ ત્યાં આવી સર્વ સભા સમક્ષ રાજાને દીકો કે, તરત જ તેણીના સ્તનમાથી દ્વધની ધારા છૂટી, ધરતી પર પડવા લાગી આ જોઈ રાજાના મનમા ઘણું આશ્ચર્ય લાગવાથી, તે કેવળી મહારાજને પૂછવા લાગ્યો કે-હે મહારાજ ! આ ચડાળણીના સ્તનમાથી મને દેખીને દ્વધની ધારા કેમ છૂટી ? કેવળીએ કહ્યું કે-રાજા ! જો તારી માતા છે, મેં તો તને વનમા પડેલો દેખી ત્યાંથી ઉઠાવી લીધો હતો રાજા પૂછવા લાગ્યો કે-સ્વામિન્ ! શા કર્મથી હું ચડાળના કુળમા ઉત્પન્ન થયો ? ઉત્તર આપતા કેવળીએ જણાવ્યું કે-પૂર્વજવમા તું વ્યાપારી હતો તે એકલા જિનેશ્વરની પૂજા કરતા પુષ્પ જમીન ઉપર પડેલું હતું તે ચડાવવા લાયક નથી એમ ભણતા છતાં પણ જોમા શું થયું ? એમ અવગ્ના કરીને પ્રભુને તે ચડાવ્યું હતું, તેથી તું ચડાલ થયો છે કહેલું છે કે —અયોગ્ય ફળકુલ કે નેવેલ ભાગવાનને ચડાવે તો તે પ્રાય પરલોકમા નીચ કુળમા ઉત્પન્ન થવાનું કર્મ બાધે છે

તારા પૂર્વજવની જે માતા હતી તેણીએ જોકે દિવસ સીધર્મ(રજસ્વળા)મા આવેલી છતાં પણ દેવપૂજા કરી, તે કર્મથી ગરણ પામ્યા પડી ચડાળણી થઈ છે આવા

દ્રાક્ષા પાણી તે પાણી (પાન), અને ગોળ વિગેરેને સ્વાદિમ એમ સિદ્ધાન્તમાં કહેલ છે તોપણ તૃપ્તિ કરનાર હોવાથી વાપરવાની આજ્ઞા નથી આપી

ત્રીસલોગ કરવાથી ચોવિહાર ભાગતો નથી પણ આજક પ્રમુખના હોઠના સર્વજીવી ચોવિહારના ભાગે છે હુવિહારવાળાને કહે છે કેમકે, પચ્ચખાણુ જે છે તે લોભ આહાર (શરીરની ત્વચાથી શરીરમાં આહારનું પ્રવેશ થયું) થી નવી પણ ફક્ત કવળ આહાર (કાળીયા કરી મુખમાં આહાર પ્રવેશ કરાવાય છે તે) નું જ પચકખાણુ કરાય છે જો એમ ન હોય તો ઉપવાસ, આગિલ અને એકાસણુમાં પણ શરીર ઉપર તેલ મર્દન કરવાથી કે ગાંઠ ગુમડા ઉપર આટાની પોટીસ પ્રમુખ ભાષવાથી પણ પચકખાણુ ભગ થવાનો પ્રસંગ આવશે, પણ તેવો તો વ્યવહાર નથી વળી લોભ આહારનો તો નિરતર સંભવ થયા જ કરે છે, ત્યારે પચ્ચખાણુ કરવાના અભાવનો પ્રસંગ આવશે

અણુહાર ત્રીજોના નામ.

હોંખડાનું પચાગ (મૂળ, પત્ર, ફૂલ, ફળ અને છાલ), પેસાળ, ગળો, કડું, કરિયાતું, અતિવિવ, કુદો, ચીડ, ચદન, રાખ, હળદર, રેહિંથી (એક જાતની વનસ્પતિ છે), જિપલોટ, ઘોડા, વજ, ત્રિકુળા, બાવળીઆની છાલ (કાંઈક આચાર્ય કહે છે), ધમાસો, નાબ્ય (કાંઈક કવા છે), આસઘ, રીંગદી (ઉલી બેડી), એળીયો, શુભળ, હરદેહળ, વણ (કપાસનું ઝાંડ), બોરડી, કચેરી, કેરડા મૂળ, પુઆઠ, બોડધોડી, આછી, મજીક, બોળ, બીઓ (કાંઈ), કુઆર, ચિત્રો, કદરૂક, વિગેરે કે જેનો સ્વાદ મુખને ગમે નહીં એવો હોય તે અણુહાર જાણવા, તે ચઉવિહારમાં પણ રોગાદિક કારણે વાપરવા કહે છે કેમકે પની વૃત્તિના ચોથા ખડમાં કહેલ છે કે—

સર્વથા એકલો જે જૂખને શમાવે તેને આહાર કહે છે તે અશન, પાન, આદિમ અને સ્વાદિમ એમ ચાર પ્રકારનો છે તથા તે આહારમાં લૂણ વિગેરે જે નખાય તે પણ આહાર કહેવાય છે

ફર (ખાત) સર્વ પ્રકારે છુધા શમાવે છે, છાસ મદિરાદિક તે પાન (પાણી), આદિમ તે ફળ માસાદિક, સ્વાદિમ તે મધ, એ ચાર પ્રકારનો આહાર સમજવો

વળી છુધા શમાવવા અસમર્થ આહારમાં મળેલ કે નહીં મળેલ હોય એવા જે લૂણ, હોંગ, છડ્ડ વિગેરે સર્વ હોય તે આહાર સમજવા

પાણીમાં કપુરાદિક, કેરી વિગેરે ફળમાં, મુત્ત આદિ અને મુઠમાં ગોળ નાખેલ હોય તે કાંઈ છુધા શમાવી શકતા નથી પણ આહારને ઉપકાર કરનાર હોવાથી આહારમાં ગણાવેલ છે

૧ તિવિહાર પણ એકસર્વજીવી ભાગે છે ૨ ગોળનો પિકાર દીવો ગોળ ઉકાળેલો શેરડીનો રસ

વચન સાબળીને શબ્દો વૈરાગ્ય પામી દીક્ષા ગ્રહણ કરી અપવિત્રતામાં અને જમીન પડેલા પુષ્પથી પૂજા કરવાને દીધે નીચ ગોત્ર બાધ્યુ તે ઉપર માતંગની કથા કહી

ઉપરના દેહાત્માં જતાં આ સુખ નીચ ગોત્ર જ ધાય છે, માટે પછી ગયેલ પુષ્પ મુગધીયુક્ત હોય તોપણ પ્રભુને ચડાવવું નહીં જરા માત્ર પણ અપવિત્રતા હોય, પ્રભુપૂજા કરવી નહીં ખાસ કરીને સ્ત્રીધર્મમાં આવેલી સ્ત્રીએ મોટી આશાતનાઓને દેહોવાથી પૂજા કરવી નહીં

પૂજા કરતી વખતે કેવા વસ્ત્ર બેઠુએ

પૂર્વોક્ત રીતે સ્નાન કર્યા પછી, પવિત્ર, સ્વકુમાળ, મુગધી, રેશમી કે સુતરાઉ કાંઈ વસ્ત્ર, રૂમાલ પ્રમુખથી અગલુહણ કરી, બીજી શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરતા બીજી વસ્ત્ર યુક્તિપૂર્વક ઉતારીને બીના પગથી મલિન જમીનને નહીં ફરસતા પવિત્ર સ્થાનકે આવીને ઉત્તર દિશા સામે બેસા રહીને મનોહર, નવા, ફાટેલા નહીં, સાધેલા નહીં, તેમજ પહેાળા અસફેદ બે વસ્ત્ર પહેરવા

શાસ્ત્રમાં કહેલું છે કે—યથાયોગ નિર્મળ જળથી શરીરને શુદ્ધ કરીને પછી નિર્મળ ધૂપથી ધૂપેલા અને ધોએલા બે વસ્ત્ર પહેરે લોકિકમાં પણ કહેલું છે કે—કે રાજન દેવપૂજના કાર્યમાં સાધેલું, બળેલું, ફાટેલું કે પારકું વસ્ત્ર પહેરવું નહીં એક વાર પહેરેલું, જે પહેરીને વહીનીતિ, લઘુભિતિ કે મૈથુન પ્રીતિ હોય તેવું વસ્ત્ર ન પહેરવું એકજ વસ્ત્ર પહેરીને લોભન કરવું નહીં, તેમજ દેવનો પૂજા પણ કરવી નહીં સ્ત્રીઓ પણ કચુદ્રી (કાચળી) પહેર્યા વિના પૂજા ન કરવી

એવી રીતે પુરૂષને બે અને સ્ત્રીને ત્રણ વસ્ત્ર પહેર્યા વિના પૂજા કરવી કદાપિ નહીં દેવપૂજા પ્રમુખમાં ધોએલા વસ્ત્ર મુખ્ય વૃત્તિએ અતિવિશિષ્ટ (સારા) ક્ષીરોદકાદિક જે ધોળાજ વાપરવા ઉદયન શબ્દની રાષ્ટ્રી પ્રભાવતી આદિના સફેદ અને ધોળા જ વસ્ત્ર નિરીય આદિમાં કહેલા છે “સેવચ્છાગિસજ્જો” સફેદ વસ્ત્ર પહેરીને (પૂજા કરવી) એમ શાવકદિનકૃત્યમાં પણ કહેલું છે

ક્ષીરોદક વસ્ત્ર પહેરવાની શક્તિ ન હોય તો રેશમી ધોતીયા સુંદર વાપરવા પૂજાપોષકમાં પણ ‘સિતમુમલ્લેખ’ “સફેદ શુભ વસ્ત્રો” એમ લખ્યું છે તેનું (પૂજાપોષકની) વૃત્તિમાં કહ્યું છે કે, સિતવલ્લેખ મુમલ્લેખ જ મુમલ્લેખ સિતાવલ્લેખ પદ્મયુગ્માદિરક્તપીનાદિવર્ણ પરિવૃણતે સફેદ અને શુભ વસ્ત્રો વાપરવા, શુભ અદિકરે કોને ગણવા ? તો કે, સફેદ કરતા જુદાં પણ પટોળા વિગેરે કદાપિ રાતા ધોળા વિગેરે વર્ણવાળા પણ ગ્રહણ કરાય છે

અથવા ભૂખથી પીડાયેલા જીવ જે કાઈ કાદવ સરખી ચીજ પેટમાં નાખે તે સર્વ આહાર બહુવેળા ઓષધ વિગેરેની ભજના છે ઓષધાદિકે કાઈ આહારરૂપ છે અને કાઈક અણુહારરૂપ છે

ઓષધાદિકમાં કેટલાક સાકર પ્રમુખ હોય છે તે આહાર ગણાય છે અને સર્વ કરેલાને માટીઆદિકે ઓષધ અપાય છે તે અણુહાર છે

અથવા જે પદાર્થ ક્રિયાવતને પોતાની મરજીથી ખાતા સ્વાદ આપે છે તે સર્વ આહાર ગણાય છે, અને ક્રિયાવતને જે ખાતા પોતાના મનને અપ્રિય લાગે છે તે અણુહાર કહેવાય છે

મૂત્ર, નીંબડાની છાલ અને મૂળ તે પચ્ય મૂળનો કાઠો (લઘુ કડવો હોય છે તે), કળ તે આમળા, હરદે, બહેડાદિક, જે સર્વ અણુહાર ગણવા, એમ ચૂર્ણીમાં કહેલ છે નીરીધ ચૂર્ણીમાં એવી રીતે લખેલ છે કે, “ મૂળ, છાલ, કળ અને પત્ર જે સર્વ લીંબડાના અણુહાર સમજવા ”

પચ્યખાણુના પાચ સ્થાન (લેહ.)

પચ્યખાણુમાં પાચ સ્થાન (લેહ) કહેલા છે તેમાં પહેલા સ્થાનમાં નવકારસહિ, પૌરસી વિગેરે કાળ પચ્યખાણુ પ્રાથ યોગિહાર કરવા બીજા સ્થાનમાં વિગર્ધતુ, આબિ લતુ, નીવીતુ, પચ્યખાણુ કરવુ, તેમાં જેને વિગર્ધનો ત્યાગ ન કરવો હોય તેણે પણ વિગર્ધતુ પચ્યખાણુ લેવુ, કેમકે, પચ્યખાણુ કરનારને પ્રાથે મહાવિગર્ધ (દારૂ, માસ, માખણ, મધ,) નો ત્યાગજ હોય છે, તેથી વિગર્ધતુ પચ્યખાણુ સર્વને લેવા યોગ્ય જ છે ત્રીજા સ્થાનમાં એકાસણુ, બીયાસણુ (બેસણુ), દુધિહાર, તિવિહાર, યોગિહારતુ પચ્ય ખાણુ કરવુ ચોથા સ્થાનમાં પાણુસ પાણુસ [પાણીના આગારો (પાઠ) લેવા] તુ પચ્યખાણુ કરવુ પાચમા સ્થાનમાં પહેલા શ્રદ્ધણુ કરેલા સચિત્તાદિક ચોદ નિયમ સાજ સવારે સક્ષેપ કરવારૂપ દેશાવગાસિકતુ પચ્યખાણુ લેવુ ઉપવાસ, આબિલ, નીવી પ્રાથે તિવિહાર ચોવી હાર થાય છે, પણ અપવાદથી તો નીવી પ્રમુખ પૌરસી પ્રમુખના પચ્યખાણુ દુધિહાર પણ થાય છે કહેતુ છે કે —

સાધુને રાત્રિએ યોગિહાર હોય અને નવકારસી યોગિહાર હોય ભવચરિત્ર, ઉપવાસ અને આયજિલ તિવિહાર અને યોગિહાર બન્ને હોય છે બાકીના પચ્યકખાણુ દુધિહાર, તિવિહાર અને યોગિહાર હોય છે

નીવી અને આયજિલ આદિનો કદમ્યાકદમ્ય વિભાગ, સિદ્ધાન્તના અનુસારે પોત પોતાની સમાચારીવડે બહુવેળા તેમજ પચ્યખાણુ ભાષ્યથી અનામોળ (અબલુતા મુખમાં પડેલ) સદસ્તાગરેણ (અકરમાત મુખમાં પડેલ) એવા પાઠનો આશય સમજવો એમ

ઉત્તરાસણ કેવુ વાપરવુ .

પગલાદિગ ઉત્તરાસગ કરેહ એવા આગમના પ્રમાણથી ઉત્તરાસણ અખંડ એકજ ઠરવુ પણ બે ખંડ બેડીને કરેલું ન બેઠેએ દેશગી વસ્ત્ર લોજનાદિ કરવા છતાં પણ હ મેથા પવિત્ર જ છે એ લોકાક્રિત જિનપૂલમાં અપ્રામાણિક છે દેશગી વસ્ત્રો પણ બીજા વસ્ત્રોની માફક, લોજન, મલસૂત, અશુચીસ્પર્શવર્જન આદિથી સાચવવા દેવપૂલમાં વાપરવાના વસ્ત્ર વારંવાર ધોવા ધુધવા વિગેરેથી સાફ રાખવા થોડી વારજ વાપરવા તેમજ પરસેવો, સલેખમ, યુક, બળખો એ વસ્ત્રથી ન લુછવા, તેમજ વળી હાથ, પગ, નાક, મસ્તક પણ નહીંજ લુછવા, તેમજ પોતાના સંસારિક કામના વસ્ત્રની સાથે કે પારકા બાળ, વૃદ્ધ, સ્ત્રી પ્રમુખના વસ્ત્રની સાથે ન મૂકવા, તથા પ્રાયે પારકા વસ્ત્ર પહેરવા જ નહીં એ વારંવાર એમ યુક્તિથી ન સાચવે તો અપવિત્ર થવાના દોષનો સભવ થાય છે

બીજાનું વાપરેલું વસ્ત્ર ન વાપરવાનું દંષ્ટાત.

સભાગય છે કે, કુમારપાલ રાજાના પૂલ માટેના વસ્ત્રો બાહક મત્રીના નાના ભાઈ આહલે વાપર્યા ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે-નવું વસ્ત્ર મને આપ, ત્યારે તેણે કહ્યું કે, મહારાજ, એવું સાફ નવું દેશગી વસ્ત્ર તો અહિંયા મળતું જ નથી પણ સવાલાખ દ્રવ્યના મૂલથી નવા વસ્ત્ર બહેરા નગરીમાં બને છે, પરંતુ ત્યાંના રાજા તે એક દિવસ પહેરીને પછીજ અહિંયા મોકલાવે છે આવા વચન સાંભળીને કુમારપાળ રાજાએ બહેરા નગરીના અધિપતિને સવાલાખ દ્રવ્ય આપવાનું જણાવી તદ્દન નવું પહેર્યું વગરનું વસ્ત્ર મોકલવાને કહેવરાવ્યું તેણે તે આપવાની ના પાડી, તેથી કુમારપાળ રાજા તેના પર ક્રોધાયમાન થયો, જેથી તેણે આહલને બોલાવી કહ્યું કે, આપણું મોટું સૈન્ય લઈને તું બહેરા નગરે જઈ જમ કરીને ત્યાંના પટોળા અને પટોળાના કારીગરોને અહિંયા લઈ આવ. તું જાન આપ વામા ઉદાર છે તે ખરૂં પણ વિશેષ ખરચ ન કરતો તે વચન અગ્રીકાર કરીને ત્યાંથી મોટું સૈન્ય લઈ ત્રીજે પ્રમાણે આહલ બહેરા જઈ પહોંચ્યો બહેરાના ત્વામીએ તેની પાસે લાખ દ્રવ્ય માગ્યું પરંતુ કુમારપાળે ના પાઠેલી હોવાથી તેણે આપ્યું નહીં, અને છેવટે રાજાના બહારના દ્રવ્યનો વ્યય કરીને (જેણે જેમ માગ્યું તેને તેમ આપીને) ચોદસે ઉટડીએ ઉપર ચડેલ બે બે શસ્ત્રધારી મુળદોને સાથે લઈ અકસ્માત્ રાત્રિને સમયે બહેરા નગરને વીંટીને સશ્વામ કરવા ધાર્યું પણ તે રાતે ત્યાંના લોકોમાં સાતસો કન્યાઓના લગ્ન હતા તે સાંભળીને તેઓને વિદ્વંસ થાય નહીં માટે રાત્રે વિલગ કરી સવારના પહેરમાં પોતાના સૈનિક બળથી તેણે ત્યાંના કીર્ણાના સુરેસુરા કરી નાખીને અદર પેસી ત્યાંના અધિપતિનો-દરબારનો ગદ તાત્રે કપોઈ પછી પોતાના રાજા કુમાર પાળની આજ્ઞા મનાવીને ત્યાંના ખજાનામાંથી સાત કરોડ સોના મહેર અને અગ્નિઆરસે ઘોડા તથા ત્યાંના સાતસો સાળવીઓને સાથે લઈ તે મોટા મહેલસવ સહિત પાટણ નગરે

જો ન કરે તો પચ્ચખાણની નિર્ભળતા ન થાય એમ વહિકામિય એ પદનું પ્રાસંગિક વ્યાખ્યાન કર્યું હવે “સુદ પુરુષ” એ પદનું વ્યાખ્યાન બતાવે છે

જિનપૂજા કરવા માટે દ્રવ્યશુદ્ધિ.

શુચિ એટલે મળોત્મર્ગ (લઘુનીતિ વડીનીતિ) કરવા, દાતણ કરવું, જીભની ઉલ ઉતારવી, ઠાંગળા કરવા, સર્વ સ્નાન દેશસ્નાનાદિકે જગી પવિત્ર થવું, આ અનુવાદવાક્ય છે, કારણ કે-મલમૂત્રત્યાગ વિગેરે પ્રકાર લોકપ્રસિદ્ધ હોવાથી શાસ્ત્ર તે કરવા માટે ઉપદેશ કરતું નથી, જે વસ્તુ લોકસંજ્ઞાથી પ્રાપ્ત થતી નથી, તે જ વસ્તુને ઉપદેશ કરવો એમા જ શાસ્ત્રનું સાદૃશ્ય છે મહિન પુરુષે નહાવું, જુખ્યાએ ખાવું એમા શાસ્ત્ર ઉપદેશની આવશ્યકતા નથી લોકસંજ્ઞાથી અપ્રાપ્ત એવા ઇંદુ-પરલોક દિતકારી ધર્મમાર્ગને ઉપદેશ વાથી જ તેની સફલતા ■ એ સુજન અથવા સ્થલોએ પણ જાણવું શાસ્ત્રકારને સાવધ આરભમા વાચિક અનુગોહના કરવો યોગ્ય નથી કહેલું છે કે —

પાપ વર્જિત વચનનું અધિકું જોણું અતર સમજી શકે નહીં એટલે આ જોણવાથી મને પાપ લાગશે કે નહીં લાગે એવું સમજી શકે નહીં તેને જોણવું પણ યોગ્ય નથી તો પછી ઉપદેશ આપવો કેમ યોગ્ય હોય ?

મલોત્સર્ગનો ત્યાગ મોનધારી યર્ધને નિર્દોષણ યોગ્ય સ્થાનકે વિધિપૂર્વક કરવો ઉચિત છે કહેલું છે કે —

લઘુનીતિ, વડીનીતિ, મૈથુન, સ્નાન, જોજન, સધ્યાદિકની ક્રિયા, પૂજા અને જાપ, એટલા મોન યર્ધને કરવા

વિવેકવિલાસમા પણ કહ્યું છે કે —

લઘુ નીતિ વડીનીતિ કરવાની દિશા

વચ્ચ પહેરી મોનપણે દિવસે અને જન્ને સધ્યા વખતે (સવાર સાંજે) જો મળ મૂત્ર કરવા હોય તો ઉત્તર દિશા સન્મુખ કરવા અને રાત્રે કરવા હોય તો દક્ષિણ દિશા સામે કરવા

પ્રભાતની સધ્યાનું લક્ષણ.

સર્વ નક્ષત્ર તેજ રહિત જની જાય અને જ્યામુખી સૂર્યનો અર્ધ ઉદય ન થાય ત્યામુખી પ્રભાતની સધ્યાનો કાળ ગણાય છે

સાયકાળની સધ્યાનું લક્ષણ.

જે વખતે અર્ધ સૂર્ય અસ્ત થયો હોય અને આકાશતત્ત્વમા જ્યામુખી એ ત્રણ નક્ષત્રો દેખાતા ન હોય ત્યામુખી સાયકાળ (સધ્યા) ગણાય છે

આવી કુમારપાળ રાજાને નગ્યો કુમારપાળ બોલ્યો કે, તારી નજર મોટી તે મોટીજ રહી કેમકે તે તો મારા કરતા પણ ઘણો ખરચ કીધો, એટલો ખરચ તો હું પોતે ગયો હોત તોપણ થાત નહીં આવા વચન સાંભળીને ચાહક બોલ્યો કે, મહારાજ, જે ખરચ થયું તે તમારીજ મોટાઈ છે એ જે ખર્ચ કર્યું છે, તે તમારાજ બળથી કીધું છે; કેમકે, મોટા સ્વામીના કામ પણ મોટા ખર્ચથીજ થાય છે જે ખર્ચ થાય તે મોટાનીજ મોટાઈ છે એ જે ખર્ચ કર્યું તે મારા માથે મોટા સ્વામી છે ત્યારેજ થયું ને? આવા વચન સાંભળીને રાજા ઘણોજ ખુશ થયો અને ‘રાજ્યધરદ્ર’ એવું બિરદ આપી મોટો માનસાળી કર્યો

પૂજામાં દ્રવ્ય શુદ્ધિ.

અને પોતેજ સારા સ્થાનથી અથવા જેના ગુણ બહુતો હોય એવા સારા માણસ પાસેથી પાત્ર, ઢાંકણ, વાતનાર માણસ અને માર્ગ એ બધા પિ પવિત્રતાની યતના રાખી વિધિપૂર્વક પાણી, કુલ આદિ વસ્તુ લાવવી કુલો વિગેરે આપનારને સાફ મૂલ્ય આપી ખુશ કરવો સારો ગુણકેશ બાધી પવિત્ર ભૂમિ ભેષ, છવાદિરહિત સાફ કેશર કપૂર વિગેરે વસ્તુથી મિથ કરેલું ચઢન ઘસવું, વીણેલા અને ઉચા આખા ચોખ્ખા, ચોપેલો પૂપ અને દીપ, સરસ નેવેલ તથા મનોહર ફૂલો ઇત્યાદિ સામગ્રી એકઠી કરવી એ રીતિએ દ્રવ્યશુદ્ધિ કહી છે

પૂજા માટે ભાવશુદ્ધિ.

ઠોઠ હિપર રાગ, દ્રેષ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, ધર્ષ, આલોક-પરલોકના સુખની ઇચ્છા, યશ અને કીર્તિની વાછા, કોતુક, બ્યાકૂલતા, વિગેરે દાગીને ચિત્તની એકાગ્રતા રાખીને જે પૂજા કરવી તે ભાવશુદ્ધિ કહેવાય છે કહ્યું છે કે-

મનની શુદ્ધિ, વચનની શુદ્ધિ, કાયાની શુદ્ધિ, વસ્ત્રની શુદ્ધિ, ભૂમિની શુદ્ધિ, પૂજના ઉપકરણની શુદ્ધિ, સ્થિતિ શુદ્ધિ એમ બગવતની પૂજાના અવસરે સાત પ્રકારની શુદ્ધિ કરવો એમ દ્રવ્યથી અને ભાવથી શુદ્ધિ કરીને પવિત્રપણે દેરાસરમાં પ્રવેશ કરે આ વિધિ ગૃહયંત્ય માટે પણ સમજાવી

દેરાસરમાં પ્રવેશ કરવાનો ક્રમ.

દેરાસરની જમણી દિશાની શાખાને આશ્રયીને (જમણા પડખાથી) પુરૂષ દેરાસરમાં પ્રવેશ કરવો, અને ડાબી બાજુની શાખાને આશ્રયીને સ્ત્રીએ દેરાસરમાં પ્રવેશ કરવો પણ દેરાસરના દરવાજા આગળના પહેલા પગથીયા ઉપર આ અથવા પુરૂષ જમણો જ પગ ઝુકીને ઉપર ચઢવું

પૂર્વદિશા કે ઉત્તરદિશા સામે બેસીને ચઢનાડી વહેતા સુગંધવાળા મીઠા પદાર્થોથી દેવની પૂજા કરે સમુચ્ચયથી કેવી યુક્તિપૂર્વક દેવની પૂજા કરવી તે વિધિ બતાવે છે— ત્રણ નિરસદિ ચિતવણી, ત્રણ પ્રદક્ષિણા ફરવો, ત્રિકરણ (મન વચન, કાયા) શુદ્ધિ કરવી એ વિધિથી શુદ્ધ પવિત્ર પાટલા પ્રમુખપર પદ્માસનાદિક મુખે બેસી શકાય એવા આસને બેસીને ચઢનના વાસણમાંથી બીજા વાસણ (વાટકી) વિગેરેમાં કે હાથની હથેળીમાં ચઢન ભરેને કપાળમાં તિલક કરી હાથમાં કંઠણ કે નાકાછડી બાંધીને હાથની હથેળી વગી ચઢનના રસથી વિલેપનવાળી કરી ધૂપથી ધૂપી પછી ભગવતની (આ પુસ્તકમાં આગળ કહેવાશે તે વિધિપૂર્વક મૂળત્રિક (અગપૂજા, અગ્રપૂજા, ભાવપૂજા) કરીને પહેલાં કર્ચું હોય ન કર્ચું હોય પણ પ્રભુ સાક્ષીએ પચ્ચક્રબાણ કરે

(મૂળ ત્રય ગાથા ૬૬)

વિહિના જિણ જિણગેહે ગંતું અચેહ્ ઉચિયચિંતરઓ ॥

ઉચ્ચરહ્ પચ્ચક્ષાણં દઢપચાચારગુરુપાસે ॥ ૬ ॥

વિધિપૂર્વક જિનેશ્વર ભગવતને ડેરે જઈ વિધિપૂર્વક ઉચિત ચિતવણી કરીને (દેરા સરની કેપરેખ કરીને) વિધિપૂર્વક જિનની પૂજા કરે એમ સામાન્ય અર્થ બતાવી વિશેષ અર્થ બતાવે છે

જિનમન્દિર જવાનો વિધિ.

મન્દિર જનાર બે રાત્રી પ્રમુખ મહર્દિક હોય તો સર્વ ઋદ્ધિથી, સર્વ ઐશ્વર્યથી સર્વ યુક્તિથી, સર્વ બળથી, સર્વ પરાક્રમથી, જૈન શાસનનો મહિમા વધારવા માટે મોટી ઋદ્ધિપૂર્વક મન્દિર જાય જેમ દશાર્જુન દ્વારા રાત્રી થી વીતરાગને વઢન કરવા ગયો હતો તેવી રીતે જાય

દશાર્જુન દ્વારા રાત્રીનું દૃષ્ટાંત

દશાર્જુન દ્વારા રાત્રીએ અભિમાનથી એવો વિચાર કર્યો કે, જેવી રીતે કોઈએ પણ મહાવીરને વાઘા ન હોય એવા ઠાંઠાકથી હું વાઢવા જઈ એમ ધારી તે પોતાની સર્વ ઋદ્ધિ સહિત, પોતાના સર્વ પુરૂષોને યથાયોગ્ય શૃંગાર પહેરાવીને તથા દરેક હાથીના દત્તજળ ઉપર મોના રૂપાના શંગાર પહેરાવીને ચતુરંગિની સેના સહિત પોતાની અતેડીઓને સોના રૂપાની પાલખીઓ કે અળાડીઓમાં બેસારોને સર્વને સાથે લેઈ

(સેનાપતિ)—^૧ખાડક તાણુ સમઘિપદ, જમુ ખાડેઈ અબ્યાસ;
જિલ્લા ઇકકુ સમઘિપદ તોલા ચેલઈ કપાસ ૧

(જીલ્લા)—^૨અસિંધર ધનુધર કુતધર, સરીધરાય ધો જહુઆ,
અનુચલ્ય રણી સુરનર, જણુણીઅ વિરલ પસુય ૩

ઘોડો, શાશ, શાશ, વોણા, વાણી, પુરુષ, નારી એટલા વાના સારા પાસે આવે તો સારા બને છે, અને નહારા પાસે આવે તો નહારા બને આવા તેના વચન સામળીને પ્રસન્ન થઈને રાત્રીએ જીલ્લાકાને આખા દેશની કાટવાળી પહો આપી તેણે પણ એવું પરાક્રમ બતાવ્યું કે—આખા ગુજરાત દેશમાં ‘ચોર’ એવું નામ પણ ન રહ્યું એક વખતે સોરઠ દેશનો આરણ જીલ્લાકાની પરીક્ષા કરવા પાટણ આવ્યો તેણે તે જ ગામમાંથી ઉટની ચોરી કરી તેને પોતાના ધાસના ઝુપડા આગળ બાંધ્યું છેવટે કાટવાળનો મુભટ તેને પકડી જીલ્લાકાની પાસે લાવ્યો તે વખતે જીલ્લાકા દેવ-પૂજા કરવા લાગેલા હોવાથી ઝુપડી બાંધ્યો નહીં પણ પોતાના હાથમાં ફૂલ લઈ તેને મથળી નાળી મુભટોને જણાવ્યું કે—એને મારી નાખો મુભટો તેને લઈ જવા લાગ્યા ત્યારે આરણ બોલવા લાગ્યો કે—

જીલ્લાકાનઈ, જીલ્લાવરક, ન મિલઈ તારૈતાર,
જિણી કરી જિનવર પુજિઈ, તે કિમ મારજુદાર ૧

આરણનું આવું બોલવું સામળીને જીલ્લાકા લજવાઈ ગયો, અને તેનો ગુન્હો માફ કરી છોડી દઈને તેને કલ્લુ કે, હવે પછી આવી ચોરી કરીશ નહીં તે સામળી આરણ બોલ્યો કે,

એકા ચોરી સા ક્રીયા, બા જોલકઈ ન માઈ;
બીજી ચોરી કિમ કરેઈ, આરણ ચોર ન માઈ ૨

આવા તેના વાક્ય સામળીને, આ તો આરણ છે એમ ધારી તત્કાળ તેને ગહુમાન આપીને પૂછ્યું કે, આ તું શું બોલે છે તેણે જણાવ્યું કે ચોર હોય તે છાંટની ચોરી કરે? કદાપિ કરે તો શું તેને પોતાને જોલકઈ એટલે ઝુપડે બાંધે? આ તો મે તારી પાસે ફાન લેવાને જ યુક્તિ કરી છે ત્યારે તેણે ખુશી થઈને તેને ફાન આપી વિદાય કર્યો ત્યારપછી જીલ્લાકાં તીર્થયાત્રા, ચેત્ય, પુસ્તકલઠાર પ્રમુખ ધણા શુભ કૃત્યો કર્યા એ વિગેરે વાત હજી મુખી લોકમાં આવે છે

૧ ખાંકુ તેને જ આપવું જોઈએ જેને ખાંકનો અબ્યાસ હોય જિલ્લાકાને તો તેલ કુકર્માં અને કપાસજ આપવો જોઈએ

૨ તલવાર, ધનુષ્ય અને બાણને પકડનાર તો જમમાં ધણા પુરૂષો હોય છે પણ અનુઓને શમ્પ ૧૫ અને રમ્યાં સરીર પુરૂષોને જણનારી તો કાંઈ વિરલ માતાજી હોય છે

ઘણાજ ઠાઠથી ભગવતને વાદવા આવ્યો તે વખતે તેને ઘણુંજ અભિમાન થયેલ જાણી તેના મદ ઉતારવા માટે સૌધર્મેન્દ્રે ઓવીરને વાદવા આવના દિવ્ય ઋદ્ધિની રચના કરી તે વૃદ્ધ ઋષિમહાજ્ઞ સ્તોત્રવૃત્તિથી અદ્વિયા બતાવે છે

પાત્રસે ને બાર મસ્તકવાલા, જોવા ચોસઠ હબર હાથી બનાવ્યા તેના જોકેક મસ્તકે (કુબરથળે) આઠ આઠ હતુથળ, જોકેક હતુથળે આઠ આઠ વાવડીઓ, જોકેકી વાવમા લાખ પાખડીવાળા આઠ આઠ કમળ, અને દરેક પાખડીમા બનિસ દિવ્ય નાટક, દરેક કર્ણિકામા જોકેક દિવ્ય પ્રાસાદ અને દરેક પ્રાસાદમા અગ્રમહિષીની સાથે ૪ ॥ ભગવાનના શુભ યાત્ર છે, જોવી ઋદ્ધિથી ઔરાવત હાથી ઉપર બેસી આવતા ધન્વન્તે જોધ, કંથાણુ-બદ્ધ રાજાએ હીન્ના બહણુ કરી પોતાની પ્રતિષ્ઠા પૂર્ણ કરી

શહેન્દ્રે બનાવેલા હાથીઓના ઝુખની, કમળની, તેમજ કમળની પાખડીની સખ્યા પૂર્વાશર્યોએ આવી રીતે બતાવી છે

તે જોકેક હાથીને ચાર હબર ને છ તુ હતુથળ, બત્રીસ હબર સાતસે ને અડસઠ વાવો, બે લાખ બાસઠ હબર જોકેસો યુમાલીસ કમળ, અને તેટલીજ સખ્યા કર્ણિકામા રહેલા પ્રાસાદાવત મકમા થતા નાટકની છે ૨૬ અબજ, જોકેવીસ કરોડ, યુમાલીસ લાખ કમળની પાખડીઓ બાણુવી જોવા ચોસઠ હબર ઔરાવણ હાથી હના, તેમના ઝુખ બિગેરેની સર્વ સખ્યા આ ઝુખજ છે તેના કુવ ત્રણ કરોડ, સત્તાવીસ લાખ ને અડસઠ હબર ઝુખની સખ્યા સમજવી અને છવીસ કરોડ, જોકેવીસ લાખ, યુમાલીસ હબર કુલ દાત પી સખ્યા બાણુવી કુવ વાવો - બસો નવ કરોડ, ઇકોતેર લાખ, બાવન હબર, કુલ કમળ બારસે સીતોતેર કરોડ, બહોતેર લાખ, સોળ હબર, કર્ણિકા નાટક અને પાખડી-સોળ કોડકોડી, સીતોતેર લાખ કરોડ, બહોતેર હબર કરોડ, જોકેસો સાઠ કરોડ, અને કુલ નાટકમા બનેલા રૂપની સખ્યા પાત્રસે કોડકોડી, છત્રોસ કોડકોડી, સત્પાસી લાખ કોડી, નવ હબર કોડી, સો કોડી વીસ કરોડ બાણુવી જોમ આવરયક સૂત્રની રૂણીમા કહેવું છે વળી જોકેકા પ્રાસાદાવત મકમા આઠ આઠ અગ્રમહિષીની સાથે તે સર્વ ઇન્દ્રની સખ્યા સર્વ કમળના બારાબર સમજવી, અને સર્વ ઇન્દ્રાણીની સખ્યા તેર હબર, ચારસે જોકેવીસ કરોડ, સીતોતેર લાખ, અઠાવીસ હબર બાણુવી અને જોકેક નાટકમા સર્વ સરખા શૃંગારના ધારણુ કરનારા જોકેસો આઠ દેવકુમાર, ને જોકેસો આઠ દેવકુમારી બાણુવી.

વાજિ ૧ની જાત તથા સખ્યા — ૧ શય, ૨ સૃગિમ (સીંગડી), ૩ શયિકા, ૪ પેવા, ૫ પરિપરિકા, ૬ પલ્લવ, ૭ પટલ, ૮ બલા, ૯ હોરલા, ૧૦ લેરી, ૧૧ જવરી, ૧૨ હુંહુમિ, ૧૩ સુરજ ૧૪ મુદગ ૧૫ નાડી મુદગ ૧૬ આલિંગ, ૧૭ કુરુતુમ્બ, ૧૮ ગોમુખ, ૧૯ મરહલ, ૨૦ વિપચી, ૨૧ વણી, ૨૨ જામરી, ૨૩ વડ્ જામરી, ૨૪ પરિવાદિની, ૨૫ ગળ્લી વિશા, ૨૬ સુધોધા, ૨૭ નદિધોધા, ૨૮ મહવી, ૨૯ કચ્છી, ૩૦ ચિત્રવીણા, ૩૧ આમોટ,

મૂળ જિભની વિસ્તારપૂર્વક પૂજા પછી અનુક્રમે જેને જેમ ઘટે તેમ યથાશક્તિ સર્વ જિભની પૂજા કરવી

દ્વાર જિભ અને સમવસરણુ જિભપૂજા.

દ્વાર જિભ અને સમવસરણુ જિભ(દરવાજા ઉપરની અને ચામુખ પ્રતિમા)ની પૂજા મૂળનાયકની અને બીજા જિભોની પૂજા ક્ષીધા પછીજ કરવી સબવે છે, પણ ગભારામાં પ્રવેશ કરતા સભવતી નથી કદાપિ ગભારામાં પ્રવેશ કરતા જ દ્વાર જિભની પૂજા કરે અને ત્યારપછી જેમ જેમ પ્રતિમાઓ અનુક્રમે હોય તેમ તેમ તેમની પૂજા કરતે જાય તો મોગા દેરાસરમાં ઘણો પરિવાર હોય તેથી ઘણા જિભની પૂજા કરતા ગુપ્ત થઈને, મૂપાદિક સર્વ પૂજન સામગ્રી સમાપ્ત થઈ જાય, ત્યારે મૂળનાયકની પ્રતિમાની પૂજા તો પૂજનની કૌશલ્ય સામગ્રી રહી (બચી) હોય તો યાચ અને યજ્ઞ રહી હોય તો રહી પૂજા જાય તેમ જો શક્ય જાય, ગિરનાર પ્રમુખ વીર્યે જોમ કરવામાં આવે એટલે જે જે દેરાસર આવે ત્યા ત્યા પૂજા કરતો જાગળ જાય તો છેવટે વીર્યનાયકના દેરાસરે પહોંચતા સર્વ સામગ્રી ખલાસ થઈ જાય, ત્યારે વીર્યનાયકની પૂજા રહી જાય અને જો સુક્ત નથી માટે મૂળનાયકની પૂજા કરીને યથાયોગ્ય પૂજા કરતા જેવું યોગ્ય છે જે પહેલા આવે તેની પૂજા પ્રથમ કરવી જોમ માનીએ તો ઉપાશ્રયમાં પ્રવેશતા શરૂને વહતા કરતા પહેલા નજીક આવેલા સાધુજોને પ્રથમ વહન કરવું પડે, માટે નજીકમાં આવતી પ્રતિમાઓને પ્રણામ કરી મૂળનાયકની પૂજા પ્રથમ કરી પછી અન્ય પ્રતિમાઓનું પૂજન યોગ્ય છે કેમકે, જીવાભિગમ સૂત્રમાં કહેલી રીતિ પ્રમાણે જ સધાચારમાં કહેલી વિજયદેવનો વક્તવ્યતાને વિષે પણ દ્વારજિભની અને સમવસરણુ જિભની પૂજા સર્વથી છેલ્લી જ બતાવેલી છે તે બતાવે છે કે—

(ત્યારપછી) સુધર્મા સભામાં જઈ ત્યા જિનેશ્વર ભગવતની કાઠાઓને દેખી પ્રણામ કરીને પછી કાલકા ઉઘાડી મોરખીઓથી પ્રમાજન કરે ત્યારપછી સુગંધ જળથી એકેલીસવાર પળાણીને મોરખીવ્યવહારનો લેપ કરી ફૂલથી પૂજા કરે જોમ પાંચે સભામાં પૂજા કરીને પછી ત્યાની દ્વાર પ્રતિમાની પૂજા કરે જોમ જીવાભિગમ સૂત્રમાં સ્પષ્ટાક્ષરથી કહેલું છે માટે દ્વારપ્રતિમાની પૂજા જેમ સર્વથી છે વી કરવી તેમ મૂળનાયકની પૂજા સર્વથી પહેલા અને સર્વથી વિશેષ કરવી-કહેલું છે કે—

પૂજા કરતા વિશેષ પૂજા તો મૂળનાયક જિભની ઘટે છે કેમકે, દેરાસરમાં પેસતા પ્રથમથી જ મૂળનાયક પર સર્વ લોખની કાંઈ અને મનની એકતા થાય છે

મૂળનાયકની પ્રથમ પૂજા કરવા સબધે શકાકારનો પ્રશ્ન.

શકાકાર પ્રશ્ન કરતા પુછે છે કે, જો મૂળનાયકની પૂજા પ્રથમ કરવી અને બીજા પરિવારની પૂજા પછી કરવી જોમ છે તો, જધા વીર્ય કર તો સરખા જ છે, ત્યારે પ્રતિમામાં

૩૨ ઝઝા, ૩૩ નકુલ, ૩૪ તણા, ૩૫ તુલવીણા, ૩૬ ઝુકુદ ૩૭ હુકુક્કા, ૩૮ ચિરચિકી, ૩૯ કરટી, ૪૦ ડિડિમ, ૪૧ કિલ્લિત, ૪૨ કઠળ, ૪૩ દર્દરક, ૪૪ દર્દરિકા, ૪૫ કુસ્તુબર, ૪૬ કળશિકા, ૪૭ તળ, ૪૮ તાળ, ૪૯ કરતાલ, ૫૦ રિગીરીકા, ૫૧ મકરિકા પર ચિત્ર મારિકા, ૫૩ વરા, ૫૪ વાલી, ૫૫ વેણુ, ૫૬ પરીલી, ૫૭ બધુકા, જે આદિક વાજિત્રોની સમજીતી નીચે મુજબ જાણવી દરેક વાજિત્રના વળાંકનારા એકસો ને આઠ આઠ સમજવા

૧ શખ જે વીણુ સ્વરનું વાજિત્ર છે, મોટો શખ સમજવો ૨ શૃંગીકા (શીંગડી)-જે વાજિત્ર પ્રસિદ્ધ ૩ શખિકા-નાનો શખ-જે ગભીર સ્વરનું વાજિત્ર છે ૪ પેયા-મોટી કાઢલા વાજિત્ર વિશેષ છે ૫ પરિપરિકા-જે કરોળીઆના પડની પેઠે બહારથી આમડું મટેલું અને પાછળથી ખાલી જેવું વાજિત્ર, જે લોકોમાં ઠંડું નામથી જાણખાય છે ૬-૭ પણવ તથા પટલ જે બન્ને એકજ જાતિના છે, નાનો તે પણવ અને મોટો તે પટલ ગણાય છે પાલી જેવા-લાખા બાજન ઉપર ચર્મવેદિત હોય છે એને પટો વાજિત્ર કહે છે ૮-૯-૧૦-બલા હોરબા હેરી જે ત્રણ વાદિત્ર એકજ સરખા હોય છે, ઢોલના આકારે હોય છે ૧૧ ઝલ્લરી તે ચર્મથી વેદિત વિસ્તીર્ણ વચવાળી ગોળ આકારે હોય છે ૧૨ દુદુલી-તે ઢોલને આકારે સાકડે મુખે હોય છે જે કેવ વાજિત્ર છે ૧૩ સુરજ તે મોટો મર્દલ ૧૪ મૂઢગ તે લઘુ મર્દલ ૧૫ નાદિ મર્દલ તે એક તરફ સાકડું મુખ અને બીજી તરફ પહોળું મુખ હોય છે, એને લોકોમાં મૂઢગ કહે છે ૧૬ આલોંગ તે મોટો મૂઢગ સમાન છે ૧૭ કુસ્તુબ તે ચર્મ વેદિત મુક નામનું વાજિત્ર છે ૧૮ મર્દલ તે બન્ને તરફ સરખું હોય છે ૨૦ વિપચી તે ત્રણ તત્તુવાળી વીણા સમજવી ૨૧ વણ્ણી તે સામાન્ય વીણા ૨૪ પરિવાદિની તે સાત તત્તુવાળી વીણા ૨૮ મહતીત સોતત્તુવાળી વીણા, ૩૫ કુસ્તુબ-નુંબ વીણા-તણુરો તુબ મુક્ત વીણા ૩૬ ઝુકુદ તે સુરજ વિશેષ છે, કે જે પ્રાય અતિલીન ચવાય તે પ્રમાણે વગાડાય છે ૩૭ હુકુક્કા જેવા નામનું વાજિત્ર વિશેષ છે ૪૦ ડિડિમ તે અવસરને જણાવનાર પણવ જેવો છે ૪૨ કઠળા, કરટિકા, ૪૩ દર્દરક, જે પ્રસિદ્ધ ૪૪ નાના દર્દરકને દર્દરિકા કહેવાય છે ૪૭ તળ જે હાથથી વગાડવાનું એક જાતિનું તાલ છે ૫૪ વાલી જે મુખથી વગાડવાનું તુણવિશેષ વાજિત્ર છે ૫૭ બધુક જે પણુ તુણને મળતું વાજિત્ર મુખથી કુકીને વગાડવાનું છે બાકીના ભેદો લોકથી જાણી લેવા વધારે નામ ગણાવેલા છતાં પણ જોગણપચાસ વાજિત્રોમાં સર્વનો સમાવેશ થઈ જાય છે જેમ વેણુ, વીણા, વાલી, પરલી, બધુકા જે બધાને શખમાં સમાવેશ થાય છે શખ, શખિકા, શૃંગી, ખરમુખી, પેયા, પરપરીકા જે બધા કુકવાથી વાગે છે પટલ, પણવ જે હાકીથી વગાડવામાં આવે છે બલા, હોરબા જે બન્ને અક્ષાળતા (માવ કરતા) વાગે છે હેરી, ઝલ્લરી, દુદુલી તાડના કરતા વાગે છે સુરજ, મૂઢગ, નાદિ, મૂઢગ જે આલાપ કરતા આગળીઓથી વાગે છે આલોંગ કુસ્તુબ, ગોમુખી, મર્દલ જે જોરથી તાડતા આગળીથી વાગે છે વિપચી, વીણા અને

સ્વામી સેવકભાવ કેમ હોવો જોઈએ ? જેમકે, એક જિજ્ઞાસુ આદર, ભક્તિ, બહુમાનથી પૂજા કરવી અને બીજા જિજ્ઞાસુ થોડી પૂજા કરવી એ એમજ હોય તો આ માટી આશાતના છે, એમ નિપુણ બુદ્ધિવાળાના મનમાં આવ્યા વિના રહે જ નહીં એ એમ કોઈ સમજે તો તેને શુરુ ઉત્તર આપે છે

મૂળનાયકની પહેલી પૂજા કરવામાં દોષ ન હોવા મળી ઉત્તર.

સર્વ જિનપ્રતિમાઓના પ્રતિહાર્ય વિગેરે પરિવાર સરખા જ છે બુદ્ધિવત પ્રાણીને સ્વામી સેવકભાવની બુદ્ધિ થતી જ નથી નાયક ભાવે તો સર્વ તીર્થંકરો સમાન છતાં પણ સ્થાપન સમયે એવી કંપના કરી છે કે, આ તીર્થંકરને મૂળનાયક ગણવા, ત્યારે જોજી ધ્યવહારથી મૂળનાયક પ્રથમ પૂજાય છે, પરંતુ બીજા તીર્થંકરોની અવજ્ઞા કરવાની બુદ્ધિ બીજકુલ જ નહીં એક તીર્થંકરની વદના, સ્તવન, પૂજા કરવાથી કે નેવેલ ચઢાવવાથી પણ ઉચિત પ્રવૃત્તિમાં પ્રવર્તતા પુરોહીના આશાતના કાર્ય જ્ઞાનીએ ઠીઠી નથી જેમ માટીની પ્રતિમાની પૂજા અરેખર અક્ષત, પુષ્પાદિકથી જ કરવી ઉચિત સમજાય છે, પણ જળ, ચંદનાદિકથી કરવી ઉચિત સમજાતી નથી અને સોનારૂપાદિક ધાતુની કે રત્ન પાષાણની પ્રતિમાની પૂજા જળ, ચંદન, પુષ્પાદિકથી કરવી સમુચિત સમજાય છે, તેવાજ પ્રકારે મૂળનાનાયકની પ્રતિમાની પૂજા પ્રથમ કરવી પણ સમુચિત સમજાય છે જેમ ધર્મ વત પ્રાણીની પૂજા કરતા બીજા લોકોનું અપમાન કર્યું ગણાતું નથી તેમ જ ભગવતનું જે દિવસે કદયાલુક હોય તે દિવસે તે ભગવતની વિશેષ પૂજા કરતા કાંઈ બીજા ભગવતની પ્રતિમાઓનું અપમાન થતું નથી, જેમકે, બીજાની આશાતના કરવાનો પરિણામ નથી ઉચિત પ્રવૃત્તિ કરતા બીજા લોકોનું અપમાન ગણાતું નથી તેમ મૂળનાયકની વિશેષ પૂજા કરતા બીજા જિનમિજની અવજ્ઞા થતી નથી

ભગવતના દેરાસર તથા જિજ્ઞાસુ પૂજા જે કરે છે તે તેઓને માટે નથી પણ શુભભાવનાના નિમિત્ત માટેજ કરે જિનભવનાદિ નિમિત્તથી આત્માનું ઉપાદાન થાક આવે છે વળી અજોષ છવને જોષની પ્રાપ્તિ થાય છે વળી કેટલાક પ્રાણી દેરાસરની સુદર રચના દેખી જોષ પામે છે કેટલાક જિનેશ્વર ભગવતની પ્રશાત સુદા દેખી જોષ પામે જ કેટલાએક પૂજા આગીના મહિમા દેખીને અને સ્તવનાદિક સ્તવવાથી અને કેટલાએક ઉપદેશની પ્રેરણાથી પ્રતિજોષ પામે છે

“સર્વ પ્રતિમાઓ એકસરખી પ્રશાત સુદાવાળી હોતી નથી, પણ મૂળનાયકની પ્રતિમા તો વિશેષ કરી પ્રશાત સુદાવાળી જ હોય છે તેથી જ એ જોષ પામી શકાય જ માટે પ્રથમ મૂળનાયકની જ પૂજા કરવી એજ યોગ્ય છે” એટલા જ માટે ચૈત્ય (દેરાસર) કે ઘરદેરાસરની પ્રતિમા દેશકાળની અપેક્ષાએ જેમ અને તેમ યથાશક્તિયે અતિશય વિશિષ્ટ સુદરાકારવાળા જ બાંધવાની

માહે તો પીતળ, તાળા, રૂપા

વહીડી મૂર્ચ્છના કરતા વાળે છે જામરી, ધડ જામરી, પરિવાદિની એ ત્રણ હલાવતાં વાળે છે બળ્લીસા, મુઘોષા, નદિયોષા, તારના ફેરવવાથી વાળે છે મહતી, કન્છપી, ચિત્રવીણા એ તારને ફૂટતા વાળે છે આમોટ, જાળા, નકુલ, એ વાજિત્ર તારને મરડતા વાળે છે તુલુ, તુલવીણા એ સ્પર્શ કરતા વાળે છે મુકુદ, હુંડુકા, ચિચિયડી એ મુર્ચ્છના કરતા વાળે છે કરટો, ડિડિમ, કિણ્વત, કંઠળ વગાડતા વાળે છે દર્દર, દર્દરી, કુસ્તુબર, કલશિકા એ ઘણું તાડન કરતા વાળે છે તળ તાળ, કાસા તાળ એ વગાડતા વાળે છે રીંગિસિકા, લત્તિકા, મારિકા, શિશુમારિકા એ ઘસવાથી વાળે છે વશ, વેણુ, વાલી, પિરીલી, બધુક એ કુકતા વાળે છે આ સર્વ વાજિત્ર દેવકુમાર અને દેવકુમારીઓ એકી સાથે વગાડે છે અને ગાય છે

બનાસબદ્ધ નાટકના નામ.

અદ્દ મગળિક પ્રવિભક્તિચિત્ર (સ્વસ્તિકને આકારે નાચવુ, એમજ શ્રી વન્ધ, નદા પર્ત, સરાવસપુત્ર, બદ્રાસન, કળસ, મત્સ અને દર્પણ, એઓના આકારે નાટક કરવુ, એને અદ્દ મગળિક પ્રવિભક્તિચિત્ર નામા નાટક કહે છે) ૨ વાસલી લતા પક્ષલતા પ્રવિભક્તિચિત્ર (આવણુ, જણુ, પાછુ જણુ, હારબધ થણુ, સામસામા હારબધ થણુ, સ્વસ્તિકને આકારે બની જણુ, પુષ્પમાન, સરાવ સપુત્ર, મત્સલુ ઇંડુ, મધર મત્સલુ ઇંડુ, ભરમાર, પુષ્પએણિ, કમળપત્ર, સાગરતરબ) ૩ ઇંદા મૃગ, વૃષભ, તુરગ, નર, મકર, પક્ષી, સર્પ, કિનર, રૂરૂ, ચમરી, અદાપદ, કુબર, વનવતા, પક્ષલતા, પ્રવિભક્તિચિત્ર નામા નાટક, ૪ એક તરફ વક્ર, બીજી તરફ ખડગ, એક તરફ ચક્રવાળ, દ્વિધા ચક્રવાળ, ચક્રાદ્ અક્રવાળ પ્રવિભક્તિચિત્ર નામા નાટક ૫ ચક્રાકાર, સૂર્યાકાર, વલયાકાર, તારામાર, હસાકાર, મુકતાકાર, હારાકાર, કનકાવળી, રતનાવળી, અભિનયારમક આવલો પ્રવિભક્તિચિત્ર નામત્રુ નાટક ૬ ચક્ર ઊગવાના આકારનો દેખાવ, સૂર્ય ઊગવાના આકારનો દેખાવ તે ચક્ર સૂર્યોદય પ્રવિભક્તિચિત્ર નામા નાટક, ૭ ચક્રના અને સૂર્યના આગમનની રચના તે ગમનાગમન પ્રવિભક્તિ નામત્રુ નાટક ૮ ચક્ર સૂર્ય અવતરણુ પ્રવિભક્તિચિત્ર નામા નાટક ૯ ચક્ર અને સૂર્યના અસ્તના આકારના દેખાવરૂપ પ્રવિભક્તિચિત્ર નામા નાટક ૧૦ ચક્ર, સૂર્ય, નાગ, યક્ષ, ભૂત, રાક્ષસ, મહોરગ, ગાધર્વ, મડળાકાર પ્રવિભક્તિચિત્ર નામા નાટક ૧૧ વૃષભ સિંહના લલિત, જજ અથવા વિલસિત, મહોન્મત્ત હાથી ઘોડાના વિલસિત, મહોન્મત્ત હાથી ઘોડાના વિલનિત, રૂપ દ્રુત વિલનિત પ્રવિભક્તિચિત્ર ૧૨ સાગર નાગર પ્રવિભક્તિ ચિત્ર. ૧૩ નદા ચપા પ્રવિભક્તિચિત્ર ૧૪ મત્સાકંક, મકરાકંક, ભરમાર પ્રવિભક્તિચિત્ર ૧૫ ક ખ ગ ઘ પ પ્રવિભક્તિચિત્ર ૧૬ ચ છ જ ઙ ઞ પ્રવિભક્તિચિત્ર ૧૭ ટ ઠ ડ ઢ ઘ પ્રવિભક્તિચિત્ર ૧૮ ત થ દ ધ ન પ્રવિભક્તિચિત્ર ૧૯ પ ફ બ ભ મ પ્રવિભક્તિચિત્ર ૨૦ અશોક આસ, જણુ, દોશળ, પલવ પ્રવિભક્તિચિત્ર ૨૧ પક્ષલતા, નાગલતા,

જિનવર (સિંહાસન) હમણા પછી કરાવી શકાય છે, પણ તેમ ન બની શકે તો હાથ દાતાના કે આરસના ઘણા જ શોભાયમાન લાગે એવી કોરલી ચિત્રામણવાળા કરાવવા તે ન બને તો પણ પીતળની ભાગી પટીવાળી, હીંગળીક પ્રમુખ વિચિત્ર રગચિત્રામણ અત્યંત શોભાયમાન, અત્યુત્તમ કાઠના પછી કરાવવા તેમજ દેરાસર તથા ઘરદેરાસ વારવાર પ્રમાર્જના કરાવવી, ચુનો ધોળાવવો, રગરામાન કરાવવા, જિનેશ્વર ભગવતન ચરિત્રો વિગેરેના વિચિત્ર ચિત્રામણ કરાવવા, પૂજના ઉપકરણો ઘણી ઘણી ભતિના સમ રેલા સ્વચ્છ રાખવા તેમજ પકકા, ચંદરવા, પુઠીયા પ્રમુખ એવા બાધવા કે એથી વિશિષ્ટ શોભાની અધિકતા ધાય ઘરદેરાસર ઉપર પોતાના પહેરવાના ધોતીયા કે વાપરવાના વસ્ત્ર પ્રમુખ મૂકવા નહીં મોટા દેરાસરની પેઠે ઘર દેરાસરની પછી ચોરાશી આશાતના ટાળવ નોંધજો, પીતળ, પાષાણનો પ્રતિમાઓના અભિષેક કીધા પછી એક અગત્ય છલેથી છુદ પછી (નિર્જળ કીધા પછી) પછી બીજી વાર કોમલ સ્વચ્છ અગત્ય છલેથી સર્વ પ્રતિમા છુદવા એમ કરતા સર્વ પ્રતિમાઓ ઉત્તવળ રહે એ જગ્યાએ જરામાત્ર પણ પાણી રહે ભય તો પ્રતિમાને રથામતા લાગે છે, માટે સર્વથા નિર્જળ કરીને પછી જ દેસર ઘણું અચ્છન થોડું એવા અઠનથી વારવાર પૂજા કરતા પછી પ્રતિમાની અધિક ઉત્તવળતા ધાય છે.

વળી એમ ધારણ જ નહીં કે ચોવીશવટો અને પચતીર્થી પ્રતિમાના સ્નાત્ર કરત સ્નાત્રજળનો અરસપરસ સ્પર્શ થવાથી કાષ્ટ ઢોષ લાગે છે, કેમકે, જો એમ ઢોષ લાગતે હોય તો ચોવીશવટાના કે પચતીર્થીના ઉપર નીચેની પ્રતિમાઓના અભિષેક કરતા એ બીજાના જળનો જરૂર સ્પર્શ ધાય જ છે રાયપસેણી સૂત્રમા કહ્યું છે કે —

રાઈપસેણાન્જ્જે, સોહન્ને સુરિયામદેવસ્સ, જીવામિગમે વિજયાપૂરીઈ વિજયાહ વૈશાળ
૧ મિગાર લોમહધ્યય, લહવા ધૂવ વ્હણ માહઅ, પઢિમાળ મકહાળય વૂષાપ રૂણય
મળિય ૨ નિવ્વુઅ જિણદ સકહા, સમ્મા સમુમ્મેસુ વિસુવિહોપ્પસુ, અનોમ સંહમ્મા,
નવળ જલાઈદ્ધિ સપુટ્ટા ૩ પુન્નવધર કાલવિદિઆ, પઢિમાઈ સતિ કેસુવિપુરેસુ, વપ્પક્કાં
સેવક્કા, મહક્કતયા ગય વિટ્ઠાય ૪ માલધરાઈઆવિ, ધુરળ જલાઈ કુસેઈ જિણ
વિવે, પુષ્પય પચાઈણવિ, વનરુવરિં ફરિસણાઈઅ ૫ તા નગ્ગઈ નો દોસો, કરણે
વહન્નિવસ વેટ્ટવાઈળ, આયરણાજુત્તીઓ, ગયેસુ અદિસસમાણત્તા ૬

રાયપસેણીસૂત્રમા સૂર્યાભદેવનો અધિકાર છે, અને જીવામિગમસૂત્ર તથા જ બૂદ્ધીપપત્તિ સૂત્રમા વિજયાપુરી રાજધાની પોળીયાદેવનો અને વિજયાદિક દેવતાનો અધિકાર ॥ (લા) નાન કળશ, ચોરપાંછી, અગત્ય છલ, ધૂપધાણા વિગેરે ઉપકરણ સર્વ જિનપ્રતિમા અને સર્વ જિનના દાદાઓની પૂજા કરવા માટે એકેકાન્ન કહ્યા છે મોક્ષ પામ્યા એ જિનવર, તેઓની દાદા ઉદ્ધ લક્ષ્મી દેવસેાકમા રહેલા સીમામા કાલકાઓ અને વળી ત્રણ લોકમા ભગવાન વિનાયકી વામણે એ

અરોહણતા, ન પકલતા, આઝલતા, વનલતા, અતિચુકલતા, સ્યામલતા પ્રવિભક્તિચિત્ર ૨૨
 દ્રુત પ્રવિભક્તિચિત્ર ૨૩ વિલમ્બિત પ્રવિભક્તિચિત્ર ૨૪ દ્રુતવિલમ્બિત પ્રવિભક્તિચિત્ર ૨૫
 અચિત્ત પ્રવિભક્તિચિત્ર ૨૬ રિખિત પ્રવિભક્તિચિત્ર ૨૭ અચિત્ત રિખિત પ્રવિભક્તિચિત્ર
 ૨૮ આરભટ પ્રવિભક્તિચિત્ર ૨૯ ભરોળ પ્રવિભક્તિચિત્ર ૩૦ આરભટ ભરોળ પ્રવિભક્તિ
 ચિત્ર ૩૧ ઉત્પાત, નિપાત, પ્રવૃત્ત, સંકુચિત, પ્રસારિત, રેચક, રચિત, જાત, સંજાત
 પ્રવિભક્તિચિત્ર ૩૨ તીર્થ કરાઈ મહાપુરુષ ચરિત્રાભિનય નિબદ્ધ પ્રવિભક્તિચિત્ર એ
 પ્રકારે બન્નીસબદ્ધ નાટકના નામ બાણુવા એ પ્રમાણે રામપ્રસેષીય સૂત્રમા છે

અદ્વિવત હોય તે ઉપર બતાવેલી રીતિ પ્રમાણે પોતાના આડબર સહિત દેરાસરે
 દર્શન કરવા બાંધ

સામાન્ય પુરૂષોને દેરાસરે જવાની વિધિ.

સામાન્ય સ પદાવાળા પુરૂષો ઉદ્ધતાઈને ત્યજી લોકો હાસી ન કરે એવા પોતાના
 કુળાચારને કે પોતાના સ પદાને અનુસરતા વેવ (વસ્ત્રઆભૂષણ) નો આડબર કરીને
 પોતાના કાર્પ, મિત્ર, પુત્ર, સ્વજન સમુદાયને સાથે લઈ દેરે દર્શન કરવા બાંધ

આવકના પચાસિગમ

૧ પુષ્પ, તાલુજ, સરસવ, ફર્વા, છરી વિગેરે સર્વ જાતિના શસ્ત્ર, મુકુટ, પાદુકા, પગમા
 પહેરવાના છુટ, હાથી, ઘોડા, ગાડી, વિગેરે સચિત્ત અચિત્ત વસ્તુઓ છોડીને ૨ મુકુટ
 મૂકીને બાકીના બીજા સર્વ આભૂષણ પ્રમુખ અચિત્ત દ્રવ્યને સાથે રાખીને, ૩ એક પનાના
 વસ્ત્ર ઉત્તરાસણ કરીને, ૪ ભગવતને દેખતા તરફાળ બે હાથ બેડી કાર્પક મસ્તક નમાવતા
 નમો જિણાળ એમ બોલતો ૫ મનગી એકામના કરતો ઉપર જણાવ્યા મુજબ પાંચ પ્રકારના
 અભિગમ સાચવતો "નિસિદ્ધિ" એ પદને ઉચ્ચારતો દેરામા પેસે મહર્ષિઓએ પણ
 એમ જ કહેલું છે

રાજાના પચાસિગમ.

રાજા જ્યારે દેરાસરમા બાંધ ત્યારે રાજ્યના પાંચ ચિહ્ન—૧ ખડ્ગાદિ સર્વ શસ્ત્ર, ૨
 છત્ર, ૩ વાહન, ૪ મુકુટ, ૫ બે ચામર, બહાર મૂકે

અહિયા એમ સમજવાનું છે કે, દેરાસરને દરવાજો આવક આવ્યો ત્યારે મન,
 વચન, કાયાથી પોતાના ઘરના વ્યાપાર (ચિતવન) છોડી દે છે એમ જણાવવા (સમ
 જવા) દેહેરાસરના દરવાજા આગળ ચઢતા જ પ્રથમ નિસિદ્ધિ ત્રણ વાર કહેવી એવો વિધિ
 છે, પણ તેને એક જ (નિસિદ્ધિ) ગણાય છે, કેમકે, આ પ્રથમ નિસિદ્ધિથી ગૃહસ્થનો
 કૃત્ત ઘરનો જ વ્યાપાર ત્યજાય છે, માટે બોવાય ત્રણ વાર પણ આ નિસિદ્ધિ એક જ ગણાય

સર્વ ઉપરાઉપર મુકાય છે, એક બીજા માહેમાહે સલમ છે તેઓને એક બીજાઓને જળાદિ ક્રોડસ્પર્શ, અગ્રહહણનો સ્પર્શ એક બીજાને થયા પછી થાય છે (ઉપરની દાદાને સ્પર્શેહુ પાણી નીચલી દાદાને લાગે છે) પૂર્વધર પૂર્વાચાર્યોએ પૂર્વકાળમા પ્રતિષ્ઠા કરેલી એવી પ્રતિમા કેટલાએક ગ્રામ, નગર, તીર્થાર્દિક ઉપર તેમા કેટલીક વકતા (એકજ અરિહતની) નામે, અને બીજી મેત્રા (એક પાપાણુ કે ધાતુમય પટ્ટક ઉપર ચોવીસ પ્રતિમા ભરત ક્ષેત્ર, ચૈરાવર્ત ક્ષેત્રની પ્રતિમાઓ કરી હોય તે) નામે, વળી મહાખ્યા (ઉત્કૃષ્ટ કાળની અપેક્ષાએ એકસો મીતેર પ્રતિમાઓ એકજ પટ્ટક ઉપર કરી હોય તે) નામે, એમ ત્રણે પ્રકારની પ્રતિમાઓ શાસ્ત્રોમા પ્રસિદ્ધ જ છે વળી પચ્ચતીર્થી પ્રતિમાઓમા કૂલની વૃદ્ધિ કરનારા માળાધર દેવતાના રૂપ કરેલા હોય છે, તે પ્રતિમાઓનો અભિષેક કરતા માળાધર દેવતાના રૂપ કરેલા હોય છે, તે પ્રતિમાઓનો અભિષેક કરતા માળાધર દેવતાને સ્પર્શેહુ પાણી જિનબિગમ ઉપર પડે છે, વળી પુસ્તકમા પાના ઉપરાઉપરો રહે છે, પરસ્પર સલમ હોય છે, તેના પણુ દોષ લાગવો ભેઇયે, પણુ તેમ કાર્ધ દોષ લાગતો નથી તે માટે માળાધર દેવતુ સ્પર્શેહુ પાણી જિન ઉપર પડે તોપણુ દોષ નથી લાગતો, એમ ચોવીસ વટ્ટામા પણુ ઉપરના જિનબિગમે સ્પર્શેહુ પાણી નીચેના જિનબિગમે સ્પર્શે છે, તેમા કાર્ધ પૂજા કરનારને કે પ્રતિમા ભરાવનારને નિર્માલ્યતા પ્રમુખનો દોષ લાગતો નથી એમ આચરણા અને મુક્તિઓ શાસ્ત્રોમા દેખાય છે વૃહત્ ભાષ્યમા પણુ કહેલુ છે કે —

કોઈક ભક્તિવત શ્રાવક જિનેશ્વર ભગવતની શ્રદ્ધિ દેખાડવા અને દેવતાઓના આવા ગમનનો પણુ દેખાવ દેખાડવા માટે અષ્ટ મહાપ્રાતિહાયના ચિત્ર સહિત પ્રતિમા ભરાવે છે વળી કોઈક દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રના આરાધન નિમિત્તે એક પટ્ટકમા ત્રણ પ્રતિમા ભરાવે છે કોઈક પચ્ચપરમેષ્ઠીના આરાધન નિમિત્તે એક પટ્ટક ઉપર પાચ જિનની પ્રતિમા ભરાવે છે કોઈક વળી ચોવીસ તીર્થ કરના કલ્યાણક તપના આરાધન નિમિત્તે એક પટ્ટક ઉપર ચોવીસે તીર્થ કરની ચોવીસી ભરાવે છે કોઈક વળી અત્યંત ભક્તિની તીવ્રતાથી અદીક્ષીપમા ઉત્કૃષ્ટ કાળે વર્તતા એકસો મીતેર તીર્થ કરની પ્રતિમા એકજ પટ્ટક ઉપર ધનવત હોય તે ભરાવે છે

તે માટે ત્રણ તીર્થી, પચ્ચતીર્થી, ચોવીસી પ્રમુખમા ઘણા તીર્થ કરોની પ્રતિમા હોય તે ન્યાયયુક્ત ॥ એ અગ્રપૂજનો અધિકાર સમાપ્ત થયો

અગ્રપૂજા અધિકાર.

સોના રૂપાના અક્ષત કરાવીને તેથી, કે ઉન્નવળ શાળી પ્રમુખના અખડ ચોખાધો અથવા સફેદ સરસવથી ત્રણ આગળ અષ્ટ મંગલિક કરવા જેમ ઐશ્વિક રાજા દરરોજ સોનાના ચવથી શ્રીચોર ત્રણના સન્મુખ જઈ સ્વસ્તિક કરતા હતા અથવા રતનત્રી (જ્ઞાન,

ત્યારપછી મૂળનાયકને પ્રણામ કરીને જેમ વિચક્ષણ પુરૂષો હરકોઈ પણ શુભ કાર્ય કરવું હોય તે ઘણું કરીને તેને (જેથી લાભ મેળવવો હોય તેને) જમણે હાથે રાખીને કરે છે, તેમ પોતાને જમણે અગે પ્રભુને રાખીને જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રગી પ્રાપ્તિ માટે પ્રભુને ત્રણ પ્રદક્ષિણા આપે શાસ્ત્રોમા પણ કહેલું છે કે —

યારપછી સમો જિજ્ઞાસુ બોલીને અર્ધો અવનત (જરા નીચો વગી) પ્રણામ કરીને અગર પચાગ નમસ્કાર કરીને ભક્તિના સમુદાયથી અત્યંત ઉદ્વેગિત મનવાલો બની પચાગ પ્રણામ કરીને પૂજના ઉપકરણ જે કેસર, ચંદનાદિક તે સર્વ સાથે લઈને ઘણી વાર ગબીર મધુર ધ્વનિથી જિનેશ્વર ભગવતના શુભના સમુદાયથી બધાયેલા જોવા મગળ શુભિચ્છાઓ બોલતો બે હાથ જોડીને પગલે પગલે જીવસ્થાનો ઉપયોગ રાખતો જિનેશ્વર ભગવતના શુભમા એકાગ્ર મનવાળો થઈને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દે ભેંકે પ્રદક્ષિણા પોતાના ઘર દેરાસરમા ભમતી ન હોવાને લીધે ન બની શકે અથવા બીજા દેરાસરમા પણ કોઈ કાર્યની ઉતાવળથી પ્રદક્ષિણા કરી ન શકે તો બુદ્ધિમાન પુરૂષ સદાય તેવો વિધિ કરવાના પરિણામને તો ઊંઠે જ નહીં

પ્રદક્ષિણા દેવાની રીત.

પ્રદક્ષિણા હેતા સમવસરણમા રહેલા ચાર ગ્રંથે શ્રી ચીતરામને ધ્યાવતો, ગભારામા રહેલા પાછળ તેમજ જમણા ડાબા પાસામા ત્રણ દિશે રહ્યા ત્રણ બિબને વહન કરે જોટલા જ માટે સમવસરણના સ્થાનભૂત સર્વ દેરાસરના મૂળ ગભારાના બહારના ભાગમા ત્રણ દિશાએ મૂળનાયકના નામના બિબ ઘણું કરી સ્થાપન કરેલા હોય છે ‘વર્ગયેદર્શન વૃષ્ટ’ ભગવાનની ખીઠ વર્જવી જોઈએ જોવું જે શાસ્ત્રવાક્ય છે તે પણ જો ભમતીમા ત્રણે દિશાએ બિબ સ્થાપન કરેલા હોય તો તે દોષ ચારે દિશામાથી ટળે છે

ત્યારપછી દેરાસરનું પ્રમાર્જન, પોતીયા વિગેરેનું નાચું લખવું, તે વિગેરે આગળ કહેવાયે, તે પ્રમાણે યથાયોગ્ય ચિતાપૂર્વક પૂજા વિગેરે સામગ્રી તૈયાર કરી, દેરાસરના કામકાજ ત્યજવારૂં પીછા “નિસિદ્ધિ” દેરાસરના મુખ્ય મઠપ આદિમા કહે ત્યારપછી મૂળનાયકને ત્રણ વાર પ્રણામ કરી પૂજા કરે ભાખ્યમા કહેલું છે કે —

“ત્યારપછી નિસિદ્ધિ કહીને દેરાસરમા પ્રવેશ કરીને મૂળ મઠપમા આવી પ્રભુ આગળ પચાગ નમાવીને વિધિપૂર્વક ત્રણ વાર પ્રણામ કરે ત્યારપછી હર્ષના વશથી ઉદ્ભાસ પામતો મુખકોશ બાધીને જિનરાજની પ્રતિમાના આગલા દિવસના ચહેલા નિર્મલ્ય ઉતારે ત્યારપછી મોરપીછીથી પ્રભુને પ્રમાર્જના કરે ત્યારપછી જિનેશ્વર ભગવતના દેરાસરની પ્રમાર્જના પોતે કરે તથા બીજા પાસે કરાવીને વિધિપૂર્વક યથાયોગ્ય અદ્યપટ મુખકોશ બાધીને જિનબિબની પૂજા કરે ” મુખનો શ્વાસ નિશ્વાસ દુર્ગંધ તથા

દર્શન, ચારિત્ર)ના આશાસન નિમિત્તે પ્રભુ આગળ ત્રણ ઢગલી ઠગોને ઉત્તમ ઉપર ઉત્તમ અક્ષત ચઢાવવા

તેમજ વિવિધ પ્રકારના માત્ર પ્રમુખ તપેલા અશન, સાકરતુ પાણી, ગોળતુ બીજે પાણી, પકવાન, ફળાદિક આદિમ, તથા પાનના બીડા પ્રમુખ સ્વાદિમ, એ પ્રકારના આહાર પવિત્ર હોય તે દરરોજ પ્રભુ આગળ ધરવા તેમજ ગોરીપર્વ રસ ઠરી પચાણોના મડગ તથા ફૂલના પગર ભરવા, આરતી ઉનારવી, મગ કરવો, એ સર્વે અશ્વપૂજના ગણાય છે બાપ્તમા કહેલ છે કે —ગાયન કરવું, નાદ વાજિત્ર વગાડવા, છુલ્લુ ઉનારવું, પાણી ઉતારવું, આરતી ઉનારવી, ડીવા કરવા, કરણોએ છે તે સર્વ અશ્વપૂજના અવતરે (ગણાય) છે

નૈવેદ્ય પૂજા દરરોજ પોતાને ઘેર રાધેલા અન્નથી પણ કરવા વિધે.

નૈવેદ્ય પૂજા દરરોજ કરવી, કેમકે, એ મુખથી પણ ધર્મ થકે છે અને મહા છે રાધેલું અન્ન આખા જગતતુ જીવન હોવાથી સર્વથી ઉત્કૃષ્ટ રત્ન ગણાય છે, માટે વનવામઘી આવીને શ્રી રામચંદ્રજીએ પોતાના મહાજનને અન્નતુ કુશળપણ વળી કલહનો નિવૃત્તિ અને પ્રીતિની પરસ્પર વૃદ્ધિ પણ રાધેલા અન્નના લોજનથી રાધેલા અન્નના નૈવેદ્યથી દેવતા પણ પ્રાપ્તે પ્રસન્ન થાય છે સ્વભાગ્ય છે કે, વૈતાળ દેવતા દરરોજના સોમ્યુક નૈવેદ્યના આપવાથી રાજા વિક્રમાદિત્યને વશ થયે ભૂપ્રેતાદિક પણ રાધેલા ખીર, ખીચડા, વડા પ્રમુખના લોજન કરવા માટેજ ઉતા અચના કરે છે તેમજ દિવ્યાળાદિકને જે જાગી દેવાય છે તે તથા તીર્થ કરની કેટ રહ્યા પછી જે જાગી દેવાય છે તે પણ અન્નથી જ થાય છે

નૈવેદ્ય પૂજના ફળ ઉપર દૃષ્ટાત.

એક સાધુના ઉપદેશથી એ નિર્ધન જેડુને એવો નિયમ લીધો હતો કે, રત્નો નજીક આવેલા દેરાસરમા દરરોજ નૈવેદ્ય ચઢાવ્યા પછીજ લોજન કરીશ કાળ પોતાના દંડ નિયમથી વિત્યા પછી એક દિવસ નૈવેદ્ય ચઢાવવાને મોડું થઈ અને લોજનનો સમય થઈ જવાથી તેને ઉતાવળથી નૈવેદ્ય ચઢાવવા આવતા મિહરૂપથી ત્રણ લિહુ દેખાડી અધિષ્ઠાયકે પરીક્ષા કરી પણ તે જેડુત પોતાના કલ્પ અર્થો નહીં, તે કેળીને તે અધિષ્ઠાયક તંના પર સુષ્ઠમાન થઈ બોલવા લાગ્યો તને આજથી સાતમે દિવસે રાજ્યની પ્રાપ્તિ થશે ” સાતમે દિવસે તે ગામના કન્યાનો સ્વયંવર મડપ હતો, તેથી તે જેડુત ત્યા ગયો એટલે દેવિક પ્રભાવથી રાજ્યે તેનેજ વર્યો તેથી ધણી રાજ્યો તેની સાથે ચંદ્ર કરવા ગયા તેને

નાસિકાના શ્વાસ નિશ્વાસ દુર્ગંધ રોકવા નિમિત્તે અદ્યષ્ટ મુખકોશ બાધવાની આવશ્યકતા છે આગલા દિવસના નિર્માલ્ય જે ઉનાર્થ હોય તે પવિત્ર નિર્જીવ સ્થાનકે નખાવવા વર્ષા રૂતુમા કુશ્ય પ્રમુખની ઘણી ઉત્પત્તિ થાય છે, તેથી નિર્માલ્ય તથા સ્નાત્રજળ બુદ્ધા બુદ્ધા કેકાણે એકાન્ત અને પવિત્ર જગ્યાએ નખાવવાનો ઉપયોગ કરવો કે જેથી આશાતનાનો સંભવ ન થાય

ઘર દેરાસરે પૂજા કરવી હોય તો પ્રતિમાને પવિત્ર ઉચ્ચ સ્થાનકે સ્થાપીને લોભન પ્રમુખમા ન વપરાતા હોય એવા પવિત્ર વાસણ-રકેળી પ્રમુખમા પ્રભુને સ્થાપીને સન્મુખ બીલો રહી હાથમા કળશ ધારીને શુભ પરિણામથી નીચે લખેલી ગાથા પ્રમાણે ચિતવના કરતો અભિષેક કરે

વાલ્મજીમિ સામિજ્ય મુમેરસિહરંમિ કળયકલસેહિં ।

વિજસામુરેહિં ન્હવીઓ લે વન્ના જેહિં કીઠોસિ ॥

“ હે સ્વામી ! બાહ્યાવસ્થામા મૈરુશિખર ઉપર સોનાના કળસોથી મુરઅમુરોએ તમને અભિષેક કર્યો તે વખતે જેણે તમારા દર્શન કીધા છે તેને ધન્ય છે ” ઉપર લખેલી ગાથા બોલી તેનો અભિપ્રાય ચિતવી મોનપણે ભગવતને અભિષેક કરવો અભિષેક કરતા પોતાના મનમા જન્માભિષેક સંબંધી સર્વ ચિતાર ચિતવવો, ત્યારપછી ઘણા ચતનથી વાળાકુચીથી ચદન કેસર આગલા દિવસના હોય તે સર્વ ઉતારવા વગી બીજી વાર પણ જળથી પખાળીને બે મુવાળા અગલુછણથી પ્રભુનું અગ નિર્જળ કરવું સર્વાંગ નિર્જળ કરીને એક અગ પછી બીજે અગે એમ નીચે મુજબ અનુક્રમે પૂજા કરવી

નવ અગની ચદનાદિકથી પૂજા.

બે અશુકા, બે દીંચણ, બે હાથ, બે ખભા, એક મસ્તક એમ નવ અગે, જમણી બાજુથી ભગવતની કેસર, ચદન, બત્તસ, કસ્તુરીથી પૂજા કરે કેટલાક આચાર્ય એમ કહે છે કે, પ્રથમ ભાળસ્થળે તિલક કરી પછી બીજે અગે પૂજા કરવી શ્રી જિનમહાસૂરિ હૃત પૂજાવિધિમા તો નીચે લખેલી ગાથા પ્રમાણે અભિપ્રાય છે

“ સરસ મુગધીવત ચદનાદિકે કરી દેવાધિદેવને પ્રથમ જમણા દીંચણે પૂજા કરવી, ત્યારપછી જમણે ખણે, ત્યારપછી ભાળસ્થળે, પછી ડાબે ખણે, પછી ડાબે દીંચણે, એ પાંચે અગે તથા હૃદયે તિલક કરે તો છ અગે એમ સર્વાંગે પૂજા કરીને તાજા વિકરવર પુષ્પથી મુગધીવાલા વામથી પ્રભુની પૂજા કરે ”

પહેલાની કરેલી પૂજા કે આગી ઉતારી પૂજા થાય કે નહીં ?

જો કોઈકે પહેલા પૂજા કીધેલી હોય કે આગીની રચના કીધેલી હોય અને તેવી

છે કે, ધૂપપૂજાથી પાપ ભળી જાય છે, દીપપૂજાથી અમર થાય છે, નૈવેદ્યથી રાજ્ય પામે છે, અને પ્રદક્ષિણાથી સિદ્ધિ પમાય છે ”

અત્રાદિક સર્વ વસ્તુની ઉત્પત્તિના કારણરૂપ અને પદ્ધતિનાદિક જોજનથી પણ અધિક અતિશયવાળું પાણી પણ જરૂર દરરોજ પ્રભુ આગળ જાની શકે તો વાસણમાં ભરીને ચઢાવવું

નૈવેદ્ય અને આરતિ આદિ માટે આગમમાં પણ કહેલું છે, નૈવેદ્ય ચઢાવવા સખધી શાસ્ત્રોના પ્રમાણુ.

આવશ્યકનિયુક્તિમાં કહેલ છે કે, “કીરત્ત ચલી” બગી (નૈવેદ્ય) કરાય છે શ્રીનિરીયમાં પણ કહેલું છે કે—“(ત્યારપછી) પ્રભાવતી રાણીએ મર્વે જળી આદિક નૈવેદ્ય વિગેરે પાદિ શબ્દના અહણથી ધૂપ, દીપ, જળ, ચઢન તૈયાર કરાવીને (તે કાઢીને પેટી સન્મુખ પૂજીને) ‘દેવાધિદેવ વર્ણમાનસ્વામીની પ્રતિમા પ્રગટ થાઓ’ એમ કહીને ત્રણ વાર પેટી પર) કુંઠાડા માર્યો ત્યારપછી તે પેટીના જે ભાગ ચવાથી સર્વાલકાર વિશૂંચિત ગ્રંથતની પ્રતિમા જીવે છે ”

નિરીય સૂત્રની પીઠિકામાં પણ કહેલ છે કે, તે જળી કહેવાય છે, જે અગ્નિવની પ્રશાન્તિ નિમિત્તે રાધેલા ચોળા કરાય છે

નિરીયની ચૂર્ણિમાં પણ કહેલ છે કે —સપરરાયા રહગગો વિવિધફલે રાજગાજગમેઘ વચ્ચહગ વત્પમાદ વકિરણે કરેદ સપ્રતિ રાત્ર તે રથજત્રા આગળ વિવિધ રાશના ફળ, ખાદ્ય, શેકેલા ધાન્ય, કવડક(કોડા) વચ્ચ આદિલુ લેટલુ કરે

વૃહત્કંઠપમાં પણ કહેલ છે કે, તીથ કરો સાધુના સાધર્મિક નથી તે કારણથી પિથ કરને અર્થે કરેલો આહાર સાધુને જ્યારે કદ્યે, ત્યારે પ્રતિમાને માટે કરેલા બગી વિધની તો શી વાત ?

પ્રતિષ્ઠાપાહુડથી શ્રી માદલિસસૂરિએ ઉદ્ધરેલી પ્રતિષ્ઠાપદ્ધતિમાં કહેલ છે કે—“આરતી પારીને મગળ દીવો કર્યા પછી આર ઉત્તમ સ્ત્રીઓએ મગી નિત્ય વિધિથી નૈવેદ્ય કરવે ”

મહાનિરીયના ત્રીજા અધ્યયનમાં પણ કહેલ છે કે, “અરિહત ભગવતને ભરાસ, ભમાળા, દીવો, મોરપીંછીથી પ્રમાર્જન, ચઢનાદિકે વિવેપન, વિવિધ પ્રકારના ભતિ નૈવેદ્ય, વચ્ચ, ધૂપાદિ પૂજા સત્કારે કરીને, પ્રતિદિન પૂજા કરતા પણ તીર્થની ઉત્પત્તિ પીંચે ” આ મુજબ અગ્રપૂજાનો અધિકાર સમાપ્ત થયો

પૂજા કે આગી બની શકે એવી પૂજાની સામગ્રી પોતાની પાસે ન હોય તો તે આગીના દર્શનનો લાભ લેવાથી ઉત્પન્ન થતા પુણ્યાનુબંધી પુણ્યના અતરાય યવાના કારણે તે પૂર્વની આગી ઉતારે નહીં પણ તે આગી પૂજાની વિશેષ શોભા બની શકે એમ હોય તો પૂર્વપૂજા ઉપર વિશેષ રચના કરે પણ પૂર્વપૂજા વિનિષ્ક્રિય કરે નહીં. જે માટે બુદ્ધિ સાધ્યમા કહેલું છે કે —

“હવે કોઈ બાંધણીએ ઘણા દ્રવ્યવ્યય કરી દેવાધિદેવની પૂજા કરેલી હોય તો તેજ પૂજાને વિશેષ શોભા થાય તેમ જો હોય તો તેમ કરે ” અહિંયા કોઈ એમ થકા કરે કે, પૂર્વની આગી ઉપર બીજી આગી કરે તો પૂર્વની આગી નિર્માણ્ય થઈ તેનો ઉત્તર આપતા બતાવે છે કે,—

“નિર્માણ્યતા લક્ષણનો અહિંયા અભાવ હોવાથી પૂર્વની આગી ઉપર બીજી આગી કરે તો તે પૂર્વની આગી નિર્માણ્ય ન ગણાય નિર્માણ્ય કેને ગણાય તે બતાવે છે—જે દ્રવ્ય પૂજા કીધા પછી વિનાશ પામ્યું, પૂજા કરવા યોગ્ય ન રહ્યું તે નિર્માણ્ય ગણાય છે, એમ સૂત્રના અર્થને બાણનારા ગીતાર્થી કહે છે ”

“જેમ એક દિવસે ચડાવેલી વસ્ત્ર, આભૂષણાદિક કુડળા જોડી તેમજ કડા વિગેરે બીજા દિવસે પણ ફરીથી આદૌપણ કરાય છે, તેમજ આગીની રચના કે પુષ્પાદિક પણ એક વાર ચડાવેલી હોય તે ઉપર ફરીથી બીજા ચડાવવા હોય તો પણ ચડાવાય છે અને તે ચડાવતા છતાં પણ પૂર્વના ચડાવેલા પુષ્પાદિક નિર્માણ્ય ગણાતા નથી જો એમ ન હોય તો એકજ રેશમી વસ્ત્રથી એકમે આઠ જિનેશ્વર ભગવતની પ્રતિમાને અગત્યુછન કરનારા વિજયાદિ દેવતા જાજુકીપત્તવીમા કેમ વર્ણન કરેલા હોય ?

નિર્માણ્યનું લક્ષણ.

જે કોઈ વસ્તુ એક વાર ચડાવેલી શોભા રહિત થઈ જાય, અથવા ગૃહસ્થિત અને કાન્તિ રહિત થયેલી હોય, કેબનારા બાંધણીએ આનંદાયક ન થઈ શકતી હોય તેને નિર્માણ્ય ગણવી એમ બહુશ્રુત પૂર્વાચાર્યોએ સઘાચારની વૃત્તિમા કહેલું છે વળી પ્રધુમ્ન સૂરિ મહારાજે કરેલા વિચારસારપ્રકરણમા તો એમ પણ કહેલું છે કે —

“દેવદ્રવ્યના જે ભેદ હોય છે ૧ પૂજા માટે કદપેલું ૨ નિર્માણ્ય થયેલું ૧ નિન-પૂજા કરવા માટે ચંદન, કેસર, પુષ્પ, પ્રમુખ તૈયાર કીધેલું દ્રવ્ય પૂજા માટે કદપેલું કહેવાય છે, એટલે પૂજા માટે કદપ્યા પછી બીજા ઉપયોગમા વપરાય નહીં, પણ દેવની પૂજામા ઉપયોગી ૨ અક્ષત, ફળ (બદામ), નેવેલ, વસ્ત્રાદિક જો એક વાર પૂજાના ઉપયોગમા આવી ગયું એવો દ્રવ્યનો સમુદાય તે પૂજા કીધા પછી નિર્માણ્ય ગણાય છે, અને તે દ્રવ્યનો દેરાસરમા ઉપયોગ થાય છે

ભાવપૂર્ણનો આધિકાર

ભાવપૂર્ણ તો જિનેશ્વર ભગવતની દ્રવ્યપૂર્ણતા વ્યાપાર નિવેધરૂપ ત્રીજી “નિસિદ્ધ” કરવાપૂર્વક કરવી જિનેશ્વર ભગવતથી જમણી તરફ પુરુષોએ અને ઠાળી તરફ સ્ત્રીઓએ આશાતના દર કરવા માટે જોછામા જોછું ઘર દેરાસરમા એક હાથ કે અર્ધ હાથ અને મોટા દેરાસરમા નવ હાથ અને વિશેષથી તો સાઠ હાથ તેમજ મધ્યમ છેડ તો દશ હાથથી માંડી જોગણસાઠ હાથનો અવગ્રહ રાખીને (દર રહીને) ચૈત્યવદન કરવા એસવુ શાસ્ત્રમા કહેલું છે કે —

ત્રીજી ભાવપૂર્ણમા ચૈત્યવદન કરવાના ઉચિત પ્રદેશે (અવગ્રહ રાખી) બેસીને યથાશક્તિ સ્તુતિ, સ્તોત્ર, સ્તવને કરી ચત્યવદન કરે

નિશીથસૂત્રમા કહેલ છે કે — “તે જ ધાર આવક સ્તવન સ્તુતિઓને બણતો તે ગિરિ શુક્રામા શતતિવક્ત રહ્યો ”

વસુદેવહિ હિમા પણ કહેલું છે કે — “સમ્યક્ત્વને ધારણ કરનાર વસુદેવ પ્રાન કાળે શ્રાવકના સામાયિકાદિક પમ્બજખાણુ લઈને, કર્યા છે કાઉત્સગ્ગ સંહિત શુદ્ધ વદન (દેવવદન) જેણે એવો ” એમ અનેક ઠેકાણે શ્રાવકાદિકે કાયોત્સર્ગ સ્તુતિ કરીને ચૈત્યવદન કર્યા છે એમ ધણે ક્ષેત્રે કહેલું છે

ચૈત્યવદનના ભેદ.

જમન્યાદિ એટલી ચૈત્યવદનના એક ત્રણ કલા છે બાધ્યમા કહેલું છે કે,—

એ હાથ એકી શિરનમન આદિ સ્વરૂપ નમસ્કાર માત્રથી નમો જિજાણ એમ કહી પ્રભુને નમસ્કાર કરવો તે, અથવા નમો અરિહત્તાણ એમ આખો નવકાર કરીને, અથવા એક મ્લોક, સ્તવન વિગેરે કહેવાથી, નાના ભતિના રવોક કહેવાથી ધણા નમસ્કારો પણ થાય, અથવા પ્રણિપાત એવું નામ નમુચ્છુનતુ હોવાથી એક વાર નમુચ્છુણ જેમા આવે એવું ચૈત્યવદન (સર્વ સામાન્ય શ્રાવકો જેમ કરે છે તેમ) એ જમન્ય ચૈત્યવદન કહેવાય છે

મધ્યમ ચૈત્યવદન તે પ્રથમથી અરિહત્તચેદયાણ થી માંડી કાઉત્સગ્ગ કરી એક થોડું પડેલી પ્રગટપણે કહેવી ફરીને ચૈત્યવદન કરીને એક થોડું છેલ્લી કહેવી તે મધ્યમ ચૈત્યવદન કહેવાય છે

પચ્ચદકક તે, ૧ શકસ્તવ (નમુચ્છુણ), ૨ ચૈત્યસ્તવ (અરિહત્તચેદયાણ), ૩ નામસ્તવ (લોગસ્ત), ૪ શ્વસ્તવ (પુષ્પરવરહીવરૂં), ૫ સિદ્ધસ્તવ (સિદ્ધાણુ બુદ્ધાણુ), એ પાંચ દકક જેમા આવે એવું જય વીરરાય સંહિત જે પ્રણિપાન (સિદ્ધાતોમા બતાવેલી રીતિ પ્રમાણે બનેલું બનુદાન) તે ઉદ્ગ્રહ ચૈત્યવદન કહેવાય છે

કેટલાક આવાયોં એમ કહે છે કે, એક શકસ્તવે કરી જય ચત્યવદનના કહેવાય છે;

અહિયા પ્રભુ આગળ ચડાવેલા ચોળા, ગદામ પણ નિર્માલ્ય થાય એમ કહ્યું, પણ બીજા કોઈપણ આગમમાં કે પ્રકરણમાં કે અરિત્રોમાં કયાય પણ એવો આશય જતાવેલ નથી, તેમજ વૃદ્ધ પુરુષોનો સપ્રદાય પણ તેવો કોઈપણ ગતિમા દેખાતો નથી જે કોઈ ગામમાં આવકનો ઉપાય ન હોય, ત્યા અક્ષત, ગદામ, કુળાદિકથી ઉત્પન્ન થયેલ દ્રવ્યથી પ્રતિમાની પૂજા કરાવવાનો પણ વિધિ છે એ અક્ષતાદિક પણ નિર્માલ્ય સિદ્ધ થતા હોય તો તેનાથી ઉત્પન્ન થયેલા દ્રવ્યથી જિનપૂજા પણ કેમ થાય ? માટે અમે આગળ ક્ષમો ગયા છીએ કે, જે વાપરવા યોગ્ય ન રહ્યું, તે જ નિર્માલ્ય છે, એજ ઉક્તિ ખરી હશે છે, કેમકે શાસ્ત્રોમાં લખેલ જ છે કે, 'મોગવિજઞ્ઞ વક્ષ નિમ્મહ્લ યિતિ ગીયરયા,' એ પાઠ ઉપરથી દેખાય છે કે, જે વાપરવા યોગ્ય ન રહ્યું તે નિર્માલ્ય એ ઉપરાત વિશેષ તત્ત્વ તો સર્વજ્ઞ ભણે

કેસર, ચંદન, પુષ્પાદિક પૂજા પણ એવી રીતે જ કરવી કે જેથી ચક્ષુ, શ્રુત, પ્રશ્રુત આગ્રહાદન ન થાય અને શોભાની વૃદ્ધિ થાય વગી દર્શન કરનારને અત્યંત આહ્લાદ થવાથી પુણ્યવૃદ્ધિનું કારણ બની શકે

પૂજના ત્રણ પ્રકાર.

અગપૂજા, અક્ષપૂજા, ભાવપૂજા એમ ત્રણ પ્રકારની પૂજા કરવી તેમાં પ્રથમથી નિર્માલ્ય દૂર કરવા, પ્રમાર્જના કરવી, પ્રભુતા અન પચ્છાજવા, વાળાકુચી કરવી, ત્યારપછી પૂજન કરવું, સ્નાન કરતા કુમુભાજલિ મૂકવી, પચ્ચામૃત સ્નાન કરવું, નિર્મળ જળધારા દેવી, દૂપિત સ્વસ્તિક મૂકું ગદા કાપાધિકાદિક વસ્ત્રો કરી અગત્યજા કરવા, કેસર, ચાદી, કપૂર આદિથી મિશ્ર ગોશીર્ષ બંધનનું વિલેપન અને પ્રભુની આગી કરવી, ગોચંદન, કસ્તુરી પ્રમુખે કરી તિલક કરવા, પત્રરચના કરવી, વચ્ચમાં નાના પ્રકારની ભાતોડી રચના કરવી, બહુ મૂલ્યવાળા રત્ન, સુવર્ણ, મોતીના આભૂષણ અને સોના રૂપાના ફૂલથી આગીની શોભાનિક રચના કરવી; જેમકે, વસ્તુપાગ મત્રીએ પોતાના બરાવેલા સવા લાખ જિન બિબને તેમજ શત્રુજય તીર્થ ઉપર રહેલા સર્વ જિનજિજોને રત્ન તથા સોનાના આભૂષણ કરાવ્યા હતા વગી દમયતીએ પૂર્વભવમાં અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર રહેલા યોગીસે તીર્થ કરેા માટે રત્નના તિલક કરાવ્યા હતા એવી રીતે જેમ ભાવવૃદ્ધિ થાય તેમ કરવું એ શ્રેયસ્કારી છે કહેલું છે કે —

ઉત્તમ કારણથી પ્રાપ્તે કરી ઉત્તમ ભાવ થાય છે, તેમ દ્રવ્ય પૂજાની રચના અનુયુક્ત હોય તો ઘણા બધા પ્રાણીઓને ભાવની અધિકતા થાય છે એના સિવાય બીજો કોઈ શ્રેષ્ઠતર ઉપયોગ નથી માટે એવા કારણનો સદાય ખપ કરવો જેથી પુણ્ય પુણ્ય બધાય

અને બે ત્રણ વાર શકેસ્તવ જોમા આવે ત્યારે તે મધ્યમ ચૈત્યવદના કહેવાય, તેમજ ચાર વાર ઠે પાચ વાર શકેસ્તવ આવે ત્યારે તે ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવદના કહેવાય છે ઇરિયાવહી પહેલી પરિક્ષમીને ચૈત્યવદન કરે અને છેડે જ્ય વીયરાય તે પ્રણિધાન, નમુચ્ચુ કહી, પછી બમણ ચૈત્યવદન કરે, ફરી ચૈત્યવદન કહી નમુચ્ચુ કહે, વળી અરિહતચેઇયાણુ કહી ચાર શુધે દેવ વાદે, એટલે ફરી નમુચ્ચુ કહે તેમા ત્રણ વાર નમુચ્ચુ આવે એ મધ્યમ ચૈત્યવદન કહેવાય છે એક વાર દેવ વાદે તેમા શકેસ્તવ બે વાર આવે, એક પહેલુ અને એક છેલુ, એમ સર્વ બળી ચાર શકેસ્તવ થયા એમ બે વાર કરવાથી તો આઠ શકેસ્તવ આવે ॥, પણ ચાર જ ગણાય છે એ પ્રમાણે ચૈત્યવદન કરવાથી ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવદના કરી કહેવાય છે શકેસ્તવ કહેલુ, વળી ઇરિયાવહી પરિક્ષમીને એક શકેસ્તવ, એ બે વાર ચૈત્યવદના કરે ત્યા ત્રણ શકેસ્તવ થાય, ફરી ચૈત્યવદન કહી, નમુચ્ચુ કહી, અરિહતચેઇયાણુ કહી, ચાર થોઇ કહે ફરી ચૈત્યવદન નમુચ્ચુ કહી, ચાર થોઇ કહી, બેમી નમુચ્ચુ કહી સ્તવન કહીને જ્ય વીયરાય કહે, એમ પાચ શકેસ્તવ થવાથી ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવદના કહેવાય ॥

સાત વખત કરાતા ચૈત્યવદન.

ચૈત્યવદન સાત વાર દરરોજ સાધુને કરવાનું મહાનિશીય સૂત્રમા કહેલું ॥ તેમજ શ્રાવકને પણ સાત વારનું ભાખ્યમા કહેલ છે, તે બતાવે છે

(૧) શાઇપરિક્ષમણામા, (૨) મન્દિરમા, (૩) લોજન પહેલા (પચખખાણ પારવાનુ), (૪) દિવસચરિતનુ, (ગોચરી કર્યા પછી) (૫) દેવસીપરિક્ષમણામા, (૬) શયનસમયે (સવાર પોરસી બાણાવતા) (૭) જાગીને, એમ દરરોજ સાધુને સાત વાર ચૈત્યવદન કરવા કહ્યા છે તેમજ શ્રાવકને પણ સાત વાર સમજવા તે નીચે મુજબ — એ શ્રાવક બે વાર પ્રતિકેમણુ કરનાર હોય તેને ઉપર લખેલી રીતિ પ્રમાણે અથવા બે વખતના આવરયકના બે મુવા જાગવાના તથા ત્રિકાળ દેવવદના થાય, સૂવાની વખતે ન કરે તેને પાચ વાર થાય, અને જાગવાની વખતે પણ ન કરે તેને ચાર વાર થાય ઘણા દેશસરના જુહાર કરનારને તો વળી ઘણીવાર ચૈત્યવદના થાય છે જેનાથી જીભ ન બને તથા જિનપૂજા પણ કરવાની જે દિવસે અઠસણુ હોય તોપણ ત્રિકાળ દેવ તો જરૂર વાઢવા શ્રાવકને માટે આગમમા કહેલુ છે કે —

“ હે દેવાનુપ્રિયો ! આજથી માંડીને જાવજીવ મુખી ત્રિકાળ અચૂક, નિશ્ચલ અને એકાગ્ર ચિત્તે કરી દેવ વાઢવા હે પ્રાણીઓ ! અપવિત્ર, અશાશ્વત, ક્ષણભશુર, એવા આ મનુષ્ય શરીરથી આ જ સાર છે તેમા પહેલા પહોરે જ્યામુખી દેવને અને સાધુને વદાય નહીં ત્યામુખી પાણી પણ પીવુ નહીં તેમજ મધાદ્દે જ્યામુખી દેવ ન વાઢા હોય ત્યામુખી લોજન પણ ન કરવુ તેમજ પાછલે પહોરે ખરેખર તેમજ કરવુ જ્યામુખી દેવ ન વાઢા હોય ત્યામુખી ગરિયે શય્યા ઉપર સૂવુ પણ નહીં ”

વળી દેરાસરમા પૂજા વખતે વિચિત્ર (નાના પ્રકારના) ચંદરવા બાધવા અધિમ (કૂલની સાથે ગુચેલા), વેદિમ (મુનસ્થી વીંટીને દ્વાર પ્રમુખ બનાવેલા), પુરિમ (પડોવેલા), સઘાતિમ(ઢગલા કરવા)રૂપ ચાર પ્રકારના વિકસ્વર, કરમાયેલા નહીં એવા, વિધિપૂર્વક સુક્તિથી મગાવેલા સેવનારા (સેવવી), કમળ, બાધ, જીર્ણ, કેતકી, અપા પ્રમુખના કૂલથી માળા, સુકુટ, ચેખરા, પુષ્પ પગર (કૂલના ઘર) વિગેરેની રચના કરવી જિનેશ્વર ભગવતના હાથમા સોનાના બીજેરા, નારીયળ, સોપારી, નાગરવેલના પાન, સોનામંદોર, રૂપામંદોર, વીંટી, ગોઠક પ્રમુખ મૂકવા, ધૂપ ઉખેલવો, મુગ મવાસ પ્રણેપ કરવો, એવા સર્વ કારણ છે, તે બધા અગપૂજ્યમા ગણાય છે બૃહત્ બાધમા પણ કહેલું છે કે —

“સ્નાત્ર, વિલેપન, આભરણ, વસ્ત્ર, ખરાસ, ગધ, ધૂપ, પુષ્પ આદિથી પૂજા કરવી તે અગપૂજ્યમા ગણાય છે ત્યાં આ વિધિ છે વસ્ત્રે કરીને નાસિકાને બાધી જેમ ચિત્ર સ્થિર રહે તેમ વર્તણુ વળી દેરાસરમા પૂજા વખતે પોતાના અગને ખરજ પણ ખણવી નહીં ” બીજા ઠેકાણે પણ કહેલું છે કે —

“જગદ્ગુરુની પૂજા કરતા કે સ્તુતિ સ્તોત્ર ભણતા, પોતાના ચરીરે ખરજ ખણવી કે મુખથી શુક, બળખો નાખવા પ્રમુખ આચારનાના કારણ વર્જે ”

દેવ-પૂજાની વખતે મુખ્ય વૃત્તિયે તો મોન જ રહેલું, જો તેમ જની શકે નહીં તો પણ પાપહેતુક વચન તો સર્વથા ત્યજવું; કેમકે, નિમીઠી કઢી ત્યાથી ઘરના વ્યાપાર પણ ત્યાગ કરેલા છે, તેથી દોષ લાગે, માટે પાપ-હેતુક (પાપ લાગે એવી) કામિક સજા (હાથનો લહેકો કે આખલું મચકાવવું આદિ ક્રિયા) પણ વર્જવી કેમકે, તેથી અનુચિતતાનો પ્રસંગ આવવાનો સંભવ રહે છે

દેવ-પૂજા વખતે સજા કરવાથી પણ પાપ લાગે છે તે ઉપર જીણુહાકનું દંષ્ટાત

ધોળકાનો વાસી જીણુહાક નામનો આવક દરિદ્રપણાથી ઘીના કુકણ અને કરાસાદિનો ભાર વહીને શુજરાન ચલાવતો હતા તે બહ્યામરસ્તોત્ર ભણવાનો પાઠ એકાત ચિત્તે કરતો હતા તેની લયલીનતા દેખીને ચક્રેશ્વરો દેવીએ પ્રસન્ન થઈ તેને એક વરીકરણ કરનાર રત્ન આપ્યું, તેથી તે સુખી થયો તેને એક દિવસે પાપજી જતા માર્ગમા ત્રણ પ્રસિદ્ધ ચોર મળ્યા તેઓને રત્નના પ્રભાવથી વશ કરી હજીને તે પાટણ આપ્યો ત્યારે ત્યાના બીમદેવ રાજાએ તે આશ્ચર્ય સરખી વાત સાંભળી તેને બોલાવી પ્રસન્ન થઈને બહુમાન આપી દેહની રક્ષા નિમિત્તે તેને એક ખડ્ગ આપ્યું તે દેખી અદેખામ્થી યત્રુશત્ર્ય નામનો સેનાપતિ બોલ્યો કે, મહારાજ—

બીજે સ્થળે પણ કહ્યું છે કે, “ સવારે ચૈત્ય તથા સાધુઓને વિધિપૂર્વક વદન કર્યા વગર પાછી પીણુ, મધ્યાહ્ને ફરીવાર વદન કર્યા વગર જપોરતુ ઓજન અને સાજના વદન કર્યા વગર શયન કરવતુ નથી ”

ગીત, નૃત્ય, વાજિત્ર, સ્તુતિ, સ્તોત્ર, જો અશ્વપૂજામાં ગણાવેલા બાવપૂજામાં પણ અનતરે છે વળી જો મહાકાળદાથી હોવાથી ઉદયનરાત્ર અને પ્રભાવતી રાત્રીની જેમ જાને ત્યામુખી પોતેજ કરવા

નિરીય શૂર્ણિમાં કહેલું છે કે — “ સ્નાન કરીને કર્યા ૧૧ કોતુકમ ગળ જોજો એવી પ્રભાવતી રાત્રી સદેહ વસ્ત્ર પહેરીને, ચાવતુ આઠમ ઓઢશના દિવસે બક્ષિત રાગે કરી પોતેજ નાટક કરતી હતી અને રાત્ર પણ તેની મરજી પ્રમાણે હોવાથી મૃદગ વગાડતો ”

જિનપૂજા કરવાના અવસરે અરિહંતની છદ્મશ્ય, કેવળી અને સિદ્ધ, એવી ત્રણ અવસ્થા બાવવી જે માટે ભાષ્યમાં કહેલું છે કે —

ભગવતને સ્નાન કરાવનારે, ભગવતના પાસે રહેલા પરિકરમાં ઘટેલા હાથી ઉપર ચઢેલા દેવના હાથમાં રહેલા કળશના દેખાવથી, તથા વળી પરિકરમાં રહેલા માળાધારી દેવના રૂપે કરી, ભગવતની છદ્મશ્યાવસ્થા બાવવી (છદ્મશ્યાવસ્થા એટલે કેવળજ્ઞાન પામ્યા પહેલાની અવસ્થા)

છદ્મશ્યાવસ્થા ત્રણ પ્રકારે છે (૧) જન્મની અવસ્થા, (૨) રાત્ર્ય અવસ્થા, (૩) સાધુપણની અવસ્થા તેમાં ન્દવલ્લુ કરતી વખતે જન્માવસ્થા બાવવી, માળાધારક દેવતાના રૂપ દેખી ફૂલમાળા પહેરવાના રૂપ દેખવાથી રાત્ર્યાવસ્થા બાવવી, કેશ રહિત મસ્તક અને કુપ્પ દેખવાથી સાધુપણની અવસ્થા બાવવી, પ્રતિહાર્યમાં પરિકરના ઉપરના ભાગે કળશના બે તરફ રહેલા પત્રના આકારને દેખી અશોકવૃક્ષ પી બાવના, માળાધારી દેવના દેખવાથી પુષ્પવૃષ્ટિ બાવવી પ્રતિમાની જે પાસે રહેલા જાને દેવતાના હાથમાં રહેલી બ સી વીણાના આકાર દેખી દિવ્ય ધ્વનિની બાવના કરવી એમ બીજી પણ યથાધોગ્ય સર્વ બાવના પ્રગટપણેજ થઈ શકે એમ છે માટે તેની બાવના કરવી બાવપૂજાનો વિચાર સ પૂર્ણ થયે

સામગ્રીના ભેદ પૂજના પ્રકારો

(૧) પચ ઉપચારિકી પૂજા, (૨) અષ્ટ ઉપચારિકી પૂજા (૩) ઋદ્ધિવતને કરવા યોગ્ય સર્વોપચારિકી પૂજા, એમ ત્રણ પ્રકારની પૂજા શાસ્ત્રોમાં ગણાવી છે

પચોપચારિકી પૂજા.

“ સુપપૂજા, અક્ષતપૂજા, ગદ્યપૂજા, દીપપૂજા, એમ પચોપચારિકી પૂજા સમજવી ”

અષ્ટોપચારિકી પૂજા.

“જળપૂજા, ચદનપૂજા, પુષ્પપૂજા, દીપપૂજા, ધૂપપૂજા, ફળપૂજા, નૈવેદ્યપૂજા, અક્ષતપૂજા, એ અષ્ટ પ્રકારના કર્મને હલુનારી હોવાથી અષ્ટોપચારિકી પૂજા ગણાય છે”

સર્વોપચારિકી પૂજા.

“જળપૂજા, ચદનપૂજા, વસ્ત્રપૂજા, આભૂષણપૂજા, ફળપૂજા, નૈવેદ્યપૂજા, દીપપૂજા, નાટકપૂજા, ગીતપૂજા, આરતી ઉતારવી, તે સર્વોપચારિકી પૂજા સમજવી એમ વૃહત્સામ્યમા ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે ત્રણ પ્રકારની પૂજા કહેવી છે” કહેલું છે કે —

પોતે પોતાના હાથે પૂજના ઉપગરણો લાવે તે પ્રથમ પૂજા, બીજા પાસે પૂજના ઉપગરણ મગાવે તે બીજી પૂજા, અને મનથી પોતે ફળ ફૂલ પ્રમુખ પૂજા કરવાને મગાવવાનો વિચાર કરવારૂપે ત્રીજી પૂજા સમજવી અથવા એ મન, વચન અને કાયાના યોગથી કરવી કરાવવી અને અનુમોદવી, એમ પણ ત્રણ પ્રકાર થાય છે તથા પુષ્પથી, નૈવેદ્યથી, સ્તુતિથી અને આજ્ઞાપાલન એમ ચાર પ્રકારની પૂજા યથાશક્તિ કરવી

લક્ષિતવિસ્તારામા કહેલું છે કે —પૂજામા પુષ્પપૂજા, આમિષ (નૈવેદ્ય) પૂજા, સ્તુતિ (ગાયન), પ્રતિપત્તિ (આરાધન અથવા વિધિ પ્રતિપાલના), એ ચાર વસ્તુઓ યથોક્તર અનુક્રમથી પ્રધાન છે એમા આમિષ શબ્દથી પ્રધાન અશનાદિ લોભ્ય વસ્તુ સમજવી ને માટે ગૌડકાંશમા લખેલ છે કે, ‘આમિષ શબ્દથી લોગવવા યોગ્ય અશનાદિક વસ્તુ સમજવી’

પ્રતિપત્તિ પુનરન્વિજ્ઞાપ્યવેશવરિપાલના પ્રતિપત્તિ એટલે “સર્વજ્ઞના વચનનું યથાર્થ પાલન કરવું તે” એમ આજ્ઞામોહન પૂજના ચાર લેહ સપૂર્ણ થયા

જિનેશ્વર ભગવતની પૂજા બે પ્રકારની છે એક દ્રવ્યપૂજા અને બીજી ભાવપૂજા તેમા દ્રવ્યપૂજા તે શુભ દ્રવ્યથી પૂજા કરવી અને ભાવપૂજા તે જિનેશ્વર ભગવતની આજ્ઞા પાળવી ફૂલ ચઢાવવા, ઝુગધ વાસ ચઢાવવો, એ આદિક સત્તર લેહ, સ્નાત્ર પૂજા, એ આદિક એકવીસ પ્રકારની પૂજના લેહો વળી અગપૂજા, અશ્વપૂજા, ભાવપૂજા, એમ પૂજના ત્રણ લેહમા સર્વ પૂજના લેહ અતર્જીત થાય છે

પૂજના સત્તર લેહ.

૧ સ્નાત્રપૂજા, વિલેપનપૂજા, ૨ વાસપૂજા, ચક્ર જુગલપૂજા, (ચક્રયુગલ ચઢાવવા) ૩ ફૂલપૂજા, ૪ પુષ્પમાળા પૂજા, ૫ પચરગી છટા ફૂલ ચઢાવવાની પૂજા, ૬ ચૂર્ણપૂજા (ગરાસનું ચૂર્ણ ચઢાવવું), ૭ વ્યજપૂજા, ૮ આભરણ (ઝુગટ) પૂજા, ૯ પુષ્પગૂંદપૂજા, (ફૂલનું ઘર ચઢાવવું), ૧૦ પુષ્પ ફલપ્રગરપૂજા (છુટાનો ઢગલો કરવો), ૧૧ આરતી ઉતારવી, મગજા દીવો કરવો, અષ્ટ મંગલિક સ્થાપના, ૧૨ દીપકપૂજા, ૧૩ ધૂપપૂજા, ૧૪ નૈવેદ્યપૂજા, ૧૫ ફળપૂજા, ૧૬ ગીત પૂજા, ૧૭ નાટકપૂજા, ૧૮ વાજિત્રપૂજા

જ્યારે સાધુએ પણ ઉવેળવા નહીં ત્યારે આવકની શી વાત અર્થાત્ આવકોએ દેરાસરોની પુત્તી સાગસાળ રાખવી જ જોઈએ અને તેમા કોઈ પણ પ્રકારની આશાતાના થવા દેવી જોઈએ નહીં કેમકે ઉપર જતાવ્યા મુજબ માધુને પણ આવક પ્રમુખના અભાવે છૂટ આપવામા આવેલી છે તો તે કૃત્ય આવકનું છતાં આવકે કહી શકે નિસારી મુકવું નહીં જરૂર થયાશકિત દેરાની સારસલાજી કરવી જોઈએ આ બધા પૂજનો અધિકાર હોવાથી અસમગ્રી આવલો અધિકાર બનાવ્યો છે

ઉપર લખેલી સનાતનિકની વિધિને વિસ્તાર તો ધનવાન આવકથી જ ની શકે એવો છે પણ ધન નહિત આવક તો સામાયિક લઈને જો કોઈની પણ સાથે તકરાર પ્રમુખ કે પોતાને માથે જાય (કરજ) ન હોય તો મર્યાસમિતિ પ્રમુખના ઉપયોગ સહિત સાધુની પેઠે ત્રણ નિમીશિ પ્રમુખ ભાવપૂર્ણ રીતિ પ્રમાણે દરે આવે ત્યાં જો કદાચિત્ કોઈ મુદ્દસ્યનું દેવપૂજાની સામગ્રીનું કાર્ય હોય તો સામાયિક પારીને તે કુલ ગુથવા પ્રમુખ કાર્યમાં પ્રવર્તે કેમકે, એવી દ્રવ્યપૂર્ણની સામગ્રી પોતાની પાસે હોય નહીં અને એટલે જાન્ય પોતાના નિર્ધનપણને લીધે થઈ શકે એમ નથી તો પારસી સામગ્રીથી તેનો લાભ લઈ લે અહિંયા કોઈ એવો પ્રશ્ન કરે કે, સામાયિક ત્યાગીને દ્રવ્યસ્તવ કરવું કેમ મનમાન હોય ? તેનો ઉત્તર એમ છે કે -સામાયિક તો પોતાને સ્વાધીન છે તે તો જ્યારે ધારે ત્યારે બની શકે એમ છે, પરંતુ દેરાસરમા આ કુલ પ્રમુખ કૃત્ય તો પરાધિન છે, સામુદાયિક કામ છે, પોતાને સ્વાધીન નથી, અને કોઈક વખત બીજો કોઈક દ્રવ્ય ખર્ચ કરનાર હોય, ત્યારે જ બની શકે એમ છે માટે સામાયિક કરના પણ એના આશયથી મહાલાભી પ્રાપ્તિ થતી હોવાથી સામાયિક પારીને પણ દ્રવ્યસ્તવમા પ્રવર્તવાથી કોઈ હોય લાભતો નથી તે માટે સામગ્રી કહેલ છે કે —

સમ્યક્કષિ જીવને જોધીબીજની પ્રાપ્તિ થાય, સમ્યક્ત્વને હિનકારી થાય, આશાનું પાલન થાય, ભગવતની ભક્તિ થાય, જ્ઞાનશાસનની ઉત્તતિ થાય એમ અનેક ગુણની પ્રાપ્તિ થાય છે, માટે નિર્ધન આવકે સામાયિક પારીને પણ દ્રવ્યસ્તવ કરવું

દિનકૃત્યસૂત્રમા પણ કહેલું છે કે —“ એવા પ્રકારે ના સર્વ વિધિ સ્થિતિતને માટે કહી અને ધન નહિત આવક પોતાના ઘરમા સામાયિક લઈ જો કોઈ માર્ગમા લેવુંદાર કે કોઈનો સાથે તકરાર ન હોય તો મુસાધુની જેમ ઉપયોગવત થઈને જિનમદિરે જાય ત્યાં જિનમદિરમા જો કોઈક કાયાથી જ બની શકે એવું દ્રવ્યસ્તવરૂપ કામ હોય તો સામાયક મૂરીને તે દ્રવ્યસ્તવરૂપ કરવું કરે ”

આ શ્રાદ્ધવિધિની મૂળ ગ્રાંથમા “વિહિના” (વિધિપૂર્વક) એ પદથી દર્શાવેલ, પણ અભિગમ પ્રમુખ શ્રીવીર મૂળદારે કરી જો હવેર સુમોતેર જાતનો જે ગામ્યમા ગણાવી છે, તે સર્વ જાણતો ધારવી

એકવીશ પ્રકારી પૂજનો વિધિ.

ઉમાસ્વાતી વાચકે પૂજા પ્રકરણમાં એકવીસ પ્રકારી પૂજનો વિધિ નીચે મુજબ લખેલ છે

“ પૂર્વદિશા સન્મુખ સ્નાન કરવું, પશ્ચિમદિશા સન્મુખ હાતણું કરવું, ઉત્તર દિશા સન્મુખ શ્વેત વસ્ત્ર પહેરવા, પૂર્વ કે ઉત્તર દિશા સન્મુખ બિભા રહી ભગવતની પૂજા કરવી ઘરમાં પેસતા કાંબે ભાગે શઘ્ય સ્થિત પોતાના ઘરના ઝોટલાથી દોઢ હાથ ઊંચી જમીન ઉપર ઘરદેરાસર કરવું. પોતાના ઘરથી નીચી જમીન ઉપર ઘરદેરાસર કે દેરાસર કરે તો દિન પર દિન તંના વશની અને સતતિ-પુત્રપૌત્રાદિકની પરપરા પણ સદાય નીચી પદ્ધતિને પામે છે. પૂજા કરનાર પુરુષ પૂર્વ કે ઉત્તર દિશા સન્મુખ ઉભા રહી પૂજા કરે દક્ષિણદિશા વર્જન કરવી અને વિદિયા તો સર્વથા વર્જનજ કરવી યોગ્ય છે જો પશ્ચિમદિશા સન્મુખ ઉભા રહી ભગવતની મૂર્તિની પૂજા કરે તો ચોથી સતતિથી (ચોથી પેઢીથી) વશનો ઉચ્છેદ થાય, અને દક્ષિણદિશા સન્મુખ બિભા રહી પૂજા કરે તો તેને સતતિજ ન થાય (નિર્વંશ થાય) અગ્નિકોણમાં બિભા રહી પૂજા કરે તો દિનદિન ધનની હાનિ થાય, વાયવ્યકોણમાં બિભા રહી પૂજા કરે તો તેને પુત્રજ ન હોય (થાય), નૈઋત્યકોણમાં બિભા રહી પૂજા કરવાથી કુળનો ક્ષય થાય, અને ઇશાનકોણમાં બિભા રહી પૂજા કરે તો તે એક સ્થાનકે મુખે કરીને બેસી શકે નહીં

બે પગે બે હાથે, બે હાથે, બે ખભે, એક મસ્તકે, એમ નવે અંગે પૂજા કરવી ચદન વિના કોઈપણ વખતે પૂજા કરવી નહીં કપાળે, કંઠે હૃદયકમળે, ઉદરે, એ ચાર સ્થાનકે તિલક કરવા નવસ્થાનકે (૧ બે અશુકા, ૨ બે હાથે, ૩ બે હાથ, ૪ બે ખભે, ૫ મસ્તકે ૬ કપાળે, ૭ કંઠે, ૮ હૃદયકમળે, ૯ ઉદરે) તિલક કરીને દરરોજ પૂજા કરવી વિચક્ષણ પુરુષે પ્રભાતે વાસપૂજા, મધ્યાહ્નકાળે કૂલપૂજા અને સંધ્યાકાળે ધૂપ દીપપૂજા કરવી ભગવતની કાળી તરફ ધૂપ કરવો અને જલપાત્ર સન્મુખ મૂકવું તથા જમણી તરફ હીવો મૂકવો, અને ચૈત્યવદન કે ધ્યાન પણ ભગવતથી જમણી તરફ બેસીને કરવા

“ હાથથી લેતા અયકામને પડી ગયેલું, જમીન ઉપર પડેલું, પત્ર પ્રમુખ કોઈપણ અશુભિ અંગે લાગી ગયેલું, માથા ઉપર ઉપાડેલું, મલિન વસ્ત્રમાં રાખેલું, નાભિથી નીચે રાખેલું, હૃદ લોક કે હિંસા કરનાર કોઈપણ શુભે સ્પર્શેલું, ઘણાક ઠેકાણે ફણાયેલું (ચુકાયેલું), કીડા પ્રમુખે કરડેલું, એવું કૂલ, કળ કે પત્ર ભક્તિવત પ્રાણીએ ભગવતને ચઢાવવું નહીં એક કૂલના બે ભાગ કરવા નહીં, કળીને પણ છેદવી નહીં, ચપાના કે કમળના કૂલને જો ભાગે તો તેથી પણ ચોટા દોષ લાગે છે ગધ, ધૂપ, અક્ષત, કૂલ, માળા, દીપ, નૈવેદ્ય, જળ અને ઉત્તમ કળથી ભગવતની પૂજા કરવી

“ શાંતિક કાર્યમાં શ્વેત, લાભકારી કાર્યમાં પીળા, ચતુરના જયમાં શ્યામ, મગજ કાર્યમાં રક્ત અને પાવે વર્ણના કાર્યસિદ્ધિ માટે વાપરવા, ચત્રામૃતનો અભિષેક કરવો,

પૂજામાં ધારવા યોગ્ય બે હજાર ચુમેતો ખાખતો

(૧) ત્રણ ઠેકાણે ત્રણ વાર નિસીદિતું કહેવું, (૨) ત્રણ વાર પ્રદક્ષિણા દેવી, (૩) ત્રણ વાર પ્રણામ કરવા, (૪) ત્રણ પ્રકારની પૂજા કરવી, (૫) જિભની ત્રણ પ્રકારની અવસ્થા વિચારવી, (૬) ત્રણ દિશામાં જોવાનો ત્યાગ કરવો, (૭) પગ મૂકવાની ભૂમિ ત્રણ વાર પુજવી, (૮) વર્ણાદિક ત્રણ આલળવા, (૯) ત્રણ પ્રકારની મુદ્રાઓ કરવી, (૧૦) ત્રણ પ્રકારનું પ્રલિધાન, એ દશત્રિક ગણાય છે મૃત્યાદિક અમન્યુ વિધિપૂર્વક કરાવું ધર્મનુજ્ઞાન મહાકેળને આપનાર છે અને જો કોઈ વખત અવિધિથી કરાય તો અદ્યક્ષે આપનાર બને છે કદની પ્રાપ્તિને હેતુ પણ થાય છે જે માટે શાસ્ત્રમાં કહેલ છે કે —

જેમ ઓપધ અધ્યયથી ખાખામાં આવે તો તેથી મરણાદિક મહાકદની દેખીતી પ્રાપ્તિ થાય છે, તેમ ધર્મનુજ્ઞાન પણ જે વિપરીત કરવામાં આવે તો તેથી લય કર મહાકદ થાય છે ચૈત્યવદનાદિક જો અવિધિથી થાય તો તેને જિલદું પ્રાયશ્ચિત્ત આવે છે જે માટે મહાનિમીય સૂત્રના સાતમાં અધ્યયનમાં કહેલું પણ છે કે —

“અવિધિથી ચેત્યોને વાઢતા બીજા બન્ય હોવાને અત્રદ્વા ઉત્પન્ન કરે છે, જોજ કારણ માટે અવિધિથી ચેત્યને વાઢે, તેને પ્રાયશ્ચિત્ત આપવું ”

દેવતા, વિદ્યા અને મત્રાદિક પણ વિધિપૂર્વક આરાધે તોજ તેનું ફળ સિદ્ધ થાય અથવા તેને તત્કાળ અનર્થની પ્રાપ્તિને હેતુ વાય છે

ચિત્રકારનું દૃષ્ટાન્ત.

અયોધ્યા નગરીમાં સુરપ્રિય નામના યક્ષ હતો, તેની દર વર્ષે વર્ષગાઠની યાત્રા બરાતી હતી તેમાં જોતું આશ્ચર્ય હતું કે, જે દિવસે તેની યાત્રા બરાવવાની હોય, તે દિવસે જોક ચિતારો તેના મન્દિરમાં જઈ તેની મૂર્તિ આલેખે, કે તત્કાળ તે ચિતારો મરણ પામે જો કોઈ વરસે યાત્રાના દિવસે કોઈપણ ચિતારો ત્યાં મૂર્તિ ચિતરવા ન જાય તો તે વર્ષે તે ગામના ઘણા લોકોને મરણ પમાડે જોથી કેટલાક ચિતારા તે ગામ મૂકી નાસવા લાગ્યા, તેથી જેમ સાકળમાં બાધી જ રાખ્યા ન હોય શું ? જેમ તે રાત્રીએ બધા ચિતારાઓને પકડી અનુક્રમથી તેમના નામ ઉતારો લઈ તે દરકના નામનો ચીઠી કરી જોક જોળામાં ભરી રાખી અને જોવો કરાવ કર્યો કે, દર વર્ષે જોક ચીઠી કાઢવી તેમાં જે નામનો ચીઠી આવે, તે ચિતારો તે વર્ષે ચિતરવા જાય જેમ કરતા કેટલાક વર્ષ ચીઠી ગયા બાદ જોક વર્ષે જોક વૃદ્ધા સ્ત્રીને જોક જ પુત્ર હતો, તેના નામનો ચીઠી નીકળવાથી તેને જવાનો વારો આવ્યો ત્યારે તે વૃદ્ધા કંકળવા લાગી, જેથી તે વૃદ્ધા સ્ત્રીને ઘેર જોક ચિત્રમાર કે જે તેના ધણીનીજ પાસે ચિત્રકારની કળા શીખેલા હોવાથી તે વૃદ્ધાના પુત્રને ચીતાના બાઈ સમાન ગણીને તેને કંજા મળવા માટે જ આવેલો, તેને

થી તથા જોળનો દીવો કરવો, અગ્નિમા લણનિયેષ કરવું એ શાતિક પૌષ્ટિક કાર્યમા ઉત્તમ જાણવા ફાટેલા, સાધેલા, છેદેલા, શતા રંગવાળા, દેખીતા બચકર વસ્ત્ર પહેરવાથી દાન, પુત્ર, તપ, જપ, હોમ, સામાયિક, પ્રતિકમણ પ્રમુખ સાધ્ય કૃત્ય નિષ્ફળ થાય છે પત્રાસને સુખે બેસી ચક્રાય એવા સુખાસને બેસી નાસિકાના અગ્રભાગે નયન સ્થાપી વસ્ત્રથી (સુખકોચથી) સુખ હાકીને મોનપણે ભગવતની પૂજા કરવી

એકવીશ પ્રકાગી પૂજાના નામ.

■ ૧ સ્નાત્ર પૂજા, ૨ વિલેપન પૂજા, ૩ આભૂષણ પૂજા, ૪ પુષ્પ પૂજા, ૫ વાસકોષ્પ પૂજા, ૬ ધૂપ પૂજા, ૭ દીપ પૂજા, ૮ ફળ પૂજા, ૯ તદુલ (અન્ન) પૂજા, ૧૦ નાગર વેલના પાનની પૂજા, ૧૧ સોપારી પૂજા, ૧૨ નેવેલ પૂજા, ૧૩ જળ પૂજા, ૧૪ વસ્ત્ર પૂજા, ૧૫ આમર પૂજા, ૧૬ છત્ર પૂજા, ૧૭ વાજિત્ર પૂજા, ૧૮ ગીત પૂજા, ૧૯ નાટક પૂજા, ૨૦ સ્તુતિ પૂજા, ૨૧ ભઠારવર્ધન પૂજા ”

“ એમ એકવીશ પ્રકારની જિનરાજની પૂજા, સુરાસુરના સમુદાયે કરેલી સદાય પ્રસિદ્ધ છે, તેને કલિકાલના યોગથી કુમતિ લોકે ખડન કરી છે, પણ જે જે વસ્તુ જેને પ્રિય હોય તેને ભાવની વૃદ્ધિ માટે પૂજામા યોજવી ”

તેમજ ઈશાન દિશાએ દેવગૃહ દોય એમ વિવેકવિલાસમા કહેલું છે વળી વિવેક વિલાસમા કહ્યું છે કે —

“ વિષ્ણુસાને બેઠી, પગ ઉપર બેસી, ઉત્કટ આસને બેસી, હાથો પગ જોયો રાખી હાથા હાથથી પૂજા કરની નહીં, સુકેલા, જમીન પર પડેલા, પાખડીઓ જેની વીજરાઇ ગર્ધ હોય, જેને નીચ લોકો સ્પર્શેલા હોય, વિકસ્પર થયેલા ન હોય, એવા પુષ્પથી પૂજા કરવી નહીં કીડા પડેલ, કીટે ખાધેલ, ડોહાથી છૂટું પડેલ, એક બીજના લાગવાથી વિધા થેલ, સહેલ, વાસી, કરોળીઓ લાગેલ, નાભિને સ્પર્શેલું, હીન જાતિનું, દુર્ગંધવાળું, સુગંધ વિનાનું, ખાટી ગંધવાળું, મળમૂત્રવાળી જમીનમા ઉત્પલ થયેલ, બીજા કોઇ પદાર્થથી અપવિત્ર થયેલ હોય એવા ફૂલ વર્જવા ”

વિસ્તારથી પૂજાના અવસરે અથવા દરરોજ અને વિશેષથી પર્વ દિવસે જલ્પ, પાચ, સાત કુસુમાજલી ચઢાવવાપૂર્વક ભગવતની સ્નાત્ર પૂજા ભણાવવી

સ્નાત્ર પૂજા ભણાવવાની રીત.

સવારમા પહેલા નિર્મા ા ઉતારવા, પખાલ કરવો, આરતી, મજળ દીવો કરવો એ સહોધથી પૂજા છે ત્યારપછી સ્નાત્રાદિ સવિસ્તર બીજી પૂજાના પ્રારભમા દેવની આગલ કેસરવાસિત જળે બારેલો કળચ સન્મુખ સ્થાપન કરવો ત્યાર પછી હાથ જોડીને નીચે પ્રમાણે કહેવું —

“અલકારના સબધ વિના અને કોધાદિકના વિના સારભૂત સૌમ્ય કાન્તિથી મનોહર અને પોતાના સ્વાભાવિકરૂપપડે ત્રણ જગતને ઇનાનાડે ચિનનિબ રક્ષણ કરે ”

‘ હનાપી છે કુસુમ અને આબૂપણ જેના જોડુ, અને વગી સહજ સ્વભાવથી પ્રગટ થયેલ છે કબ્ય જીવના મનને હરનારી મનોહર છે શોભા જેની જોડુ સ્નાત્ર કરવાના બાળેક ઉપર રહેલુ વીતરાગજુ રૂપ તમને મોક્ષ આપે ’ એમ કહીને નિર્માદ્ય ઉતારવુ ત્યારપછી પ્રથમથી તેયાર રાખેલા કળશ કરવો, બગડુછણ કરી સક્ષિતથી પૂજા કરવી ત્યારપછી નિર્મળ જળથી ધોયેલા અને ધૂપથી ધુપેના કળશમા સ્નાત્ર કરવા યોગ્ય મુગધો જળ ભરી તે કળશોને ઐશ્વરીય ધ પ્રભુની સ મુખ શુદ્ધ નિર્મળ વસ્ત્ર ઢાંકીને પાટલા ઉપર સ્થાપન કરવા ત્યાર પછી પોતાનુ ચદન હાથમા લઇને તિલક કરી, હાથ ધોઈ, પોતાના ચદનથી હાથ લેપીને, હાથે ઠકણ બાધી, હાથ ધૂપીને ત્રણોબદ્ધ સ્નાત્ર કરનાર આવક કુસુમાજલિ (દેસરથી પાસિત છૂટા ફૂલ) ભરેલી રહેણી હાથમા લઈ ઊભો રહી કુસુમાજલિનો પાઠ ઉચ્ચાર કરે

“ સેવત્રા, મચકુદ, માલતી વિગેરે પચવણી ઘણા પ્રકારના ફૂલની કુસુમાજલિ સ્નાત્રના અવસરે દેવાધિદેવને હર્ષિત થયેલા દેવના સમર્પણ કરે છે ” એમ કહીને પરમૈશ્વરને મસ્તકે ફૂલ ચઢાવવા

“ મુગધના લોભથી જેઘાઈ આવેલા કમરાઓના ઝકાર ચણદથી ગાયન થતી જિનેશ્વર ભગવતના ચરણ ઉપર મૂકેલી કુસુમાજલિ તમારા પાપને દૂર કરે ” એમ દરેક ગાથા ભણીને પ્રભુના ચરણકમળે આનંદ કુસુમાજલિ પ્રત્યેપ કરે એવી રીતે કુસુમાજલિએ તિલક, કુપ, પાન, મમુળનો આડબર કરવો ત્યારપછી મધુર અને ઉચ્ચ સ્વરે જે જિનેશ્વર પદ્યરાગ્યા હોય તેમના નામનો જન્માભિષેકના કળશનો પાઠ બોલવો ત્યારપછી ઘી, શેલ હીનો રસ, દૂધ, દહીં, મુગધી જળ, જે પચામૃતથી અભિષેક કરવો સ્નાત્ર કરતા વચ્ચમા ધૂપ દેવો અને સ્નાત્ર કરતા ભગવતનુ મસ્તક ફૂલથી ઢાંકેલુ રાખવુ, પણ ઉઘાડુ રાખડું નહીં, જે માટે વાગવિનાળ શ્રી શાતિસ્ત્રિએ કહેલ છે કે, “ સ્નાત્રજળની ધારા જ્યાંસુધી પડે ત્યાંસુધી મસ્તક શુ ય ન રખાય, માટે મસ્તક ઉપર પુપ્પ ઢાકી રાખવુ ” સ્નાત્ર કરતા (પખાલ કરતા) ચામર વોંઝવા, ગીત વાજી વનો આડબર સર્વ શક્તિથી કરવો સ્નાત્ર કીધા પછી જે ફરીને સ્નાત્ર ન કરવુ હોય તો શુદ્ધ જળથી ધારા દેવી અને આ પાઠ બોલવો

“ ધ્યાનરૂપ મડાળના અગ્ર ભાગની ધારા હોય જ નહીં શુ ? એવી ભગવતના અભિષેકના જળની જે ધારા છે તે સંસારરૂપ ઘરની ભતિના ભાગને ફરીને પણ લેલ કરે ” એમ કહીને ધારા દેવી ત્યારપછી અગ્રહુછણા કરી વિશેષત આજૂપણ પ્રમુખથી આગીની રચના કરી પહેલા પૂજા કરી હની તેથી પણ અધિક કરવી સર્વ પ્રકારના ધાન્ય, પકવાન,

પછી તેણે પોતાનો હાથ કાપવાનું વેર વાગવા માટે કાઢી મૂકવાની રાજાની છત્રી ચીનરીને ચડાવેલો રાજાને દેખાડી તે જોઈ તેને વચ ચાલે તેણે કૌસાળીના શતાત્રીક રાજાને દૂત મોકલી કહેવરાવ્યું કે, તારી મુગાવતી રાણી અને આપ, નહીં તો જગત્પતિથી સંપર્ક તેણે તે ન માન્યું છેવટે ચડાવેલો રાજા સરકર લઈ આવી કૌસાળી નગરીને વીટીને પછો, પછી શતાત્રીક રાજા મરણ પામ્યો, ત્યારે ચડાવેલો મુગાવતી રાણીને કહેવરાવ્યું કે, ‘હવે તું મારી સાથે પ્રીત કર’ તેણીએ કહેવરાવ્યું કે, “હું તારે વશ છું, પણ તારા સેનીકાએ મારી નગરીનો કીલ્લો તોડી નાખ્યો છે, તે ઉત્તરચીની નગરીથી છૂટી મજાનીને પાછો તૈયાર કરી આપે અને મારી નગરીમા અજ પાછોની સમજ કરી આપે તો હું તારી પાસે આવું” ત્યારે તેણે બહાર રહી તેમ કરી આપ્યું જોવામા ભગવાન મહાવીર સ્વામી ત્યાં સમોસર્વા તે બહારી મુગાવતી રાણી, ચડાવેલો રાજા પ્રમુખ વાજવા આવ્યા આ વખતે જોકે બીલે આવી ભગવાનને પુછ્યું કે, “યા સા” ભગ વતે ઉત્તર વાળ્યો કે, “સા સા” ત્યારપછી આશ્ચર્ય પામી તેણે સંબધ પુછ્યો ભગવતે વધાવરિયન સંબધ કહ્યો તે સાલળી વેરાળ્ય પામી મુગાવતી, અગાવતી, તથા પ્રલોતન પી આઠે રાણીઓએ ભગવત પાસે દીક્ષા લીધી

જ્યારે અવિધિથી કરવાથી આવે. અનર્થ થાય છે, ત્યારે તો તેના કરતા ન કરવું જોઈ સારું છે જેમ ધારણ નહીં કેમકે શાસ્ત્રમા કહેલું છે કે,

અવિધિથી કરવું તેના કરતા ન કરવું જોઈ સારું છે, જેમ જે બોલે છે, તેણે જૈન શાસ્ત્રનો અભિપ્રાય બદલ્યો નથી તેથીજ જેમ બોલે છે કેમકે, પ્રાયશ્ચિત્ત વિધાનમા તો જેમ છે કે, જેણે બીલકુલ નથી કીધું, તેને જારે પ્રાયશ્ચિત્ત આવે છે અને જેણે કીધું, પણ અવિધિથી કીધું છે, તો તેને હલકું પ્રાયશ્ચિત્ત આવે છે, માટે સર્વથા ન કરવું તેના કરતા અવિધિથી પણ કરવું સારું છે માટે ધર્માનુષ્ઠાન દરરોજ કરવા જ રહેવું અને કરતા કરતા જેમ બને તેમ વિધિયુક્ત થાય તેવો ઉદ્યમ કરવો જોઈ મૈયસ્કર છે જેમ શ્રદ્ધાવતાનું લક્ષણ છે જે માટે શાસ્ત્રમા કહેલું છે કે,

“શ્રદ્ધાવત આવકે યથામર્જિત વિધિમાર્ગને નેવવાના ઉદ્યમથી અનુષ્ઠાન કરતો રહે, નહિં તો મૈયસ્ક કન્યાદિક દોષથી હણાયો થકો ધર્મક્રિયામા યતુભાવ પામે છે”

જે પી ક્રિયા વિધિસંયુક્ત હોય તેમને ધન્ય છે, વિધિસંયુક્ત કરવા ધારતા હોય તેમને ધન્ય છે, વિધિમાર્ગના ઉપર આદર બહુમાન રાખનારને ધન્ય છે, વિધિમાર્ગને નિંદે નહીં જોવા પુરૂષોને પણ ધન્ય છે

યોગી ભગવા મોક્ષપદ પામનારને વિધિ સંયુક્ત કરવાનો પરિણામ સદાકાળ હોય છે, અને અભવ્ય તથા દુર્ભવ્ય (ઘણા ભવે મોક્ષપદ પામનાર) ને વિધિમાર્ગનો ત્યાગ અને અવિધિમાર્ગનું આસેવન થતા જ પ્રિય હોય છે

શાક, વિગય, ઘી, ગોમ, સાકર, ફળાદિક જલિ ચઢાવણુ ઝાનાદિક રત્નત્રયીની આરાધના નિમિત્તે અક્ષાની ત્રણ ઢગલી કરવી સ્નાત્ર કરવામા લણુ વૃદ્ધ વ્યવહાર ઉલ્લઘન કરવો નહીં વૃદ્ધ પુરુષ પ્રથમ સ્નાત્ર કરે, ત્યારપછી બીજા સર્વ કરે અને સ્ત્રીઓ આવક પછી કુટે કેમકે, જિનેશ્વર ભગવતના જન્મભિષેક વખતે પણ પ્રથમ અન્યુતેદ્ર, ત્યારપછી યથાતુકમથી છેલ્લો સૌધર્મેક અભિષેક કરે છે સ્નાત્ર થયા પછી અભિષેક જળ શેષની પેટે મસ્તકે લગાડે તો તેમા કાર્ધપણુ ઢોપ લાગવાનો સભવ થતો નથી જે માટે હેમચક્રાચાર્યે શ્રી વીરચરિત્રમા કહેલુ છે કે-દેવ, મનુષ્ય, અમુર અને નાગકુમાર દેવતાઓ પણ અભિષેક જળને વદના કરીને વારવાર પોતાને સર્વે અંગે હર્ષ સહિત સ્પર્શ કરાવતા હતા

રામના ચરિત્રના ઝોગણુત્રોસમા ઉદ્દેશમા અશાક સુદ ૮ થી આરબીને કશરથ રાત્રીએ કરાવેલા અષ્ટાક્ષિકા (અઠ્ઠાઈ) મહોત્સવના અધિકારમા કહેલ ૩૩ કે-તે ન્હવણુ શાતિજળ, રાત્રીએ પોતાને મસ્તકે લગાડીને પછી તે તરૂણુ સ્ત્રીઓ સાથે પોતાની રાણીઓને મોકલા વ્યુ અને તે ગણીઓએ પોતાના મસ્તકે ચઢાવ્યુ પણ પટરાણીને વૃદ્ધ કન્યુકી સાથે મોકલ્યાથી તેને જતા વાર લાગવાને લીધે પટરાણી શોક અને ઢોધ પામવા લાગી એટલામા ઘણી વારે પણ વૃદ્ધ કન્યુકીએ નમણુ જળ લાવીને પટરાણીને આપ્યુ, અને કહેવા લાગ્યો કે, હું વૃદ્ધ છું તેથી વાર લાગી, તે માફ કરો ત્યારપછી તે પટરાણીએ તે શાતિજળ પોતાને મસ્તકે લગાવ્યુ, તેથી તેનો માનકેથી અગ્નિ શમી ગયો અને ત્યારપછી હૃદયમા પ્રસન્નભાવને પામી

વળી મોટી શાતિમા પણ કહેલ છે કે, શાતિપાત્રીય મસ્તકે વાત્સલ્ય શાતિજળ મસ્તકે લગાડવુ વળી પણ સભળાય છે કે, પ્રતિવાસુદેવ જ્ઞાસ ધે મૂકેલી જ્ઞાના ઉપદ્રવથી પોતાન સેન્યને મુકાવવા શ્રી નેમિનાથના નચનથી શ્રીકૃષ્ણ મહારાજે અકૃમનો તપ કરી બ્રાહ્મણ કરેલા ધરણુદ્ર પાસે પાતાળલોકમાથી શ્રી પાર્શ્વનાથજીની પ્રતિમા ત્રાજેશ્વર ગામમા મગાવી અને તે પાર્શ્વનાથના ન્હવણુ જળથી ઉપદ્રવ શાત થયો વળી જિનેશ્વર ભગવતની દેશના ધર્મ રક્ષા પછી તે ભૂમિના અધિપતિ પ્રમુખે ત્યા ઉછાળેલી દૂરરૂપ જલિ અરધી ધરતી ઉપર નહીં પડતા જ પ્રથમથી દેવતા લઈ જામ છે અને તેમાથી અર્ધ રાત્ર લે છે, બાકીની સર્વ જાત લે છે બળિ મસ્તક ઉપર નાખવાના પ્રભાવથી પણ રોગોપદ્રવની શાતિ થાય છે, એટલુ જ નહિ પણ આવતા ૩ માસ સુધી તેને નવો રોગ ઉત્પન્ન થતો નથી એમ આગમમાં પણ પ્રસિદ્ધ છે તે માટે સફળરૂપ પ્રતિષ્ઠિત મોટા મહોત્સવ કરી લાવેલા દેશમી જન્મપતાકાને દેરાસરને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દેવરાવી દિક્ષાજાદિકને જલિદાન આપી અતુર્વિધ શ્રીસંધ સહિત વાજતે ગાજતે ધ્વજ ચઢાવેલો પછી બધાએ યથાશક્તિ પહેરામણો કરવી હવે આરતી ઉતાવળા પ્રથમથી મગજીવો પ્રભુનો સન્મુખ પ્રગટાવેલો મગજીવાની પાસે એક અગ્નિનુ પાત્ર બરીને મૂકવુ તેમા લવણુ જળ નાખવુ ફૂલ લઈ નણુ વાર પ્રદક્ષિણા જમણુ કરાવતા નીચે પ્રમાણે બોલવુ

ખેતીવાડી, આપાર, નોકરી, લોજન, શયન, ઉપવેશન, ગમન, આગમન, વચન વિગેરે પણ દ્રવ્ય, મેત્ર, કાળ બાવ પ્રમુખથી વિચારીને વિધિપૂર્વક (રીતિ મુજબ) સેવન કરે તો સપૂર્ણ ફળદાયક થાય છે, અને જો વિધિ ઉલ્લંઘન કરીને સેવન કરે તો કેટલીક રીતે અદ્ય લાભકારી થાય છે

અવિધિથી થતા અટપ લાભ ઉપર દંડાત.

સભળાય છે કે, દ્રવ્યાર્થી કાંઈ બે પુરૂષ દેશાતરે જઈ કાંઈક સિદ્ધપુરૂષની સેવા કરતા હતા. ઘણી સેવાથી તેઓના ઉપર તુષ્ટમાન થઈને સિદ્ધપુરૂષે તેઓને દેવાધિષ્ઠિત મહિમાવત તુળ ફળના બીજ આપી તેની આરનાય ગતાવી કે, નેા વાર ખેડેલા ખેતરમાં મદપની છાયા કરી અમુક નક્ષત્ર, વાર, યોગે જોને વાવવા જ્યારે તેના વેલેા કેતવન થાય ત્યારે પ્રથમથી ફળના બીજ લઈ સચક્ર કરી રાખવેા અને પછી પત્ર, પુષ્પ, ફળ, કાખળી સહિત તે વેલાને ખેતરમાં જ જોમ ને જોમ રાખી નીચે જોરે કાંઈક સસ્કાર કરવેા કે જેથી જોના ઉપર પડેલી રાખ વ્યર્થ ન જાય પછી તે સૂકેલા વેલાને બાળી નાખવેા તેની જે રાખ થાય તે સિદ્ધ ભસ્મ ગણાય છે. ચોસક તેલા તામ્ર ગાળી તેમાં એક રતી સિદ્ધભસ્મ નાખવી કે જેથી તે તત્કાળ સુવર્ણ બની જશે જોમ જ ને જલ્દીને સરખી રીતે શિખવી રત્ન આપી તે જ ને જલ્દી પોતપોતાને ઘેર ગયા તે બેમાંથી એક જલ્દી યથાવિધિ કરવાથી તેને તેના કદા પ્રમાણે સુવર્ણ થયું અને બીજાજે તેની વિધિમાં કાંઈક ચૂક કરી તેથી તેને સુવર્ણને બદલે ચાલી થઈ, પણ સુવર્ણ ન થયું, માટે યથાવિધિ યાચ તોજ સપૂર્ણ ફળદાયક નીવડે છે

હરકાંઈ પણ ધર્માનુષ્ઠાન પોતાની શક્તિ પ્રમાણે યથાવિધિ કરીને છેવટે અભણતા મનેલી અવિધિ આશાતનાનો દોષ દૂર કરવા માટે ‘ અવિધિ આશાતના મિત્રશમિ દુલ્લેક ’ જોમ જાણવું કે જેથી તેના વધારે દોષ લાગતો નથી

ત્રણ પ્રકારની પૂજાનું ફળ

પહેલી અગપૂજા વિદ્યોપશામની (વિધન કરનારી), બીજી અગ્રપૂજા અવ્યુહય પ્રસાદની (મોટો લાભ આપનારી), અને ત્રીજી બાવપૂજા નિર્વૃત્તિકારિણી (મોક્ષપદ આપનારી), જેમ ત્રણેના અનુક્રમે નામથી શુભ યથાર્થ જાણવા

અહિ આગળ કહી ગયા છીએ કે, અગપૂજા, અગ્રપૂજા, દેરાસર કરાવવા, જિજ્ઞાસા કરાવવા, સંધ્યાના પ્રમુખનું કરવું જે બધા દ્રવ્યસ્તવ જે વિધે શાસ્ત્રમાં લખેલ છે કે -

સૂત્રમાં બતાવેલી વિધિ પ્રમાણે દેરાસર કરાવવા, જિજ્ઞાસા કરાવવા, પ્રતિષ્ઠા સ્થાપના

“તીર્થ પ્રવર્તનના અવસરે જિનેશ્વર ભગવતના સન્મુખ ઝકાર શબ્દ કરતી જમરની પક્ષિ જેમા જ એવો દેવતાની મૂકેલી (આકાશથી પડતી) કુસુમવૃદ્ધિ (ફૂલની વૃદ્ધિ) થો સધને મગજ પમાડો”

એમ કહીને પ્રભુના સન્મુખ પ્રથમ પુષ્પવૃદ્ધિ કરવી ત્યારપછી લવણ, જળ, ફૂલ, હાથમા લઈ પ્રદક્ષિણા જામણ કરાવતા આ નીચે પ્રમાણે બોલવું

“સર્વ પ્રકારે ભાગ્યે છે સંસારનો પ્રસાર જેથી એવી પ્રદક્ષિણા કરી મી જિનરાજ ભગવતના શરીરનો અનુપમ લાવણ્યના દેખીને લજવાયુજ હોય નહીં ! એવું લુણ અગ્નિમા પડી બગી મરે છે તે જીવો”

ઉપર પ્રમાણે કહીને જિનેશ્વર ભગવતને ત્રણ વાર પુષ્પ સંહિત લવણ જળ ઉતા રવું ત્યારપછી આરતી અને તે વખતે ધૂપ કરવા બે બાજુએ ઊભી અને અળાક જલધારા કરવી તે પછી થાવકોએ ફૂલના પગર વિખેરવા, પછી શ્રેષ્ઠ પાત્રમા શામેલી આરતિ આ પાઠ બોલવાપૂર્વક ઉત્તમ સંહિત ત્રણ વાર ઉતારવી

‘મરકતરત્નના ઘડેલા વિશાળ યાજમા માણેકના મંદિત મગજ હીવાને સ્તાન જ નારના હાથથી જેમ બમાડાય છે, તેમ બગ્ય પ્રાણી-જીવોની ભવની આરતી (ચિતા) બમે (દૂર થાઓ) ”

ત્રિવંદી શલાકા પુરુષના ચરિત્રમા પણ કહેલું છે કે —“ કરવા યોગ્ય કરણો કરીને કૃત કૃત્ય થઈને ઇંદ્રે હવે કામંક પાછા ખમીને વગી ત્રણ જગતના નાથની આરતી ઉતારવા માટે હાથમા આરતી બદલણ કરી જ્યોતિષત જોધથીઓના સમુદાયવાળા શિખરથી જેમ શેરુપર્વત થોલો તેમ તે આરતીના હીપકનો કાનિથી ઇંદ્ર પણ પોતે હીવા હાગ્યો થદાણુ એવા જે બીજા ઇંદ્રોએ જે વખતે દૂટા ફૂલોના સમુદાય વિખેર્યો તે તે વખતે સોધમે દ્રે પોતે ત્રણ જગતના નાથકની ત્રણ વાર આરતી ઉતારી”

ત્યારપછી મગજહીવો પણ આરતીની પકે પૂજવો, અને નીચે લખેલી ગાથાઓ બોલવી

“શદ્ર સમાન મૌર્ય છે દર્શન જેવું એવા હે નાથ ! તમે નથાર મેં સાળી નગરીયે વિચરના હતા, ત્યારે સક્રિયામ્ ગયો છે પ્રતાપ જનો એવો સૂર્ય પાતાનર શાશ્વતા વિમા નથી આપના ઈશન કરવા આવ્યો ત્યારે તમને જેમ પ્રદક્ષિણા કરતો હતો તેમ આ મગજહીવો પણ તમારો પ્રદક્ષિણા કરે છે મેરુર્વતને પ્રદક્ષિણા કરતા જેમ સૂર્ય થોલો છે તેમ હે નાથ ! મુનસુદગેયે અચરિત (પ્રદક્ષિણા કરતા બમાડેલો) આ મગજહીવક પણ પ્રદક્ષિણા કરતો થોલો છે ”

એમ પાઠ ઉચ્ચાર કરતા ત્રણ વાર મગજહીવો ઉતારી, પ્રભુના ચરણકમળ આગળ હીપાયમાન થ ગે એમ મ મુખ મૂકેનો મગજહીવો ઉતારતા આરતી બો

કરાવવી, તીર્થયાત્રા કરવી, પૂજા કરવી, એ દ્રવ્યસ્તવ છે એમ જાણવું કેમકે એ સર્વ વાવસ્તવના કારણ છે, માટે દ્રવ્યસ્તવ ગણાય છે

જો દરરોજ સપૂર્ણ પૂજા ન કરી શકાય તો પણ તે દિવસે અક્ષતપૂજા કરીને પણ તે પૂજાનું આચરણ કરવું

જો મહાસમુદ્રમાં એક પાણીનું ગિદુ નાખ્યું હોય તો તે અક્ષયપણે રહે છે, તેમ વીતરાગની પૂજા પણ જો ભાવથી થોડી પણ કરી હોય તો પણ લાભકારી થાય છે

એ જિનપૂજના કારણથી સસારરૂપ અટવીમાં કુળાદિક લોગભ્યા વિના ઉદાર લોગોને લોગવીને સર્વ જીવ સિદ્ધિને પામે છે

પૂજા કરવાથી મન શાંત થાય કે, મન શાંત થવાથી વળી ઉત્તમ ધ્યાન થાય છે, ઉત્તમ ધ્યાનથી મોક્ષ મળે છે, અને મોક્ષમાં નિરાભાષિત મુખ છે

પુરુષાર્થર્ષી લલાજ્ઞા ચ, તદ્વ્યવરિરક્ષણ ॥

જ્ઞતવા તીર્થયાત્રા ચ, મક્ષિ પવવિષા જિને ॥ ૬ ॥

પુરુષાર્થકથી પૂજા કરવી, તીર્થકરની આજ્ઞા પાળવી, દેવદ્રવ્યનું રક્ષણ કરવું, ઉત્સવ કરવા, તીર્થયાત્રા કરવી, એમ પાંચ પ્રકારે તીર્થકરની ભક્તિ થાય છે

દ્રવ્યસ્તવના બે ભેદ,

દ્રવ્યસ્તવ બે પ્રકારે છે આલોગ દ્રવ્યસ્તવ અને અનાલોગ દ્રવ્યસ્તવ કહ્યું ॥ કે —

વીતરાગના શુભને જાણીને તે શુભને યોગ્ય ઉત્તમ વિધિએ કરીને જે વીતરાગની પૂજા આચરવામાં આવે તે “આલોગ દ્રવ્યસ્તવ” ગણાય છે એ આલોગ દ્રવ્યસ્તવથી ચારિત્રનો લાભ થાય છે, અને સકલ કર્મનું નિર્દોષન જલ્દી થાય છે માટે ‘આલોગ દ્રવ્યસ્તવ’ કરવામાં સમ્યગ્દષ્ટિ પુરુષોએ સારી રીતે ઉદ્યમ કરવો

પૂજાની વિધિ જાણતો નથી તેમજ જિનેશ્વર ભગવતમાં રહેલા શુભના સમુદાયને પણ જાણતો નથી, એવા જે શુભ પરિણામથી જિનપૂજા કરે છે તે ‘અનાલોગ દ્રવ્યસ્તવ’ કહેવાય છે એ રીતે કરેલી અનાલોગ દ્રવ્યસ્તવ પૂજા પણ શુભસ્થાનકનું સ્થાનક હોવાથી શુભકારી જ છે, કારણ કે એથી અનુકર્યે શુભ, શુભતર પરિણામ થાય છે અને સમ્યક્ષવનો લાભ થાય છે અશુભ કર્મના ક્ષય થવાથી આવતા ભવમાં કલ્યાણ (મોક્ષ) પામનારા કેટલાક ભવ્ય જીવોને વીતરાગના શુભ જાણેલા નથી તોપણ ચોપટના જોડલાને જિનભિજ ઉપર પ્રીતિ ઉત્પન્ન થઈ તેમ શુભ ઉપર પ્રીતિ ઉત્પન્ન થાય છે

એલવાઈ બધ તો કાઈ દોષ લાગતો નથી આરતી મગજનીનામા મુખ્ય વૃત્તિએ (ઘણું દરી) ધી, ગોળ, કપૂર મૂકવો જેથી મહાલાલ પમાય

લોકિક શાસ્ત્રમા કહેલ છે કે —

‘પરમેશ્વરની પાસે કપૂરથી દીવો કરે તો અશ્વમેધ યજ્ઞનું ફળ પામે, અને તેના કુળનો પણ ઉદ્ધાર થાય છે’

“શ્રીહરિભદ્રસૂરિએ કહેલા સમરાદિત્ય કેવળીના ચરિત્રની આદિમા ‘લયળેડ મગલ વા’ એવો પાઠ કેળાય ॥ તેથી આ સ્નાત્ર વિધાનમા દર્શાવેલી ‘મુક્તાર્લકાર’ એ ગાથા તેમની (શ્રીહરિભદ્રસૂરિની) કરેલી મળવે છે ” આ સ્નાત્રવિધાનમા જે જે ગાથા આવેલી છે તે બધી તપાગ્રંથમા પ્રસિદ્ધ છે તે માટે લખી નથી, પણ સ્નાત્રપૂજાના પાઠથી ભેદ લેવી

વળી સ્નાત્રાદિકમા સામાયારીના લેદથી વિવિધ પ્રકારનો વિધિમા પણ લેઈ કેળાય છે તો પણ તેમા કાઈ સુઝાઈ જવું નહીં કેમકે અવિદ્યતાની ભક્તિથી સર્વને સામાન્ય મીક્ષણનું સાધ્ય એક જ છે વળી ગણધરાદિકની સામાયારીમા પણ ઘણા લેઈ દોાય છે તે માટે જે જે કાર્ય ધર્મથી અવિરુદ્ધ હોય અને અર્હત ભગવતની ભક્તિનું પોષક હોય તે કાઈ આચાર્યને અસમત નથી, એમ સર્વ ધર્મકૃત્યમા સમજી લેવું

અહિયા જિનપૂજાના અધિકારમા આરતી ઉતારવી, મગજીવો ઉતારવો, હુણુ ઉતારવું એ વિગેરે કેટલીક કરણીઓ કેટલાક સમઢાયથી મર્વ ગમ્મોમા અને પરદર્શનમા પણ જમણી બાલુથી કરાય ॥

શ્રી જિનપ્રભસૂરિકૃત પૂજાવિધિમા તો એવી રીતે સ્પષ્ટાક્ષરથી લખેલું છે કે —

લવળાઈ સ્થારણ પાયલિત્તસૂરિયાઈ પુલ્લપુરિસેઈ સહારેણ બળુજયપિ સપય સિદ્ધિર કારિજઈ ।

લવણુ આરતીનું ઉતારવું પાદલિત સૂરિ આદિક પૂર્વપુરુષોથી સહારથી કરવું અનુજાત છે, પણ હમણા તો જમણી બાલુથી કરાય છે ।

સ્નાત્ર કરવામા સર્વ પ્રકારે વિસ્તારથી પૂજા-પ્રભાવનાદિકના સભવથી પરદોહના ઉત્તમ ફળની પ્રાપ્તિ સ્પષ્ટપણે કેળાય ॥ વળી જિનજન્માદિ સ્નાત્ર યોગક ઇંદ્રો પણ કરતા હતા તેમની જેમ આપણે પણ કરીએ તે તેમને અનુસારે કર્યું કહેવાય તેથી આવો કના ફળની પણ પ્રાપ્તિ જરૂર થાયજ ॥ એમ સમજવું

કેવી પ્રતિમા પૂજવી

પ્રતિમાઓ વિવિધ પ્રકારની હોય છે તેના લેઈ પૂજાવિધિ સમ્બંધત્વ પ્રકરણમા કહેલ છે

કેટલાક આચાર્યો એમ કહે છે કે ‘શુકારિતા’—શુક જે માતાપિતા દાદા પડ

જેમ દેખ ઉપજે છે, તેમ બારેકમીં કે બાબાનિદી (જેને સસાર વધારે હોય જોવા) જીવોને ધર્મ ઉપર પણ આકરો દેખ હોય છે એટલા જ માટે ખરેખર તત્ત્વના બધુ પુરુષો જિનજિન ઉપર કે જિનપ્રણીત ધર્મ ઉપર અનાદિકાળના અશુભ અભ્યાસના ભયથી દેખનો લેશ પણ વર્જે છે

પારકી પૂજા ઉપર દ્વેષ રાખવા સખધી કુતલા રાણીનું દંદાત.

પૃથ્વીપુર નામે નગરમા જિતશત્રુ રાજા રાજ્ય કરતો હતો તેને કુતલા રાણી નામે પટરાણી હતી તે જિનધર્મમા દૃઢ હતી અને વળી બીજી રાણીઓને પણ વારવાર ધર્મના કામમા યોજનારી હતી તેના ઉપદેશથી તેની સર્વ શોકયો પણ ધર્મીય ધધને તેનું ગહુમાન કરતી હતી

એક વખતે રાણીઓએ પોતપોતાના નામના દેરા, દેરીઓ, પ્રતિમાઓ બરાબીને તેની પ્રતિષ્ઠાના મહોત્સવ કરવા શરૂ કર્યા તેમા દરેકજ ગીત, ગાયન, પ્રભાવના, સ્થામી વાત્સલ્ય ઘણી ઘણી અધિકતાથી થવા લાગ્યા તે દેખી પટરાણી શોક્ય સ્વભાવથી પોતાના મનમા ઘણી અદેખાઈ કરવા લાગી પોતે પણ નવીન દેરાસર સર્વથી અધિક રચનાવત કરાવેલ હોવાથી તેના સર્વથી અધિક ઠાઠમાઠ કરાવે છે, પણ ત્યારે કોઈપણ શોકયોના દેરા, દેરીઓના ગહુમાન કે પ્રશસા કરે ત્યારે તે ઘણી અદેખાઈ કરે છે પોતાના દેરાની પ્રશસા કરે તે સાંભળી પ્રમોદ (હર્ષ) પામે પણ શોકયોના દેરાની કે મહોત્સવની કોઈપણ પ્રશસા કરે તો તેથી તે બળી મરે છે અહોહો ! મત્સરની દુરતતા ! ધર્મ ઉપર પણ આટલો બધો દેખ ! આવા દેખનો પાર પણ પામવો અતિ દુ સહ છે એટલા જ માટે પૂર્વાચાર્યોએ શાઓમા કહ્યું છે કે —

ધર્મારૂપ સમુદ્રમા વહાણ પણ ડૂબી જાય છે ત્યારે તેમા બીજા પાયાણુ જેવા દુષ્ટે તેમા શુ નવાઈ છે ? વિદ્યામા, બ્યાપારમા, વિશેષ જ્ઞાનની વૃદ્ધિમા, સપદામા, રૂપાદિક શૃંગેમા, ભતિમા, પ્રખ્યાતિમા, ઉન્નતિમા, મોટાઈમા, એટલામા લોકોને મત્સર હોય છે પણ ધિકાર ■ કે ધર્મના કાર્યમા પણ મત્સર છે !

બીજી રાણીઓ તો બિચારી સરળ સ્વભાવની હોવાથી પટરાણીના કૃત્યની અનુ મોહના વારવાર કરે છે, પણ આના (પટરાણીના) મનમાથી ધર્મી સ્વભાવ જતો નથી ધર્મમા ને ધર્મમા રહેતા તેને જોવો કોઈક દુર્નિવાર રોગ ઉત્પન્ન થયો કે જેથી તે સર્વથી જીવવાની આશાથી નિરાશ થઈ છેવટે રાજાએ પણ તેના સર્વ આબૂખણુ લીધા તેથી શોકયો ઉપરના દેખભાવથી અત્યંત દુઃખીનમા મરણ પામીને શોકયોના દેરા, પ્રતિમા, મહોત્સવ, ગીતાદિકના ધર્મી કરવાથી પોતાના બનાવેલા દેરાસરના બારણા આગળ ઉત્પન્ન થઈ તે પૂર્વના અભ્યાસથી દેરાના દરવાજા આગળ જ બેસી રહે તેને દેરાના

“તીર્થ પ્રવર્તનના અવસરે જિનેશ્વર ભગવતના સન્મુખ જકાર શબ્દ કરતી ભમરની પક્તિ જેમા છે એવી દેવતાની મૂકેલી (આકાશથી પડતી) કુસુમવૃદ્ધિ (ફૂલની વૃદ્ધિ) શ્રી સધને મગજ પમાડે ”

એમ કહીને પ્રભુના સન્મુખ પ્રથમ પુષ્પવૃદ્ધિ કરવી ત્યારપછી લવણ, જળ, ફૂલ, હાથમા લઈ પ્રદક્ષિણા જામણ કરાવતા આ નીચે પ્રમાણે બોલે

“ સર્વ પ્રકારે ભાગ્યે છે સંસારનો પ્રસાર જેથી એવી પ્રદક્ષિણા કરી શ્રી જિનરાજ ભગવતના શરીરનો અનુપમ લાવણ્યતા દેખીને સજવાયુજ હોય નહીં ! એવું લુપ્ત અગ્નિમા પડી બગી મરે છે તે જુવે ! ”

ઉપર પ્રમાણે કહીને જિનેશ્વર ભગવતને ત્રણ વાર પુષ્પ સંહિત લવણ જળ ઉતારવું ત્યારપછી આરતી અને તે વખતે ધૂપ કરવો જે બાળુએ ઊંચી અને અષાઠ જલધારા કરવી તે પછી શ્રાવકોએ ફૂલના પગર વિખેરવા, પછી યેષ્ઠ પાત્રમા શાખેલી આરતિ આ પાઠ બોલવાપૂર્વક ઉત્તમ સંહિત ત્રણ વાર ઉતારવી

‘ મરકતરતનના ઘડેલા વિશાળ થાળમા માણેકના મંડિત મગજ હીવાને સ્નાન કર નારના હાથથી જેમ ભમાડાય છે, તેમ બન્ધ પ્રાણી-જીવોની બધની આરતી (ચિતા) ભમે (ફર ધાળે) ”

ત્રિપદી સલાકા પુરુષના ચરિત્રમા પણ કહેલું છે કે — “ કરવા યોગ્ય કરણી કરીને કૃત કૃત્ય થઇને ઇદ્રે હવે કાષ્ઠક પાછા ખસીને વગી ત્રણ જગતના નાયની આરતી ઉતારવા માટે હાથમા આરતી ગ્રહણ કરી નયોતિવત ઓપધીઓના સમુદાયવાળા શિખરથી જેમ મેઠુપર્વત શોભે તેમ તે આરતીના હીપકની કાતિથી ઇદ્ર પણ પોતં દીવા લાગ્યે ગ્રહાણુ એવા જે બીજા ઇદ્રોએ જે વખતે દુન કૂલોનો સમુદાય વિખેર્યો છે તે વખતે સૌધમે દ્રે પોતે ત્રણ જગતના નાયકની ત્રણ વાર આરતી ઉતારી ”

ત્યારપછી મગજનીવો પણ આરતીનો પંઠે પૂજવો, અને નીચે લખેની ગાથાઓ બોલવી

“ અફ સમાન સૌમ્ય હિ દર્શન જેવું એવા હે નાય ! તમે જ્યારે કોંસાળી નગરીયે વિચરતા હતા, ત્યારે સંકાચાઈ ગયો છે પ્રતાપ જેમો એવો સૂર્ય પોતાના શાશ્વતા વિમા નથી આપતા દર્શન કરવા આબો ત્યારે તમને જેમ પ્રદક્ષિણા કરતો હતો તમ આ મગજનીવો પણ તમારી પ્રદક્ષિણા કરે છે મેઠુપર્વતને પ્રદક્ષિણા કરતા જેમ સૂર્ય શોભે છે તેમ હે નાય ! સુરસુદરીયે મચરિન (પ્રદક્ષિણા કરતા ભમાડેલો) આ મગજનીવક પણ પ્રદક્ષિણા કરતો શોભે છે ”

એમ પાઠ ઉચ્ચાર કરતા ત્રણ વાર મગજનીવો ઉતારી, પ્રભુના ચરણકમળ આગળ હીપાયમાન લાગે એમ સન્મુખ મૂકવો મગજનીવો ઉતારતા આરતી જે

નેકરો મારે કુટે તો પણ દેરાસર મૂકે નહીં પાછી ફરી ફરીને ત્યાં ને ત્યાં જ આવે એવો આમ દેટલાકે કાળ વીત્યા પછી ત્યાં કેાઈક દેવળગાની આવ્યા, ત્યારે તેમને રાણીઓએ મળી પૂછ્યું કે, કુતલા મહારાણી મરણ પામી કેમ ઉત્પન્ન થયા ? કેવળી મહારાણે યથાસ્થિત સ્વરૂપ કહ્યું તે સાબળી સર્વ રાણીઓ પરમ વૈરાગ્ય ખાતે કુતરીને દરરોજ ખાવાનું નાખી પરમ સ્નેહથી ઠંહેવા દાગી કે, હે મહારાણ્યા પૂર્વભવે અમારી ધર્મદાત્રી, મહાધર્માત્મા હતી હા હા ! તે ફાકટ અમારી કરણી દેખ કર્યો, તેથી તું અહીં કુતરી તરીકે ઉત્પન્ન થઈ છે તે સાબળીને ઐત્યાહિક દેખાતે તેને ભતિસ્મરણ જ્ઞાન થવાથી ને કુતરી વૈરાગ્ય પામી સિદ્ધાંતિકની સમક્ષ પાતે પાતે દેવભાવના કર્મને ખવાવી આવૈવીને, અણસણ આહરી, છવટે શુભ ક્ષાનથી મરણ પેમાનિક દેવી ધર્મ માટે ધર્મ ઉપર દ્વંષ ન કરવે.

ભાવસ્તવનો અધિકાર

અહિંયા પૂજના અધિકારમા ભાવપૂર્ણ-નિનાશ પાળવી, એ ભાવસ્તવમા ગણ્યા નિનાશ એ પ્રકારની છે-(૧)સ્વીકારરૂપ, (૨) પરિહારરૂપ સ્વીકારરૂપ એટલે શુભ કરા આસેવન કરતું (આચરતું) અને પરિહારરૂપ એટલે નિષિદ્ધને ત્યાગ કરવે. સ્વીકાર કરતા નિષિદ્ધપક્ષ ધણી લાભકારી છે કેમકે, જે જે તીર્થ કરે નિષેધ કરેલા કારણે તેને સેવન કરતા ધણી સુકૃતનું આચરણ કરે તો પણ વિશેષ લાભકારી થતું નથી નં વ્યાધિ દૂર કરવાના ઉપાય સ્વીકાર અને પરિહાર એમ બે પ્રકારના છે એટલે કે ઔપધાદિકના સ્વીકારથી અને દેટલાક કુપથ્યને દૂર કરવાથી રોગ બંધ છે તેમા કરતા પણ કુપથ્યનો ત્યાગ ન કરે તો કાંઈ રોગ જઈ શકતો નથી, તેમ શુભ ચાહે તેટલી કરે, પણ જ્યાં સુધી ત્યજવા યોગ્ય કરણીઓ ત્યાગે નહીં ત્યાં સુધી એકંએ તેણે લાભકારક ફળ મળી શકતું નથી

ઓપથ વગર પણ વ્યાધિ ફક્ત કુપથ્યના ત્યાગ કરવાથી જઈ શકે છે, પણ કુપ ત્યાગ કર્યા વગર સેકડો ઓપથો કરે, તો પણ તે રોગની શાંતિ થતી નથી

એવી રીતે ભક્તિ ચાહે તેટલી કરે, નો પણ નિષેધ કરાયેલા આચરણને ન નારને વિશેષ લાભ પ્રાપ્ત થતો નથી એટલે પથ્ય અને ઓપથ જેમ બન્ને લેગા રોગને નાબૂદ કરે છે તેમ સ્વીકાર અને પરિહાર એ બન્ને આગ્રાઓનું પાલન થાય સ પૂર્ણ સિદ્ધિ થાય છે શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યે પણ કહેલું છે કે —

હે વીતરાગ, તારી પૂજા કરતા પણ તારી આગ્રા પાળવી મહાલાભકારી છે, તારી આગ્રા પાળવી અને વિરાધવી એ અનુક્રમે યોગ્ય અને સંસાર માટે થાય છે હ મેથા તમારી આગ્રા હેય અને ઉપાદેય ને વિષય કરનારી હોય છે આશ્વ :

જોતવાઇ જાય તો કાઇ દોષ લાગતો નથી આરતી મગજહીવામા મુખ્ય વૃત્તિએ (ઘણું કરી) ઘી, ગોળ, કપૂર મૂકવો જેથી મહાલાલ પમાય

લૌકિક શાસ્ત્રમા કહેલ છે કે —

‘પરમેશ્વરની પાસે કપૂરથી દીવો કરે તો અશ્વમેધ યજ્ઞનું ફળ પામે, અને તેના કુળનો પણ ઉદ્ધાર થાય છે’

“શ્રીહરિભદ્રસૂરિએ કપેલા સમરાદિત્ય કેવળીના ચરિત્રની આદિમા ‘લગ્નગેઝ મગલ વા’ એવો પાઠ દેખાય છે તેથી આ સ્નાત્ર વિધાનમા દશાવેલી ‘મુક્તાર્ત્તકાર’ એ ગાથા તેમની (શ્રીહરિભદ્રસૂરિની) કરેલી સભરે છે ” આ સ્નાત્રવિધાનમા જે જે ગાથા આવેલી છે તે બધી તપાસછેલા પ્રમાણિત છે તે માટે લખી નથી, પણ સ્નાત્રપૂજના પાઠથી ભેધ લેવી

વળી સ્નાત્રાદિકમા સામાજ્યારીના લેદથી વિવિધ પ્રકારનો વિધિમા પણ લેદ દેખાય છે તો પણ તેમા કાંઈ મુઝાઈ જવું નહીં કેમકે અરિહંતની બક્ષિતથી સર્વને સામાન્ય મોક્ષફળનું સાધ્ય એક જ છે વળી ગણધરાદિકની સામાજ્યારીમા પણ ઘણા લેદ હોય છે તે માટે જે જે કાર્ય ધર્મથી અવિકલ્પ હોય અને અદ્વૈત ભગવતની બક્ષિતનું પોષક હોય તે કાંઈ આશ્ચર્યને અસમત નથી, એમ સર્વ ધર્મકૃત્યમા સમજી લેવું

અહિયા જિનપૂજના અધિકારમા આરતી ઉતારવી, મગજહીવો ઉતારવો, હુણું દેવા વગેરે જે વિશેષ દેવલોક કરણીઓ દેવલોક સપ્રદાયથી મર્વે ગણેશમા અને પરદર્શનમા પણ જમણી બાબતી કરાય છે

શ્રી જિનમહાસૂરિકૃત પૂજાવિધિમા તો એવી રીત સ્પષ્ટાકરથી લખેલું છે —

લગ્નગાઈ વતારણ પાચલિત્તસૂરિવાઈ પુલ્લવુરિસેઈ સહારેણ બળુમ્મયપિ સંપય સિદ્ધિય કારિજઈ ।

લગણ આરતીનું ઉતારવું પાદલિત સૂરિ આદિક પૂર્વપુરુષોથી સદ્ધારથી કરવું અનુજાત છે, પણ હમણા તો જમણી બાબતી કરાય છે

સ્નાત્ર કરવામા સર્વ પ્રકારે વિસ્તારથી પૂજા-પ્રભાવનાદિકના જાણથી પરલોકના ઉત્તમ ફળની પ્રાપ્તિ સ્પષ્ટપણે દેખાય છે વળી જિનજન્માદિ સ્નાત્ર ચોસઠ ઇંદ્રો પણ કરતા હતા તેમની જેમ આપણે પણ કરીએ તો તેમને અનુસારે કયું કહેવાય તેથી આલો કના ફળની પણ પ્રાપ્તિ જરૂર થાયજી જેમ સમજવું

કેવી પ્રતિમા પૂજવી

પ્રતિમાઓ વિવિધ પ્રકારની હોય છે તેના લેદ પૂજાવિધિ સમ્યક્ત્વ પ્રકરણમા કહેલ છે દેવલોક આચાર્યો એમ કહે છે કે ‘શુરકાનિતા’—શુર જે માતાપિતા દાદા પડ

દ્રવ્ય અને ભાવસ્તવનું કૃણ.

ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્યસ્તવની આરાધના કરનારો વધારેમા વધારે બારમા દેવલોકે જાય, અને ભાવસ્તવથી તો પ્રાણી અતર્થુદ્ધર્તમા પણ નિર્વાણપદને પામે છે.

દ્રવ્યસ્તવમાં થતો આશ્રવ ગણવા લાયક નથી.

દ્રવ્યસ્તવમા જો કે પટકાયના ઉપમર્દનરૂપ કોર્ષક વિરાધનાનો મભવ છે પણ કૃવાના દૃષ્ટાંતથી તે દ્રવ્યસ્તવ કરવો ઉચિત જ છે, કેમકે તેમા કરનાર, જોનાર અને સામજીનારને અગણિત પુણ્ય થાય છે જેમ કોર્ષક નવા વસેલા ગામમા સ્નાનપાનને માટે લોકોને કૂવો ખોદતા તરસ, યાક, અગમલિન થયુ, ઈત્યાદિકે થાય, પણ કૃવામાથી પાણી નીકળ્યા પછી તેમને કે બીજા લોકોને તે કુવો સ્નાન, પાન, અગશ્રુચિ, તરસ યાક, અગની મલી નતા વિગેરે ઉપશમાવી સર્વ કાળ સર્વ પ્રકારના સુખનો આપનાર થઈ પડે છે, તેમ દ્રવ્યસ્તવથી પણ સમજવું તેમજ આવરથકનિર્ધુક્તિમા પણ કહેલ છે કે - 'સ પૂર્ણ માં સેવન નહીં કરી શકનારા, વિરતાવિરતી જે દેશવિરતિ (શાવક) તેજોને કૃવાના દૃષ્ટાંતથી સસારને પાતળો કરનાર એ દ્રવ્યસ્તવ કરવો સુકૃત છે ' બીજે કેશવેપણ કહેલ છે કે - ' આરભમા પ્રસન્ન (આરભને વળગી રહેવા), છ કાયના જીવના વધનો ત્યાગ કરી શકેલા નહીં જોવા, સસારરૂપ અટવીમા પડેલા અહસ્યોને દ્રવ્યસ્તવ જ આલબન (આધાર) છે '.

વાયુના જેવા અપજ, બોક્ષપદનો અતરાય કરનાર, ધણા છે સ્વામી જેના, જોવા સાર વગરના થોડા ધનથી, સ્થિર ફલને આપનારી, નિર્વાણને સાધનારી, પોતાને આધીન જોવી જિનેશ્વર ભગવતની પૂજા કરીને જે વાણિયો સારમા સાર, નિર્ભજ પુણ્ય અદ્ભુત કરે છે, તેજ વાણિયો બ્યાપારના કામમા નિપુણ ગણાય છે.

પૂજના મનોરથથી પણ થતા પુણ્ય

કેરે પૂજા કરવા જઈ જોયુ ચિતવન કરતા ચોયભક્ત(જોકે ઉપવાસ)નું કૃણ, અને જવાને ઊઠે તો છકુંનું કૃણ, ત્યાથી ઊઠી પગલુ ભરતા અઠૂમનું કૃણ, માર્ગમા ચાલતા શ્રદ્ધાલુને દશમ(ચાર ઉપવાસ)નું કૃણ, દેરાસરને દરવાજે આવે ત્યારે પાંચ ઉપવાસનું કૃણ, દેરાસરમા આવે ત્યારે પાશ્વિક(પદર ઉપવાસ)નું કૃણ, અને જિનેશ્વર ભગવતને પોતાની દક્ષિણી દેખતા (દર્શન કરતા) જોકે મહિનાના ઉપવાસનું કૃણ પ્રાણી પામે છે.

પદ્મચરિત્રમા પણ ઉપર પ્રમાણે કહેલું છે અને વિશેષ જોટલું જ છે કે - જિનેશ્વર ભગવતના દેરાસરમા ગયાથી છ માસના ઉપવાસનું કૃણ, મહારાના દરવાજા આગળ ઉભા રહેતા જોકે વર્ષના ઉપવાસનું કૃણ, પ્રદક્ષિણા કરતા સો વધના ઉપવાસનું કૃણ, અને

દાદા પ્રમુખ તેણે બરાવેલી (કરાવેલી) પ્રતિમા પૂજવી, ” કોઈક આચાર્ય જેમ કહે છે કે “ પોતે વિધિપૂર્વક પ્રતિમા બરાવીને પ્રતિષ્ઠા કરાવીને પૂજવી, ” વગી કેટલાક આચાર્ય જેમ કહે છે કે “ વિધિપૂર્વક પ્રતિષ્ઠા થઈ હોય એવી પ્રતિમાની પૂજા કરવી ” એવી પ્રતિમાની પૂજા કરવાનો રીતિમા બરાવેલી વિધિપૂર્વક પૂજા કરવી

માતાપિતા પ્રમુખે કરાવેલી પ્રતિમાજ પૂજવી એવો વિચાર ચિંતામાં ધરવો નહીં. મમકાર કે આગ્રહ રાખીને અનુકંજ પ્રતિમા પૂજવી એવો આશય રાખવો નહીં તથા પ્રભુમુદ્રા સમ આકારવાગી ઢોળાય ત્યાં ત્યાં તે પ્રતિમા પૂજવી કેમકે સર્વ પ્રતિમામાં તીર્થ કરના આકાર દેખવાથી પરમેશ્વરનો ભુદ્ધિ ઉપલબ્ધ થાય છે માટે, અને જો એમ ન હોય તો ખરેખર પોતાનો હૃદયગ્રહ કરવાથી અર્હત બિગની અવગણના કરવાથી અનવ સંસાર પરિક્ષમણ કરવાનો બળાકારથી તેના ઉપર આવો પડે વગી કોઈના મનમાં એવો વિચાર આવે કે, અવિધિનુત પ્રતિમાપૂજનથી ભ્રમરો હોય લાગે છે, પણ એમ ધાડુ નહીં કે અવિધિની અનુષ્ઠાના પ્રકારથી આનામનો દોષ લાગે અવિધિનુત પ્રતિમા પૂજનથી પણ કોઈ દોષ લાગે નથી એમ આગમમાં લખેલ છે જે માટે કે પશાધમાં કહેવા છે કે —

નિમ્નાકૃત તે કોઈક ગ્રંથનુ ચૈત્ય, અનિમ્નાકૃત તે ગ્રંથ વગરનુ (મર્વને સાધારણ) ચૈત્ય, એવા બે પ્રકારના ચૈત્યે ત્રણ સ્તુતિ કહેવી એમ કરતાં જો ઘણી વાર લાગે અને તેટલી વાર ટપી શકાય એમ ન હોય તો એકેક ચોથ (સ્તુતિ) કહેવી પણ જે જે કરે ગયા ત્યાં સ્તુતિ કહ્યા વિના પાછું ન કરવું માટે વિધિનુત હોય કે ન હોય પણ જરૂર પૂજવા.

જે દેરાસરની સારસભાળ કરનારા શ્રાવક પ્રમુખ ન હોય એવા દેરાસરને અસ વિગ્ન દેવકુલિકા કહીએ તોમાં (અસવિગ્ન દેવકુલિકા-દેરાસરમાં) જો કદાગીયાએ ભળ બાધેલ હોય, પૂજા જમી ગઈ હોય, તો તે દેરાસરના સેવકોને માધુ પ્રેરણા કરે કે મમ ચિત્રામણના પાટીયા પેટીયા રાખીને તે ચિત્રામણના પાટીયા બાળકોને દેખાડીને પૈત્ર દેનાર હોકાંની જેમ તેના પાટીયા રજગેરગી વિચિત્ર દેખાવતા હોવાથી તેની આજી વિકા મુખે આવે છે તેમ તમે પણ જો દેરાસરની સાર સભાળ સારી રાખીને વર્તેશો તો તમારું માનસત્કાર થશે વળી તે સેવકો એટલે દેરાસરના ચાકરા જો દેરાસર પગાર ખાતા હોય તો તથા તે દેરાસરનો પાછળ જામનો લાગત (લાગી) ખાતા હોય કે ગામ નરાસ જમીન લોગવતા હોય તો તેને નિર્કાત્મના પણ કરે (કપડો આપે) કે તમે દેરાસરની લાગત ખાજો છો છતાં પણ તેની (દેરાસરની) સારસભાળ સારી રાખતા નથી એમ કપડો આપે તેની ચાલ ન કરે તો તમા દેખીતા ચારે છવ ન હોય ત્યાં પડને માધુ પોતાને હાથે ઉખેડી નાખે તો તમા તેને દોષ

ત્યારપછી ભગવતની પૂજા કરતા એક હજાર વર્ષના ઉપવાસનું ફળ અને સ્તવન કરેલા
અનંત પુણ્ય પુરુષને મળે છે એમ ગણાવેલ છે

પ્રભુને નિર્માલ્ય ઊનાગી પ્રમાણના કરતા સો ઉપવાસનું, અઢનાદિકથી વિલેપન કર
હજાર ઉપવાસનું, માળાનું આરોપણ કરવાથી લાખ ઉપવાસનું ફળ પ્રમાણ છે ગીતવાજી
કરતા અનંત ઉપવાસનું ફળ થાય છે

જિનેશ્વર ભગવતની પૂજા ત્રણ સધ્યાએ કરવી ઠી છે કહ્યું છે કે —

પ્રાતઃકાળે જિનેશ્વર ભગવતની વાસણેપથી કરેલી પૂજા રાત્રીમા કરેલા પાપને હણે
મધ્યાહ્નકાળે અઢનાદિકથી કરેલી પૂજા આ જન્મથી કરેલા પાપો હણી નાખે છે, રાત્રિ
સમયમા મૂપ હીવાદિકવડે કરેલી પૂજા સાત જન્મના પાપ દૂર કરે છે જળપાન, આહ
શયન, વિદ્યા, મળભૂતનો ત્યાગ, ખેતીવાડી, એ સર્વે કાળ પ્રમાણે સેવન કરેલા હોય તો
સંતુષ્ટના આપનાર હોય છે, તેમજ જિનેશ્વર ભગવતની પૂજા પણ કાળે કરી હોય
ફળ આપે છે

જિનેશ્વર ભગવતની પૂજા ત્રણ સધ્યાએ કરતા પ્રાણી સમ્યક્ત્વને શોભાવે
તેમજ તીર્થ કરનામ ગોત્રકર્મ શ્રેણિક રામની જેમ બાધે છે ગયા છે દોષ જેના એ
જિનેશ્વર ભગવતની સદા ત્રિકાળ પૂજા કરે છે, તે પ્રાણી ત્રીજે ભવે અથવા સાતમે
આઠમે ભવે સિદ્ધિપદને પામે છે સર્વ આદરથી પૂજા કરવાને કહાપિ દેવેદ પ્રવર્તે તો
પૂજા ન શકે, કેમકે તીર્થ કરના અનંત શુભ છે એક એક શુભને છુડાવવાથી
કરે તો આયુષ્ય સમાપ્તિપર્યંત પણ પૂજાનો કે શુભનો અંત આવે નહીં, માટે
પ્રકારથી પૂજા કરવા કોઈ સમર્થ નથી, પણ યથાશક્તિ સર્વજન પૂજા કરે એમ
શકે છે તે પ્રભુ તમે અદ્વૈત છો એટલે આખથી દેખાતા નથી, સર્વ પ્રકારે તમારી
કરવા આદિયે તો બની શકતી નથી, ત્યારે તો અત્યંત બહુમાનથી તમારા વચ
પરિપાલન કરવું એજ શ્રેયકારી છે

પૂજામા વિધિ બહુમાન ઉપર ચોભગી.

જિનેશ્વર ભગવતની પૂજામા યથાયોગ્ય બહુમાન અને સમ્યક્ વિધિ એ બાંને
તોજ તે પૂજા મહાલાભકારી થાય છે તે ઉપર ચોભગી બતાવે છે

૧ સાચુ રૂપ અને સાચી મોહોર છાપ, ૨ સાચુ રૂપ અને ખોટી મોહોર છાપ
૩ સાચી મોહોર છાપ, પણ ખોટું રૂપ, ૪ ખોટી મોહોર છાપ અને રૂપ પણ ખોટું

૧ દેવપૂજામા પણ (૧) સાચુ બહુમાન અને (૨) સાચી વિધિ એ પહેલો ભાગો સમજ

૩ સાચી વિધિ છે, પણ સમ્યક્ બહુમાન નથી, આદર નથી એ ત્રીજો ભાગો સમજવો.
૪ સાચી વિધિ પણ નથી અને સમ્યક્ બહુમાન પણ નથી એ ચોથો ભાગો સમજવો.
ઉપર લખેલા ભાગામાથી પ્રથમ અને દ્વિતીય યથાનુક્રમ લાભકારી છે અને ત્રીજો તથા ચોથો ભાગો બીજકુલ સેવન કરવા લાયક નથી.

એટલા જ માટે બૃહત્ભાષ્યમા કહેલ છે કે -વાદણના અધિકારમા (ભાવપૂર્ણમા) રૂપા સમાન મનથી બહુમાન સમજવું અને મોહાર છાપ સમાન સર્વ બહારની ક્રિયાઓ સમજવી બહુમાન અને ક્રિયા એ બન્નેના સયોગ મળવાથી વડના સત્ય બહુવી, જેમ રૂપ અને મોહાર મત્ત્ય હોય તે ડીપીઓ બરોબર આવે છે, તેમ વડના પણ બહુમાન અને ક્રિયા એ બન્ને હોવાથી સત્ય સમજવી બીજા ભાગા સરખી વડના પ્રમાદિની ક્રિયા તેમા બહુમાન અત્યંત હોય પણ ક્રિયા શુદ્ધ નથી તે પણ માનવા યોગ્ય છે. બહુમાન છે, ક્રિયા શુદ્ધ કરાવી શકે છે એ બીજા ભાગા સરખી સમજવી કોઈક વસ્તુના લાભના નિમિત્તથી ક્રિયા અખડ કરે, પણ અતરંગ બહુમાન નથી તેથી ત્રીજા ભાગાની વડના કથા કામની નથી કેમકે ભાવ વિનાની કેવળ ક્રિયા શા કામની છે ? એ તો કેવળ લોકોને દેખાડવા રૂપજ ગણાય છે, એ નામનીજ ક્રિયા છે, તેથી આત્માને કાંઈ ફગીબૂત થતી નથી ચોથો ભાગો પણ કથા કામનો નથી, કેમકે અતરંગ બહુમાન પણ નથી અને ક્રિયા પણ શુદ્ધ નથી એ ચોથા ભાગોને તરવથી વિચારીએ તો વડના જ ન ગણાય દેશ કાળને આશ્રયીને થોડા અથવા ઘણા વિધિ અને બહુમાન મચુકન એવો ભાવસ્તવ કરવો વગી જિન શાસનમા ૧ પ્રીતિઅનુષ્ઠાન, ૨ ભક્તિઅનુષ્ઠાન, ૩ વચનઅનુષ્ઠાન, ૪ અસંગઅનુષ્ઠાન, જેમ ચાર પ્રકારના અનુષ્ઠાન કહેલા છે ભદ્રકપ્રકૃતિ સ્વભાવવાળા જીવને જે કાંઈ કામ કરતા પ્રીતિનો ક્ષાદ ઉત્તમ ધાય છે, બાળકાદિને જેમ રત્ન ઉપર પ્રીતિ ઉપજે છે, તેમ પ્રીતિઅનુષ્ઠાન સમજવું શુદ્ધ વિવેકવત બળ્ય જીવને જે ક્રિયા ઉપર અધિક બહુમાન થવાથી ભક્તિ સહિત પ્રીતિ ઉત્પન્ન થાય છે, તેને ભક્તિ અનુષ્ઠાન પૂર્વાચર્યો કહે છે બનેમા (પ્રીતિ અને ભક્તિ અનુષ્ઠાનમા) પરિપાલણ (લેવા દેવાની ક્રિયા) સરખી છે, પણ જેમ સ્ત્રીમા પ્રીતિરાગ અને માતામા ભક્તિરાગ એમ બનેમા રાગ સિત્ત સિત્ત ભતિનો હોય છે, તેમ પ્રીતિ અને ભક્તિ અનુષ્ઠાનમા પણ એટલો જ તફાવત સમજવો. સૂત્રમા કહેલી વિધિ પ્રમાણેજ જિનેશ્વર ભગવતના શુષ્ક બાજે તથા વખાણે, ચૈત્યવદન, દેવવદન, પ્રમુખ સર્વ સૂત્રમા કહેલી રીતિ યુજન કરે, તેને વચનાનુષ્ઠાન કહેવાય; પણ આ વચનાનુષ્ઠાન ચારિત્રવતને નિયમથી હોય છે પણ પાર્શ્વસ્થાદિને નહીં ફલની આશા ન રાખનારો બળ્યજીવ શુતના આલબન વગર કેવલ પૂર્વના અભ્યાસના રસથીજ જે અનુષ્ઠાન કરે તે નિમુષ્ક પુર્યોએ અસંગ અનુષ્ઠાન જાણવું અને તે જિનકદથી વિગેરે ને હોય છે જેમ કુબારના ચક્રેનું જામણુ પ્રથમ દડથી ધાય છે તેમ વચન અનુષ્ઠાન આગમથી પ્રવર્તે છે અને જેમ દડા પછી પણ પૂર્વ પ્રયોગથી ચક્ર ભમ્મા કરે.

દેવતાનું એવું વચન સાંભળી ધર્મદત્તે વિચાર કરી કહ્યું કે, “હે દેવ! જ્યારે તને યાદ કરે ત્યારે તું પાછો આવી જો કહું કે તે મહાદેવ કાર્ય કરશે ”

પછી તે દેવ “એ ધર્મદત્ત અશ્વત્થામાના નિધિ ખરો કારણ છે, એણે મને એ રીતે તદ્દન વશ કરી લીધો.” એમ કહેતા ધર્મદત્તનું વચન સ્વીકારી તેજ વખતે ત્યાંથી તે જતો રહ્યો પછી “મને હવે મહારા રાજાશુવનની પ્રાપ્તિ વગેરે શી રીતે થશે ?” એવા વિચારમાં છે એટલામાં તેણે પોતાને પોતાના મહેલમાં જોયો ત્યારે ધર્મદત્તે વિચાર્યું કે, “હમણાં મેં દેવતાનું સ્મરણ નહીં કર્યું હતું, તો પણ તેણે પોતાની શક્તિથી મને મહારે સ્થાનકે લાવી મૂક્યો. અથવા પ્રસન્ન થયેલા દેવતાને એટલું કાર્ય કરવું એમાં શું કઠણ છે ?” હવે ધર્મદત્ત રાજાપુત્રે પોતાના મેળાપથી પ્રાપ્તપાને, બીજા સમાવહાલાને તથા પોતાના આકરેને આનંદ પમાડ્યો. પુવચનો મહિમા અશ્વત્થા છે પછી રાજાપુત્રે પારણાને અથે ઘણી ઉત્સુકતા ન રાખતા જિન પ્રતિમાની પૂજા તે દિવસે પણ નિધિસર કરી, અને તે પછી પારણ કર્યું ધર્મનિષ્ઠ પુરુષોનો આચાર ઘણો આશ્ચર્યકારી હોય છે

હવે તે ચારે ક યાજ્ઞોના છવ પૂર્વ, પશ્ચિમ, દક્ષિણ અને ઉત્તર એ ચારે દિશાઓમાં આવેલા દેશના ચાર રાજાઓની સર્વેને માન્ય એવી ઘણા પુત્ર ઉપર અનુક્રમે પુત્રીઓ થઈ તેમાં પહેલીનું નામ ધર્મરતિ, બીજીનું ધર્મમતિ, ત્રીજીનું ધર્મશ્રી અને ચોથીનું ધર્મલ્લી આ નામ પ્રમાણે તેમનામાં શુણ્ણ પણ હતા, તે ચારે ક યાજ્ઞો વખતે જતા તરણ અવસ્થામાં આવી ત્યારે જાણે લક્ષ્મીદેવીએ જ પોતાના ચાર રૂપ બનાવ્યા હોયની ! એવી રીતે તેઓ દેખાવા લાગી એક વિશે તે કન્યાઓ અનેક સુકૃતકારી ઉત્સવનું સ્થાનક એવા જિનમંદિરમાં આવી અને અરિહંતની પ્રતિમા જોઈને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન પામી તેથી “જિનપ્રતિમાની પૂજા કર્યા વગર અમારે જોજન કરવું ન કન્યે” એવો નિયમ લઈ હમણાં જિનમંદિર ઠરવી રહી વગી તે ચારે કન્યાઓએ એક દિલ થઈ એવો નિયમ કયો છે, “આપણા પૂર્વજાનો મિલાપી ધનનો મિત્ર જ્યારે મળે ત્યારે તેનેજ આપણે વરીશું અને બીજા કોઈને વરીશ નહીં તે જાણી પૂર્વ દેશના રાજાએ પોતાની પુત્રી ધર્મરતિને અર્થે મ્હોટો સ્વયંવર મંડપ કરાવ્યો, અને તેમાં તમામ રાજાઓને તેડાવ્યા પુત્ર સહિત રાજધર રાજાને આમત્રણ આપ્યું હતું તો પણ ધર્મદત્ત ત્યાં ગયો નહીં, કારણ કે તેણે વિચાર્યું કે જ્યાં દ્રુપ પ્રાપ્તિ થાય કે નહીં તેનો નિશ્ચય નથી એવા કાર્યમાં કોણ સમજી માણસ દોડતો જાય ?” એટલામાં વિચિત્રગતિ નામના વિદ્યાધરનો રાજા ચારિત્રવત થયેલા પોતાના પિતાના ઉપદેશથી પચ મહાન્ત આદરવા તૈયાર થયો તેને એક પુત્રી હતી, માટે તેણે પ્રસન્નિ વિદ્યાને પૂછ્યું કે “મહારી પુત્રીને પરણી મહારુ રાજ્ય ચલાવવા યોગ્ય કોણ પુરુષ છે ?” પ્રસન્નિએ કહ્યું “તું મહારી પુત્રી અને રાજ્ય સુપાત્ર એવા ધર્મદત્ત

તેમ અભ્યાસના રસથી આગમની અપેક્ષા વગર અસંગ અનુષ્ઠાન થાય છે એમ આ બે (વચન અને અસંગ) અનુષ્ઠાન આ દૃષ્ટાંતથી સિદ્ધ સિદ્ધ સમજી લેવા બાળકની પેઠે પ્રથમથી પ્રીતિભાવ આવવાથી પ્રથમ પ્રીતિ અનુષ્ઠાન થાય છે, પછી ભક્તિ અનુષ્ઠાન, પછી વચનાનુષ્ઠાન, ત્યાર પછી અસંગાનુષ્ઠાન થાય એમ એક એકથી અધિક શુભની પ્રાપ્તિ થવાથી અનુષ્ઠાન પણ થાય છે તેટલા માટે ત્યાર પ્રકારનું અનુષ્ઠાન પણ પ્રથમ રૂપીયાના સરખું સમજવું વિધિ અને બહુમાન એ બન્નેના સંયોગથી અનુષ્ઠાન પણ સમજવા, જે માટે મુનિ મહારાજે એ અનુષ્ઠાન પરમપદ પામવા કારણપણે બતાવેલ છે બીજા ભાગના રૂપીયા સમાન (સાચુ રૂપ પણ જોડી મોહોર) અનુષ્ઠાન પણ સત્ય છે, તેટલા માટે પૂર્વાચાર્યોએ તેને એકાંતે દુષ્ટ ગણાવ્યું નથી જ્ઞાનવત પુરુષોની ક્રિયા જો કે અતિચારથી મહિન હોય તો પણ શુદ્ધતાનું કારણ ॥ જેમકે, રત્ન ઉપર મેલ લાગેલો હોય, પણ જો અદરથી શુદ્ધ છે, તો બહારનો મેલ સુખે ઠરી ડૂર કરી ચકાવ છે ત્રીજા ભાગા સરખી ક્રિયા (મોહોર છાપ સાચી પણ રૂપ જોડું) માયામૃષાદિક દોષથી બનેલો છે જેમકે લોખા લોકને ઠગવા માટે કોઈ પૂર્વે ચાહુકારનો વેચ લઈ વચના બાળ માલી હોય, તેની ક્રિયા બહારથી દેખાવમા ઘણીજ આશ્ચર્યકારક હોય, પણ મનમા અધ્યવસાય અશુદ્ધ હોય તેથી કદાપિ ઈર્લ્લોકમા માન, યશ, કીર્તિ, ધન પ્રમુખનો તેને (પૂર્વને) લાભ થાય પણ તે પરલોકમા દુર્ગતિનેજ પામે છે, માટે એ ક્રિયા બહારના દેખાવરૂપ જ હોવાથી ભદ્રજી કરવા યોગ્ય જ નથી ચોથા ભાગા જેવી ક્રિયા (બને જોડા) પ્રાચે અજ્ઞાનપણાથી, અ સદ્વાનપણાથી, કર્મના ભારેપણાથી, ભવાભિનદી જીવોને હોય ॥ શુદ્ધ અને અશુદ્ધ એ બન્નેથી રહિત એવી ક્રિયા ખરેખર આરાધના વિરાધના એ બન્નેથી શૂન્ય છે, પણ ધર્મના અભ્યાસ કરવાના શુભથી કોઈક વખત શુભ નિશ્ચિતપણે થાય છે, જેમકે, કોઈ શ્રાવકનો પુત્ર ઘણીવાર જિનભિજના દર્શન કરવાના શુભથી, એકે તે ભવમા કાંઈ સુકૃત્ય કર્યા નહોતા, તો પણ મરણ પામીને મરત્યના ભવમા સમકિત પામ્યો.

ઉપર બતાવેલી રીતિ પ્રમાણે એકાંત ચિત્તથી બહુમાનપૂર્વક જો દેવની પૂજા થાય તો યથોક્ત રૂપની પ્રાપ્તિ થાય છે માટે ઉપર જણાવેલા કારણમા જરૂર ઉદયમ કરવો આ નિયમ ઉપર ધર્મદત્ત નૃપની કથા બતાવે છે

વિધિ અને બહુમાન ઉપર ધર્મદત્ત નૃપની કથા.

રૂપાના જિનમંદિરથી શોભતા એવા રાજપુર નગરમા ચક્રમાની પેઠે શીતકર અને xકુવલયવિકાસી એવો રાજધર નામે રાજા હતો જેમની પાસે દેવાગનાઓએ પોતાની રૂપ સપ્તા બણે યાપણજ મૂડી હોયની ! એવી તે રાજાની પ્રીતિમતી પ્રમુખ પાચસે પરણેલી

કુમારને આપને ” વિદ્યાના જોવા વગનથી વિચિત્રગતિ થયો હય પાગ્યો, અને ધર્મદત્તને જોલાવવાને અર્થે રાજપુર નગરે આવ્યો ત્યા ધર્મદત્તના મુળથી ધર્મરતિ કન્યાના સ્વય વરના સંભાષાર ભાષી, તે વિચિત્રગતિ ધર્મદત્તને સાથે લઇ દેવતાની પેઠે અદ્વય ધર્મ કૌતુકથી ધર્મરતિના સ્વયવરમહરે આવ્યો અદ્વય રહેવા તે જ ને જણાએ આશ્ચર્યઠારી તે સ્વયવરમહરમા જોયુ તો કન્યાએ જગીકાર ન કરવાથી જાણા પડી ગયેલા અને જાણે લૂનાઈ ગયા હોયની ! જોવા નિરતેજ યયેના સર્વ રાજાઓ જોવામા આવ્યા સર્વ લોકો “ હવે શું થયે ? ” જોમ મનમા આકુળ વ્યાકુળ ધર્મ ગયા જોટલામા વિચિત્રગતિએ જાણુ સહિત સૂર્ય જેમ પ્રાત કાળે પ્રગટ થાય છે, તેમ પોતે અને ધર્મદત્ત ત્યા રીપ્ર પ્રગટ થયા ધર્મરતિ રાજક યા ધર્મદત્તને જોના વાર જ સતોષ પામી, અને જેમ રાહિણી વસુદેવને વરી, તેમ તેણે ધર્મદત્તને વરમાગ આરોપી પૂર્વજવનેા પ્રેમ અથવા દેવ જો જ ને પોતપોતાને ઉચિત જોવા કુર્યોને વિષે જીવને પ્રેરણા કરે છે બાવી ત્રણે દિવા જોના રાજાઓ ત્યા આવ્યા હતા તેમણે વિવાધરની સહાયથી પોતાની ત્રણે પુત્રીઓને નિમાનમા જોસારી લા તેડાવી, અને ઘણા હર્ષથી તે જ મમયે ધર્મદત્તને આપી પછી ધર્મદત્તે, વિદ્યાધરે કરેલા દિવ્ય ઉત્તમમા ત ત્યારે ક યાજોતુ પાણિમહજુ કયું તે પછી વિચિત્રગતિ વિદ્યાધર ધર્મદત્તને તથા સર્વ રાજાઓને વૈનાલ્ય પર્વત લઇ ગયો ત્યા વિવિધ પ્રકારના ઉત્સવ કરી તેણે પોતા ૥ પુત્રી અને રાજ્ય ધર્મદત્તને અર્પણુ કર્યુ તથા તે જ સમયે વિદ્યાધરે આપેની જોક હવર વિદ્યાઓ ધર્મદત્તને સિદ્ધ થઈ જો રીતે વિચિત્રગતિ પ્રમુખ વિદ્યાધરેાએ પાચને ક યાજોતુ વૈનાલ્ય પર્વત ઉપર પાણિમહજુ કરી ધર્મદત્ત અનુક્રમે પોતાને નગરે આવ્યો અને ત્યા પજુ રાજાઓ ૬ પાચસે ક યાજો પાગ્યો તે પછી રાજધર રાજાએ આશ્ચર્યઠારી ઘણા ઉત્સવ કરીને જેમ વેલડી સારા દોત્રમા વાવવી, તેમ પોતા ૬ સમજ રાજ્યસપ્તક પોતાના સજ્જણી પુત્ર ધર્મદત્તને માથે વૃદ્ધિને અર્થે સોપી, અને ચિત્રગતિ મહજુર ૬ પાતે પોતા ૬ પદ્મરાણી પ્રીતિમતી ૬ સાથે દીક્ષા લીધી પોતાને મુપુત્ર રાજ્ય ચલાવવા ચોખ્ખ થયા પછી ઠોણ પોતાના આત્માનુ દિત ન કરે ? વિચિત્રગતિએ પજુ ધર્મદત્તને પૂછીને દીક્ષા લીધી અનુક્રમે ચિત્રગતિ, વિચિત્રગતિ, રાજધર રાજા અને પ્રીતિમતી રાણી એ ત્યારે મોઝે મયા

ધર્મદત્તે રાજ્યની લગામ હાથમા લીધા પછી હવરો રાજાઓને સહજમા જીવી લીધા અને તે દસ હજાર રથ, દસ હજાર હાથી, જોક લાખ ચોડા અને જોક કોડ પાપ દલ જોડા સે યનો માલખીવાળો થયો ઘણા પ્રકારની વિદ્યાને મદ ધરનારા હવરો વિદ્યાધરોના રાજાઓ ધર્મદત્તના તાણે થયા જો રીતે ઘણા કાળ મુખી ઇદની પેઠે તેણે ઘણું રાજ્ય જોગળુ સ્થાપણ કરતા જ આવનારો જે પૂર્વે પ્રસન્ન થએલ દેવતા તેની સહાયથી ધર્મદત્તે પોતાના દેશને દેવકુરે દોન ૬ પેઠે મારી, દુર્લક્ષ વગેરેનું જેમા નામ પજુ ન જણાય જોવા કર્યો પૂર્વે ભગવાનની સહસ્રદળ કમળથી પૂજા કરી, તેથી જોટલી

રાણીઓ હતી એક પ્રીતિમતી રાણી વર્ણને બાકી સર્વે રાણીઓ જગતને આનંદકારી પુત્રના લાભથી ચિત્તમા સતોષ પામી પુત્ર ન હોવાથી વધ્યા જેવી પ્રીતિમતી રાણી મનમા ઘણાજ ખેદ પામી પશ્ચિત્તે સહન કરવો ઠઠણ છે, અને તેમા પણ પ્રમુખ માણસને જે પશ્ચિત્તે ધાય તો તેનાથી તે સહન કરાય એ ઘણી જ ઠઠણ વાત છે અથવા જે વસ્તુ દેવતા આધીનમા રહી, તે વસ્તુની બાબતમા મુખ્ય, અમુખ્યનો વિચાર કરવાથી શું લાભ થવાનો ? એમ છતાં મનમા તે વાતથી દુઃખ ધારણ કરનારા મૂઠ્ઠા દુઃખવાળા લોકોની મૂઠતાને ધિષ્ઠાર યાઓ દેવતાઓને કરેલી વિવિધ પ્રકારની માનતાઓ પણ જ્યારે નિષ્ફળ નીવડી, ત્યારે તો પ્રીતિમતીનું દુઃખ ઘણું વૃદ્ધિ પામ્યું ઉપાય નિષ્ફળ ઉતરે ત્યારે આશા સફળ ન થાય એમ જાણવું એક સમયે એક હસતું બચ્ચુ ઘરમા બાળકની પેઠે રમતું હતું, તે તેણે હાથ ઉપર લીધું તો પણ મનમા બચ ન રાખતા હસે મનુષ્ય વાળીથી તે રાણીને કહ્યું કે—“ હે ભદ્રે ! હું અહિં યથેચ્છ છટથી રમતો હતો, તે મને તું નિપુણ છતાં કેમ રમાડવાના રસથી પકડે છે ? યથેચ્છ વિહાર કરનાર જીવોને બધનમા રહેવું નિરંતર મરણ સમાન છે તું પોતે વધ્યાપણું લોગવતી છતી પાછા વગી એવું અશુભ કર્મ કેમ કરે છે ? શુભ કર્મથી ધર્મ ધાય છે અને ધર્મથી પોતાનું વાંછિત સફળ થાય ” પછી પ્રીતિમતીએ મનમા અમત્કાર અને ઠર પામી હસને કહ્યું કે, “ હે અતુરશિરોમણે ! તું મને એમ કહે છે ? તને હું થોડી વારમા મૂકી હઉં પણ તે પહેલાં એક વાત તને પૂછુ છું કે, અનેક દેવતાઓની પૂજા, વિવિધ પ્રકારના દાન આદિ ઘણા શુભ કર્મ હું હમેશા કરું છું, તો પણ શાપ પામેલી સ્ત્રીની પેઠે મને સસારમા મુખકર પુત્ર કેમ નથી થતો ? પુત્ર વિના હું દુઃખી છું, તે તું શી રીતે જાણે છે, અને મનુષ્યની વાળી શી રીતે જાણે છે ? ” હસ બોલ્યો “ મહારી વાતચિત પૂજાનું તને શું કારણ છે ? હું તને લાભકારી વચન કહું છું બન, પુત્ર, સુખ આદિ સર્વે વસ્તુની પ્રાપ્તિ પૂર્વભવે કરેલા કર્મની આધીનતામા છે આ લોકમા કરેલું શુભ કર્મ તો વચ્ચે આવતા અવસરોને દૂર કરે છે જુદીદીન મનુષ્યો જે તે દેવતાની પૂજા કરે છે, તે મિથ્યા છે અને તેથી મિથ્યાત્વ લાગે છે એક જિનપ્રણીત ધર્મજીવોને આ લોકમા તથા પરલોકમા વાંછિત વસ્તુનો હાતાર છે એ જિનધર્મથી વિનની શાંતિ વગેરે ન થાય, તો તે બીજા ઉપાયથી કયાથી થવાની ? જે અધકાર સૂર્યથી દૂર થઈ ચકે નહીં, તે કાંઈ બીજા અદ્યથી દૂર થાય ? માટે તું કુપમ્ય સરળા મિથ્યાત્વને છોડી દે, અને રૂડા પથ્ય સમાન અર્હંદર્મની આરાધના કર તેથી આ લોકમા તથા પરલોકમા પણ ત્હારા મનોરથ ફળીશું થશે ”

હસ આટલું કહી પારાની પેઠે જટ કવાય બિડી ગયો પછી અમત્કાર પામેલી પ્રીતિમતી રાણી પુત્રની આશા પાછી ઉત્પન્ન થવાથી હાસ્યમુખી થઈ ચિત્તમા કાંઈ ખીડા થઈ હોય તો ધર્મ, શુર આદિ વસ્તુ ઉપર બહુ સ્થિર આસ્થા રહે છે જીવનો જીવો

સપદા પામ્યો ' પણ યથાવિધિ ત્રિકાળ પૂજા કરવામા તે ઘણો તત્પર હતો " પોતાના ઉપર ઉપકાર કરનારનું પોષણ અવશ્ય કરવું જોઈએ " એમ વિચારી તે ધર્મદત્તે નવા ચેત્યમા પ્રતિમા બેઠારી તથા તીર્થયાત્રા, આત્રમહેતસવ આદિ શુભ કૃત્ય કરીને પોતાની ઉપર ઉપકાર કરનારી જિનભક્તિનું ઘણું જ પોષણ કર્યું તે ધર્મદત્તના રાજ્યમા અઢારે વર્ષો " એવો રાજા તેવી પ્રજા " એવી કહેવત પ્રમાણે ઘણાખરા નીનધર્મી થયા તે જૈન ધર્મથી જ આ ભવે તથા પરભવે ઉચ્ચ યાય છે તે ધર્મદત્તે અવસર ઉપર પુત્રને રાજ્ય આપી પોતે રાણીઓની સાથે દીક્ષા લીધી, અને મનની એકાગ્રતાથી તથા અરિહત ઉપર હઠ ભક્તિથી તીર્થ કર નામકર્મ બાધ્યું અહીં જે લાગ પૂરવું આયુષ્ય લોગવીને સહસાર દેવલોકે દેવતા થયો તથા તે ચારે રાણીઓ જિનભક્તિથી ગણધર કર્મ બાધીને તે જ દેવલોકે ગઈ પછી ધર્મદત્તનો જીવ ચારે રાણીઓના જીવની સાથે સ્વર્ગથી ચ્યવ્યો ધર્મદત્તનો જીવ મહાવિદેહ શ્વેતમા તીર્થ કર દેવ થયો અને ચારે રાણીઓના જીવ તેના ગણધર થયા ધર્મદત્તનો જીવ તીર્થ કર નામકર્મ વેદીને અનુકરે ગણધર કર્મ સહિત નુજિનએ ગયો આ ધર્મદત્તનો અને ચારે રાણીઓનો મયોગ કેવો આશ્ચર્યજનક છે ? સમજી જીવેએ આ રીતે જિનભક્તિનું મૈથર્થ બાળી ધર્મદત્ત રાજાની પેઠે જિનભક્તિ તથા બીજા શુભ કૃત્ય કરવાને અર્થે હમેશા તત્પર રહેવું આ રીતે વિધિપૂર્વક જિનપૂજા કરવાથી ઉત્તમ ફળ પ્રાપ્ત થાય છે અને તે ઉપર આ ધર્મદત્ત રાજાની કથા છે

દેરાસરની ઉચિત ચિતા-સારસભાળ.

હવે " હવિર્ઘવિસ્ટરજો " (ઉચિત ચિતામા રક્ત રહે) એ પદનું બ્યાખ્યાન બતાવે ॥ દેરાસરની ઉચિત ચિતા એટલે દેરાસરની પ્રમાર્જના કરવી કરાવવી, વિનાશ પામતા દેરાના ખુણા-ખોચરા તથા પૂજના ઉપકરણ, ચાળી, વાત્રકા, રહેબી, કુડી, કોટા, કળશ વિગેરેને સમારવા, અભવવા, શુદ્ધ કરાવવા, પ્રતિમા, પ્રતિમાના પરિકરને નિર્મળ કરવા; હીવા હીવીઓ પ્રમુખ ચોખખા (માફ) કરાવવા, આગળ કહેવાશે એવી આશાતના વર્જન કરવી; દેરાસરના બઢામ, ચોખા, નેવેઘને સભાળવા, રાખવા, વેચવાની યોજના કરવી; અદન, કેસર, ધૂપ, ઘી, તેલ પ્રમુખનો સમ્રહ કરવો; આત્રણ સુક્તિ કહેવાશે એવી ચેત્યદ્રવ્યની રક્ષા (સભાળ) કરવી; ત્રણ ચાર અગર તેથી અધિક શ્રાવકને વચ્ચે સાક્ષી રાખીને દેરાસરના નામા લેખા અને ઉઘરાણી કરવી કરાવવી, તે દ્રવ્ય યતનાથી સર્જને સમત થાય એવા ઉત્તમ સ્થાનકે સ્થાપન કરવું; તે દેવદ્રવ્ય બી આપક અને ખર્ચ વિગેરેનું સાફ ચોખ્ખી રીતે નાચું લેખું કરવું કરાવવું; પોતે જઈને કરવું તથા દેવના કામ માટે રાખેલા આકરોને મોકલી દેવદ્રવ્ય વસુલ કરાવવા, તેમા દેવદ્રવ્ય જોટું ન થાય તેમ યતના કરવી; તે કામમા યોગ્ય પુરુષોને રાખવા; ઉઘરાણીના યોગ્ય, દેવદ્રવ્ય સાચવવા યોગ્ય, દેવના કામ કરવા યોગ્ય પુરુષોને રાખી તેની તપાસ કરવી એ સર્વે દેરાસરની ઉચિત

સ્વભાવ દોષાથી પ્રીતિમતી રાણીએ સફળરૂપે પાસેથી આવક ધર્મ અગીકાર કર્યો. સમયસ્તવ ધારણ કરનારી અને ત્રિકાળ જિનપૂજા કરનારી પ્રીતિમતી રાણી અનુક્રમે સુલસા સાવિકા જેવી ધર્મ હંસની વાણીને એ કોઈ મ્હોટો અમત્કારી શુભ જાણવો એક વખતે રાજધર રાજાના ચિત્તમાં એવી ચિતા ઉત્પન્ન થઈ કે—“હજી પટ્ટરાણીને એકે પુત્ર થયો નથી, અને બીજી રાણીઓને તો સેકડા પુત્ર છે એમાં રાજ્યને યોગ્ય પુત્ર કોણ હશે ?” રાજા એવી ચિતામાં છે, એટલામાં રાત્રે સ્વપ્નમાં જાણે સાક્ષાત્ જ દોષાની ! એવા કોઈ દિવ્ય પુરૂષે આવી રાજાને કહ્યું “હે રાજા ! પોતાના રાજ્યને યોગ્ય પુત્રની તુ દોષાદ ચિતા ન કરે દુનિયામાં મ્હવવૃક્ષ સમાન ફળદાયક એવા એક જિનધર્મનીજ વિધિપૂર્વક તુ આરાધના કર, તેથી આ લોક પરલોકમાં ત્હારી ઈષ્ટ સિદ્ધિ થશે ” એવું સ્વપ્ન એવાથી રાજધર રાજા પવિત્ર યજ્ઞ હર્ષથી જિનપૂજા આદિ કરવાથી જિનધર્મની આરાધના કરવા લાગ્યો. એવું સ્વપ્ન એવા પછી કોણ આગસ્યમાં રહે ? પછી કોઈ ઉત્તમ જીવ હંમ જેમ સરોવરમાં અવતરે છે, તેમ પ્રથમ અરિહતની પ્રતિમા સ્વપ્નમાં દેખાવી પ્રીતિમતીની કૃપામાં અવતર્યો તેથી સવે લોક આનંદ પામ્યા ગર્ભના પ્રભાવથી તે પ્રીતિમતી રાણીને મહિરતમથ જિનમંદિર અને જિનપ્રતિમા કરાવવી તથા તેની પૂજા કરવી ઈત્યાદિ દોહલો ઉત્પન્ન થયો. કૃષ્ણ ફળને અનુસરતું થાય તેમાં શી નવાઈ ? દેવતાઓની કાર્યસિદ્ધિ મનમાં ચિતવતાજ મધં જાય છે, રાજાએ કાર્યસિદ્ધિ મુખમાંથી વચન નિકળતા થાય છે, ધનવત લોકોની કાર્યસિદ્ધિ ધનથી તત્કાળ થાય છે, અને બાકી રહેલા મનુષ્યોની કાર્યસિદ્ધિ તે પોતે અગમહેનત કરે ત્યારે થાય. પ્રીતિમતિને દોહલો હુ ખથી પૂર્ણ કરાય એવો હતો, તો પણ રાજાએ ઘણા હર્ષથી તેના સપૂર્ણ દોહલો તત્કાળ પૂર્ણ કર્યો. જેમ મેઠુપર્વત ઉપરની ભૂમિ પારિશત કલ્પવૃક્ષને પ્રસવે, તેમ પ્રીતિમતી રાણીએ આગળથીજ ચતુરને નાશ કરનારો પુત્ર પ્રસવ્યો. તે પુત્ર અત્યંત મહિમાવત થયો.

રાજધર રાજાને પુત્રજન્મ માલગી ઘણાજ હર્ષ થયો, તેથી તેણે પૂર્વ કોઈ સમયે નહિ કરેલો એવો તે પુત્રના જન્મોત્સવ વગેરે કાર્યો તે સમયે કર્યા, અને તે પુત્રનું શબ્દાર્થને અનુસરતું ધર્મદત્ત એવું નામ રાખ્યું એક દિવસે નવનવા ઉત્સવ કરીને આનંદ થી તે પુત્રને જિનમંદિરે લઈ જઈ અરિહતની પ્રતિમાને નમસ્કાર કરાવી ભગવાન્ આગળ લેટણા માફક મૂક્યો, ત્યારે ઘણી સતુષ્ટ થએલ પ્રીતિમતી રાણીએ પોતાની સખીને કહ્યું કે, “હે સખી ! તે ચતુર હસે ચિત્તમાં અમત્કાર ઉત્પન્ન કરે એવો ઘણાજ ઉપકાર મ્હારા ઉપર કર્યો તે હંસના વચન પ્રમાણે કરવાથી નિર્ધન પુરૂષ જેમ દેવયોગથી પોતાથી મેળવી ન શકાય એવો નિધિ પામે, તેમ મ્હારાથી મેળવી ન શકાય એવું જિનધર્મરૂપ એક રત્ન અને બીજું આ પુત્રરત્ન હું પામી પ્રીતિમતિ આમ બોલે છે, એટલામાં માઠા માણુ સની પેઠે તે બાળક એકાએક આવેલી મૂર્છાથી તત્કાળ બેમાન થઈ ગયું, અને તેની

ચિતા ગણાય છે, તેમા નિરંતર ચલન કરવો એ ચિતા (સારસભાળ) અનેક પ્રકારની છે એ સપદાવત શ્રાવક હોય તે પોતે તથા પોતાના દ્રવ્યથી તમજ પોતાના નોકરોથી સુખે કરી તપાસ રળાવે અને દ્રવ્ય રહિત એ શ્રાવક હોય તે પોતાના શરીરથી દેરાસરના એ કાંઈપણ કામ બની શકે તે કરે અથવા પોતાના કુટુંબમાંથી કોઈકની પાસે કરાવવા યોગ્ય હોય તો તેની પાસે કરાવી નાપે જેવું સામર્થ્ય હોય તે પ્રમાણે કરીને કામ કરાવી આપે પણ યથાશક્તિને ઉત્સાહન ન કરે થોડા વખતમા બની શકે એવું કાંઈ કામ દેરાસરનું હોય તો તે બીજી નિઃશીલિ પહેલા કરી લે, અને થોડા વખતમા બની શકે એમ ન હોય તો બીજી નિસિદ્ધીની ક્રિયા કરી લીધા પછી યથાયોગ્ય યથાશક્તિ કરે એવી જ રીતે ધમશાળા, પૌષ્ઠશાળા, શુરુ, જ્ઞાન વિગેરેની સારસભાળ પણ દરરોજ યથાશક્તિયે કરવામા ઉદ્યમ કરવો કેમકે દેવ શુરુ, ધર્મના કામની સારસભાળ શ્રાવક વિના બીજે કોણ કરી શકે એમ છે ? માટે આવકે જ જરૂર કરવી પણ આર બ્રાહ્મણ વચ્ચે મળેલી એક સારણુઓની પેઠે આળસમા ઉવેખવાપણુ કરવું નહીં કેમકે દેવ, શુરુ, ધર્મના કામને ઉવેખી નાખે અને તેની બનતી મહેનતે સારસભાળ ન કરે તો સમહિતમા પણ ફૂંપણુ લાગે છે જ્યારે ધર્મના કામમા આશાતના થતી હોય તોપણુ તેને ટાળવા તૈયાર ન થાય અથવા આશાતના થતી જોઈને તંત્ર મન દુષ્ટાય નહીં, ત્યારે તેને અર્હત ઉપર ભક્તિ છે એમ કેમ કહેવાય ? લૌકિકમા પણ એક કષ્ટાત સબળાય છે કે, " કોઈક મહાદેવની મૂર્તિ હતી તેમાંથી કોઈકે આખ કાઢી નાખેલી, તેના બહત વીસે તે દેખી, મનમા અત્યત દુઃખ લાગીને તત્કાળ પોતાની આખ કાઢીને તેમા થોડી " તે માટે પોતાના સગાવહાલાના કામ હોય તેના કરતા પણ અત્યત આદરપૂર્વક દેરાસર પ્રસુખના કામમા નિત્ય પ્રવૃત્તમાન રહેવું યોગ્ય છે કહેલ છે કે —

શરીર ઉપર, દ્રવ્ય ઉપર અને કુટુંબ ઉપર, સર્વ પ્રાણીઓને સાધારણ પ્રીતિ રહે છે, પણ મોક્ષાભિલાષી પુરુષોને તો તીર્થંકર ઉપર, જિનશાસન ઉપર અને સ્વયં ઉપર અત્યત પ્રીતિ હોય છે

આશાતનાના પ્રકાર.

જ્ઞાનની, દેવની અને શુરૂની, એ ત્રણેની આશાતના જઘ ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ એમ ત્રણ પ્રકારની છે

જ્ઞાનની આશાતના.

જ્ઞાનની જઘ ય આશાતના-પુસ્તક, પાઠી, ટીપણ, જપમાળા પ્રમુખને મુખમાંથી નિકળેલું શુક લગાડવાથી, અક્ષરોના હીનાધિક ઉચ્ચાર કરવાથી, જ્ઞાન ઉપકરણ પોતાની પાસે છતા અધીવાણુ સરવાથી થાય છે એ સર્વ પ્રકારની જ્ઞાનની જઘન્ય આશાતના

પાછળ તેની માતા પણ આકરા દુઃખથી મૂંઝાઈ ખાઈ જોભાન થઈ જમીન પર ઢલી પડી તુરત પરિવારના તથા આસપાસના લોકોએ ‘હાઈદોષ અથવા કોઈ દેવતાની પીડા વગેરે હશે,’ એમ મનમા કંવપના કરી ઘણાં જેઠથી ઊંચે સ્વરે પોકાર કર્યો કે “હાય હાય !! માતા અને પુત્ર એ જાનેને એકદમ આ શુ યશુ ?” ઘણામાત્રમા રાત્ર, પ્રધાન પ્રમુખ લોકોએ ત્યાં આવી બંને માતા પુત્રને શીતળ ઉપચાર કર્યા, તેથી થોડી વારમા જ બાળક અને તેની પાછળ તેની માતા પણ સચેતન થઈ પૂર્વકર્મના યોગ ઘણો આશ્ચર્યકારી છે, તે જ સમયે, સર્વત્ર આ વાતની વધામણી ગઈ રાજપુત્રને ઉત્સવ મહિત લઈ ગયા તે દિવસે રાજપુત્રની તબિયત સારી રહી તેણે વારવાર દૂધપાન વગેરે કર્યું પણ બીજે દિવસે શરીરની પ્રકૃતિ સારી છતાં અરૂચિવાળા માણસની માફક તે બાળકે દુધ પીધું નહીં, અને ચઢવિહાર પચ્ચખાણ કરનારની પેઠે ઓપધ વગેરે પણ ન લીધું તેથી તે બાળકના માતાપિતા મત્રી નગરના લોકો એ સર્વ ઘણા દુઃખી થયા અને શુ કરવું ? તે કોઈને સૂઝ પડતી નથી ત્યારે બાળે બાળકના પુણ્યથી જેઆયલાજ હોયની ! એવા એક મુનિરાજ મધ્યાહ્ન સમયે આઠા શમાથી ઉતરયા પ્રથમ પરમ પ્રીતિથી બાળકે અને તે પછી રાત્ર આદિ લોકોએ મુનિરાજને વદના કરી રાત્રએ બાળકે દૂધ વગેરે ત્યાગ કરવાનું કારણ પૂછ્યું, ત્યારે મુનિરાજે સ્પષ્ટ કહ્યું કે, “હે રાજન્ ! આ બાળકને રોગાદિકની અથવા બીજી કાંઈ પણ પીડા નથી એને તમે જિનપ્રતિમાના દર્શન કરાવો એટલે એ હમણાં દૂધપાન વગેરે કરશે ” મુનિ રાજના વચન પ્રમાણે તે બાળકને જિનમંદિરે લઈ જઈ દર્શન નમસ્કાર આદિ કરાવ્યું ત્યારે પૂર્વની માફક દૂધ પીવા લાગ્યો અને તેથી સર્વ લોકો આશ્ચર્ય અને સતોષ પામ્યા ફરીથી રાત્રએ મુનિરાજને પૂછ્યું કે, “આ શુ ચમત્કાર ?” મુનિરાજે કહ્યું હે રાજન્ ! તને એ વાત એના પૂર્વભવથી ખાસીને કહું છું તે સાબળ

ધર્મદર્શનો પૂર્વભવ.

જેમા નિંદ્ય પુરૂષ થોડા અને ઉત્તમ પુરૂષ ઘણા એવી પુરિકા નામે નગરીમાં દીન જીવ ઉપર દયા અને શત્રુ ઉપર ક્રૂરદષ્ટિ રાખનારો કૃપ નામે રાત્ર હતો બુદ્ધિથી બુદ્ધ સ્પતિની બરાબરી કરી શકે એવો તે રાજનો ચિત્રમતિ નામે રાત્ર હતો, અને દ્રવ્યથી કુબેરની બરાબરી કરનારો વસુમિત્ર નામે શ્રેષ્ઠી તે મત્રીનો મિત્ર હતો નામથીજ એક અક્ષર એહો, પણ ઋદ્ધિથી બરાબરીનો એવો સુમિત્ર એક ધનાઢ્ય વણિકપુત્ર વસુમિત્ર નો મિત્ર હતો વણિક પુત્ર પણ અનુક્રમે યેષ્ઠીની બરાબરીનો અથવા તેના કરતાં અધિક ચઢતો પણ થાય છે સારા કુળમા જન્મ્યાથી પુત્ર સરખો મા ય એવો એક ધન્ય નામે સુમિત્રનો સેવક હતો તે ધ ય એક દિવસે ન્હાવાને અર્થે ન્હાવા લાયક સરોવરે ગયો સારા કમળ, સારી શોભા અને સાડ જળ ધરાવનારા તે સરોવરમા હાથીના ગંધ્યાની જેમ જળકોડા કરતા તે ધન્યને દિવ્ય કમળ સરખું ઘણું સુગંધી હજાર પાખડીવાળું કમળ મળ્યું પછી તે ધ ય સરોવરમાંથી બહાર નીકળી ઘણા હર્ષથી ચાલતો થયો અનુક્રમે

૧વી જ્ઞાનની મધ્યમ આશાતના-અકાળે પઠન, પાઠન, શ્રવણ, મનન કરવું; ઉપધાન, વદના વિના સૂત્રનું અધ્યયન કરવું; જ્ઞાતિથી અશુદ્ધ અર્થની કલ્પના કરવી; પુણ્ય અને પ્રમાણથી પગ પ્રમુખનું લગાડવું, જમીન ઉપર પાડવું; જ્ઞાનના ઉપકરણ પોતાની છતા આહાર લોજન કરવું કે લઘુનીતિ કરવી; એ સર્વ પ્રકારની મધ્યમ આશાતનાની બાંધવો જ્ઞાનની ઉત્કૃષ્ટ આશાતના-પાટી ઉપર લખેલા અક્ષરોને શુદ્ધ લગાડી મી નાખવા, જ્ઞાનના ઉપકરણ ઉપર બેસવું, સૂવું; જ્ઞાન અથવા જ્ઞાનના ઉપકરણની પાસે છતા વડીનીતિ કરવી; જ્ઞાનની અથવા જ્ઞાનીની નિંદા કરવી, તેના મામા જ્ઞાનનો જ્ઞાનીનો નાશ કરવો; ઉત્સૂન બાંધવું કરવું; એ સર્વ જ્ઞાનની ઉત્કૃષ્ટ આશાતના ગણાય છે

દેવની આશાતના.

દેવની જઘન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ, એમ ત્રણ પ્રકારની આશાતના ૧૦ જઘન્ય આશાતના તે વાસણપની, ભરાસની અને કેસરની ઢંગી તથા રકેળી, કળશ પ્રમુખ વતને અક્ષાંશ અથવા નાશિકા મુખને દરેકેલા વસ્ત્ર પ્રભુને બહારડવા, મધ્યમ આશાતના તે ઉત્તમ નિર્ભજ પોતીયા પહેર્યા વિના પ્રભુની પૂજા કરવી, પ્રભુની પ્રતિમા ઉપર પાડવી, અશુદ્ધ પૂજનક્રમ્ય પ્રભુને ચઢાવવા, પૂજાની વિધિનો અનુક્રમ ઉલ્લંઘન ૩. ઉત્કૃષ્ટ આશાતના તે પ્રભુની પ્રતિમાને પગ લગાડવો, શલેખમ, બળખો, શુદ્ધ રેનો છાટો ઉઠાડવો; નાશિકાના સલેખમથી મલિન થયેલા હાથ પ્રભુને લગાડવા; મા પોતાના હાથથી ભાગવી, ચોરવી, ચોરાવવી, વચનથી પ્રતિમાના અવર્ણવાદ વા વિગેરે

બીજી રીતે દેરાસરની જઘન્યથી ૧૦ લેદે, મધ્યમથી ૪૦ લેદે અને ઉત્કૃષ્ટથી ૮૪ આશાતના વર્જવી તે બતાવે છે

દેવની જઘન્ય ૧૦ આશાતના.

૧ દેરાસરમા તળોળ (પાન ચોપારી) ખાવું, ૨ પાણી પીવું, ૩ લોજન કરવું જોડા-જુટ પહેરીને જવું, ૪ સ્ત્રીલોગ કરવો, ૬ શયન કરવું, ૭ શુદ્ધવું, ૮ પેશાબ લેવું, ૯ વડીનીતિ કરવી, ૧૦ જુગાર વિગેરે રમત કરવી એ પ્રકારે દેરાસરની અદરની જઘન્ય આશાતના વર્જવી

દેવની મધ્યમ ૪૦ આશાતના.

૧ દેરાસરમા પેશાબ કરવો, ૨ વડીનીતિ કરવી, ૩ જોડા જુટ પહેરવા, ૪ પાણી પીવું, ૫ લોજન કરવું, ૬ શયન કરવું ૭ સ્ત્રીસંલોગ કરવો, ૮ તળોળ ખાવું, ૯ શુદ્ધવું,

માર્ગે જતા કૂલ ઉતારીને જતી માલીની આર કન્યાઓ તેને મળી પૂર્વનો ઘણો પરિચય હોવાથી તે ક યાઓએ કમળના ગુણ જાણી ધન્યને કહ્યું કે, “હે ભદ્ર ! ભદ્રશાય વનમાના વૃક્ષત કૂલ જેમ અહિ દુર્લભ છે, તેમ આ કમળ પણ દુર્લભ છે આ ઉત્તમ વસ્તુ ઉત્તમ પુરુષને માટે છે, માટે જોનો ઉપયોગ જેવા તેવા પાત્રને વિષે કરીશ નહીં ” ધન્યે કહ્યું “ આ કમળનો ઉત્તમ પુરુષને વિષેજ સુક્રુટ સમાન ઉપયોગ કરીશ ”

પછી ધન્યે વિચાર કર્યો કે, “સુમિત્ર જ સર્વે સભ્યનોમા શ્રેષ્ઠ છે, અને તેથીજ તે મ્હારે પૂજ્ય છે ” જેની આશ્ચર્યજાળે જ માણસથી આલતી હોય, તેને તે માણસ કરતા બીજો કોણ વધુ સારો લાગે ? હવે, લોખા સ્વભાવના ધ યે જ્યેમ વિચારી, જેમ કોઈ દેવતાને લેખું આપણુ દોય, તેમ સુમિત્રની પાસે જઈ વિનયથી નમસ્કાર કરી અને યથાર્થ વાત હતી તે કહી, પેલુ કમળ લેખું ત્યારે સુમિત્રે કહ્યું કે, “ મ્હારા શ્રેષ્ઠ વસુમિત્ર સર્વે લોકોમા ઉત્તમ હોવાથી તેમનેજ આ ઉત્તમ વસ્તુ વાપરવા યોગ્ય ” તેમના મ્હારા ઉપર જોખા બધા ઉપકાર છે કે, હું અહોનિય તેમનું હાસપણું કરૂં તોપણ તેમના નિશ્ચયાથી હું સુક્રુટ ન થઉં ” સુમિત્રે જ્યેમ કહ્યું ધન્યે તે કમળ વસુમિત્રને લેટ આપ્યું ત્યારે વસુમિત્રે પણ કહ્યું કે-“ આ લોકમા મ્હારા સર્વ કાર્ય સફળ કરનારો જ્યેક ચિત્રમતી મત્રીજ સર્વમા ઉત્તમ છે વસુમિત્રના જોવા વચનથી ધન્યે તે કમળ ચિત્રમતિ મત્રીને નજરાણા તરીકે આપ્યું ત્યારે ચિત્રમતિએ પણ કહ્યું કે-“ મ્હારા કરતા શ્રેષ્ઠ કૃપા રાજા છે, કારણ કે તે પૃથ્વીનો અને પ્રજાનો અધિપતિ હોવાથી તેની દૃષ્ટિનો પ્રભાવ પણ દેવ ગતિની પેઠે ધણો અજુગ છે તેની કૃપાદૃષ્ટિ જે કોઈની ઉપર પડે તે ધણો માતબર હોય તોપણ કમળ જેવો યથ જાય, અને તેની કૃપાદૃષ્ટિ જેની ઉપર પડે તે કમળ હોય તો પણ માતબર થાય ” ચિત્રમતિના જોવા વચનથી ધન્યે તે કમળ કૃપ રાજાને આપ્યું કૃપ રાજા પણ જિનેશ્વર ભગવાનની અને સફળ પી સેવા કરવામા તત્પર હતો, તેથી તેણે કહ્યું કે, “ જેના ચરણકમળને વિષે મ્હારા જેવા રાજાઓ બ્રમરની પેઠે તક્ષીન રહે છે, તેજ સફળ સર્વમા શ્રેષ્ઠ છે, પણ તેમનો યોગ સ્વાતિ નક્ષત્રના જળનો પેઠે સ્વન્ય મળે ”

કૃપ રાજા જ્યેમ કહે છે, જોટલામા સર્વ લોકોને આશ્ચર્ય પમાડનાર કોઈ ચારણ મુનિ દેવતાની પેઠે ત્યા આકાશમાથી ઉતર્યા ધણી આશ્ચર્યની વાત છે કે, આશારૂપ વેલડી કેવી રીતે સફળ થાય છે ! કૃપ રાજા આદિ લોકો મુનિરાજને બહુમાનપૂર્વક આસન દઈ, વદના આદિ કરી પોતપોતાને ઉચિત સ્થાનકે બેઠા પછી ધન્યે વિનયથી તે કમળનું મુનિરાજ આગળ લેખું મૂક્યું ત્યારે ચારણ મુનિએ કહ્યું કે, “ જે તારતમ્યતાથી કોઈ પણ મનુષ્યને વિષે ઉત્કૃષ્ટપણુ આવડું હોય તો તેનો છેલ્લો અરિહંતને વિષેજ આવવો યોગ્ય છે, કારણ કે, અરિહંત ત્રણે લોકમા પૂજ્ય છે માટે ત્રણ જગતમા ઉત્તમ જોવા અરિહંતનેજ આ કમળ ધારણ કરવું ઉચિત છે આ લોકમા અને પરલોકમા વાહિત વસ્તુ આપનારી તે અરિહંતની પૂજા જ્યેક નવી ઉત્પન્ન થયેલી કામધેનુ સમાન ” ભદ્રક

૧૦ જુગાર રમવું, ૧૧ જુ માકડ જોવા વીજુવા, ૧૨ વિકયા કરવી, ૧૩ પલાડીવાગીને ઘેરવુ, ૧૪ જુદા જુદા પગ લાગા કરીને જોસવુ, ૧૫ પરસ્પર વિવાહ કરવો, (બડાઈ કરવી) ૧૬ કોઈ ॥ હામી(મરકરી) કરવી, ૧૭ કોઈ પર મૃત્યુ કરવી, ૧૮ સિદ્ધાસન પાટ, બાજોઠ વિગેરે ઉંચા આસન ઉપર બેસવુ, ૧૯ કેમ શરીરની વિભૂષા (ચોભા) કરવી, ૨૦ છત્ર ધારવુ, ૨૧ તલવાર રાખવી, ૨૨ મુગટ રાખવો, ૨૩ ચામર ધરાવવા, ૨૪ ધનજી નાખવુ (કોઈની પાસે આગતા હોઈએ તેને દેશસરમા પકડવો), ૨૫ સ્ત્રીઓની સાથે કામવિકાર તથા હાસ્યવિનોદ કરવા (માત્ર વચનથી હાસ્ય કરવો), ૨૬ કોઈપણ જાતિની કોંડા કરવી (પાના, ગજીફો વીગેરે રમવા), ૨૭ મુખકોશ બાંધ્યા વિના પૂજા કરવી, ૨૮ અવિન વસ્ત્રો કે શરીરે પૂજા કરવી, ૨૯ ભગવતની પૂજા વખતે પશુ ચિત્તને અપણ રાખવુ, દેશમા પ્રવેશ કરતી વખતે અચિત્ત વસ્ત્રુને દૂર છોડે નહીં, ૩૧ અચિત્ત પદાથે ચોભા કરી હોથ તેને દૂર મૂકવા (નિરતર પહેરવાના દાગીના ઉતારી નાખવા), ૩૨ જ્યોત્સનામૃતિ (અખડ વસ્ત્ર)નું જિતરાસન કર્યા વિના દેશમા જવુ, ૩૩ પ્રભુનો પ્રતિમા દીકે થકે પવ્વ બે હાથ ન જોડના, ૩૪ છની શક્તિએ પ્રભુની પૂજા ન કરે, ૩૫ પ્રભુને ચઢાવવા ચોમ્બ ન હોય જોવા પદાર્થ પ્રભુને ચઢાવવા, ૩૬ પૂજા કરે પશુ તેમા અનાદર પવ્વ નાખે, ભક્તિજનુભાન ન રાખવા, ૩૭ ભગવતની નિંદા કરનાર પુરુષોને અટકાવે નહીં, ૩૮ દેવદ્રોણનો વિનાશ થતો દેખી હરેજો, ૩૯ છની શક્તિએ દેરે જતા વાહનમા બેસે, ૪૦ દેશમા વડેરાથી પહેલા ચે મવહન કે પૂજા કરે જિનભવનમા રહેતા જિપર લખેલાં કાશ્વમાથી હરકોઈ પવ્વ કારણને સેવે તો મધ્યમ આશાતના થાય તે તે વર્જવી

દેવની ઉત્કૃષ્ટ ૮૪ આશાતના

૧ ખેલ તે નાશિકાનુ લીધું દેશમરમા નાખે, ૨ જુગાર, ગજીફો, શેત્રજ, ચોપાટ વિગેરેની રમત દેશમા કરે, ૩ દેશમા લડાઈ કરે, ૪ કળા તે ધનુષ વિગેરેની (કળા) દેશમા શીખે, ૫ કોમળા કરે, ૬ તલોળ ખાય, ૭ તલોળ ખાયને કૂચો દેશમા નાખે, ૮ દેશમા કોઈને ગાળ આપે, ૯ દેશમા લઘુનીતિ વડીનીતિ કરે, ૧૦ હાથ પગ મુખ શરીર દેશમા ધુવે, ૧૧ કંથ સમારે, ૧૨ નખ ઉતારે, ૧૩ લોહી પાડે, ૧૪ મુખથી વિગેરે દેશમા ખાય, ૧૫ શ્રમકા ચાકા વિગેરેનો છાલ આમકી ઉજોડી દેશમા નાખે, ૧૬ મુખમાથી નીકળેલુ પિત્ત દેશમા નાખે, ૧૭ દેશમા જિવટી કરે, ૧૮ કાત પડી ભય તે દેશમા પડવા દે, ૧૯ દેશમા વિશ્રામ કરે (વિસાઓ લે), ૨૦ ગાય, બેસ, ઉંટ, ઘોડા, બકરા, ઘેટા, વિગેરે ઉપર મદિરમા દમન કરે, ૨૧ દાવડો મેલ પાડે, ૨૨ આખનો મેલ પાડે, ૨૩ નખ પાડે, ૨૪ ગાલનો મેલ નાખે, ૨૫ નાશિકાનો મેલ નાખે, ૨૬ મસ્તકનો મેલ નાખે, ૨૭ કાનનો મેલ નાખે, ૨૮ શરીરનો મેલ નાખે, ૨૯ મત્ર તે ભૂતાલિક નિશ્ચકના મત્ર સાધન દેશમા કરે, અથવા રાત્રયના પ્રમુખ કાર્યનો વિચાર કરવા દેશસરમા

સ્વભાવનો ધન્ય, ચારણ સુનિતા વચનથી હર્ષ પામ્યો, અને પવિત્ર યજ્ઞ જિનમંદિરે જઈ તેણે તે કમળ ભાવથી ભગવાનને મસ્તકે છત્રની માફક ચઢાવ્યું તે કમળથી ભગવાનનું મસ્તક જેમ સુકૃદ પહેરવાથી શોભે, તેમ શોભવા લાગ્યું તેથી ધન્યતા મનમાં ઘણીજ આનંદ ઉત્પન્ન થયો. પછી તે ધન્ય સ્વસ્થ મન કરી ઘણું માત્ર શુભ ભાવના ભાવવા લાગ્યો એટલામાં તે માળીની આગે કન્યાઓ ત્યાં દૂલ વેચવા આવી ત્યારે ધન્યે અરિહંતને મસ્તકે મૂકેલું તે કમળ તેમના જોવામાં આવ્યું. તે શુભ કર્મને અનુભાવના દર્ષ તે ચારે કન્યાઓએ જાણે સંપત્તિનું જીજ્ઞાસુ હોયનાં ! જેવું એક એક ઉત્કૃષ્ટ દૂલ ભગવાનની પ્રતિમા ઉપર સમઠાણે ચઢાવ્યું હીકજ છે, શુભ અથવા અશુભ કર્મ કરવું, ભણવું, ગણવું, દેવું, લેવું, કોઇને માન આપવું, શરીર સબંધી અથવા ઘર સબંધી કાંઈ કાર્ય કરવું, ઇત્યાદિ કૃત્યને વિષે ભવ્ય જીવની પ્રવૃત્તિ પ્રથમ ભગવાનનું દર્શન કરીને માય છે.

પછી પોતાના જીવને ધન્ય માનતા ધન્ય અને તે ચાર કન્યાઓ પોતપોતાને ઘેર ગયા તે દિવસથી માહી ધ ય ભગવાનને જનતા સુધી દરરોજ વડના કરવા આવે, અને જેવી ભાવના ભાવે કે “ રાક જનવરની પેઠે અહોરાત્ર પરતત્રતામાં રહેવાથી દરરોજ ભગવાનને વાઢવાનો નિયમ પણ લેવાતો નથી, એવો અને ધિષ્ઠાર થાઓ ” ! કૃપ રાજા, ચિત્રમતિ મત્રી, વસુમિત્ર શ્રેષ્ઠો અને સુમિત્ર વણિકપુત્ર એ ચારે જણાએ ચારણ સુનિતા ઉપદેશથી શ્રાવક ધર્મ આદર્યો, અને અનુક્રમે તેઓ સૌધર્મ દેવલોકે ગયા ધન્ય પણ અરિહંત ટાર ભક્તિ રાખવાથી સૌધર્મ દેવલોકે મહર્દિક દેવતા થયો, અને તે ચારે માળીની ક યાઓ તેના (ધન્યના) મિત્રદેવના યજ્ઞ કૃપ રાજાનો જીવ દેવલોકથી સ્થવી જેમ સ્વર્ગમાં દેવતાઓનો રાજા છંદ છે, તેમ વૈતાલ્ય પર્વત ઉપર આવેલા ગગન વલ્લભ નગરમાં તે ચિત્રમતિ નામે વિદ્યાધરનો રાજા થયો મત્રીનો જીવ દેવલોકથી સ્થવીને ચિત્રમતિ વિદ્યાધરનો પુત્ર થયો. તેની ઉપર માતાપિતા ઘણી જ પ્રીતિ કરવા લાગ્યા બાપથી વધારે તેજસ્વી એવા તે પુત્રનું વિચિત્રગતિ નામ રાખ્યું વિચિત્રગતિએ યૌવન અવસ્થામાં આવી એક વખતે રાજ્યના લોકથી પોતાના જાપને મારી નાખવા માટે મજબૂત અને શુભ વિચાર કર્યો, લોકાધ યજ્ઞ પિતાનું અનિષ્ટ કરવા ધારનાર એવા કુપુત્રને ધિષ્ઠાર થાઓ ! સારા દેવયોગથી ગોત્રદેવીએ તે સર્વ શુભ વિચાર ચિત્રગતિને કહ્યો એકાએક ઘણો ભય આવવાથી ચિત્રગતિ તે જ સમયે ઉત્તમ વૈરાગ્ય પામ્યો અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે, “ હાય હાય ! હવે હું શું કરું ? કોને ચરણ જાઉં ? કોને શું કહું ? પૂર્વભવે પુણ્ય ઉપાજીયું નહીં, તેથી પોતાના પુત્રથી જ સ્કારા ભાગ્યમાં પશુની માફક મરણ અને માઠી ગતિ પામવાનો પ્રસંગ આવ્યો, તો હજી પણ હું એવી જાઉં ” જેમ ચિતવી મનના અધ્યવસાય નિર્ભજ થવાથી તેણે તે જ વખતે પચસુષ્ટિ લોચ કર્યો દેવતાઓએ આવી સાધુનો વેષ આપ્યો ત્યારે ઉત્તમ જુદિવાળા તે ચિત્રગતિએ પચ મહાવ્રત આદર્યા પછી પશ્ચાત્તાપ પામેલા વિચિત્રગતિએ ચિત્રગતિને ખમાવ્યા, અને

પચ લેખા થઇ બેસે, ૩૦ વિવાહ વિગેરેના સાસારિક કાર્ય માટે દેરાસરમા પચ મળે, ૩૧ દેરાસરમા બેસીને પોતાના ઘરના કે વંશરના નામા લેખા લખે, ૩૨ રાજના વિશા ગનો કર અથવા પોતાના સગાવહાલાઓને આપવા ચોગ્ય વિભાગની વહેચણી દેરાસરમા કરે, ૩૩ પોતાના ધરતુ દ્રવ્ય દેરાસરમા મૂકે અથવા દેરાસરના બહારમા પોતાનું દ્રવ્ય સાથે રાખે, ૩૪ પગ ઉપર પગ રાખી (ચઢાવો) દેરાસરમા બેસે, ૩૫ દેરાસરની ભીંત બોટલા, જમીન ઉપર છાણા યાપે મુકાવે, ૩૬ પોતાના વસ્ત્ર દેરામા મુકાવે, ૩૭ મગ, અણા, મકે, તુભેરની દાળ કરવા દેરાસરમા મુકાવે, ૩૮ પાપક, ૩૯ વડી, ખેરો, શાક, અથાણા વિગેરે કરવા હરકાઈ પણ પદાર્થ મુકાવે, ૪૦ રાત્ર વિગેરેના બાચથી દેરાસરના ગભારા, લોચરા, બહાર વિગેરેમા સતાવુ, ૪૧ દેરાસરમા બેઠા હોય ત્યારે પોતાના કોઈ પણ સગાંધીનું મરણ સાબળી ડહન કરવું, ૪૨ સ્ત્રીકયા, રાજકયા, દેશકયા, લોજનકયા વિકયા દેરાસરમા કરવી, ૪૩ પોતાના ઘર કામ સાફ કોઈ પ્રકારના ચત્ર, ઘાત્રી વિગેરે શસ્ત્ર અસ્ત્રરા વિગેરે દેરાસરમા ઘડાવવા તૈયાર કરાવવા, ૪૪ ગો, લેસ, જળદ, ઘોડા, ઉંટ વિગેરે દેરાસરમા રાખવા, ૪૫ ટાઢ પ્રમુખના કારણથી દેરાસરમા બેઠી તાપવળી પ્રમુખનું સેવન કરવું, ૪૬ દેરાસરમા પોતાના સાસારિક કાર્ય માટે રુધન કરવું, ૪૭ દેરાસરમા બેસી રૂપીયા, મોહોર, ચાંદી, સોનું, રત્ન વિગેરેની પરીક્ષા કરવી, ૪૮ દેરાસરમા પેસતા નિકળતા નિસીદિ અને આવસદિ કહેવું ભૂલી જવું, ૪૯ ઠત્ર, ૫૦ પગરખા, ૫૧ શસ્ત્ર આમર એ વસ્તુઓ દેરાસરમા લાવવી, ૫૨ મનને એકાગ્ર ન ગણવું, ૫૩ તેલ પ્રમુખ દેરાસરમા ઘોળાવવું, સચિત ફૂલ વિગેરે જે કાઈ હોઈ તે દેરાસરથી બહાર ન કાઢી નાખવા, ૫૫ દરદોશ પહેરવાના હાગીના દેર જતા ન પહેરવા, જેથી આચારના ચાલ કેમકે લોકમા પણ નિકા થાય કે જુઓ આ કેવો ધર્મ કે દરદોશ પહેરવાના હાગીના પણ દેરે જતા પહેરવાની મનાઈ છે, ૫૬ જનપ્રતિમા દેખીને જે હાથ ન ભેડવા, ૫૭ એક પતાવાળા ઉત્તમ વસ્ત્રનું ઉત્તરાસણ કીધા વિના દેરામા બાંધ, ૫૮ મુકુટ મનકે ગાંધી રાખે પદ માથા ઉપર પાઘડીમા કપડું બીંટવું, ૬૦ માથામા પાઘડી વિગેરે ઉપર ધાલેલું ફૂલ કાઢી ન નાખે, ૬૧ હોઠ પાંદે (શરત કરે) જેમકે મુઠીએ નાગીએ ભાગી આપે તો અમુક આપુ, ૬૨ દેરાસરમા દહાગેડીથી રમત કરવી, ૬૩ દેરાસરમા કોઈ પશુ મોટા માણસને જુહાર (સલામ) કરવી, ૬૪ દેરાસરમા જેમ લોક હમી પટે એવી કોઈ પણ જાતની ભાડચેષ્ટા કરવો જેમકે કે કાળ વગાડવી વિગેરે, ૬૫ કોઈને તિરસ્કાર વચન બોલવું જેમકે અરે ! અત્યા, દુટ ચોર એમ બોલવું, ૬૬ કોઈની પાસે લેહેલું હોય તેને દેરાસર વિગેરેમા પકડવા અથવા દેરાસરમા લઇત કરી તેની પાસેથી દ્રવ્ય લેવું, ૬૭ દેરાસરે રણસચામ કરવો, ૬૮ દેરાસરમા ચોટલી વાળ ઝોળવા, ૬૯ દેરાસરમા પલાઠી બાંધીને બેસવું, ૭૦ પગ સાફ રાખવા માટે દેરાસરમા કાસની પાવડી પહેરવી, ૭૧ દેરાસરમા બીજા લોકોની અડચણની અવગણના કરીને પગ લાળા કરી બેસવું, ૭૨ ચરીરના સુખ માટે પગે પુકપુકી

ફરીથી રાજ્ય ઉપર બેસવા ઘણી વિનતી કરી : ચિત્રગતિએ આરિત લેવાની વાત જોવી રીતે બની, તે સર્વ કહી પવનની પેઠે અપ્રતિબદ્ધ વિહાર કર્યો આધુના કદપને અનુસરી વિહાર કરતા અને દુ બધી આચરતાં એવી તપરયા આચરતા તે ચિત્રગતિ મુનિરાજને અવધિજ્ઞાન અને તેની પછવાડે તેની સ્પર્ધાથી જ કે શું ! મન પર્યવજ્ઞાન પણ ઉત્પત્ત થયું

(ચિત્રગતિ મુનિ રાજ પ્રત્યે કહે છે કે,) તે હું જ્ઞાનથી લાભ થાય એમ જાણીને તમારો મોઢ દૂર કરવા માટે અહિં આવ્યો હવે બાકીનો સમય સંબંધ કહું છું વસુ મિત્રનો જીવ દેવલોકથી અધીરે તું રાજ થયો, અને મુમિત્રનો જીવ અધીરે તારી પ્રીતિમતી નામે રાણી થયો એ રીતે તમારી બંનેની પ્રીતિ પૂર્વભવથી કદ થયેલી છે પોતાનું ઉત્કૃષ્ટ શ્રાવકપણું જણાવવાને અર્થે કોઈ કોઈ વખત મુમિત્રે કપટ કર્યું, તેથી તે સ્ત્રીપણું પામ્યો ઘણી જોડની વાત છે કે, સમજી મનુષ્યો પણ પોતાનું હિત અને અહિત જાણવામા મુલાકાત જાય છે “ મહારા મરતા પહેલા મહારા ન્હાના ભાઈને પુત્ર ન થાઓ ” એમ ચિત્તર્યું, તેથી આ ભવમા ઘણા વખત પછી પુત્ર થયો એક વાર કોઈનું જોડું ધાર્યું હોય તો પણ તે પોતાનું ઘણું જ આકરૂં કૃણ આપ્યા વગર રહે નહીં ધન્યના જીવે દેવતાના ભવમા એક દિવસે સવિધ જિનેશ્વરને પૂછ્યું કે, “ હું અહિંથી અધીરે કયા ઉત્પત્ત થઈશ ? ” ત્યારે તે ભગવાને તમારા જન્મેના પુત્ર થવાની વાત ધ યના જીવને કહી પછી ધન્યના જીવે વિચાર કર્યો કે, “ માતા પિતા ધર્મ પામ્યા ન હોય, તો પુત્રને ધર્મની સામગ્રી કયાથી મળે ? મૂળ કૃવામા જો પાણી હોય, તો જ પાસેના હવાડામા સહજથી મળી આવે ” એમ વિચારી પોતે બોધિણીજનો લાભ થવા માટે હસતુ રૂપ ધારણ કરી રાણીને પ્રસ્તાવને ઉચિત વચનથી અને તેને સ્વપ્ન દેખાડીને બોધ કર્યો એ રીતે ભવ જીવો દેવતાના ભવમા છતાં પણ પરભવે બોધિલાભ થવાને અર્થે ઉદયમ કરે છે બીજા કેટલાએક લોકો મનુષ્ય ભવમા છતાં પણ પૂર્વ પામતા ચિતામણિરત્ન સમાન બોધિરત્નને (સમ્યક્ત્વને) જોઈ બેસે ■

તે સમ્યક્ત્વધારી દેવતા (ધ યનો જીવ) સ્વર્ગથી અધીરે તમારો જન્મે જણાવે પુત્ર થયો હવે એની માતાને સારા સ્વપ્ન આવ્યા અને સારા દોહલા ઉત્પત્ત થયા, તેનું કારણ એ જ છે કે, જેમ શરીર પછવાડે છાયા, પતિની પછવાડે પતિમતા સ્ત્રી, ચંદ્રની પછવાડે ચંદ્રિકા, સૂર્યની પછવાડે તેના પ્રકાશ, અને મેઘની પછવાડે વીજળી જાય છે, તેમ એની પછવાડે પૂર્વભવથી જિનભક્તિ આવેલી છે તેથી દોહલા અને સ્વપ્ના સારા આવ્યા ગઈ કાલે એને જિનમંદિરે લઈ ગયા ત્યારે ફરી ફરીને જિનપ્રતિમાને જોવાથી તથા હસના આગમનની વાત સાંભળવાથી એને મૂર્ચ્છા આવી અને તાકાળ જાતિરમરણ જ્ઞાન ઉત્પત્ત થયું તેથી પૂર્વભવનું સર્વ કૃત્ય એની યાદમા આવ્યું ત્યારે એણે પોતાના મનથીજ એવો નિયમ લીધો કે, “ જિનેશ્વર ભગવાનનું દર્શન અને વદના કર્યા વિના મહાતે યાવજીવ સુધી મુખમા કાંઈ પણ નાખવું ન કદપે, ”

દેવરાવે (પગચાળી કરાવે), ૭૩ હાથ પગ ધોવા વિગેરે કારણથી દેરાસરમાં ઘણું પાણી ઠાળી દેરામાં જતા જવાના માર્ગમાં કીચક કરે, ૭૪ ધૂળવાળા પગથી આવી દેરાસરમાં પગ ઝાટકે જેથી દેરામાં ધૂળ પૂળ કરે-ધૂળ ઉઠાડે, ૭૫ દેરાસરમાં મેથુન ભેવે-કામકેલી કરે, ૭૬ માથા ઉપર પહેરેલી પાવડીમાંથી કે છુગડામાંથી માકલુ જૂ પ્રમુખ વીણીને દેરામાં નાખે અથવા વીણે, ૭૭ દેરાસરમાં ભેસી લોજન કરે, ૭૮ શુદ્ધસ્થાન બરાબર ઠાકયા વિના જોમ તેમ ભેસી લોકને (શુદ્ધસ્થાન) દેખાડે તથા દેરામાં હાથિયુદ્ધ તથા બાહુયુદ્ધ કરે, ૭૯ દેરામાં ભેસી વેઢુ કરે (ઓપધ વિગેરે દેરામાં દેખાડે બતાવે), ૮૦ દેરાસરમાં વેશાણુ અથવા સાદુ કરે, ૮૧ દેરામાં સમ્યા કરી મુવે, ૮૨ દેરાસરમાં પાણી પીયે અથવા દેરાસરની અગાશી યા પરનાળવી પકતા પાણી ઝીવે, ૮૩ દેરાસરમાં સ્થાન કરે, ૮૪ દેરાસરમાં સ્થિતિ કરે (રકં)

વૃહત્ભાષ્યમાં બતાવેલી પાંચ આશાતના

૧ કોર્ષપણ પ્રકારે દેરાસરમાં અવકા કરવી, ૨ પૂજનમાં આદર ન રાખવો, ૩ ભોગ, ૪ દુદ્ધ પ્રલિધાન કરવા, ૫ અનુચિત પ્રવૃત્તિ કરવી એમ પાંચે પ્રકારથી આશાતના થાય છે

૧ અવકા આશાતના તે-પલાહી ગાંધીને ભેસવું, પ્રભુને પુઠ કરવી, પુઠપુઠી દેવી (પગચાળી કરવી), પગ પસારવા, પ્રભુની સામે દુદ્ધ આસને ભેસવું

૨ આદર ન રાખવો (અનાદર આશાતના) તે-જેવા તંવા વેધથી પૂજા કરવી, ભેવે તેવે વખતે પૂજા કરવી, શૂન્યચિત્તે પૂજા કરવી

૩ ભોગ આશાતના તે-દેરાસરમાં તબોળ ખાવો જેથી અવસ્થ પ્રભુની આશાતના કરી કહેવાય, કેમકે તબોળ ખાતા જ્ઞાનાદિકના લાભનો નાશ કીધો માટે આશાતના કહેવાય છે

૪ દુદ્ધ પ્રલિધાન-તે રાગદ્વેષ મોહથી મનોવૃત્તિ મલીન થઈ હોય એવા વખતે જે ક્રિયા કરવામાં આવે તેવું કાર્ય પ્રભુપૂજામાં ન કરવું

૫ અનુચિત પ્રવૃત્તિ તે-કોર્ષના ઉપર ધરણું નાખવું, યજ્ઞાત્મ કરવો, રૂઢન કરવું, વિકયા કરવી, જનાવર બાધવા, રાધવું, લોજન કરવું, ઘરની કાર્ષપણ ક્રિયા કરવી, ગાળ દેવો, વેઢુ કરવું, આપાર કરવો એટલા વાનામાંથી હરકોઈ કામ કરવું તેને અનુચિત પ્રવૃત્તિ નામની આશાતના કહેવાય છે તે તત્ત્વવા ચોગ્ય છે

ઉપર લખેલી સર્વ પ્રમાણની આશાતના અત્યંત હાનિ અવિરતિ દેવતા પણ નિત્ય વર્જ છે જે માટે કહેવું છે કે —

નિયમ સહિત ધર્મ કરતા નિયમ સહિત ધર્મનું અનવશ્ય અધિક ફળ છે કહ્યું છે કે—નિયમ સહિત અને નિયમ સહિત એવો એ પ્રકારનો ધર્મ છે તેમા પહેલો ધર્મ થોડો ઉપાત્ત્યો હોય, તો પણ નિશ્ચયથી ળીલા કરતા અનવશ્ય ફળ આપે છે અને ળીલો ધર્મ ઘણો ઉપાત્ત્યો હોય તો પણ પ્રમાણવાળું અને અનિશ્ચિત ફળ આપે છે એ કાંઈ પણ કસાવ કર્યા વગર કોઈને ઘણા કાળ સુધી અને ઘણા દ્રવ્ય ધીરું હોય તો તેથી કિશિત્માત્ર પણ વ્યાજ ઉત્પન્ન ન થાય અને એ ધીરતી વખતે કસાવ કયો હોય તો ધીરેલા દ્રવ્યની પ્રતિદિન વૃદ્ધિ થતી જાય છે એમ ધર્મના વિષયમા પણ નિયમ કરવાથી વિશેષ ફળવૃદ્ધિ જાણવી તરવોનો જાણ પુરૂષ હોય તો પણ અવિરતિનો ઉદય હોય તો શ્રેષ્ઠિક રાજાની પેઠે તેનાથી નિયમ લેવાતો નથી અને અવિરતિનો ઉદય ન હોય તો લેવાય છે તો પણ કંઈ વખત આવતા દહતા રાખી નિયમનો ભગ ન કરવો એ વાત તો આમનમિદ્ધિ જીવથી બની શકે છે એ ધર્મદત્તે પૂર્વભવથી આવેલી ધર્મ રૂચિથી અને ભક્તિથી પોતાની એક મહિનાની ઉમરે ગ્રંથ કાલે નિયમ ઘડ્યું કયો ગ્રંથ કાલે જિનદર્શન અને જિનવદના કર્યા હતા, માટે એણે દ્વધ વગેરે પીધુ આજે સુધા તુષાથી પીડાયો તો પણ દશનનો અને વદનાનો યોગ ન મળવાથી એણે મન દહ રાખી દ્વધ ન પીધુ અમારા વચનથી એનો અભિમત પૂર્ણ થયો, ત્યારે એણે દ્વધપાન વગેરે કયું પૂર્વભવે જે શુભ અથવા અશુભ કર્મ કયું હોય અથવા કરવા ધાર્યું હોય, તે સર્વ પરભવે પૂર્વભવની પેઠે મળી આવે છે એ મહિમાવત પુરૂષને પૂર્વભવે કરેલી જિનેશ્વર ભગવાનની અપ્રકટ ભક્તિથી પણ ચિત્તને ચમત્કાર ઉત્પન્ન કરનારી પરિ પૂર્ણ સમૃદ્ધિ મળશે માળીની ચારે કન્યાઓના જીવ સ્વર્ગથી ચ્યવીને જૂઠા જૂઠા મહોટા રાજકુળમા અવતરી એની રાણીઓ થશે સાથે સુકૃત કરનારાઓનો યોગ પણ સાથે જ રહે છે ”

સુનિરાજની એવી વાણી માલળી તથા બાળકના નિયમની વાન પ્રત્યક્ષ જોઈ રાજા આદિ લોકો નિયમ સહિત ધર્મનો સ્વીકાર કરવામા અગ્રેસર થયા “ પુત્રને પ્રતિજ્ઞા કરવાને અર્થે વિહાર કરૂ છુ ” એમ કહી તે સુનિરાજ ગરૂડની પેઠે વૈતાલ્ય પર્વતે બેસી ગયા જગતને આશ્ચર્યકારી પોતાની રૂપ સપ્તિથી કામદેવને પણ લાલવનાર એવો નતિસ્મરણ પામેલો ધર્મદત્ત, ઘડ્યું કરેલા નિયમને સુનિરાજની પેઠે પાળતો દિવસ જતા વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો તેના સર્વોદ્દૃષ્ટ શરીરનો વૃદ્ધિ થતી હોવાથી તેના રૂપ, લાવણ્ય પ્રમુખ લોકોત્તર સદ્ગુણ જાણે માહોમાહે સ્પર્ધાથીજ વધતા હોય તેમ પ્રતિદિન વધવા લાગ્યા તે ધર્મદત્તના સદ્ગુણોને ધર્મ કરવાથી વિશેષ ચોભા આવી કારણ કે, એણે ત્રણ વર્ષની ઉમરેજ “ જિનેશ્વર ભગવાનની પૂજા કર્યા વગર જન્મવુ નહીં ” એવો અભિચક લીધો. નિપુણ ધર્મદત્તને લખવુ, બણવુ આદિ મહોતેર કળાઓ જાણે પૂર્વ લખેલી ભણે લીજ હોયની । તેમ સહજમાત્ર લોધાથીજ શીઘ્ર આવડી ગઈ પુરૂષનો મહિમા ઘણો

“ વિધવરૂપ વિવથી મોહિત થઇ ગયેલા દેવતા પણ દેવાલયમા ઠાઇપણ વખતે અસરાઓની સાથે હાસ્યવિનોદ પણ, આશાતના થવાના બલથી કરતા નથી ”

ગુરૂની તેત્રીશ આશાતના

- ૧ ગુરૂની આગળ આવે તો આશાતના થાય, કેમકે માર્ગ દેખાડવા વિગેરે કાર્ય પણ કામ વિના ગુરૂની આગળ આવવાથી અવિનયનો દોષ લાગે છે, માટે યોગ્ય નથી
- ૨ ગુરૂના બે પામે બરોબર આવે તો અવિનયીજ ગણાય માટે આશાતના થાય છે
- ૩ ગુરૂ ની નજીક પછવાડે આવતા પણ ખાસી, છોક વગેરે આવે તો તેમાથી ઉછળેલા સહેજમ બળખાનો છાટો ગુરૂને લાગવાની દોષનો સબવ થવાથી આશાતના થાય છે
- ૪ ગુરૂને પીક કરી જોસે તો અવિનય દોષ લાગવાથી આશાતના સમજાવી
- ૫ ગુરૂને બે પડખે બરોબર જોસે તોપણ અવિનયનો દોષ લાગવાથી આશાતના સમજાવી
- ૬ ગુરૂ ની પાછળ જોસવાથી શુક બળખાનો દોષનો સબવ દોષથી આશાતના થાય છે
- ૭ ગુરૂની આગળ ઊભા રહે તો દર્શન કરનારને અટકણ થવાથી આશાતના સમજાવી
- ૮ ગુરૂની બે બાજુમા ઊભા રહેવાથી સમાસન થાય તે અવિનય છે માટે આશાતના સમજાવી
- ૯ ગુરૂની પાછળ ઊભા રહેવાથી શુક બળખો લાગવાનો સબવ થવાથી આશાતના થાય છે
- ૧૦ આહારપાણી કરતા ગુરૂથી પહેલા ચણુ કરી જીડી બંધ તો આશાતના ગણાય
- ૧૧ ગુરૂથી પહેલા ગમનાગમનની આવોયણા લે તો આશાતના સમજાવી
- ૧૨ રાતે સૂતા પછી ગુરૂ જોલે કે, કાર્ય લાગે છે ? એમ પૂછે થકે પોતે કાર્ક બનતો હોય પણ આજમથી ઉત્તર ન અપાય તો આશાતના લાગે
- ૧૩ ગુરૂ કાર્ક કહેતાજ હોય તે પહેલા પોતે જોલી જીડે તો આશાતના લાગે
- ૧૪ આહારપાણી લાવી પ્રથમ બીજા સાધુઓને કહી પછી ગુરૂને કહે તો આશાતના કહે
- ૧૫ આહારપાણી લાવી પ્રથમ બીજા સાધુઓને દેખાડી પછી ગુરૂને દેખાડે તો આશાતના સમજાવી
- ૧૬ આહારપાણીની નિમગ્રણા પ્રથમ બીજા સાધુઓને કરી પછી ગુરૂને ક' દે આશાતના લાગે
- ૧૭ ગુરૂને પૂછ્યા વિના પોતાની મરજીથી સ્નિગ્ધ મધુર આહાર બીજા કુને આપે તો આશાતના લાગે
- ૧૮ ગુરૂને આપ્યા પછી સ્નિગ્ધાદિક આહાર વગર પૂછે લોજન ક' દે આશાતના લાગે
- ૧૯ ગુરૂન જોલ્યુ, સાબળ્યુ અણસાબળ્યુ કરી જવાબ ન આપે તે આશાતના લાગે
- ૨૦ ગુરૂના સામે કંઠણ કે ઉચ્ચ સ્વરથી જોલે-જવાબ આપે તે આશાતના લાગે
- ૨૧ ગુરૂને જોલીવ્યા છતા પણ પોતાને સ્થાનકેજ બેઠા ઉત્તર ક' દે આશાતના લાગે

અમલકારી છે. પછી ધર્મદત્ત “ પુણ્યાનુગ્રંથી પુણ્યથી પરમવે પણ પુણ્યની પ્રાપ્તિ મુખે થાય છે ” એમ વિચારી ઇચ્છુક પાસેથી પોતે સારા શ્રાવકધર્મનો સ્વીકાર કર્યો.

“ ધર્મકૃત્ય વિધિ વિના સફળ થતુ નથી ” એમ વિચારી તેણે ત્રિકાળ દેવપૂજા વગેરે શુભ કૃત્ય શ્રાવકની સામાચારીને અનુસરી કરવા માડ્યું. હમિયા ધર્મ ઉપર ઉત્કૃષ્ટ જાણ રાખનારો તે ધર્મદત્ત, અનુક્રમે મધ્યમ વય પામ્યો ત્યારે જાડી શેલડીની પેઠે તેનામા લોહોત્તર મીઠાશ આવી એક દિવસે કોઈ પરદેશી પુરૂષે ધર્મદત્તને અર્થે ઇંદ્રના અશ્વ સરખા લક્ષણવાળા એક અશ્વનુ રાખને લેટણુ કર્યું. જગતમા તે અશ્વ પણ પોતાની માફક અસાધારણ છે, એમ જાણી યોગ્ય વસ્તુનો યોગ કરવાની ઇચ્છાથી તેજ સમયે પિતાની આજ્ઞા લઇને ધર્મદત્ત તે અશ્વ ઉપર ચઢ્યો સમજી માણસને પણ મોહ વશ કરી લે છે, એ ઘણી ખેલની વાત છે. ધર્મદત્તના ઉપર ચઢતા જ પોતાનો અલૌકિક વેગ આકાશમા પણ દેખાડવાને અર્થેજ હોય કે શું. અથવા ઇંદ્રના અશ્વને મળવાની ઊંમુક્તાથીજ કે શું. તે અશ્વ એકદમ આકાશમા ઠીકી ગયો થોડી વારમા દેખાતો હતો, તે કષ્ટમાત્રમા અદશ્ય થયો, અને હજારો યોજન ઉંચી તે ધર્મદત્તને ઘણી વિકટ અટવીમા મૂકી કયાય ચાલ્યો ગયો. સર્પના કૂતકારથી, વાનરાના જુલમથી, સૂઅરના ધુત્કારથી, દ્રીપડાના ચીત્કારથી, ચમરી ગાયના લોકારથી, રાંઝના તટકારથી અને ખરાજ શિયાળીયાના દેત્કારથી ઘણીજ ભયકર એવી તે અટવીમા પણ સ્વભાવથીજ ભય રહિત એવા ધર્મદત્તે લેશમાત્ર પણ ભય મનમા રાખ્યો નહીં. એ તો ખરૂં છે કે સારા પુરૂષ વિપત્તિના વખતે ઘણીજ ધીરજ રાખે છે, અને સુખ આવે ત્યારે જર્વ બિલકુલ કરતા નથી. હાથીની પેઠે અટવીમા થથેટ ફરનારો ધર્મદત્ત તે શૂન્ય અટવીમા પણ શૂન્ય ન રાખતા જેમ પોતાના રાજમહિ રના ઉદ્યાનમા રહેતો હોય, તેમ ત્યા સ્વસ્થપણે રહ્યો પરંતુ જિનપ્રતિમાનુ પૂજન કરવાનો યોગ ન મળવાથીજ માત્ર દુઃખી થયો. તો પણ સમતા રાખી તે દિવસે ફળ આક્રિ વસ્તુ પણ તેણે ન ખાતા પાપને ખપાવનારો નિર્જલ ચઉવિહારો ઉપવાસ કર્યો. શીતળ જળ અને જાતજાતના ફળ ઘણા હોવા છતાં પણ કુષા તૃષાથી અતિશય પીડાયલા ધર્મદત્તને એ રીતે ત્રણ ઉપવાસ થયા પોતાના આદરેલા નિયમ સહિત ધર્મને વિષે એ ટૂંકી આશ્ચર્યકારી દહતા છે. લૂ લાગવાથી અતિશય કરમાઇ ગએડી ફૂલની માળાની પેઠે ધર્મ દત્તનુ સર્વ શરીર કરમાઇ ગયું હતું, તો પણ ધર્મની દહના હોવાથી તેનું મન ઘણુંજ પ્રસન્ન જણાતું હતું. આથી એક દેવ પ્રકટ થઇ તેને કહેવા લાગ્યો. “ અરે સત્યપુરૂષ ! જહુ તારૂં કેાઈમી સધાય નહીં એવું કાર્ય તે સાંસુ આ તે કેવું ચેર્મ ! પોતાના જીવિતની અપેક્ષા ન રાખતા આદરેલા નિયમને વિષેજ ત્હારી દહના નિરૂપમ છે. શકેદે ત્હારી પ્રકટ પ્રશન્ના કરી તે યોગ્ય છે તે વાત મ્હારાથી ખમાઈ નહિ, તેથી મેં અહિં અટવીમા લાવીને ત્હારી ધર્મ મર્યાદાની પરીક્ષા કરી છે. હે સુજાણુ ! ત્હારી દહતાથી હું પ્રસન્ન થયો છું, માટે મુખપાથો એક વચન કાઢીને ત્હારે જે ઇંદ્ર માગતું હોય તે માગ ”

૨૨ શુદ્ધે કષ્ઠ કામ માટે બોલાવ્યા છતાં શું કહેા છે ? એમ ઉત્તર કરે તો આશાતાના લાગે.
 ૨૩ શુદ્ધે કષ્ઠ કહે થકે તજ વચનથી જવાગ કરે કે તમેજ કરોને ? તો આશાતાના લાગે.
 ૨૪ શુદ્ધે વ્યાખ્યાન સાભગીને મનમા રાછ ન થતા ઉલ્લેખ મનમા દુષ્ણ પામે તો આશાતાના લાગે

૨૫ શુદ્ધે કષ્ઠ કહેતા હોય તે અથ તોવવા લાગી જાય કે એ એમ નથી, હું કહું છું તેમ છે, એમ કહી શુદ્ધ કરતા અધિક વિસ્તારથી બોલવા મહી જાય તો આશાતાના લાગે

૨૬ શુદ્ધે કથા કહેતા હોય તેમા જગણ પાડીને પોતે વાત કહેવા મહી જાય તો આશાતાના લાગે

૨૭ શુદ્ધી પર્વદા (પરખદા) ભાગી નાળે, જેમકે હવે ગોચરીનો વખત થયેા કે પડિલે હણ વેળા થઈ એમ કહી સર્વને ઉઠાડી મૂકે તો શુદ્ધે અપમાન કરું કહેવાય તેથી પણ આશાતાના લાગે

૨૮ શુદ્ધે કથા કહ્યા પછી સભા બરખાસ્ત થઈ હોય ત્યારે પોતાનું ઉઠાપણ જણાવવા માટે તે તે કથાને વિસ્તાર કરીને પોને બોલવા મહી જાય તો પણ અપમાન કીધું ગણવાથી આશાતાના સમજવી

૨૯ શુદ્ધી શુદ્ધા(આસન)ને પગ લગાડવાથી આશાતાના થાય

૩૦ શુદ્ધના સઘાશ(સુવાના બીછાના)ને પગ લગાડવાથી આશાતાના થાય છે

૩૧ શુદ્ધના આસન ઉપર પોતેજ બેમી જાય તો પણ આશાતાના ગણાય છે

૩૨ શુદ્ધી ઊંચા આસને બેમે તો આશાતાના વાય

૩૩ શુદ્ધી સરખે આસને બેસે તોપણ આશાતાના થાય

આવશ્યક વૃણીમા તો “ શુદ્ધે કહેતા હોય તે સામળી વચમા જ પોતે બોલે કે હા એમ ” તોપણ આશાતાના થાય એ એક આશાતાના વધી પણ તેના શઢલામા તેમા ઊંચાસન અને સમાસન (બત્રીસ અને તેનોસગી) એ બે આશાતાનાને એક ગણાવી તેત્રીસજ રાખી જણાય

શુદ્ધી વગી જથ થ, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ એમ ત્રણ પ્રકારની આશાતાના

૧ શુદ્ધે પગ પ્રસુખથી સઘટ્ટન કરવું તે જથ થ આશાતાના, ૨ સળેખમ, જળખેા અને ચુકનો છાટો અડકાડવેા એ મધ્યમ આશાતાના, અને ૩ શુદ્ધે આદેશ માને નહીં, અથવા મા ય કરે તોપણ વિપરીત કરે, કહેલું સાભળે જ નહીં, અને સાભળું હોય તો પાછો ઉત્તર વાળે કે અપમાનપૂર્વક બોલે તે ઉત્કૃષ્ટ આશાતાના

સ્થાપનાચાર્યની આશાતાના

સ્થાપનાચાર્યની આશાતાના પણ ત્રણ પ્રકારની છે જ્યાં સ્થાપેવ હેય ત્યાથી આમ તેમ ફેરવતા વચ્ચેસ્પર્શ કે અગ્રસ્પર્શ કે પગનો સ્પર્શ કરવે તે જથથ આશાતાના, ૨

ભૂમિ પર રહે છે તે જોઈએ તો આશાવાન નથી બનેલો. આશાવાન એટલે કે આશાવાન નથી બનેલો.

એવી જ રીતે જોઈએ તો આશાવાન નથી બનેલો. આશાવાન એટલે કે આશાવાન નથી બનેલો.

ચોરી
તકરણ
૧ દેવ
૨ તો
૩ સર્વ
૪, પણ

વદ્રબ્યનો
૫ ગઈધાર
૬ દેવદ્રબ્ય
૭ કારણથી
૮ વિચાર
૯ થાય છે

પછી આપેજ
વિશ્રમણ કરે છે

આશાવાન નથી બનેલો. આશાવાન એટલે કે આશાવાન નથી બનેલો.

જુની વૃદ્ધિ કરાવ
૧૨ થાય છે દેવદ્રબ્ય
સમય છે ત્યાં મુનિ
પ્રવચનની વૃદ્ધિ થાય

૧૩ થાય છે જે દેવદ્રબ્ય છે
૧૪ થાય છે

એવી જ રીતે જોઈએ તો આશાવાન નથી બનેલો. આશાવાન એટલે કે આશાવાન નથી બનેલો.

૧૫ થાય છે જે દેવદ્રબ્ય છે
૧૬ થાય છે જે દેવદ્રબ્ય છે
૧૭ થાય છે જે દેવદ્રબ્ય છે
૧૮ થાય છે જે દેવદ્રબ્ય છે

આવકદિનદૃષ્ટિ નથી બનેલો. આશાવાન એટલે કે આશાવાન નથી બનેલો.

૧૯ થાય છે જે દેવદ્રબ્ય છે
૨૦ થાય છે જે દેવદ્રબ્ય છે
૨૧ થાય છે જે દેવદ્રબ્ય છે
૨૨ થાય છે જે દેવદ્રબ્ય છે

હતો તે ક્રોધ પર્વ આવતા મહિરે ગયો પાતે દ્રવ્ય ન હોવાથી ઉધાર ખાતે પહેરામણીનું દ્રવ્ય આપવાનું કમ્પસ કર્યું જૂઠા જૂઠા કામમા વળી જવાથી તેનાથી કળૂલ કરેલું દેવદ્રવ્ય શીઘ્ર અપાયું નહીં એક સમયે દુર્દેવથી તેના ઘર ઉપર ધાડ પડી શસ્ત્રધારી ચોરાએ ઘરમા હતુ તેનું સર્વ દ્રવ્ય લૂંટી લીધુ, અને “ શેઠ આગળ જતા આપણે રાજદંડ વગેરે કરાવશે ” એવો મનમા ભય ઉત્પન્ન વવાથી તેમણે શસ્ત્રપ્રહારથી રૂપમદત શ્રેષ્ઠીનો પ્રાણ લીધો રૂપમદતનો જીવ મરણ પામી તેજ મહાપુર નગરમા નિર્દય, દરિદ્રી અને કૃપણ એવા એક પખાલીના ઘરે પાડો થયો તે નિત્ય જળાદિક ભાર ઘેર ઘેર ઉપાડે છે તે નગર જીવ્યું હતું, અને નદી ઘણી જોડાણમા હતી તેથી જોયી ભૂમિ ચઢવાની, અહોરાત્ર ભાર ઉપાડવાનો અને આકરી છુપા તથા પીઠ ઉપર પડતો ભાર સહવાનો એવા એવા કારણથી તે પાકાએ ઘણા કાળ સુધી મહાવેદના મહત્ત્વ કળી એક દિવસે નવા બનાવેલા જિનમ દિશને કોટ બધાતો હતો, તેને માટે પાણી ઉપાડતા જિનમદિર તથા જિનમનિમા આદિ ભેદ તે પાકાને જાતિશ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું તેથી તે ક્રોધ પણ રીતે જિનમદિર છોડીને જાય નહીં પછી પૂર્વભવના પુત્રોએ જ્ઞાની ગુરૂના વચન ઉપરથી બીરતીને દ્રવ્ય આપીને પાકાને છોડાવ્યો, અને તેણે પૂર્વભવે જેટલું દેવદ્રવ્ય આપવા કળૂલ કર્યું હતું, તે કરતા હજારગણું દ્રવ્ય આપી પૂર્વભવના પોતાના પિતાને સહુમાથી મુક્ત કર્યો. પછી તે પાકો અનશન કરી સ્વર્ગે ગયો અને અનુક્રમે મુક્તિ પામ્યો આ રીતે દેવદ્રવ્યાદિ આપતા વિલબ કરવા ઉપર રૂપમદત શ્રેષ્ઠીનું હજાત કહ્યું

આમ કબુલ કરેલું દેવાદિદ્રવ્ય સહુમાત્ર પણ ઘરમા ન રાખવું વિવેકી પુરોએ બીજા ક્રોધનું દેવુ દોષ, તો પણ વ્યવહાર સાચવવાને અથે આપવાને વિલબ નથી લગાડતા, તો પછી દેવાદિદ્રવ્ય આપવાને વિલબ શી રીતે લગાડાય ? તે કારણ માટે દેવ, જ્ઞાન, સાધા રણ આદિ ખાતામા, માવ, પહેરામણી વગેરેનું જેટલું દ્રવ્ય જે ખાતે આપવા કબુલ કર્યું હોય, તેટલું દ્રવ્ય તે ખાતાનું થયું માટે તે શી રીતે લોભવાય ? અથવા તે રકમથી ઉત્પન્ન થયેલું વ્યાજ આદિ પણ શી રીતે લેવાય ? કારણ કે, તેમ કરે તો ઉપર કહેલો દેવાદિ દ્રવ્યોપલોગનો દોષ માથે આવે, માટે દેવાદિકનું દ્રવ્ય તત્કાળ આપવાનું ન બની શકે, તેણે પ્રથમથીજ પખવાડિયાની અથવા અઠવાડિયાની મુદત બાધથી, અને મુદતની અદર ઉધરાણીની વાટ ન ભેતા પોતેજ આપી દેવુ સુવ્ત વીતી બાધ તો દેવાદિદ્રવ્યો પલોગનો દોષ લાગે દેવદ્રવ્યાદિકની ઉધરાણી પણ તે કામ કરનાર લોકોએ પોતાના પેસાની ઉધરાણીની માફક તાગડતોળ અને બરાબર મન દર્ષ કરી તેમ ન કરે અને આજસ કરે તો વળતે દુર્દેવના ચોગથી દુર્ભિક્ષ, દેશનો નાશ, દાદિ પ્રાપ્તિ ઇત્યાદિક થાય, તો પછી ગમે તેનું કરે તોપણ થાય અને તેથી મ્હોટો દોષ લાગે આ વિષય ઉપર એવું હજાત છે કે —

સાધારણ દ્રવ્યનું સંરક્ષણ.

દેવદ્રવ્ય તો પ્રસિદ્ધ જ છે, પણ સાધારણ દ્રવ્ય તે-દેર પુસ્તક, આપત્તચત્ર આવક વિગેરેને ઉદ્ધરવાને (સંરક્ષા કરવાને) યોગ્ય દ્રવ્ય અસ્થિત આવકોએ મળી મેલ થુ હોય તેનો વિનાશ કરવો અથવા બ્યાજ કે બ્યાપાર આદિવડે નેનો ઉપલોભ કરવો તે સાધારણ દ્રવ્યનો વિનાશ કયો કહેવાય છે કહેવું છે કે —

જેના બે બે પ્રકારના લેદની કદપના કરાય છે, એવા દેવદ્રવ્યનો નાશ થતો જેથી સાધુ પણ બે ઉવેખણા કરે તો અનત સસારી થાય છે અહિયા દેવદ્રવ્યના બે બે લેદની કદપના કેમ કરવી તે બતાવે છે દેવદ્રવ્ય, કાષ, પાષાણ, ઇંદ, નળીયા વિગેરે જે હોય (જે દેવદ્રવ્ય કહેવાય) તેનો વિનાશ, તેના પણ બે લેદ છે એક યોગ્ય અને બીજો અતીતભાવ યોગ્ય તે નવા લાવેલા અને અતીતભાવ તે દેરાસરમા લગાડેલા તેના પણ મૂળ અને ઉત્તર નામના બે લેદ છે મૂળ તે થજ કુંભી વિગેરે, ઉત્તર તે છાજ નળીયા વિગેરે, તેના યજ્ઞ સ્વપક્ષ અને પરપક્ષ નામના બે લેદ છે સ્વપક્ષ તે આવકાદિકોએ કરેલો વિનાશ, અને પરપક્ષ તે મિથ્યાત્વી વિગેરે લોકોએ કરેલો વિનાશ એમ દેવદ્રવ્યના બે બે લેદની કદપના અનેક પ્રકારની થાય છે ઉપર લખેલી ગાથામા “અપિ” શ્રદ્ધ કરેલ છે તેથી આવક પણ શ્રદ્ધ કરવા એટલે આવક કે સાધુ બે દેવદ્રવ્યનો વિનાશ થતો ઉવેખે તો અનત સસારી થાય છે

અહિયા કોઈક એમ પૂછે કે, મન, વચન, કાયાથી સાવધ કરવા, કરાવવા, અતુ મોહવાનો પણ જેને ત્યાગ છે એવા સાધુઓએ દેવદ્રવ્યની રક્ષા શા માટે કરવી જોઈએ ? ઉત્તર આપતા આચાર્ય કહે છે કે, સાધુ બે કોઈક રાત્ર, દીવાન, ચૈત્ર પ્રભુખની પાસેથી યાચના કરી ઘર, હાટ, ગામ ગરાસ લઈ તેના દ્રવ્યથી બે નવું દેરાસર બધાવે, તો તમે કહો છા તેમ હોય લાગે, પણ કોઈક ભદ્રિક જીવેલો ધર્મના માટે પહેલા આપેલું જિન દ્રવ્યનું અથવા બીજા કોઈ ચૈત્ય દ્રવ્યનું સાધુ રક્ષણ કરે તો કાંઈ હોય નથી પરંતુ સાત્રિની પુષ્ટિ છે, કારણ કે, જિનેશ્વરોની આજ્ઞાનું આરાધન થાય છે બે દેરાસર નવીન બધાવતા ન હોય પણ પૂર્વ કરાવેલાનો કે દેરાસર દેખીને તેને કદ આપીને પણ બચાવ કરવો તેમા કાંઈ પ્રાયશ્ચિત્ત આવતુ નથી તેમ કાંઈ પ્રતિજ્ઞા પણ ભગ થતી નથી આગમમા પણ એમ જ કહેવું છે કે —

દેરાસરના કામને માટે દેવદ્રવ્યની વૃદ્ધિ કરતા જેતર, સુવર્ણ, ચાંદી, ગામ, ગરાસ, ગાય, બળદ, વિગેરે દેરાસરના નિમિત્તે ઉપગતવનાર સાધુને ત્રિકરણ યોગ (મન, વચન, કાયા)ની શુદ્ધિ કયાથી હોય ? એમ પ્રશ્ન કરવાથી આચાર્ય ઉત્તર આપે છે કે, ઉપર લખેલા કારણ બે પોતે કરે એટલે દેવદ્રવ્યની વૃદ્ધિ માટે પોતે યાચના કરે તો તેને

દેવદ્રવ્યના સભાલનારને લાગતા દોષ અંગે દૃષ્ટાત

મહેદ્ર નામા નગરમા એક ગુંદર જિનમદિર હતું તેમા ચંદન, બરાસ, ફૂલ, ચોખા, ફળ, નેવેલ, દીવો, તેલ, બકાર, પૂતળી મામખી, પૂતળી રચના, મદિરનું સમારણ, દેવદ્રવ્યની ઉધરાણી, તેનું નામું લગણુ, સારી ચતનાથી દેવદ્રવ્ય રાખણુ, તેના જમે ખરચનો વિચાર કરવો, એટલા કામ કરવાને અર્થે ઈસિયે દરેક કામમા આર આર માણસ રાખ્યા હતા તે લોકો પોતપોતાનું કામ બરાબર કરતા એક દિવસે ઉધરાણી કરનાર પૈકીનો મુખ્ય માણસ એક ઠેકાણે ઉધરાણી કરવા ગયો, ત્યાં ઉધરાણી ન થતાં ઉભટા દેવદ્રવ્યના મુખ માથી નીકળેલી યાળો માલજવાથી તે મનમા ઘણા ખેડ પાડ્યો અને તે દિવસથી તે ઉધરાણીના કામમા આવસ કરવા લાગ્યો, "જેવો ઉપરી તેવા તેના હાથ નીચેના લોકો હોય છે," એવો લોક વ્યહાર હોવાથી તેના હાથ નીચેના લોકો પણ આગસ કરવા લાગ્યા તેટલામા કેશનો નાચ વગેરે યવાથી ઉધાર રહેલું ઘણું દેવદ્રવ્ય નાચ પાડ્યું પછી તે કર્મનો દોષથી ઉધરાણી કરનારનો ઉપરી અસખ્યાતા બવ અર્થે આ રીતે દેવદ્રવ્યની ઉધરાણી કરવાના કામમા આવસ કરવા ઉપર દૃષ્ટાત રહ્યું છે

તેમજ દેવદ્રવ્ય આદિ જે આપવાનું હોય તે સાત આપણુ ઘસાયેલુ અથવા ખોટું નાણું વગેરે ન આપણુ મરણુ કે, તેમ કરવાથી કોઈ પણ રીતે દેવદ્રવ્યાદિકેનો ઉપયોગ કર્યાનો દોષ માથે આવે છે તેમજ દેવ, જ્ઞાન તથા સાધારણ દ્રવ્ય સંબંધી ઘર, ટુકાન, ફોત, વાડી, પાખાણુ, ઈંટ, કાષ, વાસ, નગીમા, માટી, ખડી આદિ ચીજો તથા ચંદન, કેસર, બરાસ, ફૂલ છાગડીઓ, અગેરીઓ, ધૂપધાતું, કળસ, વાળાકુચી, છત્રસહિત સિંહાસન, ચામર, ચંદ્રવાળો ઝરલરી, ભેરી આદિ વાજિત્ર, તણુ કાકિયા, પકલ, કાગળ, સાકડી, કખાટ, પાટ, પાટલા, પાટલીઓ, કુંડી, ઘડા, ઝોરસીઓ, કાગળ, જળ અને દીવા આદિ વસ્તુ તથા મદિરની શાળામા ઘડીને પરનાળાના માગે આવેલુ જળ વગેરે પણ પોતાના કામને માટે ન વાપરણુ કાનણુ કે, દેવદ્રવ્યની પેઠે તેના ઉપયોગથી પણ દોષ લાગે છે ચામર, તણુ આદિ વસ્તુ નો વાપરવાથી કદાચિત્ મલિન થવાનો તથા તૂટવાકાદવાનો પણ સંભવ છે, તેથી ઉપયોગ કરતા પણ અધિક દોષ લાગે કહ્યું છે કે ભગવાન આગળ દીવો કરીને તેજ દીવાથી ઘરના કામ ન કરવા તેમ કરે તો તિથે ન યોગિમા મુલ્ય એ ઉપર જીવુ દૃષ્ટાત છે કે —

મંદિરનો દીવો વાપરવા અંગે ઊંટડીનું દૃષ્ટાત

ઈંદુર નગરમા દેવસેન નામે એક વ્યવહારી હતો અને ધનસેન નામે એક જીંટવાર તેનો સેવક હતો ધનસેનના ઘરથી દરરોજ એક જીંટડી દેવસેનને ઘેર આવતી ધનસેન તેને મારીફૂગીને પાછી લઈ બધ, તો પણ તે સ્નેહને લીધે પાછી દેવસેનને ઘેર જ આવીને રહે, એમ થતા લાગ્યું ત્યારે દેવસેને તેને વેચાતી લઈને પોતાના ઘરમા રાખી અને

આરિત્રની શુદ્ધિ ન કહેવાય, પણ તે દેવદ્રવ્યની (ક્ષેત્ર ગમ્મ ગરાસ વિગેરેની) કોઈ ચોરી કરે, તે ખાઈ જાય, કે લઈ લેતો હોય તો તેને ઉવેજે (અવગણના કરે) તો ત્રિગુણ વિશુદ્ધિ ન કહેવાય, છતી શક્તિયે જો ન નિવારે તો અભક્તિ ગણાય છે, માટે જો દેવ દ્રવ્યનો કોઈ વિનાશ કરતો હોય તો તેને સાધુ અવશ્ય નિવારે-બટકાવે; ન નિવારે તો દોષ લાગે છે દેવદ્રવ્યના ભક્ષણ કરનાર પાસેથી દ્રવ્ય પાછું લેવાના કાર્યમાં કદાપિ સર્વ સમય કામ પડે તો સાધુ શ્રાવકે પણ તે કાર્યમાં લાગીને (તે કાર્ય) પાર પાડવું, પણ ઉવેખતું નહીં વગી ખીજા અથોમા પણ કહેવું જોઈ છે —

દેવદ્રવ્યનું ભક્ષણ કરે કે ભક્ષણ કરનારને ઉવેજે તથા પ્રજ્ઞાહીનપણાથી દેવદ્રવ્યનો ઉપયોગ કરે તોપણ પાપકર્મથી લેપાય છે પ્રજ્ઞાહીનપણું એટલે દેવદ્રવ્ય કોઈક અગઉધાર આપે, થોડા મુઠવાળા દાગીના રાખી વધારે દેવદ્રવ્ય આપે, આ પુરૂષ પાસેથી દેવદ્રવ્ય પાછું અમુક કારણથી વસુલ કરાવી શકીશું એવો વિચાર કર્યા વિનાજ આપે આ કારણથી દેવદ્રવ્યના ઉપર વિનાશ થાય તં પ્રજ્ઞાહીનપણું ગણાય છે પ્રજ્ઞાહીનપણું તે ખરેખર વિચાર કીધા વિના આપે તે જેથી ઉવટ દેવદ્રવ્યનો વિનાશ થાય તે પ્રજ્ઞાહીન કહેવાય ॥

જે શ્રાવક દેરાસરની આવકને લાગે, દેવદ્રવ્યમા આપતું કળૂલ કરીને પછી આપેજ નહીં, દેવદ્રવ્યનો નાશ થતો દેખી ઉવેખી નાખે તં તે પણ સસારમા પરિક્ષમણું કરે છે

જિન પ્રવચનની વૃદ્ધિ કરાવનારૂં, જ્ઞાન દર્શન આરિત્ર વિગેરે શુષ્ણની વૃદ્ધિ કરાવ નારૂં એવું જો દેવદ્રવ્ય છે તેનું જો પ્રાણી ભક્ષણ કરે ને અનત સસારી થાય છે દેવદ્રવ્ય હોય તો મનિદરનું સમારકામ તથા મહાપૂજા, સત્કાર આદિ થવાનો સભવ છે ત્યાં જુનિ રાજનો પણ યોગ મલી આવે છે વ્યાખ્યાન સાભાવના આદિ જિન પ્રવચનની વૃદ્ધિ થાય છે એવી રીતે જ્ઞાન દર્શન શુષ્ણની પ્રભાવના થાય છે

જિન પ્રવચનની વૃદ્ધિ કરાવનારૂં, જ્ઞાનદર્શન શુષ્ણને હીપાવનારૂં એવું જો દેવદ્રવ્ય છે તેનું જો પ્રાણી રક્ષણ કરે છે તે અદ્યપ્રભવમા શોક્ષપદને પામનાર થાય છે

જિન પ્રવચનની વૃદ્ધિ કરાવનારૂં, જ્ઞાનદર્શનશુષ્ણને હીપાવનારૂં એવું જો દેવદ્રવ્ય છે તેની જો પ્રાણી વૃદ્ધિ કરે છે તે તીર્થંકરપદને પામે છે વૃદ્ધિ કરવી એટલે જૂનાનું રક્ષણ ચને નવું પ્રાપ્ત કરવું દર્શનશુદ્ધિ પ્રકરણમા જો પદની વૃત્તિમા લખેલ છે કે, દેવદ્રવ્યના વધારનારને અર્હંત ઉપર ઘણીજ ભક્તિ હોય છે તેથી તેને તીર્થંકર યોગ જ થાય છે

દેવદ્રવ્યની વૃદ્ધિ કેવી રીતે કરવી ?

પદર કર્મહાનના કુબ્યાપાર છે, તેમા દેવદ્રવ્યની ધીરધાર કરવી નહીં, પણ ખરા માલની લેવડદેવડ ખરનારા મદ્યબ્યાપારીઓના દાગીના રાખી તે ઉપર દેવદ્રવ્ય વ્યાજે

પરપર બને પ્રીતિવાલા થયા કાંઈ સમયે જાની મુનિરાજને ઊંડીના સ્નેહનું રજુ પૂછતા તેમણે કહ્યું કે, "એ ઊંટડી પૂર્વભવે તારી માતા હતી, એણે સમસ્ત અસ્થિ દીધો કરીને તેજ દીવાથી ઘરના કામ કર્યા ધુપધાણામાં રહેલા અમારાથી રૂંદે. આ ગાંધે તે પાપકર્મથી એ ઊંટડી યજ્ઞ કહ્યું છે કે—જે મૃદ મનુષ્ય અમરવાને સર્વે દેવે તથા ધૂપ કરીને તેથીજ પોતાના ઘરના કામ મોઢથી કરે છે, તે વાપર નિરંજન પામે છે આ રીતે તમારો બન્નેનો સ્નેહ પૂર્વભવના સળધથી આવેલો છે એટલે આ વાનુ આગળ કરેલા દીવો વાપરવા ઉપર હુટાવ છે

માટે દેવની આગળ કરેલા દીવાના પ્રકાશમાં કાગળ ન વચક, આ સ્નેહ કામ ન કરાય, તથા નાણું ન પરખાય, દેવ આગળ કરેલા દીવાથી રૂંદે એ સર્વે દીવો પણ સળગાવવો નહીં ભગવાનના વ્યઠનથી પોતાના કપળાદિ નિશ્ચય અનુભવવાનું જળથી હાથ પણ ધોવાય નહીં દેવની શેષ (નમસ્ક) જુદાં જુદાં પદ્મ સ્વરૂપ માત્ર લેવું પરતુ પ્રભુના શરીરથી પોતાના હાથે લેવું નહીં. એટલે કે ઉભરી વગેરે વાજિત્ર પણ શરૂને અથવા સઘને કામે વગાડાય નહીં. એટલે કે એવો છે કે કાંઈ તેવું જરૂરનું કામ હોય તો દેવના બેરી અદિ દર્શિત રાજ્ય માં વાપરતા પહેલા તેના બહાસમાં દેવદ્રવ્ય ખાતે મોટા નાગે ચારે મુકામે—જે મૃદ પુરુષ જિનેશ્વર મહારાજના આમર, છત્ર, કળશ આદિ ઉપર મુકામે રહે જિનેશ્વર આખ્યા વિના વાપરે, તે હુખી થાય આ નકરો આપીને વચક દર્શિત રાજ્ય અથવા ભાગી તૂટી જાય તો પોતાના પૈસાથી તે સમારી આજ્ઞા નકર દર્શિત રાજ્ય દર્શિત કરવાને અર્થેજ જે જિનેશ્વર ભગવાનની પ્રતિમા અસ્થિ રૂંદે દર્શિત તો તે તેટલા કારણથી દેવદીપ યતો નથી પૂજાને અર્થેજ અસ્થિ રૂંદે દર્શિત દેવ તો, તે દેવદીપ થાય સુખ્યમાર્ગથી તો દેવદીપને અર્થે કોટીશ, અસ્થિ રૂંદે વલ પોતાને કામે ન વાપરવા કાંઈ માણસે પૂજા કરનાર લોકોને હાથ પ્રદર્શિત મહિરે નવું જળ રાખ્યું હોય, તો તે જળથી હાથ ધમ ધોવાને અર્થેજ દર્શિત રાજ્ય, અગેરી, જોરશીયા આદિ તથા અઠન, કેશર, કપૂર, કસ્તૂરી અર્થેજ દર્શિત રાજ્ય, અગેરી, કારણ કે, દેવની નિશ્ચયે ન રાખી હોય તો પોતાના અર્થેજ રાજ્ય માટે તો ન વાપરી શકાય છે એજ રીતે બેરી, અગેરી આદિ દર્શિત રાજ્ય માટે રાખ્યું તો તે સર્વ ધર્મકૃત્યોમાં વાપરી શકાય છે પોતાના અર્થેજ રાજ્ય માટે રાખ્યું વસ્તુ દેવમહિર વગેરેમાં વાપરવાને અર્થે દેવદીપ નિરંજન રાજ્ય માટે રાખ્યું કારણથી તે વસ્તુ દેવદ્રવ્યમાં ગણાય નહીં કારણ કે દર્શિત રાજ્ય માટે રાખ્યું એજ ન હોય તો, પોતાના પાત્રમાં રહેલું દેવદ્રવ્ય અર્થેજ રાજ્ય માટે રાખ્યું પણ દેવદ્રવ્ય ગણવું એજ એજ રીતે રાખ્યું માટે છે, વસ્તુ માટે આપીને પણ

ગિ
રા
રતુ
તો
એમ
માથે
રની
ર્યો
પો
વી,

આપીને વૃદ્ધિ વિધિપૂર્વક કરવી જેમ તેમ અથવા વગર દાગીના રાખે કે પદર કર્મદાનના વ્યાપારના કરનારને આપી દેવદ્રવ્યની વૃદ્ધિ કરવી નહીં જે માટે શાસ્ત્રકારે લખેલ છે કે-

જિનેશ્વર જગતની આજ્ઞાનું ખડન જેમા યાચ એવી રીતે દેવદ્રવ્યની વૃદ્ધિ કરનારા પણ દેટલાક મૂર્ખ મોહમા મુઝાએલા અજ્ઞાની છવો ભવસમુદ્રમા ડૂબે છે

દેટલાક આચાર્ય તો એમ કહે છે કે, શ્રાવક વગર બીજા કોઇને દેવદ્રવ્યની દ્રવ્યનું પીરવું હોય તો સમાન અથવા અધિક મૂલ્યવાળા દાગીના રાખીને જ દેવદ્રવ્ય પી વૃદ્ધિ કરવી, ઉચિત છે વળી સમ્યક્ત્વ પચીત્રીની વૃત્તિમા આવેલી શકાસ શેઠની કથામા પણ દાગીના ઉપર દેવદ્રવ્ય વૃદ્ધિ કરવાનું લખેલ છે

દેવદ્રવ્યના ભક્ષણ રક્ષણ ઉપર સાગરશ્રેષ્ઠીનું દંષ્ટાત.

સાકેતપુર નામના નગરમા અરિહતનો બ્રહ્મ એવો સાગરશ્રેષ્ઠી નામનો એક સુશ્રાવક રહેલો હતો ત્યાના બીજા સર્વ શ્રાવકોએ સાગરશ્રેષ્ઠીને સુશ્રાવક બાણી મર્વ દેવદ્રવ્ય સોંપ્યું, અને કહ્યું કે “ મહિરણ કામ કરનારા સૂતાર આદિને આ દ્રવ્ય આપતા રહેજો ” પછી સાગરશ્રેષ્ઠીએ લોભથી દેવદ્રવ્ય વાપરીને ધાત્ર, મોળ, ઘી, તેલ, કપડા આદિ ઘણી ચીજો વેચાતી લઈ મૂકી, અને તે સૂતાર વગેરેને શિકંકનાણું ન આપતા તેના બઢલામા ધાત્ર, મોળ, ઘી આદિ વસ્તુ મોઘે ભાવે આપે, અને એમ કરતા લાભ મળે તે પોતે રાખે એમ કરતા તેણે રૂપિયાના એશીમા ભાગરૂપ એક હબર કાઢીને લાભ લીધો, અને તેથી મહાધોર પાપકર્મ ઉપાભ્યું તેની આવોચના ન કરતા મરણ પામી સમુદ્રની અંદર જળમનુષ્ય થયો ત્યા ભાત્ય રત્નના ગ્રાહકોએ જળના અને જલચર છવેના ઉપદ્રવને ટાળના અડગોલિકાનું શ્રદ્ધણ કરવાને અર્થે તને વઝ્રધરદ્રમા પીડ્યો તે મહાવ્યથાથી મરણ પામી ત્રીજી નરકે નારકી થયો વેદાતમા પણ કહ્યું છે કે-દેવદ્રવ્યથી તથા શુરુ દ્રવ્યથી ઘણેલી દ્રવ્યની વૃદ્ધિ પરિણામે સારી નથી કેમકે, તેથી ઇંદલોકે કુલ નાશ અને મરણ પછી નરક ગતિ ધાત્ર છે નરકમાથી નીકળીને પાત્રસે ધનુષ્ય લાગે મહામત્સ્ય થયો તે ભવે કોઈ ક્ષેત્રે તેના સર્ગએ છેદ કરી મહાકર્ધના કરી તેથી મરણ પામી ચોથી નરકે નારકી થયો એમ એકેક અથવા બે બે ભવ વચ્ચે કરીને સાતે નરકોમા બે બે વાર ઉત્પન્ન થયો પછી તે સાગરશ્રેષ્ઠીના છવે એક હબર કાઢી નેટલા દેવદ્રવ્યનો ઉપભોગ કર્યો હતો, તેથી લાગટ તથા આતરાથી મ્થાન, જુદ, લેસ, બોકટો, ઘેટો, હરિણ સસલો, સાખર, ચિયાળિયો, બિલાડી, ઉંદર, નોળિયો, કોલ, ગિરોલી, સર્પ, વીંછી, વિદ્યાના કૃમિ, ધૂટીકાચ, અપ્કાચ, તેડકાચ, વાચુકાચ, વનસ્પતિકાચ, ચાખ, છીપ, જીલો, કીડી, કીડા, પતંગ, માખી, ભમરો, મચ્છર, કાચબો, ગર્દભ, પાડો, બળદ, ઉંટ, ખચ્ચર, ઘોડો, હાથી વગેરે છવેયોનિમા પ્રત્યેક છવેયોનિએ એકેક હબર વાર ઉત્પન્ન થઈ સર્વ મળી લાગે ભવ સસારમા ભગતા પૂરા કર્યા પ્રાચે સર્વ ભવે સત્રધાત આદિ

પ્રાપ્તિ થાય છે સાધારણ ખાતા ॥ વસ્તુ મધ્યે અનુમનિયો વાપરે, તોપણ લોકબ્યવહારની રીતને અનુસરી જોઈું ન પડે એટલું જાણું આપણું અને તે પણ કહેલી મુદતની અંદર પોતેજ જમીને આપણુ તેમા જો કદાચિત્ તે ઘરે જીત, કરા, આદિ પૂર્વના હોય, તે પછી જવાથી પાછા સમારવા પડે તો તેમા જે કાંઈ ખર્ચ થયું હોય, તે જાડામા વાગી લેવું કાનજુ કે, તેવો લોકબ્યવહાર છે; પરંતુ જે પોતાના અર્થે જો કાંઈ માળ નવો ચણાવ્યો અથવા તે ઘરમા બીજું કાંઈ નવું કંચુ હોય તો તેમા જે ખર્ચ થયું હોય, તે જાડામા વાગી લેવાય નહીં કારણ કે તેથી સાધારણ દ્રવ્યનો ઉપયોગ કરવાનો હોય આવે ॥ કોઈ સાધર્મીભાઈ સીદાતો હોય, તો તે સ્વયં સમગ્રિથી સાધારણ ખાતાના ઘરમા વગર ભાટે નહીં શકે તેમજ બીજું સ્થાનક ન મળવાથી તીર્થાટિકને વિષે તથા જિન મંદિરમાજ જે ઘણી વાર રહેવું પડે તથા નિદ્રા આદિ લેવી પડે તો એટલું વાપરવામા આવે, તે કરતા પણ વધારે નકરે આપવો, થોડો નકરે આપે તો માફાત્ હોયજ છે આ રીતે દેવ, જ્ઞાન અને સાધારણ જો ત્રણે ખાત ના વજ્ર, નાગીયેર, સોના રૂપાની પાટી, કળશ, કુંડ, પકવાણ, મુખડી વગેરે વસ્તુ ઉજમણુમા, નદિમા અને પુરાતકપૂજા વગેરે કૃત્યોમા સારે નકરે આપ્યા વિના ન મૂકવી ‘ ઉજમણુ આદિ કૃત્યોમા પાતાના નામથી મ્હોટા આડબરે માડયા હોય તો તોડમા ઘણી પ્રથસા થાય ’ એવી પ્રમાણી થોડા નકરે આપીને ઘણી વસ્તુ મૂકવી એ ચોખ્ખું નથી આ વાત ઉપર લક્ષ્મીવતીનું કહાત છે ને નીચે લખ્યું છે —

થોડા નકરાથી ઉજમણુમા વસ્તુઓ મૂકવા અંગે લક્ષ્મીવતીનું કહાન્ત.

કોઈ લક્ષ્મીવતી મામે આવિકા ઘરની દ્રવ્યવા, ધર્મિષ્ઠ અને પોતાની મ્હોટામાં ધર્મજનારી હતી ત હમેશા થોડો નકરે આપીને ઘણા આડબરથી વિવિધ પ્રકારના ઉજમણુ આદિ ધર્મકૃત્યો કરે અને કરાવે, તથા મનમા જોમ જાહે કે, “ હું દેવદ્રવ્યની વૃદ્ધિ તથા પ્રભાવના કરૂં છું ” એવી રીતે આવકધર્મ પાગીને ત મરજુ પાગીને સ્વર્ગે ગઈ તો પણ બુદ્ધિપૂર્વક અપરાધના હોયથી ત્યાં નીચે દેવીપણું ઉત્પત્ત થઈ કાગ થતા સ્વર્ગે થી ચાલી કોઈ ધનવાન તથા પુત્ર રહિત ચેકને ત્યાં મા ય પુત્રીપણું ઉત્પત્ત થઈ પણ તે ગર્ભમા આવી ત્યારે જોજિતો પરચકને મ્હોટો લય આવ્યાથી તંની માતાનો સ્ત્રીમતને ઉત્સવ ન થયો, તથા જન્મોત્સવ, છડીનો જાગરિકોત્સવ, નામ પાડવાનો જિત્સવ આદિ ઉત્સવ પિતાએ મ્હોટા આડબરથી કરવા ॥ તેયારી કરી હતી, તો પણ રાગ તથા મત્ર આદિ મ્હોટા લોકના ઘરમા ચોક્ક ઉત્પત્ત થવાથી તે ન થયા તેમજ ચેકે રત્નજીત મુવર્જના સર્વ અંગે પહેરાય જોવા અલકાગ ઘણા આવરથી કરાયા હતા, તો પણ ચોરાદિકના બચથી તે પુત્રી એક દિવસ પણ પહેરી શકી નહીં તે માગાપને તથા બીજા લોકોને પણ ઘણી માન્ય હતી તો પણ પૂર્વકર્મના હોયથી તેને ખાવા પીવાની તથા પડે

મહાબયથા સહન કરીને તે મરણ પામ્યો. પછી ઘણું ખરૂં પાપ ક્ષીણ થયું ત્યારે વસતપુર નગરમા કોડપતિ વસુદત્ત શ્રેષ્ઠીથી તેની સ્ત્રી વસુમતિની કુળે પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો. તે ગર્ભમા છતાં જ વસુદત્તશ્રેષ્ઠીનું સર્વ દ્રવ્ય નાશ પામ્યું. પુત્ર અવતર્યો તે જ દિવસે વસુદત્તશ્રેષ્ઠી મરણ પામ્યો, અને તેને પાચમું વર્ષ બેસના વસુમતી પણ દેવગત થઈ તેથી લોકોએ તેનું “નિષ્પુણ્યક” એવું નામ પાડ્યું. કોઈ રાકની પેઠે જેમ તેમ નિર્વાહ કરી તે વૃદ્ધિ પામ્યો.

એક દિવસે તેનો મામા તેને સ્નેહથી પોતાને ઘેર લઈ ગયો. દેવયોગે તે જ રાત્રિએ મામાનું ઘર પણ ચોરોએ લૂટ્યું. એમ જેને જેને ઘેર તે એક દિવસ પણ રહ્યો તે સર્વને ત્યાં ચોર, ધાડ, અગ્નિ વગેરે ઉપદ્રવ થયા. કોઈ ઠેકાણે ધરધણી જ મરણ પામ્યો. “આ પારેવાનું બચ્યું છે ? કે બળતી ગાકરી છે ? અથવા મૂર્તિમાનું ઉત્પાત છે ?” એવી રીતે લોકો તેની નિંદા કરવા લાગ્યા. તેથી ઉદ્દેગ પામી તે નિષ્પુણ્યક નામા સાગર શ્રેષ્ઠીને જીવ બહુ દેશાતરે ભ્રમતા તામ્રવિસિ નગરીએ ગયો. ત્યાં વિનયધર શ્રેષ્ઠીને ત્યાં આકરપણે રહ્યો. તે જ દિવસે વિનયધર શ્રેષ્ઠીનું ઘર સળગ્યું. તેથી તેણે પોતાના ઘરમાથી હઠકાયતા શ્યાનની પેઠે તેને કાઢી મૂક્યો. પછી શું કરવું ? તે ન સૂઝવાથી પૂર્વભવે ઉપાજેલા દુષ્કર્મની નિંદા કરવા લાગ્યો. કહ્યું છે કે—અર્થે જીવ સ્વવશપણે કર્મ કરે છે, પણ તે જોગવવાનો અવસર આવે ત્યારે પરવશ થઈને જોગવે ઠે, જેમ માણસ પોતાની સ્વતંત્રતાથી વૃક્ષ ઉપર ચઢી બાથ છે, પણ પડવાનો સમય આવે ત્યારે પરવશ થઈને નીચે પડે છે. નિષ્પુણ્યક “યોગ્ય સ્થાનનો લાભ ન થવાથી ભાગ્યના ઉદયને હરકત આવે છે.” એમ વિચારી સમુદ્રતીરે ગયો, અને ધનાવહ શ્રેષ્ઠા પિ આકરી કરની કળૂલ કરી તે દિવસે પહાણ ઉપર ચઢ્યો. ગેષ્ઠીની સાથે શેષ કુશળગી પરદીપે ગયો, અને મનમા વિચાર કરવા લાગ્યો. કે, શ્કાઈ ભાગ્ય ઉઘડ્યું કારણ કે, હું અદર બેઠા પછી પણ પહાણ ભાગ્ય નહીં અથવા શ્કાઈ હૃદયે આ વખતે પોતાનું કામ ભૂલી ગયું. રખેને પાછા વળતા તેને તે ચાહ આવે !” નિષ્પુણ્યકના મનમા આવેલી કદવના ખરી કરવાને અર્થે જ કે શું ? તેના હૃદયે લાકડીનો પ્રહાર કરીને જેમ ઘડાના સેકડો ઠડકા કરે, તેમ માછા વળતા તે પહાણના કઠકા કર્યા. દેવયોગથી નિષ્પુણ્યકને હાથે પાટિયું આવી ગયું. તેની મદદથી તે સમુદ્રકાંઠાના એક ગામે આવ્યો, અને ત્યાંના કાંઠારના આશ્રય તળે રહ્યો.

એક દિવસે ચોરોએ કાંઠારના ઘર ઉપર ધાડ પાડી અને નિષ્પુણ્યકને કાંઠારનો પુત્ર બાણી પકડી બાધીને તળે પોતાની પછીએ લઈ ગયા. તે જ દિવસે બીજા કોઈ પછી પતિએ ધાડ પાડી તે પછીનો મૂળથી નાશ કર્યો. પછી તે ચોરોએ પણ તે નિષ્પુણ્યકને કમનશીળ બાણીને કાઢી મૂક્યો. કહ્યું છે કે—એક માથે ટાલવાળો પુરૂષ માથે તડકો લાગવાથી ધણેજ તપી ગયો, અને રીતજ છાયાની ઇચ્છાથી દેવયોગે બિલાના ઝાડ નીચે જઈ

રવા જોડવાની વસ્તુ ઘણું જાણે જોવી મળતી હતી કે, સામાન્ય માણસને પણ સુખે મળી શકે કહ્યું છે કે સાગર ! તું રતનાકર કહેવાય છે, અને તેથી તું રતનથી ભરેલો છે, છતાં મહારા હાથમા દેડકો આ યો ! જો દહારો દોષ નથી પણ મહારા પૂર્વકર્મનો દોષ છે પછી શેઠે “ જો પુત્રીનો જોકે ઉત્સવ થયો નથી માટે મહોટા આડગરથી તેનો લગ્ન મહોત્સવ કરવા માડયો લગ્ન દિવસ નજીક આવ્યો, ત્યારે તે પુત્રીની માતા અકસ્માત મરણ પામી ! ત્યારે બિવકુલ ઉત્સવ ન થતા વરવહુનો દુસ્તમેળાપ માત્ર રૂઢી પ્રમાણે કર્યો મહોટા ધનવાન અને ઉદાર શેઠને ઘેર પડી હતી, અને સાસરા આદિ સર્વ લોકને માળીતી હતી, તો પણ પૂર્વની પેઠે નવા નવા લય, શોક, માદગી આદિ કારણ ઉત્પન્ન થવાથી તે પુત્રીને પોતાના મનગમતા વિષયમુખ, તથા ઉત્સવ લોગવવાનો યોગ પ્રાપ્ત ન જ મળ્યો તેથી તે મનમા ઘણી ઉદ્વિગ્ન થઈ, અને સ્વેગ પામી એક દિવસે તાણે કેવળી મહારાજને જોવાતનું કારણ પૂછવાથી તેમણે કહ્યું છે કે, “ પૂર્વભવે તં યોડો નકરો આપીને મહિર આદિની ઘણી વસ્તુ લાપરી અને મહોટા આડગર દેખાડયો તે જે દુઃકર્મ ઉભાજુરું તેનું આ ફળ છે ” કેવળીના જોવા વચ્ચે સાક્ષી તે પ્રથમ આવોયણ અને પછી હીક્ષા લઈ અનુક્રમે નિર્વાણ પામી એ રીતે લક્ષ્મીવતી િ કથા છે

માટે ઉજમણા આદીમા મૂકવા પાટલીઓ, નાગિજેર, લાડુ, આદી વસ્તુ જેનું મૂલ્ય હોય, તથા તે તૈયાર કરતા, લાવતા જે દ્રવ્ય જેનું હોય તેથી પણ કાષ્ઠક વધારે રકમ આપવી, એમ કરવાથી શુદ્ધ નકરો કહેવાય છે કેમકે પોતાના નામથી ઉજમણા વગેરે માકડ્યુ હોય, પરંતુ અધિક ચક્ષિ આદિ ન હોવાથી માટેના ઉજમણાની રીત ગદાગર સાચવવાને અથે કેમકે જીલ્લે માણસ કાષ્ઠ મૂકે, તો તેથી કેમકે હોવાની પ્રાપ્તિ થતી નથી

ધરદેરાસરમા ચઢાવેન અક્ષતાદિની વ્યવસ્થા

પોતાના ધરદેરાસરમા ભગવાન આગળ મૂકેલા ચોખા, મોપારી, નૈવેદ્ય આદિ વસ્તુ વેચવાથી નિષ્ફળી રકમમાંથી પુજ્ય, લોગ (કેસર, ચંદન) વસ્તુ પોતાના ધરદેરા સરમા ન લાપરી; અને જીમ્ જિનમહિરમા પણ પોતે ભગવાન ઉપર ન ચઢાવતી પરંતુ ખરી વાત કહીને તે પૂજક લોકોના હાથથી ચઢાવે જિનમહિરે પૂજકનો યોગ ન હોય તો સર્વે લોકોને તે વસ્તુનું સ્વરૂપ પ્રકટ કરીને પોતે જ તે વસ્તુ ભગવાન ઉપર ચઢાવે એમ ન કરે તો, ગાઠનું ન ખરચતા ફેગટ લોકો પાસેથી પોતાની પ્રથ સા કરાવ્યાને રૂપ માથે આવે ॥ ધરદેરાસરની નૈવેદ્ય આદિ વસ્તુ માળીને આપવી, પણ તે તેના માસિક પગારની રકમમા ગણવી જો પ્રથમથી માસિક પગારને જાહે નવેદ્ય આદિ આપવાનો ઠરાવ કર્યો હોય, તો કાષ્ઠ દોષ નથી સુખ્યમાર્ગે જોતા માળીને માસિક પગાર જુદો જ આપવો ધરદેરાસરમા ભગવાન આગળ ધરેલા નૈવેદ્ય આદિ વસ્તુ મહોટા જિનમહિરે મૂકવી

પહોંચ્યો ત્યારે ત્યાં પણ ઉપરથી પડતા એક મહાટા મિટીના ફાળી તંતુ માથુ “કહાક” શબ્દ કરી ભાગ્યુ મતલબ એ છે કે, કમનસીબ પ્રુફ થયા ત્યાં આપણા પણ તેની સાથે જ આવે છે આ રીતે જૂના જૂના નવસો નવાણું રથબોના વિષે ચોર, જળ, અગ્નિ સ્વચક્ર, પરચક્ર, મરત્રી આદિ અનેક રોગ થવાથી તે નિષ્પુણ્યકને લોકોએ કાઢી મૂક્યો ત્યારે તે મહા દુખી ધણ એક મહોટી અટવીમા આરાધક જનોને પ્રત્યક્ષ ફળ આપનારા સલાક નામા યજ્ઞને મંદિરે આબો પોતાનું સર્વ દુખ યજ્ઞ આગળ કહી એકચિત્તથી તેની આરાધના કરવા લાગ્યો એક વીસ ઉપવાસ કરવાથી પ્રસન્ન થએલા યજ્ઞે તેને કહ્યું કે, “દરરોજ” સંધ્યા મમયે મહારી આગળ સુવર્ણમય એક હંતર અથાકને ધારણ કરનારો મોર નૃત્ય કરશે તેના દરરોજ પડી ગએલા પિન્છા ત્યારે લેવા “યજ્ઞના આવા વચનથી છુટી થયેલા નિષ્પુણ્યકે કેટલાક પિન્છા સંધ્યા સમયે પડી ગયા, તે એકઠા કર્યા એમ દરરોજ એકઠા કરતા નવસો પિન્છા ભેગા થયા એકસો બાકી રહ્યા પછી નિષ્પુણ્યકે હુકેવની પ્રેરણાથી મનમ વિચાસુ કે, “બારી રહેલા પિન્છા લેવાને માટે હવે કેટલાક દિવસ આ જ ગલમા રહેવું ? માટે જધા પિન્છા સામગ્ર એક મૂઠીથી પકડીને ઉભેડી લેવા એ ઠીક ” એમ વિચારી તે દિવસે મોર નાચવા આબો, ત્યારે એક મૂઠીથી તેના પિન્છા પકડવા ગયો એટલામા મોઝ કાગડાનું રૂપ કરીને ઉડી ગયો, અને પૂર્વે એકઠા કરેલા નવસો પિન્છા પણ જતા રહ્યા ! ખરૂં છે કે—દેવડી ગર્વાદા ઉભાથીને જે કાર્ય કરવા જઈએ, તે સફળ થાય નહીં જીએ, ચાતક શકુલ કરેલું સરોવરનું જળ પેટમા ન ઉતરતા ગળામા રહેલા છિદ્રથી બહાર જતું રહે છે માટે “ધિક્કાર યાજો મને ! કેમકે મેં ફોગટ એટલી ઉનાવળ કરી ” એમ લીલગીરી કરતા નિષ્પુણ્યકે આમ તેમ ભમતા એક શાળી શુકને ઢીઠા તેમની પાને જઈ વઢના કરી તેણે તેમને પોતાના પૂર્વકર્મનું સ્વરૂપ પૂછ્યું શાળીએ પણ તેના પૂર્વભવનું સ્વરૂપ જેવું હતું તેવું પ્રકટપણે કહી ઢીપું તે સાલાળી પૂર્વે દેવદ્રવ્ય ઉતર પોતાની આલપિકા કરી તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત મુનિરાજ પાસે માગ્યું મુનિ મહારાજે કહ્યું કે, “જેટલું દેવદ્રવ્ય તે પૂર્વભવે વાપર્યું, તે કરતા વધારે દ્રવ્ય દેવદ્રવ્ય ખાતામા આપ, અને દેવદ્રવ્યની રક્ષા તથા તેની વૃદ્ધિ વગેરે યથાશક્તિ કર એટલે તારૂં દુઃકર્મ ટળશે તથા પરિપૂર્ણ લોભ, રૂદ્ધિ અને મુખનો લાભ થશે ” તે સાલાળી નિષ્પુણ્યકે શાળી શુરુ પાસે નિયમ લીધો કે, “મેં પૂર્વભવ જેટલું દેવદ્રવ્ય વાપર્યું હોય, તે કરતા હંતરશુણું દ્રવ્ય દેવદ્રવ્ય ખાતે મહારાથી ન અપાય, ત્યાં સુધી ચાલ વચ્ચે ચાલે, તે કરતા વધારે દ્રવ્યનો સંગ્રહ ન કરવો ” એવા નિયમની સાથે શુદ્ધ શ્રાવક ધર્મ પણ તેણે શુરુની સાથે આદર્યો તે દિવસથી માડી તેણે જે જે વ્યવહાર કર્યો, તે સર્વમા તેને બહુ દ્રવ્યનો લાભ થયો જેમ જેમ લાભ થયો, તેમ તેમ તે માથે રહેલું દેવદ્રવ્ય ઉતારતો ગયો પૂર્વભવે વાપરેલી એક હંતર કાકિત્રીના બદલામા દસ લાખ કાકિત્રી તેણે થોડા દિવસમા દેવદ્રવ્ય ખાન આપી દેવદ્રવ્યના ઝણમાથી છલ્લા પછી ઘણું દ્રવ્ય ઉપાઈને તે પોતાને નગરે આવ્યો સર્વ મહોટા શેઠોમા શેઠ ધવાળો તે નિષ્પુણ્યકને પૂછે પૂછે માન્ય

નહીં તો “ ઘર દેરાસરની વસ્તુથી જ ઘરદેરાસરની પૂજા કરી, પણ ગાઠના દ્રવ્યથી ન કરી ”
એમ થાય અને અનાદર, અવજ્ઞા આદિ દોષ પણ લાગે એમ થવું યોગ્ય નથી

પોતાના શરીર, કુટુંબ વગેરેને અર્થે ગૃહસ્થ માણસ ગમે તેટલો દ્રવ્યબંધ કરે છે
માટે જિનમહિરે જિનપૂજા પણ શકિત પ્રમાણે પોતાના દ્રવ્યથી જ કરવી પણ પોતાના
ઘરદેરાસરમા ભગવાન આગળ ધરેલી નૈવેદ્ય આદિ વસ્તુ વેળીને નિપજોલા દ્રવ્યથી અથવા
દેવદ્રવ્ય સગમી ફૂલ આદિ વસ્તુથી ન કરવી કારણ કે, તેમ કરવાથી ઉપર કહેવા દોષ
આવે છે તેમજ જિનમહિરે આવેલી નૈવેદ્ય, જોખા, સોપારી આદિ વસ્તુની પોતાની વસ્તુની
માફક સભાળ લેવી સારૂ મૂલ્ય ઉત્પન્ન થાય એવી રીતે વેચવી, પણ જેમ તેમ રખડતી
રાખવી નહીં કારણ કે, તેમ કરવાથી દેવદ્રવ્યનો વિનાશ આદિ કર્યાનો દોષ આવે છે સર્વ
પ્રયત્નથી રક્ષણ આપી શકેલા કરતા છતાં પણ જો કદાચિત્ત જોર, અગ્નિ આદિના ઉપદ્રવથી
દેવદ્રવ્યાદિકનો નાશ થઈ જાય, તો સારમભાળ કરનારને માથે કાંઈ દોષ નથી, કારણ કે,
અવશ્ય થનારી વાત અવિશ્ય આગળ કોઈનો ઉપાય નથી

પારકું દ્રવ્ય ન વાપરવું .

માત્રા-તીર્થની અથવા મઘની પૂજા, સાધર્મિક વાત્સલ્ય, સનાતન, પ્રભાવના, પુસ્તક
લખાવતું, વાચન આદિ ધર્મકૃત્યોમા જો બીજા કોઈ ગૃહસ્થના દ્રવ્યની મદદ લેવાય તો,
તે આર પાત્ર પુરુષોને સાક્ષી રાખીને લેવી અને તે દ્રવ્ય પારત્યવાને સમયે શુરુ, સદ્ય આદિ
લોકોની આગળ તે દ્રવ્યનું ખરૂં સ્વરૂપ વધાર્થિત કરી દેવું, એમ । કહે તો દોષ લાગે
તીર્થ આદિ સ્થળને વિષે દેવપૂજા, સનાતન, સંભારોપણ, પહેરામણી આદિ અવશ્ય કરવા યોગ્ય
ધર્મકૃત્યો ગાઠના દ્રવ્યથી જ કરવા અને તેમા બીજા કોઈનું દ્રવ્ય લેવું ન લેવું

ઉપર કહેલા ધર્મકૃત્યો ગાઠના દ્રવ્યથી કરીને પછી બીજા કોઈએ ધર્મકૃત્યોમા વાપ
રવા દ્રવ્ય આપ્યું હોય તો, તે મહાપૂજા, યોગ, અગપૂજા આદિ કૃત્યોમા સર્વની સમક્ષ
જોઈ વાપરવું જ્યારે ઘણા ગૃહસ્થ લોકો ધર્મને યાત્રા, સાધર્મિક વાત્સલ્ય, સદ્યપૂજા
આદિ કૃત્ય કરે ત્યારે જેનો જેટલો ભાગ હોય, તેનો તેટલો ભાગ વગેરે સર્વ સમક્ષ કહી
દેવો એમ ન કહે તો પુણ્યનો નાશ, તથા ચોરી આદિના દોષ માથે આવે

પુણ્યાર્થે કાઢેલું દ્રવ્ય કેમ વાપરવું ?

તેમજ માના પિતા આદિ લોકોની આયુષ્યની છેલ્લી ઘડી આવે, ત્યારે જો તેના
પુણ્યને અર્થે દ્રવ્ય ખર્ચવાનું હોય તો, મરનાર માણસ શુદ્ધિમા છતાં શુરૂ તથા સાધર્મિક
વગેરે સર્વ લોકોની સમક્ષ મરનારને કહેવું કે, “ તમારા પુણ્યને અર્થે આજે દિવસની
અદર આટલું દ્રવ્ય હું ખર્ચીશ તને તમે અનુમોદના કરો ” એમ કહી તે દ્રવ્ય
કહેલી મુદતમા ગર્વ લોકો માણે એવી રીતે ખર્ચવું પોતાના નામથી તે દ્રવ્યનો બંધ

પછી તે પોતે કરાવેલા તથા બીજા પણ સર્વ જિનમદિરોની સારસભાજી પોતાની શક્તિથી કરે, દરરોજ કરે, દરરોજ મ્હોટી પૂજા તથા પ્રભાવતા કરાવે, અને દેવ નુ ઉત્તમ મકારે રક્ષણ કરી તેની સુક્ષિપ્તી વૃદ્ધિ કરે એવા સત્કૃત્યથી ચિરકાલ પુણ્ય જીવે છેવટ તેણે જિનનામકર્મ બાધ્યું પછી તે નિષ્પુણ્યકે અવસરે દીક્ષા લઈ, ગીતાર્થ યથાચોગ્ય ઘણી ધર્મદેશના આદિ દેનાથી જિનશક્તિરૂપ પ્રથમ સ્થાનકની આરાધના અને તેથી પૂર્વે બાધેનું જિનતામકર્મ નિકાચિત કર્યું તે ઉપરાત સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાને દેવતાપણું તથા અનુક્રમે મહાવિદેહ ચેત્રમા અરિહંતની ઋદ્ધિ ભોગવી મોક્ષ એમ સાગરગ્રેષ્ઠીની કથા કહી

જ્ઞાનદ્રવ્ય અને સાધારણ દ્રવ્ય ઉપર કર્મસાર પુણ્યસારનું દ્રષ્ટાત

ભોગપુર નગરમા થોવીસ કોડ સોનેઈયાનો ઘણી ધનાવહ નામે શેઠ હતો, તથા હતી નામે તેની સ્ત્રી હતી તે હપતિને પુણ્યસાર અને કર્મસાર નામે બે મુંદર પુત્ર માથે જન્મેલા હતા એક દિવસ ધનાવહ એકોએ કોઈ નિમિત્તિયાને પૂછ્યું કે, “મહારાજ પુત્રો આગળ જતા દેવા નીવડશે ?” નિમિત્તિયાએ કહ્યું “કર્મસાર જડ સ્વભાવનો અને જ મહમતિ દોવાથી આડું અવળું ઠહાપણ વાપરીને ઘણા ઉગ્ર કરશે, પણ પિતાનું દ્રવ્ય જોઈ દેવાથી અને નહું ન મેગવવાથી તે ઘણા કાગ સુધી દુ ખી અને દરિદ્રી પુણ્યસાર પણ પિતાનું તથા પોતે નહું કમાએતું મર્વે દ્રવ્ય વારવાર જતું રહેવાથી સાર જેવોજ દુ ખી થશે, તથાપિ પુણ્યસાર વેપાર વગેરે કળામા જાડું ઠાકો થશે જન્ને ને પાછલી અવસ્થામા ધન, સુખ, મત્તિ વગેરેની ઘણી સમૃદ્ધિ થશે ”

શેઠે જન્ને પુત્રોને એક પછી એક સર્વ વિદ્યા તથા કળામા નિપુણ એવા ઉપાધ્યાય ભણવાને મૂક્યા પુણ્યસાર સુખથી સર્વે વિદ્યાઓ ભણ્યો કર્મસારને તો ઘણો પરિ કરે, પણ વાચતા એક અક્ષર બાવડે નહીં ઘણું શું કહીએ ? લખતા વાચતા વગેરે પણ બાવડે ત્યારે વિદ્યાશુરેએ પણ “એ સર્વથા પશુ છે ” એવો નિર્દેશ કરી તેને ભણા મૂંઝી દીધું પછી જન્ને પુત્ર સુવાવસ્થામા આવ્યા ત્યારે મામાપે ધન ઘણું દોવાથી મળેલી બે શેઠની / પુત્રીઓની સાથે જન્ને જણાને ગાજતે વાજતે પરણાવ્યા “ માહો કલહ ન થવો એકબીજા ” એમ વિચારી ધનાવહ શેઠે એકેક પુત્રને બાર બાર કોડ યા જેટલો ભાગ વહેચી આપી જન્ને પુત્રોને જૂદા રાખ્યા, અને ધનાવહ શેઠની પત્ની સાથે દીક્ષા લઈ સ્વર્ગે ગયો

હવે કર્મસાર પોતાના સ્વજન સબંધીનું વચન ન માનતા પોતાની કુબુદ્ધિથી એવા આપાર કરવા લાગ્યો કે, જેમા તેને પેસે ટે નુકશાન જ થયું થોડા દિવસમા પિતાએ લા બાર કોડ સોનેયા તે જોઈ બેઠો પુણ્યમારના બાર કોડ સોનેયા તો થોડાએ ખાતર

કરે તો પુણ્યને સ્થાનકે પણ ચોરી આદિ કર્યાનો દોષ આવે પુણ્ય સ્થાનકે ચોરી વગેરે કરવાથી મુનિશાસ્ત્રને પણ હીણતા આવે છે કહ્યું છે કે—જે માણસ (સાધુ) તપ, વ્રત, રૂપ, આચાર અને ભાષા જોની ચોરી કરે તે કિલ્લિગી દેવતાનું આયુષ્ય બાધે

સાધારણ દ્રવ્ય વાપરવામા વિવેક.

મુખ્યવૃત્તિએ વિવેકી પુરૂષે ધર્મખાતે કાઢેલું દ્રવ્ય સાધારણ રાખવું તેમ કરવાથી ધર્મસ્થાન ગરાગર જોઇને તે કેઠાણે તે દ્રવ્યનો વ્યય કરી શકાય છે સાતે ક્ષેત્રમા જે ક્ષેત્ર મીઠાતુ હોય તેને સહાય આપવામા બહુ લાભ દેખાય છે કેઈ આવક જ માડી અવસ્થામા હોય અને તેને જો તે દ્રવ્યથી સહાય કરાય, તો તે આવક આશ્રય મળવાથી ધનવાન થઈ સાતે ક્ષેત્રોની વૃદ્ધિ કરે જોવેા સભવ રહે છે લોકિકમા પણ કહ્યું છે કે—હે રાજેન્દ્ર ! તું હરિદ્ર માણસનું પોષણ કર, પણ ધનવાન પુરુષનું કરીશ નહીં કારણ કે, રાગી માણસને જ ઔષધ આપવું હિતકારી છે પણ નીરાગી માણસને ઔષધ આપવાથી શું લાભ થવાનો ? માટે જ પ્રભાવના, સઘની પહેરામણી, દ્રવ્ય યુક્ત મોહક (લાડુ) અને દહાણા આદિ વસ્તુ સાધર્મિકોને આપવી હોય, ત્યારે નિર્ધન સાધર્મિકને સારામા ચારી વસ્તુ હોય તે જ આપવી યોગ્ય છે જોમ ન કરે તો ધર્મની અવજા આદિ કર્યાનો દોષ આવે યોગ હોય તો ધનવાન કરતા નિર્ધન સાધર્મિકને વધારે આપવું, પણ યોગ ન હોય તો મર્વેને સમાન આપવું સભળાય છે કે, યશુનાપુરમા જિનદાસ કંકરુરે ધનવાન સાધર્મિકને આપેલા સમકિન મોહકમા જોક જોક સોનૈયો અદર નાખ્યો હતો, અને નિર્ધન સાધર્મિકને આપેલા મોહકમા જો જો સોનૈયા નાખ્યા હતા ધર્મખાતે વાપરવા કબૂલ કરેલું સર્વ દ્રવ્ય તેજ ખાતે વાપરવું જોઇએ

માતાપિતાદિ અંગે તો પુણ્ય જીવતા જ કરવું.

મુખ્યમાર્ગે જોતા તો, પિતા આદિ લોકોએ પુત્ર વગેરે લોકોની પાછળ અથવા પુત્ર આદિ લોકોએ પિતા આદિની પાછળ જે પુણ્યમાર્ગે ખરચવું હોય, તે પ્રથમથી જ સર્વની સમક્ષ કરવું કારણ કે, કેણું જાણે, કેાનું કયા અને શી રીતે મરણ થશે ? માટે પ્રથમ નક્કી કરીને જેટલું કમલ કર્યું હોય, તેટલું અવગર ઉપર જઈ જ વાપરવું, પણ પોતે કરેલા સાધર્મિક વાતસહય વગેરે કૃત્યોમા ન ગણવું કારણ કે, તેથી ધર્મસ્થાનને વિષે વ્યર્થ દોષ આવે છે

તીર્થયાત્રા અંગે કાઢેલું દ્રવ્ય.

જોમ છતા કેટલાક લોકો યાત્રાને અર્થે ‘ આપલું દ્રવ્ય ખરચીશુ ’ જોમ કબલ કરીને તે કબૂલ કરેલી રકમમાથી જ ગાડી ભાડું, ખાણીપીણું, મોકલવું વગેરે માર્ગે આદિ સ્થાનકે લાગેલું ખરચ તે દ્રવ્યમા ગણે છે, તે મૂલોકો કેણું જાણે કે, કઈ અતિ પામશે ? યાત્રાને

પાણીને લૂટી લીધા બન્ને બાઈ દરિદ્રી થયા સ્વજન સખી આદિ લોકોએ તેમનું નામ પણ મૂકી દીધું બન્ને જણાની સ્ત્રીઓ અન્ન વસ્ત્ર પણ ન મળવાથી પોતાને પિયર ગઈ કહ્યું છે કે—લોકો ધનવત્ પુરૂષની સાથે પોતાનું જોડું પણ સગપણ જગત્તમા દેખાડે છે, અને કોઈ નિર્ધન પુરૂષની સાથે ખરેખર અને નળકનું સગપણ હોય તે કહેતા પણ ચરમાય છે, ધન જનું રહે છે, ત્યારે શુણ્યવાન પુરૂષને પણ તેના પરિવારના લોકો તણ દે ॥ અને ધનવાન પુરૂષેના ગીત ગાય છે “ તમે બુદ્ધિહીણ તથા ભાગ્યહીણ છો ” એમ લોકો ઘણી નિંદા કરવા લાગ્યા ત્યારે લજ્જા પામીને તે બન્ને બાઈ દેશાતર ગયા બીજો કાંઈ ઉપાય ન હોવાથી બન્ને જણા કોઈ મોટા શેકને ઘેર જૂઠા જૂઠા ચાકરી કરવા રહ્યા જેને ઘેર કર્મસાર રહ્યો હતો તે શેક કપટી અને અતિ કૃપણ હતો કંતાવેલો પગાર પણ આપે નહીં “ ફલાણે િવસે આપીશ ” એમ વારવું કંઠ્યા કરે આમ હોવાથી કર્મસારે ઘણો વખત થયા છતા કાંઈ પણ પૈસા એકઠા કર્યા નહીં પુરૂષમારે તો ચોરા ઘણા પૈમા લેખા કર્યા અને તેનું પ્રયત્નથી રક્ષણ પણ કર્યું હતું, છતા ધૂર્ન લોકો તે સર્વ હરણ કરી ગયા પછી કર્મસાર જૂઠા જૂઠા ઘણા શેકીઆની પામે ચાકરીએ રહ્યો, તથા કિમિયા-ભૂમિમાથી દ્રવ્ય કાઢવાની વિદ્યા, સિદ્ધ રસાયન, ચૌહણાવલે ગમન કરવાને અથે મન્ત્રસાધન, જાતી આદિ ઔષધીની શોધઓગ વગેરે કૃત્યો તેણે મોટા આરબથી અગીઆર વાર કર્યા, તો પણ પોતાની કુબુદ્ધિથી તથા વિધિવિધાનમા વિપરીતપણું હોવાથી તે કિચિત્માત્ર પણ ધન સંપાદન કરી શક્યો નહીં ભિતકું ઉપર કહેના કામ કરતા તેને નાનાવિધ કું જો લોગવવા પડ્યા

પુરૂષમારે તો અગીઆર વાર ધન મેળવ્યું અને તેટલી જ વાર પ્રમાદાદિકથી ખોટું ઉપદ્ર બન્ને જણા જાહું જોડ પામ્યા અને એક વહાણ ઉપર ચઢી રત્નદ્રોષે ગયા ત્યાની ભક્ત જનોને સાક્ષાત્ ક્ષણ દેખાડનારી એક દેવી આગળ મૃત્યુ અગીકાર કરી બન્ને જણા બેઠા એમ કરતા સાન ઉપવામ થયા, ત્યારે આઠમે દિવસે દેવીએ કહ્યું કે, “ તમે બન્ને ભાગ્યશાલી નથી ” દેવીનું વચન સાંભળી કર્મસાર છોડ્યો એકવીસ ઉપવાસ થયા ત્યારે દેવીએ પુરૂષસારને તો ચિતામણિ રત્ન આપ્યું કમ સાર પક્ષાત્તાપ કરવા લાગ્યો ત્યારે પુરૂષમારે કહ્યું “ બાઈ જોડ કરીશ નહીં આ ચિતામણિરત્નથી તારી કાર્યસિદ્ધિ થશે ” પછી બન્ને બાઈ આનંદ પામી પાઠા વળ્યા અને એક વહાણ ઉપર ચઢ્યા રાત્રે પૂર્વ ચંદ્રમાનો ઉદય થયો ત્યારે મોટા બાઈએ કહ્યું, “ બાઈ ! ચિતામણિરત્ન કાઢ આપણે જોઈએ કે, તે રત્નનું તેજ વધારે છે કે, ચંદ્રમાનું તેજ વધારે છે ? ” પછી વહાણના કાંઠા ઉપર બેઠેલા ન્હાના બાઈએ હૃદયની ગ્રેરણાથી ચિતામણિરત્ન હાથમા લીધું, અને સંજુમાત્ર રત્ન ઉપર તથા સંજુમાન ચંદ્રમા ઉપર એમ આમતેમ દષ્ટિ દેરવા તે રત્ન સાગરમા પડ્યું તેથી પુરૂષમારના સર્વ મનોરથનો ભગ થયો પછી એક સરખા કું ખી યએલા બ ને બાઈ પોતાને ગામે આઠ્યા

અથે જેટલું દ્રવ્ય માન્યુ હોય, તેટલું દેવ, શુરુ આદિનું દ્રવ્ય થયુ તે દ્રવ્ય ને પોતા ઉપલોગમા વાપરે તો દેવાદિ દ્રવ્ય બાક્યુ કર્યાના હોય કેમ ન લાગે ?

એવી રીતે બાણતા અથવા અમાણતા જે કોઈ પ્રસંગે દેવાદિ દ્રવ્યનો ઉપલોગ થાં હોય, તેની આલોચણા તરીકે, જેટલા દ્રવ્યનો ઉપલોગ અનુમાનથી ધ્યાનમા આવતો હોય તેના પ્રમાણમા પોતાની ગાંઠનું દ્રવ્ય દેવાદિ દ્રવ્યમા નાખે એ આલોચણા મરણસમ નજીક આવે ત્યારે તો અવશ્ય કરવો વિવેકી પુરૂષે પોતાની અપ શક્તિ હોય તો ધર્મ સાત હોતોને વિષે પોતાની શક્તિ પ્રમાણે અપ દ્રવ્ય વાપરવું, પણ માથે કોઈનું જ રાખવું નહીં પાઇએ પાઇ ચૂકતી કરવો તેમા પણ દેવ, ગાન અને સાધારણ એ ત્રણાતાનું જાણુ તો મિલકૂલ ન જ રાખવું કહ્યું છે કે—એક પુરૂષે કોઈનું જાણુ એક ક્ષા માત્ર પણ કોઈ કાળે ન રાખવું, તો પછી અતિ હુ સહ દેવાદિકનું જાણુ કોણુ માથે રાખે માટે છુદ્ધિમાન પુરૂષે ધમતુ સ્વરૂપ જાળીને સર્વ કંઠાણુ ઝાઝાઓ વ્યવહાર રાખવો કે છે કે—જેમ કમવ પડેના ગદને, નોળિયો નોળિયોને, હસ પાણીમા રહેલા દૂધને અ પક્ષી ચિત્રાવેશને જાણુ છે, તેમ છુદ્ધિમાન પુરૂષ સુક્ષ્મધર્મ જાણુ છે હવે આ વિષય આ કરતા વધારે વિસ્તાર ની જરૂર નથી

પરચ્ચક્ષાણુની વિધિ.

હવે ગાથાના ઉત્તરાર્દની વ્યાખ્યા વિષે કહીએ છીએ આ રીતે જિનપૂત કરી જ્ઞાનાદિ પાચ આચારને કટપણે પાળનાર એા શુરૂ ની પાસે જઈ પોતે પૂર્વે કરેલું પરચ્ચક્ષાણુ અથવા તેમા કાઇક વધારીને શુરૂ પામે ઉચ્ચરવું જ્ઞાનાદિ પાચ આચારની વ્યાખ્યા અમારા રચેલા આચારપ્રતીત્રી પ્રથમી બાણુની પરચ્ચક્ષાણુ ત્રણ પ્રકારનું છે એક આત્મ સાક્ષિક, બીજુ દેવસાક્ષિક અને ત્રીજુ શુરૂમાક્ષિક, તેના વિધિ આ પ્રમાણે —જિનમતિ દેવવદનને અર્થે, સ્નાત્રમહોત્સવના દર્શનને અર્થે અથવા દેશના આદિ કારણથી આવે સદ્ગુરૂની પાસે વદના વગેરે કરી વિધિપૂર્વક પરચ્ચક્ષાણુ લેવું મહિરે ન હોય તો ઉપાયમા જિનનદિની પેઠે ત્રણ નિમિદ્ધ તથા પાચ અભિગમ વગેરે યથાયોગ્ય વિધિ પ્રવેશ કરી દેશનાથી પહેલા અથવા તે થઇ રહ્યા પછી સદ્ગુરૂને પરચ્ચક્ષાણુ આવશ્યકથી શુ એવી દ્વાદશાવર્ત વદના કરે

શુરૂવદનનું કૃત્રી

એ વદનાનું કૃત્રી જાણુ એ
નીચગોત્ર કમ ને ખપાવે, ઉચ્ચર
થી સાતગીને

કે—માણસ શ્રદ્ધાથી વદના કરે તે
ની કટકથી શિયેલ કરે કૃત્રી
ની કરનામકર્મ જાણુ, ત
રાત્રીએ જાહ

એક સમયે તેમણે જાને જણાવે જ્ઞાની મુનિરાજને પોતાનો પૂર્વભવ પૂછ્યો ત્યારે જ્ઞાનીએ કહ્યું “ ચંદ્રપુર નગરમાં જિનદત્ત અને જિનદાસ નામે પરમ શાવક શેઠ રહેતા હતા એક સમયે શાવકોએ ઘણું એકઠું થયેલું જ્ઞાનદ્રવ્ય જિનદત્ત શેઠને અને સાધારણ દ્રવ્ય જિનદાસ શેઠને રાખવા માટે સોંપ્યું તે જાને શેઠો સોંપેલા દ્રવ્યની ઉત્તમ પ્રકારે રક્ષા કરતા હતા એક દિવસે જિનદત્ત શેઠ પોતાને માટે કાંઈ લખનાર પાસે પુસ્તક લખાવ્યું અને પાસે બીજું દ્રવ્ય ન હોવાથી ‘ એ પણ જ્ઞાનનું જ કામ છે ’ વિચારી જ્ઞાનદ્રવ્યમાથી બાર દ્રુમ લખનારને આપ્યા

જિનદાસ શેઠે તો એક દિવસે વિચાર કર્યો કે, “ સાધારણ દ્રવ્ય તો સાતે ક્ષેત્રે વપરાય છે, તેથી શાવકથી પણ એ વાપરી શકાય એમ છે, અને હું પણ શાવક છું માટે હું મારા કામને અર્થે વાપરું તો શી હરકત છે ? ” એમ વિચારી કાંઈ ઘણું જરૂરનું કામ પડવાથી અને પાસે બીજું નાણું ન હોવાથી તેણે સાધારણ દ્રવ્યમાના બાર દ્રુમ ઘર કામમાં વાપર્યા પછી તે જાને જણા કાળક્રમે મરણ પામી તે વાપથી પહેલી નરકે ગયા વેદાંતીઓએ પણ કહ્યું છે કે—પ્રાણ કંકગત થાય, તો પણ સાધારણ દ્રવ્યનો અભિવાપ ન કરવો અગ્નિથી બળી ગયેલ ભાગ રૂએ છે, પણ સાધારણ દ્રવ્યના લક્ષણથી જે દંડાણો તે પાછો રૂડો નથી સાધારણ દ્રવ્ય, દરિદ્રીનું ધન, શુદ્ધી સ્ત્રી અને દેવદ્રવ્ય એટલી વસ્તુ લોગવનારને તથા પ્રજાકેલ્યા કરનારને સ્વર્ગમાથી પણ નીચે ઉતારે છે નરકમાથી નીકળીને તે જાને જણા સર્પ થયા ત્યાંથી નીકળી બીજી નરકે નારકી થયા ત્યાંથી નીકળી બીજી પક્ષી થયા પછી ત્રીજી નરકમાં ગયા એ રીતે એક અથવા બે ભવ આતશમાં કરીને સાતે નરકમાં ગયા પછી એકેદ્રિય, બેદ્રિય, તેષદ્રિય, ચૌદ્રિ અને પચદ્રિય તથા તિર્યગ્યોનિમાં બાર હજાર ભવ કરી તેમાં ઘણું જ અશ્વાતાવેદનીય કર્મ લોગવી ઘણુંખરૂં પાપ ક્ષીણ થયું, ત્યારે જિનદત્તનો જીવ કર્મસાર અને જિનદાસનો જીવ પુણ્યસાર એવા નામથી તમે ઉત્પન્ન થયા બાર દ્રુમ દ્રવ્ય વાપર્યું હતું, તેથી તમારે જાને જણાને બાર હજાર ભવમાં ઘણું દુઃખ લોગવવું પડ્યું આ ભવમાં પણ બાર કોડ સોનેયા જતા રહ્યા બાર વાર ઘણો ઉદમ કર્યો તોપણ એકને મિલકત ધનલાભની પ્રાપ્તિ થઈ નહીં, અને બીજાને જે દ્રવ્ય મળ્યું હતું, તે પણ જતું રહ્યું, તેમજ પારકે ઘેર દાસ ધણું તથા ઘણું દુઃખ લોગવવું પડ્યું કર્મસારને તો પૂર્વભવે જ્ઞાનદ્રવ્ય વાપરવાથી બુદ્ધિની ઘણીજ મદદતા વગેરે માહું ફળ થયું ”

મુનિરાજનું એવું વચન સાંભળી જાને જણાએ શાવકધર્મનો અગીકાર કર્યો અને જ્ઞાનદ્રવ્ય તથા સાધારણ દ્રવ્ય લીધાના પ્રાયશ્ચિત્ત તરીકે કર્મસારે બાર હજાર દ્રુમ જ્ઞાન ખાતે તથા પુણ્યસારે બાર હજાર દ્રુમ સાધારણખાતે જેમ ઉત્પન્ન થતા જાય, તેમ

* વીસ કોડીએ એક કાંડિણી, ચાર કાંડિણીએ એક પણ, અને તેના સોળ પણ એક દ્રુમ થાય

રહેલા અને રાત્રે કેવળજ્ઞાન પામેલા પોતાના (શીતવાચાર્યના) ચાર ભાણેજોને પહેલા કોપથી દ્રવ્ય વદના કરી અને પછી તેમના વચનથી ભાવવદના કરી સ્વારે તેમને કેવળ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું.

શુદ્ધવદનના પ્રકાર અને વિધિ.

શુદ્ધવદન પણ ત્રણ પ્રકારના છે ભાષ્યમા કહ્યું છે કે—શુદ્ધવદન ત્રણ પ્રકારના છે એક દ્વેગવદન, બીજું શૈભવદન અને ત્રીજું દ્વાદશાવર્ત વદન એકલું માથું નમાવે, અથવા બે હાથ જોડે તે દેટા વદન જાણવું, બે ખમાસમણા દે તે બીજું શૈભવદન જાણવું, અને બાર આવર્ત, પચ્ચીસ આવરજક વગેરે વિધિ સહિત બે ખમાસમણા દે, તે ત્રીજું દ્વાદશાવર્ત વદન જાણવું તેમા પ્રથમ દ્વેગ વદન સર્વ સધે માહોમાહો કરવું બીજું શૈભવદન ગરુડમા રહેલા રૂડા મુનિરાજને અથવા કારણથી લિંગમાત્રધારી સ્વમ કિત્તીને પણ કરવું ત્રીજું દ્વાદશાવર્ત વદન તો આચાર્ય, ઉપાધ્યાય આદિ પદે રહેલા મુનિરાજનેજ કરવું જે પુરૂષ પ્રતિજ્ઞમણ કયું નથી, તેણે તિથિથી વદના કરવી ભાષ્યમા કહ્યું છે કે—પ્રથમ ધરિયાવહી પ્રતિજ્ઞાને “કુસુમિણ દુસુમિણ” ટાળવાને માટે ચાર લોગસ્મનો અથવા સો ઉચ્છ્વાસનો કાઉસ્મગ કરે, દુસ્વપ્નાદિ પોતે અનુભવ્યા હોય તો એકસો આઠ ઉચ્છ્વાસનો કાઉસ્મગ કરવો પછી આદેશ માગીને ચૈત્યવદન કરે, પછી આદેશ માગી મુહપત્તિ પડિલેડે, પત્રી બે વાદણા દેઈ, રાઈજ આલોવે, પછી ફરીથી બે વાદણા દે, અખિતર રાઈજ ખમાવે, પછી વાદણા દેઈ, પચ્ચણાણ કરે, પછી મનજાનદ ધ્યાનિ ચાર ખમાસમણા દેઈ, પછી સજ્ઞાય સદિસાહુ ? અને સજ્ઞાય કર ? એ બે ખમા સમણે બે આદેશ માગી મજ્ઞાય કરે એ પ્રમાણે પ્રભાત વળતનો વદન વિધિ કહ્યો છે.

સંધ્યા સમયે જન્મનો વિધિ પ્રથમ ધરિયાવહી પ્રતિજ્ઞાને આદેશ માગી ચૈત્યવદન કરે, પછી મુહપત્તિ પડિલેડે, બે વાદણા દે, પત્રી દિવસચરિત્ર પચ્ચણાણ કરે, પછી બે વાદણા દેઈ દેવસિંચ આલોવે, પછી બે વાદણા દેઈ દેવસિંચ ખમાવે, પછી ચાર ખમાસમણા દેઈ આચાર્યાદિકને વાદીને આદેશ માગી દેવસિંચાચિન્નિત્ત વિસેહણુને અથે (ચાર લોગસ્મનો) કાયોત્સર્ગ કરે, પત્રી સજ્ઞાય સદિસાહુ ? અને સજ્ઞાય કર ? એ પ્રમાણે આદેશ માગી બે ખમાસમણા દેઈ સજ્ઞાય કરે એ સંધ્યામયનો વદન વિધિ કહ્યો છે શુદ્ધ કોઈ કા મમા વ્યથ હોવાથી બે દ્વાદશાવર્ત વદના કરવાનો યોગ ન આવે તો, યોગ વદનથીજ શુદ્ધને વદના કરવી એનો રીતે વદના કરી શુદ્ધ પાસે પચ્ચણાણ કરવું કહ્યું છે કે—પોતે જે પહેલા પચ્ચણાણ કર્યું હોય તેજ અથવા તેથી વધારે શુદ્ધ સાક્ષિએ થકણ કરવું જા રણ કે, ધર્મના સાક્ષી શુદ્ધ છે ધર્મકૃત્ય શુદ્ધ સાક્ષિએ કરવામા આટલા લાભ છે એક તો (શુદ્ધ સાક્ષિએ ધર્મ હોય છે) એ જિનેશ્વર ભગવાનની આજ્ઞાનું પાલન થાય છે બીજો, શુદ્ધના વચનથી શુભ પરિણામ ઉત્પન્ન થવાથી અધિક ક્ષયોપશમ થાય છે ત્રીજો, પૂર્વ

આપવા એવો નિયમ લીધો પછી પૂર્ણાવના પાપનો ક્ષય થવાથી તે બન્ને જ્ઞાને
પુષ્કળ નાણું મળ્યું તેમજે જ્ઞાનદ્રવ્ય તથા સાધારણ દ્રવ્ય કળુલ કર્યું હતું તેમજ આપું
તે ઉપરાંત બન્ને બાઈની પામે થોડા વળનમા બાર કોડ સોનેયા જેટલું ધન થયું, તેથી
તે મોટા શેઠ અને સુશ્રાવક થયા નેમજે જ્ઞાનદ્રવ્યની તથા સાધારણ દ્રવ્યની સ્તરી રક્ષા
તથા વૃદ્ધિ વગેરે કરી આ રીતે ઉત્તમ પ્રકારે શ્રાવકધર્મની આરાધના કરી તથા અતે દીક્ષા
લઈ તે બન્ને જણા મિત્ર થયા આ રીતે જ્ઞાનદ્રવ્ય ઉપર કર્મસારની અને પુણ્યસારની
કથા કહી

જ્ઞાનદ્રવ્ય, દેવદ્રવ્યની પેઠે શ્રાવકને ન જ કદ્યે સાધારણદ્રવ્ય પણ સયે આપ્યું હોય
તોજ વાપરવું કદ્યે, નહિ તો નહીં સયે પણ સાધારણ દ્રવ્ય સાત ફોતેને વિશેજ વાપ
રવું, પણ યાચકાદિકને આપવું નહીં હાવના વ્યવહારથી તો જે દ્રવ્ય શુદ્ધના * પુછનાદિ
કથી સાધારણ ખાતે જોઈકું કરેલું હોય, તે શ્રાવક-શ્રાવિકાઓને આપવામા કાંઈ પણ યુક્તિ
રેખાતી નથી અર્થાત્ તં દ્રવ્ય શ્રાવક શ્રાવિકાને અપાય નહીં ધર્મશાળાદિકના કાર્યમા
તો તે શ્રાવકથી વપરાય એવી રીતે જ્ઞાનદ્રવ્યમાથી સાધુને આપેલા કાગળ પત્રાદિક આવે
પોતાના કામમા ન વાપરવા તેમજ અધિક નકરે આપ્યા વિના તેમાથી પોતાને માટે પણ
પુસ્તક ન લખાવવું સાધુ સભાથી મુદપતિ વગેરેનું વાપરવું પણ યોગ્ય નથી કારણ કે,
તે શુદ્ધદ્રવ્ય છે માટે સ્થાપનાચાર્ય અને નોકારવાળી આદિ તો પ્રાચ્યે શ્રાવકોને આપવા
માટેજ શુદ્ધે વહોરી હોય છે, અને તે શુદ્ધે આપી હોય તો તે વાપરવાનો વ્યવહાર
રેખાય છે શુદ્ધની આજ્ઞા વિના સાધુ, સાધ્વીને, લેખક પાને લખાવવું અથવા વસ્ત્ર સૂત્ર
દિકનું વહોરવું પણ ન કદ્યે ઇત્યાદિક વાત જાણવી આ રીતે દેવદ્રવ્ય, જ્ઞાનદ્રવ્ય આદિ
શોડુ પણ જો પોતાની આદિકાને અર્થે ઉપયોગમા લે તો, તેનું પરિણામ દ્રવ્યના અઠ
પ્રમાણ કરતા ઘણુંજ મોટું અને બધકર થાય છે તે જાણીને વિવેકી લોકોએ થોડા પણ
દેવદ્રવ્ય, જ્ઞાનદ્રવ્ય અને સાધારણ દ્રવ્યનો ઉપલોગ સર્વ પ્રકારે વર્જ્યો માટેજ માળ પહે
રાવવી, પહેરામણી, સુછન ઇત્યાદિકનું કળુલ કરેલું દ્રવ્ય તેજ વખતે આપવું કદાચિત્
તેમ ન થઈ શકે તો જેમ શીઘ્ર અપાય તમ અધિક શુભ છે વિવળ કરે તો વખતે
હૈવશી સર્વ દ્રવ્યની દાનિ અથવા મરણ વગેરે થવાનો સંભવ છે, અને તેમ થાય તો
સુશ્રાવકને પણ અવશ્ય નરકાદિ દુર્ગતિજે જવું પડે આ વિષય ઉપર એવી વાત કહેવામા
આવે છે કે —

દેવ રાખવાથી લાગતા દોષ અંગે નંધભટ્ટતંત્ર દ્રષ્ટાત
મહાપુર નામે નગરમા અરિહતનો ભક્ત એવો રૂપભટ્ટ નામે મોટો બ્રેથી રહેતો

* શુદ્ધી સન્નુખ ઉમા રહી તેમના ઉપરથી ઉતારી જેટ તરીકે મૂકેલું

અથે જેટલુ દ્રવ્ય મા યુ હોય, તેમજુ દેવ, શુરુ આદિનુ દ્રવ્ય થયુ તે દ્રવ્ય નો પોતાના ઉપસોગમા વાપરે તો દેવાદિ દ્રવ્ય બાકુ કર્યાનો હોય કેમ ન લાગે ?

એવી રીતે જાણતા અથવા અજાણતા જે કોઈ પ્રસંગે દેવાદિ દ્રવ્યનો ઉપસોગ થયો હોય, તેની આલોચણા તરીકે, જેટલા દ્રવ્યનો ઉપસોગ અનુમાનથી ધ્યાનમા આવેનો હોય, તેના પ્રમાણમા પોતાની મઠનુ દ્રવ્ય દેવાદિ દ્રવ્યમા નાખે એ આલોચણા મરજુમમય નજીક આવે ત્યારે તો અવશ્ય કરવો વિવેચી પુરૂષે પોતાની અવ્ય શકિત હોય તો ધર્મના સાત ક્ષેત્રોને વિરે પોતાની શકિત પ્રમાણે અદ્ય દ્રવ્ય વાપરવુ, પણ માથે કોઈનુ જણુ રાખવુ નહીં પાછળે પાછા ચૂકની કરવો તેમા પણ દેવ, જ્ઞાન અને સાધારણ એ ત્રણ પાત્રાનુ જણુ તો નિવડેલ ન જ રાખવુ કનુ છે કે—એક પુરૂષે કોઈનુ જણુ એક કણ માત્ર પણ કોઈ કાળે ન રાખવુ, તો પછી અનિ દુસરુ દેવાદિકનુ જણુ કોણુ માથે રાખે ? માટે બુદ્ધિમાનુ પુરૂષે ધમતુ સ્વરૂપ લગીને સર્વ કંઠાણે ચોખ્ખો વ્યવહાર રાખવેલ કહ્યું છે કે—જેમ કમલ પડનાના ફળને, નોગિયો નોગિ જાણે, હસ પાણીમા રહેલા દૂધને અને પક્ષી ચિત્રાવેલને જાણે છે, તેમ બુદ્ધિમાનુ પુરૂષ સુશમર્થ જાણે છે હવે આ વિષયને આ કરના વધારે વિજ્ઞાનની જરૂર નથી

પચ્ચગ્ગાણુની વિવિ.

હવે ગાથાના ઉત્તરાદની બ્યાખ્યા વિષે કદીએ છીએ આ રીતે જિનપૂજ કરીને જ્ઞાનાદિ પાંચ આચારને દહાણે પાળનાર એવા શુદ્ધ પાત્રે જર્મ પોતે ખૂબે કરેલું પચ્ચ ગાણુ અથવા તેમા કાઈમ વધારીને શુદ્ધ પાત્રે ઉચ્ચરતું જ્ઞાનાદિ પાંચ આચારની બ્યાખ્યા અમારા રચેલા આચારત્રયીય અથગી જાણુ પચ્ચગાણુ ત્રણ પ્રકારનુ છે એક આત્મ સાક્ષિક, બીજુ દેવસાક્ષિક અને ત્રીજુ શુરુઆક્ષિક, તેનો વિધિ આ પ્રમાણે—જિનમંદિરે દેવવહનને અર્થે, રનાત્રમહોત્સવના દર્શનને અર્થે અથવા દેશના આદિ કારણથી આવેલા સહશુરૂની પાસે વહના વગેરે કરી વિધિપૂરક પચ્ચગાણુ લેવુ મંદિરે ન હોય તો ઉપા યવમા જિનનિનની પહે ત્રણ પિત્તિહો તથા પાંચ અભિગમ વગેરે યથાયોગ્ય વિધિથી પ્રવેશ કરી દેશનાથી પહેલા અથવા તે થઈ રહ્યા પછી સહશુરૂને પચ્ચગાણુ આપશ્યકથી શુદ્ધ એવી દાંડાવર્ત વહના કરે

શુરુવનનનુ રૂપ

એ વહનાનુ રૂપ જાણુ મહોદુ ॥ વળી કહ્યું છે કે—માણસ શ્રદ્ધાથી વહના કરે તો, નીચગોત્ર કર્મને ખાતે, ઉચ્ચગોત્ર કર્મ માથે, અને કર્મની દહમયિ સિધિલ કરે કૃષ્ણે શુરુવહનાથી સાગમીને જાણુ નરમ્બ આયુષ્ય અને તીર્થકરનામકર્મ બાંધ્યુ, તથા તે સાધિક સમ્યક્ત્વ પામ્યો શીતજાચાર્યને વહના કરવા માટે આવેલા, રાત્રીએ પહોર

પહોચી એક વખત આમલકદંપા નગરીમા શ્રીવીરભગવાન સમવસર્વા ત્યારે સૂર્યામહેવતા ડાળા તથા જમણા હાથથી એકસો આઠ કુવર તથા કુવરીઓ પ્રકટ કરવા વગેરે પ્રકારથી ભગવાન આગળ આશ્ચર્યકારી દિવ્ય નાટક કરી સ્વર્ગે ગયો, ત્યારે ગોતમસ્વામીના પૂછવાથી શ્રી વીરભગવાને સૂર્યામહેવતાનો પૂર્વભવ તથા દેવના ભવથી વ્યતી મહાવિદેહ ક્ષેત્રે સિદ્ધિ પામ્યે વગેરે વાત કહી આ રીતે પ્રદેશી રાજાનું દષ્ટાત છે આમરાજા બપ્પભટ્ટસૂરિના અને કુમારપાળરાજા શ્રી હેમચંદ્રસૂરિના સદુપદેશથી જોધ પામ્યા એ વાત પ્રસિદ્ધ છે હવે યાવન્ધ્યાપુત્રની કથા સંક્ષેપથી નીચે લખી છે —

યાવન્ધ્યાપુત્રની કથા.

દારિકા નગરીમા ઠેાઠ સાર્થવાહની યાવન્ધ્યા નામે સ્ત્રી લગ્ની ધનવતી હતી યાવન્ધ્યાપુત્ર એ નામે જોળખાતો તેનો પુત્ર જત્રીશ કન્યા પત્ન્યે હતો એક સમયે શ્રી નેમિનાથ ભગવાનની દેશનાથી તે પ્રતિજ્ઞા પામ્યે યાવન્ધ્યા માતાએ લલ્લો વાચ્યો, તો પણ તેણે દીક્ષા લેવાનો વિચાર માડી વાળ્યો નહિ ત્યારે તે યાવન્ધ્યા માતા, પુત્રના દીક્ષા ઉત્સવને અર્થે કેટલાક રાજચિહ્ન કૃષ્ણ પાસે માગવા મળ કૃષ્ણે પણ યાવન્ધ્યાને ઘેર આવી તેના પુત્રને કહ્યું કે, “તું દીક્ષા લેઈશ નહીં વિષયમુખ લોગવ ” યાવન્ધ્યા પુત્રે કહ્યું કે, “ભય પામેલા માણસને વિષયલોગ ગમતા નથી ” કૃષ્ણે પૂછ્યું “કહારા છતાં તને ભય શાનો ?” યાવન્ધ્યાપુત્રે કહ્યું “મૃત્યુનો ” પછી કૃષ્ણે પોતે તેના દીક્ષા ઉત્સવ ક્યો યાવન્ધ્યાપુત્રે એક હબર એકી આદિની સાથે દીક્ષા લીધી અનુક્રમે તે ચૌદ પૂર્વી થયો, અને સેલક રાજને તથા તેના પાત્રસે મત્રીઓને આવક કરી સોગધિકા નગરીમા આવ્યો. તે સમયે વ્યાસનો પુત્ર શુક નામે એક પરિવ્રાજક તથા પોતાના એક હબર શિષ્ય સહિત હતો તે ત્રિદંડ, કમડકુ, છત્ર, ત્રિકાષ્ઠી, અકુશ, પવિત્રક અને કેસરી નામા વસ્ત્ર એટલી વસ્તુ હાથમા રાખેલો હતો તેના વસ્ત્ર ગેરૂથી રંગેલાં હતા તે સાખ્ય યાજ્ઞના સિદ્ધાંત પ્રમાણે ચાલનારો હોવાથી પ્રાણુતિપાતવિરમણાદિ પાત્ર જત અને શૌચ(પવિત્રતા), સતોષ, તપ, સ્વાધ્યાય તથા ઇશ્વરપ્રવૃત્તિધાન એ પાત્ર નિયમ મળીને દશ પ્રકારના શૌચમૂળ પરિવ્રાજક ધર્મની તથા દાનધર્મની પ્રફુલ્લ કરતો હતો તેણે પૂર્વે સુદર્શન નામે નગરચોક પાસે પોતાનો શૌચમૂળ ધર્મ લેવરાવ્યો હતો યાવન્ધ્યાપુત્ર આચાર્યે તેનેજ ફરી પ્રતિજ્ઞા કરી વિનયવાળા જિનધર્મનો અંગીકાર કરાવ્યો પછી સુદર્શન ચોકના દેખતા શુક પરિવ્રાજકને તથા યાવન્ધ્યાપુત્ર આચાર્યને એક બીજાને નીચે લખ્યા પ્રમાણે પ્રશ્નોત્તર થયા.—

છતી શક્તિયે આગ્રાભગ કરનારને નિશ્ચયથી નહીં ઉવેળતા મીઠા વચનથી અથવા કંઠણ વચનથી પણ તેઓને શિખામણ આપવી

જેમ અભયકુમારે પોતાની બુદ્ધિથી જૈનમુનિ પાસે દીક્ષા લેનાર એક સ્ત્રીખારીની નિંદા કરનારાઓને નિવાર્યા હતા તેમ વારવા

સાધ્વીને સુખશાતા પૂછવી.

જેમ સાધુને સુખશાતા પૂછવાનું જતાંયુ તેમજ (સાધુની પેઠે) સાધ્વીને પણ સુખશાતા પૂછવી વળી સાધ્વીમા જોટલું વિશેષ વિચારવાનું છે કે, તેમને કુશીળીયા અને નાસ્તિકોથી રક્ષણ આપવું પોતાના ઘરની પાસે ચોતરફથી ગુપ્ત અને ગુપ્ત કરવાઅવાળા ઘરમા વસવાને ઉપાશ્રય આપવો પોતાની સ્ત્રીઓ પાસે સાધ્વીની સેવા-ભક્તિ કરાવવી પોતાની દીકરીઓ પ્રમુખને તેમની પાસે નવા અભ્યાસ વિગેરે કરવા રાખવી, તથા મતની સન્મુખ થયેલી સ્ત્રી, પુત્રી, ભગિની પ્રમુખને તેઓની પાસે શિષ્યારૂપે સમર્પવી વિસ્મૃત થઇ ગયેલી કશ્ચીઓ તેઓને રમરણ કરાવી આપવી અન્યાયની પ્રવૃત્તિથી તેઓને બચાવવા એક વાર અયોગ્ય વર્તણૂક થયાનું બાપુડુ કે તત્કાળ તેમને શિખામણ આપીને વારવા, બીજી વાર અયોગ્ય વર્તણૂક થાય તો કંઠણ નિષ્કુર વચન કહીને ધમકાવવા, તેમ કરતા પણ જો ન માને તો પછી કઠોર વચન કહીને પણ તાડના તર્જના કરવી ઉચિત સેવા-ભક્તિમા ઉચિત વસ્તુઓ આપીને તેમને સદાય વિશેષ પ્રસન્ન રાખવા

ગુરૂ પાસે અભ્યાસ કરવો

ગુરૂ પાસે નિત્ય અપૂર્ણ અભ્યાસ કરવો જે માટે સાત્રમા કહ્યું છે કે,

આખ્રમાથી અજન મથુ તથા રાકુંડાનુ વવવુ દેખીને (જોટલે સવાર થયો બાધીને), હાન આપવુ, અને નવો અભ્યાસ કરવો, એવી કશ્ચીયો કરવામા દિવસ વાકીયો ન કરવો

પોતાની સ્ત્રી, લોજન અને ધન, જો ત્રણ પદાર્થમા સતોષ કરવો પણ હાન, અધ્યયન, અને તપમા સતોષ કરવો જ નહીં ધર્મસાધન કરવા વખતે એવી બુદ્ધિ રાખવી કે, બાજુ યમરાજે મારા મરનકના કેશ પકડી લીધા છે તં છોડનાર નથી માટે જોટલું થાય જોટલું ત્વરાથી કરી લઉં, અને વિદ્યા તથા દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવા વખતે એવી બુદ્ધિ રાખવી કે, હું તો અજર અને અમર છું માટે જોટલું શીખાય જોટલું શીખે જ જવું એવી બુદ્ધિ ન રાખે તો શીખી જ શકાય નહીં

અતિશય રસના વિસ્તારથી ભરેલા અને આગળ કોઈ દિવસ શીખેલા નહીં એવા નવીન જ્ઞાનના અભ્યાસમા જેમ જેમ પ્રવેશ કરે છે તેમ તેમ તે નવા અભ્યાસનો કરનાર મુનિ નવા નવા પ્રકારના સવેત્ર (વૈરાગ) અને શ્રદ્ધાથી આનંદિત થાય છે જે

કારણ કે ધર્મ વિગેરે જગતમા સર્વથા જ નહિ, ત્હારી માતા શ્રાવિકા હતી અને પિતા નાસ્તિક હતો મરણ સમયે મે જોમને કહ્યું કે, “મરણ થયા પછી સ્વર્ગમા તમને જે સુખ અથવા નરકમા દુખ થાય, તે મને જણાવજો” પણ મરણ પામ્યા પછી માતાએ સ્વર્ગ સુખ આદિ તથા પિતાએ નરક દુખ આદિ કાંઈ પણ મને જણાવ્યું નહીં એમ ચોરના મે નખ જેવડા કટકા કર્યા તો પણ કયાય પણ મને જીવ દેખાયો નહીં તેમજ જીવતા તથા મરણ પામેલા માણસને તોવતા ભારમા કાંઈ પણ ફેર જણાયો નહીં વળી મે છિન્ન વિનાની કોઠી અદર એક માણસને પૂર્યો, અને તે કોઠી ઉપર સજાજડ ઢાકણ ઢાકણ અદર તે માણસ મરી ગયો તેના શરીરમા પડેલા અસખ્ય કીડા મે જોયા, પણ તે માણસને જીવ બહાર જવાને તથા તે કીડાના જીવોને અદર આવવાને વાળના અગ્રભાગ જેટલો પણ માર્ગ મારા જોવા આવ્યો નહીં એવી રીતે ઘણી પરીક્ષા કરીને હું નાસ્તિક થયો છું ”

શ્રી કેશિ ગણધરે કહ્યું “ત્હારી માતા સ્વર્ગસુખમા નિમગ્ન હોવાથી તને કહેવા આવી નહીં તથા ત્હારો પિતા પણ નરકની ઘોર વેદનાથી આકુળ હોવાથી અદિ આવી શક્યો નહીં અરણીના કાણની અદર અગ્નિ છતાં તેના ગમે તેટલા ઝીણા કટકા કરીએ, તો પણ તેમા અગ્નિ દેખાય એમ નથી તેમજ શરીરના ગમે તેટલા ઝીણા કટકા કરો, તો પણ જીવ ક્યા છે તે દેખાય નહીં છુદારની ધમણ વાયુથી ભરેલી અથવા ખાતી તોળો, તથાપિ તોલમા રતિમાત્ર પણ ફેર જણાયે નહીં તેમજ શરીરની અદર જીવ છતાં અથવા તે ટીકળી ગયા પછી શરીર તોળશે, તો તોલમા કાંઈ ફેર જણાયે નહીં કોઠીની અદર પૂરેલો માણસ અદર શખ આદિ વગાડે તો ગળ બહાર સત્તાગાય, પણ તે શબ્દ કયે માર્ગે બહાર આવે ? તે જણાય નહીં તેમજ કુલની અદર પૂરેલા માણસને જીવ શી રીતે બહાર ગયો ? અને કુલીની અદર થએલા કીડાના જીવ શી રીતે અદર આવ્યા ? તે પણ જણાય નહીં ”

એવી રીતે શ્રીકેશિ ગણધરે યુગ્મિથી બરાબર બોધ કર્યો, ત્યારે પ્રદેશી રાજાએ કહ્યું “આપ કહો છો તે વાત ખરી છે પણ કુળપર પરાએ આવેલું નાસ્તિકપણ શી રીતે છોડું ?” શ્રી કેશિ ગણધરે કહ્યું “જેમ કુળ પર પરાથી આવેલા દારિદ્ર, રોગ, દુખ આદિ મૂકાય છે, તેમ નાસ્તિકપણ પણ મૂકી દેવું જ ” આ સાબળી પ્રદેશી રાજા સુશ્રાવક થયો તે રાજાની સૂર્યકાતા નામે એક રાણી હતી તેણે પરપુરુષને ત્રિષે આસકત થઈ એક દિવસે પૌષધને પાત્રે પ્રદેશી રાજાને ઝેર ખવરાવ્યું તે વાત મુરત તે રાજાના શ્યાનમા આવી, ને તેણે ચિત્રસારથીને કહી તે પછી તેણે ચિત્રસારથી મત્રીના વચનથી પોતાનું મન મમાધિમા રાખ્યું, અને આરાધના તથા બનશન કરી તે સોધર્મ દેવલોકે સૂર્યાબ વિમાનથી અદર દેવના થયો વિષમયોગની વાત ખગર પડવાથી સૂર્યકાતા ઘણી શરમાઈ, અને વીકથી જગવમા નાલી ગઈ, અને ત્યાં સર્પના દશથી મરણ પામી નરકે

પ્રાણી આ લોકમાં અપૂર્વ અભ્યાસ નિરતર કરે છે તે પ્રાણી આવતા ભવમાં તીર્થ કરપદને પામે છે, અને જે પોતે બીજા શિષ્યાદિકને સમ્યક્ જ્ઞાન લાણાવે છે તેને તેથી કેટલો બધો લાભ થશે તેનું જુ કહેવાય ?

ધણીજ થોડી બુદ્ધિ હોય તો પણ નવો અભ્યાસ કરવામાં ઉદ્ભવ રાખવાથી માવતુષાદિક મુનિઓની પેઠે તે જ ભવમાં કેવળજ્ઞાનાદિકને લાભ પામી શકાય છે, માટે નવા અભ્યાસમાં નિરતર પ્રવૃત્તિ રાખવી એજ શ્રેયસ્કર છે

દ્રવ્ય ઉપાર્જન વિધિ.

જિનપૂજા કરી લોજન કર્યા પછી જો રાત્ર પ્રમુખ હોય તો કચેરીમાં, દીવાન પ્રમુખ મોકોટો હોદ્દાદાર હોય તો રાજસભામાં, વ્યાપારી પ્રમુખ હોય તો બજાર કે દુકાને, અથવા પોતપોતાના યોગ્ય સ્થાનકે આવી ધર્મમાં વિરોધ ન પડે એવી રીતે દ્રવ્ય ઉપાર્જનનો વિચાર કરે રાત્રીઓએ આ દરિદ્રો છે કે ધનવાન છે, આ મા ય છે કે અમાન્ય છે, તથા ઉત્તમ, મધ્યમ, અધમ, જાતિકુળ સ્વભાવનો વિચાર કરીને (સર્વની સાથે એકસરખો ખરેખર) ન્યાય કરવો

ન્યાય ઉપર દૃષ્ટાંત

કલ્યાણકલકપુર નગરને વિષે યથોપર્મા રાત્ર રાત્ર્ય કરતો હતો તે ન્યાયમાં ખરે ન્યાય આપનાર છે એવી ખ્યાતિવાળો હોવાથી તેણે પોતાના ન્યાય કરવાના મહેવની આગળ એક ન્યાયધટો બાંધ્યો હતો એક વળતે તેની રાજ્યઅધિકાર્યકા દેવીને એવો વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે, “ આ રાત્રીએ જે ન્યાયધટા બાંધ્યો છે, તે ખરે છે કે ખોટો છે તેની પરીક્ષા કરવી એકાએક ” એમ ધારીને પોતે જ ગાયત્રી રૂપ ધારણ કરી તત્કાળ ઉત્પન્ન થયેલા વત્સની સાથે કોઠા કરતી રાજમાર્ગ વચ્ચે જીલ્લી રહી એવા અવસરમાં તેજ રાત્રીને પુત્ર કોઠા ઘોડાવાળી ગાદીમાં બેસી અતિશય ઉતાવળ કરતો તે જ માર્ગે આવ્યો ધણી જ વેગથી આવતી ઘોડાગાદીનું ચક્ર ફરી જવાથી તે વાછડો તત્કાળ ત્યા જ મરણ પામ્યો, જેથી ગાય પોકાર કરવા લાગી અને જેમ રેતી હોય એમ આમતેમ એવા લાગી તેને આવન કરતા કોઈક પુરુષે કહ્યું કે, રાજદરબારમાં જઈ તારો ન્યાય કરાવ ત્યારે તે ગાય ચાલતી ચાલતી દરબાર આગળ જ્યાં ન્યાયધટા બાંધેલી છે ત્યાં આવી, અને પોતાના શંકિડાના અગ્રભાગથી તે ઘટાને હલાવીને વગાડી આ વળતે રાત્રી લોજન કરવા બેસતો હતો, છતાં તે ઘટાને શબ્દ સાલળીને બોલ્યો કે, અરે ! કેણુ ઘટા વગાડે છે ? નોકરોએ તપાસ કરી કહ્યું કે, સ્વામી, કોઈ નથી, તમો મુખેથી લોજન કરો રાત્રી બોલ્યો, આ વાતનો નિર્ણય થયા વિના કેમ લોજન કરાય ? એમ કહી લોજન કરવાનો યાગ એમજ પડતો મૂડી પોતે જીડીને દરવાજા આગળ આવી બેઠો છે તો ત્યાં બીજા કોઈને ન દેખતા

લોહપતાથી વિહાર ન કરતા તે ત્યાજ રહ્યા પછી પથક નામે એક સાધુને શેલક મુનિરાજની વૈયાવચ્ચ કરવા માટે રાખીને બીબા સર્વ સાધુઓએ વિહાર કર્યો

એક સમયે કાર્તિક ચોમાસીને દિવસે શેલક મુનિરાજ યથેચ્છ સ્નિગ્ધ આહાર કરી સૂઈ રહ્યા. પ્રતિક્રમણનો મમય આવ્યો, ત્યારે પથકે ખમાવવાને અર્થે તેમને પગે પોતાનું માથું અડાડ્યું, તેથી તેમની (શેલક મુનિરાજની) નિદ્રા ઊઠી ગઈ પોતાના શુરુને શેષમાન થએલા જોડને પથકે કહ્યું “ ચાતુર્માસમા થએલા અપરાધ ખમાવવાને અર્થે મેં આપ સાહેબના ચરણને સ્પર્શ કર્યો ” પથકનું જોણ વચન સાંભળી શેલક મુનિરાજ વૈરાગ્ય પામ્યા, અને મનમા વિચાર કરવા લાગ્યા કે, “ રસવિષયમા લોહપ થએલા મને પ્રિયાર થાઓ ! ” એમ વિચારી તેમણે તુરત વિહાર કર્યો પછી બીબા શિથિ પછ શેલક મુનિરાજને મળ્યા. તેઓ શત્રુજય પર્વત ઉપર પોતાના પરિવાર સહિત સિદ્ધ થયા આ રીતે યાવચ્ચાપુત્રની કથા છે

ક્રિયા અને જ્ઞાન વિષે.

તે માટે દરરોજ શુદ્ધ પાસે કર્મોપદેશ સાંભળે સાંભળીને તેજ પ્રમાણે યથાશક્તિ ઉપમ કરવામા પ્રવૃત્ત થવું કેમકે, ઔષધ કે યોજનના જ્ઞાન માત્રથી આરોગ્ય અથવા તૃપ્તિ નથી થતી પણ તેનો ઉપયોગ કરાય તો જ આરોગ્ય કે તૃપ્તિ થાય છે કહેણ છે કે, ક્રિયાજ ફળદાયક થાય છે, કેવળ જાણપણ ફળદાયક થઈ શકતું નથી જેમકે, સ્ત્રી, ભક્ષ્ય, અને લોગને જાણવાથી (મનુષ્ય) તેના મુખનો ભાગી થઈ શકતો નથી પણ લોગ વવાથી થાય છે તરવાની ક્રિયા જાણનાર હોય તોપણ નદીમા જે હાય હલાવે નહીં તો તે ડુબી જાય છે અને પાછળથી પશ્ચાત્તાપ પામે છે, એમ જ્ઞાની પણ ક્રિયા વિના જોવે! બની જાય છે દશાશુતરકધની ચુર્ચિમા પણ કહેણ છે કે જે અક્રિયાવાદી છે તે ભવી કે અભવી હોય તો પણ નિશ્ચયથી કૃષ્ણપક્ષીય અણાય છે ક્રિયાવાદી તો નિશ્ચયથી ભવીજ હોય, નિશ્ચયથી શુકલપક્ષીજ હોય, ને મગ્ધકલ્પ હોય કે મિથ્યાત્વી હોય પણ એક પુરુષગણપરાવર્તમાજ સિદ્ધિપદને પ્રાપ્ત થાય છે માટે ક્રિયા કરવી એવકારી છે

જ્ઞાન વિના ક્રિયા પણ પરિણામે ફળદાયક નીવડતી નથી જે માટે કહેણ છે કે,

અજ્ઞાનથી કર્મદાયક થયો હતો તે મડુક (ડેડકા) ના ચૂર્ણ સરખો જાણવો (જેમ કેાઈ ડેડકો મરણ પામ્યા પછી મુકાઈ ગયેલો છતાં તેના કબેરવરુ જો ચૂર્ણ કીધું હોય તો તેનાથી હજારો ડેડકા થઈ શકે છે તે ચૂર્ણ પાણીમા નાખવાથી હજારો ડેડકા તત્કાળ ઉત્પન્ન થઈ જાય છે એટલે અજ્ઞાનથી કર્મદાયક થાય તેમા ભવપરપરા વધી જાય છે), અને સમ્યક્ જ્ઞાન સહિત ક્રિયા તો મડુકના ચૂર્ણની રાખ સરખી છે (એટલે તેનાથી પાછી ભવની પરપરાની વૃદ્ધિ થઈ શકતી નથી)

ગાયને દેખી, તેને કહેવા લાગ્યો કે શુ કોઈએ તને ખીડા ઉપજાવી છે ? તેણીએ માથુ ખુલાવીને હા કહ્યાથી રાજા બોલ્યો—આલ મને તે દેખાડ, કોણ છે ? આવુ વચન સાંભળી ગાય ચાલવા લાગી રાજા પણ તેની પાછળ પાછળ ચાલવા લાગ્યો જે જગાએ વાછડાનુ કહેવર પહેલુ હતુ ત્યા આવી ગાયે તે જતાબુ, ત્યારે તેના પર ચક્ર ફરી ગયેલુ દેખી રાજાએ નોકરોને હુકમ કર્યો કે, જેણે આ વાછડા ઉપર ગાડીનુ ચક્કર ચલાવ્યુ હોય તેને પકડી લાવે. આ હકીકત કેટલાક લોકો જાણતા હતા પરંતુ તે (વાછડા ઉપર ગાડીનુ ચક્કર ચલાવનાર) રાજપુત હોવાથી તેને રાજા પાસે કોણ લાવી આવે ? એવુ સમજી કોઈ બોલ્યુ નહીં તેથી રાજા બોલ્યો કે, જ્યારે આ વાતનો નિર્ણય અને ન્યાય થશે ત્યારેજ હું ભોજન કરનાર છું, તો પણ કોઈ બોલ્યુ નહીં જ્યારે રાજાને ત્યા ને ત્યા જ ઊભા એક લાઘણ થઈ તથાપિ કોઈ બોલ્યુ નહીં ત્યારે રાજપુત પોતેજ આવી રાજાને કહેલા લાગ્યો કે, “સ્વામી, હું એના ઉપર ચક્કર ચલાવનાર છું માટે જે હડ કરવાનો હોય તે મારો કરો.” રાજાએ તે જ વખતે સ્મૃતિઓના જલ્પનારાઓને બોલાવી પૂછ્યુ કે, આ શુ હાનો શો હડ કરવો ? તેઓ બોલ્યા કે, સ્વામી, રાજપાના યોગ્ય એક જ આ પુત્ર હોવાથી એને શો હડ દેવાય ? રાજા બોલ્યો કે, કોનુ રાજ્ય ? કોનો પુત્ર ? મારે તો ન્યાયની સાથે સંબંધ છે મારે એ ન્યાય જ પ્રાધાન્ય છે હું કઈ પુત્રને કે રાજ્યને માટે અચકાઉં એમ નથી નીતિમા કહ્યું છે કે, દુષ્ટનો હડ, સતજનનો સત્કાર, ન્યાયમાર્ગથી ભડારની વૃદ્ધિ, અપક્ષપાત, શત્રુઓથી પોતાના રાજ્યની રક્ષા, એ પાંચ પ્રકારના જ યજ્ઞ રાજાઓને માટે કહેલા છે.

સોમનીતિમા પણ કહેલુ છે કે, “અપરાધના જ જેવો હડ પુત્ર ઉપર પણ કરવો.” માટે આને શુ હડ આપવો યોગ્ય લાગે છે તે કહો ? તો પણ તે કાયદાના જાણુ પુરુષો કાંઈ પણ બોલ્યા નહીં—અણબોલ્યા રહ્યા રાજા બોલ્યો—આમા કોઈનો કઈ પણ પક્ષપાત રાખવાની જરૂર નથી, ન્યાયથી જેણે જેવો અપરાધ દ્રીધેલો હોય તેને તેવો હડ આપવો જોઈએ માટે આપણે આ વાછડા ઉપર ચક્કર ફેરવ્યું છે તો એના ઉપર પણ ચક્કર ફેરવવુ યોગ્ય છે એમ કહી રાજાએ ત્યા ઘોડાગાડી મગાવી પુત્રને કહ્યું કે, અહિયા તુ સુષ્પ જા ત્યારે તેણે વિનિત હોવાથી તેમજ કહ્યું ઘોડાગાડી હાકનારને રાજાએ કહ્યું કે, એના ઉપર ગાડીનુ ચક્કર ચલાવો. પણ તેણે ગાડી ચલાવી નહીં, ત્યારે બધા લોકો ના પાડના છતા પણ રાજા પોતે તે ગાડી હાકનારને દર કરી ગાડી ઉપર ચડીને તે ગાડીને ચલાવવા માટે ઘોડાને ચાણુક મારીને તેના ઉપર ચક્કર લાવવા ઉદ્ગમ કરે છે તે જ વખતે તે ગાય જલદાઈ ગઈ અને રાજ્યાધિષ્ઠાયકા દેવી બની (જનેવી ગાયને જલ્દે ખરી દેવીયે) જય જય શબ્દ કરતા તેના ઉપર પુષ્પોની વૃદ્ધિ કરી કહ્યું કે, રાજા ! ધન્ય છે તને—તે આવે. ન્યાય અધિક પ્રિયતમ ગણ્યો માટે ધન્ય છે તને, તુ ચિરકાળ પર્થત નિર્વિદ્ધ રાજ્ય કર હું ગાય કે

શુક પરિમાજક — “હે ભગવાન! સરિસવય બદ્ધ છે, કે અબદ્ધ છે ?” યાવત્યા પુત્ર — “હે શુક પરિમાજક! સરિસવન બદ્ધ છે, અને અબદ્ધ પણ છે તે આ રીતે — સરિસવય બે પ્રકારના છે મિત્ર સરિસવય (સરખી ઉમરના) અને બીજા ધાન્ય સરિસવય (શર્પ, શર્પ) મિત્ર સરિસવય ત્રણ પ્રકારના છે, એક સાથે ઉત્પન્ન થયેલા, બીજા સાથે વૃદ્ધિ પામેલા અને ત્રીજા જાત્યાવસ્થામાં સાથે ધૂળમાં રમેલા એ ત્રણ પ્રકારના મિત્ર સરિસવય સાધુઓને અબદ્ધ છે, ધાન્ય સરિસવય બે પ્રકારના છે એક શસ્ત્રથી પરિભ્રમેલા અને બીજા શસ્ત્રથી ન પરિભ્રમેલા શસ્ત્ર પરિભ્રમેલાથી સરિસવય બે પ્રકારના છે એક પ્રાસુક અને બીજા અપ્રાસુક પ્રાસુક સરિસવય પણ બે પ્રકારના છે એક જાત અને બીજા અજાત જાત સરિસવય પણ બે પ્રકારના છે એક એવણીય અને બીજા અનેવણીય એવણીય સરિસવય પણ બે પ્રકારના છે એક લગ્ન અને બીજા અલગ્ન ધાન્ય સરિસવયમાં અશસ્ત્રપરિભ્રમેલા, અપ્રાસુક, અજાત, અનેવણીય અને અલગ્ન એટલા પ્રકારના અબદ્ધ છે, અને બાકી રહેલા સર્વ પ્રકારના ધાન્ય સરિસવય સાધુઓને બદ્ધ છે એવી રીતે જ ‘કુલત્ય’ અને ‘માસ’ પણ જાણવા તેમાં એટલો જ વિશેષ કે માસ ત્રણ પ્રકારના છે એક કાલ માસ (મહિનો), બીજો અર્ધ માસ (સોના રૂપાના તોલમાં આવે છે તે) અને ત્રીજો ધાન્યમાસ (અડદ)

એવી રીતે યાવત્યાપુત્ર આચાર્યે જોધ કર્યો ત્યારે પોતાના હબ્દર શિષ્યના પરિવાર સહિત શુક પરિમાજકે દીક્ષા લીધી યાવત્યાપુત્ર આચાર્ય પોતાના હબ્દર શિષ્યના પરિવાર સહિત શત્રુજય તીર્થે સિદ્ધિ પામ્યા, પછી શુકાચાર્યે શેલકપુરના શેલક નામે રાત્રીને તથા તેના પાત્રસો મનોને પ્રતિબોધ કરી દીક્ષા આપી પોતે સિદ્ધિપદ પામ્યા શેલક મુનિ અગિયાર અંગના જાણુ થઇ પોતાના પાત્રસો શિષ્યોની સાથે વિચરવા લાગ્યા એટલામાં હમેશા હુખો આહાર ખાધામાં આવવાથી શેલક મુનિરાજને ખસ, પિત્ત આદિ રોગ થયા પછી તે વિહાર કરતા પરિવાર સહિત શેલકપુરે આવ્યા, ત્યાં તેમને શુદ્ધસ્થપણાનો પુત્ર મહુક રાજા હતો, તેણે તેમને પોતાની વાહનચાળામાં રાખ્યા પ્રાસુક ઓવધનો અને પથ્થનો સારો યોગ મળવાથી શેલક મુનિરાજ રોગ રહિત થયા, તો પણ સ્નિગ્ધ આહારની

* “સરિસવય” આ માત્રની શબ્દ છે “સદસવય” અને “સપવ” એ બે સંસ્કૃત શબ્દો માત્રની “સરિસવય” એવું રૂપ થાય છે સદસવય એટલે સરખી ઉમરનો અને સર્પ એટલે સરસવ

૧ “કુલત્ય” શબ્દ માત્રની છે “કુલત્ય” (કલથી) અને “કુલત્ય” એ બે સંસ્કૃત શબ્દો “કુલત્ય” એવું માત્રની એક જ રૂપ થાય છે

૨ માસ (મહિનો), માસ (અડદ) અને માસ (તોલવાનું એક કાટણું) એ ત્રણે શબ્દો માત્રની “માસ” એવું એક જ રૂપ થાય છે

વાછડો કંઈ નથી પણ તારા રાજ્યની અધિષ્ઠાયકા દેવી હુ તારા ન્યાયની ખરીકા કરવા આવી હતી તું એવુજ ચિરકાળ રાજ્ય નિર્વિઘ્ન ચલાવજે એમ કહી દેવી અદૃશ્ય થઈ

રાજાના કારભારીએ તો જેમ રાજા અને પ્રજાનો અર્થ સાધન થઈ શકે અને ધર્મમા પણ વિરોધ ન આવે તેમ અભયકુમાર તથા ચાણક્ય આદિની જેમ ન્યાય કરવો કહ્યું છે કે,

રાજાનું હિત કરતા લોકોથી વિરોધ થાય, લોકોનું હિત કરતા રાજા રાજા આપી દે, એમ બન્નેને રાજી રાખવામા મોટો વિરોધ થાય પણ રાજા અને પ્રજા, એ બન્નેના હિતના કાર્યનો કરનાર મળવો મુશ્કેલ છે એમ બન્નેના હિતકારક બની પોતાનો ધર્મ સાચવીને ન્યાય કરવો

વ્યાપાર વિધિ

વ્યાપારીઓને ધર્મનો અવિરોધ તે વ્યવહારશુદ્ધિ વિશેથી થાય છે વ્યાપારમા નિર્મળતા હોય (સત્યતાથી વ્યાપાર કરવામા આવે) તો તેના ધર્મમા વિરોધ થતો નથી તેજ વાત મૂલગાથામા કહે છે —

ઘનહારસુદ્ધિ-વૈમાદ્-વિરુદ્ધચાય-ઉચિજચરણેદિ ।

તો કુળદ્ અસર્વિત, નિરુવાર્દિલો વિજ ઘમ્મ ॥ ૭ ॥

વ્યવહારશુદ્ધિથી, દેશાદિકના વિરૂદ્ધના ત્યાગ કરવાથી, ઉચિત આચરણના આચરણ કરવાથી, પોતાના ધર્મનો નિર્વાહ કરતા દ્રવ્યોપાર્જનની ચિંતા કરે

વ્યવહારશુદ્ધિમા ખરેખર વિચારતા મન વચન કાયાની નિર્મળતા (સરળતા) છે તેજ નિર્દોષ વ્યાપારમા મનથી, વચનથી, અને કાયાથી કપટ રાખવું નહીં, અસત્યતા રાખવી નહીં, અદેખાઈ રાખવી નહીં આથી વ્યવહારશુદ્ધિ થાય ॥ તેથી તે રાખવા નહી વગી દેશાદિક વિરૂદ્ધનો ત્યાગ કરીને વ્યાપાર કરતા પણ જે દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરાય છે તે પણ ન્યાયોપાર્જિત વિત મળાય છે જિજિત આચારના સેવન કરવાથી એટલે લેવડ દેવડમા જરામાત્ર કપટ ન રાખતા જે દ્રવ્ય ઉપાર્જન થાય તે પણ ન્યાયોપાર્જિતવિત મળાય છે ઉપર લખેલા ત્રણ કારણથી પોતાનો ધર્મ જાચવીને એટલે પોતે અગીકાર કરેલા મત પચ્ચખાણુ અભિયત્નનો જાચવ કરતા ધન ઉપાર્જન કરવું, પણ ધર્મને દૂર મૂકીને ધન ઉપાર્જન કરવું નહીં લોભમા મુંઝાઈ જઈને પોતે લીધેલા નિયમ મત પચ્ચ ખાણુ ભૂલી જતા ધન કમાવાની હિત રાખવી નહીં, કેમકે ઘણા જણને પ્રાયે વ્યાપાર વખતે એમજ વિચાર આવી જાય છે કે,

એવું જગતમા કંઈ નથી, કે જે ધનથી સાધી શકાતું ન હોય, તોટલા જ માટે શુદ્ધિવાન પુરૂષે ઘણાજ પ્રયત્નથી એક માત્ર દ્રવ્ય જ ઉપાર્જન કરવું

લોહપતાથી વિહાર ન કરતા તે ત્યાજ રહ્યા પછી પથક નામે એક સાધુને શેલક મુનિરાજની વૈવાલ્ય કરવા માટે રાખીને બીજા સર્વ માધુઓએ વિહાર કર્યો

એક સમયે કાર્તિક ચોમાસીને દિવસે શેલક મુનિરાજ યથેચ્છ સ્નિગ્ધ આહાર કરી સૂઈ રહ્યા. પ્રતિક્રમણને સમય આવ્યો, ત્યારે પથકે ખમાવવાને અર્થે તેમને પગે પોતાનું માથું અડાડ્યું, તેથી તેમની (શેલક મુનિરાજની) નિદ્રા ઊઠી ગઈ પોતાના શુરુને રાખમાન થએલા નેઇને પથકે કહ્યું “ આતુર્માસમા થએલા અપરાધ ખમાવવાને અર્થે મેં આપ સાહેબના ચરણને સ્પર્શ કર્યો ” પથકનું એવું વચન સાંભળી શેલક મુનિરાજ વૈરાગ્ય પામ્યા, અને મનમા વિચાર કરવા લાગ્યા કે, “ રસવિષયમા લોહપ થએલા મને પ્રિહાર થાઓ ! ” એમ વિચારી તેમણે દુરત વિહાર કર્યો. પછી બીજા શિષ્યો પણ શેલક મુનિરાજને મળ્યા તેઓ શત્રુજય પર્વત ઉપર પોતાના પરિવાર સહિત સિદ્ધ થયા આ રીતે થાવથાપુત્રની કથા છે

ક્રિયા અને જ્ઞાન વિષે.

તે માટે દરરોજ શુરૂ પાસે ધર્મોપદેશ સાંભળે સાંભળીને તેજ પ્રમાણે યથાશક્તિ ઉદ્યમ કરવામા પ્રવૃત થવું કેમકે, ઔપધ કે લોજનના જ્ઞાન માત્રથી આરોગ્ય અથવા તૃપ્તિ નથી થતી પણ તેને ઉપયોગ કરાય તો જ આરોગ્ય કે તૃપ્તિ થાય છે કહેલું છે કે, ક્રિયાજ ફળદાયક થાય છે, કેવળ જાણપણ ફળદાયક થઈ શકતું નથી જેમકે, સ્ત્રી, બાલ્ય, અને લોગને જાણવાથી (મનુષ્ય) તેના મુખને લાગી થઈ શકતો નથી પણ લોગ વગાથી થાય છે તરવાની ક્રિયા જાણનાર હોય તોપણ નદીમા જો હાય હતાવે નહીં તો તે ડુબી જાય ॥ અને પાછળથી પશ્ચાત્તાપ પામે છે, એમ જ્ઞાની પણ ક્રિયા વિના જોવો જાની જાય છે હશાશુતરક ધની ચૂર્ણમા પણ કહેલ છે કે જે અક્રિયાવાદી છે તે ભવી કે અભવી હોય તો પણ નિશ્ચયથી કૃષ્ણપક્ષીય મણાય છે ક્રિયાવાદી તો નિશ્ચયથી ભવીજ હોય, નિશ્ચયથી શુદ્ધપક્ષીજ હોય, ને સમ્યક્ત્વ હોય કે મિથ્યાત્વી હોય પણ એક પુદ્ગળપરાવર્તમાજ સિદ્ધિપદને પ્રાપ્ત થાય છે માટે ક્રિયા કરવી શ્રેયકારી છે

જ્ઞાન વિના ક્રિયા પણ પરિણામે ફળદાયક નીવડતી નથી જે માટે કહેલું છે કે,

અજ્ઞાનથી કર્મફલ યથો હતો તે મડુક (ટંકડા) નાં ચૂર્ણ સરખો જાણવો (જેમ કેાઈ ટંકડો મરણ પામ્યા પછી સુકાઈ ગયેલો છતાં તેના કળેવરનું જો ચૂર્ણ કીધું હોય તો તેનાથી હજારો ટંકડાં થઈ શકે છે તે ચૂર્ણ પાણીમા નાખવાથી હજારો ટંકડા તત્કાળ ઉત્પન્ન થઈ જાય છે એટલે અજ્ઞાનથી કર્મફલ થાય તેમા ભવપરપરા વધી જાય છે), અને સમ્યક્ જ્ઞાન સહિત ક્રિયા તો મડુકના ચૂર્ણની રાખ સરખી છે (એટલે તેનાથી પાછી ભવની પરપરાની વૃદ્ધિ થઈ શકતી નથી)

ધન ઉપાર્જન કરવા કરતા પણ પહેલા ધર્મ ઉપાર્જન કરવાની જરૂર.

અહીં અર્થચિન્તા કરવી એમ આગમ કહેતું નથી, કારણ કે, માણસ માત્ર અનાદિ કાલની પરિશ્રદ્ધી સંજ્ઞાથી પોતાની મેળેજ અર્થચિન્તા કરે છે કેવલિલાપિત આગમ તેવા સાવધ વ્યાપારમા નિર્વાહની પ્રવૃત્તિ ચામાટે કરાવે ? અનાદિ કાલની સંજ્ઞાથી મુશ્કા વધને અર્થચિન્તા કરવી પડે, ત્યારે તેણે ધર્મ વિગેરેને બાધ ન આવે તેવી રીતે જો કરવી, એટલીજ આગમની આજ્ઞા છે લોકો જેમ સામાનિક કાર્યોના આરભ કરીને અહોરાત્ર ઉદ્યમ કરે છે, તેના એક લાખમા ભાગ જેટલો પણ ઉદ્યમ જો ધર્મમા કરે તો શું મેલ વધાનું બાકી રહે ?

આણવિકાના સાત ઉપાય.

માણસની આણવિકા ૧ વ્યાપાર, ૨ વિદ્યા, ૩ જેતી, ૪ ગાય બકરા આદિ પશુનું રક્ષણ, ૫ કળાકોશલ્ય, ૬ સેવા અને ૭ ભિક્ષા જો સાત ઉપાયથી થાય છે તેમા વધુિક લોકો વ્યાપારથી, વૈદ્ય આદિ લોકો પોતાની વિદ્યાથી, કણ્ઠી લોકો જેતીથી, મોવાળ તથા ભરવાડ લોકો ગાય આદિના રક્ષણથી, ચિત્રકાર, સૂતાર વગેરે લોકો પોતાની કારીગરીથી, સેવક લોકો સેવાથી અને ભિક્ષારી લોકો ભિક્ષાથી પોતાની આણવિકા કરે છે તેમા ધાન્ય, શુભ, તેલ, કપાસ, સૂતર, કાપડ, તાબા, પિતળ આદિ ધાતુ, મોતી, અવેરાત, નાણું વગેરે કરિયાણાના લેદથી અનેક પ્રકારના વ્યાપાર છે “ત્રણસો સાઠ પ્રકારના કરિયાણા છે” એવી લોકોમા પ્રસિદ્ધિ છે પેટાના લેદ બહુવા જોઈએ નહિ તો સંખ્યાનો પાર આવે એમ નથી વ્યાજે ધીરણું જો પણ વ્યાપારની અદરજ સમાય છે

ઔષધ, રસ, રસાયન, રૂઘું, અજન, વાસ્તુ, ચક્રુન, નિમિત્ત, સામુદ્રિક, ધર્મ, અર્થ, કામ, જ્યોતિષ, તર્ક વગેરે લેદથી નાના પ્રકારની વિદ્યાઓ છે તેમા વૈદ્યવિદ્યા અને ગાંધી પછું જો જો વિદ્યાથી પ્રાપ્તે માહુ ધ્યાન ધવાનો સભવ હોવાથી વિશેષ શુભકારી નથી કેાઈ ધનવાન પુરુષ માટે પછી બીજ અથવા બીજા કેાઈ જોવા જ પ્રસંગે વૈદ્યને તથા ગાંધીને ઘણો લાભ થાય છે, કેકાણે કેકાણે બહુમાન મળે છે કેમકે શરીરે રોગ થાય ત્યારે વૈદ્ય પિતા સરખો છે, તથા રોગિના મિત્ર વૈદ્ય, રાજના મિત્ર હાજી હાજી કરી મીઠા વચન બોલનારા, સસારી દુખથી પીડાયલા માણસના મિત્ર મુનિરાજ અને લક્ષ્મી જોઈને બેઠેલા પુરુષોના મિત્ર જોશી બહુવા

વ્યાપારમા વ્યાપાર ગાંધીનોજ સરસ છે, કારણ કે, તે વ્યાપારમા એક ટકે ખરીદેલી વસ્તુ સો ટકે વેચાય છે આ સર્વ વાત સાચી છે વૈદ્યને તથા ગાંધીને લાભ તથા માન ઘણું મળે છે, પરંતુ એમ છે કે, જેને જે કારણથી લાભ થાય છે, તે માણસ તેણું કારણ

શુક પરિમાજકે — “હે ભગવાન ! *સરિસવય બદ્ધ છે, કે અબદ્ધ છે ?” યાવન્મ્યા પુત્ર — “હે શુક પરિમાજક ! સરિસવય બદ્ધ છે, અને અબદ્ધ પણ છે તે આ રીતે — સરિસવય બે પ્રકારના છે મિત્ર સરિસવય (સરખી ઉમ્મરના) અને બીજા ધાન્ય સરિસવય (સર્પ, શર્પ) મિત્ર સરિસવય ત્રણ પ્રકારના છે, એક સાથે ઉત્પન્ન થયેલા, બીજા સાથે વૃદ્ધિ પામેલા અને ત્રીજા બાદ્યાવસ્થામાં સાથે ધૂળમાં રમેલા એ ત્રણ પ્રકારના મિત્ર સરિસવય સાધુઓને અબદ્ધ છે, ધાન્ય સરિસવય બે પ્રકારના છે એક શસ્ત્રથી પરિણમેલા અને બીજા શસ્ત્રથી ન પરિણમેલા શસ્ત્ર પરિણમેલાથી સરિસવય બે પ્રકારના છે એક પ્રાસુક અને બીજા અપ્રાસુક પ્રાસુક મરિમવય પણ બે પ્રકારના છે એક જાત અને બીજા અજાત જાત સરિસવય પણ બે પ્રકારના છે એક એવણીય અને બીજા અનેવણીય એવણીય સરિસવય પણ બે પ્રકારના છે એક લગ્ન અને બીજા અલગ્ન ધાન્ય સરિસવયમાં અશસ્ત્રપરિણમેલા, અપ્રાસુક, અજાત, અનેવણીય અને અલગ્ન એટલા પ્રકારના અબદ્ધ છે, અને બાકી રહેલા સર્વ પ્રકારના ધાન્ય સરિસવય સાધુઓને બદ્ધ છે એવી રીતે જ ૧ કુલત્ય અને ૨ માસ પણ બંધુવા તેમાં એટલો જ વિશેષ કે માસ ત્રણ પ્રકારના છે એક કાલ માસ (મહિનો), બીજો અર્ધ માસ (તોના રૂપાના તોલમાં આવે છે તે) અને ત્રીજો ધાન્યમાં (અઠક)

એવી રીતે યાવન્મ્યાપુત્ર આચાર્યે જોધ કર્યો ત્યારે પોતાના હબ્બર શિષ્યના પરિવાર સહિત શુક પરિમાજકે દીક્ષા લીધી યાવન્મ્યાપુત્ર આચાર્ય પોતાના હબ્બર શિષ્યના પરિવાર સહિત શત્રુજય તીર્થે સિદ્ધિ પામ્યા, પછી શુકાચાર્યે શેવકપુરના શેલક નામે રાજાને તથા તેના પાચસો મંત્રોને પ્રતિજોધ કરી દીક્ષા આપી પોતે સિદ્ધિપદ પામ્યા શેલક ઝુનિ અગિયાર અંગના જાણુ થઈ પોતાના પાચસો શિષ્યોની સાથે વિચરવા લાગ્યા એટલામાં હમેશા લૂપ્તો આહાર ખાધામાં આવવાથી શેલક ઝુનિરાજને ખસ, પિત્ત આદિ રોગ થયા પછી તે બિહાર કરતા પરિવાર સહિત શેલકપુરે આવ્યા, ત્યાં તેમનો ગૃહસ્થપણનો પુત્ર મહુક રાજા હતો, તેણે તેમને પોતાની વાહનશાળામાં રાખ્યા પ્રાસુક ઓષધનો અને પથ્થનો સારો યોગ મળવાથી શેલક ઝુનિરાજ રોગ રહિત થયા, તેા પણ સ્તિગ્ધ આહારની

* “સરિસવય” આ માગધી શબ્દ છે “સદશવય” અને “સર્પ” એ બે સંસ્કૃત શબ્દો માગધીમાં “સરિસવય” એવું રૂપ થાય છે સદશવય એટલે સરખી ઉમરનો અને સર્પ સરસવ

૧ “કુલત્ય” શબ્દ માગધી છે “કુલત્ય” (કલથી) અને “કુલત્ય” એ બે સંસ્કૃત શબ્દો “કુલત્ય” એવું માગધીમાં એકજ રૂપ થાય છે

૨ માસ (મહિનો) માય (અઠ) અને માસ (તોલવાનું એક કાંટું) એ ત્રણ શબ્દો માગધીમાં “માસ” એવું એક જ રૂપ થાય છે

હમેશા જાની આવવાની ઇચ્છા રાખે છે કહ્યું છે કે— સુભટો રજસ આમની, વેદો મ્હોટા મ્હોટા ધનવત લોકોની માદગીની, પ્રાણ્યો ઘણા મરણોની અને નિર્જાય સુનિર્મિત લોકોમાં સુધિક્ષની તથા ક્ષેમકુશળની ઇચ્છા કરે છે મનમાં ધન ઉપાજવાની ઇચ્છા રાખનાર જે વેદ લોકો માદા પડવાની ઇચ્છા કરે છે, રોગી માણસના રોગને ઔષધથી સાજા થતા અટકાવી દ્રવ્યલેખથી ઉચ્છેદી તેની હાનિ કરે છે, જોવા વેદના મનમાં કયા કયાથી હોય ? કેટલાક વેદ તો પોતાના સાધર્મી, દરિદ્રી, અનાથ, મરણને કાઠે આવેલા જોવા લોકો પાસેથી પણ બળાકારે દ્રવ્ય લેવાને ઇચ્છે છે, અભક્ષ્ય વસ્તુ પણ ઔષધમાં નાખી રોગીને ખવરાવે, અને દારિદ્ર્યના અભવ્ય વેદ ધ વતરિની પેઠે જાત જાતના ઔષધ આદિના કપટથી લોકોને કહે છે હવે થોડો લેખ રાખનારા, પદાપકારી, સારી પ્રકૃતિના જે વેદો છે તેમની વેદનિધા રૂપભદ્રે જગવાનના જીવ જીવાનદ વેદની પેઠે ઇહલોકે તથા પરલોકે શુભકારી જાણવી

હવે, ખેતી ત્રણ પ્રકારની છે એક વરસાદના પાણીથી થનારી, બીજી કૂવા આદિના પાણીથી તથા ત્રીજી જ ને-વર્ષાદ તથા કૂવાના પાણીથી-થનારી ગાય, બેસ, બકરી, ઉંદ, બળદ, ઘોડા કાથી વગેરે જાતજાતના પાણીને પોતાની આજીવિકા કરવી તે પશુરક્ષાવૃત્તિ કહેવાય છે તે પાણીના જાતજાત જાતજાતના હોવાથી અનેક પ્રકારની છે ખેતી અને પશુરક્ષાવૃત્તિ જો જ ને વિવેકી માણસને કરવા યોગ્ય નથી વળી કહ્યું છે કે-કાથીના કાતને દિવે જાતજોની લક્ષ્મી, બળદના બાધ ઉપર પામર લોકોની, બકરીની ધારા ઉપર સુભટોની લક્ષ્મી તથા શુભાર્થના રતન ઉપર વેદજાતોની લક્ષ્મી રહે છે કહાંચિત બીજી કાઈ વૃત્તિ ન હોય, અને ખેતીજ કરવી પડે તો વાવવાનો સમય વગેરે જાણનાર જ્ઞાનમાં રાખવો. તથા પશુરક્ષાવૃત્તિ કરવી પડે તો મનમાં ઘણી કયા રાખવી કેમકે જે ખેડુત વાવવાનો જાત જાતના બાગ કેવો છે ? તે, તથા તેમાં કયો પાક આવે ? તે જાણે, અને માર્ગમાં આવેલું ખેતર મૂકી દે, તેનેજ ઘણો લાભ થાય તેમજ જે માણસ દ્રવ્યપ્રાપ્તિ અર્થે પશુરક્ષાવૃત્તિ કરતો હોય, તેણે પોતાના મનની અદર રહેલો કયાકાવ છોડવો નહીં તે કામમાં સર્વ ઠેકાણે પોતે જાગૃત રહી છવિગ્રહે વગેરે વર્જવું

હવે શિદ્ધપક્ષા સો જાતની છે, કહ્યું છે કે—કુભાર, લુહાર, ચિત્રકાર, સુતાર અને કલામ જો પાચના પાચ શિન્ધજ (કારીગરી) મુખ્ય છે પાછા એક એક શિન્ધપના વીસ વીસ પેટાલેદ ગણના સર્વ મળી સો જો. વાય છે પ્રત્યેક માણસની શિદ્ધપક્ષા એકની બીજાથી જૂની પડનારી હોવાથી જૂની જણીએ તો ઘણા જ લેદ થાય આચાર્યના ઉપદેશથી યજ્ઞેતુ તે શિદ્ધ પક્ષેવાય છે ઉપર કહેલા પાચ શિન્ધ જગભદ્રે જગવાનના ઉપદેશથી આદતા આવેલા છે આચાર્યના ઉપદેશ વિના જે કેવળ લોકપરપરાથી આજીવ આવેલું ખેતી બ્યાપાર વિચેરે તે કર્મ કહેવાય છે સિદ્ધાંતમાં કહ્યું છે—આચાર્યના ઉપદેશથી

લોહપતાથી વિહાર ન કરતા તે ત્યાજ રહ્યા પછી પથક નામે એક સાધુને શેલક મુનિરાજની વૈયાવચ્ચ કરવા માટે રાખીને બીજા સર્વ સાધુઓએ વિહાર કર્યો

એક સમયે કાર્તિક ચૌમાસીને દિવસે શેલક મુનિરાજ વચ્ચે સ્નિગ્ધ આહાર કરી સૂઈ રહ્યા. પ્રતિક્રમણને સમય આવ્યો, ત્યારે પથકે ખમાવવાને અર્થે તેમને પગે પોતાનું માથું અડાડ્યું, તેથી તેમની (શેલક મુનિરાજની) નિદ્રા ભ્રૂકી ગઈ પોતાના શુરૂને રોષમાન થએલા જોઈને પથકે કહ્યું “ આતુર્માસમા થએલા અપરાધ ખમાવવાને અર્થે મેં આપ સાહેબના ચરણને સ્પર્શ કર્યો ” પથકનું જોડું વચન સાંભળી શેલક મુનિરાજ વૈરાગ્ય પામ્યા, અને મનમા વિચાર કરવા લાગ્યા કે, “ રસવિષયમા લોહપથ થએલા મને ધિક્કાર થાઓ ! ” એમ વિચારી તેમણે તુરત વિહાર કર્યો પછી બીજા શિષ્યો પણ શેલક મુનિરાજને મળ્યા. તેઓ શત્રુજય પર્વત ઉપર પોતાના પરિવાર સહિત સિદ્ધ થયા આ રીતે યાવચ્ચાપુત્રની કથા છે

ક્રિયા અને જ્ઞાન વિષે.

તે માટે દરરોજ શુરૂ પાસે ધર્મોપદેશ સાંભળે સાંભળીને તેજ પ્રમાણે યથાશક્તિ ઉદ્યમ કરવામા પ્રવૃત્ત થવું કેમકે, ઓષધ કે યોજનના જ્ઞાન માત્રથી આરોગ્ય અથવા તૃપ્તિ નથી થતી પણ તેના ઉપયોગ કરાય તો જ આરોગ્ય કે તૃપ્તિ થાય છે કહેલું છે કે, ક્રિયાજ્ઞ ફળદાયક થાય છે, કેવળ જાણપણ ફળદાયક થઈ શકતું નથી જેમકે, સ્ત્રી, ભક્ષ્ય, અને લોગને જાણવાથી (મનુષ્ય) તેના મુખને ભાગી થઈ શકતો નથી પણ લોગ વવાથી થાય છે તરવાની ક્રિયા જાણનાર હોય તોપણ નગીમા જો હાથ હલાવે નહીં તો તે ડુબી જાય છે અને પાછળથી પક્ષાત્પાપ પામે છે, એમ જ્ઞાની પણ ક્રિયા વિના જોવો જાની જાય છે કસાથુતરક ધની ચૂર્ણમા પણ કહેલું છે કે જે અક્રિયાવાદી છે તે ભવી કે અભવી હોય તો પણ નિસ્ક્રિયથી કૃષ્ણપક્ષીય ગણાય છે ક્રિયાવાદી તો નિસ્ક્રિયથી ભવીજ હોય, નિસ્ક્રિયથી શુકલપક્ષીજ હોય, ને સમ્યક્ત્વ હોય કે મિથ્યાત્વ હોય પણ એક પુરુષગણના વર્તમાન સિદ્ધિપદને પ્રાપ્ત થાય છે માટે ક્રિયા કરવી એયકારી છે

જ્ઞાન વિના ક્રિયા પણ પરિણામે ફળદાયક નીવડતી નથી જે માટે કહેલું છે કે,

અજ્ઞાનથી કર્મક્ષય થયો હતો તે મહુક (ડેડકા) ના ચૂર્ણ સરખો જાણવો (જેમ કેાઇ ડેડકો મરણ પામ્યા પછી મુકાઇ ગયેલો છતાં તેના કળેવરનું જો ચૂર્ણ કીધું હોય તો તેનાથી હજારો ડેડકા થઈ શકે છે તે ચૂર્ણ પાણીમા નાખવાથી હજારો ડેડકા તત્કાળ ઉપજા થઈ જાય છે એટલે અજ્ઞાનથી કર્મક્ષય થાય તેમા ભવપરપરા વધી જાય છે), અને સમ્યક્ જ્ઞાન સહિત ક્રિયા તો મહુકના ચૂર્ણની ગાળ સરખી છે (એટલે તેનાથી પાછી ભવની પરપરાની વૃદ્ધિ થઈ નથી)

થએલુ શિષ્ય અને ઉપદેશથી ન થએલુ તે કર્મ કહેવાય છે કુભારનુ, હુહારનુ, ચિત્ર કારનુ વિગેરે શિષ્યના હોઈ છે, અને ખેતી, વ્યાપાર આદિ કર્મના હોઈ છે ખેતી, વ્યાપાર અને પશુરક્ષાવૃત્તિ એ ત્રણ કર્મ અદિ પ્રત્યક્ષ કલ્યા, ખાત્રી રહેલા કર્મ પ્રાયે શિષ્ય વગેરેના સમાઈ જાય છે પુરૂષોની તથા સ્ત્રીઓની કળાઓ કેટલીક વિદ્યામા અને કેટલીક શિષ્યમા સમાઈ જાય છે કર્મના સામાન્યથી ચાર પ્રકાર છે કહ્યું છે કે—બુદ્ધિથી કર્મ (કાર્ય) કરનારા ઉત્તમ, હાથથી કર્મ કરનારા મધ્યમ, પગથી કર્મ કરનારા અધમ અને મસ્તકથી (ભાર ઉપાડીને) કર્મ કરનારા અધમમા અધમ જાણવા બુદ્ધિથી કર્મ કરવા ઉપર નીચે પ્રમાણે એક દૃષ્ટાંત છે —

બુદ્ધિથી કર્મનારનુ દૃષ્ટાંત.

અ પાનગરીમા મદન નામે ધનશ્રેષ્ઠીનો પુત્ર હતો તેમણે બુદ્ધિ આપનારા લોકની દુકાને જઈ પાચસો રૂપૈયા આપી એક બુદ્ધિ લીધી કે જે જલ્દા લઈતા હોય ત્યાં ઊભા રહેવું નહીં ” ઘેર આવ્યો ત્યારે મિત્રોએ પાચસો રૂપૈયે બુદ્ધિ લીધી સાક્ષી તેની ઘણી મરફતી કરી, તથા પિતાએ પણ ઘણો કપડો આપ્યો તે મદન બુદ્ધિ પાછી આપી પોતાના નાણા લેવા દુકાનવાળા પાસે આવ્યો ત્યારે દુકાનદારે કહ્યું કે “ જ્યાં જે જલ્દાની લેતાં ચાલતી હોય ત્યાં અવરથ ઊભા રહેવું ” એમ તું કબૂલ કરતો હોય તો ત્હારા રૂપૈયા પાછા આપુ તે વાત કબુલ કરવાથી દુકાનદારે મદનને પાચસો દ્રમ પાછા આપ્યા હવે એક સમયે માર્ગમા જે સુમટોનો કાંઈ વિવાદ થતો હતો, ત્યારે મદન તેમની પાસે ઉઘો રહ્યો જન્ને સુમટોએ મદનને પોતાની સાક્ષી તરીકે કબુલ કર્યો ન્યાય કરવાનો સમય આવ્યો ત્યારે રાજાએ મદનને સાક્ષી તરીકે બોલાવ્યો ત્યારે જન્ને સુમટોએ મદનને કહ્યું કે, “ જો મ્હારી તરફેલમા સાક્ષી નહીં પૂરે, તો ત્હારે આવી જાન્યુ એમ જાણજે ” એવી ધમકીથી આકુળવ્યાકુળ થએલા ધનશ્રેષ્ઠીએ પોતાના પુત્રના રક્ષણ માટે કોઈ દ્રમ આપીને બુદ્ધિ દેનારની પાસેથી એક ‘બુદ્ધિ લીધી કે, “ તું ત્હારા પુત્રને ગાડો કર ” એમ કરવાથી ધનશ્રેષ્ઠી સુખી થયો એ બુદ્ધિકર્મ ઉપર દૃષ્ટાંત કહ્યું છે

વ્યાપાર આદિ કરનારા લોકો હાથથી કામ કરનારા જાણવા દૃતપણ વગેરે કામ કરનારા લોકો પગથી કામ કરનારા જાણવા ભાર ઉપાડનારા વગેરે લોકો મસ્તકથી કામ કરનારા જાણવા ૧ રાજની, ૨ રાજના અમલદાર લોકની, ૩ શ્રેષ્ઠીની અને ૪ જીજ્ઞ લોકોની મળી ચાર પ્રકારની સેવા છે રાજાદિકની સેવા અહોરાત્ર પરવશતા આદિ લોગ વડુ પડતું હોવાથી જેવા તેવા માણસથી ચાલ તેમ નથી કહ્યું છે કે—જો સેવક કાંઈ ન બોલે તો મૂળો કહેવાય, જો છૂટથી બોલે તો જનનારો કહેવાય, જો આંધો બેસે તો બુદ્ધિહીન કહેવાય, જો સહન કરે તો હલકા કુળનો કહેવાય માટે ચોખ્ખોથી પણ ન જાણી શકાય

એવો સેવાધર્મ બહુજ કઠણ છે જે પોતાનાથી ઉન્નતિ થવાને અર્થે નીચુ માથુ નમાવે, પોતાનો આદરવિકાને અર્થે પ્રાણ આપવા પણ તૈયાર થાય અને સુખપ્રાપ્તિને અર્થે દુઃખી થાય એવા સેવક કરતા બીજો કોણ મૂર્ખ હશે ?

પારદી સેવા કરવી તે જ્ઞાનવૃત્તિ સમાન છે, એમ કહેનારા લોકોએ ભરાબર વિચાર કર્યો જણાતો નથી, કારણ કે, જ્ઞાન ધણીની પુરુષારથ માથુ નમાવી નમાવીને કરે છે ત્યારે માણસને બહુ બહુ કરવું ને સહેવું પડે છે, માટે સેવકની વૃત્તિ જ્ઞાન કરતા પણ નીચ છે એમ છતાં પણ બીજા કોઈ રીતે નિર્વાહ કરવો કેમકે—મોટો શ્રીમાન હોય તેણે વ્યાપાર કરવો, અન્ય ધનવાન હોય તેણે ખેતી કરવી અને સર્વ ઉદ્યમ જ્યારે ખૂટી પડે ત્યારે ઉપદ્ર સેવા કરવી

સેવા કેની કરવી ?

સમજી, ઉપકારનો જાણ તથા જેનામા બીજા એવાજ શુણ્ઠ હોય, તે ધણીની સેવા કરવી કેમકે—જે કાનનો કાથો ન હોય, તથા શરવીર, કરેલા ઉપકારનો જાણ, પોતાનું સર્વ રાખનારો, શુણ્ઠી, દાતા, શુણ્ઠ ઉપર પ્રીતિ રાખનારો એવે ધણી સેવકને ભાગ્યથીજ મળે છે દૂર, બપસની, લોકો, નીચ, ઘણા કાળનો રોગી, મૂર્ખ અને અ યાથી એવા માણસને કદિ પણ પોતાનો અધિપતિ ન કરવો જે માણસ અવિવેકી રાજા પાસેથી પોતે જીવિત થવાને ઇચ્છે છે, તે પણ છતાં પોતાને જીવિત પ્રાપ્ત થવાને અર્થે સૌ ચેતન પગે જવાની ધારણા કરે છે, અર્થાત તે નકામી એમ સમજી કામદંડીય નીતિસારમા વળી કહ્યું છે કે—વૃદ્ધ પુરુષોની સમ્મનિથી ચાલનારો રાજા સત્યુદ્યોને માન્ય થાય છે, કારણ કે, ખરાબ ચાલના લોકો કદાચિત તેને ખોટું માર્ગે દોરે, તો પણ તે જાણ નહીં ધણીએ પણ સેવકના શુણ્ઠ પ્રમાણે તેનો આદરચક્રાર કરવો જોઈએ કહ્યું છે કે—જ્યારે રાજા સારા તથા નરસી સર્વે સેવકોને સરખી પકિતમા ગણે ત્યારે ઉદ્યમ કરવાને સમર્થ એવા સેવકોનો ઉત્સાહ ભાગી જાય છે

સેવકે પણ પોતાને વિષે ભક્તિ, અતુરતા વગેરે અવશ્ય રાખવાજ જોઈએ કેમકે—સેવક ધણી ઉપર ધણી પ્રીતિ રાખનારો હોય, તો પણ તે જો બુદ્ધિહીન અને કાયર હોય તો તેથી ધણીને શું લાભ થવાનો ? તથા સેવક બુદ્ધિશાલી અને પગઠમી હોય, તો પણ તે જો ધણી ઉપર પ્રીતિ રાખનારો ન હોય તો તેથી પણ શું લાભ થવાનો ? માટે જેમ નામા બુદ્ધિ, શરવીરપણું, અને પ્રીતિ જો ત્રણ શુણ્ઠ હોય, તેજ રાજાના સપત્કાળમા તથા વિપત્તિકાળમા ઉપયોગી થઈ પડે એવા જાણવા, અને જેમનામા એવા શુણ્ઠ ન હોય, તે સેવક સૌ સમાન સમજવા કદાચિત રાજા પ્રસન્ન થાય તો તે સેવકને માનપત્ર આપે છે, પણ સેવકો તો તે માનના બદલામા વળતે પોતાના પ્રાણ આપીને પણ રાજા ઉપર

હારિભષીટફલગસિજ્જાસથાવણ ઓસહમેસજ્જેણ મયથ બણ્ણગ્ગહો કાયવ્યો હે ઇમ્મણ
કારી ભગવન્ ! મારા ઉપર હયા કરી, અચિત્ત અને સુગતા આહાર, પાણી, ખાદિમ
(સુખડી વિગેરે), સ્વાદિમ (સુખવાસ), વસ્ત્ર, પાત્ર, કબળ, પાપયુછલ્લ પ્રાતિહાર્ય તે
સર્વ કામમા વાપરવા યોગ્ય બાલોક, પાછળ મૂકવાનું પાટિયુ, શબ્દ્યા (જેમા પગ પચા
રીને સુવાય તે), સથારો (શબ્દ્યાથી કાંઈક નાનો), ઓપધ (એક વસાણાનું), લેપજ
(ઘણા વસાણાવાળું), તેણે કરીને હે ભગવન્ ! મારા ઉપર અનુશ્રદ્ધ કરવો (મારી પાસેથી
લેવું ભેખ્ખે), એમ પ્રગટપણે નિમત્રણ કરવી આવી નિમત્રણા તો વર્તમાનકાળે
વૃહત્ત્વદન કીધા પછી આવકો કરે છે, પણ જેણે શુરૂની સાથે પ્રતિક્રમણ કર્યું હોય તે
તો સૂર્ય ઊગ્યા પછી જ્યારે પોતાને ઘેર જાય ત્યારે નિમત્રણા કરે જેને શુરૂની પાસે
પ્રતિક્રમણ કરવાનો યોગ જાન્યો ન હોય તેણે તો જ્યારે શુરૂને વાદવા આવવાનું બની
શકે ત્યારે આવી ઉપર લખ્યા પ્રમાણે નિમત્રણા કરવી ઘણેભાગે તો જ્યારે કેશસરમા
જિનપૂજા કરી નૈવેદ્ય ચઢાવી ઘેર લોજન કરવા જવાના અવસરે ફરી શુરૂ પાસે ઉપાશ્રયે
આવી નિમત્રણા કરવી; એમ ત્રાદિનકૃત્યમા લખેલ છે પછી યથાવસરે વૈદ્યાદિકની પાસે
ચિકિત્સા (રોગની પરીક્ષા) કરાવી આપે, ઓપધાદિક આપે જેમ યોગ્ય હોય એમ
પદ્યાદિક વહોરાવે. જે જે કાર્ય કાર્ય હોય તે કરાવી આપે. જે માટે કહેણું છે કે,

જ્ઞાનાદિક શુભવાળા સાધુઓને સહાયભૂત આહારાદિક, ઓપધ અને વસ્ત્ર વિગેરે
જે જે જેમ યોગ્ય લાગે તેમ આપવું

જ્યારે પોતાને ઘેર સાધુ વહોરવા આવે ત્યારે હમેશા તેમના યોગ્ય જે જે પદાર્થો
તેયાર હોય તે નામ દઈ દઈને વહોરાવે જે એમ ન કરે તો ઉપાશ્રયે કરેલી નિમત્રણા
નિષ્ફલ થાય છે, અને નામ દઈને વહોરાવતા પણ જો સાધુ વહોરે નહીં તો પણ લાભ
છે એમ કહ્યું છે કે—

મનથી પણ પુન્ય થાય છે, વળી વચનથી (નિમત્રણા કરવાથી) વધારે પુન્ય થાય
છે, અને કાયાયે તેની ભોગવાઈ મેળવી આપવાથી પણ પુન્ય થાય છે, માટે જ્ઞાન તો
કલ્પવૃક્ષની જેમ ફળદાયકજ છે

શુરૂને જો નિમત્રણા ન કરીયે તો આપણા ઘરમા તે પદાર્થ નજરે દેખવા છતાં
પણ સાધુ તેને લોભી બળી ચાલતા નથી, માટે નિમત્રણા ન કરવાથી મોટી હાનિ થાય છે

હરરોજ સાધુને નિમત્રણા કરતા પણ જો આપણે ઘેર વહોરવા ન આવે તો પણ
તેથી પુન્ય થાય છે વળી ભાવની અધિકતાથી અધિક પુન્ય થાય છે

દાનની નિમત્રણા ઉપર જીર્ણીરોક્તું દર્શાવ

જેમ વિશાળા નગરીમા છઠ્ઠમસ્ય અવસથામા ચાર મહીનાના ઉપવાસ પાસ

ઉપકાર કરે છે સેવકે રાભદિકની સેવા ઘણી ચતુરાઈથી કરવી કેમકે—સેવકે સર્વ, વ્યાપ્ત, હાથી અને સિંહ એવા દૂર જીવોને પણ ઉપાયથી વશ કરેલા એકને મનમાં વિચારવું કે, બુદ્ધિશાળી અને દાઢા પુરૂષોએ “રાભને વશ કરવો ” એ વાત સહેજ છે

રાભને વશ કરવાની રીત

રાભદિકને વશ કરવાના પ્રકાર નીતિશાસ્ત્ર આદિ ગ્રંથોમાં કહ્યા છે, તે એ છે કે — દાઢા સેવકે ધણીની બાજુએ બેસવું, તેના સુખ તરફ દૃષ્ટિ રાખવી, હાથ ભેંકવા અને ધણીનો સ્વભાવ જાણીને સર્વ કાર્યો સાધવા સેવકે સભામાં ધણીની પાસે બહુ નજીક ન બેસવું, તથા બહુ દૂર પણ ન બેસવું, ધણીના આસન જેટલા અથવા તેથી વધારે ઊંચા આસન ઉપર પણ ન બેસવું ધણીની આગળ તેમ પાછળ પણ ન બેસવું, કારણ કે, બહુ પાસે બેસે તો ધણીને અકળામણ થાય, બહુ દૂર બેસે તો બુદ્ધિહીન કહેવાય, આગળ બેસે તો બીજા કોઈ માણસને ખોટું લાગે, અને પાછળ બેસે તો ધણીની દૃષ્ટિ ન પડે, માટે ઉપર કહ્યા પ્રમાણે બેસવું

સ્વામી આદિને વિનતિ ક્યારે કરવી ?

માફી ગળેવો, ક્ષમાથી તથા તૃપ્તિથી પીડાયલો, ક્રોધ પામેલો, કોઈ કાર્યમાં શેકાયેલો, સુવાનો વિચાર કરનારો, તથા બીજા કોઈની વિનતી સાંભળવામાં શેકાયેલો એવી અવસ્થામાં ધણી હોય, તે સમયે સેવકે તેને કોઈ વાત કહેવાની હોય તો કહેવી નહીં. સેવકે જેમ રાભની સાથે તેમજ રાજમાતા, પટ્ટરાણી, પાટવી કુમાર, સુખધમત્રી, રાજશૂર અને દ્વારપાળ જેટલા માણસોની સાથે પણ વર્તવું “પૂર્વે જે જ એ સળગાવ્યો છે, માટે હું એની અવહીલના કરું, તો પણ એ મને બાળશે નહીં ” એવી ખોટી સમજથી જો કોઈ માણસ પોતાની આમત્રી હીવા ઉપર ધરે, તો તે તત્કાળ બાળી નાખે જ તેમ “જે જ એને હિંકમતથી રાજપદવીએ પહેાચાડ્યો છે, માટે ગમે તે કરું તો પણ મહારા ઉપર એ રૂદ્ધ થાય નહીં એવી ખોટી સમજથી જો કોઈ માણસ રાભને આગલી અડાટે, તો પણ તે રૂદ્ધ થયા વગર રહે નહીં માટે તે રૂદ્ધ ન થાય તેમ ચાલવું કોઈ પુરૂષ રાભને ઘણો માન્ય હોય, તો પણ મનમાં તેણે તે વાતનો ગર્વ ન કરવો કારણ કે, “ગર્વ વિના ચતુ મૂળ છે ” એમ કહ્યું છે આ વિષય ઉપર એક વાત એવી સંભળાય છે કે —

દિલી શહેરના બાદશાહના મહોટા પ્રધાનને ઘણો ગર્વ થયો તે મનમાં એમ સમજવા લાગ્યો કે, “રાજ્ય મહારા આધાર ઉપરજ ટકી રહ્યું છે ” એક સમયે કોઈ મહોટા માણસ આગળ તેણે તેવી ગર્વની વાત પણ કહી દીધી તે વાત બાદશાહને કાને પડતાજ

કરી કાઢસગ્ગે લિભા રહેલા ભગવાન મહાવીરસ્વામીને દરરોજ પારણાની નિમત્રણા કરનાર છૂર્ણશેઠ ચોખામીને પારણે આને તો જરૂરજ પારણ કરશે એમ ધારી ઘણી નિમત્રણા કરી પોતાને ઘેર આવી, ઘરઆગણે બેસી ભાવના બાવવા લાગ્યો કે, અહો ધન્ય હું હું, આને મારે ઘેર સ્વામી પધારશે, પારણ કરશે, ઇત્યાદિક ભાવના ભાવતાજ તેણે અચ્યુતસ્વર્ગનું આયુષ્ય બાંધ્યું, અને પારણ તો પ્રભુએ મિથ્યાદષ્ટિ કોઈક (પુર્ણશેઠ)ને ઘેર ભીક્ષાચરની રીતે દાસીને કાઢે અપાયેલા અહંકના બાકબાધી કીધું ત્યાં પચ્છીવ્ય થયા, જોટલોજ માત્ર તેને લાભ થયો બાકી તે વખતે જો છૂર્ણશેઠ કેવદ્દુર્ભિનો શબ્દ ન સાંભળત તો તેને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાત, જેમ જ્ઞાનીયે કહ્યું માટે ભાવનાથી અધિકતર ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે

આહારાદિક વહોરાવવા ઉપર શાળીભદ્રનું દેહાત તથા ઔષધના દાન ઉપર મહાવીર સ્વામીને ઔષધ આપવાથી તીર્થ કરે ગોત્રની બાધનારી રેવતી શ્રાવિકાનું દેહાત ભણતુ

જ્ઞાન-સાધુની વૈયાવચ્ચ વિધે.

જ્ઞાન(માદા) સાધુની વૈયાવચ્ચ કરવામા મહાલાભ છે જે માટે આગમમા કહેલું છે કે, કે ગૌતમ! જે જ્ઞાન સાધુની સેવા કરે છે, તે મારા દર્શનને અગીકાર કરે છે, જે મારા દર્શનને અગીકાર કરે છે તે જ્ઞાનની સેવા કર્યા વગર રહેજ નહીં અહં તના દર્શનનો સાર જો છે કે, જિનઆણા પાળવી

જ્ઞાનની સેવા કરવા ઉપર ક્રોડા અને ક્રોડથી ખીડિત થયેલા સાધુનો ઉપાય કરનાર જ્ઞપભરેવના જીવ જીવાનદ નામા વૈદ્યનું દેહાત મમજનુ તેમજ સુસ્થાનકે સાધુને જિતરવા માટે ઉપાશ્રય વિગેરે આપે જે માટે શાસ્ત્રમાં લખેલ છે કે,

વસતિ (ઉપાશ્રય), સૂવાનું આસન, ભાત, પાણી, ઔષધ, વસ્ત્ર, પાત્રાદિક, જે અધિક ધનવાન ન હોય તોય થોડામાથી થોડું પણ આપે તપનિયમના જોગથી યુક્ત સુનિવરોને જે ઉપાશ્રય આપે છે, તેણે વસ્ત્ર, અન્ન, પાન, શયણ અને આસન વિગેરે પણ આપ્યા જ ॥

સાધુને ઉપાશ્રય આપવાથી જયતી શ્રાવિકા, વકચૂલ, અવતીસુકુમાલ, કોશા શ્રાવિકા, વિગેરે સંસારરૂપ સમુદ્રને તર્યા છે

જૈનના દેધી અને સાધુનિદકને આપવાની શિક્ષા

શ્રાવક સર્વ પ્રકારના ઉવમથી જિનપ્રવચનના પ્રત્યનીકા(જૈનના દેધી)ને તિવારે અથવા સાધુ વિગેરેની નિદા કરનારાઓને પણ યથાયોગ્ય શિક્ષા આપે, જે માટે કહેલું ॥ કે—

તેણે મુખ્ય પ્રધાનને ૫૦ ઉપરથી ઉતારી મૂક્યો, અને તેની જગ્યા ઉપર હાથમા રાપડી રાખનારો એક નજીકના મોટી હતો, તેને રાખ્યો તે કામકાજના કામગીરી ઉપર સહીની નીચાની તરીકે રાપડી લખતો હતો તેનો વચ હજી દિલ્લીમાં હયાત છે

રાજસેવાની શ્રેષ્ઠતા.

આ રીતે રાજનૈતિક પ્રસંગ થાય તો ઐશ્વર્ય આદિનો લાભ થવો અશક્ય નથી કહ્યું છે કે—શેલડીનું ખેતર, સમુદ્ર, યોનિપોષણ અને રાજાનો પ્રસાદ એટલા વાના તત્કાળ દારૂપણ દૂર કરે છે મુખની વાછા કરનારા અભિમાની લોકો રાજ આદિ લોકોની સેવા કરવાની કાલે નિંદા કરે, પણ રાજસેવા કર્યા વગર સ્વજનનો ઉદ્ધાર અને શત્રુનો સંહાર થાય નહીં કુમારપાળ નાગી ગયો, ત્યારે વોસિરી બ્રાહ્મણે તેને સહાયતા આપી, તેથી તેણે પ્રસન્ન થઈ અવસર આવતા તે બ્રાહ્મણને લાટદેશનું રાજ્ય આપ્યું કોઈ દેવરાજ નામે રાજપુત જિતશત્રુ રાજાને ત્યાં પોલિયાનું કામ કરતો હતો તેણે એક સમયે સર્પનો ઉપ દ્રવ દૂર કર્યો, તેથી પ્રસન્ન થયેલા જિતશત્રુ રાજા, તે દેવરાજને પોતાનું રાજ્ય આપી પોતે દીક્ષા લઈ સિદ્ધ થયો મત્રી, શ્રેષ્ઠી, સેનાપતિ આદિના સર્વ કામો પણ રાજસેવા માજ સમાર્પ લાયક છે એ મત્રી આદિના કામો ઘણા પાપમય છે, અને પરિણામે કંઠવા છે માટે ખરેખર જોતાં શ્રાવકે તે વર્જવા કહ્યું છે કે જે માણસને જે અધિકાર ઉપર રાખીએ, તેમા તે ઘોરી કર્યા વગર રહે નહીં જુઓ, ધોળી પોતાના પહેરવાના વસ્ત્ર વેચાતા લઇને પહેરે છે કે શું ? મનમાં અધિક અધિક ચિંતા ઉત્પન્ન કરનારા અધિકાર કારાચક સંભાન ■ રાજાના અધિકારીઓને પ્રથમ નહીં પણ પરિણામે બંધન થાય છે

હવે સુશ્રાવક સર્વેશ રાજાઓનું કામકાજ કરવાનું મૂકી ન શકે, તો પણ શુભિપાળ, કોટવાલ, મીમાપાળ વગેરેના અધિકાર તો ઘણા પાપમય અને નિર્દય માણસથી બની શકે એવા છે, માટે શ્રદ્ધાવત શ્રાવકે તે જરૂર તજવા કેમકે—તલાર, કોટવાલ, સીમા પાળ, પટેલ આદિ અધિકારી કોઈ માણસને પણ મુગ કેતા નથી બાકીના અધિકાર કદાચિત્ કોઈ શ્રાવક સ્વીકારે તો, તેણે મત્રી વસ્તુપાળ તથા પૃથ્વીધરની પેઠે શ્રાવકોની સુકૃતની કીર્તિ થાય તેવી રીતે તે અધિકાર અવાપવા, કેમકે—જે માણસોએ પાપમય એવા રાજકાર્યો કરવા છતાં, તેની સાથે ધનના કૃત્યો કરીને પુણ્ય ઉપાજનું નહીં, તે માણસોને દ્રવ્યને અર્થે ધૂળ ધોનારા લોકો કરતા પણ હું મૂઠ જાણું છું પોતાની ઉપર રાજાની ઘણી કૃપા હોય તો પણ તે શાશ્વતપણું ધારી રાજાના કોઈ પણ માણસને કોપાવવો નહીં તથા રાજા આપણને કાંઈ કાર્ય કરવા સોંપે તો રાજા પાસે તે કામ ઉપર ઉપરી માણસ માગવો સુશ્રાવકે આ રીતે રાજસેવા કરવી તે બનતા સુધી શ્રાવક રાજાની જ કરની એ ઉચિત છે કહ્યું છે કે—જ્ઞાન, કર્મ અને ચારિત્રથી સુક્ત એવો હું, કોઈ શ્રાવકને ઘેર દાસ ચાઉં તો પણ સાડ, પણ મિથ્યાત્વથી મોહિત મતિવાલો રજા કે ચક્ર

વર્તિને થાઉં હવે કદાચિત્ બીજુ કાંઈ નિર્વાહનુ સાધન ન હોય, તો મમકિતના પશ્ય ખાણુમા “ વિચીક્ષ્તાતેષાં ” એવો આગાર રાખ્યો છે, તેથી કોઈ આવક જો મિથ્યાદષ્ટિની સેવા કરે, તો પણ તેણે પોતાની શક્તિ અને યુક્તિથી કરી ચકાય તેટલી સ્વધર્મની ખીડ ટાળવી તથા બીજા કોઈ પ્રકારે થોડો પણ આવકને ઘેર નિર્વાહ ચલાવે એમ મળે, તો મિથ્યાદષ્ટિની સેવા મૂરી દેવી જો પ્રકારે સેવાવિધિ કહ્યો છે

સોનુ વગેરે ધાતુ, ધાન્ય, વસ્ત્ર ઇત્યાદિ વસ્તુના લેટથી બિણ્ણા અનેક પ્રકારની છે તેમા સર્વસંગપરિત્યાગ કરનારા મુનિરાજના ધર્મકાર્યના રક્ષણને અર્થે આહાર, વસ્ત્ર, પાત્ર વગેરે વસ્તુની બિણ્ણા ઉચિત છે, કેમકે—હે ભગવતિ બિણ્ણે ! તું પ્રતિદિન પરિશ્રમ વિના મગી શકે એવી છે, બિણ્ણુક લોકોની માતા સમાન છે, સાધુ મુનિરાજની તો કદપ વહી છે, રાખઝો પણ તને નમે છે, તથા તું નરકને ટાળનારી છે, માટે હું તને નમસ્કાર કરું છું બાકી સર્વ પ્રકારની બિણ્ણા માણસને અતિશય લઘુતા ઉત્પન્ન કરનારી છે કેમકે માણસ જ્યાં સૂધી મ્હેડેથી “ આપો ” એવો શબ્દ બોલે નહીં, એટલી માગણી કરે નહીં, ત્યાં સૂધી તેનામા રૂપ, સુષુ, લજ્જા, સત્યતા, કૃત્રીનતા અને અહ કાર રહેલા છે એમ જાણવું તું જીજ્ઞાસુ વસ્તુ કરતા હલકું છે, રૂપ કરતા હલકું છે, અને યાચક તો રૂપ કરતા પણ હલકો છે, ત્યારે એને પવન કેમ ઉડાડીને લઈ જતો નથી ? તેનું કારણ એ છે કે, પવનના મનમા એવો ભય રહે છે કે, હું એને (યાચકને) લઈ જઈ તો મારી પાસે જો કાંઈ માગ્યો, રોગી, ઘણા કાળ સુધી પ્રવાસ કરનાર, નિત્ય પારકુ અજ્ઞ બક્ષણ કરનાર અને પારકે ઘેર મુર્ખ રહેનાર એટલા માણસોનું જીવિત મરણ સમાન છે એટલું જ નહીં પણ મરણ પામવું તે એમને સારી વિશ્રાંતિ છે બિણ્ણા માગીને નિર્વાહ કરનારો માણસ નિષ્કા જીજ્ઞાસુ, ગર્હુ ખાનારો, આજીજ્ઞા અને ઘણી નિંદા લેનારો હોવાથી જગતમા તદ્દન નકારો થાય છે વળી એમ પણ વાર્તા કહેવાય છે કે —

લીક્ષાનુ ખાવાથી થતો અનર્થ.

કોઈ કાપાલિકના બિણ્ણા માગવાના ઠીકરામા એક ધાત્રીના બળદે મ્હેડાં ધાત્રી ત્યારે ઘણો કોલાહલ કરીને કાપાલિકે કહ્યું કે, “ મને જીજ્ઞાસુ બિણ્ણા મળશે, પણ જો બળદે બિણ્ણાના વાસણમા મ્હેડાં ધાત્રી, તેથી રજેને એનામા બિણ્ણાચરના આજસ, બહુ નિંદા આદિ શુભ આવેથી, આ નકારો થઈ પડે માટે મને બહુ દિલગીરી થાય ”

બિણ્ણાના ત્રણ ભેદ

શ્રીહરિમદ્ભગવદ્ગીતા પાંચમા અષ્ટકમા ત્રણ પ્રકારની બિણ્ણા કહી છે તે એ કે—તરવના

સાથે તો કપાદે પણ ન જ કરવો. કહ્યું છે કે-જેને ખામીનો ખિમર હોય, તેણે ચોરી ન કરવી, જેને ઘણી નિદ્રા આવતી હોય, તેણે ભરકર્મ ન કરવું, જેને રોગ થયો હોય તેણે મધુરાદિ રસ ઉપર આસક્તિ ન કરવી, પોતાની જીભ સ્વધીનતામાં રાખવી, અને જેની પાસે ધન હોય તેણે કોઈની સાથે કવેશ ન કરવો. બહારી રાત્રી, ગુરુ અને તપસ્વી જ્યેમની સાથે તથા પક્ષપાતી, બલિષ્ઠ, કૂર અને નીચ જોવા પુરુષની સાથે વિવેકી પુરુષે વાહ ન કરવો. કદાચિત્ કોઈ મ્હોટા પુરુષની સાથે દ્રવ્ય આદિનો વ્યવહાર થયો હોય, તો વિનયથીજ પોતાનું કાર્ય સાધવું બળાકાર, કવેશ આદિ ન કરવો. પચોપાખ્યાનમાં પણ કહ્યું છે કે-ઉત્તમ પુરુષને વિનયથી, શૂર પુરુષને ક્રિતુરીથી, નીચ પુરુષને અપદ્રવ્યોદિકના દાનથી અને આપણી બરાબરોનો હોય તેને પોતાનું પરાક્રમ દેખાડીને વશ કરવો.

ધનનો અર્થો અને ધનવાન જે બન્ને પુરુષોએ વિશેષે કરી સમા રાખવી જોઈએ; કારણ કે, સમા કરવાથી લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ અને રક્ષણ થાય છે કહ્યું છે કે- ‘પ્રાણજીવુ બળ હોમમત્ર, રાગતુ બળ, નીતિચાર, અનાથ પ્રજાઓનું બળ રાત્ર અને વણિકપુત્રનું બળ સમા છે’ મીઠું વચન અને સમા જે બે ધનના કારણ છે ધન, શરીર અને યોવન અવસ્થા જે ત્રણ કામના કારણ છે દાન, દયા અને ઈર્ષ્ય નિબંધ જે ત્રણ ધર્મના કારણ છે, અને સર્વસમ પરિભ્રમ કરવો જે મોક્ષનું કારણ છે વચનકલેશ તો સર્વ કૈકાલે સર્વથા વર્જવો શ્રી હારિદ્રસવાદમાં કહ્યું છે કે— (લક્ષ્મી કહે છે) કે ઇદ્ર ! જ્યાં મ્હોટા પુરુષોની પૂજા થાય છે, જ્યાંયથી ધન ઉપાર્જો છે અને લેશમાત્ર પણ વચનકલેશ નથી, ત્યાં હું રહું છું (હરિદ્ર કહે છે) હમેશા ધૂત (જુગાર) રમનાર, સ્વજનની સાથે દ્રેષ કરનાર, ખાતુર્વાદ (કિમિયા) કરનાર, મર્વ કાળ આજસમ શુભાવનાર, અને પેાશ તથા ખરચ તરફ દષ્ટિ ન રાખનાર જોવા પુરુષની પાસે હું હમેશા રહું છું.

ઉધરાણી કેમ કરવી ?

વિવેકી પુરુષે પોતાના લહેજાની ઉધરાણી પણ કોમળતા રાખી, નિદા ન થાય તેવી રીતે કરવી, જે જ યોગ્ય. જોમ ન કરે તો દેવાદારની દાસિવ્યતા, લજ્જા વગેરેનો લોપ થાય અને તેથી પોતાના ધન, ધર્મ અને પ્રતિષ્ઠા જે ત્રણેની હાનિ થવાનો સંભવ છે, માટે જ પોતે કદાચિત્ લાવણ કર તો પણ ખીજને લાવણ ન કરાવવી, પોતે જોજન કરીને બીજને લાવણ કરાવવી, જે સર્વથા અયોગ્ય જ છે જોજન આદિનો અતરાય કરવો, જે હુલ્લુકમારાદિકની પેઠે બહુ હાસ્ય છે.

સર્વ પુરુષોએ તથા ઘણું કરી વણિકજનોએ સર્વથા સપ-સલાહથી જ પોતાનું સર્વ કામ સાધવું. લેહ અને દશ જે કાર્ય સાધન કરવાના ચાર

નણ પુરૂષોએ ૧ સર્વસપતકરી, ૨ પોરૂષધી, અને ૩ વૃત્તિશિક્ષા આ રીતે ત્રણ શિક્ષા કહી છે. શુરુની આજ્ઞામા રહેલા ધર્મધ્યાન આદિ શુભ ક્રિયા કરનારા નણ સર્વ આરભથી નિવૃત્તિ પામેલા સાધુઓની શિક્ષા સર્વસપતકરી કહેવાય. પુરુષ પચ મહાવ્રતને અગીકાર કરીને યતિધર્મને વિરોધ આવે એવી રીતે ગૃહસ્થની જેમ સાવધ આરભ કરનારા સાધુની શિક્ષા પોરૂષધી કહેવાય છે. કારણ લઘુના ઉપજા કરનારો તે મૂઠ સાધુ, ચાર રે પુષ્ટ છતા હીન થઈ શિક્ષા માગીને કહે, તેથી તેનો કેવળ પુરૂષાર્થ નાશ પામે છે. દરિદ્રી, આધુના, પાગળા તથા જેમનાથી કાઈ ધર્મો થઈ શકે એમ નથી, એ લોકો જે પોતાનો આજીવિકાને માટે તે વૃત્તિશિક્ષા કહેવાય છે. વૃત્તિશિક્ષામા ગદ્દુ દોષ નથી, કારણ કે તેના દરિદ્રી આદિ લોકો ધર્મને લઘુના ઉપજાવના નથી, મનમા દયા લાવી લોકો તે આપે છે. માટે ગૃહસ્થ અને વિશેષ કરી ધર્મી આવકે શિક્ષા માગવી વળેવી.

બીજી કારણ એ છે કે, શિક્ષા માગનાર પુરુષ ગમે તેટલું શ્રેષ્ઠ ધર્મી તો પણ જેમ દુર્જનની મૈત્રીથી દોષો છે તેમ તેનાથી લોકમા અવજ્ઞા, નિંદા વગેરે જે જીવ ધર્મની નિંદા કરાવનારો થાય, તેને સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ આદિ થવું શક્ય નથી. આધનિર્મુક્તિમા સાધુ આશ્રમી કહ્યું છે કે, પદ્મજનકાચ ઉપર દયા રાખનાર પણ, આહાર નિહાર કરતા તથા ગોચરીએ અન્ન બહુ કરતા જે કાંઈ ધર્મ ઉપજાવે, તે ગોપિલાલ દુર્લભ થાય. શિક્ષા માગવાથી કોઈને લક્ષ્મી અને સુખ પ્રાપ્તિ થતી નથી કહ્યું છે કે—પૂર્ણ લક્ષ્મી વ્યાપારની અદર વસે છે, થોડી મેવામા નહીં જેવી છે અને શિક્ષામા તે ગિલકુવ છે જ નહીં ઉદરપોષણ માત્ર તે પણ થાય છે તેથી અધ પ્રમુખને તે આજીવિકાનું સાધન થઈ પડે છે. થોડા અધ્યાયમા કહ્યું છે કે—ફલ, અમૃત, મૃત, પ્રમૃત અને સત્યાનૃત એટલા પોતાની આજીવિકા કરવી, પરંતુ નીચ સેવા કરી પોતાનો નિર્વાહ કહી પણ ચોટામા પડેલા દાણા વીણવા તે ફલ કહેવાય છે. ચાચના કર્પા વગર મળેલું અને ચાચના કરવાથી મળેલું તે મૃત કહેવાય છે. પ્રમૃત તે ખેતી અને સત્યાનૃત વેપાર બાણવો વણિક લોકોને તો દ્રવ્ય સપાટન કરવાનો મુખ્ય માર્ગ વ્યાપાર કહ્યું છે કે—લક્ષ્મી વિષ્ણુના વક્ષસ્થળે અથવા કમળ વનમા રહેતી નથી, પણ ઉદયમંડપ સમુદ્રમા તેનું મુખ્યસ્થાન છે. વિવેકી પુરુષે પોતાનો અને પોતાના ધન, જળ, ભાગ્યેદય, દેશ, કામ આદિનો વિચાર કરીને જ વ્યાપાર કરવો, નહીં વગેરે આવવાનો સંભવ રહે છે. અમે કહ્યું છે કે—બુદ્ધિશાળી પુરુષે પોતાની માટે પ્રમાણેજ કાર્ય કરવું તેમ ન કરે તો લોકમા કાર્યની અસિદ્ધિ, લજ્જા, લેહાસ, હીલના તથા લક્ષ્મીની અને જળની હાનિ થાય. અન્ય પ્રથકારોએ પણ કાર્ય કર્યો છે? મહારા સહાધ્યમરી કેવા છે? કાળ કેવો છે? કદાચ આત્મક તથા

ઉપાય પ્રસિદ્ધ છે, તો પણ મામથી જ સર્વ-૧ કાર્યસિદ્ધિ થાય છે, અને બાળીના ઉપાય નો કેવળ નામના જ છે મેઘ નીફલુ તથા ઘણા કૂર હોય, તો પણ તે સામથી વધ થાય છે બુઝો, જિહ્વામાં ઘણી મીકાશ હોવાથી કઠોર દાત પણ દાસની પેઠે તેની (જીભની) સેવા કરે છે લેહેલુલેલુના મબધમા બે જાતિથી અથવા વિશ્વમરણ વગેરે યજ્ઞથી કાર્ષ વાધો પડે તો માલોમાલે નકાચો વિવાદ (ઝડપો) ન કરવો, પરંતુ ચતુર, લોકમા પ્રતિષ્ઠા પામેલા, દ્વિતકારી અને ન્યાય કરી શકે એવા ચાર પાત્ર પુરુષો નિષ્પક્ષ પાત્રથી જે કાર્ષ કહે તે મા ય કરવું તેમ ન કરે તો ઝગડો ન પને વગી કહ્યું છે કે-સગા ભાઈઓમાં વિવાદ હોય તો પારકા પુરુષો જ મટાડી શકે કારણ કે, ગુચાર્ષ જાએલા વાળ કાયદીથી જ જૂદા થઈ શકે છે ન્યાય કરનારા પુરુષોએ પણ પક્ષપાત મુદ્દી મધ્યસ્થ વૃત્તિ રાખીને જ યાય કરવા અને તે પણ સ્વજનનું અથવા સ્વધર્મી આદિનું કાર્ય હોય તો જ સારી પેઠે સર્વ પાત્રોના વિચાર કરીને કરવો જ્યા ત્યા ન્યાય કરવા ન બેસવું કારણ કે લોક ન રાખના મારી પટે ન્યાય કરવામાં આવે, તો પણ તેથી જેમ વિવાદનો ભગ થાય છે અને ન્યાય કરનારને મ્હોળાઈ મળે છે, તેમ તેથી એક મ્હોળા દોષ ઉત્પન્ન થાય છે ત આ કે, -વિવાદ ભાગના ન્યાય કરનારના ધ્યાનમાં વખને ખરી ખીના । આવવાથી કોઈનું દેહુ ન હોય તો તે માથે પડે છે, અને કોઈનું ખરૂં દેહું હોય તો તે ભાગી ભય છે પ્રસ્તુત વિષય ઉપર એક પાત્ર સંભળાય એ, તે એ છે કે —

ગેઠની પુત્રીનું દૃષ્ટાત.

એક શુદ્ધિવત શ્રેષ્ઠ લોકમાં બહુ પ્રખ્યાત હતો તે મ્હોટાઈના અને બહુમાનના અભિમાનથી જ્યા ત્યા ન્યાય કરવા ભય તેની વિધવા પણ ઘણી સમજી એવી એક પુત્રી હતી; તે હંમેશા શ્રેષ્ઠને તેમ કરવા વારે, પણ તે તેનું કહ્યું માને નહીં એક વખત શ્રેષ્ઠને બોધ કરવાને અર્થે પુત્રીએ જોગી ઝગડો માલ્યો. તે એ રીતે કે, “ પૂર્વે થાપણ મૂકેલા મ્હારા બે હાથર સોનેયા આપો તો જ હું લોજન કરું ” એમ કહીને તે શ્રેષ્ઠી પુત્રી લાઘવ્ય કરવા લાગી કોઈ પણ રીતે માને નહીં “ પિતાજી વૃદ્ધ થયા તો પણ મ્હારા ધનનો લોક કરે છે ” ઇત્યાદિ એવા તેવા વચન બોલવા લાગી પછી શ્રેષ્ઠીએ લજવાધને ન્યાય કરનાર લોકોને બોલાવ્યા તેમણે આવીને વિચાર કર્યો કે, “ આ શ્રેષ્ઠીની પુત્રી છે, અને બાળવિધવા છે, માટે એની ઉપર દયા રાખવી જોઈએ ” એમ વિચારી ન્યાય કરનાર પત્રોએ શ્રેષ્ઠી પાસેથી બે હાથર સોનેયા પુત્રીને અપાવ્યા તેથી શ્રેષ્ઠી “ એ પુત્રીએ ફાગટ મ્હારું ધન લીધું અને લોકમાં ખમાય નહીં એવો અપવાદ ફેલાયો ” એવો વિચાર કરી મનમાં બહુ ખે. પામ્યો થોડીવાર પછી પુત્રીએ પોતાના સર્વ અભિપ્રાય શ્રેષ્ઠીને સારી પેઠે કહી સમજાવી બોનેયા પાછા આપ્યા તેથી શ્રેષ્ઠીને હર્ષ થયો, અને ન્યાય કરવાના પરિણામ ધ્યાનમાં ઉતરવાથી જ્યા ત્યા ન્યાય કરવા જવાનું તેણે ઠાણી લીધું આ રીતે ન્યાય કરનારનું દૃષ્ટાત કહી શકે.

શીઘ્ર હાથ આવનારા, વિંધન વિનાના, પોતાની સિદ્ધિને અર્થે ઘણા સાધનો ધરાવનારા એવા કારણો પ્રથમથી જ શીઘ્ર કાર્યની સિદ્ધિ સુચવે છે. યત્ન વગર પ્રાપ્ત થનારી અને યતનથી પણ પ્રાપ્ત ન થનારી લક્ષ્મી પુણ્ય અને પાપમા ફેટલો લેદ છે ? તે જણાવે છે.

વ્યાપારમા વ્યવહારશુદ્ધિ અને તેના ભેદ

વ્યાપારના વ્યવહારની શુદ્ધિ દ્રવ્ય, શેત્ર, કાળ અને ભાવ એ લેદથી ચાર પ્રકારની છે.

દ્રવ્યશુદ્ધિ

તેમા દ્રવ્યશુદ્ધિ તે પદર કર્માદાન આદિનું કારણ એવું કહિયાણું મર્યાદા વર્જનું કહ્યું છે કે—ધર્મને પીકા કરનાર તથા લોકમા અપયસ ઉત્પન્ન કરનાર કહિયાણું ઘણું લાભ થતો હોય, તો પણ પુણ્યાર્થો લોકોએ કદિ ન લેવું કે ન રાખવું તૈયાર થએલા વસ્ત્ર, સૂતર, નાણું, મુવર્ણ અને રૂપુ વિગેરે વ્યાપારની ચીજ પ્રાપ્તિ નિર્દોષ હોય છે. વ્યાપારમા જેમ આરભ એહો થાય, તેમ હમેશા ચાલવું દુર્ભિક્ષ આદિ આવે છતે બીજી કોઈ રીતે નિર્વાહ ન થતો હોય તો, ઘણા આરભથી માય એવો વ્યાપાર તથા ખરકર્મ વિગેરે પણ કરે તથાપિ ખરકર્મ વિગેરે કરવાની ઇચ્છા મનમા ન રાખવી તેવો પ્રસંગ આવે કરવું પડે તો પોતાના આત્માની અને શુરની સાથે તેની નિદા કરવી તથા મનમા લક્ષ્મી રાખીને જ તેવા કાર્ય કરવા.

સિદ્ધાંતમા ભાવ આવકના લક્ષણમા કહ્યું છે કે—મુશ્કાવક તીવ્ર આરભ વર્જે, અને તે વિના નિર્વાહ ન થતો હોય તો મનમા તેવા આરભની ઇચ્છા ન રાખના કેવળ નિર્વાહને અર્થેજ તીવ્ર આરભ કરે, પણ આરભ પરિગ્રહ રહિત એવા ધન્યવાદને લાયક જીવોની સ્તુતિ કરવી તથા સર્વ જીવ ઉપર દયાભાવ રાખવો જે મનથી પણ કોઈ જીવને પીકા ઉપગમતા નથી અને જે આરભના પાપથી વિરતિ પામેલા છે એવા ધન્ય મહામુનિઓ વ્રજકોટિંગે શુદ્ધ આહાર ગ્રહણ કરે છે.

કેવા માલનો વ્યાપાર ન કરવો ?

નહીં દીકેલુ તથા નહીં પારજેલુ કહિયાણું ગ્રહણ ન કરવું તથા જેને વિષે લાભ થાય કે ન થાય ? એવી ચકા હોય, અથવા જેમા બીજી ઘણી વસ્તુ લેગી થએલી હોય એવું કહિયાણું ઘણા વ્યાપારીઓએ પાનિથી લેવું એવે વખતે ખોટ આવે તો સર્વેને સરખે ભાગે આવે, કેમકે—વ્યાપારી પુરૂષ વ્યાપારમા ધન મેળવવા ઇચ્છતો હોય તો, તેણે કહિયાણું દીકા વિના ખાતું ન આપવું, અને આપવું હોય તો બીજા વ્યાપારીઓની સાથે આપવું.

કોઈની ઇર્ષ્યા ન કરવી.

માટે ન્યાય કરનાર પચોળે જ્યા ત્યા જોવો તેવો ન્યાય ન કરવો. સાધર્મીનું, સંઘનું, મહોળા ઉપકારનું અથવા જોવું જ યોગ્ય કારણ હોય તો ન્યાય કરવો તેમજ કોઈ જીવની સાથે મત્સર પણ ન કરવો. લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ કર્મધીન છે, માટે નકામો મત્સર કરવામાં શું લાભ છે ? તેથી જન્મે લવમા દુષપાત્ર થાય છે અને કહ્યું છે કે—જેવું બીજાને ચિતવે, તેવું પોતે પામે. એમ જાણતા છતાં કયો માણસ બીજાની લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ જોઈને મત્સર કરે ? તેમજ ધાન્યના વેચાણમાં લાભ થવાને અર્થે દુર્ભિક્ષીની, ઓપધમાં લાભ થવાને અર્થે રોગવૃદ્ધિની તથા વચ્ચમાં લાભ થવાને અર્થે અગ્નિ આદિથી વસ્ત્રના ક્ષયની ઇચ્છા ન કરવી, કારણ કે, જેથી લોકો સંકટમાં આવી પડે એવી ઇચ્છા કરવાથી કર્મબંધન થાય. દુર્દેવના યોગથી કદાચિત્ દુર્ભિક્ષાદિ આવે તો પણ વિવેકી પુરૂષે “ઠીક થયું” એમ કહી અનુમોદના પણ ન કરવી કારણ કે, તેથી વૃથા પોતાનું મન મલિન થાય છે આ વિષય ઉપર દૃઢતા એક દૃષ્ટાંત છે, તે એ કે—

મન મલિન અંગે બે મિત્રોનું દૃષ્ટાંત

બે મિત્ર હતા, તેમાં એક વૃત્તની અને બીજો ચામડાની ખરીદી કરવા જતા હતા. માર્ગમાં એક વૃદ્ધ સ્ત્રીને ત્યા લોજન કરવા રહ્યા. વૃદ્ધ સ્ત્રીએ તેમનો ભાવ જાણી વૃત્તના ખરીદનારને ઘરની અંદર અને બીજાને બહાર બેસારીને જમાડ્યા. જન્મે જણા ખરીદી કરીને પાછા તેજ વૃદ્ધ સ્ત્રીને ત્યા આવ્યા ત્યારે તે સ્ત્રીએ ચામડા ખરીદનારને અંદર અને બીજાને બહાર બેસારી જમાડ્યા. પછી તે જન્મેના પૂછાથી વૃદ્ધ સ્ત્રીએ કહ્યું કે, જેવું મન શુદ્ધ હતું તેને અંદર બેસાર્યો, અને જેવું મન મલિન હતું તેને બહાર બેસાર્યો. આ રીતે મનની મલિનતા ન રાખવા ઉપર દૃષ્ટાંત કહ્યું છે.

કહ્યું છે કે—

उविञ्ज मुत्तुण कल, दन्वादिकमागय च वचरिम् ॥

निवहियमविजाणतो, परस्स सत्त न गिण्हिच्चा ॥ ૧ ॥

એની વ્યાખ્યા—સો રૂપિયે ચાર પાચ ટકા સુધી દંચિત વ્યાજ અથવા “વ્યાજમાં જમણું મૂળ દ્રવ્ય થાય” એવું વચન છે, તેથી ધીરેલા દ્રવ્યની જમણી વૃદ્ધિ અને ધીરેલા ધાન્યની ત્રમણી વૃદ્ધિ થાય તેટલો લાભ વિવેકી પુરુષે લેવો. તથા જે ગણિત, ધરિમાદિ વસ્તુનો સર્વત્ર કોઈ કાગણથી ક્ષય થઈ ગયો હોય, અને આપણી પાસે હોય તો તેનો ચઢને બાવે જેટલો તેટલો લેવો, પણ એ વિના બીજો લાભ.

ક્ષેત્રશુદ્ધિ

ક્ષેત્રની તો જ્યાં સ્વચક્ર, પરચક્ર, માદગી અને વ્યસન આદિનો ઉપદ્રવ ન હોય તથા ધમની સર્વ સામગ્રી હોય, તે ક્ષેત્રમાં વ્યાપાર કરવો. બીજો બહુ લાભ થતો હોય તો પણ ન કરવો.

કાલશુદ્ધિ.

કાળથી તો બાર માસનની અદર આવની વજ્ર જહાણો, પર્વતિયિ વ્યાપારમાં વર્જવો અને વર્ષાદિ ઋતુ આશ્રયી જે જે વ્યાપારનો સિદ્ધાંતમાં નિષેધ કર્યો છે, તે તે વ્યાપાર પણ વર્જવો. કઈ ઋતુમાં કયો વ્યાપાર વર્જવો? તે આ શ્રેયમાજ કહીશું.

ભાવશુદ્ધિ

ભાવથી તો વ્યાપારના ઘણા એક છે તે આ રીતે — ક્ષત્રિય જાતના વ્યાપારી તથા રાજા વગેરે જોમની સાથે થોડો વ્યવહાર કર્યો હોય તો પણ પ્રાચી તેથી લાભ થતો નથી પોતાને હાથે આપેલું દ્રવ્ય ભાગતા પણ જે લોકોથી ઠર રાખવો પડે, તેવા શસ્ત્રધારી આદિ લોકોની સાથે થોડો વ્યવહાર કરવાથી પણ લાભ કયાથી થાય? કહ્યું છે કે—ઉત્તમ વ્યક્તિ ક્ષત્રિય વ્યાપારી, બ્રાહ્મણ વ્યાપારી તથા શસ્ત્રધારી જોમની સાથે કાળે કાળે પણ વ્યવહાર ન રાખવો તથા પાછળથી આડું જોલનાર લોકોની સાથે ઉધારને વ્યાપાર પણ ન કરવો, કેમકે—વસ્તુ ઉધાર ન આપતા સંઘર્ષ કરી રાખે, તો પણ અવસર આવે તેના વેચવાથી મૂળ કિંમત જેટલું નાણું તો ઉપજશે પણ આડું જોલનાર લોકોને ઉધાર આપ્યું હોય તો તેટલું દ્રવ્ય પણ ઉત્પત્તિ ન થાય તેમાં વિશેષ કરી નવિદ (વેશ્યાના દલાલ), વેશ્યા તથા ધૂતકાર (જુગારી) જોમની સાથે ઉધારનો વ્યાપાર થોડો પણ ન કરવો કારણ કે, તેથી મૂળ દ્રવ્યનો પણ નાશ થાય છે વ્યાજ વટાવને વ્યાપાર પણ જેટલું દ્રવ્ય આપવું હોય, તે કરતા અધિક મૂલ્યની વસ્તુ ગિરવી રાખીને કરવો ઉચિત છે તેમ ન કરે તો, ઉધરાણી કરતા ઘણો કલેશ તથા વિરોધ થાય વર્ષાધર્મની હાનિ થાય, તથા લાભવા જોસવા આદિ અનેક અનર્થ પણ ઉત્પત્તિ થાય આ વિષય ઉપર એક વાત એવી સંભળાય છે કે —

મુગ્ધશેઠનું દંપ્તાત

જિનદત્ત નામે એક શ્રેષ્ઠી તથા તેના મુગ્ધ નામે એક પુત્ર હતો. મુગ્ધ પોતાના નામ પ્રમાણે ઘણો જોળો હતો. પોતાના બાપની મહેરબાનીથી તે મુખમાં લીલાવટો કરતો હતો. અવસર આવતા જિનદત્ત શ્રેષ્ઠીએ દસ પેઢીથી મુદ્ધ કુળમાં ઉત્પત્તિ થએલ

ન લેવાય તાત્પર્ય એ છે કે—જો કોઈ સમયે જાવિલાવથી મોપારી આદિ વસ્તુનો ન થવાથી પોતાની પાસે સમૃદ્ધ કરેલી તે વસ્તુ વેચતા જમણો અથવા તેથી વધારે લાભ થાય, તે મનના પરિણામ શુદ્ધ રાખીને લેવો, પણ “ મોપારી આદિ વસ્તુનો જ્યાં નાશ થયો એ કીક થયું ” એમ મનમાં ન ચિતવે તેમજ કોઈ પણ ઠેકાણે પડેલી પારકી છે, આપણી નથી, એમ જાણતા છતાં હાલકી નહીં વ્યાજવટાવ અથવા કંઈ વિક્રય આદિ વ્યાપારમાં દેશ, કાળ વગરની અપેક્ષાએ ઉચિત તથા સિદ્ધ જનોને નિર્દોષ ન થાય તેવી રીતે જેટલો લાભ મળે તેટલો જ લેવો એમ પ્રથમ પચાસકની વૃત્તિમાં કહ્યું

ખોટા માપ—તોલ ન રાખના.

તેમજ ખોટા કાટલા અથવા ખોટા માપ રાખીને, વ્યૂનાધિક વ્યાપાર કરીને રસ અથવા બીજી વસ્તુની ક્ષેત્રસેજ કરીને, મર્યાદા કરતા અધિક અથવા મૂલ્ય વધારી અથોગ્ય રીતે વ્યાજ વધારીને, લાચ આપીને અથવા લઈને, દૂકકપટ કરીને, ખોટું અથવા ઘસાયેલું નાણું આપીને, કોઈના ખરીદ વેચાણનો ભગ કરીને, પારકા શાહકો ભરમ ખેંચી લઈને, નમૂનો એક બતાવી બીજો માલ આપીને, જ્યાં જરામર દેખાતું ન હોય એવા સ્થાનકે વસાઈકો વ્યાપાર કરીને, લેખમાં ફેરફાર કરીને તથા બીજા એવાજ પ્રકારથી કોઈને પણ કમવું નહીં કહ્યું છે કે—જે લોકો વિવિધ પ્રકારે કપટ કરીને પરને છે, તે લોકો મોહભજમાં પડી પોતાના જીવને જ કંડો છે, કારણ કે, તે લોકો દૂક-કપટ ન કરતા તો વળતે સ્વર્ગના તથા મોક્ષના મુખ પામતા આ ઉપરથી એવો કુતર્ક ન કરવો કે—દૂક-કપટ કર્યા વિના દરિદ્રી તથા મરીજ લોકો વ્યાપાર ઉપર શી રીતે પોતાની આર્થિક વિકાસ કરે? આજીવિકા તો કર્મને આધીન છે, તો પણ વ્યવહાર શુદ્ધ રાખે તો જીવ શાહકો વધારે આવે અને તેથી વિશેષ લાભ થાય આ વિષય ઉપર એક દષ્ટાંત તે એ કે—

વ્યવહારશુદ્ધિ અગે હેવાક શેઠનું દષ્ટાંત

એક નગરમાં હેવાક નામે શેઠ હતો તેને ચાર પુત્ર હતા તથા તેના બીજા પરિવાર પણ મોટા હતો હેવાક શેઠીએ ત્રણ શેર, પાંચ શેર આદિ ખોટા કાટલા વગેરે રાખ્યા હતા તથા ત્રિપુષ્કર, પચપુષ્કર આદિ સગા કહી પુત્રને ગાળ દેવાના બહાનાથી ખોટો માપ વાપરીને તે લોકોને કમતો હતો તેના ચાચા પુત્રની સ્ત્રી બહુ સમજી હતી તેણે તે વાત જાણી એક સમયે શેઠીને ઘણું કપડો લીધો ત્યારે શેઠીએ કહ્યું કે, “ કપડો કરીએ? એમ ન કરીએ તો નિર્વાહ શી રીતે થાય? કહ્યું છે કે—મૂખ્યે માણસ શું પા ન કરે? ” તે સાંભળી પુત્ર બીજીએ કહ્યું કે, “ હે તાત! એમ ન કહો કારણ કે, વ્યવહાર

દેવર્ધન શ્રેષ્ઠીની કન્યાની સાથે મોટા ઉત્સવથી પોતાના પુત્રને પરણાવ્યો. આગળ જતા ની ભલ્લમનસાઇ જેવી અગાઉ હતી તેવીજ ભેલામા આવી, ત્યારે જિનદત્ત શ્રેષ્ઠીએ અર્ચના વચનથી તેને આ રીતે ઉપદેશ કર્યો. “હે વત્સ ! ૧ સર્વ ઠેકાણે હાતની વાડ ભરી ૨ કોઇને વ્યાજે દ્રવ્ય ધીર્યા પછી તેની ઉધરાણી ન કરવી ૩ બધનમા પડેની સીને ભરી ૪ મીઠુજ લોજન કરવું ૫ સુખેજ નિકા લેવી ૬ ગામે ગામ ઘર કરવું ૭ હરિદ્રાવસ્થા જેવે તો ગગાતટ ખોદવો. ૮ ઉપર કહેલી વાતમા કાઇ શકા પડે તો પાટલિપુત્ર નગરે જઈ સોમદત્ત શ્રેષ્ઠી નામે મહારો સ્નેહી રહે છે તેને પૂછવું. સુગંધશ્રેષ્ઠીએ પિતાનો આ ઉપદેશ મળ્યો પછી તેનો ભાવાર્થ તેના સમજવામા આવ્યો નહીં. આગળ જતા તે સુગંધશ્રેષ્ઠી ઘણો બી યથો લોખપણમા સર્વ નાણું ખોયું સી આદિ લોકોને તે અપ્રિય લાગવા લાગ્યો. “એકે જ એવું પાર પડતું નથી એની પાસેનું નાણું પણ ખૂટી ગયું એ મહાભૂખ છે ” ની રીતે લોકમા તેની હાસી થવા લાગી.

પછી તે (સુગંધ શ્રેષ્ઠી) પાટલીપુત્ર નગરે ગયો. સોમદત્ત શ્રેષ્ઠીને પિતાના ઉપદેશનો વાર્થ પૂછ્યો. સોમદત્તે કહ્યું “ સર્વ ઠેકાણે હાતની વાડ રાખવી એટલે સુખમાથી ખોટું ન બોલવું નહીં. અર્થાત્ સર્વ લોકોને પ્રિય લાગે એવું વચન બોલવું ૨ કોઇને વ્યાજે ધીર્યા પછી તેની ઉધરાણી ન કરવી એટલે પ્રથમથીજ અધિકાર મૂકવાળી વસ્તુ રી રાખીને દ્રવ્ય ધીરવું કે, જેથી દેણદાર પોતે આવીને વ્યાજ સહિત નાણું પાછું પી જાય ૩ બધનમા પડેની સીને ખારવી એટલે પોતાની સીને જે પુત્ર અથવા પુત્રી હોય, તો જ તેની તાકના કરવી તેમ ન હોય તો તે તાકના કરવાથી રાષ કરીને પર અથવા બીજે કોઈ ક્ષયે જાય અથવા કૂવામા પડીને કિંવા બીજી કોઈ રીતે આપ ન કરે ૪ મીઠુજ લોજન કરવું, એટલે જ્યા પ્રીતિ તથા આદર દેખાય ત્યાજ લોજન નું કારણ કે, પ્રીતિ તથા આદર એજ લોજનની ખરેખર મીઠાશ. ૫ અથવા ભૂખ જે ત્યારેજ ખાવું એટલે સર્વ મીઠુજ લાગે ૫ સુખેજ નિકા કરવી એટલે જ્યા કોઈ ખારની શકા ન હોય, ત્યાજ રહેવું એટલે ત્યા સુખે નિકા આવે અથવા આખમા નિકા આવે ત્યારેજ સૂઈ રહેવું, એટલે સુખે નિકા આવે ૬ ગામે ગામ ઘર કરવું એટલે જે ગામે એવી મૈત્રી કરવી કે, જેથી પોતાના ઘરની પેઠે ત્યા લોજનાદિક સુખે મળી કે ૭ હરિદ્રાવસ્થા આવે તો ગગાતટ ખોદવો. એટલે ત્હારા ઘરમા જ્યા ગમા નામે ય બધાય છે, તે ભૂમિ ખોદવી જેથી પિનાએ દાટી રાખેનું નિધાન તને જટ મળે ” સમદત્ત શ્રેષ્ઠીના સુખથી એ ભાવાર્થ સાબળી સુગંધશ્રેષ્ઠીએ તે પ્રમાણે કર્યું, તેથી તે દ્રવ્ય ન, સુખી અને લોકમા મા ય થયો એ રીતે પુત્રશિક્ષાનું કદાવત કહ્યું છે.

માટે ઉધારનો વ્યવહાર ન જ રાખવો. કદાચિત્ તે પિના ન આવે તો સત્ય બોલનાર કોની સાથેજ રાખવો. વ્યાજ પણ દેશ, કાળ આદિનો વિચાર કરીનેજ એક, બે, ત્રણ,

શુદ્ધ રાખવામા જ સર્વ લાભ રહ્યો છે કહ્યું છે કે—લક્ષ્મીના અર્થો સારા માણસો ધર્મને તથા નીતિને અનુસરીને આવે તો તેમના સર્વ કાર્ય ધર્મથી જ સિદ્ધ થાય છે ધર્મ વિના કોઈ પણ રીતે કર્મની સિદ્ધિ થતી નથી, માટે હે વાત ! પરીક્ષા જોવાને અથે જ માસ સુધી શુદ્ધ વ્યવહાર કરો તોથી ધનની વૃદ્ધિ થશે અને તેટલામા સાન્નિધિ થાય તો આગળ પણ તેમજ ચલાવજો " પુત્રની સ્ત્રીના જોવા વચનથી શ્રેષ્ઠીએ તેમ કરવા માડ્યું

વખત જતા શ્રાદ્ધક ઘણા આવવા લાગ્યા, આજીવિકા સુખે ચર્ષ અને ગાઠે ચાર તોલા સેનુ થયું પછી " ન્યાયથી ઉપાર્જન કરેલું દ્રવ્ય જોવાય તો પણ તે પાછું હાથ આવે છે " એ વાતની પરીક્ષા કરવાને અથે પુત્રની સ્ત્રીના વચનથી શ્રેષ્ઠીએ ચાર તોલા સેના ઉપર લોહું મઢાવીને તેનું એક કાટલું પોતાના નામનું બનાવ્યું અને છ માસ સુધી તે વાપરીને એક નીમા નાખી દીધું એક માછલી " કાંઈ બદ્ય વસ્તુ છે " એમ જાણી તે ગળી ગઇ ધીવરે તે માછલી પકડી ત્યારે તેના પેટમાથી પેટુ કાટલું નીકળ્યું નામ ઉપરથી જોળખીને ધીવરે તે કાટલું શ્રેષ્ઠીને આપ્યું તથો શ્રેષ્ઠીને તથા તેના પરિવારના સર્વ માણસોને શુદ્ધ વ્યવહાર ઉપર વિશ્વાસ ઉત્પન્ન થયો આ રીતે શ્રેષ્ઠીને યોગ્ય થયો ત્યારે તે સમય પ્રકારે શુદ્ધ વ્યવહાર કરી મોટો ધનવાન થયો રાજદ્વારમા તેને માન મળવા લાગ્યું અને તે શાવકોમા અમેસર અને સર્વ લોકોમા એટલો પ્રખ્યાત થયો કે—તેનું નામ લીધાથી પણ વિશ્વ-ઉપદ્રવ ટળવા લાગ્યા હાલના વખતમા પણ ચલાવનારા લોકો વઢાણ ચલાવવાની વખતે " હેલા હેલા " એમ કહે છે તે સબળાય છે આ રીતે વ્યવહારશુદ્ધિ ઉપર દૃષ્ટાત કહ્યું ॥

અવગ્ય ત્યા જય પામે.

વિવેકી પુરુષે સર્વ પાપકર્મ તજવા, તેમા પણ પોતાના સ્વામી, મિત્ર, આપણા ઉપર વિશ્વાસ રાખનાર, દેવ, ગુરુ, વૃદ્ધ તથા બાળક એટલાની સાથે વેર કરવું, અથવા તેમની થાપણુ જોળવવી એ તેમની હત્યા કરવા સમાન છે, માટે એ તથા બીજા મહાપાતકો વિવેકી પુરુષે અવશ્ય વર્જવા કહ્યું ॥ કે—જોટી સાક્ષી પૂરનાર, ઘણા કાળ સુધી દાય રાખનાર, વિશ્વાસધાની અને વૃત્તમ્મ એ ચાર કર્મચાડાળ કહેવાય છે અને પાચમે જાનિ ચાડાળ જાણવો અહિં વિસેમીરાનો સબધ કહીએ છીએ, તે એ કે—

વિશ્વાસમાત ઉપર વિશ્વમેગનુ દૃષ્ટાત

વિશાલા નગરીમા નહ નામે રાજા, ભાનુમતી નામે રાણી, વિજયપાળ નામે પુત્ર અને બહુશ્રુત નામે દિવાન હતા નદરાજ ભાનુમતી રાણીને વિષે ઘણું મોહિત હોવાથી તે રાજ્યસભામા પણ રાણીને પાસે બેસાડતો હતો જે રાજના વેધ, ગુરુ અને દિવાન પ્રસન્નતા

ચાર, પાચ અથવા એથી વધારે ટકા લેવું, પણ તે એવી રીતે કે, જેથી મેષ લોકોમાં આપણી હાસી ન થાય દેવાદારે પણ કહેલી મુલતની અદરજ દેવું પાછું આપવું કારણ કે, માણસની પ્રતિષ્ઠા મુખમાથી નીકળેવું વચન પાળવા ઉપરજ આધાર રાખે છે, ઠેમકે —જેટલા વચનનો નિર્વાહ કરી શકો, તેટલાજ વચન તમે મુખમાથી બહાર કાઢો અર્ધા માર્ગમાં મૂકવો ન પડે, તેજોજ બાર પ્રથમથી ઉપાડવો કદાચિત્ કાંઈ ઐશ્વર્યતા કારણથી ધનની હાડી થઈ જાય, અને તેથી કરેલી કાળ મર્યાદામાં જીવ પાછું ન વાગી શકે, તો કંટકે કંટકે લેવાનું કષ્ટ કરાવી લેણુદારને સતોષ કરવો એમ ન કરે તો વિશ્વાસ ઉઠી જવાથી બચવાદારમાં વાધો પડે

ત્રિવેકી પુરૂષે પોતાની સર્વ શક્તિથી જીવ ઉતારવાનો પ્રયત્ન કરવો આ ભવે અને પર ભવે દુખ દેનારું જીવ જીવ માત્ર પણ માથે રાખે એવો કોણ મૂઠમતિ હશે ? કહ્યું છે કે—ધર્મનો આરભ, જીવ ઉતારવું, કયાદાન, ધન મેળવવું, શત્રુનો ઉચ્છેદ, અને અગ્નિનો તથા રોગનો ઉપદ્રવ મટાડવો જેટલા વાના જેમ અને તેમ જલદીથી કરવા શરીરે તેલનું મર્દન કરવું, જીવ ઉતારવું અને કયાનું (દીકરીનું) મરવું એ ત્રણ વાના પ્રથમ દુખ દહને પાછવથી સુખ આપે છે પોતાનું ઉત્તરપાંચવું કરવાને પણ અમમર્ધ હોવાથી જો જીવ પાછું આપી ન શકાય તો, પોતાની યોગ્યતા માફક શાહુગરની સેવા કરીને પણ જીવ ઉતારવું એમ ન કરે તો આવતે ભવે શાહુકારને ત્યાં સેવક, પાઠો, બળદ, ઉંટ, ગર્દભ, ખચ્ચર, અશ્વ આદિ થવું પડે

ઉત્તમ લેણુદાર કોણ ?

શાહુકારે પણ જીવ પાછું વાળવા અસમર્થ હોય તેની પાસે માગવું નહીં કારણ કે, તેથી ફોગટ સંકલેષ તથા પાપની વૃદ્ધિ માત્ર થવાનો શક્ય રહે છે માટે એવા નાદારને શાહુકારે કહેવું કે, “તને આપવાની શક્તિ આવે ત્યારે ત્રહારું જીવ આપજો અને ન આવે તો ત્રહારું એટલું દ્રવ્ય ધર્મખાતે થાઓ ” દેવાદારે ઘણા કાળ સુધી જીવનો સબધ માથે ન રાખવો, કારણ કે, તેમ કરવાથી વખતે આચુક્ય પૂરું થઈ જાય તો, આવતે ભવે પાછો બે જીવનો સબધ હોઈ વેર વગેરે વધે છે બાવડ એછીને પૂર્વજીવના જીવના સબધથીજ પુત્ર થયા એવી વાત સબળાય છે, તે નીચે લખી છે —

ભાવડરોડનું દષ્ટાન્ત

ભાવડ નામે એક એછી હતો તેની સ્ત્રીને જેટલું જીવ આવતર્યો તે વખતે જોટા સ્વપ્ન આવ્યો, તથા એછીની સ્ત્રીને દોહલા પણ ઘણા જ માઠા ઉત્પન્ન થયા બીજા પણ ઘણા અપશુકન થયા સમય પૂર્વે થયે એછીને મૃત્યુયોગ ઉપર દુષ્ટ પુત્ર થયો તે ઘરમાં રખાય નહીં, તેથી માહત્વી નહીને કાઠે એક સૂકાયલા વૃક્ષની નીચે તે બાળકને મૂકયો

રાખવાને અર્થે કેવળ મધુર વચન બોલનારા જ હોય, રાજાનો દોષ થાય એવા બધી સત્ય વાત પણ કહે નહીં, તે રાજાના શરીરનો, ધર્મનો અને ભાડારનો વખત જતા નાશ થાય એવું નીતિશાસ્ત્રનું વચન હોવાથી રાજાને સત્ય વાત કહેવી એ આપણું કર્તવ્ય છે, એમ વિચારી દિવાને રાજાને કહ્યું કે, “ મહારાજ ! સમામા રાણી સાહેબને પાસે રાખવા એ ધર્મિત નથી કેમકે—રાજા, અગ્નિ, શુરુ અને સીઓ એ ચાર વસ્તુ બહુ પાસે હોય તો વિનાશ કરે છે, અને બહુ દૂર હોય તો તે પોતાનું કૃણ જરાબર આપી શકતી નથી; માટે ઉપર કહેલી ચારે વસ્તુ બહુ પાસે અથવા બહુ દૂર ન રાખતા સેવથી માટે રાણીની એક સારી છબી ચિતરાવી તો પાસે રાખો ” નહરાજાએ દીવાનની વાત સ્વીકારી એક છબી ચિતરાવી શારદાનંદન નામે એક પોતાના શુરુને કેળાડી શારદાનંદને પોતાની વિદ્વતા બતાવવાને અર્થે કહ્યું કે, “ રાણીના ઠાગા સાથળ ઉપર તલ છે તે આ ચિત્રમા બતાવ્યો નથી ” શુરુના આ વચનથી રાજાના મનમા રાણીના શીલને વિષે શક આવ્યો, અને તેથી તેણે શારદાનંદને મારી નાખવા દિવાનને હુકમ આપ્યો.

લાગી નજરવાળા દિવાને વિચાર કર્યો કે કોઈ સહસ્રા કાર્ય ન કરવું વિચાર ન કરવો એ મોટા સંકટોનું સ્થાનક છે સફળોથી લલચાયેલી સપદાઓ પ્રથમ પૂર્ણ વિચાર કરીને પછી કાર્ય કરનાર પુરુષને પોત આવીને વર છે પડિત પુરુષોએ શુભ અથવા અશુભ કાર્ય કરતા પહેલાં તેના પરિણામનો ચત્નથી નિર્ણય કરવો, કારણ કે, અતિશય ઉતાવળથી કરેલા કામનું પરિણામ શત્યની પેઠે મરણ સુધી દુઃખમા વેદના ઉપપન્ન કરનારૂં થાય ॥

એવા નીતિશાસ્ત્રના વચન તેને યાદ આવ્યા, તેથી તેણે પોતાના ઘરમા શારદા નંદનને છાનો રાખ્યો એક વખતે વિજયપાળ રાજપુત શિકાર રમતા એક સૂઅરની પછ વાઠે બહુ દૂર ગયો સધ્ધાસમયે એક સરોવરનું પાણી પીને રાજપુત વાઘના બધથી એક ઝાંડ ઉપર ચઢ્યો ત્યાં બ્યતરાધિષ્ઠિત વાનર હતો, તેના બોલામા પહેલા રાજપુત સુધં રહ્યો અને પછી રાજપુતના બોલામા વાનર સૂતો હતો, એન્લામા ભૂખથી પીડાયેલા વાઘના વચનથી રાજપુતે વાનરને નીચે નાખ્યો વાનર વાઘના મુખમા પડ્યો હતો, પણ વાઘ હસ્યો, ત્યારે તે મુખમાથી બહાર નીકળ્યો અને રૂંદન કરવા લાગ્યો વાઘે રૂંદન કરવાનું કારણ પૂછવાથી વાનરે કહ્યું કે, “ હે વાઘ ! પોતાની બતિ મૂંડીને જે લોકો પરબતિને વિષે આસક્ત થાય, તેમને ઉદેશીને હું એટલા માટે રૂંદન કરૂં છું કે, તે જડ લોકોની શી બતિ થશે ? ”

પછી એવા વચનથી તથા પોતાના કૃત્યથી શરમાયેલા રાજપુતને તેણે ગાઠો કર્યો ત્યારે રાજપુત વિશ્વમેરા, વિશ્વમેરા એમ કહેતો જગવમા ભટકવા લાગ્યો રાજપુતનો

ત્યારે તે બાળકે પ્રથમ ફેંદન કરી અને પાછળથી હસીને કહ્યું કે, “એ લાખ સોનૈયા હું તમારી પાને માગુ છું, તે આપો, નહીં તો તમારા ઉપર ઘણા અનર્થ આવી પડશે ” તે સાંભળી બાવડ ઘેરીએ પુત્રને જ-મોત્સવ કરી છઠ્ઠે દિવસે એક લાખ સોનૈયા વાવર્થા ત્યારે તે બાળક ભરણ પામ્યો એ જ રીતે બીજે પુત્ર પણ ત્રણ લાખ સોનૈયા આપ્યા ત્યારે મરણ પામ્યો ત્રીજો પુત્ર થવાને અવધરે સ્વપ્ન તથા શત્રુન પણ સારા થયા પુત્ર દેવપત્ર થયા પછી તેણે કહ્યું કે, “મ્હારે જોગણીયા લાખ સોનૈયા લેવાના છે ” એમ કહી તેણે માળાપ પાસેથી જોગણીયા લાખ સોનૈયા ધર્મજાતે કહાળ્યા પછી તે નવ લાખ સોનૈયા ખ યીને કાશ્મીર દેશમાં શ્રી જગમદેવ ભગવાન, શ્રી પુઠરીક ગણધર અને અકેશ્વરી દેવી એ ત્રણની પ્રતિમા લઈ ગયો. હસ લાખ સોનૈયા ખરચીને ત્યા પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી પછી ઉપાજ્ઞન કરેલું અસંખ્ય સુવર્ણ અઢાર વઢાણમાં ભરીને તે શત્રુ-જયે ગયો ત્યા લેખ્યમય પ્રતિમાઓ કહી, તે કાઢીને તેને ઠેકાણે તેણે મન્માણી રત્નની પ્રતિમાઓ સ્થાપન કરી આ રીતે જગજ બવાતરે વાળવું પડે, એ વિષય ઉપર બાવડ ઘેરીની કથા કહી

જગજના સંબંધમાં પ્રાચી કલક તથા વૈરની વૃદ્ધિ વગેરે થાય છે, તે લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે માટે જગજનો સંબંધ ચાલતા ભવમાં જ ગમે તે ઉપાય કરીને વાળી નાખવો બીજી, વ્યવહાર કરતા જો દ્રવ્ય પાછું ન આવે, તો મનમાં એમ બલવું કે, તેટલું દ્રવ્ય મે ધર્મથી વાપર્યું આપેલું દ્રવ્ય ઉપશાળી કરતા પણ પાછું ન મળે તો, તે ધર્મથી ગણ વાનો માર્ગ રહે, તે માટે જ વિવેકી પુરૂષે સાધર્મિક બાઈઓની સાથેજ સુખ્ય માર્ગે વ્યવહાર કરવો, એ યોગ્ય છે મ્હેંજ આદિ અનાર્થ લોકો પાસે લેણું હોય, અને તે જો પાછું ન આવે તો તે દ્રવ્ય ધર્મથી છે એવું ચિંતવવાને કાંઈ પણ રસ્તો નથી, માટે તેનો કેવળ ત્યાગ કરવો અર્થાત તેના ઉપરથી પોતાની મમતા છોડી દેવી કહાચિત ત્યાગ કર્યા પછી તે દ્રવ્ય હેણ્હાર આપે તો તે શ્રીસંધને ધર્મથી વાપરવાને અર્થે સોંપવું તેમજ દ્રવ્ય, શસ્ત્ર આદિ આયુધ અથવા બીજી પણ કોઈ વસ્તુ ખોવાઈ જાય, અને પાછી મળ વાનો સંભવ ન રહે, ત્યારે તેનો પણ ત્યાગ કરવો જોઈએ એમ કરવાથી જો ચોર આદિ ચોરાઈ ગએલી વસ્તુનો ઉપયોગ પાપકર્મમાં કરે, તો તે દ્વારા યતા, પાપના ભાગીયા આપણે થતા નથી એટલે લાભ છે વિવેકી પુરૂષે પાપનો અનુભવ કરનારી, અનતા ભવ સંબંધી શરીર, મૃત્યુ, કુટુંબ, દ્રવ્ય શસ્ત્ર, આદિ વસ્તુનો આ રીતે ત્યાગ કરવો એમ ન કરે તો અનતા ભવ સુધી તેમના (તે વસ્તુના) સંબંધથી યનારા માઠા ફળ ભોગવવા પડે

આ અમારું વચન સિદ્ધાંતથી વિરુદ્ધ છે, એમ નથી શ્રી ભગવતી સૂત્રના પાશ્યમાં શતકના છઠ્ઠા ઉદેશમાં શિકારીએ હરિજીને માર્યો, ત્યારે જે ધનુષ્યથી, બાણથી, ધનુષ્યથી

ઘોઠા એકઘેા જ નગરમા જઈ પહોંચ્યો તે ઉપરથી નદરાજ્યએ શોધખોળ કરાવી પોતાના પુત્રને ઘેર આપ્યો. ઘણા ઉપાય કર્યા, તો પણ રાજપુત્રને લેશમાત્ર પણ ફાયદો થયો નહીં. ત્યારે નદરાજ્યને શારદાનંદન યાદ આવ્યો. “જે રાજપુત્રને સાચો કરે તેને હું મ્હારું અર્ધ રાજ્ય આપીશ ” એવો હઠેરો પીટાવવાનો રાજ્યએ વિચાર કર્યો, ત્યારે દીવાને કહ્યું, “ મહારાજ ! મ્હારી પુત્રી થોડું ઘણું બાંહે છે ” તે સાંભળી નદરાજ્ય પુત્ર સહિત દીવાનને ઘેર આવ્યો. ત્યારે પકડાની અદર એમી રહેલા શારદાનંદને કહ્યું કે, “ વિશ્વાસ રાખનારને ઠગવો એમા શી અતુરાઈ ? તથા ખોળામા સૂનેલાને મારવો એમા પણ શું પરાક્રમ ? ”

શારદાનંદનનું એ વચન સાંભળી રાજપુત્રે “ વિસેમિરા ” એ ચાર અક્ષરમાથી પ્રથમ બિં મૂક્યો. “ સેતુ (રામે ઝધાવેલી સમુદ્રની પાળ) જેવાથી તથા ગંગાના અને સાગરના સંગમને વિષે જ્ઞાન કરવાથી બ્રહ્મહત્યા કરનાર પોતાના પાપથી છૂટે છે, પણ મિત્રને હણવાની ઇચ્છા કરનાર માણસ પાળને જેવાથી અથવા સંગમ જ્ઞાનથી શુદ્ધ થતો નથી ” આ બીજું વચન સાંભળી રાજપુત્રે બીજાં એ અક્ષર મૂકી દીધા. “ મિત્રને હણવાની ઇચ્છા કરનાર, કૃતક, ચોર અને વિશ્વાસઘાત કરનાર એ ચારે જણા જ્યાં અદ્ર સૂર્ય છે ત્યાં સુધી નરકગતિમા રહે છે ” આ ત્રીજું વચન સાંભળી રાજપુત્રે ત્રીજાં બિં અક્ષર મૂક્યો. “ રાજન્ ! તું રાજપુત્રનું કષ્ટાણુ ઇચ્છતો હોય તો સુપાત્રે જ્ઞાન આપ કારણ કે, ગૃહસ્થ માણસ જ્ઞાન આપવાથી શુદ્ધ થાય છે ” એ ચોથું વચન સાંભળી રાજપુત્રે ચોથાં રા અક્ષર મૂક્યો. પછી સ્વસ્થ થયેલા રાજપુત્રે વાઘ અને વાનર આદિતું સર્વ વૃક્ષાત કહ્યું રાજ પકડાની અદર રહેલા શારદાનંદને દીવાનની પુત્રી સમજતો હતો, તેથી તેણે તેને પૂછ્યું કે, “ હે બાળા ! તું ગ્રામમા રહે છે, તેમ છતાં જગલમા થયેલી વાઘની, વાનરની અને માણસની વાત શી રીતે બાંહે છે ? ” રાજ્યએ એમ પૂછ્યું ત્યારે શારદાનંદને કહ્યું કે, “ હે રાજન્ ! દેવશક્તિના પ્રસાદથી મારી જીભની અધી ઉપર સરસ્વતી વસે છે, તેથી જેમ મેં બાલુમતી રાણીનો તલ બપેયો તેમ આ વાત પણ હું સમજું છું ”

આ સાંભળી રાજ્ય અભયગ થયો અને કહેવા લાગ્યો કે, “ શું શારદાનંદન ! ” સામે હાનિા જવાળ મળતા જન્નેનેા મેળાપ થયો, અને તેથી જન્ને જણાને ઘણો આનંદ થયો. આ રીતે વિશ્વાસઘાત ઉપર દક્ષાન કહ્યું.

પાપના પ્રકાર

આ લોકમા પાપ બે પ્રકારનું છે એક ૧મ અને બીજું બાકેર ગુપ્ત પાપ પણ

દેરીથી તથા લોઢાથી દરિયુ દણીયો તં ધનુષ્ય, બાણ વગેરેના મૂળ જીવોને પણ દિ સાદિ પાય ક્રિયા લાગે એમ કહ્યું છે વિરેકી પુરુષે કોઈ ઠેકાણે કાંઈ ધનદાનિ આદિ થાય તો, તેથી મનમા દિલગીર ન થવું કારણ કે દિલગીરી ન કરવી એ જ લક્ષ્મીનું મૂળ છે કહ્યું છે કે—હૃદ નિક્ષયગણો કુશળ, ગમે તેટલા કલેશને ખમનારો અને અહોરાત્ર ઉદમ કરનારો માણસ પાછળ લાગે તો લક્ષ્મી કેટલી દૂર જવાની ? જ્યાં ધનનું ઉપાર્જન કરાય ત્યાં થોડું ધણું પણ ધન તો નાશ પામે જ એકદમને વાવેલા જીજ્ઞાસી ઉત્પન્ન થએલા ધા ધના પર્વત સરખા હગલા મળે, તો પણ વાવેલું જીજ્ઞાસી તેને પાછું મગતું નથી તેમ જ્યાં ઘણો લાભ થાય, ત્યાં થોડી પણ ખોટ ખમવીજ પડે કોઈ સમયે દુર્લભથી ધનની ઘણી હાનિ થાય, તો પણ વિવેકી પુરુષે દીનતા ન કરવી, પણ ઉપર કહેલી રીત પ્રમાણે ખોટ ગએલું દ્રવ્ય ધર્માર્થે ચિતવવું તેમ કરવાને માર્ગ ન હોય તો તેને મનથી ત્યાગ કરવા, અને લેશ માત્ર પણ ઉદાગ્રીનતા ન રાખવી કહ્યું છે કે—કરમાયેલું વૃક્ષ પાછું નવપક્ષવિત યાય છે, અને ક્ષીણ થએલો અદ્રમા પણ પાછો પરિપૂર્ણ દશામા આવે છે એમ વિચાર કરનારા સત્પુરુષો આપત્કાળ આવે મનમા ખેદ કરતા નથી સપત્તિ અને વિપત્તિ એ બન્ને મ્હોટા પુરુષોને લોગવવી પડે છે જુએ અદ્રમાને વિષે જ ક્ષય અને વૃદ્ધિ દેખાય છે, પણ નક્ષત્રોને વિષે દેખાતી નથી હે આત્મવૃક્ષ ! “ ક્ષાગ્નિ માસે મ્હારી સર્વ શોભા એકદમ હરણ કરી ” એમ જાણી છૂં શા માટે ગળે પડે છે ? થોડા સમયમા વસતતત્તુ આવના પાછી પૂર્વે હતી તેવીજ ત્હારી શોભા તને અવશ્ય મળશે આ વિષય ઉપર હજાત કહેવાય છે, જે નીચે પ્રમાણે છે—

આભડ ગેડનું દષ્ટાંત.

પાટણમા શ્રીમાળી નામનો નાગરાજ નામે એક કૌટુંબીજ શ્રેષ્ઠી હતો, અને મેઢા દેવી નામે તેની સ્ત્રી હતી એક મમયે મેલાદેવી ગર્ભવતી હતી ત્યારે નાગરાજ શ્રેષ્ઠી કોલેરાના રોગથી મરણ પામ્યો ‘ શ્રેષ્ઠીને પુત્ર નથી ’ એમ જાણી રાત્રએ તેનું સર્વ ધન પોતાના કબજામા લઈ લીધું ત્યારે મેલાદેવી પોતાને પિયર ધોળકે ગર્ભ ગર્ભના મુલકણથી મેલાદેવીને અમારી પૃથ્વ વજડાવવાનો કોહલો ઉત્પન્ન થયો તે તંના પિતાએ પૂર્ણ કર્યો. અવસર આવ્યે પુત્ર થયો તેનું અભય એવું નામ રાખ્યું તે લોકોમા “ આભડ ” એવા નામે પ્રખ્યાત થયો પાંચ વર્ષનો થયો ત્યારે તેને નિશાળે ભણવા મોકલ્યો એક વખતે સાથે ભણતાર જીજ્ઞા બાળકોએ એને ઉપહાસથી “ નભાપો, નભાપો ” એમ કહ્યું તેણે ઘેર આવી ઘણા આચર્યો માતાને રિતાનું સ્વરૂપ પૂછ્યું માતાએ સત્ય વાત બની હતી તે આભડને કહી પછી આભડ ઘણા આચર્યો અને હર્ષથી પાટણ ગયો, અને ત્યાં વ્યાપાર કરવા લાગ્યો અનુક્રમે તે આભડ લાછલદેવી નામે કન્યા પરણ્યો પિતાએ દાટેલું નિધાન આદિ મળવાથી તે પણ કૌટુંબીજ થયો તેને ત્રણ પુત્ર થયા

પ્રકારનું છે એક લઘુ પાપ અને બીજું મહાપાપ જોતા ત્રાજવા તથા જોતા માપ વગેરે રાખવા એ શુભ લઘુ પાપ અને વિશ્વાસઘાત વગેરે કરવો એ શુભ મહાપાપ કહેવાય છે જાહેર પાપના પણ એ પ્રકાર છે એક કુળાચારથી કરવું તે અને બીજું લોકસત્ત્વ મૂડીને કરવું તે ગૃહસ્થ લોકો કુળાચારથી આરભ્યમારભ કરે છે, તથા શ્વેત્ર લોકો કુળાચારથી જ હિંસા આદિ કરે છે, તે જાહેર લઘુ પાપ જાણવું અને સાધુનો વેષ પહેરી નિર્લજ્જપણથી હિંસા આદિ કરે તે જાહેર મહાપાપ જાણવું જાણ મૂડીને કરેલા જાહેર મહાપાપથી અનતસસારીપણું વગેરે થાય છે, કારણ કે, જાહેર મહા પાપથી શાસનનો ઉડાહ આદિ થાય છે કુળાચારથી જાહેર લઘુ પાપ કરે તો થોડો કર્મજથ્થ થાય અને જો શુભ લઘુ પાપ કરે તો તીવ્ર કર્મજથ્થ થાય છે કારણકે, તેણે પાપ કરનાર માણસ અસત્ય વ્યવહાર કરે છે મન-વચન-કાયાથી અસત્ય વ્યવહાર કરવો એ ઘણું જ મોટું પાપ કહેવાય છે, અને અસત્ય વ્યવહાર કરનારા માણસો શુભ લઘુ પાપ કરે છે

અસત્યનો ત્યાગ કરનાર માણસ કોઈ સમયે પણ શુભ પાપ કરવાને પ્રવૃત્ત થાય નહીં જેની પ્રવૃત્તિ અસત્ય તરફ થઈ તે માણસ નિર્લજ્જ થાય છે અને નિર્લજ્જ થયેલો માણસ શેક, દોસ્ત, મિત્ર અને પોતાના ઉપર વિશ્વાસ રાખનારનો ઘાત કરવો આદિ શુભ મહાપાપ કરે છે એ જ વાત યોગશાસ્ત્રમા કહી છે તે એ કે-એક જાનુએ ત્રાજવામા અસત્ય રાખીએ અને બીજી જાનુએ સર્વ પાતક મૂડીએ તો તે બેમા પહેલું જ તોલમા વધારે ઉતરશે તેથી કોઈને કહવો એ અસત્યમય શુભ લઘુ પાપની અદર સમાધ ■ માટે કોઈને કહવાનું સર્વથા તજવું

ન્યાયમાર્ગનેજ અનુસરે

યાચમાર્ગે આલવું એ જ દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ કરાવનાર એક શુભ મહામત્ર છે હમણાં પણ જણાય છે કે-ન્યાયમાર્ગને અનુસરનારા કેટલાક લોકો થોડું થોડું ધન ઉપાર્જન કરે, તો પણ તેઓ ધર્મસ્થાનકે નિત્ય જાય છે તેમ છતા જેમ કૂવાનું પાણી નીકળે થોડું, પણ કોઈ વખત બધ પડે નહિ, તેમ તેમનો પૈસો નાશ પામતો નથી બીજા પાપકર્મ કરનારા લોકો ઘણા પૈસા પેા કરે છે તથા જહું ખરચ કરતા નથી, તો પણ મરુદેશના સરોવર થોડા વખતમા સૂકાઈ જાય છે, તેમ તે લોકો થોડા વખતમા નિર્ધન થાય છે, કેમકે પારમ છિદ્ર કાઢીને સ્વાર્થ સાધવાથી પોતાની ઉત્તતિ થતી નથી, પણ ઊલટો પોતાનો નાશજ થાય છે જુઓ, રહેટના ઘડા છિદ્રથી પોતામા જળ ભરી લે છે, તેથી તેમા જળ ભરાએલું રહેતું નથી, પણ વારવાર ખાલી થઈને તેને જળમા ડુબવું પડે ■

શ કા — ન્યાયવાન એવા પણ કેટલાક લોકો નિર્ધનતા આદિ દુ ખથી ઘણા પીડાયેલા

અનુક્રમે સમય જતા માઠા કર્મના ઉદયથી તે આબડ નિર્ધન થયો પોતાના ત્રણ પુત્રો સહિત તેણે ઓને પિયર ચોકલી દીધી અને પોતે મજિદારની દુકાન ઉપર મજિદારી આદિ ઘસવાના કામ ઉપર રહ્યો તેને એક માપ જવ મળતા હતા તેને તે પોતે દળીને તથા રાધીને ખાતો હતો લક્ષ્મીની અતિ એવી વિચિત્ર છે કહ્યું છે કે—જે લક્ષ્મી રોડથી ખોળામા બેસારનાર સમુદ્રના અને કૃષ્ણના રાજમહેલમા સ્થિર ન રહી, તે લક્ષ્મી બીજા કોણે લોકોના ઘરમા ચી રીતે સ્થિર રહે ? એક મમયે આબડ શોહિમાચાર્યજી પાસેથી પરિશદ પરિમાણ મત લેવા બિલો થયો દ્રવ્ય પરિમાણનો જહુ જ સંલેપ કરેલો જોઈ શ્રી હેમાચાર્યજીએ તેને તેમ કરતા વાર્યો ત્યારે નવ લાખ દ્રુમનુ અને તેના અનુસારથી બીજા વસ્તુનુ પણ તેણે પરિમાણ રાખ્યું પરિમાણ કરતા ધન આદિ વૃદ્ધિ પામે તો તેણે ધર્મકાર્યમા વાપરવાનો નિશ્ચય કર્યો. આગળ જતા પાંચ દ્રુમ એકઠા થયા

એક સમયે આબડે પાંચ દ્રુમ આપી એક જકરીના ગળામા મજિદારી ખાધો હતો, તે આબડે જોળખ્યો તેના કટકા કરી એકેકતુ લાખ લાખ મૂલ્ય ઉત્પન્ન થાય એવા મજિદારી તૈયાર કરાવ્યા તેથી અનુક્રમે તે પૂર્વે હતો તેવો દ્રવ્યવાન થયો ત્યારે આબડના કુટુંબના સર્વ માણસો લેમા થયા તેના ઘરમાથી દરરોજ સાધુ મુનિરાજને એક ઘડા જેટલુ ઘૂત વહોરાવતા પ્રતિદિન સાધર્મિવાત્સલ્ય, સદામત તથા મહાત્મ્યા આદિ આબડને ઘેર થતુ હતુ વર્ષે વર્ષે મર્વ સંભળી પૂજા બે વાર થતી હતી તમા નાના પ્રકારના પુસ્તક લખાતા, તેમજ જીર્ણોદ્ધારના જીર્ણોદ્ધાર થતા હતા, તથા ભગવાનની મનોહર પ્રતિમાઓ પણ તૈયાર થતી હતી એવા ધર્મકૃત્ય કરતા આબડની ચોરારી વર્ષની અવસ્થા થઈ અતસમય નજીક આબડે ત્યારે આબડે ધર્મખાતાનો ચોપડો વચાવ્યો, તેમા જીર્ણોદ્ધારના સમયના આઠાણુ લાખ દ્રુમને બચ થયેલો તેના સાલજવામા આબડે તેથી આબડે દિલગીર થઈને કહ્યું કે—“ મે કૃપણે એક કોડ દ્રુમ પણ ધર્મકાર્યે વાપર્યા નહી ” તે સાંભળી આબડના પુત્રોએ તે જ સમયે દશલાખ દ્રુમ ધર્મકૃત્યમા વાપર્યા તેથી સર્વ મળી એક કોડ અને આઠ લાખ દ્રુમ ધર્મખાતે થયા વગી બીજા આઠ લાખ દ્રુમ ધર્મને માટે વાપરવાનો આબડના પુત્રોએ નિશ્ચય કર્યો પછી કાળ-સમય આવે આબડ અનશન કરી સ્વર્ગે ગયો આ રીતે આબડનો પ્રબંધ થયો ॥

પૂર્વે કહેલો કૃષ્ણના ઉદયથી પૂર્વના સરખી અવસ્થા ફરીથી ન આવે, તો પણ મનમા ધીરજ રાખવી, કારણ કે આપતકાળરૂપ સમુદ્રમા ડુમતા જીવને ધીરજ વડાણુ સમાન છે સર્વે દિવસ સરખા કોના રહે છે ? કહ્યું છે કે—આ જગતમા સદાય સુખી કોણ છે ? લક્ષ્મી કોની પાસે સ્થિર રહી ? સ્થિર પ્રેમ કયા છે ? મૃત્યુના વશમા કોણ નથી ? અને વિપદાસંહત કોણ નથી ? માઠી અવસ્થા આવે ત્યારે સર્વ સુખનુ મૂળ

દેખાય છે, તેમજ બીજા અન્યાયથી ચાલનારા લોકો પણ એમના આદિ ઘણું હોવાથી સુખી દેખાય છે ત્યારે ન્યાયથી સુખ થાય એમ આપ કહો છો તે પ્રમાણુભૂત કેમ મનાય ?

સમાધાન — ન્યાયથી ચાલનારા લોકોને દુઃખ અને અન્યાયથી ચાલનારા લોકોને સુખ દેખાય છે, તે પૂર્વભવના કર્મના ફળ છે, પણ આ ભવમા કરેલા કર્મના ફળ નથી પૂર્વકૃત કર્મના ચાર પ્રકાર છે શ્રી ધર્મધોણસૂરિજીએ કહ્યું છે કે-૧ પુણ્યાનુભવી પુણ્ય, ૨ પાપાનુભવી પુણ્ય, ૩ પુણ્યાનુભવી પાપ અને ૪ પાપાનુભવી પાપ, એવા પૂર્વકર્મના ચાર પ્રકાર છે જિનધર્મની વિરાધના ન કરનારા જીવો ભરત ચક્રવર્તીની પેઠે સસારમા દુઃખ રહિત નિરૂપમ સુખ પામે છે, તે પુણ્યાનુભવી પુણ્ય જાણુવું અજ્ઞાન કદા કરનારા જીવો કૌશિક રાજાની પેઠે મોટી ઝાઝી તથા રોગ રહિત કાયા આદિ ધર્મસામગ્રી છતાં પણ ધર્મકૃત્ય કરે નહિ, અને પાપકર્મને વિષે રક્ષા થાય, તે પાપાનુભવી પુણ્ય જાણુવું જે જીવો દ્રુમક સુનિની પેઠે પાપના ઉદયથી દરિદ્રી અને દુઃખી છતાં પણ દેશ માત્ર કયા આદિ હોવાથી જિનધર્મ પામે છે, તે પુણ્યાનુભવી પાપ જાણુવું જે જીવો કાલ શોકરિકની પેઠે પાપી, માનકી કર્મ કરનારા, અધર્મી, નિર્દય, કરેલા પાપનો પરતાવો ન કરનાર અને જેમ જેમ દુઃખી થતા જાય, તેમ તેમ અધિક અધિક પાપકર્મ કરતા જાય એવા છે, તે પાપાનુભવી પાપનું ફળ જાણુવું પુણ્યાનુભવી પુણ્યથી બાદા ઝાઝી અને અતરંગ ઝાઝી પણ પમાય છે તે બે ઝાઝીમા એક પણ ઝાઝી જે માણસ ન પામ્યો તેના મનુષ્યભવને ધિક્કાર થાઓ । જે જીવો પ્રથમ શુભ પરિણામથી ધર્મકૃત્યનો આરભ કરે પણ પાછળથી શુભ પરિણામ ખડિત થવાથી પરિપૂર્ણ ધર્મ કરે નહીં, તે જીવો પરભવે આપદા સહિત સપદા પામે આ રીતે કોઈ જીવને પાપાનુભવી પુણ્યના ઉદયથી આ લોકમા દુઃખ જણાતું નથી, તો પણ તેને આવતા ભવમા પરિણામે નિર્લેપથી પાપકર્મનું ફળ મળવાનું એમા કાંઈ ચક્ર નથી કેમકે-દ્રવ્ય સપાદન કરવાની બહુ ઇચ્છાથી અધ થએલો માણસ પાપકર્મ કરીને જે કાંઈ દ્રવ્ય વગેરે પામે, તે દ્રવ્ય આદિ વસ્તુ માસમા પરોવેલા લોહાના કાટાની પેઠે તે માણસનો નાશ કર્યા વગર પચતી નથી, ખાંટે જેથી સ્વામિદ્વોક થાય એવા દાણુચેરી વગેરે અકાર્ય સર્વથા તજવા કેમકે, તેથી આ લોકમા તથા પરલોકમા અનર્થ પેદા થાય ॥ જેથી કોઈને સ્વત્ત્વ માત્ર પણ તાપ ઉત્પન્ન થતો હોય તે વ્યવહાર, તથા ઘર, હાટ કરાવવા, તથા લેવા તથા તેમા રહેવું વગેરે સર્વ ઉપકાર, કારણ કે, કોઈને તાપ ઉત્પન્ન કરવાથી પોતાની સુખાદિ ઝાઝી વધતી નથી કેમકે-જે લોકો મૂર્ખતાથી મિત્રને, કપટથી ધર્મને, સુખથી વિદ્યાને અને ફરવણીથી સીને વશ કરવા તથા પરને તાપ ઉપજાવી પોતે સુખી થવા ઇચ્છતા હોય, તે મૂર્ખ જાણુવા

વિવેકી પુરુષે જેમ લોકો આપણા,

કરે તેમ પોતે વર્તવું કહ્યું છે કે-

જોવો સતોષ જ નિત્ય મનમાં રાખવો. તેમ ન કરે તો ચિંતાળી આ લોકના તથા ખરડોક પલ્લુ તેના કાર્ય વિનાશ પામે કહ્યું છે કે-ચિંતા નામે નદી આશારૂપ પાણીથી ભરેલી ભરેલી વહે છે હે મૂઠાઈ તં નદીમાં ટુંકે છે, માટે તને જોમાથી વારનાર સતોષજી જહાજનો આશ્રય લે નાના પ્રકારના ઉપાય કર્યા પછી પણ જો જોમ જણાય કે, “પોતાના ભાગ્યમાં જ હીણું છે” તો કોઈ ભાગ્યશાળી પુરુષનો સારી સુખિતથી કોઈપણ ની આશ્રય કરવો કારણ કે કાંઈને આધાર મળે તો લોકો અને પશ્ચિમ આદિ વસ્તુ પાણીમાં તરે છે જોવી વાત સાબળવામાં છે કે—

ભાગીદારના ભાગ્યથી ચતા લાભનું દૃષ્ટાન્ત

એક ભાગ્યશાળી શેઠ હતો. તેનો વણિકપુત્ર (સુનીમ) ઘણો જ વિચક્ષણ હતો. પોતે ભાગ્યદીપ્ત છતાં શેઠના સંબંધથી દ્રવ્યવાન થયો. અનુક્રમે શેઠ મરણ પામ્યો, ત્યારે તે પણ નિર્ધન થયો. પછી તે શેઠના પુત્રોની પાસે રહેવાની ઇચ્છા કરતો હતો, પણ નિર્ધન જાણી તેની સાથે શેઠના પુત્રો એક અક્ષર પણ જોડવા નહોતા. ત્યારે તેણે ત્રણ સારા માણસોને સાક્ષી રાખીને સુન્નિયો શેઠના જૂતા ધોપડામાં પોતાના હાથ અક્ષરથી લખ્યું કે, “ શેઠના બે હજાર ટકા દારૂ દેવા છે ” આ કામ તેણે ઘણી જ છુપી રીતે કર્યું. એક વખતે શેઠના પુત્રોના જોવામાં તેના હાથ અક્ષર આવ્યા, ત્યારે તેમણે સુનીમ પાસે બે હજાર ટકની માગણી કરી. તેણે કહ્યું, “ બ્યાપારને અર્થે યોગ્ય ધન મને જાણે તો હું થોડા દિવસમાં લાભારૂં દેવું આપું ” પછી શેઠના પુત્રોએ તે બ્યાપારને અર્થે દ્રવ્ય આપ્યું. અનુક્રમે સુનીમે ઘણું દ્રવ્ય સંપાદન કર્યું. ત્યારે શેઠના પુત્રોએ પોતાનું લહેણ તેની પાસે માગ્યું. સુનીમે સાક્ષી સહિત ચર્ચા વાત હતી. કહી આ રીતે શેઠના પુત્રોના આગ્રહથી તે સુનીમ ધનવાન થયો.

અહ કાર ન કરવો

નિર્દયપણું, અહ કાર, ઘણો લાભ, કઠોર ભાષણ અને નીચ વસ્તુ ઉપર પ્રીતિ રાખવું એ પાચ વાના લક્ષ્મીની સાથે નિરતર રહે છે એવું એક વચન પ્રસિદ્ધ છે, પણ તે સંજ્ઞન પુરુષોને લાગુ પડતું નથી હવતા સ્વભાવના 'લોકેશને ઉદ્દેશીને ઉપરનું વચન પ્રવૃત થયું છે માટે વિવેકી પુરુષે દ્રવ્ય આદિ ઘણું મળે તો પણ અહ કાર વગેરે ન કરવો કેમકે-તે સત્પુરુષોનું ચિત્ત આપદા આવે દીન થતું નથી, સ પદા (લક્ષ્મી) આવે અહ કાર પામતું નથી, પારકું દુ ખ જોઈને દુ ખી થાય, અને પોને સ કટમા આવે તો મુખ થાય, તેમને નમસ્કાર થાઓ સામર્થ્ય છતાં પારકા ઉપદ્રવ જામે, ધનવાન છતાં ગર્વ કરે અને વિદ્વાન છતાં પણ વિનય કરે, એ ત્રણ પુરુષો પૃથ્વીના ઉત્તમ અલકાર છે વિવેકી પુરુષે કોઈની સાથે સ્વ પમાત પાત્ર રહેવા નહોતો ઇચ્છતો.

છદ્વિધો જીવવાથી વિનય શુણ્ન ઉત્પન્ન થાય છે, વિનયથી ઘણા સફળતાની પ્રાપ્તિ થાય છે, ઘણા સફળતાથી લોકોના મનમાં પ્રીતિ ઉત્પન્ન થાય છે અને લોકોના અનુરાગથી સર્વ સપત્તિ ઉત્પન્ન થાય છે વિવેકી પુરુષે પોતાના ધનની કાનિ, વૃદ્ધિ અથવા કસેલો સમૃદ્ધ વગેરે વાત કોઈની આગળ પુત્લી ન કરવી, કેમકે—મણ પુરુષે સ્ત્રી, આહાર, પુણ્ય, ધન, શુણ્ન, દુરાચાર, મર્મ અને મત્ત જે આઠ પોતાની વસ્તુ ગુપ્ત રાખવી. કોઈ અભાગ્યે આણસ ઉપર કહેલી આઠ વસ્તુનું સ્વરૂપ પૂછે તો, અસત્ય ન જોાવવું; પણ જોમ કહેવું કે, “જેવા સવાવનું શું કારણ છે ?” વગેરે જવાબ ભાષાસમિતિથી આપવો રાજ, શુરુ વગેરે જોાટા પુરુષો ઉપર કહેલી આઠ વસ્તુ વિરે પૂછે તો, પરમાર્થથી જે વસ્તુ જેવી જોા તેવી કહી કેવી કેમકે—મિત્રોની સાથે સત્ય વચન જોાવવું, સ્ત્રીની સાથે મધુર વચન જોાવવું, શત્રુની સાથે અસત્ય પણ મધુર વચન જોાવવું અને પોતાના સ્વામીની સાથે તેને અનુકૂળ પડે જોવું સત્ય વચન જોાવવું સત્ય વચન જે જોકે માણસને જોાટો આધાર છે કારણ કે સત્ય વચનથી જ વિશ્વાસ આદિ ઉત્પન્ન થાય છે આ વિષય ઉપર જોકે હજાત સભા જાય છે, તે જો કે —

સત્યવચન ઉપર મહણસિદ્ધનું દર્શાવ

દિલ્હી નગરીમાં મહણસિદ્ધ નામે જોકે શેઠ રહેતો હતો તેની સત્યવાદીપણાની કીર્તિ સમળે સ્થળે જાહેર હતી બાદશાહે જોકે દિવસે મહણસિદ્ધની પરીક્ષા કરવાને અર્થે તેને પૂછ્યું કે, “ત્હારી પાસે કેટલું ધન છે ?” ત્યારે મહણસિદ્ધે કહ્યું કે—“હું જોાપડામાં લેખ જોઈને પછી કહીશ ” જોમ કહી મહણસિદ્ધે સર્વ લેખ સમયક પ્રકારે જોઈ બાદશાહને સાથે સાચું કહ્યું કે, “ત્હારી પાસે આશરે ચારાસી લાખ ટક હશે ” મેં થોડું ધન સામળ્યું હતું અને જોણે તો બહુ કહ્યું ” જોમ વિચાર કરી બાદશાહ ધણો પ્રસન્ન થયો અને તેણે મહણસિદ્ધને પોતાના બઠારી બનાવ્યો.

બીમ સોનીનું દર્શાવ.

આવી જ રીતે ખબાત નગરમાં વિષમ દશામાં આવે તો પણ સત્ય વચનને ન છોડે જોવો શ્રી જમ્બવદ્સૂરિને શિષ્ય બીમ નામે સોની રહેતો હતો જોકે વખતે ચત્રધારી યવનોએ શ્રી મહિનાયજીના મંદિરમાંથી બીમને પકડી બંદીબાનામાં રાખ્યો ત્યારે બીમના પુત્રોએ પોતાના પિતાજીને છોડાવવાને માટે ચાર હજાર જોાટા ટકનું તે લોકોને જોટણ કર્યું યવનોએ તે ટકની પરીક્ષા બીમ પાસે કરાવી ત્યારે બીમે જે હતું તે કહ્યું તેથી પ્રસન્ન થઈ તેમણે બીમને છોડી દીધો.

મિત્ર કેવો કરવો ?

વિવેકી પુરુષે આપત્તિ વખતે મદદ મળે તે સારુ જોવો જોકે મિત્ર કરવો કે ને

ધર્મથી, ધનથી, પ્રતિષ્ઠાથી તથા બીજાં જોવા જ સફળજોથી આપણી બરાબરીનો, બુદ્ધિશાળી તથા નિર્દોષી હોય : સ્વકાબ્ધમા કહ્યું છે કે—રાજાનો મિત્ર તદ્દન શક્તિ વિનાનો હોય તો પ્રસંગ આવે રાજા ઉપર ઉપકાર કરી ન શકે તથા તે મિત્ર રાજાથી વધારે શક્તિમાન હોય તો તે રાજાની સાથે સ્પર્ધાથી વેર વગેરે કરે, માટે રાજાના મિત્ર મધ્યમ શક્તિના ધારણ કરનારા જોઈએ બીજાં જોઈ સ્થળને વિષે પણ કહ્યું છે કે—આવેલી આપદાને દૂર કરનાર મિત્ર, માણસને જોવી અવશ્યામા સહાય કરે છે કે જે અવશ્યામા માણસનો સગો ભાઈ, પ્રત્યક્ષ પિતા અથવા બીજાં સ્વજન પણ તેની પાસે જીભા રહી ન શકે એ લક્ષમણ ! આપણા કરતાં મ્હોટા-સમર્થની સાથે પ્રીતિ રાખવી એ મને ઠીક લાગતું નથી, કેમકે તેને ઘેર આપણે જઈએ, તો આપણે કાંઈ પણ આદર સત્કાર થાય નહીં, અને તે જો આપણે ઘેર આવે તો આપણે શક્તિ કરતાં વધારે ધન ખર્ચીને તેની પરીણાગત કરવી પડે જોવી રીતે આ વાત યુક્તિવાળી છે ખરી, તો પણ કાંઈ પ્રકારે જો મ્હોટાની સાથે પ્રીતિ થાય તો તેથી બીજાથી ન સધાય જોવા આપણા કાર્યો બની શકે છે, તથા બીજા પણ કેટલાક લાભ થાય ॥ કેમકે—ભાષામા પણ કહેલું છે કે—પોતે જ સમર્થ થઈને રહેવું અગર કાંઈ મ્હોટો પોતાને હાય કરી રાખવે. આમ કરવાથી ધારેલું કામ પાર પડી શકાય છે, કામ કાઢી લેવાનો આ ઉત્તમ ઉપાય છે

મ્હોટા પુરૂષે હલકા માણસની સાથે પણ મૈત્રી કરવી, કારણ કે, મ્હોટા પુરૂષ ઉપર કાંઈ વખત આવે હલકા માણસ પણ સહાય કરી શકે છે પચાખ્યાનમા કહ્યું છે કે—બળવાન અને દુર્બળ જોવા બન્ને પ્રકારના મિત્રો કરવા જુઓ, અટવીની અદર બળનમા પડેલા હાથીના ટોળાને ઉદરે છોકાંબુ કુદ જીવથી થઈ શકે જોવા કામો સર્વે મ્હોટા લોકો એકત્ર થાય, તો પણ તેમનાથી તે થઈ શકે નહીં સોયનું કાર્ય સોયજ કરી શકે, પણ તે ખડગ આદિ શસ્ત્રોથી થાય નહીં. તુલ્ય કાર્ય તુલ્યજ કરી શકે, પણ તે હાથી વગેરેથી થાય નહીં તેમજ કહ્યું છે કે—તુલ્ય, ધાન્ય, મીઠું, અગ્નિ, જળ, કાજળ, છાણ, માટી, પત્થર, રક્ષા, લોહ, સોય, ઓધવીચૂર્ણ અને દૂધી વગેરે વસ્તુઓ પોતાનું કાર્ય પોતે જ કરી શકે, પણ બીજી વસ્તુથી થાય નહીં.

દુર્જનો સાથે કેવી રીતે વર્તવું ?

દુર્જનની સાથે પણ વચનની સરળતા આદિ દાક્ષિણ્યતા રાખવી કહ્યું છે કે—મિત્રને શુદ્ધ મનથી, બાધવેને સ્થ મનથી, સ્ત્રીઓને પ્રેમથી, સેવકોને દાનથી અને બીજાં લોકોને દાક્ષિણ્યતાથી વશ કરવા

કાંઈ વખતે પોતાની કાર્યનિદિને અર્થે બળ પુરુષોને પણ અગ્રેસર કરવા કેમકે—કાંઈ સ્થળે બળ પુરુષોને પણ અગ્રેસર કરીને બાણ પુરુષે સ્વકાર્ય સાધવું રસને આપ

અર્થની સારી રીતે રક્ષા કરી હશે તો કામ-ધન્યા સુખેથી પૂર્ણ થઈ શકશે વળી અર્થ અને કામ એ બન્નેને બાધા થાય તો પણ સર્વ પ્રકારે ધર્મની રક્ષા કરવી, કેમકે અર્થનું અને કામનું મૂળ ધર્મ છે કેમકે—જમી તો ઠાપરીમા બિણા માગીને પોતાની આશુવિકા ચલાવતો હોય, તો પણ માણસ જો પોતાના ધર્મને બાધા ન ઉપજાવે, તો તેણે એમ જાણવું કે, "હું મોટો ધનવાન છું" કારણ કે, ધર્મ તે જ સત્યરૂપોનું ધન છે જે માણસ અનુભવ પામીને ધર્મ, અર્થ અને કામ એ ત્રણેનું સાધન ન કરે, તેનું આયુષ્ય પશુના આયુષ્યની પેઠે વૃથા જાણવું તે જણમા પણ ધર્મ એક જણાય છે, કારણ કે તે વિના અર્થ અને કામ ઉત્પન્ન થતા નથી

આવક મુજબ ખર્ચનું પ્રમાણ.

દુન્યની પ્રાપ્તિના પ્રમાણમા ઉચિત ખર્ચ કરવું નીતિશાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે—જેટલી નાણાની પેદાશ હોય તેના ચોથા ભાગનો સચ્ચ કરવો, બીજો ચોથો ભાગ બ્યાપારમા અથવા બ્યાજે લગાડવો, ત્રીજો ચોથો ભાગ ધર્મકૃત્યમા તથા પોતાના ઉપલોગમા લગાડવો, અને ચોથો ચતુર્થ ભાગ કુટુંબના પોષણને અર્થે ખર્ચવો કેટલાક એમ કહે છે કે—પ્રાપ્તિનો અર્ધો અથવા તે કરતા પણ અધિક ભાગ ધર્મકૃત્યમા વાપરવો અને બાકી રહેલા દુન્યમા બાકીના સર્વ કાર્યો કરવા, કારણ કે, એક ધર્મ વિના બાકીના કાર્યો નકામા છે

કેટલાક લોકો કહે છે કે—હાર આપેલા એ વચનોમા પહેલું વચન ગરીબ ગૃહસ્થને તથા બીજું ધનવાન ગૃહસ્થને માટે કહ્યું છે એમ સમજવું તથા જીવિત અને લક્ષ્મી કોને વ લભ નથી ? પણ અવસર આવે સત્યરૂપો તે બન્નેને તણખલા કરતા પણ હલકા ગણે છે ૧ યશનો ફેલાવ કરવો હોય, ૨ મિત્રતા કરવી હોય, ૩ પોતાની પ્રિય સ્ત્રીને માટે કાંઈ કરવું હોય, ૪ પોતાના નિર્ધન બાધવોને સહાય કરવી હોય, ૫ ધર્મકૃત્ય કરવું હોય, ૬ વિવાહ કરવો હોય, ૭ યતુનો ક્ષય કરવો હોય અથવા ૮ કાંઈ સકટ આ યુ હોય તો ડાહ્યા પુરુષો (જે આઠ કૃત્યોમા) ધનના ખર્ચની ગણતરી રાખતા નથી જે પુરુષ એક કાકિણી (પૈમાનો ચોથો ભાગ) પણ ખોટો માર્ગે જાય તો એક હજાર સોનયા ગયા એમ સમજે છે, તે જ પુરુષ યોગ્ય અવસર આવે, જો કોડો ધનનું ધુગ હાથથી ખર્ચ કરે, તો લક્ષ્મી તેને કાંઈ વળતે પણ છોડે નહીં આ વિષય ઉપર એક દષ્ટાન નીચે પ્રમાણે છે—

નવી વહુનું દંપ્તા

એક શેઠના પુત્રની વહુ નવી
દીવામાથી નીચે પડેલા તેલના છાટાવડે

૧ તેણે એક દિવસે પોતાના
પડતા જોયો તે જોઈને તે

નારી જિહ્વા કલક કલેશ કરવામા નિપુણ એવા હાતોને અચેસર કરી પોતાનું કામ
છે કાટાનો સબધ કર્યા વિના પ્રાય નિર્વાહ થતો નથી જુઓ, ફોન, ગ્રામ, ગૃહ,
આદિ વસ્તુની રક્ષા કાટાવડે જ થાય છે

પ્રીતિ હોય ત્યા લેણ-દેણ ન કરવી

જ્યા પ્રીતિ હોય ત્યા દ્રવ્ય સબધ આદિ રાખવા જ નહીં જ્યા મૈત્રી
ધ્રુમ્બા ન હોય ત્યા દ્રવ્ય સબધ કરવો અને પોતાની પ્રતિષ્ઠાનો ભંગ થાય એવા
જ્યા ત્યા ભાષા ન રહેણુ સોમનીતિને વિષે પણ કહ્યું ॥ કે-જ્યા દ્રવ્યસબધ
સહવાસ એ બે હોય ત્યા કલક થયા વિના રહે નહીં પોતાના મિત્રને ઘેર પ
સાક્ષી રાખ્યા વિના થાપણ મૂકવી નહીં તેમજ પોતાના મિત્રને હાથે દ્રવ્ય મોકલ
નહીં, કારણ કે-અવિશ્વાસ ધનનું મૂલ છે અને વિશ્વાસ અનર્થનું મૂલ છે કહ્યું છે કે-
તથા અવિશ્વાસુ બન્ને માણસો ઉપર વિશ્વાસ = રાખવો, કારણ કે-વિશ્વાસથી
થએલો ભય મૂળથી નાશ કરે છે એવો કાણુ મિત્ર છે કે જે ગુપ્ત થાપણ મૂ
તો તેનો લોભ ન કરે ? કહ્યું છે કે-શેઠ પોતાના ઘરમા કોઈની થાપણ આવી પ
તે પોતાના દેવનાની સ્તુતિ કરીને કહે કે-“ ભો એ થાપણનો સ્વામી શીલ્પ મર
તો તને માનેલી વસ્તુ આપીશ ” વગી એમ પણ કહ્યું છે કે-ધન અનર્થનું
પણુ જેમ અગ્નિ વિના, તેમ તે ધન વિના ગૃહસ્થનો નિર્વાહ કાઠ પણ રીતે થાય
માટે વિવેચી પુરુષે ધનનું અગ્નિની પેઠે રક્ષણ કરવું આ વિષય ઉપર ધનેશ્વર
હજાત નીચે આપ્યું છે

ધનેશ્વર રોકનું દષ્ટાન્ત.

ધનેશ્વર નામે એક શેઠ હતો તેણે પોતાના ઘરમાની સર્વ સાર વસ્તુ એક
તેણે રોકડું નાણું કરી એકેકનું કોડકોડ સોનેયા દામ ઉપજે, એવા આઠ રતન
લીધા, અને કોઈ ન જાણે તેવી રીતે પોતાના એક મિત્રને ત્યા અનામત મૂક્ય
પોતે ધન મેળવવા માટે પરદેશ ગયો ત્યા બહુ કાળ રહ્યા પછી હુદ્દેવના યોગથી એ
શરીરે માદગી થઈ અને મરણ પામ્યો કહ્યું છે કે-પુરૂષ સુચકુદના કૂલ
શુદ્ધ મનમા કાઈ જૂઠું જ ચિતવે છે, અને દૈવયોગથી કાઈ જુદું જ
ધનેશ્વર એકીનો અવસમય સમીપ આ યો ત્યારે પાસે સ્વજન સબધી હતા
એકીને દ્રવ્ય આદિનું સ્વરૂપ પૂછ્યું એકીએ કહ્યું કે-“ પરદેશે ઉપાર્જન
બહુ દ્રવ્ય છે, તો પણ તે જ્યા ત્યા વિખરાયેલું હોવાથી મહારા પુત્રો
દેવાય તેમ નથી, પણ મહારા એક મિત્રની પાસે મે આપેલું અનામત મૂક્યું

નિચારવા લાગી કે, “ત્હારા સસરાની એ કૃપણતા છે કે ઘણી કરકમર છે ?” એવો સશય આભ્યાથી તેણે સસરાની પરીક્ષા કરવાનું ધાર્યું એક દિવસે “ત્હારૂં માથું દુખે છે ” એવા બહાનાથી તે સૂઈ રહી, અને ઘણી ઘણી જાગ્યા પાડવા લાગી. સસરાએ ઘણા ઉપાય કર્યા ત્યારે તેણે કહ્યું “ મને પહેલાં પથ્થુ કોઈ કોઈ વખતે એવો દુખાવો થતો હતો ત્યારે ઊંચા ઝોળીના ચુર્ણના લેપથી તે મટતો ” તે સાંભળી સસરાને ઘણો હર્ષ થયો તેણે તુરત ઊંચા ઝોળી મગાવી વાટવાની તૈયારી કરી, એટલામાં વહુએ જો બગી વાત હતી તે કહી

ધર્મકૃત્યમાં ખરચ કરવું એ એક લક્ષ્મીનું વરીકરણ છે કારણ કે તેમ કરવાથીજ તે સ્થિર થાય છે કહ્યું છે કે—દાનથી ધનનો નાશ થાય છે, એમ તું કોઈ કાળે પણ સમજીશ નહીં જીવો કુવા, જમીયા, ગાય વગેરે જેમ જેમ હેતા બાય છે, તેમ તેમ તેમની સપ્તા વૃદ્ધિ પામે છે આ વિષય ઉપર નીચે પ્રમાણે કથાત છે —

વિદ્યાપતિનું દંપ્તાત

વિદ્યાપતિ નામે એક શ્રેષ્ઠી ધણો ધનવાન હતો લક્ષ્મીએ સ્વપ્નમાં આવી તેને કહ્યું કે, “હું આજથી દશમે દિવસે ત્હારા ઘરમાંથી નીકળી જવાની છું ” પછી શ્રેષ્ઠીએ પોતાની સ્ત્રીના કહેવાથી સર્વે ધન તેજ દિવસે ધર્મના સાત શ્લોકોમાં વાપર્યું, અને તે શુદ્ધ પાસેથી પરિશ્રમનું પ્રમાણ કરીને રાત્રે સુખે સુઈ રહ્યો પ્રભાત સમયે જ્યેષ્ઠ તે પાછું ઘરમાં પહેલાની માફક પરિપૂર્ણ ધન તેના જોવામાં આવ્યું ત્યારે ફરીથી તેણે સર્વ ધન ધર્મકૃત્યમાં વાપર્યું એમ કરતા નવ દિવસ ગયા દશમે દિવસે ફરી સ્વપ્નમાં આવી લક્ષ્મીએ કહ્યું કે, “ત્હારા પુત્રને લીધે હું ત્હારા ઘરમાંજ ટકી રહી છું ” લક્ષ્મીનું આ વચન સાંભળી વિદ્યાપતિ શ્રેષ્ઠી પરિશ્રમ મતનો કઠાવ બગ થાય, એવા ભયથી નગર મૂકી બહાર જઈ રહ્યો એટલામાં કોઈ એક રાત્ર પછવાડે પુત્ર ન મૂકતા મરી ગયો હતો, તેની માદીએ ચોખ્ખું પુરૂષને એસારવાને માટે પટ્ટહસ્તીનો શુદ્ધ માત્રી વગેરે લોકોએ અભિષેક કરીને રાખ્યો હતો તે દાસીએ આવી આ વિદ્યાપતિ શ્રેષ્ઠીને અભિષેક કર્યો પછી આકાશવાણી થવા પ્રમાણે વિદ્યાપતિએ રાત્ર તરીકે જિન્મપ્રતિભાનો સ્થાપના કરી રાત્ર ચલાવ્યું, અને છેવટ તે પાશ્વે ભવે મોક્ષ પામ્યો

ન્યાયથી પ્રાપ્ત કરેલા ધનથી થતા લાભ.

ન્યાયથી ધનનું ઉત્પાદન કરનાર માણસ ઉપર કોઈ શક રાખતું નથી, પણ જ્યાં ત્યાં તેની પ્રશંસા થાય છે પ્રાયે તેની કોઈ પ્રકારની હાનિ થતી નથી, અને તેની સુખ સમૃદ્ધિ વગેરે દિવસે દિવસે વૃદ્ધિ પામે છે માટે ધનનું ઉત્પાદન કરવું તે ઉપર કહેલી

ની ધનેશ્વર શેઠના પુત્રાદિકને એ વાત કહી ત્યારે તેમણે પોતાના પિતાના મિત્રને નયથી, પ્રેમથી અને બહુમાનથી ઘેર બોલાવ્યો અને અભયદાનાદિ અનેક પ્રકારની કૃતિથી રત્નોની માગણી કરી, તો પણ લેણી મિત્રે તે વાત માની નહીં અને રત્ન પણ ખ્યા નહીં પછી તે વિવાદ ન્યાયસભામાં ગયો. સાક્ષી, લેખ વગેરે પુરાવા નહીં વાથી રાજા, મંત્રી વગેરે ન્યાયધીશો રત્નો અપાવી શક્યા નહીં આ રીતે સાક્ષી રાખીને એ આપવા ઉપર ધનેશ્વર શેઠનું હૃદય કંટુ છે.

ધન આપતા સાક્ષી રાખવાથી થતો લાભ.

માટે કોઈને પણ સાક્ષી રાખીને દ્રવ્ય આપવું સાક્ષી રાખ્યો હોય તો ચોરને પેશું દ્રવ્ય પણ પાછું મળે છે એ ઉપર એક હૃદય કંટુ છે —

એક વણિક ધનવાન તેમજ બહુ ઠગ હતો. પરદેશ જતા માર્ગમાં તેને ચોરોની ધાડ મી ચોરોએ જીતીને કરીને તેની પાસે દ્રવ્ય માગ્યું. વણિકે કહ્યું “સાક્ષી રાખીને આર્વ દ્રવ્ય તમે શક્ય કરો અને અવસર આવે પાછું આપજો, પણ મને મારશો નહીં.” મી ચોરોએ “આ કોઈ પરદેશી મૂર્ખ માણસ છે.” એમ ધારી એક જગદી કાળરચિત્ર યુના બિલાડાને સાક્ષી રાખી સર્વ દ્રવ્ય લઈ વણિકને છોડી દીધો. તે વણિક અનુક્રમે સ્થાન બરાબર ધ્યાનમાં રાખીને પાછો પોતાને ગામ ગયો. કેટલાક વખત જતા એક વસે તે ચોરો વણિકના ગામના કેટલાક ચોરોની સાથે ઘણી વસ્તુ લઈને (વણિકના મમ્મા) આવ્યા. તે વણિકે ચોરોને ઓળખી પોતાના દ્રવ્યની માગણી કરી તેથી કલહ પો, અને છેવટ તે વાત રાજકારે ચઢી ન્યાયાધીશોએ વણિકને પૂછ્યું “દ્રવ્ય આપ્યું વખતે કોઈ સાક્ષી હતું ?” વણિકે પાજરામાં રાખેલા એક કાળા બિલાડાને આગળ દીધું કહ્યું “આ ચોરો સાક્ષી છે.” ચોરોએ કહ્યું “તારો કેવો સાક્ષી છે તે દેખાડ.” એકે દેખાડ્યો ત્યારે ચોરોએ કહ્યું “તે આ નથી તે કાળરચિત્ર વર્ણનો હતો અને તે કાળો.” આ રીતે પોતાને મુખે જ ચોરોએ કબૂલ કર્યું ત્યારે ન્યાયાધીશોએ મની પાસેથી વણિકને તેનું મર્વ ધન પાછું અપાવ્યું એ પ્રકારે સાક્ષી રાખવા પર હૃદય કંટુ છે.

થાપણ કેમ રાખવી અને કેમ વાપરવી ?

માટે થાપણ મૂકવી તથા લેવી હોય તો છાની મૂકવી નહીં, તેમ લેવી પણ નહીં. સ્વજનોને સાક્ષી રાખીને જ મૂકવી તથા લેવી ધણીની સમ્મતિ વિના થાપણ હલાવવી લાવવી પણ નહીં તો પછી વાપરવા. તો વાત જ શી ? કદાચિત્ થાપણ મૂકનાર માણસ રહેશે મરણ પામે તો તે થાપણ તેના પુત્રોને આપવી તેને પુત્ર આદિ ન હોય તો

રીતે આ લોકમા તથા પરલોકમા લાભકારી છે કેમકે—પવિત્ર પુરૂષો પોતાની શુદ્ધ ચાલ ચલગતના બાળની મગરૂરી હોવાથી સર્વ ઠેકાણે પીરજથી વર્તે છે, પણ પાપી પુરૂષો પોતાના કુકર્મથી હજીયેલા હોવાને લીધે સર્વ ઠેકાણે મનમા શકા રાખીને ચાલે છે આ વિષય ઉપર નીચે પ્રમાણે એક કથા છે —

દેવ અને યશ શેઠનું દષ્ટાત.

દેવ અને યશ નામે શેઠ બહુ પ્રીતિથી સાથે ફરતા હતા. કેાંઈ નગરને વિષે માર્ગમા પડેલું રત્નજઠિત કુંડલ તેમના જોવામા આનંદુ દેવશેષી મુશ્કાવક, પોતાના જતને હઠ વળગી રહેલો અને પરધનને સર્વ અનર્થ સમાન ગણનારો હોવાથી પાછો વળ્યો. યશ શેષી પણ તેની સાથે પાછો વળ્યો, પણ “ પડેલી વસ્તુ લેવામા બહુ હોષ નથી ” એમ વિચારી તેણે દેવશેષીની નજર ચૂકાવીને કુંડલ ઉપાડ્યું અને પાછું મનમા વિચાર્યું કે, “ જોવા (દેવશેષી) જ્ઞાના મિત્રને ધન્ય છે, કારણ કે, એનામા એવી અલોકિક નિર્લોભતા વસે છે તો પણ સુક્ષિતથી હું એને આ કુંડલમા ભાગીદાર કરીશ ” આમ વિચારી યશશેષીએ કુંડલ છુપુ રાખ્યું અને બીજે શહેરે જઈ તે કુંડલના દ્રવ્યથી ઘણું કરીયાલું ખરીદ્યું અનુક્રમે જ ને શેષી પોતાને આમે આવ્યા લાવેલા કરીયાણાની વહેચણી કરવાને અવસર આવ્યો. ત્યારે ઘણું કરીયાલું જોઈ દેવશેષીએ ઘણા આશ્ચર્યથી તેનું કારણ પૂછ્યું યશશેષીએ પણ જે વાત હતી તે કહી પછી દેવશેષીએ કહ્યું “ અન્યાયથી મેળવેલું એ કેાંઈ પણ રીતે સધરવા યોગ્ય નથી, કેમકે, જેમ ખાટી કાણુ અહર પડે તો દૂધનો નાશ થાય છે, તેમ એ ધન લીધાથી પોતાનું ન્યાયથી ઉપાર્જેલું ધન પણ એની સાથે અવશ્ય નાશ પામે છે ” એમ કહી દેવશેષીએ તે સર્વ અધિક કરિયાલું હર્ષ તે જુદું કરી યશશેષીને આપ્યું “ પોતાની મેળે બાદ્યુ આવેલું ધન કેાણુ મૂકે ? ” જોવા લોકથી યશશેષી તે સર્વ કરીયાલું પોતાની વખારે લઈ ગયો તે જ દિવસની રાત્રિએ જોરાએ યશશેષીની વખારે ધાડ પાડી સર્વ કરિયાલું લઈ ગયા પ્રભાતકાળમા કરીયાણાના ભાહક ઘણા આવ્યા, તેથી જામણું તમા તેથી પણ વધારે મૂલ્ય મળવાથી દેવશેષીને લાભ થયો પછી યશશેષી પણ પસ્તાવો થવાથી મુશ્કાવક થયો, અને શુદ્ધ વ્યવહારથી ધન ઉપાર્જને મુખ પામ્યો આ રીતે ન્યાયથી તથા અન્યાયથી ધન ઉપાર્જન કરવા ઉપર બે મિત્રોની કથા કહી છે

આ વિષય ઉપર લોકિક શાસ્ત્રમા કહેલી એક વાર્તા નીચે પ્રમાણે છે

સોમરાજનું દષ્ટાત.

ચપાનગરોમા સોમ નામે રાજા હતો તેણે “ સુપર્વને વિષે દાન આપવા યોગ્ય

સર્વ સઘના સમક્ષ તે ધર્મસ્થાને વાપરવી ઉધાર થાપણુ આદિની નોંધ તે જ વખતે કરવામા, લેશમાત્ર પણ આજસ ન કરવી કહ્યું છે કે—ગાઠમા દ્રવ્ય રાખવામા, વસ્તુની પરીક્ષા કરવામા, ગણવામા, છાતું રાખવામા, ખરચ કરવામા અને નાસુ રાખવામા જે માણસ આજસ કરે તે શીઘ્ર વિનાશ પામે છે પાછળથી માણસના ધ્યાનમા સર્વ વાત રહેતી નથી, બહુ ભૂલી જવાય છે, અને ભૂલી જવાથી વૃથા કર્મજન્ય આદિ દોષ માથે આવે છે પોતાના નિર્વાહને અર્થે ચદ્રમા જેમ રવિને અનુસરે છે તેમ રાજા તથા મત્રી આદિને અનુસરવું નહીં તો વખતે વખતે પરાભવ આદિ થવાનો સંભવ ॥ કહ્યું છે કે—કાઠા પુરુષો પોતાના મિત્રજન ઉપર ઉપકાર કરવાને માટે તથા શત્રુજનનો નાશ કરવાને માટે રાજાનો આશ્રય માગે છે, પણ પોતાના ઉદરપોષણને અર્થે નહિ, કારણ કે રાજાના આશ્રય વિના કોણ પોતાનું ઉદરપોષણ કરતું નથી ? ઘણા કહે છે વસ્તુપાળ મત્રી, પેઢકમેષ્ટી આદિ હોકાએ પણ રાજાના આશ્રયથી જિનમંદિર આદિ અનેક પુણ્યકૃત્ય કર્યા છે

ધર્મોદિના સોગન ન ખાવા,

હવે, વિવેકી પુરુષે જુગાર, કિમિયા આદિ વ્યસનોનો દૂરથી જ ત્યાગ કરવો કહ્યું છે કે—દેવનો કોપ થાય ત્યારેજ ઘન, પાતુર્વાદ, અજનસિદ્ધિ, રસાયન અને યક્ષિણીની શુક્રામા પ્રવેશ-એટલા વાના કરવાની છુદ્ધિ થાય છે તેમજ સહજ કામમા જેમ તેમ સોગન વગેરે પણ ન ખાવા, અને તેમા પણ વિશેષે કરોને દેવ, શુદ્ધ, ગાન આદિના તો નજ ખાવા કહ્યું છે કે—જે મૂઠ પુરુષ ચૈત્ય(દેવ)ના સાચા અથવા જૂઠા સમ ખાય તે યોધિબીજ વમે અને અનતમસારી થાય જાણુ પુરુષે કોઈના જામીન થવા વગેરેના સંકટમા ન પડવું કાર્પાસિકે કહ્યું ॥ કે—દરિદ્રીને જે સીંચો, માર્ગમા ફેર, જે પ્રકારની ખેતી, જામીનપણ અને સાક્ષીપણ જે પાત્ર અનર્થ માણસોએ પોતે ઉત્પન્ન કરેલા હોય છે

પરદેશ આદિમા વ્યાપાર કરવા અગે.

તેમજ વિવેકી પુરુષે જનતા મુખી જે ગામમા પોતાનું રહેવાનું સ્થળ હોય તેજ ગામમા વ્યાપાર આદિ કરવો, તેથી પોતાના કુટુંબના માણસોનો વિયોગ થતો નથી, ઘરના તથા ધર્મના કામો યથાસ્થિત થાય છે આ આદિ શુભ પોતાના ગામમાજ વ્યાપાર વગેરે કરવામા છે પોતાના ગામમા નિર્વાહ ન થતો હોય તો પોતાના દેશમા વ્યાપાર વગેરે કરવો, પણ પરદેશે ન જવું પોતાના દેશમા વ્યાપાર કરવાથી શીઘ્ર તથા વારે વારે પોતાને ગામે જવાય છે, તથા ઘરના કામો વિગેરે પણ જોવાય ॥ કોણુ દરિદ્રી માણસ પોતાના ગામમા અથવા દેશમા નિર્વાહ થવાનો સંભવ છતાં પરદેશે જવાનો કલેશ માથે લે ? કહ્યું છે કે—હે અર્જુન ! દરિદ્રી, રોગી, મૂર્ખ, મુસાફર અને નિત્ય સેવા કરનારો

સારૂ દ્રવ્ય કયું ? અને દાન લેવાને સુપાત્ર કોણ ? ” એવું મત્રીને પૂછ્યું મત્રીએ કહ્યું આ નગરમાં એક સુપાત્ર બ્રાહ્મણ છે, પણ ન્યાયથી ઉપાર્જન કરેલા શુભ દ્રવ્યોના યોગ મળવો સર્વ લોકોને અને વિશેષે કરી રાજાને દુર્લભ છે કેમ કે—જેમ સારા બીજનો અને સારા ફોત્રનો યોગ મળવો કઠણ છે, તેમ શુદ્ધ મનનો દાતા અને યોગ્ય શુણને ધરાવનાર પાત્ર એ જન્મેનો યોગ મળવો પણ દુર્લભ છે તે સાબળી સોમ રાજાએ પર્વ ઉપર પાત્રે દાન લેવાના હેતુથી કોઈ ન જાણે તેવી રીતે વેષ બદલીને રાત્રિને સમયે વશિક લોકોની દુકાને જઈ સાધારણ વશિક પુરુષને કરવા યોગ્ય કામ આઠ દિવસ સુધી કર્યું, અને તેના બદલામાં આઠ દ્રવ્ય ઉપાર્જન કર્યા પર્વ આવેથી સર્વ બ્રાહ્મણોને નિમત્રણ કરી સુપાત્ર બ્રાહ્મણને જોલાવવા સારૂ મત્રીને મોકલ્યો મત્રીએ તે બ્રાહ્મણને જોલાવતા તેને કહ્યું કે, “ જે બ્રાહ્મણ લેખથી મોઢમાં સપડાઈને રાજા પાસેથી દાન લે, તે તમિસ્ત્રાદિક ઘેર નરકમાં પડી દુઃખી થાય રાજાનું દાન મધમાં મિશ્ર કરેલા ઝેર સ્વરૂપ છે અવસર આવ્યે જાવે પોતાના પુત્રનું માસ ખાવું તે સારૂ પણ રાજા પાસેથી દાન ન લેવું દસ કસાઈ સમાન કુભાર છે દસ કુભાર સમાન કલાલ છે દસ કલાલ સમાન વેર્યા છે અને દસ વેર્યા સમાન રાજા છે એવા સ્મૃતિના તથા પુરાણ આદિના વચનોમાં રાજા પાસેથી દાન લેવામાં કોઈ કલો છે માટે હું રાજાદાન નહીં લઉં ” પછી મત્રીએ કહ્યું, “ રાજા પોતાના જીવનભળથી ન્યાયભાગે મેળવેલું સારૂ નાણું તમને આપ્યો, માટે તે લેવામાં કાંઈ પાપ નથી ” વગેરે વચનોથી મળું સમજાવી મત્રી તે સુપાત્ર બ્રાહ્મણને રાજાની પાસે લઈ ગયો તેથી રાજાએ ઘણા હર્ષથી બ્રાહ્મણને જોસવા સારૂ આસન આપ્યું પગ ધોઈ વિનયથી તેની પૂજા કરી, અને ન્યાયથી ઉપાર્જિત આઠ દ્રવ્ય તેને દક્ષિણ તરીકે કોઈ ન જોઈ શકે એવી રીતે તેની મૂંઝીમાં આપ્યા બીજા બ્રાહ્મણો તે જોઈ થોડા શુસ્સે થયા તેમના મનમાં એવો વહેમ આવ્યો કે, “ રાજાએ કાંઈ સાર વસ્તુ છાની રીતે એને આપી ” પછી રાજાએ સુવર્ણ વગેરે આપી બીજા બ્રાહ્મણોને સમૃદ્ધ કર્યા સર્વની રાજા તરફથી વિદાયગીરી થઈ બીજા સર્વે બ્રાહ્મણોનું રાજાએ આપેલું ધન કોઈનું જ માસમાં, તે કોઈનું તેથી થોડી વધુ સુદતમાં ખપી ગયું પણ સુપાત્ર બ્રાહ્મણને આપેલા આઠ દ્રવ્ય, અન્ન, વસ્ત્ર આદિ કાર્યમાં વાપર્યા, તે પણ ન્યાયથી ઉપાર્જિત તેથી શ્રુત્ય નહીં પણ અક્ષય નિધિની પેઠે તથા ફોત્રમાં વાપેલા સારા બીજની પેઠે લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ ઘણા કાળ સુધી થતી રહી આ રીતે ન્યાયાર્જિત ધન ઉપર સોમ રાજાની કથા છે

દાન આપતા થતી ચોક્ષગી.

૧ ન્યાયથી મેળવેલું ધન અને સુપાત્રે દાન એ બેના સંબંધથી ચર્ચાગી (ચાર ભાગ) થાય છે તેમાં ૧ ન્યાયથી મેળવેલું ધન અને સુપાત્ર દાન એ બેના યોગથી પ્રથમ ભાગો થાય છે, એ પુણ્યાનુબંધિ પુણ્યનું કારણ હોવાથી એથી ઉત્કૃષ્ટ દેવતાપણું

એ પાત્ર જણાવવા છતાં પણ મરણ પામ્યા જેવા છે, એમ શાસ્ત્રમાં સમજાય છે હવે જો પરદેશ ગયા વિના નિર્વાહ ન ચાલતો હોય, તેથી પરદેશમાં વ્યાપાર કરવો પડે તો પોતે વ્યાપાર ન કરવો, તથા પુત્રાદિક પાસે પણ ન કરાવવો, પરંતુ સમ્યક્ પ્રકારે પરીક્ષા કરવાથી વિશ્વાસપાત્ર થએલા ગુનિષ્ઠો પાસે વ્યાપાર ચલાવવો જો કાંઈ સમયે પોતાને પરદેશે જવું પડે તો સારું મુહૂર્ત, સારા શકુન આદિ જોઈ તથા શુભદિન વગેરે માંગલિક કરી ભાગ્યશાળી પુરુષોની સાથેજ જવું અને સાથે પોતાની જ્ઞાતિના કેટલાએક જોળખીતા લોકો પણ લેવા અને માર્ગમાં નિદ્રાદિ પ્રમાદ લેશમાત્ર પણ કરવો નહિ તથા ઘણા યત્નથી જવું પરદેશમાં વ્યાપાર કરવો પડે અથવા રહેવું પડે તો પણ આ રીતેજ કરવું, કારણ કે, એક ભાગ્યશાળી સાથે હોય તો સર્વ લોકોનું વિગ્ન ટળે છે આ વિષય ઉપર હજાત છે, તે આ રીતે —

અન્યના ભાગ્યથી ઉપદ્રવ દૂર થવા અંગે દૃષ્ટાવ

એકવીસ માણસો જોભાસામાં કાંઈ ગામે જતા હતા તેઓ સમ્યાસમયે એક મંદિર ઉત્તર ત્યાં વારે વારે વિજળી મંદિરના બારણા મુખી આવે ને જાય તે સર્વ જણાએ મનમાં કય થવાથી કહ્યું કે, “આપણામાં કાંઈ અભાગી પુરુષ છે, માટે એકેક જણાએ મંદિરને ફરતી પ્રદક્ષિણા દઈને ગાંધુ અહિં જ આવવું ” તેમ કરતાં વીસ જણાએ એક પછી એક એમ પ્રદક્ષિણા દઈ મંદિરમાં પાછો પ્રવેશ કર્યો એકવીસમો પુરુષ બહાર નીકળતો નહોતો તેને વીશ જણાએ બળાતકારથી ખેંચીને બહાર કાઢ્યો ત્યારે વીસ જણા ઉપર વીજળી પડી તેઓમાં એક જ ભાગ્યશાળી હતો આ રીતે ભાગ્યવાન પુરુષની સાથે જવા ઉપર હજાત છે

માટે ભાગ્યશાળી પુરુષોની સગાથે જવું, તથા જે કાંઈ લેણદેણ હોય, અથવા નિધિ આદિ રાખ્યો હોય તો તે સર્વ પિતા, ભાઈ અથવા પુત્ર આદિને નિત્ય જણાવવું તેમાં પણ પરગામ જતી વખતે તો અવશ્ય જણાવવું જ તેમ ન કરે તો હુદ્ડવના યોગથી જો કદાચિત્ત પરગામમાં અથવા માર્ગમાં પોતે મરણ પામે તો ધન છતાં પિતા, ભાઈ, પુત્ર વગેરેને વૃથા દુઃખ લોગવવું પડે

પરદેશ આદિમાં ધ્યાન રાખવા લાયક નીતિવચનો

નિવેડી પુરુષે પરગામ જતી વખતે ધનાદિક ॥ યથાયોગ્ય ચિંતા કરવાને અર્થે કુટુંબના સર્વ લોકોને સારી શિખામણ દેવી, તથા બહુમાનથી સર્વ સ્વજનોની સાથે વાત કરી વિદાય થવું કહ્યું ॥ કે-જેને જગતમાં જીવવા ॥ ઇચ્છા હોય, તે માણસે પૂજ્ય

એક વખતે કોઈ પર્વ આવે કાઠ્યાકના ઘરમા પાકવિશેષ વસ્તુ તૈયાર કરવાની હોવાથી સુલા ઉપર તાવડી મૂકી તે તાવડી ઉપર પેલા તુંબડીના કાણામાથી એક ટપકું પડી ગયું હતું અગ્નિનો સંયોગ થતા જ તે તાવડી મુવર્ણમય થયેલી ભેષ કાઠ્યાકે નિશ્ચયથી જાણ્યું કે, “આ તુંબડીમા કદમાણુરસ છે ” પછી તેણે ઘરમાની સર્વ સાર વસ્તુ અને તે તુંબડી બીજે કોઈ સ્થળે રાખી તે ક્ષુબ્ધ સળગાવી દીધું, અને બીજે ગોપુરે એક ઘર બધાવીને રહ્યો ત્યા રહેતા છતા એક સ્ત્રી ધી વેચવા આવી તેનું ધી તોળી લેતા કાઠ્યાકની નજરમા એમ આભ્યુ કે, “તમે તેટલું ધી કાઢતા પણ એ ધીનું પાત્ર ખાલી થતું નથી ” તે ઉપરથી કાઠ્યાકે નિશ્ચય કર્યો કે, “એ પાત્રની નીચે ઉઠાણી છે, તે કાગી બિત્તવેલીની છે ” પછી તેણે કોઈ બહાનુ કરીને તે કુડલિકા લીધી આ રીતે જ કપટ કરી તેણે ખોટા જાનવાથી અને ખોટા માપથી વ્યાપાર કર્યો. પાપાનુબધિ પ્રુષ્ય ભેરાવર હોવાથી તેવા વ્યાપારમા પણ રકથેષીને ઘણા ધનનો લાભ થયો એક સમયે કોઈ મુવર્ણસિદ્ધિ કરનાર પ્રુષ્ય તેને મળ્યો ત્યારે તેણે છળલેહ કરી તેને કળીને મુવર્ણસિદ્ધિ શ્રદ્ધા કરી આ રીતે ત્રણ પ્રકારની સિદ્ધિ હાથ આવવાથી રકથેષી કેટલાક કરોડો ધનનો માલીક થયો. પોતાનું ધન કોઈ તીથે, મુપાત્રે તથા અનુકપા દાનમા યથેચ્છ વાપરવાનું દૂર રહ્યું પણ અન્યાયથી મેળવેલા ધન ઉપર નિર્વાહ કરવાનું તથા પૂર્વની ગરીબ સ્થિતિ અને પાછળથી મળેલી ધનસપ્તાનો પાર વિતાવો શ્રદ્ધા કર એવા કારણોથી રકથેષીએ, સર્વ લોકોને જીએડી નાખ્યા, નવા નવા કર વધારવા, બીજા ધનવાન લોકોની સાથે હરીફાઈ તથા મત્સર વગેરે કરવા વગેરે દુષ્ઠ કામો કરી પોતાની લશ્મી લોકોને પ્રલયકાળની રાત્રી સરખી બચકર દેખાડી

એક સમયે રકથેષીની પુત્રીની રત્નજડિત કાસકી જહું મુદર હોવાથી રાજાએ પોતાની પુત્રી માટે માગી, પણ તે શેઠે આપી નહી ત્યારે રાજાએ બળાત્કારથી તે કાસકી લીધી તેથી રાજા ઉપર રોષ કરી રકથેષી શ્વેચ્છ લોકોના રાજ્યમા ગયો, અને ત્યાં કોટો સોનેમા ખરચી મેગલ લોકોને વહ્નીપુર ઉપર ચઢાઈ કરવા લઈ આવ્યો. મેગલોએ વહ્ની પુરના રાજ્યના તાબાનો દેશ ભાગી નાખ્યો, ત્યારે રકથેષીએ સૂર્યમંડળથી આવેલા અવના રખવાળ લોકોને છાનુ દબ્ય આપી તેમને ફોડી કપટક્રિયાનો પ્રપચ કરાવ્યો. પૂર્વે વહ્નીપુરમા એવો નિયમ હતો કે, -સગામનો પ્રવેશ આવે એટલે રાજા સૂર્યના વચ નથી આવેલા ઘોડા ઉપર ચઢે, અને પછી પહેલેથી જ તે કામ માટે કરાવી રાખેલા લોકો પચવાજિત્રો વગાડે, એટલે તે ઘોડો આકાશમા જીડી બચ પછી ઘોડા ઉપર સ્વાર થયેલો રાજા શત્રુઓને હણે, અને સગામની સમાપ્તિ થાય ત્યારે ઘોડા પાછો સૂર્યમંડળે જાય આ પ્રસંગે રકથેષીએ પચવાજિત્રો વગાડનાર લોકોને ફોડ્યા હતા, તેથી તેમણે રાજા ઘોડા ઉપર ચઢ્યા પહેલા જ પચવાજિત્રો વગાડ્યા એટલે ઘોડો આકાશમા જીડી ગયો શિલાદિત્ય રાજાને તે સમયે શુ કરવું તે સૂચ્યું નહીં ત્યારે શત્રુઓએ શિલાદિત્યને

પુરુષોત્તમ અપમાન કરી, પોતાની સ્ત્રીને ઠટ્ટુ વચન કહી, કોઈને તાડના કરી તથા
 શાવરાની પરગામે ગમન ન કરવું પરગામ જવાનો વિચાર કરતા જો પાસે ક
 અથવા ઉત્સવ આદિ આનંદો હોય તો તે કરીને જવું હતું છે કે-ઉત્સવ, લોજન
 પર્વ તથા વીજા પણ મર્વ મગગ કાયની ઉપેક્ષા કરીને તથા જન્મના અને
 મગી જે પ્રકારના સૂતક હોય તો અને પોતાની સ્ત્રી રજસ્વલા હોય તો પરગામે
 ન કરવું એમજ વીજા વાતોનો પણ સામાન્યસારથી વિચાર કરવો વગી કહ્યું
 દ્વંધવું ગણવું, સ્રોતલોગ, સ્નાન, પોતાની સ્ત્રીને તાડના, વમન તથા
 એટલા વાના કરીને તથા આહોય વચન સાલગીને પરગામે ન જવું
 કરાવીને, નેત્રભાથી આમુ ગાગીને તથા સારા ચક્રુન થતા ન હોય તો પરગામે
 પોતાના સ્થાનકથી કાઢી કાર્યને અર્થે ગહાર જતા જે ભાગની નાકી વહે
 તે જાણુનો પગ આગગ મૂકવો તેમ કરવાથી માણસના વાહિત કાર્યન
 થાય છે જાણુ પુરુષે માર્ગે જતા સામા આવેલા શાગી, વૃદ્ધ, બ્રાહ્મણ
 ગાય, પૂજ્ય પુરુષ, રાજા, ગર્ભિણી સ્ત્રી અને માથે ભાર હોવાથી નમી
 માણસ એટલા લોકોને પ્રથમ માર્ગ આપીને પછી પોતે જવું પકવ અથવા
 ધા ય, પૂજવા યોગ્ય મત્રનું મંડળ, નાખી દીધેલ ઉવળ, સ્નાનનું ઉદક, કે
 મંડુ એટલા વાના ઉઠીધીને ગમન ન કરવું ચૂક, સ્ત્રેષ્ઠ, પિંડા, મૂત્ર, પ્રજવતિ
 સર્પ, માણસ અને આયુધ એટલા વાના જુદિયાળી પુરુષે કોઈ કાળે પણ
 કરવા વિવેકી પુરુષે નીના કાંઠા સુધી, ગાયો જાધવાના સ્થાનક સુધી, વડ
 તળાવ, સરોવર, કૂવા, આરામ વગેરે આવે ત્યા સુધી પોતાના જીવુને વળાવવા

કન્યાણના અર્થે પુરુષે રાત્રિને વખતે ઝાડની નીચે રહેવું નહીં ઉત્સવ
 સમાપ્ત થયા પહેલા કોઈ દૂર પ્રદેસે જવું નહીં જાણુ પુરુષે એકલા અમલુપા
 સાથે અથવા દાસની સાથે ગમન ન કરવું તથા મધ્યાહ્ન સમયે અથવા મધ્ય
 પણ માર્ગે ગમન ન કરવું કંઈ પુરુષ, રજવાળ, ભાડીયા, કાઠ લોક અને અર્થ
 એટલાની સાથે ઘણી વાનો ન કરવી તથા અઠાણે એમની સાથે કથાય પણ ગમન
 લક્ષ્મીની ઇચ્છા કરનાર માણસે માર્ગમા ગમે તેટલો થાક લાગે તો પણ પા
 અને ગાય એમની ઉપર બેસવું નહિ માણસે માર્ગે જતા હસ્તિથી એક હલા
 પાચ, તથા શિંગડાવાળા પશુથી અને અશ્વથી દશ હાથને ઉટે ચાલવું જુદિય
 ભાતું લીધા વિના માર્ગે ગમન ન કરવું મુકામ કયો હોય ત્યા ઘણી નિદ્રા ન
 સાથે આવનારા લોકો ઉપર વિશ્વાસ ન રાખવો સેકડો કાર્ય હોય તો પણ ક
 ન જવું જુઓ-એકલા કાકીડા સરખા તિર્થ ચ જીવે બ્રાહ્મણની રક્ષા કરી એક

૪ અન્યાયથી મેળવેલું ધન અને કુપાત્ર દાન જે ભેના યોગથી ચોથો ભાગો થાય છે તેથી માણસ આ લોકમાં સત્પુરુષોને ધિક્કારવા યોગ્ય થાય છે, અને પરલોકમાં નર કારિક દુર્ગતિમાં ભવ્ય છે માટે જે ચોથો ભાગો વિવેકી પુરુષોએ અવશ્ય તજવે. કેમકે- અન્યાયથી મેળવેલા ધનનું દાન આપવામાં જાડું દોષ છે ગાયને મારી તેના માંસથી કાગડાને તૃપ્ત કરવા જેવી આ વાત છે અન્યાયે મેળવેલા ધનથી લોકો ને થાક કરે છે, તેથી અડાલ, મિલ્લ અને જોવા જ (જુક્લસ) હલકી જાતના લોકો ધરાઈ રહે છે અન્યાયથી મેળવેલું થોડું પણ ધન જે સુપાત્રે આપે તો, તેથી કન્યાણ થાય છે પરંતુ અન્યાયથી મેળવેલું ઘણું ધન આપે તો પણ તેથી કાંઈ ખડ્ડ ફળ નીપજવાનું નથી અન્યાયે મેળવેલા ધનથી જે માણસ પોતાના કન્યાણની ઇચ્છા રાખતો હોય તે કાલકૂટ નામે જોર બક્ષણ કરી જીવવાની આશા રાખે છે અન્યાયે મેળવેલા ધન ઉપર પોતાનો નિર્વાહ ચલાવનાર ગૃહસ્થ પ્રાયે અન્યાય ભાગે ચાલનારો, કલહ કરનારો, અહકારી અને પાપકર્મી હોય છે અહિં રકચોષી વગેરેના હણત બાલુવા રકચોષીની કથા નીચે પ્રમાણે છે

અન્યાયથી મેળવેલ ધનથી હુ ખી થનાર રકચોષીનું દષ્ટાંત.

ભારવાડ દેશમાં પાલી ગામમાં કાકૂયાક અને પાતાક નામે જે ભાઈ હતા તેમાં ન્હાનો ભાઈ પાતાક ધનવત્ અને મ્હોટો ભાઈ કાકૂયાક જાડું હરિદ્રી હતો મ્હોટો ભાઈ હરિદ્રી હોવાથી ન્હાનાને ઘેર ચાકરી કરી પોતાનો નિર્વાહ કરે એક સમયે વર્ષાઋણમાં દિવસે જાડું મહેનત કરવાથી થાકી ગયેલા કાકૂયાક રાત્રિએ સૂઈ રહ્યો એટલામાં પાતાકે જોલવા કહ્યું કે, “ભાઈ! આપણા ખેતરોના ક્યારામાં પાણી ઘણું બરાઈ ગયાથી ફાટી ગયા, છતાં તને કાંઈ તેની ચિંતા નથી?” જેવો કપકો સાંભળી તુરત પોતાની પયારી છોડી કાકૂયાક હરિદ્રી પારકે ઘેર ચાકરી કરનાર પોતાના જીવની નિહા કરતો છતો ઠેઠાળા લઈ ખેતરે ગયો, અને કેટલાક લોકોને ફાટી ગયેલા ક્યારાને ફરીથી સમા કરતા જોઈ તેણે પૂછ્યું કે, “તમે કોણ છો?” તેના જવાબમાં તેમણે કહ્યું કે “અમે ત્હારા ભાઈના ચાકર છીએ” પાછું કાકૂયાકે પૂછ્યું કે, “ત્હારા ચાકર કોઈ ઠેઠાણે છે?” તેમણે કહ્યું કે, “વલ્લથીપુરમાં છે” અત્યંતે કેટલાક સમય ગયા પણ અવસર મળતા જ કાકૂયાક પોતાનો પરિવાર સાથે લઈ વલ્લથીપુરે ગયો ત્યાં જોપુરમાં ભરવાડ લોકો રહેતા હતા, તેમની પાસે એક ઘાસનું ઝુંપડું બાંધી તથા તે લોકોની મદદથી જ એક ન્હાની ફાળ કાઢીને રહ્યો કાકૂયાક થરીરે જાડું ફળેલો હોવાથી ભરવાડ લોકો તેને “રકચોષી” એવા નામથી કહેવા લાગ્યા એક સમયે કોઈ કાર્પટિક ચાત્રમાં કહેલા કવ્ય પ્રમાણે ગિરનાર પર્વત ઉપર સિદ્ધ કરેલા કન્યાણુરસ તુંબડીમાં લઈ આવતો હતો એટલામાં વલ્લથીપુરના નજીક ભાગમાં આવતા “કાકૂ તુંબડી” જેવી વાણી કન્યાણુરસમાંથી નીકળી તે સાંભળી કરી ગયેલા કાર્પટિક વલ્લથીપુરના પરામાં કપટી એવા કાકૂયાકના ઘરમાં કન્યાણુરસની તુંબડી થાપણ મૂકી, અને તે પેરે સોમનાથની યાત્રાએ ગયો.

બુદ્ધિમાન પુરુષે જીવન નામના ન બેઠવું, જોકલાએ નીમા પ્રવેશ ન કરવો અને સગા ભાઈની સાથે માર્ગે જવું નહીં વિવેકી પુરુષે પોતાની પાસે સાધન ન હોય તો જળના અને સ્થળના વિષય પ્રદેશ, ઘોર અટવી તથા ઊંડું જળ એટલા વાનાતું ઉલ્લસન ન કરવું જેમા ઘણાખરા લોકો કોપી, સુખના અભિવાધી અને કૃપણ હોય, તે સમુદાય પોતાનો સ્વાર્થ ખોઈ બેસે છે જેમાના સર્વે લોકો નાયકપણું ધરાવે છે, સર્વે પોતાને પડિત માને ॥ અને મ્હોટાઈ ઈચ્છે છે, તે સમુદાય ખરાબ અવસ્થામા આવી પડે ॥ જ્યાં બહીવાનોને તથા કાસીની શિષ્યા પામેલા લોકોને રાજતા હોય, જ્યાં જુનાર રમાતો હોય, જ્યાં પોતાનો અનાદર થતો હોય ત્યાં તથા કોઈના ખમનામા અને અત પુરમા ગમન ન કરવું, જાણ પુરુષે મનને ગમે નહીં તેવા સ્થળે, સ્મથાન, શૂન્ય સ્થાન, ચઢેદું, દોતારા તથા જ્યાં સુધુ ધાસ ઘણું પચરાયેલું હોય, જ્યાં પ્રવેશ કરતા ઘણું દુઃખ થાય, તથા જ્યાં કચરો નખાતો હોય એવું સ્થાનક, ખારી જૂમિ, વૃક્ષનો અગ્રભાગ, પર્વતની ટૂંક, નીનો તથા કૂવાનો કાઠો અને જ્યાં ભસ્મ, કાંચલા, વાળ અને માથાની ખોપરીઓ પડેલી હોય એટલી જગ્યાએ ઘણીવાર ઊંઘા ન રહેવું, ઘણો પરિશ્રમ થાય તો પણ જે જે કૃત્ય કરવાતું હોય તે ન મૂકવું કલેશને વશ થએલો પુરુષ પુરુષાર્થના ક્ષણપૂર્ણ ધર્મ, અથ અને કામ બે ત્રણે મેળવી શકતો નથી

સતકાર્યોના મનોરથો કરવા બેઠવે.

માણસ છેક આડબર સ્થિત હોય તો તેનો જ્યાં ત્યાં અનાદર થાય છે, માટે બુદ્ધિ યાગી પુરુષે કોઈ પણ સ્થળે વિશેષ આડબર ઊડવો નહીં વિવેકી પુરુષે પરદેશ ગયા પછી પોતાની યોગ્યતા માફક સર્વાંગે વિશેષ આડબર તથા સ્વધર્મને વિષે પરિપૂર્ણ નિષ્ઠા રાખવી, કારણ કે તેમ કરવાથીજ મ્હોટાઈ, બહુમાન તથા ધારેલા કાર્યની સિદ્ધિ આદિ થવાનો સભવ છે પરંતુ, બહુ લાભ થાય તો પણ ઘણા કાળ સુધી ન રહેવું, કારણ કે તેમ કરવાથી શુદ્ધકાર્યની અભ્યવસ્થા આદિ દોષ ઉત્પન્ન થાય છે કાષ્ઠ એકિ આદિની પેઠે લેવા લેયવા આ દે કાર્યના આરભમા, વિઘ્નનો નાશ અને ઇચ્છિત લાભ વગેરે કામ સિદ્ધ થવાને અર્થે પચ પચેછોનું સ્મરણ કરવું, ગોતમાદિકનું નામ ઉચ્ચારવું તથા કેટલીએક વસ્તુ દેવતા, શુભના અને સ્થાન આદિના ઉપયોગમા આવે એવી રીત રાખવી કારણ કે, ધર્મની પ્રધાનતા રાખવાથી જ સર્વ કાર્ય સફળ થાય છે ધનતું ઉપાજન કરવાને અર્થે જેને આરભસમારભ કરવો પડે તે શ્રાવકે માન ક્ષેત્રમા ધન વાપરવાના તથા બીજા એવા જ ધર્મકૃત્યના નિત્ય મ્હોટા મનોરથ કરવા કહ્યું છે કે—વિચાર વાળા પુરુષે નિત્ય મ્હોટા મ્હોટા મનોરથ કરવા, કારણ કે પોતાનું ભાગ્ય જેવા મનોરથ હોય તે પ્રમાણે કાર્યસિદ્ધિ કરવામા યત્ન કરે ॥ ધન, કામ અને યશ એ ત્રણ વસ્તુની પ્રાપ્તિને અર્થે કરેલો યત્ન વળતે નિષ્ફળ થાય છે, પરંતુ ધર્મકૃત્ય કરવાનો કેવળ મનમા કરેલો સંકલ્પ પણ નિષ્ફળ જતો નથી

એક વખતે કોઈ પર્વ આવે કાઠ્યાકના ઘરમા પાકનિષેષ વસ્તુ તૈયાર કરવાની હોવાથી ચુલા ઉપર તાવડી મૂકી તે તાવડી ઉપર પેલા તુંબડીના કાણામાથી એક ટપકું પડી ગયું હતું અગ્નિનો સંયોગ થતા જ તે તાવડી સુવર્ણમય થએલી જોઇ કાઠ્યાકે નિશ્ચયથી જાણ્યું કે, “આ તુંબડીમા કલ્યાણરસ ॥” પછી તેણે ઘરમાની સર્વ સાર વસ્તુ અને તે તુંબડી બીજે કોઈ સ્થળે રાખી તે જુ પડુ સળગાવી દીધું, અને બીજે ગોપુરે એક ઘર બધાવીને રહ્યો ત્યાં રહેતા છતાં એક સ્ત્રી ધી વેચવા આવી તેનું ધી તોળી લેતા કાઠ્યાકની નજરમા એમ આવ્યું કે, “ગમે તેટલું ધી કાઢતા પણ એ ધીનું પાત્ર ખાલી થતું નથી” તે ઉપરથી કાઠ્યાકે નિશ્ચય કર્યો કે, “એ પાત્રની નીચે ઉઠાણી છે, તે કાળી ચિત્રવેલીની છે” પછી તેણે કોઈ બહાનું કરીને તે કુંડલિકા લીધી આ રીતે જ કપટ કરી તેણે ખોટા પ્રાજ્ઞવાથી અને ખોટા માપથી વ્યાપાર કર્યો પાપાતુભધિ પુણ્ય જોરાવર હોવાથી તેવા વ્યાપારમા પણ રકશેષીને ઘણા ધનનો લાભ થયો એક સમયે કોઈ સુવર્ણસિદ્ધિ કરનાર યુગ્મ તેને મળ્યો ત્યારે તેણે છળભેદ કરી તેને કળીને સુવર્ણસિદ્ધિ મેલણું કરી આ રીતે ત્રણ પ્રકારની સિદ્ધિ હાથ આવવાથી રક શેષી કેટલાક કરાડો ધનનો માલીક થયો પોતાનું ધન કોઈ તીર્થે, મુપાત્રે તથા અનુકંપા કાનમા થયેલ વાપરવાનું દૂર રહ્યું પણ અન્યાયથી મેળવેલા ધન ઉપર નિર્વાહ કરવાનું તથા પૂર્વની ગરીબ સ્થિતિ અને પાછળથી મળેલી ધનસંપદાનો પાર વિનાનો અહ કાર એવા કારણોથી રકશેષીએ, સર્વ લોકોને ઊંચેલી નાખ્યા, નવા નવા કર વધારવા, બીજા ધનવાન લોકોની સાથે હરીફાઈ તથા મત્સર વગેરે કરવા વગેરે દુષ્ટ કામો કરી પોતાની લક્ષ્મી લોકોને પ્રલયકાળની રાત્રી સરખી બચકર દેખાડી

એક સમયે રકશેષીની પુત્રીની રતનજડિત કાસકી બહુ સુંદર હોવાથી રાજાએ પોતાની પુત્રી માટે માગી, પણ તે શેઠે આપી નહીં ત્યારે રાજાએ બળાત્કારથી તે કાસકી લીધી તેથી રાજા ઉપર રોષ કરી રકશેષી મ્હેલે લોકોના રાજ્યમા ગયો, અને ત્યાં કોટો સોનેયા ખરચી મોગલ લોકોને વશબીપુર ઉપર ચઢાઈ કરવા લઈ આવ્યો મોગલોએ વશબી પુરના રાજ્યના તાબાનો દેશ બાગી નાખ્યો, ત્યારે રકશેષીએ સૂર્યમંડળથી આવેલા અર્ધવના રખવાળ લોકોને છાતું દબાવી આપી તેમને ફોડી કપટક્રિયાનો પ્રપચ કરાવ્યો પૂર્વે વશબીપુરમા એવો નિયમ હતો કે,—સગામનો પ્રવેશ આવે એટલે રાજા સૂર્યના વચ નથી આવેલા ઘોડા ઉપર ચઢે, અને પછી પહેલેથી જ તે કામ માટે કરાવી રાખેલા લોકો પચવાનિત્રો વગાડે, એટલે તે ઘોડો આકાશમા ઊડી બચ પછી ઘોડા ઉપર સ્વાર થયેલો રાજા શત્રુઓને હણે, અને સગામની સમાપ્તિ થાય ત્યારે ઘોડો પાછો સૂર્યમંડળે બચ આ પ્રસંગે રકશેષીએ પચવાનિત્રો વગાડનાર લોકોને ફોડ્યા હતા, તેથી તેમણે રાજા ઘોડા ઉપર ચઢ્યા પહેલા જ પચવાનિત્રો વગાડ્યા એટલે ઘોડો આકાશમા ઊડી ગયો શિલાદિત્ય રાજાને તે સમયે શુ કરવું તે સંજ્ઞ નહીં ત્યારે શત્રુઓએ શિલાદિત્યને

લાભ થાય ત્યારે પૂર્વે કરેલા મનોરથ લાભના અનુસારથી સફળ કરવા, કેમ કે— ઉદ્યમનુ રૂળ લક્ષ્મી છે, અને લક્ષ્મીનુ રૂળ સુપાત્રે દાન દેતુ એ છે; માટે જો સુપાત્રે દાન ન કરે તો ઉદ્યમ અને લક્ષ્મી જન્મે દુર્ગતિના કાન્ધ થાય છે સુપાત્રે દાન દે, તો જ પોતે ઉપાર્જન કરેલી લક્ષ્મી તે ધર્મની ઋદ્ધિ કહેવાય, નહોં તો પાપની ઋદ્ધિ કહેવાય કહ્યું છે કે—ઋદ્ધિ ત્રણ પ્રકારની છે એક ધર્મઋદ્ધિ, બીજી લોભઋદ્ધિ અને ત્રીજી પાપ ઋદ્ધિ તેમા જે ધર્મકૃત્યને વિષે વપરાય છે તે ધર્મઋદ્ધિ, જે શરીર સુખને અર્થે વપરાય તે લોભઋદ્ધિ અને જે દાનના તથા લોભના કામમા આવતી નથી તે અનર્થ ઉત્પન્ન કરનારી પાપઋદ્ધિ કહેવાય છે પૂર્વભવે કરેલા પાપકર્મથી અથવા ભાગી પાપથી પાપઋદ્ધિ પમાય છે આ વિષય ઉપર નીચેનુ દૃષ્ટાંત વિચારો —

પાપઋદ્ધિ અંગે દૃષ્ટાંત

વસતપુર નગરમા એક પ્રાણજી, એક ક્ષત્રિય, એક વણિક અને એક સોની—એ ચાર જણા મિત્ર હતા તેઓ દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવાને અર્થે સાથે પરદેશ જવાને નીકળ્યા રાત્રિએ એક ઉદ્યાનમા રહ્યા ત્યાં વૃક્ષની શાખાએ લટકતો એક સુવર્ણ પુરુષ તેમણે દીઠો ચાર માથી એક જણે કહ્યું “દ્રવ્ય છે ” સુવર્ણપુરુષે કહ્યું, “દ્રવ્ય અનર્થ આપનારું છે ” તે સાંભળી સર્વે જણાએ બચથી સુવર્ણપુરુષને તળયેા પણ સોનીએ સુવર્ણપુરુષને કહ્યું “નીચે પડ ” ત્યારે સુવર્ણપુરુષ નીચે પડયો પછી સોનીએ તેની એક આંગળી કાપી લીધી અને જાકી સર્વ સુવર્ણપુરુષને એક ખાડામા ફેંકયો તે સર્વેએ દીઠો પછી તે ચાર જણામાથી જે જણા લોભન લાવવાને અર્થે ગામમા ગયા અને જે જણા બહાર રહ્યા ગામમા ગયેલા જે જણા બહાર રહેવાને મારવાને અર્થે વિષ મિશ્રિત અન્ન લાવ્યા બહાર રહેલા જે જણાએ ગામમાથી આવતા જે જણાને ખડ્ગમહારથી મારી નાખી પોતે વિષ મિશ્રિત અન્ન બદાજી કર્યું આ રીતે ચાર જણા મરણ પામ્યા એ પાપઋદ્ધિ ઉપર દૃષ્ટાંત છે

માટે દરરોજ દેવપૂજા, અન્નદાન આદિ પુણ્ય તથા જાગૃત્ત, સાધર્મિકવાત્સલ્ય વગેરે અવસરે પુણ્ય કરીને ચોતાની લક્ષ્મી ધર્મકૃત્યે લગાડવી સાધર્મિકવાત્સલ્ય વગેરે અવસરના પુણ્યો થવા દ્રવ્યનો વ્યય કરવાથી થાય છે અને તેથી તે શ્રેષ્ઠ પણ કહેવાય છે અને દરરોજ યતા પુણ્યો નહાના કહેવાય છે એ વાત સત્ય છે, તો પણ દરરોજ ના પુણ્યો નિત્ય કરતા રહીએ તો તેથી પણ મોટાડુ રૂળ ઉત્પન્ન થાય છે માટે દરરોજના પુણ્ય કરીને જ અવસરના પુણ્ય કરવા એ ઉચિત છે ધન અત્ય હોય તથા બીજાં એવા જ કારણ હોય તો પણ ધર્મકૃત્ય કરવામા વિલબાદિક ન કરવો કહ્યું છે કે—ચોડુ ધન હોય તો ચોડામાથી ચોડું પણ આપવું, પણ મોટા ઉચ્ચ પી અપેક્ષા ન રાખવી ઇચ્છા માફક દાન આપવાની સક્તિ ક્યારે કોને મળવાની ? આવતી કાલે કરવા ધારેલું ધર્મકાર્ય આજે જ કરવું પાછલે પહેરે કરવા ધારેલું ધર્મકાર્ય બપોર પહેલા જ કરવું, કારણ કે મૃત્યુ

૪ અન્નયાયથી મેળવેલું ધન અને કુપાત્ર દાન જે બેના યોગથી થાયેા. ભાગેા યાજ્ઞ જેથી માણસ આ લોકમા સરપુરુષોને ધિક્કારવા યોગ્ય યાજ્ઞ છે, અને પરલોકમા નર કાલિક દુર્ગતિમા બ્ધય છે. માટે જે યોથેા ભાગેા વિવેચી પુરુષોએ અવશ્ય તજવેા. કેમકે- અન્નયાયથી મેળવેલા ધનનું દાન આપવામા જહુ દોષ છે. ગાયને મારી તેના માસથી કાગડાને તૃપ્ત કરવા જેવી આ વાત છે. અન્નયાયે મેળવેલા ધનથી લોકો ને શ્રાદ્ધ કરે છે, તેથી ચક્રાલ, બિહ્ન અને જોવા ન (જુલ્સ) લલકી ભતના લોકો ધરાઈ રહે છે. ન્યાયથી મેળવેલું થોડું પણ ધન જે સુપાત્રે આપે તો, તેથી કલ્યાણ યાજ્ઞ છે. પરંતુ અન્નયાયથી મેળવેલું ઘણું ધન આપે તો પણ તેથી કાંઈ ખરૂં ફળ નીપજવાનું નથી. અન્નયાયે મેળવેલા ધનથી ને માણસ પોતાના કલ્યાણની ઇચ્છા રાખેા. દોષ તે કાલકુ નામે જેર કાલજી કરી જીવવાની આશા રાખે છે. અન્નયાયે મેળવેલા ધન ઉપર પોતાનો નિર્વાહ ચલાવનાર ગૃહસ્થ પ્રાયે અન્નયાય ભાગેા ચાલનારો, કલહ કરનારો, અહકારી અને પાપકર્મી હોય છે. અહિ રકથેષો વગેરેના હણાત ભણવા રકથેષો યી કથા નીચે પ્રમાણે છે.

અન્નયાયથી મેળવેલ ધનથી દુ ખી થનાર રકથેષોનું દષ્ટાંત.

મારવાડ દેશમા પાલી ગામમા કાઠૂયાક અને પાતાક નામે બે ભાઈ હતા. તેમા ન્હાનો ભાઈ પાતાક ધનવત અને મ્હોટો ભાઈ કાઠૂયાક જહુ દરિદ્રી હતા. મ્હોટો ભાઈ દરિદ્રી હોવાથી ન્હાનાને ઘેર ચાકરી કરી પોતાનો નિર્વાહ કરે. એક સમયે વર્ષાઋણમા દિવસે જહુ મહેનત કરવાથી યાક્રી ગએલો. કાઠૂયાક રાત્રિએ સુઈ રહ્યો. એટલામા પાતાકે એલલા હાઈને કહ્યું કે, “ભાઈ! આપણા ખેતરોના કયારામા પાણી ઘણું ભરાઈ ગયાથી ફાટી ગયા, છતાં તને કાંઈ તેની ચિંતા નથી ?” જોયો કપડો સામળી તુરત પોતાની પથારી છોડી કાઠૂયાકે દરિદ્રી પારકે ઘેર ચાકરી કરનાર પોતાના જીવની નિદા કરતો છતાં ઠેઠાજા લઈ ખેતરે ગયો, અને કેટલાક લોકોને ફાટી ગએલા કયારડાને ફરીથી સમા કરતા જોઈ તેણે પૂછ્યું કે, “તમે કોણ છો ?” તેના જવાબમા તેમણે કહ્યું કે “અમે ત્હારા ભાઈના ચાકર છીએ.” પાણું કાઠૂયાકે પૂછ્યું કે, “ત્હારા ચાકર કાંઈ ઠેકાણે છે ?” તેમણે કહ્યું કે, “વલ્લભીપુરમા છે.” અનુક્રમે કેટલોક સમય ગયા પછી અવસર મળતા જ કાઠૂયાક પોતાનો પરિવાર સાથે લઈ વલ્લભીપુરે ગયો. ત્યાં ગોપુરમા ભરવાડ લોકો રહેતા હતા, તેમની પાસે એક ઘાસનું ઝુંપડું બાધી તથા તે લોકોની મદદથી જ એક ન્હાની ફકાન કાઢીને રહ્યો. કાઠૂયાક શરીરે જહુ દુખળો હોવાથી ભરવાડ લોકો તેને “રકથેષી” જોવા નામથી કહેવા લાગ્યા. એક સમયે કોઈ કાર્પટિક સાસ્રમા કહેવા કલ્પ પ્રમાણે ગિરનાર પર્વત ઉપર સિદ્ધ કરેલો કલ્યાણુરસ ટુંબડીમા લઈ આવતો હતો. એટલામા વલ્લભીપુરના નજીક ભાગમા આવતા “કાઠૂ ટુંબડી” જોવી પાણી કલ્યાણુરસમાયો નીકળી તે સામળી કરી ગએલા કાર્પટિકે વલ્લભીપુરના પરામા કપડી જોવા કાઠૂયાકના ઘરમાં કલ્યાણુરસની ટુંબડી યાપણ મૂકી, અને તે પોતે સોમનાથની યાત્રાએ ગયો.

આવશે ત્યારે એમ નહીં વિચાર કરે કે, “એણે પોતાનું કર્તવ્ય કેટલું કર્યું છે અને કેટલું બાકી રાખ્યું છે ?”

દ્રવ્યોપાર્જનનો યત્ન નિરતર કરવો.

દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવાનો પણ યથાયોગ્ય ઉદ્યમ પ્રતિદિન કરવો, કેમકે—વણિક, વેશ્યા, કવિ, ભટ્ટ, ચોર, ઠગારા, ખાણજી એટલા લોકો જે દિવસે કાંઈ પણ લાભ ન થાય તે દિવસ નહામો માને છે થોડી લક્ષ્મી મળવાથી ઉદ્યમ છોડી ન દેવો. માથ કવિએ કહ્યું છે કે—જે પુરુષ થોડા પૈસા મળવાથી પોતાને સારી સ્થિતિમા આવેલો માને, તેનું દેવ પણ પોતાનું કર્તવ્ય કર્યું એમ જાણી તેની મર્યાદા મર્યાદા નથી એમ અને લાગે ॥

અતિલોભ પણ ન કરવો.

અતિ લોભ પણ ન કરવો લોકમા પણ કહ્યું છે કે—અતિ લોભ : કરવો તથા લોભનો સમૂળ ત્યાગ પણ ન કરવો. અતિ લોભને વશ થએલો સાગરશ્રેષ્ઠી સમુદ્રમા ગડીને મરણ પામ્યો.

હવે વિનાની ઇચ્છા જેટલું ધન કોઈને પણ મળવાનો સંભવ નથી રક પુરુષ ચક્ર વર્તિપણ વગેરે ઉચ્ચ પદવીની ઇચ્છા કરે, તો પણ તે તેને કોઈ વખતે મળવાનું નથી, લોભન, વસ્ત્ર ઓઢિ તો ઇચ્છા પ્રમાણે મળી શકે કહ્યું છે કે—ઇચ્છા માફક ફળ મેળવ નાર પુરુષે પોતાની યોગ્યતા માફક ઇચ્છા કરવી લોકમા પણ પરિમિત (પ્રમાણુવાળી) વસ્તુ માગે તો મળે ॥ અને અપરિમિત (પ્રમાણુ વિનાની) માગે તો મળતી નથી માટે પોતાના કામ્ય આદિના અનુસારથી જ ઇચ્છા રાખવી જે માણસ પોતાની યોગ્યતા કરતા અધિક ને અધિકજ ઇચ્છા કર્યા કરે, તેને ઇચ્છિત વસ્તુનો લાભ ન થવાથી હ્રોશા દુઃખી જ રહેવું પડે છે નવાણુ લાભ ટકનો અધિપતિ છતા કોડપતિ થવાને અર્થે અહો નિશ ઘણી ચિંતા કરનાર ધન્યેષીના તથા એવા જ જીભ દશાત અહિ બલુવા વગી કહ્યું છે કે—માણસોના મનોરથ જેમ જેમ પૂર્ણ થતા જાય તેમ તેમ તેનું મન વધુ લાભને માટે દુઃખી થતું જાય ॥ જે માણસ આશાનો દાસ થયો તે ત્રણે જગતને દાસ સમજવો, અને જેણે આશાને પોતાની દાસી કરી તેણે ત્રણે જગતને પોતાના દાસ કર્યા.

ધર્મ, અર્થ અને કામનું સેવન

ગૃહસ્થ પુરુષે ધર્મ અર્થ અને કામ એ ત્રણેનું એક બીજાને બાધ ન થાય તેવી રીતે સેવન કરવું કેમકે—ધર્મ, અર્થ અને કામ એ ત્રણ પુરુષાર્થ લોભમા મુખ્ય ગણાય ॥ ઠાઠા પુરુષો અવસર જોઈ ત્રણેનું સેવન ન કરી દેવાથી દાસીની પેઠે ધર્મને.

એક વખતે કોઈ પર્વ આવે કાઠ્યાકના ઘરમા પાકવિરોધ વસ્તુ તૈયાર કરવાની હોવાથી ચુલા ઉપર તાવડી મૂકી તે તાવડી ઉપર પેલા તુંબડીના કાણામાથી એક ટપકું પડી ગયું હતું અગ્નિનેા સયોગ થતા જ તે તાવડી સુવર્ણમય થયેલી એક કાઠ્યાકે નિશ્ચયથી જાણ્યું કે, “આ તુંબડીમા કલ્યાણુરસ છે ” પછી તેણે ઘરમાની સર્વ સાર વસ્તુ અને તે તુંબડી બીજે કોઈ સ્થળે રાખી તે ક્ષુપ્ત સજગાવી દીધું, અને બીજે ગોપુરે એક ઘર બધાવીને રહ્યો ત્યા રહેતા છતા એક સ્ત્રી ધી વેચવા આવી તેનું ધી તોળી લેતા કાઠ્યાકની નજરમા એમ આંખુ કે, “જમે તેટલું ધી કાઢતા પણ એ ધીનું પાત્ર ખાલી થતું નથી. ” તે ઉપરથી કાઠ્યાકે નિશ્ચય કર્યો કે, “એ પાત્રની નીચે ઉઠાણી છે, તે કાળી ચિત્રવેલીની છે ” પછી તેણે કોઈ બહાનુ કરીને તે કુકલિકા લીધી આ રીતે જ કપટ કરી તેણે ખોટા ત્રાજવાથી અને ખોટા માપથી વ્યાપાર કર્યો પાપાનુભવિ પુણ્ય જિજ્ઞાસુ હોવાથી તેવા વ્યાપારમા પણ રકશેષીને ઘણા ધનનો લાભ થયો એક સમયે કોઈ સુવર્ણસિદ્ધિ કરનાર પુરુષ તેને મળ્યો ત્યારે તેણે છાગ્યેલ કરી તેને ઠગીને સુવર્ણસિદ્ધિ થકેણુ કરી આ રીતે ત્રણ પ્રકારની સિદ્ધિ હાથ આવવાથી રક શેષી કેટલાક કરોડો ધનનો માલીક થયો પોતાનુ ધન કોઈ તીર્થે, સુપાને તથા અનુકંપા હાનમા યથેચ્છ વાપરવાનુ દૂર રહ્યું પણ અન્યાયથી મેળવેલા ધન ઉપર નિર્વાહ કરવાનુ તથા પૂર્વની ગરીબ સ્થિતિ અને પાછળથી મળેલી ધનસંપદાનો પાર વિનાનો અહ કાર એવા કારણોથી રકશેષીએ, સર્વ લોકોને જીએડી નાખ્યા, નવા નવા કર વધારવા, બીજા ધનવાન લોકોની સાથે હરીફાઈ તથા મત્સર વગેરે કરવા વગેરે દુષ્ટ કામી કરી પોતાની લક્ષ્મી લોકોને પ્રલયકાળની રાત્રી સરખી બધકર દેખાડી

એક સમયે રકશેષીની પુત્રીની રત્નજડિત કાસકી બહુ મુદર હોવાથી રાજાએ પોતાની પુત્રી માટે માગી, પણ તે થોડે આપી નહી ત્યારે રાજાએ બળાકારથી તે કાસકી લીધી તેથી રાજા ઉપર રાષ કરી રકશેષી શ્વેચ્છ લોકોના રાજ્યમા ગયો, અને ત્યા કોટો સોનૈયા ખરચી મોગલ લોકોને વલ્લભીપુર ઉપર ચઢાઈ કરવા લર્ધ આંખ્યો મોગલોએ વલ્લભી પુરના રાજ્યના તાબાનો દેશ ભાગી નાખ્યો, ત્યારે રકશેષીએ સૂર્યમંડળથી આવેલા અશ્વના રખવાળ લોકોને છાનુ દ્વંધ આપી તેમને ફોડી કપટક્રિયાનો પ્રપચ કરાવ્યો પૂર્વે વલ્લભીપુરમા એવો નિયમ હતો કે,—સશ્રામનો પ્રવેશ આવે એટલે રાજા સૂર્યના વચ નથી આવેલા ઘોડા ઉપર ચઢે, અને પછી પહેલેથી જ તે કામ માટે કરાવી રાખેલા લોકો પચવાજિત્રો વગાડે, એટલે તે ઘોડો આકાશમા જિડી જાય પછી ઘોડા ઉપર સ્વાર થયેલા રાજા શત્રુઓને હથે, અને સશ્રામની સમાપ્તિ થાય ત્યારે ઘોડો પાછો સૂર્યમંડળે જાય આ પ્રસંગે રકશેષીએ પચવાજિત્રો વગાડનાર લોકોને ફોડ્યા હતા, તેથી તેમણે રાજા ઘોડા ઉપર ચઢ્યા પહેલા જ પચવાજિત્રો વગાડ્યા એટલે ઘોડો આકાશમા જિડી ગયો શિલાદિત્ય રાજાને તે સમયે મુ કરવુ તે સંભવુ નહીં ત્યારે શત્રુઓએ શિલાદિત્યને

અર્થનો ત્યાગ કરીને દ્વિષ્ટ વિષયમુખથી આસક્ત થયેલો કયો માણસ આપદામાં નથી પડતો ? જે માણસ વિષયમુખને વિષે ઘણી આગકિં રાખે છે તેના ધનની, ધર્મની અને શરીરની પણ હાનિ થાય છે ધર્મને અને કામને ઊંડી દહને મળેલું ધન પારકા લોકો લોગવે છે અને મેળવનાર પોતે હાથીને મારનાર સિંહની જેમ માત્ર પાપનો ભાગી થાય છે અર્થ અને કામ ઊંડીને એકલા ધર્મની જ સેવા કરવી એ તો સાધુ મુનિરાજનો ધર્મ છે, પણ ગૃહસ્થનો નથી ગૃહસ્થે પણ ધર્મને બાધા ઉપજાવીને અર્થનું તથા કામનું સેવન ન કરવું; કારણ કે-બીજલોછ (વાવવાને અર્થે રાખેલા દાણા બહણ કરનાર) કણ્ણીની જેમ અધાર્મિક પુરુષનું પરિણામ કાંઈ પણ કદયાણુ થતું નથી સોમનીતિમા પણ કહ્યું છે કે—જે માણસ પરલોકના મુખને બાધા ન આવે તેવી રીતે આ લોકનું મુખ લોગવે તે જ મુખી કહેવાય તેમજ અર્થને બાધા ઉપજાવીને ધર્મનું અને અથનું સેવન કરનારને સસારી મુખનો લાભ ન થાય આ રીતે દ્વિષ્ટ વિષયમુખને વિષે આસક્ત થએલા, મૂળલોછ (મૂળને ખાઈ જનાર) અને કૃપણ એ ત્રણે પુરુષના ધર્મ, અર્થ તથા કામને બાધા ઠેગ થાય છે

જે માણસ કાંઈ પણ એકનું નહીં કરતા જેટલું ધન મળે તેટલું વિષય મુખને અર્થે જ ખરચે, તે દ્વિષ્ટ વિષયમુખને વિષે આસક્ત કહેવાય જે માણસ પોતાના બાપદાદાનું કંઈક નાણું જ ધાયથી બહણ કરે તે બીજલોછ કહેવાય અને જે માણસ પોતાના જીવને, કુટુંબને તથા સેવક વર્ગને દુઃખ દહને દ્રવ્યનો મશ્ન કરે, પણ યોગ્ય-જેટલું ખરચવું જોઈએ તેટલું પણ ન ખરચે તે કૃપણ કહેવાય તેમજ દ્વિષ્ટ વિષયમુખને વિષે આસક્ત થએલા અને મૂળલોછ એ બંને જણાનું નાણું નાશ પામે છે, તેથી તેમનાર્થ ધર્મ અને કામ સચવાતા નથી, માટે એ બંને જણાનું કદયાણુ થતું નથી હવે કૃપણ કહેલો દ્રવ્યનો મશ્ન પારકો કહેવાય છે રાજા, બાપાત, ભૂમિ, ચોર આદિ લોકો કૃપણ ધનના ધણી થાય છે, તેથી તેનું ધન ધર્મના અથવા કામના ઉપયોગમાં આવતું નથી કેમકે—જે ધનને બાકું ઈચ્છે, ચોર લૂટે, કાંઈ દુઃખલેનું કરી નાખે, હરણ કરે, શણ માત્રમાં અગ્નિ ભસ્મ કરી નાખે, જળ ડુગાવે, ભૂમિમાં દાળ્યું હોય તો યજ્ઞ હરણ કરે મુનિ દુરાચારી હોય તો બલાકારથી ખોટે માર્ગે ઉઠાડે, તે ધણીના તાગામાં રહેલું ધનને પિંકાર યાચે. પોતાના પુત્રને તાઠ લકાવનાર પતિને જેમ દુરાચારિણી સ્ત્રી હોય તેમ મૃત્યુ શરીરની રક્ષા કરનારને અને પૃથ્વી ધનની રક્ષા કરનારને હમે કીડિઓએ સમઠ કરેલું ધાન્ય, મધમાખીઓએ ભેગું કરેલું મધ અને કૃપણ મેળવેલું ધન એ ત્રણે વસ્તુ પારકાના ઉપયોગમાં જ આવે છે, માટે ધર્મ, અર્થ અને કામને બાધા ઉત્પન્ન કરવી એ વાત ગૃહસ્થને ઉચિત નથી અચારે પૂર્વકર્મના યોગથી તેમ ચારે ત્યારે ઉત્તરોત્તરથી બાધા થાય તો પણ પૂર્વ પૂર્વનું રક્ષણ કરવું તે આ રીતે—

કામને બાધા થાય તો પણ ધર્મનું અને અર્થનું રક્ષણ કરવું કારણ, કે ધર્મ અને

૪ અન્યાયથી મેળવેલું ધન અને કુપાત્ર દાન એ બેના યોગથી ચોથો ભાગો યાપ છે એથી માણસ આ લોકમાં સંતપુરુષોને ધિક્કારવા યોગ્ય યાચ છે, અને પરલોકમાં નર કાર્તિક દુર્ગતિમાં બ્ધય ॥ માટે એ ચોથો ભાગો વિવેકી પુરુષોએ અવરય તજવો કેમકે- અન્યાયથી મેળવેલા ધનનું દાન આપવામાં બહુ દોષ છે ગાયને મારી તેના માંસથી કાગડાને તૃપ્ત કરવા જેવી આ વાત છે અન્યાયે મેળવેલા ધનથી લોકો જે શ્રાદ્ધ કરે છે, તેથી ચઠાલ, બિદિ અને એવા જ (બુદ્ધિસ) હલકી ભતના લોકો ધરાઈ રહે છે અન્યાયથી મેળવેલું થોડું પણ ધન જે મુપાત્રે આપે તો, તેથી કદયાણ યાચ છે પરંતુ અન્યાયથી મેળવેલું ઘણું ધન આપે તો પણ તેથી કાંઈ ખરૂં ફળ નીપજવાનું નથી અન્યાયે મેળવેલા ધનથી જે માણસ પોતાના કદયાણની ઇચ્છા રાખતો હોય તે કાલકૂટ નામે એર ભક્ષણ કરી જીવવાની આશા રાખે છે અન્યાયે મેળવેલા ધન ઉપર પોતાનો નિર્વાહ ચલાવનાર ગૃહસ્થ પ્રાચે જ યાચ માર્ગે આલનારો, કલહ કરનારો, અહકારી અને પાપકર્મી હોય ॥ અહિં રકશેષી વગેરેના હટાત ભણવા રકશેષી ॥ કયા નીચે પ્રમાણે છે

અન્યાયથી મેળવેલ ધનથી દુ ખી થનાર રકશેષીનું કટાત.

મારવાઠ દેશમાં પાણી ગામમાં કાઠ્યાક અને પાતાક નામે બે ભાઈ હતા તેમાં ન્હાનો ભાઈ પાતાક ધનવત્ત અને મોટો ભાઈ કાઠ્યાક બહુ દરિદ્રી હતો મોટો ભાઈ દરિદ્રી હોવાથી ન્હાનાને ઘેર ચાકરી કરી પોતાનો નિર્વાહ કરે એક સમયે વર્ષાકાળમાં દિવસે બહુ મહેનત કરવાથી થાકી ગયો. કાઠ્યાક રાત્રિએ સૂઈ રહ્યો એટલામાં પાતાકે જાલભાઈ ઇર્ષ્યે કે, “ભાઈ! આપણા એવરોના ક્યારામાં પાણી ઘણું ભરાઈ ગયાથી ફાટી ગયા, છતાં તને કાંઈ તેની ચિંતા નથી ?” એવો કપકો સાંભળી તુરંત પોતાની પયારી છોડી કાઠ્યાક દરિદ્રી પારકે ઘેર ચાકરી કરનાર પોતાના જીવની નિહા કરતો હતો ઠાઠાળા લઈ એતરે ગયો, અને કેટલાક લોકોને ફાટી ગયેલા ક્યારાને ફરીથી સમા કરતા ભેડ તેણે પૂછ્યું કે, “તમે કોણ છો ?” તેના જવાબમાં તેમણે કહ્યું કે “અમે ત્હારા ભાઈના ચાકર છીએ” પાણી કાઠ્યાકે પૂછ્યું કે, “ત્હારા ચાકર કોઈ ઠેકાણે છે ?” તેમણે કહ્યું કે, “વલ્લભીપુરમાં છે” અનુક્રમે કેટલાક સમય ગયા પછી અવસર મળતા જ કાઠ્યાક પોતાનો પરિવાર સાથે લઈ વલ્લભીપુરે ગયો ત્યાં ગોપુરમાં ભરવાડ લોકો રહેતા હતા, તેમની પાસે એક ઘાસનું ઝૂંપડું બાંધી તથા તે લોકોની મદદથી જ એક ન્હાની દુકાન કાઢીને રહ્યો કાઠ્યાક ચરીરે બહુ દુબળો હોવાથી ભરવાડ લોકો તેને “રકશેષી” એવા નામથી કહેવા લાગ્યા એક સમયે કાર્પાટિક ચાત્રમાં કહેવા કદપ પ્રમાણે ગિરનાર પર્વત ઉપર સિદ્ધ કરેલો કદયાણુરસ ટુંબડીમાં લઈ આવતો હતો એટલામાં વલ્લભીપુરના નજીક ભાગમાં આવતા “કાફુ ટુંબડી” એવી વાણી કદયાણુરસમાંથી નીકળી તે સાંભળી કરી ગયેલા કાર્પાટિકે વલ્લભીપુરના પરામાં કપડી એવા કાઠ્યાકના ઘરમાં કદયાણુરસની ટુંબડી યાપણ મૂકી, અને તે પોતે સોમનાથની યાત્રાએ ગયો.

એક વખતે કોઈ પર્વ આવે કાઠ્યાકના ઘરમા પાકવિશેષ વસ્તુ તૈયાર કરવાની હોવાથી સુઘા ઉપર તાવડી મૂકી તે તાવડી ઉપર પેલા તુંબડીના કાણામાથી એક ટપકું પડી ગયું હતું અગ્નિનો સંયોગ થતા જ તે તાવડી સુવર્ણમય થયેલી નેહ કાઠ્યાકે નિશ્ચયથી બંધાયું કે, “આ તુંબડીમા કલ્યાણુરસ છે ” પછી તેણે ઘરમાની સર્વ સાર વસ્તુ અને તે તુંબડી બીજે કોઈ સ્થળે રાખી તે કુપડું સળગાવી દીધું, અને બીજે ગોપુરે એક ઘર બધાવીને રહ્યો ત્યા રહેતા છતા એક સ્ત્રી ધી વેચવા આવી તેનું ધી તોળી લેતા કાઠ્યાકની નજરમા એમ આવ્યું કે, “ગમે તેટલું ધી કાઢતા પણ એ ધીનું પાત્ર ખાલી થતું નથી ” તે ઉપરથી કાઠ્યાકે નિશ્ચય કર્યો કે, “એ પાત્રની નીચે ઉઠાણી છે, તે કાળી ચિત્રવેલીની છે ” પછી તેણે કોઈ બહાનું કરીને તે કુડલિકા લીધી આ રીતે જ કપટ કરી તેણે ખોટા ત્રાજવાથી અને ખોટા માપથી વ્યાપાર કર્યો. પાપાનુભવિ પુણ્ય ભોગવર હોવાથી તેવા વ્યાપારમા પણ રકથેષ્ટીને ઘણા ધનનો લાભ થયો. એક સમયે કોઈ સુવર્ણસિદ્ધિ કરનાર પુરુષ તેને મળ્યો ત્યારે તેણે છાલેહ કરી તેને કમીને સુવર્ણસિદ્ધિ થઈ જાય કરી આ રીતે ત્રણ પ્રકારની સિદ્ધિ હાથ આવવાથી રકથેષ્ટી કેટલાક કરોડો ધનનો માલિક થયો. પોતાનું ધન કોઈ તીથે, સુપાત્રે તથા અનુકંપા દાનમા થયેજી વાપરવાનું દૂર રહ્યું પણ અન્નમાયથી મેળવેલા ધન ઉપર નિર્વાહ કરવાનું તથા પૂર્વની ગરીબ સ્થિતિ અને પાછળથી મળેલી ધનસપ્તાનો પાર વિનાનો અહંકાર એવા કારણોથી રકથેષ્ટીએ, સર્વ લોકોને જીએડી નાખ્યા, નવા નવા કર વધારવા, બીજા ધનવાન લોકોની સાથે હરીફાઈ તથા મત્સર વગેરે કરવા વગેરે દુષ્ટ કામો કરી પોતાની લક્ષ્મી લોકોને પ્રલયકાળની રાત્રી સરખી બચાવ દેખાડી

એક સમયે રકથેષ્ટીની પુત્રીની રત્નજડિત કાસડી બહુ સુંદર હોવાથી રાજાએ પોતાની પુત્રી માટે માગી, પણ તે શેઠે આપી નહી ત્યારે રાજાએ બળાત્કારથી તે કાસડી લીધી તેથી રાજા ઉપર દોષ કરી રકથેષ્ટી મ્લેચ્છ લોકોના રાજ્યમા ગયો, અને ત્યા કોડો સૈન્યો ખરચી મોગલ લોકોને વલ્લભીપુર ઉપર ચઢાઈ કરવા લઈ આવ્યો. મોગલોએ વલ્લભી પુરના રાજ્યના તાબાનો દેશ ભાગી નાખ્યો, ત્યારે રકથેષ્ટીએ સૂર્યમડળથી આવેલા અન્નના રખવાળ લોકોને છાનું દબા આપી તેમને ફોડી કપટક્રિયાનો પ્રયત્ન કરાવ્યો. પૂર્વે વલ્લભીપુરમા એવો નિયમ હતો કે,—સગ્રામનો પ્રવેશ આવે એટલે રાજા સૂર્યના વચ નથી આવેલા ઘોડા ઉપર ચઢે, અને પછી પહેલેથી જ તે કામ માટે ઠરાવી રાખેલા લોકો પચવાજિત્રો વગાડે, એટલે તે ઘોડો આકાશમા જીડી બચ પછી ઘોડા ઉપર સ્વાર થયેલા રાજા શત્રુઓને હણે, અને સગ્રામની સમાપ્તિ થાય ત્યારે ઘોડા પાછો સૂર્યમડળે બચ આ પ્રસંગે રકથેષ્ટીએ પચવાજિત્રો વગાડનાર લોકોને ફોડ્યા હતા, તેથી તેમણે રાજા ઘોડા ઉપર ચઢ્યા પહેલા જ પચવાજિત્રો વગાડવા એટલે ઘોડો આકાશમા જીડી ગયો. શિલાદિત્ય રાજાને તે સમયે શુ કરવું તે સૂચ્યું નહીં ત્યારે શત્રુઓએ શિલાદિત્યને

ભાઈના સ્ત્રી પુત્ર વગેરેના જ્ઞાન વગેરે સર્વ ઉપચાર તો પોતાના સ્ત્રી, પુત્ર કરતા પણ વધુ કરવા કારણ છે, સાવકા ભાઈના સબંધમાં થોડો પણ ભેદ રાખવામાં આવે તો તેમના મન ભગડે છે, અને લોકમાં પણ અપવાદ થાય છે એ રીતે પોતાના પિતા સમાન, માતા સમાન તથા ભાઈ સમાન લોકોના સબંધમાં પણ ઉચિત આચરણ તેમની યોગ્યતા પ્રમાણે ધ્યાનમાં લેવું કેમ કે— ૧ ઉત્પત્ત કરનાર, ૨ ઉછેરનાર, ૩ વિદ્યા આપનાર, ૪ અન્ન વસ્ત્ર દેનાર અને ૫ જીવને જાણવનાર, એ પાંચે પિતા કહેવાય છે ૧ રાબાતી સ્ત્રી, ૨ શુભ્રી સ્ત્રી, ૩ પોતાની સ્ત્રીની માતા, ૪ પોતાની માતા અને ૫ પોતાની ધાવમાતા એ પાંચે માતા કહેવાય છે ૧ સગો ભાઈ, ૨ સાથે જાણનાર, ૩ મિત્ર, ૪ માદગીમાં માવજત રાખનાર અને ૫ માર્ગમાં વાતચીત કરી મેત્રી કરનાર એ પાંચે ભાઈ કહેવાય છે ભાઈઓએ માહોમાહે ધર્મકરણીની એક બીજાને સારી પેઠે યાદ કરાવવી કેમ કે—જે પુરૂષ, પ્રમાદ રૂપ અગ્નિથી સળગેલા સસારરૂપ ઘરમાં મોહનિકાથી સૂતેલા માણસને જગાડે તે તેને પરમ બધુ કહેવાય ભાઈઓની માહોમાહે પ્રીતિ ઉપર જરૂરનો દ્વંદ્વ આવે શ્રીઋષભદેવ ભગવાનને સાથે પૂજવા ગયેલા અઠાણું ભાઈઓનું હાલ જાણવું ભાઈ માફક દોસ્તની સાથે પણ આણવું

સ્ત્રીનું ઉચિત

આ રીતે ભાઈના સબંધમાં ઉચિત આચરણ કહ્યું હવે સ્ત્રીની જાગૃતતા પણ કાંઈક કહીએ છીએ પુરૂષે પ્રીતિવચન કહી, સાફ માન રાખી પોતાની સ્ત્રીને સ્વકાર્યમાં ઉત્સાહવત રાખવી પતિનું પ્રીતિવચન તે એક સજીવની નિદા છે તથા બાકીની સર્વ પ્રીતિઓ સજીવ ધાય ॥ યોગ્ય અવસરે પ્રીતિવચનનો ઉપયોગ કર્યો હોય તો તે દાનાદિકથી પણ ધણુંજ વધારે ગોરવ પેદા કરે ॥ કેમકે—પ્રીતિવચન જેવું બીજું વચીકરણ નથી, કળાકોશલ જેવું બીજું ધન નથી, અહિંસા જેવો બીજો ધર્મ નથી અને સતોષ સમાન બીજું સુખ નથી

પુરૂષ પોતાની સ્ત્રીને નહવરાવવું, પગ દબાવવા વગેરે પોતાની કાયસેવામાં પ્રવર્તાવે દેશ, કાળ, પોતાનું ક્રુદ્ધ, ધન વગેરેના વિચાર કરી ઉચિત એવા વસ્ત્ર, આભૂષણ આદિ તેને આપે, તથા જ્યાં નાટક, નૃત્ય વગેરે જોવાય છે, એવા ઘણા લોકોના મેળાવડામાં તેને જતા અટકાવે પોતાની કાયસેવામાં સ્ત્રીને જોડવાનું કારણ એ છે કે—તેમ કરવાથી તેના પતિ ઉપર સારો વિશ્વાસ રહે છે, તેના મનમાં સ્વાભાવિક રીતે પ્રેમ ઉપજે છે અને તેથી તે કોઈ સમયે પણ પતિને અણગમતું લાગે તેવું કામ કરે નહીં આભૂષણ આદિ આપવાનું કારણ એ છે કે—સ્ત્રીઓ આભૂષણ વગેરેથી ચોલની હોય તો તેથી શુદ્ધસ્થની લક્ષ્મી વધે છે કેમકે—લક્ષ્મી સારા કાર્ય કરવાથી પેદા થાય છે, ધીરજથી વધે છે, દક્ષતાથી પોતાનું જડમૂળ કરીને રહે છે, અને ઈદ્રિયો વશ રાખવાથી સ્થિર રહે છે નાટક વગેરેના મેળાવડામાં સ્ત્રીઓને જતા અટકાવવાનું કારણ એ ॥ કે—ત્યા

મારી નાખ્યો અને મુખે વલ્લભીપુરનો ભાગ કર્યો. કહ્યું છે કે—વિક્રમ સવત ૩૭૫ વરસ ગયા પછી વલ્લભીપુર બામ્બુ રકઢેલીએ મોગવોનો પલ્લુ જળ વિનાના પ્રદેશમાં પાડીને મારી નાખ્યા એ રીતે રકઢેલીનો સબધ કહ્યો.

વ્યવહારશુદ્ધિનું સ્વરૂપ.

અન્યાયથી મેળવેલા ધનનું એવું પરિણામ ધ્યાનમાં લઈ ન્યાયથી ધન મેળવવાને સારૂ ઉદ્યમ કરવો કેમકે—સાધુઓના વિહાર, આહાર, વ્યવહાર અને વચન એ ચારે વાના શુદ્ધ છે કે નહીં તે જોવાય છે પણ શૃંંક્ષ્યનો તો માત્ર એક વ્યવહારજ શુદ્ધ છે કે નહિ તે જોવાય છે. વ્યવહાર શુદ્ધ હોય તો સર્વે ધર્મકૃત્યો સફળ થાય છે. દિનકૃત્યકારે કહ્યું છે કે,—વ્યવહાર શુદ્ધ રાખવો એ ધર્મનું મૂળ છે કેમકે વ્યવહાર શુદ્ધ હોય તો તેથી મેળવેલું ધન શુદ્ધ હોય છે ધન શુદ્ધ હોય તો આહાર શુદ્ધ હોય છે આહાર શુદ્ધ હોય તો દેહ શુદ્ધ હોય છે, અને દેહ શુદ્ધ હોય તો માણસ ધર્મકૃત્ય કરવાને ઉચિત થાય છે, તથા તે માણસ જે જે કામ કૃત્ય કરે છે, તે તે કૃત્ય તેનું સફળ થાય છે પરંતુ વ્યવહાર શુદ્ધ ન હોય તો, માણસ જે જે કામ કૃત્ય કરે તે સર્વે તેનું નકાસું છે કેમકે, વ્યવહાર શુદ્ધ ન રાખનાર માણસ ધર્મની નિંદા કરાવે છે, અને ધર્મની નિંદા કરાવનાર માણસ પોતાને તથા પરને અતિશય દુર્લભભોષિ કરે છે, એમ સૂત્રમાં કહ્યું છે માટે વિચક્ષણ પુરૂષે જની શકે તેમજો પ્રયત્ન કરીએવા કૃત્યો કરવા કે,—જેથી મૂર્ખજનો ધર્મન નિંદા કરે નહીં લોકમાં પણ આહાર માફક શરીરપ્રકૃતિ બધાય છે, એ વાત પ્રકટ દેખાય છે જેમ પોતાની જાણ્યાવસ્થામાં હોયતું દૂધ પીનારા ઘોડાઓ જળમાં મુખે પડ્યા રહે છે, અને ગાયનું દૂધ પીનારા ઘોડાઓ જળથી દૂર રહે છે તેમ માણસ પણ નાનપણ આદિ અવસ્થામાં જેવો આહાર લેજવે છે, તેવી તેમની પ્રકૃતિ બધાય છે માટે વ્યવહાર શુદ્ધ રાખવાને માટે સારો પ્રયત્ન કરવો આ રીતે વ્યવહારશુદ્ધિનું સ્વરૂપ કહ્યું છે.

દેશવિરૂદ્ધ.

વળી દેશાદિ વિરૂદ્ધ વાતનો ત્યાગ કરવો એટલે જે વાત દેશવિરૂદ્ધ (દેશની રૂદ્ધિને મળતી ન આવે એવી) અથવા સમયને અનુસરતી ન હોય એવી કિંવા રાજાદિકને ન ગમે એવી હોય, તે ઊંડી દેવી હિતોપદેશમાળામાં કહ્યું છે કે, જે માણસ દેશ, કાળ, રાજ, લોક તથા ધર્મ એટલામાં કોઈને પણ પ્રતિકૂળ આવે તેવી વાત જો વળે, તો તે સમકિત અને ધર્મ પ્રાપ્તિ તેમાં સિદ્ધ દેશમાં એતી અને લાટ દેશમાં હારૂ નિપળવવો એ દેશવિરૂદ્ધ છે બીજું પણ જે દેશમાં શિષ્ટ લોકોએ જે વર્ત્યું હોય તે તે દેશમાં દેશવિરૂદ્ધ જાણવું અથવા જાતિ, કુળ વગેરેની રીતભાતને જે અનુસિત હોય તે દેશ વિરૂદ્ધ કહેવાય જેમ જ્ઞાતિએ મલયાન કરતું, તથા તલ, લવણ

હલકા લોકોના અટકચાળા, મર્યાદા વગરના હલકા વચન તથા બીજી પણ ખરાબ ચેષ્ટાઓ જોવાથી મૂળથી નિર્મળ એવું પણ સ્ત્રીઓનું મન વરસાદના પવનથી શુદ્ધ આરિસાની પેઠે પ્રાયે બગડે છે માટે નાટક જોવા વગેરે કામો તજવા

પુરુષ પોતાની સ્ત્રીને રાત્રિએ બહાર રાજમાર્ગે અથવા કોઈને ઘેર જતા અટકાવે, કુશીલની તથા પાખડોની સોજતથી દૂર રાખે, કેવું લેવું, સગા વહાલાનું આદરમાન કરવું, રસોણ કરવી વગેરે ગૃહકાર્યોમા તેને અવશ્ય જોડે, તથા આપણાથી છૂટી-એકલી ને જૂઠી ન રાખે સ્ત્રીને રાત્રિએ બહાર જતા અટકાવવાનું કારણ એ છે કે, મુનિરાજની પેઠે કુલીન સ્ત્રીઓને પણ રાત્રિએ ફરવું ફરવું ઘણું નુકસાનકારી છે ધર્મ સબધી આવશ્યક વગેરે કામને અર્થે મોકલવી હોય તો મા, જ્ઞેન વગેરે મુશીલ સ્ત્રીઓના મમુદાવની સાથે જ જવાની આજ્ઞા આપવી સ્ત્રીઓએ ઘરમા કયા કયા કામ કરવા એ વિષે કહે છે કે-પધારી વગેરે ઉપાડવી, ઘર સાફ કરવું, પાણી બળવું, ચૂંચો તૈયાર કરવો, ધાણી આદિ વાસણ ધોવા, ધાન્ય દળવા તથા ખાડવા, ગાયો દોહવી, દહીં વઘોવવું, પાક કરવો, જમનારાઓને ઉચિતપણે અન્ન પિરસવું, વાસણ વગેરે યોજખા કરવા, તથા સાસુ, ભરથાર, નણદ, દીઆર વગેરેના વિનય સાચવવો એ રીતે કુલવધુના ગૃહકૃત્યો જાણવા સ્ત્રીને ગૃહકૃત્યોમા અવશ્ય જોડવાનું કારણ એ છે કે, તેમ ન કરે તો સ્ત્રી સર્વદા ઉદાસ રહે. સ્ત્રી ઉદાસીન હોય તો ગૃહકૃત્યો બગડે છે સ્ત્રીને કાંઈ ઉદ્યમ ન હોય તો તે અપળ રવભાવથી બગડે છે ગૃહકૃત્યોમા સ્ત્રીઓનું મન વળગાડવાથી જ તેમનું રક્ષણ થાય છે શ્રી ઉમાસ્વાતિવાચકજીએ પ્રથમરતિ અથમા કહ્યું છે કે-પુરુષે પિશાચનું આખ્યાન સાંભળીને કુઝસીતું હંમેશા રક્ષણ કરવું, અને પોતાનો આત્મા સયમ યોગવટે હંમેશા ઉદ્યમમા રાખવો સ્ત્રીને આપણાથી છૂટી ન રાખવી એમ કહ્યું એનું કારણ એ છે કે-પ્રાયે માહોમાહે જોવા ઉપર જ પ્રેમ રહ્યો છે કહ્યું છે કે-જોવાથી, વાર્તાલાપ કરવાથી, શુણના વખાણ કરવાથી, સારી વસ્તુ આપવાથી, અને મન માફક કામ કરવાથી પુરુષને વિષે સ્ત્રીનો હૃદ પ્રેમ થાય છે ન જોવાથી, અતિશય જોવાથી, લેગા થયે ન જોલવાથી, અહ કારથી અને અપમાયો એ પ્રાચ્ય કારણથી પ્રેમ ઘટે છે પુરુષ હંમેશા મુસાફરી કરતો રહે તો સ્ત્રીનું મન તેના ઉપરથી ઉતરી ન્હાય, અને તેથી કદાચ વિપરીત કામ પણ કરે માટે સ્ત્રીને આપણાથી બહુ દિવસ છૂટી ન રાખવી

પુરુષ વગર કારણે કોષાદિકથી પોતાની સ્ત્રીની આગળ “ત્હારા ઉપર બીજી પર છીસ” એવા અપમાન વચન ન કહે કાંઈક અપરાધ થયો હોય તો તેને એકાતમા એવી શિખામણ દે કે, પાછો તે એવો અપરાધ ન કરે ઘણી કોથે ભરાણી હોય તો તેને સમજાવે, ધનના લાજની અથવા નુકસાનની વાત તથા ઘરમાની શુભ મસલતો તેની આગળ કહે નહીં ” “ત્હારા ઉપર બીજી પરણી લાવીશ ” એવા વચન ન જોલવા,

વગેરે વસ્તુનો વિદ્ય કરવો એ દેશવિરુદ્ધ ॥ તેમના શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે—તલનો વ્યાપાર કરનારા જાદુજો નગરમાં તલ માફક હલકા તથા કાળુ કામ કરનારા હોવાથી કાળા ગણાય છે, તથા પરલોકે તલની પેઠે ઘાણીમાં પીલાય છે કુળની રીતભાત પ્રમાણે તો ચોલુક્ય વગેરે કુળમાં થયેલા લોકોને મધપાન કરવું તે દેશવિરુદ્ધ છે, અથવા પરદેશી લોકો આગળ તેમના દેશની નિંદા કરવી વગેરે દેશવિરુદ્ધ કહેવાય છે

કાલવિરુદ્ધ

હવે કાળવિરુદ્ધ આ રીતે—શિયાળામાં હિમાલય પર્વતના આસપાસના પ્રદેશમાં જ્યાં ઘણી ટાંઠ પડતી હોય ત્યાં, અથવા ઝરમીની મોસમમાં મારવાડ જેવા અતિશય નિર્જળ દેશમાં, અથવા વર્ષાકાળમાં જ્યાં ઘણું પાણી, લેજ અને ઘણાજ ચીકણા કાઠવ રહે છે, એવા પશ્ચિમ તથા દક્ષિણ સમુદ્રને કાંઠે આવેલા કોંકણ વગેરે દેશોમાં પોતાની સારી શક્તિ તથા કોઈની સારી સહાય વગેરે ન છતા જવું, તથા બચકર દુકાળ પડ્યો હોય ત્યાં, જે રાજાઓની માહોમાહે તકરાર ચાલતી હોય ત્યાં, ધાંડ વગેરે પડવાથી માર્ગ બંધ પડ્યો હોય ત્યાં, અથવા પાર ન જઈ શકાય એવા ઝડોટા જંગલમાં, તથા સમીસાઈ વગેરે બચકર સમયમાં પોતાની તેવી શક્તિ વિના તથા કોઈની તેવી સહાય વગેરે વિના જવું, કે જેથી પ્રાણની અથવા ધનની હાનિ થાય, નહીં તો બીજો કોઈ અનર્થ સામે આવે, તે કાળવિરુદ્ધ કહેવાય અથવા ફાગણ માસ ઉતરી ગયા પછી તલ પિલવા, તિલનો વ્યાપાર કરવો, અથવા તિલ બસણ કરવા વગેરે, વર્ષાકાળમાં તાદલજ વગેરેની ભાણ લેવી વગેરે, તથા જ્યાં ઘણો જીવાકુળભૂમિ હોય ત્યાં ગાડી ગાડા ખેડવા વગેરે એવો ઝડોટો દોષ ઉપભવનાર કૃત્ય કરવું તે કાળવિરુદ્ધ કહેવાય

રાજવિરુદ્ધ.

હવે રાજવિરુદ્ધ આ રીતે—રાજા વગેરેના દોષ કાઢવા, રાજાના માનનીક મંત્રી વગેરેનું આદરમાન ન કરવું, રાજાથી વિપરીત એવા લોકોની સોબત કરવી, વેરીના સ્થાનકમાં લોકથી જવું, વેરીના સ્થાનકથી આવેલાની સાથે વ્યવહાર વગેરે રાખવો, રાજાની મહેરબાની છે એમ સમજી રાજાના કરેલા કામમાં પણ દેરફાર કરવો, નગરના આગેવાન લોકોથી વિપરીત ચાલવું, પોતાના ધણીનો સાથે નીમકહરામી કરવી, વગેરે રાજવિરુદ્ધ કહેવાય ॥ તેનું પરિણામ ઘણું દુઃસહ છે જેમ ભુવનભાતુ કેવળીના જીવરૂપ રાહિણીનું થયું તેમ તે રાહિણી નિષાવાળી તથા બણેલી, સ્વાધ્યાય ઉપર લક્ષ રાખનારી એવી હતી, તોપણ વિકધાના રસથી વૃથા રાણીનું કુશળપણ વગેરે દોષો બેસવાથી રાજાને તેના ઉપર રાજ ચલ્યો, તેથી ઉત્તમ યોધાની પુત્રી હોવાથી માનીતી એવી રાહિણીની જીભના

એનું કારણ એ છે કે, કોણ એવો મૂર્ખ છે કે, જે સ્ત્રી ઉપર ક્રોધ વગેરે આગ્યાથી બીજી સ્ત્રી પરણવાના સંકટમાં પડે ! કેમકે—જે સ્ત્રીના વશમાં પડેલો પુરુષ ઘરમાંથી ભૂખ્યો બહાર જાય, ઘરમાં પાણીનો છાટો પણ ન પામે, અને પગ ધોયા વિના જ સુઈ રહે પુરુષ કારાગૃહમાં ન જાય, દેશાતરમાં ભટકતો રહે, અથવા નરકવાસ હોગવે તે કામક ઠીક, પણ તેણે જે સ્ત્રીઓના ભર્તાર થયું, એ ઠીક નથી કદાચ કાંઈ યોગ્ય કારણથી પુરુષને જે સ્ત્રીઓ પરણવી પડે, તે તે જ નેને વિષે તથા જન્મેના પુત્રાદિકને વિષે સમઘટિ વગેરે રાખતી, પરંતુ જેમાંથી કોઈનો વારો ખડિત ન કરવો. કારણ કે શોકયનો વારો તો શાંતિને પોતાના પતિની સાથે કામસંભોગ કરનાર સ્ત્રીને થોડા મતનો બીજો અતિચાર હોય છે એમ કહ્યું છે ઘણી કોષે બરાબી હોય તો તેને સમભવવાનું કારણ એ છે કે, તેમ ન કરે તો તે કદાચ સોમભદ્રની સ્ત્રીની પેઠે સહસાત્કારથી દુવામાં પડે, અથવા બીજી કોઈ જ કાંઈ અપ્રત્યક્ષ કરે, માટે સ્ત્રીઓની સાથે હ મેથા નરમાશથી વર્તવું કોઈ કાળે પણ કઠોરપણું ન બતાવવું કેમકે, પાપાલ સ્ત્રીપુ માર્વર્મ પાપાલ ક્ષતિ કહે છે કે, સ્ત્રીઓને વિષે નરમાશ રાખવી, નરમાશથી જ સ્ત્રીઓ વશ થાય છે, અને તે રીતે જ તેમનાથી મર્વર્ત સર્વ કામ સિદ્ધ થએલા દેખાય છે અને નરમાશ ન હોય તો કાર્યસિદ્ધિને બદલે કાર્યમાં ભગાડ થએલો પણ અનુભવમાં આવે છે નશુબી સ્ત્રી હોય તો બહુ જ નરમાશથી કામ લેવાની કાળજી રાખવી જોઈએ દેહમાં છુપે છે ત્યાં મુખી મજબૂત બેડી સરખી વળગેલી તે નશુબી સ્ત્રીથી જ કોઈ પણ રીતે પોતાનું ગૃહસ્થ ચલાવવું અને સર્વ પ્રકારનો નિર્વાહ કરી લેવો કારણ કે “ગૃહિણી તે જ ઘર” એવું શાસ્ત્રનું વચન છે “ધનના લાભની અથવા નુકસાનની વાત ન કરવી.” એમ કહેવાનું કારણ એ છે કે, પુરુષ ધનનો લાભ સ્ત્રી આગળ કરે, તે તે તુષ્ઠપણાથી જ્યાં ત્યાં તે વાત કરે અને તેથી ભર્તારની ઘણા કાળથી મેળવેલી મહોટાઈ શુભાવે, તથા ઘરમાંની છાત્રી વાતો તેની આગળ નહીં કહેવાનું કારણ એ છે કે, સ્ત્રી સ્વભાવથી જ કોમળ હૃદયની હોવાથી તેના મુખમાં છાત્રી વાત ટકે નહીં તે પોતાની જોડેપણીઓ વગેરેની આગળ તે વાત બહાર કરે, અને તેથી આગળથી ધારેલા કાર્યો નિષ્ફળ કરી નાખે કદાચ કોઈ છાત્રી વાત તેને ક્રોધે બહાર થવાથી રાજકોટનો વાક પણ કીચો થાય, માટે જ ઘરમાં સીતું મુખ્ય ચલણ ન રાખવું કહ્યું છે કે—“સ્ત્રી પુવચ પ્રમવતિ યદા તદ્દિ મેઘ વિનદમ્” સ્ત્રી, પુરુષ જેવી પ્રબળ થાય તો તે ઘર ધૂળ બરાજર મળી ગયું એમ સમજવું આ વિષય ઉપર નીચે લખેલી એક કથા છે

મથર કોળીનું દ્રશ્યત.

કોઈ નગરમાં મથર નામનો એક કોળી તે વણવાનો ઢાંઢો વગેરે કરવાને

રાત્રીએ કટકે કટકા કર્યા, અને દેશ જહાર કાઢી મૂકી તેથી દુષ્ટી યજ્ઞેલી રાહિણીએ અનેક ભવેમા જિહ્વાછેદ વગેરે દુષ્ટો સદા

પરનિદા અને સ્વસ્તુતિ ન કરવી.

લોકની તથા વિશેષ કરીને ગુણી જનોની નિદા ન કરવી, કેમકે લોકની નિદા કરવી અને પોતાના વખાણ કરવા એ જન્મે લોકવિરૂદ્ધ કહેવાય છે કેમકે—પ્રજા ખોટા પારકા દોષ જોણવામા શું લાભ છે ? તેથી ધનનો અથવા યશનો લાભ થતો નથી, એટલુંજ નહીં પણ જેના દોષ કાઢિયે, તે એક પોતાનો નવો યત્ન ઉત્પન્ન કર્યો એમ થાય છે ૧ પોતાની સ્તુતિ, ૨ પારકી નિદા, ૩ વશ ન રાખેલી જીભ, ૪ સારા વસ્ત્ર અને ૫ કષાય આ પાંચ વાના સયમ પાળવાને અર્થે સારા ઉદ્યમ કરનારા એવા સુનિરાજને પણ ખાલી કરે છે જે પુરુષમા ખરેખરા ઘણા ગુણ હોય, તો તે ગુણો વગર કહો પોતાનો ઉત્કર્ષ કરશેજ, અને જે તે (ગુણો) ન હોય તો ફોગટ પોતાના પોતે કરેલા વખાણથી શું થાય ? પોતે પોતાના જહુ વખાણ કરનારા સારા માણસને તેના મિત્ર દસે છે, બાધવજનો નિદા કરે છે, મોટા લોકો તેને કારે મૂકે છે, અને તેના માળાપ પણ તેને જહુ માનતા નથી બીજાના પતાજવ અથવા નિદા કરવાથી તથા પોતાની મોટાઈ પોતે પ્રકટ કરવાથી ભવે ભવે નીચ બોત્ર કર્મ જધાય છે તે કર્મ કરેલો ભવ યજ્ઞે પણ છૂટવું મુરકેલ છે પારકી નિદા કરવી એ મહા પાપ છે કારણ ઘણી બેઠની વાત છે કે, નિદા કરવાથી પારકા પાપો વગર કરે માત્ર નિદા કરનારને ખાડામા ઉતારે છે એક નિદાક વૃદ્ધ સ્ત્રીનું દષ્ટાત નીચે પ્રમાણે ૩ —

પર નિદા કરનાર વૃદ્ધ ડોશીનું દષ્ટાત.

સુધામ નામના ગામમા સુદર નામનો એક ઘેષી હતો તે મોટો ધર્મી અને સુસાક્ષર વગેરે લોકોને લોજન, વસ્ત્ર, રહેવાનું સ્થાનક વગેરે આપી તેમના ઉપર મોટો ઉપકાર કરતો હતો તેની પટોશમા એક વૃદ્ધ બ્રાહ્મણી રહેતી હતી તે રોકની હિંમેશા નિદા કર્યા કરે અને કહે કે, " સુસાક્ષર લોકો પરદેશમા મરણ પામે છે, તેમની યાપણ વગેરે મળવાની લાલચથી એ ઘેષી પોતાની સંસ્થાઈ જતાવે છે વગેરે " એક વખતે જૂન તરસથી પીડાએલો એક કાર્પટિક આબેલો તેને ઘરમા ન હોવાથી ભરવાડણ પાસે છાશ મગાવીને પાઈ, અને તેથી તે મરી ગયો કારણકે ભરવાડણે માથે રાખેલા છાશના વાસણમા ઉપરથી જળી સમડીએ મોઢામા પકટેલા સર્પના મુખમાથી ઝેર પડ્યું હતું કાર્પટિક મરણ પામ્યો તથી ઘણી જુઓ યજ્ઞેલી બ્રાહ્મણીએ કહ્યું કે, " જુઓ, આ કેવું ધર્મપણુ ! ! " તે સમયે આકાશમા ઉથી રહેલી હત્યાએ વિચાર કર્યો કે, " દાતાર

અર્થે લાકડા લાવવા જમલમા ગયો ત્યાં એક મીસમના આડને કાપતા તેના અધિષ્ઠાત્ર વ્યતરે ના પાડી, તો પણ તે સાહસથી તોડવા લાગ્યો ત્યારે વ્યતરે કોળીને કહ્યું “વર માગ” તે કોળીના ઘરમા તેની સ્ત્રીનું ભેર હોવાથી તે સ્ત્રીને ખૂંચવા ગયો માર્ગમા તેના એક (ધાયળે) દોસ્ત મળ્યો, તેણે કહ્યું “તું રાજ્ય માગ” તો પણ તેણે સ્ત્રીને ખૂંચ્યું સ્ત્રી તુમ્હ સ્વભાવની હતી, તેથી એક વચન તેની યાદમા આન્યુ કે—

“પુરુષ લક્ષ્મીના લાભથી ઘણો વધી જાય ત્યારે પોતાના જૂના દોસ્ત, સ્ત્રી અને ધર એ ત્રણ વસ્તુને છોડી દે છે એમ વિચારી તેણે ભર્તારને કહ્યું કે, “ઘણું દુઃખથી રાજ્યને લઈને શું કરવું છે ? જીભ બે હાથ અને એક મસ્તક માગ એટલે ત્હારાથી બે વચ્ચે સાથે વણાયો” પછી કોળીએ સ્ત્રીના કહ્યા પ્રમાણે માગ્યું અને વ્યતરે આન્યુ પણ લોકોએ તેવા વિચિત્ર સ્વરૂપે માગમા પેસનારા તે કોળીને રાજસ સમજી લાકડાથી અને પથ્થરથી મારી નાખ્યો અર્થાત્-જેને પોતાને અક્લત નથી, તથા જે મિત્રનું કહેલું પણ માને નહિ અને સ્ત્રીના વશમા રહે, તે મધર કોળીની જેઠે નાચ પામે ઉાર કહેલો પ્રકાર કવચિત્ જાને છે, માટે મુશિસિન અને જુદિયાગી સો હોય તો તેની સલાહ લેવાથી ઉલટો ઘણો ફાયદો જ થાય છે આ વાતમા અનુપમાદેવી અને વસ્તુપાળ તેજપાલનું હકાત બાણનું

સારા કુળમા પેદા થયેલી, પાકી વયની, કપટ વિનાની, ધર્મકરણી કરવામા તત્પર, પોતાની સાધાર્મિક અને પોતાના સગા વહાલામા આવેલી એવી સ્ત્રીઓની સાથે પોતાની સ્ત્રીની પ્રીતિ કરાવવી સારા કુળમા પેદા થયેલી સ્ત્રીની સાથે પ્રીતિ કરવાનું કારણ એ છે કે-ખરાબ કુળમા પેદા થયેલી સ્ત્રીની સાથે સોબત કરવી એ કુળવાન સ્ત્રીઓને અપવાદનું મૂળ છે સ્ત્રીને શામાદિક થાય તો તેની ઉપેક્ષા પુરૂષ ન કરે, તપસ્યા, ઉજમણું કાન, કેવળજ, તીર્થયાત્રા આદી ધર્મકૃત્યોમા સ્ત્રીને તેના ઉત્સાહ વધારી ધન વગેરે આપીને સહાય કરે, પણ અતરાય ન કરે કારણ કે પુરૂષ સ્ત્રીના પુરૂષને માગ લેનારો છે; તથા ધર્મકૃત્ય કરાવતું એજ પરમ ઉપકાર છે પુરૂષ સ્ત્રીના સબધમા આ વિગેરે ઉચિત આચરણ પ્રાપ્ત બાણનું

પુત્રનું ઉચિત.

હવે પુત્રના સબધમા પિતાનું ઉચિત આચરણ કહીએ છીએ પિતા બાલ્યાવસ્થામા પૌષ્ટિક અન્ન, સ્વેચ્છાથી કરવું ફરવું, ભાવભાવના રમકડા વગેરે ઉપાયથી પુત્રનું લાલન-પાલન કરે, અને તેના જુદિના શુભ ખીલી નીકળે ત્યારે તેને કલામા કુશળ કરે બાલ્યાવસ્થામા પુત્રનું લાલનપાલન કરવાનું કારણ એ છે કે, તે અવસ્થામા તેનું શરીર એ સકડાએલું અને દુર્બળ રહે તો તે કોઈ કાળે પણ પુષ્ટ ન થાય માટે જ કહ્યું છે કે, પુત્ર

(શ્રેષ્ઠી) નિરપરાધી છે સર્વ અજ્ઞાની તથા સમઘીના મોહામાં સપડાયેલો હોવાથી પરવશ છે, સમઘીની જાત જ સર્વને બદલણ કરનારી છે, અને જરવાડણ પણુ એ વાતમાં અજાણુ છે માટે હવે હું કોને વળણુ । ” એમ વિચારી છેવટે તે હત્યા વૃદ્ધ બ્રાહ્મણીને વળગી તેથી તે કાળી કૂબડી અને કોઠ રાગવાળી થઈ આ રીતે પારકા ખોટા દોષ બોલવા ઉપર લોકપ્રસિદ્ધ દશાત ॥

સાચા દોષો પણુ ન બોલવા અગે તણુ પુતળીનું દશાત.

હવે કોઈ રાજની આગળ કોઈ પરદેશીએ લાવેલી ત્રણ પુતળીઓની પડિતોએ પરીક્ષા કરી તે એમ કે —એકના કાનમાં દોરો નાખ્યો, તે તેના મુખમાંથી બહાર નીકળ્યો તે સામજીયુ હોય તેટલું મોટું બકનારી-પુતળીની કિંમત કુટી કોઢીની કરી બીજી પુતળીના કાનમાં નાખેલો દોરો તેના બીજા કાનમાંથી બહાર નીકળ્યો તે એક કાને સામગી બીજે કાને બહાર નાખી દેનારીની કિંમત લાખ સોનેયા કરી ત્રીજીના કાનમાં નાખેલો દોરો તેના ગળામાં ઉતર્યો તે સામજીની વાત મનમાં રાખનારીની કિંમત પડિતો કરી શક્યા નહીં એ સાચા દોષો પણુ ન કહેવા ઉપર દશાત છે

લોકવિરૂદ્ધ આચરણ નહી.

તેમજ સરળ લોકોની મરકરી કરવી, શુણવાન લોકોની અદેખાઈ કરવી, કૃતમ યત્ન, ઘણા લોકની સાથે વિરોધ રાખનારની સોખત કરવી, લોકમાં પૂજાએલાનું અપમાન કરવું, સદાચારી લોકો સકટમાં આવે રાજ યત્ન, આપણામાં શક્તિ છતાં અશક્તમાં સપડાયલા સાથ માણસને મદદ ન કરવી, દેશ વગેરેની ઉચિત રીતભાવ છોડવી, ધનના પ્રમાણથી ઘણો ઉજળો અથવા ઘણો મલિન વેષ વગેરે કરવો એ સર્વ લોકવિરૂદ્ધ કહેવાય છે એથી આ લોકમાં અપયશ વગેરે થાય છે વાચકશિરોમણિ શ્રીઉમાસ્વાતિ વાચકજીએ કહ્યું છે કે, સર્વ ધર્મી લોકોના આધાર લોક છે, માટે જે વાત લોકવિરૂદ્ધ અને ધર્મવિરૂદ્ધ હોય તે સર્વથી છોડવી લોકવિરૂદ્ધ તથા ધર્મવિરૂદ્ધ વાત છોડવામાં લોકની આપણા ઉપર પ્રીતિ ઉપજે છે, સ્વધર્મ સચવાય છે, અને મુખે નિર્વાહ થાય છે, વગેરે શુણુ રહેવા છે કહ્યું છે કે—લોકવિરૂદ્ધ છોડનાર માણસ સર્વ લોકને પ્રિય થાય છે અને લોકપ્રિય યત્ન એ સમકિત વૃક્ષનું મૂળ ॥

ધર્મવિરૂદ્ધ.

હવે ધર્મવિરૂદ્ધ કહીએ છીએ ગિર્યાત્વ કૃત્ય કરવું, મનમાં કંથા ન રાખતા બળદ વગેરેને મારવો, બાંધવો વગેરે જૂ તથા માકડ વગેરે તડકે નાખવા, માયાના વાળ

પાત્ર વર્ષનો થાય ત્યાં સુધી તેનું લાલનપાલન કરવું, તે પછી દસ વર્ષ સુધી અર્ધાત પદર વર્ષનો થાય ત્યાં સુધી તાડના કરવી, અને સોળામું વર્ષ બેઠા પછી પિતાએ પુત્રની સાથે મિત્રની પેઠે વર્તવું પિતાએ પુત્રને ગુરુ, દેવ, ધર્મ, મુખી, તથા સ્વજન એમનો હંમેશા પરિચય કરાવવો તથા સારા માણસોની સાથે તેને મૈત્રી કરાવવી ગુરુ આદિકોના પરિચય બાદ્યાવરથાથી જ હોય તો વલ્કલચીરિની પેઠે હંમેશા મનમાં સારી વાસના જ રહે ॥ ઉત્તમ જાતના, કુલીન તથા સુશીલ લોકોની સાથે મૈત્રી કરી હોય તો કદાચ નરીબના વાકથી ધન ન મળે તો પણ આવનારા અનર્થ તો ટળી જાય જ એમાં શક નથી અનાર્થ દેશમાં થએલા એવા પણ આર્દ્રકુમારને અભયકુમારની મૈત્રી તે જ ભવમા સિદ્ધિને અર્થ થઈ

પિતાએ પુત્રને કુળથી, જન્મથી અને રૂપથી બરાબર હોય એવી કન્યા પરણાવવી તેને ઘરના કાર્યભારમાં ભેડવો, તથા અનુક્રમે તેને ઘરની માલકી સોંપવી “કુળથી, જન્મથી અને રૂપથી બરાબર હોય એવી કન્યા પરણાવવી” એમ કહેવાનું કારણ એ છે કે—કળેડાવાળી સ્ત્રી સાથે ભર્તારનો યોગ થાય તો તેમનો તે ગ્રહવાસ નથી, પણ માત્ર વિટબણા છે, તથા એક બીજા ઉપરનો રાગ ઉતરી જાય તો કદાચ બન્ને જણા અનુચિત કૃત્ય કરે એવો પણ સંભવ છે આ વિષય ઉપર એક કષ્ટાત સંભળાય છે તે એ કે—

કળેડાનું દષ્ટાંત

લોજરાજના રાજ્યમાં આવેલી ખારાનગરીની અંદર એક ઘરમાં ઘણો કુરૂપ અને નિર્શુલ્લી એવો પુરૂષ તથા અતિ રૂપવતી અને શુભવાન એવી સ્ત્રી હતી બીજા ઘરમાં તેથી ઉલટું એટલે પુરૂષ સારો અને સ્ત્રી બેશીકલ હતી એક સમયે બન્ને જણાના ઘરમાં ચોરે ખાતર પાડ્યું, અને બન્ને કળેડાને ભેડાઈ ન જાવતા સુરૂપ સ્ત્રી સુરૂપ પુરૂષ પાસે, અને કુરૂપ સ્ત્રી કુરૂપ પુરૂષ પાસે ફેરવી નાખી જ્યાં સુરૂપનો યોગ થયો, તે બન્ને સ્ત્રી પુરૂષ પ્રથમ ઘણા ઉદ્વિગ્ન રહેતા હતા તે હર્ષ પામ્યાં, પણ જેને કુરૂપ સ્ત્રીનો યોગ થયો, તેણે રાજસભામાં વિવાદ ચલાવ્યો રાજાએ હ ઢેરા પીટાવ્યો ત્યારે ચોરોએ આવોને કહ્યું કે, “હે મહારાજ ! રાત્રિને વિષે પરદ્રોહનો અપહાર કરનારા અમે વિધાતાની ભૂલ સુધારી, એક રત્નનો બીજા રત્નની સાથે યોગ કર્યો.” ચોરનું વચન સાંભળી હસનારા રાજાએ તેજ વાત પ્રમાણ કરી

વિવાહના લેહ વગેરે આગળ કહેવાયો “તેને ઘરના કાર્યભારમાં ભેડવો” એમ કહેવાનું કારણ એ છે કે, ઘરના કારભારમાં ભેડાયેલો પુત્ર હંમેશા ઘરની ચિંતામાં રહે વાથી સ્વચ્છંદી અથવા મદોન્મત ન થાય તેમજ ઘણા દુષ્ક્રિયા સહન કરી ધન કમાવતું પડે છે, એ વાતનો જાણ થઈ અનુચિત વ્યય કરવાનું મનમાં ન લાગે “ઘરની માલકી

મોટા ઠાણાંથી સમારવા, લીજો વગેરે ફેડવી, ઉશ્ચુકાળમા ત્રણ વાર અને બાકીના કાળમા બે વાર મજબૂત મોટા બાંકા ગળણાથી સખારો વગેરે સાચવવાની યુક્તિ પાણી ગાળવામા તથા ધાન્ય, છાણા, શાક, ખાવાના પાન ફળ વગેરે તપાસવામા સમ્યક્ પ્રકારે ઉપયોગ ન રાખવો આખી સોપારી, ખારેક, વાલોળ, ફળી, વગેરે મોટામા એમની એમ નાખવી, નાળવાનું અથવા ધારાનું જળ વગેરે પીવું, ચાલતા, બેસતા, સુતા, નહાતા, કાર્ય વસ્તુ મૂકતા અથવા લેતા, રાધતા, ખાડતા, દળતા અને મળમૂત્ર, બડખો, કોગળો, વગેરેનું પાણી તાબુલ, નાખતા બરાબર ચૂના ન રાખવી ધર્મમાં આદર ન રાખવો દેવ, શુદ્ધ તથા સાધર્મિ એમની સાથે દ્રેષ કરવો, દેવદ્રવ્ય વગેરે સાસા લોકોની મફકરી કરવી, કથાયનો ઉદય બહુ રાખવો, બહુ દોષથી ભરેલું ખરોડ વેચાણ કરવું, ખરકર્મ તથા પાપ મય અધિકાર આદિ કાર્ય વિષે પ્રવર્તવું એ સર્વ ધર્મવિરૂદ્ધ કહેવાય ॥ ઉપર આવેલા મિથ્યાત્વ વગેરે ધણાખરા પદોની વ્યાખ્યા અર્થદીપિકામા કરી છે ધર્મી લોકો દેશવિરૂદ્ધ, કાળવિરૂદ્ધ, રાજવિરૂદ્ધ અથવા લોકવિરૂદ્ધ આચરણ કરે તો તેથી ધર્મની નિંદા થાય છે, માટે તે સર્વ ધર્મવિરૂદ્ધ સમજવું ઉપર કહેલું પાત્ર પ્રકારનું વિકલ્પકર્મ ગ્રાવ્ય છે ઇહવું આ રીતે દેશાદિ પાત્ર વિકલ્પકર્મનો ત્યાગ કરવાનું કહ્યું છે

ઉચિત આચારો અને તેના નવ ભેદ

હવે ઉચિતકર્મ કહીએ છીએ ઉચિતાચરણના પિતા સબધી, માતા સબધી વગેરે નવ પ્રકાર ॥ ઉચિતાચરણથી આ લોકમા પણ રુનેહની વૃદ્ધિ તથા યશ વગેરેની પ્રાપ્તિ થાય છે તે હિતોપદેશમાળામા જે ગાથાઓવડે દેખાડ્યું છે, તે અહીં લખીએ છીએ માણસ માત્રનું માણસપણું સરખું છતા કેટલાક માણસોજ આ લોકમા યશ પામે છે, તે ઉચિત આચરણનો મહિમા છે એમ નક્કી બાબતું

તે ઉચિત આચરણના નવ પ્રકાર છે, તે એ કે—૧ પોતાના પિતા સબધી, ૨ માતા સબધી, ૩ સગા બાઈ સબધી, ૪ સ્ત્રી સબધી, ૫ પુત્ર પુત્રી સબધી, ૬ સગા વહાલા સબધી, ૭ વડીલ લોકો સબધી, ૮ ચહેરના રહીશ લોકો સબધી, તથા ૯ અ યદર્શની સબધી એ નવ પ્રકારનું ઉચિત આચરણ દરેક માણસે કરવું જોઈએ

હવે પિતાના સબધમા મન વચન કાયાથી ત્રણ પ્રકારે ઉચિત આચરણ કરવું પડે છે, તે સબધે હિતોપદેશમાળાના કર્તા કહે છે કે—

પિતાનું ઉચિત.

પિતાની શરીર સેવા ચાકરની પેઠે પોતે વિનયથી કરવી તે એમ કે—તેમના પગ ધોવા તથા ફાળવા, વૃદ્ધ અવસ્થામા તેમને ઉઠાડવા તથા બેસાડવા, દેશના અને કાળના

સોપનો " એમ કહ્યું તેનું કારણ એ છે કે મહોટા લોકોએ યોગ્ય કાર્ય નહાનાને માથે નાખવાથી નહાનાની પ્રતિષ્ઠા યાય છે ઘરનો કાર્યભાર સારી પરીક્ષા કરીને નહાનો પુત્ર યોગ્ય હોય તો તેને માથે જ નાખવો કારણ કે, તેમ કરવાથી જ નિર્વાહ થવાનો, તથા તેથી ચોખ્ખા વગેરે વધવાનો પણ સંભવ છે પ્રસેનજિત રાજાએ પહેલા સર્વે પુત્રોની પરીક્ષા કરી સોમી પુત્ર જે એલિષ્ટ તેને માથે જ રાજ્ય સોંપ્યું પુત્રની પેઠેજ પુત્રો, ભત્રીજા વગેરેના સંબંધમાં પણ યોગ્યતા માફક ઉચિત આચરણ કરવાનું જાણવું તેમજ પુત્રની વહુના સંબંધમાં પણ સમજવું જેમ ધનમેષ્ટીએ ચોખાના પાચ દાણા આપી પરીક્ષા કરી, ચોથી વહૂ શેઠિણીનેજ ધરની સ્વામિની કરી, તથા ઉજ્જિના, યોગવતી અને રક્ષિતા એ ત્રણે મહોટી વહૂઓને અનુક્રમે છાણ વગેરે કાઢવાનું, રાધવાનું તથા બહારનું કામ સોંપ્યું

પિતા પુત્રની તેના દેખતા પ્રશ્ન સા ન કરે, કદાચ પુત્ર વ્યસનમાં સપડાય એમ હોય તો તેને ઘટાડિ વ્યસનથી થતો ધનનો નાશ, લોકમાં અપમાન, તર્જના, તાડના આદિ દુર્દશા સંભળાવે, તેથી તે વ્યસનમાં સપડાતો અટકે છે તથા લાભ, ખર્ચ અને શિલક એ ત્રણે પુત્ર પાસેથી તપાસી લે તેથી તે સ્વચ્છંદી થતો નથી, તથા પોતાની મહોટાઈ રહે છે " પુત્રની પ્રશ્ન સા જ ન કરે " એમ કહેવાનું કારણ એ છે કે, પહેલા તો પુત્રની પ્રશ્ન સા જ ન કરવી કહ્યું છે કે—શુદ્ધી તેમના સુખ આગળ, મિત્રોની તથા બાધવોની પછવાડે, ઠાસની તથા આકરની તેમનું કામ સારું નોવડે ત્યારે, તથા સ્ત્રીઓની તેઓ મરી ગયા પછી સ્તુતિ કરવી પણ પુત્રની તો બિલકુલ સ્તુતિ કરવી જ નહીં એમ છતાં તે વગર ન ચાલે તો સ્તુતિ કરવી; પણ પ્રત્યક્ષ ન કરવી કારણ કે, તેથી તેના શુભ આગળ વધતા અટકે છે અને વૃથા બહુ કાર વગેરે આવે છે

પિતાએ પુત્રને રાજસભા દેખાડવી, તથા પરદેશના આચાર અને વ્યવહાર પણ પ્રકટપણે દેખાડવા પિતાનું પુત્રના સંબંધમાં આ વગેરે ઉચિત આચરણ જાણવું રાજસભા દેખાડવાનું કારણ એ છે કે—રાજસભાનો પરિચય ન હોય તો કોઈ વખતે દુર્દેવથી ઓચિંત કાંઈ દુ ખ આવી પડે ત્યારે તે કાયર થાય, તથા પારકી લક્ષ્મી ભોઈ અદેખાઈ કરનારા શત્રુઓ તેને નુકસાનમાં નાખે કેમ કે—રાજદરબારમાં જવું, રાજાના માનીતા લોકો ભેવા, તેથી કાંઈ અર્થલાભ ન થાય તો પણ અનર્થનો નાશ તો થાય જ માટે રાજસભાને અવશ્ય પરિચય કરાવવો પરદેશના આચાર તથા વ્યવહાર દેખાડવાનું કારણ એ છે કે, પરદેશના આચાર વ્યવહારનું જ્ઞાન ન હોય, અને કારણ પહેલો ત્યાં જવું પડે તો ત્યાંના લોકો એને પરદેશી જાણીને સહજ વારમાં વ્યસનના આરામાં નાખી દે, માટે પરદેશના આચાર વ્યવહાર દેખાડવા પિતાની પેઠે માતાએ પણ પુત્રના સંબંધમાં તથા પુત્રની વહૂના સંબંધમાં સંભવ માફક ઉચિત આચરણ સાચવવું માતાએ જોરમાન પુત્રના સંબંધમાં વિશેષ ઉચિત આચરણ સાચવવું, કારણ કે, તે પ્રાચે સહજમાં પોતાને કાંઈ ઓછું

અનુસારથી તેમને સદે જોવું જોજન, ગિછાનું, વજ્રો, ઉવટણું વગેરે ચીજો આપવી એ તથા જોવા ધીજ પિતાજના કામ સુપુત્રે વિનયથી કરવા, પણ કોઈના કહેવાથી પરાજે અથવા કચવાતા મને તિરસ્કાર વગેરેથી ન કરવા અને તે પોતે કરવા, પણ ચાકર વગેરે પાસે ન કરાવવા કહ્યું છે કે-પુત્ર પિતા આગળ બેઠો હોય ત્યારે તેની જે શોભા દેખાય છે, તે શોભાનો સોમો ભાગ પણ તે ઊંચા સિદ્ધાસન ઉપર બેસે તો પણ કયાથી આવે ? તથા સુખમાથી બહાર પડ્યું ન પડ્યું જોગલામા પિતાનું વચન ઉઠાવી લેવું એટલે પિતાનું વચન સત્ય કરવાને અર્થે શત્ક્યાભિષેકને અવસરેજ વનવાસને અર્થે નીકળેલા રામચંદ્રજીની પેઠે સુપુત્રે પિતાના સુખમાથી વચન નીકળનાજ "હાજી, આપની આજ્ઞા પ્રમાણે ॥ આજ્ઞા માફક હમણાજ કરે છું " એમ કહી ઘણા માનથી તે વચન સ્વીકારવું, પણ સામજ્ય ન સામજ્ય કરી, માથું ધુણાવી, કદા માફક કરતા ઘણીવાર લગાડવી અથવા કહેવું કામ અધુરૂં મૂકીને પિતાના વચનની અવજા કરવી નહીં

સુપુત્રે હરેક કામમા હરેક રીતે પિતાના મનને પસંદ પડે તેમ કરવું, કેમકે પોતાની જુદીથી કાંઈ ખાસ કરવા જેવું કામ ધાર્યું હોય તો પણ તે પિતાને મનગમતું હોય તોજ કરવું તથા સેવા, શ્રદ્ધા જાદિ તથા લોકિક અને અલોકિક સર્વ વ્યવહારમા આપનારા ધીજ સર્વ જે જુદીના જુદો તેમનો અભ્યાસ કરવો જુદીનો પહેલો શુભ માખાપ વગેરેની સેવા કરવી એ છે જહું જાણુ જોવા માખાપ વગેરેની સારી સેવા કરી હોય તો, તેજો હરેક કાર્યના રહસ્ય અવશ્ય પ્રકટ કરે છે કહ્યું છે કે-જ્ઞાનવૃદ્ધ લોકોની સેવા ન કરનારા અને પુરાણ તથા આગમ વિના પોતાની જુદીથી જૂઠી જૂઠી કદના કરનારા લોકોની જુદી ઘણી પ્રસન્ન થતી નથી એક અનુભવી વૃદ્ધ જે જાણે છે, તે કહેડો તરૂણ લોકો પણ જાણી શકતા નથી જુઓ, રાજાને લાત મારનાર માણસ વૃદ્ધના વચનથી પૂજ્ય ॥ વૃદ્ધ પુરુષોનું વચન સામજ્ય તથા કામ પડે જહુંજીત જોવા વૃદ્ધનેજ પૂછવું જુઓ, વનમા હસતું ટોણું બધનમા પડ્યું હવું તે વૃદ્ધના વચનથી છટ્યું તેમજ પોતાનો મનમાનો અભિપ્રાય પિતાની આગળ જાહેર રીતે કહેવો

પિતાને પૂછીને જ હરેક કામને વિષે પ્રવર્તે જો કદાચ પિતા કોઈ કામ કરવાની ના કહે તો તે ન કરે, કોઈ શુદ્ધ થયે પિતાજ કહ્યું શબ્દ જાણે તો પણ પોતાનું વિનીતપણું ન મૂકે, અર્થાત્ મર્યાદા મૂકીને ગમે તેમ હુકમર ન કરે

જેમ અભયકુમારે શ્રેષ્ઠિકે રાજાના તથા ગિદ્ધિલા માતાના મનોરથ પૂર્ણ કર્યા તેમ સુપુત્રે પિતાના સાધારણ લોકિક મનોરથ પણ પૂર્ણ કરવા તેમા પણ દેવપૂજા કરવી, સદ્ શુરૂની સેવા કરવી, ધર્મ સામજ્યો, વ્રત પચ્ચખાણુ કરવું, પડાવરચક વિષે પ્રવર્તવું, સાત ક્ષેત્રમા ધન વાપરવું, તીર્થયાત્રા કરવી, અને દીન તથા અનાથ લોકોનો ઉપકાર કરવો,

પરંતુ એમ માનનારો હોય છે આ વિષયમાં સાવકી માએ આપેલી અરદની રાબડી એકનાર પુત્રનો દાખલો બાણવો

સગા સબધીઓનું ઉચિત

પિતાના, માતાના તથા સોના પક્ષના લોકો સ્વજન કહેવાય છે તેમના સબધમાં પુરૂષનું ઉચિત આચરણ આ રીતે છે પોતાના ઘરમાં પુત્રજન્મ તથા વિવાહ સગાઈ આદિ મગાધાર્ય હોય ત્યારે તેમનો હુમેશા આદરસત્કાર કરવો તેમજ તેમને માથે કાંઈ મુકસાન આવી પડે તો તેમને પોતાની ખાસે રાખવા સ્વજનોને માથે કાંઈ સકટ આવે, અથવા તેમને ત્યાં કાંઈ ઉત્સવ હોય તો પોતે પણ હુમેશા ત્યાં જવું તથા તેઓ નિર્ધન અથવા રોગાતુર થાય તો તેમનો તે સકટમાંથી ઉદ્ધાર કરવો કેમકે-રોગ, આપઘાત-દુકાળ તથા યજ્ઞનું સકટ માથે આવે છતે તથા રાજદ્વારે અને સ્થાને જવાને અવસર ને સાથે રહે તે બાધવ કહેવાય સ્વજનનો ઉદ્ધાર કરવો તે ખરેખર એવા પોતાનોજ ઉદ્ધાર કરવા બરાબર છે, કેમકે રહેટના ઘડા જેમ બરાય છે અને ખાલી થાય છે તેમજ માણસ પણ પૈસાદાર અને દરિદ્રી થાય છે કોઇની દરિદ્રી અથવા પૈસાવાળી અવસ્થા ચિરકાળ ટકતી નથી, માટે કદાચ દુર્દૈવથી આપણે માથે માઠી અવસ્થા આવી પડે તો પૂર્વ આપણે જેમના ઉપર ઉપકાર કર્યા હોય, તેઓ જ આપણો આપઘાતી ઉદ્ધાર કરે માટે અવસર આવે સ્વજનોનો સકટમાંથી ઉદ્ધાર કરવો જ

પુરૂષે સ્વજનોની પૂઠે નિંદા ન કરવી; તેમની સાથે મરકરી વગેરેમાં પણ વગર કારણે ક્રોધ વાદ ન કરવો, કારણ કે તેથી ઘણા કાળની પણ પ્રીતિ તૂટી જાય છે તેમના યજ્ઞની સાથે દોસ્તી ન કરે, તથા તેમના મિત્રની સાથે મૈત્રી કરે પુરૂષે સ્વજન ઘરમાં ન હોય અને તેના કુટુંબની એન્ડી સ્ત્રીઓજ ઘરમાં હોય, તો તેના ઘરમાં પ્રવેશ ન કરવો, તેમની સાથે પૈસાનો વ્યવહાર ન કરવો, તથા કેવળ, શુરુનું અથવા ધર્મનું કાર્ય હોય તો તેમની સાથે એકદિલ યજ્ઞ સ્વજનોની સાથે પૈસાનો વ્યવહાર ન કરવાનું કારણ એ છે કે તેમની સાથે વ્યવહાર કરતા પ્રથમ જરાક એમ લાગે છે કે, એથી પ્રીતિ વધે છે, પણ પરિણામે તેથી પ્રીતિને બદલે યજ્ઞનું વધે છે કહ્યું છે કે-જ્યાં ઘણી પ્રીતિ રાખવાની ઇચ્છા હોય ત્યાં ત્રણ વાના ન કરવા એક વાદવિવાદ, બીજો પૈસાનો વ્યવહાર અને ત્રીજો તેની પછવાડે તેની સ્ત્રીની સાથે ભાષણ ધર્મોદ્ધિક કાર્યમાં એકદિલ યજ્ઞનું કારણ એ છે કે-સસારી કામમાં પણ સ્વજનોની સાથે એકદિલપણું રાખવાથીજ પરિણામ સારું આવે છે, તો પછી જિનમંદિર આદિ દેવાદિકના કાર્યમાં તો જરૂર એકદિલપણું હોવું જ જોઈએ, કેમકે, તેવા કાર્યોના આધાર સર્વ સઘના ઉપર છે અને તે સર્વ સઘના કાર્યો એકદિલથી થાય તેમાં જ

ચોલા વગેરેનો સબવ છે, માટે તે કાર્યો

વગેરે જે ઇચ્છા થાય તે ધર્મ મનોરથ કહેવાય છે પિતાના ધર્મ મનોરથ આદરથી પૂર્ણ કરવા, કેમકે, આ લોકમા મોટા એવા માળાપના સળધમા કર્તવ્ય જ છે કોઈ પણ રીતે જેમના ઉપકારનો માથે રહેકો ભાગ ઉતારી એવા માળાપ વગેરે શુરુજનોને કેવલિભાષિત સદ્ધર્મને વિષે એટલા વિના બીજાર હલકો કરવાનો ઉપાય જ નથી

શ્રી સ્થાનાગસૂત્રમા કહ્યું છે કે, ત્રણ જણના ઉપકાર ઉતારી ન શકાય એ

માતાપિતાદિના ઉપકારનો બદલો

તે આ રીતે — ૧ માળાપના, ૨ ધણીના અને ૩ ધર્મચાર્યના

કોઈ પુરુષ જાવજીવ સુધી પ્રભાત કાળમા પોતાના માળાપને શતપાક પાક તેલપકે અભયગન કરે, સુગંધી પીઠી ચોળે, ગધોદક, ઉષ્ણોદક, અને ત્રણ જાતના પાણીથી ન્હવરાવે, સર્વે વસ્ત્ર પહેરાવી સુશોભિત કરે, પાકશાક રીત પ્રમાણે જરોજર શાધેલું, અદાર જાતિના શાક સહીન મનગમતું જાત જાવજીવ પોતાના ખજા ઉપર ધારણ કરે તો પણ તેનાથી પોતાના ઉપકારનો બદલો વાળી ન શકાય, પરંતુ જો તે પુરુષ પોતાના માળાપને ધર્મ સંભળાવી, મનમા જરોજર ઉતારી તથા ધર્મના મૂળ લેહની અને પ્રફુલ્લા કરી તે ધર્મને વિષે સ્થાપન કરનારો થાય તો જ તે પુરુષથી પોતાના ઉપકારનો બદલો વાળી શકાય.

સ્વામિના ઉપકારનો બદલો.

કોઈ મહાન ધનવાન પુરુષ જોકાદ દરિદ્રી માણસને ધન વગેરે આપીને સ્થામા લાવે, અને તે માણસ સારી અવસ્થામા આવ્યો તે વખતની પેઠે ધણી લોગ્ય વસ્તુના સમૂહનો લોગવનારો એવો રહે પછી તે માણસને સાલવાનાર ધનવાન પુરુષ કોઈ વખતે પોતે દરિદ્રી ચર્મ પૂર્વે જે દરિદ્રી હતો પાસે શીઘ્ર આવે ત્યારે તે માણસ પોતાના તે ધણીને જો સર્વસ્વ આપે, તે તે ધણીના ઉપકારનો બદલો વાળી શકાય નહીં, પરંતુ જો તે માણસ પોતા કેવલિભાષિત ધર્મ કહી, સમજાવી અને અત્યંત સહિત પ્રફુલ્લિત તે સ્થાપન કરનારો થાય, તો જ તેનાથી ધણીના ઉપકારનો બદલો વાળી શકાય.

ધર્મચાર્યના ઉપકારનો બદલો.

સર્વની સમતિથી કરવા સ્વજનોની સાથે જોડાઈ રાખવા ઉપર પાત્ર આગળીઓનો હાખલો છે, તે નીચે પ્રમાણે છે —

સ પ ઉપર પાત્ર આગળીઓનું દેખાત.

પ્રથમ તર્જની (અંગૂઠાની જોડેની) આગળી લખવામાં તથા ચિત્રકલા વગેરે સર્વ કાર્યોમાં પ્રથમ હોવાથી તથા વસ્તુ દેખાડવામાં, ઉત્તમ વસ્તુના વખાણ કરવામાં, વાળવામાં અને ચપટી વગેરે ભરવામાં હાકી હોવાથી અહકાર પામી મધ્યમા (વચટ્ટી) આગળીને કહે છે “ ત્હારામાં શા શુભ છે ? ” મધ્યમાએ કહ્યું “ હું સર્વે આગળીઓમાં મુખ્ય, મહોદી અને મધ્ય ભાગમાં રહેનારી છું તત્રી, ગીત, તાલ, વગેરે કળામાં કુશળ છું કાર્યની ઉતાવળ જણાવવા માટે અથવા દોષ, છળ વગેરેનો નાશ કરવાને માટે ચપટી વગાડું છું અને ટચકારાથી શિક્ષા કરનારી છું ” એમજ ત્રીજી આગળીને પૂછ્યું ત્યારે તેણે કહ્યું, “ દેવ, શુભ, સ્થાપનાચાર્ય, સાધર્મિક વિગેરેની નવાજ ચક્રનપૂજા, મગધિક, સ્વસ્તિક, નવાવર્ત વગેરે કરવાતું; તથા જળ, ચંદન, વાસણેપ, ચૂર્ણ વગેરેનું અભિમત્રણ કરવું મ્હારા તાબામાં છે ” પછી ચોથી આગળીને પૂછ્યું ત્યારે તેણે કહ્યું કે, “ હું પાતળી હોવાથી કાનની અદર ખણવા આદિ ઝીણા કામો કરી શકું છું, શરીરે હું ખ આવે છેનાં પીડા સહુ છું, શાકિની વગેરેના ઉપદ્રવ દૂર કરું છું, જપ સંખ્યા વગેરે કરવામાં પણ અગ્રેસર છું ” તે સામળી ચારે આગળીઓએ માહેમાહે મિત્રતા કરી અંગૂઠાને પૂછ્યું કે, “ ત્હારામાં શા શુભ છે ? ” અંગૂઠે કહ્યું, “ અરે જો ! હું તો તમારો ધણી છું ! જુઓ લખવું, ચિત્રામણ કરવું, કોળીયો વાળવો, ચપટી વગાડવી, ટચકારો કરવો, મૂકી વાળવી, ગાંઠ વાળવી, હથિધાર વગેરે વાપરવા, હાકી મૂલ સમારવી, તથા કાતરવી, કાતરવું, લોચ કરવો, પીંજવું, વણવું, ધોવું, ખાંડવું દળવું, પિરસવું, કાંટો કાઢવો, ગાયો વગેરે ઢોલવી, જપની સંખ્યા કરવી, વાળ અથવા ફૂલ ચૂંથવા, પુષ્પપૂજા કરવી, વગેરે કાર્યો મ્હારા વિના થતા નથી તેમજ વૈરીનું ગળું પકડવું, તિલક કરવું, શ્રીજિનામૃતનું પાન કરવું, અંગૂઠ પ્રશ્ન કરવો વગેરે કાર્યો જોકલા મ્હારાથી જ થાય છે ” તે સામળી ચારે આગળીઓ અંગૂઠાનો આશ્રય કરી સર્વ કાર્યો કરવા લાગી

ગુરુનું ઉચિત.

સ્વજનના સળધમાં ઉપર કહ્યું વગેરે ઉચિત આચરણ જાણવું હવે ધર્માચાર્યના સળધમાં ઉચિત આચરણ કહીએ છીએ ગુરુને દરરોજ ત્રણ ટક ભક્તિથી તથા શરીરવડે અને વચનવડે જહુમાનથી ધર્માચાર્યને વદના કરવી ધર્માચાર્યે દેખાડેલી રીત પ્રમાણે આવરથક વગેરે કાર્યો કરવા, તથા તેમની પાસે શુદ્ધ શ્રદ્ધાથી ધર્મોપદેશ સામળવો

સળધી ઉત્તમ એક જ વચન સાંભળી મનમાં તેનો ગરાગર વિચાર કરી મરણનો સમય આવે મરણ પામી ઠોઠ દેવલોકને વિષે દેવતાપણે પેદા થાય પછી તે દેવતા પોતાના તે ધર્માચાર્યને જો દુર્ભિક્ષવાળા દેશમાંથી સુભિક્ષ દેશમાં લાવી મૂકે, વિકરાલ જગતમાંથી પાર ઉતારે, અથવા ઠોઠ દીર્ઘકાળના રોગથી પીડાતા તે ધર્માચાર્યને તેમાંથી મુકાવે, તો પણ તેનાથી તે ધર્માચાર્યના ઉપકારનો ગદલો વાળી ન શકાય, તો પણ તે પુરૂષ કેવળિ ભાષિત ધર્મથી બ્રહ્મ થયેલા તે પોતાના ધર્માચાર્યને કેવળિભાષિત ધર્મ કહી સમજાવી, અતર્લેહ સહિત પ્રરૂપી ફરી વાર તે ધર્મને વિષે સ્થાપન કરનારો થાય, તો જ તે પુરૂષથી તે ધર્માચાર્યના ઉપકારને ગદલો વાળી શકાય ”

માતપિતાની એવા કરવા ઉપર, પોતાના આધળા માળાપને કાવડમાં બેસારી કાવડ પોતે ઉપાડી તેમને તીર્થયાત્રા કરાવનાર શ્રવણુ દહાત જાણુ માળાપને કેવળિ ભાષિત ધર્મને વિષે સ્થાપન કરવા ઉપર પોતાના પિતાજીને દીક્ષા દેનાર સ્ત્રી આર્યશક્તિ સૂરિનુ અથવા કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયે છતે પણ માળાપને પ્રતિજ્ઞા થાય ત્યાં સુધી નિરવધ વૃત્તિએ ધરમા રહેલા કુર્માપુત્રનુ દહાત જાણુ પોતાના શેઠને ધર્મને વિષે સ્થાપન કરવા ઉપર પ્રથમ ઠોઠ મિથ્યાત્વી શ્રેષ્ઠીના સુનીમપણાથી પોતે ઝહોડે શેઠ થયેલો, અને વખત જતા દુર્ભાગ્યથી દરિકો થયેલા તે મિથ્યાત્વી શેઠને પૈસા વગેરે આપીને ફરીથી તેને ઝહોટો શેઠ જનાવનાર અને શ્રાવક ધર્મને વિષે સ્થાપન કરનાર જિનદાસ શેઠનુ દહાત જાણુ પોતાના ધર્માચાર્યને ફરીથી ધર્મને વિષે સ્થાપન કરવા ઉપર નિદ્રા વિગેરે પ્રમાદમાં પડેલા સેવકાચાર્યને જોધ કરનાર પથક શિષ્યનુ દહાત જાણુ આ વગેરે પિતા સળધી ઉચિત આચરણુ છે માતા સળધી ઉચિત આચરણુ પણ પિતાની પેઠેજ સમજનુ

માતાના ઉચિતની વિશેષતા.

હવે માતા સળધી ઉચિત આચરણુમાં કહેવા યોગ્ય છે તે કહે છે

માતા સળધી ઉચિત આચરણુ પિતા સરણુ જો છતા પણ તેમાં એટલુ વિશેષ છે કે, માતા જાતે સ્ત્રી હોય છે અને સ્ત્રીને સ્વભાવ એવો હોય છે કે, નજીવી જામતમાં તે પોતાનુ અપમાન થયુ જોમ માની લે જો માતા પોતાના મનમાં સ્ત્રીસ્વભાવથી કામ પણુ અપમાન ન લાવે એવી રીતે મુખે તેમની ઇચ્છા પ્રમાણે પિતાજી કરતા પણ વધારે ચાલુ વધારે કહેવાનુ કારણુ જો છે કે, માતા, પિતાજી કરતા અધિક પૂજ્ય જો મનુજો કહ્યું છે કે—ઉપાધ્યાયથી દસગણેા શ્રેષ્ઠ આચાર્ય છે, આચાર્યથી સોગણેા શ્રેષ્ઠ પિતા છે, અને પિતાથી હજારગણી શ્રેષ્ઠ માતા છે બીજાએ પણ કહ્યું જો કે—પશુએા દૂધ પાન કરવુ હોય ત્યાં સુધી માતાને માને છે, અધમ પુરૂષો સ્ત્રી મળે ત્યાં સુધી માને છે, મધ્યમ પુરૂષો ધરનુ કામકાજ તેને હાથે ચાલતુ હોય, ત્યાં સુધી માને છે અને સારા

ધર્માચાર્યના આદેશનું જાહેરમાન કરે, એમની મનથી પણ અવગણ ન કરે અધર્મી લોકોએ કરેલા ધર્માચાર્યના અવર્ણવાદને પોતાની શક્તિ મારફત રોકે, પણ ઉપેક્ષા ન કરે કહ્યું છે કે—“એકાદાએની નિંદા કરનારજ કેવળ પાપી નથી, પણ તે નિંદા સામળનાર પણ પાપી” તથા ધર્માચાર્યનો સ્તુતિવાદ હંમેશા કરે, કારણ કે, સમક્ષ અથવા પાછળ ધર્માચાર્યની પ્રશંસા કરવાથી પુણ્યાનુગ્રહો પુણ્ય બધાય છે ધર્માચાર્યના છિદ્ર ન જોવા, સુખમા તથા દુઃખમા મિત્રની પેઠે તેમને અનુવર્તવું, તથા પ્રત્યેક લોકોએ કરેલા ઉપદ્રવને પોતામા જોઈથી શકિત હોય, તેજી શક્તિથી વારવા અહીં કોઈ યકા કરે કે, “પ્રમાદથી રહિત જોવા ધર્માચાર્યમા છિદ્રો જ ન હોય, ત્યારે તે ન જોવા એમ કહેવું બ્યર્થ છે તથા મમતા રહિત ધર્માચાર્યની સાથે મિત્રની પેઠે શી રીતે વર્તવું ?” ખરી વાત છે, ધર્માચાર્ય તો પ્રમાદથી અને મમતાથી રહિત જ છે, પણ જૂરી જૂરી પ્રકૃતિના આવકોને પોતાની પ્રકૃતિના અનુસારથી ધર્માચાર્યને વિષે પણ જૂરો જૂરો ભાવ ઉત્પન્ન થાય છે સ્થાનાગ સૂત્રમા કહ્યું છે કે—“હે યોગમ ! ચાર પ્રકારના આવક કહ્યા છે, એક માતાપિતા સમાન, બીજા ભાઈ સમાન, ત્રીજા મિત્ર સમાન, ચોથા શોક્ય સમાન” વગેરે આ અર્થમા પૂર્વે કહી ગયા છીએ પ્રત્યેક લોકોએ કરેલો ઉપદ્રવ દૂર કરવાના સબધમા કહ્યું છે કે, સાધુ જોનો, જિનમંદિરનો તથા વિશેષ કરી જિનશાસનનો કોઈ વિરોધી હોય, અથવા કોઈ અવર્ણવાદ બોલતો હોય, તો તેને સર્વ શક્તિથી વારવો” આ વિષય ઉપર ભગીરથ નામના સગર અઘેવર્તીના પૌત્ર જમ્બુમાર, કે જેણે પ્રાત ગામના રહીશ સાઠ હજાર લોકોએ કરેલા ઉપદ્રવથી ખીકાયેલા ધાત્રાએ જનાર અધનો ઉપદ્રવ ટાળ્યો હતો તેનો કાબલો જાણવો

પુરુષે પોતાનો કાંઈ અપરાધ થયો છતે ધર્માચાર્ય શિખામણ દે ત્યારે “આપ કહો તે ચોખ્ખું છે” એમ કહી સર્વ કબલ કરવું કહાચ્ય ધર્માચાર્યની કર્ષક ભૂલ જણાય તો તેમને એકાદમા “મહારાજ, આપે જેવા ચારિત્રવતને આ વાત ઉચિત છે કે ?” એમ કહે શિષ્યે સાનું આવવું, શુરુ આવે ત્યારે ઉઠવું, આસન આપવું, પગથાપી કરવી, તથા શુદ્ધ જોવા વસ્ત્ર, ધાત્ર, આહાર આદિનું દાન વગેરે સમ્મયને ઉચિત જોવો સર્વ વિનય સબધી ઉપચાર ભક્તિથી કરવો અને પોતાના હૃદયમા ધર્માચાર્યને વિષે હદ તથા કપટ રહિત અનુસંગ ધારણ કરવો. પુરુષ પરદેશમા હોય તો પણ ધર્માચાર્યે કરેલા સમ્મયકલ્પ દાન આદિ ઉપકારને નિરતર સભારે ધર્માચાર્યના સબધમા ઇત્યાદિ ઉચિત આચરણ જાણવું

સ્વનગરનિવાસીઓનું ઉચિત

પુરુષ જે નગરમા પોતે રહેતો હોય, તે જ નગરમા બીજા જે વર્ણકવૃત્તિએ આજીવિકા કરનારા લોકો રહેતા હોય, તે “નાગર” એવા નામથી કહેવાય છે નાગર લોકોના

પુરૂષો તો જાવજીવ તીર્થની પેઠે માને છે પશુઓની માતા પુત્રને જીવતો જોઈને ક્રૂર સતોષ માને છે, મધ્યમ પુરૂષોની માતા પુત્રની કમાઈથી રાજી થાય છે, ઉત્તમ પુરૂષોની માતા પુત્રના શૂરવીરપણાના કૃત્યોથી સતોષ થાય છે અને લોકોત્તર પુરૂષોની માતા પુત્રના પવિત્ર આચરણથી ખુશી થાય છે

હવે બાઈભાડું સળધી ઉચિત આચરણ કહે છે

બાઈઓનું ઉચિત.

પોતાના સમા બાઈના સળધમા યોગ્ય આચરણ જો છે કે-તેને પોતાની માફક જાણવો, ન્હાના બાઈને પણ મ્હોટા બાઈ માફક સર્વ કાર્યમા જાણ માનવો “મ્હોટા બાઈ માફક” જેમ કહેવાતું કારણ જો છે કે, “જ્યેષ્ઠો જ્ઞાતા પિતૃઃ સમા” એટલે મ્હોટા બાઈ પિતા સમાન છે, જેમ કહ્યું છે માટે મ્હોટા બાઈ માફક જેમ કહ્યું જેમ લક્ષણ શ્રી રામને પ્રસન્ન રાખતો હતો, તેમ સાવકા જોવા ન્હાના બાઈએ પણ મ્હોટા બાઈની મનજી માફક ચાલવું જો રીતે જ ન્હાના મ્હોટા બાઈઓના સ્ત્રી પુત્ર વગેરે લોકોએ પણ ઉચિત આચરણ ધ્યાનમા રાખવું બાઈ પોતાના બાઈને જ્યારે બાવ ન દેખાડે, મન માનો સારો અભિપ્રાય પૂછે, તેને વ્યાપારમા પ્રવર્તવે, તથા થોડું પણ ધન છાતું ન રાખે. વ્યાપારમા પ્રવર્તવે એટલે જેથી તે વ્યાપારમા હોશિયાર થાય, તથા ઠગ લોકોથી ઠગાય નહીં ધન છાતું ન રાખે એટલે મનમા ડગો રાખીને ધન ન છુપાવે, પણ અવિશ્વમા કાંઈ કુખ પડ્યે ત્યારે ઉપયોગી થયે તે જ્યાંલથી કાંઈ ધનનો સંગ્રહ કરવો જોઈએ જેમ ધારી જો કાંઈ છુપું ધન રાખે તો તેમા કાંઈ દોષ નથી

બાઈને શિખામણ

હવે નકારી સોજતથી પોતાનો બાઈ ખરાબ રહેતો જાય તો શું કરવું તે વિષે કહે છે વિનય રહિત થજોલા પોતાના બાઈને તેના દોસ્તો પાસે સમજાવે, પછી પોતે એકા તમા તેને તેના કાકા, મામા, સસરા, સાળા, વગેરે લોકો પાસે શીખામણ દેવરાવે, પણ પોતે તેનો તિરસ્કાર કરે નહીં કારણ કે તેમ કરવાથી તે કદાચ જોશરમ થાય અને મર્યાદા મૂકી દે હૃદયમા સારો બાવ હોય તો પણ જહારથી તેને પોતાનું સ્વરૂપ કોઈ જોવા દેખાડે, અને જ્યારે તે બાઈ વિનય માર્ગ સ્વીકારે ત્યારે તેની સાથે ખરા પ્રેમથી વાત કરે ઉપર કહેલા ઉપાય કર્યા પછી પણ જો તે બાઈ ઠેકાણે ન આવે તો “તેનો જો સ્વભાવજ” જેવું વત્તવ સમજી તેની ઉપેક્ષા કરે.

બાઈની સ્ત્રી, પુત્ર વગેરેને વિષે દાન, આદર વગેરે જાળવતમા સમાન દષ્ટિ રાખવી, એટલે પોતાના સ્ત્રી, પુત્ર વગેરેની માફક તેમની પણ આમના વાસના કરવી તથા સાવકા

સબધમા યોગ્ય આચરણ આ રીતે બાણુ પુરુષે તમને-નગરમા રહેનાર લોકોને દુષ્ટ
આવે પોતે દુષ્ટ થયું, તથા સુખ આવે પોતે સુખી થયું તેમજ તેઓ સઠટમા હોય
તો પોતે પણ સઠટમા પડ્યા હોય એમ વર્તવું તથા તઓ ઉત્સવમા હોય તો પોતે
પણ ઉત્સવમા રહેવું એમ ન કરતા એક નગરમા રહેલા સરખા ધધાના લોકો ને
કુસપમા રહે, તો રાજના અધિકારીઓ તેમને, શીકારીઓ જેમ મૃગલાઓને બળમ
ફસાવે છે, તેમ સઠટમા ઉતારે મ્હોટું કાચ હોય તો પણ પોતાની મ્હોટાઈ વધારવ
સાડે સર્વે નાગરોએ રાજની જે લેવા જૂઠા જૂઠા ન જવું કાંઈ કામની છાની મસલત
કરી હોય તો તે ઉધાડી ન પાડવી તથા દોષોએ કોઈની આડી ન કરવી એટલે જ
જૂઠો જૂઠો રાજને મળવા બાંધ તો તેથી બીજાના મનમા વેર વગેરે પેલા થાય છે, માટે
સર્વેએ લેશા ધર્મને જવું તથા સર્વેની યોગ્યતા સરખી હોય તો પણ યવનની પે
દોષને પણ મુખ્ય કરી સર્વેએ તેની પછવાડે રહેવું; પણ રાજના હુકમથી મત્રાએ પરીક્ષ
કરવાને અર્થે આપેલી એક શબ્દા ઉદર સર્વે સુવાને માટે વિવાહ કરનારા પાચસે
મૂર્ખની પેઠે કુસપથી રાજની લેટ લેવા અથવા તને વિનતિ વગેરે કરવા ન જવું કેમ
ગમે એવી અસાર વસ્તુ હોય તો પણ તેને ધણી લેગી થાય, તો તેથી જય થાય છે
જુઓ તુલના સમુદાયથી બનેલું દોરડું હાથીને પણ ગાધે છે મસલત બહાર પાડવાય
કાર્ય બાગી પડે છે, તથા વખતે રાજનો કેપ વગેરે પણ થાય છે, માટે શુભ મસલત
બહાર ન પાડવી માહોમાહે આડી કરવાથી રાજ આદિ અપમાન તથા વખતે હડ વગે
પણ કદે તથા સરખા ધધાવાળા લોકોનું કુમપમા રહેવું નાચનું કારણ છે કહ્યું છે કે
એક પેટવાળા, બે ઠાકવાળા અને જૂઠા જૂઠા ફળની ઈશ્વરા કરનારા ભારડ પહોની પે
કુસપમા રહેનારા લોકોનો નાશ થાય છે જે લોકો એક બીજાના મનોનું રક્ષણ કરત
નથી તે રાક્ષામા રહેવા સર્પની પેઠે મરણ પર્વ ત દુષ્ટ પામે છે

કાંઈ વિવાહ ઉત્પન્ન થાય તો ત્રાણુઆ સમાન રહેવું; પણ સ્વજન સબધી તથા
પોતાની પ્રાપ્તિના લોકો ઉપર ઉપકાર કરવાની અથવા લાચ ખાવાની ઇશ્વરાએ ન્યાયમાર્ગે
ઉલ્લેખ ન કરવું પ્રગળ લોકોએ દુર્ગળ લોકોને ઘણા દાણ, કર, રાજદંડ વગેરેથી સતા
વવા નહીં તથા થોડો અપરાધ હોય તો એકદમ તેનો હડ ન કરવો દાણ, કર વગેરેથી
પીકાયેલા લોકો માહેમાહે પ્રીતિ ન હોવાથી સપ મૂકી દે છે સપ ન હોય તો ઘણું
બલિષ્ઠ લોકો પણ વગડામાથી જૂઠા પટેલા સિદ્ધની પેઠે જ્યા ત્યા પરાભવ જ પામે
માટે માહેમાહે સપ રાખવો એજ સાડે છે કેમકે—માણસોનો સપ મુખકારી છે તેમ
પણ પોતપોતાના પક્ષમા તો અવશ્ય સપ હોવો જ જોઈએ જુઓ ફોતરાથી પણ જૂઠા
પટેલા ચોખા ભિખવા નથી જે પર્વતોને ફોડી નાખે છે તથા ભુમિને પણ વિદારે છે, તે
જળના પ્રવાહને તુલનો સમુદાય રોકે છે એ સપનો મહિમા છે

પોતાનું હિત ઇચ્છનારા લોકોએ ધનનો વ્યય કરનારા, રાજાના, દેવસ્થાનના અથવા ધર્મખાતાના અધિકારી તથા તેમના હાથ નીચેના લોકોની સાથે લેણદેણનો વ્યવહાર ન કરવો, અને જ્યારે આમ છે તો રાજાની સાથે વ્યવહાર ન જ કરવો એમા તો કહેવું જ શું ? રાજાના અધિકારીઓ વગેરેની સાથે વ્યવહાર ન કરવાનું કારણ એ છે કે, તે લોકો ધન લેવું હોય તે વખતે માત્ર પ્રાચે પ્રસન્ન મુખથી વાર્તાલાપ કરી તથા તેમને ત્યાં ગએ એમવા આસન, પાનપીઠા આદિ આપી ખોટો-દેખાડવાનો ભભકો દેખાડે છે, અને ભલાઈ ઉઘાડી કરે છે. પણ અવસર આવે ખરૂં લહેણ માગીએ, ત્યારે "અમે ફલાણું તમારું કામ નહોતું કર્યું ?" એમ કહી પોતે કરેલો તલના ફોતરા સરખો યત્તિચિત્ત માત્ર ઉપકાર પ્રકટ કરે છે, અને પૂર્વના હાક્ષિણ્યને તેજ વખતે મૂકી દે છે. એવો તેમનો સ્વભાવ જ છે. કહ્યું છે કે—૧ બ્રાહ્મણમા ક્ષમા, ૨ માતામા દ્રેવ, ૩ ગણિકામા પ્રેમ અને ૪ અધિકારીઓમા હાક્ષિણ્યપણું એ ચારે અનિષ્ઠ ભણવા એટલું જ નહીં, પણ તે ભ્રષ્ટા લેણદારને ખોટા તહોમતમા લાવી રાજા પાસે શિક્ષા કરાવે છે. કહ્યું છે કે—લોકો પેશ્વર માણસ ઉપર ખોટા તહોમત મૂકી તેને હેરાન કરે છે, પણ નિર્ધન માણસ અપરાધી દેવ તો પણ તેને કોઈ ઠેકાણે નુકસાન થતું નથી. રાજાની સાથે ધનનો વ્યવહાર ન રાખવું કારણ એ છે, કોઈ સામાન્ય ક્ષત્રિય પાસે પણ લહેણ માગીએ તો તરવાર દેખાડે છે, તો પછી સ્વભાવથી જ કોપી એવા રાજાઓની શી વાત કહેવી ? આ રીતે સરખો જુદો કરનારા નાગર લોકના સળધમા ઉચિત આચરણ કહ્યું સરખો ધધો ન કરનારા નગર લોકોની સાથે પણ ઉપર કહ્યા પ્રમાણે જ યથાયોગ્ય રીતે વર્તવું.

અન્યધર્મીઓનું ઉચિત.

નાગર લોકોએ એક બીજાની સાથે શી રીતે ઉચિત આચરણ કરવું, તેમજ હવે, અન્યદર્શની લોકોની સાથે શી રીતે ઉચિત આચરણ કરવું તે કહીએ છીએ.

અન્યદર્શની ભિક્ષુકો આપણે ઘેર ભિક્ષાને અર્થે આવે તો તેમને રહસ્ય દાન આદિ આપવું તેમા પણ રાજાના માનનીય એવા અન્યદર્શની ભિક્ષાને અર્થે આવે તો તેને વિશેષે કરી દાન અવરજ આપવું.

એ કે શ્રાવકના મનમા અન્યદર્શનીને વિષે ભકિત નથી, તેના ઝુડને વિષે પક્ષપાત નથી તો પણ ઘેર આવેલાનું યોગ્ય આદરમાન કરવું એ ગૃહસ્થનો ધર્મ છે.

આચાર.

ઘેર આવેલાની સાથે ઉચિત આચરણ

જેની બી યોગ્યતા હાથ ને

શત્રુને એક વાર વધારીને પછી તેનો તદ્દન નાશ કરે છે, કારણ કે, પ્રથમ ગોળ ખાઈને સારી પેઠે વધારેલો કફ, સુખે બહાર કાઢી શકાય છે જેમ સમુદ્ર વડવાનળને દરરોજ નિયમિત જળ આપે છે, તેમ બુદ્ધિશાળી પુરુષો સર્વસ્વ હરણ કરવા સમર્થ એવા શત્રુને અદ્ય અદ્ય દાન કરીને પ્રસન્ન કરે છે લોકો પગમા ભાગેલા કાટાને જેમ હાથમાના કાટાથી કાઢી નાખે છે, તેમ ડાહ્યો પુરુષ એક તીક્ષ્ણ શત્રુથી બીજા તીક્ષ્ણ શત્રુને છૂટી શકે ॥ જેમ અષ્ટાપદ પક્ષી મેઘનો શબ્દ સાંભળી તેની તરફ ફૂંકા ભારી પોતાનું અંગ ભાગી નાખે છે, તેમ પોતાની તથા શત્રુની શક્તિનો વિચાર ન કરતા જે મનુષ્ય શત્રુ ઉપર ઢોંઢે છે તે નાશ પામે ॥ જેન કામગીરી સુવર્ણસૂત્રથી કૃષ્ણ સર્પને નીચે પાડ્યો, તેમ ડાહ્યા પુરુષે બળથી નહો ચઢ શકે એવું કાર્ય શુક્તિથી કરવું નખવાળા અને ચાંગડા વાળા જાનવરો, નદીઓ, શસ્ત્રધારી પુરુષો, સ્ત્રીઓ અને રાજાઓ એમનો વિશ્વાસ કોઈ કાળે કરવો નહીં

પશુ અને પખીઓથી લેવાના ગુણો

સિંહથી એક, ખગલાથી એક, કૂકડાથી ચાર, કામડાથી પાંચ, કૂતરાથી છ અને ગધેડાથી ત્રણ શિખામણો લેવી સિંહ જેમ સર્વ શક્તિવંતે એક ફાળ ભારી પોતાનું કામ સાધે છે તેમ ડાહ્યા પુરુષે થોડું અથવા ઘણું જે કામ કરવું હોય તે સર્વ શક્તિથી કરવું ખગલાની પેઠે અર્થનો વિચાર કરવો, સિંહની પેઠે પરાક્રમ કરવું, વરુની માફક લૂંટવું, અને સસલાની પેઠે નામી જવું ૧ સોના પહેવા ઊઠવું, ૨ લઢવું, ૩ બધુવર્ગમા ખાવાની વસ્તુ વહેચવી અને ૪ સ્ત્રીને પ્રથમ તાળામા લઈ પછી લોગવવી, એ ચાર શિખામણો કૂકડા પાસેથી લેવી ૧ એકાતમા સ્ત્રીસંલોગ કરવો, ૨ ક્ષિપાઈ રાખવી, ૩ અવસર આવે ઘર બાંધવું, ૪ પ્રમાદ ન કરવો અને ૫ કોઈ ઉપર વિશ્વાસ ન રાખવો, એ પાંચ શિખામણો કામડા પાસેથી લેવી ૧ મરણ માફક લોજન કરવું, ૨ અવસરે અદ્ય માત્રમા સતોષ રાખવો, ૩ સુખે નિદ્રા લેવી, ૪ સહજમા જાગૃત થવું, ૫ સ્વામી ઉપર ભક્તિ રાખવી અને ૬ શૂરવીર રહેવું એ છ શિખામણો કૂતરા પાસેથી લેવી ૧ ઉપાડેલો ભાર વહેવો, ૨ તાઢની તથા તાપની પરવા રાખવી નહીં અને ૩ હમેશા સતુષ્ટ રહેવું, એ ત્રણ શિખામણો ગધેડા પાસેથી લેવી "

આ વગેરે નીતિશાસ્ત્રમા કહેલા સર્વ ઉચિત આચરણનો મુશ્કાવટે સમ્યક્ પ્રકારે વિચાર કરવો કહ્યું છે કે-જે માણસ હિત કયું ? અહિત કયું ? ઉચિત વાત કઈ ? અનુચિત કઈ ? વસ્તુ કઈ ? અવસ્તુ કઈ ? એ પોતે જાણી શકતો નથી, તે શિગડા વિનાનો પશુ, સસારરૂપી વનમા ભટકે છે જે માણસ જોલવામા, જોવામા, રમવામા, પ્રેરણા કરવામા, રહેવામા પરીક્ષા કરવામા, બળહાર કરવામા, ચોંભવામા, પેસા મેળવવામા, દાન દેવામા,

પ્રમાણે તેની સાથે મધુર ભાષણ કરવું, તેને બેસવા આસન આપવું, આસનાદિકને માટે નિમત્રણ કરવું, કયા કારણથી આવવું થયું ? તે પૂછવું તથા તેનું કામ કરવું, વગેરે યોગ્ય આચરણ બાબતુ તથા તંકટમા પડેલા લોકોને તેમણી કાઢવા અને દીન, અનાથ, આધળા, બહેરા, રોગી વગેરે દુઃખી લોકો ઉપર દયા કરવી, તથા તેમને પોતાની યત્નિ પ્રમાણે મદદ કરી તે દુઃખમાંથી કાઢવા એ ધર્મ મર્વ દર્શનીઓને સમ્મત છે અહિં શ્રાવકોને એ લોકિક ઉચિત આચરણ કરવાનું કહ્યું, એનું કારણ એ છે કે—જે માણસો ઉપર કહેલું લોકિક ઉચિત આચરણ કરવામાં પણ કુચળ નથી, તેઓ લોકોત્તર પુરુષની સૂક્ષ્મ બુદ્ધિથી શ્રદ્ધા કરાય એવા જૈનધર્મને વિષે શી રીતે કુચળ થાય ? માટે ધર્મીયો લોકોએ અવશ્ય ઉચિત આચરણ કરવામાં નિપુણ થવું જીજ્ઞેસ્યણે પણ કહ્યું છે કે,—સર્વ ઠેકાણે ઉચિત આચરણ કરવું, શુભ ઉપર અનુરાગ રાખવો, દોષને વિષે અધ્યક્ષપણ રાખવું અને જિનવચનને વિષે રશિ રાખવી, એ અધ્યગ્રહિતા લક્ષણ જ સમુદ્રો પોતાની મર્યાદા મૂકતા નથી, પર્વતો ચલાયમાન થતા નથી, તમ ઉત્તમ પુરુષો પણ કોઈ વખતે ઉચિત આચરણો છોડતા નથી, માટે જગતના શુરુ એવા તીર્થંકરો પણ શુદ્ધચરણમાં માતાપિતાના સબંધમાં અવ્યુત્થાન (મ્હોટા પુરુષ આવે ત્યારે આદરથી જીભું રહેવું) વગેરે કરે છે ” આ રીતે નવ પ્રકારનું ઉચિત આચરણ કહ્યું

અવસરોચિત વચનથી થતો લાભ

અવસરે કહેલા યોગ્ય વચનથી ઘણો લાભ થાય છે જેમ આમડ મત્રીએ મહિકાશ્વનને છત્તીને ચોઢ કંદેરાડ મૂલ્યના મોતીના બદેલા છ મૂકા, એકેક તોલમા ચોઢ બાર જેટલા એવા ધનના બત્રીસ કુબ, રામારના રતનઝડિત કોડ વસ્ત્ર, તથા વિધને હરણ કરનાર શુક્તિ (છીપ) વગેરે વસ્તુ કુમારપાળના બહારમા ઉમેરી, તેથી તેણે (રાત્રીએ) સદ્રુષ થઈ આમડ મત્રીને રાજાપિતામહ એ બિરૂદ, કોડ દ્રવ્ય, ચોવીસ સારા ભતિવત અથ વગેરે ઋદ્ધિ આપી ત્યારે આમડ મત્રીએ પોતાના ઘર સુધી પહોચતા પહેલા જ માર્ગમાં તે સર્વ ઋદ્ધિ યાચક જનોને આપી એ વાતની રાજા પાસે કોઈએ ચાકી ખાધી ત્યારે મનમાં માઠા અધ્યવસાય આવ્યાથી કુમારપાળ રાત્રીએ કોધથી આમડ મત્રીને કહ્યું કે— “ કેમ તું મ્હારા કરના પણ વધારે દાન આપે છે ? ” આમડે કહ્યું, “ મહારાજ ! આપના પિતાજી દશ ગામડાના ધણી હતા અને આપ તો અઢાર દેશના ધણી હો, એમા આપ તરફથી પિતાજીનો કાંઈ અવિનય થયોવો ગણાય ? ” વગેરે ઉચિત વચનથી રાત્રીએ રાજા યઈ આમડને રાજપુત્ર એવો કિતાગ અને પૂર્વે આપી હતી તે કરતા બમણી ઋદ્ધિ આપી અચાતરમા કહ્યું છે કે,—દાન દેતા, ગમન કરતા, સૂતા, બેસતા, લોભ પાન કરતા, ખોલતા તથા જીજ્ઞે સર્વે સ્થાનકે અવસર હોય તોજ તે મહારસમય લાગે

■ માટે સમયનો બાણ પુરુષ સર્વ ઠેકાણે ઉચિત આચરણ કરે છે કેમકે—એક તર

હાલયાલ કરવામાં, અભ્યાસ કરવામાં, ખુશી થવામાં અને વૃદ્ધિ પામવામાં કાંઈ બાધાતો નથી, તે બેચરમ ચિરોમણિ દુનિયામાં શા માટે છવતો હશે ? જે માણસ પોતાને અને પારકે દેશોએ બેસવું, સૂવું, ધોળવવું, પહેરવું, બોલવું, એ સર્વ બરાબર બાંધે તે ઉત્તમ વિદ્વાન્ બાધુવો આ સબધી વિસ્તારથી લખવાની કાંઈ વિશેષ જરૂર જણાતી નથી

વ્યવહાર શુદ્ધિ ઉપર ધનમિત્રની કથા.

વ્યવહારશુદ્ધિ વગેરે ત્રણ શુદ્ધિથી પૈસા મેળવવા સબધી આ પ્રમાણે કહાત છે —
વિનયપુર નગરમાં ધનવાન એવો વસુભદ્રાનો ધનમિત્ર નામનો પુત્ર હતો નાનપણમાં તેના માતાપિતા મરણ પામવાથી તે ઘણો દુઃખી તથા ધનની હાનિ થવાથી ઘણો દરિદ્રી થયો તરૂણ અવસ્થામાં પણ તેને કયા મળી નહીં ત્યારે તે અરમાધને ધન મેળવવા માટે પરદેશ ગયો જમીનમાં કાટેણુ ધન કાઢવાના ઉપાય, પ્રિમિયા, સિદ્ધરસ, મત્ર, જળની તથા સ્થળની સુસાદરી, ભાતભાતના આપાર, રાજાદિકની સેવા વગેરે ઘણા ઉપાય કર્યા, તો પણ તે ધનમિત્રને ધન મળ્યું નહીં તથો તેણે અતિથય ઉદ્વિગ્ન થઈ, ગજપુર નગરમાં કેવળી ભગવાનને પોતાના પૂર્વભવ પૂછ્યો કેવળી ભગવાને કહ્યું, “ વિજયપુર નગરમાં ઘણો દુપણુ એવો ગગદત નામનો ગૃહપતિ રહેતો હતો તે ઘણો મત્સરી તથા બીભ્ભને દાન મળતું હોય અથવા બીજા કોઈને લાભ થયો હોય તો તેમાં પણ અતશય કરતો હતો એક વખતે સુદર નામનો આવક તેને મુનિરાજ પાસે લઈ ગયો કાંઈક ભાવથી તથા કાંઈક દાક્ષિણ્યથી તેણે કરશેજ એત્યવ દન કરવાનો અભિમત્ત બગાબર પાળ્યો તે પુણ્યથી હે ધનમિત્ર ! તું ધનવાન વણિકનો પુત્ર થયો અને અમને મળ્યો તથા પૂર્વભવે કરેલા પાપથી ઘણો દરિદ્રી અને દુઃખી થયો જે જે રીતે કર્મ કરાય છે, તે જ તેના કરતા હજારગણુ તેજ રીતે લોગવવું પડે છે, એમ બાળીને ઉચિત્ત હોય તે આચરજું ”

કેવળીના એવા વચનથી પ્રતિજોષ પામેલા ધનમિત્રે આવકપણુ સ્વીકાર્યું તથા રાત્રિના અને દિવસના પહેલા પહોરમાં ધર્મ જ આચરવો, એવો અભિમત્ત પણ અદ્વણુ કર્યો. પછી એક આવકને ઘેર તે ઉતર્યો પ્રભાતકાળમાં માળીનો સાથે બાગમાં ફૂલ ઘેરો કરીને તે ઘરદેરાસરમાં ભગવાનની પરમ ભકિતથી પૂજા કરતો હતો તથા ખોલ, ત્રીજા વગેરે પહોરમાં દેશવિરૂદ્ધ, રાજવિરૂદ્ધ વગેરેને છોડી દઈને વ્યવહારશુદ્ધિથી તથા ઉચિત્ત આચરણથી શાસ્ત્રોક્ત રીતિ પ્રમાણે તે ધનમિત્ર વ્યાપાર કરતો હતો તેથી તેને નિર્વાહ જેટલું મુખે મળવા લાગ્યું એમ કરતા જેમ જેમ તેની ધર્મને વિષે હઠતા થઈ તેમ તેમ તેને વધુ ને વધુ ધન મળવા લાગ્યું, અને ધર્મકરણીમાં વધુ ને વધુ વ્યય કરવા લાગ્યો આગળ જતા ધનમિત્ર જુદા ઘરમાં રહ્યો અને ધર્મિષ્ઠ બાળીને કાંઈ શેઠ તેને પોતાની કયા વધુ આપી એક વખતે ગાયોનો સમુદાય વગડામાં જવા નીકળ્યો ત્યારે જોળ, તેલ

એક ઉચિત આચરણ અને બીજી તરફ બીજા કોડા ગુણો છે એક ઉચિત આચરણ ન હોય તો સર્વ ગુણોનો સમુદાય એર માફક છે, માટે પુરુષે સર્વ અનુચિત આચરણ છોડી દેવું તેમજ જે આચરવાથી પોતાની મૂર્ખતા જણતરી થાય તે સર્વે અનુચિત આચરણના સમાય છે તે સર્વ લોકિક શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે, તે ઉપકારનું કારણ હોવાથી અહિં દેખાડીએ છીએ

મૂર્ખના સો લક્ષણ.

૧ રાજા ! સો મૂર્ખ કયા ? તે સામળ, અને તે તે મૂર્ખપણના કારણ મૂક તેમ કરવાથી તું આ જગતમાં નિર્દોષ રત્નની પેઠે ચોખા પામીશ ૧ છત્રી શક્તિએ ઉદય ન કરે, ૨ પડિતોની સલામ પોતાના વખાણ કરે, ૩ ગણિકાના વચન ઉપર વિશ્વાસ રાખે, ૪ ઠક્ક તથા આકબર ઉપર ભરોસો રાખે, ૫ જુગાર, કિમિયા વગેરેથી ધન મેળવવાની આશા રાખે, ૬ ખેતી આદિ લાભના સાધનોથી લાભ થશે કે નહીં ? એવો શક રાખે, ૭ બુદ્ધિ નહીં છતા મ્હોટું કામ કરવા માટે, ૮ વણિક થઈ એકાતવાસ કરવામાં રુચિ રાખે, ૯ માથે દેવું કરી ધરબાર વગેરે ખરીદે, ૧૦ પોતે વૃદ્ધ થઈ કયા પરણે, ૧૧ શુરુ પામે ન મારેલા કાચની બ્યાખ્યા કરે, ૧૨ ખુદ્દી વાત ઢાંકવાનો પ્રયત્ન કરે, ૧૩ અચળ સ્ત્રીનો ભત્રીયો થઈ ઈર્ષ્યા રાખે, ૧૪ શત્રુ સમર્થ છતા મનમાં તેની શંકા ન રાખે, ૧૫ પ્રથમ ધન આપીને પાછળથી પશ્ચાત્તાપ કરે, ૧૬ અજણ છતા મ્હોટા સ્વરથી કવિતા બોલે, ૧૭ અવસર નહીં છતા બોલવાની અતુરતા દેખાડે, ૧૮ બોલવાનો અવસર આવે મૌન રાખે, ૧૯ લાભને અવસરે કલહ-કલેશ કરે, ૨૦ લોભનને સમયે ક્રોધ કરે, ૨૧ મ્હોટા લાભની આશાથી ધન વિખેરે, ૨૨ સાધારણ બોલવામાં કિલ્લ એવા સંસ્કૃત શબ્દ વાપરે, ૨૩ પુત્રના હાથમાં સર્વ ધન આપી પોતે દીન થાય, ૨૪ સ્ત્રી પક્ષના લોકો પાસે યાચના કરે, ૨૫ સ્ત્રીની સાથે ટંટો થવાથી બીજી સ્ત્રી પરણે, ૨૬ પુત્ર ઉપર ક્રોધ કરી તેનું નુકશાન કરે, ૨૭ કાગળી પુરુષોની સાથે હરીકાષ્ઠ કરી ધન ઉઠાવે, ૨૮ યાચકોએ કહેલી સ્તુતિથી મનમાં અહંકાર લાવે, ૨૯ પોતાની બુદ્ધિના અહંકારથી બીજાના હિત વચન ન સાંભળે, ૩૦ ગમાવ મ્હોટું જુલ્લ એવા અહંકારથી કોઈની ચાકરી ન કરે, ૩૧ દુર્લભ એવું દ્રવ્ય આપીને કામલોગ સેવે, ૩૨ મૃત્યુ આપીને ખરાબ માર્ગે જાય, ૩૩ રાજા લોભી છતા તેની પાસેથી લાભ થવાની આશા રાખે, ૩૪ અધિકારી દુષ્ટ છતા ન્યાયની આશા રાખે, ૩૫ કાવચને વિષે સ્નેહની આશા રાખે, ૩૬ મત્રી દૂર છતા ભય ન રાખે, ૩૭ કૂતલ પાસે ઉપકારના બદલાની આશા રાખે, ૩૮ અસિક પુરુષ આગળ પોતાના ગુણ જાહેર કરે, ૩૯ શરીર નિરોગી છતા વહેમથી દવા ખાય, ૪૦ રોગી છતા પહેલું ન પાળે, ૪૧ લોભથી સ્વજનને છોડી દે, ૪૨ મિત્રના મનમાંથી રાગ ઉતરી જાય એવા વચન બોલે, ૪૩ લાભનો અવસર આવે આગસ કરે,

આદિ વસ્તુ વેચવા તે જતો હતો ગાયોના સમુદાયનો ધણી ગોવાળિયો ‘આ અગારા છે’ એમ સમજીને સોનાનો નિધિ નાખી દેતો હતો, તેને જોઈ ધનમિત્રે કહ્યું “સોનુ છે, કેમ નાખી દો છો ?” ગોકુળના ધણીએ કહ્યું, “પૂર્વે પણ અમારા પિતાજીએ ‘આ સોનુ છે’ એમ કહી અમને કહ્યા, તેમ તું પણ અમને કહવા આવ્યો છે” ધનમિત્રે કહ્યું “હું જોડું કહેતો નથી” ગોકુળના ધણીએ કહ્યું, “એમ હોય તો અમને ગોળ વગેરે આપીને તું જ આ સોનુ લે” પછી ધનમિત્રે તે પ્રમાણે કર્યું અને તેથી તેને ત્રીશ હજાર સોનેયા મળ્યા તથા બીજી પણ તેણે ઘણું ધન મેળવ્યું તેથી તે મ્હોટો શેઠ થયો તે જ ભવમા ધર્મનું આકાસ્મિક કેટલું સાક્ષાત્ દેખાય ? એક દિવસે ધનમિત્ર ધર્મને વશ થઈ સુમિત્ર શેઠને ઘેર એકલો જ ગયો ત્યારે સુમિત્ર શેઠ કોઠ મૂક્યો અને રત્નનો હાર બહાર મૂકીને કાંઈ કાર્યને અંગે ઘરમા ગયો અને તુરત પાછો આવ્યો એટલામા રત્નનો હાર કયાંય જતો રહ્યો ત્યારે “અહિ બીજો કોઈ આવ્યો નથી માટે તે જ લીધો” એમ કહી સુમિત્ર, ધનમિત્રને રાજસભામા લઈ ગયો ધનમિત્રે જિનપ્રતિમાના અધિષ્ઠાયક સમક્રિતી દેવનાનો કાઉન્સલ કરી પ્રતિજ્ઞા કરવા માડી એટલામા સુમિત્રની ઓઠીમાથી જ રત્નનો હાર નીકળ્યો તેથી સર્વ લોકોને અજ્ઞાતથી થઈ આ વાત જાણીને પૂછતા તેમણે યથાયોગ્ય રીતે કહ્યું, “ગગદત્ત નામનો શૂદ્રપતિ અને મગધા નામની તેની સ્ત્રી હતી ગગદત્તે પોતાના શેઠની સ્ત્રીનું એક લાખ રૂપિયાની કિંમતતરુ રત્ન કોઈ ન જાણે એવી શુભ રીતે મેળવ્યું શેઠની સ્ત્રીએ ઘણી માગણી કરી, તો પણ પોતાની સ્ત્રીને વિશે મોહ હોવાથી ગગદત્તે તેને “તારા સગાંહાલાઓએ જ તે રત્ન ચોર્યું છે,” એમ કહી જોડું આજ દીધું પછી શેઠની સ્ત્રી બહુ દિલગીર થઈ તાપસી થઈ અને મરણ પામી બાતર થઈ મગધા મરણ પામી સુમિત્ર થઈ, અને ગગદત્ત મરણ પામીને ધનમિત્ર થયો તે બ્યતરે કોપથી સુમિત્રના આઠ પુત્ર મારી નાખ્યા હમણા રત્નનો હાર હરણ કર્યો હતો પણ સર્વસ્વ હરણ કર્યો અને ઘણા ભવ સુધી વેરનો બદલો વાળ્યો અરે રે ! વેરનું પરિણામ કેવું પાવ વિનાતું અને અસહ્ય આવે ? આજ દીધાથી ધન મિત્રને માથે આજ આવ્યું ધનમિત્રના પુણ્યથી સમ્યક્દૃષ્ટિ દેવતાએ બ્યતર પાસેથી રત્ના વળી હાર બજારકારથી છોડાવ્યો”

જાણીના એવા વચન સાંભળી સવેગ પામેલો રાબા તથા ધનમિત્ર મ્હોટા પુત્રને પોતાની ગાદીએ બેસાડી દીક્ષા લઈ સિદ્ધ થયો આ રીતે બ્યવહારશુદ્ધિ આદિ ઉપર ધનમિત્રની કથા ॥

મદ્સન્હે જિણપૂઆ, સુપત્તદાણાડ્જુતિ સ્મૃતિતા ॥

પચ્ચસ્કાહ અ ગોઝત્થગતિણ કુણ્ણ સજ્જાય ॥ ૮ ॥

મધ્યાન્હે પૂર્વોક્ત વિધિએ વળી વિશેષથી ઉત્તમ જ્ઞાત પાણી વિગેરે જેટલા પદાર્થ

પ્રમાણે તેની સાથે મધુર લાવણ કરવું, તેને બેસવા આસન આપવું, આસનાદિકને માટે નિમગ્ન કરવું, કથા કારણથી આવવું થયું ? તે પૂછવું તથા તેનું કામ કરવું, વગેરે યોગ્ય આચરણ બાબતુ તથા સકટમા પડેલા લોકોને તેમણી કાઢવા અને દીન, અનાથ, આધળા, બહેરા, રોગી વગેરે દુ ખી લોકો ઉપર દયા કરવી, તથા તેમને પોતાની શક્તિ પ્રમાણે મદદ કરી તે દુ ખમાથી કાઢવા એ ધર્મ સર્વ દર્શનીઓને સમ્મત છે અહિં શ્રાવકોને એ લૌકિક ઉચિત આચરણ કરવાનું કહ્યું, એનું કારણ એ છે કે—જે માણસો ઉપર કહેલું લૌકિક ઉચિત આચરણ કરવામા પણ કુશળ નથી, તેઓ લોકોત્તર પુરુષની સૂક્ષ્મ બુદ્ધિથી મહણ કરાય એવા જૈનધર્મને વિષે શી રીતે કુશળ થાય ? માટે ધર્માર્થી લોકોએ અવશ્ય ઉચિત આચરણ કરવામા નિપુણ થવું જીજ્ઞાસુ થયે પણ કહ્યું છે કે,—સર્વ ઠેકાણે ઉચિત આચરણ કરવું, શુભ ઉપર અનુરાગ રાખવો, દોષને વિષે મધ્યસ્થપણ રાખવું અને જિનવચનને વિષે કયિ રાખવી, એ સમ્યક્દષ્ટિના લક્ષણ છે સમુદ્રો પોતાની મર્યાદા મૂકતા નથી, પર્વતો ચલાયમાન થતા નથી, તેમ ઉત્તમ પુરુષો પણ કોઈ વખતે ઉચિત આચરણો છોડતા નથી, માટે જગતના શુભ એવા વીર્ય કરે પણ શુદ્ધસ્થપણામા માતાપિતાના સ્મરણમા અબ્યુધાન (મ્હોટા પુરુષ આવે ત્યારે આદરથી ઊભુ રહેવું) વગેરે કરે છે ” આ રીતે નવ પ્રકારનું ઉચિત આચરણ કહ્યું

અવસરોચિત વચનથી થતો લાભ

અવસરે કહેલા યોગ્ય વચનથી ઘણો લાભ થાય છે જેમ આબડ મત્રીએ મલ્લિકાર્જુનને છત્રીને ચો. કર્કશ મૂલ્યના મોતીના બદલા છ મૂકા, એકેક તોલમા ચો. ભાર જેટલો એવા ધનના બત્રીસ કુબ, શુભારના રત્નજડિન કોડ વસ્ત્ર, તથા વિપને હરણ કરનાર શુક્તિ (છીય) વગેરે વસ્તુ કુમારપાળના બકારમા ઉમેરી, તેથી તેણે (રાજાએ) સતુષ્ટ થઈ આબડ મત્રીને રાજાપિતામહ એ બિરૂદ, કોડ દ્રવ્ય, ચોવીસ સારા કાતિવત અર્થ વગેરે સદ્ધિ આપી ત્યારે આબડ મત્રીએ પોતાના ઘર સુધી પહોચતા પહેલા જ માર્ગમા તે સર્વ સદ્ધિ સાચક જનોને આપી એ વાતની રાજા પાસે કોઇએ ચાડી ખાધી ત્યારે મનમા માઠા અધ્યવસાય આવ્યાથી કુમારપાળ રાજાએ ક્રોધથી આબડ મત્રીને કહ્યું કે,— “ કેમ તું મ્હારા કરતા પણ વધારે દાન આપે છે ? ” આબડે કહ્યું, “ મહારાજ ! આપના પિતાજી દશ ગામડાના ધણી હતા અને આપ તો અદાર દેશના ધણી કો, એમા આપ તરફથી પિતાજીનો કાંઈ અવિનય થયોતો ગણાય ? ” વગેરે ઉચિત વચનથી રાજાએ રાજ સમ્ર આબડને રાજપુત્ર એવો કિતાબ અને પૂર્વે આપી હતી તે કરતા બમણી સદ્ધિ આપી શ્રદ્ધાતરમા કહ્યું છે કે,—દાન દેતા, ગમન કરતા, સૂતા, બેસતા, લોજન પાન કરતા, જોણતા તથા જીજ્ઞાસુ સર્વ સ્થાનકે અવસર હોય તોજ તે મહારસમય લાગે છે માટે સમયનો બાલુ પુરુષ સર્વ ઠેકાણે ઉચિત આચરણ કરે છે કેમકે—એક તરફ

લોજન માટે નીપજાવેલા હોય તે સપૂર્ણ પ્રભુની આગળ ચઢાવવાની સુક્તિનો અનુક્રમ ઉલ્લંઘન નહીં કરતા પછી લોજન કરવું અહિં લોજન કરવું એ અનુવાદ છે મધ્યાહ્નની પૂજા અને લોજનના કાળનો કંઈ નિયમ નથી, કેમકે અરેબરી કુમા લાગે એ જ લોજન નો કાળ છે એ જ રૂઢી છે મધ્યાહ્ન થયા પહેલાં પણ જે પ્રત્યાખ્યાન પારીને દેવ પૂજાપૂર્વક લોજન કરે તો તેમા કંઈ બાધ આવતો નથી આયુર્વેદમા તો વળી આવી રીતે બતાવેલું છે કે પહેલા પહોરમા લોજન કરવું નહીં, બે પહોર ઉલ્લંઘન કરવા નહીં (ત્રીજો પહોર થયા પહેલાં લોજન કરી લેવું) પહેલા પહોરમા લોજન કરે તો રસની ઉત્પત્તિ થાય છે અને બે પહોર ઉલ્લંઘન કરે તો બળની હાનિ થાય છે

સુપાત્રે દાન આદિ કરવાની રીત આ પ્રમાણે છે

શ્રાવકે લોજનને અવસરે પરમ ભક્તિથી મુનિરાજને નિમત્રી તેમને પોતાને ઘેર લાવવા અથવા શ્રાવકે પોતાની ઇચ્છાએ આવતા મુનિરાજને જોઈ તેમની આગળ જવું પછી ક્ષેત્ર સ્વેગીતુ ભાવિત છે કે અભાવિત છે ? કાળ મુલિક્ષનો છે કે દુર્ભિક્ષનો છે ? આપવાની વસ્તુ મુલબ છે કે દુર્લભ છે ? તથા પાત્ર (મુનિરાજ) આચાર્ય છે, અથવા ઉપાધ્યાય, ગીતાર્થ, તપસ્વી, બાળ, વૃદ્ધ, રોગી, સમર્થ કેવા અસમર્થ છે ? ઇત્યાદિ વિચાર મનમા કરવો અને હરીદ્રાઈ, ચંદાટાઈ, અદેખાઈ, પ્રીતિ, લજ્જા, દાક્ષિણ્ય, “બીભ લોકો દાન આપે છે માટે ચંદારે પણ તે પ્રમાણે કરવું જોઈએ” એવી ઇચ્છા, ઉપકારનો બદલો વાળવાની ઇચ્છા, કષ્ટ, વિલબ, અનાદર, કંઈક લાગણ, પક્ષાત્તાપ વગેરે દાનના રોષ તજવા પછી કેવળ પોતાના જીવ ઉપર અનુબદ્ધ કરવાની ભુદિથી બેતાળીસ તથા બીભ રોષથી રહિત એવી પોતાની સપૂર્ણ અન્ન, પાન, વસ્ત્ર આદિ વસ્તુ, પ્રથમ લોજન, પછી બીજી વસ્તુ એવા અનુક્રમથી પોતે મુનિરાજને વિનયથી આપવી, અથવા પોતે પોતાના હાથમા પાત્ર વગેરે ધારણ કરી પાસે બેસો રહી પોતાની સી વગેરે પાસેથી અપાવણ આહારના બેતાળીસ રોષ પિડવિશુદ્ધિ નામના શ્રયમા જોઈ લેવા દાન દીધા પછી મુનિરાજને વદના કરી તેમને પોતાના ઘરના બારણા સુધી પહોચાડી પાછું વળવું મુનિરાજનો યોગ ન હોય તો, “મેલ વિનાની વૃષ્ટિ માફક જે કદાચ મુનિરાજ કથાયથી પધારે તો હું કૃતાર્થ થઈ” એવી ભાવના કરી મુનિરાજની આવવાની દિશા તરફ જોઈ કેમકે-જે વસ્તુ સાધુ મુનિરાજને ન અપાઈ, તે વસ્તુ કેમકે પણ રીતે મુશ્કાવકો બસણ કરતા નથી, માટે લોજનનો અવસર આવે દ્વાર તરફ નજર રાખવી

મુનિરાજનો નિર્વાહ બીજી રીતે થતો હોય તો અશુદ્ધ આહાર આપનાર ગૃહસ્થ તથા લેનાર મુનિરાજને હિતકારી નથી; પરંતુ દુર્ભિક્ષ આદિ હોવાથી જે નિર્વાહ ન થતો હોય, આતુરતા દષ્ટાતથી તેજ આહાર બંનેને હિતકારી છે તેમજ માર્ગ કાપવાથી યાકી બએલા, ગદાન મએલા, લોચ કરેલા એવા આગમ શુદ્ધ વસ્તુતુ શ્રદ્ધ કરનાર મુનિરાજને

એક ઉચિત આચરણ અને બીજી તરફ બીજા કોડા શુભો છે એક ઉચિત આચરણ ન હોય તો સર્વ શુભોનો સમુદાય જેર માફક છે, માટે પુરુષે સર્વ અનુચિત આચરણ છોડી દેવું તેમજ ને આચરવાથી પોતાની મૂર્ખતા મણતરી થાય તે સર્વે અનુચિત આચરણમા સમાય છે તે સર્વ લોકિક શાસ્ત્રમા કહ્યું છે, તે ઉપકારનું કારણ હોવાથી અહિં દેખાડીએ છીએ

મૂર્ખના સો લક્ષણ.

“ રાજા ! સો મૂર્ખ કયા ? તે સાબળ, અને તે તે મૂર્ખપણના કારણ મૂક તેમ કરવાથી તું આ જગતમા નિર્દોષ રતનની પેઠે શોભા પામીશ ૧ છની શક્તિએ ઉદય ન કરે, ૨ પડિતોની સલામા પોતાના વખાણુ કરે, ૩ ગણિકાના વચન ઉપર વિશ્વાસ રાખે, ૪ દલ તથા આડબર ઉપર બરોસો રાખે, ૫ જુગાર, કિમિયા વગેરેથી ધન મેળવવાની આશા રાખે, ૬ ખેતી આદિ લાભના સાધનોથી લાભ થશે કે નહીં ? જોવો શક રાખે, ૭ બુદ્ધિ નહીં છતાં મ્હોટું કામ કરવા ધારે, ૮ વણિક થઈ એકાતવાસ કરવામા રુચિ રાખે, ૯ માથે દેવું કરી ઘરનાર વગેરે ખરીદે, ૧૦ પોતે વૃદ્ધ થઈ કયા પરણે, ૧૧ શુરુ પાસે ન ધારેલા અથની વ્યાખ્યા કરે, ૧૨ ખુલ્લી વાત લોકવાનો પ્રયત્ન કરે, ૧૩ અચળ સ્ત્રીનો ભર્તાર થઈ ઈર્ષ્યા રાખે, ૧૪ શત્રુ સમર્થ છતાં મનમા તેની શકા ન રાખે, ૧૫ પ્રથમ ધન આપીને પાછળથી પશ્ચાત્તાપ કરે, ૧૬ અભણ છતાં મ્હોટા સ્વરથી કવિતા બોલે, ૧૭ અવસર નહીં છતાં બોલવાની ચતુરતા દેખાડે, ૧૮ બોલવાનો અવસર આવે મોન રાખે, ૧૯ લાભને અવસરે કલહ-કલેશ કરે, ૨૦ ભોજનને સમયે ક્રોધ કરે, ૨૧ મ્હોટા લાભની આશાથી ધન વિખેરે, ૨૨ સાધારણ બોલવામા કિલ્લ જોવા સંસ્કૃત શબ્દ વાપરે, ૨૩ પુત્રના હાથમા સર્વ ધન આપી પોતે દીન થાય, ૨૪ સ્ત્રી પક્ષના લોકો પાસે થાયના કરે, ૨૫ સ્ત્રીની સાથે ટટો યવાથી બીજી સ્ત્રી પરણે, ૨૬ પુત્ર ઉપર ક્રોધ કરી તેનું નુકશાન કરે, ૨૭ કામી પુરુષોની માથે હરીફાઈ કરી ધન ઉઠાવે, ૨૮ યાચકોએ કરેલી સ્તુતિથી મનમા અહંકાર લાવે, ૨૯ પોતાની બુદ્ધિના અહંકારથી બીજાના હિત વચન ન સાબળે, ૩૦ અમાલ મ્હોટું ફુલ જોવા અહંકારથી કોઇની આકરી ન કરે, ૩૧ દુર્લભ જોતું દ્રવ્ય આપીને કામભોગ સેવે, ૩૨ મૃત્યુ આપીને ખરાબ માર્ગે જાય, ૩૩ રાજા લોભી છતાં તેની પાસેથી લાભ થવાની આશા રાખે, ૩૪ અધિકારી દુષ્ટ છતાં ન્યાયની આશા રાખે, ૩૫ કાયસ્થને વિષે સ્નેહની આશા રાખે, ૩૬ મંત્રી કૂર છતાં ભય ન રાખે, ૩૭ કૃતજ્ઞ પાસે ઉપકારના બદલાની આશા રાખે, ૩૮ અસિક પુરુષ આગળ પોતાના શુભ જ્ઞહેર કરે, ૩૯ શરીર નિરોગી છતાં વહેમથી દવા ખાય, ૪૦ રોગી છતાં પરેજી ન પાળે, ૪૧ લોભથી સ્વજનને છોડી દે, ૪૨ મિત્રના મનમાથી રાગ ઉતરી જાય જોવા વચન બોલે, ૪૩ લાભનો અવસર આવે આળસ કરે,

ઉત્તરવારણાને વિષે દાન આપ્યું હોય, તે દાનથી બહુ ફળ મળે છે આ રીતે શ્રાવક દેશ તથા ક્ષેત્ર બાણીને પ્રાસુક અને એવણીય એવો આહાર જેને જે યોગ્ય હોય તે તેને આપે અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ, ઓષધ (એક વસ્તુથી બનેલું) અને દોષજન્ય ઘણા દ્રવ્યના મિશ્રણથી બનેલું એ સર્વે વસ્તુ પ્રાસુક અને એવણીય હોય તે મુનિરાજને આપે મુનિરાજને શી રીતે નિમત્રણ કરવી? તથા ગોચરી શી રીતે આપવી? ઋત્યાદિક વિધિ મેં બતાવેલ આદ્યપ્રતિક્રમણ વૃત્તિથી બાણી લેવો એ સુપાત્ર દાનજ અતિથિસંવિભાગ વ્રત કહેવાય છે કહ્યું છે કે—ન્યાયથી ઉપાર્જન કરેલા તથા કદપનીય એવા અન્ન પાન આદિ વસ્તુનું દેશ, કાળ, શ્રદ્ધા, સંકાર અને ક્રમ સાચવીને પરમ ભક્તિએ પોતાના આત્મા ઉપર અનુશ્રદ્ધ કરવાની બુદ્ધિએ સાધુ મુનિરાજને દાન આપવું, તેજ અતિથિસંવિભાગ કહેવાય છે સુપાત્રદાનથી દિવ્ય તથા ઔદારિક વગેરે વાંછિત લોભની પ્રાપ્તિ થાય છે, સર્વ મુખની સમૃદ્ધિ થાય છે, તથા ચક્રવર્તિ વગેરેની પદવી પણ મળે છે, અને અતે થોડા સમયમાં જ નિર્વાણ મુખનો લાભ થાય છે કહ્યું છે કે—૧ અભયદાન, ૨ સુપાત્રદાન, ૩ અનુકષાદાન, ૪ ઉચિતદાન અને ૫ કીર્તિદાન એવા દાનના પાંચ પ્રકાર છે તેમાં પહેલા બે પ્રકારના દાનથી લોભ અને મુખપૂર્વક મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે, અને છેલ્લા ત્રણ પ્રકારના દાનથી માત્ર લોભ મુખાદિક વગેરે મળે છે સુપાત્રનું લક્ષણ આ રીતે કહ્યું છે ઉત્તમ પાત્ર સાધુ, મધ્યમ પાત્ર શ્રાવકો અને નીચન્ય પાત્ર અવિરતિ સમ્યક્દષ્ટિ બાળવા તેમજ કહ્યું છે કે—હજારો મિથ્યાદષ્ટિ કરતા એક બાર વ્રતધારી શ્રાવક ઉત્તમ છે, અને હજારો બાર વ્રતધારી શ્રાવકો કરતા એક પચ મહાવ્રતધારી મુનિરાજ ઉત્તમ છે હજારો મુનિરાજ કરતા એક તત્ત્વજ્ઞાની ઉત્તમ છે તત્ત્વજ્ઞાની જેવું પાત્ર ધ્યુ નથી અને યથે પણ નહીં સત્પાત્ર, મોટી શ્રદ્ધા, યોગ્ય કાળ, ઉચિત એવી આપવાની વસ્તુ, એવી ધર્મસાધનની સામગ્રી ઘણા પુણ્યથી મેળવાય છે ૧ અનાહર, ૨ વિલબ, ૩ પરાશ્ચર્યપણું, ૪ કંઠનું વચન અને ૫ પક્ષાત્પાપ એ પાંચ વાના શુદ્ધ દાનને પણ દ્રવિત કરે છે ૧ ભમર ઊંચી ચઢાવવી, ૨ હાટિ ઊંચી કરવી, ૩ અતર્જિતિ રાખવી, ૪ પરાશ્ચર્ય ધરવું, ૫ મીન કરવું અને ૬ કાળવિલબ કરવો, એ છ પ્રકારનો નાકારો કહેવાય છે ૧ આખમા આનંદના આસુ, ૨ શરીરના રૂવાટા ઊંચા થવા, ૩ બહુમાન, ૪ મિત્ર વચન અને ૫ અનુમોદના એ પાંચ પાત્રદાનના ભૂષણ કહેવાય છે સુપાત્રદાન ઉપર અને પરિશ્રદ્ધ પરિભાણવ્રત પાળવા ઉપર નીચે પ્રમાણે રત્નસાર કુમારની કથા છે —

સુપાત્રદાન અને પરિશ્રદ્ધ પરિભાણ ઉપર રત્નસારની કથા

સપત્તિના મોટા નિવાસસ્થાનરૂપ રત્નવિશાળા નામની નગરી હતી તેમાં સમરસિંહ એવું યથાર્થ નામ ધારણ કરનારો રાજા રાજ્ય કરતો હતો માઠી અવસ્થામાં આવી પડેલા લોકોના હુ ખોને દરણ કરનારો વસુસાર નામનો એક મોટો ધનાઢ્ય વ્યાપારી તે

૪૪ મ્હોટો ઋષિવત છતા કલહ-કલેશ કરે, ૪૫ ભેષીના વચન ઉપર ભરેસો રાખી રાજ્યની ઇચ્છા કરે, ૪૬ મૂર્ખની સાથે મસલત કરવામા આદર રાખે, ૪૭ દુર્ગળ લોકોને ઉપદ્રવ કરવામા શૂરવીરપણું બતાવે, ૪૮ જેના દોષ બહાર દેખાય છે, એવી સ્ત્રી ઉપર પ્રીત રાખે, ૪૯ શુષ્કનો અભ્યાસ કરવામા શણ માત્ર રુચિ ન રાખે, ૫૦ બીભલે સચચ કરેલું ધન ઉડાવે, ૫૧ માન રાખી રાજ્ય જેવા ઠોળ ઘાલે, ૫૨ લોકમા રાજદિલની બહાર નિહા કરે, ૫૩ દુઃખ આવે દીનતા બતાવે, ૫૪ મુખ આવે ભાવિ કાળે ધનારી દુર્ગતિ ભૂલી જાય, ૫૫ યોડા બચાવને અર્થે ઘણો વ્યય કરે, ૫૬ પરીક્ષાને અર્થે હેર ખાય, ૫૭ કિમિયામા ધન હોમે, ૫૮ ક્ષય રોગ છતા રક્ષાયન ખાય, ૫૯ પોતે પોતાની મ્હોટાઇને અહંકાર રાખે, ૬૦ કોપથી આત્મઘાત કરવા તૈયાર થાય, ૬૧ નિરતર વગર કારણે આમ તેમ બદલતો રહે, ૬૨ બાણના પ્રહાર થયા હોય તો પણ યુદ્ધ જીતે, ૬૩ મ્હોટાની સાથે વિરોધ કરી તુલ્યાનમા ઉતરે, ૬૪ થોડું ધન છતા આકબર મ્હોટો રાખે, ૬૫ હું પરિત ધું એમ સમજી બહું બકબકાટ કરે, ૬૬ પોતાને શૂરવીર સમજી કોઇની બીક ન રાખે, ૬૭ ઘણા વખાણ કરી સામા માણસને ત્રાસ ઉપજાવે, ૬૮ હાસી કરતા મર્મ વચન બોલે, ૬૯ ફરિશ્તીના હાથમા પોતાનું ધન આવે, ૭૦ લાલ નહીં નહીં છતા ખરચ કરે, ૭૧ પોતાના ખરચનો દિસાજ રાખવાનો પોતે કટાળો કરે, ૭૨ નશીબ ઉપર ભરેસો રાખી ઉદ્ધમ ન કરે, ૭૩ પોતે ફરિશ્તી ચર્ષ વાતો કરવામા વખત શુભાવે, ૭૪ વ્યસનાક્ત ધર્મ લોજન કરવાનું પણ ભૂલી જાય, ૭૫ પોતે નિર્ગુણી છતા પોતાના કુળની ઘણી પ્રશંસા કરે, ૭૬ કઠોર સ્વર છતા ગીત ગાય, ૭૭ સ્ત્રીના બચથી યાચકને દાન આપે નહીં, ૭૮ કૃપણતા કરવાથી માઠી અવસ્થા પામે, ૭૯ જેના દોષ ખુલ્લા દેખાતા હોય તંના વખાણ કરે, ૮૦ સભાનું કામ પૂરું થયા વિના ઘરમાથી ઉઠી જાય, ૮૧ દ્રુત ધર્મ સંદેશો ભૂલી જાય, ૮૨ ખામીનો રોગ છતા ચેરી કરવા જાય, ૮૩ યશને અર્થે લોજનનું ખર્ચ મ્હોટું રાખે, ૮૪ લોક વખાણ કરે એવી આશાથી થોડો આકાર કરે, ૮૫ જે વસ્તુ થોડી હોય તે ઘણી બક્ષણ કરવાની મરજી રાખે, ૮૬ કપટી અને ત્રીકા બોલા લોકોના પાસમા સપડાય, ૮૭ વેરયાના ધારની સાથે કલહ કરે, ૮૮ જે જણા કાંઈ મસલત કરતા હોય તો વચ્ચે ત્રીજો જાય, ૮૯ આપણા ઉપર રાજાની મહેરબાની હંમેશા રહેશે એવી ખાતરી રાખે, ૯૦ અન્યાયથી સારી અવસ્થામા આવવાની ઇચ્છા કરે, ૯૧ ધન પાસે નહીં છતા ધનથી ધનારા કામો કરવા જાય, ૯૨ લોકમા શુભ વાત બહાર કરે, ૯૩ યશને અર્થે અજાણ માણસનો જાતીન થાય, ૯૪ કિતના વચન કહેનારની સાથે વેર કરે, ૯૫ બધે ભરેસો રાખે, ૯૬ લોક વ્યવહાર ન જાણે, ૯૭ યાચક ધર્મ હું લોજન જમવાની ટેવ રાખે, ૯૮ મુનિરાજ ધર્મ ક્રિયા પાળવામા શિથિલતા રાખે, ૯૯ કુકર્મ કરતા શરમાય નહીં, અને બોલતા બહું હસે, ૧૦૦ તે મૂર્ખ જાણવો " આ રીતે સો પ્રકારના મૂર્ખ કલા છે

રત્નવિશાળામાં રહેતો હતો તેની વસુધરા નામે સ્ત્રી હતી તેમને રત્ન સરખા ઉત્કૃષ્ટ શુભોને ધારણ કરનાર રત્નસાર નામે એક પુત્ર હતો તે એક વખતે પોતાના દોસ્તો સાથે વનમાં ગયો વિચક્ષણ રત્નસારે ત્યાં વિનયધર આચાર્યને જોઈ વહન કરી તેમને પૂછ્યું કે, “હે મહારાજ ! આલોકમાં પણ મુખ શી રીતે મળે છે ? ” વિનયધર આચાર્યે કહ્યું, “હે દક્ષ ! જીવ સતોષની વૃદ્ધિ રાખવાથી આ લોકમાં મુખી થવાય છે, પરંતુ બીજી કોઈ રીતે નથી થતો સતોષ દેશથી અને સર્વથી એવા બે પ્રકારનો છે તેમાં દેશ સતોષથી ગૃહસ્થ પુરુષોને મુખ મળે છે પરિશદ્ધ પરિભાષુ મતના અગ્રીકારથી ગૃહસ્થ પુરુષોને દેશથી સતોષ વૃદ્ધિ પામે છે; કારણ કે, પરિશદ્ધ પરિભાષુ કરવાથી પાર વિનાની આશા મળ્યાદામાં આવી રહે છે સર્વથી સતોષની વૃદ્ધિ તો સુનિરાજથી જ કરી શકાય છે, તેથી અનુચાર વિમાનવાસી દેવતા કરતા પણ સાડે મુખ આલોકમાં જ મળે છે

ભગવતી સૂત્રમાં કહ્યું છે કે—“એક માસ મુખી દીક્ષાપર્યાય પાળનારા સાધુ આદરેલા ચારિત્રના વિશુદ્ધ પરિણામથી વાલુમતર પી, બે માસ મુખી પાળનારા ભવનપતિની, ત્રણ માસ મુખી પાળનારા અસુરક્રુમારની, ચાર માસ મુખી પાળનારા જ્યોતિષીની, પાંચ માસ મુખી પાળનારા ચંદ્ર સૂર્યની, છ માસ મુખી પાળનારા સોધર્મ તથા ઇશાન દેવતાની, સાત માસ મુખી પાળનારા સનતક્રુમારવાસી દેવતાની, આઠ માસ મુખી પાળનારા પ્રજ્ઞવાસી તથા સાતકેવાસી તથા માહેન્દ્ર દેવતાની, નવ માસ મુખી પાળનારા શુક્રવાસી તથા સદ્સારવાસી દેવતાની, દશ માસ મુખી પાળનારા આનંદ આદિ ચાર દેવલોકમાં રહેનાર દેવતાની, અગ્રી આર માસ મુખી પાળનારા ઐવેકવાસી દેવતાની તથા બાર માસ મુખી પાળનારા અનુચાર પાપાતિક દેવતાની મનમાં ઉત્પન્ન થયેલી મુખની પ્રાપ્તિનું ઉક્તિ થયે છે ”

જે માણસ સતોષી નથી, તેને ઘણા ચક્રવર્તિ રાજ્યોથી, અખૂટ ધનથી, તથા સર્વે લોભોપલોભના સાધનોથી પણ મુખ પ્રાપ્ત થતું નથી મુલૂમ ચક્રવર્તી, કોલ્લિક શાળ, મહેમલ શેઠ, હાસા પ્રહાસનો પતિ વગેરે મનુષ્યો સતોષ ન રાખવાથીજ દુખી થયા કેમકે—અભયક્રુમારની પેઠે સતોષ રાખનારને જ કોઈ મુખ મળે છે, તે મુખ અસતોષી એવા ચક્રવર્તીને તથા છંદને પણ મળી શકતું નથી ઉપર ઉપર જોનારા સર્વે દરિદ્ર થાય છે, પણ નીચે નીચે જોનાર કયા માણસની આટાઈ વૃદ્ધિ ન પામી ? માટે મુખને પુષ્ટિ આપનાર એવા સતોષને સાધવાને અર્થે તું પોતાની ઈચ્છા માફક ધન ધા ય આદિ પરિશ્રમનું પરિભાષુ કર ધર્મ, નિયમપૂર્વક લેશ માત્ર આચર્યો હોય, તો પણ તેથી પાર વિનાનું ફળ મળે છે, પરંતુ નિયમ લીધા વિના ઘણા ધર્મ આચર્યો હોય છે, તો પણ તેથી સ્વસ્થ માત્ર ફળ મળે છે જુઓ ! ક્રુવામાં સ્વસ્થ માત્ર ગરલું હોય છે, તો પણ તે નિયમિત હોવાથી તેનું જળ કોઈ કાળે ખૂટતું નથી, અને સરોવરનું જળ કાંઠા મુખી મર્યું હોય તો પણ તે નિયમ વિનાનું હોવાથી ખૂટે છે માણસે નિયમ લીધો હોય તો સદૃઢ

અન્ય હિતવચનો.

વળી જેથી આપણે અપયશ યાય તે છોડવું વિવેકવિલાસ નામના ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે—વિવેકી પુરૂષે સભામાં જમાવું, છોકાં, જોડકાર, હાસ્ય વિગેરે કરવા પડે તો મો આગળ હાથડું લોકીને કરવા, તથા સભામાં નાક જોતરવું નહીં અને હાથ મરડવા નહીં. પલાઠી ન વાળવી, પગ લાગા ન કરવા, તથા નિદ્રા, વિકથા અને અરાજ ચેષ્ટા ન કરવી અવસર આવે કુલીન પુરૂષોનું હસવું માત્ર હોઠ પહોળા યાય એટલું જ હોય છે, પણ ખડખડ હસવું અથવા ઘણું હસવું સર્વથા અનુચિત છે બગલમાં સીસોટી વગાડવા આદિ અજવાઈ, વગર પ્રયોજને તુણના કટકા કરવા, પગે અથવા હાથે જમીન જોતરવી, નખથી નખ અથવા હાત ઘસવા, એટલી ચેષ્ટાઓ કરવી નહીં, વિવેકી પુરૂષે ભાટ, ચાવણ અને છાશણ વગેરે લોકોએ કરેલી પોતાની પ્રથા સાલળી મનમાં અહંકાર ન લાવવો તથા સમજી લોકો વખાણ કરે તો તે ઉપરથી આપણામાં શુષ્ક જોટલો નિક્ષય કૃત્ત કરવો, પણ અહંકાર ન કરવો. વિચક્ષણ પુરૂષોએ પારકા વચનનો અભિપ્રાય બરાબર ધારવો તથા નીચ માણસ હલકા વચન બોલે તો તેનો ખડલો વાળવા તેવા વચન મુખમાંથી કાઢવા નહીં હાથા પુરૂષે જે વાત અતીત, અનાગત તથા વર્તમાન કાળમાં ભરોસો રાખવા યોગ્ય ન હોય, તે વાતમાં એ જોમજ છે એવો સ્પષ્ટ પોતાનો અભિપ્રાય ન જણાવવો. વિવેકી પુરૂષોએ પારકા માણસ પાસેથી શરૂ કરાવવા ધારેલું કામ તે માણસ આગળ પહેલેથીજ કાંઈ દાખલાદલીલથી અથવા વિશેષ વચનથી જણાવવું આપણા ધારેલા કાર્યને અનુકૂળ એવું કોઈનું વચન હોય તો તે આપણા કાર્યની સિદ્ધિને અર્થે અવશ્ય કબૂલ કરવું જેનું કાર્ય આપણાથી ન બની શકે એમ હોય તેને પહેલેથીજ તેમ કહી દેવું, પણ મિથ્યા વચન કહીને ખાલી કોઈને ધક્કા ન ખવરાવવા.

સમજી લોકોએ કોઈએ કડવા વચન ન સંભળાવવા પોતાના શત્રુઓને તેવા વચન સંભળાવવા પડે તો તે પણ અન્યોક્તિથી અથવા બીજા કોઈ બહાનાથી સંભળાવવા જે પુરૂષ માતા, પિતા, રાગી, આચાર્ય, પરાણા, ભાઈ, તપસ્વી, વૃદ્ધ, બાળક, દુર્બળ માણસ, વૈધ, પોતાની સતતિ, ભાઈમાત, ચાકર, પ્લેન, આશ્રિત લોકો, સમાસબંધી અને મિત્ર એટલાની સાથે જે કલહ ન કરે તે ત્રણે જગતને વશ કરે છે એક સરખું સૂર્ય તરફ ન જોવું તેમજ ચંદ્ર સૂર્યનું અહણ, મહોટા ફૂવાતું પાણી અને સંધ્યા સમયે આકાશ ન જોવું સી પુરૂષનો સભોગ, મૃગયા, તરણ અવસ્થામાં આવેલ નગ્ન સ્ત્રી, જાનવરોની કીડા અને કન્યાની યોની એટલા વાના ન જોવા વિદ્વાન પુરૂષ પોતાના મુખનો પડછાયો તેલમાં, જળમાં, હથિયારમાં, મૂત્રમાં તથા લોહીમાં ન જુએ કારણ કે, એમ કરવાથી આયુષ્ય ઘટે ૧ સારા માણસે કબૂલ કરેલ વચનનો ભગ, ગઈ વસ્તુનો શોક તથા કોઈનો નિદ્રાભગ કોઈ કાળે પણ ન કરવો ઘણાની સાથે વૈર ન કરતા ઘણા મતમાં પોતાનો

સમય આવે પણ તે ન મૂકાય અને નિયમનુ બધન ન હોય તો સારી અવસ્થામાં હોવા છતાં પણ કદાચ ધર્મકૃત્ય મૂકાય છે તેમજ નિયમ લીધેા હોય તો જ માણસની ધર્મને વિષે હઠતા થાય છે જુઓ ! દોરડું બાધવાથી જ બનવરો પણ જીભા રહે છે ધર્મનું અવિત હઠતા, વૃક્ષનું અવિત ફળ, નદીનું અવિત જળ, સુશટનું અવિત બળ, ઠગ માણસ નું અવિત જૂઠું, જળનું અવિત શીતળપણું અને ભક્ષ્યનું અવિત ધૃત છે, માટે કાશ્યા પુરૂષોએ ધર્મકરણીના નિયમ લેવામાં તથા લીધેલા નિયમને વિષે હઠતા રાખવામાં ઘણા જ મજબૂત પ્રયત્ન કરવો, કારણ કે, તેમ કરવાથી વાંછિત સુખની સુખે પ્રાપ્તિ થાય છે "

રત્નસાર કુમારે સફુરની એવી વાણી સાંભળીને સત્યકેવ સહિત પરિબ્રહ્મ પરિમાણુ તત લીધું તે એ રીતે કે — " જ્યારે જ્યારે માલિકીમાં એક લાખ રત્ન, હસ લાખ સુવર્ણ, મોતીના અને પરવાળાના એમ એકેકના આઠ આઠ મૂકા, નાણાબધ આઠ કોડ સોનેયા, હસ હજાર ભાર રૂપુ વગેરે ધાતુઓ, સો મૂકા ધાન્ય, એક લાખભાર બાકીના કરી યાણા, ૧૦ હજાર ગાયો, પાસસો ઘર તથા ફકાનો, ચારસો વાહન, એક હજાર ઘોડા અને સો હાથી રાખવા એથી વધારે સબ્રહ્મ ન કરવો તથા જ્યારે રાજ્ય અને રાજ્યધનો બધા પાર પણ ન સ્વીકારવો શ્રદ્ધાવત એવો તે રત્નસાર કુમાર આ રીતે પાચ અતિચારથી સહિત એવા પાચમાં અણુમનના અગીકાર કરી શાવક ધર્મ પાળવા લાગ્યો

બીજે કોઈ વખતે તે પાછો પોતાના શુદ્ધ મનવાળા દોસ્તોની માથે ફરતા ફરતા " શેલબલોહ " નામના બગીચામાં આવ્યો બગીચાની ચોખા ભોતો તે કોડા પર્વત ઉપર ગયો ત્યાં કુમારે દિવ્ય રૂપ અને દિવ્ય વેષ ધારણ કરનાર તથા દિવ્ય ગાયન કરી રહેલું એક કિન્નરનું ભેટલું ભેટું તે બન્નેનું સુખ ઘોડા જેવું અને બાપીના શરીરનો તમામ ભાગ માણસ સરખો એવું કોઈ દિવસે ન ભેજેલું સ્વરૂપ ભેઈ ચમત્કાર પામેલા કુમારે હાસ્ય કરીને કહ્યું કે, " ભે એ માણસ અથવા દેવતા હોત તો એનું સુખ ઘોડા જેવું કેમ હોય ? માટે એ માણસ નથી, અને દેવતા પણ નથી પરંતુ કોઈ બીજા દ્વીપમાં ઉત્પન્ન થયેલો કોઈ દેવતાનું એ વાહન હશે " તે કુમારનું કાનને કડવું લાગે એવું વચન સાંભળી દુઃખ પામેલા કિન્નરે કહ્યું " હે કુમાર ! તું કુકલ્પના કરીને જ્યારે દોગટ વિઠબના શું કરવા કરે છે ? જગતમાં પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે કામવિલાસ કરનારો હું બ્ય ન્તર દેવતા છું, પણ તું માત્ર તિથેચ સરખો છે, કારણ કે, ત્હારા પિતાએ તને દેવતાઓને પણ ન મળી શકે એવી એક દિવ્ય વસ્તુથી એકાદ ચાકરની માફક દૂર રાખ્યો "

અરે કુમાર ! સમરાધકાર નામનો એક નીલવર્ણ ધારણ કરનારો ઉત્તમ ઘોડો ત્હારા પિતાને કોઈ દૂર દ્વીપાતરમાં પૂર્વે મળ્યો જેમ ખરાબ રાજ્ય કૃશ અને વક્ર સુખને ધારણ કરનારો, હલકા કાનનો, ઠંકાણા વગરનો, પગે પગે દડ કરનારો અને કોંપી હોય છે,

મત આપવો જેમા સ્વાદ નથી એવા કાર્યો પણ સમુદાયની સાથે કરવા સુઠ પુરૂષોએ સર્વે સારા કાર્યમા અગ્રેસર થવું માણસો કપાથી પણ નિરપ્રહપણ દેખાડે તો પણ તેથી કૃષ્ણ નીપજે છે પુરૂષોએ જે કૃત્ય કરવાથી કોઈનું નુકસાન નોપજે એવું કામ કરવા તત્પર ન થવું તથા સુખાત્ર માણસોની કોઈ કાળે અદેખાઈ કરવી નહીં પોતાની જાતિ ઉપર આવેલા સંકટની ઉપેક્ષા ન કરવી, પણ ઘણા આદરથી જાતિનો સ્વપ થાય તેમ કરવું, કારણ કે એમ ન કરે તો માન્ય પુરૂષોની માનખરના અને અપયથ થાય પોતાની જાતિ છોડીને પરજાતિને વિષે આસક્ત થએલા લોકો કુર્કર્મ રાજાની પેઠે મરણ પર્યંત દુખ પામે છે જ્ઞાતિયો માહોમાહે કવહ કરવાથી પ્રાપ્ત નાથ પામે છે, અને સપમા રહે તો, જેમ જળમા કમળિની વધે છે તેમ વૃદ્ધિ પામે સમજી માણસે દરિદ્રી અવસ્થામા આવેલો પોતાનો મિત્ર, સાધર્મી, જ્ઞાતિનો આગેવાન, મહોટા શુભી તથા પુત્ર વિનાની પોતાની જ્ઞેન એટલા લોકોનું અવશ્ય પોષણ કરવું જેને મહોટાઈ ગમતી હોય, એવા પુરૂષે સારથિનું કામ, પારખી વસ્તુનું ખરીદ વેચાણ તથા પોતાના કુળને અનુચિત કાર્ય કરવા સેવાર ન થવું

મહાભારત વગેરે ગ્રંથોમા પણ કહ્યું છે કે-પુરૂષે જાણ સુદૂર્તને વિષે ઉઠવું અને ધર્મનો તથા અર્થનો વિચાર કરવો સૂર્યને ઊગતા તથા આચમતા કોઈ વખતે પણ ન જોવો પુરૂષે દિવસે ઉત્તર દિશાએ તથા રાત્રિએ દક્ષિણ દિશાએ અને કોઈ હરકત હોય તો ગમે તે દિશાએ મુખ કરીને મળમુત્રનો ત્યાગ કરવો. આચમન કરીને દેવની પૂજા વગેરે કરવી, શુદ્ધે વહના કરવી, તેમજ લોજન કરવું હે રાજા ! જાણ પુરૂષે ધન સંપાદન કરવાને પ્રયત્ન અવશ્ય કરવોજ, કારણ કે તે હોય તોજ ધર્મ, કામ વગેરે થાય છે જેટલો ધનનો લાભ હોય તેનો ચોથો ભાગ ધર્મકૃત્યમા, ચોથો ભાગ સંબ્રહમા અને બાકી રહેલા બે ચોથા ભાગમા પોતાનું પોષણ સલાવવું અને નિત્ય નૈમિત્તિક ક્રિયાઓ કરવી વાળ સમારવા, આરિસામા મુખ જોવું, તથા હાતણ અને દેવની પૂજા કરવી જેટલા પાના બપોર પહેલા જ કરવા પોતાના હિતની વાછા કરનાર પુરૂષે હમેશા ઘરથી આવે જઈ મળ મૂત્ર કરવું, પગ ધોવા, તથા જોઠવાડ નાખવો જે પુરૂષ માટીના ગાગડા ભાગે, તૃણના કટકા કરે, હાતવડે નખ ઉતારે, તથા મળ મૂત્ર કર્યા પછી બરાબર શુદ્ધિ ન કરે તે આ લોકમા લાણુ આયુષ્ય ન પામે ભાગેલા આસન ઉપર ન બેસવું, ભાગેલું કાસાનું પાત્ર રાખવું નહીં વાગ છુટા મૂકી લોજન ન કરવું તથા નમ્ર યર્ધને ન નહાવું, નમ્રપણે મુઠ ન રહેવું, ઘણી વાર એકા હાથ વગેરે ન રાખવા, મસ્તકના આશ્રયતળે સર્વ પ્રાણ રહે છે, માટે એકા હાથ ન લગાડવો, માથાના વાળ ન પકડવા, તથા મસ્તકને વિષે પ્રહાર પણ ન કરવો પુત્ર તથા શિષ્ય વિના શીખામણને અર્થે કોઈને તાડના પણ ન કરવી પુરૂષોએ કોઈ કાળે પણ બે હાથે મસ્તક ન ખણવું, તથા જગર કારણે વારવાર માથે નહાવું નહીં અહણ વિના રાત્રીએ નહાવું

તેમ તે અન્ધ પણ દુઃશ અને વાકાં મુખને ધારણ કરનારો, દુઃકા કાનને ધારણ કરનારો, બહુજ અપણ, સ્કધને વિષે ભેદીરૂપ ચિન્હ ધારણ કરનારો અને પ્રહાર ન ખમી શકે એવો છે આ રીતે ખરાબ રાજા સરખો તે અન્ધ છે ખરો તો પણ એ આશ્ચર્ય ॥ કે- તે સર્વ લોકોના મનને એચનારો તથા પોતાની અને પોતાના ઘણીની સર્વ પ્રકારે જલ્દિને વધારનારો ॥ કેમકે—કુશ મુખવાળા, નહીં બહુ ભડા તથા નહીં બહુ પાતળા એવા, મધ્ય ભાગને ધારણ કરનારા દુઃકા કાનવાળા ઉંચા ખધને અને પહોળી છાતીને ધારણ કરનારા, દિનગ્ધ રેશમરાજીવાળા પુષ્ટ એવા પાછલા એ પાસાને ધારણ કરનારા, પૃષ્ઠભાગને ઘણા જ વિશાળ, અને ઘણા વેગવાળા એવા સર્વ ઉત્તમ ગુણોને ધારણ કરનાર ઘોડા ઉપર રાજાએ બેસવું " પવન કરતાં પણ સપળ એવો તે ઘોડો " અસવારનું મન વધારે આગળ દોડે છે કે, હું દોડું છું " એવી હરીકાંઈથી જ કે શું ? એક દિવસમા સો માઉ બાય છે બહુ લક્ષ્મીનેા અકુર જ હોયતી ! એવા બેસવા લાયક ઘોડા ઉપર જે પુરૂષ અસવાર થાય, તે સાત દિવસમા જગતમા શ્રેષ્ઠ એવી વસ્તુ મેળવે છે, એ ઘણી આશ્ચર્યની વાત છે ! અરે કુમાર ! તું પોતાના ધરમાની છાનો વાત બહુતો નથી, અને પોતે પડિતાઈની મ્હોટો અહંકાર ધારણ કરી માત્ર અજ્ઞાનથી મ્હારી વગર કારણે નિંદા કરે છે ! જો તું તે ઘોડો મેળવીશ, તો ત્હારૂં ધૈર્ય, શૂરવીરપણું અને ઠહાપણુ જણાયો " એમ કહી કિન્નર, કિન્નરી ની સાથે આકાશમા ઉડી ગયો.

રત્નસાર કુમાર ઘણી અપૂર્વ વાત સાકળી ઘેર આવ્યો, અને પોતાને ઘણાજ ઠગા યદો માની આમણોદ્ગમણો ધર્ષ શોક કરવા લાગ્યો પત્રી ધરના મધ્ય ભાગમા જઈ બારણા ઈર્ષ પલગ ઉપર બેઠો. ભારે દીલગીર થએલા પિતાએ આવી તેને કહ્યું કે, " હે વત્સ ! તને શું દુઃખ થયું ? કાંઈ મનને અથવા શરોરને પીડા તો થઈ નથી ? આના ઉત્તરમા તેણે કહ્યું કે, જો પ્રાઇ તેવું હોય તો હું તેનો અવરય ઉપાય કરૂં જે હોય તે વાન મને કહે, કેમકે મોતીની પણ કિંમત વિશ્વા વિના થતી નથી " પિતાના એવા વચનથી સતોષ પામેલા રત્નસારે શીઘ્ર બારણા ઉઘાડયા, અને જે વાત બની ગઈ હતી અને જે મતમા હતો, તે સર્વ પિતાજીને કહી પિતાએ ઘણું આશ્ચર્ય પામીને કહ્યું કે, " હેવત્સ ! જે અમારો પુત્ર આ સર્વોત્તમ અન્ધ ઉપર બેસી જૂતગને વિષે ચિરકાલ દરતા રખે અમને પોતાના વિયોગથી દુઃખ કરે " એવી કલ્પનાથી મેં આજ સુધી તે ઘોડો ઘણી મહેનતે શુભ રાખ્યો, પણ તે હવે ત્હારા હાથમા સોપવોજ પડશે, પરંતુ તને યોગ લાગે તે જ કર એમ કહી પિતાએ હર્ષથી રત્નસાર કુમારને તે ઘોડો આપ્યો. માગ્યા પત્રી પણ ન આપવું એ પ્રીતિ ઉપર અગ્નિ મૂકવા સરખું છે જેમ નિધાન મળવાથી નિર્ધનને આનંદ થાય છે, તેમ રત્નસાર કુમારને ઘોડો મેળવવાથી ઘણો આનંદ થયો. શ્રેષ્ઠ વાછિત વસ્તુ મળે ભારે કેને આનંદ ન થાય ? પત્રી ઘણો બહિમાની રંગાવ અર્થ જેમ

સાફ નથી, તથા લોજન કરી રહ્યા પછી અને ઊંડા ઘરમા પણ ન જ્ઞાતુ ગુરુનો દોષ ન કહેવો, ગુરુ ક્રોધ કરે તો તેમને પ્રસન્ન કરવા તથા બીજા લોકો આપણા ગુરુની નિંદા કરતા હોય તો તે સાબળવી પણ નહીં

હે ભારત ! ગુરુ, સતી સ્ત્રીઓ, ધર્મી પુરુષો તથા તપસ્વીઓ, એમની મરકરીમા પણ નિંદા ન કરવી કોઈ પણ પારકી વસ્તુ ચોરવી નહીં, કિંચિત્માત્ર પણ કંઠવુ વચન ન બોલવુ, મધુર વચન પણ વગર કારણે બોલવુ નહીં પારકા દોષ ન કહેવા મહાપાપ કરવાથી પતિત થએલા લોકોની સાથે વાર્તાલાપ પણ ન કરવો, તેમના હાથનું અન્ન ન લેવુ, તથા તેમની સાથે કાંઈ પણ કામ કરવુ નહીં એક આસન ઉપર ન બેસવુ, ડાહ્યા માણસે લોકમા નિંદા પામેલા, પતિત, ઉન્મત્ત, ઘણા લોકની સાથે વેર કરનારા, અને મૂર્ખ એવાની દોસ્તી કરવી નહીં તથા એકલા મુસાફરી કરવી નહીં હે રાજા ! દુષ્ટ વાહનમા ન ચડવુ, કિનારા ઉપર આવેલી છાયામા ન બેસવુ, તથા આગળ પડી જળના પ્રવાહની સામા જવુ નહીં, સળંગેલા ઘરમા દાખવ થવુ નહીં, પર્વતની ટુક ઉપર ન ચડવુ, સુખ હાક્યા વિના બગાસુ, ઉધરસ તથા ત્રાસ ખાવા નહીં ડાહ્યા માણસે ચાલતા ઊંચી, આડીઅવલી અથવા દૂર દ્રષ્ટિ ન રાખવી, પણ આગળ ચાર હાથ જેટલી ભૂમિ ઉપર નજર રાખીને ચાલવુ ડાહ્યા માણસે ખડખડ હસવુ નહીં, સીસોટી ન વગાડવી, દાંત તમા નખ ન છેડવા, તથા પગ ઉપર પગ ચઢાવીને બેસવુ નહીં દાંડી મૂંઝતા વાળ ચાવવા નહીં, હોઠ દાંતમા વારવાર ન પકડવા, એક હોય તે કાંઈ ભક્ષણ ન કરવુ, તથા કોઈ પણ ઠેકાણે દ્વાર ન હોય તો ચોરમાર્ગે જવુ નહીં ઉનાળાની તથા ચોમાસાની રીતમા છત્ર લઈને તથા રાત્રીએ અથવા વગડામા જવુ હોય તો લાકડી લઈને જવુ પગરખા, વસ્ત્ર અને માળા એ ત્રણ વાના કોઈએ પહેરેલા હોય તો પહેરવા નહીં સ્ત્રીઓને વિશે ઇર્ષ્યા કરવી નહીં, તથા પોતાની સ્ત્રીનું પ્રયત્નથી રક્ષણ કરવુ ઇર્ષ્યા કરવાથી આયુષ્ય ઘટે છે માટે ઇર્ષ્યા કરવી નહીં

હે મહારાજ ! રાત્રીએ જળનો વ્યાપાર, દહી અને માધોનો તેમજ મધ્યરાત્રીએ લોજન કરવુ નહીં ડાહ્યા માણસે ઘણીવાર સુખી ઠીંચણ ઊંચા કરીને ન સૂવુ ગોદોહિકા આસને ન બેસવુ, તથા પગે આસન જેથીને પણ ન બેસવુ પુરુષે તદ્દન પ્રાત કાળમા તદ્દન સંધ્યાને વિષે તથા તદ્દન જાપોરમા તથા એમકીપણે અથવા ઘણા અન્ય લોકોનો સાથે જવુ નહીં હે મહારાજ ! ભુદ્ધિયાળી પુરુષોએ મલિન દર્પણમા પોતાનું સુખ વગેરે ન જોવુ તથા દીર્ઘાયુષ્યની વાંચ કરનાર પુરુષે રાત્રીએ પણ દર્પણમા પોતાનું મો જોવુ નહીં હે રાજા ! પકિત પુરુષે એક કમળ અને કુવલય* વર્ણને રાત્રી માળા ધારણ

ચઢ્યો, અને વયથી તથા શીળથી સરખા એવા શોભતા ઘોડા ઉપર બેઠેલા એક મિત્રેની સાથે નગરથી બહાર નીકળ્યો. ઇંદ્ર જેમ પોતાના ઉચ્ચૈશ્વર્યના નામના અશ્વને ચલાવે છે, તેમ તે કુમાર, જેનો બરાબરીનો અથવા જેથી ચઢિયાતા લક્ષણવાળો ઘોડો જગતમાં પણ નથી, એવા ઉચ્ચે શ્રવા સમાન તે ઘોડાંથી રત્નને ઘોડા ફેરવવાના મેદાનમાં ફેરવવા લાગ્યો.

કાદ્યા એવા કુમારે તે ઘોડાને આણેપથી અનુક્રમે ચોરિત, વચ્ચિત, હુત, અને ઉત્તેજિત એ ચાર ગતિમાં (ચાર પ્રકારની ચાલમાં) ચલાવ્યો. પછી શુકલધ્યાન જીવને પાચમી ગતિએ પહોંચાડે છે ત્યારે તે જીવ જેમ બીજા સર્વ જીવને પાછળ મૂકે છે, તેમ કુમારે તે ઘોડાને આસ્કદિત નામની પાચમી ગતિએ પહોંચાડ્યો, ત્યારે તે ઘોડાએ બીજા સર્વ ઘોડાને પાછળ મૂક્યા એટલામાં શેઠના ઘરને વિષે પાજરામાં રાખેલો એક વ્યુદ્ધિ શાળી પોપટ હતો, તેણે કાર્યનો પાર ધ્યાનમાં લઈ વચ્ચુસાર શેઠને કહ્યું કે, “ હે તાત ! આ મ્હારો ભાઈ રત્નસાર કુમાર હાલમાં અશ્વરત્ન ઉપર બેસીને ઘણા વેગથી જાય છે કોતુકનો ઘણો રસિક એવો કુમાર ચાલાક મનનો છે, ઘોડો પણ હરિજી સરખો ઘણો ચાલાક અને ચાલતા જબરા કૂદકા મારનારો છે, અને દેવની ગતિ વીજળીના અમકારા કરતા પણ ઘણી વિચિત્ર છે, તેથી અમે બાણી શકતા નથી કે, આ કામનું પરિણામ કેવું આવશે ? સારા ભાગ્યનો જાણે એક સમુદ્ર જ હોયની ! એવા મ્હારા ભાઈનું અશુભ તો કોઈ ઠેકાણે યાય જ નહીં, તથાપિ સ્નેહવાળા શેઠના મનમાં પોતાની જેના ઉપર પ્રીતિ હોય, તેવી જાળમાં અશુભ કલ્પનાઓ આવ્યા વિના રહેલી નથી સિદ્ધ જ્યાં જાય ત્યાં પોતાની પ્રભુતા જ ચલાવે છે, તથાપિ તેની માતા સિદ્ધાંતીનું મન પોતાના પુત્રના સખધમાં અશુભ કલ્પના કરી અવશ્ય દુઃખી યાય છે એમ છતાં પણ પહેલાથી જ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે ચત્રના રાજવી એ બહુ સારી વાત છે તળાવ મજબૂત હોય, તેવામાં જ પાળ જાધવી, એ યુક્તિથી બહુ સાડે કેળાય છે, માટે હે તાત ! હે સ્વામિનું ! આપની આજ્ઞા યાય તો હું કુમારની જોળ માટે એક પાળાની માફક તુરંત જઈ દેવ ન કરે, અને કદાચ કુમાર ઉપર કાંઈ આપણા આવી પડે તો, હું હર્ષ ઉત્પન્ન કરનારા વચનો વગેરે સભળાવી તેને સહાય પણ કરૂં ”

પછી શેઠના મનમાં જે અભિપ્રાય હતો તેને મળતી વાત કરનાર પોપટને શેઠે કહ્યું કે, “ હે ભલા પોપટ ! તે બહુ સાડે કહ્યું ત્હાડું મન બહુ શુદ્ધ છે, માટે હે વત્સ ! હવે તું શીઘ્ર જા અને ઘણા વેગથી ગમન કરનાર એવા રત્નસાર કુમારને વિકટ માર્ગમાં સહાય તથા લક્ષમણ સાથે હોવાથી રાત્ર જેમ સુખે પાછા આવ્યા, તેમ ત્હારા જેવા પ્રિય મિત્ર સાથે હોવાથી તે કુમાર પોતાની વાછા પૂર્ણ કરીને સુખે નિઃશ્વરથી પાછો પોતાને સ્થાનકે આવશે ” શેઠના એવા વચન સાંભળી પોતાને કૃતાર્થ માનનારો તે માનવત

ઠરવી નહીં, પણ સહેદ ધારણ કરવી હે રાજન ! સૂતા, દેવપૂજા કરતા તથા સભામાં જતા પહેરવાના વસ્ત્રે જૂદા જૂદા રાખવા બોલવાની તથા હાથપગની ચપલતા, અતિશય જોજન, શમ્ભા ઉપર દીવો, તથા અધમ પુરૂષની અને યાજ્ઞલાની છાયા એટલા વાના અવસ્થા તજવા નાક ખોલારણુ નહીં, પોતે પોતાના પગરખા ન ઉપાડવા, માથે ભાર ન ઉપાડવો, તથા વરસાદ વરસતો હોય ત્યારે ઢોડવું નહીં પાત્ર ભાગે તો પ્રાયે કલહ થાય છે, અને ખાટ ભાગે તો વાહનનો ક્ષય થાય જ્યાં જ્યાં અને દૂધડો વસતા હોય ત્યાં પિતરાઈઓ પોતાનો પિંડ લેતા નથી

ગૃહસ્થે તૈયાર કરેલા અન્નથી પહેલા મુવાસિની સ્ત્રી, ગર્ભિણી, વૃદ્ધ, બાળક અને રોગી જોમને જમાડવા અને પછી જમણુ હે પાડવ ! એક માથ, બળદ આદિ ધરમા અધમા રાખી તથા જોનારા માણસોને કાંઈક ભાગ ન આપી પોતે જ એકલો જો માણસ જોજન કરે, તે કેવળ પાપ બક્ષણુ કરે છે ગૃહની વૃદ્ધિ વાહનાર ગૃહસ્થે પોતાની જ્ઞાતિનો ધરડો યજ્ઞેલો માણસ અને પોતાનો દરિદ્રો યજ્ઞેલો મિત્ર જોમને ધરમા રાખવા ઠાઠા માણસે અપમાન આગળ કરી તથા માન પાછળ રાખી સ્વાર્થ સાધવો, કારણ કે, સ્વાર્થથી ખટ થવું જો મૂર્ખતા છે થોડા લોકોને અર્થે થવું નુકશાન ખમવું નહી થોડુ ખર્ચથી મણાનો અથાવ કરવો જોમા જ ઠંઠાપણુ છે લેણુ, દેણુ તથા ધીમ કર્તવ્ય કર્મ જો સમયે કરવા જોઈએ, તે સમયે જો શીખ્ર ન કરાય તો તેની અદર રહેલો રસ કાળ ચૂચી લે છે જ્યાં જતા અદર સંકાર ન મળે, મધુર વાર્તાલાપ ન થાય, શુભ દોષની પણ વાત ન થાય, તેને ઘેર જણુ નહીં હે અર્જુન ! વગર બોલાવે ધરમા પ્રવેશ કરે, વગર પૂઠે બહુ બોલે, તથા ન આપેલા આજ્ઞને પોતે જ બેસે, તે પુરુષ અધમ બાણવો અગમા શક્તિ નહીં છતા કોપ કરે, નિર્ધન છતા ધનને વાછે, અને પોતે નિર્ગુણી છતા શુભીનો દ્રેષ કરે, જો ત્રણે પુરુષ જગતમા લોકડી સમાન સમજવા.

માતાપિતાનું પોષણુ ન કરનારો, કિયાને હિંદીને ચાચના કરનારો અને મૃત પુરુષ નું શમ્ભાદાન લેનારો જો ત્રણે જણુને ફરીથી મનુષ્યનો અવતાર દુર્લભ છે કોઈ કાળે પાછી ન જાય એવી લક્ષ્મીની ઇચ્છા કરનાર પુરુષે પોતે બલિહ પુરુષના સપાટામા આવતા નેતરની પેઠે નમ્ર થવું, પણ સર્પની પેઠે કદાપિ ધસી ન જવું નેતર માફક નમ્ર રહેનારો પુરુષ અવસર આવે અનુકરમે ફરીથી મ્હોટી લક્ષ્મી પેદા કરે છે, પણ સર્પની પેઠે ધસી જનાર માણસ કેવળ વધ માત્ર પામવા યોગ્ય થાય છે જુદિયાળી પુરુષે અવસર આવે કાચજાની પેઠે અજોપાગનો સકોચ કરી તાડનાઓ સહન કરી, અને તેવો અવસર આવે કાળા સાપની માફક ધસી જવું એક સપમા રહેલા જમે તેવા તુચ્છ લોકો હોય તો પણ તેમને બલિહ લોકો ઉપદ્રવ કરી ચકતા નથી જુઓ, સામો પવન હોય તો પણ એક જથામા રહેલી વેલડીઓને તે કાંઈ પણ બાધા ઉત્પન્ન કરી ચકતો નથી વિદ્વાન્ પુરુષો

પોપટ શેઠની આજ્ઞા મળતા જ, સસારમાથી જેમ સફળુદિ માણસ બહાર નીકળે છે, તેમ શીઘ્ર પાજરામાથી બહાર નીકળ્યો બાણુની પેઠે ગમન કરનાર તે પોપટ તુરત જ કુમારને આવી મળ્યો. કુમારે પોતાના ન્હાના ભાઈની પેઠે પ્રેમથી બોલાવી બોળામા બેસાર્યો. બાણુ મનુષ્ય રત્નની (રત્નસારની) પ્રાપ્તિ હોવાથી પ્રમાણ વિનાના અઠકારમા આવ્યો હોયની ! એવા તે અશ્વરત્ને વેગથી ગમન કરતા રત્નસારના મિત્રના અપ્પેાને નગરની પાછળ ભાગેાળના ભાગમા જ મૂકવા બુદ્ધિશાળી પુરુષ અતિમઠ પુરુષોને જેમ પાછળ મૂકે છે, તેમ કુમારના અશ્વરત્ને પાછળ મૂકેલા બાકીના ઘોડા પ્રથમથી જ નિરુત્સાહ હતા, તે ઘાકી ત્યાં જ બિભા રહ્યા.

હવે અતિશય ક્રૂરતા મારનારા, શરીરથી પ્રાપ્તે અહર આલનાર કુમારને ઘોડો બાણુ શરીરે રજ લાગવાની ણીકથી જ કે શું બૂમિને સ્પર્શ પણ કરતો નહોતો. તે સમયે નહીંબો, પર્વતો, જગલની બૂમીઓ વગેરે સર્વ વસ્તુ બાણુ કુમારના અશ્વની સાથે હરી કાઈથી જ કે શું ! વેગથી આલતી હોય એવી ચારે તરફ દેખાતી હતી ! ઝડપથી બૂમિતુ ઉલ્લસન કરનાર તે શ્રેષ્ઠ ઘોડો કોતુથી ઉત્સુક થયેલા કુમારના મનની પ્રેરણાથી જ કે શું ! પોતાને થતા ક્રમ તરફ કોઈ ક્ષણે પણ બિલકુલ ધ્યાન નહોતું પહોચાડતું એમ કરતા તે ઘોડો અનુક્રમે વારવાર ફરતી બિલ્લી સેનાથી ઘણી બચકર એવી શબર સેના નામની મ્હોટી અટવીમા આવ્યો. તે મ્હોટી અટવી સભાળનારને લાય અને ઘેલછા ઉપસ કરનાર, તથા ન સભળાય એવા જગલી કૂર બાનવરોની ગર્જનાઓના બહાનાથી બાણુ “ હું સર્વ અટવીઓમા અગ્રેસર છું ” એવા અઠકારપદે ગર્જના જ કરતી ન હોય ! એમ લાગતું હતું ગજ, સિંહ, વાઘ, સૂઅર, પાડા વગેરે બાનવરો કુમારને કોતુક દેખાડવાને અર્થે જ કે શું ! ચારે તરફ પરસ્પર લડતા હતા તે મહા અટવી શિયાળીઆના શબ્દના બહાનાથી “ અર્પૂર્વ વસ્તુના લાભની તથા કોતુકે એવાની ઇચ્છા હોય તો શીઘ્ર આમ આવ ” એમ કહી કુમારને બોલાવતી જ ન હોય ! એવી દેખાતી હતી તે મ્હોટી અટવીમાના વૃક્ષ મૂળથી શાખાઓના હુકના બહાનાથી બાણુ તે અશ્વરત્નને વેગ બેઠે, અમરકાર પામી પોતાના મસ્તક ધ્રુણવતા ન હોય ! એવા દેખાતા હતા તે મહાઅટવીમા બિલ્લીની સ્ત્રીઓ બાણુ કુમારનું મનરજન કરવાને અર્થે જ કે શું ! કિત્તનીની પેઠે મધુર સ્વરથી ઉફકટ ગીતો ગાતી હતી.

આગળ જતા રત્નમાર કુમારે દિડોળા ઉપર દિવ્યકા ખાતા એક તાપસ કુમારને રનેહવાળી નજરથી જોયો. તે તાપસ કુમાર મર્ત્યલોકમા આવેલા નાગકુમાર જેવો સુંદર હતો, પ્રિય ભાવવ સરળી તેની દષ્ટિ જોતાવેત જ રનેહવાળી દેખાતી હતી, અને તેને જોતાજ એમ જણાતું હતું કે, હવે એવા જેવું કાઈ પણ રહ્યું નથી તે તાપસ કુમાર પણ કામદેવ સંરળા સુંદર રત્નમાર કુમારને જોઈને, જેમ વરને જોવાથી કંપાતા મનમા

લગ્ન વગેરે પેદા થાય છે, તેમ તે તાપસ કુમારના મનમાં લગ્ન, ઉત્સુકતા, હર્ષ વગેરે મનોવિકાર ઉત્પન્ન થયા થયા મનોવિકારથી ઉત્તમ જોવો તાપસ કુમાર મનમાં શૂન્ય જોવો થયો હતો, તથાપિ કાંઈપણ રીતે ધૈર્ય પકડીને તેણે હિંદોળા ઉપરથી ઉતરી રત્નસાર કુમારને આ રીતે સલાહ કર્યો “હે જગત્પદ્મજ ! હે સૌભાગ્યનિધિ ! અમારા ઉપર કૃપા દષ્ટિ રાખ, સ્થિરતા ધારણ કર, પ્રમાદ ન કર, અને અમારી સાથે વાતચીત કર ત્હારા નિવાસથી કયો દેશ અને કયું નગર જગત્મા ઉત્તમ અને પ્રશસા કરવા યોગ્ય થયું ? ત્હારા જન્મથી કયું કુળ ઉત્સવથી પરિપૂર્ણ થયું ? ત્હારા સળધથી કંઈ ભતિ ભઈના પુષ્પ પેઠે સુગંધીવાળી થઈ ? કે જેની અંમે પ્રશસા કરીએ ? જોવો ત્રૈલોક્યને આનંદ પમાડનારો ત્હારો પિતા કયો ? તને પણ પૂજવા યોગ્ય જેવી ત્હારી માન્ય માતા કોણ ? સમગ્ર સુદર વસ્તુમાં કૈષ જોવો તું જેમની સાથે સગર્ભ સળધ રાખે છે, તે સમજનની પેઠે જગતને આનંદ પમાડનારા ત્હારા સ્વજન કયા ? જે વડે જગત્મા તું જોળખાય છે, તે ઝોટાઈનું સ્થાનક એવું ત્હોરું નામ કયું ? ત્હારે પોતાના ઈષ્ટ માણસને દૂર રાખવાનું શું કારણ બન્યું ? કેમકે, તું કોઈ પણ મિત્ર ચિન્તા એકલો જ દેખાય છે બીજાનો તિરસ્કાર કરનારી જેવી આ અતિશય ઉતાવળ કરવાનું પ્રયોજન શું ? અને ત્હારી સાથે તું પ્રીતિ કરવા છાંછે છે, તેનું પણ કારણ શું ? ”

તાપસ કુમારનું જોવું મનોહર ભાષણ પૂર્ણપણે સાબળતા એકલો રત્નસાર જ નહોતો, પરંતુ થોડો પણ ઉત્સુક થયો તેથી કુમારનું મન જેમ ત્યા સ્થિર થયું, તેમ તે અસ્વ પણ ત્યા સ્થિર ઉભો રહ્યો ઉત્તમ અર્થેનું વર્તન અસવારની મરણ માફક જ હોય છે રત્નસાર તાપસ કુમારના સૌંદર્યથી અને જોલવાની ચતુરાઈથી મોહિત થવાથી તથા ઉત્તર આપવા જેવી બાબત ન હોવાથી કાંઈ ઉત્તર આપી શક્યો નહોતો એટલામાં તે બલો પોપટ વાચાળ માણસની માફક ઉચ્ચ સ્વરે જોલવા લાગ્યો જે સર્વ અવસરનો જાણ હોય, તે અવસર મળે કાંઈ વિલગ કરે ? પોપટ કહે છે “હે તાપસ કુમાર ! કુમારનું કુળ વગેરે પૂછવાનું પ્રયોજન શું છે ? હાલમાં તે અહિ કાંઈ વિવાહ માણ્યો નથી ઉચિત આચરણ આચરવામાં તું ચતુરજ છે, તથાપિ તે તને કહું છું સર્વે મતધારીઓને ઘેર આવેલો અતિથી સર્વ પ્રકારે પૂજવા લાયક છે લોકિક શાસ્ત્રકારોએ કહ્યું છે—ચારે વર્ણોના શુરુ પ્રાણુ છે, અને પ્રાણુનો શુરુ અગ્નિ છે, સૌઓનો ભરથાર એ જ એક શુરુ છે, અને સર્વે લોકોનો શુરુ ઘેર આવેલો અતિથિ છે, માટે હે તાપસ કુમાર ! જો ત્હોરું ચિત્ત આ કુમાર ઉપર હોય તો, જોનો ઘણી પરાણાગત જ્ઞ બીજા સર્વ વિચાર કોરે મૂકી દે ” પોપટની જેવી ચતુર ઉક્તિથી રાજ થયેલા તાપસ કુમારે રત્નના હાર સરખી પોતાની કમળમાળા જટ પોપટના ગળામાં પહેરાવી અને રત્નસારને કહ્યું કે—

“હે કૈષ કુમાર ! તું જ જગત્મા વખાણવા લાયક છે, કારણકે, ત્હારો પોપટ પણ વચન ચાતુરીમાં ઘણું જ નિપુણ છે ત્હોરું સૌભાગ્ય સર્વે કરતા ઉત્તમ છે, માટે હે કુમાર !

વિયોગથી શરણ વિનાના અને ચારે બાજુથી બાણવટે વીંધાયલા જેવા થએલા હવે શી રીતે ટકી શકશે ? હે તાત ! હું જીવતી રહી એ કરતા બીજી શી ખરાબ વાત છે ? સહન કરી ન શકાય એવો મ્હારી બ્હેનનો વિયોગ હું હવે શી રીતે સહન કરું ? ” એવો વિલાપ કરનારી તિલકમજરી થેલી યયાની માફક ધૂનમા આઘોટવા અને જળમા માછલી ની માફક ઉછળવા લાગી

જેમ હવના સ્પર્શથી વેલડી સૂકાઈ જાય છે, તેમ તે ઉખીને ઉભી જ એટલી સૂકાઈ ગઈ કે, કોઈને પણ તેના જીવવાની આશા ન રહી એટલામા તેની માતા પણ ત્યાં આવીને આ રીતે વિલાપ કરવા લાગી “ હે હૈંવ ! તે નિર્દય થઈ એવું દુખ મને શા સાડ આપ્યું ? તું એક મ્હારી પુત્રીને હરણ કરી ગયો અને આ બીજી પુત્રી તેના વિરહથી દુખી થઈ મ્હારા દેખતા મરણ પામશે ! હાય હાય ! નિર્ભાગી એવી હું હણણી ! ! ! હે યોગદેવીઓ ! વનદેવીઓ ! આકાશદેવીઓ ! તમે હવે તુરંતજ પાસે આવો, અને એ મ્હારી પુત્રીને કોઈ પણ રીતે લાભ આપુધવાળી કરો ” રાણીની સખીઓ, દાસીઓ અને નગરની સતી સ્ત્રીઓ ત્યાં આવી રાણીના દુખથી પોતે દુખી થઈ ઉચ્ચસ્વરે અતિ શય વિલાપ કરવા લાગી તે વખતે ત્યાંના સર્વ લોકોને શોક થયો એમા શુ કહેવું ? અશોક એવું નામ ધરાવનારા ઝાઝો પણ ચારે તરફથી શોક કરતા હોય એમ લાગ્યું તે વખતે તે લોકોના દુખથી બધું અતિશય દુખી થઈ ત્યાં રહી ન શકતો ન હોય ! એવો સૂર્ય પણ પશ્ચિમ સમુદ્રમા ડૂબી ગયો પૂર્વદિશા તરફથી ફેલાતા અધકારને અશો કમજરીના વિરહથી થએલા શોકે માર્ગ દેખાડ્યો તેથી તે સુએ ઝડપથી ત્યાં સર્વ લોકોએ મસરી નહો મનગી અદર શોક હોવાથી પ્રથમથી જ ઘણા આકુળબ્યાકુળ થએલા સર્વ લોકો, બહાર અધકાર થઈ ગયો ત્યારે ઘણાજ અકળાણ મલિન વસ્તુના કૃત્ય એવા જ હોય છે પછી અમૃત સરખા મુખદાથી છે ફિરણ જેના એવો ચદ્રમા ત્રેલોક્યને મલિન કરનારા અધકારને દૂર કરતો છતો બહાર થયો જેમ સજળ મેઘ વેલડીને તૃપ્ત કરે છે, તેમ ચદ્રમાએ મનમા દયા લાવીનેજ કે શુ । પોતાની અક્રિકાંપ અમૃતરસની વૃદ્ધિથી તિલકમજરીને પ્રસન્ન કરી

પછી રાત્રિને પાછલે પહોરે જેમ માર્ગની બાજુ પચિક મુસાફર સ્ત્રી ઊઠે છે, તેમ બધુમા ઉત્તમ એવી તિલકમજરી મનમા કાર્ષક વિચાર કરીને ઊઠી, અને મનમા કપટ ન રાખતા સખીઓનો પરિવાર સાથે લઈ ઉઘાનની અદર આવેલા યોગદેવી ચક્રેશ્વરીના મંદિરમા શીઘ્ર ગઈ મહિમાનુ સ્થાનક એવી ચક્રેશ્વરી દેવીની પરમ ભક્તિવટ સારા કમ યોગી માળાઓથી પૂજા કરીને તિલકમજરીએ તેને નીચે પ્રમાણે વિનંતિ કરી — “ હે સ્વામિનિ ! મેં જો મનમા કપટ રહિત ભક્તિ રાખીને સર્વ કાળ ત્હારી પૂજા, વદના અને સ્તુતિ કરી હોય, તો આજ મ્હારા ઉપર પુસાદ કરી પોતાની પવિત્ર વાણીથી દીન મ્હારી

હવે થોડા ઉપરથી ઉતર, મ્હારો ભાવ ધ્યાનમાં લઈ મ્હારો પદોણો થા, અને અમને કૃતાર્થ કર વિકાસ પામેલા કમળોથી શોભતું અને નિર્મળ જળને ધારણ કરનાર જેવું આ ન્હાતું સરખું એક તળાવ છે આ સઘળો સુદર વનનો સમુદાય છે, અને અમે ત્હારા તાબેદાર છીએ. મ્હારા જેવા તાપસથી ત્હારી પદોણાગત તે શી થવાની ? નગન તપસ્વીના મઠમાં રાત્રીની આસનાવાસના તે શી થાય ? તથાપિ હું મ્હારી શક્તિ પ્રમાણે તને કાષ્ઠક ભક્તિ દેખાડું કેઈ ક્ષણે વરણડાનું આઠ પોતાની છાયાથી નીચે બેસનારને વિશ્વાસિ સુખ નથી આપતું ? માટે શીવ્ર મંહેરજાની કરી આજ મ્હારી વિનતિ કબૂલ કર. સુસાદરી કરનારા સત્પુરુષો કેઈની વિનતિ કેઈ પણ વખતે ફોગટ જવા દેતા નથી ”

રત્નસારના મનમાં થોડા ઉપરથી ઉતરવાનો વિચાર પહેલેથી જ આવ્યો હતો પાછળથી જાણે સારા શકુનો જ ન હોય એવા તાપસ કુમારના વચનથી તે નીચે ઉતર્યો. પછી તે જાને કુમારો જાણે જન્મથી માફીને જ મિત્ર ન હોય । તે રીતે પ્રથમ મનથી મળ્યા હતા; તે હમણા પ્રીતિથી એક બીજાને સુખ ઉત્પન્ન કરનાર શરીરવડે પણ માહો માહિ આલિંગન કરીને મળ્યા પછી માહોમાહિ દહ ઘમેલી પ્રીતિ તેવી ને તેવી જ રાખવાને અર્થે તે જાને જણા એક બીજાનો હાથ પકડી થોડી વાર ત્યા આમતેમ કરવા લાગ્યા પ્રીતિથી માહોમાહિ હસબેલાપ કરનારા જાને કુમાર જગલની અંદર કોડા કરનાર બે હાથીના બન્ધાની પેઠે શોભવા લાગ્યા તાપસ કુમારે જેમ પોતાનું સર્વસ્વ દેખાડ્યું, તેમ તે અટવીમાં પર્વત, નદીઓ, તળાવો, કોડા કરવાના સ્થાનકો વગેરે સર્વ રત્નસારને દેખાડ્યા ફળોની તથા ફૂલોની ઘણી સમૃદ્ધિ થવાથી નમી ગયેલા એવા, પૂર્વે કેાં સમયે જોવામાં ન આવેલા કેટલાક વૃક્ષો નામ કંઈ કંઈને તાપસ કુમારે રત્નસારને પોતાના શુભ માફક જોળખાવ્યા પછી રત્નસાર, તાપસ કુમારના કહેવાથી યાક દર કરવાને માટે અને કોતુકને અર્થે હાથીની પેઠે એક ન્હાના સરોવરમાં ન્હાયો તાપસ કુમારે રત્નસારને સારી પેઠે ન્હાયાની વાત પૂછીને તેની આગળ ફૂલફૂળાદિ લાવી મૂક્યા તે આ પ્રમાણે - જાણે પ્રત્યક્ષ અમૃત જ ન હોય । એવી પાકી તથા કાષ્ઠક કાચી દ્રાક્ષ, વ્રતધારી લોકોના મન પણ જેમને નજરે જોતા જ લક્ષણ કરવાને અર્થે અધીર થઈ જાય એવા પાકેલા સુદર આમ્રફળો, ઘણા નાળીયેર, કેળા, પાકા છુધાકરીના ફળો, ખજૂરના ફળો, મીઠાચનું માપજ જ ન હોય । એવા ઘણા રાચણુના ફળો, પાકા ક્ષીરામલકીના ફળો, જેની અંદર સ્નિગ્ધ બીજ છે એવા હારજખ ચારોગીના ફળ, સારા બીજવાળા સુદર બીજફળો, સારા મધુર બીજોત, સુદર નારંગીઓ, સર્વોત્કૃષ્ટ દાકંભો, પાકા સાકરનિળ, બજૂડા, બોર, ગૂઢા, પીણ, ફણસ, ચીંગોડા, સકરેટ્ટી, ચોભડા, પાકા તથા કાચા એવા જૂઠા જૂઠા વાણુક વગેરે ફળો, કમળપત્રના દડાથી ખીવાય એવા દ્રાખ વગેરેના સરસ ચરખોતો, નાળિયેરનું તથા રવન્ધ સરોવરનું જળ, યાકને ઠેકાણે કાચા આમલેવેતસ, આમલી, નિળ વિગેરે, સ્વાદિમને ઠેકાણે કાષ્ઠક લીલી તથા કાષ્ઠક સૂપી હારજખ સોપારીઓ, પહોળા અને નિર્મળ

બહેનની શુદ્ધિ કહે છે માતાજી ! એ વાત ત્હારાથી ન જાને તો, “ મેં લોજનનો આ જન્મ છે ત્યામુખી ત્યાગ કર્યો એમ માનજે કેમકે નીતિનો બાણ માણસ પોતાના ઇદ માણસના અનિદની કલ્પના મનમાં આવે તો શુ લોજન કરે ? ”

તિલકમજરીની ભક્તિ, શક્તિ અને બોલવાની મુક્તિ જોઈ ચક્રેશ્વરી દેવી પ્રસન્ન થઈ શીઘ્ર બહેર થઈ માણસ મનની એકાગ્રતા કરે તો શુ ન થાય ? ચક્રેશ્વરીએ હર્ષથી કહ્યું કે, “ હે તિલકમજરી ! ત્હારી જડેન સારી પેટે છે હે વત્સે ! તુ મનમાં જોઈ કરે છે તે છોડી દે, અને લોજન કર જ્યોત્કમજરીની શુદ્ધિ એક માસમાં તને એની મેળે મળશે, અને તેજ વખતે દેવયોગે તેનો અને ત્હારો મેળાપ પણ થશે ” ત્હારો ત્હારી બહેનની સાથે મેળાપ કયા, કયારે અને કેવી રીતે થશે ? ” એમ જો તુ પૂછતી હોય તો સામળ વૃક્ષોની બહુ બીડ હોવાને લીધે કાચર માણસથી ઉદ્ધવન ન કરી શકાય એવી એક ત્હોટી અટવી આ નગરીની પશ્ચિમ દિશાએ દૂર આવેલી છે તે સમૃદ્ધ અટવીમાં કોઈ ફેંકાણે પણ રાજાને હાથ પેસી શકતો નથી તથા સૂર્યના કિરણ પણ પ્રવેશ કરી શકતા નથી ત્યાના (શિયાળીઆ) પણ અતપુરમાં રહેલી રાણીઓની પેટે સૂર્યને કોઈ કાળે જોઈ શકતા નથી ત્યા બાણે સૂર્યનું વિમાન જ પૃથ્વી ઉપર ઉતર્યું ન હોય ! એવું શ્રી રૂપભદ્રે ભગવાનનું શોભીતું એક રત્નજડિન ત્હોટું મંદિર છે આકાશમાં જેમ પૂર્ણ ચંદ્રમાં શોભતો રહે છે, તેમ તે મંદિરમાં શ્રેષ્ઠ ચંદ્રકાંત મણિની જિનપ્રતિમા શોભે છે વિધાતાએ કલ્પવૃક્ષ, કામધેનુ, કામકુબ વગેરે વસ્તુથી મહિમાનો સાર લઈને તે પ્રતિમા પડી કે શુ કોણ બાણે ! હે તિલકમજરી ! તુ તે પ્રચસ્ત અને અતિશયથી ભગવી પ્રતિમાની પૂજા કર, તેથી ત્હારી બહેનનો પત્તો મળશે અને મેળાપ પણ થશે તેમજ તારૂં બીજું પણ સર્વ સાફ જ થશે દેવાધિદેવ જિનેશ્વર મહારાજની સેવાથી શુ ન થાય ? જો તુ એમ કહીશ કે “ તે દૂર મંદિરે પૂજા કરવા દરરોજ હું ચી રીતે જઈ ? અને પાછી ચી રીતે આવું ? ” તો હે સુહરી ! હું તેનો પણ ઉપાય કહું છું તે તુ સામળ કાર્યનો ઉપાય ગડબડમાં પૂરેપૂરો ન કહી હોય તો કાર્ય સફળ થતું નથી શક રની પેટે ગમે તે કાર્ય કરવા સમર્થ જો કહેલું ગમે તે કાર્ય કરવા તૈયાર એવો એક ત્હારો ચંદ્રકાંત નામે સેવક દેવતા છે જેમ જ્ઞાતાના આદેશથી હ સ સરસ્વતીને લઈ બંધ છે, તેમ ત્હારા આદેશથી તે દેવ મયૂરપક્ષીનું રૂપ કરીને તને વાંછિત જગ્યાએ લઈ જશે ”

ચક્રેશ્વરી દેવીએ એમ કહેતાની સાથે જ બાણે આકાશમાંથી જ પડયો કે શુ ? કોણ બાણે એવો મધુર કેકાગ્ન કરનારો એક સુહર પિછાપાળો મયૂરપક્ષી કયાકથી પ્રકટ થયો જેની ગતિની કોઈ જરોમરી ન કરી શકે એવા તે દિવ્ય મયૂરપક્ષી ઉપર બેસીને તિલક મજરી દેવીની પેટે જિનમહારાજની પૂજા કરવા ક્ષણમાત્રમાં આવે છે અને પાછી બંધ છે, જ્યાં તિલકમજરી આવે છે, તે જ આ મનને આનંદ ઉત્પન્ન કરનારી બાણી ૨ -

પાન, એલચી, હવિજ, લવલીફળ, બયફળ વગેરે, તથા લોગ સુખને અર્થે શતપત્ર બકુલ, ચપક, કેતકી, માલતી, મોગરા, કુંદ, મુચકુંદ, ઘણા જ મુગધી જાતબતના કમળો, હર્ષ ઉત્પન્ન કરનારા ડમરો આદિ પુષ્પો તથા પત્રો, તેમજ કર્પૂરવૃક્ષથી ઉત્પન્ન થએલા કપૂરના રજકરણ અને જેટલી મળી તેટલી કરતૂરી, વગેરે તાપસ કુમારે ઉપર કહેલી સર્વ ઉત્તમ વસ્તુઓ બરોબર ગોઠવીને રત્નસાર કુમારની આગળ મૂકી એટલી ગધી વસ્તુઓ મૂકવાનું ધારણુ એમ છે કે, તે અટવીમા સર્વે ઋતુના ફળ ફૂલ હમેશા સુખે મળતા હતા તથા પ્રત્યેક માણસના મનની રુચિ ભિન્ન ભિન્ન હોય છે, માટે વિસ્તારથી સર્વે વસ્તુ તાપસ કુમારે મૂકી

પછી મ્હોટા મનને ધારણુ કરનારા રત્નસાર કુમારે તાપસ કુમારે કરેલી ભક્તિની રમના અગીકાર કરવાને માટે તે સર્વે વસ્તુઓ ઉપર ઘણા આદરથી એક વાર નજર ફેરવી, અને જાણે પૂર્વે કોઈ વખતે લક્ષણુ ઠરી જ ન હોય । એવી તે સર્વ વસ્તુઓ ઉપયોગમા આવી તે રીતે થોડી થોડી બાંધણુ કરી ઢાતાર પુરુષની જોવી જ મહેરબાની હોય છે । પછી તાપસ કુમારે, રાજા લોજન કરી રહ્યા પછી જેમ તેના સેવકને જમાડવો તેમ તે પોપટને તેની જાતને ઉચિત જોવા ફોળાથી તુલ્ય કર્યો થોડાને પછુ તેની જાતિને લાયક આસનાવાસના કરી, તથા યોગ્ય વસ્તુ ખવરાવી તાપસ કુમારે યાક વિનાના તથા તુલ્ય કર્યો ઠીક જ છે મ્હોટા મનવાળો પોપટ રત્નસાર કુમારનો અભિપ્રાય મન્નવક પ્રકારે જાણી પ્રીતિથી તાપસ કુમારને પૂછવા લાગ્યો કે-હે તાપસ કુમાર ! જેને જોતા જ શામરાજી વિકરવર થાય જોવા આ નવયોવનમા કદવના પણુ ન કરી શકાય જોવું આ મત તે કેમ આદર્યું ? સર્વે સપદાઓનો જાણે એક સુરક્ષિત કોટ જ ન હોય । એવુ આ ત્હોરુ સ્વરૂપ કયા, અને સસાર ઉપર તિરસ્કાર ઉત્પન્ન કરનારુ એવુ આ તાપસ મત તે કયા ? જેમ અરણ્યમા માલતીનુ પુષ્પ કોઈના લોગમા ન આવતા વ્યર્થ સૂકાઈ જાય છે, તેમ તે ત્હોરુ આ આતુર્થ અને સૌહર્થ પ્રથમથીજ તાપસ મત લઈ નિષ્ફળ કેમ કરી નાખ્યુ ? દિવ્ય અલંકાર અને દિવ્ય વેષ પહેરવા લાયક એવુ આ કમળ કરતા પછુ કેમળ શરીર અતિશય કઠોર જોવા વ્હલોને શી રીતે સહન કરી શકે ? જોનારની નજરે મૃગબળ પેઠે બધનમા નાખનાર જોવો આ ત્હોરો કેશપાશ કુર જોવા જટાળધનો સબધ સહેવા લાયક નથી આ ત્હોરુ સુદર તારૂણ્ય અને પવિત્ર લાવણ્ય તેને યોગ્ય જોવા નવનવા લોગોપલોગે શૂન્ય હોવાથી હાલમા અમને ઘણી દયા ઉત્પન્ન કરે છે, માટે હે તાપસ કુમાર ! વૈરાગ્યથી, કપટ કરવામા ડહાપણુ હોવાથી, ભાગ્યયોગથી, માઠા કર્મથી, કોઈના બલારકારથી, કોઈ મહાત્મસ્વીનો શાપ હોવાથી અથવા કોઈ બીજા કારણથી આ કઠણુ તપસ્યાનો સ્વીકાર કર્યો તે-કહે, ”

પોપટ આ રીતે પ્રશ્ન કરી રહ્યા

કુમાર એક સરખી નેત્રમાથી ઝરતી

આ મદિર, તે જ હું તિલકમજરી અને તે જ એ મ્હારો વિવેકી મયૂરપદી છે હે કુમાર ! આ મ્હારો વૃતાત મે તને કહ્યો હે ભાગ્યશાળી ! હવે હું શુદ્ધ મનથી તને કાષ્ઠક પૂછું આજ એક માસ પૂરો થયો હું દરરોજ અહિં આવું છું મારવાડ દેશમાં જેમ ગંગા નદીનું નાનું પલ્લુ ન મળે, તેમ મે મ્હારી ઝળેનનું હજી સુધી નામ પલ્લુ સામળ્યું નહીં હે જગત્માં એક ! હે કુમાર ! રૂપ વગેરેથી મ્હારા સરખી એવી કોઈ કન્યા જગતની અદર જમણ કરતા કોઈ સ્થળે ત્હારા જોવામાં આવી ? ”

તિલકમજરીએ એવો પ્રશ્ન કર્યો ત્યારે રતનસાર કુમારે વચ્ચે થયાની પેઠે મધુર સ્વરથી કહ્યું કે, “ બીક પામેલી હરણીની પેઠે અચળ નેત્રવાળી ત્રેવેકવની અદર રહેલી સર્વ સ્ત્રીઓમાં શિરોમણી એવી હે તિલકમજરી ! જગતમાં જમણ કરતા મે તદ્દન ત્હારા જેવી તો ક્યાથી ? પરંતુ એક અશયો પણ ત્હારા જેવી ક્યા જોઈ નહિ, અને જોવામાં આવશે પણ નહીં કેમકે, જગતમાં જે વસ્તુ હોય, તે જ જોવામાં આવે, ન હોય તે ક્યાથી આવે ? તથાપિ હે મુદરો ! દિવ્ય દેહને ધારણ કરનારો, હિંદોળા ઉપર ચઢી બેઠેલો, ચોલતી ભરજવાનીની અવસ્થામાં આવી રહોયેલો, લક્ષ્મી દેવી સરખો મનોહર એવો એક તાપસકુમાર શબરમેના અટવોમાં મ્હારા જોવામાં આવ્યો તે માત્ર વચનની મધુરતા, રૂપ, આકાર વગેરેથી ત્હારા જેવા જ હતો મ્હોટા મનવાળી હે તિલકમજરી ! તે તાપસ કુમારે સ્વાભાવિક પ્રેમથી જે મ્હારો આદરસત્કાર કર્યો, તે સર્વ વાતનો સ્વપ્ન માફક વિરહ થયો એ વાત જ્યારે જ્યારે યાદ આવે છે ત્યારે ત્યારે મ્હારું મન હજી પણ કટકે કટકા થતું હોય, અથવા બળતું હોય એમ મને લાગે છે તે તાપસ કુમારજી તું છે અથવા તો તમારી ઝળેન હશે, એમ મને લાગે છે, કેમ કે, દેવની ગતિ સુખથી કહી ન શકાય એવી હોય છે ” કુમાર એમ કહે છે એટલામાં બોલવામાં ચતુર એવો પોપટ કલકલ શબ્દ કરી કહેવા લાગ્યો કે, “ હે કુમાર ! એ વાત પહેલેથી જ મેં જાણી હતી અને તને કહી પણ હતી હું નિશ્ચયથી કહું છું કે તે તાપસકુમાર ખરેખર ક્યા જ છે છે અને તે પણ એની ઝળેન જ !! મ્હારો સમજ પ્રમાણે માસ પૂર્વે થયો છે, તેથી આજ કોઈ પણ રીતે તેનો મેળાપ થશે ” તિલકમજરીએ પોપટના એવા વચન સાંભળી કહ્યું કે, “ હે શુક ! જગતમાં સારભૂત એવી મ્હારી ઝળેનને જો હું આજે જોઈશ, તો હું નિમિત્તના જાણ એવા ત્હારી કમળવટે પૂજા કરીશ ”

આ રીતે તિલકમજરીએ અને કુમારે પણ આદરથી “ હે ચતુર બહુ સાડ વચન કહ્યું ” આ પ્રમાણે તે પોપટના વળાણ કર્યા એટલામાં મધુર શબ્દ કરનારા નૂપૂરથી ચોલતી, જાણે આકાશમાંથી અદ્ભુતગી જ પડતી ન હોય ! એવો જાતિ ઉત્પત્ત કરનારો, અતિશય લાગે આકાશપથ કાપવાથી યાત્રી ગએલી તથા બીજી હસીઓ અદેખાઈથી, હસો અનુસંગ દ્રષ્ટિથી અને કુમાર વગેરે લોકો આશ્ચર્યથી તથા પ્રીતિથી જેની તરફ જોતા રહ્યા છે, એવી એક દિવ્ય હમી રતનસાર કુમારના

આમુધારાના બહાનાથી અદર રહેલા હુ ખને વમતો ન હોય ! તેવી રીતે ગદગદ સ્વરથી કહેવા લાગ્યો — “ હે ભલા પોપટ ! હે ઉત્તમ કુમાર ! તમારી બરાબરી કરી શકે એવો જગતમા કોણ છે ? કારણ કે અનુક પાપાત્ર એવા મ્હારે વિષે એવી તમારી કયા સાક્ષાત્ દેખાય છે પોતાને અથવા પોતાના કુટુંબીઓને હુ ખી ભેદ હુ ખી થયેલા કોણ દેખાતા નથી ? પણ પારકા હુ ખથી હુ ખી યનારા પુરૂષો ત્રણે જગતમા હશે તો માત્ર બે ત્રણજ હશે કહ્યું છે કે-શૂરવીર, પઠિત તથા પોતાની લક્ષ્મીથી કુબેરને પણ ખરીદ કરે એવા ધનાઢ્ય લોકો, પૃથ્વી ઉપર પગે પગલે હજારો ભોવામા આવશે, પણ જે પુરૂષત્વ મન પારકા હુ ખી માણસને પ્રત્યક્ષ ભેદ અથવા કાને સાંભળી તેના હુ ખથી હુ ખી થાય એવા સત્પુરૂષો જગતમા પાય કે છ જ હશે સ્ત્રીઓ, અનાથ, દીન, દુઃખી અને બધથી પરા ભવ પામેલા એમને સત્પુરૂષ સિવાય બીજા કોણ રક્ષણ કરનારો છે ? માટે હે કુમાર ! મ્હારી જે હકીકત છે તે હું ત્હારી આગળ કહું છું મનથી ખરેખર પ્રેમ રાખનાર માણસ આગળ છાતુ રખાય એવું તે શું હોય ? ” તાપસ કુમાર આમ બોલે છે, એટલામા મહોન્મત હાથીની પેઠે વનને વેગથી સમૂળ ઉખેડી નાખનારો, એક સરખી ઉછળતી ધૂળના ઢગલાથી ત્રણે જગતને કાંઈ વળતે એવામા ન આવેલા ધનધોર ધૂમાડામા અતિશય ગર્જ કરનારો, ન સંભળાય એવા મહાભયકર ભુતકાર શબ્દથી દિશાઓમા રહેનારા માણસોના કાનને પણ જર્જર કરનારો, તાપસ કુમારના પોતાનો વૃત્તાત કહેવાના મનોરથરૂપ રથને બળાકારથી ભાગી નાખી પોતાના પ્રસન્ન જોવા નામને યથાર્થ કરનારો, અઠક્ષમાત્ બહી આવેલા મહાનદીના પૂરની પેઠે સમગ્ર વસ્તુને ડુબાડનારો તથા તોફાની દુષ્ટ ઉત્પાત પવનની પેઠે ખમી ન શકાય એવો પવન સમન વેગથી વાવા લાગ્યો પછી કાબેલ ચોરની માફક મત્રથીજ કે શું ! રત્નસારની અને પોપટની આખ ધૂળવડે બધ કરીને તે પવને તાપસ કુમારને હરણ કર્યો ત્યારે પોપટ અને રત્નસાર કુમારે કાને ન સંભળાય એવો તાપસ કુમારનો વિલાપ માત્ર સાંભળ્યો તે નીચે પ્રમાણે —

“ હાય હાય ! ઘણી વિપત્તિ આવી પડી ! ! સકળ લોકોના આધાર, અતિશય સુદર સપૂર્ણ લોકોના મનનું વિશ્રાંતિ સ્થાનક, મ્હોટા પરાક્રમી, જગતની રક્ષા કરવામા હક્ષ એવા હે કુમાર ! આ હુ ખમાથી અને બચાવ, બચાવ ! ” કોપથી યુદ્ધ કરવા સનક મએલો રત્નસાર “ અરે પાપી ! મ્હારા છવિતના છવન એવા તાપસ કુમારને હરણ કરીને કયા જાય છે ? ” એમ ઉચ્ચ સ્વરે કહી તથા હ્રિવિધ સર્પ સરખી વિકરાળ તરવાર મ્યાનમાથી કાઢીને હાથમા લઈ વેગથી તેની પછવાડે દોડ્યો ભલે, પોતાને શૂરવીર સમજનાર લોકોની રીતિ એવી જ છે વીજળીની પેઠે અતિશય વેગથી રત્નસાર ચોડાક દૂર ગયો, એટલામા રત્નસારના અદ્ભૂત ચરિત્રથી અભાવળ થયેલા પોપટે કહ્યું કે, “ હે રત્નસાર કુમાર ! તું અતર છતા મગ્ધ માણસની જે રીતે રત્નસાર કુમારને હરણ કર્યો છે, તે રીતે તું મને પણ હરણ કરીશ ”

જોખામા પડી આળોટવા લાગી, અને ઘણી પ્રીતિથી જ કે શું ? કુમારના મો તરફ ન જોતા તથા ભયથી ધૂજલી છતા મનુષ્ય ભાષાએ જોતવા લાગી " સત્વથાતી લોકોની પકિતમા માણિકચરત સમાન, શરણે આવેલા છવો ઉપર દયા કરનાર અને તેમની રક્ષા કરનાર એવા હે કુમાર ! તુ મારી રક્ષા કર શરણની અર્થી એવી હું શરણે જવા યોગ્ય એવા ત્હારા શરણે આવી છું કેમકે, મ્હોટા પુરુષો શરણે આવેલા લોકોને વજના પાજરા સમાન છે કેમકે વખતે અથવા કેમકે સ્થળે પવન દિશર થાય, પર્વત હોલે, જળ તપાવ્યા વગર સ્વાભાવિક રીતે અગ્નિની માફક બળવા લાગે, અગ્નિ ખરફ સરખો શીતળ થાય, પરમાણુને મેરુ થાય, મેરુને પરમાણુ થાય, આકાશમા અદ્ધર કમળ જોગે, તથા ગર્ભને શીત્રક આવે, તથાપિ ધીર પુરુષો શરણે આવેલા છવને કદપાત થયે પણ છોડતા નથી ધીર પુરુષો શરણે આવેલા છવેની રક્ષા કરવાના માટે વિશાલ રાબળને રજકણુ જેવા ગણે છે, ધનનો નાશ કરે છે, અને પ્રાણને પણ તણુખલા જેવો ગણે છે " પછી રત્નસાર કુમાર કમળ સરખા કેમળ એવા તે હસીના પિંચ ઉપર હાથ ફેરી રહેવા લાગ્યો " હે હસિ ! બીકણની માફક મનમા બીક ન રાખ કેમકે મનુષ્યોનો રાજ, વિદ્યાધરોનો રાજ, તથા વૈમાનિક દેવતાનો અથવા ભવનપતિનો ઇંક પણ મ્હારા જોખામા બેઠેલી તને હરણ કરવા સમર્થ નથી હે હસિ ! મ્હારા જોખામા બેઠી છતા ધૂજનારી તુ શેષનાગની કાચગી જેવા સફેદ એવા પોતાના પિંચના બેડાને કેમ ધૂળવે છે ? " એમ કહી દયાળુ રત્નસાર કુમારે આકુળવ્યાકુળ થયેલી હસીને સરેવરમાથી નિર્મળ જળ અને સરસ કમળતતુ મગાવી આપીને સતુષ્ટ કરી

આ કેણુ છે ? કયાથી આવી ? કોનાથી ભય પામી ? અને મનુષ્ય વાણીથી શી રીતે જાણે છે ? એવો સશય કુમાર વજેરે લોકોના મનમા આવે છે, એટલામા ચતુના કોઠા સુભટોના ભયકર વચન તેમને કાને પડ્યા તે એવી રીતે કે— " કેણુ ત્રેવેલથનો અત કરનારા યમને કોપાવે ? કેણુ પોતાના છવિતની દરકાર ન રાખતા શેષનાગના મસ્તકે રહેલા મણિને સ્પર્શ કરે ? તથા કેણુ પ્રલય કાળના અગ્નિની જ્વાળાઓમા વગર વિચારે પ્રવેશ કરે ? " એવા વચન સાંભળતા જ અતુર પોપટના મનમા શકા આવી, અને તે શીઘ્ર મહિરના દ્વારમા આવી શું જનાવ જને છે, તે જોવા લાગ્યો એટલામા ગગા નદીના પૂર્વી માફક આકાશમાર્ગે આવતી વિદ્યાધર રાબળી ઘણી શૂરવીર સેના તેના જોવામા આવી. તીર્થના પ્રભાવથી, કાંઈ દૈવિક પ્રભાવથી, ભાગ્યશાળી રત્નસારના આશ્ચર્યકારી ભાગ્યથી અથવા રત્નસારના પરિચયથી કેણુ જાણે કયા કારણથી પોપટ શૂરવીર પુરુષોનું મત પાળવામા અજેસર થયો તણે ગણીર અને ઉચ્ચ સ્વરથી ચતુનો સેનાને હોકારો કરીને કહ્યું કે, " અરે વિદ્યાધર સુભટો ! કુદ બુદ્ધિથી કયા દોરો છો ? દેવતાથી પણ ન છતાય એવો કુમાર આગળ બેઠો છે તેને નથી જોતા ? સુવર્ણ સરખી તેજસ્વી કાયાને ધારણ કરનાર એ કુમાર જેમ ગરૂડ ચારે તરફ દોડનારા મર્પનો મદ ઉતારે છે, તેમ મહોન્મત

કયા અને આ તોફાની પવન કયા ? યમ જેમ જીવિત લઈ જાય તેમ આ તોફાની તાપસ કુમારને હરણ કરી, કૃતાર્થ યથા કોણ બંધે તેને પવન કયા અને ઠેવી રીતે લઈ ગયો ? હે કુમાર ! જોઈ વારમા તે પવન તાપસ કુમારને અસખ્ય વક્ષ યોજન દર લઈ જઈને કયાય સતાઈ ગયો, માટે તું હવે શીઘ્ર પાછો ફર ”

ધણા વેગથી કરવા માટેલું કામ નિષ્ફળ જવાથી શરમાયેલા રતનસાર પોપટના વચનથી પાછો આવ્યો, અને ઘણો ખિન્ન યથા વિલાપ કરવા લાગ્યો કે — “ હે પવન ! ત્હારા પ્રેમનું સર્વસ્વ એવા તાપસ કુમારને હરણ કરી તે દાવાત્રિ સરખું ફર વર્તન કેમ કર્યું ? હાય હાય ! તાપસ કુમારનો સુખચક્રમા ભેળું ત્હારા નેત્રરૂપ નીલકમળો કયારે વિકસ્વર યશે ? અમૃતની લહેરી સરખા સ્નિગ્ધ, સુગંધ અને મધુર એવા તે મનને પ્રસન્ન કરનારા દૃષ્ટિવિલાસ ફરીથી મને શી રીતે મળશે ? શક સરખો હું તેના કલ્પવૃક્ષના પુષ્પ સરખા, અમૃતને પણ તુચ્છ કરનારા વારવાર મોમાથી નીકળતા મધુર વચન હવે શી રીતે સાંભળીશ ? ” સ્ત્રીના વિયોગથી દુઃખી થએલા પુરૂષની માફક એવા નાનાવિધ વિલાપ કરનાર રતનસાર કુમારને પોપટે યથાર્થ જે વાત હતી તે આ રીતે કહી — “ હે રતન સાર ! જેને માટે તું શોક કરે છે, તે નહીં તાપસ કુમાર નથી, પણ કોઈ પુરૂષે પોતાની શક્તિથી રૂપાતર ફેરવી નાખેલી એ કાંઈક વસ્તુ છે, એવું ત્હારી ધારણામા આવે છે તેના દેખાપણા જૂઠા જૂઠા મનોવિકારથી, મનોહર વચન બોલવાના પ્રકારથી, કટાક્ષવાળી ખેચાયેલી મજરથી અને બીજા એવા જ લક્ષણોથી હું તો નહીં એમ અનુમાન કરૂં છું કે, તે એક કન્યા છે એમ ન હોત તો તે પૂછ્યું ત્યારે તેના નેત્ર આસુથી કેમ પૂરેપૂરા ભરાઈ ગયા ? એ તો સ્ત્રીજાતિનું લક્ષણ છે ઉત્તમ પુરૂષને વિષે એવા લક્ષણનો મક્કવ જ નથી તે ધનધોર પવન નહોતો, પણ તે કાંઈક દિવ્ય સ્વરૂપ હતું એમ ન હોત તો તે પવને પેલા તાપસ કુમારને જ હરણ કર્યો, અને આપણ એ જણાને કેમ છોડી દીધા ? હું તો નહીં કહી શકું છું કે, તે કોઈક બિચારી બહી કન્યા છે, અને તેને કોઈ પાપી દેવતા, પિશાચ વગેરે હેરાન કરે છે ખરે એમજ છે હુદ્દ દેવ આગળ ઠાનું ચાલે એમ છે ? તે કન્યા હુદ્દ પિશાચના હાથમાથી છૂટશે, ત્યારે જરૂર તને જ વરશે કેમ કે, કલ્પવૃક્ષ ભેળું છે, તેની બીજા ઝાઝ ઉપર પ્રીતિ શી રીતે રહે ? જેમ સૂર્યનો ઉદય થએ રાત્રિરૂપ પિશાચિકાના હાથમાથી કમલિની છૂટે છે, તેમ તે કયા પણ ત્હારા સુખ કર્મનો ઉદય થએ હુદ્દ પિશાચના હાથમાથી છૂટશે, એમ હું ધારૂં છું પત્ની સારા ભાગ્યના વશથી તે કન્યા તને કયાય પણ શીઘ્ર મળશે કેમ કે, ભાગ્યશાળી પુરૂષોને ભેળવી સ્ત્રીજાતી પ્રાપ્તિ જરૂર થાય છે હે કુમાર ! હું જો કલ્પના કરીને કહું છું તો ત્હારે તે કળ્પ રાખવી. એ તે સત્યપણ અથવા અસત્યપણ ચોક્કા કાળમા જણાઈ જશે, માટે હે કુમાર ! તું ઉત્તમ વિચારવાળો છતાં સુખમાથી ન ઉચ્ચરાય એવો આ વિલાપ કેમ કરે છે ? આ વાત વીર પુરૂષને કામની નથી ”

એવા તમારો અહ કાર ક્ષણમાત્રમા ઉતારશે આ કુમારને જો ક્રોધ ચઢશે તો યુદ્ધની વાર્તા તો દૂર રહી ! પણ તમને નાસતા નાસતા પણ ભૂમિને છેડા નહીં આવે " વિદ્યા ધરના સુખે વીરપુરુષ સરખો પોપટનો એવો હોકારો સામગીને વિવખા થયા, આશ્ચર્ય પામ્યા, ડરી ગયા, અને મનમા વિચારવા લાગ્યા કે, " એ કોઈ દેવતા અથવા ભવનપતિ પોપટના રૂપે બેઠો છે એમ ન હોય તો એ આ રીતે વિદ્યાધરને પણ હોકારથી શી રીતે બોલાવે ? આગળ રહેલો કુમાર કેવો ભયકર છે ? કાણ જાણે આજ સુધી વિદ્યાધરના ઘણા મિહનાદ પણ અમે સહન કર્યા છે એમ યત્તા આજ આ એક પોપટનો તુચ્છ હોકારો અમારાથી કેમ સહન કરાતો નથી ? વિદ્યાધરને પણ ભય ઉત્પન્ન કરે એવો જેનો પોપટ પણ શૂરવીર છે, તો આગળ રહેલો કુમાર કાણ જાણે કેવો હશે ? યુદ્ધ કરવામા નિપુણ હોય તો પણ અભવચાની સાથે કાણ યુદ્ધ કરે ! કાંઈ તરવાનો અહ કાર રાખતો હોય તો પણ તે પાર વિનાના સમુદ્રને તરી શકે કે શું ? "

બીક પામેલા, આકુળબ્યાકુળ થએલા અને પરાક્રમથી બ્રહ્મ થએલા સર્વે વિદ્યાધરના સુખદો પોપટનો હોકારો સામળતા જ ઉપર પ્રમાણે વિચારી શિયાળિયાની માફક એકદમ ભાગી ગયા ! જેમ બાળકો પિતા પાસે જઈને કહે, તેમ તે સુખેએ પોતાના રાજા પાસે જઈ થયાર્થ વાત હતી તે કહી ઠીક જ છે, પોતાના સ્વામી આગળ કાંઈ શુભ રખાય ? સુખદોનું વચન સામળતા જ વિદ્યાધર રાજાના નેત્ર રોષથી રક્તવર્ણ થયા, અને વિજળીની પેઠે આમનેમ ચમકારા મારવા લાગ્યા, અને તેનું સુખ લલાટ ઉપર ચઢાવેલ જમરથી ભયકર દેખાવા લાગ્યું પછી મિહ સરખા બહિષ્ અને કીર્તિમાન તે રાજાએ કહ્યું કે, " અરે સુખદો ! શૂરવીરતાનો અહ કાર ધારણ કરનારા પણ ખરેખર જોતા કાયર અને વગર કારણે ડર રાખનારા તમને ધિક્કાર થાઓ ! પોપટ, કુમાર અથવા બીજો કોઈ દેવતા કે ભવનપતિ ત શું ? અરે શક સુખદો ! તમે હવે મહાદ્વ પરાક્રમ જોતા રહો " આ રીતે ઉચ્ચ સ્વરથી ધિક્કારયુક્ત વચન કહી વિદ્યાધર રાજાએ હથ સુખવાળું અને વીંશ હાથવાળું રૂપ પ્રગટ કર્યું એક જમણા હાથમા શત્રુના બધ તરને સહજમા કાપી નાખનાર ખડ્ગ, અને એક ડાબા હાથમા ઢાલ, એક હાથમા મલિધર સર્પ સરખો બાણનો મમુદાય અને બીજા હાથમા યમના બાહુદડની માફક ભય ઉત્પન્ન કરનાર ધનુષ્ય, એક હાથમા જાણે પોતાનો મૃતિમત વશ જ ન હોય ! એવો ગભીર સ્વરવાળો શખ અને બીજા હાથમા શત્રુના યશરૂપ નામને બધનમા નાખનારો નાગપાસ, એક હાથમા યમરૂપ હાથીના દંત સરખો શત્રુનો નાશ કરનાર ભાલો અને બીજા હાથમા શત્રુથી દેખી ન શકાય એવી ફરસી, એક હાથમા પર્વત સરખો મહેટો સુદગર અને બીજા હાથમા ભયકર પત્રપાળ, એક હાથમા બળતી કાતિવાળો સિદ્ધિપાળ, અને બીજા હાથમા તીક્ષ્ણપણથી જેની કોઈ બરોબરી ન કરી શકે એવું શદ્ય, એક

કર્તવ્યના જાણ એવા રત્નસાર કુમારે એવી સુક્રિતથી પરિપૂર્ણ બરેલી પોપટની મનમા ધારીને થોડા કરવો મૂઠી દીધો જાણ પુરૂષનું વચન શું ન કરી શકે ? પછી સાર કુમાર અને પોપટ તાપસ કુમારને ઇષ્ટદેવની પેઠે સભારતા છતા અશ્વરત્ન બેસી પૂર્વની પેઠે માર્ગે આશવા લાગ્યા તે જાને જણાએ એક સરખા પ્રયાણ અનુક્રમે હજારો મહાટા વનો, પર્વતો, ખીલો, નગરો, સરોવરો અને નદીઓ ઉલ્લંઘી આવેલું એક અતિશય મનોહર ઝાટોથી શોભતું ઉદ્યાન જોયું તે ઉદ્યાન, ખીલો ન મળી શકે એવા સુગંધી પુષ્પોને વિષે ભમતા ભ્રમરોના અંકાર શબ્દવડે જાણે કુમારને ઘણા આદરથી માન ન આપતું હોય । એવું દેખાતું હતું પછી જાને ઉદ્યાનમાં જતા ઘણા હર્ષ પામ્યા, એટલામાં નવનવા રત્નોથી શોભતું શ્રીમાલ મંદિર તેમણે જોયું એ મંદિર પોતાની ધૂળતી શ્વલ્પથી “હે કુમાર । આ ઠેકાણે આ ભવની તથા પરભવની ઇષ્ટ વસ્તુનો લાભ મશે ” એમ કહી રત્નસાર કુમારને દ્વંદ્વથી બોલાવતુંજ ન હોય । એવું લાગતું હતું કુમાર અશ્વ ઉપરથી ઉતરી, તેને વૃક્ષને ઘડે બાધી, તથા કેવલાઽ સુગંધી પુષ્પ લેવા કરી પોપટની સાથે મંદિરમાં પૂજાવિધિના જાણ એવા રત્નસાર કુમારે શ્રી આદિનાથ ભગવાનની જાતજાતના યથાવિધિ પૂજા કરીને જાગૃત ભુદિથી આ ગેતે સ્તુતિ કરવા માઠી “ સપૂર્ણ જાણનારા અને દેવતાઓ પણ જેમની સેવા કરવા ઘણા તત્પર થઈ રહે છે, એ દેવાભિદેવ શ્રીઆદિનાથ ભગવાનને રૂદારો નમસ્કાર થાઓ । પરમ આનંદકંઠ પરમાર્થનો ઉપદેશ કરનારા, પરબ્રહ્મ સ્વરૂપવાન, અને પરમ યોગી એવા શ્રી ભગવાનને નમસ્કાર થાઓ । પરમાત્મ સ્વરૂપ, પરમ આનંદના કાંતાર, બ્રહ્મ જગતના અને જાન્ય જીવના રક્ષક એવા શ્રી સુમાદિ દેવને રૂદારો નમસ્કાર થાઓ । વદન કરવા યોગ્ય, સર્વશીત અને મગજનું સ્થાનક તથા યોગિઓને પુરુષો જેમના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થતું નથી એવા શ્રી આદિનાથ ભગવાનને રૂદારો થાઓ ” ઉદ્યાનથી જેના શરીર ઉપર ફણસના ફળ માફક રોમરાજી વિકસવર એવા રત્નસાર કુમારે જિનેશ્વર ભગવાનની આ રીતે સ્તુતિ કરી, તત્પર્યંતની પ્રાપ્તિ એમ માન્યું કે “ મને સુસાકેરીનું પૂરેપૂરું ફળ આજે મળ્યું ”

પછી રત્નસાર કુમારે તૃપાથી મંદિરના આગલા ભાગમાં રહેલી શોભારૂપ માણસની પેઠે ઉત્તમ અમૃતનું વારવાર પાન કરીને તૃપ્તિ મુગ્ધ લોગનું તે ઉપર શોભાનું સ્થાનક એવા મંદિરના ઝોટલા ઉપર બેઠેલા રત્નસાર, મહોન્મત્ત ચૈરાવ ઉપર બેઠેલા ઇન્દ્રની પેઠે શોભવા લાગ્યો । પછી રત્નસાર કુમારે પોપટને કહ્યું કે, કુમારની હર્ષ ઉત્પન્ન કરનાર કાંઈ પણ શુદ્ધ હજી કેમ નથી મળતી ? ” પોપટ “ હે મિત્ર ! વિવાદ ન કર હર્ષ ધારણ કર આગલા ભાગમાં શકું દેખાવ છે, તે

હાથમા ઢોદાટું લાયકર તોમર અને બીજા હાથમા શત્રુને શૂળ ઉત્પન્ન કરનાર ત્રિશૂળ, એક હાથમા પ્રચક લોહહઠ અને બીજા હાથમા મૂર્તિમત પોતાની શક્તિ જ ન હોય ! એવી શક્તિ, એક હાથમા શત્રુનો નાશ કરવામા ઘણો નિપુણ એવો પદ્ધતિ અને બીજા હાથમા કોઈ પણ રીતે ફૂટી ન શકે એવો હુસ્દોટ, એક હાથમા વેરી લોકોને વિદ્ય કર નારી શત્રુની અને બીજા હાથમા પરચક ને કાળચક સમાન ચક્ર; આ રીતે વીસ હાથમા અતુલ્ય વીસ આયુધો ધારણ કરી તે વિદ્યાધર રાજા જગતને લાય ઉત્પન્ન કરનારો થયો તેવી જ રીતે એક મુખથી સાઠ જેમ ત્રાટકાર શબ્દ કરે તેમ હોકારો કરતો, બીજા મુખથી તોફાની સમુદની પેઠે જર્જના કરતો, ત્રીજા મુખથી સિંહ સરખો સિંહનાદ કરતો, ચોથા મુખથી અદ્વૈતશ્વ કરનાર પુરુષની માફક શત્રુને લાય પેદા કરનાર અદ્વૈતશ્વ કરતો, પાંચમા મુખથી વાસુદેવની માફક ઢોદોટો શબ્દ વગાડતો, છઠ્ઠા મુખથી મત્રમાધક પુરુષની પેઠે દિવ્ય મત્રોનો બાપ કરતો, સાતમા મુખથી ઢોદોટો વાનરો જેમ છુલ્કારવ કરે છે, તેમ છુલ્કારવ કરતો, આઠમા મુખથી પિશાચની પેઠે ઉચ્ચ સ્વરે લાયકર કિલકિલ શબ્દ કરતો, નવમા મુખથી શુદ્ધ જેમ કુશિષ્યોને તર્જના કરે છે, તેમ પોતાની સેનાને તર્જના કરતો, તથા દશમા મુખથી વાલી જેમ પ્રતિવાલીનો તિરસ્કાર કરે, તેમ રતનસાર કુમારનો તિરસ્કાર કરતો એવો તે વિદ્યાધર રાજા જૂની જૂની ચેષ્ટા કરનારા દશ મુખથી જાણે દશે દિશાઓને સમકાળે લક્ષણ કરવા જ તૈયાર ન થયો હોય ! એવો દેખાતો હતો એક જમણી અને એક ડાળી એવી બે આખોવડે પોતાની સેના તરફ અવગ્રાથી અને ધિક્કારથી જોતો, બે આખવડે પોતાની વીસ ભુજાઓને અહારથી અને ઉત્સાહથી જોતો, બે આખ વડે પોતાના આયુધોને હર્ષથી અને ઉત્કર્ષથી જોતો, બે આખવડે પોપટને આમિષથી અને દયાથી જોતો, બે આખવડે હસી તરફ પ્રેમથી અને સમજાવટથી જોતો, બે આખવડે તિલકમજરી તરફ અભિલાષથી અને ઉત્સુખતાથી જોતો, બે આખવડે મયૂરપક્ષી તરફ ઇચ્છાથી અને ઠોતુકથી જોતો, બે આખવડે જિનેશ્વર ભગવાનની પ્રતિમા તરફ ઉદ્વાસથી અને ભક્તિથી જોતો, બે આખવડે કુમારને અદેખાઈથી અને દાવથી જોતો, બે આખવડે કુમારના તેજ તરફ લાયથી અને આશ્ચર્યથી જોતો એવો તે વિદ્યાધર રાજા પોતાની વીસ ભુજાની હરિક્ષાઈથી જ કે શુ ! પોતાની વીસ આખવડે ઉપર કઢા મુજબ ગૂંદા ગૂંદા વીસ મનોવિકાર પેદા કરતો હતો પછી તે વિદ્યાધર રાજા ચમળી માફક કોઈને વશ ન થાય એવો, પ્રલય કાળની પેઠે કોઈથી ન ખમાય એવો અને ઉત્પાનની પેઠે જગતને દોલ ઉત્પન્ન કરનાર એવો ચર્મ આકાશના ઉછળ્યો વાનર સરખો પોપટ લાયકરમા લાયકર અને જોડ ન શકાય એવા સાક્ષાત્ રાવણ સરખા વિદ્યાધર રાજાને જોઈને શીઘ્ર બીક પાડ્યો.

હીક જ છે, તેવા દૂર સ્વરૂપ આગલ કોણ સાચો ઊભો રહે ? કોણ પુરૂષ દાવાગિની ખળવી જવાહને પીવા ઇચ્છે ? હશે. બીક પાડેવો પોપટ ઓગમ મરણ મનસા ૨૫૫૨ ૨૫૫૨

જુથી સર્વે દિશાઓને પ્રકાશિત કરતી એક સુદર સ્ત્રી સાગી આવી મસ્તકે રત્ન સરખી શિખા ધારણ કરનાર, જોનાર લોકોને ઘણા આનંદ પેદા કરનાર, મનોહર પિંચના સમુદાયથી શોભાને ધારણ કરનાર, ગુણે મધુર કેકારવ કરનાર, બીજા મધુરોને પોતાની અલોકિક શોભાથી હરાવનાર અને ઈંદ્રના અધને પણ પોતાના વેગથી તુલ્ય ગણનાર એવા એક દિવ્ય મયૂરપક્ષી ઉપર તે સ્ત્રી બેઠી હતી તેના ચરીરની કાંતિ દિવ્ય હતી સ્ત્રીધર્મની આરાધના કરવામા નિપુણ એવી તે સ્ત્રી પ્રજ્ઞસિ દેવી માફક દેખાતી હતી કમલિનીની પેઠે પોતાના સર્વ ચરીરમાથી તે કમળ પુષ્પ જેવી સુગંધીની વૃદ્ધિ કરતી હતી તેની સુદર તરુણ અવસ્થા હીપતી હતી, અને તેનું લાવણ્ય અમૃતની નીક સરખું જણાતું હતું જાણે રસા જ પૃથ્વી ઉપર આવેલી ન હોય ! એવો તે સ્ત્રીએ આદિનાથ ભગવાનને ભક્તિથી વદના કરી, મયૂર ઉપર બેસીને જ નૃત્ય કરવા લાગી એકાદ નિપુણ નર્તકી માફક તેણે મનને આકર્ષણ કરનારા હસ્તપ-લવના કપાવવાથી, અનેક પ્રકારના અગવિદ્યેપથી, મનને અભિપ્રાય વ્યક્ત કરનારી અનેક ચેષ્ટાથી તથા બીજા પણ નૃત્યના જુદા જુદા પ્રકારથી મનોહર નૃત્ય કર્યું જાણે સર્વ વાત ભૂલી જઈ તનમય જ થઈ ગયા ન હોય ! એવી રીતે કુમારનું અને પોપટનું ચિત્ત તે નૃત્યથી ચકિત થયું હરણી જેવા આલાક નેત્રને ધારણ કરનારી તે સ્ત્રી પણ આ સુદર કુમારને જોઈને ઉદલાસથી વિલાસ કરતી અને ઘણા કાળ સુધી અમત્કાર પામેલી હોય તેવી દેખાઈ પછી રત્નસાર કુમારે તે સ્ત્રીને કહ્યું, “ હે સુદર સ્ત્રી ! જો ત્હારા મનને કાંઈ પણ ખેદ ન થતો હોય તો હું કાંઈક પૂછું છું ” તે સ્ત્રીએ “ પૂછો, કાંઈ હરકત નથી ” એમ કહ્યું ત્યારે કુમારે તેની સર્વ હકીકત પૂછી બોલવામા અતુર એવી તે સ્ત્રીએ મૂળથી છંદા સુધી પોતાનો મનોવેધક વૃત્તાવ નીચે પ્રમાણે કહ્યો —

“ ઘણા સુવર્ણની શોભાથી અલોકિક શોભાને ધારણ કરનારી કનકપુરી નગરીમા પોતાના કુળને હીપાવનાર સુવર્ણની ધ્વજા જેવો કનકધ્વજ નામે શબ્દ હતો તે શબ્દએ પોતાની અમી નજરથી તણખલાને પણ અમૃત સમાન કર્યા એમ ન હોત તો તેના યનુઓ હાતમા તણખલા પકડી તેનો સ્વાદ લેવાથી શી રીતે મરણ ટાળીને જીવતા રહેત ? પ્રથમ કરવા જેવા શુભોને ધારણ કરનારી અને સ્વરૂપથી ઈંદ્રાણી જેવી સુદર એવી કુસુમસુદરી નામે ઉત્તમ શણી કનકધ્વજના અત પુરમા હતી તે સુદર સ્ત્રી એક વખતે સુખનિદ્રામા સૂતી હતી, એટલામા જાગૃત અવસ્થામા સ્પષ્ટ દેખાતું એવું કન્યાની પ્રાપ્તિ કરાવનારુ સ્વપ્ન તેના જોવામા આવ્યું મનમા રતિ અને પ્રીતિ ઉત્પન્ન કરનારુ, રતિ અને પ્રીતિ એ બન્નેનું જોડું કામદેવના યોગામાથી ઉઠીને પ્રીતિથી ચ્હારા યોગામા આવીને જોડું તેના સ્વપ્નમા એવો સળધ હતો શીઘ્ર જાગૃત થયેલી કુસુમસુદરીએ વિકસ્વર કમળ સરખા પોતાના નેત્ર ઉઘાડ્યા એમ મ્હોટા પૂરથી નદી બરાય છે તેમ કહી

ને શરણે ગયો તેવો જાય આવે બીજો કોણ શરણ લેવા યોગ્ય છે ? પછી વિદ્યાધર રાજાએ આ રીતે હાકારો કરી બોલાવ્યો “ અરે કુમાર ! છેટે ચાલ્યો જ, નહિ તો હમણા નાથ પામીશ અરે દુષ્ટ ! નિર્વજ્જ ! અમર્યાદ ! નિરકુશ ! તુ મારા જીવિતનું સર્વસ્વ એવી હસીને બોળામા લઈને બેઠો છે ? અરે ! તને બિલકુલ કોઈની બીક કે શકા નથી ? એથી તું મારા આગળ હજી બેસો છે હે મૂર્ખ ! હમેશા હું ખી જીવની માફક તું તરત જ મરણને શરણે થઈશ ”

આ પ્રમાણે વિદ્યાધર રાજા તિરસ્કાર વચન બોલી રહ્યો, ત્યારે પોપટ શકાથી, મયૂરપક્ષી કોતુકથી, કમળ સુમા નેત્ર ધારણ કરનારી તિલકમંજરી ત્રાસથી અને હમી સશયથી કુમારના મુખ તરફ નીહાળતી હતી એટલામા કુમારે કિચિત્ હાસ્ય કરીને કહ્યું “ અરે ! તું વગર પ્રયોજને કેમ જહીવરાવે છે ? એ જહીવરાવણુ કોઈ બાળક આગળ ચાલશે, પણ શૂરવીર આગળ નહિ ચાલે બીજા પક્ષીઓ તાની વગાડવાથી ડરે છે, પરંતુ પડક વાગે તો પણ ધીકાઈ રાખનારો મહમાનો કપોતપક્ષી બિલકુલ નહીં બીજે એ શરણે આવેલી હમીને કહવાન થાય તો પણ હું નહીં મૂકી દઉં એમ છતા સાપના માયામા રહેલા મહિ બિંબી પેઠે તું એની ઈચ્છા કરે છે માટે તને ધિક્કાર થાઓ અરે ! એની આશા છોડીને તું રીધ્ર નાહિથી દૂર થા નહીં તો હું ત્હારા દશ મસ્તકથી દસ દિક પાળોને બળી આપીશ ”

એટલામા રત્નસાન કુમારને પોતે સહાન્ય કરવાની ઈચ્છા કરનારા ચદ્રચૂડ દેવતાએ મયૂરપક્ષીનું રૂપ મૂકી શીઘ્ર પોતાનું દેવતાઈ રૂપ લીધું, અને હાથમા બળબતતના આયુધ ધારણ કરીને જાણે કુમારે બોલાવ્યો જ ન હોય ! તેમ કુમારની પાસે આવ્યો પૂર્વભવે કરેલા પુણ્યોની ગણિહારી છે ! પતી ચદ્રચૂડે કુમારને કહ્યું કે, “ હે કુમાર ! તું ત્હારી મરજી પ્રમાણે લડાઈ કર, હું તને હથિયાર પૂરા પાડું, અને ત્હારા શત્રુના ચૂરચૂરા કરી નાખું ” ચદ્રચૂડનું એવું વચન સાંભળી લોહાનું કવચ તથા કુમેરનો પક્ષ મળવાથી તક્કાદિકની માફક કુમાર બમણો ઉત્સાહ પામ્યો, અને તિલકમંજરીના હાથમા હસીને આપી પોતે તૈયાર થઈ વિશ્વ એમ ગર્હ ઉપર ચઢે છે તેમ સમરાધિકાર અશ્વ ઉપર ચઢ્યો ત્યારે ચદ્રચૂડે શીઘ્ર એકાદ ચાકરની માફક કુમારને ગાડીવને તુચ્છ કરનારું ધનુષ્ય અને બાણના બાથા આપ્યા તે વખતે રત્નસાર કુમાર દેહીધ્યમાન કાળની માફક પ્રયત્ન ભુળ દહને વિષે ધારણ કરેલા ધનુષ્યોને મ્હોટો ટકાર શબ્દ કરતો આગળ આવ્યો પછી બન્ને મહાન યોદ્ધાઓએ ધનુષ્યના ટકારથી દરે દિશાઓને જોરી કરી નાખે એવું બાણ યુદ્ધ ચલાવ્યું બંને જણા ચાલાક હસ્તવાળા હોવાથી તેમનું બાણનું બાથામાથી કાઢવું, ધનુષ્યે જોડવું અને છોડવું દક્ષ પુરોયોથી પણ કેળાવ્યું નહીં માત્ર બાણની વૃદ્ધિ એક સરખી થતી હતી તે પોપટ વગેરે સર્વના જોવામા આવી

શકાય એવા આનંદપૂરથી તે પરિપૂર્ણ બરાબ ગર્ભ પછી તેણે કનકેશ્વર રાજા પાસે જઈને જેવું જોયું હતું, તેવું સ્વપ્ન કહ્યું સ્વપ્નવિચારના બાજુ એવા રાજાએ પણ સ્વપ્નનું ક્ષણ કહ્યું તે નીચે પ્રમાણે —

“ હે સુહરો ! વિધાતાની સૃષ્ટિને શ્રેષ્ઠ પદ્ધતિએ ચઢાવનારૂં અને જગતમા સારભૂત એવું એક કન્યાનું જોડું તને થયે ” એવું વચન સાંભળી કન્યાનો લાભ થવાનો છતાં પણ કુસુમસુહરીને ધણો જ હર્ષ થયો. ઠીકજ છે, પુત્ર અથવા પુત્રી ગમે તે બીજા સર્વ કરતા ઉત્તમ હોય તો કેને ન ગમે ? પછી કુસુમસુહરી ગર્ભવતી થઈ વખત જતા ગર્ભના પ્રભાવથી તેનું શરીર શીકું થઈ ગયું જાણે ગર્ભ પવિત્ર હોવાને લીધે પાડુવણુંના મિષ્ટથી તે નિર્મળ થઈ ન હોય ! ગર્ભમા જડને રાખનારી કાદબિની (મેઘની પદ્ધતિ) ને કુખ્યવર્ણ થાય છે, તો ગર્ભમા મૂકને ન રાખનારી કુસુમસુહરી પાડુવણું થઈ તે ઠીક જ છે સારી નીતિ જેમ છીર્તિ અને લક્ષ્મીરૂપ જોડાને પ્રસવે છે, તેમ અવસર આવે કુસુમ સુહરીને એક વખતે બે પુત્રીનું જોડું અવતર્યું રાજાએ પહેલી પુત્રીનું અશોકમંજરી અને બીજીનું તિલકમંજરી એવું નામ રાખ્યું જેમ શેરૂપર્વત ઉપર કલ્પલતાઓ વૃદ્ધિ પામે છે, તેમ પાંચ ધાવમાતાઓએ લાલનપાલન કરાતી બન્ને કન્યાઓ ત્યાં મોટી થવા લાગી તે બન્ને થોડા દિવસમા સર્વે કળાઓમા નિપુણ થઈ બુદ્ધિશાળી મનુષ્યોને બુદ્ધિથી બની શકે એવું કાર્ય કરતા શી વાર ? પહેલેથી તે કન્યાઓની રૂપસ પદામા કાંઈ ખામી નહોતી, તથાપિ સ્વભાવથીજ સુહર વનશ્રી જેમ વસતક્રાંત આવે ત્યારે વિશેષ શોભે છે, તેમ તે નવી યોવનદશા આવ્યે વધારે શોભવા લાગી કામદેવે જગતને છતવા માટે બે હાથમા પકડવાના બે ખડગજ ઉજ્જવળ કરી રાખ્યા ન હોય ! એવી તે કન્યાઓની શોભા દેખાતી હતી સર્વે બે બિપ્લા માફક અથવા કૂર ચઢના બે નેત્ર માફક જગતને કામ વિકાર દરનારી તે કન્યાઓની આગળ પોતાનું મન વશ રાખવામા કોઈનું ઘેર્ષ ટકી ન રહ્યું સુખમા, દુઃખમા, આનંદમા અથવા વિષાદમા એક બીજીથી જુદી ન પડનારી, સર્વે કાર્યોમા અને સર્વે વ્યાપારોમા સાથે રહેતી, રૂપ તથા શીલથી માહોમાહે સરખી એવી તે કન્યાઓની જન્મથી જ ધાવલી પરસ્પર પ્રીતિને જો કદાચ ઉભા આપી શકાય તો બે આખની જ આપી શકાય કહ્યું છે કે—“ સાથે જાગનારી, સાથે સૂઈ રહેનારી, સાથે હર્ષ પામનારી અને સાથે શોક કરનારી બે આખોની પેઠે જન્મથી માહીને નિક્ષેપ પ્રેમને ધારણ કરનારાઓને ધન્ય છે ”

કન્યાઓ યોવનદશામા આવી ત્યારે કનકેશ્વર રાજા મનમા વિચારવા લાગ્યો કે,—
“ એમને એમના જેવો વર કોણ મળશે ? સતિ પ્રીતિનો જેમ એક કામદેવ વર છે, તેમ બે બન્નેનો એક જ વર શોધી કાઢવો બેઠાએ જો કદાચ એમને જુદા વર થશે, તો માહોમાહે બન્નેનો વિરહ થવાથી મરણાત કદ્ય થશે એમને આ કામદેવ વરે મળે ”

ઠીક જ જળથી બરેલો નવો મેઘ વૃષ્ટિ કરે, ત્યારે વૃષ્ટિ ધારાનો પૂર્વાપર ક્રમ કયાથી જણાય ? બાણ કે કવામાં સ્વાભાવિક હસ્તચાતુર્ય ધારણ કરનારા અને કોર્મ કાળે પલ્લ આકુળવ્યાકુળ ન થાય એવા તે બન્ને વીરોના બાણ જ માહોમાહે એક બીજાને પ્રહાર કરતા હતા, પરંતુ તેમને ચરીરે એક પલ્લ બાણ લાગ્યું નહીં ધલો કોધ પામેલા તે બન્ને મહાયોદ્ધાઓનું ઘણું કાળ સુધી સેદ્ય, બાવલ, તીરી, તોમર, તબલ, અર્ધચંદ્ર, અર્ધનારાચ, નારાચ વગેરે-જાતજાતના તીક્ષ્ણ બાળોથી સુદ ચાલ્યું સશ્વામ કરવામાં કુશળ એવા તે બન્ને જણા ધલો કાળ સશ્વામ થયો તો પલ્લ યાકયા નહીં સરખે સરખા બે જગમગ જુગારી હોય તો તેમનામાં માહોમાહે કાણ કેને છન ? તેનો જેમ સશય રહે છે, તેમ તે બંને જણામાં કાણ છતરે ? તેનો સશય રહ્યો ઠીક જ છે, એક વિદ્યાના બળથી અને બીજો દેવતાના બળથી બલિષ્ઠ થયેલા, વાલિ અને રાવણ સરખા તે બન્ને યોદ્ધાઓમાં કેનો જય થાય, તે શીઘ્ર શી રીતે નક્કા કરાય ? સારી નીતિથી ઉપાર્જન કરેલું ધન જેમ વખત જતા ચઢતી હથાગા આવે છે, તેમ નીતિનું અને ધર્મનું બળ ઘણું હોવાથી રત્નમાર કુમારનો અતુલ્ય જય થયો તેથી વિલખા થયેલા વિદ્યાધર રાજાએ પોતાનો પરાજય થયો એમ જાણીને સશ્વામ કરવાની સીધી રીતિ છોડી દીધી, અને તે પોતાની સર્વ શક્તિથી કુમાર ઉપર ધમી આપ્યો વીસ ભુજાઓમાં ધારણ કરેલા વિવિધ પ્રકારના શસ્ત્રોથી કુમારને પ્રહાર કરનારો તે વિદ્યાધર રાજા, સદાસત્યનું ધી માફક કોઈથી ન ખમાય એવો થયો મનમાં શુદ્ધ વિચાર રાખનારો રત્નસાર કુમાર “અન્યાયથી સશ્વામ કરનાર કોઈપણ પુરુષની કોઈ કાળે છત ન થાય” એમ ધારી ધલો ઉત્સાહવત થયો.

વિદ્યાધર રાજાએ કરેલા સર્વ પ્રહારથી અધરતનની ચાલાકીવડે પોતાનો બચાવ કરનારા કુમાર તુરંતજ કુરુપ્ર નામે બાણ હાથમાં લીધું શસ્ત્રો શી રીતે તોડવા ? તેનો મર્મ જાણનાર કુમારે, અસ્થાવરે જેમ વાળ કાપે તેમ તંના સવ શસ્ત્રો તોડી નાખ્યા પછી કુમારે સશ્વામમાં એક બારીક અર્ધચંદ્ર બાણવડે વિદ્યાધર રાજાના ધનુષ્યના પલ્લ શીઘ્ર બે ઠટકા કર્યા અને બીજા અર્ધચંદ્ર બાણવડે કોઈથી ન લેડાય એવા વિદ્યાધર રાજાની છાતીમાં પ્રહાર કર્યો ઘણું અજલજળ છે કે, એક વર્ણિકુમારમાં પલ્લ એવું અલો કિક પરાક્રમ હતું લાખના રસ સરખો લોહીનો ઝરનારો અને છાતીમાં થયેલા પ્રહારથી દુખી થયેલો વિદ્યાધર રાજા હથિયાર વિનાનો હોવાથી પાનખર ઋતુમાં પાલકા વિનાના થયેલા પીપળાના ઝાડ જેવો થયો વિદ્યાધર રાજા તેવી સ્થિતિમાં હતો, તો પલ્લ કોધાધ યદ્ય તેણે વેગ બહુ હોવાને લીધે કોઈથી પકડાય નહીં એવા અનેક જાતના રૂપ બહુરૂપિણી વિદ્યાવડે કર્યા વિદ્યાધર રાજાએ આકાશમાં પ્રકટ કરેલા તે લાખો રૂપો પવનના તોફાનની માફક સપૂર્ણ જગતને ભયકારી થયા તે સમયે પ્રલયકાળના ભયકર વાદળા સરખા તે રૂપોથી સર્વ પ્રદેશ શેકાયવો હોવાથી આકાશ ન જોવાય એવું ભયકર થયું રત્નસાર

શાળી તરણુ વર ઉચિત છે ? એક કદપલતાને ધારણુ કરી શકે એવુ એક પણ કદપવૃક્ષ નથી, તો જાનનેને ધારણુ કરનારો કયાથી મળી શકે ? જગતમા એમાથી એકને પણ પરણવા જેવો એવો વર નથી હાથ હાથ ! હે કનકેશ્વજ ! તુ એ કન્યાઓનો પિતા થઈને હવે શુ કરીશ ? યોગ્ય વરનો લાભ ન થવાથી આધાર વિનાની કદપલતા જેવી થએલી આ કન્યાઓની શી ગતિ થશે ? ” એવી રીતે અતિશય ચિતાના તાપથી તપી ગયેલો કનકેશ્વજ રાજા મહિનાઓને વર્ષ માફક અને વર્ષોને યુગ માફક કાઢવા લાગ્યો શ કરની દૃષ્ટિ સામા પુરૂષને જેમ દુ ખદાયક થાય છે, તેમ કન્યા કેટલીય સારી હોય, તો પણ તે પોતાના પિતાને દુ ખ આપનારી તો ખરીજ ! કહ્યું છે કે-પિતાને કન્યા ઉત્પન્ન થતા જ કન્યા થઈ એવી મોટી ચિંતા મનમા રહે છે પછી હવે તે કોને આપવી ? એવી ચિંતા મનમા રહે છે લગ્ન કર્યા પછી પણ “ ભર્તારને ઘેર સુખે રહેશે કે નહીં ” એવી ચિંતા રહે છે, માટે કન્યાના પિતા યવુ એ ઘટ્ટ કટકારી છે, એમા સશય નથી હવે કામદેવ રાજાનો મહિમા જગતમાં અતિશય પ્રસિદ્ધ કરવાને અર્થે પોતાની પરિપૂર્ણ જ્ઞાતિ સાથે લઈ વસતત્કતુ વનની અદર પિતરી તે વસતત્કતુ જેનો અલકાર સર્વત્ર પ્રસરી રહ્યો છે, એવા કામદેવ રાજાનો ત્રણ જગતને જિતવાથી ઉત્પન્ન થએલો જશ મનોહર ત્રણ ગીતોવડે ગાવી જ ન હોય ! એમ લાગતી હતી ત્રણ ગીતોમા મહાયપર્વત ઉપરથી આવતા પવનનો સત્કાર શબ્દ એ પહેલું ગીત, જમરોના ઝંકાર શબ્દ એ બીજું ગીત અને કૌંકિલ પક્ષીઓના મધુર શબ્દ એ ત્રીજું ગીત બાણુ

તે સમયે ક્રોડા કરવાના રસવડે ઘણી ઉત્સુક થએલી તે જાનને રાજકન્યાઓ મનનુ આકર્ષણુ થવાથી હર્ષ પામી વનમા ગઈ કોઈ હાથીના જમ્યા ઉપર તો કોઈ ઘોડા ઉપર, કોઈ ખચ્ચર જાતિના ઘોડા ઉપર, તો કોઈ પાલખી અથવા રથ વગેરેમા એવી રીતે જાતજાતના વાહનમા ભેસી ઘણો સખીઓના પરિવાર તેમની સાથે નીકળ્યો પાવખીમા સુખે બેઠેલી સખીઓના પરિવારથી જાનને રાજકન્યાઓ, વિમાનમા બેઠેલી અને હેલીકોપ્ટરના પરિવારથી શોભતી એવી લક્ષ્મી અને સરસ્વતી માફક શોભવા લાગી શોકનો સમૂળ નાશ કરનારા ઘણા અયોકવૃક્ષો જેમા સર્વત્ર ંચાપી રહ્યા છે, એવા અયોકવન નામના ઉદ્યાનમા તે રાજકન્યાઓ આવી પહોચી અદર કીર્તિ સરખા જમર હોવાથી નેત્ર સમાન દેખાતા પુષ્પોની સાથે બાણે પ્રીતિથી જ કે શું ! પોતાના નેત્રોનો મેળાપ કરનારી રાજ કન્યાઓ ઉદ્યાનમા જાવા લાગી ચોવનદશામા આવેલી અયોકમજરી ક્રોડા કરનાર સ્ત્રીના ચિત્તને ઉત્સુક કરનારી, રક્ત અયોકવૃક્ષની શાખાએ મજબૂત બાધેલા દિડોળા ઉપર ચઢી અયોકમજરી ઉપર દૃઢ ગ્રેમ રાખનારી સુદર તિલકમજરીએ પ્રથમ દિડોળાને દિવકા નાખ્યા સ્ત્રીના વશમા પડેલો ભર્તાર જેમ સ્ત્રીના પાદપ્રહારથી હર્ષ પામી શરીરે વિકસ્વર થયેલા રોમાચ ધારણુ કરે છે, તેમ અયોકમજરીના પાદપ્રહારથી સતુષ્ટ થયેલો અયોક વૃક્ષ વિકસ્વર પુષ્પોના મિલથી પોતાની વિકસ્વર પ્રવા લાગ્યો કે શું ! એમ

કુમારે જ્યાં જ્યાં પોતાની નજર ફેરવી, ત્યાં ત્યાં ભયંકર ભુખના સમુદાયથી ન જોવાવ જોવો વિદ્યાધર રાજા જ તેના જોવામાં આવ્યો. એટલું થયું તો પણ કુમારને અભયગ ન લાગ્યું, અને કિચિત્તમાન પણ ભય ન લાગ્યો. ખીર પુરુષો કે પાતકાળ આવી પડે તો પણ કાયર થતા નથી.

પછી કુમારે નિશાન કર્યા વિના ચારે તરફ બાણની વૃષ્ટિ શરૂ કરી ઠીક જ છે, સફટનો વળત આવે ખીર પુરુષો અધિક પરાક્રમ પ્રકટ કરે છે. કુમારને ભયંકર મકંઠમાં સપડાયલો જોઇને અદ્રચૂક દેવતા હાથમાં મહોળો મુઠ્ઠાગર લઈ વિદ્યાધર રાજાને પ્રહાર કરવા ઊભો હાથમાં ગદા ધારણ કરનાર બીમચેતની માફક ભયંકર સ્વરૂપ ધારણ કરીને આવતા અદ્રચૂકને જોઈ દુઃશસન સરખો વિદ્યાધર રાજા શીઘ્ર હોલ પામ્યો. તથાપિ તે ઘણું ધૈર્ય પકડી પોતાના સર્વ રૂપથી, સર્વ ભુખઓથી, સર્વ શક્તિથી અને બધી તરફથી દેવતાને પ્રહાર કરવા લાગ્યો. દેવતાની શક્તિ અચિરત્ અને કુમારનું ભાગ્ય અફલુત હોવાથી અદ્રચૂક ઉપર થયેલા શત્રુના સર્વે પ્રહાર, કૂતમ્ભ માણસ ઉપર કરેલા ઉપકારની માફક નિષ્ફળ ગયા. જેમ ઇંદ્ર વજ્રવટે પર્વતને તોડી પાડે, તંમ ક્રોધથી દુર્ધર થએલા અદ્રચૂકે મુઠ્ઠાગરવટે વિદ્યાધર રાજાના મુખ પર સ્વરૂપ ઉપર પ્રહાર કર્યો. અદ્રચૂકે પોતાની સર્વ શક્તિથી વિદ્યાધર રાજા ઉપર પ્રહાર કર્યો ત્યારે કાયર માણસના પ્રાણ નીકળી ભય જોવો ભયંકર અવાજ થયો. વિદ્યગળથી અહકારી થએલા, ત્રેલોક્યને જીતવાની સત્તા રાખનારા જોવા વામુદેવ જેવા વિદ્યાધર રાજાનું વજ્ર સરખું મજબૂત માથું તે પ્રહારથી છેકાણું નહિ તથાપિ તેની બહુરૂપ ધારણ કરનારી મહોવિદ્યા ભય પામીનેજ ટે શુ ! કાગડાની પેઠે શીઘ્ર નાસી ગઈ. દેવતાનું સહાય આશ્ચર્યકારી હોય જોમાં ચાક નથી.

“આ કુમાર સ્વભાવથી જ શત્રુઓને રાક્ષસ સરખો ભયંકર લાગતો હતો, અને તેમાં અગ્નિને સહાયકારી જેમ વાયુ મળે, તેમ તેને જેનો પરાભવ ન કરાય જોવો દેવતા સહાયકારી મળ્યો.” એમ વિચારી બીકણની માફક વિદ્યાધર રાજા નાસી ગયો. કહ્યું છે કે-જે ભાગે તે જીવે પાયદળનો સ્વામી તે વિદ્યાધર રાજા પોતાની ભારી ગએલી ઇષ્ટ વિદ્યાને જોવાને અર્થે તેની પાછળ શીઘ્ર વેગથી દોડતો ગયો. સનિયોગ શિષ્ટ (પરસ્પર સંયોગથી બની ગએલા) જે કાયોમાં જેમ જોડેના નાશ થવાથી બીજાનો પણ નાશ થાય છે, તેમ વિદ્યાનો લોપ થતા જ વિદ્યાધર રાજાનો પણ લોપ થયો. મુકુમાર કુમાર કયા ? અને કઠોર વિદ્યાધર કયા ? તથાપિ કુમારે વિદ્યાધરને જીત્યો. એવું કારણ કે, જ્યાં ધર્મ હોય, ત્યાં જય છે. વિદ્યાધર રાજાના મેવક જે વિદ્યાધરો હતા, તે પણ તેની સાથે જ નાસી ગયા ! ઠીક જ છે, હીવો બુઝાર્થ ગયા પછી તેનો પ્રકાશ પાછળ શુ રહે ? જેમ રાજા મેવકની સાથે મહેલમાં આવે, તેમ કુમાર દુર્જય શત્રુને જીતવાથી ઉત્કર્ષ પામેલા દેવતા મહેલમાં આવ્યો. અતિશય અમત્કાર

લાગ્યુ આશ્ચર્યની વાત એ કે-હિંદોળા ઉપર એસી હાંચિકા ખાનારી અશોકમજરી તરુણ પુરુષોના મનમા નાનાવિધ વિકાર ઉત્પન્ન કરી તેમના મનને અને નેત્રોને પાંદિ હિંદોળે ચઢ્યા હોય તેમ હાંચિકા ખવરાવવા લાગી તે વખતે રણજલ શબ્દ કરના અશોકમજરીના રતનજડિત મેખળા આદિ આભૂષણો બાંધે પોતે ત્રુટી જશે એવા ભયથી રુદન કરવા લાગ્યા કે શું ! એમ લાગ્યુ

કીડારસમા નિમગ્ન મએલી અશોકમજરી તરફ તરુણ પુરુષો વિકસ્વર શામરાજીવાળા યથા અને તરુણ સ્ત્રીઓ મનમા ધર્મ્યા આજી સ્વપ્ન માત્ર ભોતા હતા, તેટલામા દુર્ભાગ્યના પ્રચંડ પવનના વેગવડે હિંદોળો ત્રટ ત્રટ શબ્દ કરી અકસ્માત ત્રુટી ગયો, અને તે સાથે લોકોના મનમાનો કીડારસ પણ જતો રહ્યો. શરીરમાની નાહી તૂટતા જેમ લોકો આકુળબ્યાકુળ થાય છે, તેમ હિંદોળો તૂટતા જ સવે લોકો “આતુ હવે શુ થશે ?” એમ કહી આકુળબ્યાકુળ થઈ હાહાકાર કરવા લાગ્યા એટલામા બાંધે કોતુકથી આકાશના ગમન કરતી ન હોય ! એવી તે અશોકમજરી હિંદોળા સહિત આકાશમા વેગથી જત બ્યાકુળ થએલા સવે લોકોના ભવામા આવી તે વખતે લોકોએ, “હાય હાય ! કેવળ યમ સરખો અદરેય પુરુષ એને હરણ કરી બાય છે ! !” એવા ઉચ્ચ સ્વરે ઘણા કોલ હલ કર્યો. પ્રચંડ ધનુષ્યો અને ખાલુના સમુદાયોને ધારણ કરનારા શત્રુને આગળ ટકાવ ન દેનારા એવા શૂરવીર પુરુષો ઝડપથી ત્યાં આવી પાસે ઉભા રહી અશોકમજરીનું હરણથી દ્રષ્ટિએ ભોતા હતા, પરંતુ તેઓ કાંઈ પણ કરી શક્યા નહીં કીક જ છે અદરેય અપરાધીને કોણ શિક્ષા કરી શકે ?

કનકેશ્વર રાજા કાનમા શૂળ પેદા કરે એવું કે વાતુ હરણ સાબાળીને સ્વપ્ન માત્ર વજ્રમહાર થયાની માફક ઘણો દુઃખી થયો. “હે વત્સે ! તું કયા ગર્ભ ! તું મને કે પોતાનું દર્શન દેતી નથી ? હે શુદ્ધ મનવાળી ! પૂર્વનો અતિશય પ્રેમ તે છોડી દીધો કે શું ? હાય હાય ! !” કનકેશ્વર રાજા વિરહાતુર થઈ આ રીતે શોક કરતો હતો એટલામા એક સેવકે આવીને કહ્યું કે, “હાય હાય ! હે સ્વામિન ! અશોકમજરીનો શોકથી જજ્જર મનવાળી થએલી તિલકમજરી જેમ વૃક્ષની મજરી પ્રચંડ પવનથી પડે છે, તેમ જળરી મૂર્છા ખાઈને પડી, તે બાંધે કંઠમા પ્રાણ રાખી શરણ વિનાની થઈ ગઈ ન હોય ! એવી જણાય છે.” કનકેશ્વર રાજા ઘા ઉપર ખાર નાખ્યા જેવું અશોકમજરીના બગી ગએલા બાગ ઉપર ફેલાયો થાય તેવું આ વચન સાબાળી કેટલાક માણસો સાથે શીઘ્ર તિલકમજરી પાસે આવ્યો. પછી તિલકમજરી ચંદનનો રસ છાટવા આદિ કે ઉપચારો કરવાથી મહામહેનતે સચેતન થઈ, અને વિલાપ કરવા લાગી “મદોન્મત્ત હસ્તિ વેગમન કરનારી મહારી સ્વામિનિ ! તું કયા છે ?” મહારા ઉપર ઘણો પ્રેમ રાખનાર છતાં મને અહિં મૂકીને કયા ગર્ભ ? હાય હાય ! લાગ્ય વિનાની મહારા પ્રાણ તહા

ઉત્પન્ન કરનાર કુમારનું એવું ચરિત્ર જોઇને તિલકમજરી હર્ષથી વિકસ્વર ધગેલી દેશરાજીને ધારણ કરતી છવી મનમાં વિચાર કરવા લાગી કે, “ તમે લોકમાં એક એવો એ તરૂણ કુમાર પુરૂષમાં એક રત્ન છે, માટે વાગ્યથી જો મહારી ઝડેન હમણા મળે તો એવા અર્થારનો લાભ થાય ” એમ વિચારી મનમાં ઉત્સુકતા, લજ્જા અને ચિંતા ધારણ કરનારી નિલકમજરી પાસેથી કુમારે બાળકની માફક હસીને ઉપાડી લીધી, અને તેથી હસી કહે તે કે — “ ધીર પુરૂષોમાં અગ્રેયર, કાયભાર ચલાવવા સમર્થ, નીર પુરૂષોની ગણતરીમાં મુખ્ય એવા કે કુમારરાજ ! તું ચિરકાળ જીવતો અને જમવતો નહે કે સુમારીજી કુમાર ! દીન, રાક, અતિશય બીકણ અને અકાર્ય એવી મે મહારે માટે તને ઘણાં જોડાયાં, તેની સુખા કર ખરેખર જોતા વિદ્યાધર રાજા જેવો મહારા ઉપર ઉપકાર કરનારો બીજો કોઈ નથી કેમકે, જેની બીકથી હું અનત પુરૂષોથી પણ ન મળી શકે એવા ત્હારા જોખામાં આવીને બેઠી ધનવાન પુરૂષના પ્રસાદથી જેમ નિર્ધન પુરૂષ મુખી થાય છે, તેમ અમારા જેવા પરાધીન અને દુખી જીવ ત્હારા ચોગથી ચિરકાળ મુખી થાઓ ” કુમારે કહ્યું “ ત્રીકું જોખનારી કે હસી ! તું કોણ છે ? વિદ્યાધરે તને શી રીતે હરણ કરી ? અને આ મનુષ્યની વાળી તું શી રીતે બાંહે છે તે કહે ” પછી તે ઉત્તમ હસી કહેવા લાગી —

“ મહારા જિનમહિરથી શોભતા વૈતાલદય પર્વતના દમ્ભ શિખરને અલકારૂત એવા રથનુપુરચક્રવાળ નામે નગરની રક્ષા કરનારો અને સ્ત્રીઓને વિષે આસક્ત એવા તરૂણીમુગાક નામે વિદ્યાધર રાજા છે એક વખત તેણે આકાશમાર્ગે જતા કનકપુરીમાં મનોવેધક અગ્રવેષા કરનારી અયોકમજરી નામે રાજકન્યાને ધંધ સમુદ્ધ અદમાનં ભેટા જ જેમ અગભણ છે, તેમ દિઠોળા ઉપર કોડા કરનારી સાક્ષાત્ દવાગના સરખી તે કયાને જોઈ વિદ્યાધર રાજા શોભ પાડ્યો. પછી તેણે તોફાની પવન વિકુર્ચીને દિઠોળા સાથે રાજક યાને હરણ કરી અથવા પોતાની મતલબ સાધવા યથાશક્તિ કોણ પ્રયત્ન કરતો નથી ? વિદ્યાધર રાજાએ રાજક યાને હરણ કરી શરણેસેના નામે મહોટી અટવીમાં મૂકી ત્યાં તે હરિણીની પહે બીક પામવા લાગી, અને ટીંગડીની માફક આકંદ કરવા લાગી વિદ્યાધર રાજાએ તને કહ્યું “ હે સુદર સી ! તું કેમ બીકથી મૂંઝે છે ? દિશાઓને વિષે નજર કેમ ફેંકે છે ? અને હે સુદર ! આકંદ પણ કેમ કરે છે ? હું કોઈ અદીખાનામાં રાખનારો કે પરચીલ પટ નથી, પણ ત્હારા પાર વિનાના બાગ્યથી તને વશ મગેલો એક વિદ્યાધર રાજા છું હું ત્હાં । ઘસ થઈ ત્હારી પ્રાપ્તિના કડે છું માટે મહારો સાથે ચાલિયદહણ કર, અને તમામ વિદ્યાધરોની જુસ્વામિની થા ”

“ અગ્નિની માફક બીજાને ઉપદ્રવ કરનારા કામાધ લોકો એવી દુષ્ટ અને અનિષ્ટ એટલા કરીને પાણિયદહણ કરવા પ્રવૃત્ત છે, એમને અતિશય ધિક્કાર થાઓ । ” મનમાં એવો વિચાર કરનારી અયોકમજરીએ વિદ્યાધર રાજાને કાર્ય પાળ દેવા માટે પાંચ દિવસની અગાઉ

એટલા પ્રકટ દેખાતી હોય તે પુરૂષને કોણ સત્પુરૂષ માટે ના હા નો જવાબ સરખો આપે !
 “ માતા પિતા તથા સ્વજનના વિરહથી હાલમાં જોને નવું દુઃખ થયું છે, તથાપિ અનુક્રમે મુખેથી જો મ્હારી ઇચ્છા ફળીભૂત કરશે ” મનમાં જોવી આશા રાખીને વિદ્યાધર રાજાએ શાસ્ત્રી જેમ પોતાના શાસ્ત્રનું સ્મરણ કરે છે, તેમ પોતાનું સર્વ કામ પરિપૂર્ણ કરનારી સુદર વિદ્યાને સહારીને તેનું સ્મરણ કર્યું

કન્યાનું સ્વરૂપ શુભ રાખવા માટે વિદ્યાના પ્રભાવથી તે વિદ્યાધર રાજાએ રાજકન્યાને નટની માફક જોકે તાપસ કુમારના સ્વરૂપમાં પ્રકટ કરી જેનામાં બિલકુલ સરખ નથી, તથા બાળક જેવી બુદ્ધિવાળો જોવો વિદ્યાધર રાજા કેટલીક વાર મુખી અશોકમજરીને મનાવતો હતો મનાવતા તેણે જે આદરસત્કારના વચન કહ્યા, તે અશોકમજરીને તિરસ્કારરૂપ લાગ્યા બીજા સારા ઉપચાર કર્યા તે આપઠાની પ્રાપ્તિ જેવા લાગ્યા અને પ્રેમપૂર્વક આલાપ કર્યા તે પાપની વાણી સરખા લાગ્યા રાખમાં હોમ કરવો, જળના પ્રવાહમાં પેશાબ કરવો અથવા ખારી ભૂમિમાં વાવવું, સૌંચવું, વગેરે જેમ નકામું છે, તેમ વિદ્યાધર રાજાના સર્વ મનાવવાના પ્રકાર અશોકમજરીને વિષે નકામાં થયા, તો પણ વિદ્યાધર રાજાએ મનાવવાના નિષ્ફળ પ્રકાર બધા કર્યા નહીં ચિત્તશ્રમ રોગવાળા પુરૂષની માફક કામી પુરૂષોનો દુરાશ્રદ્ધ કહી ન ચકાસ્યે જોવા હોય છે તે પાપી વિદ્યાધર રાજા જોકે વળતે કાંઈ કાર્યને બહાને પોતાને ચહેરે ગયો ત્યારે વેવધારી તાપમ કુમારે હિંદોળાની કીડા કરતા તને જોયો તે તાપસ કુમાર ત્હારા ઉપર ભરૂંસો રાખી, પોતાની હકીકત કહે છે, જોતલામાં વિદ્યાધર રાજા ત્યા આવી, પવન જેમ આકાંક્ષાના કપાસને હરણ કરે છે, તેમ તેને હરણ કરી ગયો, અને અભિરત્નોથી દેહીમ્પમાન પોતાના દિવ્ય મંદિરમાં લઇ જઈ તેણે ક્રોધથી તેને કહ્યું કે, “ અરે દેખાતી હોળી ! ખરેખર ચતુર ! અને બોલવામાં ઠાઠી ! જોવી દે સી ! તું કુમારની તથા બીજા કાંઈની સાથે પ્રેમથી વાર્તાલાપ કરે છે, અને ત્હારા વશમાં પડેલા અને ઉત્તર સરખો પણ આપતી નથી ! હજી મ્હારી વાત ઠબૂલ કર, દુરાશ્રદ્ધ મૂકી દે, નહીં તો હું બદાયી યમ સરખો હું ત્હારા ઉપર ક્રોધ થયો એમ સમજ ”

જોવું વચન સાંભળી, મનમાં ધૈર્ય પકડી અશોકમજરીએ કહ્યું “ અરે વિદ્યાધર રાજા ! છળબગથી શું લાભ થાય ! છળવત તથા બળવત લોકોથી કદાચ રાજ્યરૂદ્ધિ આદિ સધાય, પરંતુ કોઈ કાળે પણ છળબગથી પ્રેમ ન સધાય જન્મે જન્મના ચિત્ત પ્રસન્ન હોય તોજ ચિત્તરૂપ ભૂમિમાં પ્રેમરૂપ અકુર ઉત્પન્ન થાય છે જેમ ઘી વિના લાડવા બાધવા, તેમ સ્નેહ વિનાનો સ્ત્રી પુરૂષોનો પ્રેમ શા કામનો ? જોવો સ્નેહ વિનાનો સળધ તો જગલ મા બે લાકડાઓનો પણ માહોમાહે થાય છે, માટે મૂર્ખ વિના બીજો કોણ પુરૂષ સ્નેહ રહિત બીજા માણસની મનનાર કરે ? સ્નેહનું સ્થાનક જોવા વિના દુરાશ્રદ્ધ પકડનારા મતિ મદ માણસને ધિક્કાર થાઓ ”

હતા સરોવર જેમ સરસ જળવાળું હોય છે, તેમ કોઈ ઠેકાણે સરસ લાડવાવાળી એવી કંદોઈની દુકાનો ઠેંચેલી હતી, કોઈ ઠેકાણે સફેદ કિરણવાળા ચદ્રમાની માફક સફેદ કપડાવાળી કાપડિયાની દુકાનો હતી; કોઈ ઠેકાણે સોના રૂપા આદી ઉત્તમ વસ્તુવાળા નિધિની માફક કપૂ આદિ સુગંધી વસ્તુવાળી સુગંધીની દુકાનો હતી કોઈ ઠેકાણે હિમ વત પર્વતની માફક જ્વલજ્વલત ઠેંચેલી ઓષધીનો સમૃદ્ધ રાખનારી ગાંધીની દુકાનો હતી અભય છવોની ધર્મક્રિયા જેમ ભાવવિનાશી હોય છે, તેમ કોઈ ઠેકાણે ભાવ વિનાની અઘલની દુકાનો હતી, સિદ્ધાંતના પુસ્તક જેમ સુવર્ણથી (અક્ષરથી) ભરેલા હોય છે, તેમ કોઈ ઠેકાણે સુવર્ણથી (સોનાથી) ભરેલી સરાફીની દુકાનો હતી, સુક્રિતપદ જેમ અનંત સુખાલ્ય (અનંતા સિદ્ધોથી શોભતું) છે, તેમ કોઈ ઠેકાણે અનંત સુખાલ્ય (પાર વિનાના મોતીથી શોભતી) એવી મોતીની દુકાનો હતી, વનો જેમ વિદુમપૂર્ણ (સારા વૃક્ષથી વ્યાપ્ત) હોય છે, તેમ કોઈ ઠેકાણે વિદુમપૂર્ણ (પરવાળાથી વ્યાપ્ત) એવી પરવાળાની દુકાનો હતી, કોઈ ઠેકાણે રોહણ પર્વતની માફક ઉત્તમ રત્નવાળી જવેરાતની દુકાનો હતી, કોઈ ઠેકાણે આકાશની માફક દેવતાધિષ્ઠિત એવા કુત્રિકાપણ હતા; સુતેલા અથવા પ્રમાદી પુત્રવતું ચિત્ત જેમ શૂન્ય દેખાય છે તેમ તે નગરીમા સર્વ ઠેકાણે શૂન્ય દેખાય છે, તેમ તે નગરીમા સર્વ ઠેકાણે શૂન્યતા દેખાતી હતી, પણ વિષ્ટુ જ્યાં જ્યાં ત્યાં જેમ તેની માથે લક્ષ્મી હોય છે, તેમ ત્યાં સર્વ ઠેકાણે ઘણી લક્ષ્મી દેખાતી હતી

બુદ્ધિશાળી રત્નસાર કુમાર સર્વ રત્નમય નગરીને અનુક્રમે ભેટો હતો ઇંદ્ર જેમ પોતાના વિમાનમા જ્યાં તેમ રાજમહેલમા ગયો એક પછી એક ગજશાળા, અશ્વશાળા, શસ્ત્રશાળા વગેરેને ઉલ્લંઘન કરતો કુમાર અકસ્માતની માફક અદ્રશાળાએ (છેલ્લે મનલે) ગયો પછી તેણે ત્યાં એક ઇંદ્ર ઠેંચેલી શબ્દા સરખી ઘણી જ મનોહર રત્નજડિત શબ્દા દીડી ઇંદ્ર સરખો સાહસી અને ભય રહિત એવો કુમાર ઘણી નિદ્રા આવતી હોવાથી તથા થાક દૂર કરવાને માટે શબ્દા ઉપર પોતાના ઘરની માફક હર્ષવટે સૂઈ રહ્યો એટલામા રાક્ષસ માણસના પગની હાલચાવ જાણી ક્રોધ પામ્યો, અને મ્હોટો વ્યાજ જેમ મિહની પાછળ જાય, તેમ કુમારની પાસે આવ્યો અને કુમાર ક્રુણે સૂતો છે એમ જોઈ તેણે મનમા વિચાર્યું કે, “જે વાત બીજો કોઈ મનમા પણ આજી ન શકે, તે વાત એણે મહાજ દીવાળી કરી ધિકાઈનાં કામ કાઈ વિચિત્ર પ્રકારના હોય છે આ મ્હારા વેરીને હવે કયા મારથી મારૂં ? જેમ નખથી ફળ તોડે છે, તેમ એનું મનક નખથી તોડુ કે દેમ ? અથવા એને ગદાવડે મારી એકદમ ચૂરેચૂરા કરી નાખુ ? કિવા છરીવડે ચીસડાની માફક એના કટકા કરી નાખુ ? અથવા જાળા નેત્રથી નીકળેલા અગ્નિથી શકર જેમ કામદેવને જાળી નાખ્યો, તેમ એને જાળી નાખુ ? કિવા આકાશમા જેમ દડો ફેંકે છે, તેમ એને જાણે ફેંકી નહીં ? અથવા મહેલમા સૂતા છતાં જ એને ઉપાડી સ્વયંચૂરમણ મનુદમા

અકુશ વિનાનો વિદાધર રાજા અયોકમજરીના એના વચન સાંભળી ધણે રોષ પામ્યો અને મ્યાનમાથી શીઘ્ર ખડ્ગ બહાર કાઢી કહેવા લાગ્યો કે "અરેરે ! હમણાં તને મારી નાખું ! મહારી પલ્લુ નિદા કરે છે ! " અયોકમજરીએ કહ્યું "અનિદ માણસની સાથે સળધ કરવા કરતા મરતુ એ મને વધુ પસંદ છે એ મને છોડવાની ત્હારી ઇચ્છા ન હોય તો તું બીજો કાંઈ પણ વિચાર ન કરતા અત્યારેજ મને મારી નાખ "

પછી અયોકમજરીના પુણ્યના ઉદયથી વિદાધર રાજાના મનમાં વિચાર આવ્યો કે "હાય હાય ! ધિક્કાર યાઓ !! આ શું મેં કૃષ્ણ બુદ્ધિનું કામ માડ્યું ? પોતાનું જીવિત એના હાથમાં હોવાથી જે જીવિતની માલીક કહેવાય છે, તે પ્રિય સ્ત્રીને મારે કયો પુત્ર કોધથી એવું ઘાતકીપણાનું આચરણ કરે ? શમીપથારથી જ સર્વ ઠેકાણે પ્રેમ ઉત્પન્ન થવાને સંભવ છે તેમાં પણ સ્ત્રીને વિષે એ નિષ્ઠમ વિશેષે કરી લાગુ પડે છે પાયાળ નામે નીનિ શાસ્ત્રના કર્નાએ કહ્યું છે કે—“સ્ત્રીઓની સાથે ઘણી સરળતાથી કામ લેવું ” કૃપણને શ્રદ્ધાર જેમ પોતાનું ધન ભટારમાં રાખે છે, તેમ વિદાધર રાજાએ એમ વિચારી, મનમાં ઉઠાસ લાવી પોતાનું ખડ્ગ પાછું શીઘ્ર મ્યાનમાં રાખ્યું, અને નવી સૃષ્ટિકર્તા જેવો ધાત્વકામકરી વિદાધી અયોકમજરીને મનુષ્યની બાપા બોલનારી હમી બનાવી પછી માણસ કથરત્નમય અજબ પાજરામાં હમીને રાખી તે પૂર્વેની માફક આકરથી તેને સારી રીતે પ્રમત્ત કરતો રહ્યો વિદાધર રાજાની કમળા નામે સ્ત્રી હતી તેના મનમાં કાર્કશ્યકા આવી તેથી, તેણે સાંગતેત રહી એક વખતે પોતાના ભર્ષારને હમીની સાથે ઠંડાપણથી ભરેલા આડું વચન બોલતા પ્રકટપણે પીઠો તે કમળા, મનમાં અદેખાઈ ઉત્પન્ન થવાથી સામું જોવા નહીં એવી તથા મત્તર ઉત્પન્ન થવાથી કોણથી મનાવી શકાય નહીં એવી ધર્ષ એમાં કાનવાઈ નથી, સ્ત્રીઓનો સ્વભાવ એવો જ હોય "

કમળાએ પોતાની સખી જેવી વિદાની મદદથી હસીતુ વૃત્તાત મૂળથી જાણ્યું, અહદયમાં ખૂંચેતુ શય જેમ કાઢે, તેમ તે હસીને પાજરામાંથી કાઢી છૂટી મૂકી કમળા શોડયભાવથી હસીને કાઢી મૂકી પણ તે જ હસીને બાગ્યયોગથી અનુકૂળ પડ્યું નહોતું માથી બહાર નીકળવા પ્રમાણે તે વિદાધર રાજાના ઘરમાંથી બહાર પડેલી હસી રાજરસેના અટવી તરફ ચાલી પાછળ ‘વિદાધર આવશે’ એવી ઝંઘીકથી ધાત્વકામકરી આકૂળબ્યાકૂળ થએલી હસી ધનુષ્યથી છટેલા જાણની માફક વેગથી ગમન કરતા શામળ, અને પોતાના બાગ્યોદયથી વિશ્રાન્તિ લેવા અહિં ઉતરી તેમજ કમળામાં જેમ સત્ત્વ જાય, તેમ તને જોઈ ત્હારા જોળામાં સતાઈ ગઈ હે કુમારરાજ ! તે હમી હું જ અને જે મહારી પાછળ આવ્યો, અને જેને તે જીત્યો, તેજ હું કહું છું તે વિદાધર છે "

તિલકમજરી પોતાની જ્ઞેનની એવી હકીકત જાણી, જ્ઞેનના હું ખથી હું ખી ધણે જ વિલાપ કરવા લાગી સ્ત્રીઓની રીતિ એવી જ હોય છે તિલકમજરીએ

નાખી દઉં ? અથવા એને સૂતેલાને જ અજગરની માફક જાગી બાઉ ? અથવા અહિં આનીને સૂતેલા પુરૂષને હું શી રીતે માડું ? શત્રુ પણ ઘેર આવે તો તેની પરોણાગત કરવી યોગ્ય છે, કેમકે—સત્યપુરૂષો આપણે ઘેર આવેલા શત્રુની પણ પરોણાગત કરે છે શુક ગુરૂનો શત્રુ છે, અને મિનરાશી એ ગુરૂનું સ્વમૃદ્ધ કહેવાય છે, એમ છતાં પણ શુક જ્યારે મિનરાશિએ આવે ત્યારે ગુરૂ તેને ઉચ્ચ સ્થાન આપે છે, માટે એ પુરૂષ જાગૃત થાય ત્યાં સુધી પોતાના ભૂતોના ટોળાને જોવાનું પછી જે ઈચ્છિત લાગશે તે કરીશ ”

રાક્ષસ એમ વિચાર કરીને ગયો, અને પાયઢળનો ઉારી જેમ તેને લઈ આવે, તેમ ઘણા ભૂતોના ટોળાને તેડી લાવ્યો, તો પણ કંઈ ધાનો પિના જેમ કન્યાદાન કરી વગર ધાસ્તીએ સૂઈ રહે છે, તેમ તે પુરૂષ પહેલાની માફકજ સૂનો હતો તેને જોઈ રાક્ષસે તિરસ્કારથી કહ્યું “ અરે અમર્યાદ ! મૃદ ! એથરમ ! નિંદર ! તું મારા મહેલમાંથી બંદ નીકળ ! નહીં તો મ્હારી સાથે લકાર્ષ કર ” રાક્ષસના એવા તિરસ્કારભરેલા વચનથી અને ભૂતોના કિલકિલ ખનિથી કુમારની ઊંઘ ભીડી ગઈ પછી કુમારે સૂતીમા છતાં જ કહ્યું કે, “ અરે રાક્ષસ ! જેમ જોજન કરના માણસના જોજનમાં અતરાય કરવો, તેમ મુખે સૂતેલા મ્હારા જેવા એક પરદેશી માણસ પી નિદ્રામાં તે કેમ ભગ કર્યો ? ૧ ધર્મની નિંદા કરનારો, ૨ પક્ષિનો જોડ કરનારો, ૩ વગર કારણે નિદ્રાનો છેદ કરનારો, ૪ આલસી કથામાં અતરાય કરનારો અને ૫ વગર કારણે રસોઈ કરનારો એ પાંચે પુરૂષો અતિશય પાતકી છે, માટે મને ફરી બંદ નિદ્રા આવે તે માટે મ્હારા પગના તળિયા તાળી ધીના મિથણવાળા ઠાઠા પાણીથી મસજ ” કુમાર ॥ એવા વચન સાંભળી રાક્ષસે મનમાં વિચાર્યું કે, “ આ પુરૂષનું ચરિત્ર જગત્ કરતા કાંઈ જૂઠું । પ્રકારનું દેખાય છે । એના ચરિત્રથી ઈંદનું હૃદય થરથર ધ્રુએ, તો પછી બીઘ સાધારણ જીવો પી શી વાત ! ઘણી આશ્ચર્યની વાત છે કે, એ મ્હારી પામેથી પોતાના તળિયા મમળવાની ધારણા રાખે છે । એ વાત સિદ્ધ ઉપર સવારી કરીને જવા જેવી છે એનું નિંદરપણું કાંઈ અજગ પ્રકારનું છે એમાં કાંઈ શક નથી એનું કેવું જબરૂ સાહસિકપણું ! કેવું જબરૂ પરાક્રમ ! કેવી ધીઠાઈ ! અને કેવું નિંદરપણું ? અથવા ઘણો વિચાર કરવામાં શું લાભ છે ? સંપૂર્ણ જગતને શિરોમણિ સમાન એવો સત્યપુરૂષ આજ મ્હારો અતિચિંત્ય થયો છે, માટે એના કદા પ્રમાણે હું એક વાર કરું ”

એમ ચિંતવી રાક્ષસે કુમારના પગના તળિયા પોતાના કોમળ હાથે ધી સહિત ઠાઠા પાણીવડે ઘીઝી વાર મસખા કોઈ કાળે જોવાય, સંભળાય કે કંટપના પણ કરાય નહીં, તેજ પુણ્યશાળી પુરૂષોને સહજમાં મળી આવે છે પુણ્યની લીલા કાંઈ જૂઠા પ્રકારની છે । “ રાક્ષસ આક ની માફક પોતા ॥ પગના તળિયા થાક વિના મસજે છે ” એમ જોઈ કુમારે તરતજ હિરીને યોનિથી તપાસીને કહ્યું કે “

“ હાય હાય ! હે સ્વામિનિ ! ભયની બાજુ રાજધાનીજ ન હોય ! એવી અટવીમા એકલી તાપસપણામા શી રીતે રહી ? દેવની વિચિત્ર ગતિને ધિક્કાર હોજો. બહેન ! આજ મુખી મુખમા રહેલી તે દેવાગનાએ જેમ તિર્થચના ગર્ભમા રહેવું, કોઇથી સહન ન કરાય એવો ઘણો દુઃખદાયક પૂજનવાસ શી રીતે સહન કર્યો ! હાય હાય ! વહી બહેન ! આ ભવમાજ તને તિર્થચપણ પ્રાપ્ત થયું ! દેવ નટની માફક સુપાત્રની પણ વિઠબના કરે છે માટે તને ધિક્કાર થાઓ ! બહેન ! પૂર્વભરે તે કોતુકથી કામને વિયોગ પડાવ્યો હશે અને મેં તે વાતની ઉપેક્ષા કરી હશે, તેવું આ કહી ન શકાય તેવું માફુ ફળ મળ્યું હાય હાય ! હું વધી ઉત્પન્ન થજો અથવા બાજુ મૂર્તિમત હુમાંગ્યજ ન હોય ! એવું ત્હાડું તિર્થચપણ હવે શી રીતે દૂર થશે ! ” તિલકમજરી એવો વિલાપ કરે છે એટલામા સન્મિત્રની માફક એક દૂર કરનાર ચદ્રચૂડ દેવનાએ તે હસી ઉપર જળ છાટીને પોતાની શકિતથી તેને પૂર્વ પ્રમાણે કન્યા બનાવી બાજુ નવી સરસ્વતીજ ઉત્પન્ન થઇ કે શું ! અથવા લક્ષ્મી જ સમુદ્રમાથી નીકળી કે શું ! એવી કુમાર વગેરેને ઘણા હર્ષ ઉત્પન્ન કરનારી કન્યા તે વખતે બહુ ચોક્કસ લાગી વિકસ્વર રોમરાશીના ણહાનાથી જેમના શરીર ઉપર હર્ષના અકુરો જ ઉત્પન્ન થયા ન હોય એવી તે બન્ને બહેનો ઉગ્રાવ જથી એક બીજીને આલિંગન કરી રહી પ્રેમનો મહિમા એવોજ છે

પછી રતનસાર કુમારે કોતુકથી કહ્યું “ તિલકમજરી ! અમને આ પ્રમત્ત હંતામ અવશ્ય મળવું જોઇએ હે ચદ્રમુખી ! કહે, શું આપવા ચોગ્ય છે ? જે આપવા દેવ્ય દોય તુરત જ આપ ધર્મની માફક ઓચિત્ત હાન વગેરે લેવામા વિલગ કોણુ કે ? ઓચિત્ત, હાન, રૂણ ઉનારવું, કોડ કરાવેલો પગાર લેવો, ધર્મ કરવો અને કાજ વધ શત્રુનો ઉચ્છેદ કરવો હોય તો બિલકુલ વખત ન ગાળવો કોધનો ભુલ્યો અગ્ર્યો દોય, નહીના પૂરમા પ્રવેશ કરવો હોય, કામ પાપકર્મ કરવું હોય, અણર્થ ઉપ દેવન મનુ હોય, તથા ભયવાળી જગ્યાએ જવું હોય તો વખત ગાળવો એ જ ઉચ્ચ કે એટલે આ બધા વાના કરવા હોય તો આજનું કાલ ઉપર સુલતી રાખવું ”

કુમારના વિનોદવચન સાંભળી તિલકમજરીના મનમા લક્ષ્ય નિશ્ચય, શરીરે કંઈ છૂટ્યો, પરસેવો વળ્યો અને રોમરાશિ વિકસ્વર થઈ સ્ત્રીઓની દૃદ અને વિલાસ ભરે પ્રગટ થયાં, તથા કામવિકારથી ઘણી પીડાઈ તો પણ તેણે ધર્મ કર્યો હું કે, “ અગ્ર્ય ઉપર સર્વ પ્રકારે ઉપકાર કરનારને હું સર્વસ્વ આપવા ચોગ્ય જ એન માનું છું ” સ્વામિન ! હું આપને હાનનું એક આ જ્યાનું આપુ છું એન આપ નહીં કરે એમ કહી મુશી થયેલી તિલકમજરીએ બાજુ પોતાનું મિત્ર મન જ નહીં મોતીનો મનોહર હાર કુમારના ગળામા પહેરાવ્યો કમળાગિના એક

જે કાંઈ મનુષ્યમાત્ર અને અબલજી એવા મે કરેલા અપમાનથી મને માફી આપ હે રાક્ષસરાજ । ત્હારી શક્તિ જોઈ હું મનમાં ઘણો ખુશી થયો, માટે તું વર માગ ત્હારું કાંઈ કષ્ટસાધ્ય કાર્ય હશે તે પણ હું સ્વભાવમાં કરીશ એમાં શક નથી ” કુમારના એવા વચનથી અબલજી પામેલો રાક્ષસ મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે, “ અરે ! આ તો વિપરીત વાત થઈ ! હું દેવતા છતાં ત્હારા ઉપર જે મનુષ્ય પ્રાણી પ્રમત્ત થયો ! ત્હારાથી ન બની શકે એવું કષ્ટસાધ્ય જે સહજમાં સાધવા ઇચ્છે છે ! ઘણી આશ્ચર્યની વાત છે નવાણું જળ દૂવામાં પ્રવેશ કરવા ઇચ્છે છે ! આજ કલ્પવૃક્ષ પોતાની સેવા કરનાર પાસે પોતાનું વાંછિત મેળવવા ઇચ્છે છે ! આજ સૂર્ય પણ પ્રકાશને અર્થે બીજા કોઈની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો ! હું શ્રેષ્ઠ દેવતા છું અને જે જે કોઈ માનવી છે તે શું આપવાનો હતો ? તથા ત્હારા જેવા દેવતાને માનવી, પાસે માગવા જેવું તે શું હોય ? તો પણ કાંઈક માશુ મનમાં એમ વિચારી રાક્ષસે ઉચ્ચ સ્વરથી બહેર રીતે કહ્યું કે, “ જે બીજાનું વાંછિત આપે, એવો પુરુષ ત્રેલોક્યમાં પણ દુર્લભ છે, તેથી હું માગવા લી ઇચ્છા છતાં પણ શી રીતે માશુ ? ” માશુ એવો વિચાર મનમાં આવતા જ મનમાંના સર્વે સજ્જનો અને “ મને આપો ” એવું વચન સુખમાંથી કાઢતા જ શરીરમાંના સર્વે સજ્જનો કાંઈ બાંધે બંધથી જ ન જતાં હોય તેમ જતા રહે છે

બંને પ્રકારના માર્ગજો (બાણ અને યાચક) બીજાને પીડા કરનારા તો ખરા જ, પણ તેમાં અનુયમી જે છે કે, પહેલો શરીરમાં પેસે ત્યારે જ પીડા કરે છે, અને બીજો તો જોતો વાર જ પીડા ઉપજાવે છે બીજી વસ્તુ કરતા ધૂળ હલકી, ધૂળ કરતા તુલ્ય હલકું, તુલ્ય કરતા કપાસ (ર) હલકું, કપાસ કરતા પવન હલકો, પવન કરતા યાચક હલકો અને યાચક કરતા યાચકને કગનારો હલકો છે કેમકે—હે માતા ! બીજા પાસે માગવા બંધ એવા પુત્રને તું જણીશ નહીં, તથા કોઈ માગવા આવે તેની આશાને ભંગ કરનાર એવા પુત્રને તો તૂં ગર્ભમાં પણ ધારણ ન કરીશ લોકને આધાર, ઉદાર એવા હે રત્નધાર કુમાર ! તેટલા સારૂ ત્હારી માગણી જે ફેકટ ન બંધ એમ હોય તો હું કાંઈક ત્હારી પાસે માશુ ”

રત્નસારે કહ્યું “ અરે રાક્ષસરાજ ! મનથી, વચનથી, કાયાથી, ધનથી, પરાક્રમથી, ઉદમથી, અલ્પતા છાપનો લોગ આવવાથી, પણ ત્હારું કાર્ય સધાય એવું હોય તે હું જરૂર કરીશ ” તે સાંભળી રાક્ષસે આદરથી કહ્યું “ હે ભાગ્યશાળી ત્રિષ્ટિપુત્ર ! એમ હોય તો તું આ નગરીનો રાજા થા હે કુમાર ! ત્હારામાં સર્વે સજ્જનો ઉત્કર્ષથી રહ્યા છે એમ જોઈ હું તમે હર્ષથી આ સમૃદ્ધ રાજ્ય આપું છું તે તું પોતાની મરણ પ્રમાણે લોગવ હું ત્હારે વંશ થએલો છું, માટે હમેશા ત્હારી પાસે ચાકર જેવો ઘર્મને રહીશ, અને દ્યૌઃ ક્રાદિ, દિવ્ય લોગ, સિવાર તથા બીજા જે વસ્તુ જોઈએ તે આપીશ ”

હાર ધણા જ માનથી સ્વીકાર્યો પોતાના હૃદય માણસે આપેલી વસ્તુ સ્વીકારવા પ્રેરણા કરનારી પ્રીતિ જ હોય છે હવે, તિલકમજરીએ શીઘ્ર પોપટની પવ્વ પૂજા કરી ઉત્તમ પુરુષોના સાધારણ વચન પણ કોઈ જગ્યાએ મિથ્યા ન થાય તેચિન આચરણ કરવામાં નિપુણ એવા અદ્ભુત તે વખત કહ્યું કે, “હે કુમાર ! પહેલેથી જ તને તારા ભાગ્યે આપેલી બે કયાઓ હું હમણા તને આપુ છું, સારા કાર્યોમાં વિદ્યા ધણા આવે છે, માટે તું પ્રથમથી જ મનમાં સ્વીકારેલી એ બંને કયાઓનું તુરત જ પાલ્લિબદ્ધ કર ”

અદ્ભુત દેવતા એમ કહી વર અને કન્યાઓને બંને ચોમાનો સમુદાય જ ન હોય ! એવા તિલકવૃક્ષના કુજમાં પરણવાને માટે દર્પથી લઈ ગયો અકેશરી દેવીએ રૂપ ફેરવી શીઘ્ર ત્યા જઈ મુખથી ઇંડા મુખી એ સવ ઉત્તમ ગુણાન પ્રથમથી જ અવધુ હતું, માટે વેગથી પવનને પણ છોડે એવા અતિશય મ્હેન વિમાનમાં ધણા દર્પથી બેઠી તે વિમાન રત્નોની પહેાળી ઘટાઓથી ટકાર શબ્દ કરતું હતું, રત્નમય ચોમાની બુધરીઓવડે શબ્દ કરનારી સેઠેલા જગ્યાએ તે વિમાનને વિષે ફરકની હતી મનોહર માણિક્ય રત્નોવડે જઠેલા તોરણથી તને ઘટી ચોમા આવી હતી નૃત્યના, ગીતના અને વાજિત્રના શબ્દથી તે વિમાનની પૂનગીઓ બંને જોલની જ ન હોય ! એવો ભાસ થતો હતો પાર વિનાની પારિભત વગેરે પુરુષો ધી માળાઓ તેમાં ઠેકાણે ઠેકાણે ટમાપદી હતી હાર, અર્ધહાર વગેરેથી એક ઉત્તમ ચોમા તેને આવી હતી, મુદર આમરો તેને વિષે ઉછળતા હતાં, તેની રચનામાં બધી ભાતના મણિરત્નો આવેલા હોવાથી તે પોતાના પ્રકાશથી સાક્ષાત્ સૂર્યમંડળની માફક ધીમિડ અધકારને પણ કાપી નાખતું હતું એવા વિમાનમાં અકેશરી દેવી બેઠી, ત્યારે બીજી તે ધી ગરાગરી ધી ઘણી દેવીઓ પોતપોતાના વિવિધ પ્રકારના વિમાનમાં બેસી તેની સાથે વાલવા લાગી, અને ગીત ધણા દેવતાઓ તેની સેવામાં તત્પર રહ્યા આ રીતે અકેશરી દેવી તિલકવૃક્ષના કુજમાં આવી પહોંચી વર તથા કયાઓ યોગદેવીની માફક તને નમ્યા ત્યારે અકેશરીએ પતિ પુત્રવાળી વૃદ્ધ સ્ત્રી જેમ આશિષ આપે છે, તેમ વરને તથા કયાઓને આશીષ આપી કે — “હે વધુવર ! તમે હંમેશા પ્રીતિથી સાથે રહો અને ચિરકાર મુખ યોગવો પુત્ર-પોતાદિ સતનિવડે તમારો જગત્માં ઉત્કર્ષ થાઓ ”

પછી ઉચિત આચરણ કરવામાં અતુર એવી અકેશરી દેવીએ પોતે અગ્રેસર થઈ ચારી આદિ સર્વ વિવાહની સામગ્રી તૈયાર કરી, અને દેવાગનાઓના ધવલ ગીતો પૂર્વક યથાવિધિ તેમને વિવાહોત્સવ મ્હેન આડગરથી પૂજી થયો તે વખતે દેવાગનાઓએ પોપટને વરના ન્હાનાભાઈ તરીકે માનીને તેના નામથી ધવલ ગીતો ગાયા મ્હેન પુરુષોની સોબતવું ક્ષણ એવું આશ્ચર્યહારી થાય છે જેમનું વિવાહમગ્ન સાક્ષાત્ અકેશરીએ કર્યું, તે કન્યાઓનો અને કુમારનો પુણ્યનો ઉદય અજબ છે ખાસી ગરેહની દેવીએ બોલ્યું

મનમાં શયુતા રાખનારા સર્વે રાજાઓને મે જડમૂળથી ઉખેડી નાખ્યા છે, માટે બીજા અગ્નિ તો જળથી ઓતવાય છે, પણ ત્હારો પ્રતાપ રૂપ નવો અગ્નિ શયુડી સ્ત્રીના આસુના જળથી વૃદ્ધિ પામે છે કુમારરાજ ! ત્હારા તથા બીજા દેવતાની સહાયથી સપૂર્ણ જગતને વિષે ત્હારું ઈશ્વરી માફક એક છત્ર રાજ્ય થાઓ લક્ષ્મીથી હૃદયી બરાબરી કર નારો તું આ લોકમાં સામાન્ય લોગવતા છતાં, દેવનાગનાઓ પણ સ્વર્ગમાં ત્હારી કીર્તિના ગીત ગાતી રહેા ”

હવે રતનસાર કુમાર મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે, “એ રાક્ષસ ત્હારા પુણ્યનો ઉદયથી મને રાજ્ય આપે છે પૂર્વે મેં તો સાધુ યુનિરાજની આગળ પરિવ્રજ પરિભ્રમ નામે પાત્રમું અણુમળ લીધું, ત્યારે રાજ્યના અઠણનો નિયમ કર્યો છે, અને હમણાં મેં એ રાક્ષસની આગળ પોતે કબૂલ કર્યું છે, કે, “જે તું કહીશ, તે હું કરીશ ” આ ત્હોડું સકટ આવી પડ્યું ! એક તરફ ખાડો અને બીજી તરફ ધાડ, એક તરફ વાઘ અને બીજી તરફ નદી, એ તરફ પાશથી અને એક તરફ ફાસો એવી કહેવતો પ્રમાણે હાલ ત્હારી સ્થિતિ થઈ છે પોતાના મનને વગીરી રહીશ તો રામસની માગણી ફોફટ જશે, અને રાક્ષસની માગણી સ્વીકારીશ તો સ્વીકારેલા મતનો ભગ થશે હાય હાય ! અરે રતનસાર ! તું ઘણા સકટમાં પડ્યો ! ! અથવા બીજો ગમે તેવી માગણી કરે તો દોષ પણ ઉત્તમ પુરુષ, જેથી પોતાના મનનો ભગ ન થાય તે જ વાત કબૂલ કરશે, કારણ કે, પોતાના મનનો ભગ ન થાય, ત્યારે બાકી શું રહ્યું ! જેથી ધર્મને બાધ આવે એવી સરળતા શા કામની ? જેથી કાન તૂટી જાય, એવું સોનું પહેરવું તે શા કામનું ? જ્યાં સુધી દાંત પકવાની વાત બનવાનો સંભવ નથી, ત્યાં સુધી જ વિચક્ષણ પુરુષે કપૂર બક્ષણ કરવું વિચક્ષણ પુરુષોએ સરલતા, સરમ, લોભ વગેરે શુષ્કો શરીર માફક બાદ્ય બાજવના, અને સ્વીકારેલું મત પોતાના હૃદય સરણ બાજવું તુંમને નાશ થયે આરાતું શું પ્રયોજન ? રાજાનો નાશ થયે સુભરોનું શું પ્રયોજન ! મૂળ બગી ગયે શાખાનું શું પ્રયોજન ? પુણ્યનો ક્ષય થયે ઔષધનું શું પ્રયોજન ? ચિત્ત શૂન્ય થયે શાસ્ત્રોનું શું પ્રયોજન ? હાથ કપાઈ ગયે શસ્ત્રોનું શું પ્રયોજન ? તેમજ પોતાનું સ્વીકારેલું મત ખડિત થયે હિંચ એધર્મ, સુખ વગેરેનું શું પ્રયોજન ? ”

રતનસાર કુમારે એવો વિચાર કરી રાક્ષસને પરમ આદરથી તેજદાર અને સારભૂત આ રીતે વચન કહ્યું “હે રાક્ષસરાજ ! તે કહ્યું તે ઉચિત છે, પણ પૂર્વે શુરુ પાસે મેં નિયમ સ્વીકાર્યો છે કે, ઘણા મોંઘેલુ સ્થાનકે જેવું રાજ્ય ત્હારે ન સ્વીકારવું યમ અને નિયમ એ જ ને વિરામ્યા ડોય તો વીમ દુષ્ણ આપે છે તેમાં યમ તો આયુષ્યને અતે જ દુષ્ણથી છે પણ નિયમ જન્મથી માકીને હમેશા દુષ્ણથી છે, માટે હે સત્પુરુષ ! ત્હારા નિયમને મિલકુલ ભગ ન લાગે જેવું મેં તે દુષ્ણમય કાર્ય મને કહે, હું તે સીધ

સોધર્મવત સક વિમાન જ ન હોય ! જોવો સર્વ રત્નમય મહેલ ત્યાં જનાવીને તેમને રહેવાને અર્થે આપ્યો વિવિધ પ્રકારની કીડા કરવાના સારા સ્થાનક જૂદાં જૂદાં કરેલા હોવાથી મનોહર દેખાતો, સાત માળ હોવાથી સાત દીપોની માત લક્ષ્મીઓનું નિવાસ સ્થાન જ ન હોય ! જોવો જોવામા આવતો, હબરો ઉત્કૃષ્ટ ગોખથી હબર નેત્રવાળા ઉદ્ભવ ન હોય ! જોવી શોભા ધારણ કરતો, મનનું આકર્ષણ કરનાર જોવા ગોખથી વિશ્વપર્વત સરખો દેખાતો, કોઈ સ્થળે કર્કેતન રત્નોના સમુદાય જડેલા હતા તેથી વિશાળ ગંગા નદી સરખો દેખાતો, કોઈ સ્થળે ઊંચી જાતના વૈડ્ય રત્નો જડેલા હોવાથી યમુના નદીના જળ જેવો દેખાતો, કોઈ ભાગમા પદ્મરાગ રત્નો જડેલા હોવાથી સંધ્યાકાળના જેવો રક્તવર્ણ દેખાતો, કોઈ ઠેકાણે હરિત રત્ન જડેલા હોવાથી લીલા ધાસવાળી ભૂમિ સરખી મનોવેધક શોભા ધારણ કરતો, કોઈ સ્થળે આકાશ જેવા પારદર્શક શ્વેતિક રત્ન જડેલા હોવાથી સ્થળ છતાં આકાશ છે એવી ભ્રાંતિ ઉત્પન્ન કરનારો, કોઈ સ્થળે સૂર્યકાલ મણિ જડેલા હોવાથી સૂર્યકિરણના સ્પર્શવડે ઉપજ યએલા અગ્નિને ધારણ કરતો, કોઈ સ્થળે ચંદ્રકાલમણિ જડેલા હોવાથી ચંદ્રકિરણના સ્પર્શવડે અમૃતની વૃદ્ધિ કરનારો એવો તે મહેલ હતો .

પુણ્યનો ધણો ઉદય હોવાથી ચક્રેશ્વરી દેવીએ જેનું વાહિત પૂર્ણ કર્યું છે એવો રત્નસાર કુમાર, જે સ્ત્રીઓની સાથે મહેલમા એવું સર્વોત્કૃષ્ટ અને સર્વ પ્રકારનું વિવિધમુખ લોગવવા લાગ્યો કે, કેટલાક તપસ્વીઓ પણ પિતાની તપસ્યા વેચીને તે મુળની વાછા કરતા રહ્યા સર્વાર્થસિદ્ધ વૈમાનનું મુખ મનુષ્ય ભવમા પામવું દુર્લભ છે, તથાપિ રત્નસાર કુમારે તે તીર્થની ભક્તિથી, દિવ્ય શક્તિના લોગવવાથી અને જે સુંદર સ્ત્રીઓના લાભથી ચાલતા ભવમા જ સર્વાર્થસિદ્ધિપણું મેળવ્યું ગોભદ્ર દેવતાએ શાલિભદ્રને પિતાના સળધથી સપૂર્ણ લોગ આપ્યા એમા શુ નવાઈ ! પણ એ ધણી અન્તયગ વાત છે કે, ચક્રેશ્વરીની સાથે કુમારનો માતા, પુત્ર વગેરે કોઈ જાતનો સળધ નહીં છતાં દેવીએ કુમારને વાહિત લોગ પરિપૂર્ણ આપ્યા અથવા પૂર્વ ભવના પ્રબળ પુણ્યનો ઉદય હોય ત્યાં આશ્ચર્ય શુ છે ! ભરત ચક્રવર્તીએ મનુષ્ય ભવમા જ ગાદેવી ની સાથે ચિરકાળ કામલોગ શુ નથી લોગવ્યા ?

એક વખતે ચંદ્રચૂડ દેવતાએ ચક્રેશ્વરીની આજ્ઞાથી કનકધ્વજ રાજાને વધુ વરની શુભ વાર્તાની વધામણી આપી ઘણા હર્ષવાળો કનકધ્વજ રાજા પુત્રીઓને જોવાની ઘણા કાળની ઉત્કંઠાએ તથા પુત્રીઓ ઉપર રહેલી ઘણી પ્રીતિએ શીઘ્ર પ્રેરણા કરવાને લીધે સાથે સેનાનો પરિવાર લઈ નીકળ્યો થોડા દિવસમા કનકધ્વજ રાજા અત પુર, માડલિક રાજાઓ, મત્રીઓ, શ્રેષ્ઠીઓ વગેરે પરિવાર સહિત તથા સેના સહિત ત્યાં આવી પહોચ્યો

શ્રેષ્ઠ શિષ્યો જેમ ગુરૂને નમસ્કાર કરે છે, તેમ કુમાર, પોપટ, કન્યાઓ વગેરે લોકોએ શીઘ્ર સન્મુખ આવી ઉતાવળથી રાજાને પ્રણામ કર્યો ઘણા કાળથી માતાને જોવા ઉત્કૃષ્ટ

કરે ” પછી રાક્ષસે ક્રોધથી કહ્યું “ અરે ! ફોકટ ડેમ બકબક કરે છે ? પહેલી માગણી નિમ્નજી ગુમાવી હવે મ્હારી પાસે બીજી માગણી કરાવે છો ? અરે પાપી ! જેને માટે સગ્રામ આદિ પાપકર્મ કરતું પડે તં રાજ્યનો ત્યાગ કરવો ઉચિત છે, પણ દેવેએ આપેલા રાજ્યમા પાપ તે કયાથી હોય ? અરે મૂઠ ! હું સમૃદ્ધ રાજ્ય દેવા છતાં તું લેવા આગ્રહ કરે છે ? અરે ! મુગધી વૃત પાવા છતાં ખાલી ‘ છીં છીં ’ એવો શબ્દ કરે છે અરે મૂઠ ! તું ઘણા મિત્રસથી મ્હારા મહેલમા મુખે ગાઠ નિદ્રામા સૂતો રહ્યો ! અને મ્હારી પાસેથી પોતાના પગના તળિયા પણ મસળાવ્યા ? હે મરજીને કાઠે આવેલા ! મ્હાડ કહ્યું વચન હિતકારી છતાં તું માનતો નથી, તો હવે મ્હારા રૂણદાથી ક્રોધના કેવા કડવા ફળ છે ? તે જો ”

એમ કહી રાક્ષસ, બીધપક્ષી જેમ નિર્ભયપણે માસનો કટકો ઉપાડીને જાય, તેમ કુમારને જાટ અપહરીને આકાશમા ઊડી ગયો પછી ક્રોધથી કોઈને ન ગણે એવા રાક્ષસે પોતાના હોઠ ફુલવના શીઘ્ર પોતાને સસાર સમુદ્રમા નાખવાની પેઠે કુમારને ઘેર સમુદ્રમા નાખ્યો તે વખતે કુમાર, આકાશમાથી શીઘ્ર અપાર સમુદ્રમા જગમ મૈનાક પર્વતની પેઠે પડ્યો ત્યારે વજ્રપાત જેવો ભય કર અવાજ થયો જાણે કોતુકથી જ કે શું ? પાતાળમા જઈ પાછો તે જળ ઉપર આંચો જળનો સ્પર્શાવ જ એવો છે પછી “ જઠમય સમુદ્રમા અજડ (જાણુ) કુમાર શી રીતે રહી શકે ? એમ વિચારીને જ કે શું ? રાક્ષસે પોતાને હાથે કુમારને સમુદ્રમાથી કાઢ્યો, અને કહ્યું કે, “ દુરામહત્તુ ઘર અને વિવેકશૂન્ય એવા હે કુમાર ! તું ડેમ ફોકટ મરી જાય છે ! રાજ્ય લક્ષ્મીને ડેમ અગીકાર નમી કરતો ? અરે નિઘ ! હું દેવતા છતાં મેં ત્હાડે નિઘ વચન કબૂલ કર્યું, અને તું જે કાંઈ માનવી છતાં મ્હાડે, હિતકારી વચન પણ માનતો નથી ! અરે ! તું મ્હાડે વચન હજી જલહી કબૂલ કર, નહીં તો ધોળી જેમ વચને પછાડે, તેમ તને પત્થર ઉપર વારવાર પછાડી પછાડીને યમને ઘેર મોકલી દઈશ, એમા મૃત્યુ લેસમાત્ર રાખીશ નહીં દેવતાનો કોપ ફોકટ જતો નથી અને તેમા પણ રાક્ષસનો તો ન જ જાય ” એમ કહી કોપી રાક્ષસ કુમારને પગે પકડી અને તેનું મુખ નીચું કરી તેને પછાડવા માટે ચિલા પાસે લઈ ગયો ત્યારે સાહસી કુમારે કહ્યું “ અરે રાક્ષસ ! તું મનમા વિકલ્પ ન રાખતા પોતાનું ધાર્યું કર શું જો વાતમાં વારવાર તું મને પૂછે છે ? સત્યુક્તોનું વચન તે એક જ હોય છે ”

પત્રી કુમારને પોતાના સત્વનો ઉત્કર્ષ થવાથી આનંદ થયો તેના ધરોર ઉપરની રામશાન્તિ વિસ્તર ધર્મ, અને તેજ તો કોઈથી ખમાય નહીં એવું દેખાવા લાગ્યું એટલામા રાક્ષસે નંદુગરની માફક પોતાનું રાક્ષસનું રૂપ સંહર્યું તુરતજ દિવ્ય આબૂષણોથી દેવિયમાન એવું પોતાનું વૈમાનિક દેવતાનું સ્વરૂપ પ્રકટ કર્યું, અને મેલ જેમ જળની રૂપિ કરે, તેમ તેણે કુમાર ઉપર પાપવૃષ્ટિ કરી પત્રી ભાટચારણ પી માફક કુમારની આગળ

થએની બન્ને કન્યાઓ, વાછરડીઓ પોતાની માતાને જેવા પ્રેમથી આવી મળે છે, તેવ
ઠહી ન શકાય એવા અતિ પ્રેમથી આવી મળી જગત્મા ઉત્તમ એવા કુમારને તથા તે
દિવ્યશક્તિને જોઈ પરિવાર સહિત કનકેશ્વજ રાજાએ તે દિવસ ઘણો કિમતી માન્યો. પછી
રત્નસાર કુમારે કામધેનુ સરખી ચક્રેશ્વરી દેવીના પ્રમાણી પરિવાર સહિત કનકેશ્વજ
રાજાની સારી રીતે પરીણાગન કરી કનકેશ્વજ રાજા પાછો પોતાની નગરીએ જવા પહેલાં
ઉત્સુક હતો તો પણ કુમાર કદેલી પરીણાગન જોઈ તે ઈ ઉત્સુકતા જતી રહી ઠીક જ છે
દિવ્ય શક્તિ જોઈ કોતુભન ઠડું ન થાય ? કનકેશ્વજ રાજાને તથા તેના પરિવારને કુમાર
કદેલી નવનવા પ્રકારની પરીણાગનનો લાભ મળવાથી તથા તીર્થ ાં સેવા પણ થતી
હોવાથી પોતાના દિવસ લેએ લાગે છે, જેમ જણાયું

જોકે વખતે સ્વાર્થના ભણુ એવા કનકેશ્વજ રાજાએ કુમારને પ્રાર્થના કરી કે, “
સત્પુરુષ । ધ મ એવા તે જેમ મ્હારી આ બે કન્યા કુતાર્થ કરી, તેમ જાતે આવી
અમારી નગરી પણ કુતાર્થ કર ” એવી ઘણી વિનંતિ કરી ત્યારે કુમારે કબૂલ કરી
પછી રત્નસાર કુમાર, ક ધાઓ તથા ણીજા પરિવાર સાથે રાજા પોતાની નગરી તરફ
આથ્યો તે વખતે વિમાનમા બેસી સાથે આવનાર ચક્રેશ્વરી, ચંદ્રચૂડ વગેરે દેવતાઓ
ભૂમિને વ્યાપનારી સેનાની સ્પર્ધાથી જ ન હોય તેમ પોતે આકાશ વ્યાપી નાખ્યું સૂર્ય
કિરણ જ્યા પ્રવેશ કરી ચક્રતા નથી એવી ભૂમિ જેમ તાપ પામતી નથી, તેમ ઉપર
વિમાન આવતા હોવાથી એ સર્વેએ જાણે આથે જોકે છત્ર જ ધારણ કર્યું ન હોય । તે
કોઈને પણ તાપ લાગ્યો નહીં કનકેશ્વજ રાજા કુમારની સાથે અનુક્રમે નગરીના નજીક
નાગમા આવ્યો ત્યારે વધુવરોને જેવા માટે ઉત્સુક થએલા ચહેરી લોકોને ઘણો હ
થયો પછી કનકેશ્વજ રાજાએ શક્તિથી અને નીતિએ જેમ ઉત્સાહ શોભે છે, તેમ
પ્રિય સ્ત્રીથી શોભતા રત્નમાર કુમારનો ઘણા ઉત્સવથી પોતાની નગરીમા પ્રવેશ કરાવ્યો
તે નગરી જ્યા ત્યા કેસરના છટકાવ કરેલા હોવાથી તરૂણ સ્ત્રી સરખી શોભતી, દીવ્ય
મુખી ફૂલ પાચરેલા હોવાથી તીર્થ કરની સમવસરણુ ભૂમિ સરખી દેખાતી, ઉજળતી ખેતર
રૂપ ભુમિથી જાણે હર્ષવટે નાચતીજ ન હોય । એવી દેખાતી, ખેતરની ધુધરીઓના મ
સ્વરથી જાણે ગીત ગાતી ન હોય । એવી દેખાતી હતી તથા તે નગરીની દેહીપ્યમ
તોરણની પકિત જગતની લક્ષ્મીનું કોડાસ્થાનજ ન હોય । એવી હતી ત્યાના માણ
બિંચા ખાટલા ઉપર બેસી સુદર ગીતો ગાતા હતા પતિ પુત્રવાળી સ્ત્રીઓના હસ
મુખોથી પદ્મસંદોષની શોભા તે નગરીને આવી હતી તથા સ્ત્રીઓના કમળપત્ર સર
નેત્રોથી નીલ કમળના વન સરખી તે નગરી દેખાતી હતી

એવી નગરીમા પ્રવેશ થયા પછી રાજાએ માનનીય પુરુષોમા શ્રેષ્ઠ એવા કુમા
ર્થથી અનેક જાવના ઘોડા, હાસ, દામ્બીઓ, ધન વગેરે ઘણી વસ્તુ આપી રીતલાત
પુરુષોની એવીજ રીત હોય છે પછી જેને વિલાસ પ્રિય છે એવો રત્નમાર

લોકો રહી તે દેવતા જય જયકાર બોલ્યો, અને આશ્ચર્યથી ચકિત થએલા કુમારને કહેવા લાગ્યો કે, “હે કુમાર ! જેમ મનુષ્યમા શ્રેષ્ઠ ચક્રવર્તી, તેમ તું સત્વશાળી પુરુષોમાં ઉત્તમ છે તું પુરુષરત્ન અને અપ્રતિમ શૂરવીર હોવાથી પૃથ્વી આજ તારાવટે ખરેખર રત્નગર્ભા (રત્નવાળી) અને વીરવતી થઈ જેનું મન ગેરુષર્વતની ચલાની માફક નિશ્ચળ, એવા તે શુરુ પાસે ધર્મ સ્વીકાર્યો એ બહુ જ સારો વાત કરો ઉદ્ધનો સેનાપતિ હરિએ ગમેથી નામે ઉત્તમ દેવતા બીજા દેવતા પાસે તારી પ્રશંસા કરે છે, તે બરોબર છે ”

દેવતાનું એવું વચન સાંભળી રત્નમાર કુમારે આશ્ચર્યથી ચકિત થઈ પૂછ્યું કે, “હરિએગમેથી નામે શ્રેષ્ઠ દેવતા જેમા કાર્ષ્ણાણુવા એવું નથી એવોહું છું તો મ્હારી કેમ પ્રશંસા કરે છે ?” દેવતાએ કહ્યું સાંભળ કહું એક વખતે જેમ ઘરઘડીની ઘરની બાબતમા તકરાર આલે છે, તેમ નવા ઉત્પન્ન થએલા હોવાથી સૌધર્મેદ્ર અને ઇશાનેદ્ર એ બન્નેમા વિમાનની બાબતમા વિવાદ પડ્યો સૌધર્મેદ્રના વિમાન જત્રીશ લાખ, અને ઇશાનેદ્રના અઠ્ઠાવીશ લાખ છતાં તેઓ માહોમાહે વિવાદ કરવા લાગ્યા મારે આ સસારને ધિક્કાર થાઓ ! વિમાનની સંદિના દોભિયા એવા તે બંને જણાના એ રાજાઓની પેઠે બાહુબલ તથા બીજાં પણ ઘણા સંશ્રામ અનેક વાર થયા તિર્થંત્રોમા કલહ થાય તો મનુષ્યો શીશ્ર તેમને શાંત પાડે છે, મનુષ્યોમા કલહ થાય તો રાજાઓ વચ્ચે પડીને સમજાવે છે, રાજાઓમા કાર્ષ્ણે કલહ થાય તો દેવતા વચ્ચે પડીને સમજાવે છે, દેવતાઓમા કલહ થાય તો તેમના ઉદ્ર મટાડે છે; પણ ઉદ્રો જ એ માહોમાહે કલહ કરે તો તેને વજ્રના અગ્નિ માફક શાંત પાડવો અશક્ય છે કેાણ અને શી રીતે તેમને શાંતી થકે ? પછી મહત્તર દેવતાઓએ દેવેન્દ્રેક વખત ગએ છતે માણવક સ્તબ ઉપરની અરિહંત પ્રતિમાનું આધિ, વ્યાધિ, મહાદૌષ અને મહાવૈરને મટાડેનારું ન્દવજુજળ તેમના ઉપર છાંયું એટલે તુરત તે બંને જણા શાંત થયા ન્દવજુ જળનો એવો મહિમા છે કે, તેથી શું ન થાય ? પછી બંને ઉદ્રોએ માહોમાહેનું વૈર મૂકી દીધું ત્યારે તેમના મત્રીઓ “ પૂર્વની વ્યવસ્થા આ રીતે છે ” એમ કહ્યું

હીક જ છે, બુદ્ધિશાળી પુરુષો અવસર એકેકેજ વાત કરે છે મત્રીઓએ વ્યવસ્થા કહી તે આ રીતે — “ દક્ષિણ દિશાએ જેટલા વિમાન છે, તેટલા સૌધર્મ ઉદ્રના છે, અને ઉત્તર દિશાએ જેટલા આઘ્યા તે સર્વે ઉપર ઇશાન ઉદ્રની સત્તા છે પૂર્વ દિશાએ તથા પશ્ચિમ દિશાએ સર્વે મત્રી તેર ગોળ આકારના ઉદ્રક વિમાન છે, તે સૌધર્મ ઉદ્રના છે તે જ બંને દિશાઓમા ત્રિકોણ અને ચતુષ્કોણ જેટલા વિમાન છે, તેમાના અર્ધા સૌધર્મ ઉદ્રના અને અર્ધા ઇશાન ઉદ્રના છે સનતકુમાર તથા માહેદ્ર દેવલોકમા પણ એ જ વ્યવસ્થા છે સર્વે ક્ષયે ઉદ્રક વિમાન તો ગોળ આકારના જ હોય છે ” મત્રીઓના વચન પ્રમાણે આ રીતે વ્યવસ્થા કરી બંને ઉદ્રો ચિંતમા સ્થિરતા રાખી, વૈર મૂકી માહોમાહે પ્રીતિ કરવા લાગ્યા.

પુણ્યના ઉદયથી સસરાએ આપેલા મહેલમાં બીજા રાત્રની માફક જે સ્ત્રીઓની સાથે કામ વિલાસ લોગવવા લાગ્યો. મોનાના પાજરામાં રહેલો પોપટ ઘણો કોતુહલી હોવાથી બ્યાસની માફક કુમારની સાથે હમેશા સમસ્થાપૂર્તિ, આખ્યાયિકા, મહેલિકા વગેરે વિનોદના પ્રકાર કરતો હતો. ત્યાં રહેલા કુમારે દેહીધ્યમાન થઈ લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ હોવાથી જાણે માણસ કાયાથીજ સ્વર્ગે ગયો ન હોય ! તેમ પૂર્વની કાંઈ પણ વાત સભારી નહીં એવા સુખમાં કુમારે એક વર્ષ એક ક્ષણની માફક ગાળ્યું. તેવામાં દેવયોગથી જે વાત થઈ તે કહું છું.

એક વખત હલકા લોકોને હર્ષ આપનારી રાત્રિના વખતે કુમાર પોપટની સાથે ઘણી વાર સુધી વાર્તાલાપરૂપ અમૃતપાન કરી રત્નજડિત ઉત્તમ શય્યાગૃહમાં બિછાના ઉપર સૂતો હતો, અને નિદ્રાવશ થઈ ગયો. અધકારથી સર્વ લોકોની કૃષ્ણિને દુખ દેનારો મધ્ય રાત્રિનો વખત થયો ત્યારે સવે પહોરાવત લોકો પણ નિદ્રાવશ થયા. એટલામાં દિવ્ય આકાર ધારણ કરનારો, દેહીધ્યમાન અને મૂલ્યવાન શાગરથી શોભતો, ચાર ગતિએ ચાલનારો અને ધ્યાનમાંથી બહાર કાઢેલી તરવાર હાથમાં ધારણ કરનારો એવો કોઈક કોપી પુરૂષ લોકોના નેત્રોની માફક મહેલના સર્વે દ્વાર ચારે તરફથી બધ થયા છતાં પણ કોણ જાણે કયાથી ત્યાં આવી પહોંચ્યો ! તે પુરૂષ છુપી રીતે શય્યાગૃહમાં પેઠો, તો પણ દેવ અનુકૂળ હોવાથી કુમાર શીઘ્ર જાગ્યો. ઠીકજ છે, સંતપુરૂષોની નિદ્રા થોડા સમયમાં તુરતજ જાગૃત થાય એવી હોય છે. “ આ કોણ છે ? અને શા માટે અને શી રીતે શય્યાગૃહમાં પેઠો ? ” એવો વિચાર કુમારના મનમાં આવે છે, એટલામાં કોઈથી કોઈને ન જાણે એવા તે પુરૂષ ઉચ્ચ સ્વરે કહ્યું કે, “ અરે કુમાર ! જો તું શૂરો હોય તો સત્રામ કરવા તૈયાર થા સિંહ જેમ ધૂતારા શિયાળિયાના ખોટા પરાક્રમને સહન ન કરે, તેમ હું તારા જેવા એક વલ્લિકના ખોટા ફેલાયલા પરાક્રમને સહન કરું કે શું ? ” એમ બોલતા બોલતા જ તે પુરૂષ પોપટનું સુદર પાજરું ઉપાડી ઉતાવળથી ચાલવા લાગ્યો. કપટી લોકોના કપટ આગળ આંકેલ કામ કરતી નથી હરો, કુમાર પણ મનમાં રોષનો આવેશ આવ્યાથી, બિલભાથી જેમ સર્પ બહાર નીકળે તેમ ધ્યાનમાંથી ખૂણ બહાર કાઢીને તે પુરૂષ પાછળ ઢોલ્યો તે પુરૂષ આગળ અને કુમાર પાછળ એ રીતે ઉતાવળા ચાલતા અને એક બીજાને જોતા એવા તે બન્ને જણા વચ્ચે આવેલા કઠણ પ્રદેશ, ઘર વગેરે વસ્તુને સહજ ઉલ્લંઘન કરતા ચાલ્યા.

હજી લોકોએ જેમ મુસાફરને આઠે માર્ગે લઈ જાય છે, તેમ તે દિવ્ય પુરૂષના તેજના અનુસારથી તેની પાછળ જનારા કુમારને તે પુરૂષ ઘણેજ દૂર કયાય લઈ ગયો. પછી કોઈ પણ રીતે તે દાવામિ સરખો પુરૂષ કુમારને મળ્યો. કુમાર કોઈથી શીઘ્ર ચોરની માફક તેને ઇવનો પકડવા લાગ્યો. એટલામાં તે ચોર પુરૂષ, કુમારના જોતા જોતા જ ગરૂડ પક્ષીની માફક આકાશમાં ઊડી ગયો ! કુમારે આકાશમાં ગમન કરનાર તે પુરૂષને કેટલોક

એટલામા ચદ્રશેખર દેવતાએ હરિષ્ઠિગમેષી દેવતાને સહજ કૌતુકથી પૂછ્યું કે, “ સપ્ત જગત્મા લોભના સપાટામા ન આવે એવો કોઈ જીવ ? અથવા ઈદ્રાદિક પશુ લોભવશ થાય છે, તો પછી બીજાની વાત શી ? જેણે ઈદ્રાદિકને પણ સહજમા ધરના દાસ જેવા વશ કરી લીધા, તે લોભનું ત્રણે જગત્મા ખરખર અદ્ભૂત એકજન સામ્રાજ્ય છે ”

પછી નૈઋત્યેષી દેવતાએ કહ્યું “ હે ચદ્રશેખર ! તું કહે છે તે વાત ખરી છે, તો પણ એવી કાંઈ પણ ચીજ નથી, કે જેની પૃથ્વીને વિષે જિલકુલ સત્તા જ ન હોય હાલમા શ્રેષ્ઠિવર્થ શ્રીવસુસારનો રત્નસાર નામે પુત્ર પૃથ્વી ઉપર છે, તે કોઈ પણ રીતે લોભને વશ થાય તેમ નથી એ વાત જિલકુલ નિસંશય છે તે રત્નસાર કુમારે શુદ્ધ પાસે પરિશ્ક પંચિમાણુ મત અદ્ભુત કર્યું છે તે પોતાના મનને એટલો ૬૮ વળગી રહ્યો કે, જેને સર્વ દેવતા અથવા ઈદ્ર પણ ચલાવી ન શકે દૂર મુખી પ્રસરી રહેલા અપાર લોભરૂપ જાળના મહાપુરમા બીજા સર્વ તુલ્ય માફક વહેતા બધા એવા છે, પરંતુ તે કુમાર માત્ર કાળી ચિત્રવેલિની માફક વળે નહીં એવો છે ” જેમ સિદ્ધ બીજાને હોઠારે સહન કરી શકે નથી તેમ નૈઋત્યેષી દેવતાનું વચન ન સહન કરનારો ચદ્રશેખર દેવતા ત્હારી પરીક્ષા કરવા માટે આવ્યો પાજર સહિત પોપટને તે હરી ગયો નથી એક મેના તેણે તૈયાર કરી એક શૂંચ નગર પ્રકટ કર્યું, અને એક લયકર રાક્ષસરૂપ ધારણ કર્યું તેણે જ તને સમુદ્રમા ફેંક્યો, અને બીજી પણ ધારતી ઉપજાવી પૃથ્વીને વિષે રત્ન સમાન એવા હે કુમાર ! તે જ ચદ્રશેખર દેવતા હું છું માટે હે સત્પુરુષ ! ત્હારા આ સર્વે દુષ્ટ કૃત્યો માફી આપ અને દેવતાનું દર્શન નિશ્ચય જતું નથી, માટે મને કાર્ધક આદેશ કર ” કુમારે દેવતાને કહ્યું “ શ્રીધર્મના સમ્યક્ પ્રસાદથી ત્હારા સર્વ કાર્યો સિદ્ધ થયા છે, માટે ત્હારે ત્હારી પાસે માગવા જેવું કાંઈ નથી, પરંતુ હે એક દેવતા ! તું નદીશ્વર આદિ તીર્થોને વિષે યાત્રાઓ કર એટલે તેથી ત્હારા દેવતાના ભવની સફળતા થશે ”

ચદ્રશેખર દેવતાએ તે વાત કબૂલ કરી, પોપટનું પાજર કુમારના હાથમા આપ્યું અને કુમારને ઉપાડી ઝટ કનકપુરીમા મૂક્યો પછી રાત્ર આદિ લોકોની આગળ કુમારનો મહિમા પ્રકટ કરીને ચદ્રશેખર દેવતા ઝટ પોતાની જગ્યાએ ગયો પછી રત્નસારે કોઈ પણ રીતે રાજાની પરવાનગી લીધી, અને જ ને સ્ત્રીઓને સાથે લઈ પોતાના નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું સામત, મત્રી વગેરે રાજાના લોકો કુમારની સાથે તેને પહોંચાડવા આવ્યા તેથી માર્ગમા અણુ પુરવો પણ રત્નમારને રાજપુત્ર સમજવા લાગ્યા માર્ગમા આવેલા રાજાઓએ ઠેકાણે ઠેકાણે રત્નસારનો સત્કાર કર્યો વખત જતા કુમાર કેટલેક દિવસે રત્નવિશાળાપુરીમા આવી રહ્યો સમરસિંહ રાજા પણ રત્નમારની સારી ક્ષત્રિને જોઈ ઘણા શેઠોની આંખો પાંચી રાત્રોએ તથા વસુસાર આદિ મહો નગરોમા પ્રવેશ કરાવ્યો પૂર્વ

દ્રુ સુધી જાયો તે ઉપરાંત તે અદ્યય થયો કુમારના કાયથી નાસી ગયો કે શું ? કોણ જાણે ! પછી કુમાર આદ્યયથી મનમાં વિચારે છે કે, “એ કોણ નહોતો મહારો વૈરી ?” કોણ જાણે વિદ્યાધર, દેવ કે દાનવ હશે ! જે કોણ હશે એ શું મહાદ્ ગુરુશાન કરનારો હતો ? પણ મહાદ્ પોપટરૂપી રત્ન હરણ કરવાથી એ આજ સુધી મહારો શત્રુ હતો, તે હવે ચોર પણ થયો હાય હાય ! જાણ પુરૂષોડી પક્ષિમાં અગ્રેસર, ધીર, શૂર, એવા હે પોપટ ! મહાસા દોષ એવા ત્હારા વિના મને હવે મુલાપિત સમજાવી કાનને મૂખ કોણ આપશે ! અને હે ધીરશિરોમણે ! મને માઠી અવસ્થામાં ત્હારા વિના બીજો કોણ મદદ આપશે !”

એવો સજ્જમાન મનમાં જોદ કરીને પાછો કુમાર વિચાર કરવા લાગ્યો કે, “વિષ બસણ કરવા જેવો આ જોદ કરવાથી શું સાદું પરિણામ નીપજવાનું ? નાશ પામેલી વસ્તુની પ્રાપ્તિ મહાય માય તો તે યોગ્ય ઉપાયની યોજનાથીજ થાય ઉપાયની યોજના પણ ચિત્તની સ્થિતિ હોય તો જ સફળ થાય છે, નહીં તો ઘટી નથી મત્ર વગેરે પણ ચિત્તની સ્થિતિ વિના વિના કોઈ કાળે પણ સિદ્ધ થતા નથી, માટે હું હવે એવો નિર્ધાર કરું છું કે, “મહારો પોપટ મને મળ્યા વિના હું પાછો વળી નહીં” પોતાના કર્તવ્યનો જાણ રત્ન સાર કુમાર એવો નિશ્ચય કરી પોપટની શોધમાં ભ્રમવા લાગ્યો ચોર જે દિશાએ આકાશમાં ગયો, તે દિશાએ યાક વિના ધણે દ્રુ સુધી કુમાર ગયો, પરંતુ ચોરનો કાંઈ પણ પત્તો લાગ્યો નહીં ઠીકજ છે, આકાશમાંજે ગએલાનો પત્તો જમીન ઉપર કયાથી લાગે ? હશે, તથાપિ “કોઈ પણ ઠેકાણે કોઈ રીતે પોપટનો પત્તો લાગશે” મનમાં એવી આશા રાખી કુમારે તપાસ કરવામાં કટાણી નહીં કર્યો સત્પુરૂષોડી પોતાના આશ્રિતને વિષે કેવી લાગણી હોય છે ? પોપટ મુસાફરીમાં સાથે રહી અવસરને ઉચિત મધુર મુલાપિત થઈ કુમારને માથે જે ઝણ ચલાવ્યું હતું તે ઝણ પોપટની તપાસ કરતા અનેક કલેશ સહન કરનાર કુમારે ઉતારી નાખ્યું કુમારે આ રીતે પોપટની શોધમાં ભ્રમતા એક આખો દિવસ ગાળ્યો

બીજો દિવસે આગળ સ્વર્ગ ગમાન એક નગર તેના જોવામાં આવ્યું, તે નગર આકાશ સુધી ઊંચા સ્ફટિકમય રંગીનમાન કોટવટે ચારે તરફથી વીંઘાયું હતું, તેની દરેક પોળને વિષે માણિક્ય રત્નના દરવાજા હતા, રત્નજડિત મહોટા મહેલોના સમુદાયોથી તે નગર શેઠણ પર્વતની બરાબરી કરતું હતું, મહેલ ઉપર હજારો સદૈવ ભવજો ફરકતી હતી, તેથી તે સહઅગ્રુષી ગંગા નદી જેવું દેખાતું હતું જામર જેમ કમળની મુગધથી ખેંચાય છે તેમ નગરની વિશેષ ચોનાથી ખેંચાયેલા રત્નસાર કુમાર તેની પાસે આવ્યો ખાવના ચદનના બારણા હોવાથી જેની મુગધી આસપાસ ફેલાઈ રહી એવા તથા જગતની લક્ષ્મીનું જાણે મુખ જ ન હોય ! એવા ગોપુરદારમાં કુમાર દાખલ થવા લાગ્યો

દેવી અફળુત છે ! પરસ્પર આદરસત્કાર આદિ ઉચિત કૃત્યો ધર્મ રહ્યા પછી ઉચિત કૃત્ય કરવામાં અતુર જોવા પોપટે રત્નસાર કુમારનો સમગ્ર વૃત્તાત રાવલ વગેરે લોકોની આગળ કહ્યો. કુમારનું આશ્ચર્યકારી સર્વ સાક્ષી રાત્ર વગેરે સર્વે લોકો અકિત થયા, અને કુમારના વખાણ કરવા લાગ્યા. એક વખત વિદ્યાનંદ નામે ગુરુરાજ ઉદ્યાનમાં સમવસર્થા રત્નસાર કુમાર, રાત્ર વગેરે લોકો તેમને વદના કરવા માટે હુર્ધ્વથી ગયા આચાર્ય મહારાજને ઉચિત દેશના આપી પછી રાત્રએ આશ્ચર્ય પામી રત્નસાર કુમારનો પૂર્વભવ ગુરુ મહારાજને પૂછ્યો ત્યારે આર જ્ઞાનના ધણી જોવા વિદ્યાનંદ આચાર્ય નીચે પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા —

“હે રાત્ર ! રાત્રપુર નગરમાં ઘનથી સપૂર્ણ અને સુદર જોવા શ્રીસાર નામે રાત્રપુત્ર હતો. એક દ્રેષ્ટિપુત્ર, બીજો મન્નિપુત્ર અને ત્રીજો ક્ષત્રિયપુત્ર, જોવા ત્રણ રાત્રપુત્રના દોરત હતા ધર્મ, અર્થ અને કામથી જેમ ઉત્સાહ શોષે છે, તેમ તે ત્રણે મિત્રોથી રાત્રકુમાર ભૂર્તિમત ઉત્પાદ સરજો શોભતો હતો. આરમાં ક્ષત્રિયપુત્ર જ હતો, તે પોતાના ત્રણ મિત્રોનું કલાકોશ્ય જેમ જલમુદ જોવા પોતાની નિદા કરતો હતો, અને જ્ઞાનને માન આપતો હતો. એક વખતે રાણીના મહેલમાં કેાઇ ચોરે ખાતર પાડ્યું સુમંગલે તે ચોરને ચોરીના માલ સહિત પકડ્યો ક્રોધ પામેલા રાત્રએ ચોરને શુભી ઉપર ચઢાવવાનો આદેશ કર્યો. શુભી ઉપર ચઢાવનારા નોકો તે ચોરને વધ કરવા લાઇ જવા લાગ્યા એટલામાં દયાળુ શ્રીસારકુમારે હરિબીની માફક ભયભીત આખથી આમતેમ જોતા તે ચોરને જોયો. “મહારી માતાનું દય્ય હરણ કરનારો એ ચોર છે, મારે હું જોના પોતે વધ કરીશ ” જેમ કહી તે વધ કરનાર લોકોની પાસેથી ચોરને પોતાના તાબામાં લઇને કુમાર નગર બહાર ગયો દિલના ઉદાર અને દયાળુ જોવા શ્રીસારકુમારે “કરીથી ચોરી કરીશ નહીં ” જેમ કહી કેાઇ ન જાણે જોવી રીતે ચોરને છોડી દીધો. સત્પુરુષોની અપરાધી પુરુષને વિષ્ણુ અફળુત દયા હોય છે સર્વે મનુષ્યોને ખબા કેાજો પાત્ર મિત્ર હોય છે અને રાત્ર શનુ પણ હોય છે તેમ કુમારને પણ હોવાથી કેાઇએ ચોરને છોડાવવાનો વાત રાત્રને કાને નાખી. “આગ્રાજન કરવો એ રાજાનો યજ્ઞ વિનાનો વધ કહેવાય છે ” એ હોવાથી રાજ પામેલા રાત્રએ શ્રીસારનો ઘણા તિરસ્કાર કર્યો તેથી ઘણા દુ ખી થએલ અને રાજ પામેલા શ્રીસાર ઝટ નગરથી બહાર નીકળી ગયો.

માની ગુરુઓ પોતાનો માનહાનિને મરણ કરતા વધારે અગિય જો છે જ્ઞાન, દર્શ અને ચારિત્ર જેમ ભવ્ય જીવને આવી મળે, તમ હમેશા મિત્રતા રાખનારા ત્રણે મિત્ર શ્રીસારને આવી મળ્યા કેમકે—સદેશી મોકલવો પડે ત્યારે દ્વંતરી, સકટ આવે બાધવોન માથે આપણ આવી પડે ત્યારે મિત્રોની અને ધન જત રહે ત્યારે ચોનો પરીણા કરવો

તલામા દ્વારપાલિકાની માફક ઠોટ ઉપર બેઠેલી એક મુંદર મેનાએ કુમારને અદર નતા
ટકાવ્યો કુમારને એથી ઘણું અભયજી લાગ્યું તેણે ઉચ્ચ સ્વરથી પૂછ્યું કે, “હે
સારિકે ! તું શા માટે મને વારે છે ?” મેનાએ કહ્યું “હે મહાપરિત ! તારા
માને માટે રોકું છું એ તારા જીવવાની મરજી હોય તો આ નગરની અદર ન જા
એમ ન મમજ કે, એ મેના વૃથા મને વારે છે અમે ભતતના તો પક્ષી છીએ, તો
પક્ષી જાતિમા ઉત્તમપણું હોતું જ નથી એમ નથી ઉત્તમ જીવો હેતુ વિના એક
ન પણ ભાલતા નથી હવે તને હું રોકું છું, તેનો હેતુ ભણવાની ધૃષ્ટા હોય તો સાલજ

આ રતનપુર નગરમા પરાક્રમ અને પ્રભુતાથી જીલ્લો ઈંદ્ર જ ન હોય ! એવો પુરહર
મે રાજા પૂર્વે થયો ઠોપથી ન પચડાય એવો હોવાથી જાણે નારતું એક મૂર્તિમત
ગિય જ ન હોય ! એવો કોઈક ચોર જાતજાતના વેષ કરીને આખા શહેરમા ચોરીઓ
તો હતો તે મનમાનતા વિચિત્ર પ્રકારના ખાતર પાડતો હતો, અને ધતના ભરેલા
ર વિનાના પાત્રો ઉપાડી જતો હતો કાઠાના ઝાંડો જેમ નદીના મહાપુરને રોકી
તા નથી, તેમ તવારવ તથા જીભ રખવાળ વગેરે મ્હોટા સુભગે તેને અટકાવી ચક્રયા
હે એક દિવસે રાજા સભામા બેઠો હતો એટલામા નગરવામી લોકોએ આવી પ્રભુમ
ચોરના ઉપદ્રવ સભાથી હકીકત રાજાને સભાગાવી, તેથી રાજાને રોષ ચઢ્યો, તેના
રાતા થયા, અને તે જ વખતે તેણે મુખ્ય તવારવને બોલાવી ધણો ઠાંકો દીધો તવારવે
“હે સ્વામિન્ ! અસાધ્ય રોગ આગળ જેમ કોઈ ઈલાજ ચાલતો નથી, તેમ મ્હારો
પ્રવા મ્હારા હાથ નીચેના અમલકારોને તે ચોર આગળ કોઈ પણ ઉપાય માલતી
પી, માટે આપને ઉચિત લાગે તે કરો ” પછી મ્હોટો પરાક્રમી અને યશસ્વી પુરહર
ત પોતે રાત્રિએ છુપી રીતે ચોરની ઝોળ કરવા લાગ્યો

એક વખતે રાજાએ કોઈ ઠેકાણે ખાત્ર દઈ પાછો જતા તે ચોરને ચોરીના માલ
દા જોયો ઠીક જ છે, પ્રમાદ મૂઢીને પ્રયત્ન કરનારા પુરુષો શું ન કરી શકે ? ધૂતારો
મલો જેમ માછલી પાછળ છાનોમાનો જાય છે, તેમ રાજા છુપી રીતે તે લાતને
ખાત્ર નિર્જુલ્ય કરવાને સાડ તથા તેણે સ્થાનકે પણ જાણવાને માટે તે પી પાછળ જવા
ગ્યો તે પૂર્વ ચોર પાછળ પડેલા રાજાને કોઈ પણ રીતે તુરત જ ઝોળખ્યો દેવ
નુકૂળ હોય તો શું ન થાય ? ધીઠો અને તરતજીવિ એવા તે ચોર શણમાત્રમા રાજાની
તર ચૂકવીને એક મઠમા ગયો તે મઠમા રૂડી તપસ્યા કરનાર કુમુદ નામે એક શ્રેષ્ઠ
પસ નિદ્રામા હતો તે મહાશય ચોર તાપસ નિદ્રામા હતો તેનો લાભ લઈ પોતાના
વને ભારભૂત થએલો ચોરીનો માલ ત્યા મૂવી કચાક નાશી ગયો ખાત્રપાડું ચોરીની
ધણોળ કરનાર રાજા આમતેમ તેને ઝોળતો મઠમા ગયો એટલે ત્યા ચોરીના માલ
હેત તાપસ તેના જોવામા આવ્યો રાત્રિએ કોઈથી તાપસને કહ્યું, “હુદ અને ચોર

કર્મગતિ વિચિત્ર હોવાથી સાર્થથી જૂલા પડ્યા ક્ષુધા તૃષ્ણાથી પીડાયલા એવા તે ચારે જણા ત્રણ દિવસ સુધી ભગી ભગીને છેવટે એક ગામમા આવ્યા અને લોજનનો તૈયારી કરવા લાગ્યા એટલામા જેનો ભવ થોડો ગાકી રહ્યો છે એવા કોઈ જિનમંત્રી સુનિરાજ તેમની પાસે ભિક્ષા લેવાને તથા તેમને ઉત્કૃષ્ટ વૈભવ આપવાને સાડે આવ્યા રાજકુમાર સ્વભાવે ભદ્રક હોવાથી તેણે ચઢતે ભાવે સુનિરાજને ભિક્ષા આપી અને લોગદળ કર્મ ઉપાન્ન્યું સુનિરાજને ભિક્ષા આપવાથી બે મિત્રોને આનંદ થયો તેમણે મન, વચન કાયાથી દાનને અનુમોદના આપી અથવા ઠીક જ છે, સરખા મિત્રોએ સરખુ પુણ્ય ઉપાર્જન કરવું ઉચિત છે “ સર્વ આપો એવો યોગ ફરીવાર અમને કયાથી મળવાનો ? ” આ પ્રમાણે તે બંને મિત્રોએ પોતાની અધિક ઝઢા જણાવવાને સાડે કપટ વચન કહ્યું

ક્ષત્રિયપુત્રનો સ્વભાવ તુચ્છ હતો, તેથી તે દાનને વખતે બોલ્યો કે, “ હે કુમાર ! અમને ઘણી જૂળ લાગી છે, માટે અમારે સારુ કાર્મિક રાખો ” ખોટી બુદ્ધિથી ક્ષત્રિયપુત્રે ફાકટ દાનમા અતરાય કરીને લોગાતરાય કર્મ ગાધ્યું પછી રાત્રીએ બોલાવ્યાથી તે પોત પોતાને સ્થાનકે ગયા, અને ખુશી થયા મધ્યમ શુભવાળા તે ચારે જણામા રાજકુમારને રાજ્ય, શ્રેષ્ઠિપુત્રને શ્રેષ્ઠિપદ, મત્રીપુત્રને મત્રીપદ, અને ક્ષત્રિયપુત્રને મુખટોનું અગ્રેમરપણું મળ્યું અનુક્રમે તેઓ પોતપોતાનું પદ લોગવી મરણ પામ્યા સુપાત્રદાનના પ્રભાવથી શ્રીસાર કુમાર રતનસાર થયો શ્રેષ્ઠિપુત્ર અને મત્રીપુત્ર રતનસારની સ્ત્રીઓ થઈ કેમકે, કપટ કરવાથી સ્ત્રીભવ પ્રાપ્ત થાય છે ક્ષત્રિયપુત્ર પોપટ થયો, કારણ કે દાનમા અતરાય કરવાથી તિર્થઅપણું મળે છે પોપટમા જે ઘણી અતુરતા દેખાય છે, તે પૂર્વભવે જ્ઞાનને ઘણું માન હીધું હતું તેનું દુન છે શ્રીમારે છોડાવેલો ચાર તાપસ ૪૧ પાળી રતનસારને સહાય્ય કરનારો ચદ્રચૂડ દેવતા થયો ”

રાત્રા આદિ લોકો સુનિરાજના એવા વચન સાંભળી પાત્રદાનને વિષે ઘણા આદરવત થયા અને સમ્યક્ પ્રકારે જૈન ધર્મ પાળવા લાગ્યા ઠીક જ છે, તત્તવનું જ્ઞાન થાય ત્યારે કોણ આલસ્ય કરે ? સત્પુરુષોનો સ્વભાવ સૂર્ય સરખો જગતમા શોષે છે કેમકે, સૂર્ય જેમ અધકાર દૂર કરી લોકોને સન્માર્ગે લગાડે છે, તેમ સત્પુરુષો પણ અધકાર દૂર કરી લોકોને તે સન્માર્ગે લગાડે છે ઘણા પુણ્યશાળી રતનસાર કુમારે પોતાની બે સ્ત્રીઓની સાથે ચિરકાળ સુધી ઉત્કૃષ્ટ લોગ લોગવ્યા પોતાના ભાગ્યથી જ ધન જોઈએ તેટલું મળી ગયાથી શુદ્ધ બુદ્ધિવાળા રતનસારે ધર્મ અને કામ એ બે પુરુષાયને જ માહોમાહે ગાધા ન આવે તેવી રીતે સમ્યક્ પ્રકારે સાધ્યા કુમારે રથયાત્રાઓ, તીર્થયાત્રાઓ, અરિહંતની રૂપાની, સોનાની તથા રતનની પ્રતિમાઓ, તેમની પ્રતિષ્ઠાઓ, જિનમંદિરો, અતુર્વિધ સઘનું વાત્સલ્ય, ણીલા દીન જનો ઉપર ઉપકાર વગેરે સારા કૃત્યો ચિરકાળ સુધી કર્યા એવા

એવા હે દડચર્મધારી વાપસ ! ચોરી કરી હમણા જ તું કપટથી સૂઈ રહ્યો છે ! ખોટી નિકા લેનાર તને હું હમણા જ મરણને શરણ કરીશ એટલે કે મહાનિકા લાવીશ ”

રાજાના વજ્રપાત સરખા આવા કઠીણ વચનથી તાપસ બચીત થયો, ગભરાયો અને જાગૃત થયો હતો, તો પણ ઉત્તર દર્ધ શક્યો નહિ નિર્દય રાજાએ સુખટો પાસે બધાનીને તેને સવારમા શૂગીએ ચઢાવવાનો હુકમ કર્યો અરે રે ! અવિચારી કૃત્યને ધિક્કાર થાઓ ! ! તાપસે કહ્યું “ હાય હાય ! હે આર્ય પુરુષો ! હું ચોરી કર્યા વિના તપાસ ન કરવાને લીધે માર્યો જઈ છું ” તાપસનું એ કહેવું સાચું હતું, તો પણ તે વખતે અધિક ધિક્કારને પાત્ર થયું જ્યારે દેવ પ્રતિજ્ઞા થાય ત્યારે અનુજ્ઞા કોણ રહે ! જુઓ રાહું ચદ્રમાને બેઠેલા જોઈ તેનો શાસ કરે છે ત્યારે તેની મદદમા કોઈ પણ આવતું નથી પછી ગમના નિકરાળ દ્રવ સરખા તે સુખટોએ તે તાપસને ખુંઝાવી, ગર્ભ ઉપર ચઢાવી તથા બીજી પણ ઘણી વિટબણા કરી માણસાતક સૂગી ઉપર ચઢાવ્યો અરે રે ! પૂર્વભવે કરેલા ખોટા કર્મોનું પરિણામ કેવું બયકર આવે છે ! ! તાપસ સ્વભાવથી શાત હતો, તે પણ તેને તે વખતે ઘણો દોષ આવ્યો જળ સ્વભાવથી શીતળ છે, તો પણ તેને તપા વીએ તો તે ઘણું જ ગરમ થું ! શાય ? તાપસ તત્કાળ મરણ પામીને રાક્ષસ યોનિમ ગયો મરણ વખતે તેવી અવસ્થામા (રોદધ્યાનમા) રહેનારા જીવોને બ્યતરની ગતિ મળે છે હીન યોનિમા ઉત્પન્ન થયેલા તે દુષ્ટ રાક્ષસે શેષથી ક્ષણમાત્રમા બેઠેલા રાજાને મારી નાખ્યો અરે રે ! અણવિચાર્યું કાર્ય કરવાથી કેવું માત્રું પરિણામ આવે છે ! ! પછી રાક્ષસ નગરવાસી બધા લોકોને જહાર કાઢી મૂક્યા રાજાના અવિચારી કૃત્યથી પ્રભાઓ પા પીઠાય છે તે રાક્ષસ કહી પણ જે કોઈ નગરની અદર પ્રવેશ કરે છે, તેને ક્ષણમાત્રમ હણે ॥ અથવા અત પુરમા પ્રવેશ કરનારની કોણ ક્ષમા કરે ? માટે હે વીરપુરુષ ! ત્હાં ક્ષુભ ઇન્દ્રિયનારી હું તને યમના સુખ સરખી એ નમરીમા પ્રવેશ કરતા અટકાવું છું ”

રતનસાર કુમારને મૈનાતું એવું દિલકારી વચન સાંભળી અને તેની વાક્યાનુર્થ જો આશ્ચર્ય લાગ્યું તો પણ રાક્ષસથી તે લેશમાત્ર પણ ડર્યો નહિ વિવેકી પુરુષે કોઈ કાર કરતા ઉત્સુક, કાયર તથા આળસુ ન થવું એમ છતા કુમાર તે નગરની અદર પ્રવેશ કરવા ઘણો જ ઉત્સુક થયો પછી કોઈનો ડર ન રાખનાર શરવીર કુમાર રાક્ષસનું પરકમ જોવાના કૌતુકથી જેમ સજામ ભૂમિમા ઉતરવું, તેમ શીઘ્ર તે નગરીમા ગયો આગ જતા કુમારે જોયું તો, કોઈ ઠેકાણે મલય પર્વત સરખા ચઢન કાઢના ઢગલા પડ્યા હતા યુગલિયાને જોઈએ ત્રણ પાત્ર આપનાર ભૃગાગ કન્વૃણની પેઠે, કોઈ ઠેકાણે સુવર્ણના તથા બીજા પાત્રનાં ઢંઢલા પડ્યા હતા, એતરના ખગામા જેમ અનાજના ઢગલ થયે છે, તેમ કોઈ કોઈ ઠેકાણે કપૂર સાલ આદિ ધા યના ઢગલા પડેલા હતા ॥ નિવાસ ॥ ૧ માફક સો મારી વગેરે પાર વિનાના કરિયાણા પણ

કુર્યો કરવા એ જ લક્ષ્મીનું ફળ છે કુમારના મહવાસથી તેની બે સ્ત્રીઓ પછી કુમાર સરખી જ ધર્મનિષ્ઠ યજ્ઞ સંપુરણની સાથે સહવાસ કરવાથી શું ન થાય ? પછી રત્નસાર કુમાર આયુષ્ય પૂરે થયું ત્યારે બે સ્ત્રીઓની સાથે પડિત મરણપડે દેહ છોડીને અમ્યુત દેવલોકે ગયો. આવકને એ ગતિ ઉત્કૃષ્ટ કહી છે રત્નસારનો જીવ ત્યાંથી સ્વયં મહાવિદેહ દોત્રમાં અવતરશે, અને જૈન ધર્મની સમ્યક્ પ્રકારે આરાધના કરી શીલ મોક્ષમુખ પામશે એ ય જીવોએ આ રીતે કહેલું આદ્યર્થકારી રત્નસાર કુમારનું ચરિત્ર ઇશ્વરેશ્વર ધ્યાનમાં લેવું, અને પાત્રદાનને વિષે તથા પરિશ્લષ્ટપરિમાણત આદરવાને વિષે ધણી જ ચલન કરવો આ રીતે પાત્રદાન ઉપર અને પરિશ્લષ્ટપરિમાણ ઉપર રત્નસાર કુમારની કથા કહી

લોજનાવસરે સુપાત્રદાન વિગેરે.

વિવેકી પુરુષ સાધુ આદિના યોગ હોય તો ઉપર કહેલી રીતે ઇશ્વરજી વિધિ પ્રમાણે અવશ્ય પાત્રદાન કરે તેમજ લોજનને વખતે અથવા પહેલા આવેલા સાધર્મીઓને પણ શક્તિ પ્રમાણે પોતાની સાથે જમાડે કારણ કે, સાધર્મી પણ પાત્ર જ કહેવાય છે સાધર્મી વાત્સલ્યની વિધિ વગેરે આગળ આવશે તેમજ બીજા પણ લીખારી વગેરે લોકોને ઈચ્છિત દાન આપવું તેમને નિરાશ કરી પાછા કાઢવા નહીં ઈર્ષ્ય ધ કરાવવો નહીં, ધર્મની હીલના પણ ન કરાવવી, પોતાનું મન નિર્દય ન રાખવું લોજનને અવસરે દ્વાર બંધ કરવું વગેરે આ મહાટા અથવા હયાણુ પુરુષોનું લક્ષણ નથી સાબળવામાં પણ એમ છે કે, ચિત્રકૂટને વિષે ચિત્રાગ્રહ રાજા હતો તેના ઉપર અદર્શ કરાવે શત્રુની સેનાએ ચિત્રકૂટ ગઢને ઘેરી નાખ્યો. શત્રુઓ II અહર પેસવાની ઘણી ધારતી હોવા છતાં પણ ચિત્રાગ્રહ રાજા ઇશ્વરજી લોજનને વખતે પોતાનો હરવાનો ઉપક્રમવતો હતો તે મર્મની તાત ગણિકાએ ભાંજે કરવાથી શત્રુઓએ ગઢ તાત્રામાં લીધો એવી રીત છે નારે આવકે અને તેમાં પણ વિશેષે કરી જાદિવત આવકે લોજનને વખતે દ્વાર બંધ કરવા નહીં, કેમકે— ઠાણુ પોતાનું ઉદરપેશણ કરતો નથી ? પરંતુ ઘણા જીવોને નિર્વાહ ચલાવે તેની જ પુરુષમાં ગણતરી છે, મારે લોજન વખતે આવેલા પોતાના બાધક આદિને જરૂર જમાડવા લોજનને વખતે આવેલા મુનિરાજને સક્તિથી, યાચકોને સક્તિના અનુસારથી અને દુખી જીવોને અનુકંપાથી યથાયોગ્ય સત્કૃષ્ટ કર્યા પછી જ મહાટા પુરુષોને લોજન કરવું ઈચ્છિત છે

આગમમાં પણ કહ્યું છે કે—સુધાવક લોજન કરતા દ્વાર બંધ કરે નહીં, કેમકે, જિનેદ્રોએ આવકોને અનુકંપાદાનની મનાઈ કરી નથી આવકે બચકર બલસમુદ્રમાં જીવોનો સમુદાય દુખથી હેરાન થયો તો જોઈ નાતબીતની અથવા ધર્મની મનમર તદ્દલ ન રાખતા દ્રવ્યથી અભાદિક દઈને તથા ભાવથી સન્માણે લગાડીને યથાશક્તિ અનુકંપા કરવી એવું

શ્રીભગવતી આદિ સૂત્રોમા શાવકના વર્ણનને પ્રસંગે “અવગુપ્તદુઃખારા” એવું વિશેષણ
 દઈ “શાવકે સાધુ આદિ લોકોને પ્રવેશ કરવા માટે હમિયા દ્વાર ઉઘાડા રાખવા” એમ
 કહ્યું છે તીર્થ કરેાએ પણ સાવત્સરિક દાન દઈ દીન લોકોનો ઉદ્ધાર કર્યો વિક્રમ રાત્રએ
 પણ પોતાના રાજ્યમાના સર્વે લોકોને ઋણ વિનાના કર્યા, તેથી તેના નામનો સવત
 ચાલ્યો દુકાળ આદિ આપહા આવી પડે ત્યારે અનાય લોકોને સહાય આપવાથી ઘણી
 ફળપ્રાપ્તિ થાય છે કેમકે—શિષ્યની વિનય ઉપરથી, મુજાટની સગામનો સમય આવવાથી,
 મિત્રની આપહાનો પ્રસંગ આવવાથી અને દાનની દુર્ભિક્ષ પડવાથી પરીક્ષા થાય છે વિ
 સવત ૧૭૧૫ મા વર્ષે દુકાળ પડ્યો ત્યારે ભદ્રેશ્વર નગરના રહીશ શ્રીમાલજ્ઞાતિના જગદુ
 શાહે એક સો બાર સહાયતો રાખી દાન આપ્યું કહ્યું છે કે—દુકાળ પડે છતે હમીરે બાર,
 વીસળહેવે આઠ, બાઠશાહે એકવીસ અને જગદુશાહે હજાર મૂઝા ધાન્યના આપ્યા તેમજ
 અણ્ણહિલપુર પાણુમા સિધાક નામે એક મ્હોટો સરાફ થયો તેણે અન્ન, ગજ, મ્હોટા
 મહેલ આદિ ઘણી ઋદ્ધિ ઉપાર્જન કરી સવત ૧૪૨૬ મે વર્ષે તેણે આઠ મહિરો જાધાળ્યા
 અને મહાયાત્રાઓ કરી એક વખતે તેણે જ્યોતિષીના કહેવા ઉપરથી આવતા કાળમા
 દુકાળ પડવાનો હતો તે તેણે જાણ્યું અને બે લાખ મણુ ધાન્ય એકઠું કરી રાખ્યું
 તેથી દુર્ભિક્ષ પડે ભાવની તેણથી તેને ઘણો લાભ થયો, ત્યારે ચોવીસ હજાર મણુ ધાન્ય
 તેણે અનાય લોકોને આપ્યું હજાર જહીવાન છોડાળ્યા છપ્પન રાજાઓને છોડાળ્યા
 જિનમહિરો ઉઘડાળ્યા શ્રીજવાનદસૂરિ તથા શ્રી કેવસુદરસૂરિ એમના પગલા સ્થાપન
 કર્યા આ આદિ અનેક તેના ધર્મકૃત્યો જાહેર છે, માટે શાવકે વિશેષે કરી લોજન વખતે
 અવશ્ય અનુકપાદાન કરવું દરિદ્રી મૃદુસ્થે પણ ઘરમા અન્ન વગેરે એકઠું મરવું કે જેથી
 કાંઈ ગરીબ આવે તો તેની યથાશક્તિ આસનાવાસના કરાય એમ કરતા તને કાંઈ ખર્ચ
 ખરચમા ઉતરવું પડતું નથી કારણ કે, ગરીબ લોકોને યોગમા પણ સતોષ થાય છે
 કેમકે—કોળિયામાથી એક દાણો નીચે ખરી પડે તો તેથી હાથોના આહારમા શુ ઓછું
 પડવાતું હતું ? પણ તે એક દાણા ઉપર કીડીતું તો આપુ કુટુંબ પોતાનો નિર્વાહ કરી
 લે છે બીજું એવો નિરવલ આહાર ઉપર કહેલી રીતે કિંચિત્ અધિક તૈયાર કર્યો હોય
 તો તેથી સુપાત્રનો યોગ મળી આવે શુદ્ધ દાન પણ અપાય છે

તેમજ માતા, પિતા, બાધવ, જેન, પુત્ર, પુત્રીઓ, પુત્રની સ્ત્રીઓ, સેવક, ગ્વાન,
 જધનમા રાખેલા લોકો તથા ગાય જાનવરો આદિને ઉચિત લોજન આપીને, પચપરમે
 ધીતું ધ્યાન કરીને તથા પચ્ચખાણુનો અને નિયમનો જરાબર ઉપયોગ રાખીને પોતાને
 શદ્તુ હોય તંત્રુ લોજન કરવું કહ્યું છે કે—ઉત્તમ પુરુષાએ પહેલા પિતા, માતા, બાળક,
 ગર્ભિણી, વૃદ્ધ અને રોગી એમને લોજન કરાવીને પછી પોતે લોજન કરવું ધર્મના
 જણ પુરુષે સર્વે જાનવરોની, તથા જધનમા રાખેલા લોકોની સારસજાળ કરીને પછી
 પોતે લોજન કરવું, તે ન કરવું

મિ પલ્લીચડમાસવરિસેઅત્તિ એ વચન બ્યવહારશાખ્ય પીઠિકામા છે અટ્ટમિચડહસીનાળ પચમીચડમાસ-વગેરે વચન મહાનિશીયમા છે બ્યવહાર સૂત્રના છઠ્ઠા ઉદ્દેશમા પચ્છસ્સ અટ્ટમી સ્સલુ, માસસ્સ ય પરિસ્રવ મુણેમવ્વ એ વચન ા બ્યાખ્યા કરતા ચૂર્ણિકારે અને વૃત્તિકારે પાક્ષિક શબ્દનો અર્થ ચતુર્દશી એમજ કર્યો છે જો પચ્છમી અને ચતુર્દશી જૂદા હોય તો આગમમા એ શબ્દ જૂદા આવત, પણ તેમ નથી તેથી અમે એવા નિર્ણય ઉપર આવીએ છીએ કે, પચ્છમી ચતુર્દશીને દિવસેજ થાય

અગાઉ ચોમાસી પૂનમે અને સવત્સરી પાચમે કરતા હતા, પણ હાલના વખતમા શ્રી કાલિકાચાર્યની આચરણાથી ચોમાસી ચોદશે અને સવત્સરી ચોથે કરાય છે એ વાત સર્વસમત હોવાથી પ્રામાણિક છે શ્રી કલ્પશાખ્ય આદિ ગ્રંથોમા કહ્યું છે કે-કેાઈ પણ આચાર્યે કેાઈ પણ વખતે મનમા ચઠતા ન રાજતા જે કાઈ નિરવધ આચરણ કર્યું હોય, અને અન્ય આચાર્યોએ તેનો જો પ્રતિપેદ ન કર્યો હોય તો તે જહુમત આચરિત જ સમજવું તીર્થોદ્ધાર નામના ગ્રંથમા પણ કહ્યું છે કે-શાલિવાહન રાજાએ સંધના આદેશથી શ્રીકાલિકાચાર્ય પામે ચોદસને દિવસે ચોમાસી અને ચોથને દિવસે સવત્સરી કરવી વીરનિર્વાણ સવત નવસો ત્રાણમા વર્ષે ચતુર્વિધ ઓસથે ચોદસને દિવસે ચોમાસી પ્રતિકમણ કર્યું તે આચરણ પ્રમાણજૂત છે આ વિષયમા અધિક ચર્ચા જોવી હોય તો પૂજ્ય શ્રી કુલમંડનસૂરિએ કરેલો વિચારામૃતસંગ્રહ નામનો ગ્રંથ જોવો

દેવસીયપ્રતિકમણની વિધિ.

પ્રતિકમણ કરવાની વિધિ યોગશાસ્ત્રની વૃત્તિમા ચિરંતનાચાર્યકૃત ગાથાઓ કહેલી છે, તે ઉપરથી ધારવી, તે નીચે પ્રમાણે છે —

આ મનુષ્યભવમા સાધુએ તથા શ્રાવકે પણ પચ્ચવિધ આચારની શુદ્ધિ કરનાર પ્રતિકમણ શુદ્ધની સાથે, અથવા શુદ્ધનો યોગ ન હોય તો એકવાએ અવરય કરવું (૧) ચૈત્યવહન કરી ચાર ભગવાનહ પ્રભુજ ખમાસમણા હર્ષ જૂમિને વિષે મસ્તક રાખી સર્વે અતિચારનો મિચ્છામિદુક્કટ દેવો (૨)

પ્રથમ સામાયિક હર્ષ દુચ્છામિ ઠામિ વાઝસ્સમા ઇત્યાદિ સૂત્ર જોવવું અને પછી જુમળો તથા કેાણી લાળી કરી રજોહરણ અથવા ચરવળો તથા મુહપત્તિ હાથમા રાખી યોડગ વગેરે દોષ ટાળી કાઉસગ કરે તે વખતે પહેરેલો ચોળપટ્ટો નાભિથી નીચે અને દીચણથી ચાર આગળ જોવો હોવો જોઇએ (૩-૪) કાઉસગ કરતા મનમા દિવસે કરેલા અતિચાર અનુક્રમે ચિતવવા પછી નવકારવડે કાઉસગ પારી લોગરસ કહેવો (૫) સડા સડ પૂજી નીચે જોસી પરપર ન લાગે તેમ લાળી જે જુમળો કરી મુહપત્તિની તથા

પ્રકૃતિને યોગ્ય અને પરિમિત લોજન કરવું .

હવે જે વસ્તુનું સાત્ત્વ હોય તે વસ્તુ વાપરવી આહાર, પાણી, વગેરે વસ્તુ વાપરી વિરૂદ્ધ હોય તો પણ કંઈને તે માફક આવે છે, તેને સાત્ત્વ કહે છે જો માફકને પ્રમાણસર વિષભક્ષણ કરવાની ટેવ પાડી હોય તો તે વિષજ અમૃત થાય છે અને ખરેખર અમૃત હોય તો પણ કંઈ વખતે ન વાપરવાથી પ્રકૃતિને ન આવતું હોય તો તે વિષ માફક થાય છે એવો નિયમ છે, તથાપિ પથ્ય વાપરવાથી સાત્ત્વ હોય તો પણ તે જ ઉપયોગમાં લેવી, અને અપથ્ય વસ્તુનું સાત્ત્વ ન હોય તે વાપરવી "ભલિષ્ઠ પુરૂષને સર્વે વસ્તુ ક્ષિતકારી છે " એમ સમજી કાળકૂટ વિષ વાપરવું ન કરવું વિષ શાસ્ત્રનો ભણુ પુરૂષ મુશિક્ષિત હોય તો પણ કંઈ વખતે વિષ ખામરણ પામે છે તેમજ કહ્યું છે કે—જે ગજાની નીચે ઉતર્યું તે સર્વ અશત કહેવામાં માટે કાઢ્યા લોકો ગજાની નીચે ઉતરે ત્યાં મુખી કણ માત્ર મુખને અર્થે જિહ્વાની લોહી રાખતા નથી એવું વચન છે માટે જિહ્વાની લોહીપતા પણ મૂકવી તથા અભક્ષ્ય, અહાય અને બહુ સાવધ વસ્તુ પણ વર્જવી

પોતાના અગ્નિભજ માફક પરિમિત લોજન કરવું જે પરિમિત લોજન કરે તે બહુ લોજન કર્યા જેવું છે અતિશય લોજન કરવાથી અશુભ, જ્વર, તુલાજી મરણ વગેરે પણ થાડી વારમાં થાય છે કેમ કે—હે જીભ ! તું ભક્ષણ કરવાનું અને વાનું માપ રાખ કારણ કે, અતિશય ભક્ષણ કરવાનું અને અતિશય ખાદ્યવાનું પાંચ વસ્તુ નીચળ છે હે જીભ ! જે તું હોય વિનાનું તથા પરિમિત લોજન કરે અહોય વિનાનું તથા પરિમિત ખાદ્ય, તો કર્મરૂપ વીરણી સાથે લડતા એવા જીવ થકી ત જયપત્રિકા મળશે એમ નહીં બહુ ક્ષિતકારી, પરિમિત અને પરિપક્વભક્ષ ભક્ષણ નારો, હારે પાસે સચન કરનારો, હમંશા હરવા હરવાની મહેનત કરનારો, વિલ લગાડતા મળમૂવનો ત્યાગ કરનારો અને સ્ત્રીઓની બાળવમાં પોતાનું મન વશમાં નારો એવો પુરૂષ રોગોને જીતે છે હવે લોજન કરવાનો વિધિ વ્યવહારશાસ્ત્રાનુસારે નીચે પ્રમાણે જણવો —

લોજનની વિધિ.

અતિશય પ્રભાત કાળમાં, તદ્વન સધ્યાને વખતે અથવા રાત્રિએ તથા ગમન લોજન ન કરવું લોજન કરતી વખતે અજની નિદા ન કરવી ડાબા પગ ઉપર હાથ ન રાખવો તથા એક હાથમાં ખાવાની વસ્તુ લઈ ધીજી નાથે લોજન ન કરવી

કાયાની પચ્ચીશ પચ્ચીશ પડિલેહણ કરવી ભડી, ભેલા રહી વિનયથી વિધિપૂર્વક શરૂને વદના કરવી તેમા જત્રીશ દોષ ટાળવા અને પચ્ચીશ આવશ્યકની વિશુદ્ધિ સાધવવી પછી સમ્યક્ પ્રકારે શરીર નમાવી બે હાથમા યથાવિધિ મુહપત્તિ અને રત્નોદરણ્ય અથવા ચર પળો હાથ શરૂ આગળ અનુક્રમે પ્રકટપણે અતિચાર ચિતવવા (૮) પછી નીચે બેસા સામાયિક વગેરે સૂત્ર ચતનાથી કહે તે પછી ઉઠીને “મમ્મુઠિમોન્દિ” વગેરે પાઠ વિધિ પૂર્વક કહે (૯) પછી વાદણા હાથ પાચ આદિ યતિઓ હોય તો ત્રણ વાર ખમાવે પછી વાદણા હાથ જાવરિજ ઇત્યાદિ ત્રણ ગાથાનો પાઠ કહે (૧૦) આ રીતે સામાયિકસૂત્ર તથા કાયોત્સર્ગ સૂત્રનો પાઠ કહી, પછી ચારિત્રાચાર શુદ્ધિને અર્થે કાઉત્સગ કરી બે લોગસ્સ ચિતવવા (૧૧) પછી યથાવિધિ કાઉત્સગ પારીને સમ્યક્ત્વ શુદ્ધિને અર્થે પ્રગટ લોગસ્સ કહે તેમજ સર્વ લોકને વિષે રહેલા અરિહત ચેત્યો ૧૧ આરાધનાને માટે કાઉત્સગ કરી તેમા એક લોગસ્સ ચિતવે, અને તેથી શુદ્ધ સમ્યક્ત્વધારી થઇને કાઉત્સગ પારે તે પછી શ્રુતશુદ્ધિને માટે પુખ્તરવની કહે (૧૨-૧૩) પછી પચ્ચીશ ઉચ્છ્રાસનો કાઉત્સગ કરે અને યથાવિધિ પારે તે પછી સકળ શુભ ક્રિયાના ફળ પામેલા જોવા સિદ્ધ પરમાત્માનો સ્તવ કહે (૧૪) પછી શ્રુતસમુદ્ધિને અર્થે શ્રુતદેવીનો કાઉત્સગ કરે, અને તેમા નવકાર ચિતવે તે પછી શ્રુતદેવીની શુધ સાબળે અથવા પોતે કહે (૧૫) એ જ રીતે ક્ષેત્રે વતાને કાઉત્સગ કરી તેની શુધ સાબળે અથવા પોતે કરે પછી પચ મગળ કહી સઠાસા પ્રમાદને નીચે બેસે (૧૬) પછી પૂર્વોક્ત વિધિએ જ મુહપત્તિ પડિલેહી શરૂને વાદણા દેવા તે પછી “ઈન્ડામો અણુસદિ” કહી ઠંચણ ઉપર બેસવું (૧૭) શરૂ શ્લુતિ કહી ‘નમોઽસ્તુ વર્ધમાનાય વગેરે ત્રણ શુધ ઉચ્ચ સ્વરે કહેવી તે પછી નમોઽશુષ્ઠ કહી પ્રાયશ્ચિતને માટે કાઉત્સગ કરવા (૧૮)

લોજન કરતી વખતે અઝૂકા પાસેની આગળી ઊભી ન રાખવી એ, કપડા અને પગ ધોયા વિના, નમ્રપદ્મે, મેલા કપડા પહેરીને તથા ડાંગે હાથ યાળીને લગાડ્યા વિના લોજન કરવું નહીં એક જ વસ્ત્ર પહેરીને, મસ્તકે લીનું વસ્ત્ર વીંટીને, અપવિત્ર શરીરે તથા અતિશય જીભની લોહપતા રાખીને વિચક્ષણ પુરૂષે લોજન કરવું નહીં પત્રમા પગરખા પહેરીને, ચિત્ર ઠેકાણે રાખ્યા વિના કેવળ જમીન ઉપર જ અથવા પલ્લગ ઉપર બેસીને, ખૂણા એમા અગર દક્ષિણ દિશામા સુખ કરીને તેમજ પાતળા આસન ઉપર બેસીને લોજન કરવું નહીં આસન ઉપર પગ રાખીને, તથા શ્વાન, ચાડાળ અને પતિત લોકોની નજર પડતી હોય તેવી જગ્યાએ લોજન કરવું નહીં તેમજ ભાગેલા અથવા મલિન વાસણમા લોજન કરવું નહીં અપવિત્ર વસ્તુથી ઉત્પન્ન થએલું, ગમ્મત્યા વગેરે કરનાર લોકોએ ભેજેલું, રજસ્વળા સ્ત્રીએ સ્પર્શ કરેલું, તથા ગાય, શ્વાન, પક્ષી વગેરે જીવોએ સુધેલું એવું અન્ન ખાતું નહીં જે સદાય વસ્તુ કયાથી આવી તેની ખબર ન હોય, તથા જે વસ્તુ અભાણી હોય તે ખાવી નહીં એક વાર રાધેલું અન્ન ફરી વાર ઉંનું કર્યું હોય તો તે પણ ન ખાવું તથા લોજન કરતી વેળાએ " બય બય " એવો શબ્દ અથવા વાક્ય બૂકુ મો કરવું નહીં

કેવું લોજન કરવું ?

લોજન કરતી વખતે આસપાસ રહેલા લોકોને લોજન કરવા બોલાવીને પ્રીતિ ઉપ જાવવી. પોતાના ઇંદ્ર દેવનું નામ સ્મરણ કરવું તથા સરખુ, પડોણુ અને ઘણું પ્રિયુ ઊંચું નહીં એવા સિંધર આસન ઉપર બેસીને પોતાની માસી, માતા, પહેન અથવા સ્ત્રી વગેરે લોકોએ રાધેલું તથા અવિત્ર અને લોજન કરેલા લોકોએ આદરથી પીરશેલું અન્ન એકા તમા જમણા સ્વર વહેતો હોય ત્યારે ખાતું લોજન કરતી વેળાએ મોન કરવું, તથા શરીર વાક્યબુકુ ન રાખવું, અને પ્રત્યેક ખાવા યોગ વસ્તુ સૂધવી, કેમકે, તેથી દુષ્ટિદોષ ટળે છે ઘણું ખાડ, ઘણું ખાટું, ઘણું ઉંદું તથા ઘણું ઠંડું અન્ન ખાવું નહીં શાક ઘણું ન ખાવું, અતિશય મીઠી વસ્તુ ન ખાવી તથા કચ્ચિકર વસ્તુ પણ ઘણી ન ખાવી અતિશય ઉંનું અન્ન રસનો નાશ કરે, અતિશય ખાટું અન્ન ઇંદ્રિયોની શક્તિ ઝાંછી કરે, અતિશય ખાડ અન્ન નેત્રોને વિકાર કરે, અને અતિશય ચીકણું અન્ન શ્રદ્ધાને (કાઠામાની છઠી કેથળીને) ખગાડે કડવા અને તીખા આહારથી કફનો, તૂરા અને મીઠા આહારથી પિત્તનો, સિનગ્ધ અને ઉષ્ણ આહારથી વાયુનો તથા ઉપવાસથી બાકીના રોગોનો નાશ કરવો જે પુરુષ શાકભાજી ખહું ન ખાય, ઘીની સાથે અન્ન ખાય, દૂધ આદિ ચીકણી વસ્તુ સેવે, ખહું પાણી ન પીએ, અજીર્ણ વખતે લોજન ન કરે, લઘુનીતિ કે વડીનીતિની શક્તિ ન હોય-ત્યારે, ચાલતા ખાય નહીં, અને ખાધેલું પચ્યા પછી અવસરે લોજન કરે, તેને શરીરે રોગ કદાચ થાય તો ખહું જ

ઓછા એમ કરતા ઓગણત્રીયા દિવસ ઓછા કરીએ તોપણ તેટલી તપસ્યા કરવાની મ્હારામા શક્તિ નથી, તેમજ પચ્ચાસી, ચોમાસી, ત્રિમાસી, બેમાસી, તથા એક માસખમણ પણ કરવાની મ્હારામા શક્તિ નથી (૨૪) માસખમણમા તેર જિણા કરીએ ત્યાં સુધી તથા સોળ ઉપવાસથી માંડી એકેક ઉપવાસ ઓછો કરતા ઠેઠ ચૈત્યભક્ત (એક ઉપવાસ) સુધી તપસ્યા કરવાની પણ મ્હારામા શક્તિ નથી એમજ આગિલ આદિ, પોરિસિ તથા નવકારસી સુધી ચિતવણુ (૨૫) ઉપર કહેલી તપસ્યામા જે તપસ્યા કરવાની શક્તિ હોય તે હૃદયમા ધારવી, અને કાઉસ્સગગ પારી મુહપત્તિ પડિલેહવી પછી મરણ ભાવથી વાદણા કઈ જે તપસ્યા મનમા ધારી હોય તેનું યથાવિધિ પચ્ચખખાણુ લેવું (૨૬) પછી રજ્જામો જણુસદ્દિ કહી નીચે બેસી ધીમા સ્વરથી ત્રણ સુધનો પાઠ કહે તે પછી તમોજ્જણ વગેરે કહી ચૈત્યવદન કરવું (૨૭)

પકખી પ્રતિકમણુની વિધિ.

હવે ચોદશે કરવાનું પખખી પ્રતિકમણુ કહીએ છીએ તેમા પહેલા અગાઉ કદ્યા પ્રમાણે દેવસી પ્રતિકમણુ સૂત્રના પાઠ સુધી વિધિ કહી, પ્રતિકમણુ કરી, પછી આગળ કહેવાશે તે અનુક્રમ પ્રમાણે સારી પેઠે કરવું (૨૮) પ્રથમ મુહપત્તિ પડિલેહવી તથા વદના કરવી, પછી સંબુદ્ધા ખામણા તથા અતિચારની આલોચના કરી, પછી વાદના તથા પ્રત્યેક ખામણા કરવા પછી વાદણા પછી પકખીસૂત્ર કહેવું (૨૯) પ્રતિકમણુ સૂત્ર કરી જિભા યદ્ય કાજિસ્મગ્ગ કરવો તે પછી મુહપત્તિ પડિલેહવી, વાદણા કદ્ય પાર્થતિકે ખામણા કરે અને ચાર ચોભવદના કરે (૩૦) પછી અગાઉ કહેલી વિધિ પ્રમાણે દેવસી વદનાદિક કરવું તેમા જીવનદેવતાનો કાઉસ્સગગ કરે અને અજિત શાંતિ કહે (૩૧)

ચઉમાસી અને સવત્સરી પ્રતિકમણુની વિધિ

એ રીતે જ ચોમાસી પ્રતિકમણુનો તથા સવત્સરી પ્રતિકમણુનો વિધિ જણાવેા તેમા એમ્હો વિશેષ કે-પખખી પ્રતિકમણુ હોય તો પખખી ચોમાસી હોય તો ચોમાસી અને સવત્સરી હોય તો સવત્સરી એવા જૂદા જૂદા નામ બોલવા (૩૨) તેમજ પખખીના કાઉસ્સગગમા ભાર, ચોમાસીના કાઉસ્સગગમા વીસ અને સવત્સરીના કાઉસ્સગગમા નવકાર સહિત ચાળીસ લોગ્ગરસનો કાઉસ્સગગ ચિતવવો તથા સંબુદ્ધખામણા પખખી, ચોમાસી અને સવત્સરીએ અનુક્રમે ત્રણ, પાચ તથા સાત સાધુના અવરથ કરવા (૩૩) આ રીતે ચિરતનાચાર્યોક્ત પ્રતિકમણુ ગાયા કહી

હરિભદ્રસૂરિદૃત આવશ્યક વૃત્તિમા વદનકનિયુક્તિની અદર આવેલી ચત્તારિ પદિકમજે એ આધાની વ્યાખ્યાને અવસરે સંબુદ્ધ ખામણાના વિવચમા કહ્યું છે કે—

નીતિના બાણ પુરુષો પ્રથમ મધુર, વચ્ચે તીખુ અને છેટે કડવુ એવુ ફુર્જનની મૈત્રી સરખુ લોજન ઇચ્છે છે ઉતાવળ ન કરતા પ્રથમ મધુર અને સ્નિગ્ધ રસ બહુ કરવા, મધ્યે પાતળા, ખાટા અને ખારા રસ બહુ કરવા તથા અતે કડવા અને તીખારસ બહુ કરવા પુરુષે પહેલા પાતળા રસ મધ્યે કડવા રસ અને અતે પાછા પાતળા રસનો આહાર કરવો તેથી ભજ અને આરોગ્ય જળવાય ॥

પાણી કેમ અને ક્યારે પીવું ?

લોજનની શરૂઆતમા જળ પીએ તો અગ્નિ મદ થાય, મધ્યભાગમા પીએ તો રક્ષાયન માફક પુષ્ટિ આપે, અને અતે પીએ તો વિષ માફક નુકશાન કરે માલુસે લોજન કરી રહ્યા પછી સર્વ રસથી ખરકાયલા હાથે એક પાણીનો કોગળો કરેજો પીવો પાણી પશુની માફક ગમે તેટલુ ન પીવું એકુ રહેતુ પણ ન પીવું તથા જોએથી પણ ન પીવું, કેમકે, પાણી પરિમિત પીવું તે જ હિતકારી છે લોજન કરી રહ્યા પછી બીને હાથે બે ગાલને, ઢાબા હાથને અથવા નેત્રોને સ્પર્શ ન કરવો પરંતુ કંપાણને માટે બે હાથે બે હાથ લગાડવા

લોજન પછીના કૃત્યાકૃત્ય

બુદ્ધિશાળી પુરુષે લોજન કરી રહ્યા પછી કેટલીક વાર મુખી શરીરનું મર્દન, મળ મૂત્રનો ત્યાગ, બાર ઉપાડવો, બેસી રહેવું, ન્હાવું વગેરે કરવું નહીં લોજન કર્યા પછી તુરત બેસી રહે તો પેટ મેઢથી બહુ થાય, અતો સૂઈ રહે તો ભજની વૃદ્ધિ થાય, ઢાબે પાસે સૂઈ રહે તો આયુષ્ય વધે, અને દોડે તો મૃત્યુ સામું આવે લોજન કરી રહ્યા પછી તુરત બે થકી ઢાબે પાસે સૂઈ રહેવું, પણ ઉંઘવું નહીં અથવા સો પગલા ચાલવું આ રીતે લોજનનો લોકિક વિધિ કહ્યો છે સિદ્ધાંતમા કહેલો વિધિ નીચે પ્રમાણે છે —

સિદ્ધાંતમા કહેલી લોજનવિધિ.

સુશ્રાવકો, નિર્વંચ, નિર્જંચ અને પરિમિત એવા આહારવડે આત્માનો નિર્વાહ કરનારા હોય છે એ આહાર કરતા સર સર ચળ ચળ શબ્દો ન થાય એવી રીતે તથા નીચે ખાના ખાતા દાણા કે છાગ ન પડે તેમ, મન, વચન અને કાયાની શુષ્કિર્ણક સાધુની જેમ ઉચ્ચેગર્વક સાદીના પ્રતર જોવે તેમ ધીમે અથવા સિદ્ધની જેમ ઉતાવળથી નહીં આ પ્રમાણે એકવૈ અથવા અનેક ઇ સાથે ધૂમ્ર અને ઇંચાલ દોષો ન લાગે તેમ આહાર કરે

દેવસી પ્રતિક્રમણમા જઘન્ય ત્રણ, પગળી તથા ચોમાસીમા પાચ અને સવતસરીમા સાધુઓને જરૂર ખમાવવા પાશ્વિકસૂત્ર વૃત્તિ અને પ્રવચનસારોદ્ધારની વૃત્તિમા આવે વૃદ્ધસામાચારીમા પણ એ પ્રમાણે કહ્યું છે

હવે પ્રતિક્રમણના અનુક્રમના વિચાર પૂજ્ય શ્રીજયચંદ્રસૂરિકૃત શ્રદ્ધાથી બાંધે પ્રતિક્રમણ વિધિ ઊપર કહ્યું તે પ્રમાણે છે

ગુરૂની વિશ્રામણા.

તેમજ આશાતના ટાળવા વગેરે વિધિથી મુનિરાજની અથવા શુણ્વત તથા અતિ ધર્મિષ્ઠ શ્રાવક આદિની સેવા કરે વિશ્રામણા એક ઉપલક્ષણ છે, માટે સુખસમયમા પ્રમુખ વગેરે પણ કરે પૂર્વભવે પાચસો સાધુઓની સેવા કરવાથી અઠવર્તી કરતા અતિ બળવાન થએલા બાહુબળિ વગેરેના કષ્ટાતથી સેવાનું કૃણ વિચારણુ ઉત્સર્ગ માર્ગે સાધુઓએ કોઈ પાસે પણ સેવા ન કરાવવી, કારણ કે, “સંચાદ્વનદતપદોમળાય” આગમ વચનમા નિવેદ્ય કર્યું છે અપવાદ—સાધુઓએ સેવા કરાવવી હોય તો પાસે જ કરાવવી તથા કારણ પટે સાધુને અભાવે લાયક શ્રાવક પાસે કરાવવી એ કે મહે મુનિરાજ સેવા કરાવતા નથી, તથાપિ મનના પરિણામ શુદ્ધ રાખી સેવાને બદલે મુનિરાજ ખમાસમણ દેવાથી પણ નિર્જરાનો લાભ થાય છે, અને વિનય પણ સચવાય છે

સ્વાધ્યાય કરવો

તે પછી પૂર્વ કહેલા દિનકૃત્ય આદિ શ્રાવકનો વિધિ દેખાડનારા શ્રદ્ધાની અતિ ઉપદેશમાળા, કર્મશ્રદ્ધ વગેરે શ્રદ્ધોને ફેરવવારૂપ, શીલાગ વગેરે રથની ગાથા ગણવા અથવા નવકારની વલયાકાર આવૃત્તિ વગેરે સ્વાધ્યાય પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે મન એકાગ્રતાને માટે કરવી

૧૮ હજાર શીલાગ રથનું સ્વરૂપ

શીલાગ રથ આ ગાથા ઉપરથી બાંધવો

કરણે ૩ ઝોળ ૩ સઘા ૪, દિવિઝ ૫ મૂમાદ ૧૦ સમણધમ્મો જ ૧૦ ॥ સિવ સદસ્સાજ, અદ્વારસગસસ નિષ્કસી ॥ ૧ ॥

અર્થ — કરણ, કરાવણ, અનુભોદન એ ત્રણ કરણ, એ ત્રણેને મન, વચન તથા ધ્યાના ત્રણ યોગથી બાંધવા એકાગ્રતાને માટે કરવું

જેવી ગાડી એકવાના કામમા ઉજવાથી લેપની સુક્તિ હોય છે તે પ્રમાણે સયમ રૂપ રથ ચલાવવાને માટે સાધુઓને આહાર કહ્યો છે અન્ય ગૃહસ્થોએ પોતાને અર્થ કરેલુ તીષ્ઠુ, કંઠપુ, તૂરે, ખાટુ, ગીઠુ અથવા ખારુ એવુ જેવુ અન્ન મળે તેવુ સાધુ ઓએ મીઠા ધીની માફક બક્ષણ કરવુ તેમજ રોગ, મોહનો ઉદય, સ્વજનનો ઉપસર્ગ થયે છતે, ઇવદયાનુ રક્ષણ કરવાને માટે તપસ્યાને માટે તથા આયુષ્યનો અત આવે શરીરનો ત્યાગ કરવાને અર્થે આહારનો ત્યાગ કરવો

જો વિધિ સાધુ આશ્રયી કહ્યો યાવક આશ્રયી વિધિ પણ યથાયોગ્ય બાણવો બીજે સ્થળે પણ કહ્યુ છે કે—વિવેકી પુરૂષે શક્તિ હોય તો દેવ, સાધુ, નગરનો સ્વામી, તથા સ્વજન સહકર્મા પઠયા હોય, અથવા સૂર્ય ચંદ્રને શ્રદ્ધા લાગ્યુ હોય ત્યારે લોજન કરવુ નહીં. તેમજ અણુથી રોગો ઉત્પન્ન થાય છે માટે અણુર્જ, નેત્રવિકાર વગેરે રોગ યથા હોય તો લોજન કરવુ નહીં કહ્યુ છે કે—તાવની શરૂઆતમા શક્તિ ઓછી ન થાય એટલી લાક્ષણ કરવી પણ વાયુધી, યાકથી, ક્રોધથી, શોકથી, કામવિકારથી અને પ્રહાર થવાથી, ઉત્પન્ન થએલા તાવમા લાક્ષણ કરવી નહીં તથા દેવ, શુરને વદનાદિકનો યોગ ન હોય, તીર્થને અથવા શુરને વદના કરવી હોય, વિશેષ જન પચ્ચખાણુ લેવા હોય, મોહાદુ પુણ્યકાર્ય આરબવુ હોય તે દિવસે, તેમજ અદ્યમી અતુર્દશી વગેરે મોહાટા પર્વના દિવસે પણ લોજન કરવુ નહીં માસખમણુ વગેરે તપસ્યાથી આ લોકમા તથા પરલોકમા ઘણા શુભ ઉત્પન્ન થાય છે કહ્યુ છે કે—તપચ્યાથી અસ્થિર કાર્ય હોય તે સ્થિર, વાકુ હોય તે સરળ, દુર્લભ તથા અસાધ્ય હોય તે સુસાધ્ય થાય છે વાસુદેવ, ચક્રવર્તી વગેરે લોકોના તે તે દેવતાને પોતાનો સેવક જનાવવા વગેરે ઇલ્લોકના કાર્યો પણ અઠમ વગેરે તપસ્યાથી જ સિદ્ધ થાય છે, પણ તે વિના સિદ્ધ થતા નથી આ રીતે લોજન વિધિ કહ્યો છે

સુશ્રાવક લોજન કરી રહ્યા પછી નવકાર સ્મરણ કરીને જીઠે અને ચૈત્યવદન વિધિ પઠે દેવને તથા શુરને યોગ હોય તે પ્રમાણે વાદે આલતી ગાથામા મુગ્ધદાનાદ જુલીય એ પદમા આદિ શબ્દનુ શ્રદ્ધણુ કર્યુ છે, તેથી જો સર્વ વિધિ સૂચ્યોએ જોમ બાણવુ

સ્વાધ્યાયના ભેદ

હવે ગાથાના ઉત્તરાર્ધે ૧૧ વ્યાખ્યા કરીએ છીએ—લોજન કરી રહ્યા પછી દિવસચરિત્ર અથવા શ્રધ્ધિ સહિત પ્રમુખ પચ્ચખાણુ શુર પ્રમુખને જો વાદણા રૂપને અથવા તે વિના શ્રદ્ધણુ કરવુ અને ગીતાર્થ મુનિરાજ પાસે અથવા ગીતાર્થ જોવા શ્રાવક, સિદ્ધપુત્ર વગેરેની પાસે યોગ હોય તેમ પાંચ પ્રકારની સર્ગૈય કરવી ૧ વાચના, ૨ ધૃમ્જના, ૩ પરાવર્તના, ૪ ધર્મકથા અને ૫ અનુપ્રેક્ષા જો સર્ગૈયના પાંચ પ્રકાર છે તેમા નિર્જરને માટે યથા યોગ્ય સૂત્ર વગેરેનુ જ્ઞાન કરવુ ૧ શ્રદ્ધણુ કરવુ તે વાચના કહેવાય છે

પાચ ઇંદ્રિયોથો ગુણતા ૧૮૦ એકસો એ રી થયા તેને પૃથિવીકાય, અપ્કાય, તેઉકાય, વાઉકાય, વનસ્પતિકાય, એઇંદ્રિય, તેઇંદ્રિય, ચઉરિંદ્રિય, પચેંદ્રિય અને અણ્વકાય એ દસ લેહની સાથે ગુણતા ૧૮૦૦ અઢારસો થયા તેને ૧ ક્ષાતિ, ૨ માર્દવ, ૩ આર્જવ, ૪ મુકિત (નિર્લોભતા), ૫ તપ, ૬ સયમ, ૭ સત્ય, ૮ શોચ (પવિત્રતા), ૯ અકિચનતા (પરિશ્રદ્ધત્યાગ) અને ૧૦ બ્રહ્મચર્ય એ દસ પ્રકારના સાધુધર્મ ગુણતા ૧૮૦૦૦ અઢાર હજાર થાય એ રીતે શીલાગ રચના અઢાર હજાર અગની ઉત્પત્તિ જાણવી હવે શીલાગ રચની ભાવના આઠ આ રીતે છે —

* જે નો કરતિ મળસા, નિઝિઅ આદાર સજ્જ સોરદી ॥

પુઢવિકાયારમ, સતિજુઆ તે મુળી ઘડે ॥ ૧ ॥ વગેરે

એતુ વિશેષ સ્વરૂપ યત્ર ઉપરથો જાણુ હવે સાધુધર્મ રચનો પાઠ આ રીતે છે

† ન હજેદ સય સાહુ મળસા આદાર સજ્જ સંયુદ્ધઓ ॥

સોરદિઅ સવરળો, પુઢવિજિઅ રતિ સપળો ॥ ૧ ॥

વગેરે સોમાચારી રથ, ક્ષમણા રથ, નિયમ રથ, આલોચના તપો રથ, સંસાર રથ, ધર્મ રથ, સયમ રથ, વગેરેના પાઠ પણ આ રીતેજ જાણવા વધુ લખાણ થવાની બીકથી તે અત્રે દાખલ કર્યા નથી

નવકાર આદિની અનાનુપૂર્વો અને તેતુ ફલ.

નવકારની વલક ગણનામા તો પાચ પદ આશ્રયી એક પૂર્વાનુપૂર્વો, એક પશ્ચાત્ પૂર્વો અને બાકી એકસો ને અઢાર (૧૧૮) અનાનુપૂર્વોઆ આવે છે નવપદ આશ્રયી અનાનુપૂર્વો (૩૬૨૮૭૮) ગણુ લાખ બાસઠ હજાર આઠસો અઠોતેર થાય ॥ અનાનુપૂર્વો વગેરે ગણવાનો વિચાર તથા તેતુ સ્વરૂપ પૂજ્યથી જિનકીર્તિસંસ્કૃત સટીક પરમેષ્ઠિ સ્તવથી જાણુ આ રીતે નવકાર ગણવાથી દુષ્ટ જોવા શાકિની, બ્યતર, વેરી, શઠ, મહા રોગ વગેરેનો શીઘ્ર નાશ થાય છે એ જોતુ આ લોકમા પણ પ્રત્યક્ષ ફળ છે પરલોક આશ્રયી જોતુ ફળ તો અનંત કર્મફલ પ્રમુખ છે કેમકે-જે પાપ કર્મની નિર્જરા છ

* આદાર આદિ સજ્જા અને શ્રોત્ર વગેરે ઇંદ્રિયોને જિતનાર જે મુનિઓ પૃથ્વીકાય વગેરેનો આરભ મનથી પણ નથી કરતા તે ક્ષાતિ વગેરે સર્વિધ ધર્મના પાળનાર મુનિઓને હુ વદન કરે છુ

† આઢાર વગેરે સજ્જાઓનો શ્રોત્ર આદિ ઇંદ્રિયોનો સવર કરનાર, પૃથ્વીકાય વગેરે આરભને પત્નનાર તથા ક્ષાતિ આદિ દુષ્ટવિધ ધર્મને પા સાધુ પોતે મનવડે પણ હિસા ન કરે

કાષ્ઠ સશય રહ્યા હોય તે શુદ્ધને પૂછવા તે પૂછના કહેવાય છે પરંતુ કાષ્ઠેલા સુ
ભૂલી ન જવાય તે માટે વારવાર ફેરવવું તે પરાવર્તના કહેવાય છે જ બૂસવાગી
સ્થવિરોની કથા સામળવી અથવા કહેતી તે ધર્મકથા કહેવાય છે મનમા જ સુ
વારવાર સ્મરણ કરવું તે અનુગ્રેહ કહેવાય છે અહિં શુદ્ધપદ્ધતી સામળેલા શા
ભણ પુરૂષો પાસે વિચાર કરવા રૂપ સંજ્ઞાય વિશેષ કૃત્ય તરીકે જાણવી કારણ
તે વિષયના જાણ પુરૂષોની સાથે આત્માર્થના રહસ્યની વાતોનો વિચાર કરવો " ;
યોગશાસ્ત્રનું મથન છે એ સંજ્ઞાય ઘણી શુભકારી છે કહ્યું છે કે—સંજ્ઞાયથી શ્રેષ્ઠ
થાય છે, સર્વ પરમાર્થનું જ્ઞાન થાય છે, તથા સંજ્ઞાયમા રહેલો પુરૂષ ક્ષણે ક્ષણે
દશા મેળવે છે પાંચ પ્રકારની સંજ્ઞાય ઉપર દશાત વગેરેનું વિવરણ આપ્યારપ્રકીર્ણ
કર્યું છે, તેથી અત્રે તે કહ્યો નથી આ રીતે આકાશી આમાનો અર્થ અત્રે પૂરા થા

સમ્રાટ્ જિણ પુનરવિ, પૂયહ પઢિકમદ્ કુણદ્ તહ વિહિણા ॥

વિસ્મયણ સજ્ઞાય, ગિહ ગઓ સો કહદ્ ઘમ્મ ॥ ૧ ॥

ગાથાર્થ —સધ્મા વળતે ફરીથી અનુક્રમે જિનપૂજા, પ્રતિક્રમણ, તેમજ વિ
મુનિરાજ ॥ સેવા ભક્તિ અને સંજ્ઞાય કરવી પછી થેર જઈ સ્વજનોને ધર્મોપદેશ કર

ટીકાર્થ —આવકે હમેશા એકાસણ કરવા એવો ઉત્સર્ગ માર્ગ છે કહ્યું
આવક ઉત્સર્ગ માર્ગે સમિત વસ્તુને વર્જનારો, હમેશા એકાસણ કરનારો તેમજ જ
લત પાળનારો હોય છે પરંતુ જેનાથી હરેરાજ એકાસણ થઈ ન શકે એમ હો
દિવસના આકાશ યોધકીઆમા પહેલી બે ઘડીએ અર્થાત્ બે ઘડી દિવસ જાણી રહે છતે
કરવું છેલી બે ઘડી દિવસ રહે ત્યારે જોજન કરે તો રાત્રિજોજનનો મહાદોષ લ
પ્રસંગ આવે છે સૂર્ય અસ્ત થયા પછી રાત્રિએ મોડું જોજન કરે તો ઘણા દોષ
તેનું દશાત સહિત સ્વરૂપ મે કરેલી અર્થદોષિકા ઉપરથી જાણવું જોજન કરી રહ
પાછો સૂર્યનો ઉદય થાય, ત્યાં સુધીનું અઠવિહાર અથવા દુઃખિહાર દિવસચરિત્ર પચ્ચખા
એ પચ્ચખાણુ મુખ્ય ભાગે દિવસ છતા જ કરવું જોઈએ, પણ બીજે ભાગે રાત્રિ
તો પણ ચાલે એમ છે

શ કા —દિવસચરિત્ર પચ્ચખાણુ નિષ્કૂળ છે, કારણ કે, એકાશન વગેરે પચ્ચખ
તે સમાઈ જાય છે અમાધાન —એમ નહીં એકાશન વગેરે પચ્ચખાણુના આકાશ
આગાર છે, અને દિવસચરિત્રના ચાર આગાર છે, માટે આગારનો સંકેપ એજ
ચરિત્રમાં મુખ્ય છે તેથી તે સદ્ગુણ છે દિવસ જાણી જતા કરવાનું તે

માસની અથવા એક વર્ષની લીધ તપસ્થાથી થાય છે, તેજ પાપની નિર્જરા નવકારની અનાતુપૂર્વ શુભવાથી અર્ધ ક્ષણમા થાય છે શીલાગ રથ વગેરેના ગણવાથી પણ મન વચન કાયાની એકાગ્રતા થાય છે, અને તેથી ત્રિવિધ ધ્યાન થાય ॥ સિદ્ધાતમા કહ્યું છે કે-અગ્નિક ધ્યુન ગણનારો પુરુષ ત્રિવિધ ધ્યાનમા વર્તે છે

આ રીતે સ્વાધ્યાય કરવાથી ધર્મદાસની આકૃષ્ટ યોજાને કર્મક્ષયાદિ તથા બીજાને પ્રતિબોધાદિક ઘણા શુભ થાય છે ધર્મદાસનું દેશત નીચે પ્રમાણે છે -

ધર્મદાસનું દેશત.

ધર્મદાસ દરરોજ સંધ્યા વળતે દેવસી પ્રતિક્રમણ કરીને સ્વાધ્યાય કરતો હતો તેના પિતા મુશ્ત્રાવક હોવા છતાં સ્વભાવથી જ ઘણો કોપી હતો એક સમયે ધર્મદાસે પોતાના પિતાને કોપનો ત્યાગ કરવાને માટે ઉપદેશ કર્યો તેથી તે ઘણો ગુસ્સે થયો, અને હાથમા લાકડી લઈ દોડતા રાત્રિનો વખત હોવાથી ચાલતા સાથે અથડાઈને મરણ પામ્યો અને દુષ્ટ સર્પની યોનિમા ગયો. એક વખતે તે દુષ્ટ સર્પ અધકારમા ધર્મદાસને કરકવાને સાર આવતો હતો એટલામા સ્વાધ્યાય કરવા બેઠેલા ધર્મદાસના મુખમાથી એક ગાથા તેણે સાંભળી તે એ કે -

‘‘તિષ્ઠ પિ પુત્ર્વનાડીગયપિ સુક્ય મુહુત્તમિતેષા ।

કોહમ્મદિનો દ્વિષ્ટ, હ હા હવદ મવદુગે વિ હુદો ॥ ૧ ॥

યજેરે સ્વાધ્યાય ધર્મદાસના મુખથી સાંભળતા જ તે સર્પને ભતિષ્મરણગ્રાન ઉત્પન્ન થયું યહી તે અનશ્ન કરી સૌધર્મ દેવલોકે દેવના થયો, અને પુત્રને (ધર્મદાસને) સર્વે કામોમા મહદ આપવા લાગ્યો એક વખતે સ્વાધ્યાયમા તક્ષીન ધર્મદાસને ત્યાજ કેવળગ્રાન ઉત્પન્ન થયું, અને તેટલા જ માટે જરૂર સ્વાધ્યાય કરવો

સ્વર્ગનો આદિને ધર્મેપિદેશ.

પછી શાવકે સામાયિક પારીને પોતાને ઘેર જવું, અને પોતાની ઓ, પુત્ર, મિત્ર, ભાઈ, સેવક, જ્ઞેન, યુગની વહુ, પુત્રી, પોત્રા, પોત્રી, કાકા, ભત્રીજા અને વાણેજીવર તેમજ બીજા સ્વજનોને પણ જેની જેવી યોગ્યતા હોય તે પ્રમાણે ધર્મનો ઉપદેશ કરવો ઉપ દેશમા સમ્યક્ત્વ મૂળ બાર વ્રત સ્વીકારવા સર્વે ધર્મદૃષ્ટોમા પોતાની સર્વ શક્તિવડે ચતના વગેરે કરવી જ્યાં જિનમંદિર તથા સાધર્મિક ન હોય એવા સ્થાનકમા ન રહી કુસંગતિ તજવી, નવકાર ગણવા, ત્રિકાળ ચૈત્યવદન તથા જિનપૂજા કરવી અને પરચખ્યાણ વગેરે અભિગ્રહ લેવા શક્તિ પ્રમાણે ધર્મના સાતે જેત્રાને વિષે ધન વાપરવું વગેરે વિધય

* કોઈ જાનેતા પ્રાણી, પૂર્વે કોઈ વર્ષ સુધી કરેલા ધણા પણ સૂકતને દણીને અને બલોમા હુ ખી થાય છે

આવર્યક લઘુવૃત્તિમા કહ્યું છે એ પચ્ચખાણ મુખે કરાય એવું તથા બહુ ફળદાયી છે એના ઉપર નીચે પ્રમાણે એક કથાત છે —

કથાર્થ નગરમા એક શ્રાવિકા સાચે યોજન કરીને પ્રતિદિન દિવસચરિત્ર પચ્ચખાણ કરતી હતી તેના બર્નાર મિથ્યાદૃષ્ટિ હતો તે “ સંધ્યાએ જમ્યા પછી રાત્રિએ કોઈ કાંઈ બક્ષણ કરતું નથી જ, માટે એ (દિવસચરિત્ર) મ્હોટું પચ્ચખાણ કરે છે ” એવી રીતે શ્રાવિકાની હંમેશા હામી કરતો હતો એક દિવસ શ્રાવિકાએ “ તું ભાગીશ ” એમ કહીને ઘણી ના પાડી, તો પણ તેણે દિવસચરિત્ર પચ્ચખાણ કર્યું રાત્રિએ સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેવી પરીક્ષા કરવા માટે તથા શિખામણ દેવાને માટે તેની જ્ઞેનનું રૂપ ધારણ કરી તેને યેનર વગેરે આપવા લાગી શ્રાવિકાએ ઘણો વાર્યો, તો પણ જીમની લોલુપતાથી તેણે તે ખાવા માંડ્યું એટલામા દેવીએ પ્રહાર કર્યો કે જેથી તેના ડોળા બહાર નીકળી ભૂમિ ઉપર પડ્યા, “ મ્હારો અપયશ થયો ” એમ ધારો શ્રાવિકાએ કાઉત્સગ્ય કર્યો પછી શ્રાવિકાના કહેવાથી દેવીએ તત્કાળ કોઈ એક મરાતા બોકડાના નેત્ર લાવી તે પુરુષને લગાડ્યા, તેથી તેનું એકકાક્ષ એવું નામ પડ્યું પછી પ્રલક્ષ ખાત્રી થવાથી તે પુરુષ આવક થયો લોકો કોતુકથી તેને જોવા માટે આવવા લાગ્યા તેથી તે નગરનું પણ એકકાક્ષ નામ પડ્યું તેને જોવાથી ઘણા લોકો આવક થયા આ રીતે દિવસચરિત્ર ઉપર એકકાક્ષનું કથાત કહ્યું છે

પછી સંધ્યા વખતે એટલે છેલ્લી એ ઘડી દિવસ રહે ત્યારે સૂર્યનિવનને અર્ધો અસ્ત થતા પહેલા ફરીથી ત્રીજી વાર યથાવિધિ જિનપૂજા કરવી

તપાગચીય શ્રી રત્નશેખરસૂરિ-વિગચિત ‘ આદ્યવિધિપ્રકરણ ’ ની
‘ આદ્યવિધિઝોમુદી ’ ટીકામા પ્રથમ દિનકૃત્ય
પ્રકાશ સંપૂર્ણ થયો

હવેના દિનકૃત્યમા કહ્યું છે કે—જો ગૃહસ્થ પોતાની સ્ત્રી, પુત્ર વગેરેને સર્વશુભ્રણીત ધર્મને વિષે ન લગાડે, તો તે ગૃહસ્થ આ લોકમા તથા પરલોકમા તેમના કરેલા કુકર્મોથી લેપાય. ઠરણુ કે, જોવો લોકમા સિવાજ છે જેમ ચોરને અન્ન પાન વગેરે સહાય આપનાર માણસ પણ ચોરીના અપરાધમા સપડાય છે, તેમ ધર્મની ભાગતમા પણ બલુલું, માટે તરવના બહુ આવકે દરરોજ સ્ત્રી પુત્ર વગેરેને દ્વંધથી યથાયોગ્ય વસ્ત્ર વગેરે આપીને તથા ભાવથી ધર્મોપદેશ કરીને તેમની સારી અથવા માઠી સ્થિતિની ખબર લેવી ‘વોષ્ય વોષકઃ’ એવું વચન છે, માટે આવકે સ્ત્રી પુત્રાદિકને વસ્ત્રાદિ દાન અવશ્ય કરવું અન્ય ક્ષણે પણ કહ્યું છે કે—દેશનું કરેલું પાપ રાખને માથે, રાખનું કરેલું પાપ પુરોહિતને માથે, સ્ત્રીનું કરેલું પાપ ભર્યારને માથે અને શિષ્યનું કરેલું પાપ શરૂને માથે છે સ્ત્રી પુત્ર વગેરે કુટુંબના લોકો ધરના કામમા વળગી રહેલા હોવાથી તથા પ્રમાદી વગેરે હોવાને લીધે તેમનાથી શરૂ પાસે જઈ ધર્મ સંભળાતો નથી, માટે ગૃહસ્થ ઉપર કહ્યા પ્રમાણે ધર્મોપદેશ કરવાથી તે ધર્મને વિષે પ્રવર્તે છે અદિ ધન્યશ્રેષ્ઠિના કુટુંબનું દશાત નીચે પ્રમાણે બાણુ —

ધન્યરોકનું દશાત.

ધ યપુર નગરમા રહેનાર ધન્યરોક શરૂના ઉપદેશથી સુશ્રાવક થયો તે દરરોજ સંધ્યા વખતે પોતાની સ્ત્રીને અને આર પુત્રને ધર્મોપદેશ કરતો હતો એક પછી એક એમ સ્ત્રી અને ત્રણે પુત્ર પ્રતિજોધ પામ્યા, પણ થોથો પુત્ર નાસ્તિકની માફક પુણ્ય પાપનું ફળ કયા ? એમ કહેતો હોવાથી પ્રતિજોધ ન પામ્યો તેથી ધ યશ્રેષ્ઠિના મનમા ઘણો ખેદ થતો હતો એક વખતે પટાશમા રહેનારી એક વૃદ્ધ સુશ્રાવિકાને મરણ વખતે તેણે ધર્મ સંભળાવ્યો અને જોવો કરાવ કરી રાખ્યો કે, “દેવતા યજ્ઞને ત્હારે ત્હારા પુત્રને પ્રતિજોધ પમાડવો” તે વૃદ્ધ સ્ત્રી મરણ પામીને સૌધર્મ દેવલોકે દેવી થઈ પછી તેણે પોતાની દિવ્ય અદિ વગેરે દેખાડીને ધન્યશ્રેષ્ઠિના પુત્રને પ્રતિજોધ પમાડ્યો આ રીતે ધરના સ્વામીએ પોતાના સ્ત્રી પુત્ર વગેરેને પ્રતિજોધ કરવો એમ કરતા પણ કલ્યાણ તેઓ પ્રતિજોધ ન પામે, તો પછી ધરના ધણીને માથે દોષ નથી કેમકે—સર્વે શ્રોતા જનોને દ્વિતવચન સંભળવાથી ધર્મ મળે જ છે, જોવો નિયમ નથી; પરંતુ કાલ્યણે ઉપર અનુમત્ત કરવાની ઇચ્છાથી ધર્મોપદેશ કરનારને તો જરૂર ધર્મપ્રાપ્તિ થાય છે આ રીતે નવમી ગાથાને વિસ્તારપૂર્વક અર્થ (૯)

પાય અવમવિરઝો, સમણ અપ્પ કરેદ તો નિદ્ધ ॥

નિદોવરમે ચીતણુ-અસુદ્ધાઈ વિચિત્તિસા ॥ ૧૦ ॥

તે પછી સુશ્રાવકે ધણું કરીને સીમલોગથી છૂટા રહીને થોડો વખત જાય લેવી અને જામ જિડી બાથ, — સ્ત્રીના શરીરનું અશુચિપણ ચિતવવું (૧૦)

દ્વિતીય પ્રકાશ : રાત્રિકૃત્ય

હિનકૃત્ય કદાચ ૫૩, હવે રાત્રિકૃત્ય કહીએ છીએ આવક ઝુનિરાજની અથવા પોષકશાળા વગેરેમાં જઈ યનનાથી પૂજા સામાયિક કરવા વગેરે વિધિ સાધવા વશ્યકરૂપ પ્રતિક્રમણ કરે, તેમાં કથાપનાચાર્યની કથાપના, મુહુર્તપતિ, ચરવળો ઇત્યાદિ ધર્મોપકરણ ગ્રહણ કરવા તથા સામાયિક કરવું આ સળધી તથા જીજી કેટલીક શાસ્ત્રપ્રતિક્રમણસૂત્ર વૃત્તિમાં કાઈક કહી છે, માટે અહિં કહેવામાં આવી નથી અસંખ્યવાદિકના સર્વે અતિચારની શુદ્ધિને માટે તથા બદલે પુરુષે અભ્યાસાદિને દરરોજ બે વખત જરૂર પ્રતિક્રમણ કરવું વૈધના ત્રીજા રસાયન ઔષધ સુરણ પ્રતિક્રમે છે, માટે કદાચ અતિચાર લાગ્યા ન હોય, તો પણ આવકે તે ખાસ કરવું સિદ્ધાંતમાં છે કે—પહેલા અને છેલ્લા તીર્થ કરના શાસનમાં પ્રતિક્રમણ દરરોજ જરૂર છે, બાકીના વચલા બાવીસ તીર્થ કરના શાસનમાં કારણ હોય તો પ્રતિક્રમણ કરવાનું કહ્યું કારણ હોય તો એટલે મધ્યમ તીર્થ કરના વારામાં અતિચાર લાગ્યો હોય તો, બપોરે પણ પ્રતિક્રમણ કરે છે અને ન લાગ્યો હોય તો પૂર્વ કોઠ વર્ષ પર્વન્ત પણ ન ત્રણ પ્રકારના ઔષધ કદાચ છે, તે એ કે—૧ પ્રથમ ઔષધ વ્યાધિ હોય તો મટાડે ન હોય તો નવો ઉત્પન્ન કરે, ૨ જીજી ઔષધ વ્યાધિ હોય તો મટાડે અને ન હોય તો નવો ઉત્પન્ન ન કરે ૩ ત્રીજી ઔષધ રસાયન એટલે પૂર્વ કથાએ વ્યાધિ હોય તો મટાડે અને વ્યાધિ ન હોય તો સર્વાંગને પુષ્ટિ આપે, તથા મુખની અને બાજીની વૃદ્ધિ તેમજ ભાવિકાળે યનારા દર્દોને બધ પાડે પ્રતિક્રમણ કહેવા ત્રણ પ્રકારના ત્રીજા વસ્ત્ર ઔષધ સમાન છે તેથી તે અતિચાર લાગ્યા હોય તો તેની શુદ્ધિ કરે છે અને ન હોય તો આસ્ત્રધર્મની પુષ્ટિ કરે છે

સામાયિક અને પ્રતિક્રમણની ભિન્નતા વિષે શકા અને સંમાધાન.

શકા —આવશ્યકરૂપિણ કહેલો સામાયિક વિધિ તે જ આવકનું પ્રતિક્રમણ છે, પ્રતિક્રમણના ૩ પ્રકાર તથા બે વખત જરૂર કરવું એ સર્વ એમાં જ (સામાયિક વિધિમાં ઘટાવાય તેમ છે તે એ રીતે કે—પ્રથમ ૧ સામાયિક કરી પછી એક પછી એક ૨ ઇરિયાવહી, ૩ કાચોત્સર્ગ, ૪ ચોનીસત્થો, ૫ વાદણ અને ૬ પચ્ચણાણ કરવામાં આવશ્યક પરા કાય છે તેમજ “સામાયિકમયમ્” એવ વચન છે તેથી પ્રમાણ

સુશ્રાવક સ્વજનોને ધર્મોપદેશ કરી રહ્યા પછી એક પહેર રાત્રિ ગયા પછી અને મધ્યરાત્રિ થયા પહેલાં પોતાની ચરીરપ્રકૃતિને અનુકૂળ આવે તે વખતે સૂવાના સ્થળે જઈને યાત્રોકા વિધિ પ્રમાણે થોડી ઊંચ લે ઊંચવા જતી વખતે શ્રાવકે કેવું રહેવું જોઈએ ? તે વિશે કહે છે અબ્રહા તે સ્ત્રીસંલોગ તેથી નીરાળા રહેવું; કારણ કે યાવત્કાલ અતુર્થ તત્ત્વ પાળવાને અસમર્થ એવા તરૂણ શ્રાવકે પણ પર્વતિયિ આદિ ઘણા દિવસોને વિશે બ્રહ્મચારીપણું રહેવું જોઈએ કેમકે, બ્રહ્મચર્ય તું ફળ ગહુ જ મેકાડું છે મહાભારતમાં પણ કહ્યું છે કે—હે ધર્મરાજ ! એક રાત્રિ સુધી બ્રહ્મચર્ય પાળનાર બ્રહ્મચારીને જે શુભ ગતિ થાય છે, તે શુભ ગતિ હજારો યજ્ઞ કરવાથી પણ ધાય કે નહીં ! તે માટે શકા રહે છે

ચાલતી ગાથામાં તિરુ એ વિશેષ્ય છે, અને મ્વય્ય એ નિદ્રાત્ત વિશેષ્ય છે તથા એવો ધાય છે કે, “કોઈ પણ વિધિ અથવા નિરેધ વિશેષ્ય સંહિતના હોય તો તે વિધિ અથવા નિરેધ પોતાનો સળધ વિશેષ્યથી સાથે રાખે છે” તેથી “ઊંચ લેવી હોય તો થોડી લેવી” એમ અહિં કહેવાનો ઉદ્દેશ છે, પણ ઊંચ લેવી એવો કહેવાનો ઉદ્દેશ નથી, કારણ કે કથનાવસ્થીય કર્મોના ઉદય થવાથી ઊંચ એની મેળે આવે છે માટે ઊંચ લેવાની વિધિ શાસ્ત્ર શુ કરવા કહે ? જે વસ્તુ બીજે કોઈ પ્રકારે મળતી નથી, તેના વિધિ શાસ્ત્ર કહે છે, એવો નિયમ છે એ વાત અગાઉ એક વખત કહેવામાં આવી છે ગહુ નિદ્રા લેનાર માણસ આ ભવથી તથા પરભવથી પણ બ્રહ્મ ધાય છે ચોર, વેરી, પૂતારા, દુર્જન વગેરે લોકો પણ સહજમાં તેની ઉપર હુમલો કરી શકે છે થોડી ઊંચ લેવી એ મહાપુરુષલક્ષણ છે આગમમાં કહ્યું છે કે—જે પુરુષ અદ્વપાદારી, અદ્વ વચની, અદ્વ નિદ્રા લેનાર તથા ઉપાધિ અને ઉપકરણ પણ અદ્વ રાખનારો હોય છે, તેને કેવતા પણ પ્રધાન કરે છે નીતિશાસ્ત્રાદિકમાં કહેલો નિદ્રાવિધિ નીચે પ્રમાણે છે —

નિદ્રાની વિધિ.

છવોથી ભરેલો, દૂકેા, ભાજેલો, મેલો, પડપાયાવાળો, તથા બાગવાના લાકડાથી બનાવેલો એવો ખાટલો સૂવાના કામમાં વાપરવો નહીં સૂવાના તથા યેસવાના કામમાં ચાર સુધી જોડેલા લાકડા હોય તે સારા, પાચ આદિ લાકડાનો યોગ સુનાર ધણીને તથા તેના મુળનો નાશ કર છે પોતાના પૂજનિક પુરુષથી જોયે સ્થાનકે ન સૂવું, તથા પગ લીના રાણીને, ઉત્તર પશ્ચિમ દિશાએ મસ્તક કરીને વાસની પેઠે લોચી યઈને, પગ મૂકવાને ઠેકાણે મસ્તક કરીને ન સૂવું; પરંતુ હસ્તિના હતની માફક સૂવું દેવમંદિરમાં, રાફડા ઉપર, વૃક્ષની નીચે, સ્થાનમાં તથા વિદિશાએ (ખૂણાની દિશાએ) મસ્તક કરીને ન સૂવું કલ્યાણની ધૃત્તિ કરનાર પુરુષે સૂવાને વખતે મળમૂત્રની શકા હોય તો તે દ્રવ્ય કરવી મળ મૂત્ર કરવાતું સ્થાનક કયા છે તે બરાબર જાણવું પાછી પાસે છે કે નહીં તે જોવું અને બાતલુ બરાબર જાણ કરવું ઇંદ્રદેવને નમસ્કાર કરીને અપમૂત્રનો અથ

સમાધાન — ઉપર કહ્યું તે જરોજર નથી, કેમકે, સામાયિક વિધિમા છ આવશ્યક અને કાળ નિયમ સિદ્ધ થતા નથી તે એમ કે — તદ્વારા (શકાકારના) અભિપ્રાય સુજબ પણ ચૂલ્હિંકારે સામાયિક, ઇરિયાવહી અને વાદણા એ યજ્ઞ જ ખાસ દેખાડયા છે, બાકીના દેખાડયા નથી તેમા પણ ઇરિયાવહી પ્રતિક્રમણ કહ્યું છે તે ગમનાગમન સબધી છે, પણ આવશ્યકના એવા અધ્યયનરૂપ નથી, કારણ કે, ગમનાગમન તથા વિહાર કરે છતે, રાત્રિએ નિદ્રાના અતે તથા સ્વપ્ન એવા પછી, તેમજ નાવમા બેઝવુ પડે તો તથા નદી ઉતરવી પડે તો ઇરિયાવહી કરવી, એવું વચન છે બીજું આવકને સાધુની માફક ઇરિયા વહીમા કાઉંસગમ અને અઢીસતરો જેમ કહ્યા છે, તેમ સાધુની માફક પ્રતિક્રમણ પણ કેમ ન કહેવાય ? વળી આવકે સાધુનો ભેગ ન હોય તો ચૈત્ય સબધી પોવધશાળામા અથવા પોતાના ઘરમા સામાયિક તથા પ્રતિક્રમણ કરવું એ રીતે આવશ્યકચૂલ્હિંમા પણ સામાયિકથી પ્રતિક્રમણ જૂદું કહ્યું છે તેમજ સામાયિકનો કાળ પણ નિયમિત નથી કારણ કે, “ જ્યાં વિશ્રાંતિ હો, અથવા નિર્બાધાર પણ બેસે, ત્યાં સર્વજ્ઞ સામાયિક કરવું ” તેમજ “ જ્યારે અવસર મળે ત્યારે સામાયિક કરવું ” તેથી કાંઈ પણ ભગ ન લાગે એવા ચૂલ્હિંના પ્રમાણબુત વચન છે

હવે “ સમારપ્તમુખ્યસણ ” એવું જે વચન છે તે સામાયિક પ્રતિમાની અપેક્ષાથી કહ્યું છે કેમકે, ત્યાં જ સામાયિકનો નિયમિત કાળ સંભળાય છે અનુયોગદ્વાર સૂત્રમા તો ખાસ આવકને પ્રતિક્રમણ કહ્યું છે તે એમ કે — સાધુ, સાધ્વી, આવક તથા શ્રાવિકા એ સર્વ જણ પોતાના ચિત્ત-મન, લેશ્યા-સામાન્ય અધ્યવસાય, તોત્ર અધ્યવસાય તથા ઇદ્રિયો પણ આવશ્યકને વિષે જ તદ્દનીન કરી તથા અર્થ ઉપર જરોજર ઉપયોગ સખી આવશ્યકની જ ભાવના ભાવતા પ્રભાતકાળે તથા સધ્યાએ પ્રતિક્રમણ કરે વળી તે જ સૂત્રમા કહ્યું છે કે — જે માટે સાધુને અને આવકને રાત્રિના તથા દિવસના અતલાએ પ્રતિક્રમણ કરવું પડે છે, માટે પ્રતિક્રમણને આવશ્યક કહે છે માટે સાધુની પેઠે આવકે પણ શ્રીસુધર્માસ્વામી આદિ આચાર્યની પરપરાથી આલતુ આવેલું પ્રતિક્રમણ મુખ્ય માર્ગે ઉભય કાળ કરવું કેમકે તેથી દિવસે તથા રાત્રિએ કરેલા પાપોની શુદ્ધિ થતી હોવાથી ઘણી ક્ષણપ્રાપ્તિ થાય છે વળી એમ કહ્યું છે કે — પાતકોને છવ પ્રદેશમાથી કાઢી નાખનાર, કનાવરૂપ ભાવચતુરને છતનારુ, પુણ્યને ઉત્પન્ન કરનાર અને મુકિતનું કારણ એવું પ્રતિક્રમણ દરરોજ બે વાર કરવું પ્રતિક્રમણ ઉપર એક દ્વણત નીચે પ્રમાણે સંભળાય છે

દિવસીમા દેવસીરાઈ પ્રતિક્રમણનો અભિગ્રહ પાળનારો એક આવક રહેતો હતો રાજવ્યાપારમા કાંઈ તદ્દોભતમા આવવાથી બાદશાહે તેને સર્વાંગે બેડીએ જડીને બદીખાને નાખ્યો તે દિવસે લાઘવ થઈ હતી ને પણ તેણે સધ્યા વખતે પ્રતિક્રમણ કરવાને સારૂ રખવાળોને સોનાનો ટાક આપ

— વળી બે ઘડી સુધી હાથ છોડાવ્યા અને પ્રતિક્રમણ

રાજાનો, પવિત્ર યજુ, પછી વસ્ત્ર બદલનાર પહેરીને રક્ષામંત્રથી પવિત્ર કરેલી પદાણી પધારીને વિષે સર્વ આહારનો પરિત્યાગ કરીને ડાબે પડ્યે સૂઈ રહેવું કોષથી, ભયથી, શોકથી, મધપાનથી, સ્ત્રીસંલોગથી, ભાર ઉપાડવાથી, વાહનમાં બેસવાથી તથા માર્ગે આવવાથી ગ્લાનિ પામેલા, અતિસાર, શ્વાસ, હેડગી, શૂળ, ક્ષત (ધા), અજીર્ણ વગેરે રોગથી પીડાયેલા, વૃદ્ધ, બાળ, દુર્બળ, ક્ષોભ યજ્ઞેલા અને તૃષ્ણાતુર યજ્ઞેલા એટલા પુરુષો એ કોઈ વખતે દિવસે સૂઈ રહેવું શ્રીશ્વર ઋતુમાં વાયુનો સમય, હવામાં રક્ષતા તથા દૂકી રાત્રિ હોય છે, માટે તે ઋતુમાં દિવસે જાંઘ લેવી લાભકારી છે, પણ બીજી ઋતુમાં દિવસે નિદ્રા લે તો તેથી કષ્ટ પિત્ત ધાય ઘણી આસક્તિથી અથવા અવસર વિના દુઃખ લેવી સારી નથી, કેમકે તેથી ઉદ્ધનો વખત રાત્રિની માફક સુખનો તથા આયુષ્યનો નાશ કરે છે સૂતી વખતે પૂર્વે દિશાએ મસ્તક કરે તો વિદ્યાનો, અને દક્ષિણ દિશાએ કરે તો ધનનો લાભ ધાય પશ્ચિમ દિશાએ મસ્તક કરે તો ચિંતા કપાશે, તથા ઉત્તર દિશાએ કરે તો મૃત્યુ અથવા નુકશાન ધાય આ રીતે નીતિશાસ્ત્રાદિકમાં કહેલો શયનવિધિ કહ્યો છે

આગમમાં કહેલો વિધિ આ પ્રમાણે છે —સૂતી વખતે ચેતવન વગેરે કરીને રૂવને તથા શુરને વદના કરવી ચક્રવિહાર વગેરે પદ્યખાણ ગ્રંથો સહિત ઉચ્ચરવું, તથા પૂર્વે અઢણ કરેલા મતમાં રાખેલા પરિણામનો સંક્ષેપ કરવારૂપ દેશવકાશક મત સ્વીકારવું દિનકૃત્યમાં કહ્યું છે કે—

પ્રાણાતિપાત, મુષાવાહ, અદત્તાદાન, મૈથુન અને દિનલાભ (પ્રભાતસમયે વિદ્યમાન પરિશદ), એ સર્વે પૂર્વે નિયમિત નથી તેનો નિયમ કહે છું તે એ કે —એકે દિવસે તથા મચક, જૂ વગેરે વ્રત જીવેને મૂકીને બાકીનો આરભ જ અને સાપરાધ વ્રત જીવ સંભળી તથા બીજો સર્વ પ્રાણાતિપાત, મનને રોકવું અશક્ય છે, માટે વચનથી તથા કાયાથી ગાઠ ન છોડવું ત્યામુધી ન કરે અને ન કરાવું એ રીતેજ મુષાવાહ, અદત્તાદાન અને મૈથુનનો પણ નિયમ જાણવો તથા દિનલાભ પણ નિયમિત નહીં હોય, તેનો હમણા નિયમ કહે છું તેમજ અનર્થદાનો પણ નિયમ કહે છું શયન, આન્ધાદાન વગેરે મૂકીને બાકીના સર્વ ઉપસોગ પરિણામને, ઘરનો મધ્ય ભાગ મૂકી બાકી સર્વ દિશિગમનને ગાઠ ન છોડવું ત્યામુધી વચનથી તથા કાયાથી ન કરે અને ન કરાવું આ રીતે દેશવકાશિક સ્વીકારવાથી મોટું ફળ મળે છે, અને એથી સુનિરાજની માફક નિસંગપણે પેદા ધાય છે આ મત વેદના જીવ વાનર જેમ પ્રાણાતિપાત મુધી પાળ્યું, અને તેથી તે જેમ માવડે જાવે સર્વેત્કુલ ફળ પામ્યો, તેમ બીજા વિશેષ ફળના અર્થે મનુષ્યે પણ મુશ્કેલ માર્ગે પાળવું પરંતુ તેમ પાળવાની શક્તિ ન હોય તો અનાલોગાદિ ચાર આત્મારોમાં એક આત્માવડે અભિ સંજગવા વગેરે કારણથી તે (દેશવકાશિક) મન મૂકે, તો પણ મનન ન શક વેદના જીવ વાનરનું હાલ અમે

અથવા એક લેવું

કર્તુ ઝે રીતે ઝેક મદિનામા સાઠ ટાક પ્રતિકમણને માટે આપ્યા ચેતાને નિય
પાળવામા તેની ઝેવી હલતા બાણીને બાદશાહ સપુષ્ટ થયો, અને તેણે તેને જાદીખાના
છોડી મૂકી પહેરામણી આપી, અને અગાઉની માફક તેનું વધુ સન્માન કર્યું આ રી
પ્રતિકમણ કરવામા ચતના અને હલતા રાખવી જરૂરની છે

પ્રતિઠમણુના ભેદ ચ્ચને તેને કરવાનો સમય.

પ્રતિક્રમણના ૧ દેવસી, ૨ રાઈ, ૩ પજ્જી, ૪ ચોમાત્રી અને ૫ સવત્સરી એ પાંચ પ્રકાર છે, જ્યેમનો સમય ઉત્સર્ગ માર્ગે કહ્યો છે તે જા પ્રમાણે ગીતાર્થ પુરે સૂર્યગ્રહનો અર્ધભાગ અસ્ત યાય યારે પ્રતિક્રમણ સૂત્ર કહે છે જ્યે વચન પ્રમાણે જૂત ને તેથી દેવસી પ્રતિક્રમણનો સમય સૂર્યનો અર્ધો અસ્ત જ્યે જ નજરે પ્રતિક્રમણનો કાળ જ્યેની રીતે કહ્યો છે કે—આચાર્યો આવશ્યક (પ્રતિક્રમણ) કરવા વખત યાય છે ત્યારે ઊંચ તણ દે છે, અને આવશ્યક જ્યે રીતે કરે છે તેથી કરા પડિસેકણ કરતા વાર જ સૂર્યોદય યાય, અપવાદ માર્ગથી તો દેવ પ્રતિક્રમણ દિવસના ત્રીજા પહેારથી અર્ધો રાત્રી સુધી કરાય છે ચોમાસાની વૃત્તિ તો દેવસી પ્રતિક્રમણ જપોરથી માહી અર્ધો રાત્રી સુધી કરાય જ્યેમ કહ્યું છે તેમજ પ્રતિક્રમણ મધ્ય રાત્રીથી માહી જપોર સુધી કરાય વળી કહ્યું છે કે—“રાઈ પ્રતિક્રમણ આવશ્યક સૂર્યના અભિપ્રાય પ્રમાણે ઉગ્વાડપોરિસિ સુધી કરાય છે, અને વ્યવહાર સૂત્ર અભિપ્રાય પ્રમાણે જપોર સુધી કરાય ” પાશ્વિક પ્રતિક્રમણ પખવાડિયાના છેડે, ચાતુર્થ સિંક ચોમાસાને અતે અને સાવત્સરિક વર્ષને અતે કરાય છે

શ્રી હા—પૃષ્ઠી પ્રતિક્રમણ ચોદશે કરાય ? કે જાભાસ પૂનર્મિ કરાય ?—

ઉત્તર—ચોદશે જ કરાય એમ અમારુ કહેવું છે એ અમાસે તથા પૂનમે પણ પ્રતિકભણ કરાય, તે ચોદશે તથા પંખીની દિવસે પણ ઉપવાસ કરવાનો કહ્યો છે, તે પંખી આવેલયજ્ઞ પણ છકવડે થાય અને તેમ કરવાથી આગમ વચનને વિરોધ નથી છે આગમમાં કહ્યું છે કે—'અઠમ હઠ ચરતવ, સવચ્છર ચાઝમાસ પચ્છેતુ ણીનુ મા મમા જ્યાં પાશ્વિક શબ્દનું શ્રદ્ધનું કર્તુ છે ત્યાં ચતુર્દશી શબ્દ ગૃહો લીધા નથી જ્યાં ચતુર્દશી શબ્દનું શ્રદ્ધનું કર્તુ છે ત્યાં પાશ્વિક શબ્દ ગૃહો લીધા નથી તે રીતે—'અઠમ ચરતસીસુ ઉપવાસકરણ એ વચન પાશ્વિક ચર્ચિયા છે એવો અઠમ ચરતસીસુ ઉપવાસ કરે' " એ વચન આપર્યક ચર્ચિયા છે. 'ચરતસીસુ ઉપવાસકરણ

૧ સવત્સરીએ અઠ્ઠમ ચોમાસીએ છઠ્ઠ અને પખ્ખીએ ઉપવાસ કરવો ૨ આઠમ ચઉદરીએ ઉપવાસ કરવો ૩ તે આઠમ ચઉદરી ઉપવાસ કરે ૪ આઠમે તથા પખ્ખીએ ઉપવાસ, ચોમાસીએ અને સવત્સરીએ અઠ્ઠમ કરવો.

તેમજ ચાર શરણા અગીકાર કરવા સર્વે જીવરાશિને ખમાવવા અઢારે પાપ સ્થાનકનો ત્યાગ કરવો પાપની નિદા કરવી પુણ્યની અનુમોદના કરવી પહેલા નવકાર ગણિ-

*જઈ મે હુજ્જ પમાયો, હમસ્સ વેહસ્સ હમાહ રયણોપ ।

આદારમુવદિ વેહ, સચ્ચ તિવિદેણ વોસિરિજ ॥ ૧ ॥

આ ગાથાવડે ત્રણ વાર સાગારી અનશન કરવું અને સૂતી વખતે નવકાર ચિતવવો એકાત શબ્દાને વિષેજ સૂણ, પણ બધા સ્ત્રી વગેરેનો સસર્ગ હોય ત્યા ન સૂણ કેમકે, વિષયસેવનને' અભ્યાસ અનાદિ કાળનો છે, અને વેદનો ઉદય ખમવો બહુ સુરકેલ છે, તેથી કદાચ કામવાસનાથી જીવ પીડાય, કેમ કે—જેમ લાખની વસ્તુ અગ્નિની પાસે મૂકતા તુરત પીગળી જાય છે, તેમ ધીર અને દુર્બળ શરીરવાળા પુરૂષ હોય તો પણ તે સ્ત્રી પાસે હોય તો પીગળી જાય છે પુરૂષ મનમા જે વાસના રાખીને સૂઈ જાય છે, તેજ વાસનામા તે પાછો અગ્નિ થાય ત્યા સુખી રહે છે એણે કદાચ પ્રવેશું કહેવું છે, માટે મોહનો સર્વથા ત્યાગ કરીને વૈરાગ્ય વગેરેની ભાવના ભાવતા જીવ લેવી તેમ કરવાથી જોડું સ્વપ્ન અથવા દુસ્વપ્ન આવતું નથી ધર્મની ભાળતનાજ સારા સ્વપ્ન આવે છે બીજી, સૂતી વખતે શુભ ભાવના ભાવે તો, સૂતો માણસ પરાધીન હોવાથી, આપણા ઘણી હોવાથી, આયુષ્ય સોપકમ હોવાથી તથા કર્મગતિ વિચિત્ર હોવાથી કદાચ મનજી પામે તો પણ તેની શુભ ગતિજ થાય કેમકે, " છેવટે જેવી મતિ, તેવી ગતિ થાય " એણે શાસ્ત્રવચન છે અહિ કપટી સાધુએ કહેલા પોસાતી ઉઠાથી રાખતું કદાત બાણુ

કામરાગનો વિજય કેવી રીતે કરવો ?

હવે ચાલતી ૧૧યાના ઉત્તરાર્ધની વ્યાખ્યા કરીએ છીએ પછી પાછલી રાત્રિએ ઉદય જીડી જાય, ત્યારે અનાદિ કાળના ભવના અભ્યાસના રસથી ઉચ્ચ પામતા એવા દુર્લભ કામરાગને જીતવાને માટે સ્ત્રીના શરીરનું અશુચિપણું વગેરે મનમા ચિતવવું " અશુચિપણું વગેરે " એમા વગેરે શબ્દ કહ્યો છે, માટે જળૂસ્વામી, સ્વર્ણસદ સ્વામી આદિ મોટા ઋષિઓએ તથા સુદશન વગેરે સુશ્રાવકોએ કુખથી પળાય એવું સીજ પાળવાને માટે જે મનની એકાગ્રતા કરી તે, કપાય વગેરેનો જય કરવાને માટે જે ઉપાય કર્યા તે, સસારની અતિશય વિષમ સ્થિતિ, અને ધર્મના મનોરથ મનમા ચિતવવા તેમા સ્ત્રીના શરીરનું અપ વિત્રપણું, નિદ્રાપણું વગેરે સર્વ પ્રતિદ્ધ છે પૂજ્ય શ્રી મુનિસુદરસૂરિજી મ એ અધ્યાત્મકદપદુમમા કહ્યું છે કે—અરે જીવ ! ચામડી, હાડકા, મલ્લ, આતરકા, ચરણી, લોહી, માસ, વિદા વગેરે અશુચિ અને અગ્નિયર એવા પુદ્ગળોના રક ધ સ્ત્રીના શરીરના આકારે પરિણમ્યા છે,

* જો આ રાત્રીમા આ દેહથી કુ જુદો થાજી તો આ દેહ આદાર અને ઉપધિ એ સર્વને નિવિધે કરી વોસિગણુ છુ

તેમા તને રમણીય શુ લાગે છે ? અરે છવ ! વિદ્યા વગેરે અપવિત્ર વસ્તુ ફર થોડી પટેલી જેવામા આવે, તો તુ શુ શુ કરે છે, અને નાક મરડે છે, એમ છતા હે મૂર્ખ ! તેજ અશુચિ વસ્તુથી ભરેલા સ્ત્રીના શરીરની શા સારૂ અભિલાષા કરે છે ? વિદ્યાની ભણે દોષળીજ ન હોય ! એવી, શરીરના છિદ્રમાથી નીકળતા ઘણા મળથી મલિન થએલી ઉત્પન્ન થએલા કૃમિના જાળાથી ભરેલી, તથા ચપળતાથી, કષ્ટથી અને અસત્યથી પુરુષને કગનારી એવી સ્ત્રીને તેની ખઠારની સફાર્મથી મોહમા પડી જે લોગવે છે, તેથી તેને નરક મળે ॥ કામવિકાર ત્રણે લોકને વિટળના કરનારો છે, તથાપિ મનમા વિષય સકલ્પ કરવાતુ વળે તો કામવિકારને સહજમા છતાય કહ્યું છે કે—હે કામદેવ ! હું ત્હારૂ મૂળ જાણુ છું તુ વિષય સકલ્પથી ઉત્પન્ન થાય છે, માટે હું વિષય સકલ્પ જ ન કરું કે, જેથી ॥ મહારા ચિત્તમા ઉત્પન્ન થાય આ રીતે વિષય ઉપર પોતે નવી પરણેલી આઠ શ્રેષ્ઠિક ધાઓને પ્રતિબોધ પમાડનાર અને નવાણુ કોઠ સોનેયા જેટલા ધનનો ત્યાગ કરનાર શ્રી જ ખૂશ્વામીનુ, ઠોશા વેશ્યાને વિષે આસક્ત થઈ, સાડી બાર કોઠ સોનેયા ખરચી કામવિલાસ કરનાર તત્કાળ દીક્ષા લઈ કોરયાના મહેલમા જ ચોમાસુ રહેનાર શ્રી સ્થૂલ ભદ્રશ્વામીનુ, તથા અભયા રાણીએ કરેલા નાનાવિધ અતુકૂળ તથા પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગથી મનમા કિચિત્ માત્ર પશુ વિકાર ન પામનાર સુદર્શન શેઠ વગેરેનું હજાત પ્રસિદ્ધ છે, માટે અહિ તે સવિસ્તર કહેવાની કાંઈ જરૂરત જણાવી નથી

કધાયાદિને છતવાની પદ્ધતિ.

હવે કધાય વગેરે દોષનો જય, તે તે દોષની મનમા વિરૂદ્ધ ભાવના વગેરે કરવાથી થાય છે જેમ કોધનો જય ક્ષમાથી, માનનો નિરાશિમાનપણાથી, માયાનો સરળતાથી, લોભનો સતોષથી, રાગનો વેરાગથી, દ્રેષ્ણો મૈત્રીથી, મોહનો વિવેકથી, કામનો સ્ત્રીના શરીર ઉપરની અશુચિ ભાવના ભાવવાથી, મત્સરનો બીભ્તની વધી ગએલી સપટા જેવામા આવે તો પશુ મનમા અદેખાઈ ન રાખવાથી, વિષયનો ઇદ્રિયદમનથી, મન વચન કાયાના અશુભ યોગનો ત્રણ ગુપ્તિથી, પ્રમાદનો સાવધાન રહેવાથી અને અવિરતિનો જય વિરતિથી સુખે થાય છે તદ્દક નાગના માથે રહેલો મહિ મેળવવો, અથવા અમૃતપાન કરવું, એવા ઉપદેશ માર્ક આ વાત બનવી મુશ્કેલ છે; એવી પશુ મનમા કલ્પના ન કરવી સાધુ મુનિરાજ વગેરે તે તે દોષનો ત્યાગ કરીને સફળથી થએલા ચોખી રીતે દેખાય છે તથા હઠપ્રહારી, ચિલાતીપુત્ર, રેહિણેય ચોર વગેરે પુરૂષોના દાખલા પશુ આ વિષય ઉપર બહેર છે કહ્યું છે કે—હે લોકો ! જે જગતમા પૂજ્ય થયા તે પહેલા આપણા જેવા જ સાધારણ માણસ હતા, એમ સમજ તમે દોષનો ત્યાગ કરવામા ઘણા ઉત્સાહવત થાઓ કાંઈ કાંઈ એવું જેતર નથી કે, જેમા સત્પુરૂષો ઉત્પન્ન થાય છે, અને શરીર, ઇદ્રિયો વગેરે વસ્તુ જેમ માણસને સ્વાભાવિક હોય છે, તેમ સાધુપણુ સ્વાભાવિક નથી મળતુ; પરંતુ જે પુરૂષ શુણેને ધારણ કરે તેજ સાધુ કહેવાય છે, માટે શુણેનું ઉપાર્જન કરો

ઘજ્ઞા સલાહણિજ્ઞા, મુલસા આણદકામદેવા અ ॥

જેસિં પસસદ મયવ, દદવ્યયત્ત મહાવીરો ॥ ૨ ॥

પછી પોસહ વિધિએ લીધુ, વિધિએ પાર્યુ, વિધિ કરતા જે કાર્ય અવિધિ, ખડના તથા વિરાધના મન વચન કાયાએ થઇ હોય તો “ તસ્સ મિષ્ઠામિ દુષ્કંઠ ” એમ કહેવું

સામાયિકનો વિધિ પણ આ રીતે જ બાબુવો, તેમા એટલો જ વિશેષ કે-સાગર અદોને બહલે આ ગાથાઓ કહેવી —

સામદઅવયજુત્તો, જાવમણે હોઈ નિઅમસજુત્તો ॥

છિન્નદ અસુદ કમ્મ, મામાદઅ જતિપ્રાવારા ॥ ૧ ॥

છતમત્યો મૂદમણો, કિત્તિઅમિત્ત ચ સમરદ જીરો ॥

અ વ ન મુમરામિ અહ, મિષ્ઠા મે દુકલ્લ તસ્મ ॥ ૨ ॥

મામાદઅ ધોમહસ-ઠિઅમ્મ જીરસ્મ જાદ જો કાલો ॥

સો સફલો ધોધવ્વો, સેસો સસારફલહેટ ॥ ૩ ॥

પછી સામાયિક વિધિએ લીધુ ઇત્યાદિ કહે દિવસ પોસહ પણ આ રીતે જ બાબુવો વિશેષ એટલો જ કે, પોષધ દડમા “ જાય દિવસ પજ્જુવાસામિ ” એમ કહેવું કેવળી પ્રતિક્રમણ કરી રહ્યા પછી દિવસ પોસો પારી ગકાય છે રાત્રિ પોસો પણ આ રીતે જ બાબુવો તેમા એટલો જ ફેર છે કે-પોસહ દડકમા જાવ દિવસસેસ રસિં પજ્જુ વાસામિ એમ કહેવું બપોર પછી જે ઘડી દિવસ રહે ત્યાં મુખી રાત્રિ પોસો લેવાય છે પોસહના પારણાને દિવસે સાધુનો ભોગ હોય તો જ ફેર અતિથિસંવિભાગ મત કરીને પારણ કરવું આ રીતે પોષધ વિધિ કહ્યો છે

આ રીતે પોષધ આદિ કરીને પર્વ દિનની આરાધના કરવી એની ઉપર નીચે પ્રમાણે દર્શાવ છે —

પૌષધ વ્રત ઉપર ધનેશ્વર શેઠનું દર્શાવ.

ધ યપુરમા ધનેશ્વર નામે શેઠ ધનશ્રી નામે તેની સ્ત્રી અને ધનસાર નામે તેનો પુત્ર એવું એક કુટુંબ રહેલું હતું ધનેશ્વર શેઠ પરમ શ્રાવક હતો તે કુટુંબ સંહિત ઘર પગપાડિયે વિશેષ આરભ વર્જવા વચેરે નિયમ પાળતો હતો, અને “ અતુર્દશી, અષ્ટમી,

અહો ! હે પ્રિયમિત્ર વિવેક ! તું ઘણા પુણ્યથી મને મળ્યો. ત્હારે ક્યારે પણ અમારી પાસેથી ક્યાય પણ ન જવું હું ત્હારી સહાધ્યથી ઉનાવળથી જન્મને ત્યાં મરણનો ઉત્તેજ કડે છું કોણ બાંધે ફરીથી ત્હારો અને મ્હારો મેળાપ થાય કે ન થાય ઉદય કરવાથી શુભોની પ્રાપ્તિ થાય છે, અને પ્રયત્ન કરવો આપણા હાથમાં છે, એમ છતાં " ક્ષલાણો મ્હોટો શુભી ॥ " એ વાત કોણ જીવતો પુરૂષ સહન કરી શકે ? શુભથી જ સન્માન મળે છે જ્ઞાતિ જાતિના આકબરથી કાંઈ ન થાય વનમાં ઉત્પન્ન થએલું પુષ્પ લેવાય છે, અને પ્રત્યક્ષ પોતાના શરીરથી ઉત્પન્ન થએલો મળ નાખી દેવાય ॥ શુભથી જ જગત્માં મહિમા વધે છે, પણ મ્હોટા શરીરથી અથવા પાકટ-મોટી વયથી વધતો નથી જીવો, કેવડાના મ્હોટા અને જૂના પાંદડા કોરે રહે છે, અને વચ્ચે આવેલા ન્હાના અને નવા પાંદડા મુગધી હોવાથી તેને સર્વે સ્વીકારે છે તેમજ, જેથી ક્યાંયાદિકની ઉત્પત્તિ થતી હોય તે વસ્તુનો અથવા પ્રદેશનો ત્યાગ કરવાથી તે તે કોષનો નાશ થાય છે કેમકે જે વસ્તુથી ક્યાંયરૂપ અગ્નિની ઉત્પત્તિ થાય તે વસ્તુ મૂકવી, અને જે વસ્તુથી ક્યાંયનો ઉપશમ થાય તે વસ્તુ અવશ્ય લેવી એમ સમજાય છે કે, સ્વભાવે કોષી એવા ચક્રેદ્ર આચાર્ય કોષની ઉત્પત્તિ ન થવાને માટે શિષ્યોથી જુદા રહ્યા હતા

નારકી આદિની વેદનાઓ.

હવે, સસારની અતિશય વિષમ સ્થિતિ, પ્રાચ્ય ચારે ગતિમાં હું ખ ધણું લોગવાય છે તે ઉપરથી વિચારવી તેમાં નારકી અને તિર્થ ચ એ બન્નેમાં બહુ હું ખ છે તે તે પ્રસિદ્ધ જ છે કેમકે—સાતે નરકભૂમિમાં મેત્રવેદના અને શસ્ત્ર વિના એક બીજાને ઉપજાવેલી વેદના પણ ॥ પાંચ નરકભૂમિમાં શસ્ત્રજન્ય વેદના છે અને ત્રણમાં પરમાધર્મી દેવતાની કરેલી વેદના પણ ॥ નરકમાં અહોનિશ પથી રહેલા નારકી જીવોને આખ મિથ્યા અટલા કાળ મુખી પણ મુખ નથી એક સરખું હું ખ જ છે હે ગૌતમ ! નારકી જીવો નરકમાં જે તીવ્ર હું ખ પામે છે, તેના કરતા અનતગણુ હું ખ નિગોહમાં બલુરું તિર્થ ચ પણ ચાલુક, અકુશ, પરાણા આદિનો માર સહે છે વગેરે મનુષ્ય ભવમાં પણ ગર્ભવાસ, જન્મ, જરા, મરણ, નાનાવિધ પીડા, વ્યાધિ, દરિદ્રતા વગેરે ઉપદ્રવ હોવાથી હું ખ જ છે કહું છે કે—હે ગૌતમ ! અગ્નિમાં તપાવી લાલ ચોળ કરેલી સોયો એક સરખી શરીરમાં ઘોચવાથી જેટલી વેદના થાય છે, તે કરતા આકબરથી વેદના ગર્ભવાસમાં ॥ જીવ ગર્ભમાંથી બહાર નીકળતા ચોનિયત્રમાં પીલાય છે ત્યારે તેને ઉપર કહેલી વેદનાથી લક્ષગણી અથવા કોડાકોડગણી વેદના થાય છે બહીષ્ણાનામાં અટકાવ, વધ, બંધન, રોગ, ધનનો નાશ, મરણ, આપદા, મનમાં તાપ, અપયશ, નિદ્રા એવા હું ખ મનુષ્ય ભવમાં છે કેટલાક જીવો મનુષ્ય ભવ પામીને પણ માઠી ચિંતા, સંતાપ, દારિદ્ર અને રોગ એથી ઘણો ઉદ્વેગ પામીને મરી જાય ॥ કેવ ભવમાં પણ ચ્ચવન, પરાભવ, અદેખાઈ વગેરે છે જ વળી કહું

અમાવાસ્થા તથા પૂર્ણમા એ તિથિઓને વિષે પરિપૂર્ણ પોષધ કરનારો હતો ” આ રીતે બગવતી સૂત્રમા દુર્ગિકા નગરીના શાવકના વર્ણનને પ્રયત્ને કહ્યું છે, તે પ્રમાણે દર માસે છ પર્વતિથિઓને વિષે તે પોષધ વગેરે યથાવિધિ કરતો હતો એક વખતે ધનેશ્વરશ્રેષ્ઠી અદ્વતીના પોષધ કરેલો હોવાથી રાત્રિએ શૂન્ય ઘરમા પ્રતિમા અગ્નિકાર કરીને રહ્યો ત્યારે સૌમર્થે દે તેની ધર્મની હઠનાની ઘણી પ્રશંસા કરી તે માબગી ઠાણ મિશ્યાહરિ દેવતા તેની પરીક્ષા કરવા આજ્યો પહેલા તેણે શેઠના દોસ્તનું રૂપ કટ કરી કોઢા સોનેયાનો નિધિ છે તમે આજ્ઞા કરો તો તે હું લઉં ” એમ ઘણી વાર શેઠને વિનંતી કરી, પછી તે દેવતાએ શેઠની સીનું રૂપ પ્રકટ કર્યું અને આલિંગન વગેરે કરીને તેની (શેઠની) ઘણી કહર્મના કરી તે પછી મધ્ય રાત્રી હોવા છતા પ્રસાદ કાળનો સૂર્યનો ઉદય તથા સૂર્યના કિરણ વિદ્યુર્વાને તે દેવતાએ શેઠના સી પુત્ર વગેરેના રૂપ પ્રકટ કરી શેઠને પોષધનું પારણ કરવાને માટે ઘણી વાર પ્રાર્થના કરી એવા ઘણા અનુકૂળ ઉપસર્ગ થયો, તો પણ સંઘાય ગણવાને અનુસારે મધ્યરાત્રી છે એમ શેઠ જાણતો હતો, તેથી તિલમાત્ર પણ જામમા પડયો નહીં તે જોઈ દેવતાએ પિશાયનું રૂપ લાંબુ, અને ચામડી ઉમેડવી, તાડના કરવી, ઉછાળવું, શિલા ઉપર પછાડવું, સમુદ્રમા ફેંકી દેવું, વગેરે પ્રાણાતિક પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગ કર્યા, તો પણ શેઠ ધર્મધ્યાનથી ચલિત થયો નહીં કહ્યું છે કે—આ પૃથ્વીને પ્રિયાઓના હસ્તી, કાયનો, કુલપર્વત અને શેષનામ એમણે પકડી રાખી છે, તો પણ અવે છે, પરંતુ શુદ્ધ અત કરણવાળા સત્પુરુષોનું અગ્નિકાર કરેલું તત પ્રલય થાય તો પણ અવે નહીં

પછી દેવતાએ પ્રસન્ન થઈ ધનેશ્વર શેઠને કહ્યું “ હું સતોષ પામ્યો છું, તું વાંછિત વર માગ ” એમ કહ્યું તો પણ શેઠ પોતાનું ધર્મધ્યાન છોડ્યું નહીં તથા અતિશય પ્રસન્ન થયેલા દેવતાએ શેઠના ઘરમા કોઢા સોનેયાની અને રત્નોની વૃદ્ધિ કરી તે મહિમા જોઈ ઘણા લોકો પર્વ પાગવાને વિષે આદરવત થયા તેમા પણ રાજાનો ધોળી, ધાચી, અને એક ઠીટુમિક (ખેડૂત નોકર) એ ત્રણે જણા એ કે રાજાની પ્રસન્નતા મેળવવા ઉપર એમણે ઘણું ધ્યાન આપવું પડતું હતું, તો પણ છએ પર્વોને વિષે ચાતપોતાનો ધર્મો તેઓ જાણ રાખના હતા ધનેશ્વર શેઠ પણ નવા સાધર્મી જાણી તેમને પારણાને દિવસે સાથે જમાડી, પહેરામણી આપી જોઈએ તેટલું ધન વગેરે આપી તેમનો ધણા આદરસંહાર કરતો હતો ” કહ્યું છે કે—સુધાવક સાધર્મીનું જેવું વાતસલ્ય કરે છે, તેવું વાતસલ્ય માતા, પિતા અથવા બાધવ જનો પણ કાંઈ કાળે કરી ન શકે આ રીતે શેઠનો ધણો સહવાસ થવાથી તે ત્રણે જણા સમ્યક્તવધારી થયા કહ્યું છે કે—એમ મેરૂપર્વતે વળગી રહેલું વૃણ પણ સુવણ બની જાય છે, તેમ સત્પુરુષોના સમાગમ કુરીતિધાને પણ સુશીલ કરે છે એક દિવસે કોમુડી મહોત્સવ થવાનો હતો, તેથી રાજાના લોકોએ “ આજે ધોળને લાવ ” એમ કહી અનુર્જીનો દિવસે રાજાના અને રાણીના વચ્ચે તે ધોળીને ધોવા આપ્યા ધોળીએ કહ્યું, “ મને તથા મારા કુટુંબને બાધા હોવાથી અમે પર્વને દિવસે વચ્ચે ધોવા

છે કે—અદેખાઈ, ખેદ, મદ, અહંકાર, ક્રોધ, માયા, લોભ વગેરે દોષથી દેવતાઓ પણ લપગલા છે; તેથી તેમને મુખ કયાથી હોય ? વગેરે

ધર્મના મનોરથો.

ધર્મના મનોરથ આ રીતે ભાવવા — શ્રાવકના ઘરમાં જ્ઞાન દર્શનધારી દાસ થવું સારું; પણ મિથ્યાત્વથી ભરેલી જીવિવાળા ચક્રવર્તી પણ થવું ઠીક નથી હું સ્વજના દિક્રોનો સગ મૂકીને ક્યારે ગીતાર્થ અને સવેગી જોવા શુદ્ધ મહાત્માના અરણ્યકમળ પાસે શીક્ષા લઈશ ? હું તપસ્યાથી દુર્ગળ શરીરવાળો થઈ ક્યારે ભયથી અથવા ધોર ઉપસર્ગથી ન દરતા સ્થાન વગેરેને વિષે કાઉસ્તુભગ કરી ઉત્તમ પુરુષોની કલ્પી કરીશ ? વગેરે અને દશમી ગાયત્રીના વિસ્તારાર્થ સંપૂર્ણ થયો.

તપાગચ્છીય શ્રી રત્નશેખરસૂગિવિરચિત ‘આદ્ધિવિધિપ્રકરણ’ ની
આદ્ધિવિધિ ‘કોસુદ્ધિ’ ટીકામાં દ્વિતીય રાત્રિકૃત્ય પ્રકાશ
સંપૂર્ણ થયો.

આદિ આરભ કરતાં નથી ” રાજાના લોકોએ કહ્યું કે, “ રાજાની આગળ ત્હારી બાધા તે શી ? રાજાની આજ્ઞાનો ભંગ થાય તો પ્રાણાતિક દડ થયે ”

પછી ધોળીના સાથીઓએ તથા બીજા લોકોએ પણ વચ્ચે ધોવાને માટે તેને બધું કહ્યું ધનેશ્વર શેઠે પણ “ રાજદંડ થવાથી ધર્મની હીલના વગેરે ન થાય, ” એમ વિચારી વાવામિત્તોગેળ એવો આગાર છે, ઈત્યાદિ યુક્તિ દેખાડી, તો પણ ધોળીએ “ હઠતા વિનાનો ધર્મ શા કામનો ? એમ કહી પોતાના નિયમની હઠતા ન મૂકી એણે એવા કુખના વખતમા પણ કોઈનું કહ્યું ન માન્યું પોતાના માણસોના કહેવાથી રાજા પણ રૂદ્ધ થયો, અને ક્હાવી “ આજ્ઞા તોડશે તો સવાર થતા તને તથા તારા કુટુંબને શિક્ષા કરીશ ” એમ કહેવા લાગ્યો. એટલામા રાત્રિએ કર્મચોરથી રાજાના પેટમા એવો શૂળરોગ થયો, કે જેથી આખા નગરમા હાહાકાર વર્તી રહ્યો એમ કરતા ત્રણ દિવસ ચાલ્યા ગયા ધર્મના પ્રભાવથી ધોળીએ પોતાનો નિયમ ભરોબર પાળ્યો પછી પડવાને દિવસે રાજાના તથા રાણીના વચ્ચે ધોયા બીજાને દિવસે રાજાના માણસોએ માથા ત્યારે તે તેણે તુરત આખ્યા એમજ કંઈ ખાસ કામને સારૂ બહુ તેલનો ખપ પડવાથી રાજાએ શ્રાવક ધાત્રીને અતુર્કશોને દિવસે ઘાણી ચલાવવાનો હુકમ આપ્યો. ધાત્રીએ પોતાના નિયમની હઠતા જાણી, તેથી રાજા શુભે થયો એટલામા પરચક આનંદુ રાજાને પોતાની સેના સાથે લઈ શત્રુની સામે જઈ સમારમમા ઉતરવું પડ્યું પછી રાજાનો જય થયો પણ એ કામમા રાજા વ્યથ થઈ જવાથી તેલનો ખપ પડ્યો નહીં અને ધાત્રીના નિયમ સચવાયો.

હવે રાજાએ એક વખતે અષ્ટમીને શુભ શુદ્ધતે તે શ્રાવક કણ્ણીને હજા ખેડવાની આજ્ઞા કરી ત્યારે તેણે પોતાનો નિયમ કહ્યો તેથી રાજાને ક્રોધ થડ્યો, પણ એટલામા ધારાબધ એક સરખો વર્ષાઈ પડવાથી તેનો નિયમ મુખેથી સચવાયો આ રીતે પર્વને નિયમ અખંડ પ્રાણવાના પુણ્યથી તે ત્રણે જણા અનુક્રમે ત્રણ પાત્રી છદા લાતક દેવલોકે ઓઠ સાગરોપમ આયુષ્યવાળા દેવતા થયા ધનેશ્વર શેઠ સમાધિએ મરણ પામી બારમા અમ્યુત દેવલોકે ગયો પછી તે ચારે દેવતાઓની ઘણી મેત્રી થઈ શેઠનો છવ જે દેવતા થયો હતો, તેની પાસે બીજા ત્રણે દેવતાઓએ પોતાના અધવનને અવસરે કબૂલ કરાવ્યું હતું કે “ ત્હારે પૂર્વભવની માફક આવતે ભવે પણ અમને પ્રતિભોધ કરવો ” પછી તે ત્રણે જણા દેવલોકથી જૂઠા જૂઠા રાજકુળને વિષે અવતર્યા અનુક્રમે જવાન અવસ્થા પામી મ્હોટા દેશના અધિપતિ થઈ, ધીર, વીર અને હીર એવે નામે જગતમા પ્રસિદ્ધ થયા તેમા ધીર રાજાના નગરમા એક શેઠને પર્વને દિવસે સદા કાળ પરિપૂર્ણ લાભ થતો હતો, પરંતુ આ ય દિવસોએ હાનિ પણ બહુ થતી હતી તેણે એક વખતે જ્ઞાનીને આ વાત પૂછી જ્ઞાનીએ કહ્યું “ તે પૂર્વભવને વિષે દરિદ્રાવસ્થામા સ્વીકારેલા નિયમને હઠપણે વળગી રહી યથાશક્તિ પર્વ દિવસો-સમ્યક્ પ્રકારે પાળ્યા; પરંતુ એક વખતે ધર્મ

તૃતીય પ્રકાશ : પર્વકૃત્ય

રાત્રિકૃત્ય કહ્યું, હવે પર્વકૃત્ય કહીએ છીએ.

પચ્ચેસુ પોત્તહાર્દ્ધ ધમઅનારમતવવિસેમાદ્ ॥

આસોઅચિત્તઅઘાદિઅપમુદેસુ વિસેસેળ ॥ ૧૧ ॥

સુઆવકે પર્વેને વિષે તથા ઘણું કરી આસો મહિનાની તથા ચૈત્ર મહિનાની અઠ્ઠાઈ—(ઝોળી)—ને વિષે પૌષધ વગેરે કરવું, બ્રહ્મચર્ય પાળવું, આરભ વર્જવો અને ઘણી તપસ્યા વગેરે કરવી (૧૧)

પૌષધે (ધર્મની પ્રુષ્ટિને) ધ ઝોટલે ધારણ કરે તે પૌષધ કહેવાય છે આવકે સિદ્ધા તમા કહેલા આઠમ, ચૌદશ વગેરે પર્વેને વિષે પૌષધ આદિ જલ જરૂર કરવું આગમમા કહ્યું છે કે—નિનમતમા સર્વે કાળ પર્વેને વિષે પ્રશસ્ત યોગ છે જ તેમા પણ આવકે આઠમ તથા ચૌદશને વિષે અવશ્ય પૌષધ કરવો ઉપર પૌષધ વગેરે કહ્યું છે માટે વગેરે શબ્દવડે શરીરે આરોગ્ય ન હોવાથી અથવા ખીલ ઝોવાજ કાર્ધ યોગ્ય કારણથી પૌષધ ન કરી શકાય, તો બે વાર પ્રતિકેમણ, ઘણા સામાયિક, દિશા વગેરેનો અતિશય સંદેપ વાળું દેશવકાશિક જલ વગેરે જરૂર કરવા તેમજ પર્વેને વિષે બ્રહ્મચર્ય પાળવું, આરભ વર્જવો, ઉપવાસ વગેરે તપસ્યા શક્તિ માફક પહેલા કરતા વધારે કરવી ગાથામા આદિ શબ્દ છે તેથી સનાતન, ચૈત્યપરિપાટી, સર્વ સાધુઓને વદના, સુધાત્રદાન વગેરે કરીને, હમેશા જેટલું દેવગુરુપૂજન, દાન વગેરે કરાય છે તે કરતા પર્વને દિવસે વિશેષ કરવું કેમ કે—જો હવેરાજ ધર્મની ક્રિયા સમૃદ્ધ પ્રકારે પાળો તો તો ઘણો લાભ છે, પણ જો તેમ કરી શકાતું ન હોય, તો પર્વને દિવસે તો અવશ્ય પાળો દસેરા, દીવાળી, અખાત્રીજ વગેરે લૌકિક પર્વેને વિષે જેમ મિથિલ ભક્ષણની તથા વસ્ત્ર, આભૂષણ પહેન્વાની વિશેષ ચતના રખાય છે, તેમ ધર્મના પર્વ આવે ધર્મને વિષે પણ વિશેષ ચતના રાખવી

પર્વ દિવસો અને તેનું ફલ.

અન્યદર્શની લોકો પણ અગીઆરશ, અમાસ વગેરે પર્વેને વિષે કેટલોક આરભ વર્જે છે, અને ઉપવાસ વગેરે કરે છે, તથા નેકાતિ, શ્રદ્ધણ વગેરે પર્વેને વિષે પણ પોતાની સર્વ શક્તિથી દાનાદિક આપે છે; માટે આવકે તો સર્વ પર્વદિવસો અવશ્ય પાળવા જોમુએ પર્વ દિન કહ્યા છે, તે આ રીતે—આઠમ ૨, ચૌદશ ૨, પુનમ ૧ અને અમાસ

સામગ્રીનો ભેગ છતાં પણ તું ધર્માનુષ્ઠાન કરવામાં આલસ્ય વગેરે દોષથી પ્રમાદી થયો તેથી આ ભવને વિષે તને આ રીતે લાભકારી થાય છે વળી કહ્યું કે-ધર્મને વિષે પ્રમાદ કરનારો માણસ જે કાંઈ પોતાનું નુકસાન કરી લે છે, તે ચોરના લૂટવાથી, અગ્નિના ખાળવાથી, અથવા જીવંતમાં કાંઈ ખાવાથી પણ થતું નથી

જ્ઞાનીનું એવું વચન સાંભળી તે શેઠ પોતાના કુટુંબ સહિત હમિયા ધર્મકૃત્યોને વિષે સાવધાન રહ્યો, અને પોતાની સર્વ સંસ્થિતિ સર્વે પર્વોની આરાધના કરવા લાગ્યો, અને ઘણો જ થોડો અથવા થોડો આરામ કરી તથા અવહારશુદ્ધિ ભરોબર સાચવીને વ્યાપાર વગેરે બીજા આદિ પર્વને દિવસે જ કરતો હતો, પરંતુ બીજે વખતે નહીં તેથી સર્વે શાકડોને વિશ્વાસ પડી ગયો સર્વે તેની સાથે જ અવહાર કરવા લાગ્યા, પણ બીજા જોની સાથે કોઈ અવહાર કરે નહીં થોડા દિવસમાં તે કોડા સોનેયાનો ધણી થયો કાગડાં, કાચરથ અને ફૂકડાં એ ત્રણ જણા પોતાના કુળનું પોષણ કરે છે, અને વણિક, શ્યામ, જાડ તથા જ્ઞાતિઓ એ ચારે જણ પોતાના કુળનો નાશ કરે છે એવી કહેવત છે, તે પ્રમાણે બીજા વણિક લોકોએ બદમાશથી રાજા પાસે ચાલી ખાધી કે, “એને કોડા સોનેયાનું નિધાન મળ્યું” તેથી રાજાએ શેઠને ધનની વાત પૂછી શેઠે કહ્યું “મેં ક્યૂં જીવવાનું, ક્યૂં જીવવાનું વગેરેનો ગુસ્સો પાસે નિયમ લીધો છે” પછી બીજા વણિકોએના કહેવાથી રાજાએ “એ ધર્મ કમ છે” એમ વિચારી તેનું સર્વ ધન પોતાના કબજામાં લઈ તેને તથા તેના પરિવારને પોતાના મહેલમાં કબજે રાખ્યો શેઠે મનમાં વિચાર્યું કે, “આજે પચમી પર્વ છે, તેથી આજ અને કોઈ પણ રીતે અવરથ લાગ થવો જ જોઈએ”

પ્રભાતવખતે રાજા પોતાના સર્વ બહાર ખાલી થયેલા અને શેઠનું ઘર સોના મહેરોથી તથા ઝવેરાતથી સંપૂર્ણ ભરાઈ ગયેલું જોઈ ધણ આશ્ચર્ય અને ખેદ પામ્યો પછી તલે શેઠને ખમાવીને પૂછ્યું કે, “હે શેઠજી! આ ધન શી રીતે તારે ઘરે ગયું?” શેઠે કહ્યું “હે ધણી! હું કાંઈ જાણતો નથી, પરંતુ પર્વને દિવસે પુણ્યના મહિમાથી મને લાભ જ થાય છે” આ રીતે સર્વ વાત શેઠે કહી, ત્યારે પર્વનો મહિમા સાંભળી ભતિસ્મરણ જ્ઞાન પામેલા રાજાએ પણ છત્તે પર્વો પાળવાનો યાવજીવ નિયમ લીધો તે જ વખતે બહારીએ આવી રાજાને વધામણી આપી કે, “વર્ષોકાળના વરસાદથી જેમ સરોવર ભરાય છે, તેમ આજના સર્વ બહાર ધનથી હમણા જ પરિપૂર્ણ થયા છે” તે સાંભળી રાજા ઘણું અભયન થયો અને હર્ષ પામ્યો એટલામાં ચચળ એવા કુડળ આદિ આશુલેથી દેહીમમાન એવો એક દેવતા પ્રકટ થઈ કહેવા લાગ્યો કે, “હે રાજન! તારો પૂર્વ ભવનો મિત્ર જે શેઠનો પુત્ર છે, જે હમણા દેવતાનો ભવ લોગ્યો છે, તેને તું જોળાવે છે? મેં પૂર્વ ભવે વચન આપ્યું હતું તેથી તને પ્રતિજ્ઞા કરવાને અર્થે તથા

જે છ પર્વ દરેક માસમા આવે છે, અને દરેક પખવાડિયામા ત્રણ (આઠમ ૧, ચૌદશ અને પૂનમ ૧ અથવા અમાસ ૧) પર્વ આવે છે તેમજ “ જલુધર ઓ મોતમરના ભોજી બીજ, પાચમ, આઠમ, અગીઆરસ અને ચૌદશ ” જે પાચ પર્વતિથયે કહી છે તે જ તે પ્રકારનો ધર્મ આરાધવાને અર્થે, પાચમ પાચ જ્ઞાન આરાધવાને અર્થે, આઠમ માટે કર્મ ખપાવવાને અર્થે, અગીઆરસ અગીઆર અગની સેવાને અર્થે તથા ચૌદશ માટે પૂર્વેની આરાધનાને માટે જલુધી આ પાચ પર્વમા અમાસ પૂનમ ઉમેરીએ તે માટે પખવાડિયામા ઉલ્કૃષ્ટ છ પર્વ થાય છે આખા વર્ષમા તે અઠાઇ, ચોમાસી વગેરે મા પર્વો છે

આરભ અને સચિતાહારનો ત્યાગ.

પર્વને દિવસે આરભ સર્વથા વર્ણ ન શકાય તેા પણ ચોથમા દોઢે વર્ષવો અર્થે આરભમા રહેલુ સચિત આહાર છપહિ સામય હોવાથી, તે દરવામા ઘણે અગ્રમ દર આલતી માથામા આરભ વર્જવાલુ કહ્યું છે, તેથી પર્વને દિવસે સર્વ સચિત આહાર વર્ય વર્જવો એમ સમજવુ માછલાઓ સચિત આહારના નિમિત્તથી કાઠની નાક મિચે જાય છે, માટે સચિત આહાર મનથી પણ ધૃમ્મલે ચોમ્ય નથી જેવુ વચ્ચે માટે મુખ્ય માર્ગે તેા શાવકે હમેશા સચિત આહાર વર્જવો જ બેઠેજે, રવુ દાર મ ન કરી શકે તેા પર્વને દિવસે તેા જરૂર વર્જવો જ બેઠેજે. તેમજ જાને મિચે માન, માથાના વાળ વગેરે સમારવા, માથુ શુધ્ધ, વસ્ત્ર વગેરે ધૈર્ય અથવા રમ્યું, હાડ, હળ વગેરે ખેડવા, ધાન્ય વગેરેના મૂંઠા બાધવા, ચરખા વગેરે વગર રાત્રી, ઠંડું, પીસવું, પાન ફૂલ ફળ વગેરે તોડવા, સચિત ખરી, રમવી અર્થે રમવી, કાચા હિ લણવા, લીપવું, માટી વગેરે ખણવી, ઘર વગેરે બનાવવું કરવું કરવું, પાશાહિત વર્જવા પોતાના કુટુંબનેા નિર્વાહ આરભ વિના કરી ન શકે તેા કુટુંબ આરભ તેા ગૃહસ્થે કરવો પડે, પણ સચિત આહારનો ત્યાગ કરવો એવું દરેક વાધથી અને સહજમા કરી શકાય તેમ હોવાથી તે અપરંપર્ય મને કહ્યું અર્થે વગેરે રણથી સર્વ સચિત આહારનો ત્યાગ કરી ન શકાય, તેા એક બે અર્થે સચિત ખનુ મ લખને મોઠળી રાખી બાકીની સર્વ સચિત વાપરેા નિવમ ક વે.

અઠાઇઓની વિચારણા.

તેમજ આસોની તથા ચેત્રની અઠાઇ, વસા માવામા પ્રમુખ શબ્દ છે તેથી, આ સવત્સરી ની અઠાઇ, (આવાહ, કાર્તિક અને ફાગુન જે) ત્રણ ચોમાસી વસરી વગેરે પર્વોને વિષે ઉપર કહેલા વિધિ મુજબ વિશેષ ધર્માનુષ્ઠાન કરવું

પર્વ દિવસની આરાધના કરનાર લોકોમાં અગ્રેસર જોવા જો શેઠને સહાય કરવાને સારુ આ કામ કર્યું, માટે તું ધર્મકૃત્યમાં પ્રભાદ ન કર હવે હું ધારીના અને કોટુંબિકના છવ જે રાજાઓ થયા છે, તેમને પ્રતિજોધ કરવા જઈ છું ”

જ્યેમ કહી દેવતા ગયો પછી તે જાને રાજાઓને સમકાળે સ્વપ્નમાં પૂર્વ ભવ દેખાડ્યો, તેથી તેમને પણ ભતિશ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું પછી આવક ધર્મની અને વિશેષ કરી પર્વદિવસોની અગ્રેસર પ્રકારે આરાધના કરવા લાગ્યા પછી તે ત્રણે રાજાઓએ દેવતાના કહેવાથી પોતપોતાના દેશને વિષે અમારિની પ્રવૃત્તિ, સાતે વ્યસનોની નિવૃત્તિ, ઠેકાણે ઠેકાણે નવ નવા જિનમંદિરો, પૂજા, યાત્રા, સાધર્મિક વાતસહ્ય, પર્વને પહેલે દિવસે પટકની ઉડાવણ તથા સર્વે પર્વોને વિષે સર્વે લોકોને ધર્મકૃત્યને વિષે લગાડવા વગેરે ધર્મની ઉત્તતિ જોવી રીતે કરી કે, જેથી જ્યેક છત્ર સામ્રાજ્ય જેવો જીનધર્મ પ્રવર્તે રહ્યો, અને તેના પ્રભાવથી તથા શેઠના છવ દેવતાની મદદથી તે ત્રણે રાજાઓના દેશોમાં તીર્થ કરની વિહારભૂમિ ા આકૃષ્ઠ અતિવૃદ્ધિના, અનાવૃદ્ધિના, દુર્ભિક્ષના, સ્વચ્ચક-પરચકના, વ્યાધિના, મરદીના તથા દારિદ્ર વગેરેના ઉપદ્રવ સ્વપ્નમાં પણ નહા નહાં જોવી દુ સાધ્ય વસ્તુ થી છે કે, જે ધર્મના પ્રભાવથી મુસાધ્ય ન થાય આ રીતે મુખમય અને ધર્મમય શાન્ત્યલક્ષ્મીને ચિરકાળ જોગવી તે ત્રણે રાજાઓએ સાથે હીક્ષા લઈ ઘણી તપસ્યાથી શીઘ્ર કેવળજ્ઞાન ઉપાજ્યું શેઠના છવ દેવતા, તેમને મહિમા ઠેકાણે ઠેકાણે ધણે જ વધારવા લાગ્યો પછી પ્રાચે પોતાનું જ હાથ કહી ઉપદેશ કરી પૃથ્વીને વિષે સર્વ પર્વરૂપ સમ્યક્ ધર્મદ્વ સામ્રાજ્ય અતિશય વિસ્તાર્યું, અને ધણા ભવ્ય જીવેનો ઉદ્ધાર કરી પોતે મોઝે ગયા શેઠને છવ દેવતા પણ અચ્યુત દેવલોકથી વ્યવી રહેાગે રાજા યઈ ફરી વાર પર્વને મહિમા સાબળવાથી ભતિશ્મરણ જ્ઞાન પામ્યો, અને હીક્ષા લઈ મોઝે ગયો આ રીતે પર્વની આરાધના ઉપર કથા કહી અગ્રીઆરમો ગાધાનો અર્થ ઉપર પ્રમાણે છે (૧૧)

તપાગચ્છીય શ્રી રત્નશેખરસૂરિવિરચિત 'આદ્યવિધિમકરણ' ની
'આદ્યવિધિઠામુદિ' દીકામાં તૃતીય 'પર્વકૃત્યમકાન્દ' મ પૂર્ણ થયો.

સુશ્રાવકે સવત્સરીની, ચોમાસીની તથા અઠ્ઠાઈની તિથિયોને વિષે પરમ આદરથી જિન રાજની પૂજા, તપસ્યા તથા પ્રહાર્યાદિક શુભોને વિષે તત્પર રહેવું સર્વે અઠ્ઠાઈઓમા ચૈત્રની અને આસોની અઠ્ઠાઈઓ શાશ્વતી છે, કારણ કે, તે જન્મે અઠ્ઠાઈઓને વિષે વૈમાનિક દેવતા પણ નદીશ્વર ક્ષીપ આદિ તીર્થોને વિષે તીર્થયાત્રા આદિ ઉત્સવ કરે છે કેમકે જે યાત્રાઓ શાશ્વતી છે તેમા જોક ચૈત્ર માસને વિષે અને જીજી આસો માસને વિષે અઠ્ઠાઈ મહિમારૂપ થાય છે એ જન્મે યાત્રાઓ શાશ્વતી છે તેને સર્વે દેવતાઓ તથા વિદ્યાધરે નદીશ્વરક્ષીપને વિષે કરે છે, તથા મનુષ્યો પોતપોતાના કથાનકોને વિષે કરે છે તેમજ ત્રણ ચોમાસી, સવત્સરી, છ પર્વતિથિઓ, તથા તીર્થ કરના જન્માદિ કલ્યાણક વગેરેને વિષે યાત્રાઓ કરે છે, તે અશાશ્વતી જાણવી જીવાભિગમ સૂત્રમા તે આ રીતે કહ્યું છે કે—ધણા બવન સતિ, વાણુમતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક દેવતાઓ તે નદીશ્વર ક્ષીપને વિષે ત્રણ ચોમાસીએ તથા સવત્સરીએ ધણા મહિમાથી અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ કરે છે

ઉદયતિથિનું પ્રામાણ્ય.

પ્રમાત વખતે પચ્ચખાણ કરવાની વેળાએ જે તિથિ આવે તે પ્રમાણભૂત ગણાય છે સૂર્યોદયને અનુસરીનેજ લોકમા પણ દિવસ વગેરે સર્વ વ્યવહાર થાય છે કહ્યું છે કે—

ષાઠ્ઠમાસિજ વરિસે, પછિજ અ પચઢ્ઠમીસુ નાયગ્ગા ॥

સાઝો તિહીઝો જાસિં, ઉદેઈ સુરો ન અળ્ળાઝો ॥ ૧ ॥

પૂઝા પચ્ચલ્લગાળ, પઢિકમળ તહય નિયમગહણ ચ ॥

જીણ ઉદેઈ સુરો, તીજ તિહીણ ઉ કાયઘ ॥ ૨ ॥

ઉદયમિ જા તિહી સા, પમાળમિયરીહ કીરમાળીણ ॥

આળામગમળવત્તા, મિચ્છત્ત વિરાહણ પાવે ॥ ૩ ॥

પારાશરમૂતિ નામના પ્રથમા પણ કહ્યું છે કે—જે તિથિ સૂર્યોદયની વેળાએ થોડી પણ હોય, તેજ તિથિ સપૂર્ણ જાણવી, પરંતુ ઉદય વેળાએ નહિ છતાં તે પછી ધણે કાળ સુધી હોય તે પણ તે સપૂર્ણ ન જાણવી શ્રીઉમાસ્વાતિ વાચકનું વચન પણ જોમ સંભળાય છે કે—તિથિનો ક્ષય થાય તે તેની પૂર્વની તિથિ કરવી, તથા વૃદ્ધિ થાય તે જીજી કરવી, અને શ્રીવીર ભગવાનના જ્ઞાન તથા નિર્વાણ કલ્યાણક લોકોને અનુસરીને કરવા, અરિહંતા જન્માદિ પાંચ કલ્યાણક પણ પર્વતિથિરૂપ જ જાણવા જે ત્રણ કલ્યાણક જે દિવસે હોય તે તે વિશેષ પર્વતિથિ જાણવી

પર્વકૃત્ય કહ્યું હવે અરખી ગાથામા ચાતુર્માસિક કૃત્ય કહેવામા આવે છે

પરિવ્રજાસ સમુચિત—નિયમગ્રહો પાડસે વિસેસેન ॥

વિસ્તારાર્થ —જે આવકે પરિશ્રમ પરિભાણ પ્રત લીધુ હોય, તેણે દરેક યોમાસાને વિષે પૂર્વે લીધેલા નિયમમા કાર્ષક જોણું કરવું જોણું પરિશ્રમ પરિભાણ પ્રત પૂર્વે ન લીધુ હોય, તેણે પણ દરેક યોમાસામા યોગ્ય જોવા નિયમ અગીકાર કરવા વર્ષાકાળના યોમાસામા તો ધણું કરી ઉચિત નિયમ બદલુ કરવા જ તેમા જે નિયમ જે સમયે લીધાથી બહુ ફળ થાય, તથા જે નિયમ ન લીધાથી ઘણી વિરાધના અથવા ધર્મની નિકા વિગેરે દોષ થાય તે નિયમ તે વખતે ઉચિત કહેવાય છે જેમ વર્ષાકાળમા ગાઠા ગાઠી ચલાવવાની બાધા વગેરે લેવી તથા વાડળ, વર્ષાદિ યવથી ધનજો વગેરે પકવાને લીધે શયણ તથા આખા વગેરેના ફળનો ત્યાગ કરવો તે ઉચિત નિયમ જાણવા અથવા કેશ, પુર, ગામ, જાતિ, કુળ, વય, અવસ્થા વગેરેની અપેક્ષાએ નિયમોમા ઓચિત્ય જાણવું

જે પ્રકારના નિયમ.

તે નિયમ જે પ્રકારના છે એક દુ જે પગાય જોવા, તથા જીન્ન સુખે પગાય જોવા ધનવત બ્યાપારી અને અવિરતિ લોકોને સચિત રસનો તથા શાકનો ત્યાગ અને સામા યિતનો સ્વીકાર વગેરે નિયમ દુ જે પગાય જોવા છે, પરંતુ પૂજા, દાન વગેરે નિયમો તેમનાથી સુખે પગાય તેમ ॥

દરિદ્રી પુરોની વાત જોથી જીવટી છે એમ છે, તો પણ ચિત્તની એકાગ્રતા હોય તો ચક્રવર્તીએ તથા શાસિભદ્ર વગેરે લોકોએ જેમ દીક્ષાદિ કષ્ટ સહન કર્યા, તેમ સર્વે નિયમ સર્વથી સુખે પગાય તેવા છે કહ્યું છે કે—જ્યા મુખી ધીર પુરુષો દીક્ષા લેતા નથી, ત્યા મુખી મેરૂપર્વત ઉચ્ચ છે, સમુદ્ર દુસ્તર છે, અને કામની અતિ વિષમ ॥ એમ છતા પાણી ન શકાય જોવા નિયમ લેવાની શક્તિ ન હોય, તો પણ સુખે પગાય જોવા નિયમ તો આવકે જરૂર લેવા જ જેમ વર્ષાકાળમા કૃષ્ણની માફક તથા કુમારપાળ વગેરેની માફક સર્વ દિશાએ જવાનો ત્યાગ કરવો ઉચિત છે તેમ કરવાની શક્તિ ન હોય તો જે વખતે તે દિશાઓને વિષે ગયા વિના પણ નિર્વાહ ધઈ શકે એમ હોય, તે વખતે તે

જિનકલ્યાણકાદિ પર્વોની આરાધના.

સભળાય છે કે—સર્વે પર્વતિથિઓની આરાધના કરવાને અસમર્થ જોવા કૃષ્ણ મહાત્મા શ્રી નેમિતાય ભગવાનને પૂછ્યું કે, “હે સ્વામિન! આખા વર્ષમાં આરાધવા યોગ્ય ઉત્કૃષ્ટ પર્વ કયું ?” ભગવાને કહ્યું “હે મહાભાગ ! જિનરાજના પાંચ કલ્યાણકાદિ પવિત્ર ધર્મેલી માગશર શુદ્ધિ અગ્નીઆરશ (મોન અગ્નીઆરશ) આરાધવા યોગ્ય છે આ તિથિને વિષે પાંચ ભરત અને પાંચ ઐરવત મળી દશ ક્ષેત્રમાં જોડેકમાં પાંચ પાંચ પ્રમાણે સર્વ મળી પચાસ કલ્યાણક થયા ” પછી કૃષ્ણે મોન, પોષધાપવાસ વગેરે કરીને તે દિવસની આરાધના કરી તે પછી “જેવો રાત્રી તેવી પ્રજા” જોવો ન્યાય હોવાથી સર્વ કૌકામાં “એ જોકાદશી આરાધવા યોગ્ય છે ” જોવી પ્રસિદ્ધિ થઈ પર્વતિથિએ તત્ત્વ પચાસ ખખાણ વગેરે કરવાથી મોટું ફળ મળે છે, કેમકે, તેથી શુભ ગતિનું આયુષ્ય બધાય છે આગમમાં કહ્યું ■ કે—અન —હે ભગવાન! બીજ વગેરે તિથિઓને વિષે કહેલું ધર્માનુષ્ઠાન શું ફળ આપે છે ? ઉત્તર.—હે ઓતમ ! બહુ ફળ થાય છે કેમકે, પ્રાચી આ પર્વતિથિઓને વિષે પરમવર્તુ આયુષ્ય બધાય છે, માટે જોને વિષે જાતજાતની તપસ્યા તથા ધર્માનુષ્ઠાન કરવા, કે જેથી શુભ આયુષ્ય ઉપાર્જન કરાય પ્રથમથીજ આયુષ્ય બધાજોઈ હોય તેા પાછળથી ઘણુંજે ધર્માનુષ્ઠાન કરવાથી પણ તે ટળતું નથી જેમ પૂર્વે ઐશ્વિક રાત્રીએ મર્જવતી હરણીને હણી, તેના ગર્ભ જુદો પાડી પોતાના ખભા તરફ દાઢી કરતા નરક ગતિનું આયુષ્ય ઉપાર્જ્ય પાછળથી તેને ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ થયું, તેા પણ તે આયુષ્ય ટળ્યું નહીં અન્યદર્શનમાં પણ પર્વતિથિએ તેજ ચોપડીને નહાવું, ત્રેશુન વગેરે કરવાની ના કહી જો વિશ્વપુરાણમાં કહ્યું છે કે—હે રાજેન્દ્ર ! ચોદશ, આઠમ, અમાસ, પુનમ અને સૂર્યની સંક્રાંતિ એટલા પર્વ કહેવાય છે જે પુરુષ આ પર્વોને વિષે અભયગ ન કરે, શ્રી લોગવે અને માસ ખાય, તે પુરુષ મરણ પામીને વિશ્વસુતલોજન નામે નરકે જાય મનુસ્મૃતિમાં પણ કહ્યું છે કે—જાતુને વિષેજ સ્ત્રીસલોગ કરનારો અને અમાવાસ્યા, અષ્ટમી, પૂર્ણિમા અને ચતુર્દશી એ તિથિઓને વિષે સલોગ ન કરનારો જાણણુ હંમેશા પ્રદક્ષિણારી કહેવાય છે, માટે પર્વ આવે તે વખતે પોતાની સર્વ શક્તિવટે ધર્માચરણને સાફ ચત્ત કરવો અવસર થોડું પણ પાન લોજન કરવાથી જેમ વિશેષ શુભ થાય છે, તેમ અવસર થોડું પણ ધર્માનુષ્ઠાન કરવાથી ઘણું ફળ મળે છે વૈવકશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—શરદ્ઋતુમાં જે કાંઈ જળ પીધું હોય, પોષ માસમાં તથા મહા માસમાં જે કાંઈ લાક્ષણ કર્યું હોય, અને જ્યેષ્ઠ માસમાં તથા આષાઢ માસમાં જે કાંઈ છાંય લીધી હોય, તે ઉપર માણસો જીવે છે વર્ષાઋતુમાં મીઠું, શરદઋતુમાં પાણી, હેમત (માગશર પોષ) ઋતુમાં ગાયનું દૂધ, શિશિર (મહા તથા કાગણ) ઋતુમાં આમળાનો રમ, વસંત (ચૈત્ર તથા વૈશાખ) ઋતુમાં ઘી અને કીચ (જ્યેષ્ઠ તથા અષાઢ) ઋતુમાં ગોળ અમૃત મમ્મન છે પર્વનો મહિમા જોવો છે કે—તેથી નિં ધર્મ કરવાની, નિર્દયને દયા કરવાની, અવિરતિ

તર્ક જુગ નહીં એમજ સર્વ સચિત વસ્તુનો ત્યાગ કરી ન શકે તો, જે વખતે જે વસ્તુ વિના નિર્વાહ થઈ શકે એમ હોય, તે વખતે તે વસ્તુનો નિયમ લેવો જે માણસને જે ઠેકાણે, જે વખતે જે વસ્તુ મળવાનો સંભવ ન હોય, જેમ કે, દરિદ્રી પુરુષને હાથી વગેરે, મરુદેશમાં ના રહેલના પાન વગેરે, તથા આખા વગેરે ક્ષણી ઋતુ ન હોય તો, તે તે ક્ષણે દુર્લભ છે, માટે તે પુરુષે તે ઠેકાણે તે વખતે તે વસ્તુનો તો નિયમ બ્રહ્મ કરવો આ રીતે અછતી વસ્તુનો નિયમ કરવાથી પણ વિરતિ વગેરે મ્હોદું ક્ષણ થાય ॥

અછતી વસ્તુના ત્યાગ વિષે દ્રમકમુનિનું દટાન્ત.

એમ સંભળાય ॥ કે—રાજગૃહી નગરીમાં એક શીખારીએ લીક્ષા લીધી, તે જોઇ લોકો ॥ એણે ધણુ ધન છોડીને લીક્ષા લીધી ॥” એ રીતે તેની હાસી કરવા લાગ્યા તેથી શુર મહારાજે વિહાર કરવા ધી વાત કરી ત્યારે અભયકુમારે ચોટામાં ત્રણ કોડ સોનેયાનો એક મ્હોટો ઢગલો કરી સર્વ લોકોને જોલાવીને કહ્યું કે, “ જે પુરુષ દ્વા વગેરેનું પાણી, દેવતા, અને સ્ત્રીનો સ્પર્શ, એ ત્રણ વાના આવજીવ મૂકી દે, તંણે આ ધનનો ઢગલો બ્રહ્મ કરવો ” લોકોએ વિચાર કરીને કહ્યું કે, “ ત્રણ કોડ ધન છોડી શકાય, પરંતુ પાણી વગેરે ત્રણ વસ્તુ ન છોડાય ” પછી મત્રીએ કહ્યું કે, “ અરે મૂઠ લોકો ! તો તમે આ દ્રમક મુનિની હાસી કેમ કરો છો ? એણે તો જળાદિ ત્રણ વસ્તુનો ત્યાગ કરેલો હોવાથી ત્રણ કોડ કરતા પણ વધુ ધનનો ત્યાગ કર્યો છે ” પછી પ્રતિબોધ પામેલા લોકોએ દ્રમક મુનિને ખમાવ્યા આ રીતે અછતી વસ્તુનો ત્યાગ કરવા ઉપર લાખલો કહ્યો ॥

માટે અછતી વસ્તુના પણ નિયમ બ્રહ્મ ક વા જોઇએ, તેમ ન કરે તો તે તે વસ્તુ બ્રહ્મ કરવામાં પડતી માફક અવિરતિપણ રહે છે, તે નિયમ બ્રહ્મ કરવાથી દૂર થય છે ભત્રુંદરિએ કહ્યું છે કે—અમે ક્ષામાં આપી પણ અપમાન સહન ન કર્યું સતોષથી ધરમાં લોગવવા યોગ્ય મુખોના ત્યાગ કર્યો નહીં, હું મહ ટાઢ, વાધુ અને તાપ મહન કર્યા પણ કલેશ વેડીને તપ કર્યું નહીં રાત દિવસ ધનનું ધ્યાન કર્યા કર્યું, પણ નિયમિત પ્રાણાયામ કરીને મુક્તિનું ધ્યાન થયું નહીં આ રીતે મુનિઓએ કરેલા તે તે કર્મો તો અમે કર્યા પણ તે તે કર્મોના ફલ તો અમને પ્રાપ્ત ન જ થયા અહોરાત્રમાં દિવસે એક વાર લોજન કરે, તો પણ પચ્ચખખાણુ કર્યા વિના એકાશણતુ ક્ષણ મળતુ નથી લોકમાં પણ એવી જ રીતિ છે કે, કોઈ માણસ કોઈનું ઘણું ધન ઘણા કાળ સુધી વાપરે, તો પણ કદા વિના તે ધનનું ચોડું બ્યાજ પણ મળતુ નથી અછતી વસ્તુનો નિયમ બ્રહ્મ કર્યો હોય તો, કદામ કોઈ રીતે તે વસ્તુનો યોગ આવી બ્ધય તોપણ નિયમ લેનાર માણસ તે વસ્તુ લઈ ન શકે, અને નિયમ ન લીધો હોય તો લઈ શકે આ રીતે અછતી વસ્તુનો

લોકોને વિરતિને અગીકાર કરવાની, કૃપણ લોકોને ધન વાપરવાની, કુશીલ પુરુષોને શીળ પાળવાની અને કોઈ કાળે તપસ્થા ન કરનારને પણ કરવાની ભુદ્ધિ થાય છે અવાત હાલમા સર્વે દર્શનોને વિષે દેખાય છે કેમકે-જે પર્વોના પ્રભાવથી નિર્દય અને અધર્મી પુરુષોને પણ ધર્મ કરવાની ભુદ્ધિ થાય છે, એવા સવત્સરી અને ચોમાસી પર્વો જેણે યથાવિધિ આરાધ્યા, તે પુરુષ જયવતો રહેા; માટે પર્વને વિષે પોષધ વગેરે ધર્માનુષ્ઠાન જરૂર કરવું તેમા પોષધના ચાર પ્રકાર વગેરે વિવધ અર્થદીપિકામા કહ્યા છે તેને વિસ્તારના હીધે અત્રે કહ્યા નથી

પોષધવ્રતના ભેદો અને તેની વિધિ

૧ અહોરાત્રી પોષધ, ૨ દિવસ પોષધ અને ૩ રાત્રિ પોષધ એવા ત્રણ પ્રકારના પોષધ છે તેમા અહોરાત્રી પોષધનો વિધિ એ છે કે-આવકે જે દિવસે પોષધ લેવો હોય, તે દિવસે સર્વે શુદ્ધ આપાર તજવા, અને પોષધના સર્વે ઉપકરણ તથા પોષધશાળાએ અથવા સાધુની પાસે જવું પછી અગ્નિ પડિલેહણ કરીને વહીનીતિની તથા લઘુનીતિની ભૂમિ પડિલેહની તે પછી શુક્રની પાસે અથવા નવકાર ગણી સ્થાપનાઆર્યની સ્થાપના કરી ધરિયાવહી પડિલેહી. પછી એક ખમાસમણ વડના કરી પોષધ મુદપત્તિ પડિલેહ પાછું એક ખમાસમણ દઈ ભેલો રહીને કહે કે, રચ્છાસરેણ સદિસહ મગવન્ । પોસહ સંદિસાવેમિ ફરી વાર એક ખમાસમણ દઈ કહે કે, પોસહ ટાવેમિ એમ કહી નવકાર ગણી આ મુજબ પોષધ પાઠ શુરૂ પાસે ઉચ્ચશાવે કરેમિ મતે । પોસહ આદારપોસહ સવ્જનો વેસજો ઘા, સરીરસકારપોસહ સવ્જનો, વમચેરપોસહ સવ્જનો, મદયાવારપોસહ સવ્જનો, ઘડવિદે પોસહે ઠામિ, જાવ મહોરણ પઞ્જુવાસામિ, ડુધિહ તિથિદેહ મંજેળ ઘાવાપ કાવળ, ન કરેમિ ॥ કારેમિ સસ્ત મતે પડિકામિ નિંદામિ ગરિદામિ, જવ્વાળ યોસિતામિ [એવી રીતે શુરૂ ન હોય તો પોતે ઉચ્ચરી] મુદપત્તિ પડિલેહી જે ખમાસમણ દઈ સામાયિક કહે ફરી જે ખમાસમણ દઈ જે ચોમાસુ હોય તો કાષાસનનો અને ખાકીના આઠ માસ હોય તો પાઉંછણગનો વેસજે સદિસાવેમિ એમ કહી આદેશ માગવો તે પછી ખમાસમણ દઈ સતજાય કહે પછી પડિલેહણ કરી જે ખમાસમણ દઈ મહુવેલ સદિસાવેમિ એમ કહે તે પછી એક ખમાસમણ દઈ પડિલેહણ કરેમિ એમ કહે, તથા મુદપત્તિ, પુછણ અને પહેરવાતુ વજ્ર પડિલેહ આવિકા હોય તો મુદપત્તિ, પુછણ, ઓટેલુ કપડું, કાચળી અને ચણિયો પડિલેહ પછી એક ખમાસમણ દઈ રચ્છાસરિ મગવન્ પડિલેહના પડિલેહાવો એમ કહે તે પછી રચ્છ કહી સ્થાપનાઆર્યને પડિલેહી સ્થાપીને એક ખમાસમણ દેવું ઉપધિ મુદપત્તિની પડિલેહણ કરી વપધિ સદિસાવો એમ કહે પછી વજ્ર, કળજા વગેરે પડિલેહી, પોષ ધયાળા પ્રમાણ, કાજે ઉપાડીને પરહવે તે પછી ધરિયાવહી પડિકામી ગમળાગમળ ચાલોડ એક ખમાસમણ દઈ આગળાવે

નિયમ ગ્રહણ કરવામા પણ પ્રકટ ફળ દેખાય છે જેમ પક્ષીપતિ વકચલને શરૂમહારાજે “ અભય્યા ફળ ભક્ષણ ન કરવા ” એવો નિયમ આપ્યો હતો, તેથી તેણે બૂખ ઘણી લાગી હતી, અને લોકોએ ઘણું કહ્યું, ૧૫જી જાન્યુઆરી કિ પાકફળ અભય્યા હોવાથી ભક્ષણ કર્યા નહીં તેની માથેના લોકોએ ખાધા, અને તેથી તે લોક મરણ પામ્યા

દરેક યોમાસામા નિયમ લેવાનું કહ્યું, તેમા યોમાસુ એ ઉપલક્ષણ જાણવું તેથી પખવાડિયાના અથવા એક, બે ત્રણ માસના તથા એક, બે અથવા તેથી વધુ વર્ષના પણ નિયમ શક્તિ માફક ગ્રહણ કરવા જે નિયમ જ્યાંસુધી અને જે રીતે આપણાથી પળાય, તે નિયમ ત્યાંસુધી અને તે રીતે લેવો નિયમ એવી રીતે ગ્રહણ કરવા કે, જેથી નિયમ વિના એક ઘડી રહી ન શકે કેમકે, વિરતિ કરવામા મોટા ફળનો લાભ છે, અને અવિર તિપણીમા ઘણા કર્મ બધનાદિક હોય છે, એ વાત પૂર્વે કહેવામા આવી છે પૂર્વે જે નિત્ય નિયમ કહેવામા આવ્યા છે, તે જ નિયમ વર્ષાકાળના યોમાસામા વિશેષે કરી લેવા તેમા દિવસમા બે વાર અથવા ત્રણ વાર પૂજા, અષ્ટમકારી પૂજા, ૨૫ પૂર્ણ દેવવદન, જિનમંદિરે સર્વ જિનજિનની પૂજા અથવા વદના, સ્નાત્ર મહોત્સવ, મહાપૂજા, પ્રભાવતા વગેરે અભિગ્રહ લેવા તથા શુરને મોટી વદના, દરેક સાધુને વદના, ચોવીશ લોગ સ્મરને કાઉસસગ, તથા જ્ઞાનનો પાઠ, શુરની સેવા, પ્રદક્ષિણ, અચિત્ર પાણી પીકું, સચિત્ર વસ્તુનો ભાગ ઇત્યાદિ અભિગ્રહ લેવા તથા વાસી, વિહજ, પૂરી, પાપક, વડી, સૂકું શાક, તાદલજ વગેરે પાદકાની ભાજી, ખારેક, ખજૂર, ફાલ, ખાંડ, સૂકું, વગેરે વસ્તુનો વર્ષાકાળના યોમાસામા ત્યાગ કરવા કેમકે, એ વસ્તુમા લીલફૂલ, કુશુળા, અને ઇંચળો વગેરે ઉત્પન્ન થવાનો સભવ રહે છે ઔષધ વગેરે કામમા ઉપર કહેની વસ્તુ લેવી હોય તો સારી પેઠે તપાસીને ઘણી જ સંભાળથી લેવી તેમજ વર્ષાકાળના યોમાસામા ખાટલો, ન્હાવું, માથામા ફૂલ વગેરે શુધાવવા, લીલું દાતણ, પગરખા વગેરે વસ્તુનો યથાશક્તિ ત્યાગ કરવો બૂમિ જોડવી, વસ્ત્ર વગેરે રંગવા, માડી વગેરે ખેડવા, બીજ ગામ જવું વગેરેની પણ ખાધા લેવી

ઘર, હાટ, ભાંત, ચાલકો, કપાન, પાન, પ્રાટિયું પાટી, શીકું, ધીના, તેલના તથા પાણી વગેરેના પાણી વગેરેના તથા બીજા વામણ, ઇંચણ, ખાંડ વગેરે સર્વે વસ્તુઓને નીલફૂલ વગેરે જીવંત સંસ્કૃતિ ન થાય, તે માટે જેને જે યોગ્ય હોય તે પ્રમાણે કાપને ચૂનો લગાડવો, કાંઈમા રાખ લેગવવી, તથા મેલ કાઢી નાખવો, તકકામા મૂકવું, શરદી અથવા ભેજ ન હોય તેવા સ્થાનમા રાખવું વગેરે સંભાળ લેવી પાણીને પણ બે ત્રણ વાર ગળવા વગેરેથી સંભાળવું ચીકણી વસ્તુ, ગોળ, છાશ, પાણી વગેરેની પણ સારી પેઠે દાકણ વગેરે મૂકીને સંભાળ કરવી યોમાસણનું તથા સ્નાનનું પાણી વગેરે લીલ ફૂલ વગેરે ન હોય એવી ધૂળવાળી શુદ્ધ બૂમિને વિરે ઝૂંડ ઘૂંડ અને થોડું થોડું નાખવું ચૂંદાને અને હોવાને ઉઘાડો ન મૂકવો અને તે માટે ખામ સંભાળ લેવી ખાડવું, કળવું,

ધાય ત્યા સુધી ભણે, ગણે અથવા પુસ્તક વાંચે એક ખમાસમણુ દઈ મુહુપતિ પડિલેહી કાળ વેળા ધાય, ત્યા સુધી પૂર્વની માફક સંજ્ઞાય કરે જે દેવ વાદવા હોય તો વાવસ્સદ કહી જિનમદિર જઈ દેવ વાદે જે આહાર કરવો હોય તો પચ્ચખાણુ પૂર્ણ થયે એક ખમાસમણુ દઈ મુહુપતિ પડિલેહી, પાછું એક ખમાસમણુ દઈ કહે કે, પારાવહ પોરિસી પુરિમદો વા સજદાર કઓ તિવિહાર કઓ વા આસિ, નિચિયન માયચિલેળ પગાસેળ પાળાદા રેખં વા આ કાર ઘેલા તીપ આ રીતે કહી, દેવ વાદી, સંજ્ઞાય કરી, ઘેર જઈ, જે ઘર સો હાથ કરતા બધારે દૂર હોય તો હરિયાવહી પઢિકમી આગમન આવોઈ સભવ હોય તે પ્રમાણે અતિથિસ વિભાગ વ્રત સાચવે પછી સ્થિર આસને બેસી, હાથ, પગ તથા મુખ પડિલેહી એક નવકાર ગણી પ્રામુક અન્ન રાગદેવ ન રાખતા જમી અથવા પૂવે કહી રાખેલા રવજને પૌષધશાલામા લાવેલું અન્ન ખાય; પરંતુ બિજા ન માગે પછી પૌષધશાળાએ જઈ હરિયાવહી પડિકમી દેવ વાદી વાદણા દઈ તિવિહારનું અથવા ચઠવિહારનું પચ્ચખાણુ કરે જે શરીરચિતા કરવી હોય તો વાવસ્સદ કહી સાધુની માફક ઉપયોગ રાખવો છવ રહિત મુદ્દ જૂમીએ જઈ વિધિ માફક મળસૂત્રનો ત્યાગ કરી, મુદ્દતા કરી પૌષધશાળા એ આવે પછી હરિયાવહી પડિકમી એક ખમાસમણુ દઈ કહે કે, “ રચ્છાકારેણ સવિસદ મગવદ્ ગમનગમન આલોડ ” પછી “ રચ્છં ” કહી “ વાવસ્સદ ” કરી વસતિ થકી પ્રશ્નિમ તથા હક્ષિણ દિશાએ જઈ દિશાએ જોઈને મળુજાળહ જસસુગદો એમ કહી સડા સગ અને સ્થડિલ પ્રમાણેને વહીનીતિ તથા લધુનીતિ વોચિરાવે તે પછી નિસિદ્ધી કહીને પૌષધશાળામા જાય અને આવત જતેહિં જ સહિં જ ચિપાહિન તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડ એમ કહે પછી પાછલો પહેર ધાય ત્યા સુધી સંજાય કરે તે પછી એક ખમાસ મણુ દઈ પડિલેહણુનો આદેશ માગે બીજી ખમાસમણુ દઈ પૌષધશાળા પ્રમાજવાને આદેશ માગે પછી આવકે મુહુપતિ, પુછણુ, પહેરવાનુ વસ્ત્ર પડિલેહણુ અને શાવિકાએ મુહુપતી, પુછણુ, ચણિયો, કાચળો અને જોઢેલુ વસ્ત્ર પડિલેહણુ પછી સ્થાપનાચાર્યની પડિલેહણા કરી પૌષધશાળા પ્રમાણેને એક ખમાસમણુ દઈ ઉપધિ મુહુપતિનુ પડિલેહણુ કરી એક ખમાસમણુ દઈ મઠળીમા દીંચણુ ઉપર બેગી સજ્જાય કરે પછી વાદણા દઈને પચ્ચખાણુ કરે જે ખમાસમણુ દઈ ઉપધિ પડિલેહવા આદેશ માગે પછી વસ્ત્ર કાળગી વગેરે પડિલેહીને જે ઉપવાસ કર્યો હોય તો સર્વ ઉપધિને છેડે પહેરવાનુ વસ્ત્ર પડિલેહ શાવિકા તો પ્રમાતની માફક ઉપધિનુ પડિલેહણુ કરે સાજનો સમય ધાય, ત્યારે પથા રીને વિષે અદર તથા બાહિર બાર બાર માત્રાની તથા ચડિલની જૂમિ પડિલેહે પછી દેવસી પડિકમણુ કરીને યોગ હોય તો સાધુની સેવા કરી એક ખમાસમણુ દઈ પોરસી ધાય ત્યા સુધી સજ્જાય કરે પોરસી પૂરી ધાય ત્યારે એક ખમાસમણુ દઈ રચ્છાકારેણ સવિસદ મગવનુ વહુ પઢિપુછા પોરિસિ રાઈ સચારણ ઠામિ એમ કહે પછી દેવ વાદી ચરીરે મળમૂત્રની શકા હોય તો તપાસી સર્વે બહારની ઉપધિ પડિલેહે, દીંચણુ ઉપર

રાખવું, વસ્ત્ર પાત્ર વગેરે ધોવું ઇત્યાદિ કામમા પણ સમ્યક્ પ્રકારે જોઈ કરીને સભાળ રાખવી જિનમંદિરની તથા પોષધશાળા વગેરેની પણ જોઈએ તેવી રીતે સમારવાવડે ઉચિત યતના રાખવી તેમજ ઉપધાન, માસાદિ પ્રતિમા, કપાયજ્ય, ઇદ્રિયજ્ય, યોગવિશુદ્ધિ, વીર્ય સ્થાનક, અમૃત આઠમ, અગ્નીવાર અગ, ચૌદ પૂર્વ વગેરે તપસ્યા તથા નમસ્કાર ફળતપ, ચતુર્વિંશતિકા તપ, અક્ષયનિધિ તપ, દમયતી તપ, ભદ્રશ્રેણી તપ, મહાભદ્રશ્રેણી તપ, સસારતારણ તપ, અઠાઈ, પદ્મખમણ, માસખમણ વગેરે વિશેષ તપસ્યા પણ યથાશક્તિ કરવી રાત્રિએ ચરિત્કાર અથવા તિવિહારનું પચ્ચખખાણ કરવું પર્વને વિષે વિગમનેા ત્યાગ તથા પોષધ ઉપવાસ વગેરે કરવું દરરોજ અથવા પારણને દિવસે અતિથિસંવિભા અને અવસ્ય લાભ લેવો વગેરે

પૂર્વાચાર્યોએ કહેલા ચાતુર્માસિક અભિગ્રહો.

પૂર્વાચાર્યોએ ચોમાસાના અભિગ્રહ કહ્યા છે, તે આ પ્રમાણે — જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર, ચારિત્રાચાર, તપાચાર, અને વીર્યાચાર જોના દ્રવ્યાદિ લેઈથી અનેક પ્રકારના ચાતુર્માસિક અભિગ્રહ હોય ॥

તેનો અનુક્રમ આ પ્રમાણે — તત્ત જ્ઞાનાચારને વિષે મૂળસૂત્ર વાચવારૂપ સર્ગૌચ કરવી, વ્યાખ્યાન સામળવું, સામળેલા ધર્મનું ચિતવન કરવું, અને શક્તિ પ્રમાણે અજવાળી પાચમને દિવસ જ્ઞાનની પૂજા કરવી (૧) દર્શનાચારને વિષે જિનમંદિરમા કાળે કાઢવો, લીંપવું, શુદ્ધલી માડવી વગેરે જિનપૂજા, ચેત્યવદન અને જિનગિબને ઝોપ કરીને નિર્મળ કરવા આદિ કાર્યો કરવા (૨) ચારિત્રાચારને વિષે જળોદમૂકાવવી નહિ, જૂ તથા શરીરમા રહેલા ગડેલા પાડવા નહિ, કીડાવાળી વનસ્પતિને ખાર ન દેવો, લાકડામા, અક્ષિમા તથા ધાન્યમા, ત્રસ છવની રક્ષા કરવી કોઈને આજ ન દેવું, આકોશ ન કરવો, કઠોર વચન ન બોલવું, દેવ શુરના સોગન ન ખાવા, ચાકી ન કરવી તથા પારકો અવ છર્વાદ ન બોલવો પિતાની તથા માતાની કૃતિ ચૂકવોને કામ ન કરવું, નિધાન, દાન અને પડેલી વસ્તુને વિષે યતના કરવી દિવસે બ્રહ્મચ્ય પાળવું, રાત્રિને વિષે પુરૂષે પરસ્ત્રીની તથા સ્ત્રીએ પરપુરૂષની સેવા ન કરવી, ધન ધાન્ય વગેરે નવવિધ પરિગ્રહનું પરિમાણ જોટું રાખ્યું હોય તેમા પણ ઘટાડો કરવો કિંશાપરિમાણ મતમા પણ કોઈને મોકલવું, સદેશો કહેવરાવવો, અધોમૂખીએ જવું વગેરે તત્તવુ રનાન, અગરાગ, ધૂપ, વિલેપન, આબૂ પણ, ફૂલ, તાબૂલ, ઘરાસ, અગર, કેસર, અજર અને કસ્તૂરી એ વસ્તુનું પરિમાણ કરવું, તથા રતન, હીરા, મણિ, સોનું, રૂપું, મોતી વગેરેનું પરિમાણ કરવું ખગ્ગૂર, દ્રાક્ષ, દાડમ, ઉત્તતિય, નાજિએર, કેળા, મીઠા લિજુ, જામફળ, જાજુ, રાયણ, નારંગી, બીજોરા,

સથારાનો ઉત્તરપટ મૂકીને જ્યા પગ મૂકવા હોય ત્યા જૂમિ પ્રમાણને ધીરે ધીરે પાથરે ત્યાર બાદ ડાબા પગપટે સથારાને સ્પર્શીને યુદ્ધપતિ પડિવેદી, “ નિસીદિ ” એ પદ ત્રણવાર બોલી નમો સમાસમળાણ અણુજાળહ જિદ્દિજ્ઞા એમ કહેતો મથારા ઉપર બેસી નવકારને આતરે ત્રણ વાર કરેમિ મતે સામાદઅ કહે પછી આ ચાર ગાથા કહે

અણુજાળહ પરમગુરુ, ગુરુગણરયણેદિં મૂસિઅસરીરા ॥

મહુ પદિપુષ્પા પોરિસિ, રાઈ સથારણ ઠામિ ॥ ૧ ॥

અણુજાળહ સથાર, વાહુવહાણેણ વામવાસેણ ॥

કુષ્કુડિપાયપસારણ-અવર તુ પમજ્ઞય મૂર્મિ ॥ ૨ ॥

સકોઈય સદાસ, ઉવદુતે અ કાયપહિલેહા ॥

દવાઈઉવઓગ, ડસાસનિરુમળા લોણ ॥ ૩ ॥

જઠ મે હુઅ પમાઓ, હમસ્સ દેહસ્સ હમાઈ રયણીય ॥

આહારમુવહિદેહ, મથ વિવિદેળ વોસિરિઅં ॥ ૪ ॥

એ ચાર ગાથા કહી “ સ્ત્રાચાર મગલ ” વગેરે બાવના બાવીને નવકારનું સ્મરણ કરતો ચરવળા વગેરેથી શરીરને સથારા ઉપર પ્રમાણને ડાબે પાસે બાહુ એશિકે લઇને સુવે ને શરીર ચિતાએ જવું પડે તો સથારા બીજાને સઘટ્ટાવીને આયસ્સદ કરી પહેલા પડિવેદી કાયચિતા કરે પછી ઇરિયાવહિયા કરી ગમણાગમણ આલોઈ જલ્પનથી પણ ત્રણ ગાથાઓની સંજ્ઞાપ કરીને નવકારનું સ્મરણ કરતો પૂર્વની માફક સુધ રહે શત્રિને પાછલે પહોરે ભગૂત થાય, ત્યારે ઇરિયાવહી પડિલ્લમીને કુમુભિજ હુમુભિજનો કાઉંસળગ કરે; પછી ચૈત્યવદન કરી આચાર્ય વગેરેને વાહી પ્રતિકમણની વેળા થાય ત્યા સુધી સંજ્ઞાપ કરે તે પછી પૂર્વની માફક પ્રતિકમણથી માહી મડળીમા સંજ્ઞાપ કરે તે પછી પૂર્વની માફક પ્રતિકમણથી માહી મડળીમા સંજ્ઞાપ કરવા સુધી કરે, ને પોસહ કરવાની ઇચ્છા હોય તો એક ખમાસમણ દઇ ર્ચ્છાકરેણ સદિસદ મગવન્ન મુદ્ધપચ્ચિઅ પચ્ચિલદેમિ એમ કહે શુર કહે પહિલ્લેદહ પછી યુદ્ધપતિ પડિવેદી એક ખમાસમણ દઇ ર્ચ્છાકરેણ સદિસદ મગવન્ન પોસદ પારુ ? શુર કહે પુણો વિ કાયમ્મ પછી કહેવું કે, પોસદ પારિઅ શુર કહે આયારો ન મુત્તવ્વો પછી ઉભા રહી નવકાર ગણી દીઅણે બેસી તથા જૂમિએ મસ્તક લગાડી આ ગાથાઓ કહેવી —

સામરચ્વો કામો, ચદવહિંસો મુદ્ધસણો ધજ્જો ॥

જેસિં પોસદ પદિમા, અણ્ણહિઆ જીવિઅતે નિ ॥ ૧ ॥

ઠાકડી, અખરોટ, પાચમફલ, કોઠ, દિબર, બિલીફળ, આમલી, જોર, બિલ્લુક ફળ, ચીમકા, ચીમકી, કેરા, કરમદા, જોરક, લિળુ, આગલવેતસ એમનું અથાણું, અકુરા, જાતજાતના ફૂલ તથા પત્ર, સચિત્ર, બહુળીજ, જાતજાતના પક્ષ એક પછી એક વર્જવા તથા વિગ્રહનું અને વિગ્રહની અદર આપનારી વસ્તુનું પરિભાષ્ય કરવું વસ્ત્ર ધોવા, લિપવું, ખેત્ર ખણવું, નહવરાવવું, બીજાની જૂઠાં કાઢવી, ક્ષેત્ર સળધી જાતજાતના કામો, ખાડવું, દળવું, પાણીમાં ઝીલવું, અન્ન રાધવું, ઉવટખણ લગાડવું વગેરેનો ઘગડો કરવો તથા ખોટી સાક્ષી પૂરવી નહીં દેશવકાશિક મતને વિષે જૂમિ ખોદવાનું, પાણી લાવવાનું, કપડા ધોવાનું, નહાવાનું, પીવાનું, અગ્નિ સળગાવવાનું, દીવો કરવાનું, પવન નાખવાનું, લીલીત્રી કાપવાનું, મ્હોટા વડિલોની સાથે છૂટથી જોલવાનું, અદત્તાદાનનું, તથા સ્ત્રીએ પુરૂષની સાથે તથા પુરૂષે સ્ત્રીની સાથે ભેસવું, સૂવું, જોલવું, જોડું વગેરેનું વ્યવહારના સળધમા પરિભાષ્ય રાખવું, દિશિનું માન રાખવું, તથા લોભોપલોભનું પક્ષ પરિભાષ્ય રાખવું તેમજ સર્વે અનર્થક ઠનો સંશોધ કરવો, સામાયિક પોષધ તથા અતિથિસ વિભાગમાં પક્ષ ને છૂટ રાખી હોય, તેમાં કરદોજ કાઢ કરી કરવું ખાડવું, દળવું રાધવું, જમવું, ખણવું, વસાદિ રગવું, કાતવું, પીંજવું, લોહવું, ઘર વગેરે ધોળાવવું, લીપવું, ઝાટકવું, વાહન ઉપર ચઢવું, લીખ વગેરે જોવી, પગરખા પહેરવા, ખેતર નીંદવું, લણવું, જોડણ કરવું, વગેરે કાર્યોને વિષે કરદોજ જનતા સુધી સવર રાખવો બણવું, જિનમંદિરે દર્શન કરવું, વ્યાખ્યાન સામજનું, ગણવું, જોડવા કામોને વિષે તથા જિનમંદિરના સર્વે કામોને વિષે લિપમ કરવો આકમ, ચોદશ, કંઠ્યાણક તિથિઓમાં તપ વિશેષ કરેલા હોય તેનો લોકોને ધર્મ પમાડવા વર્ષ કિવસમાં ઉઘાપન મહોત્સવ કરવો ધર્મને અર્થે મુકપત્તિ, પાણીના ગળણા, તથા ઓષધ વગેરે આપવા, યથા શક્તિ સાધર્મિક વાતસલ્ય કરવું, અને શુદ્ધો પિતૃય સાચવવો કર મહિને સામાયિક તથા દર વર્ષે પોષધ તથા અતિથિસ વિભાગ યથાશક્તિ કરવો " આ રીતે આવક શાવિકાના ચોમાસા સળધી નિયમ કલા છે

રાજકુમારનું કથાનક.

હવે આ વિષય સળધી આ પ્રમાણે કથા છે

વિજયપુરમાં વિજયસેન નામે રાજા હતો તેને ઘણા પુત્રો હતા તેમાં વિજયશ્રી રાણીનો પુત્ર રાજ્ય ચલાવવા લાયક થયો, એમ જાણી રાજાએ તેને આદરસન્માન દેવાનું મૂકી દીધું એમ કરવામાં રાજાનો એવો અભિપ્રાય હતો કે, " જીજ્ઞ પુત્રો અદેખામ્પથી એને મારી નાખે નહીં " તેથી રાજકુમારને ઘણું દુઃખ થતું તે મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે, " પગથી હણાયલી ધૂળ પક્ષ હણનારને માથે ચઢે છે, માટે મૂંગે મોઢે અપમાન સહન કરનાર માણસ કરતા ધૂળ લિપતમ છે, એવું નીતિશાસ્ત્રનું વચન છે, માટે મ્હારે અહિં

સે કહેા આશ્ચર્યથી બરેલા સંપૂર્ણ પૃથ્વીમહાળને જોતો નથી, તે કૂવાના ઢેંકા જેવેા છે પૃથ્વીમહાળને વિષે જામણ કરનાર પુરૂષો દેશદેશ ા ભાષાઓ જાણે છે, દેશદેશના વિચિત્ર રિવાજ જાણે છે, અને વિવિધ પ્રકારના આશ્ચર્યકારી ચમત્કાર જુએ છે । ” રાજકુમાર એમ વિચારી રાત્રિયે ઠાઠ ન જાણે તેવી રીતે હાથમા તરવાર લઈ બહાર નીકળ્યો, અને પૃથ્વીને વિષે પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે ફરવા લાગ્યો ઠાઠ વખતે અટવીમા ફરતા બપોરના વખતે બૂખ-તરસથી બહુ હેરાન થયો એટલામા સર્વાંગે દિવ્ય આબૂપણ પહેરેલો એક દિવ્ય પુરૂષ આગ્યો તેણે રનેહપૂર્વક તેની સાથે કેટલી વાર્તા કરી અને કુમારને એક સર્વે પ્રકારના ઉપદેશને દુર કરનારૂં અને જીભુ સર્વ ઉત્તમ વસ્તુને આપનારૂં એવા બે રત્ન આપ્યા કુમારે “ તું કોણ છે ? ” એમ તેને પૂછ્યું, ત્યારે તેણે કહ્યું કે, “ જ્યારે તું તારા શહેરમા જઇશ ત્યારે યુનિરાજના વચનથી રહારૂં અરિત જાણીશ ”

પછી રાજકુમાર તે રત્નોના મહિમાથી સર્વ ઠેકાણે યથેચ્છ વિલાસ કરતો રહ્યો. એક વખતે પકંહનો ઉરૂપોષ સાબળવાથી તેના જાણવામા આવ્યું કે, “ કુસુમપુરનો દેવશર્મા નામે રાજા આખના દરદશી ધણીજ વેદના જોગવે છે ” પછી રાજકુમારે તુરતજ ત્યા જઈ રત્નના પ્રભાવથી આખની ઈજા દૂર કરી રાજાએ પ્રસન્ન થઈ રાજકુમારને પોતાનું રાજ્ય તથા પુત્રવધી નામે પુત્રી આપી પોતે દીક્ષા લીધી પછી કુમારના પિતાએ પણ કુમારને રાજ્ય ઉપર બેસારી પોતે દીક્ષા લીધી આ રીતે રાજકુમાર બે રાજ્યો ચલાવવા લાગ્યો. એક વખતે ત્રણ જ્ઞાનના ધણી ધણેલા દેવશર્મા રાજર્ષિએ કુમારનો પૂર્વભવ આ પ્રમાણે કહ્યો કે — “ ક્ષેમાપુરીને વિષે સુવત નામે શેઠ હતો, તેણે શુરૂની પાસે પોતાની શબ્દિ પ્રમાણે ચોમાસા સબધી નિયમ લીધા હતા તેનો એક ચાકર હતો, તે પણ દરેક વર્ષા ઠાળના ચોમાસામા રાત્રિજોજનનો તથા મધ્ય, મધ્ય, માસસેવનનો નિયમ કરતો હતો પછી તે ચાકર મરણ પામ્યો અને તેનો જીવ તું રાજકુમાર થયો, અને સુવત શેઠનો જીવ રહેાટો ઋદ્ધિવત દેવતા થયો તેણે પૂર્વભવની પ્રીતિથી તને બે રત્નો આપ્યા ” આ રીતે પૂર્વભવ સાબળી કુમાર ભતિરમરણ જ્ઞાન પામ્યો, અને ધણા પ્રકારના નિયમ પાળીને સ્વર્ગે ગયો ત્યાથી અવીને મહાવિદેહમા સિદ્ધ થયો આ રીતે ચોમાસાના નિયમ ઉપર કથા કહી છે

પાતુર્માસિક કૃત્યો અંગે લૌકિક શાસ્ત્રોનું સમર્થન.

લૌકિક ગ્રંથમા પણ આ વાત કહી છે વસિષ્ઠ ઋષિએ પૂછ્યું કે, “ હે પ્રભાદેવ ! વિષ્ણુ ક્ષીરસમુદ્રમા શી રીતે નિદ્રા કરે છે ? અને તે નિદ્રા કરે ત્યારે શી શી વસ્તુ વર્જની ? અને તે વસ્તુ વર્જવાથી શું શું ફળ થાય ? ” પ્રભાદેવે કહ્યું “ હે વસિષ્ઠ ! વિષ્ણુ ખરેખર નિદ્રા કરતો નથી અને જાગૃત પણ થતો નથી, પરંતુ વર્ષાઠાળ આવે ત્યારે બાહ્યથી વિષ્ણુનો એ સર્વ ઉપચાર કરાય છે હવે વિષ્ણુ યોગનિદ્રામા રહે, ત્યારે

તિલક કરવાનો ઉત્સવ કરાવવો. સઘનુ જોખમ માથે લેનારા, આગળ ચાલનારા, પાછળ રહી રક્ષણ કરનારા તથા મુખ્યપણે સઘનુ કામ કરનારા વગેરે લોકોને યોગ્ય સ્થાનકે રાખવા શ્રી સઘના ચાલવાના તથા મુકામ વગેરેના જે કરાવ થયા હોય, તે સર્વ પ્રસિદ્ધ કરવા માર્ગમા સર્વે સાધર્મિકોની સારી પેઠે સારસલાખ કરવી કોઈનું ગાઠનું પૈડું ભાગે, અથવા બીજી કાંઈ હરકત આવે તો પોતે તેમને સર્વ શક્તિએ યોગ્ય મદદ કરવી દરેક ગામમા તથા નગરમા જિનમદિરને વિષે સ્નાત્ર, મ્હોટી પૂજા ચઢાવવી ચૈત્યપરિપાટી વગેરે મ્હોટો ઉત્સવ કરવો જીર્ણોદ્ધાર વગેરેનો પણ વિચાર કરવો તીર્થના દર્શન થયે સોનું, રત્ન, મોતી આદિ વસ્તુવડે વધામણી કરવી લાપશી, લાડુ આદિ વસ્તુ મુનિરાજોને વહોરાવવી સાધર્મિકવાત્સલ્ય કરવું ઉચિતપણે દાન વગેરે આપવું તથા મ્હોટો પ્રવેશોત્સવ કરવો તીર્થે દાખલ થયા પછી પહેલા હર્ષથી પૂજા, દોકન વગેરે આદરથી કરવું અષ્ટ પ્રકારી પૂજા કરવી તથા સ્નાત્ર વિધિથી કરવું માળ પહેરાવવી વગેરે કરવું ધીની ધારાવડી દેવી પહેરામણી મૂકવી જિનેશ્વર ભગવાનની નવાળે પૂજા કરવી તથા ફૂલધર, કેલિધર વગેરે મહાપૂજા, રેશમી વસ્ત્રમય પૂજાનું દાન કોઈને હરકત ન પડે એવું દાન (સદાવર્ત), રાત્રિભગશ્વ, બીત, નૃત્ય વગેરે નાનાવિધ ઉત્સવ, તીર્થપ્રાપ્તિનિમિત્ત ઉપવાસ, છકું વગેરે તપસ્યા કરવી કોડ, લાખ યોખા વગેરે વિવિધ વસ્તુ વિવિધ ઉત્સવમા મૂકવી

જાતજાતના યોનીશ, બાવન, જોતેર અથવા એકસો આઠ રૂળો અથવા બીજી જાત જાતની એટલી જ વસ્તુઓ તથા સર્વ ભક્ષ્ય અને લોભ્ય વસ્તુથી ભરેલી યાળી ભગવાન આગળ ધરવી તેમજ રેશમી વગેરે ઉત્તમ વસ્ત્રના ચક્રુઆ, પહેરામણી, અગલુછણ, દીવાને સારું તેલ, ધોતિયા, ચદન, કેસર, લોગની વસ્તુ, પુષ્પ લાવવાની છાબડી, પિંગા નિકા, કળશ, ધૂપધાણું, આરતિ, આશૂવણ, દીવીઓ, ચામર, નાળીવાળા કળશ, થાલીઓ કથોળા, ઘટાઓ, ઝવરી, પટલ વગેરે વાળિત્રો આપવા સૂતાર વગેરેનો સત્કાર કરવો તીર્થની સેવા, વિણસતા તીર્થનો ઉદ્ધાર તથા તીર્થના રક્ષક લોકોનો સત્કાર કરવો તીર્થને ગરાસ આપવો સાધર્મિક વાત્સલ્ય, શુરુની ભક્તિ તથા સઘની પહેરામણી વગેરે કરવું યાચક વગેરેને ઉચિત દાન આપવું જિનમદિર વગેરે ધર્મકૃત્યો કરવા યાચકોને દાન આપવાથી કીર્તિમાત્ર થાય છે, એમ સમજી તે નિષ્કળ છે એમ ન માનવું, કેમકે યાચકો પણ દેવતા, શુરુના તથા સઘના શુભો ગાય છે માટે તેમને આપેલું દાન બહુ ફળદાયી છે ચકવર્તી વગેરે લોકો જિનેશ્વર ભગવાનના આગમનની વધામણી આપનારને પણ સાઠાબાર કોડ સોનેયા વગેરે દાન આપતા હતા સિદ્ધાતમા કહ્યું છે કે—સાઠાબાર કોડ સોનેયા જેટલું, ચકવર્તીનું પ્રતિદાન જાણવું આ રીતે યાત્રા કરી પાછો વળતો સઘવી ઘણા ઉત્સવથી પોતાના ઘરમા પ્રવેશ કરે પછી દેવાદાનાદિ ઉત્સવથી કરે, અને એક વર્ષ સુધી તીર્થોપવાસ વગેરે કરે આ રીતે તીર્થયાત્રાનો વિધિ કહ્યો છે

શું શું વર્જ્યું ? તે સાબળ ને પુરૂષ ચોમાસામા મુસાફરી ન કરે, માટી ન ખજે, તથા રિગણા, ચોળા, વાલ, કલશી, તુવેર, કાલિગ્રહ, મૂળા અને તાદળને ઝોટલી વસ્તુનો ત્યાગ કરે તથા હે વસિષ્ઠ ! જે પુરૂષ ચોમાસામા ઝોઠ અન્ન ખાય, જે પુરૂષ હંમેશા તથા ઘણું કરી ચોમાસામા રાત્રિભોજન ન કરે, તે આ લોકમા તથા પરલોકમા સર્વ અભિષ્ટ વસ્તુ પામે જે પુરૂષ ચોમાસામા મધ માસ વર્જ્ય છે, તે દરેક માસમા સો વર્ષ સુધી કંઈલા અશ્વમેધ યજ્ઞનું પુણ્ય પામે છે વગેરે

માર્કંડેયઋષિએ પણ કહ્યું છે કે —હે રાજન્ ! જે પુરૂષ ચોમાસામા લૈક્ષમર્જન કરતો નથી, તે ઘણા પુત્ર તથા ધન પામે છે અને નિરોગી રહે છે જે પુરૂષ પુષ્પાદિકના લોગ છોડી દે છે, તે સ્વર્ગલોકને વિષે પૂજ્ય છે જે પુરૂષ કંઠવો, ખાગે, તીખો, તૂટેલો, મીઠો અને ખારો એ રસોથી ઉત્પન્ન થતા રસોને વર્જ્ય, તે પુરૂષ કુરૂપતા તથા દોર્ભાગ્ય દોષ ઠેકાણે પણ પામતો નથી તાબૂલ બક્ષણ કરવાનું વર્જ્ય તો લોગી ધાય અને શરીર લાવણ્ય પામે જે ફળ, શાક અને પાકડાનું શાક વર્જ્ય તે ધન તથા પુત્ર પામે હે રાજન્ ! ચોમાસામા ગોળ ન ખાય તો મધુર સ્વરવાળો ધાય તાવડી ઉપર પાકેલું અન્ન બક્ષણ કરવાનું તજે તો, બહુ સતતિ પામે જૂમિને વિષે સધારે સૂઈ રહે તો વિશ્વનો સેવક ધાય કહો તથા દુધ વર્જ્ય તો ગોલોક નામે દેવલોકે જાય બપોર સુધી પાણી પીવાનું તજે તો રોગોપદ્રવ ન થાય જે પુરૂષ ચોમાસામા ઝોકાતર ઉપવાસ કરે તે બ્રહ્મલોકમા પૂજ્ય જે પુરૂષ ચોમાસામા નખ અને કેશ ન ઉતારે તે દરેકજ ગંગાસ્નાનનું ફળ પામે જે પારકું અન્ન તજે તે અનંત પુણ્ય પામે ચોમાસામા લોજન કરતી વેળાએ જે મોન ન રહે, તે કેવળ પાપજ લોખંડે લોખંડે મોનપણે લોજન કરતું ઉપવાસ સમાન છે, માટે ચોમાસામા જરૂર મોન લોજન તથા જીભ નિયમ રાખવા ઇત્યાદિ અવિધોત્તર પુરાણમા કહ્યું ।

તપાગચ્છીય શ્રી રત્નશેખર સૂરિવિરચિત ‘આશ્વવિધિમંત્રણ’ની
આશ્વવિધિમંત્રણીકામા ચતુથ ચાતુર્માસિકકૃત્ય પ્રકાશ
સ પૂર્ણ થયો.

વિક્રમરાજ આદિના સઘનુ વૃત્તાત.

શ્રીસિદ્ધસેન દિવાકરે પ્રતિજ્ઞાધ પમાડેલો વિક્રમાદિત્ય રાજ્ય શત્રુજયની યાત્રાએ ગયા ત્યારે તેના સઘમા એકસો અગનોતેર (૧૬૯) સુવર્ણમય અને પાચસો (૫૦૦) ઠાત, અદનાદિમય જિનમંદિર હતા શ્રી સિદ્ધસેન દિવાકર વગેરે પાચ હજાર (૫૦૦૦) આભાર્ય હતા ચોદ (૧૪) સુકુટધારી રાજાઓ હતા તથા સ્ત્રીતેર લાખ (૩૦૦૦૦૦૦) શ્રાવકના કુટુંબ, એક હોડ દસ લાખ નવ હજાર (૧૧૦૦૬૦૦૦) ગાડા, અઠાર લાખ (૧૮૦૦૦૦૦) ઘોડા, છોતેરસો (૭૬૦૦) હાથીઓ અને આ રીતે જ છાંટ, બળદ વગેરે હતા કુમારપાળે કાઠેલા સઘમા સુવર્ણરત્નાદિમય અઠારસે સુખોતેર (૧૮૭૪) જિનમંદિર હતા ધરાદમા પશ્ચિમ મહાગિર નામે પ્રસિદ્ધ એવા આલુ સઘવીની યાત્રામા સાતસો (૭૦૦) જિનમંદિર હતા, અને તેણે યાત્રામા બાર હોડ સોનેયાનો વ્યય કર્યો પેથક નામા શ્રેષ્ઠીએ તીર્થના દર્શન કર્યા ત્યારે અગીઆર લાખ રૂપામય ટકનો વ્યય કર્યો, અને તેના સઘમા ભાવન દેરાસર અને સાત લાખ માણસ હતા વસ્તુપાળ મત્રીએ કરેલી સાડીબાર યાત્રાઓ પ્રસિદ્ધ છે આ રીતે ત્રિવિધ યાત્રાઓનું સ્વરૂપ કહ્યું છે

સ્નાન મહોત્સવ.

તેમજ જિનમંદિરમા ફરેશજ ઘણા આડબરથી સ્નાત્રોત્સવ કરવો, તેમ કરવાની શક્તિ ન હોય તો ફરેક વર્ષને વિષે કરવો, તેમ પણ ન કરી શકાય તો વર્ષમા એક વાર તો અવશ્ય સ્નાત્રોત્સવ કરવો તેમા મેરૂની રચના કરવી અષ્ટ મગજિકની સ્થાપના કરવી નૈવેદ્ય ધરવુ તથા ઘણા ખાવનાચકન, કેશર, સુગંધી પુષ્પો અને લોગ વગેરે સકળ વસ્તુને સમુગ્રાય એકઠો કરવો સગીત આદિની સામગ્રી સારી રીતે તૈયાર કરવી દેશમી વસ્ત્રમય મહાશવળ આપવી, અને પ્રભાવના વગેરે કરવી સ્નાત્રોત્સવમા પોતાની સમ્પત્તિ, કુળ, પ્રતિષ્ઠા વગેરેને અનુસરી સર્વ શક્તિ વડે ધનનો વ્યય વગેરે કરી સર્વ આડબરથી જિનમતની ઘણી પ્રભાવના કરવાને સાડે પ્રયત્ન કરવો સઘનાય છે કે-પેથક થેઠે શ્રી ગિરનારજી ઉપર સ્નાત્રમહોત્સવને અવસરે છપ્પન ધડી પ્રમાણુ સુવર્ણ આપી છદ્ર-માળા પહેરી અને તેણે શ્રી શત્રુજય ઉપર તથા ગિરનારજી ઉપર એક જ સુવર્ણમય શ્વળ આપી તેના પુત્ર ઝાઝણ થેઠે તો દેશમી વસ્ત્રમય શ્વળ આપી આ રીતે સ્નાત્રોત્સવનું સ્વરૂપ કહ્યું છે

દેવદ્રવ્યની વૃદ્ધિ.

વળી દેવદ્રવ્યની વૃદ્ધિને સાડે ફરેક વર્ષે માળોદ્વષ્ટન કરવુ તેમા મંદમાળા અગ્રિમા

પંચમ પ્રકાશ વર્ષકૃત્ય.

શોભાસા સળધી કૃત્ય કહ્યું હવે રહેલી અર્ધ ગાથા તથા તેરમી ગાથા મગી દોહ ગાથાના અગીઆર દ્વારવટે વર્ષકૃત્ય કહે છે

(મૂળગાથા)

પદ્ધતિસ સઘચળ-સાદ્મિઅ મત્તિજતિગ ॥ ૧૨ ॥

જિળગિહિ દ્વદળ જિળચળ-બુઢી મહપૂઅમ્મજામરિઆ ॥

સુઅપૂઆ ઉઅગળ, તહ તિત્યપમાવળા સોદી ॥ ૧૩ ॥

આવકે દરવર્ષે જ્યન્યથી એક વાર પણ ૧ ચતુર્વિધ શ્રી સઘની પૂજા, ૨ સાધર્મીક વાત્સલ્ય, ૩ તીર્થયાત્રા, ૪ યજમાત્રા અને અઢાહી યાત્રા એ ત્રણ યાત્રાઓ, ૪ જિનમંદિરને વિષે કનાત્રમહોત્સવ, ૫ માળા પહેરવી, ઇંદ્રમાળા વગેરે પહેરવી, પહેરામણી કરવી, ધોતિયા વગેરે આપવા તથા દ્રવ્યની ઉછામણીપૂર્વક આરતી ઉતારવી વગેરે ધર્મકૃત્યો કરીને દેવદ્રવ્યની વૃદ્ધિ, ૬ મહાપૂજા, ૭ રાત્રિને વિષે ધર્મજાગરિકા, ૮ અતઝાનની વિશેષ પૂજા, ૯ અનેક પ્રકારના ઉજમણા, ૧૦ જિનશાસનની પ્રભાવના, અને ૧૧ આલોચણા શ્રી સઘની પૂજા એટલા ધર્મકૃત્યો યથાશક્તિ કરવા જોઈએ

તેમા શ્રીસઘની પૂજામા પોતાના કુળને તથા ધન વગેરેને અનુસરીને ઘણા આદરથી અને બહુમાનથી સાધુ સાધ્વીના ખપમા આવે એવી આધાર્મિક આદિ દોષ રહિત વસ્તુ શુદ્ધમહારાજને આપવી તે વસ્તુ એ કે—વસ્ત્ર, કબળ, પ્રોછનક, સૂત્ર, ઉન, પાત્રા, પાણીના તુંબકા વગેરે પાત્ર, દાઢો, દાઢી, સોય, કાટાને જેથી કાઢનારો ચીપીયો, કાગળ, ખડીયા, લેખણીનો સઘ્રહ પુસ્તક વગેરે દિનકૃત્યમા કહ્યું ॥ કે—વસ્ત્ર, પાત્ર આપવાદિક પાત્રે પ્રકારતુ પુસ્તક, કબળ, પાદપ્રોછનક, દાઢો, સથારો, સિન્જા તથા ખીલુ પણ ઓધિક તથા ઓપઘાદિક શુદ્ધચિત્તિ પુછણા વગેરે જે કાંઈ શુદ્ધ સયમને ઉપકારી હોય આપવું પ્રવચનસારોદ્ધાર વૃત્તિમા વળી કહ્યું ॥ કે—“જે વસ્તુ સયમને ઉપકારી હોય, તે વસ્તુ ઉપકાર કરનારી હોવાથી ઉપકરણ કહેવાય છે તેથી અધિક વસ્તુ રાખવી તે અધિકરણ કહેવાય છે અસયતપણે વસ્તુનો પરિહાર એટલે પરિભોગ (સેવન) કરનારો અસયત કહેવાય છે ” અહિં પરિહાર શબ્દનો અર્થ પરિભોગ કરનારો એવા કથો તેનું કારણ કે પરિહારોપરિભોગો એવું વચન છે તેથી અસયતપણે જે પરિભોગ કરવો એવો અર્થ થાય છે, એમ પ્રવચનસારોદ્ધાર વૃત્તિમા કહ્યું છે

ધનુ ત્યારે વાગ્મદ્ મત્રી વગેરે સમર્થ લોકો ચાર લાખ, આઠ લાખ ઇત્યાદિ સખ્યા બોલવા લાગ્યા તે સમયે સોરઠ દેશનો મહુઆનો રહીશ પ્રાગ્વાટ હસરાજ ધીરૂનો પુત્ર જગદુ, મલિન શરીરે મલિન વસ્ત્ર પહેરી જોઢીને ત્યાં જિલો હતો તેણે એકદમ સવા કોઠની રકમ કહી આશ્ચર્યથી કુમારપાળ રાજાએ પૂછ્યું ત્યારે તેણે કહ્યું કે-મહારા પિતાએ નોકામા બેસી દેશદેશાતર બ્યાપાર કરી ઉપાર્જન કરેલા દ્રવ્યથી સવા કોઠ સોનૈયાની કિંમતના પાચ માણિક્ય રત્ન ખરીદ્યા, અને અત વખતે મને કહ્યું કે-
 “શ્રી શત્રુજય, ગિરનાર અને પાળપટ્ટન એમાં નિવાસ કરનારા ભગવાનને એકેક રત્ન ત્હારે આપવું, અને બે રત્ન પોતાને સાડી રાખવા ” પછી જગદુશાએ તે ત્રણે રત્નો સુવર્ણજડિત કરી શત્રુજયનિવાસી ઋષભ ભગવાનને, ગિરનારવાસી શ્રી નેમિનાથજીને તથા પટ્ટણવાસી શ્રી અદ્રમજુજીને કઠાબરણ તરીકે આપ્યા

એક વખતે શ્રી ગિરનારજી ઉપર દિગંબર તથા સ્વેતાંબર એ બન્નેના સઘ સમકાળે આવી પહોંચ્યા અને બન્ને જણા અમારુ તીર્થ કહી ઝગડો કરવા માલ્યો ત્યારે ‘જે ઇદ્રમાળા પહેરે તેનું આ તીર્થ છે’ એવા વૃદ્ધ જનોના વચનથી પેથક ચેકે છપ્પન ધડી પ્રમાણ સુવર્ણ આપી ઇદ્રમાળા પહેરી, અને ચાલકોને ચાર ધડી પ્રમાણ સુવર્ણ આપી તીર્થ પોતાનું છે એમ સિદ્ધ થયું આ રીતે જ પહેરામણી, નવી ધોતીઓ, ભત્રાત્રાતના ચંદરવા, અગલૂછણા, દીપક, તેલ, ઊંચું અદન, કેસર, લોગ વગેરે જિનમંદિરે ખપમા આવતી વસ્તુઓ દરવર્ષે શક્તિ પ્રમાણે આપવી તેમજ ઉત્તમ આગી, વેલખુદ્ગિની રચના, સર્વાંગના આભૂષણ, ફૂલધર, કેલિધર, પૂતળોના હાથમાના ફૂવારા વગેરે રચના તથા વિવિધ પ્રકારના ગાયન, નૃત્ય વિગેરે ઉત્સવવડે મહાપૂજા તથા રાત્રિભગવરણ કરવા જેમ એક શેક સમુદ્રમા સુષાક્રી કરવા જતા એક લાખ દ્રવ્ય ખરચીને મહાપૂજા ભણાવીને મનગમતો લાભ થવાથી બાર વર્ષે પાછો આવ્યો ત્યારે હર્ષથી એક કોઠ રૂપિયા ખરચી જિનમંદિરે મહાપૂજા વગેરે ઉત્સવ કર્યો

શ્રુતજ્ઞાનની આરાધના.

તેમજ પુસ્તક વગેરેમા રહેલા શ્રુતજ્ઞાનની કપૂર આદિ વસ્તુવડે, સામાન્ય પૂજા તો ગમે ત્યારે બની શકે તેમ છે મૂલ્યવાન વસ્ત્ર વગેરે વસ્તુવડે વિશેષ પૂજા તો દર માસે અજવાળી પાચમને દિવસે શ્રાવકને કરવી યોગ્ય છે તેમ કરવાની શક્તિ ન હોય તો જઘન્યથી વર્ષમા એક વાર તો અવશ્ય કરવી જ આ વાત જન્મકૃત્યની અદર આવેલા જ્ઞાનભકિતદારમા વિસ્તારથી કહીશું

ઉદાપન મહોત્સવ

તેમજ નવકાર, આવશ્યક સૂત્ર, ઉપદેશમાળા, ઉત્તરાધ્યયન વગેરે જ્ઞાન, ધર્મ અને

જુદા જુદા પ્રકારના તપ સભાથી ઉજમણામાં જઈ યથી એક ઉજમણું તો દરવર્ષે યથાવિધિ જરૂર કરવું કેમકે માણસોની ઉજમણ કરવાથી લક્ષ્મી સારે સ્થાનકે જોડાય, તપસ્યા પણ સફળ થાય, અને નિરંતર શુભ ધ્યાન, ભવ્ય જીવોને સમર્પિતનો લાભ, જિનેશ્વર મહા રાજની ભક્તિ તથા જિનશાસનની શોભા થાય, જોટલા શુભ થાય છે તપસ્યા પૂરી થયા પછી ઉજમણું કરવું તે નવા ભનાવેલા જિનમંદિરે કળશ ચઢાવવા સમાન, ચોખ્ખાથી બરેલા પાત્ર ઉપર ફળ મૂકવા સમાન અથવા લોજન કરી રહ્યા પછી તાબૂલ દેવા સમાન છે શાસ્ત્રમાં કહેલા વિધિ પ્રમાણે નવકાર લાખ અથવા કોડ વાર ગણી જિનમંદિરે સ્નાત્રોત્સવ, આધર્મિક વાત્સલ્ય સમપૂર્ણ વગેરે ઘણા આહભરથી કર્યું લાખ અથવા કોડ ચોખ્ખા, અઠસઠ સોનાની અથવા રૂપાની વાટકિયો પાટિયો, લેખણા તથા રત્નો, મોતી, પરવાળા, નાણું, તેમજ નાળિયેર વગેરે અનેક ફળો, ભત્રાત્રતા પકવાનો, ધાન્યો તથા ખાદ્ય અને દવાદ્રવ્યો અનેક વસ્તુઓ, કપડાં વગેરે વસ્તુઓ મૂકી નવકારનું ઉજમણું કરનાર, ઉપધાન વહેવા આદિ વિધિ સહિત માળા પહેરી આવશ્યક સૂત્રનું ઉજમણું કરનાર, ગાયત્રી સ્ત્રીયા આદ્ય જોટલે પાચમે સુમાલીશ પ્રમુખ ચોદક, નાળિયેર વાટકિયો વગેરે વિવિધ વસ્તુ મૂકીને ઉપદેશમાળાદિકના ઉજમણું કરનાર, સોનેયા વગેરે વસ્તુ રાખી લાડવા આદિ વસ્તુની પ્રભાવના કરી દર્શનાદિકના ઉજમણું કરનારા ભવ્ય જીવો પણ હાલના કાળમાં દેખાય છે

માળા પહેરવી એ મહોદ્ધ ધર્મકૃત્ય છે, કેમ કે—નવકાર, ઇરિયાવહી ઇત્યાદિ સૂત્રો શક્તિ પ્રમાણે તથા વિધિ સહિત ઉપધાન વહ્યા વિના ભણવાં ગણવાં એ અશુદ્ધ ક્રિયા ગણાય છે શ્રુતની આરાધના મટે જેમ માધુએને યોગ વહેવા, તેમજ શ્રાવકોને ઉપધાન તપ જરૂર કરવું એમને માળા પહેરવી એજ ઉપધાન તપનું ઉજમણું છે, કેમકે—કોઈ શેઠ જીવ ઉપધાન તપ યથાવિધિ કરી, પોતાના ઠકમાં નવકાર આદી સૂત્રની માળા તથા શુદ્ધ પહેરાવેલી સૂત્રની માળા ધારણ કરે છે, તે બે પ્રકારની શિવશ્રી (નિરુપદ્રવપણું અને મોક્ષલક્ષ્મી) ઉપાજે છે સુહૃતરૂપ કયાની વરમાળા જ ન હોય ! સુહૃતરૂપ જળ જેથી ઠાંઠવાની ઘડાની માળા ન હોય ! તથા પ્રત્યક્ષ શુભોની શુભલી માળા જ ન હોય ! એવી માળા પુણ્યવાનથી જ પહેરાય છે આ રીતે અજવાળી પાચમ વગેરે વિવિધ તપસ્યાઓ, ઉજમણું પણ તે તે તપસ્યાના ઉપવાસ વગેરેની સંખ્યા પ્રમાણે નાણું, વાટકિયો, નાળિયેર, દાડું વગેરે જુદી જુદી વસ્તુ મૂકી યથાશ્રુત સંપ્રદાયને અવલગીને કરવા

શાસનની પ્રભાવના

તેમજ તીર્થની પ્રભાવનાને મટે શ્રી શુભ મહારાજ પધારવાના હોય ત્યારે તેમનું સામેયું, પ્રભાવના વગેરે દર વર્ષે જઈ યથી એક વાર તો શક્તિ પ્રમાણે જરૂર કરવી જ

સગંધ મહેમાહે પૂર્વે પામેલા છે, પરંતુ સાધર્મિક આદિ સગંધને પામનારા છવો તો કાંઈક ઠેકાણે વિરલાજ હોય છે સાધર્મી બાઈનો મેલાપ પણ ઘણો પુણ્યકારી છે, તો પછી સાધર્મીનો શાસ્ત્રમા કહ્યા પ્રમાણે આદરસત્કાર કરે તો ઘણો પુણ્યબંધ થાય એમા શું કહેવું ? કહ્યું છે કે—એક તરફ સર્વે ધર્મ અને બીજી તરફ સાધર્મિક વાત્સલ્ય રાખી બુદ્ધિશી ત્રાજવાએ તોળિયે તો બન્ને સરખા ઉતરે છે એમ કહ્યું છે સાધર્મિકનો આદર સત્કાર નીચે પ્રમાણે કરવો —

પોતાના પુત્ર વગેરેના જન્મોત્સવ, વિવાહ વગેરે હોય તો સાધર્મિક બાઈઓને નિમંત્રણ કરવું અને ઉત્તમ યોજન, તાજાં, વસ્ત્ર આભરણ વગેરે આપવું કહાય તેઓ કૈાઈ વખતે બહુ મુશ્કેલીમા આવી પડે તો પોતાનું ધન ખરચીને તેમને આશ્વત્થાથી ઉગારવા પૂર્વે ધર્મના અતરાયના દોષથી કોઈનું ધન જતું રહે તો તેને પાછો પૂર્વની અવસ્થામા લાવવો જે પોતાના સાધર્મિક બાઈઓને પેસેટકે સુખી ન કરે, તે પુરૂષની મ્હોટાટાઈ શા કામની ? કેમકે—જેમણે દીન છવોનો ઉદ્ધાર ન કર્યો, સાધર્મિકોનું વાત્સલ્ય ન કર્યું અને હૃદયને વિષે વીતરાગનું ધ્યાન ન કર્યું તેમણે પોતાનો જન્મ વૃથા શુભાગ્યે પોતાના સાધર્મિક બાઈઓ જે ધર્મથી બ્રહ્મ થતા હોય તો, ગમે તે રીતે તેમને ધર્મને વિષે કંઈ કરવા જે તંત્રો ધર્મકૃત્ય કરવામા પ્રમાદ કરતા હોય તો, તેમને યાદ કરાવવું, અને અનાચારથી નિવારવા પ્રયત્ન કરવો કેમકે —પ્રમાદ કરે તો યાદ કરાવી, અનાચારને વિષે પ્રવૃત્ત થાય તો નિવારવા, ભૂલે તો પ્રેરણા કરવી, અને વારવાર ચૂકે તો વખતે વખત પ્રેરણા કરવી તેમજ પોતાના સાધર્મિકોને વાચના, પૃચ્છના, પરાવર્તના, અનુપ્રેક્ષા અને ધર્મકથા વગેરેને વિષે જોગ મળે તેમ જોડવા, અને એક ધર્માનુષ્ઠાનને વિષે સાધારણ પોષધશાળા વગેરે કરાવવી વગેરે

આવિકાઓનું સાધર્મિક વાત્સલ્ય અને સ્ત્રીઓની ઊંચનીચતા.

આવિકાઓનું વાત્સલ્ય પણ આવકની માફક કરવું કાંઈ પણ ઓછું વધતું ન કરવું કેમકે, જ્ઞાન, દર્શન અને આચરને ધારણ કરનારી, ઉત્કૃષ્ટ સીલને પાળનારી તથા સતોષ વાળી એવી આવિકાઓ જૈનધર્મને વિરોધ મનમા અનુરાગવાળી હોય છે, માટે તેમને સાધર્મિકપણે માનવી

૨૧ કંઠા —લોકમા તથા શાસ્ત્રમા સ્ત્રીઓ ઘણી પાથી કહેવાય છે, એઓ તો ભૂમિ વિનાની એરી ફેળવું ગાડ, મેઘ વિનાની વિજળી, જેના ઉપર ઓષધ ચાલતું નથી એવી, કારણ વિનાનું મૃત્યુ, નિમિત્ત વિનાનો ઉત્પાત, ફણા વિનાની સર્પિણી અને શુદ્ધ વિનાની વાઘણ સરખી છે એમને તો પ્રત્યક્ષ રાક્ષસી સમાનજ ગણવી શુદ્ધ ઉપરનો તથા બાઈ ઉપરનો ફેનક તુટવાનું કારણ એઓજ છે કેમકે—અસત્ય વચન, સાહસિકપણ, કપટ,

તેમા શ્રીગુરુ મહારાજનો પ્રવેશોત્સવ જામી રીતે ઘણા આડબરથી ચતુર્વિધ સઘ સહિત સામા જઈ તથા શ્રીગુરુ મહારાજનો તથા સઘનો સત્કાર વગેરે કરીને શક્તિ પ્રમાણે કરવો, કેમકે-શ્રીગુરુ મહારાજને સન્મુખ ગમન, વદન, નમસ્કાર અને મુખચાતાની પૃચ્છા કરવાથી ચિરકાળથી સચિત કરેલું પાપ એક ઘડી વારમા શિથિલ બધવાણ થાય છે. પેયડ ચેઠે તપાળ શ્રી ધર્મગોપસૂરિજીના પ્રવેશોત્સવમા બહોતેર હબાર ટકનો બ્યય કર્યો 'સવેગી સાધુઓનો પ્રવેશોત્સવ કરવો એ વાત અનુચિત છે' એવી ખોટી કપના કરવી નહી, કેમકે સિદ્ધાંતમા સામું જઈ તેમનો સત્કાર કર્યાનું પ્રતિપાદન કરે છે એ જ વાત સાધુની પ્રતિમાને અધિકારે શ્રી વ્યવહાર બાબમા કહી છે તે એ કે —

પ્રતિમા પૂરી થાય ત્યારે પ્રતિમાવાહક સાધુ, જ્યાં સાધુઓનો સચાર હોય એવા ગામમા પોતાને પ્રકટ કરે, અને સાધુને અથવા આવકને સંદેશો કહેવરાવે

પછી ગામનો શાળ, અધિકારી અથવા તે ન હોય તો આવક, આવિકાઓનો અને સાધુ સાધ્વીઓનો સમુદાય તે પ્રતિમાવાહક સાધુનો આદરસત્કાર કરે આ ગાથાનો આવાર્થ એવો છે કે—“પ્રતિમા પૂરી થાય ત્યારે જે નજીકના ગામમા ઘણા નિશ્ચયરે તથા સાધુઓ વિચરતા હોય ત્યાં આવી પોતાને પ્રકટ કરે, અને તેમ કરતા જે સાધુ અથવા આવક જેવામા આવે, તેની પાસે સંદેશો કહેવરાવે કે, “મેં પ્રતિમા પૂરી કરી અને તેથી હું આબોધ છું” પછી ત્યાં આવાર્થ હોય તે શાળને આ વાત બહોર કરે “અત્યુક ખોટા તપસ્વી સાધુએ પોતાની તપસ્થા યથાવિધિ પૂરી કરી છે, તેથી તેનો ઘણા સત્કારથી ગચ્છમા પ્રવેશ કરવો છે” પછી શાળ, તે ન હોય તો ગામનો અધિકારી, તે ન હોય તો સાધ્વી આદિ ચતુર્વિધ શ્રીસઘ પ્રતિમાવાહક સાધુનો યથાશક્તિ સત્કાર કરે ઉપર ચહરવો બાધવો, મગજ વાજીત્રો વગાડવા, મુગધી વાસણોપ કરવો વગેરે સત્કાર કહેવાય છે એવો સત્કાર કરવામા શુણ્ણ છે, તે એવો કે —

પ્રવેશને વખતે સત્કાર કરવાથી જૈનશાસન ઘણું ચોક્કસ છે જીભ સાધુઓને શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થાય છે, કે “જેથી જેની શાસનની ઉત્તતિ થાય છે, તે સત્કૃત્ય અમે પણ એવી રીતે કરીશું તેમજ આવક આવિકાઓની તથા જીભજોની પણ જિનશાસન ઉપર બહુમાન છુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે, “જેમા એવા મોટા તપસ્વીઓ થાય છે, તે જિનશાસન મહા પ્રતાપી છે” તેમજ ખોટા તિર્થિયોની હીલના થાય છે, કેમકે, તેમનામા એવા મહા સત્વવત પુરુષો નથી તેમજ પ્રતિમા પૂરી કરનાર સાધુનો સત્કાર કરવો એ આચાર છે તેમજ તીર્થની વૃદ્ધિ થાય છે, એટલે પ્રવચનનો અતિથય જોઈને ઘણા બધા જીવો સસાર ઉપર વેરાગ્ય પામી દીક્ષા લે છે આ રીતે વ્યવહારબાબતી વૃત્તિમા કહ્યું છે તેમજ શક્તિ પ્રમાણે શ્રીસઘની પ્રભાવના કરવી, એટલે બહુમાનથી શ્રીસઘને આમત્રણ કરવું,

મૂર્ખતા, અતિલોભ, અશુચિપણ અને નિર્દયપણ એટલા સ્ત્રીઓના ટોપ સ્વાભાવિક છે કેમકે—હે ગોતમ ! જ્યારે અનતી પાપની શરીરો ઉદય આવે ત્યારે સ્ત્રીપણ પમાય છે, એમ તું સમ્યક્ પ્રકારે જાણે આ રીતે સર્વ શાસ્ત્રોમા સ્ત્રીઓની નિંદા પગલે પગલે જોવામા આવે છે, માટે તંત્રોથી દૂર રહેવું એમ છતાં તેમનું દાન સન્માનરૂપ વાતસલ્ય કરવું શી રીતે થતે ?

સમ્પ્રદાન —“ સ્ત્રીઓ જ પાપી હોય છે ” એવો એકાત પક્ષ નથી જેમ સ્ત્રીઓમા તેમ પુરુષોમા પણ પાપીપણું સરખું જ છે કેમકે, પુરુષો પણ દૂર મનવાળા, ઘણા દુષ્ટ, નાસ્તિક, કૃતમ્, પોતાના સેકની સાથે દુસ્મનાવટ કરનારા, વિશ્વાસઘાતી, ગુણુ યોલનારા, પારકું ધન તથા પારદી સો હરણ કરનારા, નિર્દય તથા શૂરને પણ ઠગનારા એવા ઘણા જોવામા આવે છે પુરુષ જાતિમા કેટલાક એવા લોકો છે, તેથી સરપુરુષોની અવજા કરવી જેમ ઘટિત નથી, તેમજ સ્ત્રીજાતિમા પણ કેટલીક પાપી સ્ત્રીઓ છે, તેથી સારી સ્ત્રીઓની અવજા કરવી એ પણ ઘટિત નથી જેમ ઘણી પાપી તેમ ઘણી શુભવતી સ્ત્રીઓ પણ છે જેમ તીર્થ કરની માતાઓ ઉત્તમ શુભવડે યુક્ત હોય છે, માટે તેમની દેવતાના ઈંદો પણ પૂજા કરે છે, અને ઝુનિયો પણ સ્તુતિ કરે ॥ લૌકિક શાસ્ત્રના બલુ પણ કહે છે કે—સ્ત્રીઓ એવો કાર્ષ અફલુત ગર્ભ ધારણ કરે છે કે, જે ત્રણે જગતનો શુર થાય છે, માટે જ પડિત લોકો સ્ત્રીઓની ઘણી મ્હોટાર્ષ કબૂલ કરે છે કેટલીક સ્ત્રીઓ પોતાના શીળના પ્રભાવથી અગ્નિને જળ સમાન, જળને સ્થળ સમાન, ગળને શિયાળિયા સમાન, સર્પને દોરડી સમાન અને ઝેરને અમૃત સમાન કરે છે, તેમજ અતુર્વિધ સ્ત્રીસઘનુ થોથુ અગ આવિકાઓ છે શાસ્ત્રમા જે તેમની ઘણી નિંદા સંભળાય છે, તે પુરુષોએ તેમને વિષે આસક્તિ ન કરવી એવા ઉપદેશ માટે જ છે મુલસા વગેરે આવિકાઓના શુભોની તો તીર્થ કરાએ પણ ઘણી પ્રથા સા કરી છે તેમની ધર્મને વિષે રહેની દહતા ઇંદોએ પણ સ્વર્ગોને વિષે વખાણી છે, અને જગરા મિશ્વાતીઓ પણ એમને સમકિતથી અલ્લાવી શક્યા નહિ તેમજ કેટલીક આવિકાઓ ચરમ દેહવાળી તથા કેટલીક જે ત્રણ ભવ કરીને મોમે જનારી શાસ્ત્રમા સંભળાય છે, માટે માતાની માફક, બ્હેનની માફક તથા પુત્રોની માફક એમનું વાતસલ્ય કરવું ઘટિત જ છે આ વિષય ઉપર અને વધુ વિસ્તારની જરૂર જણાતી નથી

દંડવીર્ય રાજનું દૃષ્ટાત

સાધમિકવાતસલ્ય કરીને જ રાજાઓ પોતાનું અતિથિસંવિભાગ મન સાચવે છે કેમકે, ઝુનિયોને રાજપિઠ કે પતી નથી, આ વિષય ઉપર ભરતના વચમા થએલા ત્રણે અંકના અધિપતિ દંડવીર્ય રાજનું દૃષ્ટાત કહે છે

તિલક કરવું, ચંદન, જવાહિ, કપૂર, કરતૂરી વગેરે મુગધી વસ્તુનો લેપ કરવો, મુગધી ફૂલ અર્પણ કરવા, નાજિએરે આદિ વિવિધ ફળ આપવા તથા તાબૂલ અર્પણ કરવું વગેરે પ્રભાવના કરવાથી તીર્થ કરપણ વગેરે શુભ ફળ મળે છે કહ્યું છે કે—અર્પણશાન મહત્ત્વ, શ્રુતની ભક્તિ, અને પ્રવચનની પ્રભાવના આ ત્રણ કારણોવડે જીવને તીર્થ કરપણ પ્રાપ્ત થાય ॥ ભાવના શબ્દ કરતા પ્રભાવના શબ્દમાં ‘પ્ર’ એ અક્ષર વધારે છે, તે સુદ્ધાજ છે કેમકે ભાવના તો તેના કરનારનેજ મોક્ષ આપે છે, અને પ્રભાવના તો તેના કરનારને તથા બીજાને પણ મોક્ષ આપે છે

આલોચણા.

બળી શુદ્ધનો યોગ હોય તો હરવર્ષે જ્ય-ન્યથી એક વાર તો શુદ્ધ પાસે જરૂર આલોચણા લેવી કારણ કે પોતાના આત્માની શુદ્ધિ કરવાથી તે હર્ષણની માફક નિર્મળ થાય છે આગમમાં થી આવશ્યકનિર્ણયિનમાં કહ્યું છે કે—એભાસી તથા સવત્સરીને વિષે આલોચણા તથા નિયમ મહત્ત્વ કરવા તેમજ અગાઉ મહત્ત્વ કરેલા અભિમહ કહીને નવા અભિ મહ લેવા આદ્યજીવન આદિ અથોમા આલોચણા વિધિ કહ્યો છે, તે નીચે પ્રમાણે —

પૃષ્ઠી, શિભાસી અથવા સવત્સરીને દિવસે તેમ ન બને તો, બલ્યામાં મણા બાર વરસ જેટલા કાળે તો અવશ્ય ગીતાર્થ શુદ્ધ પાસે આલોચણા લેવી

આલોચણા લેવાને સાડે ક્ષેત્રથી સાતસો યોજન પ્રમાણ ક્ષેત્રમાં તથા કાળથી બાર વરસ સુધી ગીતાર્થ શુદ્ધની ગવેષણા કરવી

આલોચણા અર્પનાર શુદ્ધ લક્ષણ.

હવે આલોચણા આપનાર આચાર્યનું લક્ષણ કહે છે

આલોચણા આપનાર આચાર્ય ગીતાર્થ જોટલે નિશીથ વગેરે સૂત્રના અર્થના બાજુ, કૃતયોગી જોટલે મન વચન કાયાના શુભ યોગ રાખનારા અથવા વિવિધ તપસ્યા કરનારા, અર્થાત્ વિવિધ પ્રકારના શુભ ધ્યાનથી તથા વિશેષ તપસ્યાથી પોતાના જીવને તથા શરીરને સંસ્કાર કરનારા, નિરતિચાર ચારિત્ર પાળનારા, આલોચણા લેનાર પાસે બહુ સુદ્ધિથી જુદા જુદા પ્રકારના પ્રાચલિત તથા તપ આદિ કળૂલ કરાવનામાં કુશળ, આલોચણા તરીકે આપેલી તપસ્યા વગેરે કરવામાં કેટલો શ્રમ પડે છે ? તેના બાજુ, આલોચણા લેનારને મોટાટો દોષ સામળવામાં આવે, તોપણ વિષાદ ન કરનારા, આલોચણા લેનારને જુદા જુદા કષ્ટાત કહી વેરાગ્યના વચનથી ઉત્સાહ આપનારા એવા શાસ્ત્રમાં કહ્યા ॥

દંડવીર્ય રાજ હમેશા સાધર્મિક બાઈને જમાડી પછી જ પોતે લોજન કરતો હતો એક વખતે ઈંદ્રે મનમા તેની પરીક્ષા કરવાનું ધાર્યું તેણે જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્ર્ય ત્રણ રતોનું સૂચક સુવર્ણની જનોઈ અને બાર મતોના સૂચક બાર તિલકને ધારણ કરનારા તથા ભરતે રચેલા ચાર વેદનો મુખે પાઠ કરનારા એવા તીર્થયાત્રા કરતા આવેલા કોટો શ્રાવક જણાયા દંડવીર્ય તેમને ભક્તિથી નિમત્રણ કરી જમાડી રહે છે, એટલામા સૂર્ય આચર્યો એ રીતે લાગટ આઠ દિવસ શ્રાવક પ્રકટ કર્યા, તેથી રાજાને આઠ ઉપવાસ થયા પણ તેની સાધર્મિક ભક્તિ તો તરુણ પુરુષની શક્તિની માફક દિવસે દિવસે વધતી જ રહી તેથી ઈંદ્ર પ્રસન્ન થયો, અને તેણે તેને દિવ્ય ધનુષ્ય, બાણ, ચથ, હાર તથા બે કુહંગ આપી શત્રુ જયની યાત્રા કરવા તથા તીર્થોદ્ધાર માટે પ્રેરણા કરી દંડવીર્યે પણ તે પ્રમાણે કર્યું

મહાવનાથ ભગવાન આદિના દૃષ્ટાંતો

શ્રી સહવનાથ ભગવાન પણ પૂર્વના ત્રોણ સવમા પાતકીખડની અદર આવેલા અવસ્થા દોષની ક્ષેમાપુરી નગરીમા વિમળવાહન નામે રાજા હતા ત્યારે તેમણે મહોટા દુકાળમા સર્વે સાધર્મિક બાઈઓને લોજનાદિક આપીને જિનનામ કર્મ બાંધ્યું પછી દીક્ષા લઈ દેહપાત થયે આનંદ દેવલોકમા દેવતાપત્નિ લોજની શ્રી સહવનાથ તીર્થે હર થયા તેઓ દાગણ મુદિ આઠમને દિવસે અવતર્યા, ત્યારે મહોટો દુકાળ છતાં તે જ દિવસે ચારે તરફથી સર્વ જાતનું ધાન્ય આવી પહોંચ્યું, તેથી તેમનું સહવ એવું નામ પડ્યું બૃહદ્ ભાષ્યમા કહ્યું ॥ કે-શ શબ્દનો અર્થ સુખ કહેવાય છે ભગવાનના દર્શનથી સર્વે ભવ્ય જીવોને સુખ થાય છે, માટે તેમને સહવ કહે છે આ બ્યાખ્યાનને અનુસરીને સર્વે તીર્થે હરે શ સહવ નામથી જોળખાય છે સહવનાથજીને સહવ નામથી જોળખવાનું બીજું પણ એક કારણ છે કેાઇ વખતે આવસ્તી નગરીમા કાળ દોષથી દુકાળ પડ્યો ત્યારે સર્વે માણસો દુઃખી થયા એટલે સેનાદેવીની કુક્ષિમા સહવનાથજી અવતર્યા ત્યારે ઈંદ્રે પોતે આવીને સેનાદેવીની પૂજા કરી, અને જગતને વિષે એક સૂર્ય સમાન એવા પુત્રની પ્રાપ્તિ થયાની તેને (સેનાદેવીને) વધામણી આપી તે જ દિવસે ધાન્યથી પરિપૂર્ણ ભરેલા ઘણા સારો ચારે તરફથી આવ્યા, અને તેથી ત્યાં સાડ મુનિક્ષ થયું જે માટે તે ભગવાનના સહવધી (જન્મધી) સર્વે ધાન્યોનો સહવ થયો, તે માટે માતાપિતાએ તે ભગવાનનું સહવ નામ આપ્યું

દેવગિરિ(વર્નામાન દોલતાવાહ)મા જગસિંહ નામે શેઠ પોતાના જેવા સુખી કરેલા ત્રણસોસાઠ વાણોતર પાસે હમેશા જહોતર હજાર ટકનો વ્યય કરી પ્રતિદિવસ એકેક સાધર્મિક વાત્સલ્ય કરાવતો હતો આ રીતે દર વર્ષે તે શેઠના ત્રણસો સાઠ સાધર્મિક

શ્રમરણ રાખનારા, ૩ વ્યવહારવાનુ જોટલે પાત્ર પ્રકારનો વ્યવહાર જાણી પ્રાયશ્ચિત્ત આપવામાં સમ્યક્ પ્રકારે વર્તન કરનારા, પાત્ર પ્રકારનો વ્યવહાર છે, તે જો કે — (૧) પહેલો આગમ વ્યવહાર તે કેવળી, મન પર્યવજ્ઞાની, અવધિજ્ઞાની, ચતુર્થશર્પૂર્ણ, દશર્પૂર્ણ અને નવર્પૂર્ણનો જાણવો (૨) બીજો જ્યુત વ્યવહાર તે આઠથી અર્ધર્પૂર્ણ સુધીના પૂર્વધર, અગીઆર અગના ધારક તથા નિર્ગીયાદિક સૂત્રના જાણુ વગેરે સર્વે જ્યુતજ્ઞાનીઓનો જાણવો (૩) ત્રીજો આગ્રા વ્યવહાર તે ગીતાર્થ જે આચાર્યો દ્વર દેશમાં રહેલા હોવાથી એક બીજાને મળી ન શકે તો તેજુ કોઈ જાણી ન શકે એવી રીતે જે માહોમાહે આલોચણા-પ્રાયશ્ચિત્ત આપે છે તે પ્રમાણે જાણવો (૪) ચોથો ધારણા વ્યવહાર તે પોતાના ગુરુએ જે દોષજુ જે પ્રાયશ્ચિત્ત આપ્યું હોય, તે ધ્યાનમાં રાખી તે જુજળ બીજાને આપજુ તે રૂપ જાણવો (૫) પાત્રમાં જ્યુતવ્યવહાર તે સિદ્ધાંતમાં જે દોષજુ જેટલુ પ્રાયશ્ચિત્ત કહ્યું હોય, તે કરતા જોણુ અથવા અધિક પ્રાયશ્ચિત્ત પરપરાને અનુસરીને આપવુ જો રૂપ જાણવો હાલમાં આ જ્યુતવ્યવહાર ગુરુએ ૪ આલોચણા લેનાર શરમથી બરાબર ન કહેતો હોય તો તેને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન કરનારી કથાઓ એવી રીતથી કહે કે, તે સામળતા જ આલોચણા લેનાર શરમ છોડીને સારી રીતે આલોચે ૫ આલોચણા લેનારની સમ્યક્ પ્રકારે મુદ્ધિ કરે એવા ૬ આલોચણા આપી હોય તે બીજાને ન કહેનારા ૭ જે જેટલું પ્રાયશ્ચિત્ત લઈ શકે તેને તેટલુ જ આપનારા ૮ સમ્યક્ આલોચણા અને પ્રાયશ્ચિત્ત ન કરનારને આ ભવમાં તથા પરભવમાં જેટલુ દુઃખ થાય છે તે જાણનારા, એવા આઠ ગુણવાળા ગુરુ આલોચણા આપવાને સમર્થ છે એમ કહ્યું છે

આલોચણા કેની પાસે લેવી ?

આલોચણા લેવાના શુભ પરિણામથી ગુરુની પાસે જવા નીકળેલો ભવ્ય જીવ, જે કદાચ આલોચણા લીધા વિના વચ્ચે જ કાળ કરી ભય, તો પણ તે આરાધક થાય છે

સાધુએ અથવા શ્રાવકે પહેલા તો પોતાના ગમ્મના જ જે આચાર્ય હોય, તેમની પાસે જરૂર આલોચણા લેવી તેમનો ભેગ ન હોય તો પોતાના જ ગમ્મના ઉપાધ્યાય, તે ન હોય તો પોતાના ગમ્મના જ પ્રવર્તક, સ્થવિર અથવા ગણાવજેછેલી એમની પાસે આલોચણા લેવી પોતાના ગમ્મના ઉપર કહેવા પાચેનો ભેગ ન હોય તો સંયોગિક પોતાની સામાચારીને મળતા એવા બીજા ગમ્મમાં આચાર્ય આદિ પાચેના જેનો ભેગ મળે તેની પાસે આલોચણા લેવી સામાચારીને મળતા પરમગ્મમાં આચાર્ય આદિ પાચેના યોગ ન હોય તો, ભિન્ન સામાચારીવાળા, પરમગ્મમાં પણ સયેગી આચાર્ય આદિકમાં જેનો યોગ હોય, તેની પાસે આલોચણા લેવી તેમ ન બને તો ગીતાર્થ પાસટ્યાની પાસે આલોચણા લેવી, તેમ ન બને તો ગીતાર્થ એવા સાદુષિક પાસે આલોચણા લેવી તેના પણ ભેગ ન મળે તો ગીતાર્થ પક્ષાત્કૃત પાસે આલોચણા, સદૈવ કપડા પહેરનારા, મુઠી, કમ્મ વિનાનો

વાત્સલ્ય થતા હતા મરાઠા શ્રીમાળ આશૂનામા સઘપતિએ ઝણસો સાઠ સાધર્મી બાધ
ઓને પોતાના સરખા કર્યા કહ્યું છે કે—તે સુવર્ણ પર્વતનો તથા રૂપાના પર્વતનો ર શું
ઉપયોગ ? કારણ કે, જેનો આશ્રય કરી રહેલા વૃક્ષો કાષ્ઠમયના કાષ્ઠમય રહે છે, પણ
સોના રૂપના થતા નથી એક મલય પર્વતને જ અમે ઘણું માન આપીએ છીએ; કેમકે,
તેનો આશ્રય કરી રહેલા આળા, લિખડા અને કુટજ નામના વૃક્ષો પણ ચઢનમય થાય છે
સારંગ નામા શ્રેષ્ઠિએ પથ્થરમેષ્ટિ મત્રનો પાઠ કરનારા લોકોને પ્રવાહવટે દરેકને સુવ
ર્ણના ટક આપ્યા એક ચારણને, બોલ એમ ફરી ફરી કહેવાથી નવ વાર નવકાર બોલ્યો,
ત્યારે તેણે તેને નવ સોનૈયા આપ્યા આ રીતે સાધર્મિક વાત્સલ્યનો વિધિ કહ્યો ॥

યાત્રાઓ.

આમજ દરવર્ષે જઘન્યથી એક પણ વાત્રા કરવી યાત્રાઓ ત્રણ પ્રકારની છે તે એ
કે—૧ અઠ્ઠાહી યાત્રા ૨ રથયાત્રા અને ૩ તીર્થયાત્રા આ રીતે ત્રણ પ્રકારની યાત્રા
પરિત જનો કહે છે તેમા ૧ અઠ્ઠાહી યાત્રાનું સ્વરૂપ પૂર્વે કહ્યું છે તેમા સવિસ્તર સર્વ
ઐત્યપરિપાટી કરવા વગેરે જે અઠ્ઠાહી યાત્રા તે ઐત્યયાત્રા પણ કહેવાય છે

૨ સમ્પ્રતિરાજની રથયાત્રા

રથયાત્રા તો હેમચંદ્રસૂરિવિરચિત પરિશિષ્ટપર્વમા કહી છે, તે એ રીતે કે—પૂજ્ય
શ્રીમુદ્દરિત આચાર્ય અવતી નગરીમા વસતા હતા, ત્યારે એક વર્ષે સઘે ઐત્યયાત્રા ઉત્સવ
કર્યો ભગવાન મુહુર્તી આચાર્ય પણ દરરોજ સઘની સાથે ઐત્યયાત્રામા આવી મહાપને
શોભાવતા હતા ત્યારે સમ્પ્રતિ રાજ ન્હાનામા ન્હાના શિષ્યની પેઠે હાથ જોડી મુહુર્તિ
સ્વામીની આગળ બેસતો હતો ઐત્યયાત્રાઉત્સવ થઈ રહ્યા પછી સઘે રથયાત્રા શરૂ કરી
કેમકે, યાત્રાનો ઉત્સવ રથયાત્રા કરવાથી સપૂર્ણ થાય છે સુવર્ણની તથા માણિક્ય રત્નોની
કાંતિથી દિશાઓને પ્રકાશિત કરનાર એવો સૂર્યના રથ સરજો રથ રથશાળામાંથી નીકળ્યો
વિધિના બધા અને ધનવાન શ્રાવકોએ રથમા પથરાવેલી જિનપ્રતિમા સનાતનપૂજ્ય વગેરે
કર્તું અરિહંતનું સનાત કર્યું, ત્યારે જ મ ક યાણકને અવસરે જેમ મેરૂના શિખર ઉપ
રથી, તેમ રથમાંથી સનાત જળ નીચે પડવા લાગ્યું, બધે ભગવાનને કાર્મ વિનતિ જ ન
કરતા હોય ? એવા મુજે મુજકોગ બાધેવા શ્રાવકોએ મુગધી ચઢનાદિ વસ્તુથી ભગવા
નને વિવેપન કર્યું માલતી, કમળ વગેરે ફૂલોની માળાઓથી ભગવાનની પ્રતિમા પૂજાઈ
ત્યારે તે શરતકાળના મેષોથી વૉટાયેની ચદ્રકળાની માફક શોભવા લાગી બળતા મલયા
ગરના ધૂપથી ઉત્પલ યજ્ઞેલી ધૂમાડાની રખાઓથી વિટાયલી ભગવાનની પ્રતિમા ની

રોહરણ વગેરે ન રાખનારો, પ્રદ્યુત્ય પાળનારો, ભાર્યા રહિત અને ભિક્ષાવૃત્તિએ નિર્વાહ કરનારો એવો હોય તે સાંપ્રતિક કહેવાય છે સિદ્ધપુત્ર તો શિખા અને ભાર્યા સહિત હોય છે ચારિત્ર તથા સાધુનો વેષ મૂકી ગૃહસ્થ થયેલો તે પશ્ચાત્કૃત કહેવાય છે ઉપર કહેલા પાસત્યાદિકને પણ ગુરુની આજ્ઞા વદન વગેરે યથાવિધ કરવું કારણ કે ધર્મનું મૂળ વિનય છે જે પાસત્યાદિક પોતાને ગુણ રહિત માને અને તેથી જ તે વદના ન કરાવે, તો તેને આસન ઉપર બેસારી પ્રણામ માત્ર કરવો, અને આલોચણા લેવી પશ્ચાત્કૃતને તો બે ઘડીનું સામાયિક તથા સાધુનો વેષ આપી વિધિ સહિત આલોચણા લેવી ઉપર કહેલા પાસત્યાદિકનો યોગ ન મળે તો રાજગૃહી નગરીમા ગુણશીલાદિક કૈત્તવને વિધે જ્યાં ઘણી વાર જે દેવતાએ અરિહત, ગણધર વગેરે મહાપુરુષોને આલોચણા આપતા દીકા હોય, ત્યાં તે સમ્યગ્દષ્ટિ દેવતાને અકુમ વગેરે તપસ્થાથી તેને પ્રસન્ન કરી તેની પાસે આલોચણા લેવી, કદાચ તે સમયનો દેવતા અન્યો હોય, અને જીને ઉત્પન્ન થયેા હોય તો તે મહાવિદેહક્ષેત્રમા જર્ધ અરિહત ભગવાનને પૂજી પ્રાયશ્ચિત્ત આપે છે તેમ ન બને તો અરિહતની પ્રતિમા આગળ આલોચ પોતે જ પ્રાયશ્ચિત્ત અગીકાર કરે અરિહતની પ્રતિમાનો પણ ભોગ ન હોય તો પૂર્વ અથવા ઉત્તર દિશાએ મહેલું રાખીને અરિહતોની તથા સિદ્ધોની સમક્ષ આવોવે પણ આલોચા વગેરે ન રહે કેમકે, શક્ય સહિત શ્વ આરાધક કહેવાતો નથી

પોતે ગીતાર્થ નહીં હોવાથી અરણ્યશુદ્ધિ તથા આલોચણા આપવાથી થતું હિત ન બને, તો તે પુરુષ પોતાને અને આલોચણા લેનારને પણ સસારમા પાડે છે

આલોચના મમયની શુદ્ધિ

જેમ બાળક બોલતું હોય ત્યારે તે કાર્ય અથવા અકાર્ય જે હોય તે સરળતાથી કહે છે, તેમ આલોચણા લેનારે માયા અથવા મદ ન રાખતા આલોચણુ માયા, મદ વગેરે દોષ ન રાખતા વખતે વખતે સવેગભાવનાની વૃદ્ધિ કરી જે અકાર્યની આલોચણા કરે, તે અકાર્ય જરૂર ફરીથી ન કરે જે પુરુષ શરમ વગેરેથી, રસાદિ ગારવમા લપટાઈ રહ્યાથી એટલે તપસ્થા ન કરવાની ઈચ્છાથી અથવા હું બહુશ્રુત છું એવા અહંકારથી, અપમાનની ઈર્ષ્યા અથવા આલોચણા ઘણી આવશે એવા હરથી ગુરુની પાસે પોતાના દોષ કહીને ન આલોચે તે જરૂર આરાધક કહેવાતો નથી તે તે સવેગ ઉત્પન્ન કરનાર આગમ વચનોનો વિચાર કરી તથા શક્યનો ઉદ્ધાર ન કરવાના ખોટા પરિણામ ઉપર નજર દઈ પોતાનું ચિત્ત સવેગવશ કરવું

આલોચણ

હવે આલોચણા લેનારના

વસ્ત્રોથી પૂજાયલી ન હોય ? એવી ગીતે શોભવા લાગી જેની અંદર દીપતી દીપશિખાઓ
 ૩ એવી ભગવાનની આરતી આવકોએ કરી તે દીપતી ઔપધીવાળા પર્વતની ટૂંક માફક
 શોભતી હતી અરિહતના પરમભક્ત એવા તે આવકોએ ભગવાનને વંદના કરી અશ્વની
 માફક આગળ ધધ પોતે રથ જેવો તે વખતે નગરવાસી જનોની સ્ત્રીઓએ હાથેસક
 રાસ શરૂ કર્યા શાવિકાઓ ચારે તરફ ઘણા મગજ ગીતો ગાવા લાગી, પાર વિનાનું કેશ
 રત્ન જળ રથમાથી નીચે પડતું હોવાથી આગળના રસ્તામા છટકાવ થવા માડયો મા
 રીતે પ્રત્યેક ઘરની પૂજા બહુ કરતો રથ, હરદોજ સપ્રતિ રાજના દ્વારમા હળવે હળવે
 આવતો હતો તે ભેધ સપ્રતિ રાજ પછુ રથની પૂજા કરવાને તૈયાર થાય અને ફણસ
 ફળની માફક સર્વાંગે વિકરવર શેખરાણવાળો ધધ ત્યા આવે પછી નવા આનંદરૂપ સરો
 વરમા હસની માફક ઢોડા કરતો સપ્રતિ રાજ, રથમા વિરાજમાન થએલી પ્રતિમાની
 અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરે

કુમારપાલે કરેલી રથયાત્રા

મહાપદ્મ યાત્રીએ પછુ પોતાની માતાના મનોરથ પૂર્ણ કરવાને સાડુ ઘણા આડબર
 થી રથયાત્રા કરી કુમારપાળે કરેલી રથયાત્રા આ રીતે કરી છે —એત્ર માસની આઠમને
 દિવસે થોથે પહોરે બાણે ચાલતો મેડુ પર્વત જ ન હો ! એવો અને સુવર્ણમય રહેલા દડ
 ઉપર રહેલી જ્વળ, છત્ર, આમર વગેરે વસ્તુથી દીપતો એવો સુવર્ણમય રથ ઘણી
 ઋદ્ધિની સાથે નીકળે છે, તે વખતે હર્ષથી નગરવાસી લોકો એકઠા મળીને મગજકારી
 જય શબ્દ કરે ૩ આવકો રનાત્ર તથા અહનત્રુ વિવેપન કરી સુગંધી પુષ્પોથી પૂજા
 યલી શ્રી પાર્શ્વજિનની પ્રતિમાને કુમારપાળના બધાવેલા મંદિર આગળ ઊભા રહેલા
 રથમા ઘણી ઋદ્ધિથી સ્થાપન કરે ૩ વાજિત્રના શબ્દથી જગતને પૂર્ણ કરનાર અને
 હર્ષથી મગજ ગીતો ગાનારી સુદર સ્ત્રીઓની તથા સામતના અને મત્રીઓના મડળની
 સાથે તે રથ કુમારપાળના રાજમહેલ આગળ જાય પછી રાજ રથની અંદર પદરાવેલી
 પ્રતિમાની પટ્ટવસ્ત્ર, સુવર્ણમય આભુષણ વગેરે વસ્તુઓથી પોતે પૂજા કરે, અને વિવિધ
 પ્રકારના ગાયન, નાટક વગેરે કરાવે પછી તે રથ ત્યા એક રાત રહી સિંહદ્વારની બહાર
 નીકળે, અને ફરકતી જ્વળાઓથી બાણે નૃત્ય જ કરી રહેલો ન હોય ! એવા પટ્ટમડપમા
 આવીને રહે પ્રભાતકાલે રાજ ત્યા આવી રથમા શોભતી જિનપ્રતિમાની પૂજા વગેરે કરે
 અને અતુલિધ સઘ સમક્ષ પોતે આરતી ઉતારે પછી હાથો જોતરેલો રથ સ્થાનકે સ્થાનકે
 બધાવેલા ઘણા પટ્ટમડપમા રહેતો નગરમા ફરે વગેરે

તીર્થયાત્રા અને તેની વિધિ.

હવે ૩ તીર્થયાત્રાનું સ્વરૂપ કહું છું તેમા શ્રી શત્રુજય, ગિરનાર વગેરે તીર્થો

૧ શુરુ થોડી આલોયણા આપશે, એમ ધારી તેમને વૈયાવચ્ચ વગેરેથી પ્રસન્ન કરી પછી આલોયણા લેવી ૨ તેમજ આ શુરુ થોડી તથા સહેલી આલોયણા આપનારા હોય એવી કલ્પના કરી આલોયણું ૩ જે પોતાના દોષ બીજા કોઈએ જોયા હોય, તે જ આલોયે, પણ બીજા છાના ન આલોયે ૪ સૂક્ષ્મ (ન્હાના) દોષ ગણુત્રીમા ન ગણવા, અને જાદર (મોટા) દોષની જ માત્ર આલોયણા લેવી ૫ સૂક્ષ્મની આલોયણા લેનાર જાદર દોષ મૂકે નહિ, એમ જણાવવાને સારૂ તુલ્યશબ્દોદિ નાના દોષની માત્ર આલોયણા લેવી અને જાદરની ન લેવી ૬ છત્ર એટલે પ્રકટ શબ્દથી ન આલોયણું ૭ તેમજ શબ્દાકુળ એટલે શુરુ સારી પેઠે ન જાણે એવા શબ્દના આડભરથી અથવા આસપાસના લોકો સામળે તેવી રીતે આલોયણું ૮ આલોયણું હોય તે ઘણા લોકોને સમજાવે, અથવા આલોયણા લઈ ઘણા લોકોને સમજાવે અન્યથા એટલે છેદ થયના જાણુ નહિ એવા શુરુ પાસે આલોયણું ૧૦ લોકમા નિહા વગેરે યશે એવા ભયથી પોતાના જેવા જ દોષને સેવન કરનાર શુરુની પામે આલોયણુ આ દસ દોષ આલોયણા લેનારે ત્યજવા

આલોયણા લેવાના કાયદા.

હવે સમ્યક્ પ્રકારે આલોયે તો તેના શુભ કહે છે—

૧ જેમ ભાર ઉપાડનારને ભાર ઉતારવાથી શરીર હલકું લાગે છે, તેમ આલોયણા લેનારને પણ શક્ય કાઢી નાખવાથી પોતાનો જીવ હલકો લાગે છે ૨ આનંદ થાય છે ૩ પોતાના તથા બીજાઓના પણ દોષ ટળે છે, એટલે પોતે આલોયણા લઈ દોષમાથી દૂરો થાય છે એ જાહેર જ છે, તથા તેને જોઈને બીજાઓ પણ આલોયણુ લેવા તૈયાર થાય છે તેથી તેમના દોષ પણ દૂર થાય છે સારી રીતે આલોયણા કરવાથી સરળતા પ્રકટ થાય છે ૫ અતિચારદ્રવ્ય મળ ધોવાઈ ગયાથી આત્માની મુદ્ધિ થાય છે ૬ તેમજ આલોયણા લેવાથી દુષ્કર કામ કર્યું એમ થાય છે કેમકે, દોષનું સેવન કરવું તે કાઈ દુષ્કર નથી, અનાદિ કાળથી દોષસેવનના અભ્યાસ પડી ગયો છે, પણ દોષ કર્યા પછી, તે આલોયવા એ દુષ્કર છે કારણ કે મોક્ષ મુખી પહોંચે એવા પ્રવળ આત્મવીર્યના વિશેષ ઉદ્ધાસથી જ એ કામ બને છે નિરીયચૂર્ણમા પણ કહ્યું છે કે-જીવ જે દોષનું સેવન કરે છે તે દુષ્કર નથી; પણ સમ્યક્ પ્રકારે આલોયે તેજ દુષ્કર છે, માટેજ સમ્યક્ આલોયણાની ગણતરી પણ અભ્યતર તપમા ગણી છે, અને તેથી જ તે માસ ખમણુ વગેરેથી પણ દુષ્કર છે લક્ષમણા સાધ્વી વગેરેની તેવી વાત સમજાવ્ય છે, તે નીચે આપી છે —

લક્ષમણા આર્યાનું દંષ્ટાત.

આ ચોવીશીથી અતીત કાળની એશીમી ચોવીશીમા એક જુદું પુત્રવાન રાજાને

સમજવા તેમજ તીર્થ કર્તાની જન્મ, દીક્ષા, જ્ઞાન, નિર્વાણ અને વિહારની ભૂમિઓ પણ ઘણા બધા જીવોને શુભ ભાવ ઉત્પન્ન કરે છે અને ભવસંસારમાંથી તારે છે, માટે તે ભૂમિઓ પણ તીર્થ જ કહેવાય છે આ તીર્થોને વિષે સમ્યક્ત્વ શુદ્ધિને સાર ગમત કરવું, તે તીર્થયાત્રા કહેવાય છે તેનો વિધિ એ છે કે—એક આહાર, સચિત્ત પરિકાર, ભૂમિ શયન, પ્રદક્ષિણાર્થે ઘૂમવો વગેરે કંઈક અભિશ્રદ્ધે યાત્રા કરાય ત્યાં સુધી પળાય એવા પ્રથમ શ્રદ્ધા કરવા પાલખી, સારા ઘોડા, પલંગ વગેરે સમગ્ર ઋદ્ધિ હોય, તો પણ યાત્રા કરવા નીકળેલા ધનાઢ્ય શ્રાવકને પણ શક્તિ હોય તો પગે ચાલવુંજ ઉચિત છે દેમકે—યાત્રા કરનાર શ્રાવકે ૧ એકાદારી, ૨ સમકિતધારી, ૩ ભૂમિશયનકારી, ૪ સચિત્તપરિકારી, ૫ પાદચારી અને ૬ પ્રદક્ષિણારી રહેવું લૌકિક શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે—યાત્રા કરતા વાહનમાં બેસે તો યાત્રાતુ અર્ધું ફળ લાવે, પગરખા પહેરે તો ફળનો ચોથો ભાગ લાવે, ખુંડન ન કરે તો ત્રીજો ભાગ લાવે, અને તીર્થે જઈને દાન લે તો યાત્રાતું સર્વ ફળ જતું રહે માટે તીર્થયાત્રા કરનાર પુરુષે એક ટક જોખન કરવું, ભૂમિ ઉપર સૂવું અને સ્ત્રી ઋતુ વતી છતાં પણ પ્રદક્ષિણારી રહેવું

ઉપર કહ્યા પ્રમાણે અભિશ્રદ્ધ લીધા પછી શક્તિ પ્રમાણે રાત્રીને બેઠવું વગેરે આખી પ્રસન્ન કરી તેની આજ્ઞા લેવી યાત્રામાં સાથે લેવા માટે શક્તિ પ્રમાણે ઉત્તમ મંદિર તૈયાર કરવા સ્વજનનાં તથા સાધર્મિક બાઈઓના સમુદાયને યાત્રાએ આવવા માટે નિમત્રણ કરવું પરમ ભક્તિથી સફળરૂપે પણ નિમત્રણ કરવું અમારી પ્રવર્તિત્વની નિનમદિરોમાં મહાપૂજા મહોત્સવ કરાવવા જેની પાસે ભાતુ ન હોય તેને ભાતુ તથા જેને વાહન ન હોય તેને વાહન આપવું નિરાધાર માણસોને પૈસાનો તથા સારા વચનનો આધાર આપવો યોગ્ય મદદ આપીશ એવી ઉદ્દેશ્યવળા કરી ઉત્સાહ વિનાના યાત્રાજી લોકોને પણ માર્ગવાહની પેઠે હિંમત આપવી આરંભરથી મોટા અને અદરના ભાગમાં ઘણા સમાસવાળી ડોઢીઓ, શરાવલા, કનાતો, તળૂઓ, મોટા ડોઢીઓ તથા બીજા પણ પાણીના મોટા વાસણો વગેરે કરાવવા ગાડા, પકડાવાળા રથ, પાલખી, પોઠિયા, ઉંટ, અથવા વગેરે વાહનો સજ્જ કરાવવા શ્રીસંઘની રક્ષાને સારૂ ઘણા શૂર અનેક સુભટોને સાથે લેવા, અને કવચ શિરસ્ત્રાણ વગેરે ઉપકરણ આપીને તેમનો સત્કાર કરવો ગીત, નૃત્ય, વાનિત્ય વગેરે સામગ્રી તૈયાર કરાવવો પછી સારા શકુન, નિમિત્ત વગેરે જોઈને ઘણા ઉત્સાહવાળા થઈ સારા શુદ્ધર્ત ઉપર જવું

માર્ગમાં યાત્રાશુના સર્વ સમુદાયને એકઠો કરવો સારા પકવાનનો જમાડી તેમને તાબલ વગેરે આપવું તેમને અગે આબૂધણ તથા વચ્ચે ચહેરાવવા સારા પ્રતિષ્ઠિત, ધર્મિષ્ઠ, પૂજ્ય અને ઘણા બાગ્યશાળી પુરુષો પાસે સઘનીપણાનું તિલક કરાવવું સઘપૂજ્ય વગેરે મોટો ઉત્સવ કરવો બીજાઓ પાને પણ યોગ્યતા પ્રમાણે સઘનીપણા વગેરેનું

છઠ્ઠો પ્રકાર ૪-મકૃત્ય

પાર્થિક કૃત્ય કહ્યું હવે ૪ મકૃત્ય ત્રણ આયા તથા અઢાર દારવડે કહે છે

જન્મમિ વાસઠાળ, તિરંગસિદ્ધીદ્ કારણ ઉચિત્ત ॥

ઉચિત્ત વિજાગહણ, પાણિગહણ વ મિત્તાર્દ ॥ ૧૨ ॥

નિવાસસ્થાન કેવું અને ક્યા રાખવું ?

૧ ૪-મકૃત્ય બહીષ્ણાનામાં પહેલા નિવાસસ્થાન ઉચિત્ત લેવું નિવાસસ્થાન કેવું ઉચિત્ત ? તે વિશેષણવડે કહે ॥ જેથી ત્રિવર્ગના એટલે ધર્મર્થકામની સિદ્ધિ એટલે ઉત્પત્તિ થાય એવું તાત્પર્ય છે, જ્યાં રહેવાથી ધર્મ, અર્થ અને કામ સધાય ત્યાં આવડે રહેવું, બીજે ન રહેવું, કેમકે, તેમ કરવાથી આ ભવથી તથા પરભવથી બ્રહ્મ યવાનો સભવ રહે છે વળી કહ્યું છે કે-ભિલ્લ લોકોની પક્ષીમાં, ચોરના રહેઠાણમાં, જ્યાં પહાડી લોકો રહેતા હોય તેવી જગામાં અને હિંસક તથા પાપી લોકોનો આશ્રય કરનારા પાપી લોકોની પાસે સારા માણસે ન રહેવું કેમકે, કુસંગત સંજનને એળ લગાડનારી છે જે સ્થાનકે રહેવાથી મુનિરાજો પોતાને ત્યાં પધારે, ત્યાં જે સ્થાનકની પાસે જિનમંદિર હોય, તેમજ જેની આસપાસ શ્રાવકોની વસ્તી હોય, એવા સ્થાનકમાં મૃદુસ્થે રહેવું જ્યાં ઘણાખરા વિદ્વાન લોકો રહેતા હોય, જ્યાં શીલ, ઇવર કરતાં પણ વધારે વહાલું ગણાતું હોય અને જ્યાંના લોકો હમેશા સારા ધર્મિષ્ઠ હોય ત્યાં સારા માણસે રહેવું કેમકે સત્પુરુષોની સંગત કલ્યાણને સાડ છે જે નગરમાં જિનમંદિર, સિદ્ધાનના બાણ સાધુ અને શ્રાવકો હોય તથા જળ અને બળતણ પણ ઘણા હોય, ત્યાં હમેશા રહેવું

ત્રણસો જિનમંદિર તથા ધર્મિષ્ઠ, મુશીલ અને બાણ એવા શ્રાવક વગેરેથી શોભતું એવું અજમેરની નજીક ધર્મપુર નામનું એક સાડ નગર હતું ત્યાં રહેનાર અઢાર હજાર બ્રાહ્મણો અને તેમના શિષ્યો છત્રીશ હજાર મહોટા શેઠીઆઓ જ્યારે શ્રી પ્રિયથયસૂરિ તે નગરમાં પધાર્યા ત્યારે પ્રતિજ્ઞાધ પામ્યા સારા સ્થળમાં રહેવાથી પૈસાવાળા ગુણી અને ધર્મિષ્ઠ લોકોનો સમાગમ થાય છે વળી તેથી ધન, વિવેક, વિનય, વિચાર, આચાર, ઉદારતા, ગભીરપણું, ધૈર્ય, પ્રતિક્ષા વગેરે શુભો તથા સર્વ રીતે ધર્મકૃત્ય કરવામાં કુશળતા પ્રાપ્તિ વિના પ્રયત્ને મળે છે એ વાત હંમણા પણ સાક્ષાત્ નજરે જણાય છે, માટે અત્રાત્રાત્ર ગામડાં વગેરેમાં ધનપ્રાપ્તિ વગેરેથી સુખે નિર્વાહ થતો હોય તેના માટે ન રહેવું

કેમકે જ્યાં જિન, જિનમંદિર અને સઘનું મુખકમળ એ ત્રણ વસ્તુ દેખાતી નથી, તેમજ જિનવચન સંભળાતું નથી ત્યાં ઘણી સપદા હોય તે શા કામની ? જો ત્હારે મૂર્ખતા જોઈતી હોય, તો તું ગામડામાં ત્રણ દિવસ રહે, કારણ કે ત્યાં નવું અધ્યયન થાય નહિ, અને પૂર્વે જાણેલું હોય તે પણ જૂની જવાય

એવી વાત સંભળાય ■ કે-કોઈ નગરનો રહીશ વણિક થોડા વણિકની વસતિવાળા એક ગામડામાં જઈ દ્રવ્યલાભને માટે રહ્યો જેની તથા જીભ ઘણા બ્યાપાર કરી તેણે ધન મેળવ્યું એટલામાં તેનું રહેવાનું ધામનું ઝુપડું હતું તે બગી ગયું આ ગીતે ફરી ફરી ધન મેળવ્યા છતાં કોઈ વખતે ચોરની ધાડ, તો કોઈ વખતે દુકાળ, રાજકુટ વગેરેથી તેનું ધન જતું રહ્યું એક વખતે તે ગામડાના રહીશ ચોરોએ કોઈ નગરમાં ધાડ પાડી, તેથી રાત્રીએ ગુસ્સે થઈ તેમનું (ચોરોનું) ગામડું બાગી નાખ્યું, અને શેઠના પુત્રા દિક્રને મુઠાટોએ પકડ્યા ત્યારે શેઠ મુઠાટોની સાથે લડના માર્યો ગયો આ રીતે કુશામ વાસ ઉપર દાખલો છે રહેવાનું સ્થાનક ઉચિત હોય, તો પણ ત્યાં સ્વચક્ર, પરચક્ર, વિરોધ, દુષ્કાળ, મરડી, અતિવૃદ્ધિ વગેરે પ્રત્યેક સાથે કલહ, નગર આદિનો નાશ ઇત્યાદિ ઉપદ્રવથી અસ્વસ્થતા ઉત્પન્ન થઈ હોય તો, તે સ્થાન શીઘ્ર છોડી દેવું તેમ ન કરે તો ધર્માર્થ કામની કદાચ હાનિ થાય જેમ યવન લોકોએ દિલ્લી શહેર બાગી નાખ્યું, ત્યારે ભય ઉત્પન્ન થવાથી જેમણે દિલ્લી છોડી, અને ગુજરાત વગેરે દેશમાં નિવાસ કર્યો તેમણે પોતાના ધર્મ, અર્થ કામની પુષ્ટિ કરીને આભવ તથા પરભવને સફળ કર્યા, અને જેમણે દિલ્લી છોડી નહિ, તે લોકોએ બદીખાનામાં પડવા આદિના ઉપદ્રવ પામી પોતાના ગળને ભવ પાણીમાં શુભાભ્યા નગર ક્ષય થયે સ્થાન ત્યાગ ઉપર ક્ષિતપ્રતિષ્ઠિનપુર, વણકપુર, ઋષભપુર વગેરેના દાખલા બહુવા સિદ્ધાંતમાં કહ્યું છે કે-ક્ષિતપ્રતિષ્ઠિન, વણકપુર, ઋષભપુર, કુશામપુર, રાજગૃહ, ચપા, પાન્હીપુર વગેરે અહિં સુધી રહેવાનું સ્થાનક એટલે નગર, ગામ વગેરેના વિચાર કર્યો

સારા નરસા પાટોશની લાભ હાનિ

હવે ઘર પણ રહેવાનું સ્થાનક કહેવાય છે, માટે તેનો વિચાર કરીએ છીએ સારા માણસે પોતાનું ઘર જ્યાં સારા પાટોશી હોય ત્યાં કરવું તથા જહું ખૂણામાં ગુપ્ત ન કરવું શાસ્ત્રમાં કહેલ વિધિ પ્રમાણે પરિમિત ખાસખા આદિ શુભ જે ઘરમાં હોય, તે ઘર ધર્માર્થ કામને માધનારૂં હોવાથી રહેવાને ઉચિત છે ખરાબ પાટોશી શાસ્ત્રમાં નિષિદ્ધ કર્યા છે તે એટલા સાફ કે-તિર્યચયોનિના પ્રાણી, તલાર, જોદ્ધ વગેરેના સાધુ, પ્રાણી, સ્મશાન, વાઘરી, બ્યાધ, ગુસિપાળ, ધાડપાડું, બિલ્લ, મચ્છીમાર, જુગારી, ચોર,

છે કે—જે જે ॥ માલીકીનુ દ્રવ્ય આ કામમા અનુચિતપણે આબ્યુ હોય તેનુ પુણ્ય તે ધણીને યાજ્ઞો આ રીતે મુખ પરિણામથી કહે તો તે ધર્મકૃત્ય ભાવમુદ્ધ યાચ પાયો જોઈવો, પૂરવો, કાષ્ટના દળ પાડવા, પત્યર ઘડાવવા, ચણાવવા વગેરે મહારાજ સમારભ જિનમહિર કરાવવામા કરવો પડે છે, જોવી શકા ન કરવી કારણ કે, કરાવનારની યતના પૂર્વક પ્રવૃત્તિ હોવાથી તેમા દોષ નથી, તથા જિનમહિર કરાવવાથી નાનાવિધ પ્રતિમા સ્થાપન, પૂજન, સંઘનો સમાગમ, ધર્મદેશના કરણ, સમકિત મત વગેરેનો બગીકાર, શાસનની પ્રભાવના, અનુમોદના વગેરે અનત પુણ્યની પ્રાપ્તિ હોવાથી તેના સારા પરિણામ નીપજે છે કહ્યું છે કે—મૂત્રોક્ત વિધિનો બહુ પુરૂષ યતનાપૂર્વક-કોઈ કામમા પ્રવર્તે, અને જો કદાચ તેમા કાઈ વિરાધના યાય, તો પણ અધ્યવસાયની મુદ્ધિ હોવાને લીધે તે વિરાધનાથી નિર્જનજ યાય ॥ દ્રવ્યસ્તવ ઉપર કૂવાનુ દહાત વગેરે અગાઉ કહી ગયા છીએ

અર્થોદ્ધાર.

અર્થોદ્ધાર કરવાના કામમા પણ ઘણા જ પ્રયત્ન કરવો કેમકે—જેટલુ પુણ્ય નવુ જિનમહિર કરાવવામા છે, તે કરતા આઠગણુ પુણ્ય અર્થોદ્ધાર કરાવવામાં છે અર્થ જિનમહિર સમરાવવામા જેટલુ પુણ્ય છે તેટલુ નવુ કરાવવામા નથી, કારણ કે નવુ મહિર કરાવવામા ઘણા અર્થોની વિરાધના તથા મ્હાફ મહિર જોવી પ્રખ્યાતિ પણ ખરી માટે તેમા અર્થોદ્ધારના જેટલુ પુણ્ય નથી તેમજ કહ્યું છે કે—જિનકદવી સાધુ પણ રાત્ર, પ્રધાન, શેઠ તથા કોટુખિક એમને ઉપદેશ કરી અર્થ જિનમહિર સમરાવે, જે પુરૂષો અર્થ ધયેલા, પડેલા જિનમહિરનો ભક્તિથી ઉદ્ધાર કરે છે, તેઓ ભયકર સંસાર સમુદ્રમાં પડેલા પોતાના આત્માનો ઉદ્ધાર કરે છે આ વાત ઉપર નીચે પ્રમાણે દહાત છે —

શત્રુજયનો અર્થોદ્ધાર કરવાનુ પિતાએ અભિમદ્ધ સહિત ધાર્યું હતુ, તેથી મત્રી વાગ્મદે તે કામ શરૂ કરાવ્યુ, ત્યારે મ્હોટા શેડીયા લોકોએ પોતાની ગાઠનુ નાણુ પણ તે કામમા આપ્યુ છ દ્રમ્બની મૂઠી રાજનાર વીમ નામે એક ધી વેચનાર હતો, તેની પાસે ફરતી ટીપ આવી, ત્યારે તેણે ધી વેચી મૂઠી મહિત દ્રવ્ય આપી દીધુ તેથી તેનુ નામ સર્વની ઉપર લખાયુ અને તને મુવર્ણનિધિનો લાભ થયો વગેરે વાર્તા બહાર છે પણ કાષ્ટમય ચેત્યને સ્થાનકે ચિલામય મહિર તૈયાર થવાની વધામણી દેનારને મત્રીએ બનીય મુવર્ણની અલો આપી તે ઉપરાત જિનમહિર વીજળી પડવાથી તૂટી પડયુ, એવી વાત કહેનારને તો મત્રીએ એસક મુવર્ણની અલો આપી તેનુ કારણ કે, મત્રીએ મનમા એમ વિચાર્યું કે—“હું અવતા છતા બીજે ઉદ્ધાર કરવા સમર્થ થયો છું ” બીજા અર્થોદ્ધારમા બે કોડ સત્તાણુ હજાર જેટલુ દ્રવ્ય લાગ્યુ પૂજને સાડુ ચોવીશ ગામ અને ચોવીશ બગીચાઓ વાગ્મદ્ધ મત્રીના બાઈ આગડ મત્રીએ ભરૂચમા દુષ્ટ ધ્ય

નદ, નાથનાર, ભટ્ટ, ભવેશ અને કુકર્મ કરનારા એટલા લોકોનો પાઠશ પોતાના ઘર આગળ અથવા, દુકાન આગળ પણ સારા માણસે તજવો તથા એમની સાથે દોસ્તી પણ કરવી નહીં તેમજ દેવમંદિર પાસે ઘર હોય તો દુબ યાય, એટલા હોય તો હાનિ થાય, અને ઠગ તથા પ્રધાન એમના ઘર પાસે આપણુ ઘર હોય તો પુત્રનો તથા ધનનો નાશ થાય પોતાનું હિત ઇચ્છનારે બુદ્ધિશાળી પુરૂષ મૂર્ખ, અધર્મી, પાખડી, પતિત, ચોર, શાગી, કોપી, ચ દાળ, અહ કારી, ગુરૂની સ્ત્રીને લોચવનાર, વૈરી, પોતાના સ્વામિને ઠગનાર, દોષી અને યુનિહત્યા, સ્ત્રીહત્યા અથવા બાળહત્યા કરનારા એમનો પાઠશ તમે કુશીલિયા વગેરે પાઠશી હોય તો તેમના વચન સાવળવાથી તથા એમની ચેષ્ટા જોવાથી માણસ પોતે સફળ હોય, તોપણ તેના ગુણની હાનિ થાય પાઠશણે જેને ખીર સ પા દન કરી આપી, તે સગમ નામ શાલિભદ્રનો છવ સારા પાઠશીના કાખલા તરીકે, તથા પર્વદિવસે યુનિને વહોરાવનાર પાઠશણના સાસુ સસરાને ખોટું સમજાવનારી સોમ ભટ્ટની બાર્યા ખરાબ પાઠશણના કાખલા તરીકે જાણવી

અતિશય ભહેર સ્થળમા ઘર કરવુ સાડે નથી કેમકે, આસપાસ બીજુ ઘર ન હોવાથી તથા ચારે તરફ ખુલ્લો ભાગ હોવાથી ચોર વગેરે ઉપદ્રવ કરે છે અતિશય ગીચ પરિતવાળા શુભ સ્થળમા પણ ઘર હોય તે પણ સાડે નહિ કેમકે, ચારે તરફ બીજા ઘરો આવેલા હોવાથી તે ઘરની પોતાની ચોભા જતી રહે છે તેમજ આગ વગેરે ઉપદ્રવ થએ જ' અહર જવુ અથવા બહાર આવવુ કંઠણ મઠ પડે છે

ભૂમિની પરીક્ષા

ઘરને માટે સારી જગ્યા તે સુધ, ભસ્મ, આત્ર વગેરે હોયથી તથા નિવિહ્ન આયથી રહિત હોવુ જોઈએ તેમજ દુર્વાઓ, દૂપવા, દર્શના શુભ વગેરે જ્યાં મળ્યા હોય, એવુ તથા સારા વર્ણની એને સારા ગંધની માટી, મધુર જળ તથા નિધાન વગેરે જેમા હોય એવુ રંગુ જોઈએ કહ્યુ છે કે—ઉનાળામા ઠંડા સ્પર્શવાળી અને શિયાળામા ઉન્હા સ્પર્શવાળી, તથા વર્ષાઋતુમા ઠંડા તથા ઉ હા સ્પર્શવાળી જે ભૂમિ હોય, તે સર્વ શુભ કારી જાણવી એક હાય ઊંડો ભૂમિ ખોદીને પાછી તેજ માટીથી તે ભૂમિ પૂરી નાખવી જો માટી વધે તો એક ગરામર થાય તો મધ્યમ અને જોછી થાય તો અધમ ભૂમિ જાણવી જે ભૂમિમા ખાટો કરીને જળ ભર્યું હોય તો તે જળ સો પગલા જઈએ ત્યાં સુધીમાં જ જેટલું હવુ તેટલું જ રહે તો તે ભૂમિ સારી આગળ જેટલું જોણુ થાય તો મધ્યમ અને તે કરતા વધારે જોછી થાય તો અધમ જાણવી અથવા જે ભૂમિના ખાડામા રાખેલા પુષ્પ બીજે દિવસે તેવા ને તેવા જ રહે તો તે ઉત્તમ ભૂમિ, અર્ધા સુકાઈ જાય, તો મધ્યમ અને સર્વે સકાષ જાય તો અધમ જાણવી

ઉદ્ધવને ટાળનાર શ્રીહેમચંદ્રસૂરિની મદદથી અઢાર હાથ જિયા શકુનિકાગિહાર નામે પ્રાસાદનો છૂર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો. મહિકાલ્પન રાજાના બહાર સબધી બત્રીશ ધડી સુવર્ણનો બનાવેલો કલશ શકુનિકાવિહાર ઉપર ચઢાવ્યો. તથા સુવર્ણમય દડ, ક્ષ્વળ વગેરે આપ્યા અને મગણિક દીપને અવસરે બત્રીશ લાખ દ્રુમ યાચક જનોને આપ્યા. પહેલા છૂર્ણોદ્ધાર કરી પછી જ નવુ જિનમંદિર કરાવવું ઉચિત છે માટે જ સપ્રતિ રાજાએ પણ પહેલા નેવ્યારી હજાર છૂર્ણોદ્ધાર કરાવ્યા, અને નવા જિનમંદિર તો છત્રીશ હજાર કરાવ્યા. આ રીતે કુમારપાળ, વસ્તુપાળ, વગેરે ધર્મિષ્ઠ લોકોએ પણ નવા જિનમંદિર કરતા છૂર્ણોદ્ધાર જ થયો કરાવ્યા તેની સખ્યા વગેરે પણ પૂર્વે કહી ગયા છીએ.

જિનમંદિર તૈયાર થયા પછી વિલગ ન કરતા પ્રતિમા સ્થાપન કરવી શ્રીહરિભદ્ર સૂરિએ કહ્યું છે કે—બુદ્ધિશાળી પુરૂષે જિનમંદિરમા જિનબિબની રીત પ્રતિષ્ઠા કરાવવી, કેમકે જેમ કરવાથી અધિષ્ઠાયક દેવતા તુરંત ત્યાં આવી વસે છે, અને તે મંદિરની આગળ જતા વૃદ્ધિજ થતી જાય છે. મંદિરમા તામાની દૂડીઓ, કળશ, જ્યોત્સ્નાઓ, દીવા વગેરે સર્વે પ્રકારની સામગ્રી પણ આપવી, તથા શક્તિ પ્રમાણે મંદિરનો બહાર કરી તેમા રોકડ નાણાં તથા વાડી, બગીચા વગેરે આપવા રાજા વગેરે જે મંદિર કરાવનાર હોય તેા, તેણે બહારમા થણું નાણું તથા ગામ, બોકુળ વગેરે આપવું જોઈએ જેમ કે, માલવ દેશના બકુડી પ્રધાને પૂર્વે ગિરનાર ઉપર કાષ્ઠમય ચૈત્યને સ્થાનકે પાપાણ્ડમય જિનમંદિર બાંધાવું શરૂ કરાવ્યું, પણ તે દુર્દેવથી મરી ગયો. તે પછી જોકોના પાત્રીસ વર્ષ પસાર થયા ત્યારે સિદ્ધરાજ જયસિંહના દહાધિપતિ સભ્યને ત્રણ વર્ષમા સૌરાષ્ટ્ર દેશની ઉપજ સત્તા વીસ લાખ દ્રુમ આવી હતી, તે ખર્ચી જિનપ્રાસાદ પૂરૂં કરાવ્યું. સિદ્ધરાજ જયસિંહે ત્રણ વર્ષનું પેદા કરેલું દ્રવ્ય સભ્યન પાસે માગ્યું, ત્યારે તેણે કહ્યું કે, “ મહારાજ ! ગિરનાર પર્વત ઉપર તે દ્રવ્યનો સંગ્રહ કરી રાખ્યો છે ” પછી સિદ્ધરાજ ત્યાં આવ્યો અને નવુ સુદર જિનમંદિર જોડી હર્ષ પાત્રી બોલ્યો કે, “ આ મંદિર કોણે બનાવ્યું ? ” સભ્યને કહ્યું “ મહારાજ સાહેબે કરાવ્યું ” આ વચન સાંભળી સિદ્ધરાજ બહુ જ અજબ થયો. પછી સભ્યને જેમ બની તેમ સર્વ વાત કહીને અરજ કરી કે, “ આ સર્વે મહારાજનો આપ સાહેબનું દ્રવ્ય આપે છે તે ક્યો, અથવા જિનમંદિર કરાવ્યાનું પુરુષ જ્યો આપની મરજ હોય તે ગ્રજી કરો ” પછી વિવેકી સિદ્ધરાજે પુરુષ જ અહણ કહ્યું, અને તેને નેમિનાથજીના મંદિરને ખાતે પૂજને સાડે બાર ગામ આપ્યા.

તેમજ છવતસ્વામિની પ્રતિમાનું મંદિર પ્રભાવતી રાણીએ કરાવ્યું હતું. પછી અનુક્રમે ચંદ્રપ્રબોધ રાજાએ તે પ્રતિમાની પૂજને સાડે બાર હજાર ગામ આપ્યા તે વાત નીચે પ્રમાણે છે.

દિવસમા ઊગે તે શ્રેષ્ઠ, પાચ દિવસમા ઊગે તે મધ્યમ અને સાત દિવસમા ઊગે તે અધમ ભૂમિ બાણ્ણી ભૂમિ શાકડાવાળી હોય તો વ્યાધિ પોલી હોય તો દારિદ્ર, કાટવાળી હોય તો મરણ અને શલ્યવાળી હોય તો દુઃખ આપે છે, માટે શલ્ય ઘણાજ પ્રયત્નથી તપાસવું, માણસનું હાડકું વગેરે શલ્ય નીકળે તો તેથીજ માણસની જ હાનિ થાય, ગધેડાનું શલ્ય નીકળે તો રાતદિકથી બચ ઉત્પન્ન થાય, શ્વાનનું શલ્ય નીકળે તો બાળકનો નાશ થાય, બાળકનું શલ્ય નીકળે તો ઘરઘડી મુમાફરીએ ભય, ગાયનું અથવા બળદનું શલ્ય નીકળે તો ગાય બળદોનો નાશ થાય અને માણસના કેશ, કપાળ, બામ વિગેરે નીકળે તો તેથી મરણ થાય વિગેરે

ધ્યાનમા લેવા યોગ્ય કેટલીક વાતો

પહેલો અને બોધો પહેલ મૂકી ખીલ્લ 'અથવા' નીલ પહેલે ઘર ઉપર આવનારી માકની અગર ખેલ વગેરેની છાયા સહા કાળ દુઃખ આપનારી છે અરિહતની પૂઠ, પ્રલ્લા અને વિષ્ણુનું પરશુ, ચડિકા અને સર્પ એમ ૧૧ નજર તથા મહાદેવનું ઉપર કહેલું સર્વ (પૂઠ, પરશુ અને નજર) વર્જવું વામુદેવનું કાણુ અગ, પ્રલ્લાનું જમણું અગ, નિર્માલ્ય, ન્દેવણુ જળ, ખેલની છાયા, વિલેપન, શિખરની છાયા અને અરિહતની કૃષ્ટિ એટલા વાના ઉત્તમ છે તેમજ કહ્યું છે કે—અરિહતની પૂઠ, સૂર્ય અને મહાદેવ એમની કૃષ્ટિ, વામુદેવનો કાળો ભાગ એ વર્જવા અહીં સર્વ ઠેકાણે અશુભ છે, માટે તેને સર્વથા વર્જવી ઘડના જમણે પાસે અરિહતની કૃષ્ટિ પડતી હોય અને મહાદેવની પૂઠ કાળે પાસે પડતી હોય તો તે કલ્યાણકારી છે, પણ એથી વિપરીત હોય તો જહુ દુઃખ થાય તેમા પણ વચ્ચે માર્ગ હોય તો કાષ્ઠ દોષ નથી શહેરમા અથવા ગામમા ઇશાનાદિક ઠેાણુ દિશામા ઘર ન કરવું તે ઉત્તમ ભતના લોકને અશુભકારી છે, પણ અકાળ વગેરે નીચ ભતિને શ્રદ્ધિકારી છે રહેવાના સ્થાનકના શુભ તથા દોષ, ચક્રુન, સ્વપ્ન, શબ્દ વગેરે નિમિત્તોના બળથી બાણવા

સારૂ સ્થાન પણ ઉચિત મૂલ્ય આપી તથા પાટોરી ૧૧ સમ્મતિ વગેરે લક્ષ ન્યાયથી જ શ્રદ્ધણુ કરવું, પણ કોઈનો પરભવ આદિ કરીને લેવું નહીં તેમ કરવાથી ધર્માર્થ-કામનો નાશ થવાનો સભવ છે આ રીતે જ ઇંગે, લાકડા, પત્થર વગેરે વસ્તુ પણ દોષ વિનાની મજબૂત એવી હોય તે જ ઉચિત મૂલ્ય આપીને વેચાતી લેવી અને મગાવતી તે વસ્તુ પણ વેચનારે એની ગેળે તૈયાર કરેલી લેવી, પણ ચોતાને માટે તેની પાસે તૈયાર કરાવીને ન લેવી, કેમકે તેથી મહા આરબ વગેરે દોષ લાગવાનો સભવ છે

જિનમદિરની વસ્તુઓના ઉપયોગથી થતી હાનિ અને તે અંગે દૃષ્ટાત

ઉપર કહેલી વસ્તુ જિનમદિર વગેરેની હોય તો લેવી નહીં કેમકે તેથી ઘણી હાનિ

ઉદાયન રાજ તથા જીવતસ્વામીની પ્રતિમાનુ વૃત્તાન્ત.

અ પા નગરીમા સ્ત્રીલ પટ જોવો એક કુમારનદી નામનો સોની રહેતો હતો તે પાચસો સોનેયા આપીને સુદર ક યા પરણતો હતો આ રીતે પરજોલી પાચસો ઓજોની સાથે ધર્માવાળો તે કુમારનદી એક યજ્ઞવાળા પ્રાસાદમા ફીડા કરતો હતો એક વખતે પચસેલ દીપની અદર રહેનારી હાસા તથા પ્રહાસા નામની બે વ્યતરીઓએ પોતાના પતિ વિદ્યુન્માની ચન્દ્યો ત્યારે ત્યા આવી પોતાનુ રૂપ દેખાડીને કુમારનદીને વ્યામોહ પમાડ્યો કુમારનદી લોગની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો, ત્યારે “ પચસેલ દીપમા આવ ” એમ કહી તે બ ને જળીઓ નારી ગઈ પછી કુમારનદીએ રાજને સુવર્ણ આપી પડહ વજડાવ્યો કે, “ જો પુરુષ મને પચસેલ દીપે લઈ જાય, તને હું કોડ દ્રવ્ય આપુ ” પછી એક વૃદ્ધ ખલામી હતો, તે કેટલે દ્રવ્ય લઈ, તે પોતાના પુત્રોને આપી, કુમારનદીને વહાણમા બેસારી સમુદ્રમા ખડું દૂર ગયો, અને પછી કહેવા લાગ્યો કે, “ આ વડવૃક્ષ દેખાય છે, તે સમુદ્રને કિનારે આવેલી કુમરની તથાટીએ યએલ છે એની નીચે આપણું વહાણ જાય, ત્યારે તું વડની શાખાને વળગી રહેજે ત્રણ પગવાળા બારડપક્ષી પચસેલ દીપથી આ વડ ઉપર આવીને સૂઈ રહે છે તેમના વચ્ચે પગે તું પોતાના શરીરને વસ્ત્રવડે મજબૂત બાંધી રાખજે, પ્રસાદ થતા ઉડી જતા બારડપક્ષીની સાથે તું પણ પચસેલ દીપે પહોંચી જઈશ આ વહાણ તો હને ઝોટા બમરમા સપડાઈ જશે ” પછી નિર્ધામકના કહેવા પ્રમાણે કરી કુમારનદી પચસેલ દીપે ગયો ત્યારે હાસા પ્રહાસાએ તેને કહ્યું કે, “ હારાથી આ શરીરવડે અમારી સાથે યોગ કરાય નહીં માટે અગ્નિ પ્રવેશ વિગેરે કર ’ એમ કહી તે સ્ત્રીઓએ કુમારનદીને હસ્તપુટમા બેસારી અ પા નગરીના ઉદ્યાનમા મૂક્યો પછી તેના મિત્ર નાગિલ શ્રાવકે ધણે વાર્યો, તો પણ ત નિચાળું કરી અગ્નિમા પડ્યો, અને મરણ પામી પચસેલ દીપને અધિપતિ વ્યતર દેવતા થયો નાગિલને તેથી વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો, અને તે ઠીક્ષા લઈ કાળ કરી બારમા અશ્રુત દેવલોકે દેવતા થયો

એક વખતે નદીશ્વર દીપે જનારા દેવતાઓની આજ્ઞાથી હાસા પ્રહાસાએ કુમાર નદીના જીવ વ્યતરને કહ્યું કે, ‘ તું પડહ ગ્રહણ કર ’ તે અહકારથી હુંકાર કરવા લાગ્યો, એટલામા પડહ તેને ગળે આવીને વળગ્યો ટાઈ પણ ઉપાયે તં પડહ છૂટે પડે નહિ તે વખતે અવધિજ્ઞાનથી જાણીને નાગિલ દેવતા ત્યા આવ્યો, જેમ ઘુમડ સૂર્યના તેજથી નાસીપાસ થાય તેમ તં દેવતાના તેજથી કુમારનદી વ્યતર નાસવા લાગ્યો, ત્યારે નાગિલ દેવતાએ પોતાનુ તેજ સહરીને કહ્યું કે, “ તું મને જોળજો છે ? ” વ્યતરે કહ્યું “ ઇંદ્ર આદિ દેવતાઓને કોણ જોળજો નહીં ? ” પછી નાગિલ દેવતાએ પૂર્વભવના શ્રાવકના રૂપે પૂર્વભવ કહી વ્યતરને પ્રતિજ્ઞાપ પમાડ્યો ત્યારે વ્યતરે કહ્યું, “ હવે આરે

વગેરે થાય છે એવી વાત સંભળાય છે કે-કોઈ બે વ્યક્તિ પાટારી હતા તેમાં એક પૈસાદાર હતો, તે બીજાનો પગલે પગલે પરાભવ કરતો હતો બીજો હરિદ્રી હોવાથી ખહેલાતુ નુકશાન કોઈ બીજી રીતે કાઢી કરી ચકયો નહીં ત્યારે તેણે પહેલાતુ ધર નહું બધાતું હતું, તેની ભીંતમાં કોઈ ન જાણે તેવી રીતે જિનમદિરનો પટેલો એક ઈંટનો કટકો નાખ્યો. ઘર બધાંને તૈયાર થયું ત્યારે હરિદ્રી પાટારીએ શ્રીમત પાટારીને જે વાત બની હતી તે પ્રમાણે કહી દીધી ત્યારે શ્રીમત પાટારીએ કહ્યું કે, “એટલામાં શું દોષ છે ?” એવી અવગણ કરવાથી વિદ્યુત્પાત વગેરે યથા શ્રીમત પાટારીનો સર્વ પ્રકારે નાશ થયો કહ્યું છે કે—જિનમદિર, ફૂવા, વાવ, સ્મશાન, મઠ અને રાજમદિરનો સરસવ જેટલો પણ પત્થર, ઈંટ કે કાંઈ નજવા,

ધરતુ માપ વિગેરે

પાપાણ્ડમય સ્તંભ, ખીંક, પાટિયા, બારસાળ વગેરે વસ્તુઓ ગૃહસ્થને વિરૂદ્ધકારક છે, પરંતુ તે ધર્મ સ્થાનકે શુભ જાણવી પાપાણ્ડમય વસ્તુ ઉપર કાંઈ અને કાંઈમય વસ્તુ પાપાણ્ડ ॥ સ્તંભ વગેરે વસ્તુઓ ધરમાં અથવા જિનમદિરમાં પ્રથમથી વજ્રવી હજીતુ કાંઈ, ઘાણી, શકટ વગેરે વસ્તુ તથા રહેલ આદિ ચત્રો, જે સર્વ કાટાવાળા વૃક્ષના વડ આદિ પાત્ર ઉત્તરના તથા જોગાથી દૂધ નીકળતું હોય એવા આકાશ વગેરે આકાશ લાકડાનાં વજ્રવા વળી ઉપર કહેલી વસ્તુઓ બીજોરી, કેળ, હાડમ, મીઠા લિયુને આપનાર લિયોળી, જે જાતની હજીર, આમદી, બાવળ, બોરડી તથા ધતુરા એમના લાકડા પી પચુ વજ્રવી. જે ઉપર કહેલા વૃક્ષોના મૂળો પાટારીથી ધરની ભૂમિમાં પેસે, અથવા જે આડોળી છાયા ઉપર આવે તો, તે ધરધણીના કુળને નાશ થાય છે ઘર પૂર્વ ભાગમાં ઊંચું હોય તો ધન જતું રહે છે, દક્ષિણ ભાગમાં ઊંચું હોય તો ધનની સમૃદ્ધિ થાય છે, પશ્ચિમ ભાગમાં ઊંચું હોય તો વૃદ્ધિ થાય છે, અને ઉત્તર દિશામાં ઊંચું હોય તો શૂન્ય થાય છે વલયાઠારવાળું, મણા ખૂણાવાળું, અથવા એક, બે કે ત્રણ ખૂણાવાળું, જમણી તથા ડાળી બાજુએ લાણુ એવા ધરમાં રહેલું નહિ જે કમાડ પોતા પી મેળે બધું થાય અથવા ઉઘટે તે સારા નહિ

શુભ અને અશુભ ચિત્રા.

ધરના મૂળ બારણામાં ચિત્રમય કળચાદિકની વધુ ચોલા સારી કહેવાય છે જે ચિત્રમાં યોગિનીના નૃત્યનો આરણ, ભારત રામાયણનો અથવા બીજા રાજાઓનો સપ્તમ, ઋષિના અથવા દેવના ચરિત્ર હોય, તે ચિત્ર ધરને વિષે સારા ન જાણવા કહેલા આડ કૂદની વેલડીઓ, સરસ્વતી નવનિધાનયુક્ત લક્ષ્મી, કળશ, વધામણા, ચોદ સ્વપ્નની મેળ

કરવું શું ? ” દેવતાએ કહ્યું, “ હવે તું ગૃહસ્થપણમાં કાયોત્સર્ગ કરી રહેલા ભાવયતિ શ્રી મહાવીરસ્વામીની પ્રતિમા કરાવ એમ કરવાથી તને આવતે બવે ભોધિલાભ થશે ” દેવતાનું આ વચન સાંભળી બ્યતરે શ્રી મહાવીરસ્વામીની પ્રતિમા જોઈ, નમસ્કાર કરી મહા હિમવત પર્વતથી આવેલા ગોશીર્ષ ચંદનવટે તેવી જ બીજી પ્રતિમા તૈયાર કરી પછી પ્રતિષ્ઠા કરી સર્વાંગે આબૂપણું પહેરાવી તેની પુષ્પાદિક વસ્તુવટે પૂજા કરી, અને ભતિવત ચંદનના ડાંભડામાં રાખી

પછી એક વખતે બ્યતરે સમુદ્રમાં એક વહાણના છ મહિનાના ઉપદ્રવ તે પ્રતિમાના પ્રભાવથી દૂર થયાં, અને તે વહાણના ખલાસીને કહ્યું કે, “ તું આ પ્રતિમાને ડાંગડાં સિંધુસૌવીર દેશમાંના વીતભયપતનમાં લઈ જા, અને ત્યાંના ઓટામાં “ દેવાધિદેવની પ્રતિમા હોયો ” એવી ઉદ્ઘોષણા કર ” ખલાસીએ તે પ્રમાણે કર્યું ત્યારે તાપસને ભક્ત ઉદાયન રાજા તથા બીજા પશુ ઘણા દર્શનીઓ પોતપોતાના દેવનું સ્મરણ કરી તે ડાંભડા ઉપર કુહાડાવડે પ્રહાર કરવા લાગ્યા, અને કુહાડા ભાંગી ગયા પશુ ડાંગડા ઉપરથી નહિ તેથી સર્વે લોકો ઉદ્ધિગ્ન થયા જાણેના અવસર પશુ થઇ ગયો એટલામાં પ્રભાવતી રાણીએ રાજાને લોજન કરવા બોલાવવા માટે એક દાસી મોકલી તે જ દાસીને હાથે સંદેશો મોકલી રાજાએ પ્રભાવનીને કોતુક જોવાને સારૂ તેડાવી પ્રભાવતી રાણીએ આવતા જ કહ્યું કે, “ આ ડાંભડામાં દેવાધિદેવ શ્રી અરિહત છે, પશુ બીજા કોઈ નથી હમણા કોતુક જુવો ” એમ કહી રાણીએ યજ્ઞ કદમવડે ડાંભડા ઉપર અભિષેક કર્યો અને પુષ્પની એક અજલી મૂકીને કહ્યું કે, “ દેવાધિદેવ અને દર્શન આપો ” એમ કહેતા જ પ્રભાતસમયમાં જેમ કમળકલિકા પોતાની મેળે ખીલે છે તેમ ડાંગડા પોતાની મેળે ઉઘડી ગયો । નહિ ક્યુમ્બ ગળેલા ફૂલની માળાવાળી પ્રતિમા અદરથી બહાર દેખાઈ, અને જૈનધર્મની ધણી ઉન્નતિ થઈ પછી વહાણવટીનો સત્કાર કરી પ્રભાવતી રાણી તે પ્રતિમાને પોતાના અત પુરમાં લઈ ગઈ, અને પોતે નવા બધાવેલા ચેત્યમાં સ્થાપન કરી દરરોજ ત્રણ ટક પૂજા કરવા લાગી

એક વખતે રાણીના આમરથી રાજા વીણા વગાડતો હતો, અને રાણી જગવાન આગળ નૃત્ય કરતી હતી એટલામાં રાજાને રાણીનું ચરીર માથા વિનાનું જોવામાં આવ્યું તેથી રાજા ગભરાઈ ગયો, અને વીણા વગાડવાની કળિકા તેના હાથમાંથી નીચે પડી ગઈ નૃત્યમાં રસભગ થવાથી રાણી કોપાયમાન થઈ, ત્યારે રાજાએ યથાર્થ જો હવે તે કહ્યું એક વખતે દાસીએ લાવેલું વસ્ત્ર મફદ છતા પ્રભાવનીએ રાતા રંગનું જોયું, અને કોપથી દર્પણવડે દાસીને પ્રહાર કર્યો, તેથી તે (દાસી) મરણને ચરણ થઈ પછી તે વસ્ત્ર પ્રભાવનીએ જોયું તો સફેદ જ દેખાયું, તે દુર્નિમિત્તથી તથા નૃત્ય કરતા રાજાને માથા વિનાનું

વૃક્ષોથી થતી લાભહાનિ

જે ઘરમા ખજૂરી, દાડમી, કેળ, બોરડી અથવા ત્રિજોરી એમના ઝાડ ભિગે છે, તે ઘરનો સમૂળ નાશ થાય છે ઘરમા જેમાથી દૂધ નીકળે એવા ઝાડ હોય તો તે લક્ષ્મીનો નાશ કરે છે, કાટાવાળા હોય તો યત્રુથી ભય આપે છે, ફળવાળા હોય તો સતતિનો નાશ કરે છે, માટે એમના લાકડા પશુ ઘર બનાવવામા વાપરવા નથી, ઠાંઈ ગ્રથકાર કહે છે કે-ઘરના પૂર્વ ભાગમા વહેતું ઝાડ, દક્ષિણ ભાગમા ઉંમર અને પશ્ચિમ ભાગમાં પ્રિયળો અને ઉત્તર ભાગમા ખાખરાતું ઝાડ શુભકારી છે

ઘરની બાધણી.

ઘરના પૂર્વ ભાગમા લક્ષ્મીનું ઘર (બકાર), અગ્નિ ખૂણામા રસોડું, દક્ષિણ ભાગમા સૂવાનું સ્થાન, નૈરૂત્ય ખૂણામા આયુધ વગેરેનું સ્થાન, પશ્ચિમ દિશામા લોજન કરવાનું સ્થાનક, વાયવ્ય ખૂણામા ધાન્યનો સંગ્રહ કરવાનું સ્થાન, ઉત્તર દિશામા પાણિયાડું અને ધ્યાન ખૂણામા દેવમંદિર કરવું ઘરના દક્ષિણ ભાગમા અગ્નિ, જળ, ગાય, વાયુ અને દીપક એમના સ્થાન કરવા અને ઉત્તર તથા પશ્ચિમ ભાગમા લોજન, ધાન્ય, દ્રવ્ય અને દેવ એમના સ્થાન કરવા ઘરના દ્વારની અપેક્ષાએ એટલે જે દિશામા ઘરનું બારણું હોય તે પૂર્વ દિશા અને તેને અનુસરતી બીજી દિશાએ બાણવી જેમ છીંકમા તેમ અદિ પશુ જેમા સૂર્યનો ઉદય થાય છે, તે પૂર્વ દિશા ન બાણવી તેમજ ઘર બનાવનાર સૂતાર તથા બીજા મજૂર વગેરેને જે કસાવ કર્યો હોય, તે કરતા વધુ પશુ ઉચિત આપી તેમને રાજી રાખવા, પરંતુ ઠાંઈ ઠેકાણે પશુ તેમને કમવા નહિ જેટલામા પોતાના કુટુંબાદિકનો મુખે નિર્વાહ થાય, અને લોકમા પશુ શોભા વિગેરે દેખાય, તેટલોજ વિસ્તાર (લાભા પહોળા) ઘર બનાવવામા કરવો સતોષ ન રાખના વધારે ને વધારેજ વિસ્તાર કરવાથી નાહક ધનનો વ્યય અને આરબ વિગેરે થાય છે ઉપર કહ્યા પ્રમાણે કરેલું ઘર પશુ પરિમિત (પ્રમાણવાળા) દ્વારવાણજ ભેંદ્રએ કેમકે, ઘણા બારણા હોય તો દુષ્ટ લોકની આવ જાવ ઉપર તજર ન રહે, અને તેથી સ્ત્રી, ધન વગેરેનો નાશ થવાનો સંભવ રહે છે પરિમિત (પ્રમાણવાળા) બારણાના પશુ પાટિયા, ઉલાળો, સાકળ, ભૂગળ વગેરે ઘણા મજબૂત કરવા, તેથી ઘર સુરક્ષિત રહે છે, નહિ તો ઉપર કહ્યા પ્રમાણે સ્ત્રી વગેરેનો નાશ થવાનો સંભવ રહે છે કમાડ પશુ મુખે વસાય અને લિલાશય એવા ભેંદ્રએ અને તેવી સ્થિતિમા હોય તો સારા, નહિ તો અધિક અધિક જીવ વિરાધના થાય અને જવુ આવવુ વગેરે કાર્ય જેટલું તરતજ થવું ભેંદ્રએ તેજુ શીઘ્ર ન થાય ભીતમા રહેનારી ભૂગળ ઠાંઈ પશુ રીતે સારી નહિ, કારણ કે, તેથી પચેદ્રિય વગેરે જીવની પશુ વિરાધના થવાનો સંભવ છે એવા કમાડ પશુ વાસવા હોય તો જીવજતુ વગેરે બરાબર ભેંદ્રને વાસવા

પહેલા પ્રાણાતિપાત વિરમણ મતનો ભગ થયો, તેથી વૈરાગ્ય પામી દીક્ષા લેવાની રત્ન લેવા સાડે રાત્ર સમીપ ગઈ રાત્રીએ “દેવતાના ભવમા તુ મને અમ્યક્ષ પ્રકારે ધર્મને વિષે પ્રવર્તાવશે” એમ કહી આજ્ઞા આપી પછી પ્રભાવતીએ તે પ્રતિમાની પૂજાને સાડે દેવદત્તા નામની કુળને રાખીને પોતે ઘણા ઉત્સવ સહિત દીક્ષા લીધી, અને તે અનશન વડે કાળ કરી સોધર્મ દેવલોકે દેવતા થઈ પછી પ્રભાવતીના જીવ દેવતાએ ઘણા ભોધ કર્યો, તો પછી ઉદાયન રાત્ર તાપસનાં ભક્તિ ન મૂકે દહિરાગ તોડવો એ કેટલો મુશ્કેલ છે ! હશે, પછી દેવતાએ તાપસના રૂપે રાત્રને દિવ્ય અમૃત રૂપ આપ્યું તોને રસ આપતા જ હુબ્ધ થયેલા રાત્રને તાપસરૂપી દેવતા પોતે વિકૂર્વેલા આશ્રમમા લઈ ગયો ત્યાં વેષધારી તાપસોએ ઘણી તાઠના કરવાની તે (રાત્ર) નાઠો, તે જૈનસાધુઓના ઉપાશ્રયે આવ્યો સાધુઓએ અભયદાન આપ્યું, તેથી રાત્રએ જૈનધર્મ અગીકાર કર્યો પછી દેવતા પોતાની ઋદ્ધિ દેખાડી, રાત્રને જૈનધર્મને વિષે હઠ કરી “આપકા આવે મને યાદ કરશે” એમ કહી અદૃશ્ય થયો.

હવે ગાધાર નામનો કોઈ શ્રાવક સર્વ ઠેકાણે ચૈત્યવદન કરવા નીકળ્યો હતો ઘણા ઉપવાસ કરવાથી તૃષ્ઠ થયેલી દેવીએ તેને વૈતાલ્ય પર્વતે લઈ જઈ ત્યાંની પ્રતિમાઓને વહાવી, અને પોતાનો ઈચ્છા પાર પડે તેવી એકસા આઠ ગોળીઓ આપી તેણે તેમાની એક ગોળી મોમા નાખીને ચિત્તબુ કે, “હું વીતલ્ય પાટણ જઉં હું” શુટિકાના પ્રભાવથી તે ત્યાં આવ્યો કુળ દાસીએ તેને તે પ્રતિમાને વહાવી પછી તે ગાધાર શ્રાવક ત્યાં માઠો પડ્યો કુળ દાસીએ તેનો સારવાર કરી પોતાનું આયુષ્ય ઘોડું રહ્યું એમ જાણી તે શ્રાવકે મર્વ શુટિકાએ કુળ દાસીને આપી દીક્ષા લીધી કુળ દાસી એક શુટિકા ભક્ષણ કરવાથી ઘણી મુદર થઈ તેથી જ તેનું સુવર્ણશુલ્કિ એવું નામ પ્રસિદ્ધ થયું બીજી ગોળી ભક્ષણ કરીને તે દાસીએ ચિત્તબુ કે, “મોઢ મુદ્રધારી ગાળઓએ સેવિત એવો અડપ્રધોત રાત્ર ચ્હારો પતિ થાઓ, એટલે ઉદાયન રાત્ર પિતા સમા ! થશે અને બીજા રાત્રઓ તો ઉદાયનના સેવક છે”

પછી દેવતાના વચનથી અડપ્રધોત રાત્રએ સુવર્ણશુલ્કિકાને આ દ્રવ માંગ્યો, પછી સુવર્ણશુલ્કિકાએ અડપ્રધોતને બોલાવ્યાથી તે અનિલવેગ હાથો ઉપર એટલી મુરજુ શુલ્કિકાને તેડવા માટે ત્યાં આવ્યો સુવર્ણશુલ્કિકાએ કહ્યું કે, “આ પ્રતિમા લીધા વિના હું ત્યાં ન આવું માટે આ પ્રતિમા સરખી બીજી પ્રતિમા કરાવીને અહિં સ્થાપન કર, એટલે આ પ્રતિમા સાથે લઈ જવાશે પછી અડપ્રધોતે ઉજ્જયિનીએ જન્મ બીજી પ્રતિમા કરાવી કપિલ નામના કેવળીને હાથે તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી તે પ્રતિમા સહિત પાંડે વીતલ્ય આવ્યો નવી પ્રતિમા ત્યાં સ્થાપન કરી જૂની પ્રતિમાને તથા સુવર્ણશુલ્કિકા અડપ્રધોત કોઈ નજીકથી તેવી રીતે તાવિએ પાછો ઘેર આવ્યો પછી સુવર્ણશુલ્કિકા

આ રીતેજ પાણીની પરનાજ, ખાજ વગેરે ઠી પણ યથાશક્તિ ચતના રાખવી ધરના પરિમિત બારણા રાખવા વગેરે સખમી શાસ્ત્રમા પણ કહ્યું છે

જે ઘરમા વેધ આદિ હોય ન હોય, આખું ફળ (પાપાણુ, ઇંટ અને લાકડા) નવું હોય, ઘણા બારણા ન હોય, ધાન્યનો સમઠ હોય, દેવપૂજા થતી હોય, આદરથી જળ વગેરેનો છટકાવ થતો હોય, લાલ પડદો હોય, વાળવું વગેરે સજ્જાર હમેશા થતો હોય, ન્હાના ગ્હોટાની મર્યાદા સારી રીતે પળાતી હોય, સૂર્યના કિરણ અદર આવતા ન હોય, કીપક પ્રકાશિત રહેતો હોય, રોગીયોની ચાકગી ઘણી મારી રીતે થતી હોય, અને યાદી ગએલા માણુસનો યાક દૂર કરાતો હોય, તે ઘરમા લક્ષ્મી વાસો કરે છે આ રીતે દેશ, કાળ, પોતાનું ધન તથા ભતિ વગેરેને ઉચિત દેખાય એવું બધાવેલું ધર યથાવિધિ સ્નાત્ર, સાધર્મિક વાતસન્ય, સઘપૂજા વગેરે કરીને શ્રાવકે વાપરવું સારા મુહૂર્ત તથા શમુન વગેરેનું બળ પણ ધર બધાવવાના તથા તેમા પ્રવેશ કરવાના વખતે જરૂર એવું આ રીતે યથાવિધિ બનાવેલા ઘરમા લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ વગેરે થવું હુર્લભ નથી

વિધિપૂર્વક બધાએલા ધરના લાભ અંગે દર્શાવ.

એમ સમજાય છે કે, ઉજ્જયિની નગરીમા દાતાક નામા શેઠે અઠાર કોઠ સોનેયા ખરથી વારતુશાસ્ત્રમા કહેલી રીત પ્રમાણે એક સાત માળવાળો મહેલ તૈયાર કરાવ્યો તેને તૈયાર થના બાર વર્ષ લાગ્યા હતા તે મહેલમા દાતાક રહેવા ગયો, ત્યારે રાત્રીએ પડ્યું કે ? પડ્યું કે ? એવો શબ્દ તેના સામજવામા આવ્યો તેથી બધ પાત્રી શેઠે મૂંઝવ તરીકે ધન લઈ તે મહેલ વિક્રમરાજને આપ્યો વિક્રમરાજ તે મહેલમા ગયો અને પડ્યું કે ? પડ્યું કે ? એવો શબ્દ સામજતા જ રાજ્યએ કહ્યું-પડે કે તુરતજ સુવર્ણ પૂરૂષ પડ્યો. વગેરે તમજ વિધિ પ્રમાણે બનાવેલા અને વિધિ પ્રમાણે પ્રતિક્ષા કરેલા શ્રીમુનિ મુનત સ્વામિના સ્તૂપના મહિમાથી કૌણિક રાજા પ્રબળ સેનાનો ધણી હતો, તથાપિ તે વિશાળા નગરીને બાર વર્ષમા પણ લઈ શક્યો નહિ બ્રહ્મ ધ્યેસા કૃતવાલકના કહેવાથી જ્યારે તેણે સ્તૂપ પાડી નખાવ્યો ત્યારે તે જ વખતે નગરી તાનામા લીધી આ રીતેજ એટલે જેમ ધરની મુકિત કહી, તે પ્રમાણે હુકાન પણ સારો પાઠશ જોઈ ધણી બહેર નહિ, તથા ઘણું શુભ નહિ એવી જગ્યાએ પરિમિત બારણાવાળી પૂર્વે કહેલ વિધિ પ્રમાણે બનાવવી એજ યાદ છે કેમ કે તેથીજ ધર્મ, અર્થ અને કામ એમની સિદ્ધ થાય છે ઇતિ પ્રથમ દ્વાર સપૂર્ણ (૧)

ઉચિત વિગાનુ ગ્રહણ

ચંદ્રપ્રદીપ જ ને વિષયાનુજ્ઞ થયા, તેથી તેમણે વિદિશાપુરીના રહીશ બાયલસ્વામી શ્રાવ કરને તે પ્રતિમા પૂજા કરવાને સાડ આપી

એક વખતે કબલ શબલ નાગકુમાર તં પ્રતિમાની પૂજા કરવા આબ્યા પાતાળમાની જિનપ્રતિમાએને વાહવા ધી ઇચ્છા કરનાર બાયલને તે નાગકુમારો દ્રઢને માર્ગે પાતાળે લઇ ગયા, તે વખતે બાયલ પ્રતિમાની પૂજા કરના હતો, પણ જવાની ઉતાવળથી અર્ધો જ પૂજા થઇ પાતાળમા જિનભક્તિથી પ્રસન્ન થએલ બાયલે કહ્યું કે, “જેમ મહારા નામની પ્રસિદ્ધિ થાય તેમ કરે ” નાએદે કહ્યું ‘તમજ યશે ’ ચંદ્રપ્રદીપ રાત્ર વિદિશાપુરીનું મહારા નામને અનુસરી દેવકીયપુર એલુ નામ રાખશે, પણ તું અર્ધો પૂજા કરી અહિ આબ્યો તેથી આવતા કાળમા તે પ્રતિમા પેતાનું સ્વરૂપ શુભ જ રાખશે, અને મિથ્યાદ્રષ્ટિએ તેની પૂજા કરશે “આ આદિત્ય બાયલસ્વામી છે ” એમ કહી અન્યદર્શનીએ તે પ્રતિમાની ગહાર સ્થાપના કરશે વિષા ન કરીશ દુષ્સકાળના પ્રભાવથી એમ યશે ” બાયલ, નાએદનું આ વચન સાંભળી જેવો આબ્યો હતો તેવો પાછો ગયો

હવે વીતભયપાટણમા પ્રાત કાળે પ્રતિમાની માગા સૂકાર્મ ગએલી, દાસી જતી રહેલી અને હાથીના મકનો સાવ થએલો જોઇ લોકોએ નિલુચ કર્યો કે, ચંદ્રપ્રદીપ રાત્ર આબ્યો હશે અને તેણે તે પ્રમાણે કર્યું હશે પછી સોળ દેશના અને ત્રણસો ત્રેસકં પુરના સ્વામી ઉદાયન રાત્રએ મહાસેનાદિક દસ સુકુટધારી રાત્રએને સાથે લઇ ચઢાર્મ કરી માર્ગમા ઉન્હાળા ધી જતુને લીધે પાણીની અડચણને લીધે રાત્રએ પ્રભાવતીનો છવ જે દેવતા, તેનું સ્મરણ કર્યું તેણે તુરત આવી પાણીથી પરિપૂર્ણ એવા ત્રણ તળાવો બરી નાખ્યા અનુક્રમે સુદ કરવાનો અવસર આબ્યો ત્યારે રથમા એમીને સુદ લડવાને ઠરાવ છતા ચંદ્રપ્રદીપ રાત્ર અનિલવંગ હાથી ઉપર બેસીને આબ્યો, તેથી પ્રતિજ્ઞા ભગ કરવાને ડોષ ચંદ્રપ્રદીપને માથે પડ્યો પછી હાથીના પગ ચક્ષુવડે વિધાયાથી તે પડ્યો, ત્યારે ઉદાયને ચંદ્રપ્રદીપને ભાષી તેના કપાળે મહારી દાસીનો પતિ એવી ઝાપ થોડી પછી ઉદા યન રાત્ર ચંદ્રપ્રદીપને સાથે લઇ પ્રતિમા લેવાને સાડ વિદિશા નગરોએ ગયો પ્રતિમાનો ઉદાર કરવાને ધણો પ્રયત્ન કર્યો તથાપિ તે કિચિત્ માત્ર પણ સ્થાનકથી ખસી નહિ પછી પ્રતિમાએ કહ્યું કે, “હું જઈશ તો વીતભય પાટણમા ધૂળની વૃષ્ટિ થશે, મારે હું આવતી નથી ” તે સાંભળી ઉદાયન રાત્ર પાછો વળ્યો રસ્તામા ચોમાસુ આબ્યું ત્યારે એક ઠેકાણે પડાવ કરી સેનાની સાથે રહો સવત્સરી પર્વને દિવસે ઉદાયન રાત્રએ ઉપ વાસ કર્યો રસોઈયાએ ચંદ્રપ્રદીપને પૂછ્યું કે,—‘આજે રસોઈ શી કરવાની ? ’ ચંદ્રપ્રદીપ તના મનમા ‘એ અને કદાચ જાનના વિષે આપશે ’ એવો ભય ઉપજા થયો, તેથી તેણે કહ્યું કે, “તે ઠીક માદ કરાવું મહારે પણ ઉપવાસ છે મહારા માતા પિતા શ્રાવક હતા ” તે બાળી ઉદાયને કહ્યું કે, “એનું શ્રાવકપદ અવશ્ય ન થાય ને ને એ... ”

અર્થ યાય છે કે, -ધર્મ, અર્થ અને કામ એ ત્રણની સિદ્ધિ જેથી થતી હોય, તે વિધા જોતું એવે લખવું, ભણવું, વ્યાપાર વગેરે કળાઓનું શ્રદ્ધા જેટલે અધ્યયન સારી રીતે કરવું કેમ કે, જેને કળાઓનું શિક્ષણ ન મળ્યું હોય તથા તેમને અભ્યાસ જેણે ન કર્યો હોય, તેને પોતાની મૂર્ખતાથી તથા હાસી કરવા યોગ્ય હાલતથી પગલે પગલે તિરસ્કાર ખમવો પડે છે જેમ કે, કાલિદાસ કવિ પહેલા તો ગાયો ચારવાનો ધધો કરતો હતો એક વખત રાજા િ સભામાં તેણે સ્વસ્તિક એમ કહેવાને બદલે ઉશરટ એમ કહ્યું તેથી તે ઘણો ધિક્કારાયો પછી દેવતાને પ્રસન્ન કરી મ્હોટો પડિન તથા કવિ થયો. અથ સુધારવામાં, ચિત્રસભા દર્શનાદિક કામોમાં જે કળાવાન હોય, તે જો કે, પરદેશી હોય તો પણ વાસ્તુદેવાદિકની માફક સત્કાર પામે છે કેમ કે પડિનાઈ અને રાજપણ એ બે સરખા નથી, કારણ કે રાજ પોતાના દેશમાં જ પૂજાય છે, અને પડિત સર્વ ઠેકાણે પૂજાય છે.

સર્વે કળાઓ શીખવી કેમકે દેશ, કાળ વગેરેને અનુસરી સર્વે કળાઓને વિશેષ ઉપયોગ થવાનો સંભવ છે તેમ ન કરે તો કદાચ માણસ પડતી દશામાં આવે છે કહ્યું છે કે—અદ્દમદ્દ પછુ શીખવું, કારણ કે શીખેલું નામનું જનું નથી અદ્દમદ્દના પ્રમાદથી ગોળ અને તુબડું ખવાય છે સર્વે કળાઓ આવડતી હોય તો પહેલા કહેના આશુવિ કાના સાત ઉપયોગમાંના એકાદ ઉપાયથી મુખે નિર્વાહ યાય, તથા વખતે સમૃદ્ધિ આદિ પણ મળે સર્વે કળાઓને અભ્યાસ કરવાની શક્તિ ન હોય તો, આવક પુત્રે જેથી આલોકમાં મુખે નિર્વાહ અને પરલોકમાં શુભ ગતિ યાય, એવી એક કળાને પણ સમ્મદ પ્રકારે અભ્યાસ જરૂર કરવો વળી કહ્યું છે કે—શ્રુતરૂપ સમુદ્ધ અપાર છે, આશુખ્ય થોડું છે, હાલના છવ જોછી બુદ્ધિના છે માટે એવું કાંઈક શીખવું કે જે થોડું અને જે સાફ કાર્ય સાધી શકે એટલું હોય આ લોકમાં ઉત્પન્ન થયેલ મનુષ્યને બે વાત જરૂર શીખવી જોઈએ એક તો જેથી પોતાનો મુખે નિર્વાહ યાય તં, અને બીજી મરણ પછી જેથી સુશ્રુગતિ પામે તે નિધ અને પાપમય વ્યાપારવડે નિર્વાહ કરવો અનુચિત છે મૂળ ગદિયામાં “ઉચિત” પદ છે, માટે નિધ તથા પાપમય વ્યાપારને નિરેધ થયો એમ બંધવું ઈતિ બીજી દ્વાર મપૂર્વ ૨

પાણિગ્રહણ

પાણિગ્રહણ એટલે વિવાહ ને પણ ત્રિવર્ગની એટલે ધર્મ, અર્થ અને કામની સિદ્ધિનું કારણ છે, માટે ઉચિતપણાથી કરવો જોઈએ. તે (વિવાહ) પોતાથી જૂઠા જોત્રમાં થએલા નથા કુવ, સારો આચાર, શીલ, રૂપ, વય, વિદ્યા, સ્વપત્તિ, લેખ, ભાષા, પ્રતિષ્ઠા વગેરેથી પોતાની બરાબરીના હોય તેમની સાથે કરવો જ નેના કુળ, શીલ વગેરે સરખા ન હોય તો માહોમાહે હીલના, કુદ્દળમાં કવહ, કલક વગેરેની માસિ મામ

તે નામ માનથી પણ મહારો સાધર્મી થયો, માટે તે જમનમા હોય ત્યાં સુધી મહાર
સવત્સરી પ્રતિક્રમણ કેવી રીતે શુદ્ધ થાય ? ” એમ કહી ઉદાયને ચક્રમણોત્તને જમન
માથો સુકા કર્યો, ખમાઓ, અને કપાળે લેખવાળો પટ્ટ બાધી તેને અવતી દેશ આપ્યો.
ઉદાયન રાજના ધર્મિષ્ઠપણાની તથા સતોષ વગેરેની જોટલી પ્રશંસા કરીએ તેટલી થોડી
છે એમામ્મ પુરૂ થયા પછી ઉદાયન રાજ વીતભય પાટણે ગયો સેનાને સ્થાનકે આવેલા
વણિક લોકોના રહેઠાણથી દશપુર નામે એક નવું નગર વસ્યું તે નગર ઉદાયન રાજએ
જીવતરવામીની પૂજાને માટે અર્પણ કર્યું તેમજ વિદિશા પુરીને ભાયલરવામીનું નામ દઈ
તે તથા બીજા બાર હજાર ગામ જીવતરવામીની સેવામા આપ્યા.

હવે ઉદાયન રાજ, પ્રભાવતીને જીવ જો દેવતા, તેના વચનથી કપિવ કેવળીએ
પ્રતિષ્ઠા કરેલી પ્રતિમાનું નિત્ય પૂજન કરવો હતો એક વખતે પચ્છી પોષધ હોવાથી તેણે
રાત્રિભગવદ્ કહ્યું ત્યારે તેને એકદમ આચિત્ત લેવાના દંડ પરિણામ ઉત્પન્ન થયા પછી
પ્રાતઃકાળે તેણે કપિલ કેવળીએ પ્રતિષ્ઠિત પ્રતિમાની પૂજાને સારૂ ઘણા ગામ, આકર, પુર
વગેરે આપ્યા “ રાજ્ય અતે નરક આપનારૂ છે, માટે તે પ્રભાવતીના પુત્ર અભીચિને શી
રીતે આપુ ? ” મનમા એવો વિચાર આવ્યાથી રાજએ કેશિ નામના પોતાના ભાણેજને
રાજ્ય આપ્યું, અને પોતે શ્રીવીર ભગવાન પાસે આચિત્ત લીધું તે વખતે કેશિ રાજએ
દીક્ષા ઉત્સવ કર્યો.

એક વખતે અકાળે અપરધ આહારના સેવનથી ઉદાયન રાજર્ષિના શરીરે મહા
બ્યાધિ ઉત્પન્ન થયો “ શરીર એ ધર્મનું સુખ્ય સાધન છે ” એમ વિચારી વેધે લક્ષણ
કરવા કહેલા દહીનો ભોજ મળે, તે માટે ગોવાળોના ગામોમા સુકામ કરતા તે વીતભય
પાટણે ગયા કેશી રાજ ઉદાયન મુનિને રાગી હતો, તો પણ તેના પ્રધાન વર્ગે તેને
સમજાવ્યો કે, “ ઉદાયન રાજ્ય લેવા માટે અહિ આવ્યો ” પ્રધાનોની વાત ખરી
માનીને કેશી રાજએ ઉદાયન મુનિને વિષમિત્ર દહી અપાવ્યું પ્રભાવતી દેવતાએ વિષ
અપહરી ફરીથી દહી લેવાની મના કરી દહીનો ખોરાક જથ્થા થવાથી પાછો મહાબ્યાધિ
વધ્યો દહીનું સેવન કરતા ત્રણ વાર દેવતાએ વિષ અપહર્યું એક વખતે પ્રભાવતી દેવતા
પ્રભાદમા હતો ત્યારે વિષમિત્ર દહી ઉદાયન મુનિના આહારમા આવી ગયું પછી એક
માસનું અનશન કરી કેવળજ્ઞાન થએ ઉદાયન રાજર્ષિ સિદ્ધ થયા પછી પ્રભાવતી દેવતાએ
રોષથી વીતભય પાટણ ઉપર ધૂળની વૃષ્ટિ કરી, અને ઉદાયન રાજનો શય્યાતર એક
કુબાર હતો, તેને સિનપદ્મીમા લઈ જઈ તે પદ્મીનું નામ કુબારકૃત પદ્મી એવું રાખ્યું.

ઉદાયન રાજનો પુત્ર અભીચિ, પિતાએ યોગ્યતા છતાં રાજ્ય આપ્યું નહિ તેથી
દુઃખી થયો, અને તેની માસીના પુત્ર કૌણિક રાજની પાસે જઈ મુખે રહ્યો ત્યાં સમ્યક્
૫૨

❶ જેમ પોતાનપુર નગરમાં શ્રીમતી નામે એક શ્રાવક કન્યા આદર સહિત કોઈ અન્ય ધર્મીની સાથે પરણી હતી તે ધર્મને વિષે થતી દૃઢ હતી, પણ તેના પતિ પરધર્મી હોવાથી તેના ઉપર રાગ રહિત થયો એક વખતે પતિએ ઘરની અંદર ઘડામાં સર્પ રાખી શ્રીમતીને કહ્યું કે, “ ફલાણા ઘડામાં પુષ્પની માળા છે તે લાવ ” નવકાર સ્મરણના મહિમાથી સપની પુષ્પમાળા થઈ પછી શ્રીમતીના પતિ વગેરે લોકો શ્રાવક થયા જાનેના ફલ, શીલ વગેરે સરખા હોય તો ઉત્તમ મુખ, ધર્મ તથા મ્હોટાઈ આદિ મળે છે, એ ઉપર પેયકોશ તથા પ્રથમિણિ સ્ત્રી વગેરેના કથાત સમજવા

વર અને કન્યાના ગુણદોષ.

સામુદ્રિકાદિક શાસ્ત્રોમાં કહેલા શરીરના લક્ષણ તથા જન્મપત્રિકાની તપાસ વગેરે કન્યાની તથા વરની પરીક્ષા કરવી કહ્યું છે કે—૧ કુલ, ૨ શીલ, ૩ સગાવહાલા, ૪ વિદ્યા, ૫ ધન, ૬ શરીર અને ૭ વય એ સાત ગુણ વરને વિષે કન્યાદાન કરનારે જોવા એ ઉપરાંત કન્યા પોતાના ભાગ્યના આધાર ઉપર રહે છે મૂર્ખા, નિર્ધન, દૂર દેશાતરમાં રહેનારો, શૂર, મોક્ષની ઇચ્છા કરનારો અને કયાથી ત્રણ ગુણી કરતા પણ વધુ ઉન્નત વાળો જોવા વરને ઠાઠા માણસે કન્યા ન આપવી ઘણું આશ્ચર્ય લાગે એટલી સપત્તિવાળો, ઘણો જ કંઠે અથવા ઘણો જ કોષી, હાથે, પગે અથવા કોઈ પણ અંગે અપંગ તથા રાગી જોવા વરને પણ કન્યા ન આપવી કુળ તથા જાતિવડે હીન, પોતાના માતાપિતાથી છૂટા રહેનારા અને જેને પૂર્વે પરણેલી સ્ત્રી તથા પુત્ર હોય જોવા વરને કન્યા ન આપવી ઘણું વૈર તથા અપવાદવાળા, હમેશા જોતું ધન મળે તે સર્વજ્ઞ ખરચ કરનારા, આજસે થી શૂન્ય મનવાળા જોવા વરને કન્યા ન આપવી પોતાના જોત્રમાં થએલા, જુગાર, ચોરી વગેરે વ્યસનવાળા તથા પરદેશી જોવા વરને કન્યા ન આપવી પોતાના પતિ વગેરે લોકોની સાથે નિષ્કપપથે વર્તનારી, સાસુ વગેરે ઉપર ભક્તિ કરનારી, સ્વજન ઉપર પ્રીતિ રાખનારી, જમુવર્ગ ઉપર દ્વેષવાળી અને હમેશા પ્રસન્ન મુખવાળી જોવી કુલ સ્ત્રી હોય છે, જે પુરુષના પુત્ર આશ્રમા રહેનારા તથા પિતા ઉપર ભક્તિ કરનારા હોય, સ્ત્રી મન ભાક્ષ વર્તનારી હોય, અને મન ધરાય એટલી સપત્તિ હોય, તે પુરુષને આ મર્થ લોક સર્વ સમાન છે

વિવાહના આઠ ભેદ.

અગ્નિ તથા દેવ વગેરેની રૂબરૂ હસ્તમેળાપ કરવો, તે વિવાહ કહેવાય છે તે લોકમાં આઠ પ્રકારનો છે ૧ આજુપણ પહેરાવી તે સહિત કન્યાદાન આપવું તે પ્રાચીન વિવાહ કહેવાય છે ૨ ધન ખરચીને કન્યાદાન કરવું તે પ્રાચીન વિવાહ કહેવાય છે ૩ ગાય જળદનુ એક આપીને કન્યાદાન કરવું તે પ્રાચીન વિવાહ કહેવાય છે ૪ ગાય

પ્રકારે શ્રાવક ધર્મની આરાધના કરતો હતો, તે પણ “પિતાએ રાજ્ય ન આપી મારું અપમાન કર્યું” એમ વિચારી પિતાની સાથે બાંધેલા વૈરની આલોચના કરી નહિ, તેથી પછર દિવસ અનશનવટે મરણ પામી એક પદ્મોપમ આયુષ્યવાળો શ્રેષ્ઠ ભવનપતિ દેવતા થયો. ત્યાંથી અંબી મહાવિદેહ દ્વેષમાં સિદ્ધ થયે પ્રભાવતી દેવતાએ પૂજાની વૃદ્ધિ કરી, ત્યારે ભૂમિમાં દટાઈ ગયેલી કપિલ દેવળી પ્રતિષ્ઠિત પ્રતિમા કુમારપાળ રાજાએ ગુરુના વચનથી જાણી પછી તેણે પ્રતિમા જ્યાં દટાઈ હતી તે જગ્યા ખોદાવી, ત્યારે અદરથી પ્રતિમા જાહેર થઈ, અને ઉદ્ધાયને આપેલો તામ્રપટ્ટ પણ નીકળ્યો. યથાવિધિ પૂજા કરી કુમારપાળ તે પ્રતિમાને ઘણા ઉત્સવથી અણહિલપુર પાટણે લઈ આવ્યો. નવા કરાવેલા કદ્દટિકમય જિનમંદિરમાં તે પ્રતિમાની તેણે સ્થાપના કરી, અને ઉદ્ધાયન રાજાએ તામ્રપટ્ટમાં જેટલા ગ્રામ, પુર વગેરે આપ્યા હતા, તે સર્વ કબૂલ રાખી ઘણા વખત સુધી તે પ્રતિમાની પૂજા કરી તેથી તેની સર્વ પ્રકારે વૃદ્ધિ થઈ આ રીતે દેવાધિદેવની પ્રતિમાનો તથા ઉદ્ધાયન રાજા વગેરેનો સંબંધ થયો છે.

આવી રીતે દેવને ગરાસ આપવાથી નિરતર ઉત્તમ પૂજા વગેરે, તથા જિનમંદિરની જોઈએ તેવી સાર સભાળ, રક્ષણ આદિ પણ સારી સુક્તિથી થાય છે. કેમકે જે પુરુષ પોતાની યથાશક્તિ પ્રમાણે ઐશ્વર્યવાળું જિનમંદિર કરાવે, તે પુરુષ દેવલોકમાં દેવતાઓએ વખણાયો છતો. ઘણા કાળ સુધી પરમ સુખ પામે છે એમ પાચમું દ્વાર સમાપ્ત થયું.

જિનગિય

૬ તેમજ રત્નની, ધાતુની, અદનાદિક કાષ્ઠની, હસ્તિત્વની, શિયાની અથવા માટી વગેરેની જિનપ્રતિમા યથાશક્તિ કરાવવી તેનું પરિભાણ જ્યાં અશુકા પ્રમાણ જેટલું અને ઉત્કૃષ્ટ પાચસો ધનુષ્ય જાણવું કહ્યું છે કે-જે લોકો સારી મૃત્તિકાનું, નિર્મળ શિલાનું, હસ્તિકત્વનું, રૂપાનું, સુવર્ણનું, રત્નનું, માણેકનું, અથવા અદનનું સુદર જિનગિય શક્તિ આક્રમક આ લોકમાં કરાવે છે, તે લોકો મનુષ્યલોકમાં તથા દેવલોકમાં પરમ સુખ પામે છે, જિનગિય કરાવનાર લોકોને દારિક, દુર્ભાગ્ય, નિઘભતિ, નિઘ ચરીર, માટી ગતિ, દુર્ગતિ, અપમાન, રોગ અને શોક આટલા વાના લોગવવા પડતા નથી. વાસ્તુ શાસ્ત્રમાં કહેલ વિધિ પ્રમાણે તૈયાર કરેલી મુળ લક્ષણવાળી પ્રતિમાઓ આ લોકમાં પણ ઉદ્ય વગેરે શુભ પ્રકટ કરે છે કહ્યું છે કે-અન્યાયથી ઉપાર્જન કરેલા ધનથી કરાવેલી, પારકી વસ્તુના દળથી કરાવેલી તથા જોછા અથવા અધિક અઝવાળી પ્રતિમા પોતાની તથા પરની ઉત્તતિનો વિનાશ કરે છે.

જે મૂળનાયકજીના મુખ, નાક, નયન, નાભિ અથવા ઠેક એટલામાથી કોઈ પણ અવયવનો ભંગ થયો હોય, તે મૂળનાયકજીનો ત્યાગ કરવો પણ જેના આશુભલ, વચ્ચ,

ત્રી દક્ષિણ તરીકે કન્યા આપે તે દેવ વિવાહ કહેવાય છે આ ચાર પ્રકારના વિવાહ ધર્મને અનુસરતા છે ૫ માતા, પિતા અથવા બધુવર્ગ જોમને ન ગણતા માહોમાહે પ્રેમ ધાયાથી કન્યા મનનમતા વરને વરે તે ગાધર્વ વિવાહ કહેવાય છે ૬ કામ પશુ કરાવ મિત્રે કન્યાદાન કરે, તે આસુરી વિવાહ કહેવાય છે ૭ જળતાપથી કન્યા હરણ કરવી રાક્ષસ વિવાહ કહેવાય છે ૮ સુનેલી અથવા પ્રમાદમા રહેલી કન્યાનું શ્રહણ કરવું તે ધાયા વિવાહ કહેવાય છે આ ચારે વિવાહ ધર્મને અનુસરતા નથી જો વહુની તથા પત્ની માહોમાહે પ્રીતિ હોય તો છેલ્લા ચાર વિવાહ પશુ ધર્મને અનુસરતા જ કહેવાય પવિત્ર સ્ત્રીનો લાભ જો જ વિવાહનું ફળ છે પવિત્ર સ્ત્રીનો લાભ થાય અને પુરુષનું જો ભરામર રક્ષણ કરે તો તેથી સતતિ સારી થાય છે, મનમા હમેશા સમાધાન રહે છે, શુદ્ધકૃત્ય વ્યવસ્થાથી આવે છે, કુનીનપણું જળવાઈ રહે છે, આચારવિચાર પવિત્ર રહે છે, દેવ, અતિથિ તથા બાધવ જનના સત્કારનું પુણ્ય થાય ॥

સ્ત્રીનું રક્ષણ

હવે સ્ત્રીનું રક્ષણ કરવાના ઉપાય કહીએ છીએ તેને ઘરકામમા જોડવી, તેના હાથમા ખરચ માટે માફકસર રકમ રાખવી, તેને સ્વતંત્રતા આપવી નહિ હમેશા માતા સમાન વીએના સહવાસમા તેને રાખવી આ વગેરે સ્ત્રીના મળધમા પૂર્વે જે યોગ્ય આચરણ હતું છે, તેમા આ વાતનો વિચાર ખુદતી રીતે કહી ગયા છીએ વિવાહ વગેરેમા જે ખરચ થયા ઉત્સવ વગેરે કરવા, તે આપણું કુળ, ધન, લોક વગેરેના ઉચિતપણા ઉપર ધ્યાન થઈ નેટલું કરવું જોઈએ તેટલું જ કરે, પણ વધારે ન કરે કારણ કે, વધુ ખરચ આદિ કરવું તે ધર્મકૃત્યમા જ ઉચિત છે આ રીતે જ બીજે ઠેકાણે પણ જાણવું વિવાહ વગેરેને વેધે જેટલું ખરચ થયું હોય, તે અનુસારે રનાત્ર, મહાપૂજા, મહાનૈવેદ્ય, ચતુર્વિધ સધનો પ્રકાર વગેરે ધર્મકૃત્ય પશુ આદરથી કરવું સસારને વધારનાર વિવાહ વગેરે પશુ આ રીતે પુણ્ય કરવાથી સફળ થાય છે ઇતિ શ્રોત્ર દ્વાર મપૂર્ણ (૩)

યોગ્ય મિત્રો.

વળી મિત્ર સર્વ કામમા વિશ્વાસ રાખવા યોગ્ય હોવાથી અવસરે મદદ આદિ કરે છે ગાયામા આદિ શબ્દ છે, તેથી વધિક પુત્ર, મદદ કરનાર નોકર વગેરે પણ ધર્મ, અર્થ તથા કામના કારણે હોવાથી ઉચિતપણાથી જ કરવા તેમનામા ઉત્તમ પ્રકૃતિ, સાધ મિત્રપણું, ઘેર્ય, ગભીરતા, આતુર્ય, સારી જુદિ આદિ શુભ અવશ્ય હોવા જોઈએ આ વાત ઉત્તરના કાલોમા પૂર્વે વ્યવહારશુદ્ધિ પ્રકરણમા કહી ગયા છીએ (૪)

પરિવાર, લેછન અથવા આયુધ એમનો ભગ થયો હોય, તે પ્રતિમાને પૂજવાને કામ પસંદ કરત નથી જે જિનજિભ સો વર્ષ કરતા વધારે જીવુ હોય તથા ઉત્તમ પુરુષે પ્રતિષ્ઠા કરેલુ હોય, તે જિભ કદાચ અગદીલુ થાય, તો પણ તેની પૂજા કરવી કારણ કે, તે જિભ લક્ષણહીન થતું નથી પ્રતિમાના પરિવારમા અનેક જાતની શિલાઓનુ વર્ણની વિવિધતા હોય તે શુભ નહિ તેમજ બે, ત્રણ, છ આદિ સરખા આગળવાળી પ્રતિમા કામ કાળે પણ શુભકારી ન થાય એક આગળથી માડી અગીઆર આગળ પ્રમાણની પ્રતિમા ઘરમા પૂજવા યોગ્ય છે અગીઆર આગળ કરતા વધારે પ્રમાણની પ્રતિમા જિનમંદિરે પૂજવી, એમ પૂર્વાચાર્યો કહી ગયા છે નિરમાવલિ સૂત્રમા કહ્યું છે કે—લેપની, પાષાણની, કાષ્ઠની, હાતની તથા લોઢાની અને પરિવાર વિનાની અથવા પ્રમાણ વિનાની પ્રતિમા ઘરમા પૂજવા યોગ્ય નથી ઘરદેરાસરમાની પ્રતિમા આગળ બળિનો વિસ્તાર (નેવેય વિસ્તાર) ન કરવો, પણ દરદોજ ભાવથી નહવણ અને ત્રણ ટક પૂજા તો જરૂર કરવી

સર્વે પ્રતિમાઓ સુખ્યમાર્ગે તો પરિવાર સહિત અને તિલકાદિ આભૂષણ સહિત કરવી મૂળતાયકલની પ્રતિમા તો પરિવાર અને આભૂષણ સહિત હોવી જોઈએ, તેમ કરવાથી વિશેષ શોભા દેખાય છે, અને પુણ્યાનુબંધી પુણ્યનો બધ વગેરે થાય છે કહ્યું છે કે—જિનપ્રાસાદમા વિરાજતી પ્રતિમા સર્વ લક્ષણ સહિત તથા આભૂષણ સહિત હોય તો, મનને જેમ જેમ આહ્વાદ ઉપજાવે છે, તેમ તેમ કર્મનિર્જરા થાય છે જિનમંદિર, જિનજિભ વગેરેની પ્રતિષ્ઠા કરાવવામા બહુ પુણ્ય છે કારણ કે, તે મંદિર અથવા પ્રતિમા વગેરે જ્યાં સુધી રહે, તેટલો અસખ્યાત કાળ સુધી તેનું પુણ્ય લોગવાય છે જેમ કે, ભરતચક્રીએ ભરાવેલી અષ્ટાવલકા ઉપરના દેરાસરની પ્રતિમા, ગિરનાર ઉપર બ્રહ્મેદ્રે કરેલ કાચન ગલાનકાદિ દેરાસરની પ્રતિમા, ભરતચક્રવર્તીની મુદ્રિકામાની કુલપાક તીર્થે વિરાજતી માણિક્યસ્વામીની પ્રતિમા તથા સ્તંભનપાર્શ્વનાથ વગેરેની પ્રતિમાઓ હજી સુધી પૂજાય છે કહ્યું છે કે—જળ, કંડુ અન્ન, લોખન, માસિક આલેખિકા, વસ્ત્ર, વર્ષની આલેખિકા, જાવલણવળી આલેખિકા એ વસ્તુઓના જ્ઞાનથી અથવા સામાયિક, પોરસી, એકાસણ, આયમિલ, ઉપવાસ, અભિગ્રહ અને વ્રતથી અનુક્રમે ક્ષણવાર, એક પહોર, એક દિવસ, એક માસ, છ માસ, એક વર્ષ અને જાવલણવ સુધી લોગવાય એટલું પુણ્ય થાય છે, પરંતુ જિનમંદિર, જિનપ્રતિમા વગેરે કરાવવાથી તો તેના દર્શન વગેરેથી થએલું પુણ્ય અસખ્યાત કાળ સુધી લોગવાય છે માટે જ આ ચોવીરીમા પૂર્વકાળે ભરતચક્રવર્તીએ યત્રુજય પર્વત ઉપર રત્નમય ચતુર્ભુજથી વિરાજમાન ચોશરી મડપોથી શોભતું, એક ગાઉ ઊંચું, ત્રણ ગાઉ લાંબું એવું જિનમંદિર ખાય કોંક મુનિ સહિત જ્યાં શ્રીપુડરીકસ્વામી જ્ઞાન અને નિર્વાણ પામ્યા હતા, ત્યાં કરાવ્યું

તેમજ બાહુજલિની તથા

૧ ટૂંકાને વિષે, ગિરનાર ઉપર, આજી ઉપર,

ચેદ્રપદિમપદ્મ સુગ્રાહપન્નાવણા ય પયઠનણા ।

પુત્યયલેહણાયણ-પોસહસાલાહ કારણ ॥ ૧૫ ॥

જિનમન્દિર.

તેમજ (૫) જિંયા તોરણ, શિખર, મહા પગેરેથી ચોભણુ, ભરત ચક્રવર્તી વગેરેએ જેમ કરાવ્યું તેમ રત્નખચિત, સોનામય, રૂપામય, વગેરે અથવા શ્રેષ્ઠ પાયાણાદિમય મહેંગા જિનપ્રાસાદ કરાવવો. તંટવી શક્તિ ન હોય તો ઉત્તમ કાષ, છંટો વગેરેથી જિનમન્દિર કરાવવું તેમ કરવાની પણ શક્તિ ન હોય તો જિનપ્રતિમાને અર્ચે ઘાસની ઝુંપડી પણ ન્યાયથી કમાએલા ધનવટે વિધિપૂર્વક ગઘાવવી કેમ કે—ન્યાયથી ઉપાર્જન કરેલા ધનનો ધણી, બુદ્ધિમાન, શુભ પરિણામી અને સદાચારી એવો આવક શુદ્ધની આજ્ઞાથી જિનમન્દિર કરાવવાને અધિકારી થાય છે. દરેક જીવે પ્રાચે અનાદિ ભવમા અનતા જિનમન્દિર અને અનતી જિનપ્રતિમાઓ કરાવી, પણ તે કૃત્યમા શુભ પરિણામ ન હોવાને ક્ષીધે તેથી ભક્તિનો ભવવેશ પણ તેને મળ્યો નહિ. જેમણે જિનમન્દિર તથા જિનપ્રતિમા કરાવી નહિ, સાધુઓને પૂજ્યા નહિ, અને દુર્ધર જન પણ અગીકાર કયું નહિ, તેમણે પોતાનો મનુષ્યભવ નહામી શુભા થો જે પુરુષ જિનપ્રતિમાને સારું એક ઘાસની ઝુંપડી પણ કરાવે, તથા ભક્તિથી પરમ શુરુને એક ફૂલ પણ અર્પણ કરે, તો તેના પુણ્યની ગણતરી કયાથી થાય ? વગી જે પુણ્યશાળી મનુષ્યો શુભ પરિણામથી મહેાટું, મજબૂત અને નક્કર પત્યરત્ન જિનમન્દિર કરાવે છે, તેમની તો વાન જ શી ? તે અતિ ધ ય પુરુષો તો પરવોડે સારી ભતિવાલા વિમાનવાસી દેવતા થાય. જિનમન્દિર કરાવવાનો વિધિ તો પવિત્ર જૂમિ તથા પવિત્ર દળ (પત્યર, લોકડા વગેરે), મળૂર વગેરેને ન કમવું, મુખ્ય કારીગરત્વ સન્માન કરવું વગેરે પૂર્વે કહેલ ધરના વિધિ પ્રમાણે સર્વ જીવિન વિધિ અદિ વિશેષે કરી જાણવો. કહ્યું છે કે—ધર્મ કરવાને સાડે ઉલમવાન થએલા પુરૂષે કાર્યને પણ અપ્રીતિ થાય એમ કરવું નહીં આ રીતેજ સયમ જાલણ કરવો તે યેચરકર છે.

આ વાતમા ભગવાન મહાવીરસ્વામીનું કહાત છે તે ભગવાને “ મહારા રહેવાર્ય આ તાપસોને અપ્રીતિ થાય છે, અને તે અપ્રીતિ અગોધિતું જીજ છે ” એમ જાણ્યો. ચોમાસાના કાળમા પણ તાપસનો આશ્રમ તજી દઈ વિહાર કર્યો જિનમન્દિર બનાવવાને અર્થે કાષ વગેરે દળ પણ શુદ્ધ જોઈએ. કાર્પ અધિષ્ઠાયક દેવતાને રાખ પમાડી અવિધિય લાવેલું અથવા પોતાને સાડે આરભ સમારભ લાગે એવી રીતે બનાવેલું પણ જે ન હોય તેજ કામ આવે સક એવા મળૂર લોકો વધુ મળૂરી આપવાથી ઘણો સતોષ પામે છે અને સતોષવાળા ચર્મ પહેલા કરતા વધારે કાન કરે છે જિનમન્દિર અથવા જિનપ્રતિમા કરાવે ત્યારે ભાવશુદ્ધિને સાડે ગૂર તથા સહ રૂમડ એમ કહેવ કે. “ આ કામમા અતિ

વૈભાર પર્વતે, સમગ્ર શિખરે તથા અષ્ટાષ્ટ વગેરેને વિષે પણ ભરતચક્રવર્તીએ ઘણા જિન પ્રાસાદ, અને પાત્રસો ધનુષ્ય વગેરે પ્રમાણની તથા સુવર્ણ વગેરેની પ્રતિમાઓ પણ કરાવી હતીયી, સગર ચક્રવર્તી આદિ રાજાઓએ તે મંદિરોના તથા પ્રતિમાઓના ઉદ્ધાર પણ કરાવ્યા, હરિષેણ ચક્રવર્તીએ જિનમંદિરથી પૃથ્વીને સુશોભિત કરી સપ્રતિ રાજાએ પણ સો વર્ષ આયુષ્યના સર્વ દિવસની શુદ્ધિના સાડ છત્રીય હજાર નવા તથા બાકીના છવ્વીસ હાર મળી સવા લાખ જિનદેરાસર બનાવ્યા સુવર્ણ વગેરેની સવાહોડ પ્રતિમાઓ બરાબર આમ રાજાએ યોગદર્શન પર્વત ઉપર સાડા ત્રણહોડ સોના મહેર ખરચી સાત હાથ પ્રમાણ સુવર્ણની પ્રતિમા સુકત મહાવીરરવામીનું દેરામર કરાવ્યું તેમા મૂળ મઠપમા સવા લાખ સુવર્ણ તથા રમઠપમા એકવીસ લાખ સુવર્ણ લાગ્યું કુમારપાળે તો ચોદસો ચુવાલીસ નવા જિનમંદિર તથા સોળસો છવ્વીસ હાર કરાવ્યા છત્તુ હોડ દ્રવ્ય ખરચીને પિતાના નામથી બનાવેલા ત્રિભુવનવિહારમા એકસો પચીસ આગળ બેઠી મૂળનાયકશ્રીની પ્રતિમા અરિષ્ટરત્નમયી હતી ફરની બહેતર દેરીઓમા ચોદ બાર પ્રમાણની ચોવીસ રત્નમયી ચોવીસ સુવર્ણમયી અને ચોવીસ રૂપામયી પ્રતિમાઓ હતી

વસ્તુપાળ મત્રાએ તેરસો તર નવા જિનમંદિર, અને બાવીસે છવ્વીસ હાર કરાવ્યા તથા સવા લાખ જિનબિંબ બરાવ્યા પેથડશાહે ચૈરાશી જિનપ્રાસાદ કરાવ્યા તેમ સુરભિરિને વિષે ચૈત્ય નહિ હતું, તે બનાવવાનો વિચાર કરી વીરમહ રાજાના પ્રધાન વિપ્ર હેમાદેના નામથી તેની પ્રસ નતાને સાડ પેથડ શાહે માધાતાપુરમા તથા શ્રોત્રાશુરમા ત્રણ વર્ષ સુધી દાનચાળા મઠાવી હેમાદે તુલ્યમાન થયો અને સાત રાજમહેલ જેટલી ભૂમિ પેથડને આપી પાચો એલો અને મીકુ પાણી નીકળ્યું ત્યારે કોઈએ રાજા પાસે જઈ આવી ખાધી કે, “ મહારાજ ! મીકુ પાણી નીકળ્યું છે માટે વાવ બધાવો ” તે વાત બહુત જ રાતોરાત પેથડ શાહે બાર હજાર ટકતું મીકુ પાણીમા નખાવ્યું, આ ચૈત્ય બનાવવા સારું સોનૈયાથી બરેલી બત્રીસ જોટીઓ મોકલી પાયામા ચૈરાશી હજાર ટકતું ખરચ થયું ચૈત્ય તૈયાર થયું ત્યારે વધામણી આપનારને ત્રણ લાખ ટક આપ્યા આ રીતે પેથડ વિહાર બંધો વળી તે પેથડે જ શત્રુજયપર્વત ઉપર શ્રી ઋષભદે ભગવાનનું ચૈત્ય એકવીસ થડી પ્રમાણ સુવર્ણથી ચારે તરફ મહાવીરને મેરુ પર્વતના માફક સુવર્ણમય થઈ ગિરનાર પર્વતના સુવર્ણમય બહાનકોના સબંધ નીચે પ્રમાણે છે —

ગઈ ચોવીસીમા ઉજ્જયિની નગરીને વિષે ત્રીજા શ્રી સગર તીર્થ કરને કેવળીન પર્વદા જોઈ નરવાહન રાજાએ પૂછ્યું કે, “ હું ક્યારે કેવળી યર્ધશ ? ” ભગવાને કહ્યું “ આવતી ચોવીસીમા બાવીસમા તીર્થ કર શ્રી નેમિનાથ ભગવાનના તીર્થમા તું કેવળ યર્ધશ ” નરવાહન રાજાએ દીક્ષા લીધી, અને આયુષ્યને અંતે જ્યેષ્ઠ યર્ધ શ્રી નેમિનાથ ભગવાનની વજ્રમૂર્તિકામય પ્રતિમા કરી દશ સાગરોપમ સુધી તેની પૂજા કરી પોતાના

આયુષ્યનો અત આભ્યો, ત્યારે ગિરનાર પર્વત ઉપર સુવર્ણ રત્નમય પ્રતિમાવાળા ત્રણ ગભારા કરી તેની આગળ એક સુવર્ણમય જ્વાળામય કથું, અને તેમા તે વજ્રમૂર્તિકામય પ્રતિમાની સ્થાપના કરી અનુક્રમે સઘને શ્રી રત્નમેષ્ઠી મ્હોટા સઘ સહિત ગિરનાર ઉપર યાત્રા કરવા આભ્યો ઘણા હર્ષથી સ્નાત્ર કરવાથી મૂર્તિકામય (લેખ્યમય) પ્રતિમા ગતી ગઈ તેથી રત્નમેષ્ઠી ઘણો ખેદ પામ્યો. સાઠ ઉપવાસ કરવાથી પ્રસન્ન થયેલ અબાદેવીના વચનથી સુવર્ણમય જ્વાળામય પ્રતિમા કે, જે કાચા સૂત્રથી વીંટાયેલી તે લાભ્યો ચૈત્યના દ્વારમા આવતા પાછળ જોયું તેથી તે પ્રતિમા ત્યા જ સ્થિર થઈ પછી ચૈત્યનું દ્વાર ફેરવી નાખ્યું તે હજી સુધી તેમ જ છે ડેટલાક એમ કહે છે કે—સુવર્ણમય જ્વાળામય જ્વાળામય મ્હોટી પ્રતિમાઓ હતી તેમા અઠાર સુવર્ણમયથી, અઠાર રત્નમયથી, અઠાર રૂપામયથી અને પાંચાસમયથી હતી આ રીતે શ્રી ગિરનાર ઉપરના શ્રી નેમિનાથ ભગવાનનો પ્રબંધ છે, અને છઠ્ઠું દ્વાર સમાપ્ત થયું.

પ્રતિમાની અજ્ઞનશલાકા અને પ્રતિષ્ઠા.

૭ તેમજ પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા અજ્ઞનશલાકા શીઘ્ર કરાવવી, કેમકે પોરશકમા કહ્યું છે કે—પૂર્વે કહેલ વિધિ પ્રમાણે બનાવેલી જિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા તત્કાળ દશ દિવસની અંદર કરવી પ્રતિષ્ઠા સંલેપથી ત્રણ પ્રકારની છે એક વ્યક્તિ પ્રતિષ્ઠા, બીજી ક્ષેત્રપ્રતિષ્ઠા અને ત્રીજી મહાનામની, સિદ્ધાંતના જાણુ લોકો એમ કહે છે કે—જે સમયમા જે તીર્થ કરતો વારો આવતો હોય, તે સમયમા તે તીર્થ કરતી જ એકલી પ્રતિમા હોય તે વ્યક્તિ પ્રતિષ્ઠા કહેવાય છે જમબદેવ આદિ ચોવીયો ૧ ક્ષેત્રપ્રતિષ્ઠા કહેવાય છે, અને એકસો સિત્તેર ભગવાનની મહાપ્રતિષ્ઠા કહેવાય છે બૃહદ્ભાષ્યમા કહ્યું છે કે—એક વ્યક્તિપ્રતિષ્ઠા, બીજી ક્ષેત્રપ્રતિષ્ઠા અને ત્રીજી મહાપ્રતિષ્ઠા તે અનુક્રમે એક, ચોવીસ અને એકસો સિત્તેર ભગવાનની જાણુથી અર્વે પ્રકારની પ્રતિમાની સામગ્રી સંપાદન કરવી, શ્રી સઘને તથા શ્રી શુભ મહારાજને જોલાવવા તેમનો પ્રવેશ વગેરે ઘણા ઉત્સવથી કરી સમગ્ર પ્રકારે તેમનું સ્વાગત કરવું જોજન વચ્ચે વગેરે આખી તેમનો સર્વ પ્રકારે સત્કાર કરવો બહીવાનને છોડાવવા, અમારી પ્રવર્ત્તાવવી કાઢીને પણ હરકત ન પડે એવી ઢાનશાળા ચલાવવી સૂતાર વગેરેનો સત્કાર કરવો ઘણા ઠાઠથી સગીત આદિ અજુત ઉત્સવ કરવો વગેરે પ્રતિષ્ઠા વિધિ પ્રતિષ્ઠાદય આદિ શ્રેયોથી જાણુવો.

પ્રતિષ્ઠામાં સ્નાત્રને અવસરે અજ્ઞાપર્યાયા ચિતવવી તથા કૂળ, નેવેલ, પુષ્પ, નિલેપન, સગીત વગેરે ઉપચારને વળને કુમાર આદિ અઢતી અવર્યા ચિતવવી છદ્મસ્થપણના સૂચક વસ્ત્રાદિકવડે શરીરનું ઢાંકવું કરવું વગેરે ઉપચારવડે ભગવાનની શુદ્ધ ચારિત્રાવર્યા ચિતવવી અજ્ઞનશલાકાવડે નેત્રનું ઉઘાડવું કરતાં ભગવાનની કેવળી અવર્યા ચિતવવી

અતકાળે સયમ લેવાનું જોનાથી ન બને, તે આવક અતસમય આવે સલેખના કરી શકુજય આદિ શુભ તીર્થે જાય, અને નિર્દોષ સ્થકિલને વિષે (જીવજનુ રહિત જૂમિને વિષે) શાસ્ત્રોક્ત વિધિ પ્રમાણે ચતુર્વિધ આહારનું પચ્ચખાણું કરી આનદાદિક આવકોની માફક અનશન સ્ત્રીકારે કહ્યું છે કે-તપસ્યાથી અને મતથી મોક્ષ થાય છે, દાનથી ઉત્તમ લોગ મળે છે, દેવપૂજાથી રાજ્ય મળે છે અને અનશન કરી મરણ પામવાથી ઇદ્રપણું પમાય છે લોકિક શાસ્ત્રમા પણ કહ્યું છે કે-હે અર્જુન ! વિધિપૂર્વક પાણીમા અત વખતે રહે તો તે સાત હજાર વર્ષ સુધી, અગ્નિમા પડે તો દસ હજાર વર્ષ સુધી, ઝપા પાત કરે તો સોળ હજાર વર્ષ સુધી, મ્હોટા સપ્તમમા પડે તો સાઠ હજાર વર્ષ સુધી, ગાય છોડાવવાને માફ દેહ ત્યાગ કરે તો જીશી હજાર વર્ષ સુધી શુભ ગતિ લોગવે, અને અતકાળે અનશન કરે તો અક્ષય ગતિ પામે

પછી સર્વ અતિચારના પરિહારને માફ ચાર શરણરૂપ આરાધના કરે હશે દ્વારરૂપ આરાધના જે રીતે કહી છે કે-૧ અતિચારની આળોચણા કરવી, ૨ મતાદિક ઉચ્ચરવા, ૩ જીવેને ખમાવવા, ૪ ભાવિતાત્મા જોવે આવક ખદાર પાપસ્થાનકને વોભરાવે, ૫ અરિહત આદિ ચારે શરણ કરવા, ૬ કરેલા દુષ્ટતની નિંદા કરવી, ૭ કરેલા શુભ કર્મોની અનુ મોહના કરવી, ૮ શુભ ભાવના ભાવવી, ૯ અનશન આદરવું, અને ૧૦ પચ્ચપરમેષ્ઠિ નવકાર ગણવા, જેવી આરાધના કરવાથી જો તે જ ભવમા સિદ્ધ ન થાય, તો પણ દેવતાપણું તથા શુભ મનુષ્યપણું પામી આઠ ભવની અદર મિદ્ધ થાય જ, કારણ કે, સાત અથવા આઠ ભવ મહણ કરે, તેથી વધારે ન કરે એવું આગમવચન છે ઇતિ અદારનું દ્વાર તથા સોલમી ગાથાનો અર્થ સપૂર્ણ

હવે પ્રકરણનો ઉપસહાર કરતા દિનકૃત્યાદિકનું ફળ કહે છે

एअ गिहिधम्मविहिं, पइदिअह निवहति जे गिहिणो ॥

इह मवि परमवि निव्नुइ सुह लहु लहति ध्रुव ॥ ૧૭ ॥

આ ઉપર દિનકૃત્ય આદિ છ દ્વારવાળો આવકનો જે ધર્મવિધિ, તેને નિરતર જે આવકો સમ્યક્ પ્રકારે પાળે, તેઓ આ વર્તમાન ભવને વિષે સારી અવસ્થામા રહી સુખ પામે, તથા પરલોકે સાત આઠ ભવની અદર સુખના હેતુશ્વતપણે સુખની પરપરારૂપ સુકિતસુખ તત્કાળ જરૂર પામે છે

તપાગચ્છીય શ્રી રત્નશેખરસૂરિવિચિત 'શ્રાદ્ધવિધિ પ્રકરણ'ની
'શ્રાદ્ધવિધિકોસુદી' ટીકામા છઠ્ઠો જન્મકૃત્ય પ્રકાશ અમાસ થયો

તથા પૂજામાં સર્વ પ્રકારના મહોટા ઉપચાર કરવાને અવસરે સમવસરજીમાં રહેલી ભગવાનની અવસ્થા ચિતવવી એમ શ્રાદ્ધસમાચારીવૃત્તિમાં કહ્યું છે પ્રતિષ્ઠા કર્યા પછી બાર માસ સુધી મહિને મહિને તે દિવસે ઉત્તમ પ્રકારે સ્નાત્ર વગેરે કરવું વર્ષ પૂરું થાય ત્યારે અઠ્યાષ ઉત્સવ કરવો, અને આઉખાની ગાઠ બાધવી તથા ઉત્તરોત્તર વિશેષ પૂજા કરવી વર્ષ ગાઠને દિવસે સાધર્મિવાત્સલ્ય તથા સ્વધપૂજા વગેરે શક્તિ પ્રમાણે કરવું પ્રતિષ્ઠા યોદ્યકમાં તો વળી કહ્યું છે કે ભગવાનની આઠ દિવસ સુધી એક સરખી પૂજા કરવી તથા સર્વ પ્રાણીઓને યથાશક્તિ દાન આપવું આ રીતે સાતમું દ્વાર સમાપ્ત થયું

પુત્રાદિકનો દીક્ષા મહોત્સવ

તેમજ પુત્ર, પુત્રી, ભાઈ, ભત્રીજો, પોતાનો મિત્ર, સેવક આદિનો દીક્ષાનો તથા વહી દીક્ષાનો ઉત્સવ ઘણા આકબરથી કરવો કેમકે—ભરત ચક્રવર્તીના પાત્રસે પુત્ર અને સાતસો પોત્ર એટલા કુમારોએ તે સમવસરજીમાં સાથે દીક્ષા લીધી શ્રીકૃષ્ણે તથા ચેટક રાજાએ પોતાની સતતિને નહિ પરણાવવાનો નિયમ કર્યો હતો, તથા પોતાની પુત્રી આદિને તથા જીભ યાવત્યા પુત્ર વગેરેને ઘણા ઉત્સવથી દીક્ષા અપાવી તે વાત પ્રસિદ્ધ છે દીક્ષા અપાવવી એમાં ઘણું પુણ્ય છે કેમકે—જેમના કુળમાં ચારિત્રધારી ઉત્તમ પુત્ર થાય છે, તે માતા, પિતા અને સ્વજનવર્ગ ઘણા પુણ્યશાળી અને ધન્યવાદને યોગ્ય છે લોકિક શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે—જ્યાં સુધી કુળમાં કોઈ પુત્ર પવિત્ર સંન્યાસી થતો નથી, ત્યાં સુધી પિંડની ઈચ્છા કરનારા પિતરાઈઓ સંસારમાં ભ્રમે છે આમ આઠમું દ્વાર સમાપ્ત થયું

પદસ્થાપના

૬ તેમજ પદસ્થાપના એટલે ગણિ, વાચનાચાર્ય, વાચક, આચાર્ય દીક્ષા લીધેલા પોતાના પુત્ર આદિ તથા જીભ પણ જે યોગ્ય હોય, તેમની પદ સ્થાપના શાસનની ઉન્નતિ વગેરેને સારૂ ઘણા ઉત્સવથી કરાવવી સલાહાય છે કે અરિકંતના પ્રથમ સમવસરજીને વિશે ઈદ્ર પોતે ગણધરપદની સ્થાપના કરાવે છે વસ્તુપાળ મત્રીએ પણ એકવીશ આચાર્યોની પદસ્થાપના કરાવી હતી નવમું દ્વાર સમાપ્ત

શ્રુતજ્ઞાનની ભક્તિ.

૧૦ તેમજ શ્રીકૃષ્ણ આદિ આગમ, જિનેશ્વર ભગવાનના ચરિત્ર વગેરે પુસ્તકો ન્યાયથી સંપાદન કરેલા દ્રમ્યવટે શુદ્ધ અક્ષર તથા સારા પાના વગેરે સુક્ષ્મથી લખાવવા તેમજ વાચન એટલે સવેગી ગીતાર્થ એવા મુનિરાજ પાસે થયેલો આરભ થાય, તે દિવસે ઘણો ઉત્સવ વગેરે કરી અને દરરોજ બહુમાનથી પૂજા કરી વ્યાખ્યાન કરાવવું તેથી

ग्रन्थकारनी प्रशस्ति.

विख्याततपेत्याख्या जगति जगच्चन्द्रसूरयोऽभूवन् ॥
श्रीदेवसुन्दरगुरुचमाश्च तदनुक्रमाद्विदिता ॥ १ ॥

જગતમા શ્રીજગત્પદસૂરિ તપા એવા નામથી પ્રસિદ્ધ થયા છે તેઓશ્રીના પદ ઉપર અનુક્રમે પ્રસિદ્ધિને પામેલા શ્રીદેવસુદરસૂરિ પ્રખ્યાત થયા

पञ्च च तेषां शिष्यास्तेष्वाम्ना ज्ञानमागरा गुरवः ॥
विविधावचूर्णिलहरिप्रकटनत सान्वयाह्वानाः ॥ २ ॥

એ દેવસુદરસૂરિ મહારાજને પાંચ શિષ્યો થયા તેમા પ્રથમ જ્ઞાનરૂપ અમૃતના સમુદ્ર એવા જ્ઞાનસાગરસૂરિ થયા જેઓએ વિવિધ પ્રકારની ધણા શાસ્ત્રોની અવ જૂર્ણરૂપી શ્લોકોને પ્રકટ કરવાથી પોતાનું નામ સાર્થક કર્યું હતું

श्रुतगतविनिघालापकसमुद्धृता सममरश्च स्रीन्द्राः ॥
कुलमण्डना द्वितीयाः श्रीगुणरत्नास्तृतीयाश्च ॥ ३ ॥

ગીતા શિષ્ય શ્રી કુળમઠનસૂરિ થયા, જેઓ ધણા સિદ્ધાંત ધર્મોમા રહેલા અનેક પ્રકારોના આલાવા લઈને વિચારામૃતસમૂહ વિગેરે ધણા ધર્મોના બનાવનાર થયા તથા ત્રીજા શિષ્ય શ્રી ગુણરત્નસૂરિ થયા

पददर्शनवृत्तिक्रियारत्नसमूचयविचारनिचयसूत्रः ॥
श्रीसुवनसुन्दरादिषु भोजुर्विद्यागुरुत्वं ये ॥ ४ ॥

જે ગુણરત્નસૂરિ મહારાજે પદદર્શનસમુચ્ચયની વૃત્તિ, અને હૈમીબ્યાકરણને અનુસારે ક્રિયારત્નસમુચ્ચય, વિગેરે વિચારનિચય એટલે વિચારના સમૂહને પ્રગટ કર્યા છે અને શ્રી સુવનસુદરાદિક શિષ્યોના વિદ્યાગુરુ થયા હતા

श्रीमोमसुन्दरगुरुप्रवरास्तुर्पा अहार्यमहिमान ॥
येभ्य सन्ततिरुचैर्मवति द्वेषा मघर्मेभ्यः ॥ ५ ॥

ઘણા ભવ્ય જીવો પ્રતિજ્ઞાપાત્ર પામે છે તેમજ વ્યાખ્યાન વાચનાર તથા ભજનાર મુનિરાજોને કપડા વગેરે વહોરાવી તેમને સદ્દાશ્રમ કરવી કહ્યું છે કે—જે લોકો જિનશાસનના પુસ્તકો લખાવે, વ્યાખ્યાન કરાવે, ભણે, ભણાવે, સાંભળે અને પુસ્તકોની ધણી યતનાથી રક્ષા કરે, તે લોકો મનુષ્ય લોકના, દેવલોકના તથા નિર્વાણના મુખ પામે છે જે પુરૂષ કેવળીભાષિત સિદ્ધાંતને પોતે ભણે, ભણાવે અથવા ભજનારને વસ્ત્ર, જોજન, પુસ્તક વગેરે આપી સદ્દાશ્રમ કરે, તે પુરૂષ આ લોકમાં મર્વજ ન થાય છે જિનભાષિત આગમની કેવળજ્ઞાન કરતા પણ શ્રેષ્ઠતા દેખાય છે કહ્યું છે કે—અહો શ્રુનાપયોગ શાળનાર શ્રુતજ્ઞાની સાધુ જો કદાચ અશુદ્ધ વસ્તુ વહોરી લાવે તો તે વસ્તુને કેવળી ભગવાન પણ ભક્ષણ કરે છે કારણ કે, જોમ ન કરે તો શ્રુતજ્ઞાન અપ્રમાણ થાય સાંભળવામાં છે કે—“ અગાઉ દુષ્પ્રમાણના વશથી બાર વધે મુખી દુકાળ પડ્યો તેથી તથા બીજા અનેક કારણોથી સિદ્ધાંત ઉચ્છિન્ન પ્રાય થયેલા ભોમ્ભ ભગવાન નાગાર્જુન, કલ્પિલાચાર્ય વગેરે આચાર્યોએ તેને પુસ્તકારૂઢ કર્યો ” માટે સિદ્ધાંતને માન આપનાર માણસે તે પુસ્તકને વિશે લખાવવું, તથા દેશભી વસ્ત્ર આદિ વસ્તુવડે તેની પૂજા કરવી સલામત છે કે, પેઢક શાહે સાત કોડ તથા વસ્તુપાળ મંત્રીએ અદાર કોડ દ્રવ્ય ખરચીને ત્રણ જ્ઞાનમહાર લખાવ્યા યરાદના સઘવી આભૂએ ત્રણ કોડ ટક ખરચીને સર્વ આગમની જોડેક પ્રત મુવર્ણમય અક્ષરથી અને બીજા સર્વ ધર્મની જોડેક પ્રત શાહીથી લખાવી હસમું દાર સમાપ્ત

પોષધશાસ્ત્ર.

૧૧ તેમજ પોષધશાળા એટલે શ્રાવક વગેરેને પોષધ લેવાને સારૂ ખપમા આવતી સાધરણ જગ્યા પણ પૂર્વે કહેલ ઘર બનાવવાની વિધિ માફક કરાવવી સાધર્મિકોને સારૂ કરાવેલી તે પોષધશાળા સારી સગવડવાળી અને નિરવધ યોગ્ય સ્થાનક હોવાથી અવસર ઉપર સાધુઓને પણ ઉપાશ્રય તરીકે આપવી કારણ કે તેમ કરવામાં ઘણું પુ થયે છે કે—જે પુરૂષ તપસ્યા તથા બીજા ઘણા નિયમ પાળનાર જોવા સાધુ મુનિરાજોને ઉપાશ્રય આપે, તે પુરૂષે વસ્ત્ર, અન્ન, પાન, શયન આસન વગેરે સર્વ વસ્તુઓ મુનિરાજોને આપી જોમ સમજાવું વસ્તુપાળ મંત્રીએ નવસો ચોરાસી પોષધશાળાઓ કરાવી સિદ્ધરાજ જય સિંહના મુખ્ય મંત્રી સાન્તુએ પોતાનો નવો મહેલ વાદિ દેવસૂરિને દેખાડીને કહ્યું કે “એ કેવો છે ? ” ત્યારે શિષ્ય માણિક્યે કહ્યું કે, “ જો જોની પોષધશાળા કરે તો અમે જોને વખાળીએ ” મંત્રીએ કહ્યું “એ પોષધશાળા ચાઓ ” તે શાળામાંની બહારની પર શાળામાં શ્રાવકોને ધર્મધ્યાન કરી રહ્યા પછી મુખ જોવાને સારૂ એક પુરુષ પ્રમાણુ ઊંચા જોવા બે આરિસા બે બાજુએ રાખ્યા હતા અગ્યારમું દાર તથા પદરમી ગાયના અર્ધ સમાપ્ત થયો

આજમ્મ મમત્ત, જહસચિ રયાદિ દિલ્લમહણ વા ।

આરમ્મ ચાડ વમ પહિમાઈ અતિઆરહણા ॥ ૧૬ ॥

જેઓને અતુલ મહિમા છે એવા શ્રી સોમસુદરસૂરિ યોગી શિષ્ય થયા જેઓનાથી સાધુ સાધ્વીને પરિવાર સારી રીતે પ્રવર્ત્યો જેમ મુધર્માસ્વામીધરી ગ્રહણ આસેવનાની રીતિ પ્રમાણે સાધુ સાધ્વી પ્રવર્ત્યા હતા તેમ

યતિજીવકલ્પનિષ્ઠતથ પચ્ચમાઃ માધુરત્નસૂરિવરાઃ ॥

યૈર્માદૃશ્યોઽપ્યકૃષ્યત કરપ્રયોગેણ મવકૂપાત્ ॥ ૬ ॥

યતિજીવકલ્પવૃત્તિ વિગેરે ગ્રંથોના, રચનાર પાંચમા શિષ્ય શ્રી માધુરત્નસૂરિ એવા થયા કે જેઓએ હસ્તાવલગન હાથે સંસારરૂપ કૂપથી બુઝા મારા જેવા શિષ્યોને ઉદ્ધાર કર્યો

શ્રીદેવસુન્દરગુરોઃ પટ્ટે શ્રીસોમસુન્દરગણેન્દ્રા ॥

યુગરૂપદર્શી પ્રાપ્તાસ્તેષા શિષ્યાશ્ચ પચૈતે ॥ ૭ ॥

પૂર્વોક્ત પાંચ શિષ્યોના શુરુ શ્રી દેવસુદસૂરિના પાંચે યુગવર પદવીને પ્રાપ્ત થયેલા શ્રી સોમસુદરસૂરિ થયા અને તેઓને પણ પાંચ શિષ્યો થયા હતા

મારીત્યગમનિરાકૃતિમહસનામસ્મૃતિપ્રમૃતિકૃત્યૈ ॥

શ્રીમુનિસુન્દરગુરવશ્ચિરન્તનાચાર્યમહિમમૃત ॥ ૮ ॥

પૂર્વાચાર્યના મહિમાને ધારણ કરનારા, સતિકર સ્તોત્ર રચીને મરહોના રોગને દૂર કરનારા, સહઆવધાનીના નામ વિગેરેથી ઓળખાતા, એવા શ્રી મુનિસુદરસૂરિ પ્રથમ શિષ્ય હતા

શ્રીજયચન્દ્રગણેન્દ્રાઃ નિસ્તન્દ્રાઃ સદ્ગચ્છકાર્યેષુ ॥

શ્રીમુષ્ણસુન્દરવશઃ દૂરવિહારૈર્ગોપકૃત ॥ ૯ ॥

સધના, ગચ્છ ॥ કાર્યો કરવાને અપ્રમાદી બીજા શિષ્ય શ્રી જયચન્દ્રસૂરિ થયા, અને દૂર દેશાવરોમા વિહાર કરીને પણ પોતાના ગચ્છને પરમ ઉપકાર કરનારા ત્રીજા શિષ્ય શ્રી ભુવનસુદરસૂરિ થયા

વિપમમહાવિદ્યાતદ્વિહમ્વનાચ્ચૌ તરીત વૃત્તિર્ચૈ ॥

વિદધે યત્ જ્ઞાનનિર્ધિ મદાદિશિષ્યા ઉપાજીન્ ॥ ૧૦ ॥

જે ભુવનસુદરસૂરિ શુરુએ વિપમ મહાવિદ્યાઓની વિટબનાડા સમુદાય પ્રવેશ કરાવ નારી નાવડીની પેઠે વિપમપદવી ટીકા કરી છે એના જ્ઞાનનિધાન શુરુને પામીને નાના જેવા શિષ્યો પણ પોતાનું અપિત સફળ કરે છે

સમ્યક્ત્વ અને અણુપ્રતો.

વિસ્તાર્થ — ૧૨-૧૩ આજ ન જોતલે બાલ્યાવસ્થાથી માડીને જાવજીવ સુધી સમક્ષિત અને અણુપ્રત આદિ યથાચક્ષિત પાળવા આતુ સ્વરૂપ અર્થદીપિકામાં કહ્યું છે, માટે અને કહ્યું નથી

દીક્ષાનો સ્વીકાર.

૧૪ તેમજ દીક્ષા થકણ જોતલે અવસર આવે આરિત્ર સ્વીકારવું જોનો ભાવાર્થ છે કે-આવક બાલ્યાવસ્થામાં દીક્ષા ન લેવાય તો પોતાને કંગેલાની પેઠે સમજે કેમકે-જેમણે સર્વ લોકને દુખડાથી કામઢેવને છૂતીને કુમાર અવસ્થામાં જ દીક્ષા લીધી, તે બાળ મુનિરાજોને ધન્ય છે પોતાના કર્મના વશથી મળેલું ગૃહસ્થપણું, સર્વવિરતિના પરિણામ કોકાથ ચિત્તથી અદ્વૈતશ રાખીને પાણીનું જેડું માથે ધારણ કરનારી હલકી સ્ત્રીની માફક પાળવું કહ્યું છે કે-એકાગ્ર ચિત્તવાળો યોગી અનેક કર્મ કરે, તો પણ પાણી લાવનારી સ્ત્રીની માફક તેના કોપથી લેપાય નહિ, જેમ પર પુરુષને વિષે આસક્ત થયેલી સ્ત્રી ઉપરથી પતિની મરણ રાખે છે, તેમ તત્ત્વજ્ઞાનમાં રાચી રહેલા યોગી સસા રને અનુસરે છે જેમ શુદ્ધ વેદચા મનમાં પ્રીતિ ન રાખતા ‘આજે અથવા કાલે જોને ઠાડી ઠપકા’ જોવો ભાવ રાખી જાર પુરુષને સેવે છે, અથવા જેનો પતિ મુસાફરી આદિ કરવા ગયો છે, જોવી કુલીન સ્ત્રી પ્રેમ રચના રહી પતિના શુભાનુ કમરણ કરતી છતી જોજન યાન વગેરેથી ચરીરનો નિર્વાહ કરે છે, તેમ મુધાવક સર્વવિરતિના પરિણામ નિત્ય મનમાં રાખી પોતાને અધન્ય માનતો છતો ગૃહસ્થપણું પાલે જે લોકોએ પ્રસરતા મોકલેને શક્તિને જીની દીક્ષા લીધી, તે સત્પુરુષોને ધન્ય છે અને તેમનાવડે આ પૃથ્વીમાં હજી પવિત્ર થએલું છે

ભાવ આવકો કેવા હોય ?

ભાવ આવકના લક્ષણ પણ એ રીતે કહ્યા છે કે-૧ સ્ત્રીને વરા ન થવું, ૨ ઇંદ્રિયો વચ રાખવી, ૩ ધન અનર્થનો હેતુ છે એમ માનવું, ૪ સસાર અસાર બાણવો, ૫ વિધયનો અભિલાષ રાખવો નહીં, ૬ આરબ તજવો, ૭ ગૃહવાસ બધન સમાન ગણવો, ૮ આજન્મ સમક્ષિત પાળવું, ૯ સાધારણ માણસો જેમ ગાંડરિયા પ્રવાહે ચાલે છે, એમ વિચારવું ૧૦ આગમના અનુસારે સર્વ કંઠાણે જવું, ૧૧ કાનાદિ અતુર્વિધ ધર્મ યથાચક્ષિત આચરવો, ૧૨ ધર્મ કરતા કોઈ અજાન જન હાસી કરે તો તેની શરમ ન રાખવી, ૧૩ ગૃહકૃત્યો રાત્ર દેવ ન રાખતા કરવા, ૧૪ મધ્યસ્થપણું રાખવું, ૧૬ ધનાદિક હોય તો પણ તેમાં જ લપાઈ ન રહેવું, ૧૬ પરાણે કામોપલોભ સેવવા, ૧૭ વેશ્યા સમાન ગૃહ

एकाङ्गा जप्येकादशाङ्गिनश्च जिनसुन्दराचार्याः ॥

निर्ग्रन्था ग्रन्थकृतः श्रीमज्जनकीर्त्तिगुरवश्च ॥ ११ ॥

તપશ્ચર્યા કરવાથી એકાંગી (એકવડીયા શરીરવાળા) ॥ છતાં પણ અગીઆર અ
પાઠી થોડા શિષ્ય શ્રી જિનસુન્દરસૂરિ થયા, અને નિર્ઘનપણાને ધારણ કરનારા, એ
રચના કરનારા પાંચમા શિષ્ય શ્રી જિનકીર્તિસૂરિ થયા

एषा श्रीसुगुरुणां प्रसादतः पदत्वतिविमिते वर्षे ॥

श्राद्धविधिसूत्रवृत्तिं व्यवस्य श्रीरत्नशेखरः सूरिः ॥ १२ ॥

પૂર્વકત પાંચ શુરુઓના પ્રસાદ પામીને સવત ૧૫૦૬ ના વર્ષે આ શ્રાદ્ધવિ
સૂત્રની વૃત્તિ શ્રી રત્નશેખરસૂરિએ કરી

अत्र गुणमन्त्रविज्ञातसजिनहममपिवरप्रमुखैः ॥

शोधनलिखनादिनिधौ व्यवसायी सान्निध्यसमुक्तैः ॥ १३ ॥

અહિંમાં શુદ્ધરૂપી દાનશાળાના બહુકારોના સુકુ સમાન ઉદયમવતા શ્રી જિનહંસ
ગણિ પ્રમુખોએ લખવા શોધન કરવા વિગેરે કાર્યોમાં સાન્નિધ્ય સહાય કરી ॥

विधिवैविध्याद्भुतगतनैयत्यादर्शनाच्च यत्किञ्चित् ॥

अत्रौत्सુકમस्त्रयस्तन्मिथ्याદુष्कृत मेऽस्तુ ॥ १४ ॥

વિધિનું વિવિધપણુ દેખવાથી અને સિદ્ધાંતોમાં રહેલા નિયમો ન દેખવાથી આ
શાસ્ત્રમાં જે કંઈ ઉત્સુક લખાયુ હોય તે તે મારા પાપ મિથ્યા થાઓ

विधिकौमुदीनाम्न्यां वृत्तावस्थां विलोकितैर्गर्जैः ॥

श्लोका सदस्रपदक सप्तशती चैकषष्ट्यधिका ॥ १५ ॥

એ પ્રકારે આ વિધિકૌમુદી નામની વૃત્તિમાં રહેલા પ્રત્યેક અક્ષરના ગણવાથી ૭
હજાર સાતસે અને એકસદ્દ શ્લોક છે

श्राद्धहितार्थं विदिता श्राद्धविधिप्रकरणस्य सूत्रयुता ॥

वृत्तिरियं चिरसमयं जपतालजपदायिनी कृतिनाम् ॥ १६ ॥

શ્રાવકોના હિતને માટે શ્રાદ્ધવિધિ પ્રકરણની “ શ્રાદ્ધવિધિકૌમુદી ” નામની આ ટીકા
રચી છે, તે ઘણા કાળ સુધી પઠિતાને જ્યને આપનારી યજ્ઞ જ્યવતી વર્તે

શ્રી રત્નશેખરસૂરિવિરચિત શ્રી શ્રાદ્ધવિધિ પ્રકરણ સદી-

ગુજરાતી અનુવાદ સમાપ્ત.

વાસના રહેવું આ સત્તર પદવાળું આવ શાવકનું લક્ષણ ભાવથી સંશ્લેષમા બળવું હવે
પ્રત્યેક પદોના ખુલાસા વિસ્તારથી કહીએ છીએ

૧ અનર્થને ઉત્પન્ન કરનાર, ચપળ ચિત્તવાળા અને નરકે જવાના રસ્તા સરખી
એવી સ્ત્રીને બાણી પોતાનું દ્વિત વાછનાર શાવકે તંના વશમા ન રહેવું, ૨ ઇદ્રિયરૂપ
ચપળ ઘોડા હમેશા દુર્મતિના માર્ગે દોડે છે, તેને સસારનું સ્વરૂપ યથાર્થ પછે બળુનાર
શાવકે સમ્યક્ જ્ઞાનરૂપ લગામવડે તેમને જોડા માર્ગે જતા અટકાવવા ડ બધા અનર્થોનું,
પ્રયાસનું, કવેશનું કારણ અને અસાર એવું ધન બાણીને બુદ્ધિશાળી પુરુષે થોડા પણ
દબ્યનો લોભ ન રાખવો ૪ સસાર પોતે દુખરૂપ દુખદાયી રૂપ આપનાર, પરિણામે
દુખની સતતિ ઉત્પન્ન કરનાર, વિટળણરૂપ અને અસાર છે એમ બાણી તેના ઉપર
મીતિ રાખવી નહીં ૫ વિષ સરખા વિષયો ક્ષણ માત્ર સુખ દેનારા છે, એવો હમેશા
વિચાર કરનારો પુરુષ સસારથી ડરનારો હોય છે ૬ તીવ્ર આરભ વજ્ર, નિર્વાહ ન થાય
તો સર્વે જીવ ઉપર કયા રાખી પરાણે થોડો આરભ કરે, અને નિરાશથી સાધુઓની
સ્તુતિ કરે ૭ શુદ્ધવાસને પાશ સમાન ગણતો તેમા દુખથી રહે અને ચારિત્ર મોહ
નીય કર્મ ખપાવવાનો ધણો ઉદ્ધમ કરવો ૮ બુદ્ધિશાળી પુરુષ મનમા શુરુભક્તિ અને
ધર્મની શ્રદ્ધા રાખીને ધર્મની પ્રભાવના, પ્રશસા વગેરે કરનેા નિર્મળ સમકિત ધારણ
કરે ૯ વિવેકથી પ્રવૃત્તિ કરનારો ધીર પુરુષ, 'સાધારણ માણસો માંડરિયા પ્રવાહથી
એવે જેમ એકે કચું તેમ બીજાએ કરવું એમ અણુસમજથી ચાલનારા છે, ' એમ બાણી
અને ધીર એવા શાવકે પોતે લોકસંજ્ઞાનો ત્યાગ કરનેા ૧૦ એક જિનાગમ મૂરીને
પરલોકનું બીજું કાંઈ પ્રમાણ નથી, એમ બાણી બળ પુરુષે સર્વે ક્રિયાઓ આગમને
અનુસારે કરવી ૧૧ જીવ પોતાની શક્તિ ન ગોપવતા જેમ ઘણા સમારના કુતરો કરે છે,
તેમ બુદ્ધિમાન પુરુષ શક્તિ ન ગોપવતા કાનાદિ અતુર્વિધ ધર્મ જેમ આત્માને બાધા-પીડા
ન થાય તેવી રીતે આકરે ૧૨ ચિતામણિ રત્નની માફક દુર્બલ એવી દ્વિતકારી અને
નિરવધ ધર્મક્રિયા પામીને સમ્યક્ પ્રકારે આચરણ કરતા આપણને જોઈ અજ્ઞાન લોકો
આપણી હાસી કરે, તો પણ તેથી મનમા લજ્જા લાવવી નહિ ૧૩ દેહસ્થિતિના મૂળ
કારણ એવી ધન, સ્વજન, આહાર, શુદ્ધ વગેરે સસારગત વસ્તુઓને વિષે રાગ-દ્રેષ ન
રાખના સસારમા રહેવું ૧૪ પોતાનું દ્વિત વાછનાર પુરુષે મધ્યસ્થપણમા રહેવું તથા
નિત્ય મનમા સમતાનો વિચાર રાખી રાગ-દ્રેષને વશ ન થવું તથા કદામહને પણ સર્વથા
છોડી દેવો ૧૫ નિત્ય મનમા સર્વ વસ્તુઓની ક્ષણબુદ્ધિશાળી વિચાર કરનારો પુરુષ
ધનાદિકનેા ધણી છતા પણ ધર્મકૃત્યને હરકત યાવ એવો તેમનેા સબધ ન રાખે
૧૬ સમારથી વિરક્ત થયેલા શાવકે ભોગોપભોગથી જીવી તૃપ્તિ મળી નથી, એમ
વિચારી સ્ત્રીના આમહથી પરાણે કામભોગ મેવવો ૧૭ વેશ્યાની માફક આશસા રહિત

સમ્યક્ત્વ અને અણુવ્રતો.

વિસ્તાર્થ — ૧૨-૧૩ આજન્મ જોટલે બાહ્યાવસ્થાથી માડીને જાવજીવ સુધી સમક્રિત અને અણુવ્રત આદિ યથાશક્તિ પાળવા આનુ સ્વરૂપ અર્થદીપિકામાં કહ્યું છે, માટે અત્રે કહ્યું નથી.

દીક્ષાનો સ્વીકાર.

૧૪ તેમજ દીક્ષા પ્રદક્ષુ જોટલે અવસર આવે આરિત્ર સ્વીકારવું જોનો ભાવાર્થ જો છે કે-ધાવક બાહ્યાવસ્થામાં દીક્ષા ન લેવાય તો પોતાને કળેલાની પેઠે સમજે કેમકે-જેમણે સર્વ લોકને દુ ખદાથી કામદેવને છતીને કુમાર અવસ્થામાં જ દીક્ષા લીધી, તે બાળ મુનિશાળેને ધ ય છે પોતાના કર્મના વશથી મળેલું શુદ્ધસ્થપણું, સર્વવિરતિના પરિણામ જોક્ષમ ચિત્તથી અદ્વનિંશ રાખીને પાણીનું જોડું માથે ધારણ કરનારી હલકી સ્ત્રીની માફક પાળવું કહ્યું છે કે-જોક્ષમ ચિત્તવાળો યોગી અનેક કર્મ કરે, તો પણ પાણી લાવનારી સ્ત્રીની માફક તના રોષથી લેવાય નહિ, જેમ પર પુરુષને વિષે આસક્તા ધયેલી સ્ત્રી ઉપરથી પતિની મરણ રાખે છે, તેમ તત્ત્વજ્ઞાનમાં રાચી રહેલા યોગી સંસારને અનુસરે છે જેમ શુદ્ધ વેદમાં મનમાં પ્રીતિ ન રાખતા ‘આને અથવા કાલે જોને છોડી દઇશ’ જોવો ભાવ રાખી બાર પુરુષને સેવે છે, અથવા જોનો પતિ સુસાક્ષરી આદિ કરવા ગયો છે, જોવી કુલીન સ્ત્રી ગ્રેમ રમમાં વહી પતિના શુભોત્ત સ્મરણ કરતી છતી લોજન પાન વગેરેથી શરીરનો નિર્વાહ કરે છે, તેમ મુઘાવક સર્વવિરતિના પરિણામ નિત્ય મનમાં રાખી પોતાને અધન્ય માનતો છતો શુદ્ધસ્થપણું પાલે જે લોકોએ પ્રસરતા મોકને શક્તિને જોની દીક્ષા લીધી, તે સત્પુરુષોને ધ ય છે અને તેમનાવડે આ પૃથ્વીમહળ પવિત્ર થયેલું છે.

ભાવ શ્રાવકો કેવા હોય ?

ભાવ શ્રાવકના લક્ષણ પણ જો રીતે કહ્યા છે કે-૧ જોને વશ ન થવું, ૨ ઈદ્રિયો વશ રાખવી, ૩ ધન અનર્થનો હેતુ છે જોમ માનવું, ૪ સંસાર અસાર બાણવો, ૫ વિષયનો અભિલાષ રાખવો નહીં, ૬ આરસ તજવો, ૭ શુદ્ધવાસ બધન સમાન ગણવો, ૮ આજન્મ સમક્રિત પાળવું, ૯ સાધારણ માણસો જેમ ગાડરિયા પ્રવાહે ચાલે છે, જોમ વિચારવું ૧૦ આગમના અનુસારે સર્વ ઠેકાણે જવું, ૧૧ કાનાદિ અતુર્વિંધ ધર્મ યથાશક્તિ આચરવો, ૧૨ ધર્મ કરતા કોઈ અજ જન હાસી કરે તો તેની શરમ ન રાખવી, ૧૩ શુદ્ધદૃષ્ટો રામ દ્રેષ ન રાખતા કરવા, ૧૪ મધ્યસ્થપણું રાખવું, ૧૬ ધનાદિક હોય તો પણ તેમાં જ લપ્તાઈ ન રહેવું, ૧૬ યરાણે કામોપલોગ સેવવા, ૧૭ વેદમાં સમાન શુદ્ધ

વાસના રહેલુ આ સત્તર પદવાળુ ભાવ શ્રાવકનું લક્ષણ સાવથી સંક્ષેપમાં જાણવું હવે પ્રત્યેક પદોના ખુલાસા વિસ્તારથી કહીએ છીએ

૧ અનર્થને ઉત્પન્ન કરનાર, ચયળ ચિત્તવાળા અને નરકે જવાના રસ્તા સરખી એવી સ્ત્રીને જાણી પોતાનું દ્વિત વાછનાર શ્રાવકે તંના વશમાં ન રહેવું, ૨ ઇન્દ્રિયરૂપ ચયળ થોડા હમેશા દુર્ગતિના માર્ગે દોડે છે, તેને સસારનું સ્વરૂપ યથાર્થપણે જાણનાર શ્રાવકે સમ્યક્ જ્ઞાનરૂપ લગામવડે તેમને ખોટા માર્ગે જતા અટકાવવા ઉપદેશ અનર્થોનું, પ્રયાસનું, કલેશનું કારણ અને અસાર એવું ધન જાણીને જુદિશાગી પુરુષે થોડા પણ દ્રવ્યનો લોભ ન રાખવો ૪ સસાર પોતે દુખરૂપ દુખદાયી રૂપ આપનાર, પરિણામે દુખની સતતિ ઉત્પન્ન કરનાર, વિટંબણારૂપ અને અમાર છે એમ જાણી તેના ઉપર પ્રીતિ રાખવી નહીં ૫ વિષ સરખા વિષયો ક્ષણ માત્ર સુખ દેનારા છે, એવો હમેશા વિચાર કરનારો પુરુષ સસારથી ડગનારો હોય છે ૬ તીવ્ર આરભ વર્જે, નિર્વાહ ન થાય તો સર્વે જીવ ઉપર દયા રાખી પરાણે થોડા આરભ કરે, અને નિરાશથી સાધુઓની સ્તુતિ કરે ૭ ગૃહવાસને પાશ સમાન ગણતા તેમાં દુખથી રહે અને ચારિત્ર મોહ નીચ કર્મ ખપાવવાનો ઘણો ઉદ્યમ કરવો ૮ જુદિશાગી પુરુષ મનમાં શુભશક્તિ અને ધર્મની શ્રદ્ધા રાખીને ધર્મની પ્રભાવના, પ્રશંસા વગેરે કરતો નિર્મળ સમક્ષિત ધારણ કરે ૯ વિવેકથી પ્રવૃત્તિ કરનારો ધીર પુરુષ, ‘સાધારણ માણસો ગાંડરિયા પ્રવાહથી એટલે જેમ એકે ક્યું તેમ બીજાએ કરવું એમ અણસમજથી ચાલનારા છે,’ એમ જાણી અને ધીર એવા શ્રાવકે પોતે લોકસંજ્ઞાને ત્યાગ કરવો ૧૦ એક જિનાગમ મૂકીને પરલોકનું બીજું કોઈ પ્રમાણ નથી, એમ જાણી જાણ પુરુષે સર્વે ક્રિયાઓ આગમને અનુસારે કરવી ૧૧ જીવ પોતાની શક્તિ ન ગોપવતા જેમ ઘણા સસારના કૃત્યો કરે છે, તેમ જુદિમાન પુરુષ શક્તિ ન ગોપવતા દાનાદિ ચતુર્વિધ ધર્મ જેમ આત્માને બાધા-પીડા ન થાય તેવી રીતે આદરે ૧૨ ચિતામણિ રત્નની માફક દુર્લભ એવી દ્વિતકારી અને નિરવધ ધર્મક્રિયા પામીને સમ્યક્ પ્રકારે આચરણ કરતા આપણને જોઈ અજ્ઞાન લોકો આપણી હાસી કરે, તો પણ તેથી મનમાં લજ્જા લાવવી નહિ ૧૩ દેહસ્થિતિના મૂળ કારણ એવી ધન, સ્વજન, આહાર, ગૃહ વગેરે સસારગત વસ્તુઓને વિષે રાગ-દ્રેષ ન રાખના સસારમાં રહેવું ૧૪ પોતાનું દ્વિત વાછનાર પુરુષે મધ્યસ્થતામાં રહેવું તથા નિત્ય મનમાં સમતાને વિચાર રાખી રાગ-દ્રેષને વશ ન થવું તથા કદાચહને પણ સર્વથા છોડી દેવો ૧૫ નિત્ય મનમાં સર્વ વસ્તુઓની ક્ષણિકશુભતાને વિચાર કરનારો પુરુષ ધનાદિકનો ધણી છતા પણ ધર્મકૃત્યને હરકત થાય એવો તેમનો સજ્જન ન રાખે ૧૬ સસારથી વિરક્ત યજ્ઞેલા શ્રાવકે લોભોપલોભથી જીવની તૃપ્તિ ધરી નથી, એમ વિચારી સ્ત્રીના આગ્રહથી પરાણે કામલોભ એવો ૧૭ વેશ્યાની માફક આશંસા રહિત

આવક આને અથવા કાલે છોડી દઈશ એમ વિચાર કરતો પારકી વસ્તુની માફક શિથિલ બાવથી ગૃહવાસ પામે આ રીતે કહેલા સત્તર શુભવાળો પુરુષ, જિનાગમમા ભાવ આવક કહેવાય છે એ જ ભાવ આવક શુભ કર્મના યોગથી શીઘ્ર ભાવ સાધુપણું પામે છે આ રીતે ધર્મરત્ન શાસ્ત્રમા કહ્યું છે

ઉપર કહેલી રીતે શુભ ભાવના કરનારો, પૂર્વ કહેલ દિનાદિ કૃત્યને વિષે તત્પર એટલે “ આ નિર્ભય પ્રવચન જ અર્થરૂપ તથા પરમાર્થરૂપ છે, બ્રાહ્મી સર્વ અનર્થ છે,” એવી સિદ્ધાંતમા કહેલી રીતિ મુજબ સર્વ કાર્યોમા સર્વ પ્રયત્નથી યતનાવડે જ પ્રવૃત્તિ કરનારો, કોઇ કોઇએ પણ જોતું ચિત્ત પ્રતિબદ્ધ થાયું નથી એવો અને અનુકર્યે મોહને છૂતવામા નિપુણ થએલો પુરુષ પોતાના પુત્ર, ભત્રીજા વગેરે ઘરનો ભાર ઉપાડવા લાયક થાય ત્યાં સુધી અથવા ગીતા કાંઈ કારણસર કેટલોક વખત ગૃહવાસમા ગાળી, યોગ સમયે પોતાની તુલના કરે પછી જિનમંદિરે અદૂષ્ટ ઉત્સવ, ચતુર્વિધ સુધની પૂજા, અનાથ વગેરે લોકોને વધાશક્તિ અનુકંપા દાન અને મિત્ર સ્વજન આદિને ખમાવતું વગેરે કરીને સુદર્શન આદિ શેઠની માફક વિધિપૂર્વક ચારિત્ર બદલ્યું કરે કહ્યું છે કે-કોઇ પુરુષ સર્વથા રત્નમય એવા જિનમંદિરવડે સમગ્ર પૂજાની અલક્ષ્ય કરે, તે પુણ્ય કરતા પણ ચારિત્ર ॥ ઋદ્ધિ અધિક છે તેમજ પાપકર્મ કરવા ॥ પીડા નથી, ખરાબ સ્ત્રી, પુત્ર તથા ધણી એમના દુર્વચન સામળવાથી યતારૂ દુઃખ નથી રાગ આદિને પ્રજ્વાલ કરવો ન પડે, અન્ન, વસ્ત્ર, ધન, સ્થાન એ ॥ ચિંતા કરી ન પડે, જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય, લોકથી પૂજાય, ઉપશમ સુખમા રતિ રહે, અને પરલોક, મોક્ષ આદિ પ્રાપ્ત થાય ચારિત્રમા આટલા શુભ રહ્યા છે, માટે હે જુદિયાળી પુરુષો ! તમે તે ચારિત્ર આદરવાને જથ્થે પ્રયત્ન કરો બોદનું દ્વાર અને સમાપ્ત થયું

આરબનો ત્યાગ.

૧૫ હવે કદાચ કોઇ કારણથી અથવા પાળવાની શક્તિ વગેરે ન હોવાથી આવક જો ચારિત્ર ન આદરી શકે, તો આરબ વર્જનાદિક કરે તે જ કહે છે અથવા દીક્ષા આદરવાનું ન અને તો આરબનો ત્યાગ કરવો તેમા પુત્રાદિક કોઇ પણ ઘરનો કારભાર નભાવે એવો હોય તો સર્વ આરબ છોડવો, અને તેમ ન હોય તો મચિત વસ્તુનો આદાર વગેરે કેટલોક આરબ જેમ નિર્વાહ થાય તેમ તજવો બની શકે તો તેને સારું અમલો પાક વિગેરે પણ ન કરે કહ્યું છે કે-જેને માટે અન્નપાક (રજોઇ) થાય, તેને માટે જ આરબ થાય છે આરબમા છવદિસા છે, અને છવદિસાથી દુર્ગતિ થાય છે એમ પદ્મસુ દ્વાર

બ્રહ્મચર્યં મત પાલન.

૧૬ આવકે ચાવજીવ બ્રહ્મચર્ય પાળવું જેમ પેયડચાહે જનીશમે વર્ષે બ્રહ્મચર્ય મન સ્વીકાર્યું અને પછી તે બીમસોનીની મદીમા ગયો. બ્રહ્મચર્ય વગેરેનું ક્ષણ અર્ધદીપિકામા કહ્યું છે ઇતિ સોળમું દ્વાર

આવકની ૧૧ પ્રતિભાઓ

૧૭ તેમજ આવકે પ્રતિભાદિ તપસ્યા કરવી આદિ અષ્ટધી સસાર તારણાદિક કહ્યું તપસ્યા જાણવી તેમા એકમાસિકી આદિ ૧૧ પ્રતિભાઓ કહી છે તે બતાવે છે —

વસણ ૧ વય ૨ સામાદ્ય ૩ પોસદ, ૪ પડિમા ૫ મયમ ૬ સચિત્તે ૭ ॥

મારમ ૮ પેસ ૯ ઝદિ દુવજ્જપ ૧૦ સમજમૂળ ૧૧ અ ॥ ૧ ॥

અર્થ — ૧ પહેલી દર્શન પ્રતિભા તે રાજાનિયોગાદિ છ આગાર સહિત શ્રદ્ધાન પ્રમુખ ચાર ગુણે કરી સહિત એવા સમકિતને ભય, લોભ, લજ્જા આદિ દોષવડે અતિચાર ન લગાડતા એક માસ સુધી પાળવું, અને ત્રિકાળ દેવપૂજા વગેરે કરવું તે ૨૫ જાણવી બીજી મત પ્રતિભા તે બે માસ સુધી જડના તથા વિશધના વગર પાત્ર અણુમત પાળવા, તથા પ્રથમ પ્રતિભાની ક્રિયા પણ સાચવવી, તે ૩૫ જાણવી ત્રીજી સામાયિક પ્રતિભા તે, ત્રણ માસ સુધી ઉભયકાળ પ્રમાદ તથા બે ટક સામાયિક કરવું તથા પૂર્વે કહેલ પ્રતિભાની ક્રિયા પણ સાચવવી તે ૩૫ જાણવી ૪ ચોથો પૌષધ પ્રતિભા તે, પૂર્વોક્ત પ્રતિભાના નિયમ સહિત ચાર માસ સુધી ચાર પર્વતિથિએ અખડિત અને પરિપૂર્ણ પૌષધ કરવો તે ૩૫ જાણવી ૫ પાંચમી પડિમા પ્રતિભા નામની એટલે કાયોત્સર્ગ પ્રતિભા તે, પૂર્વોક્ત પ્રતિભાની ક્રિયા સહિત પાંચ માસ સુધી સ્નાન વર્ણ, શત્રિએ ચડવિહાર પચ્ચખાણ કરી, બ્રહ્મચર્ય પાળવું, તથા કાછડી છૂટી રાખી ચાર પર્વતિથિએ ઘરમા, ઘરના દ્વારમા અથવા ચોટામા ચરીવઢ ઉપસર્ગથી ન ઠગમગતા આખી રાત સુધી કાઉસગગ કરવો તે ૩૫ જાણવી હવે કહીશું તે સર્વ પ્રતિભામા પૂર્વોક્ત પ્રતિભાની ક્રિયા સાચવવી પડે તે જાણી લેવું ૬ છઠી બ્રહ્મચર્ય પ્રતિભા તે છ માસ સુધી નિરતિચાર બ્રહ્મચર્ય પાળવું તે ૩૫ જાણવી ૭ સાતમી સચિત્તપરિહાર પ્રતિભા તે, સાત માસ સુધી સચિત્ત વર્ણવું તે ૩૫ જાણવી ૮ આઠમી આરમ પરિહાર પ્રતિભા તે આઠ માસ સુધી પોતે કાંઈ પણ આરમ ન કરવો તે ૩૫ જાણવી ૯ નવમી પ્રેષણ પ્રતિભા તે નવ માસ સુધી પોતાના મોકર વગેરે પાસે પણ આરમ ન કરાવે તે ૩૫ જાણવી ૧૦ દશમી ઉદિષ્ટ પરિહાર પ્રતિભા તે દસ માસ સુધી માથું મુંઝાવવું, અથવા ચોટવી જ રાખવી, નિધાનમા રાખેલા ધન સભધી કોઈ સ્વજન સવાલ કરે તો તે જાણમા હોય નો ટેખાનું અને

ન હોય તો હું જાણતો નથી એમ કહેવું, બાકી શુદ્ધત્વ તજવું, તથા પોતાને સાડ તૈયાર કરેલો આહાર પણ બક્ષણ કરવો નહીં તે રૂપ જાણવી ૧૧ અગ્યારમી ધમજીભૂત પ્રતિમા તે, અગીઆર માસ સુધી ઘર આદિ છોડવું, લેાય અથવા ખુંડન કરાવવું, ઓધો, પાત્રા આદિ મુનિવેષ ધારણ કરવો, પોતાની આધીનતામા રહેલા ગોદાગળ વગેરેને વિષે વાસ કરવો, અને પ્રતિમાગાદવાય ધમજીપાસવાય મિત્રા વત્ત એમ ઠહી સાધુની માફક આચાર પાળવો, પણ ધર્મલાભ શબ્દ ન ઉચ્ચારવો તે રૂપ જાણવી આ રીતે અગીઆર આવક પ્રતિમાનું સ્વરૂપ કહ્યું છે ઇતિ સત્તરમું દ્વાર

અતિમ આરાધના.

૧૮ તેમજ અતે એટલે આયુધ્યનો છેડા સમીપ આવે, આગળ કહીશું તે પ્રમાણે સલેખના આદિ વિધિ સહિત આરાધના કરવો, એનો ભાવાર્થ એ છે કે -તે પુરુષે અવશ્ય કરવા યોગ્ય કાર્યનો ભગ થયો અને મૃત્યુ નજદીક આવે છતે પ્રથમ સલેખના કરી પછી ચારિત્ર સ્વીકાર કરી ” વગેરે થયોકત વચન છે, માટે આવક અવશ્ય કર્તવ્ય જે પૂજા પ્રતિક્રમણ વગેરે ક્રિયા, તે કરવાની શક્તિ ન હોય તો અથવા મૃત્યુ નજદીક આવી પહોંચે તો દ્રવ્યથી તથા ભાવથી જે પ્રકારે જે સલેખના કરે, તેમા અનુક્રમે આહારને ત્યાગ કરવો તે દ્રવ્ય સલેખના અને કોષાદિ કથાયનો ત્યાગ કરવો તે ભાવ સલેખના કહેવાય છે કહ્યું છે કે—શરીર સલેખનાવાળું ન હોય તો મરણ વખતે માત્ર ધાતુને! એકદમ પ્રકોપ થવાથી જીવને આર્તધ્યાન ઉત્પન્ન થાય છે હું ત્હારે આ (શરીર) વખાણતો નથી શરીર કોનું સાડ છે? ત્હારી આગમી બાગી ગર્ભ કે શું? માટે હે જીવ! તું ભાવ સલેખના કર નજદીક આવેલ મૃત્યુ સ્વપ્ન શકુન તથા દેવતાના વચન વગેરેથી ધારણ કહ્યું છે કે—માઠા સ્વપ્ન, પોતાની હમેશની પ્રકૃતિમા જૂની રીતનો દ્વેશદાર, માઠા નિમિત્ત, અવળા ગ્રહ, સ્વરના સચારમા વિપરીતપણું એટલા કારણોથી પુરુષે પોતાનું મરણ નજદીક આવેલું જાણવું આ રીતે સલેખના કરી સકળ આવક ધર્મના ઉદ્વાપનને સાડ જ જાણે ન હોય? તેવી રીતે અતકાળને વિષે પણ ચારિત્ર ગ્રહણ કરે કહ્યું છે કે—જીવ શુભ પરિણામથી એક દિવસ સુધી પણ જે ચારિત્રને પ્રાપ્ત થાય, અને જે મોક્ષને પામે નહીં, તથાપિ વૈમાનિક દેવતા તો જરૂર થાય છે

નળ રાજાના કાર્મ દુઃખનો પુત્ર નવો પરણ્યો હતો, તો પણ હવે “ તારું આયુષ્ય પાચ જ દિવસ છે ” એમ જાણીતું કહેવું સામગીને તત્કાળ તેણે દીક્ષા લીધી અને છેવટ સિદ્ધપદને પામ્યો! હરિવાહન રાજા જ્ઞાનીના વચનથી પોતાનું આયુષ્ય નવ પહોર બાકી જાણી દીક્ષા લઈ સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાને પહોંચ્યો! સમારને અવસરે શાવક દીક્ષા લે ત્યારે પ્રભાવના વગેરેને અર્થે શક્તિ પ્રમાણે ધર્મમા ધનને! વ્યય કરે ચરાદના આમુ સઘવીએ જેમ આતુર દીક્ષાને અવગરે તેમ (અતવખને) સાત મેત્રોમા સાત કોડ ધન વાપરું હવે